BROJ I. — NA 4 SIÇNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DALMATINSKO ZA KOLO.

GODINE 1847.

Una quidem facies semper, mens una duobus.
Una quies, unusque labor:
Non pulchrius orbe par fuerit toto.
PERIPHR.

POZIV NA SLOGU.

OD JER. VIK. VERDOLJAKA IMOCHANINA.

Viximus, ut nostis, totos *concorditer* annos.
Mant.

U *Kolo se*, *Dalmatinci*,
Sakupljajte sad je vrime;
Stari, mladi svi smo sinci —
Slavskog roda, slavno ime!
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se *Kotorani*; —
Vi ste Slavskog kola dika;
Kolo naſe Kotor brani,
Poznano je nam' od vika.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se vi na glasu,
Dubrovçani, slavnog roda
Vaſi stari znajte da su, —
Slavske mati svi gospoda.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se kraiſnici
Od *Neretve* mutne vode;
Slavskog kola poskoknici: —
Kolo naſe od slobode.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se sokolovi,
Vergorçani naſi stari;
Mati slavska i vas zovi, —
Prid kolom ste barjaktari.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se moji mili,
Makarani, slavska grano!
Stari vaſi dok su bili,
Biſe kolo izabrano.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se kito slavna,
Kraiſnici *Imochani*,
Kolo naſe jur odavna
Perje zlatno vam' sahrani.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se vridni puçe
Od *Omiſa* slavnog' dvora;
Vi junaci sve do juçe
Priko sinjeg biste mora.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se *Sinjsko krilo*
Vitezovah kraiſnika;
Kola slavskog' staro vrilo, —
Narodnosti naſe dika.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se i vi mnoxni
Splitskog zbora, slavske kervi;
Postupajte kolu sloxni
Kano Ante stupi pervi.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se vi krilaſi,
Verliçani, srodni puci;
Kako stari jednom vaſi, —
Tako i vi sad unuci.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se od *Trogira*,
Stanovnici, morskog' grada;
Naſe kolo jest od mira
Kad u kolu sloga vlada.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se sakupljajte,
Merki vuci od *Derniſa*;
Kolu slavskom pristupajte,
Slava vaſa biche viſa.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se *Šibençani*,
Sokolovi od starine;
U kolo ste vi zazvani
Da vam rodstvo nepogine.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se vi junaci
Od *Skradina* bilog' grada;
Kolo slavsko neodbaci
Tkob' u kolu igrat rada.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se *Kninska* kito,
Nezapusti slavno ime; —
Kninu krilo ponosito
Hod' u kolo sad je vrime.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se naſe srodno,
Obrovçani naſi krasni;
Kolo vodit nam' je zgodno
Pramik Zore dok je jasni.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se moj labude,
Lipi *Zadre* ti pribili;
Zlobni vitri kad s' uzbude
Ti s' odapri nagloj sili.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se svi ostali, —
Naſi mili Dalmatinci,
Da bi ruku nam' dodali,
Otaçbine svi smo sinci.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se svi vi mili,
Stanovnici pokraj mora;
Otoçani zdravo bili, —
Sve vas zove *Majka Zora*.
U kolo se svi iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

U kolo se svi u kolo! —
K' mladom litu pristupajmo;
Hodi kolo naokolo....
Vodit kolo nepristajmo.
U kolo se svi Iliri,
Nek se kolo naſe ſiri.

Nadometak.

Jur dokuçujete da je odluka *kola Dalmatinskoga* pozvati vas osobito moji Rodoljubi, blagi Dalmatinci, na opchensku slogu naſih listovah domorodnih i naſe knjixevnosti, na koju naſe kolo pozivlje skupa sve kolike, jedabi s poçetkom nove godine s viſom harnostju i ljubavi nego do sad prigerlili naſu *Zoru*, i k njoj sveserdnije pritekli. Medjuto uloxiche se sva pomnja, koliko moguche viſe, nju izvoditi po putu na-

ʃeg Dalmatinskoga izgovora i pravopisa, -- smetnuvʃi ona *rogata* ispriçanja, komu nikad nije bila naʃa odluka privoljiti *in integrum.*

Nezapustite dakle vaʃe kolo, slogu vaʃu, vi osobito zaljubljeni u Ilirsku knjixevnost, brez koje niste podpuno Ilirci, kad biste na Ilirstvo merzili, — niti je pravi Dalmatinac koji s njegovim jezikom nebi znao u druʃtvu zboriti.

Neogluʃite se kolu koje vas çeka na slogu, i na ljubav, iskreni moji Rodoljubi!

Verdoljak.

ZORA DALMATINSKA.

O mladomu litu 1847.

Zora plaçe!

Stari su bajali da zora plaçe svoje sinove, i da njezine suze jesu jutrenja rosa. — I naʃa *Zora* plaçe!... I plaçe sverhu sinovah svojih. - - Jesu li pomerli?... Ili pomerli ili je odbigli!... ---

Suzam zore nebeske doje se sva rastucha, i cvitje cvate. Suzam *Zore Dalmatinske* tko se doji? Kakvo li cvitje cvate?...

Grihota je da se ove suze merznu brez koristi, i da, kakono slana -- ubijau; a ne, kakono rosa -- oxivljuju.

Što ima biti ovoga novog lita?.!.. Jeli daklem istina da Starenici Dalmatinski nemare za jezik majke svoje? --- Jeli daklem istina – da se stide sa svojom bratjom naʃki razgovarati se?...

Što doʃlac nemari za naʃ jezik vech koliko mu je potriba u nas kruha pitati, dok na naʃemu stolu blaguje; --- Ja ga nalazim ogovorena. — On miluje svoje majke jezik; i po tomu istomu daje izgled nami, koga neprimamo. —

Što mi tudje jezike uçimo, kakono put k nauku uljudnih Narodah, to je koristno i potribito. Dali — ʃto mi naʃu narodnost ternemo, i od naʃe po jeziku bratje odcipljujemo se, to je — kod Boga grihota, a kod ljudih sramota velika!.. velika!... ---

Rekoʃe mi: — " ʃtó che ti Zora? Ona lazi po zemlji çetveronoxice. Neumi se dignut na noge. Neima niʃta za mudre ljude... --- Pusti nek izdane, izlechi che se ʃto bolje... --- „

Da se je ovako govorilo proʃastih vikovah, kad je Plemich texaku -- kakono Mihovil vragu — s nogam na persima stajao, nebi çuda bilo. — Dali, ovih naʃih dobah, u koja plemstvo — viʃe po ljubavi i milosti, nego po oholosti i pritisnutju -- zapoznaje se; çudo je, i çudo veliko, da se tako govori!..! —

Prokuʃanje, i izgled Narodah uljudnih, pokazali su — da uljudnost nijednog Naroda neuzderxi se u mudrosti i nauku nikoliko izboritih ljudih; nego u prosvitljenju vechega dila Naroda. — Bolje je da stotina i po jedno oko ima; nego jedan sam sto oçiuh, a ostali da su posve slipi. — Bolje je izkorenuti iz puka jedno krivovirje, ili mu jednu plodnu istinu u serce usaditi; — nego jednog Nauçitelja u zvizde zakovati. — A za ovo moch dostignuti, od potribe je puçki jezik govoriti, i ʃ njegove majke dojkom ga zadojiti. —

Što che ti Zora?... — Dajte mi sunce, pak vech zore biti neche. — A tko voli noch nego zoru, neka spava, neka! ---

Zora lazi çetveronoxice... — Dajte joj ruku da se podigne. --- Jeda li dite, koje odmah neidje na dvi noge kao çovik, ima se zapustiti?

Neima niʃta za mudre ljude?... Eto polja mudrim za uskakanja i umetjanja — Umiʃli bolje?... — Kaxi junaçe. — Neumiʃli? — ʃto daklem kudiʃ? — Xeliʃli nauçiti ʃto ovdi neima? traxi tamo na dalje. —

Pusti nek izdane, izlechi che se ʃto bolje?... Ne da ne? — Nek je zore dok izajde sunce! Ima li medju nami ta majka, koja je vridna ʃto muʃkie roditi?... Neka se ukaxe, — nek se çini poznati u istoj Zori; -- pak chemo priljubiti njezin porod. —

Svakomu je prosto svoju riç ovim listom proglasiti; najskoli za svoje novce, kad plati peçatopisje Druge mu zaprike neima, izvan njegove lakomosti. — Opchina dakle tuxiti se nemoxe nego sama na se, ako u njoj ʃto vridniega neima. —

Iza toga nijednomu Dalmatincu, ni Dalmacie priatelju, neima izvita ni ogovora. — Ovo je list jedinorodjeni jezikom naʃim u Dalmacii. — Za taj uzrok, svaki pravi Otaçbenik duxan je nastojati i podapriti da u svakomu Selu, bare po

jedan izpis Zore Dalmatinske, uveden bude. — A po gradovim na razmirje; — hochu rechi, bare na svako 500 dusah, po jedan izpis. —

MM. PP. Xupnici mogu zanajvise podpomochi ovomu listu, za ljubav Otaçbine i Narodnosti, ako bas i za se ovdi nenahode razgovora. Neka ga razdadu neumitniim. —

A inostranci, kojim, ili po bratimskoj ljubavi, ili po duxnosti sluxbe, stoji na sercu napridovanje puka Dalmatinskoga u uljudnosti; — biti che blagoslovljeni, ako s riçju i s tobolcom ovi list podpomogu. —

Nitko nemoxe prociniti korist koju moxe s vrimenom uniti u puk ovi list razglasen jezikom nasim. —

Neka se jedan (barem jedan!...) list naski goji; — a, izmedju veche ih, budi *prosto*, i *blagoslovljeno*, i *hvaljeno*, pripomagati vridniemu. Medju to pripomagajmo ovomu dok se bolji porodi.

Nekudechi ostale Urednike, dobro jest da se je Urednik pervasnji Zore na upravu lista ovoga povratio. Ako ne za drugo, bare za ono, sto pritexe k sebi sva ona serca Dalmatinska, koja su ga bila s perva obljubila. — A, izvan toga, kakono slavoljubitelju Dalmatinskomu i tankoznancu jezika Iliriçkoga po Dalmacii, pristoji mu se osobito i vlastito ova uprava. Iz njegovih pisamah svak moxe dosta naski nauçiti; a isti izbiraçi nemogu mu mnoga odbaciti, vech da bi se od puka odmetnuli; — sto u nasemu listu biti nemoxe, dok — *xivopuçki* — imamo besiditi i pisati. —

Stipan Ivichevich.

UPRAVLJENJE CHUDI DITINJE.

Uvod i temelj nauka.

Ludo nikoji misle da se ljudi zaçimlju i poradjaju niki prignuti na zlo, a niki na dobro. Koji to cine u Boga neviruju, nisu po nista chud çoviçju razuçili, niti narav sami svoju opoznali. Stali su gledat sto çine ljudi, pak su na mah rasudili: *Ovaj zloçinac*, vele niki, *nije nigda nista dobra uçinio: zao se je rodio, zao che i umriti.* — Vise krat' reku xene: *eno ti sveta çovika: çim se je rodio bio je kano Angjelich!* — Pomozi Bog da je to misao seljanah prostakah: dokle bi gdikoja baba tako govorila nebi çovik ni mario: ali nauçnih ljudih ima, koji mudruju, oli bas luduju po ovi naçin. I evo ti uzrok, radi koga vechim dilom ljudi su nemarljivi za upravljenje ditinje chudi, niti che da se stanu prouçiti narav i chud srodnu çoviku, te da po njoj upute uzdvignutje svoga poroda. O nakaznim i prikorednim zgodam nije ovde razgovora: u obche razloxim i po obiçajnomu redu koi se u svitu minuje.

Vele, da nije lupexa brez zapisa: ja nadomechem, da se nije svetio, ko nije sagrisio. U istinu neimade razbojnika najgerdjega koi nije ikada ista dobra doversio. Nije prikladno prinasati izglede: svak se okolo sebe okreni vidit che jih dosti. Takojer netreba izkazati, kako je svaki çovik na svitu podloxan pogrisenju, da bi i malomu. Svak che se lako o tomu uviriti.

Promisljajuchi dobro reçena i obazrivsi se na çovika, navlastito u neoskvernjenomu ditinstvu, moxe se stavno zaglaviti, da (1) *mi stvorenje boxje poradjamo se nasom chudi mlohavom po grihu, upuzljivom, ali ne posve pritegnutom na zlo, svi jednako; premda u nikomu lakse, u nikomu muçnie, berxe ili kasnie ta chud pokazuje se na svitlo; a blaznenja u svitu vabe nas na zlo, u koje çesche ili ridje upuzamo, po uzdvignutju i nauku, koje smo primili od perve dobi.* — Ako ko viruje, kako se do istine svakomu kaxe, da se çoviçja ganutja na obrazu provide, s çega je da malahna, stoperv rodjena dica, sva jedno na drugo naliçe, i lako bi se jedno drugim prometnula? Po mojoj pameti to je tako, jere se svi istom chudi poradjaju, brez ganutja, brez himbe, koji gadi kasnie se u prostu dusicu upeljaju, s njom rastu, pritexuchi ju na zlo, od koga bi po izvornoj naravi, boxjom pomochu bixala.

Riçi koje se ditetu çesche ponavljaju najperve dite izgovara. Kako mladich poçme stupati u svitu, tako do suhodrevne starosti napriduje. Veli poslovica: Što nauçio, to nezaboravio.

Odovle zaključujem, da (II) *çovik po naravi svojoj nasliduje ſto vidi da drugi çine, i svakdanje obiçaje najdobrovoljnie slidi.* Kad priluçimo ovo k pervom mudrovanju sinuti che ſto sam naumio opisati, i po komu se çovik moxe u prigodi vladati. Koim, da bi se otci i matere uglavili, i po njemu svoj porod uzdizali, razvila bi se u njihovoj dici chud dobra, i nebi, kudechi narav, psovali Boga nje tvorca. Ocim i Materam velju; jere u njihovim rukam diteſce poradja se i xive, do one dobi baſ, do koje mu je jurve sudjeno biti dobru ili zlu, kakova su ga odhranili roditelji. Budi nam Hrist prilika: medju odraslim dvanadest jih je izbrao, a malahne je sve zvao k sebi. Svit, po staromu narodu izopaçen, po mladomu se moxe popraviti. Ko mladex sadaſnju kudi, neka se na starex proſastu tuxi; a ko che da ga unuci blagosliljaju neka sinove naprav uzdvigne.

(*Sliditche.*)

Pop J. Danilo.

KNJIXEVNOST.

Ako se dostoiſ çuti Gospodine moj! Kazatichu istinu... i neche izichi riç laxna is ustah mojih.
Judit 5. 5.

Od Sivera dojtiche dim. Ixa. 14. 31.

Polak javnoga Poziva od 21 Prosinca u Zadru 1845. çista sverha Rediteljstva Zore Dalmatinske jest samo uzmnaxanje, i razſirivanje Dobra obchinskoga, koje (kako mi se çini) u najobſirniem razumku, obuzimlje Prosvitljivanje Naroda, i Popravljanje Narodnoga Jezika.

Prosvitljenje Naroda nemoxe sliditi brez nauka. Nauk nije moguche davati brez govorenja, i pisanja. Govorenje, i pisanje nemoxe se imati brez temeljitoga poznanja jezika, i slovah.

Dakle prosvitljenje naroda visi barem s' jedne strane od poznanja jezika, i slovah, iliti od govora, i od pisma.

Koi nezna pravo ſtiti, pisati, i govoriti, oni jezika pravo, i podpuno nepoznaje. Dakle kako pravo prosvitljenje naroda visi od pravoga govorenja, onako i pravo govorenje visi od pravoga pisanja; i to tako, — da, koi nezna pravo govoriti, nemoxe znati ni pravo pisati. I opet: Koi nezna pravo pisati, oni nemoxe znati pravo govoriti; i to tako, — da, koi nezna, ſto je bocka aliti piknja u pismu, oni nemoxe znati, ſto je *i*, ſto li *j*; i koi nezna, ſto je u govorenju *spojnik*, i ſto je najmanja riçica *i*, oni nemoxe za nauk drugomu svoje zamiſljaje, i svoje izreke pravo slagati; oni nemoxe pravo pisati.

I akoprem bocka (.) jest najmanje zlamenje u pisanju; i akoprem *i* jest najmanja riçica u govorenju; sa svim tim one su velike: veliko je zlamenje bocka, i veliko je zlamenje riçica *i*: jere su pismu, i govoru tako bivstvene, da brez njih nemoxemo imati pravoga pisma, ni pravoga govora.

Od ovuda se vidi, da, u koliko ove dvi najmanje stvari spadaju na dobro obchinsko, nami nije slobodno, ni dopustjeno çiniti s' njima, ſto hochemo, kad za obchinu piſemo, ali govorimo. Dakle mnogo manje biti che nami slobodno, i dopustjeno çiniti, ſto hochemo s' onima, koja su vecha; i koja se naſega skupnoga dobra vechma dotiçu, kakono se istinito dotiçu *Slova*, *Riçi*, i *Jezik*.

Ova çista, bistra, i neodbaciva istina nuxdno navodi, pozivlje, i nagoni, da, za ne zatamaniti naſu Zoru, i za razpraviti u istoj pod Br. 44. na listu 346, postavljeno pitanje: *Sta bismo mi ovde sad na ovom topragu* (imali çiniti), prid ſtijuchim svitom Ilirskim upitamo, i çujemo:

I. Što je rogati Pravopis Zagrebaçki?
II. Odkuda je iziſao?
III. Zaſto se zove Organiçki?
IV. Je li obchinski?
V. Imamo li ga primiti, ali odbaciti?

I. *Što je rogati Pravopis Zagrebaçki.* [1])

Svaki verstopis, bio koimudrago, koliko se viſe obzire na milovidno slikovanje slovah, na njihovo pogodno sastavljanje, na dostojno upotrebljivanje u bilixenju riçih, i u zlamenovanju glasa u govorenju, toliko je izversnii, bolji, i plemenitii: jerbo toliko izversnie, i bolje odgovara svojoj sverhi.

Dakle ſto su slova milovidnia, i lipſa, ſto se

[1]) Ovdi se mora nazivati *rogati Pravopis Zagrebaçki*, da se razluçi od drugoga Pravopisa Jambreſicheva, s kojim se joſ i danas mnogi *Sutlosavodravci* i Zagrebçani sluxe.

lakſe slikuju, i ſto su govoru priklonitia, i za pisanje sputnia, podobnia, i prikladnia, to je i isti verstopis milovidnii, lipſi, sputnii, podobnii, i prikladnii.

Jurve pitanju podloxeni rogati verstopis Zagrebaçki ſto ima od svega ovoga? i po çemu se razluçuje, ilìti u çemu je razliçan od svakoga drugoga verstopisa?

a) Tako nazvani *Organiçki Pravopis*, to jest rogati verstopis Zagrebaçki neima nijednoga samoglasnika, nijednoga soglasnika, koga dosad Ilirci iz çiste Abecedie Latinske nisu imali. Takovo slovo nije moguche imenovati, jerbo se nemoxe pokazati.

b) *Organiçki Pravopis* Zagrebaçki u sastavljanju soglasnikah neima niſta novoga, on neuçi na novi naçin po dva soglasnika za jedan uzimati: Mi smo i do sada znali sastavljati *dj*, *gj*, *lj*, *nj*.

Od ovuda se bistro vidi, da naimenovani *Organiçki Pravopis* neima nijednoga novoga, ni jednoga vlastitoga slova; on neima niſta novoga, neima niſta vlastitoga u sastavljanju soglasnikah, ni u slikovanju slovah: jer sve, ſto veli, da je njegovo, bilo je ovako ali onako naſe pervo, neg je on ime dobio. Dakle od strane slovah, od strane njihova slikovanja, i od strane njihova sastavljanja njemu nepristoi ni ime verstopisa: jerbo neima ni jedne dlake od onoga, ſto na bitak, i na obraz verstopisa spada. Što nije verstopis, kako moxe nositi ime Pravopisa? —

Sa svim tim Organiçki Pravopis nije brez svakoga imanja: on ima dva dobra. Ova jesu: jedan ſiljak, i jedne rasle, s' kojima *a)* nagerdjuje nikoja slova; *b)* postavlja u dvojnost izgovaranje nikojih riçih; *c)* zameche smutnju u puku knjixevnom; *d)* kvari nikoje riçi; *e)* i çini krivicu narodnoj knjixevnosti.

a) Çista, i milovidna slova Latinska *c*, *e*, *s*, *z*, po sili Organiçkoga Pravopisa postaju nakaze, i nespodobe; jerbo moraju biti krabonosice *ć*, *č*, *ě*, *š*, *ž*. Dakle Organiçki Pravopis nagerdjuje slova.

b) Šiljak na samom slovu *c* (*ć*) sluxi kod Poljakah za bilig onoga glasa, koi se ima pod slovom *c* pomiſanim sa slovom *j*. Dakle naſe riçi n. p. *moch, noch, kucha, sricha* upisane polak Organiçkoga Pravopisa *moć, noć, kuća, srića* postaju napolak Poljske, kako da je pisano *moc-j, noc-j, kuc-ja, sric-ja.* Tako bo se ovo slovo kod Poljakah izgovara. Dakle Poljak, i Slovak nezna, imali takove naſe riçi po naſu, ali po Poljsku izgovarati.

c) Jedan isti glas Ilirski drugaçie bilixe novi Zagrebçani polak Organiçkoga Pravopisa, a drugaçie Kranjci; n. p. Zagrebaçki novi Ilirci piſu danas *kuća, maćiha*, a Kranjci polak Lista *Kmetjiske*, *in Rukodelske Novice* piſu, ili barem pisati poçimlju *kuča*, *mačiha;* ovdi rasle, ondi ſiljak!! — Tko piſe gore? Toliko Kranjci, koliko i Hervati Sutlosavodravci u svojem vlastitom govoru i neimaju onoga glasa, koga postavljaju pod *č* nauçitelji Organiçkoga Pravopisa.

Ravno tako slova *s*, *z*, *e*, koja od svoga porodjenja biaſe po svim derxavam Rimskim slobodni gradjani, dojdoſe u Zagrebu pod samar; ona moraju çestokrat stati osamarena *š*, *ž*, *ě*. I ſto je najokrutnie, jadno slovo *e* nesamo da pod oblastju Organiçkoga Pravopisa mora na sebi çesto samar imati, nego izviſe suprot svojoj naravi mora izpod njega vikati jednomu, da se zove suxaj *e*, drugomu *i*, trechemu *ie*, çetvertomu *je*, petomu *ije*, a ſestomu pokaxujuch samar na legjim govori, da ima sam pogoditi, je li se zove *e*, ali *i*, ali *ie*, ali *je*, ali *ije*, ali kako drugaçie. Nisu li ovo oçite smutnje u puku? Zaisto kod Inglezah, kod Francezah, i kod Talianah takove sile mi nismo vidili na slovim. Zora je Dalmatinska za mir, i za prosvitljenje naroda, ona moxe biliti, i puk poduçati brez svake takove smutnje, samo neka se sluxi s' çistim slovim Latinskim.

d) Organiçki Pravopis postavlja *ě* ondi, gdi moxe, i mora biti samo *i*, samo *e*, samo *ie*, ali samo ije; odovuda naravski slidi, da se riçi tako upisane drugaçie u pismu bilixe, nego iz ustah izlaze, jere znamo, da u jednoj derxavi izgovaraju ovako, a u drugoj onako; n. p. ja izgovaram uprav *sime, slime, vrime, dite*, a Organiçki Pravopis ove moje riçi postavlja: *sěme*, *slěme*, *vrěme, děte*, i uçi, da se ovdi *ě* izgovara kao *i*, kao *e*, kao *ie*, kao *je*, i kao *ije*, oni koi je nauçio od matere govoriti *seme, sleme, vreme, dete*, ili koi je nauçio govoriti *sieme, slieme, vrieme, diete*, ali *gjete*, ali *d-jete*, kako che ovdi znati, da ja ne po njihovu nego po moju izgovaram? To njega Organiçki Pravopis nemoxe nauçiti, jerbo nezna, i nemoxe kazati, kako se zove jednim imenom njegovo krabonosno slovo *ě*. Dakle ovaj

Pravopis kvari riçi, jere navodi, da se riç izreçe drugojaçie, nego je reçena pervi put.

K' ovomu pristupa, da smotritelji, branitelji, i ljubitelji rogatoga Verstopisa nemogu u Riçoslovju u kratko, i bistro odkazati, koje se riçi imaju pisati s' njihovim osamarenim slovom *ĕ*, a mi pravi Hervati, i stari Ilirci kaxemo u kratko, i bistro: Tko ima u govoru *i* neka piſe *i*, tko ima *e*, neka piſe *e*, a tko ima *ie*, ali *je*, neka piſe *ie*, ali *je*, i tako svaki che pravo pisati; jerbo che riçi uprav onako bilixiti, kako iz ustah izlaze. Samo ostaje, da se od uçenih ljudih izreçe, koje je najbolje izgovaranje: je li na *i*, na *e*, na *ie*, ali na *je* oli najposlie na *ije*. Ja sam od ovoga na drugom mistu obſirnie govorio. Ovdi velim samo, da su tri poglavita izgovaranja kod naſega naroda *e*, *i*, *ie*; pervo natexe najviſe na Pemsku, *i* jest çisto Ilirsko, *ie* jest od strane staroslavjansko, i çuje se ponajviſe iz ustah oniziuh Ilirah, koji se derxe obiçajah Cerkve Istoçne, u kojoj sluxba Boxja biva polak staroslavjanskoga jezika, koi viſe nije u obiçaju. Napokon *je*, i *ije* ima se ponajviſe u ustim oraçah, kopaçah, i govedarah, iliti jest uprav ono, ſto se kod Latinah zove *Idiotismus*. Zato ja derxim, da je *i* najçistie, i najbolje.

e) Ako nije pravo drugaçie riçi pisati, nego su izreçene, i ako nije pravo drugaçie riçi izgovarati, nego su upisane; samo se po sebi iz osamarenoga *ĕ* odkriva, da Organiçki Pravopis, koi na ovo navodi, istinito naſoj knjixevnosti krivo çini; jerbo osim uvedenja ove nedobre slobodnosti riçi drugaçie pisati, nego se izgovaraju, i drugaçie izgovarati, nego su pisane, progoni iz vlastite kuche naſe starinsko slovo *xivjete* ж, koje priliçi Gerçkom *hi* χ, i Latinskom *iks* x, i çini, da naſe slobodno slovo *zemlja*, a Gerçko *zeugma* ξ bude osamarena deva *ž*, ſto nije lipo çuti, ni viditi.

Posaditelji, i goitelji rogatih slovah u Zagrebu nahode niku *srodnost* (moxe biti *rodstvo*) med svojim sadom *c*, *ć*, *č*, *s*, *ś*, *z*, *ž*, oni govore, da je ovo rodstvo isti glas, koi se ima pod slovim *c*, *s*, *z*, i tako uçe, da *ć*, i *č* jest isti glas od çistoga *c*, samo ſto je on ovdi ovako, a ondi onako zategnut; tako uçe od *ś*, i od *ž*. Ali ovi nauk nestoi; jerbo nami podobni svidoci Glagolica, i Chirulica svidoçe, da Ilirci imaju od vikovah toliko vlastitih slovah, koliko je u jeziku vlastitih glasovah, med kojima ima takovih, kojih se iz Latinskih ustah nikad nisu çuli, radi çesa i nemogu se s' jednim samo slovom Latinskim izgovarati: Takovi glasovi jesu med ostalim oni, koje izgovaramo kroz *lj*, *nj*. Naſ jezik ima samostruçna, i sastavljena slova; ovo sastavljenje vidi se oçito u istim slovim Cirilskim, kako oçividno pokaxuje Paul Solarich u knjizi. „ Bukvar Slavenskii Triazbuçni. I. Çast. I. Glava. çislo 2 ". Iz nauka takvoga rodstva slidba je ova, da n. p. *ž* jest slovo, i nije slovo; jest slovo, u koliko je çisto *z*, nije slovo, u koliko nezlamenuje isti glas, nego samo rodstvo glasa s' drugim glasom. Tako uçe od *ć*, *č*, *ś*. Biti, i u ista doba nebiti jest prava nespodoba, koja se Latinski zove *absurdum*.

S' druge strane, ako ſiljak, i rasle jesu vlastita zlamenja rodstva med slovim, mi moxemo s' istim razlogom odbaciti *b*, i *d*; zaſto *b* stoi u rodstvu velikom sa slovom *p*, tako se imaju *d*, i *t*. Dakle ako na *p* postavim ſiljak, ali rasle, imati chu glas slova *b*. Tako od *t* mogu imati glas slova *d*. I ova slidba jest pravoga imena *neslidba*: jerbo je vecha, nego joj pristoi.

Napokon iz naravske neslidbenosti slidi naravska neslidbenost; to jest ova: da se polak novoga nauka *srodnosti* slovah suprot temeljitim Pravilim Pisanja po sridi jedne riçi ona slova sastavljati moraju, koja se po temeljitom Pravilu Pisanja sastavljati, iliti jedno do drugoga nikada postavljati nesmidu (smiu). Pravilo veli: *Ona slova, koja nemogu skupa stati na poçetku jedne riçi, nemogu skupa stati ni u sridini jedne riçi;* n. p. mi neimamo u naſem jeziku nijedne riçi, koja bi imala na poçetku *zk*, ali *st*, nego imamo viſe riçih, koje poçimlju od *ſk*, i *ſt*, n. p. *ſkoda*, *ſkare*, *ſtap*, *ſtovati*, i ost. Sa svim tim rogati Pravopis Zagrebaçki uçi pisati n. p. ne *muſki*, ali *muški*, *druſtvo*, ali *društvo*, nego *muški*, *društvo* zaſto po njihovu nauku i ovdi ulazi *srodnost* slovah: jere *muſki* izlazi iz korena *mux*, a *druſtvo* iz korena *drug*, koi u petom sklonu ima *druxe!* i tako u izvedenim riçima netreba gledati na vlastiti glas riçi, nego na *srodnost* slovah; to jest, koliko da reçemo u prilici! i *momak*, i *junak* imalo bi se u petom sklonu pisati ne *momçe! junaçe!* ali po njihovu *monče*, *junače* nego *momke! junake!* postavljajuch na slovo k ſiljak ali rasle, jer kako po srodnosti

slova njihovo *muški* izlazi od *muš*, i *društvo* od *druše*, a *druše* od *drug*, onako po istom rodstvu izlazi *momçe!* od *momak*, i *junaçe!* od *junak*. Sva ova jesu jedno oporito, i nesputno pletivo, koje se nemoxe nikako sloxiti s' bililom *Zore*. — Dakle rogatom Pravopisu Zagrebaçkom nepristoi ime Pravopisa, jerbo mu nepristoi ni najobſirnie ime Verstopisa, zaſto osim dvaju viſekrat napomenutih zlamenjah, i osim imenovane neslidbenosti suprot Pravilim Pisanja neima niſta vlastitoga, u slovim, ni u slaganju, i sastavljanju slovah.

II. *Odkuda je iziſao rogati Pravopis Zagrebaçki.*

Najpervi bili su Nimci, koji su razchoſili, i preobrazili okrugla slova Latinska; ova ista od Nimacah tako razchoſena slova prid dvi sto godinah uzeſe Chehi, to jest Pemci, ali jerbo imadiahu kako i danas viſe vlastitih glasovah, koji se nemogu s' jednim samim slovom dovoljno bilixiti, zato, gdi nisu mogli s' dvama ali s' trima soglasnicim ovo çiniti, ondi su nadodali kojekakva zlamenja, koja se kod Kopitara (Glagolita Clozianus) zovu *stercora muscarum*, to jest, *driskotine muhah*.

Ova slova, i zlamenja od Pemacah primiſe Poljaci, ali, jerbo im s jedne strane razchoſena slova nebiſe po volji, a s' druge strane i zlamenja nebiſe zadostaçna, jerbo i Poljaci imaju nikoje vlastite glasove koji se ne çuju kod Latinah, ni kod Nimacah, ni kod Pemacah, zato odbaciſe razchoſena slova, i uzeſe Latinska, i tako polak onoga, ſto su od Pemacah vidili, uçiniſe sebi jedan vlastiti, rogati, i repati Verstopis, s' kojim se joſ i danas sluxe. Takova ſto Pemska, ſto Poljska slova u Zagreb doneſena su **1835** god. (v. Ilirsku Danicu **1835** br. **10**, **11**, **12**), ali sva nemogoſe se uhititi; samo çetiri pojdoſe za rukom.

(*Sliditche.*)

Shime Starçevich.

BAJKA.

Çesljugar, (*carduelis*), i ptiçar.

Jedan çesljugar nesrichom svojom padne u mrixu jednoga ptiçara, nu onaj svojom molbom i vikanjem na toliko ganuſe ptiçara, da ga doisto odluçi u slobodu metnuti; nu kad je pako çesljugar ptiçaru govorio ovako; „ ja chu tebi za nagradu mnoge — od moga pokoljenja u tvoju mrixu navabiti, " na ovo se verlo ptiçar razljuti razjidi i besidjaſe: Neideſ sada nikamo, jerbo moraſ ovdi poginuti i tvoje kosti ostaviti " — Tko je izdajica svoga pokoljenja i priateljah svojih, nije vridan ſ njima u krugu xiviti, niti na ramenih glave nositi.

Krunoslav Veselich.

☞ *Ova che naſa Zora* jednako *u naprid po ovom pravopisu na svitlo izlaziti, a to za to, ſto je po sudu najizverstnijih ne samo Dalmatinskih, nego i Slavonskih, Bosanskih, i Liçkih Knjixevnikah verlo bolji, milovidniji, i çistiji od Zagrebaçkoga verstopisa. A buduchi da sad krupnoga ſ neimamo, za to Š gdi je triba postavljatichemo, dok jedno* uçeno druſtvo *drugoga neskuje. Xelja je pak i* volja *naſih Rodoljubacah, da se ovi List skrozi po Dalmatinski ispunjava.*

Opomena gospodi Pridbrojiteljima i poruçnicima.

☞ *Izdavatelji* ZORE DALMATINSKE *priporuçuju se GG. pridbrojiteljima i poručnicim da na vrime naruçenja ponove kod C. K. Poſtah za pervu çetvert nove godine 1847.*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 2. — NA 11 SIÇNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNOST I KNJIXEVNOST.

POSLANICA LIÇKE PASTIRICE.

Kakvo je naſe Kraljestvo.

Poslie kako si razumila, ſto je Veliçanstveni Prav, pitaſ me, ſto dalje govori, i ſto od ovuda izvodi Nimaçki spisatelj. — On napriduje, i sklapa ovako:

Dakle za temelj postavljena izreka, da: *neima Veliçanstva osim Veliçanstva Boxanstvenoga*, i da su na ovoj zemlji sva Veliçanstva samo nositelji od uvitovanstva, i podverxenosti jedinom ovomu Veliçanstvu, za kojega nastojanje previſnjemu gospodaru svome pretanki razlog (Knj. Mudr. 6.) imaju dati, jest jedina istinita, i temeljita izreka, i kada od nje odstupimo, i nju tako rekuch çoviçanskom uçinimo, tada jurve u pokvarenju ljudih stoi, da se opet oni dogadjaji povrate, koji su se jurve na svitu imali pervo, nego je Kerstjanstvo postalo. Koji ove ondaſnje dogodjaje brez obzira pomnjivo pregleda, on che najti, da oni nisu drugo, ako ne tolike jedna s' drugom skopçene verige od nepretergnutih vojevanjah, u kojima ljudi brez broja pobieni, sela, i gradovi razoreni, i cili narodi skonçani, i uniſtoſeni ostadoſe. Onda med mnogoverstnim krivicam samovladanje jedno jedan ovdi, a jedan drugi drugo ondi uzdizaſe, dokle ustade trechi, koi prevernu jedno i drugo, i tako u jednoj neizgovorivoj nevolji napokon padoſe svakolika pod jedinu oblast Rimsku; istom ondi, gdi se vidjaſe, da su Rimljani s' çoviçanskim Veliçanstvom na verhunac od viſine uziſli; istom ondi ovo isto laxno Veliçanstvo pod strahovitim terzanjem xilah razletilo se jest u niſto, i zakopalo je svoje Moguchnike pod vlastitim njihovim razvalinam.

Ovo sveto dokazateljstvo (documentum, Urkunde) imenuje se od Boga istoga s' velikim zlamenovanjem *Gospodin od Veliçanstva*, jere samo Veliçanstvo Boxanstveno jest samo od sebe, sva ostala Veliçanstva izhode od njega i ova se samo po volji, i naredbi Gospodinovoj prenose na one, koje on isti za dvornike, sluxitelje, i nastojnike svoga Veliçanstva odredjuje. Sam Gospodin Bog gospodari sa svima, s' velikim, i s' malim, svaka se samo u njemu miçu, i brez njegova znanja ni jedan vlas ne pada s' glave çoviçanske, njegovo jest kraljestvo jednako na nebu i na zemlji.

Kakogod çovik polak svojih nixjih, to jest, tilesnih moguchnostih, i vlastitostih spada u Kraljestvo od naravi chutiteljne, onako polak viſjega i plemenitiega svoga moguchstva oni isti jest udo od Kraljestva nechutiteljnoga, iliti duhovnoga. Sverhu nixjega i viſjega moguchstva, to jest, sverhu tila, i sverhu duha çoviçanskoga poslie stvorenja svita nadoſlo jest jedno *bivstveno* pokvarenje; odonda tilo, i duh çoviçanski imaju na ovoj zemlji potribu od jednoga vidivoga priglednja, i upravljanja; zato je Bog svoje Kraljestvo na zemlji razdilio. Ova dioba, i razdiljenje dogodilo se jest u starom Uvitu, iliti Zakonu, kadno je Gospodin Bog u vrimenitom, i gradjan-

skom samome Mojsesu, i njegovim nastupnicim, vojvodam, sudcim, i kraljim, a u duhovnom i cerkovnom vladanju najviſja oblast Aaronu, i njegovu kolinu podao. Bog je u novom Zakonu ovo razdiljenje tako bistro izrekao, da bi mi, kad ga nebi hotili zapoznati, silu riçima Sina Boxiega uçinili. Kod Svetoga Ivana govori Isus: „ Moje Kraljestvo nije od ovoga svita. “ (6. 36.) Moje Kraljestvo? Dakle on je imao svoje kraljestvo, to jest, jedno kraljestvo, koje je on isti uçinio; ali ovo nebiaſe kraljestvo vrimenito ni kraljestvo gradjansko, kako da je njemu od svita, ali od puka bilo predano. S' toga reçe kod Svetoga Matia: Dajte Caru carevo. (22, 21.) On je takodjer kroz Apostola svetoga Pavla nami zapovidio, da sluſamo svitovne poglavare u svima, u kojima oni zapovidati imaju. Apostol u knjigi na Rimljane govori: Svaka duſa oblastima viſjim podloxna budi (13, 1.) Zato bo i haraçe dajite, jere su dvornici Boxji (6). A u struku sedmom veli: „ Vratite svima dugove: komu haraç, haraç; komu Carevinu, Carevinu; komu bojaz, bojaz; komu çast çast. Paçe on isti u Kafarnaumu (Mat. 17, 26.) platio je haraç za se, i za Petra, koga je bio jurve pervo za pervoga dvornika, iliti sluxbenika, i nastojnika u svojem Kraljestvu izabrao, hotivſi s'ovim çinom pokazati, da on svitovnje iliti gradjansko Kraljestvo (aliti Veliçanstvo) podpuno ostavlja, da bude, kako je i pervo bilo, i da on ovo Kraljestvo od Kraljestva duhovnoga (od cerkve), od kojega che njemu do malo vrimena na pervo misto od sluxenja, i nastojanja (od duhovnoga Veliçanstva) predati, zazbilja razluçuje. Ovo razdiljenje svoga Kraljestva pokaxuje opet, kada kod Svetoga Luke (22, 25) oçito govori: „ Kralji od narodah gospodstvuju, i zato se milostiva gospoda nazivlju, ali kod vas neima tako biti. “ Dakle u Kraljestvu, u kojem chu vas za dvornike, i nastojnike postaviti, ima inaçie bivati, nego biva u Kraljestvu od Kraljah. I tako imamo dva med sobom podpuno razliçita Kraljestva; imamo takogjer od Boga odredjene njegovih previſnjih Pravah dvornike, sluxitelje, i nastojnike.

KNJIXEVNOST.

III. *Zaſto se rogati Pravopis Zagrebaçki zove* Organiçki.

(V. broj 1, str. 5.)

Tri imena, ili da bolje reçemo, tri kodgovora ima novi Pravopis Zagrebaçki, on se zove zbogu roxçichah, koje na nikim slovim nosi, *Rogati*, drugda se u Danici imenuje *Diakritiçki*, a drugda *Organiçki*. Ovo poslidnje ime jedno i drugo nije Ilirsko, i tako iz naſega jezika nemoxemo znati, ſto vlastito spomenutoga Pravopisa smotritelji kroz iste kodgovore razume. Polak njihova obraza rekao bi, da je Diakritiçki iz Poljskoga korena izniknulo. Moxe biti, da je bio koi uçeni Poljak, za koga do sada nismo znali, koi se je zvao *Diakrić*, ali *Diakryčšky*, i koi je ſtogod kod Poljakah o Pravopisu pisao. Moxe biti da ova riç ima svoj koren u Gerçkolatinskoj riçi *crisis* 1· minjanje bolesti; 2. sud; 3. poginutje; 4· izpraznjenje; 5. razum, promiſljanje; odkud izlazi *criticus*, i *diacriticus*, ova poslidnja zlamenuju kakvost od onoga, u çemu se po svojem obziru ima *crisis*, ali kakova je ona kakvost, koja bi se po samom ſiljku, i po raslam mogla poznati, to se ne da poznati ni razumiti.

Organiçki rekao bi, da je riç Pemska od korena Latinskoga *organum*, civnik, *orgule*, orudje; ſto ima s' ovima Pravopis, to nije moguche znati, samo se moxe misliti, da je moxe biti bio nikoi Pemac, koi je znao Orgule graditi, ali na iste dobro udarati, i zato da se je kod Pemacah prozvao *Organiczky*. Moxe biti, da je bio koi iz ovoga plemena, koi je o Pemskom Pravopisu radio, ali ſto ima Pemski Pravopis s' naſim Pravopisom? Mi imamo Glagolicu, i Chirulicu, s' kojom se Pemci nesluxe; imali smo do sada i okrugla, çista, i milovidna slova Latinska, ali rogajliah nismo imali, mi i danas od njih potribe neimamo, premda je vridno znati ſtiti, pisati, i govoriti Pemski, Poljski, i Ruski. Ako je koja vridnost pod ovim riçima *organiçki*, i *diakritiçki* sakrivena, bilo bi vridno, i dostojno, da nam ovo Zagrebci Ilirci obſirnie izpiſu, i bolje izjasne, ili da koju bolje novu riç skuju. I tomu se imamo nadati, jerbo su oni u ovom zanatu od god. 1835 dobar korak uçinili!

IV. *Jeli rogati Pravopis Zagrebaçki* Obchinski.

Što je obchinsko, to u Obchini nemoxe biti nepoznato. Dakle, ako je rogati Pravopis Zagrebaçki jurve obchinski postao, on mora u velikoj Obchini Naroda Ilirskoga biti poznat. Ja neuzimljem ovdi vas Narod Ilirski za Obchinu, nego samo sve one, koji u ovom Narodu na koimudrago naçin znadu ſtiti, i pisati. Jurve kako je u ovako uzetoj Obchini poznat rogati Pravopis Zagrebaçki? Ako u cilom Primorju Hervatskom, u trima Xupaniam, i u osam Regimenatah pobroiſ sve duſe, koje znadu ſtiti, i pisati, ti nechеſ u tri stotine najti dvi duſe, kojima je ovaj Pravopis zazbilja poznat, a u Dalmacii moxeſ virovati, da u 500 duſah neima ih pet, a moxe biti ni 2, koje bi se s' ovim Pravopisom sluxile. Ako li za Obchinu uzmeſ same od naſega Naroda ljude zazbilja uçene, ja derxim, da cheſ takove joſ lakſe pobroiti. Mi nismo joſ u naſim Novinam, ni u Danici, ni u Zori ſtili, da je koigod Nauçitelj od Dubrovnika, od Splita, od Zadra, od Senja, od Rike, od Karlovca, od Varasdina, od Vinkovacah, od Diakovara, ali od Osika odobrio, ali samo napomenuo toliko spomenuti rogati Pravopis. To je zlamenje, da ovaj Pravopis njima nije poznat, ili barem nije za volju. Dakle on u ovoj naſoj Obchini joſ nije *Obchinski*.

Isti Zagrebaçki Pravopis nije obchinski ni naſim Novinarim, i Gospodarim Hervatskih dviu Danicah, i Zore. Serbske Novine izlaze samo s' Cirilskim slovim. *Novice Kmetijske in Rokodelske* u Ljubljani izdaju samo kadkoi çlanak, i to ne podpuno onako, kako u Zagrebu biva. Zora Dalmatinska za pokazati, koliko ljubi, pravo dobro temeljite, i razborite sloge, hotila je ove godine samo kuſati, bi li smila s' ovim Verstopisom prid puk izichi. Ali evo çuje se od svih stranah, i vidi se oçito, da nije za volju Puku Dalmatinskom.

Dakle na kojugod stranu okreneſ, i kudgod pogledaſ, nigdi nenalaziſ, ako ne samo ſtogod u Zagrebu od Obchenosti rogatoga Pravopisa Zagrebaçkoga. Kako dakle ovomu verstopisu nepristoi ime Pravopisa, onako mu nepristoi ni kodgovor *Obchinskoga*.

Ako je od godine 1835 do sada gdikoja knjixica s' rogatim slovim u naſoj Domovini na svitlo iziſla, to je uçinio sam duh posebni oniziuh, koji bi tako rekavſi silom hotili Narodu rogati Verstopis u nidra utisnuti. Dakle on i s' ove strane nije Obchinski.

V. *Imamo li primiti, ali odbaciti rogati Pravopis Zagrebaçki.*

Do godine 1835 svi Ilirci, koji se nesluxiſe s' Glagolicom ali s' Chirulicom, sluxili su se s' çistim slovim Latinskim.

Istrianci, i Kerbavçani, kako svidoçi iz Rukopisa Frangepanova *Glagolita Clozianus* imali su jurve u trinaestom, i devetom viku u obiçaju slova Latinska.

Dubrovçani pisali su polak Talianskoga u çeternaestom viku sa slovim Latinskim, kako svidoçe vlastiti njihovi Rukopisi, i njihove knjige.

Truber Luteran, kako dokazuje Kopitar u svojoj Gramatiki od god. 1808, jurve prid tri sto godinah nauçio je Kranjce, Koruſce, Štajerce pisati s' istim slovim Latinskim, s' kojim su u ista doba Hervati Sutlosavodravci u *Nedeljichu* utiſten od Luteranah dobili u svojem Govoru gradski zakon Magjarski. Ovim Hervatim prid sto godinah dao je Jambreſich polak njihova Govora jedan vlastiti Verstopis, i dosta bogati Riçnik u Latinskim slovim.

Prid pedeset godinah pod upravom blaxene uzpomene Diakovarskoga Biskupa Antuna Mandicha s' privoljenjem Viſnje Vlasti Slavonci popravili su spomenuti Verstopis Jambreſichev polak xivuchega çistoga Govora, i Jezika Ilirskoga.

Napokon godine 1821 na Poziv Slavnoga Vladanja Derxavnoga uçeni Dalmatinci ponapravili su joſ bolje onaj Slavonski Verstopis, i pristupili su u svemu k' Slavoncim osim sama dva sastavljena soglasnika. Oni su misto Slavonskoga, i Magjarskoga *cz* po izgledu Francezah, i Poljakah uzeli *ç* repato, i misto Ingleskoga, i Slavonskoga *sh* uzeli su spruxeno ſ.

Dakle jurve godine 1821 Slavonia, i Dalmacia s' Likom, i Kerbavom, i s' vechim dilom Hervatske upravnim putem bila je blizu k' izversnosti, i k' jedinstvu Ilirskoga Verstopisa pristupila. I od ovoga jedinstva nisu daleko stali isti Hervati Sutlosavodravci: jerbo im ne trebaſe drugo, nego da odbace Magjarsko *y*, da misto *cz* postave samo *c*, da za ſ*s* uzmu *sh*, a za *s* slovo Ilirsko *x*. I tako, kako su med ostalim Ilir-

skim Pucim, najbolji verstopis imali Štajerci, bili bi najpervi k' Slavoncim, i Dalmatincim pristupili, i onda bi Kranjci, i Koruſci s' Dubrovçanim, koji su med svima najgori verstopis imali, muçno sami kod svoje starine ostali.

Smotritelji, branitelji, pokrovitelji, ljubitelji, i priatelji rogatoga verstopisa derxe, da je on jedini naçin za sjediniti Slavjane, i Slovake [1]) u tersenju za bolje, za prosvitliti puk, za utemeljiti knjixevnost Narodnu, i za skovati jedan skupni Jezik knjixevni za sve Slavjane, i Slovake. Ovo nije nemoguche; i mi moxemo virovati, da che ovo biti blizu, kako spazimo, da su jurve davno prosvitljeni Taliani, Francezi, i Spanjolci (starih Latinah potomci) jedan skupni Jezik knjixevni osnovali. Ali medju tim boimo se onoga, ſto je pervo Porodjenja Isusova narekao Ixaia prorok govorechi: *Od sivera dojti che dim*; derximo se u jedinstvu vire Gospodinove, u jedinstvu çistoga Govora Ilirskoga, i u vezu ljubavi kerstjanske: jer brez ovizih nemoxe napridovati Narod, ni njegova Knjixevnost.

Bistroga oka Svitovnjaci vide jurve pripravu za kovanje onoga skupnoga Jezika u istim ovim slovim rogatim: jer, odkada su ona poçela u Zagrebu na sve strane bosti u oçi, od onda se po svim dolinam Hervatskim jedna ista odjeka *ismus* çuje. Od onoga vrimena, gdigod od izvana priko Drave, priko Sutle, ali priko Kupe unutra stupiſ, neçujeſ drugo nego Illyr - *ismus*, croat - *ismus*, Magjar - *ismus*, Magjaromann - *ismus*, Slav - *ismus*, Panslav - *ismus*, Ruſs - *ismus*, Calvin - *ismus*, Luteran - *ismus*, Protestant - *ismus*, malo da ne i Israel - *ismus*, i Juda - *ismus*, kako da samo med onim vodam mora biti niki osobiti *ismus* mlika, ali kervi, ili jednoga, i drugoga skupa. Saçuvao Bog Dalmaciu, Liku, i Kerbavu od takovoga izmuza, oslobodio Hervatsku, umirio, i sjedinio sve narode na putu od istine, i u kuchi svoga blagosova!

Za naſe pisanje imamo Staru Glagolicu, Chirulicu, i lipa slova Latinska. Ova jesu:

a) Çisti samoglasnici: *a, e, i, o, u.*

b) Çisti, i samostruçni soglasnici: *b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, x, z.*

c) Çisto sastavljeni soglasnici: *ch, cs, dj, gj, lj, nj, sh.*

S' ovim slovim, samo ako hoche, mogu svi Puci Ilirski svaki u svojem vlastitom Govoru svaku riç çisto, bistro, i pravo pisati, toliko viſe, ſto svi imaju iste samoglasnike, i samostruçne soglasnike.

Slavoncim, Serviancim, Bosancim, Arbanasim, Dalmatincim, Istriancim, i svim Hervatim med Kupom, Unom, i Adrianskim morem sluxe svikoliki pod *c*) spomenuti sastavljeni soglasnici, i oni svi jednako uzimlju jurve *di, gj, lj,* i *nj,* tako ravno i *ch;* samo Dalmatinci zapinju kod *cs,* i *sh.* Ali kad je Zora druge muçnosti preterpila, moxe i ovomu pomochi, i to vele lako, i razborito.

Što se tiçe sastavljenoga *cs*, u ovomu, ako pravo stvar uzmemo, Dalmatinci se slaxu sa Slavoncim, samo je ova razlika med njima, ſto Slavonci postavljaju ova slova, kako treba, jedno za drugim, a Dalmatinci s Francezim isto slovo *s* u manjoj sliki postavljaju izpod slova *c* (ç). Pervi naçin jest redovitii, i milovidnii, zato oni Dalmatinci, koji radie piſu ç nego *cs*, kad ovo promisle, nemogu, da se mnogo protive, jerbo je lakſe napridovati postavljajuch s u redu, nego izpod c, a k' tomu je i milovidnie; najposlie ovo slovo pokaxuje osobitu razliku Ilirskoga izgovora. Sa svim tim, ako vecha strana reçe, da je razboritie, i pristojnie pisati ç nego *cs*, ja chu udilj primiti ono, ſto su razumni za bolje obnaſli, samo xelim, da kojgod Dalmatinac sverhu ove razlike svoju misal odkrie.

Istina je, Dalmatinci do sada nisu imali *sh*, nego koje ſto drugo, ſto doistine nije bilo najbolje, ovdi dakle, ako neche nova slova salivati, moraju, kao pametni, k' Slavoncim pristati [1]) zato isto, ſto isti naſ glas ovako bilixe u svojem vla-

---

[1]) *Mate Katançich (opere de Istro) Śvear, Jakob Tyrin, i drugi mnogi razluçuju Ilirce od Ślovakah. Samim Ilircim pristoi izvorno ime Ślavjanin; Slovak pristoi Pemcim, Poljacim, Rusim, i ostalim s' live strane Dunaja stojechim Narodim, koji su dilnici jednoga istoga izvornoga Jezika.*

[1]) *Jedno je uçeno druſtvo izmislilo i postavilo ono ç i ſ; drugo ji uçeno druſtvo moxe posichi i odbaciti. Ja to nesmim uçiniti. Kuſao sam do sad ono sh sijati, ama mnogi na me ustadoſe kao na bilu vranu. Pojedini pisatelji niſta nemogu: samo je sloxna sila kod sviuh uçenih narodah knjixevni jezik i pravopis osnovala.*

A. Kuzmanich.

stitom Jeziku Inglezi, i ſto zaisto ova dva slova u jedan glas salivena daju, ako ne podpuno, doisto najblixe, onaj glas, koga s' drugim slovim Latinskim nikada pravo bilixiti nemoxemo.

Ovdi se opiru ljubitelji rogatoga slova *š*, i govore, da bi oni u svemu k' Inglezim pristali, ali da ovdi nemogu; jer da neznadu kako pisati one svoje riçi, u kojima se ima *s* çuti prid *h*; n. p. *convenientia*, kod njih (premda krivo), zove se *shodnost*, dakle piſuch ovako neche biti pravo pisano. To je istina. Ali treba znati iz naſega Riçoslovja, da je ovo jedna riç sastavljena iz *sa*, i *hoditi*, kadi se dobro misto *sa* uzimlje *s*' izpustkom (apostrophus); i ako upiſeſ ono, imati cheſ ne *shodnost*, nego *s' hodnost*; i tako cheſ znati lako izgovoriti onako, kako se ima izgovarati. Tako piſi *sahraniti*, *s'hraniti*, a ne *shraniti*, i ostala.

Sastavljanje *ch* vidimo kod Latinah, kod Talianah, kod Francezah, kod Nimacah, i kod ostalih Narodah Europejskih, koji se s' Latinskim slovim sluxe, i to svaki na svoj naçin, i polak svoga Govora, i Jezika; dakle i mi imajuchi istu potribu nemoxemo biti pametnii od njih, odbacivajuch ovo sastavljanje, i kujuch nove ſiljke, i rogajlie.

Vidivſi jurve izvansku, i unutarnju vridnost rogatoga verstopisa Zagrebaçkoga, vridno je znati i njihove temelje, i razloge, na koje se oni, kao Herkules na kiaçu, naslanjaju. U knjixici „Kurzer Entwurf" Gospodin L. G. govori: 1. da su svi dosadanji verstopisi protivni umoslovskom temeljitom reçenju: *Bivajucha neimaju se brez nuxde uzmnaxati;* 2. da je svako naſe sastavljanje soglasnikah neriçoslovno; 3. da je nekoristno. Sve je ovo reçeno, ali joſ nije dokazano, paçe mnogo viſe mi vidimo, da oni isti rade suprot ovim razlozim, koje sebi za temelj postavljaju: zaſto.

a) Ako su pismeni bilizi *a*, *b*, *c*, *; : . ! ?* — i ostala, pravoga imena bivajucha riçoslovna, tako se ima priznati, da ljubitelji rogatoga verstopisa uzmnaxaju ova bivajucha uvodech u pismo ſiljak, i rasle; k' tomu nami je dosta jedno *ć*, a njima treba trostruko to jest *c*, *ć*, *č*, i tako od ostalih.

b) Neriçoslovno se moxe rechi s' razlogom uzimanje u pismo oniziuh novih zlamenjah, koja na pismo ne spadaju, i koja se kod izobraxenih Narodah Europejskih nevide, kakonoti jesu rasle, i ſiljak. A sastavljanje dvaju soglasnikah nije manje riçoslovno, nego je sastavljanje u slovki *ba* soglasnika *b*, i samoglasnika *a*.

c) Koi viſe troſi, nego mu treba, oni zaisto çini ne korist, nego ſtetu sebi ili drugom. Nami u çistim slovim Latinskim netreba imati nego samo 23 slova, a njima treba dva *c*, jedno *e*, jedno *s*, i *z* viſe nego nami. Slovari, koji slova salivaju, moraju troſiti viſe olova na slova rogata nego na nerogata; i tri tisuche salivenih slovah *c* nedvojbeno viſe vridi nego jedna tisucha. Dakle i s' ove strane gospodarstvo rogatoga verstopisa Obchini dobro nestoi.

Za podpuno poznanje mudrosti, lipote, i gospodarstva rogatoga verstopisa neka budu slideche riçi za izgled upisane najpervo, kako se na nikojim mistim iz ustah prostoga puka çuju, za tim kako su poçeli Zagrebci pisati, i najposlie kako piſu oni, koji su u poznanju jezika, i pisanja bolje ugladjeni.

Neokresano.	*Organiçko.*	*Ugladjeno.*
Ded, died, d-jed, gjed.	dėd	did
Dete, diete, d-jete, gjete.	dėte	dite
Lepo, liepo, l-jepo, ljepo.	lėpo	lipo,
Vredno, vriedno, vr-jedno	vrėdno	vridno
Lepſe, liepſe, ljepſe.	lėpše	lipſe.

Organiçko.	*Ugladjeno.*
ćer, ćud, ćuk.	cher, chud, chuk.
moć, noć. broć.	moch, noch, broch.
šaš, šiš, žuč.	ſaſ, ſiſ, xuç.
ćaċak, čičak.	csacsak, csicsak.
. . . . .	çaçak, çiçak.
žižak, žužak.	xixak, xuxak.

S' nadslovkom.

ćėr, ćùd, ćùk.	chėr, chùd, chùk.
mòć, nòć, vrùć.	mòch, nòch, vrùch.
mùž, nòž; pùž.	mùx, nòx, pùx.
žížak, žúžak.	xíxak, xúxak.

Nije li ovo mudrost, lipota, i gospodarstvo! nisu li ovo *stercora muscarum*?

U Karlobagu na 21 Studena 1846.

Shime Starçevich, Xupnik.

Jedan primir Hervatskoga iliti Ilirskoga jezika u jedanaestom viku, pripisan iz knjige redovnika Bernardina Splichanina peçatane u Mlecjim 1495 godine.

U poçalo stvori Bog nebo i zemlju.

A zemlja tada biſe tastcha i prazna, i tmine bihu sverhu obraza dubin: i duh se gospodinj ponosaſe na vodah.

I reçe Bog: Budi svitlosch. I uçini se svitlosch.

I vidi Bog da je svitlosch dobra. I razluçi svitlosch od tamnosti.

A imenova svitlosch dan, a tmine noch; I uçini se veçer i jutro, dan jedan.

Reçe josche Bog: Budi tverdinja na srid vod: i da razluçi vode od vod.

I uçini Bog tverdinju, i odluçi vode ke bihu pod tverdinjom od vod, ke bihu sverhu tverdinje. I bi uçinjeno tako.

I zazva Bog stanoviçtvo, nebo: i bi veçer, i jutro dan drugi.

A Bog tada reçe: Skupite se vode, ke su pod nebom, u jedno misto: da se ukaxe suhost. I bi uçinjeno tako.

I imenova Bog suhost, zemlju, a skupljenje vod zazva more.

I vidi Bog da je dobro.

I reçe: Plodi zemlja zeljem zelenim, i ko çini sime, i cablo jabuçeno ko reste plodom po narodu svojem, koga sime u njem samomu budi na zemlji. I bi tako uçinjeno.

I proreste zemlja travom zelenom, i restuchom simenom po plemenu svojem, i cablo takoje çinechi plod, i imijuchi svako svoje sime po prilici svojoj. I vidi Bog, da to dobro jest.

I uçini se veçer, i jutro, dan tretji.

Reçe tada Bog: Budite svitliſcha na tverdinji nebeskoj, i da razluçevati budu dan od nochi, i da budu u zlamenja, i vrimena, i dni, i godiſcha: Da svititi budu na tverdinji nebeskoj, i da prosvitle zemlju. I tako bi uçinjeno.

I uçini Bog dva velika svitliſcha da svite: svitlost vekſa, da sviti obdan: a svitlost manjſa, da sviti obnoch: i takoje zvizde uçini.

I postavi jih na tverdinju nebesku, da svititi budu sverhu zemlje,

I zadovoljno çiniti dnevu, i nochi, da budu razluçevati svitlosti, i tamnosti. I vidi Bog da je to dobro:

I bi veçer, i jutro, dan çetverti.

Reçe joſche Bog: Izvedite vode xivucha ka plivaju i plaze, i ptice leteche budite sverhu zemlje pod tverdinjom nebeskom.

I stvori Bog baline velike, i svaki duh xivuchi, i gibljuchi, koga bihu izvele vode u versteh svojih, i svako leteche po narodu svojem. I vidi Bog da je dobro.

I blagoslovi jih govorechi. Restite i mnoxite se, i napunjujte vode morske: i da se ptice umnoxe sverhu zemlje.

I bi veçer, i jutro, dan peti.

I reçe Bog: Izvedi zemlja duh xivuchi u narodu svojem, dobitke, i zviri, i gadeline zemaljske po prilici svojoj. I bi uçinjeno tako.

I uçini Bog dobitak zemaljski po plemenu svojem, çetveronoxje, i svako plazuche zemlje u rodu svojem. I vidi to Bog da je dobro.

I reçe: Uçinimo çlovika na podobstvo, i priliku naſu: i da gospoduje ribami morskimi, i pticami nebeskimi, i dobitci sve zemlje, i svakoj gadelini, ka plazi po zemlji.

I stvori Bog çlovika na obliçje i priliku svoju, muxa i xenu stvori njih.

I blagoslovi jih Bog, i reçe: Restite, i umnoxite se, i napunite zemlju, i podloxite ju sebi, i gospodujte ribami morskimi, i pticami nebeskimi, i svakim xivinam, ke se giblju na zemlji.

I reçe Bog: Evo sam dal vam svako zelje ko çini sime na zemlji, i svaka stabla, ka imaju u sebi rod plemena svoga da vam budu za pichu:

I svakoj ptici nebeskoj, i svemu ça hodi po zemlji u kih je duh xivuchi, da budu imiti çim hraniti se. I bi tako uçinjeno.

I vidi Bog ona ka biſe uçinio, da bihu vele dobra.

I bi veçer, i jutro, dan ſesti.

Tada sverſena biſe nebesa i zemlja, i sve njih nareſenje.

Sverſi Bog sedmoga dne teg svoj, ki uçinio biſe: i poçinu sedmi dan oda svega dila ko biſe texal.

pripisao je A. Kuzmanich.

NARODNA POVISTNICA.

Dogodjaji po padenju Klisa (1648)

Po padenju Klisa Turci se tako potule, da se i samom paſi Tekeliji přibivanje na Cetini nepouzdano svidilo. On Sinjsku tverdjavu ostavi, uçini most na Cetini razvaliti, pak sobom u Livno zamakne, gdino k sebi ostale spahije i boljare tamoſnje sazove, da mu pri ruci budu. Sad Mleçani namisto se u onoj pustoj Sinjskoj tverdjavi ostaniti, i uçverstiti je, te Turcima put prisichi ako bi opet ka Klisu okrenuli, zapale ju. I sve paljevine do sad u ovom Listu spomenute Mletaçku slabost dokazuju, a na golemu ſtetu naroda ovoga. Sve su se oni pobojavali, da neche mochi sva u Dalmaciji ukripljena mista doçuvati i dohraniti, i za to oni su ji palili i razgradjivali, da se Turci u njima neugnjizde. A da su srichom bolje poznali chud i hrabrost Dalmatinah i ostalih Hervatah, i da su u vojenim poslima viſtiji bili, sva je prilika, da su mogli iza osvojenja Klisa svu Bosnu pritisnuti, navlastito pomochu onudaſnjih kerſchanah, koji su na Turke merzili, i spremni bili pod Markov barjak dochi.

U to vrime Ferhatovich kapetan Udbinski, junak na glasu, zadje po Kotaru, i mnogo tudaſnjih zemljakah zarobi, i stoke zaplini. Nego u povratku na naſu busiju nagazi, i tu priko glave pane on i nikoliko mu druxine, i vas mu je plin oduzet. S druge strane kalugjer Partenije u duſmansku zemlju pridje, i Turke razbije, koji su iz Biograda ka Gradiſki tri topa i mnoga topovska zerna vukli, i to sve u vodu Savu potopi, a petdeset Turskih glavah, dosta zarobljenikah i marve u Zadar dogoni. Ali slavnoga vojvodu popa Šoricha huda sricha zadesi. On se iz Kotara sa dvi tisuche ljudih dignuo, izmedju kojih jedna je çeta konjaniçka bila pod rukom kapetana Marka Markovicha, i jedna pod kapetanom Ivanom Buom, i nikolicina piſcah pod upravnikom Posedarjom. Kad on s njima tamo priko Velebita pod grad Ribnich stigne, ono okolo njega pridgradje popali, pak s velikim plinom, i s mnogim zarobljenicima natrag kuchi okrene. U tom putu napane na njega i na njegovu druxinu tek sto i pedeset Turskih hatlijah, koji su za oni njegov nasert doznali bili. Onda Posedarje vojnici sramotno razbignu se, a ostali zabune se, i razmechu se simo tamo spasiti se golemi plin ostaviv ſi. U taj ças odsvakuda Turci vervechi i prisnaxujuchi putove zasiku, one pobigavce okupe i priteku, trista jih zarobe, a ostale potaru. Kapetanima Bui, i Markovichu glavu odsiku, a naſega Šoricha xiva neznaboxice odru. — Mletaçko Stareſinstvo i general Foskolo puno su Šoricha xalili, e je on nesamo mnogu krajinu pod vlast Mletaçku doveo, nego je i svednjljno gerdnu ſtetu Turcima zadavao. Kod njegovoga velikoga junaſtva i verline jedna je sama mana bila, a to ſto je bio lotrina, i u vinu kadnokad neuljudan i ponosit.

Kad u Carigrad glas o razbitju Turske sile u Dalmaciji dopade, odmah zapoçne Divan na Tekeliju krivicu tovariti, te bude na misto njega Begler-beg Derviſ iz Skoplja postavljen, koji sa deset hiljadah ratnikah i sedam komadah topovskih u Livno pane, pak Tekeliju iz sluxbe izrene, i pod straxu metne. Na doſastje ovoga paſe, kojemu spahije, i ostali Bosanski vojaci vervljahu, sumnja se digne dali che on za onoga lita kuſati kakvo misto na medji pokriti, jali Klis prioteti. I doisto bila je na njega zapovid iziſla da na Split napane. Nego se on sad toga posla nedovexe, a to za to, ſto pri ruci dosta i dobre vojske nije imao, i ſto je kalugjer Partenije one topove, kako je poviſe reçeno, u Savu svalio. Zbog toga on se u Livnu bavio opaxajuchi nechelі Mleçani na ſto naigrati. Poſto vidi da toga neima niſta, dade most na Cetini popraviti, i napervo Perat baſicha sa pet sto konjikah naſalje, da radi kakvu ſtetu na naſe naniti. Istom ti ovaj u Dugopolje dodje, sustigne ga poglavar Gjorgjo, koji se sa svim konjaniſtvom izmedju Solina i Splita zaderxavao, i natrag ga uzbije. No malo po za tim Perat-baſich sa poviſe konjanikah povrati se, i na Poljiçane udari, koji su se bili kod Solina kao u sigurnoj zamaçi ostanili. I on ji potuçe, i çudo jih kao odmetnike posiçe, çetiri stotine zarobi, i gotovo svu im marvu oduzme. A Gjorgjo nije im mogao u pomoch prispiti sa konjanicima, koji su se bili po Kaſtilim Trogirskim razonodili; nego Splitski zagradjani za oni rasap çuvſi tamo pridju, i Turke zateku baſ kad su kurhe harali, i xestinom na nji naskoçe, razbiju ji, i najvechi dio plina od njih pootmu.

A ovamo Husein Chehaja-paſa u Zadarsku se krajinu sa çetiri hiljade vojske digne. Kad se otale Zeçevaçkim klancem vrachao sa plinom kod sela Turnja dobivenim, seljani iz one krajine i iz Šibeniçke uvativſi busiju, iznenada na njega i njegove Turke pripucaju, i tako ji zabune da su morali plin ostaviti. Ali Turci odmah po tom osite se da tu neima nego jedna ſaka krajine, te sloxe se i silovito na nji nagernu. Sad naſi od vechine neprijateljah nemoguchi se mistimice oderxati, raskoledaju se i rasterçu, i nikolicina njih u jednu se staru poruſenu kuletinu zatvore. I Turci k njima potegnu, i çversto obkole ji, i tako ji pritisnu, da im je do ruke doſlo jali na vatru ji izgoriti, jali sve do cigloga smeckati. U toj stegi i krajnoj pogibili njihovoj Vuçko Manduſich nad Šibeniçkom krajinom mudri i slobodni poglavar digne svoje podruçne, koji su

blizu one kule bili, i sa Jlijom Smiljanichem sdruxivſi se na one Turke navre, medju nji zagoni se i put ka kuli otvori. Sad se jedno na drugo ſto igda nadimlje i straſni se boj otvori; mnoge su glave s jedne i s druge strane padale, i pade ona slavnoga junaka Manduſicha, i naſi sa vechine Turakah poklekuu. Za tim ostavſi che krajiſnici svoje poslanike u Mletke k Stareſinstvu odpraviti da ugleda i ſto udili onim xalostnim i suhotnim bezglavnim kuchama. I stareſinstvo mekim besidama one poslanike utiſi, i dade svakome po jedan zlatni persten, i jednu svitnu aljinu, a ostale one krajiſnike Foskolu priporuçi, koji jedno trista njih pod nikim kapetanima poſalje u Lombardiju u onoj vojsci sluxiti, a ostalima plachu odredi, osobito svojti Soricha i Manduſicha, i nikoliko obitilih u Istriju priseli, i zemaljah tamo za uxitak pokloni im.

To tuda sverſivſi se, sve se u Dalmacji s jedne i s druge strane posmirilo, a najviſe za to, ſto je sad mertva jesen sa snigom i s mrazom navalila, te je paſa vojsku raspustio, i u svoju otaçbinu Skoplje zaklonio se. A buduchi da se ove godine vojevanje Dalmatinsko sa smerti cara Ibraima rastezalo, za to vridno je da se ovde opiſe zaſto i kroza ſto ona dogodi se.

Janjiçarski Aga, Sinir paſa, i Zor-baſich poſto su blizu tri godine u Kandiji na Mleçane vojevali, u Carigrad povernu se. Glas se bio prosuo, da su se oni puno obogatili, i to u uſi dodje ondaſnjemu Caru Ibraimu, koji je na novce lakom bio, i odmah proraçi mu se blaga od njih poçupati. I priko velikoga vezira agi Janjiçarskom poruçi do sto hiljadah golih realih [1]) sastavit i izbrojiti, a Sinir paſi pedeset hiljadah, a Zor-baſichu tek dvadeset hiljadah. Na to che oni odgovoriti, da blaga sobom neponesoſe, van na sebi ranah i muke, te njihovom Veliçanstvu nemogu ni pare pomoliti kamoli onoliko blago izbiti. Onda se car raserdi, i zaumi nesamo im jaspru oduzeti, nego ji i s noguh smaknuti. Radi toga pozove ji kod velikoga vezira na veliki stol; no oni domislivſi se na ſto che to veselje izichi, nehtidnu pochi, i onças za sebe spasiti Janjiçare, Muftiju i ostale glavne ocxe podgovore, i k svojoj strani pritegnu, dokazujuchi im, da chitap nedonosi onakoga cara zulumchara sluſati, vech da ga valja smaknuti. Kad se oni tako prorazumiju onu noch svi kod Janjiçarah zanoche, a u jutru ſest hiljadah ovih digne se pod rukom reçenoga Age, Sinir paſe, i Zor-baſicha, i tri glavne na gradu kapije zauzmu, i ponamiste se na Solimanovoj çarſiji, kod nove cxamije, i Svete Sofie. Sad se nikolicina od njih odcipi i k velikom veziru podju, ali njega kod kuche ne zateku, jer on za tu bunu proçuvſi bio se u dvoru pod carevo krilo zaklonio. Onda oni sve njegovo pokuchstvo provergnu i pod kljuç pozatvore, i odanle se tiſtimice k carevom dvoru sterçu, i s drugima joſ u putu sdruxivſi se okupe velikoga vezira, i navale da im cara izvede. A veliki vezir toliku bunu i krajnu pogibel videchi, i opet viſe carev nego svoj xivot xalechi, zamoli ga da ga udavi, pak da mu mertvo tilo prid Janjiçare baci, nebi li ji kroz to primirio. I car za sebe spasiti dade njega udaviti, pak kroz prozor njegovo mertvo tilo prid Janjiçare baci, koji ga u malo na hiljadu komadah rastergnu. Po tom k svom konaku zapnu, i odmah caru poruçe da im Mehemeda sina poſalje. Na to teſko i priteſko iskanje car se Ibraim smuti, k sebi Bostancxije iliti dvorske vertlare sazove, i stane ji nagovarati da ga od nasilja Janjiçarah otmu. Onda Janjiçari Bostancxi-paſi reku, da bostancxije od cara odvrati, i radi vanka careva sina izvedsti. I on posluſa ji i carevicha u ruke pridaje im. Potom opet od Bostancxi paſe zaiſtu, da im i samoga cara dade; a kad vide gdi on na to neche da pristane, k dvoru pohite cara zgrabiti. U tom ovaj u harem svoj zamakne, ali zaludu, jerbo Janjiçari i medju sultanije zagone se, gdino cara uvate i odavle izvedu, i pod straxu metnu, a sa sultanijah sve zlato i biser poskinu. Sad car suxanj na Janjiçare xalio se i kazivao im je, da se po ni kako nemoxe sa svojom pametju stignuti iz kojega su uzroka na onu neviru doſli kad za onoga rata nije mu triba bilo ni taknuti u ono dvadeset miljunah zlata, ſto mu je Amurat brat ostavio, paçe je joſ k onima çetiri miljunah zlata primaknuo: dakle pravo je mislio da moxe dara iskati kao ſto su pridjaſnji cari obiçajno iskali i podanici su im ga davali. Te izreke Bostancxije do pomilovanja ganuſe; ama Janjiçari svomu se xivotu bojechi poſto su cara za nikoliko danah zatvorena priderxali, na berzu ruku zlatnom uzicom pridave ga, i na njegovo misto Mehemeda sina mu na pristolje posade.

A. Kuzmanich.

---

[1]) To je nika Jaspra Spanjolska; jedan Real ide 11 k. ½

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 3. IV. GODINA

NA 18 SIÇNJA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 4 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VLAŚICHI.

„ Vlaʃichi su skladna bracka mila.... “ —

OPOMENA!

Vlaʃichi su druʃtvo zvizdah, koje priko neba putuje, kako vidimo — od malo potle miseca travnja, do studenoga. I ovo niʃto zlamenuje. Dali chemo o tomu kaʃnje besiditi. Ovdi samo naercivam *skladu* i *bratimstvu*.

Pod ovim nadslovom moja je misao s *priprostim vlasim* razgovarati se, — *kakono brat s bratjom;* — i bratimsku ljubav uzbudjivati. —

Chudorednost — Dilorednost — Nauk.

Chudorednost — hoche rechi uredjenje chudi; — a diloredncst, uredje dilah. — Prie su misli, pak su dila. Dila su porod mislih. — Dakle *Chudorednost* i *diloredncst* nisu *jedno;* — kako nisu jedno — Otac i Sin; — stablo i voche. — Paçe — ako ti u çoviku izpraviʃ chud i misli, dila su po gotovu izpravljena; — zaʃto (veli Kerst!..) dobro stablo zle plode neiznosi. —

Za izkorenúti dakle zla dila, triba je prie misli izpraviti: misli koje su uzrok, iliti roditeljice dilah. Liçnicim, za izliçiti bolesti, koja je perva uprava? — (*causam amovere*) — Uzrok ukloniti! — Paka? — (*in morbum agere*) — Bolest tirati! —

Zaludu cheʃ ti pokarati zloçinca, u ogled doʃastoga xivota njegova, ako iznutrenje zlo prignutje njegovo neizpraviʃ. — Zaludu je pokora, kakono prut zgoljno ucviljivi; ako nije u isto doba, kakono zdravljonosna pijavica; — koja, dok ujida i muçi, bolest izpija. —

Svako prignutje iznutrenje çovika, ili je s perva ukorenuto po njegovoj vlastitoj chudi, ili je potle steçeno po obiçaju: buduchi da — *Obiçaj druga narav jest!* - -

Sve zloche çovika nisu mu vavik po njegovoj chudi, s njim rodjenoj. Ima ih mnogo po zlu obiçaju, — navernute s prigodom, po napasti. —

Svaki çovik radja se svojom vlastitom chudju. Zla chud moxe se pridobiti, ili podobriti, s dobrim obiçajom; — a dobra chud moxe se paka sa zlim obiçajom pokvariti. —

Na uzderxanje dobrih obiçajah dani su zakoni Boxji i kraljski. — Raztvorena su po svitu uçiliʃta. — Dali je zakon *prut oblasti.* Uzda po strahu, a ne po ljubavi. —

Ljubezniva riç bratimska omekʃava çesto xestinu zle chudi ljudske. Ovo je *oruxje Kerstovo.*

Što je çovik?... Çovik je xivina *razloxita.* Dakle — çovik, kao çovik, poznaje se *po razloxtvu,* a ne po *obrazu.* — Ni je po tomu çovik — ʃto uzgor stoji na dvi noge. — Što mi daklem ovdi velimo, razumimo govoriti *ljudim,* a ne *xivinam nerazloxitim.* Nego — izmedju ljudih — i izmedju xivinah nerazloxitih, ima niʃto sridnje; tojest *svilina.* — Ova diluje viʃe po izgledu, nego po svojoj pameti. Ne, — ʃto poznaje da je njezin put — pravi ili krivi; — nego ʃto vidi da

tuda drugi idju. — Ovi su kakono dica — nedozrile pameti; — ili kakono voche, koje se zeleno okameni, pak i opadne prie neg je dozrilo. — Tako da — krivci zlochah ove svitine jesu zloizglednici; zlochudni po naravi, ili po obiçaju. —

Dakle — ʃto se god viʃe razliva po svitu Nauk, pokrachava se broj ove svitine; koja u nesvist, kakono ovca za zvonarom terçe; a nezna kud ni kamo. —

Da iz pameti sve izvire, mi Nauk imamo u naʃim mudrim besidam. Na priliku: — kad se xeli ljubeznivo da se tko odvrati od zla, veli mu se: „*Bog mu pamet prosvitlio.*“ — Ovo je molba bratimska blagoslovjena i sveta. A kad hoche Bog çovika pametna, dali zlotvorca, pokarati… „*digne mu pamet*…“ da sebi na zlo nagazi. —

Daklem — imamo svi nastojati naʃu pamet *prosvitliti* i *uzderxati cilovitu* i *zdravu*. —

Brezuhvano mnogi od naʃih misle da je — *mudra knjiga* — nika stvar njima verhunaravna. Ludiaci!… Odklem je knjiga? — Ali se je knjiga rodila od pameti, ali pamet od knjige? — Pamet je ljudska staria, i porodila je knjigu; po kojoj pamet se u pamet, od jednoga çovika do drugoga pritaka. —

Kakono vi brezputicom idjete i penjete se uza stine, uz goru, i uz litice, po vaʃoj viʃtbini naravskoj; — a mekoputnim gradjanom kerçite pute i naçinjate liztve; — tako i ljudi hitrie pameti uzadju na visinu brezputice; a ostalim, linie i slabie pameti, izkerçe put, i grade liztve, za da se i oni na lakʃe penju. Svi nauci svita ovoga poçeli su od onakih izversitih ljudih, kakvih se i kod vas nalazi, ʃto vi zovete — „*Samouci.*“ —

Najpervo se iziskuje *hrabrenstvo pameti*, pak *uzdanje veselo*, i *hotinje neumorno*. — Tko baʃ hoche, malo kad u nauku nedostigne. — Kud ove moje riçi kucaju? — Kazat chu vam. —

1. Da za napridovati u ljudstvu, imamo traxit prosvitljivati pamet. —

2. Da prosvitljujuchi pamet, izpravljat chemo zlu chud i zle obiçaje. —

3. Da riç, bratimska ljubezniva, laʃnje na razlog navodi, nego sila. —

4. Da ja razumim razgovarat se s ljudim, a ne sa xivinam nerazloxitim. Kod *Vlaʃichah*, paka, ima viʃe ljudih nego xivinah. —

5. Da poznajem i derxim stanovito — izmedju *Vlaʃichah*, da ima ljudih dosta koji che me sluʃati i razumiti.

6. Da na tu sverhu mnogo che ih ovi list sebi pribaviti, za da se po njemu razgovaramo. —

7. Da che ih se mnogo okoristiti, ako ne od slabe pameti moje, bare od onizih drugih koje se u *Zoru* izlivaju. —

8. Da che pravi *Vlaʃichi umitnii*, naʃoj svitini pamet prosvitljivati za napridovanje Naroda naʃega u ljudstvu; — i davat joj dobar izgled.

9. Da che se Nauk po Narodu razlivati; — najskoli s njim se dojiti mladi naraʃtaj; kad jur Milost Cesarova k tomu blagodarno prispiva.

10. Da se ja uzdam u dvaestak godin' Nauka naʃih *Vlaʃichah*, viʃe nego u pedeset drugih. — Vidim s ovu stranu trideset godinah!!…

Stipan Ivichevich.

CHUDOREDNOST.

ŚUXANA.

(Produxenje v. b. 51, str. 403.)

Neprikladiva Śuxana, koliko u plemenu kolina i u lipoti xivota, toliko u çistochi serdca i u pravednosti duha, u svojoj rajnoj vochnici peruchi se sama, iznenada nahodi se obsidnuta od dvajuh u njezinu krasnost verlo zaljubljenih staracah sveʃtenikah i pervoçelnikah naroda Xudinskoga. Vuhveno rupiʃe iz guʃtih stablaʃcah, gdi biahu se, kao dva vuka skrovito uvukli k' njoj. Zdravo, prilipa i neprikladiva Śuxano, slatkim, paçe hudobnim glasom govore joj. Imaʃ znati, da smo se mi obadva za tobom verlo uxgali i u tvoju neprikladivu krasotu goruchim naçinom zaljubili. Prosimote daklen, o vridna i neprikladiva Śuxano, da nam se pridadeʃ! U ovoj tvojoj rajnoj vochnici nekraljuje neg' tiha samocha. Jurve ti sama znadeʃ, da se ovdi mi tri sama nahodimo. Nije daklen pogibili ni da bi nas tko vidio, ni poznao, ni çuo, i za to ni osvadio, i zasvidoçio sverhu naʃega dila od goruche ljubavi. Samocha, neima svidoçbe. Çuj, neprikladiva xeno: mi znademo, koliko ti ʃtujeʃ tvoga zaruçnika Joakima. On, s plamenutjom ljubavi svoga serdca tebe ʃtaje i klanja ti se. On tebi tverdo viruje, tako da joʃter ako bi i doznao, da si se ti nami

pridala, u istinu nebi povirovao. Pridaj nam se dakle. Mi chemo te prid svim Izraelom i uzveliçati i pofaliti, i tvoga vridnoga muxa na vladanje uzdignuti. Ti nas dobro poznajeʃ. Ti znaʃ, da sve to mi moremo uçiniti. Nami se vas Israel klanja i nami samim viruje. Śtogod mi hochemo, svak potverdjuje: ʃtogod mi naredimo svak ispunjuje. Razmiʃljaj sva ova, o vridna xeno! Pridaj nam se. Akoli paka necheʃ, spomeni se da chemo te potvoriti od priljubodinstva, i kao priljubodivkinju hochemo te osvaditi svemu Izraelu, svima naʃim gradjanim, i svima tvoizim rodjacim kazati, da smo te ovdi naskoçili u grihu s' jednim mladichem. Ti sama znaʃ, da mi sve to pravljajuchi opcheno, ti jesi osudjena biti kamenovana. Isti tvoj vridni mux, isto tvoje svitlo pleme od naʃe pravde iziskovali bi ispunjenje tolike pedipse od Boga naredjene za saterti gadno priljubodinstvo. Śva ova razmiʃljaj, i u tren odaberi jednu od dvajuh, to jest ol' pridat nam se ol' biti kamenovana.

Bidna Śuxano! koju od dvih hocheʃ odabrati. Pervu? Izgubitcheʃ duʃu. Drugu? Izgubitcheʃ xivot. Ako pervu? Osramotiticheʃ se prid obrazom nebeskim. Ako li paka drugu? Sramotitcheʃ se prid obrazom svitovnjim. Niʃta skrovna nahodi se, ʃto se s' vrimenom neoçituje; znanoduʃje njezino svisti ju. Za tim toliko jedna, koliko druga od ovih dviuh misalah gorko motaju se, i gerdno medju sobom hervu se po njezinu pravednomu serdcu. Perva vapie govorechi joj: narav jest pervi zakon; pridaj se dakle i sahrani xivot naravski. Ne, o Śuxano, pervi zakon jest viçnji xivot, svisti ju druga, nepridaj se, i sahrani viçnji xivot duʃi. Pridaj se, jakim glasom ruçe perva, i tako sahrani prid svitom tvoje poʃtenje, koje viʃe valja neg' sva dobra vrimenita. Ne, bistrim glasom navistuje joj druga, nepridaj se; i tako sahrani prid obrazom nebeskim tvoje viçnje poʃtenje, koje viʃe valja nego vas svit, i ʃto se na njemu nahodi. Ljubav perva pram xivotu vrimenitomu verli ju pridat se: ljubav pram xivotu viçnjemu verli ju nepridat se. Jedna ju nagovara, za jedan sami krat prigoriti virnost xenidbenu: druga ju nagovara, ni za jedan sam tren nepomanjkati svojoj svetoj xenidbi. Viruj, slidi jedna, sve che ostati u nimoj skrovnosti: neviruj, slidi druga, sve che se s' vrimenom odkriti. Viruj, drugovaçje, nitko hochete mochi opravdati ni obraniti, straʃno priti joj jedna: Viruj, Bog jest, koi chete opravdati i obraniti, druga joj virno pripovida. Znaj, nije moguchstva, kojebi te moglo izbaviti od pogerdne smerti, jedna ju plaʃi: znaj, jest jedno moguchstvo, koje lasno hochete izbaviti od smerti, druga ju veseli. Ah, tuxno serdce Śuxanino! Odoli toliko jaku i protivnu pravdanju dvih jakih i protivnih ljubavih.

Sada, ʃto se dogadja? Śuxana neplaʃi se. Śuxana, sverhu naravi vidi se ukripljena; Śuxana nepridaje se. Ona bo s' jednim viteçkim naçinom odabire izgubiti xivot za neizgubiti duʃu. Odluçuje zagerliti smert vrimenitu za pridobiti smert viçnju. Misli, i razmiʃlja nesrichno i pogibilno stanje, u kojemu se nahodi. Grozno plaçe: teʃko uzdiʃe: trudno vapie: od gorke tuge zapihnuta huçe: za na pomoch koga zazvati, glas joj gine. Derhche, zabliduje, çezne, grozi se nalazechi se prid oçima kervavljenim svoje smertne nesriche. Na samu sebe obzire se: sramuje se sverhu goloche u kojoj se naskoçena nahodjaʃe; stiska se; savija se; mota se; gerçi se; verti se... po kupaliʃtu; rukami na se pritexe vodu neimaduchi sukanca za zavit se oskvernjenomu vidjenju svojih djavolskih napastnikah, iʃche gusti zastor, kojega joj sam stid njezine pravednosti u priliçnoj prigodi more pruxiti i s' njim se obaviti.

Jako oruxana, evo ju u ças razabranu i nalitu kriposti viteʃke: obratja ona obraz ne, oçi ne, çelo ne, persi ne; dali sam oʃtar glas, i osorne riçi onizim bezobraznim svojizim napastnicim. Oh, gromovnim glasom besidi im, oh, nakazni sudci: o svetoskverni sveʃtenici; o hudobni sudci; o brez straha boxjega ljudi. Nakaze. Al' se nesramujete tako gerdobno naskoçiti u kupaliʃtu jednu golu xenu? Ali se nestraʃite napastovati na gnusno priljubodinstvo jednu virnu muxaticu, jednu mater, jednu vlastelicu Babilonsku, jednu kcher Judinu? Al' cinite, da sam ja priliçna onizim plaʃljivim xenicam od Israela, koje porad straha pristadoʃe i bezopazno pridadoʃe se vami? Akobi ste se u to pouzdali, u çelo vaʃe varate se. Ja bo znam, dokle moxe dopriti vaʃa himbena nepravda. Virujem stanovito, da od mene hochete uçiniti ʃto mi zapritiste. Volim od vas biti prozvana priljubodivkinjom, i kao takova vidit se osvadjena prid svim pukom za biti osudjena na kamenovanje, nego pridat se vaʃoj xivotinskoj putenosti. Volim od vas tako biti osudjena, neg' upasti u priteʃki grih prid licem boxjim:

melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini. (Daniel c. 3. v. 23.) U ime Boxje! Odstupite gnusave bradetine od mene: sram vas budi, mene na tako texak i toliko od Boga osudjen grih navadjati: s' koim obrazom hochete viſe mochi pripovidati zakon Boxji, vi, po taj naçin privridjuјuch ga? Nisteli vi starci, sveſtenici, sudci, glavari, upravitelji, vladaoci.... puka Boxjega? Nakaze çoviçanske, sinovi pakleni, gnuse smerdetljive..., odstupite: nepridajem vam se... sladja mi je smert, nego grih: U ime Boxje, odstupite od mene: pustite me u miru.

Himbeni napastnici, odkrivajuchi u Śuxani toliko tverdu jakost od duha, i nepridobitnu virnost od xenidbe, koja çini ostati prazno sve koliko njihovo svetoskverno ufanje, odluçuju po sili pridobit ju: evo jih kao dva gerdna lava sunut se na plinu, i kao dva grabecha orla zaletit se na nju u kupaliſtvo... Jako gerdno nasernuta videchi se bidna Śuxana, jaoh meni! ona, po put pravedne golubice, visokim glasom zavapi, jaoh meni! Ah opaka xenetino, smerdetljiva bludnico, svetoskverna priljubodivkinjo, po put smamnih junacah, gerdobnim glasom, i oni ruknuſe!.... *Exclamavit voce magna Susanna, exclamaverunt autem et senes adversus eam.*

Toliko triskavu buku u vochnici çujuchi kuchne sluge i sluxbenice prenuti zaterknuſe se za viditi, ſto se tamo dogodi. Na vratim nalaze razgnjivena dva starca, koji kazivaju njima gerdobu njihove gospodarice. Śto oni çuvſi ostadoſe veoma zamiſljeni i zasramljeni sverhu tolike njezine sramote: *erubuerunt vehementer.*

(*sliditche.*)

K. Boxich.

OPOMENA

Upravljena na jednog mladog domorodca. [1])

Ti se xeliſ priatelju, domovini xertvovati, — blago njoj! kad moxe u tebi ugledati onu plodovitu rozgvu, koje che nasad krug obche poslenosti umnoxavati, plod pako njezin ozbiljnu korist pridonaſati, jer tvoja sposobnost, tvoje hleptenje za svim onim, ſto je lipo, ukusno, i ſto uzor ljubavi za dom i rod oçituje, pruxaju nam sladku nadu, da chemo u tebi doxiviti çovika, koi che na slavu rodu naſemu biti; svaki bo gradjanin, koi svoju domovinu ljubi, slidi zakon naravi, koja nas ukupno opominje, da naſe dobroçinitelje i zaſtititelje ljubimo, i naſe utoçiſte ſtujemo. A tko nam je sve ovo vechma, nek naſa mila domovina, misto -- gdi pervu sunca zraku ugledasmo, misto, — gdi naſe zibke stajahu, misto — gdi dane naſeg xivota u krugu priateljah sprovodimo. Ovom dakle mistu -- sladkoj naſoj domovini -- uvik zahvalni biti moramo, zahvalni joj pako samo onda biti moxemo, ako sve ono dobrovoljno uçiniti budemo nastojali, ſto na njezinu korist texi.

Nu vech u duhu previdim veliku onu gorljivost, koja te prati na sjajnopolje, gdi se kupi cviche koje najvechma çovika resi, gdi se xivot çoviçji umekſava, i gdi se lovori pravednog poslovanja zadobivaju. Pozoran samo budi na buduchnost i nigda sebi nepravi velikih izgledah, jer viruj mi, to je najvecha pogriſka svakog mladog çovika, da, kad u zraku gradove zidje, i cilj svoj dostichi nemoxe, duhom klone, i kano plodno dervo od groznog vitra sruſeno, çisto izgiba — radi çesa çovik uvik vrimena okolоſtine prid oçima imati mora, i polak ovih svoiu snagu upotribiti; ako se pako na sverhi zadobiti nemoxe, ſto se traxi, ipak savist ostaje çista, a duſa olipſana, spokojena, i istinom ureſena, — a to che kod razumnih ljudih mnogo rechi: " nam anima paupertate futura meretur, mansuetudine sibi præsentia vendicat [1])! — Nadalje onaj koi ovakvom stazom hodi, obsigura se proti praznoj çoviçjoj srichi, koja çovika viſe putah u grob spravi. Najbolje dakle jest po sridini hodati, i malimi se zadovoljiti. Zar nije tako radio Diogenes? koi u baçvi obitajuchi okrutniku narodah nije se ni malo klanjao, vech pitajuche-

[1]) *Ovaj sastavak uzeo sam iz mog Rukopisa, koi che, kad mi jasnii pramalitja dani sinu, bili svit ugledati.* ---

[1]) *S. Bernardus sup. Cantic.*

mu: kakovu hochef, da ti izkaxem milost, odgovorio: nifta drugo, neg'da mi se iz sunca uklonif; zar to nije radio Aristides? koi obche dobro uvik prid oçmi imajuchi niti se je na toliko obskerbiti trudio, da bi se njegovo tilo na vlastiti trofak u zemlju bilo moglo unesti, vech ga je obchina, za koju sebi je ime neumerlosti pribaviti nastojao, svojimi trofkovi ukopati dala. Vitezovi najglasnii çitaju se u dogodovftini ne toliko porad one vlasti, koju verhu inih nosiahu, vech fto kano Elenski mudraci trake svoga uma po raznih svita predilih razprostirahu. Iz svega ovoga priatelju mladjahni, lasno zaključiti moxef, koliko vridi zadovoljnost u malih – a koliko fkodi oholost u velikih? – ti se onda samo trudi, i trudovi tvoji imachedu obilnu nagradu.

Pitaf me, kako bi sposobnog uçinio za upravljanje obchih danas sutra posalah? najbolje po obhodjenju s mudrimi i dobro mislechimi muxevi tvoje domovine, i kroz pribavljenje potribnih naukah. Muxevi domovine moraju se smatrati kano glasni kakovi *Panteon*, verhu kog se cila domorodna stvar blista, i iz kog kano iz obitalifta mudrosti proniçu jasni traci sladke buduchnosti, nadalje koji uvik bdiju, da se dragocinosti, koje nam nafi pradidovi priskerbife, saçuvaju, jednom riçju: koji su virni zaftititelji proti svakom burnom udesu. Nuxda pako naukah, kolika jeste, lasno chef uviditi, ako dobro i bistro promotrif, da su ovi isti stupovi nafe mile domovine jedino po naucih to postali, fto u njima nadgledavamo. U ovih dakle broj ako xelif danas sutra stupiti, ciloga se naukom posvetiti moraf, jer su nauci najlipfi ures svakog çovika: " hoc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. [1]) — „ Iz naukah kano najçistieg vrila najveche koristi za cilu domovinu proiztiçu, i oni nam ukazuju pravi put ne samo k taftoj ovoga svita srichi, vech i oçi nafe na svitlost rajskog obitalifta uzdigne; pravedno dakle govori neumerli Cicero o naucih: " da tko bi takove iz sridifta nafega smaknuo, on bi smaknuo isto sunce sa nebesah; „ nadalje u istoj nafoj prirodi ustanovljeno je, da sebi stvari, koje su lipe i od velike koristi, nabavljamo, zafto onda nebi se trudili, nebi hleptili za blagom ovim precinjenim, koje niti molievi pokvariti, niti lupexi ugrabiti nemogu! —

Napokon kakova je moch naukah, pokazati chu priatelju, samo u malo primerih. Kad su Atenianci pri nesrichnom priduzetju Nicie u Siciliu u robstvo pali, svoje spasenje odonde imadiahu jedino Euripidi zahvaliti, kojeg çarobni stihovi istog nepriatelja na miloserdje ganiahu. Bez otca pisniçtva krila bi kosti glasnog Akila vikovita zaboravnost! — Ptolomeo Filadelfo pretvorio je Alexandriu u varof znanostih i umitnostih, podigao Museum, uresio ga razliçnimi dragocinostimi i glasnimi uçitelji, u kojih krugu bio je toliku slavu stekao, da je ova po sudu uçenih ljudih utamljivala najkrasnie piramide i obeliske, kojimi su se ini vladari narodah desili.

To ti je domorodçe mladjahni, moja opomena, i moje mnenje o domovini i naucih. Ako ti se dopada, ogerli ga bratskim chutjenjem, ako ne, ti ga odbaci. Stat pro ratione voluntas! —

Dr. Petar Stiich.

[1]) *Cicero pro Archia C. 7.*

KORIST.

SIÇANJ.

Siçanj misec od *siçenja* ima
Svoje ime; to je znano svima,
Koji gradju sikirama ore,
Il' za vatru dervetje obore.

Što se oko marve radi u tom misecu.

Ovi misec izruçuje svima
Kojim marve razliçite ima,
Da ju triput prigledaju na dan,
Nek vol, krava, ni konj nije gladan!
K' tomu, valja, da goso prigleda,
Da se k' marvi svaki mladji reda,
I, da s' çimgod nezamaxe oçi,

Nek i kuchnik sam kadkad priskoçi.
Sieno, slama, zob, jeçam, sve zerno
Nek je çisto, nek nebude cerno,
Il' trulexom, il zeleno plisnjom,
Il' ikakvom zaglotito prisnjom;
Nek se svaſto na obroke daje,
Tako hrana xivini pristaje,
Nek se poi, i dobro timari,
Svaſto xivo za çistochu mari!
Brez çistoche svaſto u zlo ide,
Brez nje niſta, nego ſtete slide,
Brez nje, vechma, neg' gine od glada,
Vol, konj, krava pade iznenada.
Çeſagia, i kefa pomaxe,
Tim se konj, vol, baſ i krava snaxe,
Barem ona, koja mliko daje,
Jer s' nesnage njoj mlika nestaje;
A obnoch jim steru se lexaji,
Na to slamu, il ogrizke daji,
Śtogod metneſ, to ti falit neche,
Jer se opet sve u gjubre meche.
Kog' odviſje bit' onom nemore,
Lozu sadi tko, i njive ore,
Baſçe derxi i livade kosi,
S' negjubrenja jer sveg' malo nosi.
Kom' je siçka navadna za hranu,
Nek uzima slamu izabranu,
Pak, ſto more, nju sitnie rixe,
I srizanu u postavu dixe;
Śto tribuje, da prid marvu stavi,
Nek sa zernjem, miſajuchi, pravi:
Zobjom, jeçmom, grahorom, il' sirkom,
Pak nek meche prid marvu izmirkom;
Kravam bolje u napoju çini,
Ti se tvoje tom' priuçit kini,
Da napoja pogrianog' piju,
Viſje daju, i bolje ti tiju;
Napoj stelne pokripljuje krave
Vechma, nego kad jim nudiſ trave.
Koja ti se sad krava oteli,
Ona godbu osobitu xeli,
S' njom cheſ samom posla imat dosta,
Dok postane od nemochi prosta,
S' jake zime jer je marva slaba,
S' nje joj çestje i nemoch nazlaba;
Za to dugo njoj nederxi tele,
Prodaj kad ga mesari zaxele,
Krava pako nek brez njeg' se doji,
Ona mirna uz hranu postoji.

I pusti se izdojit do kapi,
Kad zaçina kakvoga se napi;
Akol' neche umirit se s' time,
Śtranjgom vexi, i potexi vime,
Onda mora stajat; — i za dugo
Neche biti, eto tele drugo!
S' tog bo krave jalove se, jere,
June dugo pod vime se vere.
Ovca stvar je verlo vridna kuchi,
Od nje vunu znaſ, i mliko vuchi,
Kadkad sladko izjideſ jagnjeta,
Ili prodaſ, kad jih mlogo smeta.
Ovca daje i meso, i loja,
Od njezinog boljeg nije gnoja,
Na njem' rodi sve, ſto se posije,
Ovce niſta izgubljeno nije;
Njiuh jesu razliçite versti,
Veche, manje, kakono su persti;
Gustje vune; nikoja je kratja,
Ali mekſa, kad se perstih latja;
Druga oſtra, i poviſje duga,
Od nje nosi kabanicu sluga,
Il' od nje chebeta se tkaju,
Sad za skupe koja novce daju.
Ovce *Śpanjske* najtanjeg su vlasa,
Skoro jednog *Engleske* su glasa,
Ali ove tim one nadmechu,
Śto duljinom vunu daju vechu;
Joſ su ovce, koje se dvojaçe,
Janjech' nje strich' dvaput gazda zaçe;
Ali ove nespominjam veche,
Jer se njima kod nas biti neche.
Pemska ovca svu *Nimaçku* vlada,
I ona je kod nas pridnja sada,
Jer je tverdja, i laſnje se ima,
Nego druge, tko s' daljega prima,
Sridnju vunu na sebi imade,
Nju takia kod kuche i rade,
Od nje biva sve, ſto je od *çove*,
Koja *sukno* slovinski se zove:
Ovcu derxat nie sasvime lako,
Niti misto njoj ugadja svako,
Nit' su ovci svake versti trave,
(Bile suve, il' sirove) zdrave!
Nit' joj vridi za çuvara dite!
S' tog' sveg' ſteta cila stada srite.
Vixbanje nas vech uçi od davna,
Da Niz ovci nie zdrava, ni Ravna,
Kojom trave vodenaste rode,

Dugo ovce njom zdrave nehode;
Mokra polja, il' trave uljate,
Kalno sieno, nje pomorom vrate;
Trula voda, il' lexecha budi,
Ovce truje, il' do smerti udi.
Ovca njivom, koja sitvu nosi,
Kôm se trava ugojena kosi,
Dugo neche prohoditi zdrava,
Ta njoj nije probitaçna trava;
Jerbo s' iste u travi debljine,
Mlogo njiuh u stadu pogine!
Odtud slidi: med gustima selih
Da ti ovca u stado nexeli
Gdi su gusti oratji atari,
Ovca sebe tu i sitve kvari!
Dobra paʃa od mirisne trave,
Bistra voda ovce derxe zdrave;
Odtud ravnim ʃto naçinom slidi,
Nek, tko ovce derxat hoche, vidi,
Gdi su berda, i prazne pustare,
Ili zemlje neorachne stare,
Koje veche nepoznaju pluga,
Brazda njima nit' se vuçe druga,
Niti kosom po njima se ʃuçe,
Nit' se baglich s' njih u plastje vuçe,
Ondi ovce kupe se u stada,
Svaka ondi i mloxi se rada
Jerbo najdu tekuchice vode,
Na izvirke i slaniʃta hode,
Ili, gdi njih nenalaze, tudi
Sol jim dvaput u nedilji nudi;
To, ʃto reko, od oniuh viʃti,
Gdi s' u stadu mloga ovca tiʃti;
Jer njih svagdi po malo pristaje,
Al' s tim vecha godba jim se daje.
Ovce zimom miluju toplinu.
I neterpe magluʃnu godinu,
Kada magle pokrivaju paʃe,
Bolje one za sienom se maʃe,
I joʃ vole prixivat otave,
Njim' su, dobro ufatjene, zdrave,
I jer na dvor sada se nevode,
Niti poljem za pastirom hode,
Veche lexe u toplom ovçjaku,
U njem' kuchnik nek prigleda svaku:
U njem mora kuʃati bolestne,
Nek nepazi merʃave, ni mesne,
Vech nek meche njim johova lista;
Koja k njemu, da ga xvaçe, prista,
Onaj niʃta na nutra nefali,
Ona toploj nek stoji u ʃtali;
Koja neche xvakat johovine,
Njoj u nutra exigirica gine,
Il' ju druga koja bolest kvari,
Za to xvakat tog' lista nemari!
Takva nek se od drugih odluçi,
Kuchnik nek se, nju pomochi, muçi;
Medju to joj çestje nudi soli,
Ovca zdrava nju, i bolna volji,
Sol ju grije i suʃi joj vlage,
I nanovo nadodaje snage.

NARODNA POVISTNICA

Zasluge i Junaʃtva
Janka, Stojana i Zaviʃe Mitrovicha Dede.

Za Mletaçkoga vladanja u Dalmacji od gospodskoga kolina Jankovich Mitrovich Dede bilo je ditichah, koji su hrabro na Turke vojʃtili, i mogli su se s najboljim junacima onoga vrimena isporediti. I dan danaʃnji narod ji naʃ spominje, a osobito slavnoga Stojana Jankova sina, kao ʃto se poznaje i iz narodnih pisamah, koje je gosp. Vuk Stefanovich Karacxich skupio, i na svitlo izdao. Iz jedne istinite taljanske peçatnice, iliti diplome (povelje?) evo na hervatski sam priveo ʃto slidi.

1652 godine na 14 lipnja. Svidoçanstvo Jeronima Foskarina Mletaçkoga generala u Dalmacji, da je serdar Janko Mitrovich u Liçkom i Korbavskom paʃaluku, kod Duvna, pod Zadvarjem, kod Otresa i Grahova junaçki na Turke napao, mnoge posikao, zarobio, i veliki im plin oduzeo.

1653 god. 10 siçnja. Pismo generala Lovre Dolfina, u kojemu po zapovidi Mletaçkoga stareʃinstva odredjeno je spomenutom Janku dvadeset dukatah na misec plache, ʃto je sa tek 250 ljudih Turke od Posedarje odbio da ono selo nepale.

1656 god. 22 oxujka. Naredba generala Ante Zena, priko koje Janko je po smerti Filipa Smiljanicha Serdarom naimenovan; koje je naimenovanje pak stareʃinstvo potverdilo, i odredilo, da on ima Posedarju od Turakah çuvati, i kroz ruke arambaʃe Jlije Miʃkovicha pripise primati.

1669 god. 26 studena. Svidoçanstvo gen. Ante Priula po kojemu opisana su znamenita junaçka dila Stojana Mitrovicha Jankova sina, kojega, poſto je Kotarskim Serdarom postao, Turci su zarobili, ali nakon çeternaest misecih suxanjstva u Carigradu, izbavio se, i u Zadarskoj krajini pojunaçio se. On je svojom rukom Reçep-agi Filipovichu glavu odkinuo, na Cetini do sedamdeset Turakah dotamanio, i trideset jih zarobio, devet jih pod Udbinom posikao, sedam zasuxnjio, i trideset konjah oteo, i joſ devedeset Turakah posmaknuo, i Agi Velagichu glavu odsikao, i blago od njih oteo, i trideset zarobljenikah zavernuo, i Grasca pogubio, i mnogo pertljaga, barjakah i stoke u Rodovopolju zadobio, i u Kosovom polju dosta Turakah zasuxnjio, i pogubio, stoku prioteo, i svojom rukom Agi Baji Hovichu glavu odsikao.

1670 god. 30 oxujka. Povelja (Ducale) Mlet. stareſinstva, po kojoj sve su reçene zasluge iskazane, i Stojan je vitezom iliti Kavalerom uçinjen, i poklonjena mu je zlatna kolajna sa slikom S. Marka, koja je sto dukatah vridila, i druga je kolajna pod 13 serpnja Smoljanu Smiljanichu poslana.

1671 god. 13 serpnja. Svidoçanstvo gen. Barbara, koje potverdjuje mnogobrojna junaſtva Stojanova u ratno vrime; a u mirno vrime osobitu njegovu ljubav prama Mletaçkoj vlasti, i njegovo pametno i razborito vojevanje po onim mistim gdi je najviſe neprijatelj namiravao zla çiniti.

1673 god. 7 oxujka. Svidoçanstvo gen. Morosina, u kojemu naznaçena je Stojanova okretnost u ispunjivanju obchinskih pripisah, i priznaje se njegova osobita zasluga, i proglaſen je kao dostojan blagodarnosti obchinske.

1675 god. 28 serpnja. Svidoçanstvo gen. Petra Civrana, kojim dokazana je Stojanova verlina, i njegovo potanko i mudro nastojanje za sklad medju mejaſnicim utverditi, nasilja njihova uzbiti, i virni ji duxdu doderxati; i joſ je hvaljen poradi izverstne pomnje njegove na sluxbu obchinsku, i ſto je dosta pokradene tergovine od razbojnikah prioteo koji su turme razbijali, i u Senjsku krajinu zaſao, i nije za to nikakve naknade iskao.

1675 god. 24 kolovoza. Povelja stareſinstva Mletaçkoga kojom hvaljena je Stojanova sluxba, i na njegovo iskanje dopuſta se, da mu sin Nikola, i brat mu Janko sluxe u jednoj çeti konjanikah u Zadru, i odredjuje se da budu u onu sluxbu primljeni, i da im se po njihovoj vridnosti posla dade.

1678 god. 22 rujna. Povelja Mletaçkoga stareſinstva kroz koju na Stojanovo proſenje odredjeno je njemu i sinu mu dvadeset dukatah plache na misec, koja im nije iſla zbog uçinjenoga mira; i za njihovu virnost prema Duxdu, i slobodu u mnogim prilikam pokazanu, i ſto je Stojan suxanj kod Turakah bio, podarena im je obiçajna çast i sluxba u konjaniſtvu.

1679 god. 9 veljaçe. Pismo Mletaçkoga generala u Dalmacji po kojemu Kostantin Stojanov sin postavljen je kapetan na petdeset piſcah, koje je na berzu ruku vitez Stojan sabrao; i istomu Kostantinu, koji je nejaçak bio, jedan je upravitelj odredjen, i obiçajna mu je placha data.

1679 god. 18 veljaçe. Svidoçanstvo gen. Petra Valiera, da Stojan vele pomnjivo sluxbu obchinsku odpravlja, i okretan je u izverſivanju najznatnijih porukah, i ostalih posalah ozgo naznaçenih.

1681 god. 26 lipnja. Povelja Mlet. Stareſinstva kroz koju uporedjen je vitez Stojan sa Jankom otcem njegovim, i iskazane su sve zasluge njihove, te je Stojan po smerti viteza Jure Poſedarje Kotarskim Serdarom uçinien, i odredjeno mu je 25 dukatah plache na misec.

1682 god. 27 svibnja. Svidoçanstvo gen. Jeronima Kornara u kojemu iskazana je Stojanova virnost, i sloboda u razliçitim sluçajima.

1683 god. 8 veljaçe. Povelja stareſinstva Mlet. u kojoj skupa su naznaçena sva spomenuta junaſtva viteza Janka i viteza Stojana, i za te njihove verline i virnosti proglaſeni su dostojni obchinske ljubavi, i primaknuta im je placha na 40 dukatah na misec.

1684 god. 15 serpnja. Naredba gen. Dominika Moceniga po kojoj je dokazano, da su vitez Stojan, i brat mu Jlija hrabrostju, verlinom i versnochom ravni njihovom otcu Janku, i da su oba brata ne samo mnoge porodice pod Mletaçku vlast podvergli, nego da su srichno i neprijatelju ſtete nanili, i zato odredjeno je Jliji 15 dukatah plache na misec, koju che on svakoga miseca iz Generalove azne dizati.

1686 god. 7 studenoga. Povelja stareſinstva, kroz koju zapovida, da nad regementu od 500 piſacah prikomoracah na deset çetah osnovanu, koju che vitez Stojan sastaviti, bude njegov sin Nikola za kolunela postavljen sa çeterdeset dukatah plache na misec; i da vitez Stojan osebice ima u istoj oficire naimenovati, i da njegov in Kostantin bude kapetan nad drugom çetom konjanikah prikomoracah, koju che o svom troſku vitez Stojan sastaviti; a dokgod nejaçak Kostantin do snage nedodje, da ima onom çetom nje leitenant vladati, i potribito oruxje obchina razdati.

(Slidiche) *A. Kuzmanich.*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 4. — NA 25 SIÇNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 4 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SLAVNO UREDNIŠTVO.

Sramotu svoju svitu odkriti! -- i meni se samom vertljikavo çini; -- ali svoju pogriſku priznati, i istu u napridak kroz sva moguchstva uniſtiti i zaboraviti, namira je, koje chu se kao çversta stupa u vitrovim xivota derxati. Xao mi je gdi ovdi kod nas u Liki joſ xar rujne zore nezarumeni. -- Cilim pravom kori gospodin Rastevçich u svojoj pismi od petoga siçnja u broju pervom svitle Zore, od ove godine, okornost i tamu neprozirimu, koja se je oko verha gorostaza Velebita usidrila, nepropustajuch zrake izobraxenosti, da i Lika po dugom drimnom tumaranju u polju nesvisnosti jednom na stazu izide, koja k cilju izobraxenosti vodi. --

Gospodinu Rastevçichu kao Liçaninu pako poznato biti mora, i to che mi on sam posvidoçiti, da su naſe okolnosti vech takove slike, koje nas çesto iz kruga naſih domorodacah tiraju, i nepuſtaju u kolo ono stupiti, za kojim svaki Liçanin duſom i tilom xudi. Mi, kano vojnici od kolivke do groba, moramo sile naſe naſem pozivu xertvovati, i ono malo vrimena, koje nam iza njegovih zahtivanjah izostane -- moramo tekar po naſoj volji upotribljavati.

Meni se çini, da bi mi morali i ovo malo vrimena ulagati za korist naroda ovoga, i napridak naſe knjixevnosti. Svaki radie Šillerov ideale i Mattisonov elizium deklamira, nego pisme koje se u materinskom jeziku zgotavljaju. Pitaſ li ga, zaſto to diluje? eto ti odgovora: Bruder ich verstehe das Kroatishe nicht, es ist zu fad -- und wer sollte sich auch mit dieser Kleinigkeit abgeben, — a k' tomu neznam dobro *lesen* i bolje se mogu u deutschen ausdrükovati! Nemojte bracho moja tako misliti i raditi: Dobro je Nimaçki znati, ali je opet zlo veliko hervatski neznati. Svi se narodi na svitu svojim jezikom diçe.

Od naſega velikoga domorodca gos. Xupnika Shime Starçevicha, koji sve sile svoje podupire, da naſu domovinu na stepen diçni podigne, dobio sam listove *zore* od tekuche godine. Koliku mi radost ovo njegovo blagodarje prouzrokova opisati nemogu, samo kaxem, da se u oni mah, tako xeljno çitanja lati — kao ſto xedan çovik hlepi na izvor ladne vode desechi. Ovaj veliki mux, komu iz svega serca zahvaljujem, i kao moga dobroçinca od ditinstva ſtujem, upozna me najpri s vedrom Zorom, koju s tim vatrenije k persim prigerli, buduchi da je amo iz drugoga mista dobivamo. — Ja nemogu pogoditi zaſto su naſi toliko za ovu Zoru nemarljivi. Ta Dalmatinski jezik i naſ je jezik; Lika i Dalmacja dvi su sestre blizanice.

Svaku riçicu hrabrih dalmatinskih spisateljah serçno pozdravljajuchi, i redovito listove çitajuch, doidem na list broja 22 pod pervi Lipnja ove godine, od koga kada ga ſtiti poçe, kano od glave Meduzine tri koraçaja na trag skoçi. — Sonet, gospodina Nestora Boroevicha „ Milim glasom ſeva u visini “ i *Stanza* „ Rodoljub-

stvo iskro sveta " uçiniʃe mi se kano poznani glasovi, koji iz daleka do moga uha dopiru -- poçmem ji pomljivije sluʃati i razbirati, i eto çuda! çujene glase kao vlastite glase lire moje, upoznam. -- Da je ovo cila istina, i reçene verstice moj proizvod, koga ja joʃ u poçetku godine 1842 zgotovi, mislim da che se slavno uredniʃtvo iz originala, koga evo ovdi prilaxem, osvidoçiti.

Kako iz moga rukopisa viditi se more, jesu ove pisme onda naçinjene kada sam se stoperv poçeo s naʃom literaturom upoznavati. Kako gospodin Boroevich se usudi -- sva mogucha preziruch -- moje pisme pod svojim imenom izdati, dokuçiti nemogu: misliti je barem moga', da ova stvar i kaʃnje neche meni nepoznana ostati. --

„ *Udaljenoj* ". Pisma koju on lani izda -- jest kano i napervo spomenute — moja pisma od riçi do riçi pripisana, i ovo svidoçi njegovo pismo, koga on meni za odgovor pisa, kada sam mu iz Gospicha u Ogulin pismu „ Udaljenoj " kao priatelju poslao, da mi sverhu nje njegov izrik obznani. — Ovo prepoznanje svojine mislim da sam duxan ʃtiocim javiti - i to radi toga, jere me ova stvar u veliku nepriliku dovesti mogaʃe — da opet ja iste pisme budem pod mojim imenom kuda poslao -- sidio bi do uʃijuh u papriki. Gospodin Boroevich vodu zamuti - neka je bistri i pije kako zna; ja ruke izmivam. —

U Gospichu.

Franjo Turich Liçanin.

VLAŚICHI.

„ *Vlaʃichi su skladna bratja mila.* "

Tko ravna svit ?... *Ljubav !*

U çemu se uzderxe -- prava *slobodnost* i prava *jednakost* ? — u *podobnosti !* —

Pogledajmo priko svega svita. Svud je razlikost i nejednakost. Tko bogat, tko ubog! — Tko jak, tko slab! — Tko pametan, tko priprost! —

Sve je na svitu jur prie nas podiljeno. Moxemo li se tuxiti da nam nisu dila ostavili? — Tko nije na dilu, dila mu neima. — Istina je da — bogatii zakupljiva; — jaçi oberve; — pametnii zapovida. — Niʃtanemanje -- Uboxaii bogatiemu krade; — slabii jaçega izneviri, — a i budala ima svoju mudrost, ter pametniega zaosinji. Zato se reçe „ *mudra budala.* " —

Tako da — u tomu ervanju neima drugo nego rat; — Kervavi rat!... Tko bi se dakle medju nje ulisti usudio, kamoli medju njima mir sastavio? -- Ima tko che! -- *Ljubav.*

Ljubav okreche se k bogatiemu, k jaçemu, i k pametniemu -- ter veli njima: „ *ljubi iskrinjega tvoga, kakono sebe istoga.* " — Daklem, udili mu od blaga tvoga -- nedavi ga -- nauçi ga. --

Ljubav okerche se k ubogu, k slabu, k priprostu i vapie: „ *ljubi iskrinjega tvoga kakono sebe istoga.* " Dakle -- umiri se u stanju tvomu -- budi trizan u xeljam tvojim -- neuzkaçi se priko mochi tvoje.

Tu jim ljubav napominje ona lipa naʃa molitva, ʃto uz gusle pivamo:

„ Pomoz' Boxe stara i nejaka,
I onomu tkomu je potriba:
Tkomu nije, nedaj mu je Boxe!... " --

Za tim ljubav nadostavlja -- Ustani linçe, slabçino, ludiaçe; pak — ne s kradnjom -- ne s nevirom -- ne s lisiçenjem -- nego s poʃtenim trudom, s blagoslovljenim trudom, *s prisvitlim tvojim trudom,* uçini se dionik bogatstva, jakosti, i mudrosti iskrinjega tvoga; -- koi od tvoga truda jur potribu ima. -- Reko -- s *prisvitlim tvojim trudom;* zaʃto je trud siromaʃki *svitlii* nego ikakva bogataçka danguba, ili izprazna zabava. --

Jedali mislite *brez truda* vapiati: -- gdi je *Slobodnost,* -- gdi li *Jednakost?* -- A znate li vi ʃto vapijete? -- Nerazumite li da protiv sebi vapijete? -- I ja zazivljem, i nazivljem, — *Slobodnost* i *Jednakost !* — Dali -- vi neznate ʃto pitate. — Vas iste odabirem za sudce i vodim vas na pir Sibinjanin Janka.

„ Śure Zetu igre zametnuʃe.
Iznesoʃe na koplju jabuku,
Ter su njemu tiho besidili:
— Striljaj Janko na koplju jabuku,
Ako li je ustriliti nemoreʃ,
Nit cheʃ otich, ni odniti glavu,
Ni odvesti lipotu divojku... "

Sad vas ja pitam: Jeli bilo *slobodno* Janku

i njegovim svatovima striljati na koplju jabuku?... Bili svakomu *jednako* sinulo poſtenje da je jabuku ustrilio?... — Evo *Slobodnost* — evo *Jednakost!!*

Dali ſto?... —

„Kad je Janko riçi razumio:
Udrio se po kolinu rukom —
Ajme meni Sekula netjaçe! —
Ludo ti sam izgubio glavu. —
To je çuo cerni Bugarine,
Ter je Janku tiho besidio:
Neboj mi se Sibinjanin Janko! —
Ja chu striljat na koplju jabuku.
Pak se skoçi na konja viteza,
Ter poleti kano soko sivi,
I ustrili na koplju jabuku,
Oslobodi od napasti Janka...“ —

Sekul nije nitkomu junaſtva ugrabio, nego svoje vlastito junaſtvo prokuſao. — Dakle — *Slobodnost* i *Jednakost* — uzderxe se u tomu, da svak *slobodno* i *jednako* moxe svoju vridnost ulagati, i svojim se junaſtvom sluxiti; — a ne da erdja zapriçiva pute vridnosti tudjoj, za nenavidost!... —

„Drugu oni igru zaigraſe:
Izvedoſe devet dobrih konjah,
Ter govore Vojevodi Janku:
Sad priskoçi devet dobrih konjah.
Akoli ji nepriskoçiſ Janko,
Nit' cheſ otich ni odvest divojku...“

. . . .

Opet pitam: Jeli bilo *slobodno* Janku i svim njegovim svatovima devet konjah priskakati?... — Bili svaki bio *jednako* pohvaljen za junaſtvo njegovo? Eto vam *Slobodnost* — eto vam *Jednakost!*

. . . .

„Zaleti se cerni Bugarine,
Zaleti se kano lastavica,
Ter priskoçi devet dobrih konjah,
Desetomu na sedlo skoçio!...“ —

. . . .

Jeli Sekul tkomu krivo uçinio, ſto je svoje junaſtvo pokazao? — On tudjemu smetao nije. —

„Trechu oni igru zametnuſe:
Izvedoſe devet divojakah,
Ter govore Vojevodi Janku:
Sad poznaji tvoju Dievojku,
Akoli je poznavat nemoreſ,
Nit cheſ otich, ni odvest divojku!...

. . . .

Joſ pitam od vas: — Jeli bilo *slobodno* Janku i njegovim svatovima *hitrost* njihove *pameti* pokazati?... — Bi li svaki od njih *jednako* dostojnu hvalu dostigao?... — Sekul daklem uçini, ſto je mogao i drugi uçiniti, da je bio vridan. U tomu se uzderxi *jednakost* svaçia. —

. . . .

„Skide s' sebe Bugarske haljine,
Sinu Sekul kano sunce xarko,
— Svlaçi s' sebe skerletnu dolamu,
Ter je stere iz prid divojakah,
Pak prosiplje od zlata perstene,
Ter divojkam Sekul govoraſe:
Kupi sada od zlata perstene
Ujno moja, Jankova divojko!
Akoli se koja druga maſi,
Odsich chu joj ruku do lakatah. —
Sve divojke na se odstupiſe,
Ali nehti Jankova divojka;
Vech pokupi od zlata perstene,
Ter ji meche na biele ruke...“

. . . .

Dovle Sekul nije nitkomu nepravice uçinio ſto se je, *slobodno* i *jednako* (kako je i ostalim prosto bilo) sa svojim junaſtvom, sa svojim hitroumom, i sa svojim blagom sluxio. —

Slobodnost i *jednakost* uzderxe se daklem u *podobnosti* vlastite vridnosti, a ne u *jednoj omiri* za svakoga. — Drugçie nebi bilo ni *slobodnosti* ni *jednakosti;* — jerbo, — ako je nejaçemu *slobodno* ulagati *svu svoju snagu* tila i pameti, zaſto nije jaçemu?... — Ako radiſa izradi u dan, ſto linac u dva, zaſto neima dvojstruku nadnicu dostignuti? — Da radiſi dadu plata jednostruku za radnju dvostruku, dali bi mu polu manje nego lincu. — Tada bi to bilo *nepodobno*. Dakle — dva za dva, a jedan za jedan, to je *jednakost podobna;* — a ne — jedan za dva, kako da je jedan za jedan; — ſto bi bila *nepodobſtina*. —

U ovomu dakle uzderxi se *pravica podobnosti;* i gdi je ona çastjena, blago svitu onomu, zaſto svak radi svoju vridnost uzmnaxati, za viſu platu, ili dostojanstvo, dostignuti. — A gdi nije tako, ondi i vridnii uzlini se, i veli: radit mi viſe, radit mi manje, jednaka mi je plata. Gdi se tako govori, Narod omlohavi, i na opchenu erdju spadne. — Dobro je daklem, i blagoslovjeno, da *Slobodnost* i *Jednakost* budu kakono dva *ſiroka puta* svemu svitu raztvorena. — *Slobodnost*, put za uterkivanja; — *Jednakost*, put za povrachenja. — Po ovomu svak se vracha kako je i terçao; — ako çversto i ranie, — s kolaçom u ruci; — ako lino i kasnie, puvajuch u prazne ſake. —

A povrachajuch se na pismu, koju sam za izgled izabrao, nechu izostaviti ono ſto slidi na potverdjenje poçetka ovog moga razgovora. —

„Uze Sekul za ruku divojku,
Ter je daje Vojevodi Janku:
Eto ujçe lipota divojka! —
Ljuba tvoja, draga ujna moja.“ —

. . . .

Evo dakle kako se svit ravná *po ljubavi.* — Janko prima divojku, kao da je on ju zadobio; a to po *ljubavi Sekulovoj.* Junak blagoserçan zadobiva, pak dobitak svoga junaſtva nejaçemu udiljuje. Tada junak bude — *dvojstruko junak*: junak po snagi, junak po ljubavi. —

. . . .

„Od mila je Janko zaplakao...“

. . . .

Da bude Janko divojku svojim vlastitim junaſtvom zadobio, nebi od mila zaplakao. Dakle ljubav jest milia i plodnia od junaſtva! —

Ako chemo dakle svit ravnati, koliko se moxe i nejaçemu pripomochi, brez jaçemu krivo uçiniti, triba je ljubav bratimsku uvedsti, ljubav bratimsku pripovidati, ljubav bratimsku na izgled dilovati. A znamo li mi ſto je *brat?*... —

O tomu chemo drugi put razgovarati se. — Da ste mi zdravo! —

Stipan Ivichevich.

KORIST.

SIÇANJ.

Što se u kuchi radi.

Iza svega, ſto reko do sada,
Kuchnik tako sve kuchane vlada,
Svako svoga da zanata tira,
Svako da se na posao zbira,
Ili malo, il' veliko bilo,
Svako svoje nek poprima dilo:
Za xensku je druxinu preslica,
Perje muſka nek çeſljaju dica,
To veçerom, kad su duge nochi;
Curam nedaj po divanu pochi,
Jer nepredu, vech se ruxno muçe
Mloga kasno nad divanom huçe,
Divan kune, prelo, i posilo,
Xelech' nikad da ga nije bilo!
Al' je kasno, kad uteçe krava,
Da na vratih zakljuça se brava.
Što ti zimom dotiçe se hrane,
I tu, valja, da razlog pristane,
Jer dvostruko tu se falit znade,
(Kako ljudi baſ erdjavo rade!)
Kad u jilu neobderxe reda,
Jedno jide, a drugo izgleda,
Svakom poseb' prave se jecxeci,
Jel' to uprav, molim te, izreci?
Svaka mati svom ditetu daje
(Çesto kradom); i smoka nestaje!
Xene s ljudma najisti se stide,
A da li je malo posli vide;
Dok slanine visi na duvaru,
I joſ kruha ima na loparu,
Dok je koje u ocxaku pleche,
One rizat ni pristati neche!
Jedna raxnju kobasicu dije,
Dobro motrech, kuchni gazda gdi je;
Druga cverlji slaninu na tavi,
Sama jide, da se skoro davi!
Tako kuchi porazsiplju smoka,
K' litu neimaſ çeljusti, ni oka,
Velim: k' litu! — baſ ni do Uskersa
Mlogom niſta nedoteçe mersa,
Kad najbolje valjalobi imat,
Da od glada nêſ nad poslom drimat!
Plug, derljaça, xetva, i kositba
(Texak posao!) dobru hranu vixba,

A ti uz njeg' kusaſ kiselicu,
Kôm nemoreſ zabavit ni dicu;
Jer u zimi brezposlen se gostiſ,
Za to litom, suſech zube, postiſ!
U tom ovo poprimitcheſ viche,
I sliditi, — po te bolje bitche,
I imatcheſ svu godinu smoka,
Jedal' traxiſ od mene svidoka?
Vidio sam, putujuchi dalje,
Kako gazda svoju babu ſalje,
Da Reduſi izpod kljuça daje
Smok, svaki dan ſto dosta poznaje:
Ona daje kupus, i slaninu,
Kadſto çini od jila prominu,
Il' od braſna ſtogod zapovida,
Il' za jecxek suvu gusku skida,
Ili zelje nosi iz bostana
Hitra snaſa, od babe poslana;
Pak joj kaxe, ſto kako valjade,
Mladja starju pita, ſto neznade,
I, ſto joj se u ruke poloxi,
Ono kuva, niti kradom mloxi,
Da ugodi, i da bolja bude,
S' tim u kuchi pohunjujuch ljude;
Pak kuchani, skupivſi se, sidnu,
(Uçi od'vud ti uredbu vridnu)
Pridnji ljudi, za njima su xene,
Kako redom jesu dovedene,
Dica poseb' u çoporu side,
Svako, ſto se prid njeg' metne, jide;
Gazda kljuçem otvori pivnicu,
Nosi pitja, al' nije za dicu,
Veche svakom, koj radi, po malo
Dili, makar najmanje dopalo;
Tako pitje, tako drugo jilo,
Nek je mesa po zalogaj bilo,
Tako ruçak, i veçera biva,
Svako gazdu s gazdinjom poſtiva;
Jerbo svako njim iz rukuh gleda,
Brez kljuça smok, i pitje se neda!
Tako zdravi s blagosovom xive,
Nit' se kradu, nit medj' sobom krive!
Taj red znadu, i hfale vojaci,
Kô idoſe nadalje junaci,
Tako xivuch po drugih zemaljah,
U kim ovo uredjenje valja,
I mi smo jim svidoci od vida,
Kakvu snagu taj jim xivot prida',
Da do'diſe podpuni i jedri,
Sa svim zdravi, i u licu vedri,
Koji doſav, pofaliſe odma,
Xivuch naſeg neuredbom doma.
Ali k' ovoj uredbi valjade,
Da kchi kuchna u sluxbu se dade,
Dva tri lita nek svojima zubih
Jide kruha, i vrime negubi,
Pustujuchi oko kuche bisna,
I ostajuch u pameti prisna!
Što ju doma otac, mati ſtede,
Da u pusto odhranjenu glede,
Štoli radi? — baſ neradi niſta,
Jerbo svakom je poslu neviſta:
Ako kopa, — ako xanje, — ako
Plie, — doma sve radi nejako!
Udaje se? — nezna pechi hleba,
Kog' svaki dan svi molimo s neba,
Da kamoli: da ſije — da pere —
Da li platno po plotovih stere? —
Udaje se? — kupuje darove,
(Starji pravo zabraniſe ove,)
Kad je xena, kupuje koſulje
Muxu, jerbo nebrine se dulje,
Neg' od dana do dana ſto jide,
Pak se skitje, kada xene side;
A ſto jide? — kad slanine nije,
Il' kupusa, da u loncu vrije,
Ili ſtogod da imade pechi,
Od kuvanja zanat nezna vechi!
Bog nam daje svako povertalje
Za hranu, i blagosov nam ſalje,
Da, tko o njem' trudi se, uxiva,
Njim se kripi, i nasitjen biva.
Tako: xenska neka sluxe dica,
Nek ta nije nad njima krivica,
Da u kuchi neumiu niſta; —
Nek divojka svaka bude viſta,
Kad se uda, ſiti, i kuvati;
I kuchi che posluxiti znati; —
Kada tako izviſti se vele,
Nju nek Proſci od svakuda xele,
Netribuje, da na pazar ide,
Konja kupci jer u ſtali vide,
I nemare kupiti iz paſe!
(Dobro pamte nek divojke naſe!)
Tako kucha, i kuchinstvo tako
More biti naupravno svako.

Xivotopis slavnih Dalmatinah

IVAN LUCIO.

Po razorenju glasovitoga grada Solina onl se jadni gradjani simo tamo razbigoſe, i na oblixnjim otokama, i po drugim primorskim mistim novu sebi postojbinu zametnuſe. I to osobito nam je poznato iz povistnice Tome Arkidiakona Cerkve Splitske, koji i ovo piſe: da malo iza onoga raspa mnoge obitili Solinske na poziv jednoga njihovoga boljara sugradjanina na ime Severa, u pusti cesara Diokleciana dvor saseliſe se, i po tom naseljenju grad je postao Split prozvan. — I dan danaſnji jedno stareniçko pleme u onom gradu ima, koje se u staro vrime *a Cutheis* zvaſe, a kaſnje *Geremia* (na hervatski *Jurmiich*), i doisto na peru se zna, da je iz Solina poteklo. Od istoga izvora ima biti joſ dosta porodicah u Dalmacji, a pripovida se, da je i gospodska kucha Lucio (*Lucius*) od tuda bila, koja iz spomenuta uzroka u Trogiru namistila se.

Od ovoga slavnoga Lucieva roda Šibenik je jedan izverstni i velc zasluxni biskup imao imenom Ivan, koji je mnogo svoga blaga potroſio na zidanje one divne stolne Šibeniçke cerkve, i sveçano posvetio je 1555 godine. - Glasoviti povistnik Ivan Lucio rodjen je u Trogiru u poçetku sedamnaestoga vika. Njegov se otac Petar zvaſe, a mater Kate od vlasteoskoga kolina Difnicha iz Šibenika, koji nametnu ga na pervi nauk u otaçbini svojoj, a kad su vidili da se on tim hitro i marljivo bavio, na vechu ga knjigu u Paduvu poſalju, gdino je on za pervih mladih svojih godinah poſteno postupao, i rado je jezik i latinske pisme uçio.

U ono vrime Dalmatinski su se roditelji paſtili porod svoj nesamo u strahu Boxjemu odhranjivati, nego su i xivo nastojali (koji od gospodske ruke biahu) da zakon gradjanski uçe, ne radi bogatstva, ili baſtine kakve, vech da umiu razborito i prikladno otaçbinsku sluxbu odpravljati. Za to Ivan iz Paduve u Rim krene se, gdino lipo i pohvalno onu knjigu izuçi, i nauçiteljem, to jest, doktorom zakona (pravah) postane, i tada mu nije bilo viſe od dvadeset godinah. On se u Rimu upozna, i çversto uprijatelji sa mnogim mudroſtiocima i mudracima, kao na jedan primir govorechi: sa Lukom Holsteinom Vatikana nastojnikom; sa Ugelom spisateljem Taljanske cerkovne povistnice; sa Stipanom Gradom popom Dubrovaçkim, itd; koji su ga rad njegove dobrote, iskrenosti, i vridnoche puno ljubili, i ſtovali.

Poſto je Ivan onako nauk svoj doverſio, i niko vrime u Rimu proveo, zaxeli se zaviçaja, i milih roditeljah svojih, te se u Trogir k njima vrati, i odmah za tim gradjansku sluxbu dobije. Sad, po nagovoru prijateljah, a osobito poviſe reçenoga Ugela, zaumi Dalmatinsku povistnicu pisati, koja je tamom pokrivena bila, i zbilja nastane po manastirima, i knjigoshranam rukopise, stare povelje, i ina pismena svidoçanstva istraxivati, starinske na ploçama i spomenicima zarizane nadpise pripisivati, i sva ostala pribavljati, koja su bila za naum njegov potribita. U tom poslovanju nijedna mu smetnja na putu nije stala: koji su ljudi kakvu knjigu, rukopis, jali spomenku, itd. imali, dragovoljno su mu ji davali, znajuchi da niko bolje od njega nebi mogao ono dilo ka kraju privedsti.

Dok je on sve to skupljao i u red poslagao, jedan vlastelin Trogirski imenom Paval *Andreis* çovik ponosit, videchi gdi se svaki dan to viſe Ivan na glas dixe, zabroji ga, i iz cerne nenavidosti uzme ruxiti ga, i prid svitom potvarati. Kad se ta gonjaçina sa svim dogusti, eto u Trogir na jednoj galiji rupi ondaſnji Mletaçki general u Dalmacji Ante Bernardo, da oni grad obadje. Sad Andreis da bi Ivana posve upropastio, k generalu pohiti, i priko duſe svoje krivo podkaxe mu, da je obchina Trogirska namislila bila na konak u Luciev ga dom primiti, koji je na moru na ugodnom mistu; ama Ivan iz zloche i merxnje na Mletaçku vlast zatezao se, a najpotle po nikako pristati nije htio. — Kad Ivan, niſta za tu potvoru neznajuchi, s ostalom gospodom Trogirskom na galiju popne se generalu pokloniti se, i istom je mislio da che ga on ljubezno doçekati, al' na jedan put zaveden je medju lupexe i razbojnike tuna prikovane, i u verige je sperçen i sapet. I tako je xalostno za nikoliko danah proçamao, dok se nije sa svim bezgriſnost njegova pojavila i potverdila.

Kad se ono cerno Andreisa dilo dozna, gerdna che zavadnja izmedju njegove i Lucieve kuche nabreknuti, i k' njima dosta priverxenikah prilipiti se, ele obe su ravno vlastne i bogate bile.

Onda Ivan bojechi se da kakvo veliko zlo nenaprasne, zakani od otaçbine i milih roditeljah otisnuti se, i tuda svaku svadju rastergnuti; i radi toga k Rimu potegne; gdi doſavſi svoje pridjaſnje poznanike i prijatelje zastane, i Ivana Splitskoga vlastelina bogoslovja uçitelja, koji je bio u istoçnim jezicima verlo viſt. On njima onu ljutu nezgodu iskaxe, i oni su ga tiſili i nagovarali, da zapoçetu Dalmatinsku povistnicu nezapusti. I on se opet nje lati, i nakon nikoliko godinah truda do kraja dovede je, i naumi Kardinalu je Basadoni dobroçincu svome posvetiti. Ali prie neg' che je na svitlo izniti, uçini mu se dobro svojim uçenim prijateljima izloxiti je, da je izuvidjaju i protresaju. To oni sverſivſi jedinoglasno razsude, da je skrozi vridno izradjena. Sa svim sa tim opet Ivan na um uzme, da bi mu oſtri ſtioci, i nenavidljivci mogli po koju pogriſku priſiti, a navlastito oni Paval Andreis, koji je jednako na njega vikao; te iznovice od kraja do na kraj stane onu svoju knjigu pomnjivo prigledati, da nije zar ſtogod izostavio i moxda i krivo napisao. Pri tom izuvidjanju i popravljanju ositi se on koliko je teſko i priteſko jedno takovo dilo na ispravno dokonçati, pak kao ustraſen prijateljima che rechi: da on prie voli rasparati ga, i na stranu ga baciti, nego ukore i psovke svojih kivnih neprijateljah pridusritati. Koje oni od njega çuvſi, raxali im se, i jedva namole ga, da oni vridni trud nezabaci.

Ivan Lucio nije od Hervatske ruke bio, ama je veliku zaslugu kod naſih knjixevnikah zasluxio, ſto ji je najbolje sa povistnicom njihovog naroda upoznao. Njemu se samomu pridivka pristoji: *Storico della Dalmazia* — Dalmacje povistnik. — Njegova je povistnica na çistom Latinskom jeziku pisana pod nadslovom: *De regno Dalmatiae et Croatiae.* — O kraljevini Dalmatinskoj i Hervatskoj. — Pervi je put u Amsterdamu 1666 god. peçatana, i odmah kako je na vidilo iziſla, tako se knjixevnom svitu dopala, da su se peçatari iliti tiskari popaſtili radi dobitka i u Frankfurtu 1666 god., i po drugi put u Amsterdamu 1668 godine pripeçatati. *Bel* dodao ju je k' III knjizi nareçenoj: *Scriptores rerum Hungaricarum.* Ovde valja spomenuti, da u knjizi, *Metodo*, od *Lenglet-Dufresnoy* ova je povistnica objavljena pod imenom *Ivana Pucia* na misto *Lucia*; no to je jedna javna tiskarna pogriſka.

Reçeno Lucievo dilo svedjer redomice neslidi, a to za to, ſto on kad nije pri ruci podpunih dokazah imao, nije dalje pisao. U pervom dilu ove povistnice govorenje ima o staroj Iliriji, o medjama (granicama), i dogodjajim Ilirskim do vrimena cesara Karla velikoga; i to je sve tanko po tanko dokazano. U drugom dilu na sitno su Hervatski i Dalmatinski dogodjaji opisani: u trechemu o Madjarskoj Kraljevini piſe, i mnoga slobodno iskazuje, o kojima drugi su povistnici tajili. U çetvertom dilu nikoje su poosobſtine navedene; na jedan primir: pridanje Zadra, i s' çesa Hervatska i Dalmacja pod Madjarsku vlast za kraljevanja Ljudevita velikoga podpadoſe. U petom dilu navodi iz kojega je uzroka na nisko u Dalmacji, i u Hervatskoj Madjarska snaga spala; a u ſestomu u kratkom slogu spominje povelje, povlastice, i obiçaje Dalmatinske, itd; i s tim to Lucievo dilo sverſuje se.

Osim toga pisao je I. *Le memorie della città di Traù.* — Spomene o gradu Trogiru — u Mlecjim 1673 god. peçatane, koje su opet slideche godine u istom gradu na vidilo iziſle pod naslovom: *Istoria di Dalmazia, ed in particolare delle città di Traù, Spalatro, e Sebenico.* — Dalmatinska povistnica, a osobito gradovah; Trogira, Splita, i Šibenika. — II. *Vita del Beato Giovanni Ursino.* — Xivot Blaxenoga Ivana Ursina (biskupa Trogirskoga) takodjer u Mlecjim pomnjom Ivana Stafilea peçatan. III. *Inscriptiones Dalmaticae; notae ad Palladium Fuscum; notae ad memoriale Pauli de Paulo; addenda vel corrigenda in opere de Regno Dalmatiae et Croatiae,* itd. u Mlecjim 1673 god. — Dalmatinski nadpisi; biliſke na Paladia Fuska; biliſke na spomenku Pavla od Pavla; popravke i dodatci k' dilu o kraljevini Dalmatinskoj i Hervatskoj, itd. — *Burman* dodao je ka knjizi X *Thesaur. antiquit. Italiae.* Blago starine Taljanske — pervi dil Lucieve povistnice o Dalmacji, i Hervatskoj, sa nadpisim iz rukopisah i spomenikah pripisanim, za koje slabo su znali, *Gruter*, i mnogi ini starinospisatelji. Joſ je Ivan nikoliko svojih neizdanih knjixicah ostavio, ali nesrichom izgubljene su. *Tabaraud* i *Weis* vele, da je on u Trogiru 1663 god. naſao jedan stari pripis iz knjige *Petronia Arbitra*, o bludnom xivljenju Nerona Rimskoga cesara, ſto niki knjixevnici nazivaju: *la descrizione della cena di Trimalcione* — Opisanje Tri-

makcionove veçere; -- nego drugi iskuſatelji dokazaſe, da je Marin Stafileo Trogirski vlastelin ono u Cipikovoj kuchi u Trogiru naſao. Istina je ovo dilo prie u mnogim mistima peçatano ali Europejski mudraci priznadoſe, da je samo ono u Trogiru nadjeno, pravo i istinito.

Spomenuti Paval Andreis nije samo naustice, nego je i pismeno protiv Luciu govorio, ali mu ovaj nigda niſta nije odgovorio. Moxe biti da su i dan danaſnji tamo u Trogiru u kakvom kutu Andreisovi rukopisi zbijeni, koje dobro bi bilo, ako se nadju, na vidilo izniti, e je on po svoj prilici dosta uçen çovik bio, (premda zlochudan i opak kao ſto ga povistnici sude), i ſtogod znamenito za narodnu naſu povistnicu spisao.

Ivan je putovao po Taliji, Nimaçkoj, Olandi, Francuzkoj. Od ovoga se svita u Rimu odilio u starosti od priko sedamdeset godinah. Sa svim da je jedini od starinske svoje loze ostao, nije se oxenio, te se u njemu ona zaterla. Svoje je imanje na gospodskoj *Cerineovoj* kuchi ostavio, koja mu je u svojti bila, pod ugovorom, da njezin gerb sa onim od Lucieve obitili sastavljen bude. Njegovi su rukopisi o Dalmatinskoj i Hervat. Kraljevini u manastiru S. Jeronima u Rimu dohranjeni, i u onoj cerkvi njegov greb ima, na kojemu je slidechi nadpis zarizan:

D. O. M.
ILLYRICÆ NATIONIS IN URBE PRÆSIDIBUS
JO. LUCIO NOB. TRAGURIENSI
QUI
DALMATIÆ, CROATIÆ, PATRIAMQUE HISTORIAM
ILLUSTRAVIT ET CONSCRIPSIT
OBIIT III JAN. XDCLXXIX.

B. P. P.
STAREŠINE NARODA ILIRSKOGA U RIMU
IV. LUCIU VLASTELINU TROGIRSKOMU
KOJI
DALMATINSKU, HERVATSKU, I OTAÇBINSKU JE POVIST
IZJASNIO I SPISAO
UMRO JE III SIÇ. MDCLXXIX.

A. Kuzmanich.

SEDAM GERÇKIH MUDRACAH.

Okolo 600 godinah pria porodjenja Isusova zapoçme Gerçka ljubomudrovati, i imadne one slavne mudrace, od nje gledane kao njezine uçitelje, koliko u znanjima chudorednim, toliko i u gradjanskim. Govori Ciceron da su oni svi savrimenici bili, i da su se svi, osim Taleta Miletskog, najviſe bavili s' politiçnim stvarima.

Stari spisateſji koji govore o ovim mudracima, neslaxu se sasvim o imenima njihovima. Platon ovako nji opisuje: Talet, iz Mileta grada Jonskog; Pitar iz Mitiline grada od otoke Lasba; Vlant iz Priene grada u Karii; Solon iz Atine; Kleobul iz Linde; Mison iz Kene sela u Sparti, i Kilon takodjer iz Sparte.

Svakom od njih pripisuje se po jedna osobita izreka, ali upravo nezna se koja je od ovih izrekah jednog, koja li je drugoga. Virovatno je pak to, da su oni malo govorili i u malo riçih ukljuçavali veliko oznaçenje. Od sviuh njihovih lipih izrekah, bile su najosobitie ove dvi slideche, stavljene na licu templa iliti hrama Apolinova u Delfu. — Poznaj sebe (*Nosce te ipsum*) — pazi se mnogoga (*Ne quid nimis.*)

S.... Imochanac.

DUXNOSTI XENAH.

Ragvel i Ana dali su bili svoju kcher Saru za xenu mladomu Tobii. Imajuchi se povratiti iz Ekbatana u Niniv i nevistu dopratiti kuchi svekrovoj, Ragvel i Ana govorau priporuçivajuchi svojoj kcheri da ſtuje svog svekra i svekervu, da ljubi svoga muxa, da upravlja svojom familiom, da uredno derxi svoju kuchu, i da se u svakoj stvari poſteno vlada. — Ovo malo riçih saderxe sve duxnosti xenah.

S.... Imochanac.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 5. — NA 1 VELJAÇE

ZORA DALMATINSKA.

IV. GODINA — 1847.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 4 f. u Żadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VINAC ZAHVALNOSTI,

KOGA

PRISVITLOMU I PRIÇASTNOMU

GOSPODINU GOSPODINU

MIRKU OXEGOVICHU BARLABAŚEVAÇKOMU,

PO BOXJOJ I APOSTOLSKOJ MILOSTI ZAKONITO SJEDINJENIH BISKUPIAH SENJSKE I MODRUŚKE ILI KERBAVSKE BISKUPU, C. KR. LYCEA SENJSKOGA RAVNATELJU, ITD. ITD.

PRIGODOM

Srichno doçekanoga dana godovnoga

NA 5. STUDENOGA 1846.

VIJE

DUHOVNA MLADEX SIMENIŚTA SENJSKOGA.

> Tvojih dilah ostatiche
> Dotle slavna uspomena,
> Dok na nebu sunce bitche,
> I ilirskog trag kolina.
>
> *Pisnik.*

Domoljubje od nekada
Za glavnu se kripost ima,
A ljubiti rod svoj, i sada
Lipſe 'e dilo nada svima.

O ilirska vilo slavna,
Ká junaçkih cicha dila'
Mnox sinovah doba u davna
Na nebo si sjajno uzpela;

Povrati se, ah povrati
Iz tudjinstva dalekoga,
Te kô negda htij pivati
Slavna muxa roda svoga.

Kud slavenska riç gospodi,
Koja strane svita dili,
Smiono odoliv hudej zgodi,
Starodavni grad se bili.

Od puka se 'e vinac svio
Oko grada sa svih straaa',
Koj je slavno obranio
Pravi znaçaj od Slavjana;

Te Viſnjega, koj sva vlada,
Štovà otçinska njih besida,
Koja ljube, brane i sada
Vridni unuci slavnih dida'.

Tim kad Viſnji vech dostojà
Spas uçinit puka svoga,
Da s' razvije misto boja
Vlast kraljestva duſe mnoga:

Poslà muxa misto sebe,
Koj neka mu dicu vlada,
Dok odbaciv sve potribe
Slavno uzkersne s njom nekada.

Na taj pristol, k tom narodu,
Kripost *Tebe*, o çestiti,

Uzpe, Slaven da imaſ zgodu
Slavnu u slavnu gospoditi.

Nedovede *Tebe* ni'edna
Xelja blaga zemaljskoga
Do naroda slavna, al' bidna,
Nego ljubav Boga i svoga.

Jest, odkad nam sluxi sricha
Za pastira *Tebe* imati,
S *Tobom* doba od prolitja
I vrimenah dojde zlati'.

Duhovniçtva svete hrame,
Koe duſmani poruſiſe,
Tvoe su sile digle same,
I na dan novih dixu viſe.

Hram za vile, prem kroz trude,
Rodoljubje *Tvoe* diglo je,
Gdi se mladex uçit bude,
Poznat, ljubit Boga i svoje.

Rodoljubja *Tvoga* traci
Podigoſe stane shodne,
Bogoslovi gdi i mudraci
Dixu prosvit bratje rodne.

Xelje svete i namire
U sercu se *Tvomu* goje,
Dobro roda, stalnost vire,
To su glavne sverhe *Tvoje*.

Al' umukni, te nepoji,
Liro naſa! neg se ustavi,
Kad nemoreſ, koj dostoji,
Splesti vinac njeg'voj glavi.

A *Ti* Otçe, primi znake
Zahvalnosti vruche naſe,
Kako sile joſ nejake
Odkrit serca chut mogaſe.

Tim godovnih mnogo dana'
Uvik srichnii doxivio,
Podpor, slava i obrana
Kô i dosad rodu bio!!!

NARODNOST I KNJIXEVNOST.

POSLANICA LIÇKE PASTIRICE.

Od Kraljestva Duhovnoga i duxnosti cerkovnoga i svitovnjega Nositelja od Veliçanstva.

U najposlidnjemu mojem listu ſtila si draga Sestro! kako je gospodar previſnji dva Kraljestva odredio, i kako ljudi spadaju u kraljestvo svitovnje, i u kraljestvo duhovno. Od poslidnjega Nimaçki spisatelj piſe kako slidi:

Sin Boxji uçinio je sebi na ovoj zemlji jedno osobito Kraljestvo, ono jest podpuno duhovno, ali sa svim tim mora biti ovdi *vidivo,* to jest takovo, da ga moxemo viditi, i gledati. Da u svetom Evangjelju nemoxe biti govor od nevidivoga Kraljestva, vidi se iz mnogih prispodabljanjah, koja s' ovim svojim Kraljestvom Isukerst çinjaſe. On ga prispodobljaſe jednoj njivi, na kojoj s' pſenicom reste i kukolj, jednoj mrixi, koja zatvora dobre, i zle ribe, desetim divicam, od kojih pet biaſe mudrih, a pet ludih. Buduch pak da u nebeskom Kraljestvu Boxjem nemoxe biti ni kukolja, ni zlih, i ludih ljudih; tako mora biti oni govor u Evangjelju od Kraljestva Boxjega ovdi na zemlji, to jest, mora biti govor od jednoga zdruxenja ljudih, med kojima se vide zli i dobri; — dakle mora biti govor od Cerkve, Cerkva [1]) zlamenuje skupschinu, zdruxenje, druſtvo. Bog hoche, da se svi ljudi u ovu skupschinu zdruxe, i sjedine, on hoche da svi u ovo njegovo Kraljestvo budu primljeni, brezda se imaju zato razliçitim vrimenitim vladanjim od kojih su uda, odrechi, ali oteti. Cerkva, kako se vidi, nije u nijednom od oniziuh razliçitih svitovnjih vladanjah zatvorena i stisnuta, ona je od njih ina, ona je od njih u svemu razliçita, ona jest, i stoi sverhu svih vladanjah, jerbo je njihova oblast samo naravska, a njezina sa svim sverhunaravska. Ako nositelji od vladanstvenoga Veliçanstva xele u ovu skupschinu (u kraljestvo u Cerkvu) ulisti, Cerkva che nje ljubezno, i dra-

[1]) Cerkva, Crikva, cirkva, *Ruski:* Kirkva, *Nimaçki* Kirche *dohodi od Latinskoga imena* circus; *ovo ime zlamenuje u naſ jezik* zbor, *iliti skupschinu, tako ravno, i* zboriſte, *iliti* zborische, *to jest misto, u koje su se nigda ljudi sastajali za gledati one, koji su se na pisku hervali.*

govoljno primiti, dali samo kako podloxnike, i kako bratju; u ovome Kraljestvu ravno zato, jere prid Bogom svi jesu jednaki, gospodstvuje podpuna jednakost, koja premda se u svitovnjim vladanjim lako na harti nahodi, nistanemanje u istini nemoxe se imati, jere nije moguche na zemlji, da ona med ljudim bude.

U ovome Kraljestvu ljudi se moraju preobraziti, i za vikovito xivljenje podobni uçiniti, ovo pak nemoxe drugi nego sam *Duh Boxanstveni* uçiniti, zato je morao *Sin Boxji* u ovome svome Kraljestvu uçitelje, upravitelje, dvornike, i nastojnike postaviti, on je morao nositelje uvitovanstva od svoga Veliçanstva imenovati; on je istinom ovo svetaçno, i javno uçinio.

Polak Svetoga Matea 28, i Svetoga Ivana 20, dojde Sin Boxji, prikaza se uçenicim svojim, i poslie kako jednoga med njima jurve poprie za vidivu glavu, i sridinu od jedinstva biase zabilixio, reçe njima: „ kako je poslao mene otac, onako i ja saljem vas. “ Udahnu takogjer u nje govorechi: „ Primite Duha Svetoga, “ Na ovi naçin postavi Sin Boxji *Apostole* podavsi njima svoga *Duha Boxanstvenoga*, da oni sami budu nositelji, i nastojnici otajstvah, i veliçanstvenih Pravah od njegova duhovnoga na zemlji kraljestva. Istim naçinom i Apostoli kroz udiljenje Duha svetoga posvechivali su svoje nastupnike za takove nositelje, i nastojnike, i to polak one zapovidi, koju su od istoga sina Boxjega poslie njegova od mertvih uzkersnutja primili, kadno se, govorechi od Kraljestva Boxjega (Dil. Apostol. 1.) s' njima od uredbe cerkovnoga svoga kraljestva razgovarase. Jer kako bi oni na drugi naçin bili mogli udiliti Duha Svetoga? Zaisto koi za ovu sluxbu nije kroz Duha Svetoga posvechen, oni u Kraljestvu Cerkve neima, i nemoxe imati nikakove oblasti.

Tako je, draga Sestro! napriduje spisatelj, tako je Bog na ovome svitu svoje kraljestvo na duhovno, i svitovnje, na cerkovno, i gradsko razdilio, on je obe stranke za nositelje, i nastojnike svoga Veliçanstva javno odredio. Nijedna ova stranka, ako nebi rada suprot poznatoj naredbi Boxjoj sagrisiti, nesmi u *Prave* druge stranke dirati. Jedna i druga stranka mora k' istoj sverhi potezati. Svaki çovik jest putnik na ovoj zemlji, on xeli dochi, i potexe sercem k' jednome boljemu xivljenju. Vladanstveni nositelj od Veliçanstva mora çoviku na ovome putu sigurnost i mir proskerbljivati, i svaka, koja putniku smetaju, i njega od napridovanja uzbiaju, s' puta uklanjati, i od njega odbiati.

Cerkovni nositelj od Veliçanstva ima istom putniku pravi put kazati, njega, da se s' puta ne sverne, opominjati, ako s' puta sajde, opet na put navoditi, ter, da zazbilja napriduje, ne samo çesto ponukovati, nego takogjer i pomoch za napridovanje podavati onakovu, kakovu je Boxanstveno Veliçanstvo kod razdiliteljah svojih otajstvah (1. kor. 4. 1.) poloxilo. Ako jedan i drugi nositelj Veliçanstva hoche, da sebi od Boga naloxenu duxnost izpuni, tako ima jedan i drugi mnogo paziti, da ne poxeli u oblast drugoga rukom posegnuti. Medje su jednome i drugome dobro zabilixene, i u dvojbenim sluçajim njihova je duxnost nastojati, da se oni za dobro cile obchine med sobom razume. Ako to neçine, oni se naopako sluxe s' onom oblasti, koju od Boga imaju; onda od obchine blagosov Gospodinov odstupa, u puku zameche se nemir, postaje nered, med poglavarim xive zaujidanje, i sto je najgore, kerstjani se s' puta zavode, i oni od reda njihova spasenja odstupaju.

Kako vrimenito, i svitovnje *Veliçanstvo* nehoche, niti moxe dopustiti, da se Cerkovno vladanstvo u njegove posle misa, i u njegovu oblast dira, onako ravno i nositelji od cerkovnoga Veliçanstva tesko derxani jesu svako na njihovu oblast naskoçenje, ne sabljom, kako oni pervi, nego sa svom sebi na sluxbu stojechom jakosti odbiati. Za ovo daje nam svidoçanstvo istinita dogodovschina. U Jeruzalemu dade svitovnje Veliçanstvo zapovidi sverhu one Cerkve Kerstjanske, koja istom od *Sina Boxjega* biase Apostolim saufaaa; ali Apostoli derxahu ove zapovidi, kako i da ne bihu izdane, oni rekose, punomochnicim u obraz, da u ovima stvarima, sverhu kojih zapovidi izdadose, moraju slusati vise Boga, nego takove poglavare svitovnje, koji u njihovoj cerkvi neimaju nista zapovidati.

Zaisto bezboxni, i poganski Cesari imali su na verhuncu od najveche visine svoje vrimenito Veliçanstvo, i oni su ga ljubomorno çuvali, i branili. Ali kada su ovi Cesari naredbe, i svoje zapovidi za Cerkvu Kerstjansku izvadili, ondasnji Kerstjani derxali su jednodusno takove zapovidi, kako da i nisu, oni postupase uprav suprot ta-

kovim naredbam, i zapovidim, i radie se puschahu muçiti, nego nagoniti, da zapoznadu, kako da cesari imaju koju oblast sverhu cerkve. Ravno zato oni su bili na tisuche muçeni, i ubiani, zaſto nisu marili za ono Veliçanstvo svitovnje, koje se hotjaſe miſati u stvari duhovne. I oni su sa svojim izgledom buduchim kerstjanim pokaxivali, kako se kroz posluh, i mirno ponaſanje u stvarima vrimenitim moxe, i mora davati caru carevo, ali su u isto doba uçili, s' kakvim sercem treba i u Kraljestvu Cerkovnom davati Bogu Boxje.

Kada su bezboxni cesari u cerkvu stupili, med njima najjaçi, najizversnii, i najglasovitii, kakonoti Konstantin Veliki, Teodozio Veliki, Karlo Veliki, i ostali bili su oni, koji se samo u moguchnost i oblast Cerkve ni malo nisu miſali, nego su nju mnogo viſe sa svom jakostju podpirali. Samo slabi, i od svojih milovanikah varani Gerçki Cesari, kakonoti biſe Konstancio, Valens, i svi kipoborci, vazda svoje ruke na oblast cerkovnu spruxahu, u tom joſ njima pomoch davaſe veliki dil njihovih slabih vladikah, iliti biskupah, koji se takovim vladaocim potiſteno ulagahu, samo da od njih koju çast, slavu ali uzviſenje nedostojno zadobiu! Ovi Cesari u cerkvi sami sebi zadavajuch mnogo posla zapuschali su svoje vlastite duxnosti od vladanja, i tako su vlastito svoje carstvo dotle podkapali, dokle su Turske çete na toliko objaçale, da su lako mogle çitavo vrimenito Gerçko Veliçanstvo prevernuti. Biskupi, koji su moguchnost svoje cerkve izdali, upali jesu pod samosilnu oblast Sultansku, oni zaisto svaki u svojem sobstvu teſki jaram od ove samosilnosti i danas nose, ali je sa svim tim njihova oblast cerkovna opet slobodnia postala, nego je pervo pod viſje spomenutim cesarim bila, jere se *Sultani* u moguchnost cerkve Kerstjanske ni malo nemiſaju.

Ako bi za temelj postavljena izreka istinita bila, da Veliçanstveni Prav vladaocim zemaljskim oblast podaje za uticati, i miſati se u moguchnost cerkovnu, tako bi ovu istu oblast i Turski *Sultan* morao imati. Zaisto on je *Veliçanstvo*, i on bi mogao istim naçinom sverhu cerkovnoga vladanja svojih kerstjanskih podloxnikah nadzirati, biskupe i misnike, koji mu se nedopadaju, dizati, i druge po svojoj volji na njihovo misto postavljati, on bi mogao cerkvi uzkratiti dopuschenje za proglaſenje oniziuh odlukah, i naredbah, koje su potrebne za çuvati, i braniti viru od zabludah, koje se med virujuchim drugda poradjaju, paçe on bi mogao zabraniti obsluxenje oniziuh odredjenjah, koja po svoj cerkvi kerstjanim za pravila sluxe, i buduch da razlog od spomenute izreke za sve vladaoce, koji su od druge vire, i zakona, sluxiti mora, tako bi oni u malo vrimena med svojim podloxnicim Kerstjansko-Katoliçansko Bogoſtovje sa svim mogli ukinuti, i one, koji bi svoje staro Bogoſtovje uzderxati hotili, kako uvriditelje od Veliçanstva suditi, kako su bezboxni Cesari, Kralji, i vladaoci sudili, kada su neizbrojive Kerstjane na smert odsudjivali, i ubiali.

Dakle za temelj postavljena izreka, da se vladaoc polak Veliçanstvenoga Prava u duhovnu oblast miſati moxe, jest jedna, ali nije obchinska izreka. Ako je obchenita, iliti inokupna, tako isti Prav mora pristojati *Sultanu*, i svima Isukerstovu Bogoſtovju protivnim vladaocim, koji bi tako Kerstjansko, i sveto Bogoſtovje svaki ças oçitom silom, ali s' *Julianskom* himbenostju svojima narodim mogli otimati. Ako li izreka nije inokupna, tako ni temelj, na koi se ona naslanja, nemoxe biti istinit: Zaſto svaki temelj, i temeljita izreka mora biti inokupna, iliti obchenita; ona bi bila samo jedno prosto mnenje, koje jurve samo u sebi jest laxno, kako je jurve gori dokazano; od ovuda bi se imale xalostne za puk, i pogibelne za vladaoce mnoge slidbe. „ Ne dirajte u Pomazanike moje. “ (Pism. 104, 15.)

S' ovim dospivam moje razpisivanje u obziru Veliçanstvenoga Prava, i prave Narodnosti, koliko sam u jednome preneſenju iz Nimaçkoga jezika mogla izvaditi; meni che biti jako drago, ako su Tebi svaka po volji upisana. S' Bogom.

BOGOSLOVJE.

VIRA KATOLIÇANSKA.

Nauk za neumitne.

Izvan ſto je duxnost moga peçata, jest i suviſe meni priporuçeno javiti se kroz ove listove koi put na istomaçenje pervih duxnostih Kerstjanskih, po koim, pokvarena chudorednost puçka moxe se poispraviti, i bolje utemeljiti u çlanjim, koji su od poglavitie potribe za spasenje i za upravno xi-

viljenje u druʃtvu; radi toga pristojno mi se najpri vidi k' ovomu svemu pristaviti jedno lasno uvixbanje u viri Katoliçanskoj, kao poglaviti temelj naʃega spasenja, onomu osobito, koi neima duxnoga i zadovoljnoga prosvitljenja, ili pribivajuchi u tminam neznanstva, ili po nepomnji svoga nastojanja duxna izuçiti; — po komu uvixbanju puçka chudorednost moglabi na viʃe poskoçiti, i sverhu najposlidnju, kojoj kuçi, zadostignuti. Nek nebude texak ovi nauk umitnim ljudima, koje nerazumim ovdi nauçiti, buduchi moja sverha njeg' upraviti neznanim, malanim, mlohavnim i neprosvitljenim, kako me zaduxuje *Ixaia* Prorok: „ Razlomi " govori, „ gladujuchemu kruh tvoj "... Pozatim slidichu govoriti po momu obiçaju, kao ʃto i dosad, verhu chudorednosti za sve toviʃi napridak i poznanstvo svojih duxnostih pram bogoʃtovju, i pram svom iskernjemu, s odlukom imati po tom chudonauku vridnih gradjaninah, i dobrih podloxnikah svojoj otaçbini, i svomu kralju. — Budi dakle meni prosto istomaçiti ʃto je *Vira Katoliçanska.*

Tri najpoglavitie stvari ima znati bogoljubni ʃtioc od S. Vire Katoliçanske, i Apoʃtolske Rimske. —

I. Što je ona? —

II. Koliko je njezinih zapovidih? —

III. Koja je duxnost svakoga Kerstjanina prama S. Viri? —

Na *pervo* pitanje. S. Vira Katoliçanska jest jedna *Kripost Bogoslovna*, od Boga ulivena u serdca ljudska, s kojom, radi istine neprivarljive istoga Boga, virujemo temeljito sve ono, ʃto od Njegova Veliçanstva biʃe objavljeno S. Cerkvi, i od koje bi prikazano pravovirnom puku za virovati. Peradi çesa stavno, i nepomiçno derxanje S. Vire jesti postavljeno u neprivarivosti Gospodina Boga, od koga nam je bilo oçitovano; jerbo kako govori Nauk Kerstjanski u istomaçenju Virovanja, mi derximo za istinito, i virujemo za pravedno sve ono, ʃto se u dvanaest çlanjah uzderxi; — i razlog jest ovi, jer s ovim odredam nauçio je isti Bog Svete Apoʃtole, i ss. Apoʃtoli Cerkvu; i Cerkva je nas nauçila. I jer nije moguche, da Bog moxe privarit, zato mi virujemo joʃ istinitije ove stvari, nego one, koje mi gledamo naʃim oçima, i dotiçemo naʃim rukama.

Na *drugo.* Nauk je ss. Bogoslovacah, da je pet zapovidih, koje izhode iz S. Vire, na izverʃenje koizih duxan je svaki Kerstjanin. *Perva je zapovid* stanovito virovati sve Çlanjke S. Vire. *Druga je* nauçit ji, derxat ji na pameti koliko je moguche. *Trecha* ponavljat ji çestokrat, i ispovidat ji ne samo sa serdcem, dali joʃte i s jezikom; ʃto se çini govorechi poniznim naçinom *Virovanje*, klanjati se Prisv. Sakramentu od Otara, i sluʃati s. misu, molechi Boga za duʃe od oçistjenja. *Çetverta je zapovid* nikad zanikati koi çlanjak S. Vire, kakvamudrago pritnja bila izvanskim naçinom, ili muka od progoniteljah, po prilici ss. muçenikah. *Peta* svedjer çuvati unutra u serdcu svomu stanovito derxanje S. Vire, brez ikad posumnjiti ʃto od iste. Od ovih pet zapovidih, tri perve jesu *potverdjujuche*, koje nezaduxuju svedjer, t. j. çiniti dila svedjerna, i u njima se zabavljati brez pristanka: da li razloxito kad je potriba, po bogoljubstvu svakoga. Dvi poslidnje jesu zapovidi *sabranjujuche*, koje, kako govore ss. Nauçitelji, zaduxuju *svedjer* i *za svedjer;* t. j. brez pristanka, u svakomu mistu, i u svako vrime nikad S. Viru nezanikati, ni iʃto posumnjiti u serdcu od nje.

Na *treche* pitanje. — Što razgleda duxnosti koje se pristoje svakomu Kerstjaninu za uvixbati se u ovoj svetoj kriposti bogoslovnoj Vire Katoliçanske, imadu se nauçit (koliko je moguche po njihovoj vridnosti), i znati da je jedan Bog sami u tri Sobstva Boxanstvena, — *Otac, Sin*, i *Duh Sveti:* da drugo sobstvo Boxanstveno, t. j. Sin, uçinio se jest *Çovik* u utrobi priçistoj *Divice Marie* po kriposti *Duha Svetoga*, koi je umro na krixu za spasenje narodah çoviçanskoga, — uskrisio od mertvih trechi dan, potla nego je nauçio Apoʃtole za çeterdeset danah pripovidati Viru Katoliçansku po svemu svitu, uzajde slavodobitan na nebesa: — da ima deset çlanjakah S. Vire, koji se uzderxe u *Virovanju;* — sedam Sakramenatah; — deset zapovidih Boxjih, i pet cerkovnih: nastojechi imat na pameti — *Otçe Naʃ, Zdravu Mariu, - - i Virovanje*, i deset zapovidih, govorechi ji barem jedan put na dan çinechi zlamenje s. Krixa. —

I napokon duxni su pravovirni çiniti dila, i obitovanja izvanjska (proteste esteriori) virovati Otajstva S. Vire veche krat na godiʃte: koju duxnost izverʃuju idjuchi u dneve Svetaçnje uçiti nauk Kerʃtianski, sluʃajuchi s bogoljubstvom S. Posvetiliʃte Mise, ispovidajuchi se, i priçeʃ-

chivajuchi se, i nastojechi daleko stati od grihah, xivuchi u s. Strahu Boxjemu, i u ispunjenju Boxjih zapovidih, i kao pravi Kerstjani. —

Vira Katoliçanska prilikuje se (po nauku S. Marie *de Pazzis*) jednoj golubici, za tri razloga. *Pervi* je, zaʃto bo golubice nelete puno u visinu, niti se odiljuju od kuchah njihovih gospodarah. *Drugi* razlog, jer se one hrane xitom, koje jim daju isti gospodari, ostajuchi one o tomu zadovoljne. *Trechi* pak, jerbo guçu i pivaju. Tako naʃa S. Vira çini, da mi Kerʃtjani xivemo kako golubice ʃto razgleda çistochu xivota, i dilovanjah, i da neletimo çudo visoko hotijuchi razumiti Otajstva nedokuçljiva od Boga objavljena, njegova bitja Jedinstva, i Trojstva, Uputjenja Riçi Boxanstvene, pravoga i istinitoga bitja Tila, i Kervi Isusove u *Eukaristii* (tilu Isusovu), Uskersnutju naʃih tilesah, i drugih Çlanjah privisokih S. Vire. Ona çini, da stojimo temeljiti u Cerkvi, koja je otajstvena kucha, u kojoj pribivamo, virujuchi stanovito koliko je Bog objavio istoj Cerkvi; istiniti, kako je ozgo reçeno, da Veliçanstvo Boxje jesti neprivarljivo, nemoxe, niti hoche privariti. *Zatim* imademo se kano golubice hraniti xitom, s koim smo pitani u Cerkvi, koje jesti riç Boxja, i SS. Sakramenti. *Napokon* imademo jaukati i veseliti se, plaçuchi s pravom poniznostju naʃe neizversnosti; dali imaduchi pravo uhvanje u Boxanstveno miloserdje, i hlepiti s veseljem na dostignutje xivota viçnjega, i pokoja rajskoga; çinechi nas istinite S. Vira, da je Gospodin jedan Otac tako miloserdni, — da bolechi se çovik, i plaçuchi svoje grihe, on se viʃe nespominje od njih, kako nam je obetao po usta Proroka *Ezekiela*: „ Svijuh opaçinah njegovih, koje uçinio jest, nechu se spomenuti. "

Neima se propustit ovdi osobito nadarenje, i nebesko blagodarje s' koim je Gosp. Bog nadario s. viru Katoliçansku, t. j. çinechi svedjerna çudesa; nadarenje, i blagodarje zapoçeto od Boxanstvenoga naçelnika naʃe S. Vire Isukersta Odkupitelja, od njeg proʃla k Apoʃtolim; i od ovih u veliki broj Bisknpah, Pripovidaocah, Muçenikah, i Ispovidnikah, — Divicah, Redovnikah, i drugih Kerʃtjanah, koi u svakomu viku, u svakoj dobi, u svakomu dilu svita uxivali su i imali su, i imatiche tja do skonçanja svita ovo blagodarje çiniti çudesa u kripost S. Vire Katoliçanske Apoʃtolske Rimske. Çudesa sva dilovana od Gospodina s' uskrisenjem mertvih, s' prosvitljenjem slipih, ozdravljajuchi gluhe, çinechi govoriiti nime, ispravljajuchi kljaste, zdravlje darivajuchi bolestnikom, izgonechi Sotone, zapovidajuchi vitrim, hodechi po moru, i druga neizmirna çudesa od svake verste. —

Zahvalimo Gospodinu na dobroçinstvu tako velikomu da smo rodjeni, upravljeni, i nauçeni u istini S. Vire Katoliçanske; jer je pisano, — da je Vira mertva brez dobrih dilah; — jerbo za dostignuti viçnje spasenje, i slavu rajsku nije zadosta sama Vira, dali njojzi imadu se pridruxit dobra dilovanja, nastojechi u njima, xivuchi kao dobri Kerʃtjani, daleko od griha; — slidechi svete kriposti, za dostignuti onu sverhu, koju nam obetaje ova Vira Katoliçanska, davʃi nam S. Kerʃtenje, ʃto je xivot viçnji. — „ Vira ʃto tebi prudi? — Xivot viçnji. — Ako dakle hocheʃ uchi na xivot, çuvaj zapovidi. "

Nezamirite Vi Pametni ljudi, ʃto ja ovo ovdi piʃem, kao da vas imam nauçiti od onoga ʃto vi svi bolje od mene poznajete; niti se zloserdite na ova mlohavna istomaçenja, nebuduchi ona nego neumitnim prikazana, — ili onim, koji xivu u tminam neznanstva S. Vire; jedabi po srichi (ʃtobi Bog dao) namirili se ovi listovi na ovake, i njima na prosvitljenje Vire Katoliçanske bili; — a poznajem da Vami, Pametni, mogli bi sluxit za dosadu nji ʃtiti.

Verdoljak Imochanin.

NARODNA POVISTNICA.

Zasluge i Junaʃtva Janka, Stojana i Zaviʃe Mitrovicha Dede.

(Produxenje v. b. 3, str. 23.)

1688 — **13** oxujka. Povelja Stareʃinstva Mlet. priko koje dokazana je hrabrost viteza Stojana Serdara Kotarskoga po otcu Jankovich prozvanoga, koga su Turci çim se s njima pririçivao iz puʃke ubili; i na njegovo misto postavljen mu je brat kapetan Zaviʃa strahota Vlaʃka nareçen, i podareno mu je trideset dukatah na misec plache; a na misto Nikole, koji je u Istoku umro, i bio je kolunel regemente prikomorske, za zasluge poredice Mitrovicha odredjeno je nejakomu Kostantinu deset dukatah na misec plache dok do snage nedoraste.

1688 — 1 travna. Pismo gen. Jeronima Kornara, u kojemu dokazana je hrabrost i zasluga osobita Filipa Mitrovicha; a da bi priliku imao hrabrost i virnost svoju izjaviti na primir njegovih starih, koji su kerv svoju poradi sluxbe prolili, data mu je sluxba kod konjaniſtva sa pristojnom plachom i çastju, i uçinjen je upraviteljem prikomorske çete na misto njegovoga striċa Zaviſe, koji je Serdarom Kotarskim postao, i sa ove teſke sluxbe nije mogao onom çetom upravljati.

1689 — 30 oxujka. Svidoçanstvo reçenoga generala, po kojemu Serdar Zaviſa za zasluge, junaſtva, pomnje, i virnosti njegove uporedjen je sa pokojnim vitezom Stojanom bratom njegovim; jerbo u Tursku zemlju zaſavſi selah je popalio, marve zaplinio, dosta Turakah pogubio, i zarobio; a poſto je slavna vojska Mletaçka Sinj osvojila, on se u njemu oderxao i zasuxnjio Izdana Udbinskoga, koji je u onom mistu zapovidao; a kad se otale dignuo i k Zadru priblixio, paſu je Atlagicha odbio, koji je iſao da oni grad iz topovah kida; za tim pod Vakup doſavſi, ranu je dobio, no se odmah osvetio do ſestnaest Turakah dotamanivſi, i marvu im oduzevſi: napokon ka Kninu je pohitio, odakle je Turke odmamio, i dosta jih zarobio.

1692 — 1 travna. Naredba gen. Danila Dolfina, kroz koju za utiſiti zasluxnu Jankovicha porodicu, podpuno mu se pristojno uçinilo rad' osobite zasluge viteza Stojana nareçenoga Jankovich, Nikole i Kostantina njegovih sinovah, koji u mlado doba poginuſe, i kroz to na jedan put Stojanovo se kolino zaterlo, podati Nikoli sinu Jlijinom sinovcu Serdara Zaviſe hervatsku çetu, koja je pod upravom Kostantina bila, i o njegovom troſku zametnuta.

1696 — 27 lipnja. Povelja Stareſinstva Mlet. priko koje skupa su dokazana sva junaſtva porodice Mitrovicha, a navlastito ona viteza Janka, i Kotarskoga Serdara Zaviſe, i osobita dila ovoga Serdara kad se starao za prolazenje ljudstva iz Bilave, i kad je dvaput razbio Turke kod Skoplja, i pomagao Gabelu prokriti, i hitro i u zgodno vrime dvaput na odbranu Çitluka dopao, i junaçki se kod Kupresa borio, gdino su Mleçani vojsku Ismail-paſe razbili; i kadno se k' Biachu primaknuo, i tu na pogibili xivota svoga muſki je Turke sikao, robio, i golemu ſtetu im çinio. Za te sve njegove nebrojene trude uçinjen je vitezom, iliti Kavalerom Svetoga Marka, i data mu je povlastica nositi krix, odilo, pas, maç, i zlatne mamuze, i kojumudrago vojniçku i viteſku opravu, koja se vitezima pristoji.

1696 — 10 prosinca. Svidoçanstvo gen. Danila Dolfina, kojim potverdjeno je neutrudno junaſtvo viteza Zaviſe çim je Otmansku silu kod Klive uzbijao, i premda ga je Turska sulica u livu ruku ranila, sedamdeset i pet Turakah je zasuxnjio, i svojom rukom jednoga je Turçina pogubio, a jednoga zarobio.

1696 — 12 prosinca. Svidoçanstvo reçenoga generala, kroz koje na sitno su opisana sva spomenuta junaſtva viteza Serdara Zaviſe, i dokazano je, da je sto Turakah zarobio, dvadeset odkinuo pod Ripcem i Biachom, jedan Turski barjak oteo, i sto duſmanah u Skoplju dotamanio, i da su mu konja pod njim Turci ubili pod Saraparom, i drugoga mu u Kupresu, gdino je mnoge kuche popalio, mnoge Turke posikao, i most razruſio, te se trista Turakah potopilo, i pri poxaru onih kuchah odlikovala se izverstna njegova verlina i slavodobitje obchinsko.

1697 — 11 travna. Povelja Stareſinstva Mlet. kroz koju vitezu Zaviſi, na njegovo proſenje, primaknuta je placha na pedeset dukatah na misec, i njegovu sinu Iliji dopuſteno, da kod konjaniſtva sluxi.

1702 — 22 siçnja. Povelja Mletaçkoga Stareſinstva priko koje sa smerti slavnoga viteza Zaviſe obchinska je xaljidba objavljena.

A. Kuzmanich.

NARODNA PRIPOVIDKA.

Jedno dite i jedan çovik dodju u mlinicu da samelju niſto xita. — Ma buduchi ogladnili, reçe mali: ajdemo striko [1] ukuvati kolu, da se merviçak zaloximo. — Ajde da, reçe stari. — Mali poçme kuvati, a stari vodu livati. — Mali priuspe braſna, a stari prilije vode. — Mali reçe: „ dosta je vode “ a stari, — ta vidiſ bolan da je odvech ritko. “ — Stari reçe: „ dosta je braſna “ a mali: „ ta jadan nebio, ta vidiſ da je priko gu-

[1] *Ovako dica po Dalmacji u mnogim mistima zovu sridoviçne ljude. Starce pak zovu:* diko, dide *itd.*

sto. “ — Tako prisipljuchi i prilivajuchi sve braſno, ukuvaju i vech na xlibovima vode nestane.— Onda reçe stari: „ Ajdemo se dite nadlagivati, pa koi koga nadlaxe, onog' sve tisto nek bude. “ Reçe mali: „ ajdemo de. “ — „ Poçimlji pervi “ veli mu stari. — „ Hochu baſ “ kaxe mu mali: — „ Jednoga lita posijem proso po moru. — Kad je xetva prispila, skupim ti xetaoce da mi ono proe poxanju. — A znaſ ko radi hoche da i jide. — Skuvam puru, te je u jedan veliki çanjak izkladem i xetaocima ruçak ponesem. — Kad sam doſa na vodu, nesricha zar brate! çanjak mi se s' glave svali, i u vodu uvali: kako çanjak u vodu, a voda se oko njega namah smerzne. — Šta chu sad? Ko li jadnii, ko li kukavii? nigdi stine ni derveta! Da probiem led i çanjak kurtariſem; a xetaoci su mi gladni. — Što chu? Kudali chu? Skinem sa sebe glavu, te ti led probiem, i çanjak izvadim, te xetaoce moje nahranim. — Nakom nikoliko danah çujem xalostan glas, da mi je Bog sve proso uzeo! — Jedan dan uzjaſim ti na pivca, te ono prehodem obachi; ali xalostan sav mi se konj uberlja dok na njivu dodjem. — Kad li dodjo na njivu, snoplje jest, ali djavo zernca xita! — Povratim se tuxan opet na mom pivçichu kuchi; kad al' na gore, ſta? Bogme mi se chacha rodio! — Ajde k' vragu! ko che sad k vili po zlamenje! — Bogme niko drugi, neg meni valjade i tamo ichi. — Uzmem tikvicu vode, te uzjaſim ti na moga pivca, te ti na njemu nekako iskaçem do na nebo! Kad al' vila od moje proe ispekla pogaçu, te je u vruchu vareniku drobi! — Zvaſe i mene, a ja joj reko da nemam dokad, nego da je molim, da me berzo opremi. — Ona onda ni riçi, nego mi dade namah zlamenje. — Ali ſta chu sad? kako chu s' neba sachi? — Misli se misli, dok se domisli; odrixem biç kose, i dlaku na dlaku navexem, te se poçmem spuſtati. — Kad sam saſa' do pola neba — a znaſ kako je gori u visini velika zima — sav se vech blizu okamenim. — Šta chu? Kakoli chu? sitim se da imadem jednu iglu ſivaçu. — Uzmem ti sikiru, te ti je izcipam, i veliku vatru navalim, te ti se baſ ka' valja ogrijem, pak opet podjem mojim putem. — Tako ajde, ajde, najedan put pritergne se dlaka, te ja sav u zemlju upadnem. — Što da sad çinim? Kakoli da se odkopam. — Sitim se. — Hodem ti kuchi, donesem motiku, te se odkopam, i chachi zlamenje donesem. “ — Onda ti che stari: „ Ajd' s vragom dite! Cxaba ti i tisto i kola. — Pravo je reka' vrag, da ga svuda vode, a da ga medju dicu nevode! “ —

S.... Imochanac.

BAJKA.

Lav, magarac, i zec.

U jedan poglaviti i verlo glasoviti rat, kojega je lav xivotinjama navistio, izmed mnogih dojdu neki od njegovih priverxenikah, i to na jedan odabrani danak uprav prid pristolje lava gospodara i branitelja njihovog. Sve su da reknem xivotinje lava pohodile, nu medju njima naravno isti magarac i zec. Medvid, tigar, i kurjak-vuk, iz cilog su se gerla smijali, i u malo da jim nisu cxigerice poodpadale: kad su pako dvi, gori navedene xivotinje smotrene bile, t. j. magarac i zec, tad one tri govoriſe: „ Na stranu sa ovima linima i nekoristnih stvorenjih, jer su baſ za niſta. “ „ Vi imate krivo “ besidjaſe izobraxeni lav; „ istina je za rat nisu viſte; nu ja nepoznajem to çeljade koje bi pametnie i izobraxenie bilo za istog trumbetaſa (sviraça) od magarca, a za terkaça neche nitko berxi biti od umiljatog zeca. “

Svako stvorenje ima medju ostalih, uvik jedno makar dobro svojstvo, s kojim bi se gdigod koristno moglo ukazati.

PRIÇICA.

U jednomu veselomu druſtvu, veoma se je mlogo govorilo o junaſtvu jednog junaka, koi se je svitu baſ poradi toga razglasio, ſto je mnogo putah savladan bio. Meni se on pridstavlja besidiaſe netko, kao isti bubanj, jerbo se niſta drugo od njega neçuje govoriti, nego dok on bude udaran. —

Krunoslav Veselich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 6. **IV. GODINA**

NA 8 VELJAÇE **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SAMOUKA LIÇANINA DUJE KOZARA.

Na Rudaicam, polak latinskoga uçenih muxevah Pitanja i Odgovori 1846.

I. DESETAK.

1. Pit. Koja su dva dobra na svitu najvecha?

Odg. Jesu ova, ſto su jedni pridpostavljeni, a drugi podloxni. Julio Cesar veli. Narav je dvi stvari potrebne, i spasonosne plemenu çoviçanskom zadobila, da jedni budu s' oblastju pridpostavljeni, a drugi da budu istoj oblasti podloxni: i nije niſta, ſto bi za najmanji hip vrimena izvan ovih moglo obstati.

2. Pit. Koi je, koi se drugda Prava neboji?

Odg. Jest oni, koi silu imade, iliti koi je silno moguch.

3. Pit. Što stoji vazda uprav, i nepuscha se nikada nagnuti, ni izkriviti?

Odg. Jest Pravda, iliti Pravica.

4. Pit. U razboritom, i pametnom dogovaranju od kojiziuh ima se najpervo svit pitati?

Odg. Od najmladjih, za da, kako Sveti Gergur govori, nepopuste starini starih, i da zbogu nedobroga stida nebudu nehotiti njima govoriti u suprot, i tako da njihovi odgovori nebudu manje slobodni.

5. Pit. Zaſto se malo na svitu nalazi pravih Mudracah?

Odg. Zato, jerbo oni isti, koji mudrace traxe, nisu pametni. Tako, kada jedan govoraſe, da nemoxe nijednoga Mudraca najti, zaſto je vele malo mudrih na zemlji, odgovori *Empedokles: Tomu se nije çuditi: jerbo treba, da pervo bude mudar oni, koi Mudraca traxi. Zaſto od zanata nitko pravo nesudi ako ne zanatnik* (zanadxia); *ni od mudrosti ako ne oni, koi je mudar.*

6. Pit. Što je naj jaçe na svitu?

Odg. Pamet. Ona postavlja lave pod jaram, razbia gvozdje, i svaku rudu, niti narav nalazi ſtogod tako tverda, ali jaka, niti umitnost ſtogod sverſuje, ſto nebi pameti bilo podloxno. Zato dobro veli *Plutarko* (in Moral.) da mi neimamo u nami jakosti lavove, ni hitrine zeçie, ni vida orlova, ni sile volovske; ali mi imamo u nami mudrost, imamo boxanstvenu pamet, s' kojom nad svima ovim gospodstvujemo, svaka okrichemo za naſe razkoſje, i çinimo s' njima, ſto hochemo.

7. Pit. Kojemu jakomu nijedna zemlja nije Domovina?

Odg. Pravomu mornaru: jerbo je vazda na vodi.

8. Pit. Kada derxe budalu za pametna?

Odg. Onda, kada muçi.

9. Pit. Po çemu se razluçuje pametan od budale?

Odg. Po tom, ſto te pametan ljubi, ako ga pokaraſ, a budala se ljuti, i osvechuje.

10. Pit. Kada se hrom çovik xeni, kakvu xenu ima uzeti?

Odg. Ako xeli s' njom u miru xiviti, ima uzeti slipu. Biaʃe niki Inglez tako nesrichan u nogam, da se nije mogao s' mista maknuti ako ne vozechi se na stolcu; on uze slipu xenu, i kad biʃe upitan: zaʃto je to uçinio? On odgovori: Ovako che med nami priateljstvo bolje stati, nositi chemo med nami jednake nevolje, i tako neche imati jedan drugomu zaʃto prigovarati. Oni xiviʃe tako, imadoʃe dvanaest lipih, i vele jakih sinovah.

II. DESETAK.

1. Pit. Što je çovik?

Odg. Naricajuchi priatelji sverhu mertvoga tila *Trasibulova* govoraʃe: *Što je çovik ako ne gostara kervi, posvechena Bogoʃtovju, Domovini, i Istini.* Ali najbolje veli Job: *Çovik jest, koi nikada u istom stanju neostaje.*

2. Pit. Što postaje iz çovika?

Odg. Postaje neçovik: jerbo se u grihu zaçimlje, s' mukom se radja, muçno xive, mora umriti, iz njega mertva postaju cervi, iz cervih smerdeʃ, i gnjusoba.

3. Pit. Što je uzrok, da çovik pervo dobe umire?

Odg. Saviʃnja ljubav xene, mnoʃtvo skerbih, zlocha zraka, i prostranost gerla, iliti proxderlost, i pianstvo.

4. Pit. Koi je najpametnii Uçenik?

Odg. Odgovaram s' *Pitagorom*: Najpametnii je oni, koi muçi, dokle treba odgovarati: Koi neodgovara drugo, nego samo ono, ʃto dobro znade: Koi malo govori, i çini vazda, ʃto je najbolje.

5. Pit. Koi na putu najçestie zapinje?

Odg. Oni, koi niʃta nezna. *Aristotel* veli, da *oni, koi nezna pisati, gledajuchi nevidi:* Jerbo oçi u glavi nenosi, nespominje se od proʃavʃih, i nezna ona, koja su sadaʃnja. Kako che dakle, da nezapne?

6. Pit. Komu se nitko nemoxe s' puta ukloniti?

Odg. Smerti: jerbo umriti jednom mora svaki.

7. Pit. Med ostalim s' çim se ljudi najbolje debele, iliti tove, i tuste, i jedri postaju?

Odg. *Schola Salernitana* veli, da za ovo sluxe jaja friʃka, cerljeno vino, masna juha, i pʃeniçeno braʃno. Ali najbolje govori Mudri, kada veli: *Dobar glas tovi kosti* (Prir. 15. 30.)

8. Pit. Komu nije slobodno miʃati koristno s' onim, ʃto je ugodno?

Odg. Kerçmarim: jerbo je vino ugodno, i voda koristna njemu, ako ju u vino uliva.

9. Pit. Koliko verstah ima Pianstva?

Odg. Pianstva ima od dvanaest verstah: Perva versta jest *Mudraçina*, druga *Dobriçina*, trecha *Xderalo*, çetverta *Plakalo*, peta *Bludilo*, ʃesta *Prisizalo*, sedma *Uxigalo*, osma *Svcprodavalo*, deveta *Niʃtanezamuçalo*, deseta *Spavalo*, jedanaesta *Ruxnogovorilo*, dvanaesta *Ŗigalo*.

10. Pit. Što nikada nije malo?

Odg. Nikada nije malo *priviknuti*. Ako si privikao dobrim, ti si najbolji. Ako si privikao zlim, ti si najgori. Kad biʃe jednoç Plato jako pokarao jednoga mladicha, koi se na kocke igraʃe, ovi mu odgovori: *Tako li karaʃ zbogu jedne male stvari?* A Plato mu odgovori: *Nije malena stvar: Priviknuti.* Priteʃko je vladanje obiçaja: s' njim se je vele muçno hervati; zaʃto iste prave naravske prominjuje.

III. DESETAK.

1. Pit. Koja se Pravda nikada nesverʃuje?

Odg. Ona, koju dva gluha prid gluhim sudcem vode. Kad ovi govori onomu: Daj mi novce, kako smo ugovorili za moju kuchu, koju sam ti prodao, oni mu odgovara: Svu noch sam kod mlina sidio, a sudac videchi, da se prid njim zazbilja nagone, govori: Ona vam je obama mater, dakle hranite ju obadva.

2. Pit. Koliko se obiçajno çaʃah pie na gostjenjim?

Odg. Devet. Perva spada na xelju, druga na veselje, trecha na razkoʃje, çetverta na pianstvo, peta na serditost, ʃesta na smutnju, sedma na mahnitost, osma na spavanje, deveta na bolest. *Franc. Petrarca.*

3. Pit. Tko najbolje opravlja svoj posal?

Odg. Onaj, koi ga opravlja za vikoviçnost. *Zeukses* glasoviti slikovatelj upitan: zaʃto s' tolikom pomnjom prilike slikuje? odgovori: *Ja dugo, i dobro slikujem, jerbo slikujem* (radim) *za vikoviçnost.*

4. Pit. Tko xive brez ʃkerbi?

Odg. Oni, koi xive daleko od ʃkerbiʃta, to jest: daleko od mista, gdi se mora ʃkerb imati, to jest: daleko od dvora.

5. Pit. Komu se çini, da nije niʃta na svitu veliko?

Odg. Onomu, komu je poznat vas svit, i ista

vikovіçnost. Mudromu, reçe *Cicero*, u stvarima çoviçanskim nista se ne çini, da je veliko: jerbo njemu cile vikoviçnosti, i svega svita veliçina ima biti znana.

6. Pit. Kojega je svitovatelja najbolji svit, aliti naputa?

Odg. Onoga, koi nemari za zlato, ni za srebro.

7. Pit. Što muçi ljude najvise?

Odg. Ludo mnenje, iliti luda misal. Nikoi od ove misli naveden derxase, da je on zerno prosa, zato bixase od kokosiuh bojechi se, da ga nebi kojagod pozobala. Jedan derxase da je on vas kolik od zemlje, i zato se çuvase od svakoga pitja, bojechi se, da se ne bi raztopio. A nikoi stanovnik od Ferare grada derxase, da je od masla, i zato nehotiase nikada k' vatri pristupiti, ni na sunce izichi. I drugi mislise drugo.

8. Pit. Kojima brada ruxno stoi?

Odg. Onima, koi su gole, i obriane pameti.

9. Pit. Što mnogi xele pervo nego drugi znati?

Odg. Mnogi xele pervo nego drugi znati, da drugi nje znadu. Zato veli *Persio* Pismar, da mnogi nista nezna, ako drugomu nije znano, da on stogod znade.

10. Pit. Kakva je placha mnogim najdraxa?

Odg. Takova, s' kojom se pripovida, i kaxe, da su oni plache dostojni. *Maffeo* svidoçi, da u Japonii, ako se Japoncu najvecha placha za njegov trud obecha, nista kod njega nevridi, ako neçuje, da mu na glas viçu: ***Ti si najbolje radio.***

IV. DESETAK.

1. Pit. Koja je skulja u kuchi nemoxe zaçepiti?

Odg. Ona, kroz koju te imaju u grob izniti. Biase jednoç niki vlastelin sagradio jednu vele plemenitu kuchu, s' kojom se toliko diçan çiniase, kako da je jedan mali Bog na zemlji; sto kad bi niki ravnodusnik spazio, reçe mu: ***Da budes na zemlji vechi od çovika, potrebno je, da jos jednu skulju zaçepis, koja ti je na kuchi, to jest vrata, na koja che te malo kasnie na pokop izniti, kad onu istu kuchu drugomu ostavis.*** Ovo razumivsi vlastelin pristade se diçiti s' onom kuchom.

2. Pit. Tko iz vise knjigah nepostaje uçenii?

Odg. Onaj, koi xeli samo, da bude za uçena derxan. Mnogi kupuju mnoge knjige, i postavljaju na police, ne da sebe nauçe, nego da drugoga privare, pokaxujuch mnostvo knjigah, kako da imaju i u glavi mnogo znanja.

3. Pit. Koi zanat najvise, i kod najvechega dila ljudih xive?

Odg. Xive zanat likarski. Niki *Gonella* dvornik kod vojvode od Ferare upitan od vojvode: Na koi zanat ljudi najvise nastoje? Kad bise odgovorio, da na likarstvo, ali, jer mu vojvoda ovo nehotiase virovati, i jerbo on ovo hotiase dokazati, uçini se, kako da ga zubi bole, zaveza vilice, i kako nepoznat postavise prid vrata od cerkve; kadi pitajuch izlazeche iz cerkve sakupi priko tri stotine likariah; med ovima likarim, neznajuchi za privaru, biase skoro najpervi isti vojvoda; i na ovi naçin ostade uviren, da je med ljudim najvise likarah.

4. Pit. Koji zanatnici (zanadxie) imaju pod sobom najvise ljudih?

Odg. Briaçi: jerbo oni svaku verstu ljudih, plemenite, i neplemenite briu.

5. Pit. Koja stvar ljude najvise vara?

Odg. Haljina: jerbo lipa haljina i najpriprostiega çovika prikaxuje za ono, sto nije.

6. Pit. Kakvi su vojnici u boju najstalnii?

Odg. Hromi. Hotivsi se jedan sepac zapisati u vojnike, kad bise spazio, da se nikoji s' njim samo sperdaju, reçe u kratko: ***Za boj nisu oni, koji bixe, nego koji stalno na mistu stoje.*** (*Valer. Maxim.*)

7. Pit. Koga je spola smert?

Odg. Obodvojega: to jest: muskoga, i xenskoga: zasto je smert izisla od xene, i od muxa, i jerbo su smerti jednako podloxni mux, i xena.

8. Pit. Govori se, da ima na svitu jezikah 72, u svima u Abecedii postavlja se pervo slovo A: Zasto to?

Odg. Zato, jerbo ovo slovo zlamenuje, i prikaxuje vrata: jerbo je u izgovaranju ovoga slova potribno usta kao vrata otvoriti. I to je dokazano.

9. Pit. Što ima çiniti nemochnik, kad nemoxe stati, ni siditi, ni lexati?

Odg. On se ima obisiti. Tako, kad se jedan nemochnik tuxise stanovitom likaru, da nemoxe siditi, ni stati, ni lexati, reçe njemu likar: ***Dakle neostaje drugo, nego, da te obise.***

10. Pit. Koi je to, koi drugo sie, a drugo xenje?

Odg. Oni, koi za vikoviçnost nezna, ili neche da zna: Jer, koi ovdi sie samo veselje, oni che u vikoviçnosti xeti samo dreselje, to jest xalost; a koi ovdi ima samo dreselje, imatiche u vikoviçnosti veselje.

CINA ZORE

Svitlila Zoro, svimi na skoro,
I onima, kî nochnima
Joſ u tminah jesu sad!
Vidili tvoje blago kakvo je,
Pak ga znali, kan' ostali
Harni Sini cinit tad!

Glasnica mila, dana si bila,
Tko te ljubi, on negubi
Skupo vrime nada svim.
Ti uçeniku, ranom putniku,
I kopaçu, i oraçu,
Rukotvorcu sluxiſ tim.

Tebe tko cini, dobro namini:
Što che radit, s kim nasladit
On se moxe svaki dan.
S tobom je mudrost, blaga uljudnost,
Dobra sricha, i umicha;
Na toj zemlji srichni stan.

O kad bi znali! ſto bi imali
S tobom radech, za te marech,
Svi neharni Roda svog'!!!
Tad bi ljubili, tebe slavili,
Da si diçnu, krunu viçnu
Zadobiu svita tog' —

Dakle sjaj *Zoro*, svimi na skoro,
I onima, kî nochnima
Joſ u tminah jesu sad!
Vidili tvoje blago kakvo je,
Pak ga znali kan' ostali
Harni Sini cinit tad! —

A. Ciganich.

Chudorednost na izgled Mladexi.

PROKLINJANJA.

Od *Proklinjanjah* mnogo imadu se straſit oni, suprot kojim ona se çine, osobito tada, kad izlaze iz ustah slugah Boxjih; ili od onih nevoljnih muçenih i poruganih; ili napokon od vlastitih Roditeljah, kadno su usilovani suprot obisnom porodu proklinjanja izgovarati.

Što razgleda Sluge Boxje, od potribe je çuvati se od svakog poruganja i usilnosti, i nepodobſtine suprot njima, zaſto bo ako su probudjeni od neusterpljenosti proklinjati one, koji nji gerde i njima se rugaju, Bog dopuſta da se udilj proklinjanje ispuni. — Poznato je iz S. Pisma, kako je bio stegnut *Elixeo* Prorok naminuti proklestvo suprot onoj dici nesvistnoj, koi, videchi ga nevoljno zaogernuta na putu, poçeſe se starcu rugati, i njega pogerdjivat, viçuchi protiva njemu govorahu „ *Udri Chelavca, udri Chelavca* “. Raserdjen Elixeo na take pogerdljive riçi, naminu zlo onoj poganoj dici nji proklinjujuchi; i eto toga çaſa izajdoſe iz blixnje dubrave dva medvida, koi pobiſe i raskinuſe çeterdeset i dvoje od njih. (Reg. 2. 24). Po isti naçin imamo u dilovanjim Apoſtolskim, da kad hodoſe u Cipar SS. Pava, i Bernaba sverhom pripovidati ondi Viru Isusovu, çinechi ranoga priobrachenja, xeljaſe *Sergio* Vladaoc onog' Obtoka çuti njihovo pripovidanje; postavi svu pomnju niki xudija vraxevnik imenom *Barjetu*, da bi ji neslusao; zaradi ſta okrenuvſi se k njemu S. Pavao zazva mu od Boga dostojnu pedipsu, i udilj biſe izgubio vid svojih oçiuh, i osta slip zato, ſto se biſe opro Apoſtolskomu pripovidanju. (13. 11.) Koliki i koliki ostadoſe od Boga pokarani, nategnuvſi na se njegova prokletstva, zato ſto se rugahu slugam Boxjim, i na svoje obitoli i kuche.

Nije manji plod uçinilo proklinjanje od strane onih nevoljnih i siromaſnih kipah, koi biahu porugani od drugoga, da Bog svemoguchi nije kasnio uzeti od njih osvetu, pokaravſi koga s nenadnjom smertju, koga s drugim pedipsam vrimenitim za njihovo svidjenje. Mnoge su prilike, koje bi mogao ovdi priniti, ali nebuduchi meni ovdi mista o tomu govoriti, prolazim na Proklinjanja strahovita Roditeljah protiva neharnim svojim sinovim. Dokazuje se kako jedna kcher od 8. god.

bi izidena od Vuka, nebuduchi svoju majku poslusala sto joj biase zapovidila; na sto ona raserdjena reçe joj *„Pojdi tamo, da te hoche Vuk izisti“* sto se bise dogodilo, buduchi jedne svetkovine nje roditelji posli u Cerkvu, ostavivsi kcher o postelji gdi spavase, gdi dosavsi jedna gladna vuçica iz jedne dubrave, i zgrabivsi nesrichnu za gerlo, zadavi ju, i odnese u jamu vuçichim gdi bi izidena. — Takodjer jedan otac u Milanu, imajuchi malo dobro odgojena jednoga sina, i njemu neposlusna, jednom probudivsi ga na serxbu radi neposluha bijase ga s ovim riçma prokleo *„Hodi proklèti sine iz moje kuche, da te nikad vech nebudem viditi, nego mertva.“* Isti dan to se izversi, buduchi ga jedan njegov duxnik probojo noxem, od sta udilj osta mertav, s velikom xalostju otca, komu donesose nevoljni glas. Koliko je istinito ono sto se u S. pismu stije: *„Blagosov otçev utverdjiva kuche sinovah: a proklestvo majke iskopaje poduminte.“* (Eccl. 3. 11.) Nek se çuva svaki ovakih proklestvah, bila od strane Redovnikah, bila od nevoljnih i siromahah, bila od uvridjenih roditeljah, nosechi svedjer prama svima duxni poklon, çast i postenje. Priporuçuje se i roditeljim i drugim, da neimaju svoje sinove proklinjati, sasvim da opako xivu, nego s ljubavju nji opomenut, i pokarati, i nauçiti dok su malhani. Sinovi, kcheri, podloxnici; postujte vase Roditelje i starie, ako mislite utechi serxbu Boxju, i pravdu njegovu. Budite njima podloxni, i bichete blagosovljeni.

Verdoljak Imochanin.

NESTALNOST.

Igra kolo na okolo,
Što je gore, sad je dole!
Što je dole, pak oholo
Dixe se u magle gole!

Igra kolo na okolo!
Al' nestalno i privarno,
Doigrajuch nit' do polo --
Drugud kreche se neharno!

Igra kolo na okolo!
Cvitje s ternjem donosechi!
Kad ugadja da b' ubolo
Dobro dugo neterpechi.

Igra kolo na okolo
Poskakujuch svakojako!
Sada boso, sada golo,
Sad gizdavo naopako! —

Igra kolo na okolo,
Al' ne sloxno u ljubavi!
Sida samo kad za stolo
Veli svima bili zdravi!?

Igra kolo na okolo,
I sve okol' svog stoxera —
Nebo samo moj sokolo
Svoja krechuch virno tjera! —

A. Ciganich.

LJUBAV RODITELJAH K' DICI.

Jeli moguche opisati ljubav, koju roditelji prama svojoj dici imaju, o reci mi, koi se smi usuditi rechi, da jest? Ali vidim da mi niko nista neodgovara na moju prosnju; vidim da nesmi nijedan priko zuba propustati tu malusnu riç: jest. — A koi bi to smio i izustiti, kad promisli kakve muke, kakve li trudove roditelji terpe i podnose zaradi svoga pridragoga poroda, kog' oni vise ljube nego sami sebe, i tako ga ljube, da ili od tuge za njim, ili pak od privelike radosti vise putah i xivot svoj izgube. U dogodovstini nalazimo zaista çudnovatih primerah o ovoj privelikoj ljubavi, koju serdca roditeljska sprama svom porodu chute. Evo chu bas nike od ovih primerah navesti ovde, da bi sinovi uviditi mogli istinu moje, malo vise izreçene, izreke: Egej pustio je na priveliku pogibu sina svoga imenom Tezea, s' tim ugovorom; ako se xiv povrati, da mora metnuti bil bilig na svoj brod; akoli pak umre, da mornari stave na isti brod cerni bilig. Tezej pak u povratku zdravo plovechi, i zanesen buduchi slavodobitjem Minotaura u naruçju Ariane zaboravi oçevu priporuku, nemetne bili nego cerni bilig na brod. Videchi to stari Kralj i otac, misljase da je zaista sin njegov umro, i zato, od privelike xalosti, skoçi u more i utopi se.

Kvint Fulvii biase primnogo postovan od Rimljanah, i imadiase dva sina u sluxbi vojniçkoj. Imajuchi pak u to vrime Rimljani rat s' Ilirima, çuje da mu je jedan sin poginuo, a drugi da se

jedva xiv nalazi: hode u loxnicu, i od xalosti velike udavi se.

Tomira Kraljica Šitska, ljubila je tako serçano sina svoga imenom Saragaspisa, da, kad je on od ruke Kirove poginuo, nikada nije skinula sa sebe oruxje, koje je jedan put na sebe stavila, niti je mogla, dok se nije gorko osvetila. Nadjaçavſi u jednom ratu jedanput Kira, ufati ga xiva i çini ga razapeti na krix, a zatim pak za dvojstruku pedipsu, çini mu iztergauti glavu iz trupa, i onako vruchu metnuti u jednu plodinu punu kervi, govorechi ove riçi: Pij tu kerv od koje si bio xedan.

Pitia iz Vitinie prikomirno i prikonaçina bogat i moguch, nikako se nije mogao umiriti za svojim sinom, kojega je neharni Kralj Serks çinio pogubiti: ſta viſe! pak nije hotio ni medju ljudima odtad xiviti, nego ostavi svojoj xeni svoju gospoſtinu, i uçini zgraditi jednu kucharicu na svod, na onomu mistu gdi su poçivale kosti pridragog njegovog sina, i zatvori se zatim unutra za uvik oplakivati ga i jadikovati za tolikim dobrom izgubljenim; samo ostavi jedan mali prozorich, kuda je hranu primati mogao.

Autalia cher Sinoe, a xena Laertova, buduchi privarena da je njezin sin Ulis umro pod zidovima Troe, od privelike xalosti, znajuch da na ovome svitu bez njega druge radosti neche imati, uznastoji umriti.

Rimljani buduchi jedan put kerſno nadjaçani od slavnoga vojvode Anibala, ubignu mnogi u grad. Jedna velika gospodja Rimska, derxaſe da je njezin sin vech zaista poginuo, ali on mediutim zdrav k' njojzi dodje, a ona nenadno ugledavſi ga xiva, od velike radosti padne na tle mertva. Drugoj pak takodjer velikoj boljarki Rimskoj dodje glas, da je njezin sin poginuo. Ona xalostnica hode tad kuchi oplakivati dobro majçinu serdcu najmilie; ali u to doba sin njezin xiv stupi na vrata kuchna, a ona videchi ga zdrava, od privelike radosti lupi na zemlju mertva.

Çuste li i razumiste li sinovi, kako vaſi roditelji za vami ginu? vidiste li kako i pod ljutu smertnu kosu xivot svoj podmechu? Nexale svog xivota zbog' vas, i kao ſto govori niki ljubomudrac: „ Njima su nesriche oblakſanja, muke ugodnosti, smert draga, kad njihov samo xivot usloboditi mogu “ Zato dakle ljubezni sinovi, starajte se roditelje svoje odmah posli stvoritelja Boga poſtovati, jerbo su oni, govori neumerli Dositej: „ drugi naſi stvoritelji “. Çuvajte se, da nji u çem god neuvridite, jerbo i najmanja vaſa uvrida, kao kamen na njihovo roditelsko serdce pada. Nemojte se zavadjati s njima, tako da nji sa svim zaboravite, jerbo, govori ljubomudrac: „ Ako i jesu otac, i majka sa svojim sinovima u velikom nemiru bili, niſtanemanje nisu obikli odbaciti nji u poslidnjoj potribi. “ Ljubite nji iz svega serdca, jerbo i oni vas prikomirno ljube: sluſajte nji, negovorechi: hotichu posli, kuda vas oni slali budu, a sada nemogu; nego kuda oni okom, tuda vi skokom, jerbo su i oni vas u vaſemu povitku sluſali. U bolesti i nemochi pomaxite ji, jerbo i oni vas u takovim dogadjajima tako pomaxu, da sebi niti pokoja, niti odmora nedadu dok vaſu laſtinu nevide. U starosti njihovoj osobito pomaxite ji, jerbo i vi ostariti moxete, pak che vam biti drago, da vas vaſa dica dobro derxe i pomaxu. Svit njihov vruche primajte, i njega duboko u serdce usadjujte, jerbo vas neche, mislim, na zlo nagovoriti, buduch da vam xele svako dobro. — Koji ovako roditelje svoje derxe, ti su pravi sinovi, tima che Bog svako dobro dati; jerbo njega, ono ſto njim zapovida, sluſaju, i zato od njega pravedno naknadjeni bivaju. — Koji pak, kao ſto je malo viſe reçeno, nederxe svoje roditelje, nego ji vridjaju, psuju, biju itd. to nisu sinovi nego kradljivci toga prilipoga imena: ti nisu dostojni da se sinovima zovu, nego ſtencima, koji, posli nego ji mater odhrani i odgoji, na nju laju, gonjaju je i ujidaju. Ti su choravi gledajuchi, jerbo vide muke i trudove, koje terpe roditelji njihovi zaradi njih, ali sve to uberzo zaboravljaju; zato se slobodno moxe rechi tima, da su vodenoga mozga; ti che uvik biti nesrichni, jerbo nepoçiva na njima blagosov Boxji, buduchi da zapovidi njegove nesluſaju. Ti su gori nego skotovi, jerbo imaju razum, ali njihov razum niſta drugo nije nego ona xica na onom navitku od urih, koja kad sasvim oslabi, prem da urima niſta nemanjkava, niſta manje, one onoga cilja nedostixu, zbog koga su zgradjene; i zato nemoxe im se rechi, u tisnomu zamiſljaju, da su to ure: tako i onome, koi neſtuje roditelje svoje, njih neljubi i nepomaxe, nemoxe se rechi da je çovik, u tisnomu zamiſljaju, jerbo po razumu nevlada se. Skotovi pak po razumu vladati se i nemogu, jerbo ga po prirodi svojoj nemadu: dakle oni, koji roditelje svoje

neʃtuju, zaista su gori od skotovah. — Nauçi se dakle sine, kad imaʃ priliku, ljubiti, ʃtovati i pomagati tvoje roditelje, da ti Bog daruje u svemu srichu i napridak; jerbo ako to nebudeʃ çinio, znaj da cheti rechi, da si gori nego skot, da nezasluxujeʃ sinom se zvati, i da nisi sluga najvecheg gospodara Boga, kad neizverʃujeʃ ono ʃto ti on zapovida. --

S..... Imochanac.

NARODNA POVISTNICA.

Glad i kuga u Dalmacji, a osobito u gradu Śibeniku 1649 godine.

Kao ʃto je na strani 15 br. 2 napomenuto, nije mir Turke i Dalmatince rastavio, vech jesensko inje i mraz. Obe su strane çekale da snig po poloxinama i tlehovnim mistima okopni, i da se pupoljci po gori napinju: a medju tim, tko che gladnu ajduçiju ustaviti i priçuvati, koji se kod praznih ambarah sterpiti ni po jednu ruku nemogoʃe? E s toga, pokradja u sitno i u krupno svedjer je bivala, a navlastito 1649 godine, koja je tako nerodna i gladna bila, da se i kod dokonih kuchah sve iskoturalo, i ispipalo. Niti se odkud pomoch izmaljala, ele se tadar Foskolo tamo daleko sa Arnautskim Turcima davio.

U to nesrichno vrime, jedan arambaʃa u Bosni namisli jednu gerdnu izdaju spraviti. On, s Turcima dogovorivʃi se, lisiçno che naʃim krajiʃnicima poruçiti, da je odmirio sa mnogim svojim podruçnim zemljacima Mleçanima se podati, te çeka da mu ʃto prije na doçek izidju. Kad taj glas Bencunu Mletaçkomu poglavaru nad konjanicim u uʃi dodje, ni na koju privarku nepromozgavʃi se, potisne mu na prijateljski susrit nikolicinu Cernikah iz Kaʃtilah Trogirskih, da ga na Cetini private. Istom su se oni k' Arambaʃi i druxini mu priblixavali, ali on iznenada okupi ji, i na nji naskoçi, i priko sto i pedeset jih na komade iskreʃe, a ostali jedva jedvamice bixuchi spase se. Sad Turci mah uvate, i lipo po Kotaru, i primorju Makarskom zadju robiti i paliti; no ji naʃi razbiju i zataru. A tamo Asan Mustajbegovich chehaja Derviʃa Bosanskoga vezira, videchi gdi se pramalitje primiçe, vojsku je kupio, i k njemu svaki su dan Spahije, i ostali boljari odsvakuda vervili, tek ʃto hrana onako orno nije mu mogla iz Hervatske stizati, ʃto je onda Sava voda bila plaho zaigrala, i velika doʃla. Zbog toga, da mu vojaci od glada neodkapaju, prinudjen bude raspustiti ji.

U krajini Śibeniçkoj najgerdja se sudbina izriga. Tudaʃnji stanovnici, a osobito Śibeniçki texaci, u graniçnu Tursku derxavu odvernu se, da se çesa doçepaju. Na to se oni Turci ʃto igda raspale, i oko ʃest tisuchah njih na oruxje podigne se, i na one naʃe razonodjene silovito najaʃu, i dosta jih pogube, pak joʃ jedno trideset hiljadah marve, ʃto krupnoga, ʃto sitnoga zuba, pootmu.

Iza te nesriche, druge che dvi cernie grad Śibenik popadsti; to jest, glad, i kuga. Ova je od naʃih zemljakah u oni grad doneʃena sa plinom u Turskoj ruci dobivenim, gdino je tadar najxeʃche plamtila. Pervi put na jednomu starcu kopaçu izbelji se, u pridgradju od suhe zemlje, koje se po taljanski *Borgo di Terraferma* zove. I taj pervi okuxenik pristavi se, i likari che odmah rechi da od kuge zaista nije; ama gradjani, koji se nje pobojavahu, nepoviroveʃe im, vech onoga mertca dadoʃe bez sprovoda opazno zakopati. Sutra dan u nikoliko kuchah gradskih, baʃ onde gdino je Turska roba uneʃena bila, kuga che zbilja udariti, i sve to viʃma na ʃiroko pruxati se, i popraskati sa navale naroda, koji je u grad vervio Duhove slaviti, i po obiçaju tizih svetkovinah dernek derxati, te skupa pouxinavati, lotro ponapijati se, obdulju i alku terçati, u kolu igrati, po luki provozati se. Sad prosti ljudi oni pomor videchi, ni na um neuzmu da on od kuxnih tlakah dolazi, nego namah omisle i domisle se, da se oni spomenuti kopaç çisto povukodlaçio, i obnoch iz svoga groba izlazi ljude daviti! I tako ti se tomu uvire, i mozak im u glavi uzvari, da se priko deset stotinah njih kroz grad smuʃeno sterçu, i sasukavʃi se u Cerkvu Prisvetoj Trojici posvechenu, gdino je onaj zakopan bio, raskopaju mu greb, da ga ternovim kocem proparaju; no nadju ga smerdljiva i gnjila.— Za tim che kuga sa drugih berkanjah i neporedakah, posve svoju cernu obrazinu razgaliti; ele poglavari onda su straxarnu vojsku odluçili, i zaklonili, kad se vech dosta sa okuxenicim razberkljala i opoganila; a rabota oko gradskoga ukripljenja pristala je, kad su rabotnici svi listom od kuge

poispali; a jadni gradjani sa xestokoga glada morali su se na svake ruke promechati, i medju sobom izmiſati se kako ji je nevolja odnosila. E tako ta straſna bolest gotovo se u sve kuche uplakala, i za çetiri miseca tako je kruto kosila, da je ſto gradjanah, ſto vojnikah, zagradjanah, i doſljakah, jedno dvanaest hiljadah u onom gradu Šibeniku pomorila, a tek petnaest stotinah poſtedila. I poſto su izumerli gradski stareſine, i grobari, koji su mertvace zakukeljavali, i onako u groblje vukli, domotalo se, da niko xiv nije htio iz kuchah i iz grada tilesine izvlaçiti i zakopati, te su one gnjile u kuchama prilexale, i po ulicam isprivaljene raspadale se, i sav grad smradom trovale. Šta viſe! Pri moru na dva su mista mertvaci nagomilani bili, iz kojizih taka je smraduſchina i kuxna paretina oduſivala, da ji je valjalo na vatru spaliti; i ta se vatra oblixnjih kuchah kod cerkve S. Nikole od Mornarah dovati, te izgore sa svim dragocinim pokuchstvom kojim su odivene bile. Bilo je joſte mnogo xalostnikah, koji su i od samoga glada kopnili i zabujali, ele taka je nestaſica hrane bila, i velika je skupocha nastala, da se ſinik pſenice po dvadeset dukatah srebra prodavalo, a nije bilo odkle jasprih zavatiti. Desilo se i lupexah, i razbojnikah, koji su se u kuche zalichali, te grabili pokuchstvo, zlato, srebro, biser, jaspru, itd.; i izmedju njih bilo je najopaçijih, koji su pri sebi tudju jaspru, i tudji trud uzimali, himbeno izgovarajuchi se, da im je na to od opchine povlastica data.

Udarila je joſ kuga i po oblixnjim selima, i po drugim u Dalmacji, i nije ni gradovah Splita i Zadra poſtedila; ali se naberzo uternula, ſto su se na vrime onudaſnji pribivaoci znali od nje odkloniti, i çuvati.

A. Kuzmanich.

KORIST.

Xirovnica (*Nimaçki* — Eichelbrot.)

Tu skoro ſtijuchi ja Beçki List nareçen — Wiener Zeitung — pod 1 siçnja ove god; namirim se na jedan çlanak u kojemu piſe: da se ljudi u nerodnoj i gladnoj godini (kao ſto je nesrichom ova) mogu i na xiru iliti xeljudu pomochi, evo kako: Valja sa xira ljusku skinuti, t. j. oljuſtriti ga, onu xirovu mezgru istuchi, pak u jedan çisti sud verchi, i vode naliti toliko da ono tisto za jedno dva persta nadvati, ili poverſi. Petnaest danah za tim ona se voda zamuti, i bude kao da je lugſija sa uljem izmiſana. Onda valja je izliti, te opet kao pervi put onoliko çiste vode naliti, pak u napridak na oni rok nalivati i izlivati doklegod posve bistra voda nebude. Po tom ono tisto triba pri vatri osuſiti, i od onoga grumenja braſno samliti ili xervnjati. Sad stopanjica moxe kruh, iliti pogaçu umisiti miſajuchi zajedno pol onoga xirovnoga, i pol raxovnoga braſna. Nimci vele, da je taj kruh dobar i zdrav. Nego oni raxovno braſno sa xirovnim miſaju, ſto kod njih najviſe toga braſna ima; ali moglo bi i jeçmeno, i kakvo drugo braſno pristati.

A. Kuzmanich.

DALMATINSKE POSLOVICE.

Kad se divojka s drugom sdruxi od arſina jezik pruxi.

Šareno i gizdavo mladu drago.

Zimnoj vedrini, i litnoj oblaçini nije se virovati.

Snaga kuchu gradi, a pomnja vinograd sadi.

Vuk nevije ſto je mesa gladan, nego on vije da druxinu svije.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 7. **IV. GODINA**

NA 15 VELJAÇE **1 8 4 7.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi/nja mu je cina **4 f.** u Žadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad po/te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po/tah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro/ka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SAN MLADOSTI.

Kud na jednom sve dospiste,
Sine umne miʃljivosti!
Gdi ste sade, kud vas iʃte?
Duh na krilih od hitrosti.
Kud bixite, kudli vodi?
Zamamljiva vaʃa staza.
Kudli smilo brez bojaza,
Nepostojni kip vaʃ brodi,
Po srid mora od opazah.

Povodicam na laganih,
Kroz najlipʃi san mladosti,
Umile ste brez bojazni,
Uzjareni duh provesti.
Kroz çarovne vaʃe sile,
Svit se drugi meni stvori,
Slatka pisan zaxubori,
Sliçna onoj koju vile,
Popivaju u cernoj gori. —

Na xelenja hitrih krili,
Nadkruxivao sam svit od zgora,
Nosio me je polet smili,
Prike vode, priko gorah,
I ka i ʃto se sivi soko,
Digne na krilih od vitrovah,
Da u sunçanim tracim pliva;
Dixe duh se povisoko,
Te od boljeg' svita sniva.

Sjajne zrake slatke nade,
Kroz daleku nazri tamu,
Kad na jednom van izajde,
Uzor moj u rajskom plamu.
Ljuska zemna pade doli,
Tama izbignu sunce sinu.
Razigraʃe grud nevinu,
Novih xeljah slatke boli —
Tad se od sna moga prenu.

Straʃan za me polet biʃe,
S verha drimne sriche moje,
Kad sve ʃto se dignu viʃe,
To padati poçe nixje.
Kroz svit moje miʃljivosti,
Brez pristanka doli pade,
I ositi svake jade,
Kad mi çaʃu od gorkosti,
Da popijem sluçaj dade.

Tad sklopivʃi skruʃen ruke,
Suzni pogled ʃirom baci,
Da ugledam ochel' muke
Moje, razsjat' sunca traci. —
Ah! al' obzor moj pokriva,
Merklo krilo tamne nochi,
A od nikud nij' pomochi,
Da mi kaxe gdi je prava
Staza, s kom chu van izichi.

Moje sile sve [illegible]nuʃe,
Sam u sebi dvojit poçe,
Kad opazi da se ruʃe,
Zraçne moje sve palaçe.
Al' ugleda jednom kako,
Tmina gusta bixat stade,
I zvizdica slatke nade,
Zasja opet moje oko. —
Ah! u dobri ças mi dojde! —

Kad u burno xitka more,
Udes slabi çamac baci,
Tad zasjaju iza gore,
Sladke nade mili traci.
Svakoj muki i nezgodi,
Mornar smile tad perkosi,

Jer ga nada slatka nosi,
Kad po xitka moru brodi,
Gdi se staza suzami rosi. —

Franjo Turich Liçanin.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

V. DESETAK.

(Produxenje v. b. 6, str. 41.)

1. Pit. Što çine ljudi svitu podani?

Odg. Ljudi, koji su samo svitu podani, çine obiçajno ona, koja su njihovu derxanstvu protivna. Oni nemisle, kako che u cerkvu, nego kako che u druʃtvo; ne, kako che biti po smerti, nego kako che xiviti do smerti; ne, kako bi se dostignula istina, nego kako bi se steklo blago; ne kako se piva u Cerkvi, nego kako se piva na pozoriʃtu.

2. Pit. Koja je stolica (stol) najbolja?

Odg. Ona, na kojoj ima najviʃe mira, i ljubavi.

3. Pit. Koi na svitu najviʃe jide, i pie?

Odg. Oni, koi vazda malo jide, i malo pie. *Hipokrates* poglavica likarah xivio je 140: upitan: kako je tako dugo mogao svoje xivljenje protegnuti? Odgovori: *Ja nisam nikada sit iza stola ustao.*

4. Pit. Koja je u hrani najbolja zaçina?

Odg. Glad. Zato je *Sokrates* vazda bio vesel pri blagovanju, jerbo nikad nije blagovao nego, kad je bio gladan. Jedan drugi veli, da su tri zerna papra. Pervo zerno jest dugo bdenje, iliti kratko spavanje, drugo ruçni posal, a treche pomanjkanje bolje hrane.

5. Pit. Koja na svitu niʃta neprude brez udarca?

Odg. Orah, ako se nestuçe, magare, ako se nechuʃka, linçina ako se nepljuska, zvono, ako bat neudara, stablo, ako se neposica.

6. Pit. Koi moxe onoliko, koliko hoche?

Odg. Oni, koi nemisli, da je viʃe, nego jest. Seneka veli, da narav podlaxe zadnja pervim; zato biʃe najsrichnii oni narodi, u kojima nemogaʃe biti jaçi nego samo oni, koi je bolji: *Jerbo toliko, koliko hoche, moxe oni, koi nemisli nego, da je ono, ʃto biti mora.*

7. Pit. Koja je najvecha pedepsa aliti muka zlotvorah, iliti zlikovacah, i zloçinacah?

Odg. Jest stid, i grizoduʃje iliti duʃevnost.

8. Pit. Što prominjuje ljude najviʃe?

Odg. Ulaganje iliti prilizavanje. Ovo je *Klisofa* dvornika Filipa Kralja Macedonskoga na toliko preminilo, da je i on, kad su kralju oko izvadili, zavezanim okom iziʃao, kako da je i njemu oko izvadjeno, i kad bi kralj hramao, i on bi se za ʃepavca izdavao. Kad bi spazio, da je kralju jedna jistvina terpka, ali xuhka, i da se zato kralj mergodi, i on bi se udilje namergodio. Zato kod *Seneke* reçe nikoi vele dobro, da se laskatelji, iliti prilizavci rugaju svojim gospodarim.

9. Pit. Kada laxci varaju druge?

Odg. Onda, kada istinu govore.

10. Pit. Koji su psi dvorski? to jest: od Dvora?

Odg. Odgovaram s' Alanom: Jesu Laskatelji, iliti prilizavci. Ove lipo slikuje Hugo Viktor, kada veli: Prilizavac je priatelj u posluxenju, nepriatelj u sercu; ugladjen u besidi, ruxan u çinu; vesel u srichnim, nestalan u protivnim; nadut za posluxiti, smutjen na prikor, nerazborit u veselju, lak na griʃna, muçan na poʃtena.

VI. DESETAK.

1. Pit. Koi je najbolji Riçoslovac (Grammaticus)?

Odg. Oni, koi jednako riçi, i dila polak temeljitih pravilah uçi sklanjati.

2. Pit. Po çemu se razluçuju lini od poslenih?

Odg. Po dobrom ufanju: Koji bo truditi ne pristaju, oni dobre darove, i veliku plachu, a linci samo siromaʃtvo i potribu vazda prid oçima imaju.

3. Pit. Komu je bolje polovicu darovati, nego sve posuditi?

Odg. Onomu, koi duga ne placha.

4. Pit. Komu je muçno zloçestu chud sakrivati?

Odg. Onomu, koi je uzdignut na veliku çast, zbogu koje pervo nego ju je dobio, pokaxivaʃe se dobar. Tako Jozip Flavio svidoçi od Trifona, koi pervo dobar vidjen, kad postade kralj, nemogaʃe sakriti svoju zlochudnost (l. 13. Antig. c. 12.)

5. Pit. Kada ljudi poçimlju biti zahvalni?

Odg. Onda, kad nestaje onizih, prama kojima biſe nezahvalni (Lipsius in Monit. Polit.)

6. Pit. Koi dobro xive?

Odg. Oni, koi derxi, da u srid svita xive.

7. Pit. Kojima je najtexe çeterdeseto?

Odg. Onima, koji se pravdaju. Kaligula cesar za svaku pravdu, gdi bi se god u njegovu carstvu sudila, potribovaſe çeterdeseto od svega dobra, koje bi u pravdi bilo. Takovo çeterdeseto, i u naſe vrime po viſe putah plachaju oni, koji se pravdaju.

8. Pit. Ŝto nam drugda za dobre zloçeste, i za zloçeste dobre riçi daje?

Odg. Odjeka; n. p. ako reçem: *Muçi*, odjeka veli: *Uçi;* ako reçem: *moja*, ona veli *oja!*

9. Pit. Kada je bogatac hvale vridan?

Odg. Onda, kada je vechi od bogatstva, koje ima.

10. Pit. Kada je Pisma jednoga Pismara najbolje pohvaljena?

Odg. Onda, kada se hvala u xepu chuti.

VII. DESETAK.

1. Pit. Ŝto je najlipſe, i najmuçnie znati?

Odg. Najlipſe, i skupa najmuçnie je znati naçin znanja. Zato Seneka veli dobro, d*a je nika versta od nerazborstva hotiti znati viſe, nego je dosta.* I Laktancio veli, *da je drugda prosti puk pametnii nego drugi ljudi; jerbo znade onoliko, koliko znati treba.* Odkuda govoraſe Menedem Etrianski, da mnogi brode priko mora za ljubav nauka u Atenu, koji su pervo bili pametni, za tim postadoſe Mudraci, i najposlie uçiniſe se prosti Neumitnici.

2. Pit. Ŝto ustavlja drugda Blagoriçnike (Blagoreke), da negovore?

Odg. Zlatobolja. Demostenes mitom udáren poſavſi na govoriſte zaveza sebi gerlo vunom, i povojom, i kad ga opomenuſe, da bi polak obiçaja progovorio, pokaza zavieno gerlo, dajuchi razumiti, da nemoxe govoriti. Na ovo nikoji domislivſi se, kakva je bolest, rekoſe: *Nije ono Gerlobolja nego je Zlatobolja.*

3. Pit. Ŝto çovika obiçajno nadimlje?

Odg. Soçivo s' koxicom. Ako je brez koxice, to jest, kad se skuha, i procidi, onda neſkodi, i nenadimlje. S' protivne strane znanje, ako je golo, neimajuche na sebi koxe od ljubavi, po nauku Pavla Apostola, çovika jako nadimlje (1. Kor. 8. 1.)

4. Pit. Komu je drago bolovati?

Odg. Onomu, koi se boi likara platiti. Biaſe se jedan u groznici pogodio s' likarom, da che ga platiti, ako ga izliçi, i ozdravi. Videch njegova xena, kako oblo u groznici vino u se liva, poçe ga karati, a on odgovori: *Ŝto bi ti hotila, da ja likara platim?*

5. Pit. Koja je riba najvecha?

Odg. Ona, koja ima rep najdalje od glave. *Bakalar* ima glavu u Holandeskoj, a rep u naſoj zemlji.

6. Pit. Koje su ribe najbolje?

Odg. *Schola Salernitana* veli: Ako su meke, velike su bolje, ako li su tverde, bolje su male. Niki Nasradinovich (sperducalo) videchi na gostjenju u nikoj gospodskoj kuchi spravljene veche ribe, i xelechi se oviziuh nauxivati, uze male ribice, koje biſe pridanj postavljene, i poçe jednu po jednu sad k' uhu, sad k' ustim prinositi, ſaptajuchi nikoje riçi, za tim poçe plakati. Upitan od okolo sidechih plemichah: zaſto to çini? Reçe: Ja pitam ove ribice: Jesu li kadi moga otca vidile, koi se je kao ribar jurve davno utopio; i one mi odgovaraju, da joſ nisu doſle do one dobe, u kojoj bi to mogle znati, zato da imam pitati one, koje su starie od njih.

7. Pit. Koji uçenici imaju dvojstruko svoga nauçitelja plachati?

Odg. Govoruſi, to jest: oni, koji mnogo govore. Kad biaſe k' Isokratu blagoriçniku doſao u nauk niki govoruſa imenom Kareo, odgovori mu Isokrat: Ja chu te uzeti u nauk, ali hochu, da mi dadeſ dvojstruku plachu: Jednu, ſto chu te uçiti govoriti, a drugu, ſto chu te uçiti muçati.

8. Pit. Koliko korakah stoi daleko jako serdit od mahnita?

Odg. Stoi daleko samo za jedan korak: jerbo mu malo fali, da nije mahnit.

9. Pit. Koi çovik Boga najmanje ſtuje kad ga suncem imenuje?

Odg. Persianac: jere zazbilja derxi, da je sunce Bog; i tako koliko se viſe suncu klanja, toliko manje Boga ſtuje.

10. Pit. Koja je hvala pravoga lakomca?

Odg. Ona, koja je i ſkrinje: jerbo kao ſkrinja toliko bolje blago çuva, koliko je viſe lakom.

VIII. DESETAK.

1. Pit. Koji sveuçitelji (doktori) domovini viſe koristi daju likari, pravdoznanci, ali bogoslovci!

Odg. Ako svi svoju duxnost dobro izverſuju, najglasovitii su Bogoslovci: jerbo duſevne nemochi odgone; za njima su najblixii pravdoznanci, jerbo za skupnovladanje skerbe; najzadnji slide likari, jerbo samo tilo liçe. Akoli su neuçeni, najmanje ſkode likari, jerbo napunjivaju samo grobje; viſe kvara çine pravdoznanci; jerbo napunjivaju viſala; a najviſe Bogoslovci; jerbo napunjivaju pakal, odkud nije odkupljenja.

2. Pit. Što se neima za sutra ostavljati?

Odg. Ono ſto bi se moglo sutra uskratiti: jerbo je naſe samo ono, ſto je sada, ili ſto je minulo.

3. Pit. Što je u patki najbolje?

Odg. Vrat, i glava.

4. Pit. Koliko çaſah moxe çovik pametan popiti?

Odg. Suida pametnu çoviku dopuscha samo tri çaſe, jednu za zdravlje, drugu za razkoſje, a trechu za spavanje. A Heraklit govoraſe, da je *suha duſa najmudria.*

5. Pit. Koji su koristni, kad mnogo piu?

Odg. Oni, koji rado laxu; jer, kad mnogo piu, vino ih nagoni, da istinu govore.

6. Pit. Kada je pismaru suha xila?

Odg. Onda, kad su mu persa od vina odviſ mokra.

7. Pit. Koi je uzrok, da nikoji imaju sidu bradu, a cerne vlasi, a drugi imaju bile vlasi, a cernu bradu?

Odg. Na ovo pitanje odgovaram s' onima dvama Riçnicim, koji od Rudolfa I. Cesara upitani za ovaj uzrok odgovarajuch rekoſe: Pervi: *Ja imam sidu bradu, jerbo je sva moja skerb bila, da zadovoljim ustim i gerlu, i kad sam ovako obilatie ugadjao ustim, i gerlu, zalivao sam i bradu.* Drugi: *Meni su vlasi poçeli joſ u ditinstvu resti, a brada mi je iznikla stoperv poslie 24 godine moga xivljenja, dakle ona je mladja od vlasih. Kad bude brada imala onoliko godinah, koliko ih imaju vlasi, i ona che onda posiditi.*

8. Pit. Od koga uçe ljudi ona, koja su laxna?

Odg. Od Neznanstva, i od sumnjivosti. Neznanstvo pamet s' mista miçe, a sumnja uçi virovati ona, koja su laxna.

9. Pit. Koja je najbolja poputina za starost?

Odg. Najbolja poputina za starost jest znanost. Seneka veli: *Ljudi moraju poputinu starosti uçech znanost pripravljati, da ne pomanjkaju u ludosti serca. Znanost je pripravljena starcu kao ſtap slabu tilu.* Medjutim ima ostati vazda istinito, ſto je Aristoteles rekao; to jest: *Da je kripost bolja, i stalnia od svake umitnosti.*

10. Pit. Koja je najlipſa, i najvecha placha Uçiteljah?

Odg. Nauçen uçenik.

IX. DESETAK.

1. Pit. Kada ima puk najpravednii razlog za tuxiti se?

Odg. Onda, kada se sinovi plemichah, i velikaſah zlo odhranjuju. Jer kada se vladaocah, i poglavicah dica zlo uçe, onda se u puku zamechu smutnje, i razcipljenja u vladanju. *Commindos.*

2. Pit. Koje je kod dice najbolje oçinstvo, i materinstvo?

Odg. Jesu kriposti otca, i matere. Filip II. Kralj Spanjolski izvadivſi iz ſkrinje propelo, i dva od konopçichah spletena biça, kervju omastjena, jurjur umirajuchi ovako sinu svomu govoraſe: *Ovo su ti didinske poboxnosti spomenici: oh da bi oni iſli od kolina do kolina! Ovu propetoga Boga priliku u ruci imajuchi otac moj predao je duſu svoju u njegove ruke. S' istim tako dobrim vodjom odlazim i ja od ovoga svita. Slidi i ti u ovomu stope Stariih. Biçi, koje vidiſ, i kojizih se, moxe biti, zbogu tvoje mladosti straſiſ, jesu oni isti, s' kojima je did tvoj pokorio tilo svoje. Poſtuj spomenik. Nasliduj poboxnost.* Gallucius p. 1. l. 10.

3. Pit. Što imaju ubogi skupnoga s' Blaxenim.

Odg. Ovidio veli, da imaju od ljudih skupno posluxenje: jere ubogim ljudi daju pomoch, a Blaxenim poſtenje.

4. Pit. Komu svaka virujemo, premda su takova, da se nemogu virovati?

Odg. Onomu, koi veli, da su svaka, koja kaxe, sama sanjanja.

5. Pit. Koi je najlipʃi ureʃaj kuche?

Odg. Jest dite dobro odhranjeno. Kornelia mater Grakova, kad joj od Kampanie nika xena biaʃe doʃla u kuchu, da joj pokaxe svoje zlato, svoj biser, i sve ureʃaje, s' kojima biaʃe iziʃla nakitjena, uzderxa istu u razgovoru tako dugo, dokle joj dica u kuchu dojdoʃe, i onda reçe njoj: *Ovo su ureʃaji moje kuche*, *koji su mi draxi od svakoga zlata, i bisera;* davajuch razumiti, da se u kuchi niʃta neima pridpostaviti dobrom odhranjivanju dice. Plutar.

6. Pit. Kada slipi vide, i hromi hode?

Odg. Onda, kada slipi hrome nose.

7. Pit. Koja stvar çini, da budu ljudi istiniti priatelji.

Odg. Ovo çini serce.

8. Pit. Koi je brez rukuh, i brez nogah imajuchi ruke, i noge?

Odg. Jest oni, koi ima veliku rukobolju, i nogobolju (Chyragru, i podagru); jerbo ima ruke, i noge, ali jest, kako da ih neima, jerbo nemoxe rukam raditi, ni na nogam hoditi.

9. Pit. Koji su najbolji gradjani?

Odg. Oni, koji se viʃe boje za vladaoca, nego se boje istoga vladaoca. Alfonso kralj od Aragonie, i Sicilie govoraʃe: Ja one gradiane ljubim, koji se viʃe boje, da mi ne bi ʃtogod zlikovci uçinili, nego one, koji se boje, da chu im kakvu pedepsu dati, ali krivicu uçiniti.

10. Pit. Odkuda çovik vekʃinom gori nazad dolazi?

Odg. Iz gostjenja. Zato Diogenes jednomu mladichu, koi mu kaza, da je pozvan na gostjenje, reçe: *Nemoj ichi: jer cheʃ gori dochi.*

X. DESETAK.

1. Pit. Od kojih darovah moxemo derxati, da su pogibelni?

Odg. Od onih, koji se donose staru a bogatu: jere oni, koi takove darove donosi, xeli, da starost umre.

2. Pit. Odkud izlazi najvecha hvala derxave?

Odg. Od virnosti podloxnikah prama vladaocu. U Saboru Nimaçkih vladaocah, i Velikaʃah u Vormacii gradu kad se hvaliʃe jedni, da su njihove derxave bogate s' rudam, drugi, da imaju lipe, i uredne gradove, a nikoji, da su bogati xitom, i vinom, Eberhard Knez od Vitemberga od svoje derxave reçe samo ovo: *Ja mogu u kuchi svakoga moga kmeta bez pogibeli poçivati.*

3. Pit. Kojima se neima, i nemoxe pomochi?

Odg. Onima, koji su lini: njima nije pravo pomagati, kad sami neche da rade, i njima nije moguche pomochi, kad sami za se nemare.

4. Pit. Koja stvar pravdu najhitrie razpravlja?

Odg. Tobolac, iliti kesa, zaʃto i najmudrii pravdoznanci jedva brez plache rade.

5. Pit. Koi nije nikad u xivljenju slobodan?

Odg. Oni, koi vazda xive onako, kako hoche. Jovian veli: *xiviti kako hocheʃ nesamo nije slobodnost, nego ono se najviʃe slobodnosti protivi. Prava slobodnost jest oblaxivati zapodi, çuvati pravicu, i çiniti ona, koja najviʃe pomagaju za braniti, i utemeljiti druʃtvo ljudih.*

6. Pit. Koja je xica u çoviçanskom snovanju najgora?

Odg. Pohlepnost. Timon Misantrop govoraʃe, da je ona sime od svakoga zla. Kako se nitko na verhunac od velike znanosti nemoxe uzpeti, ako pervo slova nepoznade, onako i najveche zloche, i opaçine poçimlju od pohlepnosti.

7. Pit. Koja su dva podboja xivljenja çoviçanskoga?

Odg. Jesu ova dva: *Jest*, i *Nije*.

8. Pit. Koje se blago najbolje pase?

Odg. Mlinarske kokoʃi, mesarski psi, i kerçmarske sluge.

9. Pit. Zaʃto sve novcim sluxi?

Odg. Jerbo svi novce za Boxanstvo derxe.

10. Pit. Koja je knjiga vekʃinom u svemu zloçesta?

Odg. Ona, koja je svagdi jednako pisana. Zaʃto nijedna skoro knjiga podpuno u svemu nije dobra. Dakle knjiga u svemu jednaka vekʃinom jest zloçesta.

CHUDONAUK.

Opomena verhu Zakletve.

Zakletva. — Jest zazvanje imena Boxjega na svidoçanstvo po viri riçih onoga, koi se zaklinje. — Na çetri naçina moxe se uçiniti: — s *glasom;* — s *maknutjem*, kadno je jedan pitan

na zakletvu, i miçe s glavom ukazujuchi da se kune: — s *rukom*, tiçuchi knjige S. Evangelja, ili drugo pismo za tu sverhu prikazano; — i *serdcem*, kadno iznutranjim naçinom obechaje koju stvar, i kune se. —

Od dvi verste jest Zakletva. Jedna *Sudbena* (giudiciale), kadno se çini u ruku jednoga Sudca ili javnoga knjigoçe. Druga je *Vansudbena* (extra giudiciale), dok se çini medju kipim posobnim (privatamente); — i ova versta razdiljuje se u çetri verste, jerbo jedna se zove: *Potverdljiva*, (giuramento assertorio) s kojom se potverdjuje, ili zanikuje koja stvar uçinjena; druga je — *Pritecha* (giur. comminatorio), kunechi se pedipsati jednoga; — a trecha — *Proklinjajucha* (giur. esecratorio), s kojom nazivljemo sebi od Boga koje zlo, ili pedipsu, ako neispunimo ono ʃto smo obetali, kako piʃu nauçitelji.

I buduchi zakletva jedno dilo duʃevnosti, za da bude çisto, neoskvernjeno, i valjano svedjer ima biti sdruxeno su tri uvita; hochu rechi s *Istinom*, — sa *Sudom*, *s Pravicom*, kunechi se ne samo da je stvar taka, kakva je u sebi istoj, dali odviʃe kako viruje, i derxi u svojoj pameti ono od ʃta se kune: i radi toga kleti se suprot vlastitomu povirovanju, sasvim da je stvar drugojaçia i neistinita, zakletva bi bila brez *Istine*; gdi ona pomanjkajuchi, zakletva bi bila svedjer grih smertni, i joʃ u malim stvarima; — razlog je, jer je svedjer jedna nepodobʃtina Boxjemu Veliçanstvu zazivljuchi njegovo ime na svidoçanstvo laxi; ʃto gg. Ispovidnici, i Pokornici imadu dobro zabilixiti. *Sud* hoche rechi, da zakletva ima se uçiniti za uzrok potribiti, i za uzrok razboriti i pametni; ne radi ergjavoga obiçaja, i zaradi lasnosti jezika, u komu dogadjaju, sasvim radi male çasti Imenu Boxjemu da je obiçajno grih lagani, moxe joʃte biti smertni, zaradi pogibi zakleti se laxno u stvarma teʃkim; i zato se ima ustegnut posve od zakletve po obiçaju, kako nas opominje S. Jakov Ap. — *A sverhu svega, Bratjo moja, nemojte se kleti, ni nebom, ni zemljom, ni drugu kojumudrago zakletvu; a nek bude govorenje vaʃe, Jest jest: Nije nije* — (Jac. 5. 12). —

Pravica zlamenuje, da stvar rad koje se kune, ima biti pravedna, i duʃevna, jer ako je stvar suprotivna zakonu, zakletva jest grih ili smertni, ako je nepravica *stvari teʃka*; ili je lagani, ako je ona malhana i lagana.

Ovdi se ima zabilixiti, da proʃastih vikovah derxali su niki Bogoslovci, da je bilo prosto *suxenje misli* (amfibologia), t. j. potverdjujuchi s glasom jednu stvar, a iznutranjim naçinom razumechi drugu oni koji se kune, ʃto ovih vrimenah jesti zabranjeno od *Inocenca XI*, zato ʃto take zakletve jesu privare naʃega iskernjega, koi nemoxe dosegnut, i poznati ono ʃto lexi u serdcu drugoga, i zato jesu take kletve griʃne, krivokletve, i pokarane od Boxanstvene Pravde; buduchi pisano po Proroku *„ Porazicheʃ sve, koi govore lax.* “ (Ps. 5. 7.)

Bog bi dao da nije u svitu ove krive kletve! Negleda narod na duʃu zato ʃto se on krivo kune. — Moxeli on samo sa zakletvom dostignuti sverhu za koju nastoji, nepazi kud che duʃa. Nevoljan! — Kolike nepravde on çini svomu bratu, svomu iskernjemu po krivoj zakletvi!... Koliko jih ima, koji su podmicheni od drugoga da se krivo zakunu u sudu i na drugom mistu da je to, ili da nije, i Kerst propeti prid koim dixu ruku jesti njima za lax na tom mistu!.. Ovi obiçaj prokleti; paçe ovo brezduʃje nahodi se, bojim se, çudo viʃe u nixemu puku, i neumitnomu, koi negleda na zakon i na boxanstvo, nego sunovracha svoga brata, a duʃu svoju topi u jaz pakleni. Za izliçit ovi smertni beteg, toliko ʃtetan duʃam i poʃtenju, jedina likaria bilabi, kad bi PP. Xupnici çestokrat verhu krive Zakletve imali govorenje (ʃto zna se da neostavljaju iz medju ostalih svojih duxnostih), i suprot njoj vikali, jedabi po tom putu zaustegnuo se svit od himbenoga toga pristupanja, koje çestokrat vidi se sobom povuchi tolike nevoljne slidbe, da s tamnicom, i sa smertju glavnom ostaju pedipsane i osudjene. Nek se paze napokon svi oni, koi na tako brezduʃje priginju drugoga, i potiçu na krivu zakletvu, dajuchi milo i obetavajuchi jednu stvar ili drugu, toliko da po njihovu krivu svidoçanstvu dojde njima k' ruci ono ʃto nastoje stignuti; — i nek se spomenu napokon, da pravda Boxja neche propustiti nji pedipsati i na ovomu, i na drugomu svitu. Toliko reko njima na opomenu, i mlohavim na nauk i na opazu.

Verdoljak Imochanin.

KORIST.

VELJAÇA.

Veljaçi je od starine ime,
Dugo nechu baviti se njime;
Jer to i naſ obiçaj svidoçi,
Što njom biva; — kazatchu u oçi:
Ovi misec bivaju poklade,
S' kojih mlogi i griha dopade,
Izgubivſi i zdravje, i novce,
Lakovirne varajuch tergovce;
Navlastito: neljudski se vlada
Mlogi, — to je brez svakog hinada,
Pustivſi se u proxderlost, tare
Svoje zdravje, i krade Domare,
Troſech, naſto od potribe nije,
Kad nestane, tad uzdiſe: gdi je!
Dobri ljudi drugaçie rade,
I razloxno provode poklade:
Sastanu se na ljubazne çasti,
Jedan drugom slobodu povlasti,
Jist, i piti, koliko je dosta,
Da vrativ' se, nepromaſi mosta;
Neoblaçe na sebe Utvore,
Vech provode, mirni, razgovore,
Po starinski: med sobom veljaju,
Što od davna, il' od skora znaju;
Odtud, mislim, da *Veljaça* posta',
Od imena nje nek bude dosta.

Što se oko marve çini.

(U tom misecu.)

Koju marvu za pripaſu obra',
Ako hocheſ, da ti bude dobra,
Zimus truda ni malo neſtedi,
Neg' njoj nochom, i danom prigledi;
Sad joj kermu ponajbolju nudi,
I po snigu nek ona nebludi;
Dokle poljem uz jaram netexi,
Rax, ni jeçam nek prid njom nelexi,
I, ſto drugo xestje hrane ima,
Nek sad marſe prida se neprima;
Nek je sito brez xedje, i glada,
Ostalo, nek u snagi se vlada:
Marvi pokrip nenavidit nechu;
Mladji çesto al' odviſje mechu,
Jer nesiu ni zobi, ni raxi,
A svaki nju u hambaru traxi;
To se sluxbe druxbene dotiçe;
Kuchnik njoj nek prigleda, neviçe!
Nek prigleda, jer druxina znade
Il' malo dat, il' odviſje krade.
Toplu ſtalu zimom krava hoche,
Jer na zimi teb' koristit ſto che?
Kako konju znaſ godit na jasla,
Takvoj godbi i krava je rastla;
Ona sieno iz jasalah traxi,
Kadkad jeçmom, kad zobjom nju draxi,
Kadkad podaj njoj lizati soli,
Kadkad napoj s posiama volji,
U kom: ripu, repice, [1] i zelje
Krava sladko med' gubicom melje;
Što zeleni teb' pristalo nije,
Krava jide, od nje dobro tije;
Osobito, tako joj se godi,
Kad teletom vech teraſna hodi,
Il' ga, drugom za prodaju goji,
Il' kod knche, za pripaſu, stoji,
Tak'va hrana kravi mliko daje,
Od kog': skorup, sir, maslo postaje.
Proſnu slamu, i zobnu dojeche
Krave xvakat, radi mlika, neche,
Jerbo (kaxu) da je ove suſe,
S' njiuh krave na mliku odtuſe.
Druga marva, koja se prodaje,
Na tu hranu i rada pristaje.
Veche reko u Siçnju, da krave
Kuchi one dobru korist prave,
Kojim' vime neotima tele,
Kad Reduſe nje doiti xele;
Za to nek se kod napoja doje,
One ràde i uz travu stoje;
A telichi od ſeste nedilje
Neka mater nesisaju dilje,
To jest: oni, koje kucha prima,
I za bagre uzmloxanje ima,
Tri nedilje, koje cheſ prodati,
Jer ti od njih mliko se neplati,
Niti valja kad pristari tele,
Staro jisti xilavo je vele.
S' tim kuchanin ovako se vlada:
Što telacah iza Mine pada,
More derxat za kuchu; koje che,
Šest nedıljah, dulje sisat neche,

---

[1] *Krixaline, krumpir.*

Neg', kad misec na punost se goni,
Tele odbit od sise prioni;
Krava nek se do kapi izdoji,
Prid njom dilje nek tele nestoji,
Vech mlak napoj, u komu Posie,
Soli malo, il' mlika se dije,
Njemu nudi, dokle jisti znade,
Za tim mu se sitna siena dade;
Kad se veche toj navikne hrani,
Što mat' jide, ni njemu nebrani,
Nek neterpi od maloche glada,
Jer njim posli zlo se kucha vlada.
Što se çudiſ, ſto t' nevalja june,
Slabo, pada, dokle zima duhne,
Raste malo, i vele nejako,
S' tog' pod jaram nepristaje svako?
I, kad veche naraste do vola,
Tko che kupit, kad je Merſa gola?
Tom' je uzrok, ſto krave divjaçe;
Ti od gladne malo sira naçe',
Od kajmaka ni riçi mi niſe,
Nit' chu pitat, mlado maslo gdi je!
Ako ſtogod malo mlika daje,
Tele sisa, dok june postaje;
To nevalja, jer kravu ti kvari,
Ona tako jalovna ostari;
Drugi, koji marvu uzderxaju,
Kako reko, njoj ugadjat znaju;
Tako jedna viſje valjat more,
Neg' ſest gladnih kad obia tore.
Joſ od kravah govorit imadem,
Da od stelnih upravu ti dadem:
Dva miseca do teliva koja
Ima, vech njoj prigori pokoja,
I nedoji, jer oslabi tele,
Premda dica bile kapi xele.
Pomladine, koja se uvratja,
Kuchnik mladog' miseca se latja,
Dobro pazi, da vrime ugodi,
Jer Ranita, teſko zimom hodi.
Konje timar, i razlog u hrani
Od bolesti, i od kvara brani;
Od jeçmena, pſenice, i raxi,
Joſ i zobne njima slame traxi,
Sve na çetvert izmiſanu [1]) rixi
Siena manjak tom hranom pristixi
K tomu ſtogod joſ umiſaj zobi,
Od nje kljuse bolju snagu dobi';
To se vlaxi, i onako daje,
Hrana konju da bolje pristaje;
Viſeputah i sirak se daje,
Kad konj dugo u ſtali postaje:
On ga çisti, i tira skotinu,
Kad se zapre, s nje konji poginu;
Štogod dajeſ, neka çisto bude,
Jer pogani njima svake ude,
Od xivadi niſta konji neche,
Sieno s' pod nje nek jim se nemeche;
Kad s' umora odbiaju bokom,
Nje nehiti napajati skokom,
Nit' je hrani, nit' kupati idi,
Jer s' tog' mlogi mertva konja vidi!
Vech je vodaj, nek svaki poçine,
I, kad za tim dobra ura mine.
Onda çini, ſto prie zabrani',
Podaj pitje, okupaj, i hrani,
Dan i noch mu svezanj siena dili,
Tako konji postaju ti cili,
Joſ jim samo nekrati çistoche,
Jer pitoma nju xivina hoche.

DALMATINSKE POSLOVICE.

Nedadu prasici pod pitomu kruſku.

Svak na svoju xlibu vodu navracha.

Tko nezna u orahu, nezna ni u tovaru.

[1]) *To jest: od svake slame po jednak dio.*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 8. **IV. GODINA**

NA 22 VELJAÇE **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** sarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XI. DESETAK.

(Produxenje v. b. 7, str. *50.*)

1. Pit. Što çini, da budu svi ljudi jednaki!

Odg. Praſina. Praſina çini sve jednake: Nejednaki se radjamo, jednaki umiremo, i u praſinu se jednako obrachamo.

2. Pit. Što je na svitu najmoguchie?

Odg. Jezik blagoriçan.

3. Pit. Što se med ostalim s' najvechom pomnjom ima çiniti?

Odg. Ono, ſto se çini. Koi se po svuda razperſava, nikamo pravo nedosixe. Kod Rimljanah, kad se je poglavica oko svetih stvarih zabavljao, biaſe obiçaj svega puka vikati: *Ovo çini.* Ova riç probudjivala je na pomnjivost i poglavicu, i one, koji su oko njega stali.

4. Pit. Koji su glasonoſe smerti?

Odg. Otac Albert Kanovski imenuje razliçite glasonoſe smerti. Kod plemena Prichoroski, ako je imao umriti lovac, çuli bi se psi, svirale, i glasi çoviçanski. Kod plemena Dlauhoroski u kuli Polina ugasila bi se svicha pod svetom Misom. Kod plemena Strogericzki pokazivao bi se bili vrebac na cerkvi, ali na dvoru. Kod plemena Genisseczki kamenica s' pokrovom sama bi se zatvorala s' glasom. Kod plemena Molovcczki tri sviche çudnovato uxgane, i po vertlu Dvora zvana Kamen hodeche bile bi glasonoſe smerti. Ali Hugo imenuje tri stanovitie glasonoſe. Ovi jesu *Padnutje, Bolest, i Starost.* Kada çovik padne, onda se iza njega smert sakriva, kad se razboli, onda se pokaxuje, a kad ostari, onda k' njemu pristupa.

5. Pit. Koja se stvar dopada, kad je deset putah opetovana?

Odg. Dobroçinstvo. **2.** Svaka stvar, koja se deset putah na cidilo postavi pervo, nego jednom dojde na jezik.

6. Pit. Koga çovik najlakſe vara?

Odg. Samoga sebe. Demostenes dobro govori, kada veli, da je od svega najlakſe privariti samoga sebe: zaſto svaki rado k' sercu prima, i viruje ono, ſto xeli; a stvari se mnogo putah sa svim drugaçie imaju, nego mi mislimo.

7. Pit. Koja je stvar na svitu najtverdja, i najmekſa?

Odg. Xena.

8. Pit. Što çini, da stvari dragocine budu brez cine?

Odg. Obilnost. Tamjan, s' kojim se Kerstjani u Europi sluxe na sluxbi Boxioj, u kraljestvu *Fartas,* piſe Barbosa, gdi su cile gore, sluxi kao smola, i paklina za brodove obliçiti.

9. Pit. Koje je brime na svitu najtexe?

Odg. Xena.

10. Pit. Zaſto su xene himbene, iliti varave?

Odg. Zato, jerbo je himbenost xenskoga spola.

XII. DESETAK.

1. Pit. Koi nije nikad brez vriche, i brez torbice?

Odg. Svi oni, koji svaki tugji çin gledaju, i protresaju, a na svoja dila, i na svoje ponaſanje zaboravljaju, nisu nikad brez vrichice, i brez torbice, na njima vazda dvanke (bisage) vise, oni vide sve, i svaka, samo sebe nevide. Esop govoraſe, da svaki nosi dvi vrichice jednu prid sobom, a drugu za sobom, to jest na legjim, i da u pervu postavlja tugja, a u drugu svoja dila; zato kada tugja gledamo, naſa nevidimo.

2. Pit. Koji se nikad nerastavljaju, premda su med sobom jedan drugomu protivni?

Odg. Jesu slava, i nenavidost.

3. Pit. Koja se igra najviſe minja?

Odg. Ona, koja od sriche visi, iliti koja od udesa dolazi. Odkuda reçe Seneka: Igra se sricha sa svojimi darovim; i one, koje daje, opet odnosi; koje odnosi, one vracha. I nigdi se stalnie ne nalazi, ſto ondi, gdi krivica mista neima.

4. Pit. Kada su mux, i xena jednaki?

Odg. Onda, kad je xena manja, a mux vechi, iliti kad je xena muxu podloxna; dakle onda, kad su nejednaki.

5. Pit. Što je pravi priatelj?

Odg. Jest jedan drugi Ja. Oni je priatelj, govoraſe Cicero, koi je kao isti jedan drugi: jerbo dobiva drugoga, kojega serce miſa sa svojim sercem tako, da iz dvaju bude kakonoti jedno.

6. Pit. Koje su haljine najtexe?

Odg. One, koje su s' velikim dostojanstvom sastavljene, koje su zlamenja çasti. Urban VII. Papa koliko putah naglavnik na se postavljaſe, toliko putah govoraſe: *Tko bi virovao, da pod tako laganim platnom stoi sakrivena tolika texina.*

7. Pit. Što najpervo odstupa od siromaha?

Odg. Svist, i razborstvo; jerbo se nezna rasabrati, i sam sobom svitovati.

8. Pit. Çigovo je klecanje pogibilno?

Odg. Konjsko, kad çovik na konju jaſe. Piſe se, da biaſe niki ſalçina tako svoga konja izuçio, da je svaki put na riçi: *Priklonimo kolina,* udilje klecao, i na ove: *Ustanite,* ustajao. Kad mu ovoga konja biaſe tat ukrao, gospodar ositivſi se na vrime, dignu se u potire, dojde tragom do vode, i kad biſe tat istom na srid potoka, zaviknu gospodar: *Priklonimo Kolina;* i udilj konj razumivſi glas pokleknu, i kad se biſe tat s' njega svalio, na riç: *Ustanite,* hitro ustavſi doterça k' svojem gospodaru.

9. Pit. Zaſto je u naſe vrime malo bogatih ljudih, koji uçene muxeve podupiru?

Odg. Zato, jerbo ih je malo, koji imaju novce, a mnogo ih je, koje novci imaju, iliti, s' kojim novci vladaju.

10. Pit. Kada je muha najglasovitii gerb?

Odg. Kada se na gerbu slikovana od nepriatelja vidi. Nikoi biaſe na svoj schit priliku muhe postavio, zato mu se drugi rugahu, kako da xeli biti sakriven kao muha. A on odgovaraſe: *Da paçe ovo sam zlamenje zato uzeo, da svaki tako poznade: zaſto tako blizu k' nepriatelju pristupam, da i muhu moxe viditi na meni.*

XELJA ZA NEBOM.

Gori misli pram nebu letite,
Gdi nam Dobro najveche pribiva,
Viſe za tom zemljom nehlepite,
Jer izprazna su sva, i skonçljiva.

O presrichni mi kad bi znali,
Samo lipim za Nebom uzdisat!
Gdi muka nit' muçi, niti pali,
Vech svako jest dobro za uxivat.

Ondi xelje sa svim izpunjene,
Plivaju u dobru, i razkoſju,
Od veselja tako napojene,
S vikovitom xiviju radostju.

Velika je nebo tvâ lipota,
Vikovita biva tvoja stavnost,
Pribivaoce viçnjega xivota,
Obuzimlje, i veseli tvâ sjajnost.

O çestiti, i srichni oni danak,
Kad veselo u nebo poletim!
Da ugodni toliko sastanak,
Uxiem na vike svimi Svetim.

Ako terpiti jest zadovoljnost
Za ljubav samoga Spasitelja,

Kakva che biti u raju povoljnost,
Uxivati Boga Stvoritelja.

Vele bitiche druxtvo ugodno,
S Blaxenim vazda blagdanovat,
Sinka Dive Marie slobodno,
Na sve vike gledat, i poʃtovat.

Mladichi, i Divojçice mile,
Kaxite mi, kud treba da pojdem,
Nebeske da u dvore prebile,
Jednom srichno, i veselo dojdem?

Tkogod terpi, i rado podnaʃa
Na toj zemlji sve suprotivʃtine,
Nebeskih taj che kod velikaʃah,
Sladku imat viçnost bez izmine.

A. Ciganich.

KUM SMERT.

Jednom biaʃe jedan çovik, kojega je xena sedmo dite porodila. Taj çovik bio je pako posve siromaʃan, i zato nehotiʃe nitko njegovu ditetu kumovati, i on neznadè, odkuda bi troʃke za kerstjenje platio. Tad ódide on veoma xalostan u dubravu i pomisli, da che si to kroz samotni proʃet iz glave izbiti. Najednom nazove mu netko vrime i upita ga, ʃto mu manjka. Ah, to nebi on rado nitkomu kazao; neche bo nijedan hotiti njemu pomochi. „ No, zaʃto pako ne? Neka mu svoj zahtiv oçituje, moxebit da mu on pomochi moxe. “ Tad kaxe on, da mu je xena sedmo dite porodila, i da novacah nema, da ga kerstiti dade, i da porad svoga siromaʃtva nemoxe nigdi kuma nachi. Ti, tudjinçe! çini mi se, da si poʃten çovik; da bi mi hotio ljubav uçiniti, i moje dite medju kerstjane uverstiti, bio bi ti zahvalan dok budem xiv. „ Zar ti neznaʃ, tko sam ja? — Ja sam S*mert.* “

„ Ho, to che mi veliko poʃtenje biti, gospodine *Smerti.* Takova çast nije se joʃ nitkomu dogodila. “

„ No, meni je drago, da si u me zaufao; bio bi i onako tvoj kum postao. Ja kumujem svakomu ditetu. No, buduch da me za kuma pozivljeʃ; ʃto druzi ljudi neçine, tako chu i ja momu kumçetu kersni dar pokloniti. Je li momçe, ali divojçe? “

„ Momçe. “

„ Dobro, ja chu kod kerstjenja pritoman biti, i dite na Kerstu derxati. Bog dao srichu, kume! “ S tim pruxi on ruku çoviku. Kad mu je ovaj opet ruku dao, nestane najednom kuma, i kad je çovik ruku odtvorio, bio je zlatan dukat u njoj.

Tad odide on sa xalostnim sercem kuchi i pomisli: „ ako li je smert tvoj kum, tad je propalo tvoje ubogo dite. “ Doʃavʃi kuchi, kaxe on svojoj xeni, da je kuma naʃao, i da mu je on zlatan dukat za povoje darovao. Xena ga pitaʃe, kako se kum zove, ali bo on rekne, da nezna; da che kum jur u crikvu dochi i dite na kerstjenju derxati. S tim upokoji se xena.

Dobro sad! Roditelji s primaljkom izçekivahu kuma, ali bo nitkoga nebiaʃe viditi, i oni odidu napokon ʃkerbni u crikvu. Ovdi pri crikvi stajaʃe jedan dugaçak, merʃav çovik sav u cerno odiven, i vcoma blid u licu. Otac diteta pozná odmah, da je to kum *Smert.* Kum kaxe, buduch da che on dite na kerstu derxati, da i ono mora njegovo ime dobiti. „ No, neka bude po njegovoj volji. “ Zatim ulizu oni u crikvu, i kad je redovnik za kuma pitao, javi se kum i rekne: „ ime mi je *smert.* “ Redovnik zaçudi se i rekne, takovo ime nije u svoj mojoj obchini poznato.“ Mislim da jest, ja sam poznata *smert* od grobniçkoga polja. “ Xupnik strese s glavom, pak umukne. Kad se je pitalo pri kerstjenju, kako che se dite imenovati, rekoʃe „ *smert* “. Tako je diçak dobio ime *smert.*

Iziʃavʃi iz crikve, reçe kum: Sad neka svoje dite dobro derxe i u ʃkolu dadu, i neka likarstvo uçi, i kad im sin doverʃi nauk, da che ga on tad pohoditi.

Diçak uzraste, dojde u ʃkolu, marljiv je, i tako se je krasno uçio, i tako je dobru glavu imao, i uvik se je tako dobro ponaʃao, da su svi ljudi svoju radost nad njim imali, i da su se ugledni ljudi njega primili, i u nauk dali.

On poçme se likarstva uçiti. Bivʃi gotov na sveuçiliʃtu i hotivʃi kuchi odichi, pomisli on: ipak je veoma çudnovato od tvoga kuma, da ti je ime dao *smert,* i da je naredio, da se moraʃ likarstva uçiti. Tko che tebe za likara uzeti, znavʃi da se zoveʃ *smert?* Doçim on tako razmiʃljavaʃe, stupi najednom jedan çovik u nutra: Dobar

dan, drago kumçe! Vech ʃe doba, da i ti mene spoznaʃ; ja sam kum *smert*. Çuj, ʃto ti kaxem, pak se vladaj po tomu. Kad budeʃ u koju kuchu k bolestniku pozvàn, tadi chu i ja biti, ti cheʃ me viditi i nitko drugi. Ako budem pri uznoxju bolestnikove postelje stajao, tad moxeʃ pouzdano koi ti drago lik zapisati, bolestnik che ozdraviti. Ali bo ako me pri uzglavlju bolestnikovu vidiʃ, tad zapisao vraçtvo koje ti drago, nijedno neche pomochi. „Mladi likar *Smert* obecha, da che na to paziti, priporuçi se u milost kumovu, koi pako skersne. Tako odide mladi likar *Smert* i nekaxe nitkomu niʃta o tomu, ʃto mu je kum objavio. Berzo zatim pozovu ga k jednomu bolestniku. Ulizavʃi u sobu, smotri on svoga kuma pri uznoxju bolestnikovu. Tad rekne on kuchanim, da budu bez svake ʃkerbi; da che on bolestnika jur izliçiti. U istinu tako se sluçi: bolestnik ozdravi. Tako biaʃe on k mnogim bolestnicim pozivan, i uvik stajaʃe kum pri uznoxju bolestnikovu. Na taj naçin lako je mogao liçiti mladi likar *Smert*. Nakon dojde on i k jednomu betexniku, gdi mu je kum pri uzglavlju stajao. Odmah rekne on kuchanim, da je ovdi svaka umitja izprazna, i da se bolestnik nemoxe izbaviti. I tako odide on od njih. Ljudi uzmu zatim drugoga likara; ali bo je bolestnik uvik umreo, kad je likar *Smert* prorokovao. Kroz to zadobije on silni glas, svatko je hotio likara *Smert* za vraçitelja imati, i s tim je on neizmirno bogatstvo stekao.

Jednom biaʃe on takodjer u jednu uglednu kuchu pozvan, ali etoti stoji kum *smert* pri uzglavju bolestnikovu. On zovne kuchane na stranu i kaxe im, da za bolestnika neima nikakova lika. Kuchani poçmu ga za ime Boxje zaklinjati, neka betexnika izbavi, jer ako on umre, da su svi izgubljeni; oni mu padnu prid noge i mole i vapiju tako udirno, da je on napokon rekao, da samo jedno jedino sridstvo znade, ali bo da je zanj samoga veoma pogibelno. Pri tomu gleda on na svoga kuma, i namiguje mu s oçima. Ali bo se on nepomiçe s mista, nego se namergodi nanj. Sad uçini on, kao da che odichi, i dade znamenje kuchanim, da za njim prid vrata izidu. Vani kaxe im on, neka sgrabe postelju, i ʃto berxje mogu, neka ju naokolo preokrenu. Zatim odidu kuchani unutra i preokrenu postelju, ʃto su berxje mogli. Kad je zatim likar opet u sobu stupio, stajaʃe kum pri uznoxju bolestnikovu, ali bo se grožiʃe s perstom svomu kumçetu, i namergodi se veoma. On pako sidne se i zapiʃe lik rekavʃi, da che bolestnik sad jur ozdraviti.

Iziʃavʃi iz kuche, na putu, stigne ga kum: „Çujeʃ li! ako mi to joʃ jednom uçiniʃ, sverʃit che se tvoja umitja. To ti ja kaxem.“

„Ah, gospodine kume, ja nisam to uçinio iz koristoljubstva. Siromaʃni ljudi bili su prevech na me navalili.“

„Niʃta zato. To je suprot redu, jer bo je morao namisto njega jedan drugi umerti. Vidiʃ, ʃto si uçinio. Nemoj to nikad viʃe çiniti.“ Tad mu on obecha, da to neche nikad viʃe çiniti, pak je riç obderxao; i tako se je kum opet s njim pomirio.

Jednom pomisli on: ja bi ipak rado vidio, gdi moj kum stanuje; i kad je kod pervoga bolestnika bio, dojde kum k njemu:

„No, ʃto imaʃ na sercu, moj dragi kumichu?“

„Rado bi znao, gdi je tvoja kucha.“

„Moja kucha? No to moxem tebi lasno pokazati. Idi s menom.“

Tad odvede ga kum na polje, zavexe mu oçi i odpelja ga sa sobom. Doçim ga je dulje vrimena simotamo vodio, skine mu zastor s oçiuh, i sad opazi likar, da se nalazi sa svoim kumom u jednoj velikoj cernoj dvorani. „Evo, reçe kum, ovdi je moje staniʃte, i sad chu tebe naokolo voditi, i tebi sve pokazati, da moxeʃ o tomu pripovidati.“ Zatim odvede ga on u drugu dvoranu, koja je takodjer s cerninom obloxena bila. Ovdi stajaʃe neizbrojno mnogo svichah u redovih jedna do druge i prid drugom, nikoje joʃ nad njimi istom uxexene; druge napol, opet druge skoro do dna dogorile. „Ali bo, dragi kume, rekne likar, koje ti mnoxtvo svichah imaʃ? Zaʃto goriʃ tolike sviche?“

„Ovo su sviche xivljenja, rekne kum. Vidiʃ, svaki çovik ima jednu takovu svichu. Kad se rodi, tad mu se uxexe. Kad pako svicha dogori, mora çovik umerti.“

„Dajder kume, pokaxi moga xivljenja svichu, rado bi znao, koliko joʃ imam xiviti.“

„To moxem tebi lasno pokazati.“ Tad pokaxe mu on svichu. Svicha biaʃe vech skoro dogorila, a likar rado bi bio joʃ toliko xivio, jer mu je dobro bilo na ovomu svitu, on je bio bogat, i svega je imao izobilno. Tad rekne on svo-

mu kumu: „ Çujeʃ, kume, moja je svicha vech nizko dogorila. To mi se nimalo nedopada. Xelio bi koi dan dulje xiviti. "

„ Ele, to nije drugaçie, ti se moraʃ tomu podverchi. " Ah, dragi kume, ti bi mogao ipak mene joʃ koi dan xivit puʃtiti. Ja chu sebi drugu svichu naxechi. Smim li?

„ Da pravo reknem, to ja nerado dopuʃtam. No, kao tebi, neka bude. " Tad mu dade on drugu svichu, koju likar naxexe. Kad ju je uxegao, skine sa svitnjaka staru svichu, natakne novu i hoche staru ugasiti, ali bo nebivʃi dosta pomnjiv, ugasi staru i novu svichu, pak ga nestade! [1])

Urak Ivan.

KUCHNIK.

Kuchnik jeste vladaoc u kuchi,
Neviʃt na se tugje dobro vuchi,
Nit' privarom, nit' kradjom, ni mitom
Dobar, vech ʃto kuchu vlada svitom,
Ravná, uçen od kuchanstva znanjem,
I upravlja sa svime imanjem,
Koje njemu uzderxaje kuchu,
Daje hranu, pitje, i obuchu,
I odilo, ʃto kuchi valjade,
Kad on sa svim upraviti znade.
Kuchnik nije, koi od svojih ʃtedi;
Gladno druxçe, golo, boso gledi,
A na dilo nerazloxno tira,
Vasdan buçi, i nedade mira!
On privarit od svake je strane,
Jer kuchani tad kradom se hrane,
Kradom piju, kradom se oblaçe,
I k' poslu se priko serca vlaçe;
Kad se tako, kao na jagmu, xivi,
Med kuchanih jedno drugo krivi,
Koje ʃtagod odviʃje dopade,
I od drugog bolje ukrast znade;
Kad ji tako nazloba naduhne,
Jedno drugo nepristance kune,
A kuchnika svi prid svakim ruxe,
Na njega se, da nevalja, tuxe;
S' toga biva razsap, i nesloga,
S' toga kucha vech pogibe mloga.
Kuchnik nije, koi rano lixe,
(Texak pitjem), i kasno se dixe;
Vech je oni, koi vazda trizan,
I sve udilj je za kuchu brixan;
Koi zemlje zna dilit u sitvu:
Kud luk valja, kud li siat blitvu,
Kud lan niçe, kuda xito rodi,
Kud sam kuchnik po bostanu hodi,
Kuda loze grozdjem se ponose,
Kuda kosci pokivaju kose,
Kud se hrani svinçe, i goveçe,
Xivad, i ʃto kuchi smoka steçe.
Kuchnik nek je prama Bogu viran,
Pak kod kuche, i izvana miran,
Nek zapoçme od Bogoljubnosti,
I nek ima slideche kriposti:
Providljivost u svakomu dilu,
Viʃje slidi dobrotu, neg' silu,
Neka bude svakomu sveserdan,
Mloxtvo vlada, kano da je jedan!
Zlorek neka nebude, ni psovaç,
Bio texák u polju, il' kovaç,
Ili diçan u vechemu stanju,
Il' se krio u kuchicu manju!
Zla riç nikog', ni psovke nediçe,
Nit': Tko mnogo nad druxinom viçe,
I, ʃto viʃje nad kime se tare,
S' tim kuchani manje za njeg' mare!
Druge, koji sluʃaju ga, vridja,
I svakom se s njim druxiti vidja.
Kuchnik, ako zvat' se hoche vridan,
Zlo u kuchi nek nesluʃa bidan!
Nit' pripustja, da ʃto bude zloche,
Çestit kuchnik nju karati hoche;
Pak che çinit, da je svakom pravo,
I da bude sve u kuchi zdravo,
Jer, *tko svojih brigu neimade,*
On se gori od nevirnog znade,
Buduch *viru zatajao* ruxno.
Tako che mu bit kuchinstvo tuxno.
S' tim nek poçme vladati se kucha,
Tako: bitche odilo, obucha
Hrana, pitje! — Blagosov u svemu;
Jer blagosov nebo daje njemu,

[1]) *Ima viʃe od 30 godinah, da sam çuo ovu priporist u vojniçkoj Krajini iz ustah prostoga naroda, pak evo ju najdo lani u „ Beçkomu motritelju " pripovidjenu od jednoga Nimca, koi ju iz Herçanxke gore (Oberharz — Hercynia silva) priobchiva, gdi da je obchenito poznata medju tamoʃnjim rudokopcim.*

Koi kuchnik ovako se vlada,
On nek *ozgor Pomochi* se nada.

NARODNA POVISTNICA.

Odkud su Uskoci, i njihovo pervo vojevanje.

Minucio Minuçi nadbiskup Zadarski najpervi je o Uskocima jednu povistnicu od 1590 do 1602 godine pravio; a Paval Sarpi redovnik od Servitskoga reda prignao ju je od 1602 do 1616 god. Ovo njihovo vele vridno dilo poslidnji je put u Milanu 1831 peçatano pod nadslovom: *Storia degli Uscochi scritta da Minucio Minuci continuata da Fra Paolo Sarpi.*

Minuci piʃe, da su Uskoci od Hervatsko-Dalmatinskoga plemena, onako prozvani, to ʃto su od nasilja Turskoga, ili sa kakve krivine od njih uçinjene, iz svoje u tudju susidnu derxavu bixali; i da pridivka *skok* (taljanski piʃe *scoco*) u latinskom jeziku upravo je rechi *transfuga* (pribixalac). Nego je pri tom tomaçenju izostavljeno slovo, ili pridlog *u*, to jest, valjalo je napisati Uskok (*uscoco*), a ne *scoco*, koje na latinsku ruku znaçi *saltus*, a ne *transfuga*. [1])

Kadno Turci pri koncu çeternaestoga vika Serbijom, Hercegovinom, Bosnom, itd. zavladaʃe, onda su se i Uskoci pojavili. To su sve hrabri ljudi bili od naʃe hervatske ruke, koji nemoguchi teʃkoga Turskoga jarma podniti, za ljutu nevolju moradoʃe imanje svoje, i staru svoju postojbinu ostaviti, i na srichu boxju u Magjarsku, Hervatsku, Slavoniju, a osobito u Dalmaciju gdi im je naruçnije bilo, bixati. Perva i najglavnija njihova zaklonica bi tverdjava Klis, gdi je onda knez Petar Kruxich gospodovao. Ovaj mislechi, da mu Turci na onoj litici neche mochi ni malo nauditi, i opet nadajuchi se, da che pomochu onih slobodnih doʃljakah vlast i derxavu svoju rasprostraniti, i blaga nagomilati, rado ji je primao, i gostio. Po tom oni svagda na Turke zlotvore svoje kivni, çesto su iz Klisa izlazili, i kad srichno, kad nesrichno na nji nasertali. Nego Turci razjare se, i silu na Klis navedu, i çversto obkole ga. Onda ti se Knez Petar u tisnom klancu nalazio, i doznao se, da neche mochi sam onoj sili odoliti, nego da che sebe i gospodʃtinu svoju prosuti. Napokon zaiʃte pomoch od Pavla III Pape, i od Rimskoga cesara Ferdinanda. I ova mu dodje, ali Turci sve na viʃe usnaxujuchi savladaju ga, i ubiju, i onu mu gospodʃtinu otmu. (1537 god.)

Pri ovoj obsidi, koja je godinu danah trajala, vidio je oni naraʃtaj jedno slavno junaçko dilo vikovite uspomene dostojno. U Turskom se taboru jedan Turcin nahodjaʃe imenom Bagor, gerdnoga uzrasta, jakosti neobiçne, koji je svaki dan najhrabrije Klisane na megdan dozivao, i straʃiviçam ji nazivao. U Klisu se onda desilo jedno momçe reçenoga kneza Petra Kruxicha sluga, imenom Miloʃ, u kojemu kerv plane i pritegne ga, da na onom Turçinu serdce ispuni, te zamoli gospodara svoga, da ga pusti s njim ogledati se. A kad mu gospodar na to odgovori, da se toga ludoga posla kani, ele che ga ona ljudina kao smokvu pod noge zgaziti; on che mu privatiti: Daj pusti me, gospodaru; u Boga uzdam se, da chu ja njega savladati: pak, ako li to nebude, koja bi sramota Kerʃchanima bila, a Turcima dika, gdi je jedan onako znatni, i gromovni Turçin jedno nejako momçe nadjaçao? — Onda ga knez Petar pusti, i on spopadne sablju, i prid ʃirokim svitom, i uz molenje poboxnih Kerʃchanah, da ga Bog od onoga straʃnoga çovika izcili, izleti pridanj, i jednim udarcem, odmah s pervice kako su se skosnuli bili, jednu mu nogu odsiçe. Sad onaj na svoj kernjavi gnjat odapiruchi se i motajuchi, bisno je sabljom razmahivao, no sve u ʃupljad, jerbo Miloʃ okolo njega obigravajuchi da ga poloxi, hitro se od udarca odklanjaʃe. Napokon Bagor ʃto igda çversto zamane, ali promaʃi, i u onoj hitnji sablja mu odleti, i on sobom zubim zemlje zagrabi. Niki pripovidaju, da Bagor iznemogavʃi, i videchi da se odbraniti dalje nemoxe sablju je bacio, i rekao Miloʃu, koji ga je poizdaleka kamenjem zasipao, da ga kao psa neubije, vech da mu glavu odsiçe; i da je on to uçinio, i uz veliko veselje u Klis ju je ponio.

Ali na berzo za tim ta se davorija u xalost obrati. Turci Klis na juriʃ pokriju, pak razasiju se po mnogim Dalmatinskim krajinam chak do Kotara, gdino tverdjavu Nadin osvoje; a Uskoci bezkuchanici kud ko smucajuchi se i gerutajuchi, najpotle k gradu Senju prikerme se i nagnjizde, koji je na morskom navodu nareçenom Karnaru, prama Kerku. I to im se uçinilo najpouzdanije pritoçiʃte na primorju, e od suhe zemlje nadnile

su se puste nadanj planinske plechine, i verleti, i ponori su se prevalili, i gusta ʃuma ljuto gusto porastla, kuda vojska nijedna nije mogla ni zaviriti, kamoli nogostupom prochi; a od mora prispili su umci i morski kukovi i uska pristraniʃta, ititi luke, ka kojima malo se ladjah moxe privesti, a i ono teʃko i muçno zbog bure, koja çesto sa onih gorskih ʃlimenah na mahove xestinom najvechom obara se, i more ʃtraʃno zavaljuje.

---

¹) Valjalo bi odrediti na koliko rukuh ima se ta riç *uskok* razumiti. Ta da *uskok* od *uskoçiti*, ta da *uskoçiti* od *uskok* proizhodi, po vlastitosti i zveki njihovoj nebi çovik rekao da *bixanje* kakvo znamenuju. To tuda moxe biti, kad se *translate* uzimlju, to jest u prineʃenom znaçenju, kao ʃto se na jedan primir, govori: *umaknuo je*, *usernuo*, *upercao*; na misto pobignuo, ubignuo. Sa svim tim, opet ova pridivka *uskok* moxe dvojako i trojako zvoniti. Ako je od pridloga *u* i korena *skoçiti* sastavljena, vridi ono tomaçenje poviʃe kazato; ali joʃ i znaçi çovika silovita, nemirna, ili ajduka, i razbojnika, koji nebixi, nego svojevoljno iz svoje derxave u drugu pridje, deraçine, osvete, ili junaçkoga posla radi: i nije mnogo godinah, da sam ja kroz Trebinjsku nahiju prolazio, i tu çuo, da je Bosanski vezir skoro dao do tri *uskoka* na kolac nabiti, koji su se onako zvali, ʃto su u tudju zemlju priʃli derati. — Jedni pak piʃu *Uzskok*, a jedni *Uzkok*, na misto *Uskok*. Pervi bi pravo imali kad bi se odredila prava razlika izmedju *Uzskok*, i *Uskok;* a drugi naopako ga piʃu, jerbo *Uzkok* (od *uz* i *kok*) u naʃemu jeziku niʃta neznamenuje. Pridlog *uz* sa nikim glagolima sljubljen, pokazuje da se stvar, pridmet, posal, ʃto li, gori dixe, kao ʃto biva u glagolima: *uzjati*, *uzvijati*, *uzdignuti*, *uzniti*, itd. Po tome pravilu *uzskok*, i *uzskoçiti*, *uzskakati* znaçilo bi *gori skoçiti*, a translate: *ustati na koga*, *pobuniti se*, ʃto se po taljanski ispovida: *insorgere*, *insorgente*, i *sollevare*, *sollevatore*, dali *per metaphoram*, t. j. u sliçnoj smisli. S tim se vele dobro uklapa i ona narodna izreka: *uzskoçio* je komʃiluk (susidstvo.) — Po *Eufonii*, naʃega, Taljanskoga, Gerçkoga jezika, itd. niki se meki glasovi u tverde sliju, kod se zajedno s njima sklapaju. I to se kad nas dogadja sa pridlozima *pod*, *iz*, *uz*, itd. koji se prid naslidujuchim tverdim poluglasnicam pritvaraju na kraju u *pot*, *is*, *us*; kao na jedan primir govorechi: *ispuniti*, *istribiti*, *iskopati*, itd. koja se baʃ tako izgovaraju, a ne *izpuniti*, *iztribiti*, itd. Ja mislim, da je pametno takove i priliçne riçi pisati kako se u govoru çuju, jerbo s tim *etimologia* ponikako nekvari se, i to tako su se vladali i slavni gerçki spisatelji, i joʃ dan danaʃnji i sami Taljani, koji dobro znaju da *imbottire*, *imboscare*, itd. — sloxeno je od pridloga *in* i slidechega glagola, *eppur* nepiʃu *in*boscare. *Intelligenti pauca!* — *Etimologiu* onda samo imamo ʃtovati kad bi moglo kakvo dvojenje ustati, kao u viʃeputah napomenutoj riçi *Uskok*, i *Uzskok*.

Da mi podugljі ovi sastavak izlazi (ele ovi list puno xdere, a neima dosta meke, t. j. prilogah), i ovo chu pribaciti. G. Vuk Stefanovich, i gosp. Milutinovich Sarajlija, nenaçiniʃe stoca ovoj riçi Uskok u povistnici Serbskoj, nego *Dahija*, *goli sin*, *golach*, *bechar*, *ajduk*, itd. çesto iz nje izviruju. Ja bi rekao da Karagjoko, pop Luka Lazarevich, Nenadovich, Churçija arambaʃa, Çupich, itd. — pravi su *uskoci* bili, jerbo uskakali su u Nimaçku, u Magjarsku, i simo tamo zaiveravali se taman po put starih Uskokah. Ovo ime nije ni ruxuo, ni sramotno, i kadgod priliçno u narodnim pismam dolazi.

Neda mi se pak pogoditi, zaʃto g. Vuk u svom malom riçniku, koji mi je pri ruci, *uskoçiti* (saverʃitelni glagol — verbo perfettivo) tomaçi: *entsprigen, effugio, aufugio;* a *uskakati* (nesaverʃitelni glagol — *verbo imperfettivo, ossia di azione continuata*): *hineinspringen*, *salto in*.? Oba su glagola od istoga korena i naçinbe; dakle vanka trajanja dila, moraju jedno znaçiti.

Dobro bi bilo, da jedan izverstni jezikouçitelj ustane, te çisto, bistro, tanko po tanko, i na dlaku dokazuje, koja li je riç herdjavo upisana, koja li je gramatikalna pogriʃka, koji li su saverʃitelni, koji li nesaverʃitelni glagoli, itd. itd. Mnogi naʃi spisatelji (na jedan primir govorechi) misle, da *uzderxati*, *è verbo di azione continuata*, i za to od njega grade *participium praesens* — *uzderxechi;* — a kad ja jednom reko, da je to pogriʃno, nego da valja rechi i pisati *uzderxavajuchi;* onda che ti jedan meni rasklopljen Stulov riçnik pod nos podmetnuti, gdi piʃe *uzderxech* itd. G. Berlich stari (koji dosta svoga

posla ima, i za to u Zori nepiʃe), i gosp. Shime Starçevich, koji su gramatici na glasu, valjalo bi da te stvari i druge priliçne na pero uzmu, razdrobe i rasprave za vechi napridak ove naʃe livopere knjixevnosti. Obchena riçoslovna pravila jesu gja gja priporita, i viʃekrat zamerʃena; a pak iz njih nemoxe se pravi slog, kroj, suvez jezika naʃega razabrati i uçiti. Valjalo bi dakle joʃ dokazati i iz duboka potverditi: ʃto je taljanʃtina; ʃto li nimʃtina; ʃto li latinʃtina, itd. koje su se u hervatski govor uplakale, i izvorni mu suvez kvare.

A. Kuzmanich.

BASNA.

Kurjak-vuk, i roda (ciconia.)

Jednoç vuku u gerkljan zapade kost, koja mu veoma straʃni bol uzrokovaʃe: nu vuk smotrechi rodu, obecha joj nagradu, ako mu svojim kljunom kost izvadi. Ganuvʃi se roda sva moguchа çinjaʃe, i izvadivʃi kost, izkaʃe obechanu nagradu; nu kurjak izkesi zube, dajuchi kroz to razumiti, da se za sritnoga moxe derxati ʃto mu je glava na vratu ostala. — Mnogi nije nesritan, koi se misto nagrade svojih dilah, u svakom sluçaju znade — umije u sloboʃtinu staviti!

U dnevih od sriche i dobrote mora se — pozornim okom i na dneve neugodne pripraviti.

Krunoslav Veselich.

Soko i Seljanin.

Jedan soko letechi za golubom sam se uhvati — i to tako: jedan seljanin postavi na odabranom jednom mistu mrixu, nu u ovu se letechi soko uhvati, i poçme neugodno krecati, ter nadoʃavʃi Seljak hotiaʃe moga sokola ubiti, al' eto joʃ do nikoliko ricih xeljaʃe progovoriti i reçe: o poʃtedi me, ta ti dobro znadeʃ da te nisam nikad uvridio. Na ʃto Seljanin odgovori: vidio sam, da ni onaj golub, kojega si ti slidio, i kojega si vech tako rekuch u pandxama imao, nije te uvridio, i vendar si ga htio zagnjaviti i tako potroʃiti?

Nauk.

Što sebi nexeliʃ drugomu neçini.
Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Krunoslav Veselich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 9. **IV. GODINA**

NA 1 OXUJKA **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VLAŚICHI

SU

SKLADNA BRATJA MILA!

Bratja ſto su? — A kakva su?

SKLAD!

Brat je ſtogod blixe, nego sgoljni *iskranji*. Velimo li „*Brat Kerstjanin*“; a ne „*Brat Xudio*“. Sasvim da i Xudiu zovemo — *naſ iskranji.* —

A „tko je moj iskranji?“ — upita Isusa niki u zakonu umitan. Isus odgovori ovako: [1]

— „Çovik niki sahodjaſe iz Jeruzolima u Jerik, i upade u razbojnike, koji ga i svukoſe: i, izranivſi ga, otidoſe; na po xiva ostavivſi. A dogodi se da Misnik niki sahodiaſe istim putem; i, vidivſi ga, mimojde. Takodjer i Djak, buduchi blizu mista, i vidivſi ga, mimojde. — A Śamaritanin niki putujuchi, dojde blizu njega, i videchi ga, na miloserdje ganuo se je. I pristupivſi, zavi rane njegove, natopivſi ji uljem i vinom: i, stavivſi ga na kljuse svoje, odvede ga u gostionicu, i priporuçi njega. A drugi dan izvadi dva pineza, i dade gostioniku i reçe: Nastoj oko njega; a, ſtogod budeſ stratiti, ja, kad se vratim, vratitchu tebi. — Tko, od ovih trih, çiniti se da je bio iskarnji onomu, koi je upao u razbojnike? — A reçe zakonoznanac: oni, koi mu uçini miloserdje. — I reçe njemu Isus: Pojdi, i ti uçini po isti naçin. “ —

[1] *Evandjelje po Luki — pogl. 10. — U Nedilju dvanaestu po Duhovim.* —

Ako dakle to ima uçiniti iskarnji na iskarnjega, — ſto ima uçiniti *brat za brata?*...

Naslonjam se na obiçaj vlaſki, buduchi da *Vlaſichim* besidim. — Vlasi çesto *pobratime se* zakletvom kod posvetiliſta; — s ugovorom — da pobratim za pobratima, do potribe, ima *kerv proliti* i *glavu izgubiti*.

Pobratim — kako zvoni riç — nije *vechi* od brata; nego, *kakono brat;* iliti — *za brata uzet*.

Ako daklem *pobratim* ima toliko *za pobratima* prigorivati, ſto ima prigoriti *brat za brata*?...

Ti li cheſ mene ljubiti kakono *pobratima*, kad ti neljubiſ tvoga *rodjenog brata*?.. —

Ovdi je brat *omira* ljubavi pobratimstva. Kad ti dakle neljubiſ tvoga brata rodjenoga, s kakvom cheſ *omirom* ti mene pobratima ljubiti?..

Zapovida zakon: „*Ljubiti cheſ iskarnjega tvoga kakono sebe istoga.*“ — Ovdi omira ljubavi iskarnje stoji u ljubavi — *sebe istoga.* — Ova je omira stanovita, i nemoxe se pomesti, ni pomaknuti. — „Po isti naçin bratstvo naravsko omira je sviuh bratimstvah po svitu.

Mi velimo: — „*Po Bogu brate! — Brate Kerstjanine! — Bratja Redovnici!... Bratja po otaçbini!... Bratja po jeziku...* i tizim priliçna. — Dali — kakva je *omira* svima tizim bratimstvim?

Nije dakle çuda viʃe, ako su sva bratimstva izvitrila, dok se je poglavito bratstvo u — *barilo vitra* — stanilo!... —

Ja bi mogao ribati po knjigam pripovistih za dokazati vam starodavne obiçaje kod Narodah krivoboxnih, pak od njih izvesti vam prilike. Dali je moja odluka besidit vam jezikom majçinim po chutjenju obiçajah naʃih xivuchih; za da, po ta naçin, bude xivlja prilika koju izvodim, i pojde vam vercem k' sercu, putem chutljivim, brez prolaziti putem zamiʃljivim. — Jerbo, chutiti ono ʃto je oko njega, moxe i najludji, i nevolja mu je chutiti ako i neche; a zamiʃljati ono ʃto nechuti, nije svak vridan, a nije mu ni stalo. —

Ajdemo dakle u Cerkvu, na bilu Subotu, na blagoslove; — i pogledajmo blagoslov ognja, od Redovnikah.

Izkreʃu vatru, zapale derva naloxena, blagoslove oganj; pak na onomu plamenu ognja blagoslovjenoga uxegu sve ostale sviche, i svichenice, po Cerkvi.

Odovlem chemo izvesti lipu priliku ljubavi bratimske. Vatra *izkresna* razlivena je od Stvoritelja po svemu svitu i okolo njega; i moxe se rechi — *vatra samotvorka.* — Ljubav *neputena* jesti jedno chutjenstvo koga je Bog ulio u sva serca. I ona je *samosebna;* zaʃto svako xivuche, za najpervo, ljubi *samo sebe.* S ovom ljubavju uxigaju se sva ostala ljubstva; buduchi da zakon veli: — „ Ljubiti cheʃ iskarnjega tvoga, kakono sebe istoga. “ — A nije bilo potribe narediti: *ljubi samoga sebe.* —

Pervo dakle ljubstvo koje se uxiga s onom iskrom ima biti ljubstvo izmedju *bratje rodjene.* Pak, od ovoga plamena razaxechi ljubstvo izmedju *bratje nerodjene.* — Toliko je istina da mi pivamo. —

„ Ja vas molim bratjo moja mila,
Nerodjena, kano i rodjena. “ —

Dakle — puk isti po naravskoj pameti svojoj sudi (i dobro sudi) — da se bratimstvo *nerodjeno* ima s *rodjenim* bratimstvom omirati. —

Po istomu chutjenstvu veli poslovica, tojest *mudra besida,* — koja se u puku pripovida: — „ *Blixa je koʃulja, nego haljina.* “ —

Kad nas dakle tko zovne priateljom, pobratimom, bratom, — gledajmo pervo, kako se on podnosi sa svojim bratom *rodjenim,* i sudimo po toj omiri — sverhu vridnosti takih riçih. —

Opet veli druga poslovica:

„ Kakva slika, taka i prilika. “

Ako je slika *brat,* a bude slika *nevoljna;* — ni prilika, *pobratim,* nemoxe biti bolja! —

Obitil ima biti najpervo ognjiʃte ljubavi; i gdi je ono pogaʃeno, ili merçi, nevirujem nikakvoj ljubavi drugoj. —

Sada pogledajmo oko sebe, ter izmirimo ljubav medju *bratjom rodjenom* u Narodu naʃemu!!!

— „ Tko ti je izvadio oko? — Brat. —
Za to i je tako duboko!... “

Çia je ovo besida? — Naroda naʃega. Daklem — on isti svidoçi — *ʃto je i kako je!!* —

Jao bratjo!.. Jao bratjo!.. — Dok tako bude medju nami — *jao nami!!..* —

Nijeli opet naʃa mudra besida:

— „ *Tko nederxi brata za brata, on che tudjina za gospodara.* “ !?.. —

Ovo nije sgoljna *mudrobesida,* nego — istinito *proroçanstvo;* — koje se je tisuchu putah izkolilo! — Ja opet vapiem: tko neterpi brata *za ljubav;* — podnositi che tudjina *na sramotu!* — Neimate li izgledah prid oçima?! —

A tko je bratju *razbratio?* — Kaxu vaʃe poslovice: — „ *Kad je rat, nitko nitkomu nije brat.* “ — A zaʃto dakle nesvojte çine se pobratimi? — Neima li pobratim za pobratima glavu do potribe izgubiti? — Kamoli brat za brata?.. —

Pak — nek je i tako. Eto hvala Bogu neima vech rata, nego mir dugoviti. — Ali — *mir od maça* — nije dosta. — Hoche se i *sklad* u druʃtvu. Zato — jedan drugomu nazivljemo — „ da nam Bog dade *mir i sklad.* “ — A odklem je taj nesklad?... — Vi kaxete: —

„ Bracha kâ i bracha, ama sir za jaspre. “
„ Bracha ka' i bracha, a tobolci ka' i kervniei. “
„ Ako smo mi bracha nisu kese sestre. “
„ Budimo mi bracha, a neka se kese grizu. “

Dok je tako; — tot bratimske ljubavi neima nimalo. Ove su poslovice nesritne cheri one joʃ gore, ʃto veli:

— „ I otca bi za novce prodao! “ —

A ja odgovaram: — *Kad bi otca, kamol' nebi bratca!?*... —

Zato piva Ciganka sinu, zibljuche ga:

„Ako bio torbonoſa, bio majci xiv! —
Ako bio goçobia, [1]) nebio joj xiv!“

Kad tako veli majka, ſto che rechi brat?...

Svit je nemiran uvik, kakono i voda; koja, kud navali, prodre; pak opet s vrimenom promine toçilo. — A kad navali, nosi sobom dervlje i kamenje; izvan — koju stinu stanovitu! —

Jeli dakle — *tergonaglost* — navalila? — Svak terçe jedan za drugim, a da tko i neche, potexu ga za sobom. Ili dakle za potribu, ili za nevolju, ili od obisti, ili za taſtu slavu, —... malo tko izostaje.

U ovoj navali rata je dosta, i rata vele kervavoga! — Ako nije kerv iz tila, je iz truda: iz onoga, ſtono zove texak — „*moj kervavi trud!*“ —

Texak umi dobro gojiti lozu, a nezna gojiti po prilici svoju obitil? — Potle neg lozu usadi, i kad poçmu mlazovi izrastati, on ji obrixe pri glavi, i neda da se razgranaju; nego, kako veli: — *Neka glava* (iliti krek) *objaça.*“ — Pak — potle nego glava uhvati snagu, texak pusti mlazove tam amo, i razplodiva. — A zaſto daklem, u vechemu dilu obitilih, bracha joſ nedorasla odmah se dile, brez çekati da opcheni krek bolje objaça? — Po taj naçin ſkode — pervo sami sebi; zaſto da se je sok joſ u opcheni krek salivao, jaçji bi i plodnii potle mlazovi pruxali se. Drugo — ſkode kreku opchenomu, zaſto sok razlivajuchi se prie vrimena na mlazove, nedadu mu objaçati; — tako da — i krek i mlazovi, kako se reçe — *merçe.*

Razdiljivajuchi se bratja za rana, nauçe se onoj nesritnoj osebici, koja davi ljubav bratimsku, i korist opchenu. -- Od tuda slidi -- da *bratimski sklad* jesti *temelj* svakomu dobru druxevnomu i osobnomu; i odkad je bratimski nesklad uzrastao, od tada nas je zmija i ujila, i vas Narod obnejaçao. --

-- „Od kada biximo
Mi *svaki o sebi,*
Od tada nevolja
I meni i tebi!“

[1]) *Goçobia, tojest -- bubnjar.*

Obitil osobna jesti izgled svim ostalim obitilima. *Kraljestvo* isto nije drugo nego jedna velika obitil; u kojoj, *Kralj Otac*, a podloxnici *bratja*, imadu biti. *Kerstianstvo* isto, nije drugo nego jedna velebrojna obitil, u kojoj Namistnik Isukerstov jesti *Otac* (zato se veli — S. Otac Papa); a svi Kerstjani jesu, ili bi *imali biti, bratja.* Zato se zovu -- *bratja Kerstjani.* -- *Narod ljudski vas kolik* jesti najvecha obitil; u kojoj -- *Otac je Bog, a svi ljudi bratja.* -- Za to se veli -- *po Bogu brate!* -- *Redovniſtva* takodjer jesu obitili, u kojim -- Nastavitelj jesti *Otac*, a njegovi naslidnici *bratja.* -- Po tomu se zovu -- *Bratja S. Frane*, -- i ost.

Dakle -- *obitil osobna* -- jesti ogledalo i *serce* sviuh ostalih obitilih. -- *Bratstvo rodjeno* jesti ogledalo i *serce* sviuh ostalih bratimstvah. *Otçinstvo rodjeno* -- jesti ogledalo i *serce* sviuh ostalih otçinstvah. -- *Materinstvo rodjeno* -- jesti ogledalo i *serce* sviuh ostalih materinstvah. *Sinovstvo rodjeno* -- jesti ogledalo i *serce* sviuh ostalih sinovstvah. -- I kakono *kerv* u tilu çoviçjemu najpervo u sercu utvara se, pak po ostalim udim razliva se; -- tako i ljubav otçinska, materinska, sinovska, bratimska u sercu obitili zaçimlje se; i, *virujte mi bratjo*, koigod nije pravi brat, ni sin, u svojoj obitili osobnoj, njegovu pobratimstvu, ni njegovu posinovljenju, nemoxe çovik pouzdano virovati. Buduchi da, naravskim naçinom, ſto se nije zaçelo, nexive, niti che se roditi; -- a obitil osobna jesti utroba koja zaçimlje i radja sinove i bratju. Tako da, kad izajde çovik u svit iz svoje rodne obitili, ako onamo nije zaçeo ljubav bratimsku, amo se ona u njemu neche roditi istinito... istinito!..

Njegova dakle riç „*brate*“ nije drugo nego dim brez plamena; glas himbeni, ili porugljivi; -- lax zasidna, po kojoj lovi lasnovirstvo ljudih ljubeznivih. I da bi se igdi naſlo izkluçenje ovoj upravi, to nemoxe biti nego çudo, ili ljubav divlja, a ne *domacka.* A ja ovde od çudesah, ni od divljaçi nerazloxim; nego od uljudne çeljadi: -- po onoj riçi, s kojom vlaſich otac reçe sinu doraslu: -- „*Eto sam te s ljudim sastavio: imaj pamet, i budi dobar.*“ -- Ovako je i meni moj otac govorio. --

Da bi mi tko odgovorio: A kako ima ljudih, koi bratje neimadu, ili bratju nepoznaju, pak su vruche ljudoljubni, i milosèrdni. To che rechi,

odgovaram ja, da njihova blagochudnost bila je prignuta jur na ljubav bratimsku; — tako da, kad bi bili bratju imali, ili poznali, vruche bi ju ljubili; baſ onako kako ja velju; jerbo, tko ljubi iskarnjega svoga, ljubi i svoga brata rodjenoga, koi se u onoj riçi „ *iskranji* “ uklapa. Iskranji jesu uda tila Naroda ljudskoga; od kojih ljubav, kakono kerv, opet se u serce povracha; — a serce jest bratstvo rodjeno, kako sam rekao. — Tako da — tko ljubi brata rodjenoga, moxe nehimbeno ljubiti, po prilici, i svakog iskranjega. A tko ljubi *pravo* iskranjega, ljubi svakako brata rodjenoga. — Tko neljubi paka brata rodjenoga, korena ljubavi neima; i njegove medne riçi nemogu biti nego niki cvitichi, koi smetnu, brez doniti ploda nikakva. — Ovo su cvitichi ſto rastu za nakitjenje izvanjsko nikoga ljudstva *poskorupnoga;* kakono oblipljenje mekoputnih uvenutih obrazah. Ovo je krivo, a ne pravo, ljudstvo; zaſto *majka uljudnost* ima uljuditi — duſu, pamet, i serce, a ne sam obraz, ni samu pamet! — Ovo su oni po obrazu janjci, a po sercu vuci! —

Jedan pametni i blagoserçni naſ Otaçbenik, *Nikola Tomaxeo-vich*, o skladu i ljubavi ovako piſe:

— „ Što je gore od omraze? Što moxe lakſe popustiti veruge naſe, puci xalostni, nego ljubav? — Pogledajte mrave kako se *zajedno* trude, i u svojim kuchicam *zajedno* sprovode dobro i zlo vrime. Ali mi smo mravi nevidivi, kojí se bijemo medju nami, samo zato, da nas noga ljudih, koji prolaze, laſnje pogazi!.. “ —

Ognjiſte ljubavi svakog bratimstva, *opet reko*, ima biti u obitili; — kakono mravim mravinjak, kakono pçelam pçelinjak. — Pçele, *mudrie od nas*, dok nenanesu dobro u rodjeno uliſte, neroje se.

Istina je — da çovik, samo svoje bratje rodjene ljubitelj, serca je *ubogoga.* — Çovik ljubitelj otaçbine i otaçbenikah, serca je *obilnoga.* A çovik — ljubitelj sviuh sebi priliçnih, tojest ljudih, na svitu (koi se zove, — *ljudoljuban*) ovi je pravo serca *bogatoga.* Ja nestiravam serca na uboſtvo; — nego, *velju opet*, da bratimstvo rodjeno ima biti *serce* sviuh bratimstvah, iz koga ljubav, kakono kerv, ima se razlivati na sva uda *tila opchenoga,* tojest Naroda ljudskoga. — Nevelju — *zaçepi kerv u serce samo,* — za da ostala uda usami. A i sercu istomu uzaças bi bilo. Zaſto, kad se kerv oko serca smerzne, çoviku *padne kaplja*, i pogine. Dali serce ima biti — *vrilo kervi* — uvik! Ondi joj poçetak i sverha. Dok ovo serce nebude *zdravo*, virujte mi da che sve tilo ognjicom bolovati.

Nek nam dakle budu na izgled *Vlaſichi.* —

„ *Vlaſichi su skladna bracha mila.* “ —

U skladu jakost; u skladu obilnost; u skladu svaka sricha! — Da Bog pomoga'! —

Stipan Ivichevich.

POLJNOTEXANJE.

RAZGOVOR

Pop, Vid, i Bariſa.

P. Oh, Bariſa!

B. Oh, Poſtovani!

P. Ima danah da se nismo vidili...

B. Baſ ima; ali znaj, da me teſko bolila noga, pa nisam po niſta mogo doch do tebe. Daleko smo...

P. I jesmo daleko. A ſto ti je bilo nozi?

B. Iſao skoçit priko jaruge pa sam ſenuo nogom; pa je doſlo kod nas niſto Ciganina, da che mi namistiti nogu, pa je smistio gore; pa joh danas, joh sutra, pa evo çetverti misec da nisam krenuo iz kuche.

P. A kako sad?

B. Štogod bolje, ali joſ hramam merviçak.

P. A ti Vide, kako ti nisi doſo do mene?

V. Tako, Poſtovani, Bariſa bolestan, a ja tup, pa nisam umio doch sam.

P. Ta çoviçe znaſ, da ja doçikam vazda serçeno moje priatelję.

V. Znam ja, Poſtovani, da si ti dobar, ali etoti nedodjo.

P. A ſto chemo sad?

B. *V.* { Što ti hocheſ, Poſtovani.

P. Hochemoli besidit o polju!

B. Doſlismo baſ za to.

P. To je lipo. Bichete smetnuli s' pameti naſe stare razgovore.

B. Vala nismo. Çesto smo govorili ja i Vid o tvomu nauku. Padale su nam çesto na pamet tvoje beside, oko zemaljah, oko radnje, oko gnoja; a sad bismo htili çut ſto drugo.

P. To je dobro. Nije baſ dosta jednomu texaku da poznaje zemlje, da umi orat, i kopat, da umi gnoit, hochese da i rastje poznaje, jer po poznanju rastja ima upravljati svoju radnju, za mochi vaditi iz zemlje, i iz stabarah vechi plod, i vechu korist.

V. A ſto je to rastje, Poſtovani?

P. Rastje zove se sve ono ſto reste iz zemlje. Vi znate ſto je *trava*, ſto je *germ*, ſto je *stablo*, *dub*. Vi znate da dub ima jedan sami panj; da germ iznosi iz zemlje viſe panjah; a da trave nemaju panja ikakva. Nije vam potriba znati kako Travoznanci dile rastja u *peçurke*, u *voge*, u *koxutice*, u *paprate*, u *pome*, u troskote itd., da smechu u jednu priveliku obitil sve ostalo rastje; ali je potriba da znate ono ſto ima znati i paziti texak oko svakoga rastja.

B. Nu, borati, Poſtovani, kaxi ſto ima paziti texak oko svakoga rastja. Mi baſ xelimo çuti ta tvoj nauk, nek se umimo vladati u naſoj radnji texaçkoj.

P. Hochu, hochu. Tri stvari ima paziti texak oko svakoga rastja, 1. *xile*, 2. *panj*, 3. *plodjenje.* Ima paziti *xile*, jer nisu sve jednake, niti se jednako pruxaju u zemlji. Ima paziti *panj;* ideli u viſinu, oli u ſirinu. Ima paziti plodjenje, to jest plodili, oli ne plodi stablo za mochi ga navest na plod.

V. Ima tu govorenja, Poſtovani, a mi smo tupi, znaſ, za mochi dosechi svaku tvoju besidu. Nuder po tenanu kaxi nam najpervo ſtogod od xilah: Kako nisu sve jednake xile. Meni se çini xila to, xila to, sve isto.

P. Nije tako. Nike su xile glaviçaste, kao *luk*, i *kapula;* nike *gomoljaste*, oli *verkaste*, kao *kumpir;* a nike napokon *xicaste*, kao one od *pſenice*, od *jeçma*, od *pira*, i od svakoga stabla.

B. Pa ſto fajdi texaku poznavati xile?

P. Viſe neg misliſ; jer kad texak poznaje xile jednoga rastja, baſ da ga nebude nikad ni sadio, znade koja mu se zemlja pristoi. *Luku,* i *kapuli*, n. p. pristoi se zemlja puhla ali ne vlaxna; takodjer i gnoj, koibi tribovao za pognoiti zemlju, nebi imao biti od onih, koji pritixu vlagu. *Kumpirim* n. p. pristoi se zemlja dobro uradjena ni odviſe *puhla*, ni odviſe tverda. Stablim i xitu pristoi se zemlja debela dobro uradjena, i pognojena...

V. Vala je to dobro, Poſtovani; a mi dosad nebismo pazili ni xile, ni verstu zemlje, ni verstu gnoja za sadit *luk*, *kapulu*, *kumpire*, *stabla*, *xito;* neg gdi ſto pade, pade, nami je bilo sve isto.

B. Jeli, Poſtovani, a ſto sluxi znati, da sva rastja nepruxaju jednako xile u zemlju?

P. Mnogo. Kad ti znaſ, n. p. da *bob* pruxa xile u dubinu, ti cheſ dublje uzorat, i prokopat zemlju; baciheſ duboko gnoj. Kad ti znaſ da xito, nepruxa xile u dubinu, nego u ſirinu, ti necheſ duboko uzorat zemlju vech plitko, i po plitku bacicheſ gnoj. Kad ti znaſ n. p. da *triſnja*, *viſnja*, *murva*, *smokva*, nezaduba od viſe xile, neg ji pruxa obzorno po skorupu, ti cheſ umit prisadit ova stabla, i razredit xile, kao ide; inaçije radnja nebi ti iſla dobro.

B. Çujeſli, Vide?

V. Çujem. Znade Poſtovani, pa dobro veli. Pazimo dakle xile, pazimo, nek nam radnja ide od ruke.

B. Jeli, Poſtovani, kaxi nam, zaſto se ima paziti panj? Reko si da ima panjah, koji idu u viſinu, a da ima onih, koji idu u ſirinu. Meni se çini, da je lipſe viditi jedno stablo visoko, neg' ſiroko.

P. I je lipſe; ali texak u polju viſe ima paziti korist, nego lipotu. Neg' znaſ ſto je? Valja razabrati stablo od stabla. Stabla koja nedaju voche, n. p. *jela*, *topola*, *cernograb*, itd., niſta nesmeta da idu u viſinu, paçe ſto su viſja, to su bolja za zgradje, za brodove, za obruçje: ali ona koja daju voche bolje je da idu u ſirinu, neg u viſinu.

V. Vala, Poſtovani, ja nemogu dosech razlog toga nauka. Meni se çini, da je sve isto, da maslina, n. p. ide u viſinu, oli u ſirinu.

P. To se tebi tako çini, Vide, jer neznaſ kako su sloxena stabla, kako xivu, i kako restu.

V. Ako ja neznam, Poſtovani, znaſ ti; nuder kaxi mi i to, nek dosexem razlog za koi stabla vochna bolje je da idu u ſirinu, neg u viſinu.

P. To je lako. Svi texaci znadu, da stabla imaju xile, panj, grane, listje; ali svi neznadu da su stabla ſuplja, da su rupasta od podan xilah, pa do verha; i da po njihovih rupah verti se vazda sok, baſ onako kako se verti kerv po naſih xilah. Što je viſe i upravnije stablo, to se berxe verti sok, to se manje zastava u cvitu; a ſto se manje zastava u cvitu, to muçnije zave-

xiva cvit, i daje plod. Što je nixe i ſirje stablo, to se pedavije verti sok, a ova pedavost çini, da se sok viſe zastava u cvitu, i da bolje zavexe. Tot je dakle bolje da stabla idu u ſirinu, neg u viſinu, jer laglje, i bolje rode. Nuder pazite, kad urode masline, imali ih viſe po maslinah visokih, ali po onih, koje su nixe, i ſirje, pa recite da laxem.

V. Ta je dobra, Poſtovani; ali kakobi ja svernuo mlado stablo da ne ide u viſinu, neg u ſirinu?

P. Lako. Odsici mu verh, oli ga poloxi, i vexi uz kolac, oli uz koju debelu granu, dok se prigne; pa tako neche ti pochi u viſinu, neg u ſirinu.

V. I ta je dobra...

B. I je. Ali, Poſtovani, nuder dopusti da te upitam. Ti veliſ da su stabla rupasta, i da po njihovih rupah verti se vazda sok, kao kerv po naſih xilah; a mi texaci siçemo derva svaki dan, pa nevidimo nikakve rupe u dervu.

P. Nevidite, jer neimate oçiuh. Da biste imali dobre oçi, vidili biste u dervu kao jedno sito, kroz koje sie se muka. Kako bi mogla plakat loza da nije rupasta, i da se po njoj neverti sok? Kako bi moglo dimit sirovo dervo na vatri, da nije rupasto, i da kroz one male rupice ne ſiba sok, koi se rastaje u dim?

V. Duſemi, Bariſa, veli dobro, Poſtovani. Ni ja, ni ti nismo se sitili od loze, ni od sirova derva na vatri. Baſ je onako kako veli Pop.

B. Ajde nek bude tako. Da se vazda verti sok po stablih ja mislim da bi cvitala stabla u svaka doba, i da bi davala plod: ali zimi nije cvitja, nije ploda, dakle kako se vazda verti sok?

P. Oh, Bariſa! to ti neviruješ Popu?

B. Virujem, vala, ali muçno mi se çini da se vazda verti sok po stablih.

P. Baſ se verti vazda, zimi sporije, a liti berxe. Da se vazda neverti sok po stablih, nebi xivila stabla, kao ni mi, kad nam se ustavi kerv. Neg' znaſ ſto je? U zimi poçivaju stabla kao i pçele, a u prolitju teplina, i sivanje (*eletricità*) pognu sok, pa çine da se berxe omlade, da restu, da cvate, i da plode.

B. Za çudo mi se çini, Poſtovani, kako restu stabla, i kako plode. Vidim da restu, vidim da plode, ali kako nemogu dosech...

P. Ah! ah! ah! A moſli dosech kako ti resteſ?

B. Vala nemogu...

P. Pa se çudiſ da nemoſ dosech kako restu stabla; i kako plode. Ajde da ti i to kaxem, jedali bi s' tim nauçio bolje paziti, i goiti stabla.

B. A ſto to sluxi za paziti, i goiti stabla?

P. Viſe neg' misliſ. Kad posadiſ jedno mlado stablo u zemlju netom ochuti teplinu, poçme doli bacati xile, a gori grane: ſto se viſe pruxaju, i uzmnagaju xile, to se viſe pruxaju i uzmnagaju grane, i restu jedne i druge na razlog. Što pak çini debeliti stabla, jest oni dio kore, koi se zove *bililo*...

V. Nuder, Poſtovani, izporavi ti to meni bolje, ſto je to *bililo*, i kako çini debeliti stabla...

P. Hochu. Kora, koja pokriva stabla, dili se u tri dila, u *koxicu*, *zelenilo*, i *bililo*. *Koxica je* od izvan, baſ kao koxica nad naſim mesom: pod *koxicom* bude *zelenilo*, a pod zelenilom *bililo*. Ovo *bililo* gusne se svake godine, i obrachase u dervo, koje se navie na staro, kao da se navie platno na platno, pa tako svake godine stablo izlazi deblje. Što ga pak çini ſiriti, i viſiti jest oni mladi pup, koi se nanixiva na stari. Svaki pup uzderxi u sebi novo stablo, rastvori se na prolitje, baci mladicu, a mladica iznese novi pup, pa tako stablo izlazi viſe, i ſire.

B. A kad se ove godine *bililo* obrati u dervo, ſto che biti druge godine, neche biti *bilila* pod *zelenilom*?

P. Dok se obracha ove godine *bililo* u dervo izmedju *bilila* i *zelenila* stvara se drugo, koje fajdi za drugu godinu.

V. Oh! tako ide dobro. Ali Poſtovani çini mi se da sama teplina, nije dosta za çiniti resti stablo...

P. I nije. Hoche se priko tepline *voda*, *svitlost*, *ajer* oli *vitar*, i oni poçetci koji zamechu dervo.

V. Kako voda?

P. Bez vode nije resta. Ako je zemlja sa svim suha, ako neima vlage stablo pogine.

B. A kako to?

P. Lako: Stabla kroz njihove xile upiju vodu, pa ova voda vertechi se po stablu, kako se reklo, zameche oni sok vlastiti, koi pak razlikuje stablo od stabla, voche od vocha. Hoche niki da ova razlikost od soka zgotovi se u listju, i da zato svakomu stablu, najskoli vochnomu nije dobro çupati listje.

V. Tot dakle ni murvam...

P. Baſ ni murvam, nije dobro svake godine çupati listje. Nu kuſaj lozi dignuti listje u serpnju, necheti uba sazorit grozdje.

V. Kad je tako, Poſtovani, neche viſe çobani kidat listje po mojih vinogradih.

P. Kad budemo besiditi o vinogradih, rechuti ſto drugo; a za sad pamti, da je stablim potribno listje, hvoje, grane, panj, xile, i da texak neima krechati u iſta, ako hoche da mu stabla budu zdrava, i da plode.

B. Što se dakle nemoxe dignuti stablu ni grana kad se haſtri, ni xila kad se kerçi zemlja...

P. Baſ nemoxe...

(Sliditche.)

Santich.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XIII. DESETAK.

1. Pit. Koja je texina najbolja za pritisnuti, i ponixiti stvari lake?

Odg. Kripost. Ona ljude uçene, i na dostojanstva uzviſene uzderxava, i tiſti, da se po puçkom glasu sami sverhu sebe ne uznesu.

2. Pit. Što je, ſto svi ljudi rado za se uzimlju, i s' njim se brane, a njemu se najviſe protive?

Odg. Zakon. Ovoga svaki za se natexe, i s' njim se rado brani, najmanje se pak stara, da ga obsluxi. U Carigradu jednoç upitan nikoi Riçnik: *Kakav je zakon u Carigradu?* odgovori: Onakvi, *kakvoga bi ja hotio imati.*

3. Pit. Što lako grad razpuscha?

Odg. Ono, ſto ga odviſ stiska. Mnoſtvo zakonah uçinilo je viſe putah, da su puci slobodni postali. Agesilao Skita govoraſe, da, kako je mnoſtvo likarah zlamenje u gradu mnoge bolesti, onako je mnoſtvo zakonah zlamenje bolesti puçke.

4. Koja je linost vridna hvale?

Odg. Ona, koja je za pedepsu. Odkuda govori jedan Latinski Pismar vele sliçno, da Vladaoc ima biti lin za pedepsavati, a berz za nadarivati. *Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox.*

5. Pit. Koje ime imamo najsporie pisati?

Odg. Naſe vlastito, kada se imamo podpisati. Kada bi Teodozio Cesar viſe putah jako lako, i drugda nerazmiſljeno podpiſivao proſnje, koje bi mu u ruke dolazile, Pulkeria njegova sestra, da bi kojimgod neçekanim naçinom ovu vitrenost bratovu popravila, dade mu na podpis jedan Primopis (Quietanza), s' kojim ona njegovu xenu biaſe pogodila za toliko kupiti, Cesar negledajuch, ſto je u Primopisu, podpisa ga udilje; za tim Pulkeria çini k' sebi dozvati njegovu xenu, i uzderxa ju kod sebe: kada poçe Cesar potribovati, da mu xena u dvor dojde, odgovori mu sestra, da xena viſe nije njegova nego njezina, i pokaza njegov vlastiti Podpis u Primopisu, s' kojim izpovidaſe, da je za toliko sestri svoju xenu prodao. S' ovim naçinom uçini ona sveta xena, da Teodozio postade ne samo u podpisivanju pomnjiv, nego i u vladanju jako dobar, i pravedan vladaoc.

6. Pit. Komu neimamo riç uzderxati?

Odg. Onomu, komu smo zlo obechali. Sveti Ixidor govori. *U sloçestim obechanjim razvali pogodbu; u ruxnom zavitu promini odluku; ſto si ludo zavitovao, nemoj izverſivati: ruxno je obechanje, koje se s' grihom izpunjiva.*

7. Pit. Koji su najgori zavoditelji çoviçanski?

Odg. Jesu: Bezposlenost, linost, spavanje, putenost, xena, vino, sricha, igra, pisme, obraz, mladost.

8. Pit. Po çemu su mudri ljudi nesrichni?

Odg. Po istoj srichi. Sricha ubia mudre ljude. S. Augustin veli, da je Salomunu sricha, i bogatstvo viſe naſkodilo, nego mu je mudrost pomogla?

9. Pit. Što je po sridi med xivljenjem, i nexivljenjem?

Odg. Spavanje. Mudroslovac veli, da je san sridina med xivljenjem, i nexivlje njem, zada naſe xivljenje moxe sloxiti s' porodjenjem, i sa smertju.

10. Pit. Kada je pametno ludovati?

Odg. Çovik onda pametno luduje, kada iz razloga oudaliſi. Horacio reçe:

Misce stultitiam consiliis brevem,
Dulce est desipere in loco.

To jest:

Miſaj kratku ludost s' razlozim,
Slatko je ludovati, gdi se pristoji.

I Seneka veli: Uçiniti che pametan i ona, koja sam neche odobriti, da najde prelaz na vecha, niti che ostaviti dobro ponaſanje, nego che ga k' vrimenu prikloniti; i s' kojima se drugi sluxe za slavu, ali za razkoſje, on che se s' onima sluxiti zbogu stvari, o kojoj radi.

MIHAILO ALEKSANDER
nareçeni knez Cernogorski.

One godine 1649 (v. br. 6, str. 47.) kadno je kuga Dalmacju, a osobito oni plemeniti grad Šibenik morila, çudnovata se jedna osoba u Dalmacji pojavi, za koju moxe biti naſ narod malo ili niſta nezna. Ovo ti je Mihailo Aleksander Cernogorski knez nareçen, koji se u ono vrime Foskola generala dovezao, i s njim je u Arnautskoj, i u Kotorskoj okolini na Turke vojſtio. On je bio sin Turskoga cara Amurata trechega, koji ga u Aleksandriji (u Misiru) sa jednom Gerçkom Kalugjericom porodi. Ova mudra Kalugjerica dobro znajuchi, da Turski carevi za vlast svoju potverditi istom bi se na pristolje posadili, mladju bratju svoju çinili bi smaknuti, (kao ſto je i sami reçeni Amurat car do pet bratje dao podaviti); bojaſe se, da to isto iza Amuratove smerti stariji mu sin Mehemed neuçini, kojemu je carstvo zapadalo. Sad, da bi ono svoje dite, kojemu je Sultan Zakia ime bilo, kurtalisala, i od smerti izbavila, malo danah po porodjenju njegovom pritvori da je od boginjah, koje su tadar u Aleksandriji dicu morile, priminulo, te tudje mertvo dite podmetne, a svoje xivo i zdravo iskrade, i uz golemo ga blago jednom Kalugjeru Svetogorcu pruçi, i umoli ga, da potajno u kakvo daleko i pouzdano misto ponese i zakloni, pokersti, i u kerſchanskoj katoliçanskoj viri odhrani; a kad do snage doreste, da mu oçituje od kakvoga je roda, i ono mu blago izruçi. I ovi dobar kalugjer ono çedo primi, i na dlaku sve ispuni ſto mu je naruçeno bilo; a kadno ono momçetom od ſestnaest godinah dodje, objavi mu trag njegov, i pokaxe mu obilixje, koje mu je mater na ruci naçinila, iznese mu od nje ostavljeno zlato i biser, i reçe mu, da kerſten joſ nije, nego ako je sam rad, on je gotov kerstiti ga. Na to che on odmah pristati, i kalugjer che ga u svojoj cheliji kerstiti. Malo vrimena za tim u manastiru s Kalugjerom popostavſi u Azju potegne, gdino se za careva sina izdaje, i nastane od Persjanskoga, i Mogolskoga kralja, i od drugih tamoſnjih poglavicah pomoch iskati, da vojnu na cara brata svoga digne, i s pristolja ga svergne. Ama nije mogao se s njima pogoditi, te praznoruk u Europu poverne se. Sad che ti se on simo tamo skitati, i najpotle Nimaçkom se cesaru, Francuzkom, Španjolskom, i Poljskom kralju prijaviti, da ji na Turskoga cara digne; no nemogne od njih niſta izderljançiti. Kud che, ſto che, napokon u Savoju prisidne, i tu jednom izverstnom gospodjom oxeni se, s kojom sina Mauricia porodi, koji je pak u Dalmacji pod Mletaçkim barjakom na Turke vojevao.

Za tim knez Aleksander viſekrat je kridimice u Carigrad dolazio, i jednom toliko je Turke podbunio, da su ubili cara Osmana prasinovca njegovoga, koji je tadar carovao. U toj buni çim se on nadao da che carem postati i Turke pokerstiti, i nanovo istoçno kerſchansko carstvo uzdignuti, jedna ga çivutica u koje kuchu on se bio zaſtrapio, izneviri i odaje; ali njegovom srichom nikako otale iskoperca se i zadre. Zatim po Taliji, i po drugim derxavama od nemila do nedraga tumarajuchi, starosti pristigne, pak da bi çemernu çaſu svoju sve do kapi ispio Stareſinstvo ga Mletaçko opazi, i prisiti se, da bi kroz njega moglo ſto korisno u Arnautskoj isposlovati. I toga radi k sebi ga primami, k Foskolu ga generalu u Zadar poſalje, gdino doſavſi, i s njim dogovorivſi se, dignu vojsku i s njom u Arnautsku podju. Nego ji Turci odanle istiraju. i naſ knez Aleksander dodje u Kotor, gdino od xalosti razboli se, i umre.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 10. **IV. GODINA**

NA 8 OXUJKA **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 4 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svezaji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POLJNOTEXANJE.

RAZGOVOR

Pop, Vid, i Bariſa.

(Konac v. b. 9, str. 68.)

B. Da kako dakle goje se stabla?

P. Çuj, Bariſa, kad haſtriſ posici granu suhu, ali nekrechi u zelenu po niſta, vech da digneſ koju hvoicu za dati mu vitra. Kad kerçiſ zemlju, ſtedi ſto moſ viſe xile, jer kroz xile stablo prima hranu, a da nemoſ inaçije da digneſ koju xilu, digni i koju granu, nek ostanu grane na razlog od xilah. Drugçije patiche stablo, i neche ti rodit. Jesili vidio kako su osuharile masline Gerbeſi na *lemeſu*, i kako neche da rode?...

B. Baſ jesam; a ni ja ni on nismo znali ſto im se dogodilo. Okerçio ji je krasno, kad je posadio vinograd; zagnoio ji je i odviſe, pa su gore neg perço u ledini, pa neche da rode.

P. Biche im izkidao xile...

V. Je baſ izvadio sve one debele, kroz koje maslina prima svoju hranu.

P. Neprima maslina svoju hranu kroz debele xile, neg kroz male. Debele xile sluxe za uzderxati stablo u zemlji, da ga vitar neizvali, a kroz male prima svoju hranu.

B. A ja sam mislio, da one male xile, jesu kao niſta, i da se mogu okidat svakomu stablu brez ſtete.

P. Nije tako; imaju se ſtediti i male i vele. Kad ti odsicaſ velike xile stablu, kad mu okidaſ male, dixeſ mu hranu. Što je viſe xilah, to je viſe hrane; ſto je manje xilah to je manje hrane...

V. Po naçinu da je tako...

P. Opet; kad se izkidaju xile stablu, rani se stablo, pa gubi sok, gubi svoju kerv, pa pati, pa sahne, pa viſe putah i pogine. Dogadja se stablu ſto se dogadja i naſemu tilu. Kad se rani naſe tilo, oli kad mu se odsiçe koje udo, udre kerv na ranu, pa je drugda nemoſ ni ustavit, pa tilo pati, pa merſavi, pa viſe putah i pogine.

V. Kad je tako, Poſtovani, odsle pazichemo bolje xile, i grane, i nechemo dermat u stabla bez potribe.

P. Da bi Bog da, da tako bude.

B. A jeli dobro, Poſtovani, sadit, n. p. masline, gusto. Naſ Rade posadio ji je gusto na decu pa mu merſavo restu i neche da rode.

P. Neche mu ni rodit; jer kad su guste posadjene, nemaju potribne svitlosti.

B. A ſto im sluxi svitlost?

P. Mnogo: svitlost snaxi stablo, çini ga plodna, i osladiva njegove voche. Kad su stabla guste posadjena zaosinjuje jedan drugoga, pa tako u osinu neimaju snage, neimaju napridka, malo rode, a njihovo voche bude kao gluvo, i neslasno baſ kao trava.

V. Pekle je tako, Poſtovani, derxachu se tvoga

nauka gdigod budem sadit stabla; nechu gusto ne, da im osin nenaudi.

P. I nesamo osin udi stablim, neg i gustina i-sta. Kad su gusto posadjena stabla nemaju promaha, nemaju vitra.

V. A ſto çini vitar?

P. Vitar çini, da se berxe verti sok po stablih, da berxe sazori voche; vitar navodi na stabla one poçetke koji zamechu dervo, tojest *osigen, idrogen,* i *karboni.*

B. A ſto je ta *osigen, idrogen,* i *karboni*? Meni se çini, Poſtovani, da su to riçi *turske, xidovske* kojeli; nisam ji nikad çuo.

P. Ah! ah! ah! Nisu ni turske, ni xidovske, vech baſ one, s' koim se sluxe svi nauçni narodi za istumaçiti poçetke, koji se nahode u dervu, i u svakomu rastju. A kad bi hotio istumaçiti ove riçi naſki, reko bi, da je *osigen* poçetak od ljutila. Neuskvasi se vino, nepoſteti se meso bez *osigena;* da je *idrogen* poçetak od vode; nije vode bez *idrogena;* da je *karboni* poçetak od uglevja; nije uglevja bez *karbonia.*

B. Daj ti to dosech, Poſtovani! Nismo mi viſti tomu govorenju.

P. Ako niste viſti ovomu govorenju, a vi se uvistite. Ta nije muçno dosech da u dervu i u svakomu rastju nahode se ova tri poçetka, *osigen, idrogen,* i *karboni;* a u komu, i komu i *azot*, najskoli u kupusu. Ovi *azot* nahodi se u çoviçjemu gnusu; zato gnus çoviçji jest najbolji gnoj za kupuse.

B. Ako i nemoxemo dosech, ſto su ti poçetei, koji se nahode u svakomu rastju, a mi barem znamo, ſto upliva u rastje, i koi gnoj jest dobar za kupus.

P. Kad budemo govoriti o gojenju rastja napose, rechu vam ſto viſe, i kazachu vam koi gnoj jest dobar za koje rastje.

B. To si nam obecho joſ skoro. Ali, evala, Poſtovani, baſ si nas danas nauçio lipih stvarih...

P. Nemogu stisnut svaka u jedan razgovor, hoche se danah i govorenjah za mochi svaka izporaviti neviſtu texaku...

V. Joſ nam jednu izporavi, Poſtovani, pa chemo kuchi, eto je noch.

P. Što? ſto?

V. Çinimi se da si reko s' poçela, da se imaju paziti oko svakoga rastja tri stvari, *xile, panj,* i *plodjenje.* Çulismo od *xilah*, i od *panja* dosta besidah, ali nismo çuli niſta od plodjenja kako se moxe navesti na *plodjenje* stablo neplodno? Nu reci nam i ovo, er ovo çini mi se, da uzderxi najviſe texaka.

P. Baſ i uzderxi, i rechu vam. Kad se kaxe neplodno jedno stablo pazi se jeli odviſe snaxno, modro, n. p., zeleno. Ako je odviſe snaxno, odkriu mu se priko zime gornje xile, nek prime malo studeni. Ako je slabo; digne se oko njega stara zemlja, pa se stavi nova, i bolja. Ako ni to ne fajdi, odluſti se s' okolo panja jedan mali pas kore po put perstena. Ovi pas ustavi sok koi slazi u xile, çini da zavexe cvit, i da dade plod. Ali ovi poso nek bude najzadnji, jerbi mogo izich i ſkodan stablu.

V. Dobro, dobro, Poſtovani, to chu ja sve kuſat na jednoj triſnji, koja je i modra, i visoka, a neche da plodi po niſta.

B. Nu isporavi nam joſ jednu, Poſtovani, pervo neg idemo. Raſta svaka zemlja nemoxe podnit svaki plod? U nas ima n. p. ulja, a u Nimaçkoj neima; u nas neima, n. p. datalah, kave, zukra; a kod drugih ima. Kako to? Ali neznamo radit oko toga, ſta li?

P. Nije to ni do znanja, ni do radnje, neg baſ do zemlje. Svaka zemlja nemoxe podnit svaki plod, er svaka neima za svaki plod ni podobne hrane. Svako rastje iſte svoju vlastitu hranu, i onu miru topline bez koje nemoxe resti, ni dati plod. Tako je Bog ostavio, da u jednoj zemlji bude jedan plod, a drugi u drugoj; za da Narodi budu imati potribu jedan od drugoga; za da se priblixaju jedan drugomu, za da se poznadu, i ljube kao bracha, kao sinovi jednoga Otca. Ali sadaſnji Narodi neche ono ſto Bog hoche. Sadaſnji Narodi hoche da xivu o sebi; pa kad jim izadje na ruku sadiru druge narode kao duſmane; pa nije priateljstva na Svitu; pa nije ljubavi kerstjanske; pa sve naopako.

V. Viremi, Poſtovani, to dobro govoriſ. Bog hoche jednu, a mi drugu. Pa i kod nas nije priateljstva, nije ljubavi kerstjanske, neg propasti, i privara; pa sve naopako i kod nas.

P. Pa che i gore, Vide, ako se nepokorimo, i Bogu neobratimo. Dodiali su Bogu naſi grisi, ali to nepromiſljaju sadaſnji narodi. Sadaſnji narodi neviruju, da Bog vlada svitom, i da za naſe grihe ſalje nevolje i nezgode, koje terpi

i podnaſa Svit. Ako je nedacha kriva je suſa; ako je treſnja, kriv je niki unuternji zemaljski oganj; ako je bolest, pomor, kriv je ajer, oli koi zloçesti vitar; ako je ſtomudrago, nisu nikad krivi naſi grisi. A ja ſtiem u svetih knjigah *„da za grihe dolaze suprotivſtine“*; i da çovik griſnik neche ubignuti pedipsu Boxju ni na ovomu, ni na drugomu Svitu.

B. Imenami, Poſtovani, Bog iz tebe govori...

P. Govori, i govori, ali zaludu govori. U kratko moja bracho, jeli nedacha? jeli glad? Bog je poslao glad za pedipsu naſih grihah, i Bog je poslao glad za bolje naſe, da se poniximo pod moguchom njegovom rukom, da se pokorimo, i njemu obratimo. Pantite! zemlja nije izgubila, niti che izgubit plodnost, koja je primila od Boga joſ od poçela. Aii za dostignuti nje plod çovik ima je radit, er mu je tako bilo sudjeno po sagriſenju pervoga Otca. Ako oskudi plod; nije neg Bogu zahvalit, i moliti ga, da dade drugu godinu bolju od ove, er bi mogla bit gora. Nitko neima vechu potribu od Boga ſto texak. Zaludu radi, zaludu se muçi i znoj proliva, ako Bog neblagosovi njegove trude, sve zaludu. Dobro je, i verlo dobro, znati raditi zemlju, i goiti rastje, ali sve znanje çoviçje bude zaludno, bez Boxje pomochi. Otidite za veçeras u miru Boxjemu. Çekachu vas u Nedilju, da se porazgovorimo o uzmnoxenju rastjah.

V. Çekaj nas uhvano, Poſtovani, dochemo.

B. Hochemo doch, taman da bi bilo najgore vrime. Dobrati veçer.

Šantich.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XIV. DESETAK.

1. Koja je korist u mnoſtvu razliçitih reçenjah?

Odg. Jest ova, da moxeſ odabrati najbolje. Lipo je Artaban opomenuo Kserksesa kralja govorechi: *O vladaoçe! ako ne budu reçene razliçite med sobom izreke, nitko neche mochi bolju odabrati, nego che se morati sluxiti s' onom koja je reçena: kad ima viſe reçenih, onda je slobodno izbirati kao zlato.* Herodot.

2. U çemu se najviſe premnogi varaju?

Odg. U tomu, ſto misle, da imaju kada su imani, iliti od drugih sapeti. Seneka govoraſe: Koigod izmed vas xeli xiviti brez pogibeli, ſto viſe moxe, neka se uklanja od varavih dobroçinstvah, i darovah, u kojima se mi nevoljni i s' otim varamo, ſto mislimo, da imamo, a drugi nas imaju.

3. Pit. Koi najlakſe vara drugoga?

Odg. Priatelj priatelja: jerbo se nepriatelj muçno vara.

4. Pit. Od koga pokaranje skoro svaki blagim sercem prima?

Odg. Od onoga, koi s' lipim izgledom kara. Latin Pakat lipo govori od Teodozia Cesara: *Na tvoje stolove o samovladaoçe! postavlja se manje jistvinah polak mistah i vrimenah, nego na proste stolice. Odovuda vidi se razkoſnosti jedan za drugim, poçeli su ljudi ſtednost proſtimavati, i kada poçivaſe pritnje zakona, poçeli su se kadikad mnogi sami po sebi kajati. Tako bo i jest: zapovidjeno pokaranje oſtri, i ogorçava ljude, najbolje se zapovida izgledom.*

5. Tko je najviſe sam sebi nespodoban iliti nepriliçan?

Odg. Oni, koi je svima spodoban iliti priliçan. Zato se veli: *Svakom pogodan kergji spodoban.*

6. Pit. Kada je pravdoznancu najmuçnie govoriti?

Odg. Onda, kada svi drugi muçe, to jest, kada se nitko nepravda; jer onda neima koga braniti.

7. Pit. Koji se mnogo boje?

Odg. Oni, koji su mnogim za strah. Od Domiciana Cesara, kojega se svi poradi velike njegove okrutnosti bojaſe, piſe Trankvillo, da je duvare zidovah oko svakoga pridvorja, po kojem obiçavaſe ſetati, s' tako ugladjenim stinam çinio pokriti, da je na njima mogao spaziti sve, ſto iza njega biva. Paçe kako nikoji piſu, oko postelje u onoj sobi, u kojoj spavaſe, imaſe u naokolo duboku jamu izkopanu, priko koje po dervenom mostu ulaziaſe u postelju. Zato govore ljudi pametni, da strah udara straſitelja.

9. Pit. Koji sami najviſe svoja dobra uzpaju?

Odg. Pianci.

10. Pit. Kako se ima izversna, i najvecha slava?

Odg. Cicero veli, da su tri stvari, brez kojih se nemoxe imati podpuna slava; ova jesu: Ako mnoſtvo ljubi, ako viruje, i ako derxi, da smo kojega poſtenja dostojni.

XV. DESETAK.

1. Pit. Koi bi za plachu hotio primiti pljusku, ſto bi imao pervo svega potribovati?

Odg. Da mu dadu kacigu to jest, jaki oklop na glavu. Tako je mudri Diogenes odgovorio jednomu, koi ga upita: ſto bi hotio imati, za da pljusku dobie.

2. Pit. Med kojima je najmuçnie postaviti zakon od mira?

Odg. Med onima, izmed kojih jedan neterpi, da mu drugi bude jednak, a drugi nepripuscha, da drugi bude nad njim. Odovuda je sudio Francisko I. Kralj Franceski, da mir med njim i med Karlom V. Cesarom neche biti dugovit; jerbo, govoraſe, on jednakoga, a ja vechega nemogu podnositi.

3. Pit. Kako se mogu brez velikoga posla, i truda nepriatelji predobiti?

Odg. Samim posluxenjem, i popuschanjem.

4. Pit. Koga sricha najmanje pomaga?

Odg. One, koji su nerazborito smioni: jerbo ovima sricha svaka, koja je malo po malo udilila, na jednom otimlje; zato su dvojstruko bidni, i nesrichni, jerbo su pervo bili srichni. Augusto Cesar imadiaſe obiçaj govoriti, da se na oklope smionih vojnikah ima zlatna udica priſiti, koju kad izgube, vişe gube nego su ikad ulovili. Malo koi dobro sverſuje, koi naglo, i nerazmiſljeno poçimlje; *naglo pogiba, s kojim pamet nevlada.*

5. Pit. Zaſto smert slikuju u muſkoj spodobi, iliti prilici?

Odg. Zato, jerbo je smert cerna, ruxna, i gnjusna, a nije xene na svitu nijedne, koja bi hotila biti cerna, ruxna, i gnjusna.

6. Pit. Koi je najviſe pomagao oteti grad izgubljeni?

Odg. Oni, koi ga je izgubio. Kada Salinator Rimljanin izgubivſi Tarent, grad, i bixaſe u drugo misto, doſavſi po zgodi na susrit Kvintu Fabiu, reçe njemu kakonoti samomu sebi slavu davajuchi: *Fabio! po meni si dobio Tarent;* Fabio nasmihavſi se, i narugavſi se s' njim odgovori. *Istina je: jer da ga ti nisi izgubio, ja ga nebi bio dobio.*

7. Koi çestokrat najvechu korist prima?

Odg. Oni, koi se je najveche ſtete bojao. Tako je texe suxanstvo mnogim slobodnost porodilo, i kada se je sricha sa svojim igrala, odkuda su se oni pohuljenja bojali, od onuda je njima vecha svitlost slave sinula. Kada Frideriko Spinula vojvoda Spanjolski biaſe udario na Holandeske brodove blizu Slusenskoga pribrodiſta, sidiaſe na Spanjolskom brodu zakovan jedan zasuxnjeni Turçin, i dogodi se, da je na jednom zerno nepriateljsko razbilo verige, u koje suxanj biaſe zakovan, ſto spazivſi skoçi u more, i prepliva na brod Holandeski, odkuda udilj odpustjen ode srichno u Carigrad. Ovako je oçita pogibel, i bliza smert onomu dala xivljenje. *Galucio.*

8. Pit. Koi prima svit suprot vlastitoj svojoj volji?

Odg. Oni, koi je pitao ne svit, nego stvar istu.

9. Pit. Što je u jednomu çinu bolje nego svi sviti, iliti napute?

Odg. Jest ista zgoda za uçiniti ono, ſto bi se hotilo.

10. Pit. Kojemu se svidoku ima najviſe virovati?

Odg. Sebi istomu. Ako su poſtena, koja çiniſ, neka budu znana svakomu; ako li su ruxna, ſto treba da drugi znade, kad sam znaſ, da je ruxno, ſto çiniſ. Jao tebi, ako ovoga svidoka za niſto derxiſ.

XVI. DESETAK.

1. Pit. Koja su ona, koja uzimljemo brez da nam se stuxuje?

Odg. Ona, koja nam je nuxda uzimati. Seneka govori, da su svaka pripravljena, i pri ruci, koja su za zdravlje, a koja su za razkoſje, i naſladnost, ona se s' trudom, i mukom dobivaju. Uxivajmo dakle ovo dobroçinstvo naravi, i brojmo ga med velikim dobroçinstvim; mislimo, da nam vechega dobra narav nije uçinila, nego kada je uredila, da brez stuxivanja xeludca uzimljemo sve, ſto je potribno uzimati.

2. Pit. Tko najbolje obchinski zakon obsluxuje?

Odg. Smert: jerbo se na ni∫to neobzire, nego posica jednako kralja, i podloxnika, bogata, i siromaha.

3. Pit. Koi uzimlje veliku osvetu sverhu nepriatelja?

Odg. Oni, koi mu xenu nahodi, i daje. Pitagora upitan, za∫to je nepriatelju svoju kcher za xenu dao, odgovori: *zato; jerbo mu ni∫ta gorega nisam mogao dati, ni vechega zla uçiniti.*

4. Pit. Kakva se xena ima uzeti?

Odg. Malena. Od ovoga dao je razlog Demokrit, koi upitan, za∫to je malenu xençicu uzeo? odgovori zato, jerbo *u zlu treba vazda odabrati manje.*

5. Pit. Koje je zakljuçenje najbolje?

Odg. Jest zakljuçenje ilititi skopljenje, i zaver∫enje dobroga, i kripostnoga xivljenja. Seneka govora∫e: *Ima se gledati kako u ∫urki tako i u xivljenju ne kako je dugo trajalo, nego koliko je dobro i kripostno bilo. Sve ti je jedno prestati, i sver∫iti ovdi ali ondi, samo nastoj, da ti sver∫etak bude dobar.*

6. Pit. Na koi naçin moxe çovik produgljiti svoje xivljenje?

Odg. *Schola Salernitana* u svojem sliçnoriçnom nauku govori: Ako xeli∫ dugo xiviti na zemlji, nemoj nikada biti jako skerban, nemoj se jaditi, çuvaj se vina, veçeraj po malo, dixi se na noge po blagovanju, i nespavaj po podne.

7. Pit. Koja su med dobrim çoviçanskim najvecha dobra?

Odg. Jesu dobri drugovi. Simak pi∫e od stanovitoga mudroslovca imenom *Horus*, koi bia∫e ne manje uçen, nego kripostan, da je çesto govorio, da se med ostalim dobrim sriche imaju brojiti dobri drugovi.

8. Pit. Koja je versta smerti zloçesta?

Odg. Velim s' Biantom mudroslovcem da ona, koja je izi∫la iz zakona, to jest, koju je grih porodio: jere zakon na smert odsudjuje samo one, koji su veliko zlo uçinili.

9. Pit. Pod kojom se zvizdom radjaju pianci?

Odg. Pod bukarom, ali pod ribom.

10. Pit. S' kojima se ima ∫echati, i raditi?

Odg. S' onima, zbogu kojih neima∫ se stiditi, kada te drugi u njihovu dru∫tvu ugledaju. Hipokrat susritav∫i jednoga mladicha, za kojim njegov drug slidia∫e spaziv∫i, da se je on zacerljenio, reçe: *S' onima ima∫ ∫etati s' kojima kada bude∫ vidjen, neima∫ lice promnjivati.*

POZDRAVLJANJE I ZAHVALJIVANJE.

Pozdraviti je uljudnost, zahvaliti duxnost. Tako se navadno razlikuje, premda ova razliçnost nije obchenito prava. Ima dosta ljudih, koji druge za obvezane derxe, da ih oni pozdraviti moraju, i sasvim tim nesmatraju zahvaljenje od svoje strane za nikakovu duxnost. Svaki vojnik mora prid çastnicim svoje çete poçitbu izkazati, odvratili ju oni ali ne. Što je neugodnie, je li pozdrav, koju damo, bez da se opazi, ili zahvalnost, koju za jedno pozdravljenje vratimo, koje nebia∫e nami naminjeno, jedva che se mochi razluçiti. Obadva ova nepovoljna sluçaja imadu neku ponixenost, najskoli kad se zna, da su stvar smotrile osobe, koje su tako ditçinske, da se nad tim zlorado smihu. Takodjer i suprotivno udionictvo pri takovih sluçajih neprobudjuje nikakovo ugodno chutjenje. Smotrimo li, da je netko pozdravio, kad je vech kasno bilo zahvaliti se, tad mnokrat, najskoli kad je pozdravljajuchi kakova ugledna osoba, nemoxemo bez bojaznosti biti, da nas svidoci pozdravljenja nechedu za ohole i neuljudne derxati. Ako li nam se tko zahvali, koga nismo pozdravili, tad se ljutimo, da smo u pervi mah zahvalnost, smatrav∫i ju kao pridizkazanu pozdrav, opet s jednim pridizkazanim zahvaljenjem okrunili, dakle zahvaljujuchemu njegovu bludnju ba∫ uprav ochutnu uçinili, doçim bi pristojnost iziskivala, da se bez daljnih izkazivanjah çasti svoj put nadostavi. Ljudim zloçesta vida sluçi se u tomu odno∫enju jo∫ i druga neugodnost. Oni pozdrave tudjince, ljude priprostoga stali∫a, dapaçe i glavne nepriatelje, koje su oni u daljini od toliko i toliko korakah za znance, odliçne osobe i priatelje derxali. Jedan sudaçki vichnik u B... pokloni se jedanput do cerne zemlje jednomu posluxitelju, koi je zazoritu, bi rechi vojniçku odichu nosio, i koga je kratkovid za Generala B... derxao, çemu se je svaki mimo hodechi smihao, a ponizno pozdravljeni ne najmanje. Drugikrat mnia∫e on svoga druga pozdraviti, ali bo je bio, kako se je na blizu pokazalo, je-

dan çovik, koi mu je nedavno krivom prisegom tisuchu talirah na duʃi odnio. „ Odtad, pripovidaʃe nesrichni sudaçki vichnik, unavadio sam se, buduch da nemoxem ochalah nositi porad neodoljive glavobolje, koju mi to orudje prouzrokuje, da na cesti uvik prida se gledam, a kad vech moram naprid ili na stranu gledati, tad poçmem tako zazorito xmigati, da svatko moju bolest spozna. “

U takove i joʃ mnoge druge nesgode dospije se kroz pozdravljanje i zahvaljivanje, premda je ovo i ono jedan izprazni obiçaj uljudnosti, jedno navadno beçenje i koçenje, kod koga se malo kad ʃto misli. Uzmimo najprie çin, kako nam ga ljudim obiçaj pripisuje. Mi odkrijemo glavu i poklonimo se. Ovo zadnje moxe pristojno biti; u njemu lexi navistjenje pokornosti, poniznosti, podloxnosti, premda nitko niti samo u snu o tomu nemisli, da se podloxi osobi, koju pozdravi. Ali bo kakova poçitba lexi u odkrivanju glave, ako se nexeli moxebit s tim naznaçiti, da se glava za odsichi ponudjuje: jedno pridstavljenje, koje bi europejskoj izobraxenosti veliku silu uçinilo?! Naznaçuje li nagost jednoga uda tilesnoga poçitbu, tad nam se ponudjuje ovdi jedno naravsko i sasvim logiçko zahtivanje, koje potlaçiti moramo; ako li je pako pokrov glave doisto bilig neuljudnosti, kojega se prid odlikovanim ljudim liʃiti moramo, za mochi se ukazat kao ugladjen i dobro izobraxen çovik, zaʃto dakle dade nam obiçaj iliti moda jedan komad odiche, koja uljudnosti u obchenju tako mnogo smeta? Ona ista odicha, koja çovika na ulici, na ʃetnji, u vertlu pristojno i plemenito odivena ukazuje, morala bi ga takovoga uçiniti i u sobi, bila ona puna Knexicah i Princesicah.

Mi nasertjemo na takovu mnoxinu protuslovjah i nedokuçnostih pri razmotrivanju pozdravljanja i zahvaljivanja kroz odkritje glave, da se nemoxemo çuditi, kad se ovo izkazivanje uljudnosti jednomu Iztoçaninu, koi veoma njexno chutjenje pristojnosti i pravi naçin u tomu ima, posve smiʃno i nesputno ukaxe. On stoji s pokrivenom glavom prid najmoguchniim, dapaçe i prid Bogom, i ne zato, jer mu je glava ostrixena, nego jer on derxi odkritje glave, kao svakoga drugoga uda na tilu, za nepristojno i nesputno. Jedan gologlavi Europeac tako mu je oduran, kao bi nami jedan çovik bio, koi bi bosonog u plesaonicu jednoga ugledna druxtva stupio. Uzmimo zatim rići, koje takov pozdravljanja naçin kod nas sprovadjaju: „ Sluga vaʃ ponizni! “ — „ Priporuçujem se vami! “ — „ Uzimljem si çast, vami moj naklon uçiniti! “ — „ Moja vam pozdrav! “ — „ Dobro jutro, dobar dan, dobra veçer! “ — „ Xelim dobru posvedu iliti dobar apetit! “ — „ Xelim da dobro probavite! “ — Kako li prazno, taʃto i glupo zvoni sve to u prispodobljenju sa „ *salemaleikum* “ mir budi s tobom! „ Kako li nadvisuje u tomu odnoʃenju naʃe plemenito izobraxene ljude Persian, Turçin ili Arapin, koi o kerstjanskomu izobraxenju niʃta nezna, niʃta o uljudnosti i mudroslovja, koi je ujedno sluga i okrutnik, rob i samosilnik!

Iztoçaninov „ mir budi s tobom “ opominje nas na izvornu podobu i slutnju pozdravljanja u obchemu. U perva vrimena çoviçanskoga narodjenja, nebiaʃe pozdrav nikakov naklon, nego izraz blagoslova, jedna xelja, da har i milost najviʃjega bitja pozdravljenomu u najvechoj miri u dio dojde; povratjanje xelje bilo je zahvaljenje. Biaʃe li tako pozdravljeni jedan tudjinac, koi okripljenje, pomoch ili obranbu traxech, na prag stupiʃe, tad je u pozdravljenju takodjer i uvirenje bilo, da on sa svim sredstvim kuche zapovidati moxe, dokle takovih potrebuje. Iztoçna gostoljubnost davaʃe podlogu slici, koje ures u pridoçju biahu kipovi pozdravljanja i zahvaljivanja. Tako pozdravi *Abraham* tudjince, koji su ga s nadanjem na skori blagoslov obitelji obradovati imali, a *Laban* reçe *Eliezíru*, pozdravivʃi u njemu takodjer njegova poslatelja: „ Blagoslovljeni gospodinov, ulizi u nutra; zaʃto stojiʃ vani? “ Tako pozdraviʃe *Raguel* mladoga *Tobiu*, a *Cirus* pisaʃe, izdavʃi onu veliçanstvenu, kao vladoumnu zapovid za oslobodjenje u Babilonske krajeve prognanih Xidovah: „ Moju pozdrav narodim svita! “ Vladatelju kraljestva svita nebiaʃe na misli, da naklon uçini puçkim plemenim, koji su mu dilom sluxili, dilom na skoro podloxeni imali biti, nego on najde svomu poloxenju shodnie, da narodim nazove riç blagoslova, i da svojej sili osvojenja pridoda jedan uloxak svetjeniçkoga dostojanstva. *Salomon* dade, hotivʃi pogodbu za zidanje hrama zakljuçiti (terpljivii nego mnogi kerstjan pram nekerstjanu), poganskomu *Hiramu* iz *Tira* kazati: „ Tvoj Bog blagoslovio tebe! “ Angjeo *Gabriel* reçe *Marii*: „ Budi pozdrav-

vljena “, i kao da je ovaj nešto svitovno i naklonjivno zvonechi pozdravljenja način popraviti i istu pozdrav izpričati hotio, primetne k tomu: „ Ti si puna milosti i Gospodin je s tebom. “ Isukerst sluxio se je pozdravljenjem: „ Mir budi s vami. “ — Ova pozdrav odjekuje opet kroz svu dogodovštinu kerstjanske crikve, takodjer i u onih vrimenih, gdi na mir nitko nemisliše, i buduch da mir u tomu smislu samo Bog darovati, dakle samo on ovu pozdrav učinivo izustiti moxe, promini se ona u: „ Gospodin budi s vami! „ *Dominus vobiscum* je vechkratna pozdrav misu sluxechega redovnika, pri kojoj se on pram obchini okrene, ruke razkrili, kao za ogerljenje, i zatim ih polakano sklopi. Napominjuch ova bogočastna pozdravljenja iz redovničkih ustah nesmimo neopazno puštiti, da se u mnogih derxavah takodjer i svitovni ljudi, najskoli naši seljani, samo *poboxnih pozdravljenjah* sluxe, i da takova u okruxjih, gdi katoličanske i luteranske obchine stanuju, jednom verstom obilixtva postaju, po komu se stranka od maha pozna. Katoličanski narod pozdravlja: „ Hvaljen budi Isus Isukerst! “ i zahvaljuje: „ Na sve vike! “ Luterani naprotiv govore: „ Bog vam dao dobro jutro! “ (i tako različno po dobi dana), na što se odgovori: „ Bog vam zahvalio! “ — Takodjer i Rimljani pozdravljahu: „ Bogovi blagoslovili tebe! “ Gerci priredjivahu često svoja pozdravljanja po okolnostim i potribocham pozdravljenoga. Tako su pozdravljali putnika: „ *Hermes* budi s tobom! “ Xetelac, iduch na njivu, najvolije pozdrav čuti: „ *Dmitar* budi tebi haran! “ — Takodjer i nexivuchi pridmeti biahu pozdravljeni, ako su stvari osebne počitbe bili, kao: kuchni bogovi, koji da kako biahu za xive derxani, buduch da im se je, kao kipovim obchenitih boxanstvah u Rimu, uredna gostba (*lectisternia*) davala: — umerli i vonjomazni (*mumirani*) članovi obiteljah u Egiptu; vode u Libii. Da su stari Nimci svoje svete konje pozdravljali, mora se naravitie nachi, nego što je u svoje vrime najmoguchnii i najponositii narod na zemlji, Rimljani, Nerovim konjim bivši na dvor izpeljivani, nizke naklone činio, i što su straxajuchi pretoriani pod *Heliogabalom* isto oruxje, koje proti Cesarim mnokrat terzahu, klanjali prid veprim, koji su se u cesarsku kuhinju donosili.

U koje vrime su pozdravljanja svoju bogočastnu slavu izgubila i u naklone se izvergla, nemoxe se tako lako odlučiti; ali bo to ukazanje dovodi se ipak iz onih vrimenah, odkad bogočastja prestadoše s vladanjem i javnim xivljenjem jedno i isto biti, i odkad se je započelo razvitje — budi mi slobodno rechi — svitovno-samostalnih pučkih i derxavnih uredjenjah, koja su premda s bogočastjem i njegovom koristjom skopčana, ali bo ipak nešto osebnoga bila. Tad se moradoše bogočastna pozdravljanja u crikvena okruxja nazad povratiti, i ljudi svitovni načiniše si vlastite svoje način pozdravljanja, koji se po sputnosti, navadi i običaju prirediše, i za izprazne naklone ustanoviše. Opis pozdravljanja i zahvaljivanja nebi nikakov neznamenit prines za povist čovičanskoga izobraxenja, a sastav pozdravnih običajah kod različnih divjih narodah nikakov zločesti etnografički *kvodlibet* bio. Koi li izobilni gmot za jednoga veseljaka iliti humorista, kad bi on opisao, kako bi jedan u naklonih uvixbani, veoma udvorni nimački ali francuzki mladich na šetalištih i putovanjih po svitu izvan Europe svigdi za najvechega grubiana derxan bio, jer on samo po europejsku pozdravlja, i n. p. na *Celebi* propušti, susritivšega s mokrim palcem po obrazu pogladiti, ili na *Madagaskaru* neudari s glavom o tilo onoga, koi tu počastnu pozdrav zasluxuje. Poznani putnik *Wilson* skoro bi bio na jednomu australskomu ostrovu porad svoje europejske pozdravne uljudnosti kao uvriditelj veličanstva smotren, jer bo učinivši prid poglavicom svoj naklon, dostojaše se njegova milost pomisliti, da je to nakretanje divjega majmuna, kad se na skok pripravlja, pak se zavuče u svojoj mudrosti zad svojih xenah. — Dakle ima narodah, kojimi se naš način pozdravljanja ne samo smišan, nego i pogibelan ukazuje.

(Iz *nimačkoga*)

Urak Ivan.

DALMATINSKE POSLOVICE.

Svakoj ptici svoje gnjizdo čini se lipo.

Gdi je više majah tu je manje jajah.

DANICA.

Zvizdoslovci sadaſnjeg vrimena broje 11. glavnih planetah t. j. jedanest onih zvizdah, koje se periodiçeski [1]) oberchu okolo naſeg sunca kao oko svog sridotoçja; i ove zvizde sastavljaju sunçanu sistemu ili red poglavitog dila ciloga ovoga svita po miſljenju zvizdoslovacah. Danica je najsvitlia i najlipſa od svijuh zvizdah, koje se na naſoj sistemi nalaze; zato su je stari zvizdoslovci i prozvali Boxicom lipote t. j. Venerom—Naſi mnogi texaci po Dalmacii nazivaju je i Volaricom, zato kad ona grane, izpuſtaju volove iz volarice da se napasti mogu dok na radnju podju. — Kod pismotvoracah svijuh vikovah ne samo Gerçkih, Latinski itd., nego i kod naſih prostonarodnih, u velikom je upotrebljenju, koi, kad opisuju lipotu lica kakve divice, kaxu: lice joj je kao u danice!

Ona u jednom periodu, od okolo 280 danah, vidja se ichi prid suncem na istoku za nikoliko urih; a za drugih 280 danah, vidja se ichi za njim na zapadu, takodjer za nikoliko urih. U pervom sluçaju imenuje se: Priodnica, Zornjaça, Danica i Volarica; a u drugom pak naziva se Veçernjaça. Mnogi prosti ljudi misle da su to dvi zvizde, i pogombali bi se s' çovikom, koi bi im istino dokazivao da je to jedna i ista zvizda.

Danica je tilo tverdo i tamno, kao i sve ostale planete; a onu svitlost, koju mi na njoj vidjamo neizpuſtaje iz sebe, nego zraci sunçani na nju padaju, i od nje se u oçi naſe odbijaju, te to je uzrok da mi nju sjajnu vidjamo. Njezino ekliptiçesko [2]) obrachenje okolo sunca sverſi se za 224 dana 16 urih, 41 minut, i 27 sekundah; a okolo svoje osovine [3]) oberne se jedanput u 23 ure, 21 min. i 7 sek.

Poverſaj Daniçin ima 196,238,000 kuadratnih, t. j. koliko dugih toliko i ſirokih, miljah; daklen ona je manja od naſe zemlje 3,012,205, m. k. koje poverſie jest od 199,250,205. k. mi.

Danica je posli Mercuria, druge glavne planete, najblixa suncu. Herſchell vidio je, pomochu svoga *telescopia*, ili uveliçavajucheg stakla, u njoj gore i planine naliçne gorama i planinama zemlje naſe, iz çega dokazujemo nesumnjajuchi se da je i Danica jedan dio ovoga ciloga svita, kao i zemlja naſa.

Kad smo svu Danicu ovako opisali, sada je pitanje: imali i u njoj razumnih stvorenjah, kao i na naſoj zemlji? — Kozmologija ili nauka umna o svitu, uçi nas da u njemu nema nikakve suviſnosti, niti da je zaludu ſto stvoreno. — Mi smo se uvirovali iz gorireçenih, da je Danica zemlja, da ona ima svoje gore, svoje planine i kao glavna planeta ima i svoje vozduhokruxje ili atmosferu: ali sva ova tilesa po prirodi svojoj jesu mertva; a ono ſto je mertvo nepribiva zaradi sebe, nego sluxi za orudje drugim blagorodniim bitchama ili suſtestvama; ova pak blagorodnia bitcha jesu stvorenja razumna, koja sama oni cilj dostignuti mogu, zaradi koga je Bog stvorio ovi svit. Cilj pak ta jest hfalenje i slavljenje Boga, a drugi niko hfaliti i slaviti nemoxe razumno Boga, nego sama stvorenja razumna. Iz ovoga pak slobodno rechi moxemo, da kad u Danici, kao jednom dilu ciloga ovog svita, nebi bilo stvorenjah razumnih; to bi ona u taſche onako visila; niti bi joj sluxile gore ni planine, niti vozduhokruxje, jerbo bi sve to uzaludu onako stalo, kad nebi na sluxbu nikom tribovalo: daklen zaista priznati moramo da u Danici ima stvorenjah razumnih kao i na naſoj zemlji. Ova stvorenja razumna, moraju imati i svoja tilesa da ſto dilati mogu. Razumna ova stvorenja s' tilom sjedinjena nazivamo mi ljude. Ljudi pak ovi u Danici, moxe biti, da su sasvim razliçni od nas; niſta zato, nami je dosta znati da ima i tamo ljudih, ako i jesu prirode razliçne od nas. Ovo ſto sam rekà dovlem za Danicu, razumi se i za sve ostale planete; jerbo nije moguche da bi ovi merviçak, pram cilom svitu, zemlje naſe sam podpuno sluxio na hfalu stvoritelja, a sva ostala ovoga svita tilesa, da bi tako u zaludu stala. — Znam da che mi mnogi rechi: ſta ovi çaverlja! ali che takovi u isti mah sami sebi govoriti: da xivu u svitu a da ga nimalo nepoznaju. —

S.... Imochanac.

---

[1]) *Vrime, koje uloxi jedna planeta okertajuchi se dok dodje na oni isti bilig na nebu s' koga je poſla, u Astronomii ili Zvizdoleçtvu naziva se period: i buduchi da periodi svagda ravno vrime imaju: zato „periodiçeski" znamenuje u ravnom vrimenu, koi i duxe i krache moxe biti, kako koje tilo nebesko vechu ili manju berzinu ima. —*

[2]) *Ovako naziva se oni krug kog' izobraxavaju ili prave planete okrechuchi se okolo sunca.*

[3]) *To je ona pruja, koju u pameti povlaçimo kroz serdce planeta, kao kroz serdce kakve jabuke, od juxne do siverne njihove strane; jerbo planete okrechuchi se okolo sunca u isti mah okrechu se i okolo svoje osovine, i od drojstrukoga ovog njihovoga oberchanja znati moxemo njihove godine i dane; tako na priliku jest godina Daniçina od 224 dana i 17 urih, a dan jest od 23 ure i nikoliko minutah. —*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 11.

NA 15 OXUJKA

IV. GODINA

1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi/nja mu je cina **4 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **5 f.** zarad po/te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po/tah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro/ka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ŠTO JE ABECEDAR.

Ali kuj, ali se nemerçi.

Od A, B, C, izvedeno ime *Abecedar* zlamenuje:

a) Onoga, koi A, B, C, i ostala slova, kao i *Slovar*, gradi salivajuch, slikujuch, ili na koi drugi naçin naçinjajuch.

b) Zlamenuje onoga, koi tako naçinjena slova derxi, nosi, ali prodaje, ili druge na poznanje slovah navodi.

c) Zlamenovati moxe i onoga, koi se uçi slova poznavati. Tako velimo n. p. Ono su sve goli *Abecedari*, a ovo su *Bekavci*, to jest: Ono su dica, koja uçe stoperv slova poznavati, ovo su oni, koji se uçe slova sastavljati, i redovito, izgovarati, n. p. b-a, ba, b-a-t, bat, itd.

Knjixica, iz koje se dica uçe redovito slova poznavati, u slovke sastavljati, cile riçi izgovarati, i najposlie redovito ſtiti, zove se ABC, *Abecedia*, i *Bekavica*.

Ove riçi jesu ne malo u puku poznate istim ribarim, zemljotexnicim, i pastirim; sa svim tim imali bi gotovo virovati, da su one nepoznate nikojim muxevim, koji se med pervim uçiteljim broje i koji grade takove knjixice, i daju iste puku u ruke. Mi smo proſavſe godine ugledali jednu takovu knjixicu, koja je u Karlovcu na svitlo iziſla pod nadslovjem:

ABECEDAR

ZA DĚTCU

za naučiti se hervatski čitati polag

novog pravopisa

sastavljen

po

IMBRI ANTOLIĆU.

U ovom nadslovju pod imenom *novoga pravopisa* razume se nove Zagrebaçke krabonosice *ć, č, ě, š, ž*, zbogu kojih imalo se je rechi: *Polak novoga krivopisa.* Ove bo su krabonosice uzrok, da je nadslovje u obziru nikojih slovah, i riçih, kako i ista knjixica krivo upisana. *Za Dětcu*: Ova riç *Dětcu* ili se veli u pervom sklonu *Detec*, ili *Dete:* ako se veli *Detec*, tako je imalo biti hervatski upisano *Detca*, a ne *Dětcu*, zaſto kod nas pridstavak *za* za sobom nikada ne potexe trechega sklona, niti se ima razlog za obratiti çisto *e* u krabonosicu *ě*. Ako li se veli *dete*, onda nemoxe imati mista po sridi slovo *t;* jerbo se veli çisto *deca*, *djeca*, ali *diça*, a ne *det-ca;* dakle imalo bi polak çistoga jezika Hervatskoga aliti Ilirskoga biti upisano *za decu*, ali *za djecu*, ali pak *za dicu*.

Za ovim imenom slidechе riçice: *za naučiti se* krivo su postavljene, jerbo se obziru na pridstojeche ime *dicu*, koja se iz ove knjixice imaju uçiti poznavati slova, naçinjati slovke, i sastavljati riçi. Ovdi je *krivo* postavljeno dvaput *za*, i riçica *se*: jerbo se neveli: *za nauçiti se za*

dicu, nego: *za nauçiti dicu ſtiti*, *pisati*, *govoriti*, i ostala.

U naſem xivuchem jeziku jest vlastita, i kod puka obiçajna riç *ſtiti*, a *çitati* jest viſe riç Ruska, k' tomu ona je kod nas dvojglasna: zlamenuje çastiti, gostiti, ſtovati, a ſtiti zlamenuje samo kod onih, koji se radie Ruskoga jezika priderxavaju.

Polag novoga pravopisa hoche rechi *nepravo:* zaſto u naſem çistom jeziku negovori se *polag*, ni *poleg*, nego *polak*. Tako ravno misto *ravnitelj glavne Škole*, imalo bi stati vlastito ime *upravitelj: ravnati, poravniti* zemlju, dasku, ali ſto drugo, a *upravljati* brod, vojsku, çeljad, dicu i ost. Od poznatoga imena *Slunj*, *Slunjanin*, ima se prilagateljno ime *Slunjski*, a ne *Sluinski*. Tako i od *kraj*, *krajina* imamo *krajiçnik*, i *krajiçni* a ne *krajiſni*. Inostransko ime *Škola* jest odavno kod nas udomljeno, ono dobro stoi, ali bi naſki ugodnie glasilo: *mistnom upravitelju glavnoga uçiliſtą*, i *poglavite uçione*.

Dakle cilo skoro nadslovje ove knjixice jest uçinjeno polak novoga Zagrebaçkoga pravopisa, to jest: ono je zlo uçinjeno: jerbo su nikoja slova krivo postavljena u riçi, i jerbo su nikoje riçi pokvarene, ili nepravo uzete.

Za tako sastavljenim Nadslovjem na strani 3 slidi red, i razdiljenje Slovah *Štamparskih*.

Iz sviuh okolostanakah vidi se, da je sloxitelj knjixice kroz riçicu *ſtamparskih* hotio razluçiti slova utiſtena od slovah upisanih, ali on ovo nije rekao. *Lo Stampatore*, *der Drucker* zove se naſki *tiſtitelj*, i *utiſtitelj*, i ono, ſto je njegovo, zove se polak Talianskoga *Štamparovo*, i *Štamparsko*, i polak Nimaçkoga *Drukarevo*, i *Drukarsko*, a naſki pravo velimo *tiſtiteljovo*, *utiſtiteljovo*, tko che pak virovati, da je utiſtitelj u ovoj knjixici svoja slova izdao? Okolostanci daju razumiti, da je ovdi govor od slovah, koja iz tiska, i izpod tiſtila izlaze; dakle imaju biti slova *utiſtena*, slova *od tiska*, i slova *od tiſtila*.

Red, i razdiljenje slovah prikazuje se polak spomenutoga novoga pravopisa, to jest *krivo*. Kod svih narodah u redu slovah slovo A ima pervo misto, a polak ovoga pravopisa ima se na pervom mistu slovo *i*.

Razdiljenje je pravo uçinjeno na *Samoglasnike*, i na *Soglasnike;* ali je opet po novom Zagrebaçkom pravopisu reçeno, da imamo ſest samoglasnikah: i, u, e, (ě), o, a, kada medju tim mi neimamo nego samih çistih pet samoglasnikah a, e, i, o, u. Po novu Zagrebaçku govori se pod zvizdicom *), da se divno slovo i samoglasnik ě izgovara kao e, i, ie, ili je; ako je ovo divno slovo çisto *e*, zaſto nosi na sebi rasle? ako se izgovara kao *i*, kako se moxe zvati *e*? ako daje slovku *je*, kako moxe biti samoglasnik? Zaisto *j*, jest pravoga imena soglasnik; i nije moguche, da se ovo pletivo ditetu od sedam godinah u mozak upili.

Na istoj strani vidimo podrazdiljenje soglasnikah na *jednostruke*, i *sastavljene*, ali je i to opet polak novoga pravopisa Zagrebaçkoga, to jest onako, kako neima biti.

Med jednostrukim soglasnicim stoi ć, č, š, ž, a med sastavljenim nahodi se dj, dž, gj, lj, nj, tj. Ovdi se jedno prikaxuje, a drugo se govori, i to je polak novoga pravopisa. Zaisto, ako je *c* samo jedna çerçka, ć mora biti ſtogod viſe, ravno tako i č, š, ž; a da je postavljeno, kako treba ch, cs, sh, mi bi vidili po dva slova stavljena, i ako bi misto nagerdjenoga slova ž postavili x, nebi vidili nego samo jedno slovo. Med sastavljenim slovim nepravo se broji dž, i tj, zaſto u naſem jeziku neimamo takovoga glasa, koi bi se imao bilixiti kroz dž, za Turske pak riçi neimamo u naſemu jeziku skerbiti za nova slova. U ostalom naſi sastavljeni soglasnici ch, cs, dj, gj, lj, i nj salivaju se u jedno slovo tako, da se nemogu rastavljati, a *tj* nenahodimo u nijednoj riçi, gdi se nebi moglo jedno od drugoga rastaviti, i riç pravo izgovoriti; k' tomu mi neimamo ni jedne riçi, koja poçimlje od *tj* kao od jednoga osobitoga soglasnika; one riçi, koje se tako nahode pisane, izlaze iz neizobraxenih ustah, kao *tjeme*, *tjesno*, *tjelo*, i ostala, misto *time*, *tisno*, *tilo;* sverhu toga çuje se podpuno j kao i onda, kada samo stoi s' jednim samoglasnikom kao *ja*, *jid*, *moj*, *roj; ganut-je*, *padnut-je*, *uskersnut-je*. Dakle *tj* ni blizu nestoje u jednome glasu kao *ch*, ali *lj*.

Na strani 4. Ima se *Tabela Slovkih*. Perva riç nije naſa, a Latinski nepiſe se *tabela*, nego *tabella*, daſçica; druga je riç pokvarena: kod nas *tikva*, i *smokva* ima u drugom sklonu mnoxnoga broja *tikavah*, *smokavah*, tako se veli i *slovka*, *slovakah; slovkih* pak neima u nijednom

sklenu ako ne kod samoga Zagrebaçkoga novoga pravopisa.

Na strani 6 pod dvima zvizdicam dobro se bilixi, da imamo nikoje sastavljene soglasnike, koji se u slovikovanju, i pisanju nerazdiljuju, to jest, vlastito govorech, ne *rastavljaju*, ali se takova slova podpuno neprikaxuju. Koi misli takovu knjixicu za dicu puku dati u ruke, mora na slidecha slova nerastaviva paziti.

Nerastavivi soglasnici jesu oni, koji se u izgovaranju riçih, i u pisanju nemogu rastaviti, n. p. pa-stir, se-dlo, a ne: pas-tir, sed-lo.

Takovi soglasnici u Ilirskom jeziku jesu slidechi:

a) Sastavljeni soglasnici ch, cs, dj, gj, lj, nj, sh.

b) Soglasnici prosti bd, bl, br, n. p. *bditi*, *blato*, *broj*.

c) ck, cm, cr; n. p. *ckiliti*, (plamen sviche), *cmilj*, *crivo*.

d) dl, dm, dn, dr, dv; n. p. *dlaka*, *dmiti*, *dmuch*, (dimati, dimajuch), *dno*, *sadno*, *dvori*, *dvanke*.

e) fr; n. p. *frasnik* od puʃke, *fraska*, nagriʃpina koxa.

f) gd, gl, glj, gm, gn, gnj, gr, gv; n. p. *gdi*, *glava*, *gljiva*, *gmiza* (sitno olovo za puʃku) *gmaziti*, *gnoj*, *gnjiv*, *gnjesti*, *grad*, *gruda*, *gveriti* (popriko gledati) *gvozditi*.

g) hl, hm, ht, hv; n. p. *hlad*, *hmelj*, *hmuchak*, *hrana*, *hrabren*, *htiti*, *hvoja* (grana s' listjem), *hvala*.

h) kl, klj, km, kn, knj, kr, kv; n. p. *klas*, *kljast*, *kmet*, *knez*, *knjiga*, *krov*, *kvas*.

i) ml, mn, mr; n. p. *mladost*, *mnogi*, *mrav*.

Neugladjeni govor ima mlj; n. p. *mljeko*, *mljekarica*, misto *mliko*, *mlikarica*, ali *mlieko*, *mliekarica*.

j) pl, plj, pr, ps, psh, pt; n. p. *pliva*, *pljuvati*, *prashina*, *pseto*, *pshenica*, *ptica*.

k) sch, sk, sl, sm, sn, sp, sr, st, sv, shk, shm, shp, sht; n. p. *schap* (shtap), *skakati*, *slava*, *smih*, *snop*, *spavati*, *sramota*, *studen*, *svirale*, *shkakljati*, *shmiglinica* (koja poçimlje na gradsku), *shprulj*, *shpilja*.

l) tl, tm, tr, tv; n. p. *tlapalo*, *tmine*, *trava*, *tvorilo* (kalup).

m) xd, xl, xm, xv; n. p. *xliba*, *xderonja*, *xmul*, *xnut*, *xvalo*, *xvalce* (na uzdi).

n) zb, zd, zg, zl, zm, zn, zr, zv, n. p. *zbica*, *zbilja*, *zdrav*, *zgaravica* (u gerlu), *zlato*, *zmia*, *znanost*, *zrak*, *zvizda*.

Na strani 11, ʃtie se nadslovje: *Jednoslovkaste rěči za věžbanje u izgovoru slova ě*. Pod ovim nadslovjem stoi nauk za izgovaranje Grahanciaʃeva slova *ě* stisnut u dvadeset jednosloviçnih riçih. Bi li pak ovo slovo moglo stati i u riçima koje imaju viʃe slovakah, to se u ovoj knjixici neprikaxuje, i to moxe biti zato, jerbo isti smotritelji novoga pravopisa neznadu joʃ ni sami, kako se ovo divno slovo vlastitim imenom zove, ni, u koje se riçi ono ima postavljati.

Ne veli se pravo *slovkast*, *jednoslovkast*, ali *dvojslovkast*, nego *sloviçan*, *jednosloviçan*, *dvojsloviçan*, i ost. ali, *od jedne slovke*, *od dvi slovke*, i ost.

Polak biliʃke druge na strani 6 daje se dobar nauk u izgledu od nerastavivih slovah šk, i žn pod brojom 13 na strani 8, i pod brojom 15 na strani 9, a pod brojom 26 na strani 16 opet polak novoga pravopisa ova slova, kada dojdu u riç, moraju se rastaviti; ondi stoi *noxni*, i *teʃkocha* uprav ovako: nož-ni, tež-ko-cha. Dakle žn, i šk polak novoga pravopisa mogu se rastaviti, a polak postavljenoga temelja ona se nemogu rastavljati.

Cila ova knjixica ima skupa s' nadslovjem 40 stranah, pri sverʃetku pod brojom 31 slidi stotina pametnih besidah pod imenom *Poslovice*, *i chudorednosti;* perva riç dobro stoi, a poslidnja je silom utisnuta, niti se ona tako lako u mnoxnom broju uzimlje. Vidi se pak oçito, da su ove beside iz drugoga jezika uzete, jerbo, zasve da su istinite u sebi, u naʃem jeziku svagdi pravo neglase; n. p. 11. *Mirnik ovçicah stane mnogo u jednu ʃtalu*, dobro neglasi, zaʃto obiçajno derximo da su ovce med svem çetveronoxnom xivinom po naravi najmirnie, a ʃtalu aliti ovçarnica ili pojatu nemoxe viʃe stati, nego ona moxe primiti. U naʃem jeziku, ʃto je Gospodin Abecedar hotio ovdi rechi, kaxe se kroz vlastitu puçku poslovicu: *Kad su mirna goveda*, *tor nije tisan*. Tako misto 18. *Prie promotri*, *onda poduzmi*, govorimo: *Bolja je promiʃljena*, *nego uçinjena*. Misto 21. *Hitnja çini ridko dobro*, veli se *saviʃnja priʃa nelovi miʃa*. Naʃki nije reçeno 92, 93, 94: *zrila vochka sama pada*. *Neche vochka izpod debla*. *Tiha voda brig odnosi*. Vochka ne-

pada, nego pada voche s' vochke; i brig se neodnosi, nego se podjida, i podkapa; zato velimo pravo Ilirski: *Zrilo voche samo pada; i Tiha voda brig podjida.* A ʃto Gospodin Abecedar razumi u reçenju: *Neche vochka izpod debla*, to se naʃki kaxe: *Nepada iver daleko od panja.*

Najposlie dodaje se za dicu dobar temelj od Razbrojstva za *pridavanje, odnimanje, uzmnaxanje, i razdiljivanje*, samo ʃto se u razdiljivanju govori polak novoga pravopisa suprot naravnosti naʃega jezika: *Dva put jedan je dva, tri put jedan je tri*, itd. Rekao ti jedan put, ali dva put, ali deset, ali sto putah *jedan*, jedan biti che vazda jedan; mi velimo: *dva put po jedan jesu dva, tri put po jedan jesu tri*, itd.

U ostalom, da su vlastite riçi bile bolje izabrane, i da su svaka reçenja polak Ilirskoga Riçoslovja bila sloxena, ili da je sloxitelj knjixice barem Slavonsku Abecediu, koju odavno imamo, polak svoga novoga pravopisa preobrazio, ona nebi bila za odbaciti, jere Gospodin sloxitelj po svuda pokaxuje hvale vridnu xelju, ako i neima xeljnoga poznanja od jezika.

Napokon, ʃto je na strani 14 prikazao mnoge soglasnike, koji se u jednu slovku nemogu uzeti, i ʃto je polak novoga pravopisa *krivo rekao*, da se ck, i čka rastaviti mogu u slovikovanju, i u izgovaranju riçih: zaisto mi ʃtiemo u naʃim knjigam *cka*, i *çka*, to jest, *daska*, *ckiliti* to jest, slabo goriti n. p. svicha *ckili*, dakle i u riçima *kocka*, i *maçka* neimamo slovikovati, i jecajuch izgovarati koc-ka, maç-ka, nego ko-cka, ma-çka: dobro bi bio uçinio, da je ondi ili na sverʃetku bio postavio i pravila od slovikovanja, koja se u svakom izobraxenom jeziku u spodobnim knjixicam, ili u Riçoslovicam prikaxuju. Zaisto, ako i nebi bilo polak novoga pravopisa, on nebi bio sagriʃio, da je uz takova pravila i molitvice postavio, koje bi dica imala govoriti na uçiliʃtu pervo i poslie nauka. Ja derxim, da istom viʃje pohvaljenom Gospodinu *Uçitelju*, i ostalim ljubiteljim narodne knjixevnosti neche biti protivno, ako ovdi takova pravila, i molitvice napomenemo: zaʃto brez pravila nije upravnoga dila, i brez molitve nije Boxjega blagosova; a gdi nije blagosova, tu nemoxe biti dobar napridak ni kod uçiteljah ni kod uçenikah.

PRAVILA ILIRSKOGA SLOVIKOVANJA.

Pravilo I. Kada jedan soglasnik stoi medju dvama samoglasnicim, onda se soglasnik pridruxuje k' zadnjem samoglasniku; n. p. Bo-gu hva-la.

Pravilo II. Kada dva ali tri nerastaviva soglasnika stoje medju dvama samoglasnicim, onda se nerastavivi soglasnici uzimlju k' slidechem samoglasniku; n. p. sa-dno, vo-lja, bi-stro, pu-ʃka.

Pravilo III. Kada çetiri nerastaviva soglasnika stoje medju dvama samoglasnicim, onda se perva dva s' pervim, a druga dva s' drugim samoglasnikom izgovaraju; n. p. mraç-njak, broch-njak. Ako li su soglasnici nerastavivi, onda stoi drugo pravilo; n. p. pla-ʃljiv, ka-ʃlja-vi-ca.

Pravilo IV. Kada medju dvama samoglasnicim stoi jedan rastavivi, i dva ali viʃe nerastavivih soglasnikah, onda se rastavivi soglasnik uzimlje k' pervom, a nerastavivi uzimlje se k' slidechem samoglasniku; n. p. xer-tva, mer-tvac.

Pravilo V. Kada medju dvama samoglasnicim stoje dva ali viʃe nerastavivih, i jedan rastavivi soglasnik, onda se nerastavivi zdruxuju s' pervim, a rastavivi pristaje k' slidechemu samoglasniku; n. p. kuch-ni, viç-ni,

Pravilo VI. Soglasnici, koji su nerastavivi na poçetku jedne riçi, ostaju nerastavivi u sridi; n. p. pseto, psi, pe-de-psa, pe-de-psa-va-ti; kvar, kvas, ti-kva, bu-kvar.

MOLITVICE ZA DICU.

Pervo Nauka.

Svemoguchi viçni Boxe! xivo vrilo od svakoga znanja, i dobroga chutenja! molimo te po zasluxenjim Gospodina naʃega Isukersta, prosvitli naʃ razum, i upravi naʃu volju, da pravo poznamo, i da virno obsluximo tvoje svete zapovidi.

Po istom Isukerstu Gospodinu naʃemu. Amen.

Oçe naʃ. Zdrava Mario.

Slava Otcu, i Sinu, i Duhu svetomu, kako biʃe u poçetku, sada, i vazda, i u vike vikov. Amen.

Poslie Nauka.

Hvale uzdajemo tebi svemoguchi, i miloserdni Boxe! Za onu milost, i dobrotu tvoju, s' kojom prosvitljujeʃ naʃ razum, i upravljaʃ naʃu vo-

lju na svako dobro; blagosovi, i nadari sve one, koji skerbe za nas, i uçini, molimo te, da svi skupa dostojni budemo u nebeskoj otaçbini tebe hvaliti, i slaviti po sve vike vikov. Amen.

Oçe naſ. Zdrava Mario. Slava Otcu, i ost.

U Karlobagu na 5 Veljaçe 1847.

Shime Starçevich, Xupnik.

OPAZENJA RAZLIÇITIH OBIÇAJIH MEDJU NARODIM.

U *Etiopii* (Cerni narod) kad njihov Car kine, koi su kod njega, udilj s velikom çastju i s najviſom vikom ſto se moxe njega pozdrave, da potom mogu, svi koi se nahode u njegovoj polaçi, çuti, i çestita nazdravljanja s privisokim glasom sadruxiti. — Koje çuvſi blixni i okoliſni puk priliçna veselja kralju çini; tako da vas skupa grad kianje kraljsko slavi i pozdravlja. — Kod nas je zadosta da se reçe: *zdravi bili*, ili *Bog vas poxivio.* Zadovoljno je takojder uçiniti poklon s glavom prama kipu.

Turci veliko poſtenje nose karti; buduchi da na njoj ime Boxje obiçaje se pisati, radi toga nemogu da podnesu nju viditi na zemlji; i tako kad se na nju namire udilj nju od tleha dixu, i stavljaju u kakvu ſupljinu, da ju nebi noge pogazile. Kod ostalih narodah nikakva ſtovanja ona nestixe.

Etiopci, ako je njihov kralj jednokast, ili da je brez koga drugoga uda, za zlo derxe ako svi ostali u njegovu plemenu i njegovi kuchani nisu brez njega. U isto vrime za nepodobnu stvar cine, kad kralj umre da ga tko od njegovih nadxive. *Što bi Polifemo rada da imadiſe i drugo!!!*

Kod *Šunichanah* svake godine obiçaju suditi na oçiglednomu mistu momke i divojke; i koi se najde najbolji, moxe uzesti divojku koju hoche; zatim drugi, i tako od ostalih. *Zlo za opake!...*

Kod *Perſianah* zahvaljuju kralju oni, koje çini biti, zato ſto kralj od njih ima uspomenu. — Ovo se vidi i kod Liçanah i drugih, potla nego jednomu olade batine, zahvali govorechi „*Hvala Gospodine, Oberstaru, Kapetane, na batinam*“ ili priliçno.

Tatari jaſuchi na konjma, ako su stegnuti gladom ili xedjom, prorixu xilu konju, i tako se napiu njihove kervi, i s tizim ugase glad i xedju. — Oni neobiçahu za dugo u jednomu mistu pribivati, cinechi da je to velika nesricha. Zato veliko zlo svojoj dici proklinjajuch xele, kad jim obiçaju govoriti: *Hochete da svedjer stoite u istom mistu, kano kerstjani, i svoj smrad potexete.*“ Kod nas zovu one koi se tamo amo prinaſaju: „*Kud se primiſchaſ kano cigani.*“

Mozgovi derxe pseto za xivinu neçistu, i gerdno je, *pseto* golom rukom dotaknuti. Ovo se sada neglcda kod najizobraxenii narodah. Nu recite vi gizdave Gospoje, jesuli vami chukovi mili i dragi!. Ili se vrabate nji dotaknut, kano ſto çinite koxe zmie *Boa*, koja nije neçistia nego pseto.

U *Kalkutu* plemichi, kano i kralj isti, i sva njegova obitel nejidu meso ni ribu, nit' iſto ſto je duhato. Ovo u istinu od nixega puka neobsluxuje se. A ſto je bolje i kripostnije çoviku od toga?

Perſianci obiçajno klanjaju se *Vatri*, *Zmii*, i *Kravi.* Koi se klanjaju kravi, jednu samo hrane kod kuche, kojoj se svaki dan jutrom obitel, dok se digne, klanja: niti se sluxe s mlikom. Oni se za çestite derxe, da mogu kravu nadxivit, ili bare, kad umiru, kravijeg se repa derxati. Njezinom galebom maxu se po obrazu, i po ostalom tilu, kano s dragocinjenom pomastju. Kad napokon krava dospie, saxeguje. Mi se klanjamo xivomu Bogu, zato ſto smo prosvitljeni iskrom S. Evangelja.

Kod *Egipcianah*, po zapovidi kralja Amaxia, svaki je duxan svom poglavarstvu svake godine ukazati s koim *zanatom* on se hrani; — ſto ostavivſi, krivac je smerti. — Oni kad bi se dotakli praseta, kog' odbacuju, udilj sa svom odichom stavljaju se u riku oçistiti se. *Çovik brez zanata jest pseto brez gospodara.*

Francuzi stari svoje sinove nebi pripustili dochi prid obraz, prie neg bi vech podrestli, i dok nebi se uvixbali u pogibima vojniçkim. Nije s gorega ſto roditelji iz malana uçe sinove bogomolji, i vixbaju u dobrim dilim.

Brakmani mudraci svoju dieu izagnali bi na dvor brez ruçka, kad nikakvu korist roditeljim, ili svoim potribam nebi prinili. Ovako nebi gore bilo i danas, kad bi roditelji neposluſnim i brezposlenim sinovim zaustegli jiche; — niti bi ter-

pili od njih progonstva i zloche; — i takobi Pava bolje i poslusnie sinove imao, — i na misto nji karati s *biljom* i *oxegom*, zadosta bi njima bila njegova *riç* i *pogled*. Nijeli tako?..

Narod pervi od *Saksonie*, kad bi se uçinilo priljubodinstvo, stegli bi priljubodinku da sama sebe zadavi, i sverhu njezina tila izgorena priljubodinca bi obisili. *Nemila osuda!*

Egipciani bi çinili dati priljubodineu hiljadu udaracah: a priljubodinku pustilibi za pogerdu osikavsi joj nos. Moxe biti onizih vrimenah taka je bila potriba. — Danas to nesluxi çiniti. — Jer taka nagerdjenja tko bi mogao podniti gledajuchi. —

U otoku *Patani* u Indiam istoçnim, da bi se tkogod priljubodinstvo usudio uçiniti, najizverstnii kip doveo bi ga k roditeljim da ga zadave, a sudruga da maçem probodu. Toliko je strasna bila zapovid!

Kumani bludnicu doveli bi na oçigled, gdi bi je postavili na visoki kamen, — zatim postavili bi je na kljuse, i tako bi ju vodili po svemu gradu, dok bi ju opet doveli kamenu, da ondi opet bude na oçigled sviuh. — Kame, na komu bi bludkinja stala, ostalo bi za vikovitu pogerdu i rugo. *Toliko je oni narod stovao çistochu!*

Kod *Nimacah* u stara doba mux priljubodinkinju izagnaobi iz kuche odrizavsi joj vlase, i tako priko svega sela golu vodio bi, sibkam ju bijuchi, dok bi skonçala. *Prigrisenje zasluxilo je nemilost.*

Turci strasno pedipsavaju one, koji neche da proste svoim nepriateljim: Kad bo dojdu u niko vrime njihova vazma u *hram* na molitvu, svakibo imade oprostenje pitati jedan u drugoga, pod tesku pedipsu proklestva sto zovu *Haram*. Onibo godine broje od pobignutja (bixanja) Muhamedova (Hegyra Arab.), koje se govori da se zgodi na 16 Serpnja 622. — Mozgovi godinu od Rujna zapoçimlju, ali ne od porodjenja Isusova, nego od poçela Svita.

Rimnjani su derxali za najopaçie one, koibi se opiali, tako da bi ji iz Zbora, i iz svake javne sluxbe kano nedostojne izagnali. Zato ljudima nebi se dopustalo vino piti prie 30 godine, a xenam nikad.

Spanjolci nebi dopustili na nikakvo svidoçanstvo onoga, koibi se samo jednom opio. — Niti bi *Graci* dopustili ukopat u greblje svojih starii, koi bi razasuo svoja dobra po proxderlstvu vina. — Koliko bi se naslo ovakih na dan danasnji, koim bi se zabranio ukop u grobiste radi brezrednoga pitja! — Zato je pianac najsramotnie çeljade, paçe xivina najgnjusnia. S' ovakom verstom çeljadeta sramotno bi bilo da bi se itko sadruxio, i s njim *viche derxao*... *Çuj piançe!*.

U *Indiam* sinovi sprovod otcu svomu, ili materi svojoj tri godine slidili bi çiniti; zato sto njihovi roditelji nji bi nosili u krilu perva tri godista njihove malahne dobi. *Nemogu sinovi nikad zadosta vratiti roditeljim.*

Baktriani, one koi bi vech ostarili ili s bolestju poronuli, bacali bi ji psim da ji jidu.

Kaspi roditelje svoje gladom more u zatvoru netom pridju 70 godinah. — A *Tibareni* starce na visala obiçavahu mechati. *Nemilost kod pervih; — neharnost, i nemilost kod dvaju drugih.*

Narod *Krestonski* svaki derxi vise xenah; a kad çovik umre, uçini se rat medju onima, koje su serdçenie ljubile xivuchega; u komu, koja zadobie, na grob pokojnoga prinakichenu dovedu, i tute zaklana od svojbine, s muxem svoim ujedno za postenje ukopaju.

Persiani nebi prie pokopali mertvo çeljade, negobi ga pasçe, ili ptica dernula.

Sabei tilesa mertvih derxe za malu cinu, tako da nji u gnjoj bacaju; i jos iste kralje na smetliste iznose. *Mi s çastju velikom, i s punim bogostovjem tilesa nasih mertvih kopamo.*

Site, pokojnoga najdraxje sto je hotio, s njim ujedno kopaju xive, nadostavivsi sluge, konje, meso, izbinu i ostala. — *Tko bi s mertvim otcem, ili s priateljem xiv sasao u vikoviçnju kuchu!!*

Traci s veseljem i s radostju kopali bi mertve, a s plaçem i sa xalostju u porodjenju. Promisljali su da sa smertju doversivaju sve tuge i nevolje ovog xivota.

Gerci tilesa obiçavahu saxigati, i njihov prah u kamenicam saranjivati, verh kojih nadostavili bi plemenite grobnice, u koim bi gorila svitlost takim zanatom napravljena, da priko hiljadu godinah slidila bi goriti brez uternuti se. Mi nemoxemo pravo dokuçiti kako ta svitlost je mogla biti, a imademo svichah zemljastih onog vrimena.

Egipciani, izvadivsi moxdane, i criva, tilesa bi s pomastju pricinjenom natapali, i za 70 da-

nah solju bi ji terli; zatim izvadivſi ji, i s uljem *od mire* pomazavſi ji, çinili bi ji obaviti s korom nikih dervljah, ili s dervljem istim prilipo izvezenim nosechi priliku ljudsku. Ovako tilesa obavita za dugo bi ostala çitava; i na dan danaſnji vade se iz zemlje, koja zovemo obiçajno *Mumie.* Ovizih nahodi se po Europejskim velikim gradovim, i u Beçu osobito kod Cesarskog Dvora u velikoj cini derxata, radi njihova starinstva i çitava uzderxanja; osobito, ſto je çudo zamiriſo, uzderxechi jedno od ovih tilesah na timenu od glave veliki biç vlasih potla toliko vikovah.

U *Ateni* biaſe devet Poglavicah, koim bi pouzdano vladanje, koje kad bi odabirali, duſevnu bi zakletvu çinili, da neche nikad darove primati. — Prie nego bi poçeli suditi (ſto çinjahu u nochi) çinili bi ubiti jedno praseſce, i s kervlju bi njegovom poſkropili svoja sidaliſta, uzrokom da se spomenu, da, ako bi kerv pravednih prolili, s njome biti hoche poliveni, i njihova che se proliti. — *Nauk, i izgled pravednosti u dilovanju kerſtianskomu.*

U *Indiam* divojke, kad vech budu za udaju, roditelji izvode na dvor, gdi sakupivſi se mnoxtvo momakah daje im se na obir izabirati one koje vide da imaju koju kripost osobitu. Ovaki obiçaj bio je jednom u Nimaçkoj kod nikih pukah! Danas to nesluxi da ji roditelji izvode. —

U Kraljestvu od *Magora* novi zaruçnici prie pira obiçahu pohoditi groblje, u koim razmiſljaju sa svom pametju ondi pokopane. — *Spomen vikoviçnosti çini merziti na raskoſja.*

Kod *Sokah* tko xeli dovesti mladicu za svoju xenu, izajde s njom na boj; u komu, ako ona pridobie, njega zaſuxnji, i tako nad njim gospoduje; akoli on nju nadvlada, ostane mu podloxna.

Kod starih *Rimnjanah* kadbi zaruçnicu vodili kuchi, nebi smila prichi priko praga u kuchu, nego bi ju primili, da se spomene da od muxevljeva kreveta neimade se odiliti, nego mertva.

Kod *Holſaciah* bio je zakon, da plemich plemichku, prost prostu, sluga sluxbenicu uzimlje, i tko bi drugçije uçinio, izgubio bi xivot. — *Xenidbe nejednake opcheno neimadu dobru sverhu.*

Perſianci tako su proklinjali lax, da bi nju za najpogerdniu stvar derxali. — Tako *Indiani*, ako bi tkoga uhvatili u laxi, s pogerdjenjem njega bi zabilixili, i izagnali udilj iz svake sluxbe.

A *Franki* stegnuli bi laxce, radi pogerde, da nose na plechim pseto priko mista tamo amo.

U obtoku *Tenedo* kod sudca svedjer bi stao jedan sa sikirom, da, akobi jedan laxljivo drugoga osvadio, ili svidoçio, ili koju mu drugu lax rekao, udilj moxe ga posichi. — *Koliko su ljubili istinu!*

Stari misnici *Egipski* svomu bi poglavici obiſali na vrat niko ogerlje, za zlamenje istine, s koim bi ga opominjali, koliko imadiſe istinu ljubiti, a lax nenaviditi. — *Istina je ogledalo pravde.*

Kod *Spartanah* toliko ponizna biaſe mladex, da po putim kud bi prolazili derxali bi ruke umotane u haljinu, prolazili bi s muçanjem, nikad nevitrechi tamo amo, oçi bi svedjer k zemlji upravljali. Nu vidimo ſto se danas çini!... *Jedali stideche mladice tako se uzderxe!.. A od momçadi negovori se.... brezposlene.... obisne.... nezdrile.... vitrene.... paçe brezstidne....*

Rimnjani su prie postavljali razgledaoce (Censores), koizih bila je perva duxnost izgledati na dobro xivljenje, i upravu derxati verh chudorednosti. — *Izgledno xivljenje u puku, çestitost je u kraljestvu.*

U *Bitinii* kamenovali bi one, koje bi naſli brezposlene, izvan dice i staracah.

Karmani vadili bi iz obraza kerv i u vino bi stavljali, i s tim jedan drugomu napiali za utverditi medju sobom priateljstvo. — *Pravo priateljstvo i sloga jesu vrata gvozdena na gradu.*

Troglodite medjusobom bijuchi se, ako bi stara baba medju nje doſla i mir navistila, udilj bi posluſali, i priateljstvo zavergli. *Pokazuje s tim u kolikoj su cini derxali starii svit, i riç.*

Turci, misto gdi biaſe veçerao Isus s uçenicim u planini Sionskoj tako ſtuju, da kad ulaze unj radi çasti i poklona izuju se, niti tute pljuju za viſe poſtenje ukazati. *Mista sveta koliko imadu biti ſtovana!!*

U *Rimu* biaſe trideset hiljadah laxljivih Bogovah, i Boxicah koizim se klanjahu. — U Obtoku *Rhodi* 74 hiljade: — u Kini, po svidoçanstvu *Kirchera*, 33 miliona.

U *Sicilii*, starih vrimenah ſtovahu muſice i komare na misto bogovah: — u *Arabii* klanjahu se psim i majmunim: — u *Africi* zmijam i drakunim: — u *Egiptu* maçkam i kukodrilim. U drugim dilim svita ſtovahu neçisti, sme-

tliſtine, kugu, derchavicu, i na hiljade naçinah takih nakazah. *Mi ſtujemo Boga viçnjega Otca, i njemu se samo klanjamo.*

U *Nimaçkoj* iz medju pervih Bogovah imadiahu Sunce, Misec, Jovu, Merkuria, Śaturna, i druge, i njima bi posvechivali raziçita stada, i koi put joſte i çeljad, osobito u planinam koi bi pribivali.

Gerci obiçavali bi, prie drugih jizbinah, so pridstavljati, kano zlamen priateljstva; — i koi bi se poçeli u vinu grijati, nji bi uljem i solju mazali, kano najbolji lik suprot opijanju. *Trizmenost najbolji lik.*

Stari *Nimci* nebi drugo nego maslo, mliko, i sir blagovali; a u nikim stranam joſte i meso konjsko.

Pribivaoci od *Lacedemona* jili bi zmije: — *Frigi i Pontici*, cerve: — *Budini* (narod od Śitie), uſenjke: — *Cigani Afri*, majmune: Oni od *Korſike* psetenja: — Tatari konje, koizih glava u velikoj cini bi derxana, ter izverstniim bila bi prineſena. A maçke eto se vidi i dan danaſnji da jidu u mnogim mistim. — Takojder i miſe. Znam da Pava nji sakuplja, i nixe na konac, derxechi ji prid kuchom na oçigledu, nebili tkogod i kroz to uçinio tergovinu; ali eto nesriche da neche nitko, i tako che opet zanj ostati. *Tverdoglava çeljad ſto çine!!! Nu vidimo.*

Ovakih i priliçnih obiçajah, kako ozgo opazismo, çuje se i vidi se moxe biti i na dan danaſnji; i to u onim mistim gdi nije S. Evangelje svoje zdrake raspruxilo, kano ſto u naſim srichnim i çestitim.

Verdoljak Imochanin.

ÇAGALJ I LOVCI.

Izajde podavno iz nike jame *çagalj* niki, jer biaſe ogladnio, i proſavſi tamo amo priko nikog' *Otoka*, gdi on obiçajno stanuje; — i naſavſi niſta ſto bi mogao u gladnu drobinu metnuti, dixe se odtolen po zapovidi njegova gospodara Lava u nika *Siverna mista* na kopno, da bi ondi niku sluxbu çinio, — gdi doſavſi udilj poçe daviti prasad, jer mu najdraxe njihovo meso biaſe, a osobito stegna. To nemoguchi podnit oni lovci, spremiſe se xiva ga huitit, i napevſi mu gvozdja to uçiniſe, i svezana k Lavu opremiſe. Gdi on derxechi ga u zatvoru, i u sinxirim dok je zadovoljio njegovoj pravdi, puſta njega svojim putem. Nastanio se je opet u Siveru brez dvorniſtva kralja Lava, nebuduchi vech vridan za tako dvornikovanje. Otud osta riç: *„Pazi se çaglja da ti nebi prisilo prasetje meso.“*

Verdoljak Imochanin.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavateljii vlastnici.

BROJ 12. IV. GODINA

NA 22 OXUJKA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 4 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XVII. DESETAK.

1. Pit. Koja je umitnost med svima slobodnim úmitnostim najbolja, i najmuçnia?

Odg. Jest umitnost pravo pisati, koja se obiçajno jednim imenom zove *Pravopis.* Malo ih je zaisto, i jedva ú tisuchi jedan, koi bi svaka pravo pisao. Aristotel, i Plato, Homer, i Virgilio, Cicero, i skoro svaki ima potribu od svoga Katona. Sam sveti Toma od Akvina kao pravopisac biaſe pohvaljen od Boxanstvenoga Spasitelja, koi mu reçe: Toma! *dobro si pisao od mene.*

2. Pit. Što dobro biva, ako biva samo kakogod?

Odg. Nastojanje, i skerb za tilo. *Zabavljati se dugo u stvarima tila, kao dugo se vixbati, dugo blagovati, dugo piti, dugo spavati, jest zlamenje tupe pameti: jerbo se sva ova imaju çiniti samo kakogod, a sva skerb ima se prenositi k' duſi.* Epit. in Eneh.

3. Pit. Koje se stvari nemogu sakriti?

Odg. Ljubav, i pianstvo. Jedno i drugo pokaxuje se u istim oçima.

4. Pit. Komu svaki dan ſtogod otimlju?

Odg. Çoviku lipu; jere neima dana, u kojem ſtogod od svoje lipote negubi.

5. Pit. Kada çovik dobiva druge na svoju ruku?

Odg. Onda kada je ugodan, kada ugodna govori, i kada ugodna daje. Karnead mudroslovac govoraſe, da obliçje, iliti obraz ima najvechu silu za dobiti serca brez sile.

6. Pit. Koje tri stvari bogata na siromaſtvo dovode?

Odg. Igra, pitje, i putenost. Latin veli:

Dives eram dudum, fecerunt sed tria nudum,
Alea, vina, Venus: tribus his sum factus egenus.

7. Pit. Komu je pogibilno nuditi darove, i dobroçinstva?

Odg. Çoviku punomu sumnjivosti. Ako bo takvoga hvaliſ, on derxi, da se s' njim rugaſ; ako ga posluxiſ, on misli, da ga vridjaſ; neviruje nikomu, derxi svakoga zaniſto, i bixi od svakoga, jere ludo misli, da ga svaki zaniſto derxi. Bazilio Cesar kad biſe u lovu od jelina na rozim u viſinu dignut, za ono, ſto je jedan od njegovih slugah nox potegao iza pasa, da ga oslobodi, namisto istu slugu nadariti, zapovidio je njemu glavu odsichi, mislechi, da je sluga nox suprot njemu izvadio.

8. Pit. Koi nasliduje skupa Boga i kamatnika?

Odg. Oni, koi se na dobroçinstva vracha. Zaſto ako pita od priatelja, da mu dobroçinstva povrati s' dobroçinstvim, onda je kamatnik; ako li opet nova dobroçinstva priatelju izkaxuje, onda je priliçan Bogu.

9. Pit. Na ſto se imamo vazda nechkati, iliti ſto imamo vazda nehotiti?

Odg. Ono, ſto nismo, to jest, nehotiti biti drugo nego jesmo, ili viſe nego jesmo, nego hotiti biti ono, ſto istinito jesmo.

10. Pit. Jeli bolje, da ih je mnogo, ali malo, koji nas hvale?

Odg. Bolje je, da ih je malo. *Antaganes* mudrac kad biſe razumio, da vas puk s' pohvalom od njega govori, reçe: *Kad me mnogi hvale, derxim, da neimam nikakove cine; ako li me samo nikoji hvale, onda mislim, da sam zazbilja dobar, i verstan mux.* I zaisto biti od maloga broja ljudih pohvaljen, jest prava pohvala, ako su u ovom broju samo dobri, i izversni, kakovih je na svitu vazda najmanje.

DOMACHE LIKARSTVO.

PASJA BISNOCHA.

Pasju bisnochu, iliti *bis* i *bisnilo pasje*, Nimci zovu: *Hundswut;* Francuzi: *la Rage;* Taljani: *Rabbia*, ili *Rabbia canina.* A krivo niki je po Gerçki *Hydrophobia* (od *hydor* — voda, i *phobos* — plaſnja) nazivlju, jerbo se bisno paſçe od vode neplaſi, nego çovik, kad od njega ujiden razboli se i pobisni. Opet, imaju dan danaſnji slavni likari, kojima se çini, da ta ista pridivka podpuno ispravna nije i kad se ona kruta bolest samoga çovika dovexe, e una plaſnja nije njezin stanoviti znak, to jest, drugda pri njoj biva, a drugda izbiva; a pak i kadno biva, to onda se oni xalostnik nesamo od vode plaſi i grozi se, nego i od svakojakoga pitja, iliti xidke satvari, kao: od vina, mlika, rakije, kvasine, itd.; i s toga mnogim se likarima u proſaſto vrime dopalo tu bolest pod imenom *Ygrophobia* naznaçiti, od *ygron* (liquidum.) Celio Aurelian piſe: da se to u staro vrime *Aerophobia*, i *Pantephobia* zvalo, t. j. plaſnja sa aera, i plaſnja sa svaçesa, to ſto takovog bonika uvati strah i klapnja iſtom ga hladni vitar zapune, a drugſa o svaſta uspregne, i na nikoga xiva nepuſta se. Tomu belaju i pridivka ima *Phobodipson,* od *dipson* — xedja, a to za to, ſto takoga bolestnika xestoka xedja mori, no boji se piti, i gerç u gerlu tako zajazi ga, da nemoxe da pije.

Aristoteles (*Hist. Animal. lib. 7. cap. 22.*) tek uzgred pasju bisnochu napominje; ama malo je on za nju znao, ſto meche da bisno pseto i ako çovika nakolje otrovati nemoxe ga.

Mudri ljudi ispovidaju; da psa, vuka, i lisicu najçeſche bisnocha privacha, a navlastito zaludnju vixlad, koja lova negone, i ostale pse od sitnoga zuba, iliti pasmine; a u ridko tornoga, straxevnoga, lovatoga gerdnoga psa, i ostale, koji su çoviku koristni. Pisano je, da i maçka *osebice* povileniti, ili pobisniti moxe; a opet stoji, da se samo u pasjem skotu taj otrov zatichiti moxe, premda Celio Aurelian, Porfir, Avicen, Valeriol, Slalpartvander Wiel, itd. navode, da se to brez ikakvoga vanjskoga uzroka zaverchi moxe, i u çoviku, i u magarcu, u devi, u kermku, volu, medvidu, muni (majmunu), i u samoj ptici. (v. *Dict. des Scienc. Med.* t. 47. p. 45.)

Vele vridno je ovo znati: koje su xivine jali zviri bisne kadre druge otrovati; a opet, koje pobisniti mogu. Mudraci derxe, da se bis ukazati moxe na xivinam od pasjega, i zar joſ i maçjega skota, i ove mogu ga svim ostalim çetveronoxnim, i samom çoviku zadati. *Zincke* dokazuje (*Neue Ansichten der Hundswuth — Jena 1804*) da se ta straſna bolest u svakojaku pticu, i u kokoſ uplakati moxe.

Svuda je po svitu poznato, da bisni pas, vuk, maçka bisna, kadri su ostale xivine, i çovika otrovati; no upravo nezna se, jeli ikad koje drugo bisno xivo to isto tvorilo. Huzzard prid Francuzkim mudracima u Parizu dokazao je, da çetveronoxno xivinçe, koje o travi i razliçnim hrastuchem xivi, ako pobisni, otrovati nemoxe. To se njegovo mnenje potverdilo i u Alfortskom velikom uçiliſtu, gdino o xivotinskim bolestima nauk ima. Uçitelj *Dupuy,* zaludu je kuſao u kravam i ovcam bisnilo proizvedsti, taruchi rane njihove sundjerom u bale bisnih kravah i ovacah zamoçenim. I on je bisnih ovacah vidio, koje su se medju zdrave zamisile bile, i po bricastoj koxi ujidale ji, no u nijednu kroz to ujidanje nije se bisnilo uvalilo. Gillman, bale od jednoga bisnoga kermka na dva je kunca navernuo, ali su oni za tim zdravi ostali. Pripovida se (*Dict. des Sciences med.*), da je King iz Kliftona uçinio pivca jednoga pobisniti urizavſi nanj slinu jednoga bisnoga vola; ama nije podpuno dokazano jeli se taj pivac od pravoga bisnila skonçao.

Nije dosta potverdjeno, hoche li se ta straſna bolest çovika primiti, ako ga bisna ptica kljune,

ili druga koja xivina noktima ogrebe. *Baccius* napominje, da je jedan vertlar umro, ʃto ga je jedan pivac kljunom zvoknuo; ali nedokazuje jeli oni pivac baʃ bisan bio, ili tek serdit. A Fabricio Ildano navodi (*Obs. Chirur. Cent. 1. Obs. 16.*), da je jedno momçe pobisnilo, ʃto ga je maçka u nozni palac zaçeperkala; no jedan spisatelj u *Dict. des Scienc. med. t. 47. p. 47*, dodaje, da ako se to baʃ onako dogodilo, valja da su nokti od one maçke njezinom kuxnom slinom poʃtrapani bili.

Najvridnije je pak ovo znati: da li je kadar bisan çovik drugoga çovika, ili drugo kakvo xivo stvorenje otrovati. Gauthier, Vaughan, Babington, i ini mnogi glasoviti liçnici, u različne su xivine bale od bisnih ljudih urizali, ali iza takoga kuʃanja nijedna nije pobisnila. To isto je zaludu Giraud na nikoliko pasah ogledao; a ʃto viʃe! Girard iz Liona jednome je zdravom paʃçetu na osam mistah izmedju noguh onih balah utisnuo, ali je ono i nakon ʃest misecih za tim zdravo ostalo. To je takodjer i Paroisse zaludu na tri zdrava psa prokuʃao. (*Bibliot. med.* t. 43).

Bezard slideche je kuʃanje objavio: Jednom psu baciʃe nikoliko komadichah mesa od jednoga çovika (koji se od bisnila pristavio), natopljenih slinom njegovom; a drugome psu slinave xlixde (od istoga merca) dadoʃe; a trechemu okrajke jedne balave rane; i oni to proxdriʃe, pak nikom niʃta. Joʃte te bale na tri druga psa zaludu duboko navernuʃe. (*Memor. et Observat. 1807. p. 17.*)

Po spomenutom ogledanju, lako bi se virovati moglo, da çovik psa otrovati nemoxe; nego slideche che nam ogledanje posvidoçiti, da se to otrovanje zaisto dogodilo. Na 19 lipnja miseca 1813 god. u Parizu, u bolnici nareçenoj *Hotel-Dieu*-,*Magendie*, i *Breschet* izverstni likari, uvatiʃe malo sline od jednoga bisnoga çovika, koji se malo posli skonçao, i na pertenoj kerpici jedno dvadeset korakah od postelje onoga xalostnika ponesoʃe je, i onças na dva çversta i zdrava psa navernuli su je. Od ovih che jedan na 27 serpnja iste godine pobisniti, i dva druga psa naklati, od kojih che jedan na 26 kolovoza takodjer pobisniti. To su mnogi ljudi svojim oçima vidili, i posvidoçili. (*C. Busnout. V. Collect. des Theses de la Faculte de Paris 1814.*)

A moxe li çovik çovika otrovati? Pisano je: da je jedna sluxbenica umerla videchi gdi joj se bisna gospodarica nadimala bljuvati (*Mich. Ethmuller. Op. Med.* t. 2.): da su sinovi jednoga texaka *svi sedmi dan umerli*, ʃto su otca svoga umiruchega zagerlili bili; i jedna xena bisnilo od bisnoga muxa svoga dobila (*Acta Soc. Reg. Hofniens.* v. 2. *obs.* 32. p. 408.) No, iz tizih i drugih priliçnih sluçajah nemoxe se potanko dokazati, jesu li se baʃ oni xalostnici od bisnila skonçali, jali od jakoga zdermanja xivacah njihovih, ili sa kakve druge sluçajne nemochi. Sa svim tim u sadaʃnje vrime takovi je bolestnik kao pravi okuxenik smatran, i zato luçe ga, jerbo iz njega mogao bi u druge otrov prilaziti. Kako nebi se svit bisnoga çovika straʃio, i od njega uklonio, kad eno *Pouteau*, *Manget*, *Malpighi*, *Zuinger*, *Le Cat*, itd. dodaju, da svakojako zvire, i sami çovik, ako u serditosti ujidu, kadri su pravo bisnilo proizvoditi?

Sad da vidimo kako se ova strahovita bolest moxe na paʃçetu poznati. Prie svega ovo valja upamtiti, da bisni pas od vode nebixi i neplaʃi se, i zato njegovom bisnilu po nikako nepristoji se ona ozgo napomenuta pridivka *hydrophobia*. Mnogi se ljudi ljuto privariʃe bisno paʃçe za zdravo derxechi, ili mislechi da ga je koja druga bolest popala, to ʃto se nije od vode plaʃilo. Nije pak ni to istina, da che svedjer ono podivljati, iliti ʃtono riç, povileniti: to se kadnokad opaxa kad ga bolest posavlada i skoli. Bilo je takih pasah, koji su do skonçanja, svoga gospodara poznavali, i pokorni mu bili; i koji su joʃ mirno po ulicam baverljali i smucali se, i ljudi su ji pod zdrave uzeli, a joʃ niki, ni na kakve njihovo zlo neositivʃi se, milovali su ji, i derpali, i na svojoj ji postelji derxali, i s njima spavali. (*Mem. of. Swendisch Acad. 1777.*) Dakle to naimenovanje *bisnocha* (kao ʃto osobito *Rees* veli), koje se u obiçaj uvelo, posve pravo nije, jerbo svako takovo bolestno paʃçe neche se pomamiti, niti povertoglavati, niti u pravoj neznani biti.

Odmah u propuklici te bolesti, t. j. kako pas za bis onaj svoj chuti, bude chudljiv i zlovoljan, nelaje nego rexi, uʃi i rep potoçi, oçi mu se pomute, zalapche se, u hlad zaklanja se, i drugda u vodu skaçe razladiti se; neraçi mu se xderati; malo se viʃt çini kad ga gospodar zove i vabi; u ovom stanju njegovom, ako ga ko nepodraxi,

neche se uzviriti ni ujisti; rado studene satvari lixe, kao na jedan primir: gvoxdje, kamen, itd. i druge pse gdi je brico, to jest, gdi nije runje. Jednom pridpoznalo se da che jedno vixle pobisniti, ʃto je bez pristanka jednu malu maçicu lizalo, i jednoga psa po nosu. — Drugʃa sitne stvari ʃto po tlehu nadje, u zube uzimlje i choka, kao n. p. slamke, konce, dronjke, kerpice, artiju, itd. Dogodilo se da su niki psi odmah s pervice mokraçu svoju prolokivali, i gnoj svoj xderali.—Ovaj poçetak bolesti, koji se s poviʃe reçenim znacima pojavljuje, zove se *mukla bisnocha*.

Tadar paʃçe zabali i zapini kad ga bisnilo posavlada. U ovom stanju njegovom, mutne su mu i potmule oçi, i rekao bi da su mu persnule; nespava, nego tek s otvorenim oçima kunja, i kadnokad kao prene se; kadgod sa svim uneznani se, i gospodaru se viʃt ne çini, i kadgod od njega krije se; çesto sebi ʃunjku lixe; za muhama, lepirim, itd. zaliche se; drugda zakala s mista i terke ʃchorlavati i vatati se pasah, maçakah, kokoʃijuh; drugda nepoznaje viʃe gospodara svoga, i za njega nemari; napokon baserlja; doli glavu obisi, a kad se zaterçe çesto pada, no se odmah itro ispravi; jeziçinu isplazi, koja je cerljena, a kadgod modra; kercaju mu suze na oçi, i bale na nozderve, i usta; okolo oçijuh otok mu ustane; posve oglune, ili ako joʃ kakvu viku doçuje, to onda neokrene se da vidi odkud je, nego tek glavu malo na stranu naeri; psi od njega bixe; sve to viʃe malaksa, gubi se, çupa se, i napokon cerkne. Svaki bisni pas neche toliko izboliti, i duxiati; mnogi malo danah mogu sastaviti, i joʃ za mukle bisnoche cerknu.

I dan danaʃnji nije dosta poznato iz kojega uzroka bisnilo se u paʃçetu zameche. Boerhaave piʃe, da to moxe dolaziti od velike vruchine, od herdjave i smerdljive hrane, od brezvodice, od cervih iliti ʃtençichah kad se u bubrizim, u mozgu, u merxgavcim zakote (*Aphor.* **1134**). A opet Ivan Hunter meche: da na otoki Jamaici, gdi sila paʃçadi ima, i gdino puçinske vruchine imaju, za çeterdeset godinah nije cigli jedan pobisnio (*Trans.*). *Le Roux* veli: da kada jako sledi, vuk che pobisniti, ʃto onda neima gdi piti. U spomenkam likarskoga druʃtva Francuzkoga stoji, da niti zima, niti ugriva sunca nisu kadre bisnochu zaverchi; a Andry napominje (*Recherches sur la rage* — Paris **1780**) da u misecu siçnju kad je zima najoʃtrija, i u kolovozu kadno je najvecha vruchina, najmanje se bisnilo trevi; i da vukovi najçeʃche u oxujku i u travnju, a psi u svibnjù i rujnu misecu bisne — Savary povida: da na otoki Cipro, i po Śamskom (Śirjanskom) primorju bisnila nigda neima; a Volney uvirava, da toga ni u Misiru neima (*Voyage* itd. *Siriae* t. **1.**) I putnik Brown kaxe, da u Misiru toga gotovo nigda nije bilo.

Larrey bivʃi glavni likar kod Francuzke vojske u Misiru (to jest u Egiptu) veli: „Premda se pasja bisnocha viʃe u toplim nego u studenim derxavam pojavlja, ama u Misiru neima je, i onudáʃnji stanovnici uviriʃe nas, da se to nigda nije opazilo ni na paʃçetu, ni na çoviku. To je sve do bagre oni pasah, i naçina xivljenja njihovoga. Misirski su psi svagda brezposleni; obdan u hladu lexe kod sudja puna hladne vode od onih zemljakah poradi njih pristavljena; a obnoch smucaju se; tek jedan put na godinu, a i ono za malo, tiraju se. Kad u Misir stigosmo, sila paʃçadi nadjosmo, to ʃto su oni tuda, kao i mnoge druge razliçne xivine, ʃtovani, i neima tu çovika koji bi pseto ubio. Oni u kuche neulaze; obdan po ulicam stoje, a obnoch zadju kakvu stervinu çupati. Chudi su dobre i mirne, a malo se kad medju sobom kolju. Moxe biti da ta njihova navada, bisnochu od njih uklanja.“ (*Larrey Memor. de Chirurg. milit. tom.* **2.** p. **226**). To isto je u staro vrime poznato bilo v. Prospero Alpino (*Rer. Aegyptiarum* — lib. 4. cap. 8.) Po Barrowu, u donjoj Africi kod Erta dobroga Ufanja, i u zemlji Kafriçkoj, psi slabo kad bisne; a niki piʃu u donjoj Americi toga nije nigda bilo. (*Bibl. Raisonnee* **1750**. *Van Swieten*, *Comment. in Aphorism.* **1129** — *Portal*, itd.) — Po L. Valentinu ridko se to u vruchim Amerikanskim derxavam dogadja, a çesto u sivernim studenim (*Journal. gener. de Medec.* t. **30**). Thomas u zapadnjim Indjama dugo se bavio, a nigda nije vidio, niti je çuo da se onamo bisnilo ukazalo (*Practic. of. Phys.*); a po besidama B. Moseley do **1783** god. za tu nemoch nije se tamo znalo. Nego se pripovida, da je kadgod ima u istoçnim Indijama. U Svetom Pismu o njoj govora neima; niti ga ima u Ipokratovim knjigama. Valja da u staro vrime malo se kad bisnilo u Gerçkoj, i u Çivutskoj zemlji trevilo. Nije pak ispravno rechi, da se to viʃe u siverním, nego u donjim Euro-

pejskim derxavam dogadja, ele *de la Fontaine* privodi, da ono vele ridko u Poljskoj prasne (*Chir. Med. Abhandl. — Breslau*, *1792*). To se viʃe u Prajskoj Lituanii moxe treviti, ali posve slabo u Tobolsku, i po ostalim sivernim Ruskim krajevima.

Iz navedenih razlogah i svidoçanstvah poznaje se, da çovik nemoxe pod istinu razsuditi, ni da je vruchina, ni da je zima bisnochi uzrok. Sad da prigledamo moxeli koji drugi uzrok biti. U knjizi Meynesovoj (*Recs Ciclopedia — art. Dog*) stoji, da ova bolest nigda ni sa godixbine, ni sa smerdljivoga mesa, ni sa drugoga kakvoga uzroka nedolazi, nego samo od ujidenja, ili naklanja; a naprotiv, Gilman. (*Diss. on the bite of a rabid animal*) dokazuje, da smerdljiva mesna hrana, nestaʃica od vode, cerv, iliti ʃtençich, koji se izpod jezika zakoti, mogu bisnochu tvoriti, i joʃ to, kad je paʃçe u neçistom mistu zatvoreno. Ali i to moxda istina nije, jerbo Dupuytren, Magendie, i Breschet (slavni likari) dugo vrime u gadu, i berlogu nikoliko pasah derxiʃe, i najpotle pustiʃe ji da od glada i xedje skapaju, i da jedan drugoga xderu; no sa svim tim bisnocha nije udarila (*Dict. des Sciences Med.*) Kazato je, da je Rossi u Torinu to na maçkama proizveo derxechi ji u mraku zatvorene (*Mem. dell'Accademia di Torino — 1805*). Ima dosta likarah, koji i dan danaʃnji derxe, da ni xestoka xedja, niti glad, niti smerdljiva, ili pokvarena hrana nemogu u pasjem skotu ovu bolest proizvedsti. U Alepu dosta ovih xivinah od glada gine, i od xedje, i od vruchine teʃke, ali bisnoche ni çuti ni viditi. I nemoxe se dokazati da che se onda ona zakotiti, kad se maçke i psi tiraju (kuçnica kad je), jerbo za toga tiranja nije se do sad opazilo da ji najçeʃche bis privacha.

Imaju likari, koji derxe da se pasja bisnocha u jednom prilipçivom otrovu sastoji; ali imaju drugi, koji vele da to istina nije. Bosquillon, i ini s njim rekoʃe, da plaʃnja i prividjenje, i utvorenje kakvo bisnochu zametnuti mogu. Na ovo mnenje mnogi ustadoʃe, kao n. p. Desault, i Bordeaux, koji poslidnji veli, da one iste godine u kojoj je pisao, mnogo je magaracah, konjah, i mazgih od bisnoche polipsalo (*quibus non est intellectus.*)

Zametnulo se to kakomudrago, istina je cila, kod svijuh narodah ovoga svita poznata, da je pasja bisnocha bolest kuxna, prilipçiva, jerbo ima primirah na stotine, da je çovik kroz ujidenje bisnoga psa, i vuka onu bolest dobio, i od nje skonçao se. Svi mudraci jedinoglasno viruju, da otrov stoji u balama iliti u slini bisnoga psa, koja smert zadati moxe, to da je kroz ujidenje navernuta, tot da pane na kakvu ranu, ili onde gdi je i najmanje koxa omakla se, ili ogulila. Nevalja pak virovati, da che se kroz to svagda oni otrov çovika, ili xivinçeta primati. Jedan je pas bisni do dvadeset ljudih naklao, no od njih tek jedan nesrichom je pobisnio. Pisano je, da kroz to naklanje prije che se paʃçe nego çovik otrovati. Jedno je bisno paʃçe do dvanaest drugih pasah, i çetiri çovika ujio: svi ti ujideni psi pobisniʃe, a ona çetvorica zdravo ostadoʃe.

Neche odmah po ujidenju bisnilo naskoçiti. Od sto i trideset bisnih ljudih, nije cigli jedan prie jedanaestoga dana pobisnio. Proraçunalo se, da che ono najviʃe izmedju 30. i 40ⁿ. dana iza ujidenja popadsti, a posli toga roka, vele ridko. Fothergill i Mosely piʃu, da se to na çetiri miseca po ujidenju ukazalo; a Matthey na 117 danah; Haguenot, na pet misecih; Vaughan, nakon devet misecih; Mead, nakon jedanaest misecih; Galen, Bauhin, i Boissiere, posli jedne godine danah; Nourse, posli devetnaest misecih; Lentilius, nakon tri godine danah; Bardsley, nakon dvanaest godinah; a u *Dict. des Sciences med.* t. 47 — p. 75, stoji: posli *18*, *20*, i *30* godinah.

Bili se mogao çovik otrovati izivʃi mesa od bisnoga kakvoga xivinçeta? Fernelius, Schenckius, Mangetus, itd. piʃu, da se to dogoditi moxe; a opet drugi piʃu, da to moguche nije, jerbo osobito cigani, cerni, i drugi ljudi, do sad dosta su putah jili mesa od bisnih svinjah, ovacah, itd. pak nikom niʃta. Sa svim tim pametan che se çovik toga jicha çuvati, niti che mlika od bisnih kravah i ovacah serkati, ele Timeo povida (*Cons. 7. Obs. 33.*) da jedan texak, xena mu, i dica, i joʃ nikoliko çeljadi kroz takovo mliko pobisniʃe, i dospiʃe.

Priko ovoga sastavka ja sam naumio jednu malu povistnicu o pasjoj bisnochi prid ʃtioce izniti, koja moxe biti da che se i onima dopadsti, koji nisu likariju uçili. Nije prilika u ovom listu opisati ʃto se s çovikom dogadja kroz ujidenje bisnoga psa, ili koje druge bisne zviri. To bi ʃtio-

cim mersko bilo; dosta je da ovo govorenje ovako zaverſujem: Koji je çovik nesrichom od bisnoga psa, ili od kakve druge bisne xivine ujiden, nek ſalje po likara; u medju tim odmah nek ranu mokraçom svojom dobro zalije i ispere, pak zemljom ili blatom, ili duhanom, ili perxinom naspe. Ako je na putu, i daleko mu je do kuche; to onda neka ga tko nosi; ili za nevolju nek pomaliçko kroçi, da se neugrije, neoznoji, i nesustane. Kuchi doſavſi, neka slanom vodom ranu topi i pere, i to sve bez pristanka doklegod kerv iz nje curi; a kad se kerv posve ustavi, onda nek stuçe luka, ili kapule, i sa solju izmiſa, pak to kao melem na ranu privije, da se pod tim ona dobro izjida, i izçisti. Ako se za tim rana izpixdri i podpriſchi, to onda valja priſche nabocati nek sukne oni jid vanka. Dobro je da se rana zagnjoji, i izjida. Takovi bonik da nepije rakije, vina, nego po malo kvasine ili kiseloga mlika serçe, i ako ima, kiseloga kupusa nek jide, a mesa da se ni okusi. Nek se onako, kao ſto je ovdi reçeno vlada, ako pri njemu likar netrevi se.

A. Kuzmanich.

KORIST.

OXUJAK.

Pramalitje *Oxujak* izdaje,
On se k njemu imenom priznaje;
Jer, dok sniga popiu ledine,
Odmah *Jaglac* [1]) u ſumarku sine,
I oxuti, smiuch se pod germom
Ravnim sja se, i po putu stermom.

Što se u polju radi (u oxujku).

Ovi misec svakakvi poslovi
Kuchniku su na ruku gotovi,
Hoche l' istom texiti za njima
Da litine svake versti ima?
U polju ga mlogoverstna ora
Çeka s plugom, kako pukne zora,
Jedna iſte, da podublje pluxi,
Druga, brazdu da s brazdom podruxi,
To se miri korenom usiva,
Kako koi u dubljinu pliva;
Jer, ſto dublje u zemlju utiçe
Iz dubljega to oranja niçe.
Kad je dakle razlika usivom,
Nejednakom jerbo rode njivom,
Njima se i nejednako pluxi,
Dok se brazda prikladna nepruxi;
Iz tog ima razlika zemaljah:
Sve jednako orati nevalja,
Nit plug svaki u svaku pristaje,
Jerbo svaka plod jednak nedaje.
Zemlje jedne piskovite, — druge
Çverstim glibom kerſit znadu pluge,
Kad jih osam rogonjah potexe,
Nepustajuch, jer ji jaram stexe;
Druge zemlje kamenite, — druge
Prahulje su, — ove ſtede pluge,
Laglje volom, i oni, tko pluxi,
Manje na nje, neg xutice, tuxi.
Koja manje u seb' ima soka,
Njoj netriba ni brazda duboka,
Kad izvitri, ſto soka imade,
Suhoparna, ni ploda nedade;
Koja ima od snage odviſe,
Dublje neka orana izdiſe,
I, ſto çestje plug se na nju vracha,
To ti ona boljim plodom placha.
Naçin, zemlje popravljati ima,
Da se usiv njima dobro prima:
Koja texka, nju laganu çini,
Kad se kuchnik, vozech gjubre, kini;
Koja laka, i sasvime taſta,
Na nju neka voziti od svaſta,
Vech to, ſto ju novom snagom stexe,
Brazde po njoj da soçnie lexe;
Koja vrucha, netraxi gjubreta,
Barem konjsko njoj najviſje smeta,
Vech joj dai od svakakva listja,
Koje trune, i dervenog triſcha;
Koja zemlja od naravi ladna,
Ona çini i texaka gladna;
Ako on nju gjubretom negrie,
Brazda njemu ni koristna nie.
Vidiſ, koje jest znanje zemaljah,
Ovo svakom znat' kuchniku valja;
Kada znade, tad lako dokuçi,
S kojom kako i zemljom se muçi;
Samo gjubre nepopravlja svaku,

[1]) *Cvit pervi xuti, koi se po germovih ugleda u kiti cvatuchi.*

Slaba zemlja jer nagjubri jaku,
Vrucha ladnu, a ladna na vruchu [1])
Kad se metne, tad izhrani kuchu.
Kada ovo u opchinu reko,
Od oranja rech' prilika steko,
Komu alat, i marva, i naçin
Jest najbolji za usive zaçin.
Koji ljudi na pisak su pali,
Il' na zemlje lagane nastali,
Ti imaju drugaçie pluge,
Njima jesu i ornice druge,
Koje oni za kravama tiſte,
Od kojih se joſ i mliko iſte,
Njih dvi, ili dva konja potexu
Plug, i tako plitje brazde rexu!
Kod nas pako to biti nemore,
Nit' plug, — nit' tko na dva konja ore,
Gdi su zemlje mlogom snagom jake,
Nepristaju njim' viſtine take;
Što se vidi, tajit se nemore,
Naſe zemlje tko s' dva konja ore,
Onom fali i slama, i xito,
Malo mu je i u kuchi sito!
To se vidi na tugjini, koi
Kod nas sebi ognjiſte osvoi,
Tugjim plugom kad ovuda ore,
Skoro kruhom hranit se nemore!
To se vidi i kod onih naſih,
Kojim nije volovah u paſi,
Da ji osam ujarmiti mogu,
Doma xetvu s' tog nevoze mlogu,
Osobito, kad je sprexnik vara,
Njima çini o litini kvara;
Jer, kad s njega neoru na vrime,
Xanju slabje i od xita brime. —
Neznam dakle, zaſto se *starine*,
S' *novim* mlogi pokvariti kine,
Zaſto nebi na osam volovah
Orao, marva kada ima ova?
Istina je da bi bolje bilo,
(Ka bi xito tako rodit htilo,)
Misto jednog, dva da oru pluga,
(Dva, neg' jedan viſje rade druga;)
Zemlje narav al' nauçi stare,
Drugaç' oruch, da se sitve kvare;
Za to nek se starim znanjem ore,
Da ſto bolje uroditi more!
Samo nad tim tko nastoi, neka
Lince k poslu od volje neçeka,
Veche tira da s' u vrime ore,
I da radi, tko raditi more;
Pak, da slabji neostane gladan,
Sprexnik nek nie obechanjem ladan,
Vech nek virno sprexniku pomaxe,
To mu pravda, pak i ljubav kaxe!
Kad poslovi ovako se tvore,
Tada hrana uzmloxat se more.
Ako nije sasma mokro polje,
Siat zobi sad prioni bolje;
Gdi rax lani biaſe, oberi.
Za nju zemlju, i plugom poderi;
Nek je sridnja lemeſu dubljina,
Tako brazda s brazdom se zaminja,
To jest: po dvi sastave se duxe,
Viſti zobi na ti naçin pluxe,
Njoj po sridi neprave Razore,
Nit' sa stranah njoj Izpuste tvore,
Kud bi vode oticale doli,
Jer zob vlage vech' od xita voli,
Njoj neudi, kano zimnoj hrani,
Vodu kuchnik s' tog sa xita strani.
Zob se sie i na njivah novih,
Al' nje kuchnik s' jeseni gotovi;
Sitno ore, i lexati pusti
Do prolitja, i sitvu negusti,
Kada sie; vech osridnje redi,
I jednako da posie, gledi;
Za zob zemlje ſto slabie ima,
To simena ona manje prima;
Vrime siat zob jest iza mine,
Dok Oxujak ſuni neprosine,
Zato, jer su uvixbali stari,
Da ta sitva dobro zernom dari,
I malo je ostaje u slami,
Jer u vrime iz zemlje se mami,
I premda ju snig i zima skreche,
Ona opet poſaliti neche;
A kada ju u *Travnju* posieſ,
Mloge zobi nadat se nesmieſ,
Tad bo zob se na slamu izdaje,
I u zernu baſ malo dostaje.
Kud si sime razsuo po njivi,
Da t' za rukom uredno oxivi,
Valja, da ga pozubiſ uzdnxe,
Kud se brazde za lemeſom pruxe,

---

[1]) *Razumiva se snaga nutarnja*, *i naravna zemaljah, koju imaju.*

Za tim priko povuci zubaçe,
Da se grudje po njivi utlaçe,
Što je zemlja sitnia na zobi,
To ti zerna od nje viſje dobi;
Odtud vidiſ, ſto se bolje zubi,
Bolje grudja po njivi se gubi,
I zubaça, koja je teraſna,
Što je viſje od sitnexi praſna,
To ti bolji plod zobi urodi,
Vele dobro on za prahom hodi;
Al' zubaça dosta nije texka,
Joſ izpod nje grudje njivom lexka,
Dok nepraviſ njoj od gvozdja kline,
Pravi, troſak jerbo ti negine!
Valjatche ti za mloge usive,
Trud, i troſak naplatiche njive. —
Prie, nego oxujak se mini,
Kad ugodno i vrimesce sini,
Tko s' jeseni nenasia' xita,
Sad nek za njeg', za rax, jeçam pita!
To sad moreſ nadomistit lako,
Al' s jesenskim nerodi jednako,
Jer se malo tko od njeg' pomaxe,
Koji sad siu, çesto hrane traxe;
S' toga: xita nevelim, ni raxi,
Nego vechma sada jeçma traxi;
Kud su do sad rodna xita bila,
Tud jeçmova bi se klica klila,
Samo kad je njem' zemlja pripravna,
Gnojna, plugom i zubaçom ravna;
Ako l' imaſ pokoite njive,
Nek se plugom te, rad jeçma, krive,
Slozi nek su na priliku zobi,
Spravni, njim se mlogo jeçma dobi,
I to bolje, kad s' u vrime sie,
Jer za zime jeçmu vrime nie;
More ostat, al' çesto se kvari,
Jer ga zima u korenu svari;
Niki siu na svetog' Gergura,
Ali jedva kad sniga pridura,
Koi se na suhomrazi dade,
On i jeçam potroſiti znade!
Niki posli blagovistnog çasa,
Onda jeçam i bolje se klasa,
On tad rodi, jer vech zime nie,
I zato se vech slobodno klie.
Kadgoder je kom' volja, nek sie,
Jeçam zimski svak izgubljen nie,
Navlastito: u orane njive
Kada siplju jeçmenje usive,
Pak podoru, i sitno pozube,
Niti ploda, nit' vrimena gube;
To se radi, kad se misec puni,
Onda klasom i slama se kruni;
Joſ, kad sieſ u zemlju suhotnu,
Necheſ imat tu litinu glotnu,
Za zubaçom kada se prah vije,
Jeçam rodi, moguch bolje nije. —

(*sliditche.*)

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 13. IV. GODINA

NA 29 OXUJKA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 4 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini 5 f. zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

KRIX I MUKA.

Polak bivstvenoga, i nepomiçnoga temelja vire kerstjanske, koi se u Evangeliu pri svakoj prigodi xivo prid oçi postavlja, i vruche priporuçuje svemu svitu, derximo, da nijedan çovik nemoxe pravo blaxenstvo zadobiti, i zazbilja srichan postati, ako po samom krixu. Isukerst naſa glava, i naſ izgled uniſao je samo ovim putem u kraljestvo nebesko; on je rekao: *Blaxeni, koji tuguju, jerbo che se razveseliti. Blaxeni, koji progonstvo terpe, jerbo je njihovo kraljestvo nebesko* (Mat. 5. 6. — 10.) *Koi neuzimlje krix svoj, i neslidi za mnom, nije mene dostojan* (Mat. 10. 38.) *Kraljestvo nebesko silu terpi, i otimlju ga usilni* (Mat. 11. 12.), to jest, ono se zadobiva samo s' velikim trudom, i s' velikom mukom; moglo bi se dakle virovati, da se u xivljenju, u ponaſanju, i u çinjenju ovomu temelju nitko nebi imao protiviti. Ovaj nauk postavio je nami naſ Spasitelj na serce; polak ovoga nauka upravljali su Sveti svoje xivljenje; i sveti Muçenici sverhu svega zapeçatili su ga peçatom svoje kervi. I sa svim tim Kerstjani vechim dilom straſe se, i trepte, kada çuju samo imenovati umertvenje, i muku. Polak ovê njihove bojazljivosti, i prepadanja imalo bi se misliti, da su oni za samo razkoſje, i uxivanje nasladnosti vrimenite stvoreni. Stvar je tako daleko jurve doſla, da oni isti, koji bi hotili kriposni biti, i kripostno xiviti, imaju potribu od velike serçanosti za ne pustiti se, da ih rika od zloçestoga izgleda sobom odvuçe. Kada promiſljamo ono, ſto na svitu biva, i kada vidimo, da si toliki i toliki, nekerstjanski xivuch, nebesa obechivaju, nije moguche, da nezaupimo: Kako je to? Jeda li se je Evangelie prominilo? Hochemo li mi jednim drugim putom, i ne onim, kojim je Isukerst uniſao, mochi u nebo ulisti? Moxemo li se mi nadati onomu blaxenstvu, koje su Sveti zadobili, kada uprav çinimo suprot onomu, ſto su Sveti çinili?

JE LI KORIST BOGA MOLITI.

Egidio jedan izmed najpervih sliditeljah, i uçenikah svetoga Franciſka od Asisa, kojemu niſta na ovom svitu nije bilo toliko ugodno, koliko Boga moliti, govori od molitve, kako slidi.

Molitva jest poçetak, i sverſetak svakoga dobra. Svaki griſnik ima Boga prositi, da mu dade poznati, koliko je siromaſan, i nevoljan, i kolikim je pomanjkanjim podloxan, ravno tako, kolika je dobroçinstva od njegove dobrote primio. Çovik Boga nepoznaje, ako nezna, kako treba moliti. Svi oni, koji xele spaseni biti, duxni su moliti, kako dojdu na godiſta od razborstva. Jedna mater, bila koliko mu drago tupa, i priprosta, kad bi joj zbogu njezine krivine po zapovidi kralja njezina sina iz naruçaja oteli, nebi zapustila udarati se u persa, plakati, i u raserdjenoga zapovidnika milost pitati. Vlastita njezina ljubav, nesrichno stanje, i pogibel njezina sina postavila bi njoj u usta takove riçi, koje udaraju u serce

i onoga, koi je najsirovii, najokrutnii, i najnemilostivii.

Plod molitve jest slidechi:

1. Molitva bistri, i prosvitljuje naſ razum.

2. Kripi, i objaçiva nas u viri, i u ljubavi prama pravom dobru.

3. Uçi nas poznavati, i chutiti naſu nevolju.

4. Daje u serce strah Boxji, i çini, da budemo nami istim u oçima potiſteni, i nevridni.

5. Kroz pokajanje razbia, i umekſava naſe serce.

6. Otvora u nami vrilo obilatih, i ugodnih suzah.

7. Çisti naſe duſe.

8. Daje mir, i pokoj naſoj duſevnosti.

9. Uçi nas, ſto je pravi posluh, i pokornost.

10. Navodi nas na pravu izvernost od posluha, i pokornosti.

11. Çini nas dilnike onoga znanja, koje imaju Sveti.

12. Çini, da naſ razum bude sa svim duhovni.

13. Uxixe u nami niku nepredobitnu serçanost.

14. Zadobiva nam pravu usterpljivost.

15. Zasluxuje nam pravu mudrost.

16. Daje nam dil od Boxiega poznanja, koji se odkriva onima, koji se njemu klanjaju u duhu, i u istini.

Odovuda dohodi, da duſa gori ognjem Boxje ljubavi, da potexe za mirisom nebeskoga veselja, da se opia pitjem neizgorive radosti duhovne, i veselja, da uxiva unutarnji mir, i pokoj, i da za najposlidnju plachu ulazi u kraljestvo od vikovite slave.

SVERŚETAK PROGONSTVA PRAVEDNIH.

Dva su sverſetka progonstva Pravednih: jedan je oniziuh, koji progone, a drugi je oniziuh, koji progonstvo terpe, kako su ga neizbrojeni Kerstjani terpili u vrime Diokleciana Rimskoga zapovidnika, i vladaoca [1].

Poslie kako biſe Numerian sin Cesara Kara godine 284 nadvladan, postade u Kalcedonu kod istoçne vojskę Cesar Dioklecian, koi slideche godine razbi, i nadvlada Karina brata Numerianova, koi s' vojskom zapovidaſe u zapadu. Ova prem velika slava nije uçinila Diokleciana sa svim bezskerbna. On se bojaſe s' jedne strane, da neche mochi odoliti texini posalah; a s' druge strane biaſe u dvojnosti, hoche li mu vojske virne ostati, osobito bojaſe se od strane straxe Pretorianske, koja je jurve tri stotine godinah s' Carstvom samovoljno vladala, i zapovidnicim xivljenje otimala. U ostalom razmiſljajuchi, da neima poroda, ni baſtinika, odluçi uzeti pomochnika u vladanju. On izabra sebi za druga, i pomochnika u vladanju Maksimiana Herkuliusa, u kojega se ponajviſe ufaſe, i kojega kako izabranoga junaka, i vojvodu poznavaſe [1].

Ova dva vladaoca vidivſi velike pogibeli, koje od svih stranah carstvu pritiſe, pristraſeni pobojaſe se, da neche mochi svojima nepriateljim odoliti, izabraſe svaki sebi po jednoga druga, i pomochnika, koji bi u branjenju njihovih derxavah nje podupirali; i koji bi zato njihovi nastupnici postali. Dioklecian imenova za svoga pomochnika u istoku Maksimiana Galeria [2]; a Maksimian Herkulio u zapadu uze sebi za druga Konstancia Klora [3].

U perva godiſta svoga vladanja Dioklecian nije ni malo uznemiravao Kerstjane. Ali su i pak nikoji bili muçeni zbogu staroga zakona Rimskoga, koi nebiaſe ukinut. S' protivne strane Galerio progonjaſe nje po svima sebi podloxnim derxavam; on merziaſe strahovito na Kerstjane, i nastojaſe svakojako, da bi i Diokleciana na progonstvo suprot njima razdraxio. Osobito godine 302 zi-

---

[1]) *Dioklecian rodjen u Dalmacii imadiaſe potiſtene, vele proste, i siromaſne roditelje, on je rano stupio u sluxbu vojniçku, i doſao je po svojem junaſtvu na najviſſi stepen od dostojanstva.*

[1]) *Maksimian Herkulio od nepoznatih roditeljah rodio se je u jednome selu Slavonskom blizu Srima. On je bio jako okrutan, i svakoj zlochi podloxan. Njegova uzviſenja uzrok biaſe junaçka serçenost.*

[2]) *Maksimian Galerio zemljotexnik rodjen u Bogdanskoj stupio je med Rimske vojnike pun divjaçi, i okrutnosti, ruxna pogleda, i nemila glasa biaſe u svemu strahovit, i ludi ljubitelj Bolvanstva.*

[3]) *Konstancio Kloro rodjen od glasovite kuche, i plemena imadiaſe u sebi sjedinjene sve one kriposti, koje çine jednoga vladaoca velikim.*

mujuchi u Nikomedii upotrebljavaſe sve i svaka za dostignutje ove sverhe.

Medjutim Dioklecian joſ se nije puschao na to navedsti, nego paziaſe, da se nebi stvar do kraja napela, bojechi se, da nebi prolivanje kervi Kerstjanske novi nemir u carstvu uzrokovalo. Napokon biaſe upitano Govorilo Apolovo u Miletu. „ Odgovor, veli Laktancio (De morte Persecut. c. 11.), biaſe tako, kako ga jedan nepriatelj Kerstjanstva çekati mogaſe. “ Isti spisatelj na dva mista (istom ovdi c. 10, i Instit. l. 4. c. 27.) napominje jedan dogodjaj, koi nije malo ponágao Diokleciana razdraxiti suprot onima, koji su se Isukerstu klanjali. Kada se ovaj vladatelj godine 302 u Antiokii zaderxavaſe, zakla mnoſtvo posvetnicah iliti xivinah, za da iz njihovih crivah izaznade buduchnost. Nikoje kerstjanske poglavice oko njega stojeche u Govorilu (u templu) postaviſe sebi na çelo zlamenje krixa, i tako imenovani *crivogataoci* (Haruspices) nenajdoſe, ſto u crivim posvetnicah traxiſe; oni zaklaſe nove posvetnice govorechi, da Bogovi joſ nisu zadosta utaxeni; ali oni nebiſe srichnii, nego su bili pervi put. Najednom onaj, koi je xertvovanje iliti aldovanje posvetnicah upravljao, zaviknu, da se neimamo çuditi sverhu ovoga dogodjaja, jerbo su ovdi nepravedni, koji sluxbu aldovanja smuchuju. Kroz ove nepravedne razumivaſe on Kerstjane. Razjaren Cesar zapovidi udiljc, da imaju svi Kerstjani, koji se ondi nahode, kakono i oni, koji su u Dvoru sluxbu primili, Bolvanim xertvovati, iliti aldovati. „ Ja hochu, “ dodade on, „ da svi, koji to nebi hotili uçiniti, budu ſibani. “ On pusti takogjer izdati zapovid na sve poglavice vojne, da sve one vojnike, koji nebi hotili xertvovati, od vojske odaleçe.

Mogao je i jedan drugi okolostanak Diokleciana u pohlepnosti za osvetom suprot Kerstjanim objaçiti; premda je isti okolostanak imao sa svim drugo uçiniti; od njega napominje Zaključak, koga je Konstantin pustio izichi u cilo carstvo. Evo ovdi slide riçi istoga ovoga vladatelja: „ Govori se, da Apollo u ono vrime u jednoj mraçnoj spilji po ustim Sveſtenice ili Sveſtenika (Sacerdotis) nije puschao çuti govorilo, da on nije viſe mogao istinu naricati, jerbo mu pravedni, koji na zemlji xivu, smetaju, i da se zato iz trojnoxja laxni odgovori daju. Dioklecian pustio je sebi vlasi resti za pokazati kroza to svoju xalost, i za poxaliti xalostni udes ljudih, koji govorila viſe neimaju. Ja tebe o Boxe! zovem za svidoka, da istinu govorim. Sluſao sam, dok sam joſ diçak bio, nesrichnoga, zazbilja nesrichnoga Cesara, kako je kod svojih dvornikah iztraxivao, *koji su ovi pravedni na zemlji?* na ſto mu jedan od njegovih sveſtenikah reçe, da su Kerstjani; sada ovaj, koi je takovi odgovor, kao med, pohlepnim ustim primio, iztegnu svoje maçe, koji bi se imali samo suprot opaçinam iztezati, suprot svetim, bezgriſnim, i pravednim ljudim, indi i one okrutné, i u ista doba s' kervavim maçim upisane naredbe, u kojima sudcim zapovidaſe, da svu svoju oſtroumnost za iznaſastje novoga orudja od muçenja napnu. “

Progonstvo zapoçelo je na 23 veljaçe,[1]) u koi dan krivoboxci derxaſe svetkovinu njihova Bolvana, koi se zvaſe *Terminus* (Euseb. in Vita Constant. l. 2. c. 49 et 30). Ne misliaſe o drugom, nego kako bi se naſe sveto Bogoſtovje sa svim uniſtilo. Jutrom rano ode derxavni upravitelj, sprovodjen od mnogih çastnikah, u cerkvu Kerstjansku, razbi vrata, uze knjige od Boxanstvenoga Pisma, kojegod mogaſe najti, i pusti iste izgoriti: a sve ostalo dopusti, da se ugrabi, i raznese. S' jednoga pridvratja (jere cerkva na berdu prid njima biaſe), Dioklecian i Galerio gledaſe svaka, koja se ondi çiniſe. Oni se dugo dogovaraſe, bi li imali zapoviditi, da se cerkva upali. Dioklecian, bojechi se, da bi plamen mogao i druge kuche u gradu skonçati, biaſe toga mnenja, da se ima samo razvaliti. Odkuda poslaſe jedan dil *Straxe Pretorianske*, koja u ças zazbilja razçini cerkvu.

Drugi dan proglasi se naredba, da se imaju sve cerkve razvaliti, i sva sveta Pisma saxgati. U njoj biſe takogjer reçeno, da che svi Kerstjani, bili oni koga mu drago stanja, biti poteguuti na muçiliſte, da oni odsada u napridak nisu viſe podobni za nijedno dostojanstvo, ali sluxbu; da che se suprot njima svaka tuxba primati, a da oni nemogu nikada zbogu sile, zbogu dugovah, zbogu priljubodivstva i ost. zakon na pomoch zazivati; napokon da su oni svih pravicah, koje

---

[1]) *Veljaça biaſe kod Rimljanah zadnji misec u godiſtu onda, kad biſe ovaj blagdan postavljen, i ostade sve do popravljenja Kalendara Julia Cesara.*

podloxnici carstva kao takovi uxivaju, podpuno lisenì.

Netom bise ova naredba na zid prilipljena, jedan kerstjanin, koi u velikom dostojanstvu stajase, pristupi, odlipi ju, i razkida. Njegovo goruchstvo, od kojega pravedno veli Laktancio, da je bilo nepomnjivo, po mnenju Eusebia dojde iz Boxjega udahnutja. Poslidnji spisatelj razmislja samu sverhu. Onaj Kerstjanin bise zatvoren, i po vise putah na muçilim raztezan; najposlie postavise ga na zaxarene peçme, na kojima doversi svoj aldov. U muçenjim pokaza on jednu divnu usterpljivost, i stalnost.

Za ovom pervom naredbom slidila je skoro jedna druga. U ovoj bise zapovidjeno, da se imaju Biskupi pritegnuti, u negve okovati, i kroz sva mogucha muçenja silovati, da Bolvanim aldov prikaxu. Onda Nikomedia grad plivase u kervi Kerstjanah.

Ali se zlobnost Galeriova suprot uçenicim Spasiteljevim jos nebiase zasitila. Za ganuti Diokleciana, da nje i on na isti okrutni naçin muçi, izmisli jedan osobiti naçin, koi podpuno odkriva svu koliku gnjusobu, i merzost okrutne chudi i naçina njegova serca. Kroz nikoje svoje milovanike pusti oganj baciti u Cesarske dvore. Sluxitelji Bolvanski udilje tuxise Kerstjane kako krivce poxara, i uzimase strahovitu osvetu sverhu njih. Ovo je Galerio pridvidio, i hotio je, da se istom ovo dogodi. Oni razglasase, da su Kerstjani, u dogovoru s' nikojim uskopljenicim, hotili obadva vladatelja sa xivotom rastaviti, i xive u dvoru saxgati. Dioklecian virovase ovomu razglasenju, i pusti prid sobom sve svoje kuchane preokrutno muçiti, za da ovako iznajde krivce od poxara; ali nje nebiase moguche iznajti, jerbo nehotiase, da se iztraxivaju Galeriovi milovanici, i kuchani.

Za ovim nakon çeternaest danah biase opet oganj podverxen. I ovaj put nebiase moguche dojti na trag poçetnikah: jere bise opet çeljad Galeriova. Ovi vladatelj ostavi onaj isti dan Nikomediu, premda u zimi biase. On govorase, da je ovo uçinio, da ga nebi Kerstjani saxgali. U dvoru nebiase velike stete, jerbo su udilje vatru gasili. Bilo je opet izreçeno, da su Kerstjani krivci i ovoga drugoga poxara.

Od ovoga vrimena bisnost Dioklecianova neznadiase vise za nikakove medje, svu njezinu texinu moradose chutiti nesrichni Kerstjani. Na one, koji nehotise Bolvanim aldove prikazati, çekahu strahovite muke. Valeria kcher Cesarova (xena Galeriova), i Priska njegova xena, obadve kerstjanke, vidise se u pogibeli ili za umriti na nemili naçin od mukah, ali za aldovati Bolvanim. Obadve po ruxnoj bojazljivosti odstupise od vire; ali bise zato i strahovito od Boga pokarane. Njihovo xivljenje od ovoga çasa biase neprikinuto pletivo od nezgodah, i nesrichah, poslie kojiziuh po zapovidi Licinia bise oçito jednoj, i drugoj glava odsiçena.

Najmoguchnii dvornici, koji su do onda dvor çuvali, i Cesarovi vichnici bili, postadose najperva xertva progonstva. Oni izvoljise radie umriti, nego od vire odstupiti.

Iz dvora izajde progonstvo sverhu Nikomedie, gdi sveti *Antim* Biskup biase. Na putu k' pogubljenju sprovodise njega misnici, i ostali sluxbenici njegove cerkve, koji sa svima svojim kuchanim umrise za viru Isusovu.

Nije bilo oprostjenja za proste Kerstjane, kako ni za Duhovnike. U templim stajase sudci, koji na smert odsudjivase sve one, koji nehotise aldovati krivim bogovim. Za muçiti nje izmislise novo orudje. U svakom dvoru sudbenom uzdigose oltare, i nitko se nemogase utechi pod obrambu zakona, ako se nebi pervo odrekao Bogostovju kerstjanskom [1]). Eusebio pise, da nije bilo dopustjeno puku stogod kupiti, ali prodati, vodu kuchi nositi, xito mliti, ali koi mu drago posal zapoçeti pervo, nego bi se aldov prikazao stanovitim Bolvanim, koji bise na chosim od ulicah, kod obchinskih bunarah, i vrilah, na tergovistim, i po drugima mistim postavljeni. Ali zaludu bise svakolika muçenja, i zaludu bi se traxile riçi za izkazati dostojno onu serçanost, s' kojom je neizbrojivo mnostvo Kerstjanah svoje xivljenje za Isukersta poloxilo. Na çete postavljase na vatru çeljad od svakoga stanja, i od svake dobe. Vechim dilom bise njima glave odsicane, a druge u more pobacase. Od onih, koji su u ovoj prigodi muçeni bili, Rimski Mertvoslov çini uspomenu na 27 travnja.

Od Nikomedie ode progonstvo u sve derxave carstva. Slidiase odluka jedna za drugom. Çe-

[1]) *Godine 314 pustio je Licinio ubiti svu obitel Dioklecianovu, i Galeriovu.*

verta pokaza se na poçetku godine 304: ona zapovidaſe, da se svi Kerstjani na smert odsude, ako bi tverdokorno hotili ostati kod svoga Bogoſtovja. Upravitelji derxavni, govori Laktancio (Institut. l. 5. c. 11), derxaſe za veliku slavu, ako bi jednoga Kerstjanina predobili: Zato i upotrebljavahu svaka muçenja, koja ikad najhimbenia okrutnost znadiaſe izmisliti. Kerv Kerstjanska prolivaſe se po svuda. Konstancio biaſe kerstjanin doisto dobro nagnut, ali i pak on neimadiaſe zadosta jakosti za mochi odbiti oluju progonstva od velike Britanie, u kojoj zapovidaſe. Naſe Bogoſtovje, da je bilo od ljudih iziſlo, bilo bi doistine sa svim propalo: ali Bog, koi bdie sverhu svoje cerkve, sluxiaſe se za njezino razſirenje s' onim istim posridstvim, s' kojim su ljudi mislili, da che nju izkorenuti. Oni, koji su najvechi njezini nepriatelji bili, primiſe pedepsu, koju su kroz njihovu nepravdu, i okrutnost bili zasluxili.

Laktancio svidoçi, da su poçetnici najpervih progonstvah suprot Kerstjanim oçividno pochutili biç Boxanstvenoga gnjiva. Ovo se vidi iz zamiritoga njegova Razpravka pod nadslovjem *De morte Persecutorum* (od smerti progoniteljah.)

I zaisto *Dioklecian* prestraſen od sile, i pritnje Galeriove odreçe se vladanju carstva u Nikomedii na 1. travnja god. 304. Ovo isto uçini i *Maksimian Herkulio* u Milanu. Pervi odaleçivſi se od gradskę vike, i xamora xiviaſe pokraj Solina (danaſnjega Splita) gdi se joſ i danas od njegovih dvorah zidine poznavaju. Kad ga *Maksimian Herkulio* jako tiſtiaſe, da bi opet vladanje carstva primio, dade mu za odgovor: „ Da bi ti vidio zelje, koje sam ja u Solinu s' mojom vlastitom rukom sadio, ti nebi carstva ni napomenuo. “ Ovaj, kako se çini, mudri odgovor iziſao je medjutim od same bezserçanosti, i bojazljivosti. *Dioklecian* doxivio je udes i xalost za viditi, da je njegova xena, i kcher od *Licinia* na smert odsudjena, i da je Rimski zakon god 313 kerstjanskom Bogoſtovju zazbilja na ruku poſao. *Konstantin*, i *Licinio* pisaſe njemu jednu pritnje punu knjigu u kojoj potvaraſe njega, da on derxi ruku strani *Maksencia*, i *Maksimina*. Napokon zdvojivſi ovaj nesrichni vladatelj otrova sam sebe, i uze sebi xivljenje, koje mu teſko biaſe. Toliko nam *Aurelio Viktor* kaxe od njegove smerti. S' ovim neslaxe u svemu pripovidanje *Laktancievo*. *Dioklecian* vidivſi, da ga svi za niſto derxe, imao je biti jako razluxen. On chutiaſe u sebi sveudiljnu nemirnost, i nehotiaſe viſe jisti, ni spavati. Çuo se je brez prestajanja uzdisati: çestokrat njegove oçi plivaſe u suzam od zdvojenja, on se valjaſe sad na postelji, sad na zemlji: ovako umri skoçan od glada, od tuge, i od skerbi. Njegova smert dogodi se god. 318.

Maksimian Herkulio po tri put posezaſe za oblastju vladarskom, on ju hotiaſe vlastitomu sinu svojemu *Maksenciu* oteti. I kada sva njegova napinjanja niſta neuzmogoſe, onda od zdvojenja god. 310 uze konop, i obisi sam sebe. Ravnim naçinom umriſe jednom nesrichnom smertju *Maksencio*, *Galerio*, i *Maksimin Daja*.

Kolika je slava za Kerstjansko Bogoſtovje! govoraſe Tertulian, da je bio Neron najpervi Cesar, koi je suprot njemu svoj maç potegao, oçito poznati nepriatelj svake kriposti. Çetverte godine, poslie kako biaſe zapoçeo Kerstjane progoniti, to jest god. 64, doſavſi u zdvojenje hotiaſe sam sebe ubiti, ali on ovo bezakonje brez pomochi svoga tajnoga pisara *Epafrodita* nemogaſe uçiniti. On umri pohuljen, i zaniſto derxan od ciloga Carstva, i od svega plemena çoviçanskoga zbogu velike njegove okrutnosti, koju pokaxivaſe, i zbogu strahovitih bezakonjah, koja çiniaſe.

Domician, koi je god 95 Kerstjane progonio, biaſe za tim od vlastitih svojih straxanah ubien. *Trajan*, *Hadrian*, *Tito*, *Antonin*, *Marko Aurelio* nisu usilnom smertju umerli; ali oni nisu ni izdavali nikakve naredbe suprot Kerstjanim; njihov grih vlastiti stoi u tomu, ſto progonstva nisu zabranjivali, ili ſto su ista pripuschali.

Severo, koi je kao progonitelj ustao god. 202, sunuvratao je u svaku zamiſljivu nevolju. On umri od jada, i ostavi za sobom sina, koi mu hotiaſe xivljenje oteti, i koi je poslie vlastitoga svoga brata ubio. Sva njegova obitel umerla je nesrichno.

Decio poginuo je u jednome glibu istom, kad se biaſe podigao poslie kratkoga vladanja s' vojskom suprot Gotim. *Gallo* za tim godinu danah biaſe ubien poslie, kako biſe zapalio vatru od progonstva. *Valerian*, *Aurelian*, *Maksimin I.* umriſe od usilne ruke.

Na Diokleciana udarile su sve nezgode odilj, kako je poçeo Kerstjane progoniti. Mi smo jurve napomenuli, kako je sverſio on, i njegov pomochnik, i drug u vladanju *Maksimian Herkulio*.

Maksimiana Galeria biaſe se popala strahovita bolest. Gnjilost, i cervi raztoçiſe njegovo tilo. On davaſe od sebe tako ruxan vonj, da ga iste njegove sluge nemogoſe podnositi (Vid. Euseb. Hist. 1. 8. c. 16.)

Maksencio, poslie kako biſe od *Konstantina* predobiven, pade u riku *Tiber*, i utopi se. *Maksimin II*, koga je *Licinio* bio razbio, vidi se usilovan uzeti nazad svoje odluke suprot Kerstjanim, i umri u strahovitim bolima. To se je dogodilo na slidechi naçin. Kad se njegova vojska biaſe u red postavila, on kao straſivica ostade sakriven u svojem dvoru. Kad boj izpade na srichu *Liciniovu*, on pobignu u *Tarsus*, i nemogavſi nigdi najti utoçiſta brez pogibeli, chutiaſe u sebi prestrahovita probadanja, i potezanja od smerti, koje se bojaſe. Otvori se jedna strahovita rana po cilom njegovom xivotu, zbogu koje od goruche boli valjaſe se po zemlji kao bisan. Tilo njegovo kroz dugi glad oslabljeno uçini se prilika smerti. On izgubi vid, i izpadoſe mu oçi iz glave. Sa svim tim on xiviaſe joſ, i izpovidi oçito sve svoje gnjusobe, koje je uçinio. On je zaludu smert zvao na pomoch; poslie, kako je izpovidio, da je on sve ono, ſto terpi, zasluxio kroz okrutnost, s' kojom je Kerstjane obnevoljivao, dade smert sverſetak njegovim mukam (Euseb. Hist. l. 9. c. 10). Ovaj zgodopisac bilixi joſ i to, da su derxavni upravitelji, koji *Maksiminu* za orudje suprot Kerstjanim dobrovoljno sluxiſe, svikolici ubieni bili. Med ostalim imenuje *Picencia*, *Kulciana*, *Teoktena*, *Urbana*, *Firmiliana*, i. d. m.

Licinio biaſe koliko okrutan toliko nenauçen vladatelj. On nije znao ſtiti, ni svoje ime zapisati; odreçeni nepriatelj ljudih uçenih odsudio je mnoge na smert. On je bio dugo vrimena kerstjanstvu nagnut, za ugoditi *Konstantinu*, i govoriſe nikoji, da je bio nakanio primiti viru, i kerstjenje; ali najposlie on skinu krinku s' obraza, i progoniaſe Cerkvu Boxju. Predobivſi njega *Konstantin* odsudi ga na smert god. 323. Vidi: *Leben der Väter, und Märtyrer von Alban Butler, vermehrt von Dr. Räsz, und Dr. Wers. 5. B. Mainz, 1824. Derh. Anthimus. 27. April.*

Kada su dakle muçenici zadobili krunu od vikovite slave na nebesim, onda su njihovi nepriatelji jurve na zemlji za svoja bezakonja primali zasluxenu pedepsu.

Istinite, i prave sriche, iliti blaxenstva razlika viditi che se stoperv u vikoviçnosti; onda che se razichi magle, i pokazatiche se stvari onako, kako jesu u istini. Mi chemo onda podpuno poznati svake veliçine ovoga svita, i svu vridnost tako reçenih bidah, i nevoljah, kojima je sadaſnje naſe xivljenje podloxno. Muçenici pokazali su çudnovatu serçanost njihovu ovdi na zemlji, jerbo su vikoviçnost vazda prid oçima derxali. Oni su bili çversto uvireni, i jako uglavljeni, da sve stoi u ljubavi Boga, u izpunjivanju njegove volje, i u dobrom upotrebljivanju nevoljah ovoga xivljenja; zato su s' veseljem iſli najokrutnioj smerti na susrit. Nje niſta nije moglo stresti, ali prestraſiti, kada su razmislili, i poznali, da poslie ovoga xivljenja opet svaka u svoj red stupaju, i da che svi njihovi trudi, i sva podnaſanja s' jednom neizmirnom, i vikovitom slavom biti nadarena.

Mi nismo svi pozvani na slavu od muçeniſtva; ali imamo svikolici vazda xiviti u duhu aldovanja, to jest, mi neimamo nikada drugo hotiti, nego samo ono, ſto Bog hoche, njemu samomu vazda aldujuchi, ili ako voliſ rechi, xertvujuchi naſa tilesa, i naſe duſe sa svima njihovima moguchnostima. Mi chemo pak istinito tilesa naſa Bogu aldovati, ako budemo svaka usterpljivo podnositi, i çisto, trizno, i uzpregnuto xiviti; a duſe naſe aldovati chemo Bogu, ako budemo pomnjivo nastojati, da bude u nami vazda chutenje od poklona, od ljubavi, od ſtovanja, i od skruſenja serca. Ako bude ovako naſe xivljenje upravljano, mi chemo vazda biti Gospodinovi, i zadobiti chemo krunu muçeniſtva, koje, premda nebude s' prolivanjem kervi sdruxeno, biti che niſtanemanje vazda od velike zasluge, toliko cicha dugoga trajanja od hervanja, koliko cicha serçanosti naſega tersenja.

PRIÇICA.

U jednom veselom druſtvu, iz ſale dobije jedan prostak jednu zauſnicu. Na to doſavſi jedan iz medju njegovih ljubimacah upita ga: „ Jesi li kao janje miran bio, kod si se zavadio, jesi li uvriditelju joſ oni ças onu zauſnicu povernuo? Odgovori onaj: istu zauſnicu natrag dati? kako bi joſ to moglo biti! nu jedan drugu prilipio sam mu, i znam da mu je dosta.

Krunoslav Veselich.

KORIST.

OXUJAK.

(Produxenje v. b. 12, str. 94.)

K' Blagovisti, il', kad misec cili,
Grahorati [1]) nek se siat mili,
On je marvi, brez ukora, hrana,
I za snagu, i mliko uzdana!
Dobar kuchnik sve hrane namiçe,
Zimom gladno da nisto neviçe;
Grahor zemlje onizite traxi,
S' njih kuchnika i rodivom draxi,
Kad su dobro gjubrevite, tada
Grahor s' zobjom jednako se vlada,
On se kadkad i sa zobjom sie,
I jednako s njom k rodivu klie,
Jednako se on sa zobjom xanje,
Uz njeg' zobi potrositchef manje;
Njeg' sa slamom u siçku obrati,
I sa zobjom konjma metat lati,
Bitche siti, i to ti je dosta;
A, fto zobi teb', uz grahor osta',
To, s ostalim, u novae obrati,
S koim kuchne potribe izplati.
Kad od sitve riç ovdi zapade,
Uçit valja, kako o njoj rade,
Koji mloge siafe slogove,
Dugo posle i çinife ove;
Sime bacat' jer zadosta nije,
Istom ono da se kako klie,
Vech po verstma usivah, valjade,
Da se sime razsivati znade,
Da ni s malim nepustif njive,
Nit' odvifje prigustif usive;
Jer po pervom zemlja lexi prazna,
Po drugom se razsipa hazna,
Koju imaf kod kuche od hrane,
Da ti jedva do xetve dostane;
A u zemlju fto odvife mechef,
Praznu slamu od gustexi xetchef,
Tak' of' imat dva kvara zajedno,
Kad ti nije stanje uredno.
Kako sitve dva vrimena xele,
Zimi, ili litu se vesele,
Zimnu çini, kad se lito sverfi
I prid oto plug zemlju izkerfi,
A litnu chef, kad zimá izidje,
Snig sa zemlje i mechava snidje:
Po *Bartolu* gledaju za xito,
Koji hoche, da sve bude sito,
Za njim drugo, fto na zimu mechu,
Ja jim jamac za to stajat nechu;
Od tog nauk nek stoi k' jeseni,
Sad od litne riç je sitve meni.
Litno xito u pervo prolitje,
Dok se poljem koje smotri cvitje,
Za njim raxi, zob, jeçam i proju,
Nafa zemlja posiduje dvoju:
Jedna proso, kukuruz je druga,
Koi kasnjeg' nasliduje pluga;
Pak: konoplja, lan, helda pristaje,
Za njom drugo sve s' u zemlju daje,
Od fta zimus hochef kuchi hranu,
I xivinam, da dobre ostanu.
U sianju i vrime se gleda,
Jer u svako siati se neda:
Kad je mokro, il' jaki vitrovi,
Sitve nisu pristali poslovi;
Vitri, jerbo raznose ti sime,
A moçvari sve u gvalu prime!
Jof ti glotu uzmloxaje vlaga,
S' tog siaçu ona nije draga,
Lan, i grafak kad se s vitrom sije,
Od po nochi koi snigom vije,
Ostane ti obodvoje tverdih:
Lana xene, i grah kuvaç gerdi;
Ali zob se s tim vitrom udife,
Jer joj u njem zerno rodi vife,
Tako vele od simena raxi,
Koja vlage, i tog' vitra traxi.
Kad je misec baf u poslu mine,
Vifti sitvom nikom se nekine,
Vech çekaju njegovih çetvertih',
I pram njima svaki sime perti,
Koje pervim, koje drugim meche,
Koje trechim pofaliti neche,
Da li ima nikojih simenah,
Koja bolje straxnji çetvert prima ... —

[1]) Grahor, *valjana hrana za marvu; osobito za krave.*

NOVI GLASI.

Novi do istine, i nesamo Dalmatincim, nego joſ i svakom pravom Ilircu ugodni biſe glasi, koji pervi put iz Zadra god. 1844 u svit izidjoſe navischujuchi da che ZORA DALMATINSKA u Zadru zabiliti; ona je zaisto i zabilila, ona bili joſ i danas, i xeli biliti i u napridak. Ali, kako naravska Zora svaki dan zabiljuje samo po kriposti sunca, onako i Zora Dalmatinska moxe biliti samo po moguchnosti naroda naſega. Buduchi pak, da se ova moguchnost zbog ove gladne godine osobito u Dalmacji na nisko sabrala, za to, ista Zora nahodi se usilovana i svoju veliçinu, i cinu na nixe spustiti, to jest, od pervi doiduchega Travnja miseca u sama çetiri obraza lista izlaziti s ufanjem, da che ona kroz to naſim Dalmatincim pristupnija biti, i da che se ona bolje i prostoga naroda primati, i da che u ostalim derxavam bratja naſa radije na pomoch joj priskoçiti. Bratjo Dalmatinci, i vi ostali juxnoslavjani! Ostali narodi vide se u Europi od nas jaçi, pametnii, i izobraxenii, jere u svojim jezicim rade, ſtiu, piſu, i troſe, i nami brez ovoga nije puta k napridku, mi brez ovoga moxemo na viſe mistah puk viditi, ali naſu narodnost nemoxemo pokazati.

Pridbrojiteljah iliti prijateljah ovoga xeljnoga Lista biaſe do sada malo, i tek toliko, da su se mogli s mukom platiti samo stroſki za papir, slaganje, i tiſtilo. Istina je, da je siromaſna naſa derxava, ali i pak derximo, da bi kod prave ljubavi Domovine, i Narodnosti gotovo svaki Namastir, svako barem po tri, po çetiri, ili pet blixnjih Xupnikah, i svitovnjih Çastnikah, negovorech od moguche Gospode, i Vlastelinah, mogli po jedan List derxati, i ovako s jednim malim darom veliko Dobro Narodno podupirati. Ako nebude ovoga podupiranja, zaludu che biti svaka naſa joſ najuçenija, i najmudrija priduzimanja.

☞ *Cina je ovom Listu za drugu çetvert ove godine, u Zadru i u drugim mistima posobnom prilikom . . . . kraic. 30.*
A Poſtom . . . . „ 40.
Novci se kao i do sad kod C. K. Poſtah naprid polaxu.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 14. — NA 5 TRAVNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XVIII. DESETAK.

1. Pit. Koja je opaçina najpravednia?

Odg. Od nenavidosti niſta nije pravedniega, jerbo onoga, koi nju u serru goi, ona ista glogje, izjida, i skonçava.

2. Pit. Što najbolje bistri oçi, i oſtri vid?

Odg. Nenavidost. Kad se prid Friderikom kraljem biaſe probudilo pitanje: ſto najbolje oſtri vid, i bistri oçi? Rekoſe nikoji, da dobre naoçnice, i stakla umitno ugladjena, a *Akcio Sincero* sam dade svoju misal za nenavidost kakonoti za onoga, koi çini, da svaka, koja drugi çine, budu vecha nego jesu.

3. Pit. Koi je çovik mudar?

Odg. Plato govori, da je onaj mudar, koi se neljuti, kada ga drugi kude, i koi se neuzdixe, kada ga drugi hvale.

4. Pit. Koi je u xivljenju blaxen?

Odg. Nitko. Demokrit govoraſe, da je onaj blaxen, koi se niçemu na ovom svitu neçudi, i svaka, koja ljudi mnogu procinjuju, za niſto derxi. *Tales* derxaſe za blaxena svakoga, koi bi bio vazda zdrav u tilu, i miran u duſi. Sokrat govoraſe, da je samo oni blaxen, koi takova razkoſja, i nasladnosti uxiva, za kojima neslidi nikakovo pokajanje. Ali je najbolje rekao Solon, da se vazda ima çekati dan najposlidnji, i da se pervo smerti nitko blaxen nemoxe nazvati.

5. Pit. Koja riç çini, da ona, koja su drugaçie ugodna, i lagana, budu sa svim neugodna, muçna, i teſka?

Odg. Ovo çini sama riç *moraſ*: jerbo ona çoviku sapinje njegovu slobodnost, koju sverhu zlata procinjuje.

6. Pit. Koje çaſe çine, da budu priatelji med sobom stalnii?

Odg. Ovo çine same zlatne çaſe, kad su darovane. Dionizio starii ulizavſi u sobu svoga sina, kad biſe kod njega spazio mnoge zlatne, i srebrene çaſe, reçe: *Ti neimaſ kraljevskoga serca, jerbo s' çaſam, koje sam ti darovao, sebi nisi nikoga priatelja uçinio. Doisto priatelji se dobivaju viſe darivajuch, nego napiajuch.*

7. Pit. Koju bi stvar svaki çovik med ostalim imao najviſe xeliti?

Odg. Svaki bi med ostalim imao najviſe xeliti, da imade xdralovo gerlo, za da mu riçi sporie, i kasnie iz ustah izlaze. Govori se, da nikoi kralj Ingleski imavſi tri sina, upita jednoga po jednoga, ſto bi on najradie imao? Pervi xeliaſe imati *jakost*, s' kojom bi mogao sve ljude svojoj oblasti podloxiti. Drugi hotiaſe imati lipotu, s' kojom bi se svakomu dopadao. Trechi reçe, da se njemu najviſe dopada xdralovo gerlo, s' kojim bi mogao samo dobro promiſljene riçi izgovarati. Koi odgovor, jer se najviſe kralju dopadaſe, odredi ovomu kraljestvo ostaviti.

8. Pit. Koje su ruke kraljevske, koje kraljestvo derxe, i uzderxavaju?

Odg. Jesu dvi: ljubav, i bojaz. Dèmokrit mudrac govoraſe, da ova dva podpora derxe vas svit na sebi.

9. Pit. Koje se riçi nepristoje çoviku pametnu?

Odg. Çoviku pametnu nikada se nepristoi rechi: *Nisam mislio.* Scipio Afrikanski govoraſe, da je i u vojniçkoj stvari ruxno govoriti: *Nisam mislio.* Zaſto pametan mora napervo viditi ona, koja lud nevidi nego, kad su jurve uçinjena.

10. Pit. Od kojega ſtapa imaju potribu i oni, koji nisu hromi?

Odg. Od onoga koi svaka podpire, to jest, od stalnosti. Kardinal Petar Aldobrandini govoraſe, da je stalnost sviuh ſtap, na koi, ako se ne naslanjaju, svi se ruſe, i propadaju.

UPRAVA DILOREDNOSTI.

Poſtovanje Stariega na opomenu Mladexi.

Jedna od najpervih i najosobitiih duxnostih izmedju kerstjanskih, i ljudskih dilovanjah, jesti poſtovati stariega, — u koju duxnost najpri ulazi *poſtovanje roditeljah,* — po zatim *svakoga drugoga stariega* po njegovu dostojanstvu. Çetverta je ovo izmedju deset zapovidih Boxjih. Ako misliſ dakle, sinko, biti *dugovit na zemlji,* i uchi u kraljestvo nebesko, *poſtuj tvoga otca i majku,* niti zaniçi njima one çasti i poſtenja, koje Bog od tebe iziskuje, udilj potla zapovidih koje razgledaju Njegovo poſtenje. Tko je tebi, potla Boga, pervi tvorac tvoga postanja, tvoga odihsanja, tvoga xivljenja nego tvoji roditelji? Nisuli dakle svake çasti i poſtenja dostojni? — Tkomu ikad imaſ biti viſe haran i duxan nego njima, koji su te odhranili i uzdigli od povoja na çoviçanstvo? — od slabosti na moch i na jakost? od nevolje na vridnost i na pamet? — Koi trud i muku, — kakve brige i nevolje nepodnosiſe oni dok tebi xivot dadoſe, — a ti neharan i opak kako odgovorio jesi njima? Nu promisli... Spominjeſ li se ti suzah majke tvoje, kervavog znoja otca tvoga dok tebe pouzdigoſe i odgoiſe? — A ti ſto? — nemio i opak suprot njima, — oſtar i nagal, uvridljiv i pogerdljiv — eto ſto si, — eto koliko si haran i ljubezniv... Jao sinovim i porodu, koi tako odgovaraju serdçenim i blagim roditeljim!!! Neharnosti u ſto se uzdaſ!! Opaçino i nemilosti, koje te çeka pomilovanje!! Uvrido i oſtrino, ſto je vaſa placha!! Çujete li sinovi tuxbu roditeljah vaſih gdi stegnuti suze upravljaju i vapaj k nebesim na osvetu vaſu?! — Što cinite da che ostati neutiſena, serdca onizih, koje vi uvridiste i pogerdiste? — opsovaste i udriste? — neposluſaste i smutiste?.! Porodu neharni!! Çuj da ti nebesa prite da neche propuſtiti osvetu svoju suprot vama. — Potverdiche osudu svoje pravde suprot vaſoj nemilosti. — Gnjiv svoj i serxbu na vaſe izgubljenje izliti hoche.. Kako moxete, sinci neharni, biti toliko otverdnuti na ovake pedipse!... Znate li da proklestva vaſih roditeljah nebesa potverdjuju?... — Da neche ostati neusliſan vapaj njihov kad budu suprot vaſoj nemilosti, stegnuti to uçiniti, zazvat nebesa na svoju osvetu.. Nu jednom vech svidite se od vaſih nemilostih, od vaſih neposluhah, od vaſe neharnosti, — ako mislite utech serxbu i proklestvo Boxje. Vech budite ponizni duhom, i krotki serdcem prid vaſim roditeljim: — posluhom, dobrotom, çastju, usterpljenostju, harnostju, — sva ova omekſavaju serdca njihova, — tuge i nevolje u radost i u ljubav obrachaju, — starost njihovu i vrimenitost u veselju produgljivaju, i njihove kratke dneve u miru i u zadovoljnosti provode. Eto vam zato kruna slave od Otca nebeskoga pripravljena, vami na çestitu vikoviçnost odredjena. —

Ne manja duxnost po zatim visi vama, sinci, poſtovati t. j. od sebe stariega, i njemu poſtenje nositi za cilovito nadopuniti zapovid Boxju. Vi nebiste se zvali podpuno izverstni i dospiveni kad biste priko te duxnosti zaizostavili ovu zapovid. Bog vas duxi da svakoga stariega od vas imadete çastiti s poſtenjem dostojnim, nitkomu *zlo za zlo vrachajuchi, svakoga ſtujuchi.* Radi toga nemojte bixat svit stariega, ni pogerdjivat njega. Na svakomu mistu gdi te iznese prigoda stariega poſtuj, i s ljudstvom odgovori njemu, — imacheſ pohvalu od okolostojechih. Nemoj se ukazat nigdi uzgoran i ponosit, osobito prid stariim, nego krotak i ponixen, jer su blaxeni *ponixeni serdcem,* — *njiovobo je kraljestvo nebesko.* Pazi se neodgovorit oſtro i uzgorno, — zabilixiche iz toga ſto si, tko li si, kakva si imena, dila i nauka. Oſtro i ponosito govorenje mladjega prama stariemu bilig je *neljudstva, nepodloſtva.* Nemislite, sinci, da prid stariim ſtogod znate: znachete tada kad

budete muçat, i s poniznostju na njihova pitanja odgovarati. — Imade danas mladosti nezauzdana jezika, koja cini da jesti ſtogod, iz opanakah i diviaçi stopro zenula medju stariim u viche userta, — stariemu nemoxe ni skuta podignuti. — oſtra i ujidna jezika, s pogerdjenjem penje se suprot njemu. Ukazuje po tom putu svoju neznanost, u çemu je nikao i xive: — svoju odkrije ludost u çemu pribiva:— svoje ukazuje neljudstvo i divjaç u çemu je odrestao i utverdnuo. Jeli tako Andria? Misli on da mu je prosto starijega pogerdjivati: — onoga, koi je zasluxio otaçbini i kralju, nazivati nepristojnim imenim, — onim imenim kojim on isti u svim dilovanjim svoim çini vidit da su njemu najpristojnia i prikladnia. — Iz druſtva ovaki imadu biti izagnani,— misto njima nije kod pametnih, ne skup, ne zbor. — „Po perju poznajem tebe, ptico hoola.“ Starih vrimenah s odkrivenom glavom, ako bi ſto hotili rechi starijemu, i umiljatim riçma njemu bi govorili, njega bi pitali, prid starim bi derchuch stali... Sada vech nije toga viditi. Jedali odicha, koja neljubi tvoju struku, i koja gerdi tvoje ime, moxe tebe dostojna uçiniti medju stariim, i od tebe umitniim u druſtvo i u viche uchi?.. Ti se imadeſ sramit kad to çiniſ. Nijeli ostao zastidjen i sramotan oni nevoljni gost na veçeri, kako çujeſ iz Evangelja, zato ſto se je usudio s *nepristojnom odichom* medju dostojnie tuti sidsti? — Znaſ li da je imao pomilovanje odtle izachi, *svezanih rukuh* i *noguh*, i *postavljen u tmine*? — Pazi da nebi ti se priliçno jednom dogodilo... Nejma gerdje i sramotnije stvari ſto kad takoj nepristojnoj odichi neodgovara dostojanstvo i razbor, — neznati t. j. govoriti u druſtvu gdi prigoda donosi. Drugi, koji te u takom druſtvu gleda opchiti, cini da si taki, kakvo druſtvo izabrano poznaje, — kad tamo iz dvi riçi koje sluſa od tebe izustiti, poznaje udilj ſto si i tko si... Tako cinech niki da si soko, kad nisi *nego bena*... Pamti ſto ti velju. Nek ti nebudu teſke moje riçi; — vrime che dochi da che ti prudit, i nauk ovi, sasvim malan, ispraviche tebe. Medjuto *Boga boj se*, — *kralju poſtenje nosi, — starijega tvoga poſtuj*, ako misliſ zadobiti prid Bogom, i prid ljudim slavu viçnju. — Nemoj da si ukoran prid Bogom, i prid stariim radi neposluha, radi isprazne slave, cicha neljudstva tvoga. Ako je ſto joſ ſto sam ti, sinko, zaboravio rechi, obetaem ti ispuniti s drugom zgodom *za tvoje prosvitljenje*, *za tvoj napridak*, *za tvoju upravu*. Sad pak izverſi ova, dok dojdemo na prostrania, po çemu moxeſ i *ti*, i *tvoje druſtvo* tebi priliçno ne malo ploda izvaditi. Budi ti na opomenu, i na nauk, ſto cinim da odbaciti necheſ. —

Nepogerdi riçi, ako i hocheſ mene, — na korist tebi reçene jesu, ako misliſ utech prikor Gospodinov. „*Liçilismo Babiloniu, i nije ozdravila: ostavimo je.*“ —

Verdoljak Imochanin.

URAKU IVANU
za
KAXIVANJE
od
KUMA SMERTI.

Priatelju Uraçe! Znaſ li ti ſto je *Kaxivanje*? Ako neznaſ, znaj, da je Cicero rekao: *Kaxivanje jest prid oçi postavljanje stvarih, koje su se dogodile, ili onih, koje se uzimlju, kako da su se dogodile.*

Kaxivanje moxe biti od jedne stvari, koja se je istinito dogodila, ili od stvari takove, koja je samo izmiſljena.

Tri su vlastitosti kaxivanja one stvari, koja se je istinito dogodila. Ove jesu: Bistrina, kratkocha, i slast.

Bistro je kaxivanje, koje govori tako, da oni, koi ga çuje, ali ſtie, ne samo moxe, nego mora razumiti. Ovamo pak spada cilost çina, i derxanje reda u kaxivanju.

Kratko je kaxivanje, kada se izostavljaju sva ona, koja ni malo nesluxe za uçiniti, da se razumi, ſto kaxemo, nego kada se kaxe samo, ſto je uçinjeno, i kako je uçinjeno.

Slatko je kaxivanje, kada je stvar takova, da ona toliko viſe u serce udara, koliko se viſe od nje kaxuje.

Tvoje kaxivanje od Kuma Smerti spada u kraljestvo oniziuh stvarih, koje se samo uzimlju, kako da su se dogodile, iliti, koje su samo izmiſljene, i to za dobru sverhu, to jest za dati drugima dobar nauk.

Polak ovih Liposlovnih temeljah reci sada, kakvo je tvoje Kaxivanje od *Kuma Smerti*, koje nam Zora pod brojom 8 u tekuchoj godini prika-

xuje? Ako stvar izmiʃljena nije vele jako priliçna istini, kaxivanje biti che bljutavo, i neugodno.

Na çelu Kaxivanja stoi *Kum Smert*. Koi Kaxivanje ʃtie, moxe li poznati, koga je spola u naʃem jeziku ime Smert? Polak Ilirskoga Jezika ime smert kod nas jest xenskoga spola, jere ne velimo *ovi* nego *ova smert*, ne *nemili*, nego *nemila smert*, a ti veliʃ u Kaxivanju *Gospodine Smerti*! Zabilixio si na sverʃetku Kaxivanja, da si ovo joʃ prid trideset godinah iz ustah prostoga puka u vojniçkoj Krajini çuo, i to virujemo, ali nevirujemo, da si ti ikada iz ustah Hervatskih razumio, da je smert muʃkoga spola, nego kako sam izpovidaʃ, ʃtio si ovo isto Kaxivanje u Nimaçkom Motritelju, i jere Nimac veli: *Der Tod*, on moxe, i mora rechi: Der Herr Tod, to jest po naʃu *Gospodin Smert*. Nije li ovo krasna Nimʃtina, i joʃ krasnia: *Kum Smert?* Jedno i drugo jest bljutavo, i neugodno. Da si rekao uprav ponaʃu: *Kuma Smert*, tvoje Kaxivanje imalo bi sa svim drugu slast.

U pervom reçenju veliʃ: *Jednom biaʃe jedan çovik*, i ovo je podpuno po Nimaçku, niti moxe ugodno glasiti. Ovo je bilo u Raju, kada je pervi çovik joʃ brez druga bio, kako se dakle moxe virovati, da mu je xena sedmo dite rodila, kad joʃ nije bila ni stvorena?

Kaxivanja bivaju za dati drugim dobar nauk, i Kerstjani viruju, da je sveti Kerst med svima Tajnim çoviku na spasenje najpotribitii, zato se gleda, da se dica ʃto pervo kerste, niti se za ovo kakov osobiti stroʃak potribuje, a ti govoriʃ, da je otac siromaʃak gotovo bio doʃao na vratolom od zdvojenja, ʃto nije imao s' çim platiti Kerstjenje, i ʃto nije mogao najti kuma, koi bi bio ovo brime na se uzeo. Da si misto Kerstjenja uveo Babine, i da si misto Kuma uzeo Kumu, tvoje Kaxivanje bilo bi dobilo mnogo viʃe od onoga, ʃto je priliçno istini.

U naʃoj Krajini, paçe po svoj Ilirskoj zemlji Ilirci nevele: *Nazvati komu vrime*, nego *nazvati komu dobro jutro, dobro podne, dobar veçer, dobar dan*, i mi velimo: *Nazvati komu kerstnicu.*

Śto si rekao: „ Priporuçi se u milost kumovu, koi pak skersne? “ *Uskersnuti* a ne *skersnuti* govori se od onih, koji su bili umerli, a od onih, koji su xivi, kada ih na jednom izprid nas nestane, velimo *izçeznuti*. Dakle bilo bi ugodnie naʃki reçeno: *Priporuçi se kumu, i izçeznu*, ali *nestade ga*.

Kakva je slast u reçenjim: „ *Ali bo je bolestnik uvik umreo*, *kad je likar Smert prorokovao?*“ *Ali* za sobom nemoxe imati riçicu *bo*, ona se zdruxuje s' jedinom riçju *jer, jere*, i veli se *jerbo*, a u ostalim svim dogodjajim, jere vazda zlamenuje niki uzrok, i daje razlog, zapostavlja se najpervoj riçi u izreki; n. p. *Ako bo reçeʃ*, *oni bo che dojti*, i ost.

Umriti, *umirati* ima u proʃavʃem vrimenu *umrao*, *umirao* a ne *umreo*. Tako i zaime *ja* u ʃestom sklonu neima *menom*, nego *mnom:* Mi velimo *sa mnom*, *s' tobom*, a ne *s' menom*, *s' tebom*, premda u çetvertom sklonu govorimo *mene*, *tebe*.

Napokon ʃto je reçeno: „ Skine staru svichu, natakne novu, i hoche staru ugasiti, “ polak onoga, ʃto je bilo napervo reçeno, imala su vrimena sliditi: *skinu*, *nataknu*, i *hoti ugasiti;* ove riçi stoje u çisto proʃavʃem vrimenu, a *skine*, *natakne* jesu od akoljubnoga naçina s' obzirom na proʃavʃe vrime u buduchnosti; n. p. *kada*, *ako skine*, *natakne*, i ost.

Shime Starçevich Xupnik.

PRIPOVIDKA

Mati i dvi kcheri.

Mati vidivʃi gdi joj je sina maçka ogrebla, govoraʃe kcherima svojima od prilike ovako: „ kao ʃto je ova maçka vaʃeg brata ogrebla, tako i ljudi kad se oxene grebu svoje xene, i opaki postanu: zato razgledajte sebe u zercalu, i naʃavʃi da ste lipa lica çuvajte se, da tu uzoritost nebi pokvarile kroz prominu svojega stanja. “ Nu tad rekoʃe kcheri materi: „ o majko! nastoj ti i nami samo takova maçka ʃto skorije priskerbiti, za ostalo naʃa je briga. — Nauk. Divojke pozornim okom motrite, i çuvajte se od sveg' onoga, ʃto bi vaʃe zdravlje, a i cio moxebit xivot u pogibel moglo staviti.

Krunoslav Veselich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 15.

NA 12 TRAVNJA

IV. GODINA

1 8 4 7.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Żadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PISMA PUÇKA.

Ovog' svita svega dari ſto su,
Prama darim Boga velikoga?

Vesele se berda i doline,
Svako cvitje do ruxe rumene,
Mlade vochke i trave zelene,
Bile ovce i jaganjci mladi,
S pramalichem kad se svit pomladi.

Sverh jablana gerlica se çuje,
Mili slavulj iz daleka poji,
Iz daljega draga ljuba stoji,
Dragog sluſa, sobom se veseli,
I – vesel' se! rek' bi, da mu veli. –

Veselech se konjik konja jaſi,
Iz boja se kadano povracha;
K dragoj ljubi çesto se obracha
Svog hrabrenstva rane kazujuchi,
I junaſtvo svoje spominjuchi.

U veselju svaki mornar xive,
Ako morske on uteçe sile,
Barjak vije od cervene svile;
Nek se znade da je zdravo bio,
Zdravo bio, zdrav se povratio.

Veselo se k svojoj kuchi vracha
Dijevojka dragog spominjuchi
Pisme pojech kudilju preduchi;
Jerbo znade da je doſlo vrime
Sastat joj se za uvike s' njime.

Kada sinak od majke se dili,
Za putuvat na daleka mista,
Odadire uzdisajah trista....;
A kada se on povracha s puta
Gerli majku po tisuchu putah.

Veseli se pastir svome stadu;
Zemlje plodu texak se veseli
Jer siromah „ prixivit chu " veli!.
Tko viſu, tko manju, radost ima
Svak, u ovog' svita darovima!..

Ali dari ovog svita ſto su
Prama daru Boga velikoga?...
Zernce jedno polja ſirokoga!...
Kaplja jedna mora dubokoga!...
Iskra jedna sunca prijasnoga!...

Mate Ivichevich Makaranac.

PRIATELJSKA OPOMENA.

Za one, kojima pristoi, da se u ovo zercalo ogledaju.

Koi sudi, da stoi, neka vidi, da nepadne. 1. Kor. 10. 12.

Muhamed Muhamedanskoga Bogoſtovja poçetnik podloxio je sebi veliki dil Arabie pervo svoje smerti, koja se dogodi godine 632. Njegov nastupitelj *Abubeker* ulizao je u Kaldejsku, i Perzianskn zemlju. *Omar*, drugi Kalifa Saracenski osvojio je pod Herakliom Cesarom god. 641 Palestinu, Siriu, Mesopotamiu, i Misir iliti Egipat. Za njim redom postadoſe Kalife *Otman*, i *Ali*. Pervi je umrao god. 655 a drugi god. 660. *Ali* zavergao je ono Bogoſtovje, koga se derxe Perzianci, i na koje vele jako merze Turci, i svi oni, koji primaju tumaçenja *Omareva*, i *Otmanova*.

Istom onda, kad su se u istoku ova zbivala, i kad su ovako stvari u onim stranam stale, ugledao je svitlost svita Sveti Ivan. On se je rodio pri sverſetku sedmoga vika u Damasku gradu, od kojega biſe prozvan *Damascenski* (kod Saracenah zove se *Mansur*). On je iziſao iz jednoga staroga, i plemenitoga plemena. Njegov otac, za sve da vruchi Kerstjanin, stajaſe u sluxbi kod Saracenah, i biaſe dobro gledan zbogu svoga visokoga roda, zbogu svoga znanja, i kripostnoga ponaſanja. Njega su Kalifi uzdigli na perve çasti, i uçinili su ga tajnim Pisarom od svoga vladanja. On imadiaſe toliko vechu pomnju sverhu sebe istoga, koliko je u vechoj pogibili stala njegova vira. Njemu osobito lexaſe na sercu odhranjenje svoga sina, kojega dobrota, pravednost, i vira u Dvoru nevirnih vladaocah stajaſe svaki ças u pogibeli za propadsti. Iz ljubavi kerstjanske biaſe on zakupio mnogo suxanjah, i med njima jednoga Gerçkoga Kalugjera imenom *Kosmasa*, koi osobito kroz svoje kriposti, i znanja od drugih mnogo razlikovaſe, i kojega Saraceni istom zato biſe doveli u Damask, da ga ondi prodadu. Ovomu kalugjeru izruçi svoga sina Ivana. Nauçitelj tersio se je sa svom pomnjom odgovoriti ufanju, koje otac biſe u njega postavio. On je izobraxavao pamet, i razum svoga uçenika tako, da je postao zazbilja izobraxen, verstan, i kripostan mux. Saraceni ſtovali su Ivana kao i njegova otca; zbogu njegovih zaslugah Kalife postavljali su u njega svoje ufanje, i on biſe postavljen za poglavara i upravitelja od Damaska stolnoga mista Saracenskoga.

Po smerti Kalife *Ali* kalifatsko dostojanstvo doſlo je na obitel *Ommiadah*, izmed kojih najpervi biaſe *Moavia*. Ovaj vladatelj, i njegovi nastupitelji derxali su dobro Kerstjane. Ivanova kripost, i obertnost u poslim poznavahu se tako, da je on, brez biti nenavidjen, stajao u milosti kod svoga vladatelja, i od ovuda je prispivala osobita korist za Bogoſtovje, koga se Ivan derxaſe.

Medjutim ovaj Svetac sa svih stranah od pogibelih obkoljen bojaſe se, da bi ga mogao otrovati isti zrak, koga je u Dvoru, tako rekavſi, brez pristajanja u se potezao, bivſi uviren, da se je çoviku muçno uzgoru uzderxati, kad xive u velikoj obilnosti, i u naruçaju od çasti, i dostojanstva. Motrenja, i razmiſljanja, koja svaki dan sverhu taſtine zemaljskih dobarah priduzimaſe, odlipiſe od istih sa svim njegovo serce, i on odluçi poloxiti svoju çast. Do malo zatim razdili svoja dobra med uboge, i ode potajno u skupſtinu svetoga Sabe kod Jeruzalema. U ovom novom xivljenju imadiaſe za druga Kosmasa, s' kojim je svoje nauke doverſio, i koi je poslie bio Biskup od *Majume*. Oslobodjen od vezovah ovoga svita sad stoperv kuſaſe, kako je slatko u tihoj samochi xiviti. Njemu svaki hip prolaziaſe u miru vlastite duſevnosti, i sve njegove misli, i skerbi biſe samo, da brez odmaka Boxioj volji zadovolji, i da svoje spasenje izvan pogibeli postavi. On razmiſljaſe zazbilja, ſto je uçinio, i tersiaſe se iznajti posridstva, po kojima bi mogao utemeljiti sebe istoga na putu od kriposti. Pun ovakovih miſljenjah obrati se k' poglavaru od one skupſtine, i zadobi od njega za vodju jednoga staroga Redovnika, koi je u upravljanju duſah verlo dobro jurve bio uvixban. Ovaj obertni nauçitelj odvede ga u svoju stanicu, i dade mu ondi slideche nauke:

„ Ti nesmiſ nikada çiniti ono, ſto je tvoja volja. Uçi se u svemu umriti sebi istomu, za da svako prilipljenje k' stvorenjim iz tvojega serca protiraſ. Ne ponosi se cicha tvoga znanja, ni zbogu koje druge izversnosti; nego uviri çversto sam sebe, da ti sam od sebe nisi drugo nego isto neznanje, i slabocha. Odreci se svake taſtine; ne ufaj se u vlastito svoje poznavanje, i nexeli nikada, da ti iz neba dojdu kakova prikazanja, ali osobita milovanja. Odaleçi od tvoje pameti sve, ſto bi te moglo od svita opominjati; muçi stalno, i spomeni se, da çovik moxe sagriſiti joſ i onda, kada brez nuxde govori. “

Marljivi uçenik obderxavao je pomnjivo sve ove naredbe, i zato napridovao je jako na putu od kriposti. Njegov voditelj nije pristajao njega svaki dan na stotinu naçinah izkuſavati, za da ga k' podpunom posluhu priuçi. Jedan dan naredi njemu, da ima pojti u Damask prodat koſiche, koje biſe kao samostanici, i pustinjaci naçinili, ali mu zabrani iste prodati za manje, nego mu biaſe reçeno, a cina biaſe prekoredna. Svetac posluſa brez mermnjanja, i ode u siromaſnoj haljini u Damask, gdi je pervo u velikoj sjajnosti xivio. Kad biſe svoju tergovinu izvadio, i kad ga za cinu upitaſe, on odgovori, kako mu biaſe uçitelj naredio. Ljudi ga derxaſe za budalu, i rogaſe se s' njim, a on primaſe svaka usterpljivo, niſta ne

odgovarajuch. Najposlie imadiaſe za njega pomilovanje jedan bivſi odpervo njegova sluga, i kupi od njega sve koſiche polak postavljene cine. Ovako je nadvladao taſtinu, jedno nagnutje serca, od kojega, gledaſe njegov voditelj na svake naçine, da ga oslobodi.

Kada jednoç jedan izmed kalugjerah jako tugovaſe zbogu smerti svoga brata, reçe mu Ivan u Gerçkom jeziku vele sliçno nikolike riçi, koje davaſe razumiti, da je sve taſtina, ſtogod vrime proxdire. Njegov voditelj bojechi se napasti, za pokazati svoju znanost, da nebi ista njegovo serce osvojila, pokara njega jako xestoko za ono, ſto je spomenute riçi izustio. Ti si, reçe njemu, prekerſio zapovid, s' kojom sam ti bio naredio, da neimaſ brez nuxde govoriti. Za pedepsu on imadiaſe biti u stanicu zatvoren. Boxja sluga izpovidi ponizno svoj neposluh, i ſto je mogao rechi, da nije zlo mislio, on je prosio druge kalugjere, da bi se za njega uzeli, i njemu oprostjenje uçinjene falinge izprosili. Na ovo biaſe mu pomilovanje uçinjeno, ali s' ugovorom od velikoga ponixenja, komu se on s' veseljem podloxi. Njegova visoka kripost zadobi mu neomedjaſenu ljubav njegovih pridpostavnih, i najposlie derxaſe, da je vridan, da se uzdigne na dostojanstvo misnika, koje dostojanstvo u ono vrime kalugjeri ne mogadiahu tako lako dobiti, kako ga lako danas dobivaju. Ali ovo stanje povekſa samo joſ viſe njegovu poboxnost, i poniznost. Vidivſi njegov voditelj da je u kriposti utverdjen, dopustio mu, da upotrebi svoje znanje za korist svoga blixnjega, i za dobro cerkve kroz pisanje koristnih knjigah. On se nije viſe imao niſta bojati od one potajne taſtine iliti izpraznosti, koja viſekrat i Kerstjanskoga spisatelja predobiva, i otimlje mu zaslugu njegovih trudah, i nochnih bdenjah. Ova izpraznost jest vecha, nego se obchenito viruje. I onaj se nije zlo izustio, koi je rekao, da je kod velike pameti najposlidnja slabocha. Do nikoliko vrimena za ovim bilo mu je reçeno, da uzme pero za obranu vire, koju su smioni krivovirci nastojali osvaditi, i s' virujuchim svitom omraziti.

Cesar Leo Izaurianski pustio je godine 726 izichi naredbe suprot ſtovanju kipah, iliti prilikah. Kipoborci s'obranom ovoga vladatelja uslobodjeni dobiſe mnoge na svoju ruku. I jerbo je krivovirstvo svaki dan pravom Bogoſtovju nove rane zadavalo, za ustaviti ovo zlo, pisao je sveti Ivan svoja tri govorenja *Sverhu Prilikah.* U pervom govorenju poçimlje ovako: " Poznavſi moju potiſtenost, i moju malovridnost brez dvojnosti imao sam vazda stalno muçati, i samo za moje grihe prid Bogom plakati; ali kad sam vidio, da nagla oluja cerkvi prití, mislio sam, da mi ni je slobodno dalje muçati, jerbo se viſe boim Boga, nego zapovidnika zemaljskoga. On je za najpervi temelj postavio, da cerkva nemoxe u krivoſtovje upadsti, jerbo se ona nemoxe privariti. Istumaçio je duxni poklon, koi samom Bogu pristoi. Zatim pokazao je, da se poklon, s' kojim Boga ſtujemo, u svemu razluçuje od poſtenja koje Svetim izkaxujemo. On dodaje, da je ovo poſtenje nixje od Bogu duxnoga poklona kao i ono poſtenje, koje polak Boxjega, i naravskoga zakona vladaocim, i poglavarim izkaxujemo. Iz onoga, ſto je u starom zakonu bilo zabranjeno derxati prilike, nemoxe se niſta izvedsti, jere ovo biaſe zabranjeno samo zbogu krivoboxnosti, i zbogu krivoſtovja, ili jere ovo zabranjenje tiçaſe same Xidove. Koi bi hotio opet uvedsti zakon Mojsesov, onaj bi se morao iz istoga uzroka pustiti obrizovati, i subotu posvetiti. U ostalom napriduje, i obrativſi se ka kipoborcim, veli, zaſto nechete, da poſtujete prilike, kada medjutim ſtujete berdo Kalvariu, kamen od svetoga groba, knjigu od svetoga Evangelja, i krix, i sveto posudje? U drugom govorenju pokaxuje temeljito, da se nesmi gledati na naredbe Cesarske. Cesaru, veli, pristoi vladati s' carstvom, ali on se neima miſati u ona, koja se odluçuju sverhu nauka; njegova se oblast ovamo neraztexe. U trechem govorenju privodi razloge, koji pokaxuju, da su Kerstjani polak pridavanja vazda prilike Svetih ſtovali.

Ali Sveti Ivan Damascenski nije samo pisao suprot kipoborcim; on je letio kroz Palestinu, da uzdigne one, koji su progonstvo terpili. S' istom sverhom proſao je i u Carigrad brez bojati se moguchnosti Cesara Konstantina Kopronima, koi je nepriatelje Cerkve oçito pod svoja krila primao. Povrativſi se u Palestinu, koja pod oblastju kalifah Saracenskih stajaſe, napridovaſe sa svojim pismim braniti viru Katoliçansku.

Njegove pak pismene zabave, i posli od znanja ni malo nisu umanſivale poboxnost njegova serca, jerbo je vazda u duſi, i u unutarnjem

razmiʃljanju bio sakupljen. On je znao, da se s' ovim samo odbia svaka razperʃenost, i zabranjuje, da neumre duh od molitve. Na ovaj naçin nije dopuschao ljubavi k' nauku, da se obrati u bezrednu pohlepnost radoznalice, i da ga ne smuti u njegovoj poboxnosti. On se je tersio poznavati istinu samo radi nje iste, i çuvao se je od ludih, i taʃtih iztraxivanjah, i kopkanjah, i umri u svojoj stanici oko godine 780.

Ovi sveti Otac pisao je viʃe knjigah sverhu različitih stvarih, izmed kojih postavlja se na pervo misto njegova *Dialektika*, iliti *Logika*, to jest Umoslovje, koje se ima osobitim naçinom od njega u red postavljeno, i jest kakonoti kljuç od vratah, kroz koja se ulazi k' pravom znanju; za ovim slidi knjiga od *Pravoslavne Vire*, iliti Kerstjansko Bogoslovje. U ovim knjigam postavio je Sveti Ivan onaj temelj, i naçin, kojega se svi danaʃnji najbolji Bogoslovci, i Kerstjanski Mudroznanci derxe, za njim je u Bogoslovju med Latinim najpervi poʃao Sveti Anselmo a u Mudroslovju *Boetius*. Sve knjige Ivanove po svidoçanstvu Dra. Rässa, i Dra. Weisa (Leben der Väter. 6. B. S. 226) jesu dosada najbolje bile na svitlo izdane u Veroni god. 1748.

(*sliditche.*)

KORIST.

Kako se jaja po veliko vrime dohraniti mogu.

Naʃe xene vele, da su gospojinska jaja najduranija, iliti ona medju Gospojinam snesena; koje se doba godine inaçe Medjudnevica zove. U taljanskoj knjizi *Sabranje Knjixevno* nareçenoj, piʃe, da jaja snesena kad se dan i noch izjednaçe, to jest kad je dan nochi ravan, lipo se do godine zdrava izderxati mogu; i to *Thomas*, i *Berthois* likari slavni kroz vlastito svoje kuʃanje poznadoʃe i posvidoçiʃe. Godine 1805, *Parmentier* prid uçenim druʃtvom u Parizu na ʃiroko je dokazao, da jaja nepivçena, bila i litna, ni nakom godine danah neche izvodniti, niti izveʃçati; a jaja pivçena najlak pomuchaju se sa onoga okanca iliti xdraçice, koja pod ljupinom pri ʃuinjoj tini prilexe se.

Reaumur, *Muʃenbroek*, i drugi slavni mudraci uçe, da se najviʃma jaje sa aera uskvasa i kvari, koji kroz ljupinske ʃkoljiçice probija, te se sa bilancem i xumancem razberklja. U Spomenkama uçenoga taljanskoga druʃtva, 1735 god. stoji, da u zidu jedne cerkve u Taliji tri jaja za trista ravnih godinah podpuno su se zdrava uzderxala, to ʃto unde oduve nije bilo nikakve.

Kod nas maje, i stopanjice, da se jaja neuzmuchaju, zabodu ji u proso, u braʃno, u mekinje, perxinu, i t. d. ali s tim slabo ona mogu jaçe od dva miseca pridurati. Spomenuti mudraci svituju, da se najbolje i najduxe jaja doderxati mogu izmazavʃi ljupinu uljem, ili voskom, ili salom, jerbo ta gusta mast neda, ni da bilance oduʃiva, ni da aer probija. Tko bi htio tako jaja spremiti i zaʃtediti, neka i ovo zna, da ima ona izabrati, koja su vriʃka, iliti prem snesena.

1820 god. jedan je tergovçich u Parizu jedno trideset hiljadah jajah na prodaju iznio, i rekao, da ji je on sam kroz skroviti naçin priko jedne godine danah dohranio. Likari ta jaja nadjoʃe tako zdrava i slastna, kao da su skoro snesena bila, samo ʃto po ljupetini uvatio se bio niki pelut kao bila praʃina, i *Cadet-Gassicourt* poznao je da je ono klak, te odmah slideche je kuʃanje nastavio:

Na 24 studenoga 1820 g. nikoliko jajah je u jedan stakleni sud metnuo, pak ga vodom od klaka napunio, i dobro zaçepio. Na 8 rujna slideche g. 1821 likarsko je viche odredilo gg. *Mare*, i *Pariset*, da zajedno s reçenim *Cadet* izuvidjaju na ʃto je ono kuʃanje iziʃlo. I oni sva ona jaja puna i zdrava nadjoʃe. Dan danaʃnji u Parizu mnogi jaja onako dohranjena prodaju.

To je vridno i kod nas kuʃati, jera jaje, osobito kokoʃije, smok je dobar i kripostan, i viʃekrat je prava okerpa i perchija xenskichah, i joʃ i muʃkichi mogli bi se na njemu pobolje podkoxiti, kad bi ga znali doʃtediti, i çuvati da po zlu nepodje. Lako je vodu od klaka praviti: u jedan sud malo xivoga klaka metne se [1]) (u grumenu), i iztija vode napljuska se da se gasi i na sitno grumenje razabere, pak se onoliko vode nadolije koliko triba za napuniti sud gdino su jaja spremljena. Nego valja taj sud stakleni ili zemljeni çversto zaklepiti, i gnjilom ili smolom oblipiti, jera aer onu vodu muti i kvari; a i jaja lipo nek su u njemu poloxena, da se neporazbijaju.

A. Kuzmanich.

[1]) *Dosta je n.p. po litre klaka u deset litarah vode.*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 16. IV. GODINA

NA 19 TRAVNJA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi/nja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad po/te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po/tah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svezaji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro/ka.

Zora Dalmatinska daje se u zamiau za kojimudrago narodni ili strani list.

Na 19
Travnja

CESARU I KRALJU MILOSTIVOMU

FERDINANDU PERVOMU

KOI
U OVOJ GLADNOJ I NESRICHNOJ GODINI
GLADNA JE NAHRANIO
GOLA JE ZAODIO
OVI VINAC
HARNOSTI I BLAGODARNOSTI
DALMATINSKI NAROD
POSVECHUJE

KRUNO PRISVITLA!

Sjajne Te kriposti obasjavaju:
Vira, Pravda, Milost!
Çestiti Ti rodni dan
Slavio ga mnogo litah i godinah!
Sricha Ti uz kolino sidila
Bog Ti Dvor veselio!
Prosimo te, ovo nam pamti:
Negda Marku virni bismo
Sad Tebi najvirnii jesmo!

PRIATELJSKA OPOMENA.

(Produxenje v. b. 15, str. 109.)

S' ovim xivljenjem Ivanovim kakonoti s çistim zercalom u ruci izlazi od bistroga Ivanova Umoslovja na çelu postavljena *Priateljska Opomena,* i okriche se, ne obchenito k' neznaboxcim, ali k' pravovirnicim, ni k' vladateljim, ali k' podloxnicim, ni k' otcim, ali k' sinovim, ni k' uçiteljim, ali k' uçenicim, ni k' svitovnjacim ali k' duhovnicim, ni k' onima, koji knjige ſtiu, ali pisma grade, i pismene çlanke sastavljaju, Priateljska Opomena netiçe se obchenito ni jedne verste od oviziuh ljudih, premda bi ona svakom po sebi u svojem zercalu njemu pristojuchi izgled mogla pokazati; ona se okriche posebno k' onima, koji se terse razruſiti, ſto je bilo pravo sagradjeno, i dobro uzdignuto, ona udara uprav na one, koji suprot istini vojuju, i *na javi buncaju.*

Na javi buncaju, to jest: Iza sna govore, koji derxe, i govore, da je Zagrebaçki rogati novi verstopis pravoga imena *Ilirski Pravopis*, kako derxi, i govori sloxitelj onoga çlanka, koga nam Novine Dalmatinsko-Hervatsko-Slavonske tekuche godine pod brojom 8 na strani 31 prikaxuju.

U javi, ali *na javi biti* hoche rechi: nespavati, bditi, chutiti, za se znati, a *buncati* hoche rechi iza sna govoriti, nechutiti, za se neznati, sebe nerazumiti. Ovako se ima u javi spomenutoga çlanka sloxitelj, i svi ostali u obziru spomenutoga verstopisa njemu jednaki.

1. Sloxitelj napomenutoga çlanka u javi piſe, ali on iza sna govori. Kada bo na poçetku svoga çlanka postavlja ove riçi: „ Na nas je neugodan utisak uçinila promena Zore u pravopisu, i naçelih. Osobito se boimo, da nebi zbilja naſli odziv lukavi dopisi, i dokazi Stane Gledovicha iliti Šime Starçevicha, “ on oçito pokaxuje, da se osicha, da chuti, i da zna za se, jere izpovida oçito, da ga je promina Zore u pravopisu ganula, i u serce udarila; premda nekaxe, u çemu ova promina stoi, i ſto njegov utisak zlamenuje, on i pak daje razumiti, da mu je neugodno ono, ſto je u Zori spazio, i da ga straſi. I jerbo govori od promine u pravopisu, prilika je sva, da su njemu neugodna ona pitanja, koja se u Zori t. g. pod br. 1. na strani 5, postavljaju, jerbo su ovo i za jake zube tverdi orasi, i on se straſi, jere s' razlogom pridvidja, da che ova *pitanja* suprot njegovu çekanju biti razpravljena, i jere od strane i sam priznaje, da su i ona istinita, koja se pod istim brojom Zore na strani 6 pod a), b), c), d), e) ſtiu, i on chuti u svojem sercu niku osobitu neugodnost, jer ga bode u serce na strani 8, postavljeno zakljuçenje: „ Dakle rogatom Pravopisu Zagrebaçkom nepristoi ime Pravopisa, jerbo mu nepristoi ni najobſirnie ime Verstopisa. “ Ova ista ubadaju spodobnim naçinom i sve one, koji su u obziru reçenoga pravopisa njemu jednaki, njima su ista çista slova Latinska tako suprotivna, da se joſ i najbolju knjigu, i najbolje pismo u Ilirskom jeziku njima nedopada ſtiti, ako nevide na slovim potrusenje muſjih driskotinah; i ſto nije moguche virovati, premda je viſe nego istinito, nikoji su tako u one driskotine zaljubljeni, da iste liste, u kojima se takove imaju, s' nikom osobitom radostju kako da su otarci Svetih, k' ustim prinose, a drugi su çistim slovim Latinskim tako protivni, da se nemogu od vlastitih svojih sestarah namoliti, da nje nauçe Hervatski aliti Ilirski ſtiti, samo zato, ſto su njihove Abecedie polak çistoga verstopisa naçinjene.

Ali s' druge strane isti sloxitelj svoga çlanka, kada u javi piſe, govori iza sna, kada iz njegovih ustah izlaze ove riçi: „ Da nebi zbilja naſli odziv lukavi dopisi, i dokazi. “ Ja derxim, da kod njega *dopisi* listi, iliti pisma, jesu ista pisanja, i razpiſivanja, a dokazi biti che ista pisma, isti listi, u kojima se istina s' razlozim dokaxuje. Dakle kod njega *lukavi dopisi* jesu laxljiva pisanja, a *dokazi* jesu prava dokaxivanja istine. Jurve, ako je njemu Stana Gledovich, i Šime Starçevich jedno isto çeljade, i ako su ovoga istoga çeljadeta listi, i pisma, koja se u Zori u Ilirskom Pravopisu ſtiu, *lukavi dokazi*, kako negovori iza sna, kada piſe, da su ovi isti listi i pisma *dokazi* to jest, prava dokaxivanja od istine? Ili ako su isti listi, i pisma, koja u Zori sverhu Pravopisa razloxe, i redovito polak çistoga Umoslovja istinu dokaxuju, njegovoga jezika pravi *dokazi*, ne bunca li on, negovori li iza sna, kada piſe, da su lukava pisanja prava dokaxivanja istine, i da su prava dokaxivanja istine samo lukavi listi, i pisma? Napokon, ako su listi, i pisma Stane Gledovich, i Šime Starçevich zazbilja lukavi dopisi sverhu Ilirskoga Pravopisa u Zori, ne bunca li pisac u slaganju

svoga çlanka, kad uzimlje pero u ſaku za pisati od lukavstva, to jest, od laxi, i od varanja, a medju tim nepostavlja nijedne riçi, koja bi mogla dati razumiti, u çemu stoi ona lukavost, ona lax, i privara, koje se on boi?

2. Sloxitelj napomenutoga çlanka na javi radi, kada piſe dalje: " Ovim se ono nedopada, ſto najizversnii muxevi Slavonski, Bosanski, Dalmatinski, Hervatski, i Štajersko-Kranjci: Topalovich professor mudroljubja na uçiliſtu Diakovarskom u svih svojih spisih; Berlich u svojoj Slovnici; Vaniçek professor iz Vinkovacah, Muha professor iz Poxege; Miksich professor iz Osika u svojih dopisih u narodne novine; O. Marian Jaich sadanji Provincial kapistranski u kratkom nauku vere s' organiçkim pravopisom za narodne ſkole tiskanom, koi je bio do neki dan Director Gymnasia Oseçkog; — Jukich u dopisih iz Bosne; Vicich u cerkovnih pesmah u Spletu za narod izdanih; Kaznaçich, i Valentich u Zori; — Doctor Demeter Uxarevich, Vekosav Babukich professor Slavonsko-Hervatskog jezika na Akademii Zagrebaçkoj; oba Maxuranicha, Kukuljevich, Preradovich, Vukotinovich; - Doctor Bleiweis, Vraz uçeni, i slavni Dr. Miklossich i t. d. za dobro uznaju, to se *babi Ani* i nedopada, proti tomu nekakov Šime Starçevich bunca! „ Do ovdi sloxitelj çlanka u javi piſe, ali on govori iza sna, kada u svojem çlanku imenuje viſe muxevah, od kojiziuh Šime Starçevich nepoznaje nijednoga, niti znade, kakvi su njihovi napomenuti *spisi*, i *dopisi*; sa svim tim daje svakom duxnu çast, i poſtenje, premda od svih njihovih *spisah*, i *dopisah* nemoxe rechi, da mu se dopadaju, ni da mu se nedopadaju, jere od sviuh nijednoga slova prid okom dosad nije imao osim onih, koja na Otca Mariana Jaicha, na Ignaciu Berlicha, i na Babukicha spadaju. Ali se i ova drugaçie imaju, nego sloxitelj çlanka govori: Ako je kratki nauk Kerstjanski proſaste godine u Budimu s' Vincem Otca Mariana Jaicha bio utiſten polak rogatoga Verstopisa Zagrebaçkoga, mi znamo, da je isti vinac jurve po ſesti put samo s' çistim slovim, i to polak Slavonskoga temeljitoga, i razboritoga Pravopisa izpod slovnoga tiſtila iziſao, i mi znamo da je i u Beçu knjiga molitve iziſla polak dvojstrukoga verstopisa, ali ova nesvidoçe, da su istih knjigah sloxitelji rogati verstopis Zagrebaçki zazbilija odobrili, jerbo ga nisu mogli ni odobriti zato isto, ſto ga joſ nisu zazbilja ni protresli, nego kao poboxni, i samo dobro duhovno razſiriti xelechi muxevi, hotili su ugoditi i onim, koji ljube rogajlie, i onim, koji çista slova radie gledaju. I mi moxemo za stalno derxati, da isti vele poboxni, i svake hvale dostojni Otac Marian Jaich, kojemu osim spomenutoga Vinca imamo zahvaliti na preneſenju *Tome od Kempah od Naslidovanja Isukerstova*, nikada nebi bio privoljio, da se s' njegovim Vincem *bogoljubnih Pisamah* nauk Kerstianski polak rogatoga Verstopisa Zagrebaçkoga izdade, da bude bio znao sva ona, koja ove godine Zora Dalmatinska suprot spomenutom verstopisu napervo donosi, i kako nerado prosti puk prima, i ſtie one knjige, koje polak toliko putah imenovanoga Zagrebaçkoga rogatoga verstopisa utiſtene njemu u ruke dolaze.

Gospodin Ignacio Aloisio Berlich, koga je Zora proſavſe godine pod Br. 44 na strani 346 spomenula, ako je rogatoga verstopisa priateljim drago znati, izdao je po drugi put svoju Gramatiku iliti Riçoslovje u Nimaçkom jeziku; ſto je njegova *Slovnica*, koju çlanak napominje, to ne znamo, nego znamo, da je G. Berlich istiniti priatelj Ilirske knjixevnosti, i da on nikada zazbilja nije odobrio, ali za dobar poznao rogati verstopis Zagrebaçki, nego za neimati pravde s' onima koji su xelili, da bi k' njihovoj strani pristupio, dopustio je, da se u spomenutom Riçoslovju Ilirske riçi polak njihove xelje utiſtene pokaxu, a ſto se njega istoga tiçe, on nestoi ni za Slavonski, ni za Dalmatinski, ni za stari Hervatski, ni za novi Zagrebaçki, ni za ijedan u Latinskim slovim verstopis, on derxi, da bi Ilircim najbolje pristojalo derxati se svoje Starine, to jest, slovah Cirilskih, i ja isti s' ove strane s' njime derxim, ja mu pravo dajem, u koliko bi pravo bilo, ali u koliko bi se ovo moglo uçiniti, k' njemu nepristajem jerbo vidim, da je ovo skoro nemoguche. Ista chirulica ima jurve tri obraza, jedna su slova pod imenom prave Chirulice Cerkovna, s' kojima se sluxe u cerkvi oni, koji se derxe Liturgie; druga su slova *Graxdanska* s' kojima se po cilom Carstvu Rusi izvan Cerkve sluxe; trecha su slova najnovia Vuka Stefanovicha aliti Karadxicha, s' kojima se sluxe mnogi Servianci, i ostali Nesjedinjeni Ilirci Austrianski podanici; najposlie ima se i

niki smias od Cerkovnih, i Graxdanskih slovah, koja su ponajviſe kod Austrianskih podanikah u obiçaju. Ruse, i ove Ilirce nije moguche navedsti, da svi sloxno k'jednom samo verstopisu pristanu, a tko bi nagnao Koruſce, Kranjce, Štajerce, Hervate, Slavonce, i Dalmatince, da ostave sa svim ona çista, lipa, i milovidna slova Latinska, s'kojima se cila nemalo Europa sluxi? Banda, bunca, govori dakle iza sna sloxitelj çlanka, kada Gospodina Berlicha derxi za *Korteza*, kad on neche da bude *Oppositionista.*

(*sliditche.*)

PRIRODNA POVISTNICA.

Kukavica.

G. Vuk Stefanovich Karaçich u svom riçniku pod riçju *Kukavica* piſe: „ *Podmeche kao kukavica jaje.* — Serblji pripovidaju da je kukavica bila xena i imala brata, pa joj brat umro, a ona za njim tako mlogo tuxila i kukala, dok se nije pretvorila u ticu (jedni kaxu da se bratu dosadilo njeno kukanje i jaukanje, pa je on prokleo te se pretvorila u ticu; a jedni opet kaxu, da se Bog na nju raserdio, ſto je tako mlogo tuxila za bratom, koga je on bio uzeo, pa je pretvorio u ticu); za to gotovo svaka Serpkinja, kojoj je brat umro, i danas oplaçe, kad çuje kukavicu gdi kuka. — Kad kukavica izidje rano te kuka po cernoj ſumi, onda kaxu da che biti zlo (one godine) za ajduke; ali kad kukavica kuka po zelenoj ſumi, onda su ajduci veseli:

Listaj goro kukaj kukavico:
Nek se çini ora za ajduke. “ —

S' onom poviſe navedenom poslovicom „ *Podmeche kao kukavica jaje* “ slaxe se i ona Dalmatinska „ *Podbacio je kao kukavica jaje u tudje gnjizdo* “ a to se za lupexa kaxe, koji je ſto ukrao, pak kaje se, te podmetne iliti podbaci, da çovik kojemu je ukrao nadje. — Osim ozgo navedene bajke, joſ se u Dalmacji i to pripovida: da dvi Lazarove sestre nigda se nisu patisale da nisu iſle na njegov grob, i plakale nad njim, i kajale, pak se to njemu dodijalo, i u kukavice ji ptice pritvorio; i od tada one na Lazarovu subotu moraju zakukati.

Kukavica nekuka; glas *ku ku* muſko ili kukavac izdaje, i drugda na *kvavava* priverche; a xensko drugaçije glasa se. Nego se za to kaxe da kukavica kuka, ſto narod naſ nike ptice samo pod xenskim imenom znamenuje, kao na jedan primir kaxe: *lastavica*, *gerlica*, *ſeva* il'*ſeverljuga* itd. ta da je xensko, ta da je muſko.

Kukavica je kolik gerlica; sinja je (upravo boje pepeljaste), i pigava osobito po grudim, a po krilim ozgo je sumerkasta, a s opake strane biljugasta; kljuna podugaçka na verhu malo navijena, noguh xutih. Verlo na sokolicha nalikuje, i po stvoru svojemu bila bi kadra kao i on ptiçice peljati i jisti, ali nezna se zaſto to ona neradi, nego gusine svakojake lovi, navlastito one runjave, gliſtine, bubice, cerve, moljeve, itd., a istina nije da o pupu xivi. Ona po gori, i po livadama sila poſtetnih xivinicah tare.

Kukavica u naſim derxavam nezimuje; ona u prolichu s' daleke nam juxne zemlje dolazi, i tamo chak do najdaljnih sivernih derxavah, lipo do Svedske odliche, pak kolovoza i rujna miseca kako pervu zaladicu ochuti, doli vrachase, i priko mora u Afriku priliche. Ona samochu ljubi. U gori zanajviſe po dvi budu, i to jedna od druge za po sata hoda daleko. Mnogo je plaſiva, i okoperçna, i u najljuchu guſchad od svakoga se pogleda potaja. Çversto od stabla do stabla leti, i drugda po aeru po put sokola ciko upravo plovi.

Ova ptica svoje jaje nelexe, nego u tudje ga gnjizdo snese da ga druga ptiçica izlexe. Najviſe che sniti u gnjizdo od ſeve, pliske, çobanice ili druge koje ptiçice od nje manje, koja kad ono kukaviçje jaje izlexe, mnogo se stara i muçi nesitoga kukaviçicha pitati. Ovaj ti se na srid gnjizda nasadi i rasklupa, i ako se s njim joſ drugih malih tichah izleglo, onda im je usko, i oni se moraju nezgodno uz kraj pribiti, i dodje im kadgod da iz gnjizda panu, kad kukaviçich od njih puno jedriji raskriliva se i u nji gura. Moxe ji joſ i ova nevolja postignuti, ſto ſuplji kukaviçich od njih jaçji, odbija ji i hranu otimlje, te oni jadni od glada pokrepavaju. On joſ i zato sam u gnjizdu bude, ſto kukavica kad hoche da jaje snese drugda na polje tudja jaja istribi.

Kukaviçich poletar kad iz gnjizda isperne nije joſ viſt hranu sebi traxiti, nego stane na kakvu granççicu, i tu leperſa se i stoji ga od glada çverka; i pripovida se, da ptiçice na njega smiluju se, i dok' neodjaçi hranu mu donose.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 17. IV. GODINA

NA 26 TRAVNJA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih peruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRIATELJSKA OPOMENA.

(Konac. v. b. 16, str. 114.)

Gospodin Vekoslav Babukich istinito derxi, i brani rogati verstopis Zagrebaçki, ali, ako se sloxitelj çlanka oda sna probudi, ako oçi otare, ako se jedno malo razabere, i ako gori spomenuto çisto umoslovje na pomoch zovne, on che pervo, nego poçme svoje çlanke sastavljati, zazbilja upitati: Je li Gospodin Babukich derxi, i brani svoje, ali tugje dobro? i branili ga s' razlogom, ali brez razloga? Na pervo pitanje, kada za odgovor dobie ona, koja smo u Novinam Ilirskim jurve godine 1835 ſtili, biti che usilovan rechi, da Babukich toliko putah spomenute rogajlie mora derxati, i braniti, jere perlabuch nemoxe, da svoju robu necini, i ciganin nemoxe, da svoju kobilu nehvali. Na drugo pitanje, ako mu je drago istinu poznati, izmed ostalih moxe poznati iz Zore Dalmatinske broja 44 proſavſe, i iz broja 1, i 2, tekuche godine, da on neima, i nemoxe imati nikakovoga razloga za braniti ludo, i nerazmiſljeno uvedenje nagerdjenih slovah ć, č, ě, š, ž. Sve, ſto moxe G. Babukich sa svom çetom novih Ilirah Zagrebaçkih na obranu novoga verstopisa rechi, stoi u tom: Mi smo mislili, da bi ovako dobro bilo, ovako smo pisati poçeli, i tako nemoxemo od naſe staze odstupiti. Ali tako govore samo tverdoglavci, med koje Gospodina Babukicha nepostavljamo, nego samo sloxitelju çlanka na njegovo buncanje odgovaramo; mi derximo, da che Gospodin Babukich kao svaki pravi Ilirac radie pristati k' onomu, ſto je istinito, i razmerſeno, nego k' onomu, ſto je zapleteno, dvojbeno, ali neistinito.

Ako su pak nikoja Gospoda Ilirski *professori*, koje çlanak imenuje, çinovnici Zagrebaçkoga novinara, to je njihovo poſtenje; ali iz ovoga poſtenja neizlazi, da su oni, ali oni drugi, koji se s' njima u çlanku imenuju, Ilirske verstopise zazbilja protresali, i svoja protresanja u Novinam, u Danici, u Litopisim, u Zori, ali u Kojem drugom listu ſtijuchem Svitu Ilirskom pokazali. U ostalom znamo, da novinari svoje liste polak svoje slobodne volje napunjivaju, i u iste postavljaju joſ i one çlanke, koje od svojih çinovnikah, i surazpisateljah ne u svojem nego u inostranskom jeziku dobivaju. Iz takovoga çlanka novinarskoga çisto Umoslovstvo nedopuscha zakljuçiti na vlastiti verstopis, ili pravopis njegova çinovnika ili surazpisatelja. Napoken samo tverdoglavi govori, da nemoxe svoju stazu, ako je i najgora, ostaviti, a pametan veli, da se je bolje i iz pol puta vratiti, nego na sverſetku vrat ulomiti. --

S' ovima poslidnjim derxi Zora Dalmatinska, s' njima derxi obiruçice i onaj isti, od kojega çlanak dosta ugladjenu postavlja ovu izreku: *Proti tomu nekakov Šime Starçevich bunca*, kojemu ni malo nije stalo, da ga zovu popom, ali babom, ali samoukom, ali Šimom, ali *Anom*, ali Dujom, njemu nije stalo ni malo, jeli se njegovo pleme dopada drugima viſe imenom Starçevich, ali Gle-

dovich, ali Kozar, koi derxi, da Riçoslovci moraju znati, i druge uçiti, ʃto su slova, ʃto li verstopisi, i pravopisi; on veli na jednome mistu u Zori tekuche godine, da su oni Riçoslovci najbolji, koji svoje riçi, i xivljenje polak najboljih pravilah sklanjaju; ali je njemu stalo, da za ljubav istine, i za dobro Ilirske knjixevnosti istinu reçe. —

Od gospodina *Doctora* Bleiweis nemoxemo rechi, da on s' velikom marljivostju nenastoi u Kranjskoj derxavi prosti puk u texaçkom gospodarstvu poduçiti, njemu nedvojbeno za poʃtenje, i veliku pohvalu sluxi, ʃto Kranjski puk dostojno prosvitljuje, a ʃto se tiçe Ilirskoga pravopisa, nismo çuli, da je za ovu sverhu kakovu besidu uçinio, on je traxio Kranjce polak Zagrebaçke xelje navedsti, da nikoja slova rogata u svoj verstopis uzmu, i za ovo je poçeo u svoj list samo po gdi koi çlanak po Zagrebaçku upisan izdavati, jesu li pak svi uçeni Kranjci s'ovim novim naçinom zadovoljni, to nam ima stoperv buduchnost pokazati, ali mi znamo, da on isti s' ove strane podpuno neslaxe s' novim Abecedarim Zagrebaçkim: Onaj glas Ilirski, koga Zagrebçani bilixe kroz ć jednorogo, bilixi Gospodin Dr. Bleiweis kroz č dvojrogo. Je li ova razlika viʃe spada na novi krivopis, nego na stari pravopis, to che znati sloxitelj pohvaljenoga çlanka odsuditi.

Što se tiçe Gospodina Kaznaçicha, i Gospodina Valenticha, znamo da su hotili Zoru po Zagrebaçkom verstopisu izdavati, ali su morali berzo odstupiti, jerbo su im u tomu najuçenii Dalmatinci protivni bili. I tako, ako se pravo na cidilo postavi sve, ʃto su Ilirci u naʃim derxavam s'ovi kraj godine 1835 o Pravopisu pisali, çini mi se, da chemo sva pisma, i sve spisatelje lako na perste pobrojiti, i da chemo med ovima ponajviʃe neviʃtih mladichah nachi.

3. Sverʃetak Çlanka od razgovora glasi ovako: "Bratjo Dalmatinci! dobiti chemo uçeno *druʃtvo* za koi dan potverdjeno od milostive vlade, na skoro: pa chete vi onda nuz nas, i s'nami, u uçeno druʃtvo stupivʃi, napredovat u jeziku, pravopisu, i znanosti: a ako vi sluʃali budete jedno dva tri glasa, ostati chete *odterxeni* od nas, vaʃe bratje, sami: i nama pomoch, a sebi xeljni napredak oduzet! Nedao Bog! „.

Ovo dilo, kako se vidi, bilo je u javi uçinjeno, ali su riçi kroz buncanje, to jest, iza sna iz ustah iziʃle. U izvoru nebiaʃe pisano *druʃtvo*, ali *drushtvo*, nego suprot pravilu riçoslovnom *društvo*: Pravilo veli: slova, koja u slovki na poçetku jedne riçi nemogu stati, nemogu na poçetku slovke ni onda stati, kad je slovka takova u sridi, ali na kraju riçi. Korenita riç *tergati*, i *tergnuti* ima dionoriç terpiteljnu pervu *tergan*, a drugu *tergnut*, *tergnuti*, *a*, *o*; dakle po razlogu pravila prid pristoljem od çistoga Umoslovja i sastavljena vrimenoriç *od-tergnuti*, mora dati dionoriç *odtergnut*, ali *odtergnen*, jerbo se neveli *odterxenje*, nego *odtergnutje*, i *odtergnjenje*: Ovo poslidnje nije najbolje. [1])

Bratjo Dalmatinci! dobiti chemo uçeno druʃtvo za koi dan potverdjeno od milostive vlade, na skoro. Ako perve riçi: *Dobiti chemo uçeno druʃtvo*, za se uzmemo, moramo rechi, da su u javi reçene, i pisane, jere po njima razumimo podpuno, ʃto nam xeli kazati onaj, iz kojega ustah ove riçi izlaze, ali, kada s' njima uzmemo joʃ slideche tri riçice: *za koi dan*, cilo reçenje prikaxuje se naʃem razumu, kako da je u snu sastavljeno: jere uçena druʃtva ljudih, ako koja zazbilja postaju, ona nepostaju samo *za koi dan* nego postaju, da ostanu stalno tako dugo, doklegod bude moguche, potrebno, i koristno. Barem nismo joʃ çuli, da se je ikada od zazbilja uçenih muxevah za utemeljenje znanja, pisanje knjigah, i prosvitljenje Naroda samo *za koi dan* Druʃtvo zaverglo. Isto reçenje postaje joʃ zapletenie, kad mu se dodadu dalje slideche riçi: *Potverdjeno od milostive vlade*: Perve riçi u cilom reçenju daju razumiti, kako da mi nikim naçinom imamo jurve jedno uçeno druʃtvo, ali takovo, koje nije joʃ od vlade potverdjeno bilo, nego koje che svoje potverdjenje dobiti. Ali za koliko che vrimena smiti obstati ovo druʃtvo? jeli njemu dopustjeno, da se uzderxi samo za jednu, ili za viʃe godinah, ali pak dokle hoche? Dobri glasonoʃa veli, da che ono biti potverdjeno samo *za koi dan.*

Za nerechi, da naʃ glasonoʃa iza sna govori, ili da sam sebe nerazumi, imali bi misliti, da je on kroz one riçice *za koi dan* hotio dati razumiti *do nikoliko* ali *do malo danah* tako, kako da je rekao: *Uçeno druʃtvo biti che od mi-*

[1]) *Ako po mnenju Beçkoga glasonoʃe ne imamo* jedno dva tri glasa *ili viʃe glasovah sluʃati, k'çemu che sluxiti Uçeno Druʃtvo?* — S.

lostivoga Vladarstva do malo danah potverdjeno, ali mi ovo nemoxemo misliti brez uçiniti silu njegovu vlastitom reçenju: tomu se protive naj zadnje dvi riçi od istoga reçenja *na skoro*. Zaisto kod nas jednako glasi *na skoro*, i *do malo danah*. Mi smo usilovani virovati, da sloxitelj ovoga reçenja nepravo govori, ili da chemo zazbilja na skoro dobiti jedno uçeno druʃtvo, koje che od milostivoga vladarstva biti potverdjeno samo *za koi dan*. Da se cilo ovo izreçenje uprav tako ima razumiti, potverdjuje udilje za njim slidecha izreka.

Pa chete vi onda nuz nas, i s' nami u uçeno druʃtvo stupivʃi, napredovat u jeziku, pravopisu, i znanosti. Ove riçi nedopuschaju dvojiti, da chemo uçeno druʃtvo dobiti, da u ovo druʃtvo imaju stupiti Dalmatinci, i kako se ovo druʃtvo pokaxe, i doçim u isto Dalmatinci stupe, mi chemo pokraj Zagrebaçkih novih Ilirah, i s' njima skupa *napridovati u jeziku, u pravopisu, i u znanosti*. Dakle mi joʃ neimamo jezika, ni pravopisa, ni znanosti? Dalmatinci imaju svoj vlastiti, çisti Dalmatinsko-Ilirski jezik, u kojem su Sutlosavodravci Hervatʃ, i Zagrebaçki novi Ilirci zavergli List od Novinah i List od Danice, i otvorili su novo uçiliʃte za uçiti ovaj isti çisti jezik Ilirski, s' kojim Dalmatinci jurve govore. Bilo bi dakle pristojnie svitovati Hervate Sutlosavodravce, da pristupe k' Dalmatincim, ako xele pravo Ilirski govoriti. Dalmatincim netreba kao spomenutim Hervatim uçiti Ilirski jezik, njima je kao i onima potrebno imati ljude, koji che znati, i hotiti za dobro Naroda u Ilirskom jeziku pisati, i kroz isto pisanje jezik svitlati.

Tako se ima u Dalmacii i s' pravopisom, oni su jurve u davna vrimena kroz uçene svoje muxeve sebi vlastite verstopise u Glagolskim i Latinskim slovim osnovali, i njihovi su se uçeni ljudi godine 1821 s' privoljenjem Derxavnoga Vladanja bili sakupili, i onaj u Latinskim slovim Verstopis, koga su joʃ pervo spodobnim naçinom kroz uçene Domorodce Slavonci osnovali, joʃ bolje protresli, i utemeljili onaj verstopis, s'kojim je Zora poçela izlaziti, i s' kojim joʃ i sad izlazi. Da je ona godine 1845 po utoku duha novih Zagrebaçkih Ilirah od ovoga verstopisa bila odbiena, ovo nebiaʃe priateljah Zore ni Naroda Dalmatinskoga zahtivanje. Dalmatinci mogu imenovati uçene muxeve, koji su danaʃnji verstopis osnovali, ali koji su oni, koji su kao uçeni Domorodci u skupnom dogovoru dokonçali, da je za çisti jezik Ilirski najpodobnie, najbolje, i najpotribitie uvedsti u pismo nagerdjena slova ć, č, ě, š, ž? Ove nam moxe imenovati samo ono uçeno Druʃtvo, koje chemo samo za koi dan potverdjeno dobiti.

Da je u svakom Narodu vazda viʃe neumitnih nego umitnih, to je svemu svitu znano, ali da u Dalmacii nije znanosti, i da je neche biti, ako se Dalmatinci nepridruxe k' onome uçenom Druʃtvu, koje chemo dobiti samo za koi dan potverdjeno, to mogu rechi samo oni, koji nepravo govore. Nedvojbeno gdi se imaju otvorena obchinska uçiliʃta, ondi se ima i znanost, samo se xeli, da bi se pravo znanje u Narodu sve viʃe, i viʃe razʃirivalo. Ali i s' ove strane Dalmacia ni je zaostala, ona se uçenom Druʃtvu nikad nije odrekla, nego mnogo viʃe ona je osnovala svoj List *Zoru*, koi je jedno upravno, premda joʃ slabo, i maleno sjedinjivanje uçenih ljudih, ovaj List prima, i ʃalje u Narod, sve ʃto pametni, i uçeni ljudi za dobro Naroda u naʃem xivuchem çistom jeziku Ilirskom piʃu. Ne bi li dakle mnogo pristojnie bilo, da pametni Hervati, i pametni Slavonci odbace svake driskotine muhah, i da k' çistom Verstopisu Zore Dalmatinske tako pristupe, da bude, koliko je moguchie, joʃ çistii, i da se ovako korak po korak blixe pristupati tersimo k'onomu zazbilja uçenom Druʃtvu Ilirskom, koje bi imalo stalno, a ne samo za koi dan potverdjeno obstati.

Zaverʃimo Priateljsku naʃu Opomenu s' riçima Beçkoga çlanka: *Ne dao Bog!* i zaupimo: *Ne dao Bog!* da bi Dalmatinci morali novi jezik Zagrebaçki uçiti; i *ne dao Bog!* da bi se takovo uçeno Druʃtvo zaverglo, koje bi imalo samo za koi dan potverdjeno biti.

U Karlobagu na 24 Veliaçe 1847.

Shime Starçevich Xupnik.

STVARI ÇUDNOVATE.

Ljudi velike brade.

U *Indiam Pigmei* (malhani) jednom stanovnici, nosahu vlase tako duge, da do kolinah i nixe njih spuʃtahu, s bradom joʃ dugljom; tako da

vlase sa zada, abradu s prida ujedno okolo tila raspruxivʃi i okomotavʃi na misto odiche s njima se pokrivahu. Kod *Kinexah* u velikoj su cini derxani oni, koji duge i ʃiroke brade nose, buduchi da njima obiçajno u ritko raste brada. Ovo je poznato Europeim, osobito onim koji S. Evangelje u onim dalecnim mistim odlaze oglasivati, radi ʃta koliko mogu viʃu i dugIju bradu nastoje odgoiti. Pod *Urbanom VIII* niki çovik rodom iz Elvecie potle nego biaʃe u svom dugu putovanju Rim pohodio bi uveden prid S. Otca da bi mu nogu poljubio. On imadiʃe toliko dugu i ʃiroku bradu na cerljenu, da S. Otac, videchi ga na kolinim prosterta, ljubeznivo ga nazva s narokom otçanstva cinechi ga nikoga koludra, dokazavʃi potla da ne bradu, nego koludarski prikrivaç (Scapolare) vidjaʃe, kako se biaʃe neopazno privario. Toliku ne manju bradu imadiʃe *Oton Wittelspach* u Bavarskoj, da bi mogao lasno pod njom sakrit çedo od viʃe misecih.

U Nimaçkoj biʃe xena nika imenom *Barbara Urslerin* tako runjava, da bradu nixe pasa imadiʃe; i ne samo, dali joʃte iz uʃiuh pridugi biçi njoj visit vidjahu se. — Eto *Maria Lafort*, francuzkinja, joʃ xive mislim, imaduchi straʃno golemu cernu bradu i berkove kao najviʃi Tatar, i ne manje persi i miʃnice runjave; — dva oka kano u gavrana, ali velika, ne velike, ali prikladne kobi: — glasa i pogleda viʃe çoviçjega nego svoga spola. Imade s muxom nikoliko sinovah i kcherih, ʃto na nju nijedno nepriliçi, jer brez brade. Rodila se je Maria baʃ u Parisu, i udilj s porodjenjem iznila je dlakavu bradu. Poznata je i drugim Dalmatincim. Govori francuzki, nimaçki i taljanski.

Verdoljak Imochanin.

KORIST.

Kako se meso brez soli najduxe doderxati moxe.

Vruchina, vlaga, i muha meso najviʃe otimlju. Sa vlage i vruchine po mesu se ona peljuxinica kao pauçina vata, te se pod njom uspara, razʃuplja, i usmerdi; a opet muha upljuje ga, i iz onoga upljuvka cervi postanu, koji razgrizu ga i izʃtete.

U naʃoj hervatskoj ruci xene prosenim, ili kukuruznim braʃnom meso (koje je za ostavljanje) pospu, pak privise ga i smrikom podkade, da ga muha nenapljuje. — Koji u kuchi çaternju (gustirnu) imaju, meso na konop do pol çaternje obise u çistu ga pertenu kerpu zamotavʃi. A ja sam mojim oçima vidio gdi se çitavi jedan straxnji çerek (but) govedji u onakoj zaladici u srid lita za çeterdeset ravnih danah zdravo uzderxao, a to u Blatu baʃ u kuchi pokojnoga g. Bl. Arnericha. — Kod nas, moxdeni ljudi kad zididbe, gradidbe, ili drugoga velikoga posla imaju, da im je mers za poslenika ako im zimskoga posika nestane, drugda meso na uda izrude, pak metnu u kotal obvarivati; po tom (osobito na burnom vrimenu) na suʃilo razvise, a kad se osuʃi u proso, ili u drugo kakvo xito vergnu.

Kod Englezah, Francuzah, Nimacah, Taljanah o tom uzderxanju osobiti nauk ima. Englezi meso u staklene, ili u kositerne kutijice çversto zatvoraju, pak onako u vrilu vodu metnu provariti; i meso tako spremljeno uza se nose kadno po moru na daleko putuju, i kaxu, da ga onako mimo jednu godinu danah dohraniti mogu.

Taljanski, Nimaçki, Francuzki viʃtaci uçe, da lov (divljaçina) svakojaki, kao na jedan primir: patke, jarebice, jazavci, zecovi u siçnju i u veljaçi ubijeni, neche se ni do svibnja miseca poʃtetiti, ako budu za jedno dvi stope duboko u xito zakopani, a da se tleha nedodivaju. Takogjer i govedina, kermetina, kozjevina, i td. u çistu pertenu kerpu smotana za nikoliko nediljah danah u xitu dohraniti moxe se. Tko xita neima neka u suhu perxinu (pisak), ili u mekinje verxe. — Meso ako zatukne, ili zaudara, usplisni se, u kiselom che se mliku za noch popraviti. U takovom mliku (po jedan put na dan minjajuchi ga) do dvanaest do çeternaest danah, i viʃe, i kad je najvecha ugriva, meso dobro bude, a joʃ che se duxe u talogi (veci) od vina uzderxati.

Ovo pak triba popamtiti, da nijedan od reçenih naçinah u korist pristati neche, ako misto, u kojemu je meso derxano, nije hladno i suhotno.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratjaj Battara
Izdavatel i vlastnici.

BROJ 18. IV. GODINA

NA 3 SVIBNJA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlasi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

O IZOBRAXENJU I KNJIXENSTVU.

Izobraxenost i knjixenstvo, kod svakoga, kogamudrago naroda prohodi kroz *tri dobi*, to nas uçi svakdanje iskustvo, to s' naʃima oçima motrimo, i, ako nam je volja, vidimo, ako nechemo, da hotmice slipi budemo.

Perva je dob svakoga izobraxenja i knjixenstva preprosta, i prirodna majka narav. Tud kako je komu na serdcu, tako çini, tako govori, tako pripovida, i tako piva. — Tud se nenatexe jezikom, tud se nexderu slovke, tud se netraxe inostrani izreci, nejma potribe a ni poznanstva, pak ni imenovanja od onih zamiʃljajah ili stvarih, koje se nepoznaju i nevide. — Tud je sve preprosto, sve naravno, sve je onako — kako je oçima vidivo, i ochutjenju ositljivo.

Druga je dob, kada pervodobni narod dojde u poznanstvo s' jednim ili viʃe narodah, koji su jurve u trechoj dobi bili pak izumerli, kao gerci i latini; ili koji joʃ u trechoj dobi svoje izobraxenosti xive, i koje prid naʃim oçima motrimo i gledamo. — Tad pervodobni narod zastupi u drugu dob svoga izobraxenja, to jest: postane majmunom izobraxenih narodah; onda mu je sve nevaljalo i krivo, ʃtogod je u pervoj svojoj dobi vidio i uxivao; — sve mu je krasno, lipo, i dobro ʃto je kod izobraxenih narodah umukaetie; pada zaboravivʃi svoj zaviçaj, svoje starine, svoje obiçaje, poçme slipo naslidovati, ʃto mu se kod drugih narodah lipo i dobro vidi, il bile zle il dobro. Tad postane majmunom izobraxenih narodah, tad po njihovu hodi, diluje, piʃe, piva; tad je ni sebi ni svomu, tad je svoje ostavio, a druge nedostigao — tad je narod ne narod, nego majmun drugih narodah, vrana u paunovom perju, majmun (simia.)

Trecha je dob, dob od izobraxenja, dob dobroga kusa, u tu dob zastupljuje narod, kad je joʃ kod sebe i sam svojih u pervoj dobi domachah, ili se domachnim uçinivʃi, a pokraj toga svemu viʃt ʃto je u drugih narodah lipo, krasno, i probitaçno. Sada razabirajuch svoje domorodno, izostavivʃi ʃto nevalja, ʃto je sirovo, ʃto je ʃkodljivo, poprimi se svega ʃto je *pri sebi* svojskoga dobra i plemenita, ʃto je nenadoknadljivo kod drugih, pak nadopuni s' onim — ʃta je probitaçna, dobra, izverstna i krasna kod drugih izobraxenih narodah vidio, naʃao, i nauçio. Pak tako ostavʃi sa svedvima nogama kod svoje narodnosti, a uhvativ obiruçke ʃto je boljeg, urednijeg, krasnijeg, i probitaçnijeg kod drugih izobraxenih narodah, stuplja narod u trechu dob svoga xivota, i postaje izobraxen i knjixevan.

Pitat cheʃ me dragi ʃtioçe! çemu je ovaj uvod, i o çemu sam naumio govoriti? — O izobraxenosti?! nechu bogme ni slovke, to neka drugi razlaxu. Al o pismenstvu i knjixenstvu budi dovoljeno, da koju besidu probesidimo:

Kad o knjixenstvu razgovaramo, po kojemu se puk izobraxava, nemoxemo si onda sav narod u ovoj dobi od presvitljenja misliti, u kojoj knji

xevnici stoje. — Knjixevnici moraju naprid stupati, i na svaki naçin, mnogo izobraxeniji biti, negoli jim je njihov ostali narod, dakle govoreć o knjixenstvu, razgovor je od knjixevnikah. —

Ovdi nam se i nehotice pitanje stavlja: Kakvi su dakle naʃi sadaʃnji knjixevnici, i prosvititelji naroda? — Ja bi na ovo — kud puklo, da puklo — odgovorio: Naʃi su knjixevnici, joʃ u drugoj dobi knjixenstva; t. j. joʃ su majmuni izobraxenih narodah. — Pak sada viçite, psujte me i gerdite, koliko vam volja, ja reko, i neporeko — vidim bo, da smo naʃe vlastito svojstvo ostavili, a tugje joʃ nismo dostigli: çiji smo dakle? — Gdi li smo? sudite pak me odsudjujte, evo kako mislim, i dokazujem, Bog bi dao da se varam:

Perva je dob knjixenstva — brez knjixevnikah — preprosta, puçka, onakva u svomu bitju, kako ju je Bog stvorio. U ovoj dobi nemoxe se niʃta o knjixenstvu govoriti, jer samo puku u ustim xive i to poda tri prilike:

I. U poslovicama i priçicama, u kojima se puçka mudrost, nauk, chudorednost, i viʃtbanja, podpuno nahode.

II. U pripovidkama, koje sada babskima nazivamo, u kojima se mnoge puçke starodavnosti, staro krivo i taʃto-virstvo, stari obiçaji, i t.d. uzderxaju.

III. U pismama, u kojima je stara narodna dogodovʃtina, starodavnosti, obiçaji, junaçstva, vojske i vojevanja i t. d.

Ovo trojverstno ustmeno knjixenstvo nije popisano, ali ga staro i mlado viʃtba, uçi, i zna, i tako se od pokolenja na pokolenje razprostire, i tako traje, doklegod ga knjixevna mudrost iz druge dobi nezabuʃi, a u trechoj dobi sa svim neizkorene i neutamani; blago onomu u trechoj dobi xivuchemu koji ga zna i razumie. Za to je medju prosvitljenima narodim poslovica: *Blago* onom prosvitlujuchem se narodu, koji je joʃ blizu perve dobi svojega bitja. — A Bratjo! to bi mi sada bili, kad bi znali, i kad bi nam se hotilo i dalo, ovo krasno naʃe za knjixenstvo stanje upotrebiti. Evo nam joʃ narodne poslovice u ustim xivu, a i pobrane su i popisane s' veche strane: od G. Muʃkatirovicha (ʃtampane u Budimu 1786 i 1807) od Ivana Ambrozovicha (ʃtampane u Budimu 1808) ovo po Ungarii. — Po Dalmacii i Dubrovniku sabrao jih je dobrim Frano Appendini, u Liki Šime Starçevich, pak su jih izdali u svojima ilirskim slovnicama. — G. Vuk Stef. Karacxich pobrao jih je herpu po Serbii, Ercegovini, Cernoj gori, i po drugima naʃim zemljama, pak jih je na Cetinju 1836 izdao. — Od babskih naʃih pripovidkih spominjem se da je jedno 4 — 5 Ivan N. Vogl na nimaçkom jeziku u Beçu okolo god. 1840 izdao — kako mu jih je njekoji G. Tomaʃevich ustmeno pripovidao. Kvar je veliki ʃto G. Tomaʃevich nije iste pripovidke za naʃince naʃki izpisao, çini mi se, da bi mu viʃe poʃtenja bilo — al tako je, kad je çovik u drugoj dobi svoje izobraxenosti, stid ga je svoga vlastitoga!? — Da li izobraxeni Nimac nije se stidio ni uztruçavao svojima izobraxenim Nimcima, naʃeg pervodobnoga naroda pripovidke, izpisavʃi jih, priobchiti. Valjalo bi dakle naʃim knjixevnikom ovo neobradjeno polje naʃega pervodobnog knjixenstva toplo preporuçiti, da sabiraju, zapisuju, i na svitlo daju, çegano che za 50 — 60 godinah moxebiti sa svim nestati, a çega se joʃ za sada u svakom ilirskom mistu i mistancu nalazi. Ove babske pripovidke nisu baʃ tako taʃte i lude, kako jih mnogi nadriizobraxenik cini, one u sebi mlogo od puçke starodavnosti sakrivaju, iz njih se dosta nauçiti moxe, ako nam se u pervi trenutak baʃ i lude i taʃte çine. — Narodne su pisme Vuk Stef. Karacxich, Milutinovich i joʃ gdikoji sabirali, pak su jih puku u ruke dali. Pisme su ti puçko ogledalo u svemu, u njima se puk giblje, xivi, i umira. — Ovo trobitno ustmeno knjixenstvo saçinja pervodobnu izobraxenost svakoga naroda, i xive i sastoji ne na papiru i u knjigama, nego puku u ustim. To je perva dob sviu sada izobraxenih pukovah i narodah bila, i za nje jurve proʃla. Ali je joʃ i dan danas kod nas, pri nami, i medju nama. —

Druga dob naʃeg knjixenstva bila je jurve u 9, 10, 11, i 12 stolitju — pak je zadrimavʃa i zaspala. — Proxivila je opet u 15, 16, i 17 stolitju i to u Dubrovniku, amo tamo od Dalmatinah i Bosnjakah podupirana. Dubrovniçki i drugi ondaʃnji pisaoci, ponajviʃe u Talianskoj odhranjeni, poçeli su knjixenstvo svoga materinskog jezika obradjivati; al misto ʃto bi jim lahko moguche bilo, iz perve dobi — drugu preskoçiv — u trechu zastupit, obrali su i oni, tako ozvani, *Pseudo-Classici* biti; ter ostavivʃi svoju narodnost, svoje domache, slipo su poçeli Taliane,

Španjure, Gerke, i Latine naslidovati, i u duhu i u svemu kruto se oviu derxechi, a svoju prirodjenu si narodnost sa svim s' oka i s' pameti sbacivſi. Tako su ona, sada toliko hvaljena i slavljena pisnička dila postala: Tako je Gundulicha Osman naslidovanje talianskoga Orlando furioso. Tako Gjorgjicha uzdasi Mandaline pokornice u duhu Španjurca Calderon della Barca. Tako sva ta toliko slavljena dila ili iz Talianskoga i po Talianskomu, ili iz Latinskoga i po latinskomu, ili iz gerčkoga i po gerčkomu, ali od narodnoga i domachega necheſ ni slovca najchi.

Istina Bog!! Njihovo je nastojanje najveche hvale, i naſe zahvalnosti vridno, i pravo je ſto se s' njima sada toliko dičimo, imamo bo knjixevnih spomenikah iz 15, 16, 17 vika. — Od njih imamo dosta gradje, da bi nam vele lahko bilo u trechu dob knjixevnosti stupiti, oni su nam ostavili dosta ričih i izrekah, kojih se do sada u xivom narodu nenahodjaſe, ili koji bi se do naſe dobi izgubili; kao ſto to vidimo kod bratje Serbaljah, koji počamſi istom pod sverhom proſastoga stolitja svoj narodni jezik obradjivati, i dan se danas sa svojim vlastitim materinskim i narodnim jezikom upriateljiti neznaju i nemogu, nego tumaraju po cerkvenom i ruskom jeziku. — Budimo dakle naſima starim Dubrovničanom puno zahvalni, ſtujmo jih i slavimo jih, dostojni bo su naſe zahvalnosti, slave, i ſtovanja, ali jih kao pisnike i pisaoce *iz druge dobi* u knjixenstvu i pismenstvu nemojmo naslidovati; naſa bo je zadacha i duxnost, imavſi prid očima pervu i drugu dob naſega knjixenstva, sada se u trechoj dobi gibati, to jest: naſu narodnost s' naſim izobraxenijim knjixenstvom spajati, slagati, i sjedinjivati; kruto se derxechi naſeg narodnoga, izabirajmo samo ſto je plemenitijeg, boljeg, krasnijeg, i urednijeg kod drugih narodah, al nam naſa narodnost, i naſe svojstvo temeljom budi i vazda ostani. — A to nam je sada tako na ruki, kako nije viſe nijednom narodu na svitu. Mi bo i danas na očima imamo i gledamo pervobitno stanje naſega naroda, u Bosni, Serbii, Ercegovini, i cernoj gori — a Bogme i u Dalmacii, Liki, Hervatskoj, i Slavonii. Narod preprost kako ga je Bog stvorio, koji sva svoja znanja i mudrine u poslovicama; sve svoje starine, dogadjaje, i junačstva u pismama; a svoje prastaro bogoſtovje, krivo i taſto-virstvo, i svoje starodavnosti u babskima pripovidkama ustmeno od pokolenja na pokolenje prenosi, i objavljuje, pak joſ i po dandanaſnjima gdikojima običajim slavi, i pomladjuje. (Kakono se eto sada preprostoga naroda kolo, igre, i sigre i medju izobraxenima naſincim uzkrisuju, pak kako su sada bratja Cesi ove godine počeli derxati sila, ſto mi *posilom* zovemo; i kako che se danas sutra i medju izobraxenima gospojama i gospodičnama pučka *prela* obnoviti.) Ali u ovomu, i medju ovim preprostim narodom nahodi se i dosta znamenit broj puka tako rečenog izobraxena, ima ljudih, koji su se po svitu mlogo obazirali, motrili, učili, viſtbali, i naučili se; ljudih, koje moxemo bez stida izobraxenim nazvati; ljudih, koji se istinito u trechoj dobi izobraxenosti nahode. Ovakvi su ljudi i mnogi naſi sadaſnji knjixevnici, al dajder da promotrimo, kojim su pravcem udarili? — jesu li na pravom ili krivom putu? — promotrimoder!!!

Gori rekosmo, blago onomu puku, koji preskočiv drugu dob svoga knjixenstva, pervu dob s' trechom skopčati moxe, i tako preskočiv nadriknjixenstvo (pseudo-classicismus) izobraxenu ali pravo narodnu knjixevnost obradjuje i podixe. Jesmo li mi na tomu putu? — činimo li da na njega nastupimo? — ili se moxebiti sve toviſe od ovoga puta udaljujemo? — ovo nam valja promotrit, i vidit, da znamo, gdi smo — kako li smo? — (*sliditche*)

Ign. Al. Berlich.

STRAXNJI UZDASI XALUJUCHEGA SERDCA

za gospodičnom Minkom plem. Knexevich iz Osika gornje-varoſi, koja u cvatuchoj dobi Svit himbeni ostavi
Krunoslavom Josom Veselichem od strane Domorodnih serdacah.

Minko, Minko! kuda ideſ? —
Imaſ kada da tam' prideſ!
Svi ljudi xeliſe
Da xiviſ viſe,
A ti eto otide
K majki svojoj pride.

Zaplačite sestre Osičanke!
Eto nesta Vam Slavjanke;
Zaplačimo bratjo mila,
Jer je prava seja naſa bila.

Gdi su one sladke usti? —
Dvori otca jesu pusti!
Gdi je pogled on' ljuveni? —
Serdce tvojih za te veni.

Ah xalosti udes hudi,
Svedjer tebe kod nas budi —
Idi, idi Minko mila!
Lipa jesu tvoja dila. —

Govori Minka.

„ Mene moja sudba goni,
A i zvono smertno zvoni,
Vech se xivot umaljava
Svaka radost izçezava;

S Bogom dakle otac virni,
I ti brate ljubezni;
S Bogom sestre ah premile,
Djakovkinje nevine. “

Tako dakle sve propada,
U çem stoji naʃa nada;
Lipo cvitje tak' nestaje,
Ako tkogod ʃta nehaje.

Zaʃto serdce naʃe cvili?
Jer se Minka od nas dili.
Zaʃto oko suze roni?
Jer nam Minka u grob toni.

Ljubav roda stalna j' tebi,
Idi, idi primaj vinac sebi;
Spomeni se roditeljah,
I svih tvojih priateljah.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XIX. DESETAK.

1. Pit. Koja je razlika med prostim çovikom, i med mudroslovcem?

Odg. Odgovaram s' Epiktetom mudracem, da se ima ova bivstvena razlika, ʃto je stanje, i bilig prostoga çovika ovi, da on nikada neçeka od samoga sebe ni koristi, ni ʃtete, nego od stvarih, koje su izvan njega; a mudraca stanje, i xiva prilika jest, da svaku korist. i ʃtetu neçeka od drugud nego od samoga sebe.

2. Pit. Zaʃto nesmimo merziti na one, koji blude, i zlo çine?

Odg. Zato, jer bi onda morali merziti sami na se, zaʃto i mi çesto s' puta salazimo, i zlo çinimo. Pravo dakle govori Seneka od serditosti: *Pametan nemerzi na one, koji blude; jerbo che inaçie sam sebi merzak biti.*

3. Pit. Zaʃto uz one, koji su nam potribiti, moramo drugda hraniti i takove, koji nam nisu od koristi?

Odg. Zato, jerbo mi od onizih imamo potribu, a ovi imaju potribu od nas. Nikoi Biskup, kad mu se njegov nastojnik tuxiaʃe, da nemoxe s' gospodarstvom izlaziti zato, ʃto tolike hrani, koji nisu od nikakove koristi, zapovidi istomu nastojniku, da popiʃe imenice svekolike, koji se hrane kod njega kao koristni, i nekoristni; ʃto kad biʃe uçinjeno, Biskup ʃtijuchi sviuh imena reçe: *Ti veliʃ, da su ovi potrebni, a da su oni nekoristni; neka se dakle hrane ovi, jerbo su mi potrebni, a oni i tako, jerbo imaju potribu od mene.*

4. Pit. Koi se viʃe xalosti, nego se ima xalostiti?

Odg. Oni, koi se xalosti pervo, nego treba. Seneka veli: *Niʃta nije bidnie, ni budalastie, ʃto bojati se pervo dobe. Kakva je to bezumnost svoje zlo pridticati? viʃe tuguje, nego treba, koi pervo tuguje, nego ima tugovati.* Ep. 98.

5. Pit. Koja je na svitu najlipʃa xenidba?

Odg. Ona, u kojoj jaki mux ima za xenu zlu srichu. *Nevidim*, veli Seneka, *ʃto ima Jupiter lipʃega na zemlji, nego kada gleda Katona, koi poslie predobivenih protivnikah med obchinskim razvalinam uzgoru stoi.*

6. Pit. Što je u mudroslovju (filosofia) najbolje?

Odg. Seneka veli: *Ako je ʃtogod u mudroslovju dobro, jest ovo, da ono negleda na plemenʃtinu.* Dobra pamet stoi otvorena za svakoga i za ovo smo svi Plemichi: Sokrat nije bio plemeniti gradjanin. Platona mudroslovje Plemicha nije primilo, nego uçinilo.

7. Pit. Iz kojiziuh izlazi dobro obchinsko?

Odg. Dobro obchinsko izlazi iz poglavice iliti vladaoca, iz sudca, iz vichnika, i iz puka: Poglavica mora ga pripravljati po moguchnosti, sudac po pravici, vichnik po mudrosti, a puk po virnosti.

8. Pit. Koja je duxnost iliti derxanstvo poglavice?

Odg. Duxnost iliti derxanstvo poglavice jest providjati, uklanjati, i uzviʃivati. Providjati podloxnim, uklanjati zloçeste, i uzviʃivati dobre.

9. Pit. Što je ruxno na svitu?

Odg. Ruxno je na svitu xivinçe sakato, ruxno je polje brez trave, stablo brez listja, i glava brez vlasih.

10. Pit. Gdi najviʃe stvari minjaju svoje obraze?

Odg. Stvari najviʃe prominjuju svoje obraze u oçima, koje u vinu plivaju: jerbo se ovima çini, da je sve krivo, ʃto je upravno; kod ovizih uzimlju se vrata za xenu, i pech derxi se za çuvara kuche, krov se verti na kuchi, i dvi sviche gore na stolici, premda nije nijedne. Rekao bi, da se s' takovim çarovnici igraju, kako se je igrao niki çarovnik Pemac plemenom *Ziton*, koi je çinio svojima gostim, koji, kada su rukam u zdile posizali, vidili su same noge volovske na zdilam, ako su noxe u ruke uzimali, çinilo im se je, da ovnove za repove derxe; a kad bi kroz prozore van pogledali, onda bi zaçudjeni spazili, da imaju jelinske rogove na glavam, niti bi mogli glavu natrag od prozorah potegnuti.

Anto Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatci i vlastnici.

BROJ 19. — NA 10 SVIBNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

O IZOBRAXENJU I KNJIXENSTVU.

(Produxenje v. b. 18, str. 121.)

Najpervo gledajmo kojim su putem narupili naſi sadaſnji pisnici? — Gori je jurve javljeno, kojim su putem iſli u 15, 16, i 17 viku Dubrovniçani, i njihovi saposlenici, da su ostavivſi domazluk i svoje narodne vlastitosti, otiſli po putu od izobraxenih narodah, neobzirajuchi se na svoju narodnost. —

Naſi sadaſnji pismotvorci, odgojeni tugjim mlikom, nasliduju naſu starinu, jer jim je po odhranjenju blixja, nego li ista narodnost, pak hoche da Dubrovaçko pismenstvo, t. j. pismenstvo pokvareno iz druge dobi izobraxenosti, — uzdignu, a svoju vlastitu narodnost preziraju. Tako oni u misto preproste narodnosti, kako nam ju je Vuk iz puçkoga xivota priobchio, kako su nam ju Kaçich, Relkovich, i Doſen ostavili, — nasliduju Dubrovniçane, a to je: Taliane, Gerke, Latine, Nimce, i t. d. kao ſto su tako i Dubrovniçani radili. — Pak i pak ovi ljudi misle, da su Classici, i da tako svaki mora pisati. Ali draga bratjo! to nevalja, to se s' narodom nikada spojiti nemoxe, i neche. — Naſ jezik neche da se u pismama guta, neche neobiçnih riçih da ima. — Obljubio je, do duſe! naſ narod slogove u redcima, i miluje jih, premda je i to protinarodno: al ovo i pak nevridja uſi, nego jim joſ laska, dakle neka bude. — Al ſto je protinarodno, to nepriblixuje k' narodnosti, nego od nje odaljuje, ja bi dakle sudio, da se

a) Svaki inostrani naçin redakah (stihovah, verſah) izostavi, kanoti gerçki i — latinski penta i hexametri, talianski ottava rima, i ona verst sada kod naſih sadaſnjikah toliko obljubljenih redakah, gdi se pervi i çetverti, a drugi i trechi redak sliçno-riçno slaxe. Ako sliçnoriçno mora biti, a ono nek budu dva a dva, ili pervi s' trechim, a drugi s' çetvertim sliçnoriçan, to narav naſega jezika zahtiva, ako nije tako, a ono je tugje, bbiximo.

b) Nek se naſi sadaſnji pismotvorci okane proxdiranja slovah i slovkih, (eliziah) to je protivno naſim pismama, protivno duhu naſega jezika, protivno narodnomu uhu. — A najposli, ſto proxdiru? — Samoglasnike. A ſto je krasota naſega jezika? — Samoglasnici. Dakle lipotu i krasotu naſega jezika xderu! — Biximo od njih.

c) Nek u svoje pisme neuzimaju riçih, koje narodu nisu obiçne, i polak slovniçkih upravah, protivne naſem jeziku i naſem uhu. Bolje se je okanit sliçnoriçnosti, nego li pravech dubrovniçke sloge, (reim dich, oder ich, fresse dich) upotribljivat one neotesane riçi: *u nebi, na nebi, s' nebi;* — *na svit* (na svitu) *nani* (nanosi) *dava* (daje) *ulixa* (ulazi, ulixe) *darije* (daruje) *daleçe* (daleko) *od dvori* (od dvorah) *zgara* (od ozgor) i t. m. v. ſtono se u naſem naredu niti je kad çulo, niti se çuje, a Bogme baſ mogu rechi, neche se nikada ni çuti!

Ovo o redkotvorcim, iliti pisnicim. — Deder

pogledajmo sada, kako nam naʃi prostopisci piʃu? — znaju li barem oni onaj jezik u komu piʃu, — to jest: svoj materinski, naʃki, ilirski, serbski — kako li mu je ime? — ele budi mu kako mu volja, znaju li ga reko? — Ovdi s' velikom tugom i xalostju moram kazat: NEZNAJU!!! pak ʃto je gore, neche se ni da uçe; a ʃto je joʃ najgore, najtuxnije, i najxalostnije, to je, ʃto neche ni onako da piʃu, kako su jezik od svoje majke nauçili, nego baʃ u nespodobama derxi se jedan drugoga kao slipac plota! ter se tako sve vechma od narodnog i sebi prirodjenog krasnog jezika odaljuju, i svojim potomcem put zamerʃuju. — Da svaki piʃe kako ga je majka nauçila, berzo bi se ova gruba pomanjkanja, o kojima sam naumio govorit, razperʃila; al ovako se sve dublje i dublje u kaljuxinu propada. — Neçudim se mnogima naʃih pisacah, koji nisu jezika od otca i matere, da, ni u ditinstvu od okolnoga puka çuli, nego ga istom nauçivʃi piʃu. Al se çudim, i nemogu se izçuditi, ʃto su se dali mlogi i mlogi Slavonci Srimci dapaçe Bosnjaci i Serblji zavesti, pak scinech da je onako bolje, poçeli svoj krasni materinski jezik kvariti i ruxiti! — Na koji naçin, ili kako naʃi sadanji knjixevnici jezik kvare? — Dokazat chu *sad za sad* samo iz pregibanja imenah u viʃebrojniku:

Zagrebci xelechi izbichi u viʃebrojniku trima jednako glasechima padexim, sve tri su ova padexa po svojoj umi, ili naslidujuch tko nije za naslidovanje, protiva narodnomu jeziku, hotivʃi poboljʃat, pokvarili! — Eh tako ti je: *qui vult evitare scyllam, cadit in charybdim*, to jest: klonechi se manjemu zlu — upali su u veche zlo:

Trechi viʃebrojni padex, *dateljni* u pervom sklanjanju, obiçno se po ʃirokom narodu izgovara na *im, imi, ima,* çuje se doduʃe kadkada i staroslavenski na *om* i *em*. Zagrebci su ovdi odabrali za obiçno staroslavenski pisati na *om* i *em*, narodni izgovor sa svim zabacujuch. — Ele to je koje kako, ʃto bi se moglo pregoriti, jer se u narodu çestje çuje, al kad se upiʃe *ljudem* misto *ljudim* ili *ljudma; priateljem* misto *priateljom* ili *priateljim; çitateljem* misto *çitateljom* ili *çitateljim;* onda jao i u zao ças po naʃe uʃi, iliti *po naʃa uʃesa*, ʃtono nitko osim naʃih pismenikah nije govorio nit çuo. — *Uprava bi ovdi imala biti: da je trechi viʃebrojni padex — jednak sa jednobrojnim ʃestim padexom.*

Što su naʃi Zagrebci iz ʃestog i sedmog viʃebrojnog padexa, t.j. iz tvoriteljnog i mistiteljnog uçinili, to nek prid Bogom odgovaraju, jer prid narodom na nijedan naçin nemogu odgovoriti, u narodu bo su ova dva padexa s' gori reçenim trechim na *im imi ima* — ili ako ne tako, a ono barem medju se jednaki.

Šesti, to jest tvoriteljni viʃebrojni padex naçinili su pri pervom sklanjanju na çist *i*, kao ʃto je i imeniteljni padex; n. p. *s' naʃi konji i koli.* Nek bi to bilo — moglo bi se za nevolju razumit, premda se u narodu obiçnije rekne: *s' naʃima konjma i kolim.* Ali jer za Boga u pisanju izostaviʃe ono *h* ʃto se je obiçno do sada na sverhi upisivalo? — U drugom sklanjanju xive doduʃe u narodu i izlazak *ami* koga su Zagrebci obljubili, ali se u narodu po mlogo viʃe putah çuje na *ama,* koji cheʃ izlazak u zalud u sadaʃnjima zagrebaçkim pismim traxiti. — U trechem su sklanjanju obljubili izlazak *mi* i *jumi*, Bog zna odkud i kako; na priliku, oni vele: s' kostmi, ili s' kostjumi, na misto s' kostima ʃto je po svemu narodu u obiçaju. —

Sedmi, iliti mistiteljni viʃebrojni padex sa svim je u naʃima sadaʃnjim knjigama izkvaren i izopaçen, i ponajviʃe drugom roditeljnom padexu jednoglasan uçinjen; tako u pervom sklanjanju na *ih* (ovdi moxe projchi, neçini bo toliko smetnje) al u drugom i trechem sklanjanju na *ah* i *ih* podpuno je jednak s' drugim ili roditeljnim padexom, i çini mlogo smetnje u razumljenju; osobito s' pridlogom *u*, koji svedva ova padexa, u različitom razumljenju zahtiva. — n. p. u naʃih su kuchah poderani krovovi, al mi i pak u naʃima kuchama stanujemo. — Naʃi sadaʃnji pisatelji upisali bi, i piʃu: u naʃih su kuchah poderani krovovi, al mi i pak u naʃih kuchah stanujemo. Ovakvih grubih pogriʃakah najti se moxe u svakoj knjigi i na svakom listu. Evo uzmite samo obchi Zagrebaçki Kolendar za 1847. — pak ʃtite: *Virozakon starih slavjanah, i dvi riçi o krasnom spolu* — pak che vam se koxa jexiti, kako je naʃ slavni i krasni narodni jezik izkvaren, izopaçen, i poruxen. —

Ovdi nemogu propustiti, da ovakoverstne, i ovamo spadajuche pogriʃke u mojoj Gramatiki Zagrebaçkog izdanja nenapomenem, jer verlo oçi izdubljuju, i uʃi odadiraju; evo: —

Ja sam napisao:

List 264. Stablo se razdiljuje na grane, i ogranke, *na kojima* je listje.

List 265. Lepak raste *na granama*.

List 267. Na brigovih, i *u lexechim vodama*.

List 268. gdi *na paterljicama* grozdje visi, *u kojima* se ſpice zaderxaju.

List 268. Ptica je s' perjem pokrivena, a leti *s' krilim*.

List 268. Xenka nese u gnjizdu jaja, i sidech *na njima* lexe mladiche.

List 269. druge *na granama od stabalah*.

List 269. Futavac najpoganija ptica, hrani bo se *s' govnih*. i t. d.

Zagrebci su popravili:

1. Stablo se razdiljuje na grane i ogranke, *na kojih* je listje.
2. Lepak raste *na granah*.
3. na brigovih, i *u lexechih vodah*.
4. gdi *na paterljicah* grozdje visi, *u kojih* se ſpice zaderxaju.
5. Ptica je s' perjem pokrivena, a leti *s' krilama*.
6. Xenka nese u gnjizdu jaja, i sidech *na njih* izlexe mladiche.
7. druge *na granah od stabla*.
8. Futavac najpoganija ptica, hrani bo se *s' govnama*. i t. d.

Ja ovdi na sud pozivam sve naſince, koji su svoj jezik od matere nauçili, neka iskreno i sveserdno kaxu, je li bolje reçeno onako, kako sam ja napisao, ili onako, kako su Zagrebci popravili?

Pridstavak *na* zahtiva po razliçitom razumljenju çetverti i sedmi padex, za ſto mu je ovdi pod brojem 1, 2, 4, 6 i 7, u misto sedmoga, drugi padex podmetnut? — ja neznam. Osobito se to nerazumivo vidi, i krivo se tomaçiti moxe pod brojem 6. gdi se veli: i sidech *na njih* izlexe mladiche; ovdi bo se nemoxe razumit: izlexe li xenka mladiche na jaja; ili, sidech na jajima izlexe li mladiche? — Eto takve su to protislovnosti.

Pridstavak *u* zahtiva po razliki znamenovanja drugi, çetverti, i sedmi padex, tako che Zagrebci kazat: *u ljudih* bilo to s' drugim ili sa sedmim padexom spojeno. A ja velim da je drugo znamenovanje kad se rekne: *u ljudih ima*, a drugo: *u ljudma ima*. Tako che Zagrebci rechi *u nas* bilo to s' drugim, s' çetvertim, ili sa sedmim padexom, kod njih je *in nos* u nas, svejedno sa *in nobis* u nas, a narod bi ovdi rekao: *u nama*. Za to naſi stari Gramatici nisu za sedmi padex ni znali, nego su pridstavke *pri, na, u, o, po*, u jedno-i viſebrojniku s' trechim padexom spajali. Tako je drugo ſto sam ja rekao pod brojem 3 i 4 *u lexechim vodama*, i *u kojima*, nego li ſto vele Zagrebci *u lexechih vodah*, i *u kojih*, ja bo sam metnuo sedmi, a oni drugi padex. A to nije svejedno za one, koji su jeziku viſti, a joſ gore po one, koji se uçe. —

Najposli: Ja sam pod brojem 5, upisao *s' krilim*, ili moxebiti *s' krilih*; sad, od kuda su popravitelji u Zagrebu naſli ſesti padex u pervom sklanjanju na *ama*, to nek jih Bog pita. Ja nisam nikada u narodu çuo, a çini mi se baſ da nije nitko nikada çuo: *s' krilama?!!*

(*sliditche.*)

Ign. Al. Berlich.

DOBRA SRICHA ZORO!

Iz Privlake Dalmatinske *)

Dalmatinska Zoro zdrava,
Ká rasvichaſ tamnu noch,
Viçnja nek ti cvati slava,
Bog ti bude u pomoch!

A. S.

Ustaj mili Dalmatine
Sad veseo uzgora,
Ustaj çedo otaçbine
Krasnog gledaj pozora.

Ustaj brate, vech se svitá
Adrianskog do mora,
S ove strane Velebita,
Jasna ciknu vech Zora.

Blidi misec vech utonu,
Zvizdah sjajnost pobixe,
Sunca zdrake tmasti gonu,
Vas stvor boxji se dixe.

---

*) *Velju: iz Privlake Dalmat. za razluçiti ju od one, koja se nalazi u Slavonii.*

Nebo obuçe grimiz sami
I odichu cerveau,
Zlato, biser i drag kàmi
Nju naveze svilenu.

Vas se istok sad s oblaci
Suncorodnim rumeni,
Igraju se zlatni traci,
Gdje kladenac sreberni.

Tice perʃe jur xuberech
Pisan Bogu vilovno;
Tihim morem hranu beruch
Riba pliska razkoʃno.

Sad radostno jidra dixe
Mornar brodech iz luke;
Ribar xeljno baca mrixe
Vata osti u ruke.

Bodriv volar goni stoku
Po zelenoj dubravi,
Krotko stado pod sviroku
Pase çoban po travi.

Niki koplju, niki sade,
Texak vech se opoti,
Polja, njive, vinograde
Niki ore i mekoti.

Slatko nam se Zora smije,
I lipotom sva siva,
Juturnja vech vatra grije
Mertvu zemlju do xiva. —

A ti brate Dalmatine
Tverdo spavaʃ? aj ustan!
Što nevidiʃ tvoje sine
Kako budi velik dan?

Otar' oçi od tvog spanja,
Ajde! gori na noge,
Znadeʃ verlo da ni stanja
Niʃta da nì brez sloge.

Davno zvizda te j' budila
Hervatkinja Danica; —
Barem sad se ustaj mila
Kad te budi Zornica.

Ona nezna o zapadu,
Nit se plaʃi tamnosti,
Ona ljudim, zemlji, stadu
Zlata datche zadosti.

Slavi nebo, naprid odi
Zora bo ti osvanu,
Kad se veche sunce rodi
Tad se sladi o danu!

Dalmatinska Zoro zdrava,
Kâ rasvichaʃ tamnu noch,
Viçnja nek ti cvati slava
Bog ti budi u pomoch!

Ante Suçich.

TRAVOZNANJE.

Śtavelj (Rumex pulcher.)

Śtavelj je ona trava, koja se po latinski *Rumex pulcher* zove. Jedni je kod nas i *divlja blitva* zovu; a i slavni likar Galen u II knjizi o *kriposti hrane* nareçenoj, piʃe: da se ʃtavelj priliçno *divljom blitvom* prozvati moxe, ʃtono slastju i kripostju svojom verlo na blitvu potexe. U riçniku g. Vuka piʃe *ʃtavlje* (rumex), ali nekaxe kakav je to *rumex;* a u knjizi: *Flora der Stadt Lemberg von Dr. Alexander Zawadzki*, ʃtavelj je na Poljski, i po Poljskom verstopisu *Szczau* prozvan.

Kiselica je jedna versta ʃtavlja (*Rumex acetosa.*) Naʃe xene te dvi trave dobro poznaju, a u ovoj gladnoj godini mnoge su ti se çversto na ʃtavelj naklopile, i naçupale ga se, te dosta putah njim sebe i porodicu svoju nahranile.

Śtávelj zanajviʃe po ledinama raste, i ovde po ovom Zadarskom ʃancu ima ga dosta. List mu je podugaçak, na put koplja zakliʃen i razveden. Dobar je i zdrav kolik blitva, a kad se uz proliche jide, kerv od ljutine, i smraduʃchine çisti, i zato dobar je likar od podresta, svraba, i t. d.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 20. **IV. GODINA**

NA 17 SVIBNJA **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Žadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

U PRIGODI
MLADE MISE
GOSPODINA
BARŚE PAULOVICHA DUBROVÇANINA
MATE IVICHEVICH MAKARANAC
PRIPIVA

Svitu s Bogom!

Tko je ono ki se stopro miçe,
Stopro miçe a prid krixom kliçe?
Na svit merzi, ter veli sam sobom:
Svitu s Bogom! —

S Bogom svitu, i lipota tvoja,
Tvâ lipota nije kruna moja;
Ugovora viſe nechu s tobom —
Svitu s Bogom! —

Znana mi je tvoja mrixa huda,
Koju stereſ na okolo svuda;
Al me necheſ uloviti lovom;
Svitu s Bogom!

Tebe sam se jurve odrekao,
Kad kerst sveti Bog mi je podao;
Sad ti opet velju s duſom mojom —
Svitu s Bogom! —

Isusovih al' nevidiſ ranah,
Koje ti ponavljaſ sa svih stranah?
Pak me joſte smideſ zvati sobom?
Svitu s Bogom!

Prodji me se! evo rane, koje
Uniſtuju sve lipote tvoje! —
Prodjime se, nechu igre s tobom;
Svitu s Bogom! —

Çim se diçiſ, ſto l'kukavçe imaſ?
Blago tvoje nemir je — s njim klimaſ,
Uxivaj ga, uxivaj, sam sobom —
Ja chu s Bogom! —

Tvoja mi je dodijala sila,
Koja kvari bogoljubna dila:
S Bogom svitu s Bogom, *Misnik veli* —
Jer mir xeli. —

O IZOBRAXENJU I KNJIXENSTVU.

(Konac v. br. 19, str. 125.)

Ето tako ti se naſi novi pisatelji vladaju, tako se bave da jezik poprave, ili da ga zametu i pokvare!! — Kako mi se vidi, oni su si i ovdi stare Dubrovniçane za izgled uzeli, ili moxebiti hervatski jezik? — I neobazirajuchi se na onaj puçki izgovor u komu zaista piſu ili barem pisati xele. Dapaçe neobaziraju se ni na istu naſu najrodjeniju bratju Serblje, s' kojima se kad tad u knjixenstvu sloxiti i spojiti moramo, jer u serbskima knjigama neche ovakvih protijeziçnih grubih pogriſakah u ovoj struci najchi. — Onomu bi se dakle zlu moralo ſto berxje doskoçiti, a to drugçije nemoxe biti, nego ako nauçitelji naſega

jezika, (koji nam sada pisatelje odhranjuju) u Zagrebu, Senju, Djakovu, i na drugima mistim, gdi se moxebiti takvi zavodi nahode, nepokvareni i nezavedeni od novostih, poçmu izpravni i uredni ilirski jezik svojima uçenicim predavati onako, kako ga vecha strana puka ilirskoga govori, a obsvidoçeni smo da je ono najpravilniji jezik, koga puk piva i govori. — Ako se kakva razlika medju ova tri viſebrojna padexa staviti mora ter mora, a ono se moxe trechi padex protiva serbskoj polovini, staroslavenski na *om* i *em* uzderxati, ako li ne, a on budi na *m*, ſesti padex na *mi*, a sedmi na *ma*. Eto ti onda bez uvridjenja uha, svaki padex sa svojim izihodom.

Tko se hvali, sam se ſvanji, za to nechu da preporuçujem moju gramatiku, koja je Slavenskom i Bosanskom puku iz ustah izpisana, — nek za sada nevalja. — Ama ljudi bratjo! uzmite Vukovu Gramatiku, ona ne samo ſto je iz puçkih ustah u Serbiji, Hercegovini, Banatu, Srimu, i cernoj gori izpisana, nego je joſ svaka riç, svaki padex, i svakolika izvadjena i izredjena po narodnim pismama, i pripovidkama, pak ſto chete viſe? — Moxe li se ſta boljega izmisliti, i naçiniti, nego ſto je puku prirodjeno? — a da je dobro, i da valja, to sami novinari pripoznaju, al hoche tekem da pokvare, çinech da se razazna izobraxeni jezik, od jezika pastirskoga?!! — Šta chemo jim de? — moramo li sluſat, kad u Zagrebu reknu: sic volumus, sic jubemus. —

Pak joſ çudno ti se ovi naſi sadaſnjici metu, sami kukavci neznajuch, ſta bi, ſta li hoche. — Evo gledam çetverojeziçnu Gramatiku R. A. Fröhlicha, izdanu ove godine u Beçu, pak nuto kako se je çovik pomeo:

	u pregledu veli:	*u prilikama od sklanjanja ima:*

Viſebrojnik za pervo sklanjanje.

trechi padex:	*ima, om, em.*	*om, em.*
ſesti padex:	*ima.*	*i. ih.*
sedmi padex:	*ima, ih.*	*ih, i.*

Viſebrojnik za drugo sklanjanje.

trechi padex:	*ama.*	*am.*
ſesti padex:	*ama.*	*ami.*
sedmi padex:	*ama, ah.*	*ah.*

Viſebrojnik za treche sklanjanje.

trechi padex:	*ima, ma, im.*	*im, em.*
ſesti padex:	*ima, ma, mi.*	*mi, ama.*
sedmi padex:	*ima, ma, ih.*	*ih.*

Tako svaki basa, tko sam glavom nekuſa. Tako je G. Fröhlich preglede izvadio iz Vukove, ili moje Gramatike, a prilike (paradigmata) povadio iz novinarah. — Pitam ga gdi je pravo imao? —

Ama ljudi bratjo: uzmite na um Kopitarove riçi: *Onaj koji Gramatiku piſe, niſta drugo nije, nego predavaoc od jezika — kakvi je jezik u sam sebi; za to ga on nesmie u uprave stiskivati; — nego uprave onako jeziku prikrajati, kakvi je jezik u sam sebi.* Zatim posluſajte ſto veli Lichtenberg: *Svakomu je slobodno ipoteze praviti, i njih kao svoj glas svitu priobchivati, njegove bo su. Al je jezik narodno blago, s' kojim se nesmiemo po naſoj volji i chudi sigrati.* Ovo su ti dvi zlatne uprave, koje bi svaki pisaoc, osobito pako Gramatikus vazda na oçima imati morao. *Sapienti satis.*

Ovako napisa u Brodu na dan 40 muçenikah 1847.

Ign. Al. Berlich.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XX. DESETAK.

1. Pit. Koje dobroçinstvo nitko nexeli da mu bude odvratjeno?

Odg. Ono dobroçinstvo, koje nemochniku izkaxujemo, kada ga u njegovoj bolesti pohadjamo, nitko nexeli, da mu bude odvratjeno; jerbo nitko nexeli bolestan biti. Jedan u teſkoj bolesti lexechi nemochnik, hotivſi svoju osobitu zahvalnost izkazati svojemu priatelju, koi ga biaſe doſao pohoditi, kad se poçe spravljati za odichi, reçe njemu: *O da bi mi Bog udilio milost, da mogu skoro i ja tebe u svakovoj bolesti pohoditi! Tada mu odgovori priatelj: Ne skerbi za to: ja ti volim opet* [illegible] *dobroçinstvo izkazati, nego ga od tebe prim.*

2. Pit. Koje xivine imaju bolja, i plemenitia chutila nego ljudi?

Odg. Vepar bolje çuje, pauk taknutje bolje chuti, jastreb izdaljega poznaje vonj, i oſtrovid dalje vidi nego çovik.

3. Pit. Kada u naſe vrime ljudi prestaju biti priatelji?

Odg. Onda, kada se vino izprid njih odnosi. Zato reçe Latin: *Sublato vino nullus amicus erit.* Mart. l. t. Ep.

4. Pit. Kolika je bida iliti nevolja çoviçanska?

Odg. Onolika, za koliku ju svaki derxi. Seneka veli: *Svaka vise od mnjenja iliti miſljenja, svaki je onoliko bidan, koliko misli.*

5. Pit. Koi se lik ima suprot otrovi?

Odg. Obiçaj iliti nauka. Kralj Mitridat uzimao je tako çesto siçim, da ga je brez pogibeli mogao piti; i kada je hotio sam sebe otrovati, i skonçati, nije mogao. Ali je ovo lik jako muçan, i pogibelan: jerbo se veli: *zla nauka dvoja muka;* bolja dakle, i bezpogibelnia likaria jest bixanje od zla obiçaja, i nauke.

6. Pit. Što çoviku u poslu najviſe smeta?

Odg. Ono, ſto na posal najmanje spada. Nikoi jaſuchi na magaretu sajde s' njega, priveza ga za panj, i ode u cerkvu, da se Bogu pomoli; ali zaludu; on se nemogaſe nikako na molitvu pravo sakupiti, jerbo se nepristajno bojaſe, da che mu kogod magare odvezati, i odagnati; zato ustade berzo od molitve, izide iz cerkve, i doſavſi k' magaretu reçe: *Nijedna mercino! ſto si imao sa mnom posla u svetom mistu?* tada uzamſi matrak izlupa nebogo magare, i uputivſi se odonud na terg prodade svoje xivinçe, zada moxe slobodnie svoje posle s' Bogom opravljati.

7. Pit. Što je najruxnie na svitu?

Odg. Govorim s' *Blaxenim Bernardom*, da je ruxna stvar dostojanstvo previsoko, a serce prenisko: stolica najperva a xivljenje najzadnje; jezik velikorek, a ruka bezposlena; govorenje mnogostruko, a plod nikakov; pogled zazbiljan, a çin lagan.

8. Pit. Kako moxe çovik najbolje vixbati svoju uspomenu?

Odg. Kada se spominje od onizih, koja je çinio. Cicero veli: *Ja se po Pitagorejsku, za vixbati moju uspomenu, u veçer pitam; ſto sam svaki dan rekao, çuo, i çinio.*

9. Pit. Koi se iz niska lako na visoko uzdixe.

Odg. Dobar kuhar od proxdorljiva vladaoca. Niki Apicio od vele prostoga roda, i çovik skoro nepoznat biaſe od Henrika VII. Kralja Ingleskoga na veliko dostojanstvo uzviſen samo zato, ſto je bio po volji kralju spravio jalova pivca, koga on najradie na stolu prid sobom gledaſe. I Livio (de Rom. Dec. 4. l. 9.) veli: *kada je inostranskoga razkoſja poçetak od vojske Asijanske u grad bio uveden, onda je kuhar, koi je od starine za najzadnje stvorenje bio derxan, poçeo dobivati cinu, i biti u obiçaju.*

10. Pit. Gdi se imaju noge za najmanje derxati?

Odg. Pod stolom; zada se manje jide, i pie. Ako li je stol pun knjigah, a ne jistvinah; onda netreba noge ni malo izpod stola uklanjati: zaſto, *Anima quippe sedendo fit sapiens*, duſa sidech postaje pametna.

XXI. DESETAK.

1. Pit. Zaſto je narav ljudim dala bradu?

Odg. Odgovaram s' Teodoretom: zato se po vilicam, i po obrazu najpervo pokaxuje mah, a za tim ista pokrivaju prave dlake, zada ovako ista narav pokaxe razliku dobe, i spola, i da mladicha isto njegovo obliçje opomene, i nagovori, da ostavivſi ona, koja su ditinska, pristupati poçme k' onima, koja su zazbiljna, i çovika dostojna.

2. Pit. Koi grad nemoxe za dugo stavan, i çverst obstati?

Odg. Oni, u kojem ostaje kripost brez poſtenja, opaçina brez stida, razkoſje, i bludnost brez pokajanja. Zato govoraſe Aristotel (de Rep.) *U gradu, u kojem se kriposti najveche poſtenje nedaje, najbolje gradsko stanie çverzto, i stalno nikako nemoxe obstati.*

3. Pit. Koliko je verstah od bolestih?

Odg. Bolesti su svakojake, i njihovih verstah ima uprav onoliko, koliko je verstah od jistvinah. Seneka jako dobro veli: *Mnoge jistvine uçiniſe mnoge bolesti.* Jerbo je nuxdno, da tako kojekakva med sobom razlikuju, i kad se azmu, da se zlo prokuhaju: zaſto bo se iz nesloxne jistvine radja bolest.

4. Pit. Što pametnu çoviku najviſe pristoi?

Odg. Pristoi mu zahvalno serce. Odkuda govori Seneka: *nitko nezna zahvaliti nego pametan.* To je Plato sudio, jerbo je nepristajno Bogu hvale uzdavao, ſto je bio çovik, ſto je bio muſkarac, ſto je bio Gerk, ſto je bio Ateniaac, i

ʃto je bio rodjen u vrime Sokrata, koga je mogao imati za meʃtra.

5. Pit. Koja su ona, koja uzimlju çoviku sva dobra tila i duʃe?

Odg. Tilo slabe, bogatstvo gube, duʃu ubiaju, razum tupe, dobar glas tamne, kripost odnose slidecha: Bezposlenost, puna stolica, zloçeste knjige, razuzdani pogled, riçi nedostojne, i zloçesti drugovi. Dakle budi poslen, imaj malo jistvinah na stolici, uzmi dobre knjige, zatvoraj oçi, misli, ʃto cheʃ rechi, i bixi od zla druʃtva.

6. Pit. Što se ima çiniti, kada se stolac satare?

Odg. Onda se ima stati uzgoru, to jest, ako se vas svit sruʃi, joʃ i onda nevalja gubiti ufanje, i netreba sercem klonuti. Kad Epaminonda hotjaʃe s' vojskom udariti na Lacedemoniance, dogodilo se je iznenada, da se je na jednom satrao stolac, na kojem vojvoda sidiaʃe, i jerbo ovo njegovi vojnici za jedno nedobro zlamenje uzeʃe, reçe: *Dapaçe ovo je dobro zlamenje, s' kojim nam Bogovi hotiʃe dati razumiti, da nemamo siditi, nego da imamo stati, i jakoga serca biti.* Plutar.

7. Pit. S' kojim se naçinim vladanje najlakʃe uzderxava?

Odg. Odgovaram s' Tautom, da s' onim, s' kojim je bilo zadobiveno: jerbo su ovi naçini stalnii od drugih, i neve upute, i novi naçini svaki put nestoje dobro, istina je novi naçini mnoga minjaju, ali malo koja poboljʃavaju.

8. Pit. U çemu stoi na ovoj zemlji blaxeno xivljenje?

Odg. Ono stoi u tomu, da çovik, ʃto je tugje, kako i jest, derxi za tugje, a ʃto je svoje, da derxi za svoje. Pravo dakle opominje Epiktet govorechi: Ako samo ono derxiʃ za tvoje, ʃto je tvoje, a za tugje sve, ʃto je zazbilja tugje, onda tebe neche nitko siliti, tebi neche nitko smetati, ti se necheʃ na nikoga tuxiti, za zlikovca necheʃ nikoga derxati, niʃta necheʃ silom çiniti, tebe neche nitko vridjati, ti necheʃ nikakva nepriatelja imati: *Ovo je napokon blaxeno xivljenje.*

9. Pit. Što je dvojstruka nepravda?

Odg. Jest licemirna iliti laxljivo izkazana pravda. Ona bo vridja pravice, i *istinitost*, koja je duʃa druʃtva çoviçanskoga. Nitko viʃe çoviku neʃkodi, nego oni, koi se derxi, da je pravedan. Istina je, koristno je drugda izkazati se za onoga, koi nisi, i çiniti se neznati ono, ʃto znaʃ, ali takov çin nije nikada kripost: jerbo u njemu neima istine.

10. Pit. Koi neterpi druga?

Odg. Lukan Pismar Latinski piʃe, da med drugovim kraljestva neima nikada vire, to jest, ako dva u jednomu kraljestvu kraljuju, jedan drugomu neviruje, i jedan drugoga neterpi, svaki bi volio sam kraljevati. Tako je kod svake oblasti. Dakle svaka oblast neterpi drúga. Zato je Selim I. Car istoçni Akomata svoga brata, Soliman Mustafu svoga najstariega sina, i Bajazeta; zato je Amurat III. çetiri svoja brata, i Mahomet III. devetnaest od svoje rodjene bratje zapovidio obisiti, da bi sam brez straha mogao vladati.

PISMA NARODNA.

Kad se vince pije.

Ja znam bratjo jednu tajnu,
Ded nalite çaʃu stajnu,
I gledajte ʃto che biti,
Kako znadem vince piti:
Nasmijem se ha, ha, ha,
Napijem se klu, klu, klu,
Radujem se hu, ju, ju!

Tko se bratjo vinca krije,
Taj prida mnom çovik nije;
Kakve su mu blide koxe,
Saçuvaj me mili boxe:
Nasmijem se ha, ha, (kako gori).

Kad pogledim sve okruxno,
Kako xedan sidi ruxno,
Kako mu je blido lice —
Gled na njega pijem vince:
Nasmijem se i. t. d. —

Nek bogati blago teku,
Nek se trude, nek se peku.
Kad su ludi nek se plaʃe —!
Ja se bogme derxim çaʃe!
Napijem se klu, klu, klu,
Nasmijem se ha, ha, ha!
Radujem se hu, ju, ju!

K. V.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 21. **IV. GODINA**

NA 24 SVIBNJA **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjizarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

KNJIXEVNOST.

Mili Priatelju!..

Nakon dva miseca danah, pridjučer stopro primi tvoj list majčinim jezikom napisan. Serce mi je restlo ʃtijuchi ga, i vavik che mi resti kada se spomenem, da ta tvoja serdačna ljubav za naʃ materinski jezik, neche, akobogda, brez koristi biti. Istina je, da se dite nemoxe umetnut s čovikom, ni ʃtene zaterkat se s psom; ali se odmah vidi, koje che snage s vrimenom dite biti, koje li berzine ʃtene. Niko se naučan nije rodio; ali se iskra pameti iz očiuh, iz obraza, iz ustah, i iz svega tila zarana pokaxuje. A iskra jedna ne dixeli se u veliki plamen? A kaplja jedna su mnogo drugih ne radja li kiʃe, potoke, rike i neizmirno more? — Sve se u početku gleda, a blago onomu koji znade dobro započet, i dobro sverʃiti!!. Ali za početi dobro, i dobro sverʃiti, hoche se dobro odabranje, stanovito nastojanje i pametno upravljenje. Brez uprave sve je zaludu, brez nastojanja sverhe neima, a brez odabranja neima početka. Mi neznamo učiti, zaʃto neznamo misliti. Vas svit ʃto u slogu uzderxi? Sverha, nastojanje i pametno upravljenje!!. Vas nas svit uči kako imamo misliti, kako dilovati. Sve je za naʃu korist bilo stvoreno; sve pametno upravljeno da ju dostignemo. Od xdrala hitroletecha i od maloga mrava, jednom ričju, od svega svita imamo ʃta naučiti za to viʃu naʃu korist. Ali opet velju, sve ovo brez pametna upravljenja, sve je zaludu!.. Blago tebi, koji si vavik kod upravitelja tvoga, kakono janje kod matere svoje, kod kojega cheʃ se nasasnuti svakim dobrim dilom!.. Imam i ja moga upravitelja, koji me vavik na dobro svituje i natiče; i Boga hvalim, koji mi ga je podilio, i svagdano molim ga, da mi ga poxive. I premda nisam sada uzanj, niʃtanemanje sercem i misliju vavik sam s njime, i iz daleka, njegova svitovanja čujem kripost. Jeda si mi blixe, kazao bi ti viʃe stvarih, koje priateljsko serce uza serce priatelja svoga samo čuti, samo razumiti moxe!!.. Ali che dochi i tomu, akobogda, vrime!!. —

Piʃeʃ mi, da ti kaxem ʃto se meni čini, koji, od mnogobrojnih naʃih knjixevnikah imao bi se odabrati i navlastito učiti za naučiti se misliti i pisati baʃ na naʃu. Na to kazachu ti pravo ʃto sam čuo govoriti od pametnih ljudih, brez kojih, Bogu hvala! — nismo nigda bili. Da li za podpuno ispuniti tvoju xelju, valjalo bi započet malo iz viʃega, ʃto ni kratkocha vrimena, ni pamet moja tupa, za sad nedopuʃta mi. Niʃtanemanje, s' upravom vavik, stariih i pametniih od mene rechichu ti ʃtogod. — Koja je najbistria voda? Svak znade da je ona, koja se baʃ na vrilu toči. A vrilo jezika naʃega koje je? Moj upravitelj i jedini moj učitelj, viʃe mi putah reče, da je — „*naʃ puk*"; — a i mnogi drugi rekoʃe mi — „*puk, puk*". — Dakle za baʃ na naʃu misliti i pisati, valja se derxat tičak puka, neoskvernjenoga sahranitelja knjixevnoga naʃega bisera. Što ga se blixe budeʃ derxati, to cheʃ bolje misliti i

pisati; ʃto dalje, to gerdje. — Buduchi paka, da svak nemoxe natoçiti i naserkati se bistre i ladne vode na svomu vlastitomu vrilu, oli radi daleçine, oli radi nevlʃtine; tako se valja derxat izmedju ljudih onih, koji su prispili i natoçili sudove svoje pameti bistre i ladne vode jezika naʃega; kojega su paka, za obchinsku korist, s' obilatom mírom, u svojim knjigam razlili. — Ali kako nije dosta, da je voda çista i na çistu vrilu nacerpana, nego valja da je i sud çist u koji se uliva; zaʃtobo. — „U neçist sud ʃtogod ulieʃ, poʃteti se; " — Oracio veli: — tako ni svi ljudi, koji su sakupljali i izabirali neprocinjeni biser naʃega jezika, nisu istoga humokusa bili. Tko je bio boljega, tko sridnjega, a tko nixega: radi ʃta izmedju njih valja se derxati onizih, koji se u mislenju i u pisanju ponajviʃe tiçu puka. —

Sada stavi prid oçi ʃtojegod naʃih knjixevnikah i izverstnih pisnikah sadaʃnjih i proʃastih vrimenah, pak jih razgledaj jednoga po jednoga, i vidicheʃ, da Vuka Stefanovicha Pisme ponajviʃe se tiçu govorenja i naçina naʃega puka, kojega su svekolike; radi ʃta najbolje su. — Pak opet oberni se, i pogledaj okolo sebe, i vidicheʃ odmah za Vukom u sebiçnoj i texaçkoj haljini Slavne *Mioʃiche Kaçiche Makaranine*, od kojih joʃ se niko nije napio bistrie i çistie vode plemenitoga jezika naʃega — Vuk nije pisme krojio, vech sakupljao; a *Kaçichi* su samo dokazanja i pismosvidoçanstva sakupljali, pak su po texaçkoj omiri pisme krojili; a pervo nego su krojili, vavik su i do dva putah omirali. — Ali ni u samim Kaçichim neuzderxe se svi knjixnici i pisnici naʃi. Gdi su *Pavlovichi Luçichi*, gdi su *Ivaniʃevichi*, *Vitajchi* i ostali knjixevnici i pisnici naʃi? A gdi je plemenita kita mnogobrojnih Dubrovçaninah? Gdi su Gundulichi, Georgichi, Kanavelichi? — Veliki su knjixnici i pisnici Dubrovçani bili; ali su Hervatski pisali, a latinski i talianski mislili. Naʃom haljinom odiveni, ali su tudjim duhom bili nadhanuti, t. j. s' onim duhom, koji doklegod u nami sasvim neizçezne, nechemo nigda ni misliti ni pisati na naʃu; uvik chemo biti tudja duha, a naʃega tila; olili, nigda nechemo biti Slavjani pravi, vech polu - Slavjani. — Mi smo sada kakono cerv u glibu, kakono dite u povoju, kakono sputena xivina. Dokle se gliba neizbavimo, nechemo nigda prosto stupati; dokle iz povoja neizmaknemo noge i ruke, vavik chemo suxnji biti; i dokle nam noge u sputilu budu, hramljachemo, padachemo; a neda Bog da se jednom posve nezavalimo, za neustat se nigda. Na puk se dakle vavik ogledajmo, Kaçiche ponajviʃe slidimo, a Dubrovçanine nezaboravimo; pak chemo baʃ na naʃu misliti i na naʃu pisati. Evo u kratko ʃto sam imao to sam ti poslao; ako nije zar ʃtogod izostalo u ogerklju tisne i malaʃne torbiçice pameti moje. Drugi put kuʃachu je opet otrest, nebili po srichi joʃ ʃto ispalo. — Ako ʃto ispadne, za ovim poslatichu ti ga vercem; zaʃto bo xelim, da ʃto je moje, bude i tvoje. — S' Bogom!...

Iz Zadra na 20 Travnja 1847.

Tvoj serdçeni Priatelj
M. Ivichevich Makaranac.

UÇENIH MUXEVAH PITANJA I ODGOVORI.

XXII. DESETAK.

1. Pit. Na koi naçin moxe jedan vladatelj najviʃe sam sebi biti koristan?

Odg. Ako se tersi biti koristan onima, s' kojima vlada. Kada se nastoi za dobro obchinsko, onda se uzmnaxa, i povekʃava dobro vladatelja. Potribu puka chuti i vladatelj isti. Zato pravo reçe Aristotel: *Najbolje kraljevo blago, i koje se najkasnie gubi, jest puk, kada se marljivo çuva.*

2. Pit. Kada netreba xaliti za stvarima, koje su propale?

Odg. Onda, kada ostaje joʃ viʃe stvarih, koje mogu propadsti, i kada vrutak, iz kojega izlaze, joʃ cil ostaje. Filip II. kralj Spanjolski, kad biʃe razumio, da su Inglezi veliku njegovu vojsku na moru razbili, i silne brodove saxgali, i potopili, ni malo ganut reçe sercem istinito kraljevskim: *A ja zazbilja iz serca Boxjem veliçanstvu hvale uzdajem, od kojega blagodarne ruke vidim oko mene od svih stranah toliko moguchnosti meni udiljene, da brez dvojnosti opet i drugu vojsku mogu na more izvesti. Niti ja od toga ʃtogod derxim, ʃto drugi tekuchu vodu kadikad fataju, samo kada vrilo, iz kojega voda izvire, zdravo ostaje.* St. rada Dec. 2. l. 9.

3. Pit. Koi se çovik najviſe priporuçuje?

Odg. Oni, koi se brez priporuke pripravlja, i verstan postaje. Tako je Cicero ono poſtenje najposlie za pravo poſtenje derxao, koje bi kogod ni s' priporukom stariih, ni s' priporukom koga drugoga zadobio.

4. Pit. Kojiziuh je ljudih malena hvala?

Odg. Oniziuh, koji mnogo lako govore, koji su lipą obliçja, i koji mnogo vina piu. Kad biſe nikoji oçito pohvalio Filipa kralja Macedonskoga, da je mnogoriçan, lipa obliçja, i da moxe mnogo vina piti, udilje jako pametno reçe Demosten: *Perva je* hvala oniziuh, koji ludo mudruju, *druga je* xenska, a *trecha je* Spugina (Spongia, Schvamme). Takova je pohvala bila onoga Pismara Rodianskoga, koi hotiaſe, da mu na ploçu njegova groba ovaj nadpis postave: *Ovdi lexi Rodianac Timokreon, koi je mnoga izjio, mnoga popio, i mnoga zlo rekao.*

5. Pit. Od kojega se ima polak istine rechi, da je iz najsvitlie iliti prejasne kuche rodjen?

Odg. Od onoga, koi se je u najsiromaſnioj, i od svuda ſupljoj kuchi rodio. Siksto V. Papa od prostoga plemena rodjen govoraſe, da je on iz jedne prejasne kuche potekao: jerbo onu, u kojoj se biſe rodio, kroz tisuchu ſkuljah, i puklotinah sunce na jednom sa svih stranah prosvitljivaſe.

6. Pit. Zaſto su çestokrat mnoge xene od svojih muxevah biene?

Odg. Zato, ſto bi hotile ono isto, ſto i njihovi muxevi, to jest, zapovidati, i vladati. Mnoga, kako se udomi, pervo jutro govori svomu muxu: Ako mi budeſ dobar, nechu ti biti zloçesta. Ako mi pustiſ na volju, da çinim, ſto hochu, med nami nikada neche biti pravde od nevirnosti.

7. Koja su vrata u kuchi najpotribitia?

Odg. Ona, kroz koja neima nijedno govorenje van izichi. Kada su Spartanci dolazili u stanovitu kuchu obchinsku u kojoj su svoja obchinska gostjenja derxali, najstarii med njima svakoga kod vrata pokrivaſe, i, perstom vrata zlamenujuchi, govoraſe! *Kroz ova nijedno govorenje ne izlazi.* Plut.

8. Pit. Kojima se çini siromaſtvo sramota?

Odg. Onima, koji ga silom podnose. Govoraſe Aristid, da su mnogi, koji bi se s' bogatstvom zlo ali dobro sluxili, ali je muçno najti jednoga, koi bi siromaſtvo jakim sercem podnosio: oni ga pak derxe za sramotu, koji su suprot svojoj volji siromasi. Plut.

9. Pit. Koi je nauk najstanovitii?

Odg. Jest zabluda, iliti falinga. Odkuda govori Minucio kod Plutarka: *Koi sagriſi* (fali), *ako se sa svojom zabludom iliti pomanjkanjem poslie misto nauka sluxi, on je dobar, i serçan mux.* Ovako je uçinio Sueno od Aggerskusie Biskup u Norvegii, koi, izpoçetka sasvim neuçen, kad biſe kraljev Kapelan, od oniziuh, koji ga za ovu çast nenavidiſe, biſe pod istom Svetom Misom mnogo putah osmihan, kad bi u Misi govorio za kralja onu molitvu Latinski: *Deus Regem famulum tuum protege: Zaschiti Boxe! kralja slugu tvoga*, on neznajuchi Latinski drugo nego samo ſtiti, misto *famulum* govoraſe *mulum*, jerbo oni njegovi takmaci biſe u knjizi izvadili pervu slovku *fa*, i tako on siromah nehotice svoga kralja u molitvi imenovaſe ne *slugu* nego *mulca* jerbo, ovo zlamenuje Latinsko ime *mulus*, a *famulus*, zlamenuje slugu; ſto kad biſe s' velikim svojim zastidjenjem razumio Sueno, postavi se na knjige s' takovom marljivosti, da je do malo godinah ne samo dobro Latinski nauçio, nego joſ i s' privoljenjem sviuh Biskup postao.

10. Pit. Koja su tri veselja nevoljnih?

Odg. Jesu kruh, Citara, i spuga. Gilimer kralj Vandalski u Afriki nadvladan od Belisąria, pobixe na jedno visoko berdo u Numidiu. Ondi, jer ga Fara Belisariov vojvoda biaſe s' vojskom obkolio, najposlie videchi, da se mora predati, i podloxiti, zaiska od istoga vojvode, da mu dade kruha, citaru, i spugu: *Kruha, za dignuti glad, citaru za razgovoriti se, a spugu za terti suze,* i zadobi svaka, kako je pitao.

STRAHOVITI NIKI PROXDORE.

Makſimin Cesar u Tracii obiçavaſe priko dneva izisti 40 (a niki govoré) 60 *libricah* mesa, i po barila vina popiti. Ovako priliçnih, malo manje, proxdorah ima i dan danaſnji, osobito pianççinah!... Za *Aureliana* Cesara biaſe niki proxdor, kog' derxaſe u svom dvoru, koi na stolu carskom jedan dan izide cila divjeg prasca, sto ruku kruha, ovna, i jedno prasaſce; a popi vas jedan sudich vina oduſka, prislonivſi usta na çep.

Ovoga vech neboli glava. Od pianstva drugi put.— *Klodio Albin*, Cesar, toliko izide jabukah, da çeljade virovati nemoxe: — takojder 500 suhih smokavah na ʃteserdce, — 100 prasakah, — 10 mlunah, — 20 viʃalicah grozdja, — 400 spuxah (puxah) i 100 benah. I nije mu tribovao likar za laʃnje probavljati jizbine. Koi bi junak sada toliko spuxah izio?..

Niki u Europi Poglavica imadiʃe kod sebe straʃna jednoga plaça, koi bi svakoga koga bi pozvao u pitju pridobio. Çujuchi ovo niki drugi Poglavica izabrao biaʃe jednoga najviʃega piança, kog' dovede sobom na ruçak pervomu Vladiki; gdi poçamʃi pervi nazdravljati drugomu, napuni cilu miru vina, koju udilj jednim mahom izprazni. Drugi pak njemu odpi, pogerdivʃi taku malu çaʃu, stani reçe, da okuʃam prie, jedali chu mochi i ja s jednim gucaljem, kano i ti izpraznit, i nalivʃi miru u jedan tren nju osuʃi: — tad mogu, reçe, i drugu, nali opet, i gledaj nu, pak popi do kapi, i odnese barjak. Tko sada popie bukara, dvi li vina, udilj ga nazovu piançinom.

Niki drugi posve snaxan veliki sud masta k ustma prinese, i s jednim gucaljem, brez odhanuti, ʃto u sudu bi, niz gerlo propuʃti. Lip i ovi u istinu napitak! Tko bi to sad uçinio... Nebi najviʃa lotrica. —

Kolikih, i kakvih na dan danaʃnji vidimo piançinah, koji brezredno tako xivu, da drugoga Boga nepoznaju nego brezredno pitje!! Ovaki nisu dostojni imati nikakva opchenja medju ljudma od ljudstva; jer nemogu nego xivinski dilovati, buduchi da su priuzeli xivinsku narav po putu takoga brezredna xivota. Neznadu nevoljni da —
Po proxdoru jizbine i pitja, gine çovik vas —
Zlo im se svanulo, a joʃ gore smerklo.

Verdoljak Imochanin.

KORIST.

Kako se maslo najbolje pravi i doderxava.

U kravijemu, ovçijemu, kozjemu, i t. d. mliku do tri glavne satvari imaju: mast iliti pritilo ono ʃto se maslo zove, — sir, — i surutka; i to je sve zajedno izmiʃano, ali kad mliko ustoji sve se ono naponase malo po malo otiskuje, te ozgo skorup rigne i popliva, a ostalo prosuruça va se, i zgruʃava. Sve maslo u skorupu nezastava se; ostaje ga i u onim krupicam (pupuljicam), i u samoj surutki. Tko ga dakle hoche podpuno izvaditi, triba da ga u stapu stapa. Kod nas svako zna ʃto je stap, ʃto li ona metionica (mechaja, stapajaça) ʃto maslo mete.

Mliçnjak, to jest, oni klit, prigradak u kojemu se maslo gradi, ima biti çist posve, i daleko od berloga, smetiliʃta, i gada svakoga; ne u sunçaniku, nego u zaladju sagradjen; zimi çversto zatvoren, jera zima neda da skorup rupi, a opet vruchina velika naberzo mliko prosiçe i iskvari. Varenika (mliko prem izmuzeno) na çiste se ʃkipe (karlice) na klupi naredate razliva. U tom posudju neka liti za çetiri pet danah, a zimi za osam deset danah mliko ustoji, a svaki se dan po jedan put skorup i slaka plitkom xlicom (kaʃikom) zavacha, pak se taj skorup u drugi çisti ʃkip meche; a kad ga bude dosta, tadar se u stapu izmlati. To je u Taliji obiçaj; tamo iz varenike maslo nemetu, vech iz skorupa izmetivaju ga.

Što viʃma skorup ustoji, to viʃma masla baca, to ʃto se onda bolje iskri, i one maslene iskre razabranije su. Zimi teʃko je maslo izmesti: drugda u studeni valja najpervo stap vruchom vodom ugrijati, ili pri vatri mesti.

Maslo prem izmeteno od mlachenice i gruʃaline çisto nije. Tko misli dugo doderxati ga, nije dosta da ga medju rukama u bubu zbije, vech neka ga u çesovom sudu plitkom i gladkom dervenom xlicom jako prignjeçi, da svu onu vodurinu iz njega izaxme. Po tom neka malo soli pritruni (kao ʃto se u Britaniji radi), te u chup, ili u çesovi drugi sud sve do peliʃa (zijatna) dobro stiʃti; a prie nego sud zaklopi, çistom tankom pertenom kerpom (platnom) prikrije, i po njoj bile soli potrusi, i nad ovo drugu odeblju kerpu udari. Na misto soli moxe se i salamure naliti tek da maslo neviri.

Stopljeno se maslo najduxe dohraniti moxe; nego ga valja na iztijoj vatri rastopiti. Kroz to, ona vodurina iz masla oduʃiva, a one sirne spirine rastavljaju se, i doli rone, koje ga najviʃe ʃtete kad u njemu ostanu. Na tanku i çistu kerpicu valju ga pak cidili, za tim po malo posoliti, i u male chupijiche bolje ga je spremiti, nego u çesovi veliki sud.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 22. — NA 31 SVIBNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNA POVISTNICA.

Boj pod Ribnikom 1648 godine.

Po padenju Klisa Derviſ se paſa zakleo bio, da che svu krajinu naſu Dalmatinsku poraziti, i to je u uſi doſlo Lunardu Foskolu generalu, te ti je odmah raspisao, da niko od naſih oruxja nepoloxi, nego da na oprezu svi stoje. U to che vrime rečeni general na svoj obid pozvati popa Śoricha [1], i nikoliko drugih vojenih poglavarah. Koji u njega doſavſi, i s njim za terpezom razgovarajuchi se navlastito o tomu, kako bi najpristupnije bilo na duſmana Turčina kidisati, najposli onako pri vinu pridstave mu: da bi najnaručnije bilo iznenada na Ribnik udariti; u njemu blaga ima dosta; tamo su im poznanici mnogi, koji che u pomoch skočiti, pak puna ſaka brade; a i vrime je promaſno, zgoda xiva; Arambaſa Petar Smiljanich Ličanin tamo sve staze i ſpilje poznaje; prid vojskom neka Posidarja bude, kojega oni verlo ſtuju, a na glasu i je. — To se sve Foskolu smili, i uput udredi im (na 11 serpnja 1648) do tri galije, i drugih omanjih bojnih ladjah, dvi čete konjanikah, i do devetnaest stotinah pisacah.

Ta se vojſčica naberzo u Novigrad sakupi, i odanle na galijama tamo pod Velebit priveze se. Na suho iskercavſi se zateče ji kiſa, te tu pri kraju oni dan poustave se. Sutradan na Rajno dodju, gdino Posidarja k sebi sve nad vojskom stareſine sazove, da vidi i čuje ſto mozgaju, ſto li gataju, i čemu se nadaju. U tom sastanku oni rekoſe: noch na glavu verchi, istija se k Ribniku prikučiti, poharati ga, i popaliti; tadar poprikom stazom na drugu stranu obtračiti, uzput tamoſnje seljake privatiti, (koji jedva čekaju Turski jaram sa vrata skinuti, Mlečanima pod krilo padsti) pak s njima aj nizpersito, a i veselo u Kotare ravne kuchi svojoj. — Takovo osnovanje i gatanje Posidarja odobri, i reče Arambaſi Petru Smiljanichu do pet sto krajine uzeti, najnaprid s njima uskoracati; a na drugih pet stotinah popa Śoricha postavi; na trista joſte Partenija Kalugjera; konjanike Kapetanu Marku Markovichu priruči, i dvista momakah Petru Maſovichu; a on trista i pedeset pri sebi ustavi, s kojima che na pomoch oblichati ako potriba bude.

Smiljanich jednoga virnoga roba svoga najnaprid u Liku odpraviv, da tamo pripaxa i ama dojavlja ſto Turci rade, onu pridnju četu njemu područnu pomakne. U jednom xdrilu dva gornjaka Turkovluha zastane, koji na pitanje njegovo: odkuda su, i kamo idu, prilaxu mu, i joſ krivo zakunu se, da od Turakah i njihovoga zuluma u Mlečane bixe, te verli Smiljanich, ama naopako i u zao čas prostoduſan, i iskren, nikakve nevire nebojechi se jednoga od njih kroz sake propusti

---

[1] *Nezna se upravo ali se taj slavni junak kuchom Śorich, ali Śurich zvao. Difnich sredjer piſe Śorich, takodjer i jedan neimenovani spisatelj; a Sertonak piſe Śorich i Śurich, a Kačich, Śurich.*

koji odmah kerſnom oputinom k Turcima tergne, i dokaxe im ſto je oçima vidio i uſima çuo. I oni Turci onças na oruxje podjipe, sva mala mista gdino su straxu çuvali ostave, do çetiri tisuche njih saerpaju se, za doçke i meterize zapanu, i okolo naokolo obsuçu se, kuda su se dovijali i znali da che naſi prolaziti.

Nisu one naſe çete sve jednim putom iſle; Smiljanich sa svojima na jednu je ruku okrenuo bio; Śorich, Posidarja i ostali na drugu. Od Smiljanicha che se çete jedno pedeset odvernuti i ponaprid otegnuti, pak i pervi na busiju naigrati. Sad Turci velebrojni na kremen i na sablju doçekaju ji, a oni se muſki na oruxje uzapru, petnaest Turakah mistimice primlate, i joſ viſe narane, dok i nji sila odasvuda okupi, i sve do jednoga smecka i satare. U to, koji su postraxnji bili, s glavom u torbi drugim putem okrenu, i u deraçinu razidju se; al' eto ti im ostrag gomila ljutih neprijateljah Turakah, i s njima jedna çeta zemljakah iz Skradinske derxave, koji su Turski podanici bili, i pod nagon su s njima ratovali, te one naſe vertoglave razonodjene okruxe i stanu sichi. U tom ſkripu i neredu slavni Petar Smiljanich s oruxjem u ruci mertav izvali se, i s njim sto i dvadeset njegove druxine poizgine, a ostalo kudko razperſi se. To tako piſe ruka *Sertonaka Antikana* (*Frammenti istorici della guerra in Dalmazia — in Venezia 1649*), te se meni çini da moxebiti nije ispravno ono ſto u Magazinu 1841 god. za Smiljanicha toga kaxe, da je pod Udbinom poginuo. —

A s druge strane Posidarja, pop Śorich, i ostali srichno pod Ribnik dodju, i ono pridgradje pokriju, gdino vojnici njihovi po staromu obiçaju okrenu sve primechati, robiti, i paliti. Istom su za tim stali, ali cerni glas dopane, da je pridnja vojska razbijena, i posiçena. Na to uçini se huka buka, i oni viſe za plino nego za xivot svoj marechi, ono berxe bolje na konje potovare, pak s tim kako je koga pamet odnosila nagnu bixati. Posidarja i pop Śorich videchi, da ako ji Turci sastignu teſko njima, a i glave neche biti ni tovara, medju nji zagone se, i na vas glas ſto mogli i znali uzmu zaklinjati ji, prititi im, uzbijati, nagovarati nevidom da neginu, plina i blaga da se prodju, nego u red poredaju, i obraz Turcima da okrenu. No oni uplaſeni to ni na um uzmu, vech se sve to viſma u rasterk rasterçu, dok im i uſi od straha zazverçe kad su vidili na putu mertva prosterta Ivana Cevicha jednoga svoga stareſinu, i çuli gdi Turci za njima u potiru sa svijuh stranah navaljivaju, i vech zapaçiſe, putove sve prisikoſe. U tom raspu Posidarja nebili ji priustavio i oporavio uvati ostale upravljene çetnike, koji se nisu do tada poberkali, i s njima k zamaçnom mistu potegne, i zapovidi Jeri Bakichu, Avramu Verkelji, i Avramu Verbi klanac jedan sa dvista ljudih pripriçiti.

Turci pripaziviſi gdi Posidarja natrag uzmiçe, do pet hiljadah njih u gomilu sabere se, i za naſima naklopi. Kada Bakich i ostali na oni klanac, a to s boka joſ do çetiri tisuche Turakah progerme; te naſi kud che, ſto che, planina je, duſmanin i simo i tamo vervi, pometu se, pak udri po onim oſtrim kucima i griçima kao serne poskakuj, rebra lomi, zagiljaj, i berjakaj. Posidarja jedva a zeçki xiv prodre i otme se, ali viſe pridjaſnjega glasa i poſtenja neskupi; Jure Cikich, pop Gilos, Petar Matkovich, i mnogi drugi priuba ditichi, kao lavi braniſe se, ſestdeset Turakah, i sedam agah pogubiſe, pak pod gerdnim ranama na obraz mertvi padoſe, neka ji svit spominje dok kolina hervatskoga teçe.

Najcernja je majka popa Śoricha dostigla. U toj straſnoj nezgodi on na svaku se ruku zaludu promechaſe, na vas glas svoje poimence vikaſe da legja nedadu. Turci ga joſ xiva pod ranom a sama samcata medju trupovim i lubinama salete i uvate, pak ga nemilice xiva na po odru, i onako na kolac nataknu, na kojoj prixestokoj muci serce junaçko i izverstnu je kerſchansku kripost pokazao. A jednoga barjaktara imenom Keçich raskinu, i mnoge joſ na kolje xive nabiju, i posiku, pak ti vraxju igru zametnu njihovim glavama bacajuchi se. Na tom gubiſtu do çetiri stotine mertvih ostade, mnogi su u robje odvedeni, a ostali koji su se mogli iskopercati, jedva xivi s erdjavom lisinom isputivſi se doma dodju jadno i çemerno. Taj rasap je u ovom listu na strani 15 u kratko napomenut, ſto onda nisam pri ruci dovoljnih pismenih dokazah imao.

A. Kuzmanich.

VILA MOSORKINJA SVOJOJ BANOVINI.

PISMA.

Pervo neg' je mila Zora
Kralja zvizdah pokazala,
Prolitno je cvitje brala
Oko vrutka ladna svog.

Bila Vila Domovine
Kû çestitu jur naziva,
I ovako njoj pripiva
Sverh Mosora [1]) bogatog:

Ustani se! — vech netuxi
Banovino virna moja!
Evo radost, i pokoja
Kog' donosi Zora svim.

Jur prolitje ureʃeno
Tvojoj zimi sverhu daje,
I od nje te vech rastaje
Svoim licem rumenim.

Kê s' istoçnih verhu gorah
Tvojih berdah jasno siva,
I sivajuch teb' dariva
Noch odgonech bili dan.

Solnu rosu tebi trusi
Nek ti pupi cvast ruxice,
I ostale sve travice
Po zelenim livadam.

Joʃ ti lipʃe gor' odiva
Kâ te diçi, kâ te gerli,
I plod daje neumerli
Tvojoj zemlji prirodnoj.

Svitle zdrake na te stere,
Izpod neba tvog' se vije,
Oblak tira, sunce odkrije
Çinech vedar aer tvoj.

Iz aera serçno grije
Sunce xarko rajska dika;
Ah! sad cvate svakolika
Kâ u busu ruxa svom.

Vesel xamor sad izvode
Sve svibanjske tvoje ptice,
K' njima lete lastavice
Dati pozdrav suncu tvom.

Sad izvanske pivalice
Tamburicam glas podaju,
I uz gusle pripivaju
Svak' okolo stana svog'.

Prolitnja su tvoja doba —
Rasti, pupi, berxe cvati,
Nek se budeʃ perva zvati
Majka cvitja ugodnog'.

F. D. B.

[1]) *Planina viʃe Solina, glasovita radi rude zlatne, koju su Rimljani iz nje vadili, i zato moxe biti da je Mosor ime primio od latinskoga Mons-aureus.*

NIŚTO O VRAÇARAMA, NAGRAISAJIM [1]) ÇINIMA, VILAM I VIŚTICAM.

(*Dopis iz Slavonie.*)

Za çudo je, koliko se je duboko u serca naroda naʃega ucipila vira prama Vraçaram. U svakoj bolesti — pa ma takva jedna baba na pet ʃtaciah daleko pribivala — radostno naʃ seljanin svog bolestnika k njoj vozi, pun nikog nedokuçljivog pouzdanja prama takvoj jednoj bajalici i varalici. — Ja sam vech viʃeputah s iskrenim saxalenjem ovu njihovu slipochu promatrao, i pun tuge gledao, kako oni ovim naçinom hotimice i prie reda bolestnika svoga u cernu zemljicu odpravljaju. Zato sada odluçio sam bratjo i seljani, ovde s vami porazgovoriti se za u nikoliko barem osvistiti vas i ubavistiti, kako i koliko je nepametno i nerazumno ovo postupanje vaʃe.

Vi barem koji u Granici xivite, imate u svakoj kumpanii felchera. [2]) Zaʃto se dakle nebi ja njemu u nuxdi i bolesti mojoj utekao, i njega za svit popitao. Vi znate, da je sva znanost çoviçanska u knjigama pobilixena. Ako je dakle moguche pomochi — tko che prie to znati? — Jeli uçeni takvi u svom zanatu çovik, oli baba koja nezna i nevidi dalje od nosa. Njezina sva majstoria sastoji u dobrom jeziku, ʃto znade dobro jezikom brusiti — osobito kad se iz tvoje tikve malo rakiice ponapije — tada ʃta laʃnje nego punom glavom buncati. — Ti imaʃ vertoglavʃtinu; tebe bol u kerstih razapinja; ti ideʃ nju propitati, i ona veli: xena te je uçarala, na vile si nagazio. — Dade ti malo trave (bez da kripost i snagu njezinu znade) da se s njom kadiʃ, i vile cheʃ veli razagnati, nagraiʃaj odvratiti. To ti je sva znanost njezina. I tu travu bez razlike bolestih ʃakama dili. Ma kakva mu drago

[1]) *Nagraiʃati jest riç turska. Rechiche toliko, koliko „zlo nagaziti. Ja sam ju zato ovdi upotrebio, da me puk za kojeg sam ovaj çlanak napisao, bolje razumiti moxe.*
[2]) *Ranar-chirurgus.*

bolest bila, sve jednaki i isti lik; ni i' to gotova lagaria. — Uçeni ljudi, koji su umom çoviçanskim dotle dotirali, da ladje eno kao ptica skoro uz vodu sada lete, kola preçudnom berzinom — jedino parom tirana — drumom bixe: ovaj reko isti um ljudski proucio je, (na koliko se to joſt dokuçiti moxe) i iste bolesti çoviçanske. Jeli dakle ovima manje zaufati i manje u nje povirenje postavljati, nego u glupe kojekakve bedake i babe sa strilama svojima il s kamençichima toboxe vilovskima, koje oni u vodu bacaju, i odtud bolesti liçu, buduchu i proſasta kazuju. — O kukavice varalice slipe, varate od vas slipie i chorravie.

Nije davno bilo kako sam se ja s jednim starim seljaninom razgovarao, „ Evo reçe neznam ſta bi s mojim sinovcem poçeo. Boluje a niti umriti, niti ozdraviti moxe. Kuda ga vech sve nisam vozio, pa nikakove pomochi. — Kuda si ga, reko, sve vozio? — Ka ovoj, k' onoj vraçari progovori starac, i poçe cile skoro litanie kojekakvih babah nabrajati. —

Tamo si ga dakle, reko, svuda vozio — a jesi l' k felcheru? — Nisam, odgovori prosto serdaçno starac. A zaſto nisi? —

Ej moj Gospodine, ja sam ti njega pokojnomu momu bratu dovozio, pa sam dosti vidio, ſto felcheri çine. Oni to liçenje u dugo produljuju, Kod felchera nema to kraja ni konca. I tako oni bolestnika samo s kojekakvima gorkima xuhkima medicinama, nas kuchane pako protezanjem ovim, muçe. Kod vraçarah je to sasvim drugçie. One su u kratko gotove. Kaxu gdi je nagraiso; dadu trave, çim che se bolestnik kaditi, il ſta che piti. Kaxu joſ jeli mu sudjeno umriti il ne. I s tim je sve gotovo. Nema niſta duxjega.

Mnogi vele: da vi zato najvechma felchera nerado dozivate, jer se platjanja velikog straſite. Istina je, i ja priznajem, da ste vi u tom obziru puno ſkerti — i ſkertii nego ſto bi trebalo, jer za xivot çoviçanski odkupiti, nebi vam se nijedna platja prevelika viditi morala. Istina da ste vi u tom obziru puno tverdi, nu ipak pitam: koji je — koji videchi u boli boreche i muçeche se svoje dite, nebi straxnju koricu kruha od ustih svojih odkinuo i dao onomu, koji bi mu pomochi znao i mogao. Je l' te svaki? — Jel' te vi ste pripravni umah ne dva, nego sve vaſe konje uprechi i k vraçari ichi. — Zaſto dakle baſ k vraçari, a ne k' Doktoru. Nije li zato, jerbo nedokuçljiva vira i ufanje je u vami — da vraçara toboxe jednim izvanrednim mahom svu bolest prekinuti i uguſiti moxe. Ova obmama, i ova budalasta misao, kako mi se vidi potiçe vas, da hametom k vraçarama gernite. Ovu misao morali bi ustraniti, jer ovo je ono, ſto vas k propasti vaſoj vodi. O kukavni ljudi, kako su vam vruche xelje, tako i vatrene misli vaſe. Kako xel.te, onako si zbilja mislite. Vi mislite, da kao ſto u jesen vitar s dubja listje, tako da se i bolesti s çovika jednim duſkom dignuti i spuhnuti mogu. Nepromiſljajete, tebe na priliku perst zaboli, malo si se posiko, il gdigod priſkernio. Jeli moguche to odmah zadahnuti, il kakvim çarobnim naçinom uçiniti, da opet i umah onaj ças zacili i zaraste. Jeli da nije to moguche. Jeli da nema onoga stvorenja, koje bi to uçiniti moglo. A ako indi ova mala ranica viſe danah potrebuje, dok malo po malo zacili, koliko mora viſe trebovati jedna ovakova povecha unutarnja bola. Jeli çim si se posiko umah traxiſ kakovu travu il melem. Ovako indi imao bi çiniti i u sluçaju unuternjih bolestih. Odmah treba lika kod felchera traxiti i s' likovih bolesti svoje liçiti. S' likovih reko, a ne s' praznima riçma, kojekakvim budalastim bajanjem, kao ſto babe vaſe to çiniti obiçaju.

(sliditche)

Stipan Latkovich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavateli i vlastnici.

BROJ 23. — NA 7 LIPNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRAVI SLAVJANIN.

I.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li zemlja kog' plodi,
Otac slavjan porodi?
Nije, ne, nije, nije,
Drugo je potrebnije.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li Majka kog' doi
Slavskim mlikom izgoi?
Nije, ne i. t. d.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li koj se ponosi
Slavsko ime da nosi?
Nije, ne, i. t. d.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li on, koj jezikom
Lipo zbori slovinskom?
Nije, ne, i. t. d.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li koi domachom
Krie sebe odichom?
Nije, ne, i. t. d.

Tko je pravi Slavjanin
Roda svoga virni sin?
Je li koi ko' vrede
Slavske derxi obrede?
Nije, ne, i. t. d.

II.

Slavjan pravi sam je on
Ljubav koga, ne nagon,
K rodu svomu pritexe,
K jednom cilju natexe.
Taj je pravi Slavjanin
Rodu svomu domachin.

Slavjan pravi sam je on
Ljubav koga, ne poklon,
Niti kakvo sebično,
Čini dilo koristno.
Taj je pravi i. t. d.

Slavjan pravi sam je on
Ljubav koga, ne zakon,
Materinskim jezikom,
Čini ga besidnikom.
Taj je pravi i. t. d.

Slavjan pravi sam je on
Ljubav koga, ne prepon,
Niti mite hrabrenom
Slobodi ga vitezom.
Taj je pravi i. t. d.

Slavjan pravi sam je on,
Koga k rodu sveti sklon
Lipim resi odelom,
Ako ne i svilenom.
Taj je pravi i. t. d.

Slavjan pravi sam je on
Ljubav koga napokon,
Za Dom, Kralja i Viru
Nepuʃta u neviru.
Taj je pravi i. t. d.

U Širokojkuli.

Antun Ciganich.

JEZIKONAUK.

Poglavita razlika med vrimenoriçim.

Najpoglavitia razlika med Ilirskim vrimenoriçim stoi u tomu, da su jedne *Trajateljne*, a druge *Sverʃiteljne.*

Trajateljne vrimenoriçi zovu se one, koje pokaxuju stanje, i çinjenje od podloge brez svakoga obzira na poçetak, i sverʃetak od stanja, i çinjenja, one su praviteljne, imaju sve naçine, i sva vrimena; kao: *Moliti, prositi, siditi, suditi, spavati, smerditi,* i ost.

Sverʃiteljne vrimenoriçi jesu one, koje s' jednim mahom sverʃeno çinjenje izgovaraju; ovo tako okonçano sverʃenje ima obzir samo na proʃavʃe, ali pak samo na buduche vrime, da za njim ima vazda sliditi jedno drugo çinjenje, u pogledu kojega ono od sverʃiteljne vrimenoriçi mora biti jurve sverʃeno; niʃtanemanje sverʃenje ovoga, i poçimanje onoga drugoga çinjenja stoi u vrimenu tako na blizu, kako da u isto, i to u sadanje vrime bivaju, premda sverʃiteljne vrimenoriçi sadanjega vrimena neimaju. one neimaju ni polak proʃavʃega vrimena u kazateljnom naçinu, neimaju druge dioniriçi na *vʃi*, ni dioniriçi na *chi, cha, che*. Drugo zlamenuje *skakati*, a drugo *skoçiti*: ja mogu rechi: 1. skaçem, 2. skakah, on skakaʃe, 3. ja skakah, i on skaka; mi skakahomo, i mi skakasmo, 4. skakao sam, ali ja sam skakao; 5. ja biah skakao, 6. ja chu skakati, ali skakati chu, 7. ja bi skakao, 8. ja bi bio skakao, 9. skakajuch, 10. skakajuchi, a, e, 11. skakavʃi, 12. za imati *skakanje* uzimlje se kako da se veli *skakan*. Na ovoliko naçinah nemoxeʃ rechi *skoçiti*. *Skok* jest riç korenita, od nje izlazi *skoçiti, skakuti, priskoçiti, doskoçiti, uskoçiti,* i ost.

U sastavljanju riçi pravo govori G. Kuzmanich na str. 63, da se slovo *z* u pridstavku *iz, uz,* i ost. lipʃe okriche u *s*.

Šime Starçevich, Xupnik.

O VRAÇARAMA, VILAM I. T. D.

(Produxenje v. br. 22, str. 139.)

Nevirujte buncajuchima babama i vraçaram, nego idite k felcheru. Nevelim da che vam i on u svakom sluçaju pomochi, osobito ako se prekasno zovne, il kad felcher sam bolest svojim pravcem liçiti nepogodi, ʃto se viʃeputah iz neznanstva dogoditi moxe. Šta viʃe, kadʃto je isti bolestnik u takvom poloxaju, da mu se nikako pomochi nemoxe. — Kada bi liçnik baʃ uvik, i svakoga izliçiti mogao, kao ʃto vi nepametno od njega iztraxujete, tada bi smerti nestalo. — Medjutim ima toliko i toliko sluçajevah, u kojima bi se viʃtom pomochu liçniçkom kratko u pomochi moglo. Al vi to kuʃati zapustite. — Mnogo putah pade çovik, kano kaplja rose s cvitka — gdi odbivʃi samo jednu vruchu sunçanu zraku joʃ bi se dugo bila oderxati mogla... Doisto prexalostno je viditi, gdi se nemarnostju kuchanah çovik, koji je tolikom mukom odhranjen, i kojemu bi se u malo pomochi moglo — tako nemarno i bezbrixno pusti se poginuti. Ljudi nemojte misliti i govoriti, ono mu je sudjeno, on da se je baʃ i liçio, on bi isto opet umro. Jeli zar bi i onaj umro, kojega je kerv prie reda uguʃila. Zar nebi on lasno mogao neumriti, da mu je tko u vrime kerv pustiti znao i imao. O zar je jedan samo çovik, prie reda u cernu zemljicu lego. Zar je jedan svit ovaj prie vrimena ostaviti morao, jedino iz nemarnosti kuchanah i blixnjih svojih. Al da, ʃta reko, iz nemarnosti? Ta iʃli su mu oni pomochi traxiti. Ali kuda? — onamo gdi se pomochi nenalazi. Iʃli su od ciganjke mlika traxiti, kad su iʃli babi vraçari. Donili su punu torbu neslanih i budalastih riçih i obechivanjah, ali lika nikakova, nikakove pomochi.

Nevirujte ovakovim babama. Ovo su vam obiçno xene, koje rado piju, puno govore, mnogo laxu. Neprelje, netkalje, kojima se neche raditi,

nego se volje ovako lagariom i slipariom hraniti; ovo bo nenabija xuljeve na dlanih kao sikira i motika. Promotrite jih molim sve redom, i vidit chete da su vam obiçno ovo line bekrie. U kuchama njihovima ʃta je viditi, nego uboʃtvo, nered, neçistochu. Sirotinja i nevaljalost iz svakog jim ugla viri. — Iz neçistoche i sirotinje pak ove, ʃta je drugo suditi, nego da su ovo nevaljalice perve, koje ʃto dobiu, to popiu — i tako kao i druge slipice od dana do dana xivotare. Medjutim znadu one prelukavo ovu svoju nevaljanost prid budalastim i neukim svitom prikriti i opravdati. Ja sam se nikih danah sit nasmijao, kada mi moj iz sela kovaç stade pripovidati, kako je on proʃaste nedilje kod vraçare na glasu u Gj. bio. Ja, reçe mi on, upita nju: Kako je to bako? tolike xene tebi svaki dan dolaze, ona donese peʃkirich, druga komad platna, tretja povismo koje, i t. d. — Odkuda dakle tolika sirotinja, da ti evo i tvoj çovik poʃtene koʃulje na sebi nemate. Odkud i kako tolika neçistocha u sobi tvojoj. Tolike evo stranjske xene dolaze k tebi svaki dan, mogla bi te dakle kad koja oprati, oçistiti, sobu pomesti, i t. d. „ Ej moj sinko “ progovori ona pijano-plaçljiva — „ nemoxe se tu dosta naçistiti, nemogu dosta naspremati — jer one (t. j. vile i viʃtice) svaku boxju veçer dojdu i tude kolo igraju.. sobu mi premechu, sve razbacaju. Svaki put moram jim veçeru spremiti i dati, i ako jim nemam ʃta dati, tada uzmu i pojidu mi predju, a iz serditosti popale kudilju. “ — O nepreljo i netkaljo! Budalasta i bezsramna pijanico! Ne vile, Kerçmar jide tvoje platno i kudilju — a ti zato s muxem tvojim gutaʃ njegovu opet rakiu... Evo vidite kako ona chorava joʃ choravie od sebe vara i zaslipljuje. O vi, koji idete tamo pomochi iskati, idete na brusu meda traxiti. Griʃite i s one strane, ʃto nevridnost i nevaljanost takve jedne bezposlice joʃ vechma podpomaxete i uzderxajete. Bolje bi i zaduʃnie uçinili, da bi ono, ʃto u torbama njoj nosite, ubogu il siromahu udilili.

Ja sam, reçe dalje kovaç — joʃ prie dan, oko deset satih k njoj doʃao, i cili sam ovaj dan tamo çekati morao. A zaʃto? — Mux mi njezin reçe: da je nochas nekud s vilama bila otiʃla, pak su ju xalostnu svu izpribijale — eno vidiʃ reçe, lexi.... nezna za sebe. I zbilja, çovik bi bio mislio da je istina, da joj rakia iz ustah, kao iz kazana neudaraʃe. Ona je ovako pijana poçela niʃto u snu buncati. I çovik mi njezin çisto polahko u uho priʃaptnu i reçe: „ eto vidiʃ, sada se s vilama prie i razgovara. — Da da pomisli u sebi, neche rakia u glavi da miruje... Evo vidite vaʃeg doktora! gledajte ga odkud on cerpi znanost svoju. Sva njezina moch izvire iz onih çarobnih kapljicah, koje se rakia zovu. Ovo ju uçi liçiti, po zraku s Vilama letiti, proʃasta i buducha kazivati. I nije to ʃala. — Ima rakia zbilja silnu moch osobito za letiti. — Znam da ste i vi vech viʃeputah vidili, kako je mnogi ovom mochu oboruxan, sa skalina il s praga naglavce sletio...

Molim vas ʃto ovakovi tupi tupan il tupa tupica moxe viʃe znati, nego iztrusiti onu rakicu ʃto mu se donese, i kada se tako poʃteno ponapije, i pogaçe bile najide, tada evo s punim terbuhom postane, i duha proroçanskog pun. Navadno poçme najprie nabrajati, kako je ovoga il onoga u istoj istovetnoj bolesti pomogao. Kako mu je jedna bogata tergovkinja ovo i ono dala. Nastoji jih tim naçinom obodriti, da joʃ ʃtagod iz torbe izvade. Navadno kad vide, da je malen dar, a da odicha bogatieg pridstavlja, tada vele „ vi ste joʃ niʃto meni ponile — al mi joʃ nedate, jer mislite, mi chemo najprie viditi, hoche li nam ʃto pogoditi “ — Na ove riçi poçmu jedna drugu gledati i misliti se kako ona znade, da joʃ ʃta — njoj il njemu naminjena — u torbi imade. Zaçude se, i izvade. —

Ovo su vam, vidite evo prefrigani tepci i tepice, koji su ʃtono naʃi vele, na situ i reʃetu bili. Znadu se oni u svakom sluçaju dosititi. Lagala su njihova neizcerpiva. Nikad oni nisu kazali da ʃta neznaju il vam volja bolesti liçiti, il kazivati ʃto je tko ukrao, gdi si konje izgubio; ʃtogod hochete sve oni znadu, riçju, sve i niʃta. — Njihove velike knjige, odkud oni ovo znanje imaju zovu se lagala, umotane u korice lukavʃtine. Prefrigani i prepredeni su ovo varalice. Ako jim baʃ kad kada dositljivost i lukavost njihova iznemogne, ʃto se medjutim ritko dogadja, tada imaju oni joʃ jedno, u pripravi vazda lexeche sridstvo — Dojdite preksutra, vele, danas i sutra nemogu vam to kazati, jer moram najprie nike priprave çiniti, moram prie dan postiti, i nike molitve obverʃiti. — to jest, moraju se najprie porrazpitkavajuch o stvari pouçiti, domisliti, ʃta

che i kako che lagati. To obiçno samo onda çine, kada im se vidi stvar zakuçastia, il kad vide da je malo razumnii çovik prid nje doſao. Obiçno su vam ovo ljudi xive i hitre meçte, (phantasie) dokuçljivi i lukavo mudri i t. d., zato se znadu oni u svakom sluçaju berzo dosititi i pomochi. — Prie dvi godine nestade u B. naprasno jedne xene udovice. Ona je çesto boljkavala i neprestano tugovala za sinom svojim, koji joj dulje od tri godine u Vandrovki biaſe zaostao. Za njim je ona neprestano uzdisala. U veçe lexe u krevet. U jutro ustade joj kchi i nenajde viſe matere svoje na postelji. Sbunjena pohiti svuda, kuda je mislila, da joj je mati otiti mogla. Nu nigdi je viſe nenajde. — Prie tog dogadjaja, dobila je ona bila list od sina, u kojemu joj pisa, da je odluçio sada joſ malo i inostrane derxave pregledati, i da zato joſ kuchi nemisli. Zato jedni umah pomisliſe, da se je ona sada negdi (ludo dosti) k njemu odputila, premda toliko slaba i boleſljiva. Drugi sciniſe, da je iz dvojenja u Savu il zdenac skoçila. Poradi pervog razpisa se ovaj dogadjaj po okolici. Za drugo pak uçini se odmah potribito, da se u Savi il zdencu potraxi. To je dvoje. Nu tretji rekoſe: „ Nju su vile odnile “ i nepomiçno tverdiſe ovo. — Brat njezin, inaçe razuman, moguch i cinjen gradjanin, premda u ovakovo ſta neviroraſe, ipak da onima pokaxe koji sliçna tverdo virovahu, da je on pripravan za sestru svoju sva mogucha uçiniti, ode kako mu oni neprestano svitovaſe k vraçu u G. — Kada mu on oçitova, ſto je doſao, reçe mu vraçar: Gospodaru, u tom vam nemogu danas niſta kazati. To je stvar velika. Moram prie postiti, i molitve moje overſiti, dojdite na drugu nedilju. — Muçna mu se vidjaſe stvar, jer gospodara ovoga vech samo izvanjsko oſtroumna i mudra mu muxa pridkaziváſe. — Doſao je gospodar kasnie na reçeni mu dan. Nut sluſajte kako je mudro njegov vraçar dotle izpreo... „ Gospodaru reçe, ja sam sva razabrao, nu ja vam prie kazati nemogu, dok se nezakunete da nikom oçitovat nechete. “ —

Gradjanin naſ ſta znade çiniti... uçini zakletvu, da samo tu tajnu i skrovnost saznade, do koje mu ne malo stojaſe. On i danas tu tajnost nepripovida, viran zakletvi svojoj, nu napisao ju je. Po smerti mochi che se çitati. — Xena pako joſ nije nadjena. — Ovaj dogadjaj zato sam ovde jedino naveo, da vidite, koliko su, kako reko, ovo lukavi i prefrigani ljudi, varalice, i ſto no naſi kaxu, paralaxe. I dalje niſta. A da nam je joſ zaviriti u ono, ſto je reçeni gradjanin zabilixio, uvidili bi joſ bolje, da je sve istina ſto smo do ovde od njih kazali.

(sliditche)

Stipan Latkovich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 21. — NA 14 LIPNJA

ZORA DALMATINSKA.

IV. GODINA — 1847.

Ovaj list izlasi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poraçnikah. Knjige i svexnji se primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VUK DLAKU MINJA, A CHUD NE MINJA.

Svako zvire ima svoju vlastitu chud, iliti nagnutje, koje s' njime toliko moguchnie vlada, koliko se isto zvire u svojoj naravskoj slobodnosti nahodi. Vuk je od naravi tako nagnut suprot drugoj zviradi, da istu, gdigod moxe stignuti, ujida, kolje, i raskida. On se svake godine obrica, i promini dlaku kao i druga xivina, ali ovu okrutnu chud suprot drugoj xivini nemoxe prominiti. Vuku su spodobni griſnici, i bezboxnici. Koliko dobri nastoje, da nesrichne iz kala iztegnu, i da od zloçestih dobri postanu, toliko rade opaki, i bezboxni ljudi, da dobre pokvare, i u vraxju verſu uvedu. Mateo Apostol spravlja gostjenje, kako bi pri istom oçitnici, i griſnici mogli Isukersta çuti, njegov nauk primiti, i njega naslidovati, a Pisci, i Farisei u ista doba gledaju, kako bi Isukersta pocerniti, njegov glas prid pukom potamniti, i istoga Matea s' ostalim od Isukersta odcipiti (Mar. 2.). Ovo je ona chud, koju zlikovci, i bezboxci muçno minjaju. Med ostalim sluxi nam za izgled Cesar *Julian Odmetnik*.

Cesar Julian Latinski *Flavius — Claudius Julianus* biaſe nazvan *Odmetnik*, jerbo se je bio od vire Isusove odvergao. Ovaj vladatelj sin Julia Konstancia, i unuk Konstantina Velikoga rodjen u Carigradu na 6 studena god. 331, izmadiaſe srichu s' bratom *Gallom* utechi od maça, koi je po smerti Konstantina svu njegovu obitel, i pleme porazio. Skerb njegova odhranjenja biaſe zaufana razglaſenom Esebiu od Nikomedie. *Mardonio* veliki dvornik pomagaſe izobraxivati njegov duh, i njegovo serce. U znanostima uçini nagle korake, pusti se uzeti med duhovnike, i biſe ſtiac (Lector). Za tim ode u Atenu, i podade se ondi nauku zvizdoslovja, çarobie, i sviuh taſtih neznaboſkih znanjah. Prid svima ostalim prilipi se k' mudroslovcu *Maksimu*, koi je bio najvechi krivac njegova izkvarenja. Godine 355 biaſe Cesarom preglaſen, i sverhu vojske u Gallii postavljen. Mnogobrojna srichna hervanja suprot neprijateljim carstva pokazaſe veliku njegovu umitnost u vojevanju. Po smerti Cesara Konstantina, koja se dogodi na 3 studena 361, ode naglo u istok, i biſe ondi kako i u zapadu za Cesara priznat. Sada nije viſe sakrivao veliko svoje nagnutje k' bezboxnosti, koje davno u sercu nosiaſe, nego je zapovidio, da se udilj zatvoreni templi Bolvanski opet otvore, on isti klanjaſe se oçito krivim bogovim, i radiſe na stanoviti naçin, na koi brez straha nemoxemo misliti, da zlamenje primljenoga kerstjenja sasvim iz duſe digne, to jest, on pripusti, da po cilom njegovom tilu neçista kerv od posvechene Bolvanim xivine teçe, i tako da se od kerstjanstva opere. U svojoj neomedjaſenoj slipochi podade se gatanju, i virovaſe Govorilim (oracula): to nam kaxe isti *Amian Marcellin* jedan neznaboſki spisatelj. Çarovnik Maksim i drugi njemu jednaki biſe njegovi zaufanici. Medjutim po svuda smetaſe njemu, i uzbiaſe ga çudesa Isusova; i nebiaſe lako stati Kerstjanin

dokaxivanje, koje oni od ovud za svoje Bogoſtovje izvodiſe. Za ne udariti na njihovu istinu traxio je, da kroz çarobiu spodobna çudesa u bezboxnosti uçini. Ali sva njegova tersenja izpadaſe samo na vechu sramotu njemu istomu.

Za izkorenuti sa svim Bogoſtovje kerstjansko okrenuo je drugim putem, koga se dosadanji progonitelji Kerstjanah nisu derxali. On nehotiaſe, da se kerv proliva; njemu biaſe zadosta izrechi, da Kerstjani nisu podobni za nikakovu çast i dostojanstvo u carstvu; zabrani njima sve nauke, i sva znanja davati, i primati, jere vidiaſe, da ista znanja, i nauci njima svaki dan daju novo oruxje u ruke suprot Bezboxnosti. Isti neznaboxci, i med ostalim *Amian Marcellin* govoraſe, da ovo zabranjenje, kojega nepravda svakom u oçi udara, nije dobro, ni pravo. Ali *Julian* nije samo kod ovoga ostao; on je izdao jednu osobitu izreku s' kojom zapovidaſe, da se uçenici Isusovi viſe neimaju zvati kerstjani, nego *Galileani*. On potlaçi Kerstjane s' velikim nalogom, i oduze im njihova dobra govorech s' podrugivanjem, da im treba dati prigodu, da se mogu vixbati u siromaſtvu, koje njihovo Evangelie priporuçuje. Zatim uteçe se opet k' zamçicam, i obechivanjim. I premda govoraſe, da se ima s' kerstjanim imati usterpljenje, i da je potrebno nje podnositi, niſtanemanje puschao je nje, premda potajno, i za razliçite izmiſljene razloge, ubiati. Pri ovom ubianju njegova sverha biaſe ugrabiti njima slavu muçeniſtva. Ova vuhvenost iliti himbenost bila bi mogla k' njegovoj sverhi pripomochi, da je on prid sobom imao çeljad od onih oholih mudroslovacah, koji traxe ugoditi samo svojem vlastitom samoljubju. Ali uçenici Isusovi neimaju potribe od svidokah. Oni ljube sverhu svega krix, i muku, koju ljudi nevide, niti njezina uzroka poznavaju. Ovo je lipo zabilixio joſ u svoje vrime sveti Gergur Naziazenski (Orat. 3. in Julian). Sasvim tim moramo priznati, da je postupanje Julianovo od velike ſtete bilo za mnoge Kerstjane, koji su se pustili s' puta zavedsti od straha, da nebi u nemilost kod Cesara upali, i da nebi dostojanstvo, i svoja dobra izgubili. Napokon misliaſe sam sobom, da bi veliku ranu kerstjanstvu zadao, ako bi mogao dokazati, da je nareçenje Isusovo sverhu Jeruzalema laxno i neistinito. Zato, poslie kako biſe *Tito* Jeruzalem razorio, on odredi, da che ga opet sagraditi, i uzdignuti. Ali netom biſe temelji postavljeni, udilj naripi plamen iz zemlje, i uniſti svakolika. Od ovoga dogodjaja daju svidoçanstvo istovrimeni zgodopisci, i s' njima isti *Ammian Marcellin*, koi biaſe neznaboxac Julianu u svemu nagnut, i podloxan. Imamo kod *Warburtona* jedan verli razpravak sverhu Julianova Ravnoga (Planum), polak kojega hotiaſe Jeruzalem opet sazidjati. Od onoga izaſlo je u Parizu jedno dobro preneſenje u Franceskom jeziku godine **1754.**

Doſavſi *Julian* u Antiokiu ondi nije naſao onu xelju za povratjenje bezboxnosti, koju je mislio najti. Da paçe rugali su se s' njegovim malenim stasom, s njegovom bradom, i s' njegovim aldovanjem. Ali i on vrativſi se iz boja Persianskoga biaſe odluçio, da che se za ovo poruganje osvetiti. On se pouzdaſe mnogo u Govorila, koja mu obechaſe u Delosu, u Delfu, u Dodonu, i druga mnoga, da che srichan biti, kako nam kaxu *Teodoret, S. Gergur Naziazenski, Filostorgio*, i *Libanio* (orat. 12.) Cesar isti veli u drugom svojem listu, da su mu Bogovi po svuda, kud je prolazio, jedan srichan napridak obechali. Ali je on berzo dobio prigodu za poznati, koliko malo mogu ovi Bogovi. Njegova bo vojska od ſesdeset i pet tisuchah, koju ludo, i nepridvidno biaſe u pustinju uveo, biſe god. 363 sasvim pobiena, i on isti izgubi na polju svoje xivljenje. *Ammian Marcellin* veli, da biaſe jako ranjen, i da ranjena odnesoſe pod njegov ſator, pod kojim oni isti dan pervo poldne izdahnu. Kod *Teodoreta, Sozomena, i u Çinjenim S. Teodoreta* muçenika ſtiemo, da je Julian, ochutivſi na sebi smertnu ranu, napunio obe ſake s' vlastitom svojom kervju, i da je onu kerv prama nebu bacio izustivſi strahovitu psost: *Predobio si, predobio si Galileanine* (razumivſi Isukersta).

Mnogima svetim pustinjacim biaſe udilj objavljeno, da je Bog od ovoga Odmetnika svit oslobodio, za da Cerkvi svoj mir podade. Ovo je bio sverſetak nesrichnoga Juliana Cesara. Njegov znaçaj (character) biaſe jedna nenaravna smisa od sliparie, od vitrenosti, od nestalnosti, od malodufnosti, od razuzdanosti, od licumirstva, i od nikojih dobrih vlastitostih. Sveti *Gergur Naziazenski*, koi ga je u Ateni god. 355 vidio, zaçudio se je veoma videch njegovo nestalno koracanje, njegovo nemirno gledanje, i obziranje,

njegova nezrila pitanja, i neprava odgovaranja. On je jurve onda pridvidio, da carstvo goi u svojim nidrim jednu veliku nakazu (Orat 4 in Jul.). Ovako Dr. Räsz, i Dr. Weiss. Leben der Väter, und Märtyrer. I. B. S. 550 — 554.

Shime Starçevich.

O VRAÇARAMA, VILAM I. T. D.

(Produxenje v. br. 23, str. 142.)

„ Dà vi uçeni, vi neznaboxci — „ rechi che moxebit koji izmed vas — „ vi niʃta neviruje-te? — Indi ti si poboxnii i baʃ zato poboxnii jerbo u takove laxi virujeʃ. Kaxi ti meni, kad tvoj kermar na veçe iz polja dojde, ter poçme pripovidati i lagati, kako su danas çetiri vuka, tako golema kao çetiri vola, oko svinjah obter-kivala i da on sikiricom na nje poterkao nije, bog zna kaku bi ʃtetu i sjaset poçinili. Kaxi ti meni kad on ovako pripovida i laxe i ti njemu zbilja virujeʃ, jesi li ti tada poboxnii, nego li tvoj Toma, koji njemu odperto i u oçi kaxe „ da laxe “ Zar u tom sastoji neznaboʃtvo? — Toma tvoj znade da nema vuka kao vola velika. Zna on smiʃnu serçanost vaʃeg kermara, koji se toboxe hvasta, da je sikiricom na nje poterkao, a Bog zna jeli se i s mista ganuti u onaj ças znao, nije li odervljen stajao. — Ovako se ima s vraçara-ma. Zaʃto im nebi çovik kazao, da su laxe, i sve ʃto one bezposlene izvadjaju da su gole i pri-sne lagarie. Pitam te od kud bi one ʃta znale. Promotri i razsudi molim te sam — jeli moxe jedna chaknuta i maloumna xena (kao su n. p. sve ove Vraçare) moxe li ona viʃe i bolje znati, nego ljudi uçeni. Ljudi, koji danom nochu ʃtiju, godine i godine uçe, muçe i trude se, da istinu odkriu i pronajdu. Koji su dotle vech dotirali, da su se sa stazama zvizdah i planetah upoznali, i da na sto hiljadah godinah proraçu-nati znadu, kad che kakova i koliko golema i svitla zvizda izajti i ukazati se. Pitam te pro-motri razsudi, jeli to moguche da ovakove ludare bolje znadu, reci, jesu li zato oni nepoboxni koji u ovakove vertoglavice ljudinstva neviruju i na svaki moguchi naçin iztribiti jih trude se.

Trude se pak najvechma zato iztribiti, jer vide kako ljudi utiçuchi se ovakovima budala-ʃtinama, pravo liçenje u bolesti svojoj zanemar-ljuju. Idu k onima kukavicama, koje jim baʃ nit pomochi mogu nit znaju. Za çudo je koliko se je osobito u naʃem narodu ova vira uvrixila. Vile, viʃtice, nagraisaji, çinji skoro u svakoj bolesti su krivi. To xalostno izkustvo — svagda-nji dogadjaji — tajiti nedadu. U svakom pripe-tjenju, u svakoj bolesti, budalaste kojekakve bajke imaju posla. Ako je mlad, osobito ako ljubovcu ima i razboli se vele, ona ga je uçarala. Ako je pako dite il starac, na krixoputju je na-graiso, u zdilu je vilama stao. Ako jim marva gine, i nesricha jih tako progoni da si nikako marve namaknuti i umnoxiti nemogu — to su çi-nji. Ovaj il onaj je to uçinio. Ako im krave malo mlika daju, neche oni da promisle i popaze nije li nedostatak kakvi u hrani il timarenju tomu kriv — nego odmah vele ova il ona je baba viʃtica to kriva, ona mliko odnosi. Kad jih bolest il kakva nesricha postigne, nesmiʃljaju se oni dugo, kakvi bi drugi uzroci tomu krivi biti mogli, nego od-mah praznovirstvo kao munja obleti i obastre pa-met njihovu, i vech misle, da znadu i da su naʃli onoga, koji jim je to uçinio. Ovaj, vele, il onaj vech odavna na nas mersko gleda — ono je naʃ duʃmanin. I tada ga vi u dno pakla tirate, pro-klinjete, merzite, prezirete, osvetom gonite. Izgled ovoga evo vam jedan. U B. razboli se niki mla-dich. Bolest njegova produlji se i on propade zbilja u tihu i suhu bolest. Mati njegova, sirota udovica, prosta i slaba xena, nepoznata s razni-ma verstama bolestih çoviçanskih, znadiaʃe samo toliko da je sve od boga, i bog koji je bolest dao, da moxe opet i zdravje dati. Ovim se je ona tiʃila. Nu tupe praznovirne komʃinice i pri-jateljice pohodiʃe ju u njezinoj tugi i xalosti, nau-çiʃe, ʃta viʃe s hiljadu pripovidkih ju osvidoçiʃe da i osim onoga gore mnoga biti mogo. „ Kumo teto, komʃinice to su çinji. — pravi praveati çi-nji da je to od boga, davno bi on vech umro ili ozdravio — nu to je ona kuçka naçinila. „ — Tko je ta K—kazati chu. Isti reçeni mladich imao ljubovcu. Mati i sestre priçile su mu, da ju uz-me. Sada indi iz osvete misljahu uprav i jedino, da je ona to nametnula, uçarala.. kako li bi re-kao, oprostite, skoro da neznam. Ona je, rekoʃe kriva. I sada kao iz cernih oblakah debela kiʃa, tako iz tuxnih i zdvojenih persah uzdigoʃe se

-teʃke kletve, pritenja, osvete. Ona nesmide na ulicu izichi, il ako baʃ izide, morade se brixno obazirati. Mati sestre groziahu joj se, da che ju poçupati, kose odrizati, i druga... moxete si misliti, ʃto ovakove xenske u bezumju svome govoriti obiçaju. — Ovo su one gorke poslidice praznovirstva takovog. Praznovirstvo evo ovako ulije u nje nemir, brigu, strah... a prot nedaxnoj pobudi i uzpiri, serxbu, neprijateljstvo, osvetu. Nije li to grih.. smertni grih pravednog tako progoniti. Pravednog reko, pravedna bo ona u istinu biaʃe. Jer kao ʃto svi znadu, isti mladich bio je prevatren igraç. Pretirano je znao taj zanat tirati. U xestini svojoj nebi znao dotle odustati, dok ga znoj sasvim oblio i koʃulja u znoju plivala nebi. A koliko se je znao pri tom çuvati, moxemo si lahko misliti osobito ako promotrimo navadni tamo obiçaj. Kad se jedan ples doverʃi, onda muʃko xensko izlazi iz prevruche igraonice u debeli hlad ostarilih grabovah, koji su tude okolo posadjeni. Ovuda se ʃetju dotle, dok ih sviraçi na novo na igru nepozovu. Šta je ovde sada naravnie i oçevidnie nego da si je reçeni mladich svojom pretiranom igrom bolest ovu groznu navuko. Vruch se tude razhladio. — Eto gotova suçija...

Ovo je odperto, ovo oçevidno. Medjutim u zaludu. Komʃinica neprestade nju nakati da idu k vraçari. I zbilja odoʃe. Odoʃe na brusu meda traxiti. O xelila je to prija i komʃinica! xelila je i veselila se — da je priliku ovdi sada stekla mukte se do bake vraçare povesti... i niʃto za se propitati. — „ Mux mi, reçe ona doʃav baki, rado.. i mnogo pije, na kavge, svadje vazda pripravan po kerçmam se klati mlati i bije. Daj reci mi bako ʃta da çinim. “ Ovoj (tako mi pripovidaju) odgovori baka sa svog proroçanstvenog stolca ovako: „ Draga xeno. pusti ga nek pijançuje, neche dugo... “ I doisto pravo i mudro je baka kazala „ pusti ga nek se po kerçmah klati mlati i bije i neche dugo... jer ovako che prie reda naterçicu tibo uemokati, il che se pijan gdi uvaliti i vrat ulomiti. Materi pako, koja joj ne bez suzah bolno i jadno stanje sina svoga razloxi, reçe: da je on u kolaçih çinje pojio, zato da joj od iste divojkine kuche donese malo soli, komadich kruha i njezine kose.. S ovima trima stvarma bolest che od njega na nju prebaciti. Gle bake! znade i ona laskati. Znade za çim uvridjeno serce çoviçanske hlepti — znade da ono gori za osvetom. Ovu che ona dati. Bolest che na nju premetnuti. — O bako! zar neznaʃ da je bog osvetu sebi zaderxao i rekao: „ meni osveta, ja chu povratiti. “ —

(slidítche)

Stipan Latkovich.

KNJIGE,

koje su na prodaji u tiskarnici i knjigarnici

BRATJE BATTARA U ZADRU.

MOZIN

NOVA RICSOSLOVICA

ILIRICSKO - FRANCESKA

PRINESENA

PO

SHIMI STARCSEVICHU

U Terstu 1812 — Cina f. — 50.

RAZGOVORI

PETRA VANI

REDOVNIKA

TO JEST

VIRE I UFANJA

Prineseni od Italianskoga u Slovinski jezik

PO

FRANU VRIGNANINU

Dili 3 — Cina f. 2 —

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 25. — NA 21 LIPNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNA POVISTNICA.

ARAMBAŚA PETAR SMILJANICH
i njegova çetiri sina
ILIJA, FILIP, IVAN, I MATE.

Junakova majka najprie zaplaçe!

Dila verlih junakah, kojim se ova naſa Dalmacja podpunom pravdom diçi, nemoxemo nego pokidano, ili tek mimogred spomenuti, to ſto niko nije starao se xivot njihov potanko na pero uzeti. Ali je vridno na hervatski privedsti ono malo ſto se u nas po taljanski, ili latinski o njima pisalo. Evo, ovo ſto sam naumio za Smiljanicha kuchu kazati izvadjeno je iz Difnicheve neizdane povistnice, iz Sertonakove knjige, i iz jednoga rukopisa pod nadslovjem: *Servizio della famiglia Smiljanich.* — Sluxba porodice Smiljanicha — na kojemu poradi istine ima peçat i podpis Dominika Kastela opchinskoga pisara, pod 27 kolovoza 1797 godine.

I.
ARAMBAŚA PETAR SMILJANICH.

Arambaſa Petar Smiljanich rodjen je u Kerbavi, u selu *Vacini.* Je li joſte tamo to selo, i zove li se baſ tako, kao ſto ga taljanska ruka piſe, neznam upravo rechi; nego po svoj prilici moxe biti je to ime pristrixeno, ſto mi nisu ljudi iz one derxave znali niſta sanj kazati, premda sam ti ga im na deset naçinah po korenu privernuo, i izvernuo. Kernjastih hervatskih imenah u taljanskim knjigama ima podosta, i, na jedan primir govorechi, u Sertonakovoj knjizi piſe na dva tri mista *Seceno*, a to ti je upravo naſe *Zeçevo!*

Arambaſa Petar Smiljanich sa çetiri sina, Ilijom, Filipom, Ivanom, i Matom, i s ostalom çeljadju svojom 1647 god. iz Like u Dalmacju priselio se, da pod Mletaçkim barjakom na Turke vojuje. One godine Mleçani su u Dalmacji najxeſchi rat s Turcima imali, te je Petar odmah dosta posla naſao. On s Kotarskom krajinom ratujuchi, najprie u Obrovcu hrabrost svoju izverstnu ukaxe, gdino jedan Turski barjak svojim rukama otme, mnoge Turke posiçe, i zasuxnji; po tom kod sela Pilipjakova, na Draçevcu, pri obsidi Zemunika, Novigrada, Vrane, u boju kod Nadina zajedno sa svojim sinovima tako se pojunaçio i proslavio, da boljega i slobodnijega ratnika u svoj krajini nad njim nije bilo. I to svidoçi jedna povelja ondaſnjega generala Lunarda Foskola pod 16 svibnja miseca 1648 god. po kojoj na iskanje svijuh Kotarskih arambaſah njihovim je poglavarom uçinjen, i data mu je povlastica male vilaetske raspre suditi. On je joſ sa svojom çetom Graçac osvojio i zapalio, i odanle devedeset i sedam suxanjah odrenuo; a iz Derniſa i Knina silno je pomogao Turke izagnati. Ali malo po za tim smert ga pod Ribnikom zateçe, kao ſto je u ovom listu na strani 137 napomenuto. — U *Magazinu* za godinu 1841 na str. 44, i 45, g. Dr. Petranovich krivo piſe, da je taj Arambaſa Petar u Plav-

nu, na Zadvarju, i. t. d. Turke slavno razbijo; to je njegov ranko Ilija od njega slavniji uçinio! Zadvarje je 1652 god. oteto i razvaljeno, a Petrova je glava 1648 god. bez traga ostala.

(*sliditche xivot Ilije Smiljanicha.*)

A. Kuzmanich.

KORIST.

Zemlje različite, i gnoj, iliti gjubre.

Med zemljama ove su razlike,
Jerbo jesu kamenite nike,
Ili piskom pomiſane jako,
Kojim sime nepristaje svako;
Jedne blatnom ilovaçom texe,
Od njih ruxno suvo grudje rexe,
Kad xestina nje sunca pripali,
S tog' u njima svako sime fali;
Jer su teſke, neprimaju xile,
Silnim gvoxdjem jedva se razdile!
Kad su mokre, teſko se osuſe,
Suve sime çerstinom utuſe.
Jedne jesu odviſje lagane,
Svako sime u nje nepristane;
Za to, soka ſto pomalo nose,
Koi izvitri! — udilj traxe rose. —
Jedne opet sasvime su vruche:
Malo ploda s' njih imaju kuche;
Jer, ſto siju, to izgori njima,
Jedva s njiuh i simena ima,
Da kamoli naobilno ploda!
To, vruchina ſto suzbija roda;
Suprotivno ovima, studene
Jesu druge, njim niſta nevene,
Jerbo ladnost nich' niçem' nedade;
Gubi sime, baſ, kano da krade; —
S jednom riçju: od naravi svaka
Jest neplodna: i teſka, i laka!
Svaku valja obraditi, jere
S neradjene niſta se nebere; —
Svaka ternjem, i draçjem urodi!
Taj kar boxji uz çovika hodi,
Koga Adam u grih svoj zaplete,
S kog' su zemlje prid njime proklete. —
Ove zemlje, gdi se koja vidja:
Gdi je teſka, gdi se najde ridja,
Gdi kamenje, gdi piskulje lexe,
Svaki vidi, da uz berdo texe,
Kano: teſke u nizinah stoje,
Koje çesto pluga se neboje. —
Ovdi nechu izpitivat, kako
Ravna posta, ili berdo svako,
Kako zemlje pomiſaſe reda,
Da izpod zle dobra zemlja gleda,
Kako teſka nad laganom lexi,
Kojom samom plug zaludu texi; —
Il' je ovo od stvorenja svita,
Il' opchenski potop izpromita,
Dosta da vech, kako gori reko:
Neradjenom niſta nisi stekao;
Jer neplodnost od poçela nosi,
Da ni trava baſ njom se nekosi,
Da kamoli, da se xito xanje,
A od pitja joſ ti nosi manje! —
Pervi posao okolo zemaljah
Jest: da svaku popravljati valja:
Koja teſka s laganom se miſa,
Ridku k sebi zemlja hoche tiſa
Piskovita soçniu zahtiva
Po koj ona za rod bolja biva,
Studena che propraviti vruchu,
Vrucha onu, i hraniti kuchu! —
K tomu naçin razliçit se daje,
Ali svaki svagdi nepristaje;
Niki zemlju iz zemlje kopaju,
Po ergjavoj onu dobru daju;
Ali tko che tog' izmochi posla? —
Jedna nebi tu godina proſla,
Veche mlogo, kad mlogo jutarah
Svojih texak lemeſom obara!
Kad imade prostrane livade,
Kojim jedva sastavi ograde,
Da kamoli, da te zemlje novi,
Nove vozech, i bolje gotovi!
Za taj posao kod nas su gjubreta,
Istom linost da mloge nesmeta,
S koje zemlje nepokorne oru,
Gjubre na kvar kad lexi u toru!
Što u toru? — oko kuche dosta,
Mlogom kucha sva gjubriſte posta,
Komu çeljad çistoche nederxe,
Nit' on gjubre kad u jamu verxe!
Nije gjubre samo od govedah,
Nit' sva vridnost od konjskog se gleda,
Jer je vruche, i svagdi nevalja,

Kuchnik çesto njim se zalud kalja; —
Ima versti od mloge gjubreta:
Teb' je sve, ſto zalud trune, ſteta!
Šteta, reko, jer, ſtogod ti gnjie,
Gjubre biva, kad s' u jamu dije!
U nju kosti, u nju dervo trulo,
Koje se je dervnikom razsulo,
U nju listje, koje pada s duda
(Pod ſumarcih nalazi se svuda,)
U nju, sve ſto (opet velim) trune,
Daj, nek smiſe zajedno se bune,
I nek gnjiu u gotovoj rupi,
Al' je miſat poçestje pristupi. —
Rupa valja, da uz ſtalu bude,
Nesamo, da s' daleko netrude,
Koji nose gjubretnjive stvari,
Neg', da s' u njoj bolje gjubre svari,
Kad iz ſtale nakvasi ga voda,
Koju marva po naravi oda';
K tomu ſtale da t' budu uredne,
I çistochom da ti su ugledne,
I, da marva bolje opoçiva,
Derven pomost po njima se diva
S obe strane, gdi se marva vexe,
Konji, krave, il', gdi ovce lexe;
Ovi pomost pod jaslam se dixe,
Da j' upolak kolikogod nixe,
Kako voda s njeg se laſnje sliva,
Za to pod njeg' xlib se dugi diva,
U kog' kraji nagnjeni od mosta
Cide se, — i mokro gjubre posta
Brez tvog' Texka! kad xlib se protegne,
Da kraj njegov nad jamom se slegne,
U koju se sve rad gnoja meche,
Takov trud te privariti neche;
Jerbo vlaga, tekucha od ſtale,
Sve izgrize, i razsipa gvale,
Koje ti su od gjubreta zbite,
Koje s' baca', ſtalu çistech hite;
Sve ti skuha, i kosti, i kerpe,
Što je pod njom, i od listja herpe,
I uçini, da zemlje zaçinja
Sve, ſto tako u gjubre se minja;
Takvi posao i ovo ti hasni,
(Samo na njeg' nemerzi, ni kasni,)
Što bi morao za zemlje razliçne;
Da ti budu plodivu priliçne;
Svake versti miſati zemaljah,
Jedna drugu da snagom popravlja,
To ti gjubre izperuçi lako,
Kad ga miſaſ, i pripravljaſ tako;
Jer, ſto ono od marve je vruche,
Smet ga ladi, kog' nosiſ iz kuche,
List çini, da j' lagano, i ſuplje,
Što zrilie, to je ono skuplje;
S jednom riçju: zrak, voda i vile
Çesto gjubre kad medju se dile,
I, kad njivom razloxno se stere,
Tad s nje xetva podpuna se bere,
I to bolja, ſto podaraſ çeſche
Jer s njim zemlja na izmiſ se meche. —

O VRAÇARAMA, VILAM I. T. D.

(Produxenje v. br. 24, str. 147.)

Ovako evo vidite kroz praznovirstvo ne samo da se mnogo dobra prepriçuje, nego ſta viſe tolika se zla poradjaju. Jer misto da bi çovik terpljenja i bolesti kao karanje boxje i poslidice nevaljalog i neurednog xivota svog smatrao, i na misto da bi svoj xivot poboljſao i u duſi se prid bogom ponizio — misto toga uzdixete serxbu, osvetu u grudim vaſima na svog iskernjeg. O, promotrite molim vas zrilie, protresite bistrie, i nevirujem da vech iz samog ovog ſto do ovde reko, uviditi i osvidoçiti se nechete, da je praznovirstvo terpechemu i cilom çoviçanstvu na ſkodu. Pouzdanje u boga i çovikoljubje, ova dva temeljna kamena vire naſe slabi i ruſi praznovirstvo. Çovik sam sebi ovim naçinom oduzima mir i pokoj duſi, koje je najdragocinie blago xivota naſega na ovome svitu. Od ovud dolazi nemir medju druxinom, neprijateljstvo medju susidim kad na pri. takvu jednu babu popitaju, tko jih je porobio, i ona rekne: jedan izmedju kuchanah oli pervi vaſ komſia i t.d. Nezamitju se tim naçinom samo nemiri i neprijateljstva, bez da bi kukavica o tom znala toliko, i joſ manje, nego li isti oni, koji su ju pitati doſli. Neslogu, neljubav metje medju muxa i xenu, kad n. p. boljkavom muxu rekne, da ga je xena uçarala, da potraxi u vanjkuſih i perinah i da che zbilja ugvaljanog perja najti. I druga sliçna — od kojih mi se dilje govoriti neche, kad vech iz ovog dosti uviditi moxete, da je preveliko, i viſje nego ſto bi trebalo, miloserdje oniu stareſinah, koji u podruçju svome ovakove varalice — duſevne i tilesne kvaroçi-

nje — terpe, i joſ k tomu ſaljivo i posperdljivo govore: „ Kud che kukavica, da joj joſ to zabranim morala bi prositi. Nek xivi i ona.“

Mislim da nepritirujem kada velim: „ Bolje da i nexivu nego da na ſkodu i ſtetu çoviçanstvu xivu. Medjutim neche oni baſ ni bez toga zanata od glada umriti. Nismo mi u Irskoj, u naſoj blagosovljenoj domovini joſ se nije çulo da je çovik od glada umro. Ali i nisu ovo obiçno pomilovanja i milosrdja vridne sirote, nego ovo su neprelje, netkalje, linçine, pijanice. Ovo su iz korena pokvareni, bez duſe i serca, bez srama i stida, bez boga i vire ljudi i xene, koji pograbljuju ovaj alat jedino zato, jerbo xuljeve nenabija kao plug i motika. Pa zar ovakove globe da terpimo, da ih susderxajemo i hranimo. Vech u starom zakonu oſtre pedipse i smaknutje ovakovim biaſe odredjeno. Bog po Mojzii Israelitjanom veli: Neokretjite se coprama i netraxite pomochi od viſtacah — jer sam Gospodin bog vaſ. Perva zapovid boxja izrazno nalaxe u jednog viçnjeg boga virovati. U ovoj zapovidi zabranjuje se kakvom drugom bitju sverhunaravsku moch pripisivati. Vech Mojzia veli: Ljude za gatanje i copranje zauzete poduçite — nek se nitko med vami nenajde, koji bi svoga sina il svoju kcher kroz vatru vodio, znanje gatanja il vraçanja tirao, zemljokletce, i coprenjake za vichnike svoje izabirao, i polag njihovog nevaljalog vicha se ravnao, koji ſta takvog uçini jest viçnjemu oduran. Isto tako viçnjemu su odurni, i velikog se griha krivi çine oni, koji u bolestima i drugim potribama one naçine neupotribljuju, koje su izvidjeni i razumni ljudi preporuçili i odredili, nego na izvanrednom putu i kroz potrebovanje prikonaravnih stvarih pomoch traxe, i tako veche povirenje imaju u praznovirne bajke, privaru i i zasliplenje, nego u pomoch i milosrdje stvoritelja... Praznovirni od boga i njegovog vladanja nedostojne zamiſljaje sebi prave, i sebe same nepotrebnim strahom muçe. Nedostojne zamiſljaje velim prave si one od boga. Jer popitajmo mi samo nje, odkud vilama i viſticama njihovima ta sva moch da one ljudma toliko nahuditi i naſkoditi mogu, i oni che nam odmah odgovoriti: „ Bog jim je tu moch dao, i vladu sverha nas ljudih pridao. “ — Ladi je li, vi si boga pridstavljate kao kakvog zemaljskog gospodara, koji je vinograd jednomu a polje drugomu slugi pridao, a on doma samo sidi i raçune vodi. Zar nije bog svagdi i na svakom mistu. Zar on neupravlja i neravna sa svim. Njegovo oko vidi sve. Njegova moguchnost moxe sve. Zaſto dakle mislite da je bog drugima pripustio da ljude samovoljno gnjetu i napastuju. Ta ako bi bilo tako, kao ſto vi to sudite i mislite, tada samo pri sijanju morali bi boga moliti, a kad priçme vech zerno sazrivati — onda (jerbo se je u to vrime najviſe tuçe i grada bojati — i jerbo u to vrime onaj axdajeni konjanik najsilnie i najgrozovitie ravnice i berda obterkuje) zato — onda reko vech nebi morali viſe boga moliti, nego na kolina padati i s razkriljenima rukama vikati „ Gospodine grabanciaſu kruh naſ svagdanji daj nam ga danas “ jer po vaſem mnenju on je onaj samovoljnik, koji nam litinu uniſtuje i svagdanji kruh naſ otima.

(sliditche)

Stipan Latkovich.

ZEMLJOTEXENJE.

PROSO.

Ima prosa xutoga, biloga, i cernoga. Proso zgoljnu i dobru zemlju ljubi. Po sterniſtu jeçmenom, i ſeniçnomu drugſa prid S. Antu, a najviſe o S. se Petru proso sije, koje se za to jaro zove. Ono je uhvanije kad se u drugu brazdu posije, to je rechi, poſto se dvaput prioralo. Na gusto nevalja ga sijati: u Taliji jedan put i dva puta dok je mlado okopavaju ga. Ako ga suſa uvati a zelençavo je. u biloçicu uçini se, i bude kao pliva. Ako grad xito obije, ili ga suſa obatali, tada je proso velika okerpa, i naſ texak drugſa o njemu xiv ostane. Od prosa se pura i kaſa vari, i kruh kuva.

A. Kuzmanich

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 26. — NA 28 LIPNJA

IV. GODINA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

KOLIKO LJUDIH, TOLIKO CHUDIH.

Nî moguche, al je podobnie
  Morsku vodu kap po kap preliti,
Nego ljude kroz najçarobnie
  Sile, k sverhi jednoj uglaviti!

Nebo zvizdah nebrojenih ima,
  Al se prie pribroiti mogu,
Kako ljudi za najskuplju svima
  Nagovorit i sjedinit slogu!

Dost' u lugu lista izlistalo,
  Sveg' bi vincem prie nanizao,
Kako jedno, jedno druſtvo malo,
  Sloxno k jednoj sverhi nadozvao.

Dost' travice zemlja ozeleni,
  Sva bi lakſe jedne vile digle,
Al broj ljudih ako i maleni,
  Misli jedne nikad nebi stigle.

Što rosice nebo zemlji dade
  Prie mravçich bi izpio cerni,
Kako ljudske svakoverstne nade,
  Izpunio svit ovi neverni.

Mlinar kako svak na svoju mlinu,
  Vodu hoche da vodi najberxju,
Ljudi tako hoche da poginu
  Chud za svoju, ako i najmerxju! —

Antun Ciganich.

NARODNI OBIÇAJI.

SADAK.

Sadak je oblaçilo, iliti odilo ſto samo za xenske glave sluxi. U nikim Dalmatinskim krajinam, na jedan primer, po Zagorju divojke dok se god neudaju sadake od biloga sukna nose, a xene udate i udovice od modroga domachega sukna nose. Koje su xene dokone i bogate, kad je blagdan, ili veselje kakvo, sadake nose od cerljenoga i vinova skerleta, i od svite modre.

U sadaka od cerljenoga skerleta bude obtoka ili gradja zelena, i uza nju ſareni svileni poplet; po onomu od vinova skerleta, i od svite, bude obtoka cerljena; a sukneni je obtoçen cerljenom obtokom, i ſarenim umetcima.

Svaki je sadak brez rukavah, sprid rasporen, i nepuçi se i nevexe se niçim uba; bude dug do poviſe kolina, i do kolina, i do izpod kolina lipo do lista. U njega ima ogrica, ili ogerca ſto iza vrata stoji; dvi poramice (poramnjaçe) ſto na ramenim stoje; dvi nizperſnice (nizperſnjaçe) ſto se od ogrice do spored pupkom pruxaju; a od pupka sprid do kraja doli, ono se skutovi zovu. Uz skut je klin, to je rechi jedan komad ili riza jedna sukna na klin skrojena i saſivena, da sadak naprid prostraniji izlazi: takodjer uza svaku stranu od boka doli do kraja ima po jedan, i po dva klina, koji su drugda s opake strane zajedno saſiveni, da naprid kao krilo iz sadaka vire. Ozgo, gdino su krajevi tizih klinah, ima s jedne i s druge

strane sadaka po jedan verg na okruga, a drugſa na çetvert; okolo tizih verxah reſenje ima nariskano od skerleta cerljenoga, xutoga, i modroga; pak opet iznutra zelena struka, i cvitichi navezeni modrim, zelenim, xutim, i bilim koncem, a drugda iskitjeno je merdjelicam, i drugim zanoveticam. Iz pod verga ima riza cerljena, a po ſavu od klinah, razvedene su tri struke od konca cerljenoga; sridnja spuſta se do verh promaje, a dvi krajne do donje obtoke, i uz one strukc ima opet krivulj cerljeni i bil. Uz kraj pak svega sadaka po licu priſivena je gradja, to je rechi, obtoçeno je sve rizama skerletnim i strukama, i poplechato na mnogo naçinah. Tako, oko poramnjaçah rize su, koje se do sridnjih klinah pruxaju; a oko ogrice takodjer je rizica, koja ide doli lipo do kraja skuta; a od toga kraja do drugoga kraja skuta sve okolo naokolo obtoka je najſirja, na kojoj s jedne i s druge strane ima promaja, i uza nju rizice zelene, i ſarene, i po njima konjiçi, umetci, ſpiçice, i verſçichi, i drugi razliçni poplet.

Sadak se najviſe liti nosi, a zimi aljina. Kad kiſa pada vergnu xene na glavu jednu poramnicu od sadaka, a drugu na ruku; te se onako zagernu. Kod Gerkah, Persjanah, i drugih istoçnih narodah muſke i xenske glave jedno odilo nose, koje verlo na ovi naſ sadak nalikuje. U Mlecim je jedna slika glasovitoga xivopisca (slikotvorca) *Ticiana Vecela*, po kojoj slikovan je duxd jedan Mletaçki, i joſ uzanj nikoliko licah po obiçaju jedanaestoga vika, a uz kraj je jedna Mletaçka vladika slikovana, i na njoj sadak na put ovoga naſega hervatskoga. (*v. Menin. Il Costume di tutte le nazioni ec.* — Menin, obiçaj svijuh narodah.) —

A. Kuzmanich.

O VRAÇARAMA, VILAM I. T. D.

(Konac v. br. 25, str. 151.)

Sve Bog upravlja i ravna, i koji drugçie misli on griſi. Koji Boga za prijatelja ima, onaj se nema vilah, viſticah, nit i kakvih izpraznih straſilah bojati. Tko che proti nami kad je Bog s nama; al ako je zbilja i Bog proti nami, tada nas on svaki ças, ne u mraku, nego u po svitla dana, kaſtigovati i udariti moxe, i to sve bez vaſih vilah i viſticah... Odpustite dakle i nevirujte ovakove kojekakve bajke, s kojima niſta drugo, nego se samo Bog uvridjuje, serce naſe u bezkonaçni nemir postavlja. Ovakovi praznovirni çovik sam sebi ogorçava xivot, u neprestanoj je brigi i strahu, boji se sad od ovoga — sad od onog, jer nema u duſi njegovoj onog çverstog pouzdanja, to jest povirenja u Boga. Pravi Kerstjanin smatra sva pripetjenja i terplenja xivota svoga, kao odluke viçnjega. U njega polaxe pouzdanje i povirenje svoje. On viruje da bez volje boxje niſta se çoviku dogoditi nemoxe. I zato je uvik miran i vesео. On nikog neplaſi, al se od nikog i neplaſi. Ne u vile i viſtice, nego u Boga viruje, u njega se ufa. —

Al rechiche moxebit koji izmed vas „ kad nema vilah i viſticah, indi i ono u svetom pismu nije istinito. — Sveto pismo starog zakona govori i svidoçi da se je viſticah — ovih çadoçinjah, u ono vrime nalazilo. Šta che te viſe. “ —

Istina je u dogodopisju kralja Saula dolazi i navodi se takva jedna viſtica, copernjica bajalica, kako li bi ju çovik nazvao, koja je kako se onde veli duh pokojnoga Samuela uzkrisila. - Medjutim ſto se ovoga dotiçe, svi tumaçitelji sv. pisma u tomu se slaxu i toga su mnenja, da je ovo umitna i potajna prevara bila; da se je ova xena samo laxljivo hvalila, neuke i neviſte ljude samo praznovirno varala, da ji obmami, kao da ona toboxe umi i moxe duhove mertvih iz grobovah izazvati, za tajnosti kad treba obilodaniti. Ovo je bila xena koja se nije bojala Boga i sramila ljudih, odperto i tako glupo lagati i svit zasljepljivati. To se je i u novia vrimena toliko putah pokazalo, da je uvik i svagda u takovima sluçajevih gola prevarka i zasliplenje u potaji lexalo. Što se pako onih coprenjakah dotiçe kojima se i Mojzia u starom zakonu pedipsom smaknutja grozi, ovo su takodjer takvi ljudi i xene bile, koji su s razliçitima praznovirnima naçinih i prevarama Israelitance od Boga na krive putove navodili. Zakoni Mojziini grozu jim se smertju, kanoti varalicam zaradjujuchima i trujuchima duſu i serce puka. A ne kao da bi on zbilja u nje kakvu izvanrednu moch bio postavljao; ne, kao da su one zbilja tuçu, nesriche i bolesti proizvadjale.

Rechiche moxebiti koji joſ i ovo: „ Ta znamo viſticah coprenjakah bivalo i nalazilo se

je u stara vrimena. Viſtice coprenjake obiçavali su u ono doba poglavito na lomaçah paliti. Mnogi takvi dogadjaji çitaju se u knjigama onog vrimena. Mnoge xene, silni ljudi na ovi su naçin poginuli. Mnoge ovakove xene dovedene prid sudiſte onog vrimena odperto su izpovidile i prid sakupljenim svitom oçito kazivale, da one s vilama i viſticama obchenje imaju. Indi ſto je u ono doba moguche bilo i nalazilo se, zaſto nebi danas. “

Istina je, xalostna doisto istina, da su u stara vrimena mnoge ovakove xertve pale. Xena il çovik kao viſtac il viſtica obtuxena bi prid sud onog vrimena dovedena. Ovde sakupljeni tuxitelji podigoſe krivnje svakoverstne proti njoj. Meni je ovo, drugom one uçinila, viſtica copernjica je rekoſe, ima obchenje s duhom neçistim, s vilama viſticama. Nek se spali i saxge.“ — Mnoge od ovakovih xenah biahu sasvim prave — braniſe se, opiraſe se govorechi da one viſtice nisu, i da nikako obchenje s duhovih nemaju, — nu praznovirni tuxitelji okorno tverdiſe, vikaſe, xeliſe, nek se spale te spale. Što bi i zbilja çestoputah bez svakog miloserdja uçinjeno i izvedeno, jer stareſine kojima je vlast u ſakama bila isto su tako glupi i budalasti bili, kao i puk. Slipi puk evo joſ i godine 1846 u Trençinu bio bi tako jednu xenu spalio, da ga policia u toj njegovoj neçoviçnosti i kervoloçnosti neprepriçi. — Koliko se znade god. 1716-17 u Segedinu poslidnji su put ovako jednu xenu saxgali. Kasnie i mudrii vik ovc je kervoloçnosti ukinuo, doçim je uvidio, da je u zalud svako copranje i bajanje, i da nema mochi bez mochi boxanske. Da bi zbilja ovakovima xenama kakva moch u ſakama bila, jao svitu.. Kao koza dugim repom svu bi ſumu pomlatile. — Zar bi smio tko tada njima samo jednu xalnu riç prigovorit. O çudno bi ga na sve moguche muke i nesriche posadile. Nebi bile sinje kukavice kao ſto jesu... One su se dakle pravedno branile, zaklinjale i preklinjale da nikakvo druxenje i obchenje s duhovih nemaju. Nu badava glupi svit biaſe si ovo u glavu uvertao, i nije jim virovao pa nije. — Medjutim bilo je zbilja baſ i takovih, koje su same zbilja mislile i u glavu si uvertale da su one viſtice, i govorahu prid svitom odperto i oçito, da obchenje i druxenje s vilama i viſticama, svojima posestrimama, imaju. Bilo je istina i takovih, medjutim ovo su vam bile, i danas obiçno jesu, chaknute, polubudale i s uma siſavſe xene. Ajdemo i danas u ſpitalje i ludaçke domove, i najti chemo tamo uvik ljudih, od kojih se jedan za kralja il kakvog princa derxi. Drugi paka, s' ovako praznovirnima bajkama okuxen, — s vilama i viſticama neprestano posla ima, s njima se bori i vojuje. Tretji opet za od djavla obsidnuti scinu se i misle. I od ovud je eno, da mnoge takove lude, prid sudom i mnoxinom svita se izrekoſe, i do zadnjeg svog çasa od riçi svoje neodstupiſe, da su one prave viſtice — to jest prave budale. Medjutim moglo moxebiti i ovo biti, to jest, da su ovakove xene i ljudi miseçnjaci bili. Drugi su jih na verhuncu kuchah il drugdi nochu vidili i odtud rekoſe: Ovo su viſtaci i coprenjaci. Il je bila moxebiti bolest katelepsia zvana. U ovoj versti bolesti izgube se obiçno sva chutjenja tako, da ga moxe çovik bosti, tuchi, a on niſta nechuti. U çasu napadnutja takvog, kretje se on, smije, ceri, govori, i tada su moxebit niki rekli: ovo je evo coprenjak i s duhovih nevidjenih sada govori. — A moxebiti su i oni sami to joſ potverdili, hotiuchi druge varati. Ovaku je bolest Muhamed turski imao, pak je svoje varao, da se on u to doba (napadnutja) s Arkandjelom razgovara, koji ga toboxe, kako on veljaſe u taj ças poduçava i savite mu daje, kako che novi svoj zakon skrojiti.

Medjutim dopuſtjam i sam, da je bio u staro doba moxebiti gdikoji baſ i pravi viſtac, to jest pravi neçovik. To razumim takove ljude, koji su siçanom il kakvim otrovnim travama uprav — ljude i marvu morili i trovali. Ovakovi i nisu niſta boljeg zasluxili nego da se duſom i tilom saxgu i spale. Ovakovih ljudih moxe se joſ i danas nalaziti, koji s razliçitih otrovnih travah marvi i ljudma naſkoditi bi mogli, koji razliçite bolesti da i naprasno uginutje marve proizvesti bi znali. Za ovakovog ſta uçiniti i izvesti netriba pomochi djavla, vilah, il bog zna kakih drugih duhovah. Dosta je bezchutljivo pokvareno i neçoviçno serce. Serce ſto se zloche i opakosti dotiçe djavlu sliçno. — To je samo potribito i viſe niſta. — I jerbo se je u ono doba moxebiti zbilja nalazilo takovih ljudih, koji se nisu boga bojali ljudma i marvi na ovaj naçin ſtetu prouzrokovati, to se je onda mislilo da biva kroz copranje. I to se je s tim viſe copranju i kojekakvima izvanrednima mochima pripisivalo, ſto su ovakove

xene i ljudi, za skriti svoje bezdušno oruđje, običnu kojekakve izmišljene ceremonie pridodavale, da s time samo oči i pamet ljudih, od iztraxivanja pravog uzroka odvrate — i bezdušno dilo svoje prikriju. Od ovakovih ljudih imamo se i danas bojati, a ne od vilah, višticah i kojekakvih izvanrednih duhovah i sablastih. — I ovo je ono što sam vam kazati toliko xelio. Uzroke i izvore ovih vertoglavicah i izmišljotinah ljudskih nastojatichu drugi put vam pridstaviti.

Stipan Latkovich.

KORIST.

Picha, ili kerma zimna u nerodnoj godini.

Krupno i sitno blago obično se u nas kroz zimu senom ili slamom ispichiva. Iza sušne i nerodne litine ljudi harni, prometnice prave, pametno pridvidjaju kad uz zimu marvi hrane neche dotechi, te dosta beršcha (granja), i lišcha nabavljaju, da im blago od ergje i od glada nepokrepava. I zaista to su mnogi vištaci i mudraci priporučili i hvalili, a o tomu je pisao 1788 god. izverstni Splitski vlastelin pokojni *Ante Michieli Vitturi* u svojoj spomenki o rasplodjenju govedlah po Dalmacji.

Svakojaki germ moxe uz zimu picha dobra biti, ako se u orno vrime kreše, guli, pak suši, i ljudski doderxava. Od velike Gospe do male, a u planini tamo do Mijol dana, doklegod slana nepane, običajno se za pichu granje i verovlje siče, ili lišche guli, to što je onda ono posve kripostno i zdrilo. Ako se to učini prie nego se dervo, iliti stablo sasvim razgranalo, naudilo bi mu; a pošto se vech lišche na njemu osuši i uzvedaši, blago ga rado nejide.

Xivotina najradije pritisne jisti jasenovo, murvino, trišnjovo, lozno, i brezovo lišche, što u njemu slasti ima. S takovim lišchem valjalo bi mišati hrastovo, orijovo, jabukovo, dunjevo, grabovo, klenovo, verbovo, itd., to što je ovo lišche gorko i ljuto, i kad krave, ovce, i koze samo o njemu xivu, po mliku dobre nisu, jera im mliko prisiča, prosuručava, i uzbija. Nerado pak blago jide bukovo, bristovo, lišnikovo, i za nevolju (po primorju) planikovo, zelenikovo, cernikovo, i. t. d. lišche.

Jedne godine (kao što je običaj u Taliji) valjalobi lišche guliti, a druge bušnjaste ogranke sichi. Beršche i lišche triba na suncu sušiti, pak ako dosta prostrane pojate neima, granje ono iliti berst u listnjak sditi, neka je kitje u sridi lipo sloxeno, a ozgo čversto utverdito i pokriveno. A razumi se pak da lišche triba u suhotu zbiti, a dobro je i mišati ga sa senom, s ditelinom i s drugom travom. Jasenovo, trišnjovo, bukovo lišche najviše se govedim daje, a hrastovo ovcama, a magarad i koze neka što drugo berste.

U Taliji xenske glave, i momčad u goru, i u planinu idu, po njoj travu kose, lišche sa dervecha iz gričah, polah, i špiljah virechc kuda xivotina dopriti nemegu, kidaju, te u vrichu zbiju, uperte, i kuchi nose. A u našoj chelavoj derxavi jošte valjalo bi i goru sijati, pak li [illegible] one rasadjivati po ledinama, pokraj potoka, po mergiljim, oblošçichima, kako je jesenas u Zori napomenuto.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 27. — NA 5 SERPNJA

ZORA DALMATINSKA.

IV. GODINA — 1847

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Žadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

CHUDOREDNOST.

ŠUXANA.

(*Produxenje v. br. 3, xtr. 18.*)

Po prilici jedne gerdne munje, puče gerdobni glas po svoj Babilonii sverhu dogodjaja bidne Šuxane: svak kaxe, i jedan s' drugim razgovara se i po kucham i po ulicam gradskim ne samo, da li i po selim i po svuda... sverhu takove njezine sramote. Nitko viſe za nju mari, svak ju gleda s' krivim okom; svak ju cini nepravednu. Rodbina kervavo merzi na nju; vlastelice pljuvaju na njezino ime. Nije, koi bi joſ viſe povirovao. Njezin otac njoj neviruje; njezina mater jednako neviruje, joſ tja njezin mux neviruje; ni sinovi njezini, ni bratja, ni sestre, ni svekar, ni svekerva viruju; ni sluge, ni sluxbenice, ni komſie... sva Babilonia samim viruje starcim: — *credidit eis multitudo.* — Ah tuxne Šuxane! Ah privelike njezine xalosti! Ah pakleni *Judices*, *Presbyteri*, *Senes!* Opaki: stanite vech rastezati poſtenje ove pravedne vlastelice; mirnu u njezinoj pravednosti ostavite. Njezina bo pravednost s vrimenom hoche nju osvitlati, hoche nju opravdati, i očistiti, i od smerti osloboditi. Njezina pravednost hoche svih vas pogerditi i na sramotnu smert osuditi. Himbenici! umirite se! – umiriti se? u istinu neche, zaludu im je govoriti. Paçe, kako more uzbunjeno od sile straſnoga vihra zaserknutu ladju tverdo sapetu derxi na sebi, i verlo valja s' njom na sve strane, i s' neumornim svojima valovim gerdno pljuska po njoj; hita priko nje jidne svoje pine; verti s' njom naokolo; sad ju popuſta, sad ju pritexe k' sebi; sad ju valja na jedan bok, sad na drugi; sad ju privracha, sad ju razvracha; sad ju podixe, sad ju stermo pritiska... nedaje joj ikakova počitka; paçe priti joj serdito, rastergnut ju na komade, razruſit ju u treske. Po isti način i ovi gerdobni starci svedjer uspaljuju skončivljiv plamen razaxgata svoga gnjiva, i rigaju gadnu pljuvaçu svoje xivotinske putenosti, i rexu kao toliki razjidjeni psi, protiva bidnoj i pravednoj Šuxani.

Sutraſnji dan veliki dio puka, viſe začudjena neg smutjena sverhu dogodjaja Šuxanina, uputio biaſe se, za bolje poznati stvar, k' Joakimu muxu Šuxane, i u isto vrime uputila se bijahu i dva himbena sudca za osvadit ju gerdobna njezina priljubodinstva i tako od istoga njezina muxa viditi ju osudjenu na pogerdnu smert. Onda bijaſe, kad oni navistiſe i Joakimu i puku, da se prid njihov obraz dovede nevoljna Šuxana. Što učinjeno, vidi se privedena Šuxana naslidovana od roditeljah, sinovah i rodjakah njezinih. Po njezinu običaju imadjaſe ona pokriven obraz, narediſe, da joj se odkrije lice i tako da se svak s' njom ruga. Plaçe nevoljnica! Plaçu i njezini! Plaçu i svi koji ju poznavahu. Sasvim tim ustadoſe se vuhveni sudci kao dva kervoločna axdaje u srid svega puka, pruxiſe oskvernjene svoje ruke sverhu njezine glave kunechi se, da je biahu zatekli na gerdobnomu priljubodinstvu. A Šuxana!

Śuxana grozi se, plaçe, kervave roni suze, uzdiʃe, oçi uzdixe k' nebu s' punim serdcem ufanja pram Bogu! A starci? Starci po put dva razaxgata za njom *baka* muknuʃe ne samo, dali i kao dva grabecha vuka ruknuʃe prid svima himbeno laxuchi; da kad oni mirno ʃetahu po gizdavoj vochnici, ujde ona su dvi svoje divkinje, i do malo potlen naredi obima, da otidu vanka, za ostati sama, i da zatvore vrata od vochnice. To uçinjeno mi oba vidismo onamo iz gustih i urednih stablaʃcah tajno izajti jednoga prikladna mladicha: istom upazivʃi jedan drugoga, naizminu pozdravljaju se, i dragovoljno jedan k drugomu priblixa se, vruche ljube se, serdçeno gerle se; diʃu prikorednu ljubav; xarko zaplamenuje jedan pram drugomu; kao dva xestoka plamena zavijaju se medju sobom; na izminu slipochno pridaju se sebi istim; bezobrazno zaboravljaju se sebe istih; puteno podlaxe se jedan drugomu: upadaju u gadni grih.

Mi dva sve to onamo iz burnoga kuta vochnice, kroz grançice urednih stablaʃcah, videchi, zaterknusmo se k'. njima. Oni videchi nas blizu, rastadoʃe se u tren: mladich kao jedan verlovit lav, oʃtro skripljuchi zubim na nas, i pritechi s tergnutim noxom u ruci ubit nas ako ga nebismo slobodna puʃtali, i tako uteçe nam. Jaçji bo od nas biaʃe. Uteçe i Śuxana, i gola u kupaliʃte uvali se. Priblixavʃi se k' njoj, upitasmo ju: koi ono mladich biaʃe? Nehoti nam ga odkriti, vech ljuta kao ʃarovita zmija na nas zvixdi: razaxgata od putenosti, valja se kao morski medvid po kupaliʃtu: bezobrazno na nas pogleda: odkriva nam gnusavu svoju golochu: golim rukama maʃe na nas brez da se ositimo, ʃto bi od nas hotila: razaxgata kao xivi oganj uspaljuje se na nas: okriche naokolo oçi kao dvi strile, jedabi upazila onoga mladicha, i k' sebi ga zove s' uzdahom. Mi zaçudjeni sverhu tolike njezine nepristojnosti, poçesmo ju karati govorechi joj. — Nesrichna! gdi je tvoje poʃtenje? a gdi je tvoja xenidbena çistocha? Gdi ti je ljubav pram tvomu çastnomu muxu Joakimu? Gdi ti je rodoslovna çast, vlastelost, sjajnost..... tvoga kolina? Što che od tebe rechi sva Babilonia? Roditelji tvoji, tvoji sinovi, tvoj svekar i svekerva; tvoj diver i tvoja zava; tvoja bratja i tvoje sestre i tvoje neviste; u jednu riç, sva tvoja rodbina toliko muxevlja koliko oçevljeva, ʃto che igdar od tebe rechi? Deh! usvisti se, o Śuxano! Ostavi se priljubodinstva jurve znadeʃ, da takova i tolika krivina dohodi biti pedipsana s' gerdnom osudom teʃkoga kamenovanja. Velika xalost jest naʃa, tebe poznati u tolikoj sramoti. Mi oba serdçeni priatelji jesmo i tvoga muxa, i tvoga otca, i sve tvoje obitili toliko muxevlje koliko otçevlje. U kripost tolike naʃe ljubavi i serdçenoga naʃega priateljstva prama svima tvoizim, tverdu viru ti dajemo, da oçitovati nechemo te, prem da bismo u duxnosti bili; samo ako nam se obechaʃ, ostavit se za uvike od toliko gerdobna dilovanja tvoga. A Śuxana ʃto odluçuje, ʃto li nam odgovara? Vriʃchi na nas kao bisna divokoza, i buça iz kupalnice pram nami po put gerdnoga kokodrila iz rike Nila pritech nam proxdrit nas, i sunut se na nas po put straʃnoga orla, za s' noktim izkopat nam oçi. Nevidjaʃe se na njoj viʃe obilixja çoviçanske razbornosti, ni xenske opaznosti. Bez srama i bez straha boxjega na nas je navalila, niti joj drugo manjkaʃe, neg da se maʃi na kojegod oruxje i da nas pobie. Gerdobno jest nas ispsovala kao da smo najsramotnii medju ljudim. S' njezinim zmiinskim jezikom opsovala je naʃe ime potvorila nas je najsramotniih zlotvornostih. Zapritila nam je, da, ako ju u pervaʃnjoj njezinoj slobosti nebismo ostavili, ona bi nas osvadila svomu muxu Joakimu i svoj njezinoj rodbini, da smo je nagovarali na gadno priljubodinstvo.

(*sliditche.*)

O. Kost. Boxich.

KRALJ ATILA I TRI NJEGOVA SINA.

Narodna Pripovidka.

Kralj je Atila devet godinah od gube bolovao, i uz to vrime nije se nigda njemu moglo likarie nachi. Najposli nauçe ga likari, da tamo daleko u gori maslenoj ima voda Jordan, i ako one vode dobije, i njom se opere, da che ga odmah guba prochi. Onda kralj sluge na tu vodu poʃalje, ama nijedan nije znao na nju pogoditi. Sad che mu tri sina njegova rechi: „ Otac naʃ, prosimo te, daj pusti nas tu likariu potraxiti " — A on che im odgovoriti: „ Dico moja, sva tri na jedan put pustiti nechu i nemogu, nego jednoga

po jednoga „ — I on najstarijega sina odpravi davʃi mu veliku jaspru za troʃak.

Hode taj sin svojim putom; a kad je podaleko od svoje kuche bio, sriti jednoga starca na putu (a to bijaʃe Gospodin Bog), i ovaj ti ga upita: „ Sinko moj, kuda si se ti odpravio tako daleko na put! “ — On njemu odgovara: „ Što je tebi stalo kamo ja sada idem “? — A starac njemu: “ Ajde ti, moj sinko, ama nemoj se eno onde u onu kerçmu navratiti; u njoj divojakah razbludnicah ima, i ti cheʃ za uvik nesrichan biti! “ — Odgovara on starcu: „ Što je tebi stalo za mene i za one divojke; ta ti znaʃ da su one meni mile “ — Kad on do te kerçme, a to ga one doçekaju i unutra odpeljaju, pak kroz tri dana i tri nochi tu je svu svoju jaspru istroʃio, i uza to je i duxan ostao, i neimajuchi çime svoj dug platiti u tamnicu ga spercaju, gdino che tri miseca danah tamniti.

Joʃte bolestan otac svomu sridnjemu sinu govori: „ eto nije moga starijega sina a tvoga brata: ajde ti, moj sinko, meni likarije donesi, a za svoga brata napitaj, je li on xiv, ali mertav. “ — I taj hode onim putom kakogod i brat mu; ali ga oni isti starac sastane, i rekne mu: „ Kud si ti, sinko moj, naumio: u onu kerçmu ʃto je malo napervo, da se nenavrachaʃ, jer cheʃ za uvike nesrichan biti, kakogod tvoj brat stariji; tamo ima lipih divojakah; one che tebe na zlo napeljati! “ — On che starcu odgovoriti: „ Moj stari, meni su i do sada divojke mile bile; ʃto je tebi stalo kamo ja idem? “ — I on tiʃtimice u tu kerçmu unidje, i one ga divojke private, i tu je bio tri dana i tri nochi, svu je jaspru svoju satroʃio, i joʃte uza to duxan ostao, da on nije imao dug çim platiti, te su ti ga u tamnicu k njegovom bratu vergle.

Sad proʃlo je mnogo vrimena da Kralj svoja dva sina nije vidio, te ti on zove svoga najmladjega sina. “ Sinko moj, ajde ti meni likarije donesi, i za svoju brachu raspitaj, nebi li ju gdigod naʃao, ali za nju çuo „ — Onda se on spravi i hode na daleki put. Kada je podaleko od kuche bio a to sastane njega gospodin Bog u priliki jednoga starca, koji zapita ga kamo ide: a on njemu sve iskaxe kako mu je otac gubav, i na vodu Jordan ide, i kako mu brache neima. I starac naputi ga kako che do te vode dochi, i joʃ mu reçe: „ Moj sinko, ti ajde svojim putem, i kada dodjeʃ eno do one kerçme, ti nemoj sinu, u nju uchi, jer cheʃ nesrichan biti; nego ajde svojim putom, i ako se tebi trevi tvoju kerv odkupiti, a ti nemoj ni za pol kraicera, jer te hoche nesrichna uçiniti „ — I starac mu jedan zvonac dade, i reçe mu: “ Ako ti do potribe dodje, a ti onda zazvoni; ja chu tebi u pomochi biti svaki put; a kada dodjeʃ do maslene gore, nachicheʃ svakojake zvirine, no se niʃta nemoj bojati. Kada pak na vodu Jordana stigneʃ, jednoga cheʃ goluba nachi, i on che tebe pitati zaʃto onu vodu uzimljeʃ — a ti cheʃ rechi: ja uzimljem u ime Gospodinovo! — Tako che te do tri puta pitati, a ti njemu svaki put onako odgovori. Onda che golub od vode Jordana odstupiti, a ti onda moxeʃ vode zavatiti, i jednu granu od masline odkinuti, i onom granom sav tamo oni svit prokleti odkupiti “ —

On starca lipo posluʃa, i tamo dodje, i vode zavati, i granu odkine, te sav oni svit odkupi. Sad on misli: Boxe moj, ʃto to moxe biti! i uʃavʃi u jedan dvor nadje samu jednu divicu, koja je tako zaspala bila, da za se nije znala; i zaçudi se on ʃto to moxe biti gdi je ona tako onda zaspala. Nego ti se on odmah u nju zaljubi i s njome prispava, pak naçini jedno pismo da se zna çiji je, i pod jedan stol pod peçat vergne. Poʃavʃi otale cha dodje u jedan grad, i çuje gdi zvono zvoni kako na smert, te upita jednoga çovika: ʃto ono zvoni. Ovaj che mu odgovoriti: „ Moj brate, zvono zvoni ʃto se dva çovika pogubiti imaju u ime jednoga velikoga duga ʃto su oni uçinili, a neimaju sad odkle da ga plate.“ — Ide on tamo da vidi koji su to pogubljenici. Kada on tamo, a to za njegovu nesrichu jesu njegova dva brata na smert osudjena, to ʃto su dvadeset i jednu hiljadu viorinah duxni bili. Sad se on na nji smiluje, tu jaspru onças izbroji, i tako glavu im odkupi.

Kad se on zatim s njima sastao i kazao im kako je do one vode doʃao, i do gore maslene, i srichno se do njih vratio, to su oni dobro pazili ʃto je on njima kazivao, i pomisle: Kada mi kuchi dodjemo, a niʃta naʃemu bolestnom otcu nedonesemo, on neche nas u milost primiti; nego ajdemo da onomu mladjemu bratu onu likariju otmemo, pak da mi njega kakogod smaknemo. — Nego najstariji brat reçe onomu drugomu: „ Ja znam za jednu pechinu; u njoj lipe ruxe ra-

sta; tu cheme ga mi privariti i u pechinu baciti, a uzetichemo onu vodu, te chemo je otcu doniti, i on che onda ozdraviti, i nas u milofchu primiti ". — Što su govorili, to su učinili; svoga su brata u pechinu onu bacili.

On bijafe tri dana i tri nochi u toj pechini, i vech ga je glad primotao. da nije vech mogao xiviti. Tada njemu na pamet dodje ftono mu je starac oni govorio: da on svoje kervi neodkupljuje makar za pol kraicera, jer da che ga za uvike nesrichna učiniti. I nadje on oni zvonac fto mu je stari za pomoch dao, te on zazvoni, i k njemu dodje oni stari, i njega izvadi van iz pechine da nije glavu izgubio, i reče njemu: „ Ti ajde k tvojoj kuchi, i nachichef svoje konje gdi od kuche idu; onda che se jedan konj pomokriti, a ti naberi one prafine i vode, i to daj tvomu otcu, te che on ozdraviti; a ono fto su tvoja brachá donila onu vodu od Jordana, nije nifta pomogla, niti je otac ozdravio. " —

E tako on kuchi defavfi otca svoga onim namaxe, i izliči ga posve. Sad njegova dva brata bili su vavik na njega ljuti, i nisu ga mogli od nenavidosti terpiti, i gledali su kako che ga s otcem svaditi. Najposli kriva su pisma pisali, da on hoche svoga otca drugomu kralju izneviriti.

Kada je otac vech vidio da oni njega po nikako terpiti nemogu, reče im: da ga metnu u tamnicu, neka tamni dokle neumre. I oni to jedva dočekaju, i njega bace u prokletu tamnicu, gdi je on devet misecih danah tamnio brez jicha i nikakvoga picha. Kad se to devet misecih naverfilo, pife ona divojka od Jordana, da joj kralj pofalje sina najmladjega, ako pak nije xiv, da njegove kosti pofalje; ona che s njima divaniti, jesu li one Jordan odkupile. —

— Šalje njoj kralj najstarijega sina; a kad on k njoj dodje, i ona njega vidi, upita ga kako je do nje dofao: a on njoj odgovora, da je na konju dofao, i da oni mladji mu brat za kojega ona pita kod dvora je ostao, te fto otac neche da ga od sebe pufta. Tadar ona njega u tamnu tamnicu metne, pak ga sutradan dade pogubiti, i odmah pife kralju, da je ona kraljica silna, i ako mu sina mladjega nepofalje, da che na derxavu njegovu udariti, i pogubiti ga. Kada to kralj čuje, i vidi da che ponj zlo biti, on ide na pokornost k onomu sinu u tamnicu: kaxe mu fto ona kraljica ifte i priti, i nastane ga prositi, da ide on van iz tamnice, ali da njegove kosti pokupi. Nije htio sin na to da pristaje, niti kad ga je majka dofla svojim mlikom zaklinjati, da odanle izadje. Najposli oni mu se starac prijavi, i na to ga nagovori, te on podje tamo na Jordan k onoj kraljici, (koja je po onom sastanku zatrudnila, i sina rodila) i ona ga po onom pismu, fto je pod stolom ostavio bio, za kraljeva sina poznaje, te se oni pozakone, i on tamo kralj postane.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 28. IV. GODINA

NA 12 SERPNJA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DALMATINSKI OBIÇAJI.

SEDMINA, ILI PODUŠJE, DACHA.

(*Convivium funebre.*)

Kadno jedno çeljade umre, ljudi iz one kuche gdino je ono umerlo, odmah po pokopu imaju jedan ruçak izstaviti, ſto se u ovoj naſoj Hervatskoj ruci *Sedmina*, i *Poduſje*, i joſ *Dacha*, zove; a koji na to blagovanje dodju, zovu se *poduſjaci*, *zajmenici*, i *bratimi*. — Koja je kucha bogata vola ubije, bravçe, kozjaçe, janjc zakolje, kruh, sir, smokve, bungur, vina, rakije, i svakojake hrane, koja je za jisti, izobila pripravlja; a u postu varivo vari, bakalara, druge kakve ribe, kupusa, i t. d. iznese: ama drugda, za poſtenije uçinit, u nedilju kad je mers sedminu daje.

Poduſjaci praznoruki na onu sopru nedolaze, vech svaki kako dosechi moxe, donese po jednu, po dvi, po tri libre u novcu, po zaoblicu, kokoſ ili piveca peçenoga, sira, vina, rakije. Iz jednih kuchah dodje po dvoje, po troje, i po viſe çeljadi, i svako prie nego za ruçak sidne reçe onim xalostnim kuchnima: „*Hvaljen Isus! Ja vam se xalujem za vaſim* (koji bude) — *Bog pomilovao onu duſu, koja je poſla od ovoga doma! — Svi chemo umriti; nemojte se smuchivat.*“ — A oni odgovaraju: „*Bog ti se dao radovat! mi smo smucheni,* i t. d.“ —

Kada ruçak izadje xupnik ga blagoslovi, i sva ona skupſtina s njim Boga moli, pak sidnu, te jidu sladko kolik da nije xalost, i joſ se razveseljavaju kadno vino i rakija uzmiſa se. Tu spominju pokojnoga, i vridnosti njegove iskazu, i dvaput obrede se napijajuchi u pokoj duſe njegove. Glavni prijatelji, pop, i gospodar od one kuche zajedno za jednom terpezom blaguju, a ostali bratimi, i bratimske xene, i dica pobaſka. Ta je sopra puno pohodjena (osobito ako je stareſina umro), i tu prosjaci dolaze, kojima se jisti daje.

Kad su poblagovali uçine molitvu: reku po nikoliko oçenaſah, i zdravih marijah, i Gospu pozdravljaju sve za onoga mertvoga. Prid njima pop, ili redovnik govori molitvu, u xupa mu odgovaraju. Xene od one kuche kad çuju gdi su oni molitvu sverſili, k njima dodju, i dva puta obxale okolo njih sidechih za soprom. One na glavu aljinu, ili sadak nataknu, i njim zaçepe oçi i obraz tek da mogu prida se gledati u zemlju, i na glas ciçechi, i plaçuchi nariçu: „*Blagujte, koji ste se muçili okolo naſega stareſine* (ili tko bude) — *Jao moj dragi mili! Ajme moj kuchni poglavica* (ako je stareſina umro!) *Komu si me ostavio; komu si ostavio siroçad svoju! Kako se nespominjeſ svoje kuche, svoga blaga! Kako si mi ljuto zaspa!:.. Tko che plug tvoj, i volove tvoje sekat! Tko che uraniti rano, i tvoju mladjariju probuditi na tvoju radju! Tko che pusta tvoga konja jaſti; tko li che oruxje tvoje uderxati* i t. d. — Ako je mlad umro:

Nismo se ni nagledali ni naljubili; nisam ti se ni napriverchala bolesti tvoje! otiſa si mi mlad i zelen! i t. d. — A bratimi ji tiſe i razgovaraju, i oni puno putah od milinja proplaçu, jerbo je to xaljenje tako tuxno, da bi i kamen proplakao. — U jednim krajinam toga obiçaja i razloga neima, nego poſto su se najili i napili sviche zaxegu, i pri njima sa xupnikom reku svetu veçernju za ispokoj duſe onoga mertvoga; a kad se to sverſi, onda ji gospodar opet ponudi, i oni, ako im se raçi, opet na jiche i piche naklope se, i sve opuvaju. Najposli, ako je zima, idu k vatri, vino, rakiju piju, lulu puſe, bace se u veseli razgovor, i ako je velika xalost u onoj kuchi, i xalostnike inaçe razgovoriti nemogu, koju ſalu zbiju i igru zametnu. Na jedan primir: dodju te uzmu jednu iglu, u nju kenac udiju, i zadiju je u jedan ugljen, pak to nada se obise. Sad uzmu jedan obruç, pa osam, deset njih krozanj glavu provuku, i tako namiste se i okolo naokolo porede, da im u srid sride spored glavom oni ugljen visi. Onda jedan zapuhne, a ugljen lela, pak koji nije vridan parom od sebe odbiti, oxexe se, te bude smija dosta.

Na sedmini se popostoji jedan i dva dana, a prije nego se zajmenici kuchi svojoj razidju, daju ko po jednu, ko po dvi po tri libre gospodaru od one kuche, koji kad sve te novce pokupi, pridaje ji popu da mise govori u pokoj one duſe. Na jednim mistim, koji su bogati i gostoljubivi, osminu daju, to jest na osam danah posli smerti onoga svoga, ruçak zgotove, i nanj opet pozovu pristalije prijatelje, i popa, te se çaste; i joſ se to drugda çini kad izadje onoga pokojnika god, iliti obadnje godiſte. Xene idju po nikoliko putah na grob, nanj kleknu, i glavu zamotanu sadakom, ili çim drugim nanj naslone, i tu prinemaxu se i isplaçu, i nedaju se otisnuti od groba onoga, te ji valja viſe putah na nagon kuchi voditi.

A. Kuzmanich.

KORIST.

Kako se imaju vertlovi çuvati od gusinah, cervih, kerpuſah, buaçah, i druge gamadi.

Na kupus, i na drugo zelje namechu se buaç, lopurica (osobito ona nochna), muſica, cerv, spax, i. t. d.; ali najgori mu je neprijatelj gusina, koja se u lepira pritvori, i po latinski zove se *papilio brassicae*. Trista se zapisah od gusinah izmislilo, ali malo koji je pomogao. Jedan put razgovarajuchi se ja o tom poslu s jednim prostim çovikom, iskreno rece mi: „Ta ja znam kako valja gusine umesti. Ruxno jest, ali je probitaçno! Kad çovik uzme jedan liſt kupusni, i u nj jednu xivu gusinu zamota, pak triput oko vertla obnese, pak prigrize je na dvi pole, i one dvi pole na dvi strane baci, sve che gusine same izginuti; treche jutro neche biti nikakve!! — „To mora biti toliko probitaçno, koliko ono ſto g. Vuk u svom riçniku o metilju piſe: „Serblji kaxu da od metilja nema lika, i za to pripovidaju da su Nimci uvatili djavola, pa ga pitali ſta je lik od metilja; a on im kazao: Kad polipſu sve ovce do jedne, onda onu poslidnju treba obniti oko tora, pa viſe ni jedna neche lipsati osim nje."

Glasoviti zemljotexenja uçitelj Filip *Re* veli, da zelje u onim vertlovim najviſe propada, koji nisu ljudski obradjeni. Zima svakojaku gamad najviſe umiche; za to zimi, i joſte uz proliche i jesen kadno studen iznenada okrene, pametan vertlar neka lopatom zemlju izmedju kupusa, i drugoga zelja çesto priverche; tako che na dvor izagnati cerve, kerpuſe, gusinske gnjide, i drugi gad, ſto pod zemljom pribiva, i zima che ji umesti. Opet je koristno to tribiti koliko se moxe kad se na listu vidi, kao ſto valja tribiti i klja kad nanj pada. Jedni u nas na ſtetu njihovu veliku tako to zapuſtaju, da od kupusnoga tersta neostanu im do bacelji, iliti gola ona rebarca.

Gdi se nameçi puno kerpuſah, popichah, cervih, i t. d. vridno je jednu malu skrinjicu naçiniti ozgo ispod zaklopca izſupljikanu, u nju vriſke konjske kerkaljine verchi, pak je u zemlju zakopati toliko da iz nje neviri. Oni che gad u tu skrinjicu verviti; a svaki dan po jedan put ima je çovik vaditi, i od onoga oçistiti, pak opet kako i prie zakopati. Dobro je po vertlu i malo klaka baciti, ili luga, iliti çadje posuti. Jedni (u Taliji) izmedju kupusa lochiku sade, na koju gusine najradije namechu se, te kupus ſtede; a jedni joſ pametnije po koji struk *datule* (*datura stramonium*) usade, koja udara ruxno, te svojim vonjom gusine izgoni.

A. Kuzmanich.

ZIDJANJE TEMPLA U JERUZALEMU POD JULIANOM CESAROM. [1])

Od postanka kerstjanstva stajaſe Bolvanstvo sa svom svojom moguchnostju oboruxano za pripriçiti njegovo uvedenje. Neznaboxci odsudjivahu kerstjane na takove muke, od kojih kad se spomenemo, nemoxemo, da se na nami od straha koxa ne najexi; sa svim tim kerv njihova biaſe jedno plodno sime, po kojem se od dana do dana broj sliditeljah Isukerstovih uzmnaxaſe. Julian Cesar poznavſi kroz izkuſenost, koliko su nekoristna progonstva, uze novo oruxje za progoniti ime kerstjansko; on pokaxivaſe licumirno, kako da nije protivan kerstjanstvu, i govoraſe suprot okrutnosti progoniteljah.

On misliaſe, da che kroz ovu licumirnu himbenost lakſe svoju sverhu dostignuti. On kuſaſe kako bi kerstjanstvo iz temelja podkopao, i dokazao, da je Isukerst slagao, kada je narekao, da che se Jeruzalem razoriti, i da se neche opet sagraditi, ni uzdignuti. Da je ovo kuſanje njemu bilo za rukom iziſlo, tako nebi viſe mista bilo dvojnosti, da utemeljitelj naſega Bogoſtovja nije bio Bog, i da nije bio ogled, i pridmet svetih knjigah staroga zakona, u kojima se nahodiaſe proroçanstvo, koje naricaſe, da che se tempal Jeruzalemski razoriti. Bilo bi dakle xidovsko, i kerstjansko objavljenje propalo, i neznaboxci morali bi bili na jedan sjajni naçin slavodobitnici ostati. [2])

[1]) *D.r Răſz i D.r Weiss u xivljenju S. Cirila Jeruzalemskoga 4. B. S. 97. 105.*

[2]) *Sveti* Gergur Naziazenski, Sokrat, Teodoret, *i ostali spisatelji cerkovne dogodovſtine svi u tomu slaxu, da Julian u zidjanju templa nije imao drugu sverhu, nego za pokazati, da su laxno govorili proroci, kada su narekli, da che se glasoviti tempal Jeruzalemski razoriti, i tako da bi Bogoſtovju kerstjanskom oteo iz rukuh ona istinita dokaxivanja, koja iz izpunjenja ovih proroçanstvah uzimashe. Polak* Ammiana Marcellina (*l. 3. c. 1.*) *Julian hotiaſe samo svoje ime uçiniti glasovito. Moxe biti da je i ovo gibateljstvo uticalo u njegovo nakanjenje, ali ono nije bilo poglaviti razlog, koi je njega na ovo priduzetje ganuo, i naveo.* U Sozomenu (*hist. l. 5. c. 22.*) *ſtiemo, da je Julian s' neznaboxcim samo kerstjansko Bogoſtovje prid oçima imao. On je prestao za vrime merziti na Xidove s' ufanjem, da che razvaliti, i uniſtiti Kerstjanstvo.*

Julian izdade na cili narod Xidovski s' velikim ulaganjem jedan list, u kojem oslobadja Xidove od svakoga datka, i potribuje od njih pomoch kroz molitvu za srichu, i napridak svoga carstva. On govori: „Prikaxite vaſe xelje, da se ja iz Perzianskoga boja sa slavom natrag povratim: onda chu ja otaj sveti grad, za kojega uzdignutjem jurve od dugih godinah uzdiſete, opet sazidjati, da moga u njemu s' vami prebivati, i s' vami Previſnjega slaviti.“ Ali ovo biaſe samo govorenje od laskanja iliti ulaganja, i prilizavanja; jerbo je u ostalom Julian u svakoj prigodi vazda s' velikom pogerdom, i s' porugivanjem od Xidovskoga Bogoſtovja govorio.

Za ovim sakupi najizversnie, koji se imadoſe u narodu Xidovskom, i upita nje, zaſto viſe ne prikaxuju svoje aldove, kako im njihov zakon naredjuje. I kad mu ovi odgovoriſe, da oni izvan templa Jeruzalemskoga, koi je sada gnjusoba opustjenja, nesmidu aldovati, zapovidi njima, da se u svoju domoviuu povrate, da tempal uzidju, i da zakon opet uvedu; u ista doba obecha njima, da che im polak moguchnosti davati pomoch, kako bi lakſe svoju sverhu mogli dostignuti. Na ovaj glas verviſe xidovi od svih stranah u Jeruzalem. Ponositi s' Carevim zaschitjenjem, i obrambom, ozloglasivaſe kerstjane, i priliſe njima s' velikim pedepsam. [3]) Oni su do malo velike novce sakupili. Xidovkinje dale su na pomoch njihov biser, zlato, i drago kamenje. Julian, za da nje joſ vechma podjari, i userçi, reçe, da je u ſtivenju njihovih knjigah naſao, da je doſao sverſetak od njihova suxanstva, i da se priblixava vrime, u koje che njima opet biti dopustjeno u templu aldovati. On zapovidi svojima blagajnicim, da im izdaju potrebne novce za uzdignutje templa, kojemu se jako mnogo novacah hotiaſe; iz razliçitih derxavah posla njima uçene meſtre, i hitrozgradnike, izruçi upravljanje zidjanja onima, koji su mu bili najvirnii, i postavi sverhu sviuh svoga najglavniega priatelja *Alypia*, koga je on isti u Jeruzalem poslao, da bi se berxe radilo.

Poslie, kako jurve svaka biſe uredjena, dovukoſe na herpu strahovito gradivo; radiaſe se

[3]) *U ovo vrime razorili su Xidovi Cerkve Kerstjanske u Aleksandrii, u Damasku, i na mnogim drugim mistim.*

danem, i nochu, çistech misto, na kojem biaʃe stari tempal, i biʃe razvaljeno, i dignuto iz temelja sve, ʃto se joʃ nahodiaʃe. Nikoji Xidovi pustiʃe za ovu sverhu naçiniti srebrene motike, budake, lopate, i tralje. Najplemenitie gospoje pomagaʃe raditi, i odnosiʃe u svojim zaslonim klaçinaru.

Sveti Cirilo ondaʃnji Biskup, koi je sva ova s' vlastitim oçima gledao, nije se ni malo brinio, nego je vazda govorio stalno, da che se Boxanstvena proroçanstva sa svim izpuniti. Paçe on dodavaʃe, da che ista tersenja Xidovska sluxiti za to, da se u vechu svitlost postave proroçanstva Boxanstvenoga Spasitelja, koi je rekao od bivʃega templa Jeruzalemskoga, da neche od njega *ostati kamen sverhu kamena.*

Medju tim biaʃe jurve sve razvaljeno, i oni poçeʃe jurve temelje postavljati: ali istom ovdi Bog çekaʃe svoje nepriatelje, da nje zastidi. Çujmo jednoga zgodopisca, od kojega istinitosti nemoxemo dvojiti, — *Ammian Marcellin*, neznaboxac, i osobiti hvalitelj dilah, i junaʃtva Julianova piʃe: *Kada Alypio jako na posal nagoniaʃe, i kada mu derxavni upravitelj pomagaʃe, tada u postavljanju temeljah izlaziʃe strahovite ognjene okruglice, one, poslie kako poslenici po viʃe putah biʃe izgorili, uçiniʃe misto nepristupivo; i kada nje na ovi naçin oganj stalno nazad uzbiaʃe, pristade zapoçeti posal.* Cum itaque rei fortiter instaret Alypius, juvaretque provinciæ rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris assultibus erumpentes, fecere locum, exustis aliquoties operantibus, inacessum; *hoc modo, elemento destinatius repellente, cessavit inceptum.* [1]) Amm. Marcell. l. 23, c. 1.

Ovako se je izustio jedan spisatelj dogodovʃtine koi se krivim Bogovim klanjaʃe, i koi istoga Juliana neznadiaʃe, koliko je xelio, uzviʃivati. Sama moguchnost istine megaʃe ovakovo izpovidanje od njega izkliʃtiti.

[1]) *One riçi najposlidnje u ustim jednoga neznaboxca jesu dosta jake; one prikaxuju oganj kako jedno razborito bivajuche, koje po nagonu jedne viʃje moguchnosti diluje. Jedali se ovdi nepoznaje desnica Boxja?*

Cerkveni zgodopisci razviaju izblixega ovaj dogodjaj. Mi uçimo od njih, da, osim ognjenih bublah, i okruglicah bisniʃe takogjer potresi, i oluje; da i gromovi udaraʃe, da su se krixi na tilu, i na haljinam poslenikah utiʃteni pokaxivali, i da se je na nebu vidila jedna svitlost u prilici krixa, koi davaʃe oko sebe svitle trake. Mnogi, na koje oni plamen ognjeni udaraʃe, bixechi prid njim, hotiʃe se u jednoj blixnjoj cerkvi sakraniti, ali nemogoʃe u cerkvu unichi ili zato, ʃto je nje jedna nevidiva ruka nazad rivala, ili ʃto je Boxanstveno providjenje pripustilo, da se sami med sobom smetu. Sveti Gergur Nazianzenski govori: *Bilo, ʃto se hoche, ima se jedan obchenito primljeni okolostanak, suprot kojem nitko negovori (nitko ne veli, da nije istinit), da je nje u bixanju, za ukloniti se od priteche pogibili, iz temeljah templa iziʃavʃi oganj dostignuo, da je nikoje saxgao, a nikoje osakatio tako, da su svikolici odnili na sebi zlamenje Boxje serditosti* (Orat. 4. adv. Julian.). Svakiput udaraʃe oganj iz zemlje, kada opet zapoçimaʃe oko temeljah templa raditi, i pristajaʃe opet, kada posal ostavljaʃe.

(*sliditche.*)

Shime Starçevich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 29. — NA 19 SERPNJA

IV. GODINA — 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRIATELJSKI ODGOVOR.

Biogradska Podunavka pod brojem 21 i 22 o. g. zaderxuje jedan sastavak pod naslovom „ *Kritika* “. Izopačeni um spisatelja istoga sastavka daje svakome, u kome iskrica pravoga bogoſtovja kuca, dobro upoznati, kako se daleko upustiti moxe zlocha čovičja, kad po stranputicah bludi, i u ponor nesriche texi, da reko, kad odstupi od puta istine, koi se jedino spasonosnim putem nazvati moxe. U istom sastavku glasoviti niki bogoslovac iz fruſke gore govori *a*) da neviruje, da je Apostol Petar pervi medju Apostolima bio, *b*) da sumnja, da je Petar u Rimu bio, i ondi mučenikom postao za s. viru u 66 godini posli Isukersta. Kaxe taj bogoslovac „ da pervim biti, znači vechim biti i u smislu časti, i u smislu vlasti, a da Petar od svega ovoga niſta nije imao “. O lipoga mi gorskoga bogoslovca, koi je mudrii najedanput postao od S. Joanna Zlatousta, Vasilie V., Cipriana, i inih S. Otacah istočne Cerkve, koji su jednoduſno S. Petra i njegove naslidnike za verhovnu glavu Cerkve Isukerstove pripoznavali. Neka mi kaxe taj bogoslovac, tko je u pervom Conciliumu u Jerosolimu presidničtvo derxao? tko je pervi svoju sentenciu izrekao? tko je pervi uskersnutje Isukersta propovidao? tko je pri izabiranju novoga Apostola u misto izdaice Juda cilu stvar pridstavljao i upravljao? tko je skupſtine Cerkovne polazio? sve ovo radio je S. Petar, dakle imao je i čast i vlast. One pako riči S. Pisma, koje bogoslovac fruſkogorski za svoju stran navodi, i koje ovako glase: „ koi je vechi izmedju vas, neka bude vam sluga “ pretexu se na onu razpru Apostolah, kad je svaki izmedju njih vechim postati hotio, ali Isus im na to reče: reges gentium dominantur eorum „ vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor “, [1]) one, reko, riči baſ to pokazuju, da jedan mora pervenstvo imati, a koi je to bio, svidoče riči spasitelja govorechega: „ Simon, Simon, Sotona je nakanio vas tribiti kano pſenicu, ja sam pako molio za tebe, da se neumali vira tvoja. “ [2]) Nadalje valja znati, da je i Isus Apostolom noge prao, ali radi toga nije bio manji od njih, vech im je samo po tom pokazao, na koliko je potribita poniznost u carstvu nebeskome, da se razlikuje od carevanja ovoga svita. Posli ovih ričih prelazi bogoslovac na svidočanstvo S. Pavla ovako glaseche: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli (II ad Cor. c. 12. v. 12.), ali ſto učini kod ovih ricih bogoslovac? izostavi ono, ſto na stvar spada „ tametsi nihil sum. “ A ja mu istinito kaxem, da che bolje učiniti, ako se nebude puschao u tumačenje S. Pisma, jer ga tumači na propast svoje duſe, kano očevidno pri pomenutih ričih S. Pavla. Valja bo znati, da je S. Pavao po navedenih od istoga bogoslovca ričih pokazati htio:

---

[1]) *Lucae 22, v. 25, 26.*

[2]) *Lucae 22, v. 31, 32.*

da je i on Apostol kano i drugi, akoprem u vrime bavljenja Isukerstova u ovoj zemlji joſ nije bio Apostol, ſto i ove riçi svidoçe: „ ego autem sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus " (I. ad Cor. c. 15. v. 9,) vidi se dakle iz ovih riçih, da S. Pavao nije niti jedne riçi protiva pervenstvu S. Petra govorio, kano ſto bogoslovac fruſkogorski sanja. Tako isto i druge riçi S. Pavla, koje on navadja, nisu niti malo protiva S. Petru kano verhovnoj glavi Cerkve Isukerstove.

Koliku zlobu kaxe isti bogoslovac protiva rimskoj Cerkvi, i verhovnoj njezinoj glavi, otuda se vidi, ſto sva najjasnia mista za potverdjenje ove svete stvari u S. Pismu, i S. Otcih naznaçena hoche da preinaçi; tako navodi S. Cipriana ovako govorechega: „ drugi Apostoli znaçili su isto toliko, koliko i Petar, i imali su jednaku çast i vlast. " Ali, ubogi bogoslovçe, ſto ti sovist veli, doçim izostavljaſ joſ amo spadajuche riçi, i doçim si dvi riçi „ çast i vlast " pridao, koje se nenahode u S. Ciprianu, koi ovako piſe: „ Hoc utique fuerunt et cæteri Apostoli, quod erat Petrus " sed exordium ab uno proficiscitur, et Primatus Petro datur, ut una Ecclesia Christiana monstretur. (S. Cyprianus de unitate Ecclesiæ libro I.). Što se tiçe drugih svidoçbah, koje bogoslovac ovaj protiva pervenstvu S. Petra navodi: „ Kano da Isus S. Petru samom nije rekao: tebi chu dati ljuçe kraljestva nebeskoga " nadalje, da mu nije rekao: ti si *kamen cerkve* i t. d., ovo chu pokazati bogoslovcu iz knjigah liturgiçkih istoçne Cerkve, odkuda moxebiti nije se usudio vojevati protiva rimskoj Cerkvi, buduchi knjige liturgiçke istoçne Cerkve najvechi su dokaz jedinstva, koje je kroz 900 skoro godinah medju istoçnom i zapadnom Cerkvom obstojale.

Na dan 16 Januara slavi istoçna Cerkva uspomenu verigah (vinculorum) Apostola Petra, i u stihirih, Troparih, i drugih cerkovnih pismah ovako o S. Petru glasi: „ днесъ намъ основаніе Црькве, Петръ каменъ вѣры: " Ovdi evo istoçna Cerkva S. Petra naziva temelj Cerkve, i kamen vire baſ polag riçih Spasitelja: „ ti si Petar, i na ovoj pechini sagraditi chu Cerkvu moju ". U isti dan istoçna Cerkva piva: „ Рима неоставилъ къ намъ пришелъ еси честными веригами, яже носйя есй Апостосговъ Первопрестолне ". Ovimi riçmi istoçna Cerkva S. Petra naziva i slavi posiditelja pervoga pristolja apostolskoga; nadalje naziva ga ljuçarom carstva nebeskoga ovako govorecha: „ радуйся вселннія радованіе, й небесного Црьтвія ключарю " baſ polag riçih Isukersta: „ i tebi chu dati ljuçe kraljestva nebeskoga ". Na ovaj dan izvan drugih dokazah, koji su u knjigah liturgiçkih neporuſivi za pervenstvo S. Petra, joſ samo ovo navodim: „ Верховнаго й перваго Апостоловъ, йстйнй Бжественаго ученйка Петра велйкаго возхвалймъ ". [1])

Isto tako na dan 29 Junia istoçna Cerkva u knjigah liturgiçkih napominje i slavi S. Petra kano kamen Isukerstove Cerkve, kano temelj svih ostalih Apostolah, doçim ovako sbori: Петре Апостоловъ основаніе, каменю Хрстовой Црькве, Хрйстіановъ начало, пасй овцй твоего двора славно, агнцй сохраній от волковъ лстнйвйхъ, йзбавй стадо твое от напастей лютйхъ. Na poslidku molim uçtivo bogoslovca fruſkogorskoga, nek vidi, kako na isti dan Cerkva istoçna Petra od Pavla po tom odlikuje, ſto Petra naziva temelj Apostolah, i verhovnog uçenikah, a Pavla samo uçitelja i tajnika Isukerstova, doçim ovako piva: „ Благочестйя йстйнія проповѣднйкй ' & Црькве пресвѣтлйя звѣздй, пѣсйми похвалйми почтймъ Петра Каменя гѣрй, й Павла йстйннаго учйтеля й тайнйка Хрвова ". [2]) Toliko o pervenstvu S. Petra verhu ostalih Apostolah, ſto se isto razumi i o pervenstvu rimskoga Pape verhu ostalih biskupah, koji u krilu prave Isukerstove Cerkve xiviju! —

Drugi predmet, o kom bogoslovac fruſkogorski sumnja, jeli najmer S. Petar u Rimu bio, i ondi muçenikom postao, tako jest u cilom kerſchanskom svitu poznat, da nitko o njemu nedvoumi izvan koga moxebiti zaneſenika, kojega je um çisto zaçadjavio. Što bogoslovac ovaj, kako sam izpovida, nikakva mista u biblii o tom nenalazi, ja mu nisam uzrok, ſto nerazumi S. Pismo, jer dabi razumio one riçi S. Pavla k Rimljanom: vira vaſa naviſchuje se po cilom svitu „ zatim: pozdravlja vas Cerkva u Babilonu sakupljena (I. Petr. V. 13), nebi ni malo sumnja, jeli S. Petar u Rimu bio, jer ſto se pervoga tiçe, raduje se

[1]) *Minia od miseca Januara, ſtampana u Moskvi godine 1705.*

[2]) *Minia miseca Junia, izdanje kao gori.*

S. Pavao verhu napridka kerſchaninah, po Petru u Rimu sakupljenih, ſto se drugoga tiçe: sam S. Petar u svom na stanovnike Galacie, Kapadocie, Azie, i Bitinie upravljenom listu pozdravlja ih od strani rimske Cerkve, koju je on ustanovio. Što pako S. Petar u misto „ Rim “, kaxe, „ Babilon “ valja bogoslovcu fruſkogorskome znati, kakvo je progonstvo onda u Rimu bisnilo, radi çesa je S. Petar uzeo drugu riç, da pak neda povoda bisnilu rimskoga Cesara. Da se bolje osvidoçi bogoslovac o tom, da S. Petar po riçi „ Babilon “ razumivao je „ Rim “ nek ſtije dogodovſtinu, pak che viditi, da onome starome Babilonu, o kom on misli, vech ni traga nije bilo. Nadalje molim bogoslovca ovoga nek zaviri u dilo Laktancia „ de mortibus persecutorum “ nek preçtije dila V. Leona rimskoga Pape, kao takodjer njegovo slovo LXXX, pak che uviditi istinu. Što pak bogoslovac govori, da je Claudio sve kerſchanine iz Rima protirati dao, i da radi toga i Petar se ondi nije desio, to je gola izmiſljotina, i veliko neznanstvo u dogodovſtini, jer polak svidoçanstva istih glasovitih Protestantah Baratiera i Grocia S. Petar poprimio je svoje putovanje u vrime vladanja istog Claudia, i kad je u Rim prispio, vech nije Claudio neg Nero vladao, a svi pak dobro znamo, da je Nero bio najvechi kervnik kerſchaninah, dakle bio je veliki broj kerſchaninah u Rimu.

Bogoslovac fruſkogorski iste je Protestante vech nadvisio u nevirju, i Grocio ga sramoti, doçim ovako govori: „ da je Petar u Rimu bio, neche nijedan pravi kerſchanin tajiti “. [1]) Baratier kaxe: „ da je Petar u Rimu bio, svidoçi sva starina (tota antiquitas), joſ k ovome pridaje isti Protestant slidecha: „ sramota bi zaista svakome Protestantu bila, koi to nebi virovati htio “. Na poslidku nek mi kaxe isti bogoslovac, zaſto su poboxni kerſchanini vech u najstaria vrimena polazili sveta tila Petra i Pavla u Rimu, nek mi kaxe, ſto znaçe ove riçi S. Joana Zlatousta: „ non est tam lucidum cœlum, dum radios exmittit sol, sicut urbs Roma duo hæc Petrum & Paulum Apostolos lumina ubique per universum emittens “, nek mi kaxe, ſto che rechi ove riçi, koje istoçna Cerkva na dan 29 Junia o Petru i Pavlu: „ Кійми духовними пѣсньми возхвалимъ Петра й Павла страшнія духа Мечй, Рима свѣтлія удобренія “, [2]) sve ovo dakle pokazuje, da je S. Petar u Rimu bio, ondi Cerkvu ustanovio, ondi muçenikom za s. viru postao, i naslidniçtvo rimske Cerkve ujedno s pervenstvom (cum Primatu) svojim naslidnikom izruçio.

Bogoslovac fruſkogorski na sverhi svoga sastavka govori, i nada se, „ da che ovaj njegov nauk svaki radostju i userdiem primiti “; Slava mu na takovom nauku, jer Isus govori: koi nije samnom, on je suprot mene, koi nekupi samnom onaj razsipuje “, a S. Pavao Korintiance moli ovako: „ molim vas pako bratjo po imenu gospodina naſega Isukersta, da jedno isto govorite svi, i da nebudu u vama razkolniçtva “, [3]) Zadnich Spasitelj naſ Otca svoga nebeskoga ovako moli: „ Rogo pro eis, qui credituri sint in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te “. [4])

Dr. P. Stiich.

POÇETCI STABLOZNANJA (*BOTANICA*) O XILI (*RADIX*).

Svako stablo (*planta*) bilo derveno, bilo travno, ima svoju xilu iz koje najviſma sebi sok ispija. A opet ima po koje hrastuche, pri kojemu xile nikakve neima, nego se na dervetu kakvomu zameche, i çversto se s njim sljubi, i onako iz njega sok zaserkuje, kao ſto je *Loranthus europæus*, koji na dubu iliti rastu, i na ceru raste. To je jedna versta *mele*, koje, koliko je meni poznato, u ovoj naſoj derxavi neima, nego ima ona druga mela, koja takogjer se duba vata, i po latinski *viscum album* zove se.

U naſim dosadaſnjim slovarima *koren*, i *xila* se jednako kroz latinsku *radix* tomaçi; ama se meni çini, da *koren* je oni pervi zamet, iliti serce, iz kojega se pod zemljom oni trakovi razvode, koji se *xile* zovu; a ozgo iz njega sve ono izraste, ſto se jednom riçju moxe prikladno *stablo* narechi. Dakle po mojemu sudu *koren* jest upravo serce, zamet, izvor xile, i svega stabla

[1]) *Hugo Grotius annot. in Ep. I. Petr. V.* 13.

[2]) *Minia miseca Junia, izdanje kao gori.*

[3]) *Ad Corinth. I. 10.*

[4]) *Ioan. C. 17, v. 20, 21.*

(*origine della radice*). Istina, da, na jedan primir, Kranjci radix zovu *korenina*, a xila je u njih samo *vena* (xila kojom kerv teçe); istina, da i u nas kupusnu, merkovu, i çesovu drugu xilu zovu koren, ali ono ſto se pod zemljom iz stabla razgrana, bilo debelo, bilo tanko, najviſe xila zove se.

Što je veche stablo, toveche mu se i xila razgranava; ili, ako nije granata, a ono naknadja svojom duxinom, ili debelinom.

U xile do tri vlastitosti valja smatrati: *sliku, pruxenje, i trajnost.*

A. *Slika.*

Koja se xila potegne na tanke xiçice, zove se *xicasta* (fibrosa), kao ſto biva u xita. — *granata* je (*ramosa*), kad se na debele i tanke grane razgrana, kao gotovo u svakojakoga velikoga i malaſnoga dervenoga stabla. -- *ſiljata* (*conica*), kad priliçi jednom izvernutom ſiljku, kao u *merkve* (*Daucus carota*) — *vretenasta* (*fusiforme*), kad je deblja u sridi nego na krajevima, to jest, kad je na put vretena, kao u *rodakve* — *rotkve* (*Raphanus sativus*) — *Kernjava*. (*mozza*) kad joj je kurelj pokratak i tup kano de je odsiçen, kao u *bukvice* one vele (*Plantago major*) — *okrugla*, bubuljasta (*globosa*), kad na jednu bublju iliti jabuku nalikuje, i iz nje odasvuda xiçice pruxaju se, kao u *skrixaline* (*Cyclamen hederæfolium*) — *uxglobljena* (*articolata*), kad je sloxena iz različitih çvorevah i gnjatichah; kao u *vodenoga dubca* (*gratiola officinalis*) — *zubasta* (*dentata*), kad joj se xglobovi ispopuljaju na put zuba, kao u *paprata*, (*polypodium vulgare*) - *ljuſtrava* (*squamosa*), kad je mnogim ljuſtrama pokrivena, kao u *Lathræa squumaria* [1]) — *zernasta* (*agranellata*), kad se çisto ogutlavi, iliti po njoj zameche puno mezgrava zernja, kao u *kostenice*, *kamenike* (saxifraga granulata) [2]) — *kvergava*, *gutava* (tuberosa), kad o njezinim xicama vise mezgrave kverge (*tubercoli*), kao u krumpira (*solanum tuberosum*) — *snopata* (*affastellata*) kad je sloxena iz jedne gromilice, iliti urodice kvergah viſe ili manje baturastih, koje se sve za koren privachaju, kao u *bobovnika* (*ranunculus Ficaria*) — *visecha* (pendula), kad su u snopate xile kverge u dnu deblje i mezgrave, kao u *Boxurka* (Paeonia officinalis.) —

(*sliditche.*)

A. Kuzmanich.

[1]) *Bojim se te trave u nas neima.* — *U knjizi nareçenoj*: flora der stadt Lemberg von Alexander Zawadski, *ta je trava zvana na poljski:* Luskiewnik pospolity. —

[2]) *poljski*: Lomikamien ziarnowy (ibid.)

DVI PRIÇICE.

I.

Magjarski Katana smatrajuchi jednoç jedan krajobraz (*mapum*), u kojemu biahu varoſi veche i manje s različitima bojami nakiljene i pobilixene, naravno da se laglje razluçiti mogu, zapita ga jedan slidechim pitanjem: „ koju varoſ kojoj pridstavlja, i u kojoj bi najvolio stanovati "? „ *Teremtete* " odgovori (kazujuchi perstom na zelenu boju), ta je varoſ verlo ugodno misto za Katanu; tu mnogo sena ima!

II.

U jednom nimaçkom selu, bio je jedan seljak bolestan, koi si dade liçitelja dozvati. Ovaj doſavſi razvidi stanje bolestnika, i po svom veleumu pripiſe lik, govorechi: „ ovo imate mu na terbuh prilipiti " misto da je kazao, ovo odnesite u likarnicu, i ſto dobijete, privijte mu. — Sutradan liçitelj dojde i pita kako je? Bolestnik (koji je receptu na terbuh metnuo) razjaren reçe: dxaba takovoga lika, koji se neche tila da priſati, a mastan nije da ga potroſim.

Krunoslav Veselich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 35. IV. GODINA

NA 26 SERPNJA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi∫nja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad po∫te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po∫tah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro∫ka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

BOJ POD RIBNIKOM I SMERT

dvaju najboljih junakah Petra Smiljanicha i Popa Śuricha (1648 god.)

Sknadi I. S. Imochanac po opisanju G. Ante Kuzmanicha dostojnoga urednika Zore Dalmatinske [1])

Posvechuje istu pismicu iz goreche ljubavi guslarima svoje otaçbine t.j. Imochanima

PIVAÇ.

Pokle Turci Klis grad osvoi∫e,
Dervi∫ pa∫a zakleo se bi∫e,
Dalmaciu da che porobiti,
Svu krajinu na∫u istribiti.
To je çuo Fo∫kul Generale,
Te raspisa sitne knjige brale:
Neka mladi kraji∫nici sada,
Na oprezu stoje il' ikada. —
Pa on zatim na obid pozove
Śurich popa i druge knezove,
I s njima se ode svitovati,
Du∫manina kako che svladati.
Tako oni besidu vodechi,
A i uzput ça∫ice su∫echi,
Svi mu na to odgovore tada:
„ Zgoda xiva udarit je sada,
Izpodmukla na Ribnik bogati,
Te sa sviem njega poarati;
Tamo su nam poznanici, vele,
Koji Duxdu bit' podani xele,
I jarma se Turskog izbaviti:
Za to che nam u pomochi biti.
Arambaſa Petre Smiljanichu,
On poznaje a na naſu srichu,
Sve stazice tamo pa i spile,
Kudno Turci kao gama gmile!
Posidarac nek prid vojskom bude,
Śto che biti nek se Turci çude. " —
To Foskulu vesma biſe milo,
Te nekasnech na takovo dilo,
Dade njima tri bojne galije,
Mnoge ladje i silne delije,
Do dvi çete konjanikah ljuti,
Kud prolaze k' dobru se nesluti!
I devetnest iljadah piſaca,
Taman ljuti kao xeravica! —
U Novi se ta vojska skupila,
Na galiam otlen odplovila;
Jidrech srichno pod Velebit dodje,
I tute ti na kopno izadje.
Al' taj poçme dan kiſa bljuxditi,
Te im s' mista nedadne maknuti.
Sutradan se oni podigoſe,
Pa na Rujno vesele stigoſe;
Posidarac tu k' sebi dozove,
Sve vojvode i mlade knezove,
Da se s njima malo posvituje,
I çemu se nadaju da çuje.
U tom zboru, triba, njemu reku,

[1]) *Vidi broj Zore Dal. 22, za god. 1847 str. 37.*

„ Noch na glavu uzet svukoliku,
I kradom se k' Ribniku privuchi,
Zapalit ga i plino izvuchi;
Te poprikom stazom udariti,
Onu brachu k sebi prifatiti,
Koji xele pod krioce lavu,
Podkloniti svoju rusu glavu.
Pa pivajuch niz Kotare s njima,
Doch veselo naſim domovima. “
To je droçke Posidar sluſao,
Osnovanje tako odobrio;
Pa on reçe Smiljanichu Peri:
„ Arambaſa, dede izaberi,
Pet stotinah krajiſnikah mladi,
Tamo dochi s njima najpri radi. “
A nad drugih pet stotin delija:
„ Neka vlada Ŝurich ljuta zmija. “
Dade Parti [1]) Kaludjeru trista,
Masevichu Petru taman dvista,
Sve momakah, i silnih junaka,
Krajiſnikah vilinih sinaka!
Kapetanu Marku Markovichu,
Na Boxiju on pridade srichu!
Konjanike mlade vitezove,
Kå jastrebi koji Turke love.
A do trista ostalih junaka,
On zaderxa ispod svog barjaka,
Da bi s njima mogao pritechi,
Baſ na pomoch u kakvoj nesrechi. —
Tada skoçi Smiljanichu Petre,
Te podixe svoje momke itre,
I on s njima najpervi oſinu:
Al' kad spaſe u jednu xderlinu,
Na zlu srichu ljuto naigraſe,
Dva gornjaka tute ti zastaſe,
Koje Pere zapitkivat ode:
Odkuda su, ſta li tute rade?
Oni mu se poçmu zaklinjati,
I kå vrag se ubog pritvarati!
„ Mi biximo, vele, od Turaka,
Pod krioce Duxda od Mletaka. “
Prostoduſni Smiljanichu Pere,
Nebojech se nikakve nevire,
Jednog puſti tad kroz svoje ruke,
Naopako po se za uvike;
Jerbo ovi poganin opuçi,
Oputinom jednom nazad kuchi,
Kaza Turcim sve ſto je vidio,
Izdajica da bi proklet bio. —
Onda oni na noge skoçiſe,
Za oruxje svitlo prifatiſe,
A baſ usve çetiri iljade:
Pa ta sila za meteriz stade;
I sve klance Turci pripriçiſe,
Kudno naſi prochi imadoſe.
Od druxine slavnog Smiljanicha,
Odcipi se pedeset mladicha,
Te poprija malo oſibaju,
Na busiju pervi nagiljaju.
Tad polete iz busije Turci,
Na delije kao gladni vuci;
Svitle puſke kada opaliſe,
Za britke se chorde privatiſe:
Siku, mlate gdigod koga stixu;
Ali naſi nazad i nebixu,
Vech junaçki oni se odpriſe:
Petnest Turak' na mistu ubiſe.
Ali ko li che sili odoliti?
Gdi l' che jedan su sto se boriti?
Saleti ji sila odasvuda,
I poçini od njih dosta çuda! —
Ali evo i gorega jada,
Što cheſ çuti pobratime sada:
Ono çete ſto ostrag ostade,
Nazad tergnu te pliniti stade.
U ta doba gomila Turaka,
S' jednom çetom naſie zemljaka,
Koji biſe taman od Skradina,
Al' pod vladom kletog duſmanina.
— Nji na silu Turci su vodili,
Te su s njima svud u vojsci bili. —
Sa svih stranah naſe obkoliſe,
Pa za oſtre sablje privatiſe,
Sichi staſe 'nako rasperſtane,
I neuadno ljuto izumljene.
Ali evo joſ vechega jada:
Smiljanicha obletiti sada,
Kervoxedna ona turadija!
Gotovo se sva na njeg dovija;
Al' se junak nepridaje njima,
Neg' viteſki uzapre se svima,
Kao jastreb u jato ptiçica,
Zaliche se, sveta mu desnica!
Koga stixe prisica na pola,
Pa pripravi mesa puna kola.
Al' i njemu cerni danak svanu!

[1]) *Partenii.*

Jerbo smertnu ah! zadobi ranu;
Pade junak na cernu zemljicu,
Pod jarakom ispusti dušicu.
Sto i dvadest njegove druxine,
S njim zajedno tute poizgine. —
Medjutim ti silni Posidarac,
Vridni Šurich, pa i Parto starac,
Sa svojima pod Ribnik stigoše,
I Ribniçko pridgradje pokriše;
Gdi vojnici po svom obiçaju,
Rasterçu se da ga poaraju;
Poçmu palit i plino voditi,
Al' çuj jada šta che sada biti:
Glas çemerni medju nji dopado;
Kakve Turci poçiniše jade,
Od druxine vridnog Smiljanicha,
Šta l' se zgodi od onih diticha.
Po svoj vojsci graja uçini se,
Malo prija kakva kerv proli se.
Naši vechma za plinom çeznechi,
Nego za svoj xivot baš marechi:
Skupe blago štono zaplimiše,
Pa na konje sve potovariše;
Te ti nagnu bixat oni sada,
Jo za Boga velikoga jada!

(*sliditche.*)

DOMACHE LIKARSTVO.

MORA.

Mora jest jedna osobita zaduha, i protiskavica, koja çovika na spavanju, a drugda i na javi popada. To se po latinski na više rakuh ispovida: *ephialtes*, *incubus*, *ludibria Fauni*, i. t. d.

Galen reçe, da je mora jedna zaduha, iliti sipnja (*asthma*), i padavica nochna (*epilepsia*). Po svidoçanstvu Silimaka Celio Aurelian dokazuje, da je mora jedan put širom Rimljane pritisnula bila, i dosta jih pomela. Nego su starinski likari slabo tu bolest poznavali, a i sami Ipokrat na misto je potanko opisati, teke o njezinom proizhodu gata.

Moxe biti, da izmedju svijuh likarah ponajbolje je *Chirac* saznao šta je mora. On veli: da je ono zaduha, koja se osobito obnoch na spavanju çovika dovexe, i k njoj neugodni se san pridruxi, u kojemu se duši jedna teška stvarina prividja, koja çversto persi pritiskuje. Po *Sauvageu* nemochnik se jako zadiše, i jedna ga tegocha za persi prisperçi, te mu dodje ropac, izgubi dušak, znoji se, klapi, stuca mu se; a kad prene se zaduha odumine ga, ali po tom za koji ças, derkche, serce mu çversto kuca, preda, i zamara se.

Istom ona texina na çeljade navali, prizire mu se çesova utvora, n. p. vuk, maçak kakav gerdni, psina, muna, ili gadna babetina, ili pristala divojka (ako je muško), pristao momak (ako je xensko) gdi ga ospava, i t. d. Koji to u snu prividjaju, mogu drugda i na javi prividiti. Na jedan primir, ako takovi bolestnik jedno çeljade gleda, na jedan mah çini mu se, da mu se ona ista vadina prikazuje, i prid njim nastava, koja ga je nochu zapaçila; te ti ga nika tuga posavlada, zablekne se, prozori se, sve se minja u obrazu, zapiche se, nadimlje se gucati, kao da mu je što prisilo, i hoche da ga zaguši. Ako li ga ono napane dok je govorio, umukne, ili besidom pripleskuje, i neda mu se dalje govoriti, izmebljuši se taman kao da je kakva strahota prid njim. (*v. Dizionario compendiato delle scienze mediche* — tome VI. parte II. pag. 312.)

Mora na gode, i na mahove napada, i svaki put malo traje (dura). Najviše che se po jedan put naverchi, a to svake druge, treche godine, i još ridje, a drugda cigli jedan put za xivota. Dica, xene, i starci najçešche su tomu podloxni. Kad se çovik tako nauznaçice zalexe, da mu glava i ramena ravno stoje, ili da mu se vrat natrag nakrivi, ona ga bolest lako moxe uvatiti; a takodjer mu se desiti moxe, ako odmah po ruçku legne spavati, i pošto se sit najio, i napio, ili çisto opio; ili na vlaxnom vrimenu. Pijançine, lotrine, i koji puno rakiju piju çesto od toga boluju. A *Etmuller* misli, da sa gujinah ta se bolest moxe na dicu navaditi; a *Laurent* piše, da u Kalabriji u manastiru Tropejskom na sve Francuske vojnike, koji su tu na konaku bili, za dvi nochi mora se nameçila bila, i nije moguche bilo uznati, do šta je to mogle biti. Pri jednim ljudma ovo se zlo tvara sa kakvoga bolnoga zameta u xeludcu, u pluchi, u jetri, i u drugoj kakvoj utrobi, koji silno kerv na moxdane navracha, te kao plamen u njima bude, i duši se laxna çudesa razvidjavaju. Tomu jošte uzrok bude strah, i xalost, i sami

roditelji, a navlastito bake, koje dici, i diçacima pripovidaju, da su vukodlaka, nasradina, viſticu, vilu, pasoglava, i bog zna ſto drugo vidile, te oni na to napnu uſi, i straſe se, i chudljivi, i drugda zvekani, i lulavi postanu, kao ſto slavni likar *Esquirol* uçi. Mori se pripisuju mnoge smiſne gatnje starih Rimljanah, i Gerkah, i drugih poganinah.

Slabo ko zbog more k likaru ide, nego se takovi bonik sam sebi çudi, pak i zavara se, i nastane kazivati ſto je oçima svojim vidio, i uſima çuo. Ta i sami glasoviti likar *Sauvages* pripovida da je jednom na njega u snu jedna maçka klisila, i poskakivala mu po nogama, i po persim; ali kao pametan çovik ispovida, da je to nemoch u njemu prouzroçila, i da to nikakvo pravo jedno stvorenje nije bilo. Nego prosti ljudi svuda po svitu derxe, da mora nije nemoch, niti san kakav teſki, vech upravo jedna utvora, i tako im to oçi zanese, i zasniti, da najbolji mudrac ni po jednu ruku ono im s glave svernuti nebi mogao.

Çeljade na koje se mora navadi valjalo bi, ako xeli izdraviti, da trizno xive, na ugodni i neteſki posal daje se, na zdravom mistu pribiva gdino je aer otvoreniji; da se naſeta dok i malo posustane; da odmah iza ruçka nezalexe, da mu glava i plecha dok spava budu uzdignuta, nigda da nelexi ni nauznaçice, ni poterbuſice, i da sebi razum natraxuje, ako ga je kakva laxa zaçarala.

U naſoj hervatskoj ruci puno ljudih, i xenah ima, koji che rechi da ji je mora morila. A ja ditetom dosta sam se toga nasluſao, i to virovao kao da je istina xiva. Bake su mi kazivale, da je mora divojka, a kad se uda da je viſchica. Ona (mora) che dochi, te che najprie çovika (xenu, divojku, dite) za palac noxni latiti, pak nanj najati, i pritisnuti ga, i joſ ustma za sisu uvatiti, te okrenuti kao dite sisati. A on se zaludu otimlje, mertvilo ga savlada, i okrene klapit i mumlati dokgod ona se od njega neotisne. I tako se ona viſe putah navracha, i ako se nameçi na sladku kerv, ono çeljade mete; sve ono vene, sane, çuminja, dok posve ispine. Medju tim, njemu sve mliko iz sise curi, kao jednoj xeni porodilji, i mumljavinu derxi u sebi, i tako mu moſnje oteku, da se nesmi dodit srama svoga. Tko se nemoxe od nje odbraniti, a ono valja da ide u popa, i da od njega iſte komad njegove aljine, ili komad stanice (sviche one velike ſare), pak to zamota u artiju, i uza se nosi, i onda che ga se mora okaniti. A opet mi je druga baba kazivala, da moxe çovik i licito poznati onu divojku, koja kao mora na njega dolazi, i da se joſ ona u svaku zvirinu, i stvarinu moxe stvoriti: u zmiju, u vuka, u malo maçe, u kokoſ, u sito, klupko predje, i t. d. Nego je drugſa moxe çovik i uvatiti, ako na jedan primir, legne na livi bok, a u desnoj ruci tako derxi nox, da mu je oſtrilo k nebu okrenuto. A jedan put jedan je xivu kokoſ uvatio bio, i u skrinju zakljuçao, pak ſto cheſ viditi, sutra dan kad je tu skrinju otvorio, tot kokoſi nestane. Drugi je uvatio xensku glavu na sebi, a ona se namah stvori njemu u sito, i on ono sito propara britvom, pak obisi na komoſtre, a kad u jutru, to xena kroz sisu proparana, i visi o komoſtrama, i on njoj govorio: ſto si mene umertvila, tamo da joj j..., svaku noch dolazechi. " — Onda ona zakljnjala njega da je pusti, i kazala mu, da je iz daleke zemlje, i po moru doſla u kori od jajeta, i da su joj vesla bila dvanaest vesalah od slamke. I ona je tó njemu sve ukazala, pak je pustio. — Nego u jednih ima erdjavi i zloçesti obiçaj, ele kad im zvekne u glavu, da je kakva divojka mora, dodju te je prid svitom (na bunaru, prid cerkvom) osramote, i nalaxu na nju, a ona jadna zabaciva na sve strane, i zaludu se izgovara da nije. Ako li je po skrovito zaprichena, za nevolju mora se pogadjati i pogoditi, da vlake za njom nebude. I pripovida se, da ona kad rad zajma u onoga çovika dodje, on se izdire na nju, i hoche da ubije, a ona sakrije legja, te sve na guzicu pouzmiçe, dok vrata trevi, pak bixi kao da je jatri nose.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji vlastnici.

BROJ 31. —— **IV. GODINA**

NA 2 KOLOVOZA —— **1847**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, jli na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

GOSPODINU

IVANU BALLARINU

SERÇENOMU POOÇIMU MOMU

Na Ivanov Dan 1847.

Drago ti mi biſe iza sanka
Oçi moje jutros otvoriti,
Gerlit zoru Ivanova danka,
Harne pisme Ivanu izviti!

Nî me Vila na polje odnila
Za da vidim bojnice junakah,
Niti hitra mene je vodila
U veselo kolo divojakah;

Ni povela na viſnje glavice
Da pogledam sunce u istoke,
Ni na gerdne morske okolice
Za miriti ponore duboke;

Ni u carske vertle pune cvicha
Gdi je Janko svate nakitio,
Ni u dvore *Marka Kraljevicha*
Gdi se Marko vinom veselio;

Ni u zemlju Arbaniju ravnu
Gdi se podni *Jure* plemenito
Kad osvoji otaçbinu slavnu,
Kad posiçe nevirno kopito:

Neg' me Vila na dlanu od ruke
Nosi priko vodah i livada
K' tebi Ive do cvijetne luke
Od *Supetra* mladjenoga grada;

Ter me stavlja na moste prid dvore
Gdi ti straxe guske zaguçuju
Da se vrata priatelju otvore,
I njegovo ime proglasuju.

Na glas oni tvoja noga skoçi,
Zoveſ *Miju* i *Viçicha* sina,
Pojgra serce, razvedre se oçi,
Svima trima miso je jedina

Da primite joſ çetvertu vilu
Medju vami, izversna trojico,
Da smo jedno u boxjemu krilu,
Sokol Ive i Mije gerlico. —

Ive, danas zdravlje ti naziva
Moja Vila do dugoga vika:
Ona tebi svaki dan pripiva,
Er si mile domovine dika.

Ali Vila ſto me vodi k' tebi,
Nije Vila nego duſa moja:
Ali guske ſto glasu do nebi,
Nisu guske neg chutjenstva tvoja.

Iz Rike Dubrovaçke na 24 Lipnja.

Tvoj ***F. Kunjasich.***

KOLIKO JE NEPRAVEDNO I GRIŚNO NA XIVINU KIDISATI, I KAKVO ZLO IZ TOGA DOLAZITI MOXE. [1]

Verhovna boxja dobrota zaisto ovo hoche, da sva xivucha na zemlji svojem se bivanju vesele. Bog ji uzderxuje, i ljubi, kao ʃto iz riçih Isukerstovih podpuno izaznati moxe se: *„Pogledajte ptice nebeske; jer nili siju, niti xanju, niti kupe u xitnice: i Otac vaʃ nebeski hrani ji.* “ (Mat. 6, 26).

Ove nam boxanstvene riçi naviʃtuju, da velika dobrota Stvoriteljeva ljubezno stara se i za najsitniju gamad. Smi li dakle çovik xivinu muçiti, koju je mudri Stvoritelj na svitu postavio, i tolikom pomnjom hrani; da li smi xivot joj ni za ʃto oduzeti, tot iz neznanja, tot iz zlobe? Moxe li se takovi çovik, koji na taj naçin protiv namiri boxjoj diluje, kerʃchaninom nazvati se, i nadati se da che mu Bog podariti zdravlje i blagoslov? Slidechi primeri izvadjeni iz Svetoga Pisma na dlaku dokazuju, da viçni Stvoritelj svu xivinu zemaljsku ljubi, i hoche da je çovik ʃtedi, i ljudski s njom postupa, i da po naʃemu kerʃchanskom zakonu gerdna grisina biva na nju kidisati.

„Koji potvara ubogoga, kori tvoritelja njegovog. “ (Pisma 14, 31).

„Suditi che se bez miloserdja, koji nije çinio miloserdje. “ (Jak. 2, 13).

„Śest danah cheʃ dilovati, i çiniti cheʃ sva dila tvoja. Sedmi dan je subota, to jest pokoj Gospodina Boga tvoga. Necheʃ çiniti u njem iʃta dilovati, ni ti, ni sin tvoj, ni kchi, ni sluga, ni sluʃkinja, ni vol, ni magarac, ni svako xivinçe tvoje, niti tvoj tugjinac “ (Mois. 5 — 5, 13).

„Budite dakle milostivi kano je Otac vaʃ na nebu. “ (Luk. 6, 36).

„Miloserdje hochu, a ne xertvu. “ (Mat. 9, 13).

„Ljude, i xivinu sahraniti cheʃ Gospodine. “ (Pis. 35, 7.)

„Koji daje marvi jilo njihovo, i pilichim gavranah, zazivajuchim njega. “ (Pis. 146, 9.)

„Zar dva vrabca za soldin nekupuju se? Ni jedan izmedju njih neche padsti na zemlju brez volje Otca vaʃega. “ (Mat. 10, 29.)

„Imaʃ marve? pazi na nju. “ (Cerkov. 7. 24).

„Ako susritiʃ vola neprijatelja tvoga, ili magarca bludecheg, odvedi ga k njemu. Ako vidiʃ magare neprijatelja tvoga lexati pod brimenom, necheʃ mimoprochi, nego cheʃ ga podignuti. — Ako vidiʃ da je magarac brata tvoga, ili vol pao na putu, necheʃ prizirati, nego cheʃ podignuti s njim. “ (Mois. 23, 4, 5 — 22, 4).

Nebrojeni joʃ primeri u Svetom pismu povidaju nam, da je duxan çovik za xivinu starati se, ʃtediti je, i ciniti.

Tko riç boxju sluʃa i nasliduje, i diluje u pravom duhu i ljubavi, kao ʃto kerʃchanstvo hoche, taj ni jedno xivo iz vitrenosti, ili pakosti kiniti neche, niti che ga bez namire kakve okernjiti, ili smaknuti: on che verlo dobro poznati, da je gerdna vertoglavʃtina uniʃtiti ʃto je Stvoritelj na svitu metnuo. Nijedan, kao ʃto Sveto pismo potanko dokazuje, nemoxe Bogu ugoditi, niti ga Bog moxe derxati za pravedna, i poboxna, kad pomamno, ili zlobno, ili nemarno njegova dila umiche; on tako vele griʃi, on zvirski radi, i to mora biti neugodno Stvoritelju, koji nikako nije nam mogao povladiti, da pogano i nemilice o svojoj glavi na xivinu kidiʃemo.

Bog uçini çovika gospodarom nad xivinom, ali to samo pod ugovor, da gospodari pravedno i krotko. Ni pomisliti neda se, da je Bog, koji je najsvetiji, najblaxiji, i najpravedniji na nebu i na zemlji, povladio çoviku, da svevoljno, i kruto xivinu muçi. To je sa svim nemoguche, e cilovito protivi se bichu Boxanstvenosti, i verhovne Mudrosti, i Dobrote; i baʃ za to, ʃto je nemoguche, tverda neoboriva istina biva, da je Bog dao çoviku gospodarstvo nad xivinom, samo pod ugovor, da on s njom postupa milostivo i razborito. Joʃte je Stvoritelj visoki Razum çoviku udilio, po kojemu je vridan njegovu volju poznati, i po njegovoj zapovidi sa podloxnom xivinom postupati.

Koliko Sveto pismo, toliko i razum opominje nas, da se imamo za xivinu ʃkerbiti, i ljudski s njiom postupati; a çovik ima ispunjavati ʃto mu Sveto pismo, paçe, riç boxja, i razum naredjuju. U Svetom pismu stoji: *„Ako znaʃ da je ʃto dobro i neçiniʃ, grih ti je.* “ (Jak. 4, 17).

[1] *Prevedeno sa zlatne knjige:* Sui maltrattamenti delle bestie e sui doveri che abbiamo verso di loro — difesa *di J. J. Zagler* tradotto dal Dottor *Giacinto Silvestri* — Milano 1846.

Dostojni pripovidaoc Fridirik od *Ammon* veli: „ Sveto pismo i Razum serce nam jako ganu da ʃtedimo, i uzderxujemo xivinu; i ukazuju nam, da oblastice neimamo ni kidisavati je, ni muçiti je, niti kiniti. Slobodno i odriʃito rechi moxe se, da u onoga, koji tako skrivi, nije joʃ nadahnutje uçenoga çovika i kerʃchanina zasvitilo, a to zbog maline duha njegovoga. "

Razum nam naʃ kazuje, ʃto se njemu pristoji, ʃto li je njemu protivno. Koji çovik pri svom dilovanju i nedilovanju nehaje za razborni nauk, razumno zaista nediluje; prid svojim obrazom çoviçanska prava ogara, koja ga nad xivinu nadvisuju; ʃta viʃe, on od nje nixji postaje; gore od nje postupa; jer da je ona nareʃena svim onim izverʃtinam, kojima je mudri Stvoritelj çovika obdario, moxe se na uvano derxati, da bi se ona ponaʃala plemenito i pravedno kolik jedan dobri i podatni çovik. I tomu se toveche dovijati moxemo za to, ʃto znamo da xivina po prirodi svojoj takova dila diluju, da bi mogla i po kojega çovika zastiditi.

Tko je svakoj satvari dokon, a puʃta svoje xivinçe od glada, i od nevolje skapati, i iz zlobe, ali iz poganstva nanj kidiʃe, ili okernji ga, ja l' ubije, taj je zaista opaki çovik, on razborito neradi; a buduchi da protiv razumu diluje, za to i protiv volji Svemoguchega diluje: on taku grisinu osnuje, da mu Stvoritelj oprostiti nikako neche.

Buduchi dakle, da Zakon i Razum çoviku, kao najizverstnijemu stvorenju boxjemu na zemlji, duxnosti prama xivini naláxu, a mi kroz razum od Boga nam udiljen versni smo ji poznati, za to, na misto da se ukaxemo kruti i nemili prama xivini, imamo te duxnosti pomnjivo i rado ispunjavati, jerbo ona, premda razuma neimaju, a ono çesto ljube nas, i ʃtede, i brane, paçe se joʃ i nasladjivaju kad nam mogu ugoditi. Pri takovim xivinskim plemenitim dilima nebismo se mogli zar i zastiditi? Puno tisuchah putah desiva se, da xivina plemenitije sa çovikom postupaju, nego on s njima, kad bi valjalo ʃto smo im gospodari, da se drugaçije to zbiva. Jedan krasni primer ljubavi i blagosti jednoga xiva prama svom gospodaru daje nam slidechi istiniti dogodjaj:

Jedan je çovik naumio utopiti psa svoga. Taj se pas otimao (ʃto se nije dao u vodu baciti), i çim ga je gospodar na vraxju tukao, obojica u vodu svrataju. Prisitivʃi se pas, da mu je gospodar na pogibili, istegne ga na suho, pak nastane milovati ga, i lizati mu mokro çelo i odichu. Šta che sad taj çovik naopaki? Poʃto ti se opomenuo, ʃçepa ga, pak toga svoga izbavitelja po drugi put u vodu berzicu turi, a to blago xivo tuxno iʃtuchi pomoch i oproʃtenje pod valovim isçezne. Nijeli takovo xivo hiljada putah poznanije i milostivije od hiljade takovih zvirskih ljudih, koji samo çoviçansko obliçje imaju, ali su krutiji od najdivlje zvirine? I takovih opaçinah ah dosta se putah ponovilo.

A. Kuzmanich.

BOJ POD RIBNIKOM I SMERT
dvaju najboljih junakah Petra Smiljanicha i Popa Śuricha (1648 god.)

(Konac.)

Posidarac i Śurich vitexe,
Znajuch ʃta se prigoditi moxe,
Ako Turska nji sastigne sila,
Da je svaki itar kao vila,
Nit che glavu nit tovar izniti,
Okupe ti sad svoje moliti,
I zaklinjat da se kane plina,
Neg' da sloxno udru na Turçina:
„ Persi, vele, na sridu metnite,
Ludo danas jadni neginite,
Pa kud puçe, puçe taman sada,
I od njih che biti dosta jada. " —
Ali naʃi zato i neaju,
Neg' se vechma oni rasterkaju;
I na mertva vojvodu Cevicha,
Nanese ji zar nika nesricha.
Sad se vechma oni ustraʃiʃe,
Kad to svojim oçima vidiʃe;
A odsvuda duʃmanin prokleti,
Çuju tuxni gdi za njima leti:
Da sve klance vech su ufatili,
I sve staze njima pripriçili.
Rabri vitez Posidarac tada,
Ne bi li se izbavio jada,
Berxe ono druxine pokupi,
Što biaʃe s njime na okupi,
Te potexe k' mistu zamaçitu,
Za obranu dosta zgodovitu:

Zapovidi pak Bakichu Jeri,
Avram' Verbi i Avram' Verkelji,
Klanac jedan su dvista momaka,
Da uvate za doçek Turaka.
Al' kad spazi neprijatelj kleti,
Da Posidar stade uzmicati,
U gromili njih do pet iljada,
Za naſima otisne se tada.
Iſtom Bakich ſto u klanac dodje,
Al' mu s boka druga sila prodje;
Do çetiri iljade Turaka,
Sad che dosta proplakat majaka: —
Jer se naſi gerdno pometoſe,
Uz kamenje penjat se stadoſe,
Neznajuch kud se okrenuti:
Sve to vechma neprijatelj ljuti,
Primiçe se k njima odasvuda,
A planina kerſna je odtuda:
Po stinama kò serne skaçu,
Berjakaju i gerdno jauçu;
Proviruch se kroz ſpilje uzane,
Mnoge ljute zadobiju rane. —
I Posidar zeçki ti uteçe,
Al' pridjaſnje slave vech ne steçe. —
Tri sokola natrag neuzmiçu,
Vech viteſku prokuſaſe sricha:
Giloſ pope i Cikichu Jure,
I delija Matkovichu Pere,
S' nikoliko joſte momçadije,
Udariſe na Turske delije;
Za britke se sablje privatiſe,
Śeset Turak' na mistu ubiſe,
A i sedam silovitih Aga,
Dok ji odsvud vech nesvlad' snaga:
Mnoge ljute rane zadobiſe,
I poſteno ime ostaviſe.
Svi ti tute slavno poizginu,
Nehtijuchi bixat u luxinu. —
Dok je sunca i njegovih zraka,
Nek se slavi ovie junaka,
Ime diçno u naſem kolinu,
I na trizno pa i baſ pri vinu!
Evo bracho çemernijeg jada,
Koino se ah dogodi tada:
Śurich vitez u takoj nezgodi,
Druſtvo svoje hrabreno slobodi:
„Kud bixite, veli, kukavice,
Obratite duſmaninu lice;
Bolje vam je viteſki umriti,
Neg' sramotno kuchi se vratiti." —
Al' u vitar on 'vako vikaſe,
Jer ga niko bracho neslusaſe.
Medju tim ga obletu ti Turci,
Sa svih stranah kao merki vuci:
I tu njega zastadoſe sama,
Medju mertvim onim lubinama;
Ma se vitez nepridaje njima,
Vech kâ Miloſ užapre se svima;
Kada sabljom i desnicom derne,
Po sto Turak' iz prid njega perne,
Kao kakvo jato jarebica!
Kad ji pogna soko siva tica.
Ali i on ljutih dopa rana,
Te ga Turci slete sa svih strana:
Joſte xiva tu ga uſatiſe,
I na polak koxu mu sadriſe,
Pa na kolac ljuti tad nabiju,
Toga verstnog Śuricha deliju.
Al' ako che jer viteſki pade,
Neumerlo ime mu ostade,
Dok god sjaje misec i danica,
I dok piva u gorici tica.
Barjaktara silnoga Keçicha,
Koi biſe serdca Smiljanicha,
Tad rastergnu vraxie bake;
A ostale izverstne delije,
Na ſiljato kolje pometaſe,
Pa ti mnoge joſte posikoſe:
Te vraxie zametnu igranje,
S' mertvim glavam bracho umetanje!
U tom boju çetiri stotine,
Mertvih osta naſih do istine;
A ostali jedva umaknuſe,
I k' svojima kuchama dodjoſe.
Vraxii seju izdajo prokleta,
De izçezni vech s' ovoga svita. —
Vami pisma meni çaſa vina,
Da bi ona od barila bila:
Niſta bio,
Ko je nebi pio.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 32. IV. GODINA

NA 9 KOLOVOZA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

USPOMENA
MATE PETRA KATANÇICHA.

Sladka je za cilo potomstvo uspomena onih verlih muxevah, koji kroz sve dneve svoga xivota onu jedinu brigu nosiahu, da pod zaſtitom nebeske providnosti poslujuchi vinac svoje vridnosti uzpletu, koi bi potomstvu na poticanje slavnih dilah, i samim njima na slavu sluxio. I ovo je najplemenitia slika svakoga vridnoga çovika, jer ona iz srediſta zahvalnih umerlih nikad neizbigne — ona xivi neprestano — ona se vije verhu grobovah slavnih onih muxevah, koji ju potomstvu ostavljaju, ona svakoga sicha na slavna ona dila, kojimi takovi muxevi svoju domovinu resiſe, napokon ona upliv imade u iste nezahvalne sinove domovine, doçim jih svracha na stazu jednu, njima govorecha: ovo je jedina staza, koja se pravom stazom nazvati moxe, jer po njoj dusi silnoga vaſega naroda hodiſe. —

U krug takovih vridnih i neumerlih muxevah spada cilim pravom Mate Petar Katançich, rodjen u Valpovu u Slavonii godine 1750. Çim dneve ditinstva u naruçaju svojih roditeljah sprovodi, stupi na ono ſiroko polje, gdi se sabira najugodnie cvitje, koje çovika uglednim, i za çoviçanstvo koristnim uçiniti moxe. Posli kako gimnazialne nauke doverſi, posveti se redu bratje od derxave Kapistranah, pod kojinh mudrim upravljanjem postade vridni redovnik, vridni i zahvalni sin svoje domovine, napokon takovi spisatelj, da je sve spisatelje svoga vrimena nadkrilio. Bio je vridni redovnik, jer sve kriposti, koje se za jednoga redovnika pristoje, svitile su se u njemu, kano u jednom ogledalu tako, da je bio pravi uzor poniznosti, i pravi duhovni otac sviuh onih virnih duſah, koje su se mu u kakvom sluçaju duhovne potribe k njemu obratile. Bio je vridni i zahvalni sin svoje domovine, kao takodjer veliki ſtovatelj svoga naroda, i ljubitelj majçinoga jezika. Što se pervoga tiçe: posvidoçio je svoju vridnost i zahvalnost prema domovini kroz to, ſto je bio javni uçitelj mladexi najpric u Osiçkoj, zatim u Zagrebaçkoj gimnazii, a po tom lovorom Doktora mudroljubja ovinçan, postade uçiteljem Numismatike na peſtanskom sveuçiliſtu, kao takodjer çuvarom sveuçiliſke knjixnice u istom mistu. Što se drugoga tiçe: Štovanje prema narodu svome po tome se je trudio oçitovati, ſto je mnoſtvo knjigah o svom narodu na svitlo izdao, u kojih duh duboke uçenosti, i ljubav za sve ono, ſto je narodno, tako jasno sjae, kano ſto sjae xarko sunce u rajskih vedrinah. — Ali je i jezik svoj materinski ljubio, jer akoprem je duh onoga vrimena naſ narod u dubokom snu derxao za sve ono, ſto se narodnoga ponosa, i krasnoga naſega jezika tiçe, ipak je naſ slavni Katançich i pisao majçinim jezikom, i ljubio ga veoma, ſto izvan pisanih od njega na naſem jeziku knjigah i ove riçi svidoçe, kojimi on krasotu naſega jezika tverdi, i koje ovako glase:

„ Tako ti sunaſca i danka o Zoro!
Nemoj mi serdaſca kinit, sini skoro. “

Ovimi riçmi hoche da pokaxe, kako je lip, i miloglasan jezik ilirski, buduchi ovaj stih latinski: „ Per ego te solem et diem, o Aurora! (oro) — Ne crucia mihi cor, effulge brevi, “ [1]) ovaj, govori on, stih na nijednom drugom jeziku tako miloglasno nezvoni, kano ſto na naſem. Nadalje tko se xeli bolje osvidoçiti o ljubavi njegovoj prema svome majçinom jeziku, neka dobro promotri, na koliko je on svoj jezik ljubio, doçim nam je s. Pismo staroga i novoga Zakona — golemo zaista dilo! na naſ jezik prevedeno ostavio.

Da me nebi tko korio, ſto izusti, da je naſ Katançich sve spisatelje svoga vrimena nadkrilio, evo ovdi navodim njegova stranom utiſtena, stranom u rukopisih nahodecha se dila, da blagorodni çitatelji uvide i razsude onu sjajnu zvizdu, koja se je na obzoru naſe mile domovine vijala. Dila su slidecha: 1) Dissertatio de columna milliaria ad Essekum reperta; Essekini 1782. — 2) Poskoçnica Pana i Thalie na cernomu berdu; Essekini 1788. — 3) In veterem Croatarum Patriam indagatio philologica; Zagr. 1790. — 4) Fructus authumnales in iugo Parnassi Pannonii maxima parte lecti, latia et illyrica cheli decori. — 5) Specimen Philologiæ et Geographiæ Pannoniorum; Zagr. 1795. — 6) Tentamen publicum ex Numismatica veteri. — 7) De Istro, ejusqe adcolis Commentatio. — 8) Elementa Numismaticæ veteris. — 9) Istri adcolarum Illyrici nominis Geographia Epigrafica. — 10) Orbis vetus e Tabula Theodosii Imp. picta; Pestini 1805. 11) Geographia Ptolomaei, Plinii, Strabonis, Herodoti, et Mosis. — 12) Sacra Scriptura veteris et novi Testamenti dialecto bosnensi reddita. — 13) Prolusio in Litteraturam aevi medii. — 14) De Poesi illyca libellus. — 15) Memoria Belgradi. 16) Memoria Valpo. — 17) Etymologicon illyricum. — 18) Tabulæ geographicæ, chronographicæ, topographicæ. —

Ovo su krasni oni plodovi, kojimi se naſ narod sada ponosi, i radi kojiuh sladku uspomenu u grudih goji za onoga muxa, koi je za naſ narod to isto bio, ſto je bio Ksenofon za gerke, i kanogod su gerci Ksenofa Atiçkom muzom nazivali, tako i Katançicha ne samo domachi, vech i strani spisatelji pçelicom ilirskom nazvaſe, jer je bio mux od ridke uçenosti, kano ſto isto jedno uçeno druſtvo o njemu svidoçi ovako govoreche: „ ex enumeratis operibus ad Viri hujus eruditionem, et herculeum, quem exantlavit laborem, tuto judicium ferre potes, majorem illum fuisse, quam sua tenuerit ætas. “ Isto tako sudilo je o njemu kraljevsko ugarsko namistniçtvo, doçim mu je mnoge stvari starodavnosti, da jih izpitava i svoj sud o njima izreçe, povirovati obiçavalo. U svemu se je svako vrime pripravno prikazao, i sebi izruçenu zadachu vazdar tolikom uçenostju izradio, da je udivljenje prouzrokovao. I to je bio uzrok, ſto su isti inaçe nauçeni ljudi k njemu vervili, da njegovo mnenje u raznih predmetih çuju, kano ſto uçeni Çevapovich o sebi svidoçi govorechi: „ Virum hunc (Petrum Katançich a Valpovo) compluribus jam annis nemo extra cellam vidit. Illum plures litterati viri ceu insignem hac ætate Philologum et Historiographum suspiciunt; cujus amica conversatione, ac eruditis concertationibus frequentius ipse delector. “ Ovo svidoçanstvo pretexe se na Katançicha za onda, kad je vech bio u mir stavljen, i blizu 73 god. ostavio javno poduçavanje, ter se u samostan Kapistranah u Budim preselio, gdi je godine 1825 umro.

Kroz sve dakle dneve xivota svoga bio je naſ slavni Katançich ljubitelj naukah, i ſtovatelj onoga naroda, kog slava mu je najvechma pri sercu lexala, i da posvidoçi, da je virni sin svoje domovine, ostavi joj tolike dragocinosti, u koje se njezini sinovi ugledati mogu, da nehlepte vavik za tudjim nek da se jedanput pobrinu i za dobro svoga naroda, kano ſto je i radio Mate Petar Katançich, o kome cilim pravom s pisnikom rechi moramo: „ Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt. “

Dr. P. Stiich.

ZORI.

Domorodçe ev' ti ſtapa!
Sklopi ruke oko njega;
Um i serdce nek ti s' sklapa:
Što je dobro oko svega.

Zora ti je lip perivoj,
Cvjcha ima u njem dosta:

[1]) *Katançich de Istro, pag. 144.*

Kog' ti nemaſ sadi u tvoj,
Ne bi li ti zelen posta;

Ako i jest paklen zmaje!
Gerdne xvalje razjirio!!
Pa na Zoru straſno laje,
Ne bi li je umorio. —

Ali vitar neobara,
Rast u kog' su çverste xile;
Nit se u çem oni vara,
Kog' pitaju gorske vile.

Cvit je ona narodnosti;
Tverdi ambar didovine:
Zato vraxje sve hitrosti,
Neche çinit da pogine.

I. Skarica.

SKAKALA KRALJEVICHA MARKA.

Poſav od Zadvarja k Lovrechu, imaju kraj puta na pet mistah gromilice male nazidjane, koje zovu se *skakala* Kraljevicha Marka. Pripovida se, da su ono biliſke odkle dokle je Marko skakao, a ima po trideset lakatah od jedne do druge. Naslonio bi se on na koplje, te bi skoçio, pa gdi bi doskoçio unde bi nazidjao onu gromilicu. I on je sam govorio: „ Kogod putom izlazi, neka skaçe. Ako doskoçi nek zabilixi kao ſto je i Kraljevich zabilixio; a kad Kraljevich izadje, ter vidi, da je ko skoçio dokle je i on, pomochu boxjom opet che skoçiti, i ovu biliſku priskoçiti." — Po tom nije se naſao çovik, da je mogao priskoçiti ni doskoçiti; i za to se slavi Marko uvik u onom mistu. Koje sam misto ja vidio, i ovde povidam ſto sam unde çuo i vidio.

A. Kuzmanich.

ZEMLJOTEXENJE.

Nikoliko riçih o cervu, koji masline grize, i kvari.

Za mochi u najzgodnije vrime loviti i umichati onu sitnu xivinicu, i gamad, koja zemljotexenje oſtetuju, verlo je vridno znati, ſta ono radi, kako i kad zameche se. Radi toga moxe biti, da je koristno kazati, ſto se 1844, i 1846 god. o tom malaſnom biljugastom cervichu zapazilo, koji jednih godinah puno masline kidiſe uplakajuchi se u njihovo serce (meso, mezgru), i tako kvarechi ji, da nesamo ſto ſkito ulja bacaju, nego i ono po ſteti ide, i bude gusto, cernasto, usta penje, a drugſa slabo i gori.

U donjoj derxavi Vicentinskoj, bile su masline 1844 g. od takovoga cerva vele izſtetjene. Gotovo sva je mezgra u zernju bila pokvarena i progrizena, i vechinom je ono opalo bilo, a ulje iz njega izaxeto, bilo je na put kaſe gusto, niti je moglo çemu sluxiti. Slideche je godine bio veliki narod maslinah, i onoga kvara na njima nije bilo. Ove godine 1846, opet se kleti cerv pojavio, ali je manje nego 1844 g. ſtete uçinio. Na mnoge se masline bio navadio, ali ne na sve, nije im sve serce provertio, a malo jih je opalo, a ulje nije posve erdjavo, nego je sridnje ruke bilo.

Uz te dvi godine pripazio sam, da u kolovozu misecu, kad vech maslinovo voche (zernje) dozria, cervich nagrize ga, i unj se na zavoj provlaçi mezgru grizuchi, koja pak sve okolo naokolo sagnjie.

Ti se cervichi onda iz onih gnjidah kote, ſto je na urodicu maslinovu napljuvala jedna sitna bilasta muha. A ova koti se iz jedne xutkaste mihurice, u koju se pridjaſnje jeseni cerv pritvorio u dnu one brazdice, (obodotine, taljanski piſe *canaletto*) koju je on u zernu krojio.

Çini se, da bubica kad izadje na ono okance ſto je cerv naçinio, na zemlju pane, te se pod njom do lita krije.

Jedni vele, da je muha maslinarica (*Dacus oleae*) boje garasto-zlatne; nego sam ja vidio da je ona biljugasta. Kaxe se, da je ona kuchica, iliti mihurica u çemu cerv stoji, garasta; ama sam ja vidio, da je svedjer xuto-zelenkasta. *Bayle-Barelle* veli, da se gnjide (jajca) u maslinovoj taptini nahode, gdino uz zimu uzderxuju se do njihovoga otvoranja, i za to pridstavlja, da bi se moglo uniſtiti ji pomazavſi u misecu siçnju reçene taptine lugſijom jakom. A ja sam opet vidio, gdi bubice miseca studenoga iz masline izlaze, zato, muha nemoxe se najviſe zametnuti van u litu, ili malo prid lito. Nije dakle istina, da

se gajide zimi pri taptini nahode, niti pridstavljeni lik more koristi donositi.

Nego moje opazke potverdjuju ono, ſto je za muhu maslinaricu (*oslanjajuchi se na ono ſto se pod istinu dogadja, ili od prilike gata*) kazao *Guerin - Meneville* u jednoj Biliſki dodatoj k zavexaju 5 pod 13 kolovoza 1846. — Povidjenje o sastajanju uçenoga druſtva u Parizu tek ſto nismo o jedno sloxni. On veli, da cerv iz ſuplja zernja izlazi; a ja sam uz one dvi spomenute godine zagledao, da u zernju se cervichi u bubice pritvaraju, i to sam baſ tako naſao, ili sam bubice naſao u dnu badnja, gdi jedni masline siplju, odmah kako ji saberu, i tu ji derxe dokgod ji nesataru. Takodjer moje opazke potverdjuju kripost i podobitost nauka u onoj Biliſki navedenoga za umichanje one gamadi, i derxim, da onako se najbolje u napridak mogu masline oteti. Po tomu nauku valja masline na koji dan prie neg dozriju obrati, to jest, dok su joſte bubice u njima, a to za to, da se ona gamad ne okote, koja ulje umaljavaju i truju. Ako zbog ranoga obranja manje ulja bude, a ono biti che bolje, i mochi che se oni cerv utamaniti.

A mi chemo i ovo dodati: 1. da ovoga ranoga obranja valja se primiti, i kad bi tako malo roda bilo, da nebi se na njemu moglo troſka izvaditi; 2. da onih godinah, kad cerv navaljiva, prilika je pomnjivo i ſto berxe masline, koje su opale, kupiti.

Istina da su ove opazke nedoverſene, ali mogle bi vridne biti uçene poljodilaçe zabrinuti k ovom vaxnom poslu.

Ovako Gosp. G. B. Clementi *piſe u taljanskom listu nareçenom* Il Tornaconto (*Asnodonositelj?*), *pod 4 Veljaçe 1847, br. 5*; *nego Urednici toga Lista dodaju*: *da bi valjalo dalje pripaxati odkud se oni cerv koti; a kad bi se upravo saznalo da ona bubica ſto se od njega tvara, iz maslinah izlazi, najpriliçniji, ako ne jedini lik bio bi ranije obrati ji. Nego bi i to zaludu bilo, kad se nebi to obranje maslinah od cerva izſtetjenih u çitavoj kakvoj derxavi na jedno vrime çinilo.*

A. Kuzmanich.

OPET NIKOLIKO RIÇIH O ZEMLJOTEXENJU.

U Listu o poljotexenju Lombardsko-Mletaçkomu (miseca prosinca 1846) naznaçena je jedna versta jeçma, ſto se po taljanski zove *Orzo nampto*. Gosp. L. *Mari* iz Kampilje sijao ga je u primorju Toſkanskome, i veli da puno *baca*. Taj jeçam vridno idje osobito u berdu; çetiri miseca pri zemlji ostaje, raçunajuchi od vrimena sidbe do dozrijanja njegovoga; a erdjavo vrime malo che mu nauditi. Za çovika texaka je od njega kruh puno dobar. Reçeni g. *Mari* svituje, da ga valja zaranije sijati, ſto ga perva vruchina moxe ſtetiti dok je mlad. Bojim se, da za ovi jeçam naſi texaci do sad nisu znali; i ako je to tuda, kakav pametan naſ çovik vridno bi bilo da ga dobavi, te kuſa kako idje, pak da mu priliçno i ime nadije.

A. Kuzmanich.

Pogriſke u br. 30 i 31.

str. 169	ver. 17	na mis.	*devetnest tisjadah*	ſtij: devetnest stotinah
„ 170	„ 10	„ „	*To je droçke*	„ Te je droçke.
„ 176	„ 30	„ „	*bake*	— balie.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 33. IV. GODINA

NA 16 KOLOVOZA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VODA I CERKVA.

(*Ulomak jedne moje knjige L. B. o Cerkvenom Mudroznanju.*)

U svih sam pokoj iskala, govori *Mudrost*, i u baʃtini Gospodinovoj pribivatichu. *„In omnibus requiem quaesivi et in haereditate Domini morabor.“* Ta baʃtina Gospodinova, gdi neumerla Mudrost kraljuje, jest Cerkva koja je u svakoj stvari sjajna i uzviʃena. Jeli u veselju svomu, etoti je kano cedar na Libanu; jeli u xalosti, kano çempres na gori Sionskoj; kiti se slavnom palmom od Kadeʃa i s' rumenom ruxicom od Jerika, miriʃe çinamom i balsamom, i na polju od stolitjah vikovah ukorenila se je i udubila kò stavni javor kod vodah. I baʃ vode goje ovi çudni i vikoviti dub, pod kojim puci i narodi od sva çetiri vitra mirno poçivaju; i vode svegj xive piʃte oko njega, i uzvisuju ga chak do nebesah. Nu ove su vode maknute od Duha boxjega, a i Pismo govori, da je Duh boxji bio noʃen verh vodah.

Çudna je stvar voda. Ja govorim da je ona upravo prilika boxjega opchenoga Providjenja, koje svuda jest i u svemu, kako voda. Najvecha lipota, blago i bogatstvo se nahodi u vodi. Voda je zercalo nebesah: u njoj se sunce misec i zvizde odzgar ogledaju, a dolikar planine i gore, morske obale i stabla, sela i gradovi na çudnovite i svakojake razlike. Ona je utiha svakoga stvorenja; bez vode nemoxe ni çeljade xiviti, ni cvitati maslina, ni loza radjati, ni jedno voche kazati svoje rumenilo, ni jedna trava zelenilo svoje. Bez vode nema niʃta; ona je na nebu i pod nebom, ona je na zemlji i pod zemljom. I nije samo nje moch poznata u pustoj naravi, dali ona dohodi i do duʃe naʃe. Svi su narodi poznali moch i otajstvo vode, i kad bi se u njoj prali, osobito istoçnici, cinili bi da che tako oprati i gnusoche duʃah svojih. Ne, nijedna stvar stvorena nije toli mogucha kao ʃto je voda, a s' oçima vidimo, da vechi dio svita sastoji u vodi. Bog je çinio da se zemlja kao kit (*balena*) podigne iz vode kad je stvorio svit; i kad je htio pedipsat narod çoviçanski, izlio je vode od raserxbe svoje na svu zemlju, ter je potonula kako olovo, i nije ostalo xiva do Noea i osmerice od obitili njegove, koje je Bog sahranio u jednom brodu, koji je plovio po verh onih smutjenih i strahovitih vodah. U cerljenomu moru otvorila je voda suhi put Moisesu i puku Izraelskomu, a jadno proxderla svu silnu vojsku Faraunovu. Voda je i u naʃe vrime pokrila toliko selah i gradovah: ona je za dobro i za zlo naʃe najjaçje oruxje od neba, i jakost oruxja kaxe jakost junaka Boga velikoga, koji zna odabrati sve ono ʃto je pristojno svomu veliçanstvu.

Spasitelj svita u vodi i po vodi je çinio najvecha çudesa, zaʃto je voda prilika od çistoche i moguchstva. Nje bistrina kazuje bistrost Vire svete, a nje mnoxina i veliçina kazuje mnoxinu i veliçinu boxje milosti, koja se je razlila kao voda po svoj

zemlji, izviruchi iz spile od Bellema. Po vodi se je objavio pervi put Sin boxji kad ju je obratio u vino; po njoj kako po kopnu je hodio, s' njom veche putah je izliçio gubavce, nemochnike i ostale; ona zajedno s' kervju izi∫la je iz serca njegova kad je umro na dervu za na∫u ljubav, koja je tako jaka bila u njemu kako je jaka smert „ *Fortis ut mors dilectio* “. A napokon on je isti rekô xeni Samaritanki, da je on voda xiva, da ko pije od one vode, da neche umriti u vike; da svaki koji bude u njega virovati, da che iz njega izichi hladenci vode xive, koja nigda ne pristane. Voda po putu naravskomu i po putu boxjemu ima tolike kriposti da ji je trudno izrechi. Dosta je promislit da nam daje ne samo xivot umerli i vrimeniti na zemlji, nu daje nam u ker∫tenju priporodjenje i xivot viçnji, otvarajuchi nebesa i razlamajuchi verige od na∫ih nogah, da se slobodno ∫etamo po ravnomu polju od svitlosti, koju Platon, Sokrates, i Cicerun nisu ni vidili.

Cerkva, nauçena od Sina a prosvichena od Duha, na∫la je pravu gredu nebesku u vodi. Svako nje svetotajstvo nedili se od vode, i narav i potreba od vode u svakoj stvari, kazuje narav i potrebu od odredah cerkovnih. Cerkva neçini i∫ta za ni∫ta. Ona nosi veliku çast vodi; blagosiva je, zaklinje je, posvetjuje je, stavlja je na straxu od cerkavah, kuchah i posteljah, daje je za oruxje protiva paklu, strahu i xalosti, liva s' njome blagosov boxji na xive i na mertve, na kuche, na xivinu, na ba∫tine, na trude i zanate i. t. d, i. t. d. Rechi chu jo∫te, da Cerkva toliko po∫tuje vodu, ovo najblaxije stvorenje, da je jedan dan osobiti odabrala priko godi∫ta, çuda! za proslaviti i ba∫ pokerstiti vodu, i eto za∫to se taj dan zove *Vodokerstje*.. Ja derxim da je tilo çoviçje kano zemlja, a du∫a njegova kano sime koje nemoxe xiviti, ako nije zemlja zalivena vodom. Ali mi moxemo samo poviriti ne ulisti u duboku dubinu mudroznanja Cerkve. — Neka se srame i umuknu ljubotrovni Svebo∫ci (*Pantheiste*) i drugi poluvirnici, koji neche da stoje u cerkvi nego se oholo dixu i nadixu verh verha cerkve, ama neka znadu, da ko se miri na verhu, dojde mu vertoglavje, da pade, i da razbije moxdane. Nisu mudri nego samo oni, koji kako tri mudra kralja (magi) idu za jasnom zvizdom koja vodi u Betlem. . . . . .

F. Kunjasich.

TRAVOZNANJE.

Ditelina spuxja.

Imaju mnoge verste diteline, a izmedju njih moxe biti da je najkoristnija ona ∫to se *spuxja* zove. Ta joj je pridivka podobito od toga do∫la, ∫to joj je movunica na put spuxevlje ljupine skuçena. Ova se trava po latinski *Medicago sativa*, a taljanski *erba medica* zove: a puno se varaju oni, koji je po hervatski zlak, ili slatkovina zovu, jera je to druga trava, ∫to se po latinski ispovida: *convolvulus arvensis.*

Stari Plinio bezsmertni latinski naravoslovac, pi∫e u svojoj 18 knjizi, da je od Latinah ona trava ditelina za to *medica* prozvana, ∫to je u Taliju iz Aziatske derxave *Medie* done∫ena. A *Mattioli* veli, da su u Taliji tu travu poradi piche sijali; takodjer i Durante drugi slavni travoznanac povida, da prisvitli *Carlo Montigli* biskup Viterbski donio je od nje sime u Rim, a njegov sinovac knez *Fabio* donio ga je u Pariz, pak od tada da su je poçeli i u Francuskoj sijati.

U spuxje je diteline listich plosnat, podugaçak, po krajevim zubast, ili narickat; priperak (*stipola*) joj je cil, cvit gronjast (racemoso), a movunica, u çemu sime stoji, skuçena. Ona se sili, i mnogo je godinah pri zemlji zastavna. Verlo vridno idje u zemlji razabranoj, dubokoj, i ognjojenoj; a u tverdoj, suhoj, klaçnoj, zakuka se, i zametljiçavi. Jednih godinah moxe od nje do sedam odkosah biti, pokosiv∫i je svaki put ne ciko sa zemljom, nego pri zemlji.

Plemenita je ovo picha za marvu, a osobito krave od nje puno mliçne postaju. Valja je ∫kito davati, a i ono sa drugom pichom izmi∫anu. Koliko je meni poznato, u Trogiru sijao ju je pokojni izverstni vlastelin Luka *Garagnin;* a u Sinju pervi ju je poçeo sijati gosp. Vice Buljan pravi ljubitelj narodnoga napridka. Kamo sricha, kad bi se mnogi drugi na∫inci na takove vidoke ugledali!

A. Kuzmanich.

NARAVOSLOVJE.

Svako dervo, koje u vodi Kerki dugo stoji, kao kamen otverdne. To tako dolazi, ∫to u onoj vodi puno klaka ima, koji se u dervo

uplaçe. Ja sam kod izverstnoga naravoslovca D. *Papafave* ovde u Zadru mojim oçima vidio jedan okamenjeni kukuruzni kurelj i nikoliko dasakah koje su okamenjene, i u Kerki nadjene.

A. Kuzmanich.

CHUDOREDNOST.

ŚUXANA.

(*Produxenje v. br. 27, str. 157.*)

Na takovu Śuxaninu pritnju, za rechi pravo, ostadosmo i zamiſljeni i uvridjeni, i potaknuti na xestoki gnjiv. Oſtri uzdignusmo na nju glas, i ona protiva nami takodjer, kao jidna kuçka, uzdignu svoje lajanje, koje takovu buku sastavi, da iste njezine divkinje u kuchi çule biahu i dotekle u vechnicu za viditi, ſto se njihovoj gospodji dogodi. Sva ova mi buduchi istinito i vidili, i poznali i podnili, po duſi nemoremo muçati ni toliku krivinu Śuxaninu tajati. Ona je priljubodivkinja: daklen po naſemu svetomu zakonu ona ima biti kamenovana. Kamenujte ju slobodno. Takovu osudu potverdio biaſe vas puk, jerbo povirovao biaſe njima: — *credidit eis multitudo, quasi senibus, et judicibus populi, et condemnaverunt eam ad mortem* — (Dan. c. 13. v. 41.)

A nevoljna Śuxana ſto veli? ſto veli? Puna xivoga ufanja pram onomu Bogu, koji nezapuſta pravedne u nijedno vrime, dali ih svedjer brani, çuvſi se ona tako laxljivo potvorena, i od svega puka na pogerdnu smert osudjena, uzdignuvſi plaçne svoje oçi k nebu, visokim glasom zavapi govorechi: Oh privisoki, pripravedni, primoguchi Boxe! Ti sam jesi, koi poznajeſ sva otajna, koi joſter bistro poznajeſ svaka i pervo nego se izverſe. Ti znaſ, da himbeni nepriatelji moje xenidbene çistoche, protiva meni, poniznoj sluxbenici tvojoj, jesu donili krivo svidoçanstvo: evo umirem, nebuduchi niſta uçinila od onoga, sverhu çesa potvoriſe me himbeno ovi starci puka moga: — *quae flens suspexit ad caelum... exclamavit voce magna, et dixit: Deus aeterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant. Tu scis, quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: et ecce morior* — (ibidem.)

Nevoljna Śuxana, prem da pravedna, vidi se okruxena od svega puka pripravna za ubit ju; vidi svakoga, s' punim naruçajim tverdoga kamenja oruxana za kamenovat ju; çuje svakoga prokljnjati njezino ime; psovke, vijanje, lajanje, rukanje, bucanje... çuje zvekati protiva sebi sa svih stranah. Porad velike sramote, s' kojom ju nepravedno oberljaſe svetolaxni starci; ledi joj se kerv po xilam, smanjkiva joj dah, oçi joj se zablistuju, misli joj se smuchuju, gine joj serdçenost; jad, groznja, çemer smertni verlo naskaçe njezino ogorçano serdce; jad, tuga, trepech, izdiſanje, skonçanje, smertno zapihnutje... duh joj zaduſivaju. Odoli, tuxna Śuxano, unuternjoj i iznuternjoj tolikoj tvojoj nesrichi! jao meni! u sebi vapiaſe pram svomu muxu, *pravedna sam ti!* pram svojima sinovim, *ah pravedna sam!* Ali, roditelji moji, *pravedna sam! pravedna sam*, ah bratjo i sestre moje! *pravedna sam*, ah rodbino moja! *pravedna sam*, ah otaxbino moja! *pravedna sam*, ah virne divnjice moje! ah puçe moj, *pravedna sam!* ah zakonitelji moji, *pravedna sam!* ah zakone moj, *pravedna sam!* sveta xenidbo moja, *ah pravedna sam!* prisjajno kolino moje, *pravedna sam ti!* privedri moj narode, *pravedna sam ti!* glasovita Babilonio moja, *pravedna sam ti! pravedna!* i umirem! ah smerti! gorka smerti! jao meni! na pogerdnu smert vuçu me! Nije koi me plaçe, koi me pomiluje, koi me brani... Sama nemilina kraljuje! — *cumque duceretur ad mortem, suscitavit Dominus spiritum Sanctum pueri junioris, cujus nomen Daniel.* —

Ne, o pravedna i krasna xeno: nepripadaj se! jest Bog, koi te brani; sve iznenada, po prilici jedne prorokative trublje nebeske çuje se visoko zvekati po svoj Babilonii jedan neobiçajni glas Andjelski, i svakomu opchenim naçinom pripovidati, pravednost neprikladive Śuxane. Na germechi zuk takova otajstvenoga glasa, vas puk, svi sudci, a navlastito ona dva svetogerdna napastnika starca, koji krivo potvoriſe bidnu Śuxanu, kao od jedne straſne munje zauſeni najdoſe se i poznadoſe se zagluſeni, tako da svak na mistu nekrenutiv ostade i zanimljen. Pogleda jedan na drugoga; na Śuxanu svak oçi okriche; okolo sebe svak pogleda; na sliſanje svak uſi pozivlje; podixe glavu i verti s' njom svak na sve strane za çuti, za viditi, za poznati çigov toliko zveçljiv glas more biti: ulice, zidovi, miri, kamenja,

i dervlja, i zemlja, i nebo, i berda, i planine, i stabla; i travice; rike i blata; vitarci i aer; ptice i ovçice; dihuche i plazuche; u jednu riç, malo i veliko, okolo sve Babilonie i po svoj njoj, çuju proglasiti pravednost virne Šuxane. Ovi çudnovati glas jest boxanstveno odvitovanje svedjer prignuto braniti pravedne, oblagati potvorce, osuditi krivce, odkriti vedru istinu, smesti mraçnu protivſtinu; ovi uprav glas jest prorokativa trublja odabranoga Daniela.

(*sliditche*)

O. Kost. Boxich.

ŚTA JE VIKA, I JE LI IKAD DOBRO I ZDRAVO VIKATI?

Vika jest jedno perskanje glasa, koje tvara se, duboko zadiſuchi, pak çversto, naglo, i pokidano izdiſuchi. Kroz viku çovik izjavlja nenadnju veliku radost, ja xalost, jali strah, i bol. Vika glása se po uzroku iz kojega dolazi, ali nigda nije toliko xestoka, koliko kad je bol prouzrokuje. U ovom dogodjaju nevolja je vikati, i çovik to ustegnuti nemoxe, van kad bi sebi silu uçinio. Ako nas narav na takovo dilo nagoni, koristno je vikati, to ſto vika muku polagana, koja moxdane jako draxi. Ta siromah bolestan çovik laſchinu nádje i primechuchi se i priverchuchi. Dakle, kad je prava stega bolesti, budalasto je ovu naravnu potribu zagasiti, kao ſto je gase oni, koji toboxe hoche da velikoduſje kakvo ukazuju; ama je pak najbudalastije za svaku sitnicu vikati, plakati, i stenjati, i joſ kao xivinçe derati se. Imaju jedni ljudi, jedne budalaſine, kojizih nerazloxito stoji pomaganja, urnebes, ili menjkaju, primezgivaju, a suze nebi im istra iz glave, van da ji çovik na tiſtilo xaxme.

Istina, kako je poviſe spomenuto, da vika jaku bolest oblakſava, ali dja dja ona mogla bi i nauditi, osobito kad se puno i priko mire viçe, i pare troſi, ſto onda kerv na moxdane navaljiva, te lako ona more na nos, i na gerlo kao iz svirale udariti, ili po moxdanim razliti se, i onças priku smert zadati. Joſte, pri nikim bolestima, na jedan primir, pri kili, suçiji, glavobolji, i t. d., naopako che ga çovik vikati.

A. Kuzmanich.

SMIŚNI I GADNI LIK OD OTROVI.

Izmedju likovah od otrovi, u staro se vrime i ovaj brojio: rasporili bi xivu mazgu, i iz nje drob, cxigaricu i ostalu utrobu izvalili bi i istergli, pak bi odmah za tim unutra nemochnika uvalili, i nebi ga izvadili, dok se god oni gadni krevet nebi oladio. Pripovida se, da se opaki vojvoda Valentin *Borgia* kroz to izliçio, koji je sebe sluçajno otrovao, iſtom je htio nikoliko Kardinalah otrovati. — To se tako radilo, ſto su u ono vrime niki likari mislili, da je mazga najvruche xivinçe, te ona njezina vruchina najbolje da more otrov iz tila istegnuti.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 34.

NA 23 KOLOVOZA

IV. GODINA

1 8 4 7

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu presti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

JEX, I KCHER KRALJA BUDIMIRA.

NARODNA PRIPOVIDKA.

Jedan tergovac neimaʃe od svoga serca nikakova poroda. On govori svojoj xeni Ani: „ Xeno moja, mi neimamo nikakova poroda; ja idem sada u cerkvu, i hochu prositi gospodina Boga za porod. “ — On je to učinio ʃta je rekao, a kada se natrag vrachao, ali nadje na putu jednoga jexa, i on ga uzme, i nosi do svoje kuche. A pitache ga njegova xena: „ Što si ti to donio kuchi? “ — On joj odgovara: „ Ovo sam uzeo za svoje dite! “ —

Kad je tergovac nastao raditi joʃte govori jex svomu otcu: „ Otac moj, ti neimaʃ nikoga za dilovati uzeti, nego ja chu tebi pomochi dilovati i orati. “ — To je otac njega posluʃao, i oni idu orati, i jex je njemu pomagao raditi i gotoviti sve. Kada je pak on vidio gdi on jest otcu od pomochi, reče mu: „ Otac moj, prosim te, daj kupi mi jedno dvadeset komadah svinjah, da ja u goru idem, i nechu kuchi dochi, dokle nebude jih se nakotilo jedna hiljada. “ — Otac na to pristane, i kupi mu dvadeset komadah svinjah.

Tadar jex pri rastanku reče otcu: „ Otac moj, ti moreʃ k meni dochi kad je tebi drago: ti cheʃ mene nachi u *gori caklenoj*. “ I upravo on ode u goru, u veliku pustinju. Kada je tu bio po godine danah u gori caklenoj sa svojim svinjama, one su mu tako dobro na ruku iʃle, da je on vech imao pet putah viʃe nego je od kuche odpeljao. U to dodje njemu otac viditi ʃto radi, i kada je jex njega naʃao, i s njime divanio, reče mu: „ Otac moj, ti moreʃ ako hocheʃ svinjah kuchi odagnati ako je tebi triba. “ — Onda otac uzme nikoliko svinjah za kuchnu potribu, a jex osta u svojemu miru u gori caklenoj.

Nije proʃla godina danah, ali ide jedan kralj u lov, i tako je u goru zabasao bio, da on nije mogao izbasati, nego je tri dana i tri nochi po gori verljao. Tomu kralju bijaʃe ime Budimir. On misli misli svakojake kako che on van izbasati, ali sricha mu priskoči, te on nadje jednoga jexa kod svinjah. Joʃ kralj tomu jexu govori: „ Jesi li ti gospodar od ovoga blaga? “ — A jex mu odgovori: „ Ja jesam gospodar od ovoga blaga dokle moj otac dodje. “ — Joʃ upita kralj jexa: „ Sinko moj, bi li ti mene ispeljao van iz ove gore, i meni put kazao? “ — „ Ja te mogu učiniti (odgovori mu jex) i tebe van ispeljati, ama ako cheʃ ti meni to učiniti, ʃto ja od tebe budem iskao. “ — Njemu kralj obecha, da che mu dati ʃto on bude pitao. Onda mu reče jex: „ Ja netribam niʃta nego tvoju kcher Mandu! “ — Kad to kralj čuje, zamisli se ʃto to moxe biti, da on njegovu kcher iʃte; a kad je vidio da mu drugoga odkupa neima, dade njemu jedno pismo, da moxe dochi kada hoche po nju. Jex uzme to pismo, pak kralja nahrani, i napoji, i na put ga pravi izvede; i ode kralj do svoga dvora zdravo i veselo.

Kada je jex ostao u svome mistu joſ za jedno malo vrime, dodje njegov otac k njemu, i on reçe svome otcu: „ Otac moj, ti odreni ove svinje do svoje kuche, ja viſe nechu ovde biti, nego ja idem kuchi s tobom. “ — To je njega otac posluſao, i gonio to blago do svoje kuche, i on je sve to blago rasprodao, i u novce metnuo.

Kad je proſlo jedno malo vrime, reçe jex svome otcu: „ Prosim te, i molim, da ti mene xeniſ! “ — Otac njemu reçe: „ Moj sinko, koja che za te pochi, i tebi xena biti? “ — Joſ reçe jex: „ Chacha moj, ti odi do kralja Budimira, on che meni svoju kcher dati. “ — Toga ti necheſ dobiti (odgovori mu otac) od kralja Budimira, jer je on jako zloçest, i on che me pogubiti. “ — Jex reçe svomu otcu: „ Ti ajde tamo, neche on tebi niſta uçiniti, niti tebe pogubiti. “ I daje svome otcu ono pismo ſto mu je kralj dao. Sad ide otac kralju Budimiru, i njemu boxju pomoch naziva. Na to kralj che ga upitati: „ Šta si ti doſao do moga dvora? “ Odgovori njemu tergovac: „ Moj gospodine i kralju, ja imam jednoga sina, i hoche da se xeni za tvoju kcher Mandu, ako ti njemu to dopustiſ. “ I kad mu to reçe pridade mu ono pismo. — Kad je kralj te glase razumio, reçe tergovcu: „ Ti ajde moj sinko, i reci tvomu sinu Jexu, neka on dodje po moju kcher kada god on hoche; ja chu njemu moju kcher dati. “

Dodje tergovac do kuche, i kaxe sinu jexu sve ſto mu je kralj rekao. Sad jex reçe otcu svomu: „ Ti ajde, i kupi svatove, da idemo po lipu Mandu. “ I otac ga je posluſao, i oni odoſe po lipu Mandu. — Kada je kraljica sagledala svatove, ona upita svog' kralja Budimira: „ evo tebi gospoda svatovi, a kamo tebi mladoxenja? “ A kralj che joj rechi: „ Moja xeno, ja sam dao moju kcher za jednoga jexa, koji je mene odkupio od smerti. “ Kada je kraljica te glase razumila cikne kako ljuta zmija u studenom kamenu, ali joj nije to pomoglo, nego je morala odpraviti svoju kcher, i jexu je dati. I ova ode do kuche onoga tergovca, i tamo su oni veselo stali, i pirovali. A kada se je noch primakla bila, da se spavati ide, lipa Mande ide sa jexom do svoje komore, gdi che ona pribivati. Tu doſavſi udari ona cviliti i plakati, i kleti dane i godine, i staroga svoga otca, kamo je on nju dao. Kada to jex çuje, reçe joj: „ Mande moja, ti nemoj plakati, niti tvoga otca kleti, nego dodji amo, ja chu tebi niſto kazati. “ I ona ide do svoga jexa, i njega posluſa; onda reçe joj opet jex: „ Mande moja, ti si sada moja xena; nego razvexi mi ovo uxe, ſto je meni pod mojom bradom. “ Ona to uçini, i tada se on izvuçe iz jexine, i osta kako jedan mladi kralj, i sinu kako xarko sunce; te ti se tu Mande obeselila, i svoje serce natrag povratila. Joſ joj jex govori: „ Ti nemoj nikome kazivati, da sam ja ovaki çovik, jer cheſ ti nesrichna biti. “ Tu je ona njemu viru zadala, da neche nikomu kazati, niti pripovidati. I oni su noch prinochili, i on joj je lice obljubio; a kad je u jutru bilo, ide jex u svoju koxu, u kojoj je i prie bio. Sad che k njoj dochi njezin svekar, i upitati je kako je spala, a ona che mu odgovoriti: „ Dobro sam spavala, i od sina sanjala, da sam ga zaçela. “ — Za tim ona je veselo bila, i na jexa dobro pazila, da ga nebi ko ubio, ali mu ſtogod uçinio. E tako su oni osam nochi prinochili, da ona nije nikomu kazala; kad al' na njezinu veliku nesrichu dodje joj mater, i otac kralj, za viditi ſta ona radi. Na pitanje kako je, ona majci odgovori, da je zadovoljna s onim mladim, i joſ joj kaxe kako se jex izvlaçi iz jexine, i da je on sin jednoga kralja, i da je njega mater proklela, te se on u jexa stvori; a da je kralju, otcu njegovom, ime Radopir. Kada joj mater to çuje, stexe je xudnja da vidi ſto jex radi; i kako je kcher nauçila, dodje obnoch kradom u njezinu komoru, i oboje na spavanju zateçe. Onda jex skoçi na noge, i reçe xeni svojoj: „ Ti moja xeno Mande, ti se nerastala so tim brimenom dokle mene nenaſla. “ — I ode jex svojim putem da za njega niko nezna, rekavſi joj joſ i to pri rastanku: „ Ako hocheſ mene nachi, a ti ajde do Caklene gore. “

Osta kcher kraljeva u brimenu teſkomu; ona nosi brime devet godinah danah, da za jexa nemoxe napitati. Najposli naputi je jedna stara baba, kako che ona njega nachi, i za njega napitati. Ona joj reçe: „ Ajde ti tamo u goru, i nachicheſ mater od devet Jugovicha; ona che te naputiti gdi cheſ njega nachi. “ Sad ona ide u onu goru, i upravo nadje mater od devet Jugovichah, i upita je, jeli ikad jexa vidila, i za njega çula. Na to joj ona odkaxe, da za njega nigda nije çula, niti ga je vidila, nego da poçeka malo dokle njezini sinovi dodju; moxe biti oni za njega zna-

do. — Çim one u riçi bijahu, ali rupi devet brache Jugovichah, i kada çuju ʃto ona xena iʃte, i çija je, reku joj: „ mi za njega nismo çuli, niti ga vidili, nego ako nebi znala naʃa sestra Bura; ona se skita po berdima, i dolinama, i u svake nugle zavira. Neka ta xena tamo k njoj ide, i ona che joj kazati. “ — Kada je u jutru bilo odpravi mater svoje sinove, i nju do kcheri svoje, a to na daleki put, i dade joj jednu zlatnu preslicu, i zlatno vreteno. Kada su doʃli do Bure divojke, ona xena sve joj je po pravici kazivala ʃto se s njom dogodilo, i za koga ona pita, i njega traxi. Tada joj Bura odgovara: „ Moja xeno, ja znam dobro za njega, i ja sam ga u jedan grad bacila, a to priko cerljenoga mora; on je tamo sada za kralja, i on se tamo oxenio, i tamo kraljuje. “ Pak je Bura naputi kako che tamo dochi, i dade joj na dar jednu kvoçku i devet pilichah, i joʃ reçe joj: „ Kada ti dodjeʃ u taj grad, onda uçini kao da ti to prodajeʃ, ama nemoj nikom prodati, do samej gospodji kraljici, i te ne za gotovu jaspru, nego je prosi, da te pusti sa kraljem noch prinochiti, i da cheʃ joj pokloniti zlatnu preslicu, i vreteno, i tako drugu veçer kvoçku i piliche. Onda che ona tebe pustiti, te cheʃ s njime noch prinochiti. “ —

Ode ona tamo, i priko cerljenoga mora dodje u oni grad, i uçini sve ono kako ju je Bura nauçila. I kraljica prida nju izadje, i na sve ono pristane, te se ona sa kraljem nochu sastane, i do njega legne. Onda che Mande njemu reehi: „ Gospodine kralju moj, i druxe! ja te prosim, baci tvoju desnu ruku priko mene, da se rastavim s ovim brimenom, ʃto ja nosim eto vech devet godin danah. “ Kada je kralj to razumio, da je to njegova xena perva Mandalina, onda on baci svoju desnu ruku priko nje, i odmah se ona rastavi svojim brimenom, i porodi ona sina od devet godinah. Tadar kralj skoçi veselo na noge svoje, i uzme on Mandu za svoju virnu drugu, i on je xivio mirno s njom i sa svojim ditetom. Ovoga sina on posli natrag poʃalje do kralja Budimira, da on vidi svoje unuçe. I kralj Budimir jako se obeselio kad ga je vidio, i njemu je kraljestvo pridao, i srichno kraljevao na misto dida svoga.

A. Kuzmanich.

O PRISTUPANJU ZAKLETVE.

Povistnica nam primnogim primerima pokazuje, da Bog prikoobiçajno pedipsava pristupanje zakletve, o çemu ʃtogod i çudnovato vidi se, jerbo podloxni ovoj mani ljudi rugaju se svemoguchem bitchu, i podixu na sebe osvetu velikog Boga. G. Ramsaj napisao je u Kirovim putovanjima [1]) spomena dostojnu o tom pripovist, koja svakog ʃtioca ustraʃiti mora, i koju sam ja s' Ruskog jezika priveo.

Otac Periandrov prisvoji sebi carsku vlast nad Korintom, koi prija nezavisim iliti slobodan grad bijaʃe. Upravljajuchi pak s njime 30 godinah, najposli pokaje se za nepravdu koju biʃe uçinio, i htidne baciti gospoʃtinu, ali ga smert medjutim zateçe. Pri poslidnjem svom izdisaju dozovne k sebi Periandra, i çini ga da mu se zakune da che on pridjaʃnju slobodu miʃchanima povratiti. Ali ljubav k' çesti zaslipi sina. Zaboravi on svoju zakletvu, i ovo bude uzrok neizbrojnih njegovih nesrichah.

Uzbune se Korintiani, ali on nji utiʃa; i zarad temeljitiega utverdjenja svoje vlasti vinça se s' Melisom naslidnicom Arkadie, koja najlipʃa Kneginja bijaʃe onoga vrimena, junaçkog pak dua, i puna kriposti.

Nakon nikoliko godinah podje s' vojskom protivu Kerʃa kojoj sam i vodja bijaʃe. Nenalazechi se pak on u Korintu zapoçmu se Korintiani opet buniti. Melisa medjutim postara se saçuvati sebe i u jednu tverdjav zatvori se, koju vesma dobro utverdi; pri tom pak imadiaʃe potribu od pomochi Prokla cara Epidaurskoga, koi se je svagda muxu njezinu, kao najvirniji drug i prijatelj ukazivao.

Prokl starajuchi se odavna kako bi graniçe svoga carstva razʃirio, zato drage volje primi se ovog dogodjaja, da bi tim naçinom Korint pod svoju oblast podloxio. Derxaʃe pak da ovi grad jest i posve priliçno misto za stolicu njegovog gospodarstva. Dodje sa silnom vojskom i za malo vrimena osvoi Korint. Melisa neznajuchi namiru zlohitrog njegovog namiʃljenja, otvori mu vrata od tverdjavi i primi njega, kao svoga izbavitelja, i virnoga saveznika muxa njezinog. Ali Prokl, kad osvoi Korint, odma utverdi svoju stolicu u njemu, te poruçi Periandru: nek se zabavlja s' nedavno

---

[1]) *Les voyages de Cyrus.*

zavojevanim vladanjem Kerfskim. Nie sama promina bila pristupljenje Proklevo, nego on se i vesma zaljubi u Melisu, kojoj se na svaki naçin starao umiliti. Ali mu sva muka zaludu bude; jerbo ni pritnje njegove najposle ni ludosti nisu mogle nju na xelju njegovu prignuti. Zaçne pak bezçoviçnu namiru i zapovidi svezati nju i njezinog sina Likofrona, te nji zatvori u jednu tavnicu, koja bijaʃe uzkraj mora sgradjena.

Medjutim promina ova Proklova i njegova velika ljubav k' Melisi dodje naberzo i do uʃiju Periandrovih; kom' kazano bude da je xena njegova pomogla Proklu u njegovim zlim priduzetjima, i da se je na njegovu ljubav dobrovoljno prignula.

Periander sve ovo poviruje. Ljubomornost pak uçini to da on osvetom disati poçme. Negubechi vrimena silnu flotu (çetu pomorsku) dobro oruxa i s njom poleti pod Korint pria nego ʃto bi se Prokl mogao isporaviti. Melisa siromaʃica neznajuchi kakva su priduzetja njezinog muxa zafaljivaʃe Bogovima, derxechi da che do malo vrimena od suxanstva vech oslobodjena biti; ali privelika bura puae i medjutim sve brodove po moru razsterka, koi su k' mistu hitili. Viʃi dio mnogobrojne flote pogine, a ono ʃto je ostalo odagna vitar k' primoriju Afrikanskom. Sam oni brod u kom je bio Periander saçuva se od propasti.

On povrati se u Korf i poçme suçiati se; prem da je pak bodrost njega tiʃila o izgubitku gospoʃtine, niʃtamanje nimo Melisino pristupljenje biaʃe njemu nesnosno. On je nju jednu samo ljubio, i koliko bi god putah pomislio o njezinoj nevirnosti svaki bi put onesvistio se.

Melisa pak misljaʃe, da je i on s' ostalima na moru xivot svoj izgubio, i bojechi se da nebi opet na nju nasernuo Prokl, koi ni najmanʃe kriposti chutienja ne poznavaʃe, bezpristanka molila se je Bogovima, zaradi saçuvanja njezine çistoche. Straxanin, koga je metnuo Prokl da nju çuva, smuti se i razxali mu se gledajuchi gdi ona bezpristanka plaçe, kaxe njoj da je joʃ Periander xiv, i obecha se da che je odvesti k njemu. Tako ona i sin njezin Likofront i njihov izbavitelj upereaju. Prokla pak ova stvar dovede u neutiʃanu ljutost, i na svaki naçin postara se utverditi Periandra u njegovoj sumnji; dade mu znati da che Melisa zato u Kerf dochi da njega otruje. Buduchi da je ljubomorstvo zaslipilo nesrichnog Periandra, te on i to poviruje.

Kad Melisa udje u kamaru [1]) Periandrovu i on nju vidi, u najvechu ljutost i bisnilo dodje. Ona poleti s' razkriljenim rukama u njegova naruçija da ga poljubi; ali on iztergne svoj maç i s njim u serdce nju udari. Ona padajuchi na zemlju, „ ah Periandre! vikaʃe s' xalostnim glasom i ronechi gorke suze, ah Periandre! to li je placha meni za moju virnost i gorechu k' tebi ljubav! “ Smert uçini kraj njezinim mukama, duʃa njezina odleti u polja Elisejska [2]) da za kripost primi nagradjenje.

Likofront pak razlivaʃe se u suzama i pri ovom vidjenju vikaʃe: „ Osvetite se pravedni Bogovi! osvetite se za smert pravedne matere moje! osvetite se kervoxednomu otcu ovome! sama narav pobudjuje mene, da taku pedipsu ja njemu prosim. “ Zatim ode van iz kamare i nie htio viʃe ni da vidi lice otçevo. Virni njiov pratioc medjutim razkaxe Periandru, kako je njega Melisa vrucho ljubila, i koliko je mukah zbog njega priterpila.

Zlosrichni car pozna svoje zabludjenje, ali kasno; i u takoj suçii uda sam sebe s' onim prokletim maçom u persi, ali rana nebude smertna, i hotijaʃe i po drugi put udariti se, ma mu zabranjeno bude; zatim baci se na mertvo Melisino tilo, pritiskivaʃe njega k svoim nidrama, i moljaʃe Jupitera [3]) da ga odma pedipsa. Drugovi njegovi i ostali vichnici, koi su tu bili, sve mu oduzmu çim bi sebi zlo kakvo uçiniti mogå. Starali su se oni i da ga utiʃe: ali zaludu nisu ga mogli nikako utiʃiti, jerbo on nji ne sluʃaʃe, nego ji poçme koriti, jer su oni tako nemilostivi, kad ta xivot saçuvati xele, koi je samom njemu texak i merzak.

(*sliditche*)

I. S. Imochanac.

---

[1]) *Ako koi od mojih ʃtiocah pomisli da je kamara riç Talianska, zaista prevariche se; jerbo ova riç nalazi se u Kirilovu prevodu S. Pisma na Slavenskom jeziku u Isaie gla 40. st. 22.* (Поставойвый небо яко камару, и простеръ е, яко скинію обытати). *A onda zaista medju Slavianima nije bilo taljanʃtine; Kiril je pak çisto Slavenski pisao: dakle ova riç kamara nije talianska.*

[2]) *Campi Elisi. Ovako su stari Gerci i Rimljani raj nazivali iliti (kao ʃto Mitologia govori) ono misto u paklu gdi su duʃe dobre podpunu radost, i svagdaʃnju sjajnost uxivale.*

[3]) *Jupiter ili Giove derxan je bio kao najstariji Bog, ili Bog neba.*

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 35. IV. GODINA

NA 30 KOLOVOZA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj liſt izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

OBIÇAJI DALMATINSKI.

Pobratimi i Posestrime

Pobratimstvo biva jedno plemenito i zakonito utverdjenje prijateljstva izmedju dvi muſke glave, koji su se zadraxali, a u nikakvoj svojbini nisu. Obiçno se na javi uljube, i pobrate; ali se drugda moxe dogoditi to i u snu, to jest, kad se prizire komu gdi ga drugi kurtariſe od kakve nevolje, i pogibili, te ti ga brati onako u snu, a kad se prene pohiti k njemu, i zbilja radi da se s njim po zakonu pobrati. Naſi su se ljudi i s Turcima bratimili, osobito u ratno vrime.

Poſto se dvojica lipo medjusobom urazume, i jedan drugomu tverdu viru zadaju, da che se za svega xivota kao prava rodjena bracha paziti, i ljubiti, i ako do potribe dodje, braniti se, pomochi se, i u vatru jedan za drugoga ugiljati, podju k misniku, kaxu mu ſto su naumili, i izvadi svaki po ſest libarah za misu i sviche. U oni dan, u koji che se misa za nji rechi (najviſe to biva na kakvom sajmu, ili derneku, i blagdanu) idu oni pod oruxjem, i u najlipſoj odori k cerkvi, i ako su iz istoga sela za njima osuçu se rodjaci i vruchi priatelji njihovi; ako li je jedan seljanac iz drugoga sela, tadar idu samo oni iz onoga sela gdi se brate. Sad njih bracha doſavſi prid cerkvu poloxe oruxje, pak unidju i na svoje misto kleknu naporedo, i derxi svaki u ruci po jednu uxganu svichu od petice, a xupan stane do njih (on im na jednim mistim biva kum kao na vinçanju) derxechi u ruci dvi uxgane sviche. I pop kroz misu (na jednim mistim posli mise) pristupi k njima, i upita ji zaſto se brate. A najstariji che odgovoriti “ *za ljubav* „; i tadar che ji pop uçiti, da to nisu ſalni posli, nego da se oni imaju ljubiti, nigda svaditi se, niti skosnuti. I oni sve to zavechaju, te on nad njima çati svete molitve, i blagoslovi ji. Kad se misa dospije, oni se izljube prid svim pukom, da ji nemoxeſ od milinja gledati, i kad izadju iz cerkve zakalaju puſkati se na veselje, i tako çine rodjaci i prijatelji viçuchi, da su novoga brata i prijatelja dobili, i oni idu na jiche i piche u onoga kuchu, koja se blixja k cerkvi dogodi.

Kada stupe u kuchu, tu se ljubi, tu se gerli, i pozdravlja u pozdravi boxjoj, i oni pobratim tudjica zove pobratimova otca poocimom, majku pobratimovu pomajkom, xenu nevistom, sestru posestrimom, sina posinkom, brata pobratimom, i dariva svima, komu po kapu, komu po maramu, komu duvan ako duvani, kerpu platna nevisti, jabuku, kolaçe, voche dici, sve kako dosechi moxe. Za tim za punu terpezu sidnu, pobratim do pobratima, a ostali redomice, i bude pop s njima; i oni slatko i veselo blaguju, i nazdravljaju, n. p: “ *U zdravlje naſega pobratimstva! da bi do godine pili, i zdravo bili: kudgod iſli, da bi jedan za drugoga pitao! ljubili se, neomrazili mnogo litah i godinah!* „ — Kad su se sa ruçka digli, idu na koliſte, igraju kolo, jedan uz gusle piva, drugi u sviralu, ili miſnic

diple svira, a pobratimi za svega toga veselja neodcipaju se, nego sve gerle se dok iz kola izadju. Kad bude pri razlazku, opet xene od one kuche darivaju onom pobratimu po koſulju, nazuvke dobre nakichene, pas, napunjavaju mu torbu svaçim, da nosi kuchi svojoj mito i dobar dar; a kad se ona dva pobratima porastanu puſkaraju, i uz svaki hitac dok se god çuje glas od puſakah, dozivlje jedan drugoga: „*Pobratime, etoti jabuka!* — Kad prodje niko vrime valja da oni, koji je pervi pobratima svoga poçastio u njega ide, i pohodi pomajku, pooçima, i ostalu novu svojtu; i oni che ga çastno i u ljubavi doçekati, kao da je iz njihovoga serca pao, i ono che se isto veselje kao i prie ponoviti. Ima riç: *bracha che se rodjena svaditi, a pobratimi neche!*

Na isti se naçin i xenske zaljube i posestrime. Ako su xene, njihovi muxevi çine veselje; ako su cure njihova bracha, i otac; a i to valja rechi na hvalu, i çast ovoga naſega naroda, da che se kadgod i poſtena cura sa momkom pobratiti, i oni che poſteno xiviti kao da su brat i sestra. I neima puno godinah, da u jednom selu u Kotaru dva su se momka narekla bila pobratiti se; u tom jedan umre, a sestra od ovoga, koja je cura bila, pobratila se s onim bratovim pobratimom, i bezgriſno derxala se s njim. Ni posestrima s pobratimom, niti pobratim s posestrimom nesmi vinçati se: ako se jedan pobratim xeni, on che pozvati pobratima svoga za divera, kao brata rodjenoga. Njihova se çeljad medju sobom kao rodjaci smatraju, i kad se srite pozdravljaju se, i ljube. Boxe daj, da se ovaj poſteni i blaxeni obiçaj uzderxi u naſoj hervatskoj ruci!

A. Kuzmanich.

TRAVOZNANJE

TETIVIKA

Tetivika se po latinski *Smilax aspera* zove. Ima je dosta u Dalmacji osobito po mergiljim, iliti redinama medju plotima, a ima je dosta i po Taliji, Španjolskoj, Francuskoj, i po ostalim juxnim Europejskim derxavama. Njezin list na berſtan (*Hedera*) nalikuje.

Trakovi (gnjati) oni tetivikovi bodavi budu kao u kupine (*rubus fruticosus*); oni sapinju se po plotu, i po stablu kakvom onim svojim kukama: drugaçije nebi mogli sami uspravo stati, ſto su tanki i vitki.

Cvit je u tetivike bil, u njemu bude do ſest pupçkih zaperakah (*calice di sei foglie*) bez krunice (*corolla*), do tri stoxerçicha (*stili*) [1] — u jabuçici (babuſici-*bacca*) budu do tri rupice, i u svakoj do dvi ſpiçice (*semi*) — trak bude nuglast (choſat) i bodav (*pungiglionato*), a list na put serca (*cuoriforme*), zubast (*dentato*) i bodav po krajevima, sa devet rebaracah, ili xilah (*nervi*). — Xile su u tetivike duguljaste, debele kolik pero, i po njima ima kolinacah (*internodii*) podgarastih; one su braſnave (*farinose*), iznutra biljugave, bljutave, i niçim neudaraju.

U Peruvjanskoj, i Brasiljanskoj derxavi u donjoj Americi ima jedna vela tetivike po ſpanjolski zvana *Zarza parilla*, po taljanski *salsapariglia*, a po latinski *smilax sarsaparilla*, koja se puno skupo prodaje, a obiçno se od vrance pije. Likari vele, da ona jako znoj (*pot*) prouzrokuje, te kroz to onu otrov na polje izgoni. Nego dan danaſnji jedni viſti likari piſu, da to isto moxe i naſa tetivika tvoriti. U nas tetivikove xile stuku, i metnu u vodu variti, pak uz proliche za puno jutarah piju onu vodu na ſte; i zaista je to dobar lik, koji kerv çisti od ljutine, od vrida, i od druge smraduſchine.

A. Kuzmanich.

ZIDJANJE TEMPLA U JERUZALEMU POD JULIANOM CESAROM.

(*Konac. v. br. 28, xtr. 163.*)

Od ovoga çudnovatoga dogodjaja sa svim njegovim okolostancim govore mnogi zgodopisci, koji su u vrime Julianovo xivili. Sveti Gergur Naziazenski govori godinu danah poslie, kako se je udes pokazao. Sveti Ivan Zlatoust govori od njega na viſe mistah u svojim knjigam kakonoti

[1]) *Ovo triba znati, da se ja svedjer nederxim potanko taljanskoga imenovanja, nego nagadjam kako naſ jezik hervatski iſte.*

od jednoga dogodjaja, koga su nikako dvadeset godinah pervo vidili mnogi, koji njegova govorenja, i pripovidanja slufafe. Pripovidanje ovoga çuda nahodimo kod Svetoga Ambroxa (ep. 40); kod Rufina, koi je u istom mistu dugo xivio: kod Teodoreta, koi je najvechi dil svoga xivljenja u susidstvu Palestine sprovodio; u dogodovftinam Sozomena, Sokrata, i Filostorgia i ost. [1]) Svi spisatelji slaxu se u onom fto je najpoglavitie, i odstupaju jedan od drugoga samo u nikojim kakonoti uzokolostancim; ali ova razliçnost daje njihovu svidoçanstvu novi utez; jerbo se od ovud vidi, da nijedan od drugoga nije uzeo ono, fto je u svoje knjige postavio. Mi smo vidili, da ovomu çudu daje svidoçanstvo isti *Ammian Marcellin.* I Libanio, ravnim naçinom bezboxac, i sasvim Cesarov podanik govori od potresa, koi se je u Palestini dogodio. Istina je, on je jako uztegnut, ali istom kroz ovo svoje dobrovoljno uztezanje govori za Kerstjanstvo. Da se je drugojaçie izustio, bio bi sramotu svoga viteza odkrio, i bio bi svoje Bogoftovje izdao. Svaki, jof i isti Julian moradiafe istini dati svidoçanstvo. Bivfi dakle ovi mux tako u tisno zatiran, nije se çuditi, da se sluxi varavim, i dobro izmifljenim riçima. I isti Xidovi, od kojih se nije bojati, da su ftogod od kerstjanskih spisateljah prepisali, pripovidaju polak pridavanja njihove Sinagoge od ovoga u pitanju stojechega dogodjaja skoro s istim slaganjem onako, kako ftiemo upisano kod kerstjanah.

Çudo, od kojega do sad govorismo, jest dakle istinito, i nedvojbeno; nije ga moguche zanikati brez upadsti u najbezumnii *Pironizam* [1]): zato ftiemo kod Sokrata, da su Xidovi zaviknuli, da je Isukerst Bog. Pri ovoj prigodi, kako pifu Sveti Gergur Naziazenski, Sozomen, i Sokrat, obratili su se mnogi Neznaboxci na viru Kerstjansku. Što se tiçe Xidovah, ni je se çuditi, da su oni ostali u svojoj slipochi; kroz ovo uistinila su se proroçanstva, u kojima njihovo otverdnutje, i neprimanje Boxanstvene svitlosti biafe bistro nareçeno.

Vidivfi toliku slavu za Kerstjanstvo Sveti Cirilo Biskup Jeruzalemski klanjafe se Boxjem svemoguchstvu, i napridovafe neutrudivo raditi o spasenju svoga stada. Niegova nepomiçna stalnost u viri Isusovoj biafe uzrok velikoga Julianova merzenja suprot njemu, on biafe odluçio, da che, kada se iz Perzianskoga boja povrati, jid svoga merzenja sverhu njega izliti; ali ga pridteçe smert, i zabrani mu izpuniti ruxno, i opako nakanjenje.

Šime Sartçevich.

KCHERINA LJUBAV.

Valerio Maksim povida: da je rimski Pretor bio na smert osudio jednu rimsku vladiku, i pridao je nadziratelju tamnice da je smakne. Nadziratelj njojzi smiluje se, te namisto je onças zadaviti, ostavi je xivu u tamnici da od glada umre, i jofte dopusti kcheri njezinoj da je pohodi, ali zakrati da joj nifta jisti nedonese. Na nikoliko danah posli çudechi se on gdi je ona jof xiva, uzme pomnjivo izuvidjati od kud to moxe biti da je ona jof xiva, i najposli podpazi, gdi je kcher izmaljala sisu svoju, i svojim je mlikom majku zadajala, da joj glad polagana. Kad o tomu glas vichnicima dopane, od çuda onu xenu oda smerti oproste.

A. Kuzmanich.

NARAVOSLOVJE

Vijor, i Pijavica

Što je na zemlji vijor (vijar), to je na moru pijavica. Pervo se po taljanski *turbine,* a drugo

---

[1]) *Filostorgio (Hist. Eccl. VII. 14) pripovida, da se je pri postavljanju temelja novoga templa najpervi kamen iz mista privalio, i tako da se je ondi ukazala jedna fupljina u stini. Da su na konopu doli spustili jednoga poslenika, koi je nafao vodu duboku do stegna. Da je pipajuchi poznao, da je ona fupljina na çetiri chofa u stini izdubena, i da u sridini stoi malo vife vode jedan stup, na kojem lexafe jedna u tanko platno zamotana knjiga, koju je van iznio. Da, kada su se ovomu nafastju çudili, toliko vife, fto se je knjiga sa svim nova çinila, Neznaboxci i Xidovi ostadofe kakonoti izvan sebe, kada razmotavfi isfu knjigu, ugledafe s' velikim slovim upisane ove riçi:* U poçetku biafe Riç, i Riç biafe pri Bogu, i Bog biafe Riç *(Iv. I. I.) — Stolberg Geschichte der Religion Jesu XI. Theil S. 563.*

[1]) Pyrrho *biafe spisatelj dogodovftine, i skupa mudroslovac. Ima se* Pironizam *zgodopisni, kada spisatelji u izpisanju istoga dogodjaja med sobom neslaxu.*

tromba marina zove; a po Engleski *whirlwind* biva vijor, a *water-spout* pijavica. Çini mi se oni pervi engleski slog *whir* sa korenom naſe riçi slaxe. Baſka je pak oni mali vijorçich, ilitì svertak (koverkalj) sto se kadgod po ulicam, i na polju vidi a taljanski zove se *girandola*.

Vijor i pijavica stvaraju se na put stupa bubuljasta, i drugſa ſiljata, i bivaju od guste paretine, koja se dixe izmedju zemlje, ili mora, i oblakah. Kadgod stane, a kadgod naglo prolazi, xestinom na svertak okriche se, i iskrivulja se, i silovito sve ſto stixe zaserkuje i zakovelja, lomi, i hita. Kada se pijavica zametne (to se na naſem moru viſekrat dogadja), talasa se more, i klisa uzberdo, i uçini se kolumbar zaſto se one zavalja vele. Tadar ljudi i brodovi nahode se u velikoj muci, i çesto proxdre ji puçina. Mornari razbijaju pijavicu topovima, a naſi mornari kad nemaju topovah, na stoxeru (jamboru) zarixu salamunovo slovo, pa unj nox zabodu, jera misle, da to pijavicu od broda odbija. A vijor kada ſukne, stoji lomljavina gore, orljavina stinah, jeka zemlje, vercaju cile bukve, jele, hrastovi, i t. d. zgrade se raskidaju, sve se na snos snosi.

Jedni naravoslovci dan danaſnji derxe, da vijor i pijavica stvaraju se kad jedan vitar tira, a drugi uzbija; a jedni opet vele, da to dolazi od jednog ognjenog znamenja, koje k sebi primotava, i zaserkuje vodu, ili gustu paru.

A Kuzmanich.

SMIŠICE.

Plinio u 17 knjizi svoga naravoslovja pod pogl. 24 povida: da su Rimljani slatko jili one cerve, koji se u kladama, u starim panjima, a osobito u rastovim kote. Joſte veli, da su oni cervi rastari sladji kad se braſnom tove.

Aristotel piſe, da su çverçki dok nisu okrilatili, hrana priplemenita, i da su ji ljudi u staro vrime rado jili.

Reçeni Plinio u 9 knjizi, pogl. 56 piſe, da Latini su spuxeve u spuxnjaku, to jest u osobitom za nji klitu hranili bungurom i mastom varenim, da budu sladji; i da su Dalmatinski spuxi u velikoj cini bili to ſto su krupni.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 36. IV. GODINA

NA 6 RUJNA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNA POVISTNICA.

II.

ARAMBAŠA ILIJA SMILJANICH

(Produxenje v. br. 25 str. 149)

Piva starac Smiljanich Iliju,
Zadranina na glasu deliju:
Da je junak od mejdana bio,
Krajiſnike Turke pridobio.

Biſe dika Zadra bijeloga:
Krunu brani Duxda Mletaçkoga.
Veche od sto posiçe Turakah:
To svidoçi Duxde od Mletakah.

(Kaçich).

Ilija Smiljanich poſto se sa otcem, i sa ostalom çeljadju svojom iz Like u Kotar u podruçje Mletaçko primistio (1647 god.), zapiſe se u uredjenu konjaniçku Dalmatinsku çetu kapetana Bexicha Renera, i kao prosti konjanik zapoçne svoje slavno vojevanje u obsidi Zemuniçkoj, gdino ga puſka u obraz rani. Priboliviſi tu ranu, on se opet pojunaçio kod Nadina, Vrane, Derniſa, i Knina, odkle je krajina naſa 1648 godine Turke sa svim izagnala.

Po smerti otca njegovoga Petra, koji je junaçki pod Ribnikom poginuo, krajina ga Kotarska odabere za svoga glavnoga Arambaſu, i Vlada Mletaçka potverdi ga u tom çinu, i odredi mu çetiri dukata na misec plache. U to vrime Derviſ paſa bosanski naſalje svoga chehaju Useina sa çetiri hiljade po izboru vojske, da Kotar porobi i popali. I taj Usein lipo do blizu glavnoga grada Zadra potegne, i okrene primechati ſto mu je god na putu stajalo. Sad general Foskul da bi onu silu stuknuo, i zemlju izbavio, opravi na nju Iliju, koji uvati do pedeset svojih konjanikah, i hitro s njima k Zeçevu na pritoç obleti, kuda se nadao da che Useinovi Turci na povratku udariti. Joſte uzput nikoliko blixnjakah na berzu ruku skupi, i pedeset jih na dobru busiju kod Zeçeva postavi, a ostalu druxinu poredi po oblixnjem poberdju. Iſtom je on za tim stao, ali u dobar ças prispije mu iz Skradina na pomoch glasoviti Arambaſa Šibeniçki Vuçen (Vuk) Manduſich sa trista piscah. Tadar Ilija uzme Arambaſu Vukadina, i Arambaſu Medakovicha sa dvista ljudih, i u tverdjavici Zeçevaçkoj namisti ji, a ostale na blizu u zamaçno misto zakloni. Nego se Manduſich pribojavao, da ona straxa zatvorena u onu usku tverdjavicu, od koje su i onako zidovi bili slabi i pometni, teſko che se braniti i onde oderxati, te je nagovarao, da bi zgodnije bilo odanle one vojnike odkloniti, pak skupa sa svom ostalom vojskom tamo k berdu Laskovici primaknuti se, uvriti se u buſak i omar, tuna na neprijatelja skos gledati, klance mu pristerti, i to u ori pravoj, e su oni Turci (po dokazanju uhode) od umora klapili, u razlazak vrachali se, a i seksane klapochale su im pod teſkim tovarom. Zaſto taj Manduſicha svit nije bio primljen, nezna se;

çete ostadoſe onako na svom pervom mistu razredjene.

Vech je Usein odvernuo bio Ferat Agu sa pet sto dobrih konjikah, i dvista piſacah, da Biograd, i Turanj pritisne, gdi se dosta naſe xupe sa svojim imanjem i kerdom zaklonilo bilo. I Ferat Aga tamo rupi, onu xupu savlada, çetiri im stotine govedah, i dvi hiljade ovacah izrene, samo do tri zarobljenika posiçe, a ostale poſtedi, ſto je on bio junak dobre duſe. Sutradan che se on prilipiti k ostaloj vojsci, i Usein svu je podigne, uzgred Ostrovicu porobi, pak ti upravo k Zeçevu naperi. Tu on na onu busiju nagazi, a pozdravi ga sloxna vatra, i vojska mu se onças u onom matlaku poberka. Ali malo posli prisitivſi se malini zasidnikah, priotme mah, u erpu svoje razonodjene vojnike saerpa, i ugura Ferat Agu k onoj tverdjavici. Koji Aga velikom xestinom na nju naserne, i premda su oni naſi s nje straſnu vatru skerhali, i mnoge mu vojnike poubijali, on prikrije pervi obor, i na sami verh one tverdjavice pripne se, i tu turski barjak pobode. Sad Ilija Smiljanich, i Vuçen Manduſich videchi one svoje u onom ljutom ſkripu, na neiskazano junaſtvo kroz Turke put sebi razgernu, do obora dopanu izmedju obkoljenikah i zasidnikah. Nego pri vojsci Turskoj malo je naſih bilo: Usein mnoxinom lako ji okupi, i smota; i tu velika kerv pane, i cerna zemlja poſmerkne onu slavnu naſega verloga Manduſicha, i arambaſah, Sanicha, Kraljevicha, Aniçicha, i Serviljicha, sve na glasu vojaci. A Smiljanich srichno kad i xivo prodre sa svojom çetom, gorko xalechi Manduſicha, za kojim i sva je Dalmacja plakala.

Iza ove nesriche nije Ilija duhom klonuo, vech mu je serce joſ viſma zakuvalo da ruke svoje nasladi na nekerstu, i on che namirivati oni izgubitak, evo kako chemo sad çuti. — Niki Bogdin Turska nabodica viſe je putah zaſao bio po Kotaru, i po derxavi Śibeniçkoj, i tuda mnoge je razboje pravio. Najposli Ilija stigne ga kod Śupljecerkve, pogubi mu oko osamdeset konjanikah, çeterdeset i pet mu ljudih zasuxnji, pak i njega uvati, i glavu mu svojom rukom odsiçe, i poſalje je na dar namistniku mletaçkomu. Za tim sa sto i dvadeset momakah pridje priko vode Une, porobi selo Ocievo, puno neprijateljah posmakne, pedeset jih u robstvo odrene. Kod Karina nagilja na kapetana turskoga Koxu, koji je vodio do ſest stotinah Turakah, i on ga razbije sa svim, dosta mu druxine posiçe, trideset u suxanjstvo odverne. Kod Plavna sa sto i osamdeset drugah stigne i uzbije çete Liçke i Kerbavske pod kapetanom Zenkovichem, i ubije Selim Agu. U povratku sa sto i dvadeset vojakah izabranih ponagli k Zvonigradu, i tu priteçe kapetana Bilacha, koji je priko planine gonio roblje i golemi plin, te ti se nochu k njegovoj vojsci priſulja, i mahom oduzme mu do ſest barjakah, mnogo oruxja, blaga, i konjah, pak sve to po obiçaju Mleçanima pridade. U ovim bojevima, i joſ u drugima kod Bilaja, Knina i t. d. on je po svidoçanstvu generala Frane Zorzi pod 13 travnja 1650 god. do trista Turakah uvatio, i u galije mletaçke bacio (v. *Servizio della famiglia Smiljanich*), i za te svoje velike zasluge na misto çetiri dukata, dobije osam dukatah plache na misec.

Joſte Arambaſa Ilija na Livno napane, ono zagradje popali, odanle pedeset Turakah u robstvo, i golemo kerdo odpelja. Godine 1652 u veljaçi, sa svojom podruçnom krajinom dodje na Zadvarje, i tu razbije Danila paſu Mostarskoga, koji je pod svojom rukom imao tri hiljade ſto piſacah, ſto konjanikah. U tom boju Ilija çudo Turakah zatare, sto i pedeset zarobi, sve barjake, i pertljagu otme, i za taj njegov slavni dobitak podarena mu je zlatna kolajna. Odatle u Kotar vrativſi se zamete Turke kod Zemunika, koji su se, dok je on tamo pod Biokovom zastajao, umanuli bili, i onu xupu derali. On che im dva barjaka, dvista i pedeset konjah, i sav plin oteti. Çuvſi da Topli paſa s velikom vojskom na Grahovu nahodi se, i namirava topovsku spremu, prah, i olovo ka Kninu voziti, tamo dopane, dvista i pedeset vojnikah pobije mu, sto i pedeset zasuxnji, dvista i pedeset konjah, sto i çeterdeset govedah odrene mu, i joſ prisvoji dosta praha i olova, i kolah popali. Najbolji dokaz njegovoga junaſtva ovo je, ſto 1652 god. na misto osam dukatah ſto je na misec dotle brao, odredjeno mu je ſest sto dukatah na godinu, a malo za tim i jedna mu je kucha u Zadru poklonjena od Stareſinstva Mletaçkoga.

Arambaſa Ilija za svoga vojevanja tri je teſke rane dobio, i nikoliko je konjah pod njim mertvih palo. U povelji generala Lovre Dolfina

1654 god. pod 1. prosinca piʃe, da je poginuo, ali nekaxe u kakvome boju se to dogodilo. Njegova je xena Kate bila rodom Turkinja, koju je on dao pokerstiti prie neg'se s njome vinçao. Bio je çovik nizak, oʃpiçav, cernomanjast, ʃarenih oçijuh, berkovah smedjih

(*Sliditche xivot Serdara Kotarskoga Filipa Smiljanicha.*)

A. Kuzmanich.

CHUDOREDNOST.

ŚUXANA.

(*Produxenje v. br. 33, str. 183.*)

Viʃe letechi neg terçechi Daniel stixe puk na srid puta, ulazi medju mnoʃtvo: opcheno kaxe da on neima dioniʃtva u takovoj osudi : — *mundus ego sum a sanguine hujus* — navistuje svakomu obustavit se: svakoga upituje — *Quis est iste sermo, quem tu loqueris?* — dopire on do sudacah: oʃtro kara jih govorechi: — *sic fatui, filii Israel, non judicantes neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israel.* Jer ovako iʃteteni, o sinovi Izraelski, osudiste kcher izraelsku? Od strane Privisokoga navistujem vam da se na sud povratite; *revertimini ad judicium.* “ Nebojte se: ova xena neche vam utechi: Ako ona bude kriva, bitichete na vrime kamenovat ju; krivo bo svidoçanstvo protiva njoj jesu vam donili.

Śto çuvʃi vas puk, onças povrati se na sud radosno, i starci rekoʃe njemu: “ *Veni, et sede in medio nostrum, et indica nobis; quia tibi Deus dedit honorem senectutis.* „ Evo me, odgovara Daniel, za posluʃat vas. Dali potribito je razluçiti jednoga od drugoga ona dva imbena sudca, i onda lasno i bolje hochemo jih suditi. Uçinivʃi oni to, Daniel zove prida se jednoga i reçe njemu: “ *inveterata dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius.* “ Al nisi znao, da sva pogerdna tvoja stara dilovanja hoche se odkriti? Al nisi virovao, da vrime hoche dojti, u kojemu doznat se hoche ono tvoje nepravedno sudjenje pravedna davechi, nepravedna opustajuchi, protiva ovoj naredbi boxanstvenoj: “ *innocentem, et justum non interficies?* „ Barem sada poznaj, kako te je stigla pravda nebeska. Sada barem istinito kaxi, pod koim stablom u vochnici naskoçio si Śuxanu s onim mladichem na gerdobnomu grihu? — Vas izgubljen, odgovara: pod onim od cernike: “ *sub schino.* “ Daniel odgovara mu: laxeʃ u rilo tvoje: *recte mentitus es.* Sada, sada Andjeo boxanstveni hoche te na pol prisichi: “ *Angelus Dei scindet te medium.* “ Çini ga odvesti vezana u tamnicu.

(*sliditche*)

O. Kost. Boxich.

TKO LJUDSKI RADI, ONOMU BOG POMAXE.

U povistnici Rimskoj piʃe: da je jedan Rimljanin po imenu *Cajus Crescinus* imao jednu malu njivicu, o kojoj je svojim rukama radio, i ona je u onoj okolini najizglednija, i najplodnija bila. On nebi na njoj ni cigli jedan grumen neuradjen ostavio, i ona mu je na jedno zerno stotinu bacala. Tu xito, tu vochka, tu loza, tu sve se sililo; na svemu je blagoslov boxji bio. Ali ʃto cheʃ! texaci blixnjaci popriko su na to gledali, i merzili su na onoga vridnoga radina, to ʃto nisu onakoga ploda kao on vadili iz svojih zemaljah. Napokon njihova je merxnja i pakost do toga doʃla, da su ti ga na sud Rimski potvorili kao çarovnika, koji od tugjih zemaljah odbija kiʃu, i rosu, i na svoju zemlju navracha: u njegovoj zemlji, rekoʃe, sve prisnaxuje, u naʃima, koje s njegovom graniçe, sve vene, i izveʃça; on je zaista çarovnik, koji oduzima tugji trud. — I on zbilja bude na sud dotegnut da se opravda. Sad on, ponivʃi sa sobom sve ratilo svoje: lemeʃ, zubaçu, motiku, kosir, maʃklin, grablje, i povedavʃi svoju kcher, koja je od sunca, i od truda potamnila bila, i dva dobra skruʃçicha vola, reçe sudcima. “ O Rimljani! sve ovo ʃto vidite jest moje çaranje; kroz ovo moja njivica plodna biva!“ paçe ovo nije neg malo pri ostalim mojim vraçarinama. Kad bi ste vi vidili moju brigu, i moju kinu kada texim na vedrini, i na oblaçini, i na kiʃi, zimi, i liti, a daʃta bi ste onda mislili? Evo mogu vam posvidoçiti ovi xuljevi po mojim rukama ʃto sam ja dobio du-

boke brazde parajuchi, grumenje teſko priverchuchi, troskot çupajuchi. Kroz taj trud i mala njivica plodi koliko kojamudrago velika; jera gerdni dohodak donosi, ne prostorina, nego dobra radnja: prostrano imanje ako nije ljudski uradjeno, biva pustinja prava. „ — To tako on izusti, i njemu pravda pukne, i on na kolim i sa svojim ratilom povrati se slavno i veselo kuchi svojoj. — *Linçino, to dobro upamti!*

A.Kuzmanich.

O PRISTUPANJU ZAKLETVE.

(*Konac. v. br. 34, str. 187.*)

Drugo niſta nije ga moglo okripiti i iz suçie iztergnuti, nego sami pomisal o tom da mu valja Prokla pedipsati za njegovu prominu. Ova mu je stvar tako na nosu stala, da on najposli uçini suvextvo s drugim derxavama, i obsidne Korint, te Prokla zaplini i çini ga kao xertvu spaliti nad rakom Melisinom.

Likofront nehtidne s vojskom i s otcem odploviti u Korint, nego u Kerfu ostane, i tako Periander provodechi zlosrichni xivot svoj usladjavaſe se samo tim, ſto je opet gospoſtinu i pervaſnje vladanje zadobio. On je sina verlo ljubio, koi je njega pravedno nenavidio, i starajuchi se kako bi ga ukrotio, najposli naumi posaditi njega na carstvo, pak onda otichi u pustinju xivot svoj da provede i sa serdcem skruſenim da se kaje za zla, koja je uçinio. Da bi ovo svoje priduzetje kraju doveo, i odluku svoju ispunio, poſlje brod jedan po Likofrona, i s njime jednog svog vichnika, kom zapovidi da mu kaxe, da che njega otac za ufano posaditi na pristolje, i da je kruna vech gotova, koju che mu na glavu njegovu postaviti. Xelja, viditi sina svoga, pobudivaſe Periandra çesto da izlazi na morske brigove. Najposli podpazi on oni brod; ali kakav strah obuzme njega, kakvu li xalost tada chutjaſe, kad je baſ hotio sina svoga vrucho da zagerli i poljubi, ugleda Likofrona mertva gdi lexi.

Kerfljani, koji su derkchali od straha Periandrova, uzbune se i prinesu Likofrona na xertvu iz nenavidosti protiv njegovog otca; tilo njegovo poſalju s brodom za svidoçbu viçne i neprimirne zlobe.

Periander iznebuſi se pri ovom straſnom vidjenju, pomisli sam o sebi i pozna serxbu Boxju “ Naruſio sam ja,vikaſe, kletvu koju sam zada u naruçjima umirucheg otca moga! ne povrati slobodu mojim gradjanima! ah Melisa! ah Likofronte! O pravedni bogovi, ja sam zasluxio sva ova zla, koja se meni dogadjaju. „

Uçini prilipi ukop i zapovidi da pri tom bude sav narod. Sam svojima rukama podjarivao je vatru na xertveniku, i stajaſe za tim usichen. Kad plamen poçe saxigati tilo njegovog sina, tad su potoci suzah lice njegovo prali. On pak skupi pepel u jedan sudich zlatni, kog sa svojim suzama poſkropi. Kad se je sve ovo sverſilo, tada on zapovidi da svi umuknu, i ovo ſto slidi poçme govoriti: “ O Korintiani, meni su se stopro bogovi osvetili za nepravdu koju sam ja vami uçinio. Oni su vas od robstva izbavili. Likofront je umro. Rod se je moj istribio. Ja viſe nexelim carovati. Povracham vami, o gradjani, pervaſnja vaſa prava, i pervaſnju vaſu slobodu. „ Kad ovo izreçe zapovidi da se razidje sva skupſtina, i najposli moljaſe da bi i njega zakopali s Likofronom.

Posli toga kad nikoliko danah prodje, poſalje Periander obnoch dva roba na ulicu, i zapovidi njima da pervog onog, koi na zabilixeno misto dodje, smertno ubiju iu more uvale. Oni to po naredbi njegovoj uçine: odu tamo çekati i samoga Periandra ubiju, jerbo on sam baſ na ono misto zabilixeno bijaſe doſa. Premda je pak tilo njegovo svuda traxeno da se po obiçaju zakopa, ali nigdi nachi nije se moglo. Tako Periander suçijajuchi se, staraſe se da sam na se pedipsu navuçe.

Kolike mane i xalosti u ovoj pripovidki vidimo? Prikida se zakletva umiruchem otcu dana. Mux xeni ljuti maç u serdce zadiva. Buntovnici ubijaju carevog sina. Car sam na sebe uboijce ſalje. Nebesna serxba izgoni na srida pristupljenje zakletve i zakletvopristupniku i sami greb otuzima i cio rod njegov iskorenjava. Ah xalostni zakletvopristupnici!

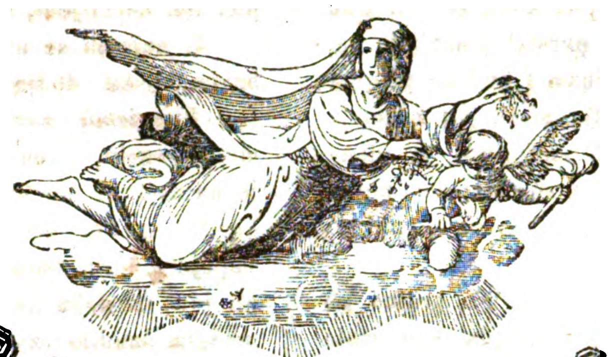
I. S. Imochanac.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 37. — NA 13 RUJNA

IV. GODINA — 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ZEMLJOTEXENJE.

Eljda

Eljda se po taljanski zove *grano saraceno*, i *fraina*. Ona u berdu najbolje radja. U Taliji, u Nimaçkoj, u Olandeskoj, i u drugim derxavama ljudi planinski najviſe o njoj xivu; a u naſoj berdovitoj Dalmacji slabo je ko sije, to ſto naſ texak tverdoglavo derxi se one erdjave starinske poslovice: *Pleti kotac kao ti i otac!*

Tko misli eljdu jisti, triba da jedan put duboko zemlju uzore, i dobro nagnjoji je (ali motikom podmekoti kuda se orati nemoxe), jer ſto je zemlja razbornija, ognjojenija, i dublje umekochena, eljda to bolju plachu daje. Nevalja gusto je sijati; ona u ritku snaxnije resté. Kad se posije valja uzdux i u popriko lipo branom pobranati, da na skorupu sime neviri. Sije se u prolichu, i u srid lita o dospitku miseca serpnja. Dva put se eljda okopava; pervi put u poçetku kolovoza, drugi na polovinu istoga miseca. Ona obiçno u poçetku listopada prispiva; ali nije dobro da je texak pripusti na njivi dok prizrija, jerbo joj se sime kad je zdrilo lako truni. I joſte bolje ju je çupati, nego kositi, jera çupajuchi je manje s nje sime razsiplje se. Valja je u rukoveti sloxiti, i onako na guvno nasaditi, i tu za jedno desetak danah ostaviti, da joj na suncu sime dozrije. Po tom po guvnu razgerne se, pak se po obiçaju verſe, ili mlati. U Taliji pripuſtaju na eljdiſte kokoſi, i guske, da zoblju eljdovo zernje ſto je po njemu ostalo. Osobito guske na njemu çudnovato odebljaju. Od eljde se kruh, i skrob kuva; daje se konjima na misto zobi; dok je zelena svakojaka xivina je rado jidu.

A. Kuzmanich.

DOMACHE LIKARSTVO.

Svrab

U naſoj hervatskoj ruci ima svraba (sraba) kao gada dosta i suviſe. Velika ga neçistocha i gnjusocha tvara, ali naſi gatari i vraçari brebonje, da ako çovik nagazi na sugreb pasji, na solila, na smetiliſte, na buniſte, u onoj nagazi svrab dobiti moxe. Joſte ganaju, i valaju, da se oni vrag u vijoru dobiti moxe!

Ima svraba od tri vele: *1*, oni sitni ili sitnix (*rogna miliare*), kad sve po çoviku izverka se kao proseno zernje: 2, oni *puljkavac* (*rogna bottonosa*), kad je izasutak (one verke, puljiçice) pokrupniji od onoga sitnixa: *3 pljuskavac* ili *pljuskavçina* (*rogna pustolosa*), kad izadju na koxi kao çiri. Sva ta tri razuma kadgod opaxaju se na jednom istome çeljadetu. U nas ima joſ oni *krastavi* svrab, ali to nije osobita jedna versta, nego ono dolazi kad se svrab pozledjiva çovik çeſuchi se, ili se noktima grebuchi. I zaista kroz to koxa najopakija çini se, u krastu ili polupu salije se, i sve to gore ono ispljuska, a najposli prava ſuga i guba çovika pritisne.

Od onoga sitnixa najvişma koxa sverbi. One verkoljice najprije izmedju perstah pomaljaju se, pak iza şake, po prigibotinam (kud se prigiba tilo), ispod pazuah, izmedju sisah (u xenah), po persima, po terbuhu, po moşnjima, po dimnjacima, i po ostalim debelim mesima; ama nigda na dlanu, na podplatima (tabanima), niti na obrazu.

Oni se osutak drugda u malo i u kratko po cilom gotovo tilu izmeche, a drugda sve malo po malo izlazi. Dogodilo se, premda ritko, da je ono iznenada bez ikakvoga poznatoga uzroka doşlo i proşlo; ali zanajvişe ono dugo muçi, i ako se zastari, uvali se u xile, i u utrobe, te çovika skonça.

Toma *Maufet*, *Hauptmann*, Frane *Redi*, *Cestoni*, *Bonami*, *Morgagni*, i drugi slavni likari pişu, da jedna sitna kerpuşica (*zecca, acorus*) svrab tvara, koja pak u onim pupuljicam svrabnim ostaje, i koperca Ali je ta kerpuşica tako sitna, da je çovik nemoxe van kroz osobiti durbin razaznavati, na kojega gledajuchi, şto je drobno i nevidno çini se golemo.

Svrab biva prilipçiv, i od njega mnogo se svita truje. Liti se najlakşe nameche, osobito na çeljad mekanije kervi, i koxe tanke i vlaxne; ritko se na starcima nahodi, çesto na dici, na momçadi, i xenskima; tuzgaviçine i gnjusiçine najvişe posla o njemu imaju. Istina je pak i to, da jednih ljudih nigda se nije oni gad mogao primiti, premda su sa srabljivcima obchili, i s njima spavali.

Mnogi se likovi od svraba pripovidaju, ali po sudu najpametnoiih sadaşujih likarah, najprije che ga izniti mlako kupalo, to jest kupanje mlakom vodom. Tko prave kupalnice neima, a ono mogao bi mu posluxiti kakav drugi sud, kao kaca, badnjich, i t. d. Valja se svaki dan kupati (svaki put za dva tri sata) doklegod one verke neodmeçe i neizgnjoje; a kaşnje, kad ono cerljenilo iliti paljevina ona po koxi poblidi, vridno je u onu mlaku vodu usuti po jednu, dvi şake sumpora sitno stuçenoga. Jedni peru se vodom sumpuratom, ili maxu se mastju od sumpora i masla netopljena. I to zaista izciliti moxe, ama se vişekrat pod tizim koxa raspaljuje, i bolestnik rızno udara, i odicha mu se sva izberlja. Za to likar *Lugol* pametno veli, da je bolje mazati se mastju od sumpura i sapuna, pak, ako se koxa pod tim zacerljeni, isplakati je vodom mlakom.

U naşemu se narodu mnogi likovi od toga broje. Jedni dodju, te sasickaju jednu travu şto *Vranjemil* zovu (*plumbago europæa*), pak metnu variti, i onom vodom peru se (poşto je na vedrini nochila). Jedni svare travu kukurik (sprex, *helleborus niger*), pak se onim kupaju i peru. Istina da su se tim niki izvidali, ali je to xestoka likarija, i upravo otrov, koja je mnogim naudila; zato valjalo bi se nje okaniti. A jedni pak rixu s jarca koçet, (kostrit) pak je pale, i tim kudagodj svraba ima taru se; no se i pod tim koxa puno cerljeni. Erdjava je joş ona mast od sumpora, çadje, i pişake ljudske, kojom se mnogi maxu. Naşi prosti ljudi vele, da od *vinçenoga* svraba lika neima. To tako zovu ga kad svrabljiv momak s jednom divojkom rukuje se, i vele, da onaj momak poşto se oxeni dodje kao saderto paripçe.

A. Kuzmanich.

CHUDOREDNOST.

ŚUXANA.

(*Konac.*)

Daniel za tim naredjuje, da se privede i drugi; koi prişavşi, reçe mu: sime Kanaana, a ne Jude, lipost privarila te jest, i nagloxeljnost serdce tvoje razorila jest. Po taj naçin podnaşaliste se s kcherim izraelskim, i one od straha pridavahu vam se: dali kcher Judina nije hotila terpiti zlochu vaşu. Sada dakle reci meni, pod koim stablom uşatio jesi Śuxanu razgovarajuchi se s' onim mladichem? Odgovara, pod onim od mertine — sub prino. — Daniel mu odgovara: stanovito i ti slagao jesi u glavu tvoju: jurve je bo Andjeo Gospodnji iztergnuo prioştri maç za pripilati te na policu, i pobit vas: — *manet Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, et interficiat vos.* — Çini i ovoga odvesti vezana u tamnicu. Daniel paka, za vechu slavnost njegove sudbe, çini opet obadva u jedno privedsti prida se himbena sudca. Evo jih prid pristolje dovedeni kao dva kostretna i gnusava vepra. Upituje pervoga prid drugim: gdi si naskoçio na zlu dilu Śuxanu? Odgovara, u vochnici pod

cernikom. A ti, upituje drugoga, gdi si nafao Šuxanu s onim mladichem? Odgovara, u vochnici pod *mertinom*. Iznoviee upituje pervoga; kako si mi rekao da si nafao Šuxanu pod *cernikom*, kad ovi drug tvoj kaxe, da ste ju nafli ne pod *cernikom* dali pod *mertinom*? Odgovara; on laxe: nafli smo ju pod *cernikom* a ne pod *mertinom*. Upituje i drugoga: kako si me privario govorechi, da ste ju naskoçili pod *mertinom*, kad ovi drugi veli, ne pod *mertinom* dali pod *cernikom*? Laxe, i ovi drugi odgovara, laxe, jerbo smo ju zatekli ne pod *cernikom* neg pod *mertinom*. Ovako vridno dospivfi iskufanje Daniel çini izvedsti oba potvorca prid vas puk, i visokim glasom reçe. Çujte, pomljivo slifajte, o ljudi, o xene Xudinske: ova dva himbena çovika, potvorife vridnu Šuxanu govorechi i krivo svidoçechi, da su ju u vochnici naskoçili na gerdobnomu grihu s jednim nikim mladichem. Znajte, da ovo krivo njihovo svidoçanstvo uzrokovano biafe od osvete nemile, jerbo, nalazechi se ona u kupaliftu, napastovali nju biahu na neçistochu kako ste dovle bistro poznali, i ona nehotivfi im se pridati, zakleli se biahu, osvadit ju za priljubodivkinju, i osudit ju na kamenovanje. Kako se zaklefe, tako i ispunife. Za odkriti istinu, i za opravdati vridnu Šuxanu, jerbo od Boga nadahnut, koi neche da pravedan pogine, s vafim starcim dozvao sam prida se obadva, i upita jih na izminu, pod koim stablom zatekofe ju u tolikoj krivini? Jedan mi veli, pod *cernikom*, a drugi mi kaxe, pod *mertinom*. Sada fto biste odgovorili? kojemu se ima virovati? Pervomu? Drugi odgovara, da laxe. Drugomu? Pervi odgovara, da laxe. Dakle obadva laxu. Dakle obadva laxuchi, laxno jest njihovo osvadjenje. Dakle, laxno buduchi njihovo osvadjenje, kriva jest njihova sudba. Dakle, kriva buduchi njihova sudba, nepravedna jest njihova osuda. Dakle, nepravedna buduchi njihova osuda, pravedna ostaje vridna Šuxana.

Ah gadno korenje Kanaanah! Prid svim pukom na opchenomu kolediftu, Daniel oftro na nje vapie. Ah pakleni potvorci! Ah nepravedni sudci! Jer ovako, porad vafe gnusne putenosti oskvarnjena ima ostati neprocinjena xenidbena çistocha jedne prisvitle vlastelice? jedne virne zaruçnice? Jer ovako se vara vas puk Xudinski, i natka se na jednu nepravednu osudu? O Xudie, moja pridraga bratjo. Naf bexanstveni zakon zabranjuje, ikoga osuditi na smert pravedna. Çuliste krivo svidoçanstvo protiva bidnoj Šuxani nami prikazano od ovih dvaju nafih sudacah. Jeli krivo ol' nije njihovo svidoçanstvo, dosta je na nje pogledati, i oçito viditi se hoche, kako i koliko od grizodufja jesu muçeni: kako od cernoga srama u obrazu zabliduju: derkchavi od glave do pete ukazuju se: eno ih s vlasim nakostrufenim, s çelom najexurenim, s nosom obifenim, s berkom napetim, s obervam padnutim, s oçima prenutim, s usnam potamnutim, s vratom nakrivljenim, s rukami umertvenim, s kolinim trepechim, s nogami zaternutim, sa svim xivotom okamenitim.... Brez riçi, brez daha, brez jakosti, brez obliçja, brez micanja, brez hitrosti..... Sam grih od merkave potvorke na njima ftie se i bisstro po njima kraljevati vidi se. Ovo su nezanikljiva obilixja svakoga çovika razderta od ljutoga grizodufja. Evo vam jih, o Xudii. Kakvi jesu, evo vam jih. Ja vam ih pridajem. Vi sami sudite ih. Toliko biafe zadosti, da vas puk slobodnu pusti Šuxanu, a da na ona dva sudca svetoskvarna svi nasernu, i da se na njih izbabuljaju tja do smerti: — *et concurrerunt adversus duos Presbyteros.... et interfecerunt eos* —

Evoti, moj dragi priatelju, fto sam i koliko sam mogao uçiniti za posluxiti te. U isto vrime oznanujem te sa svom tvojom mudrosti, i sa svim tvojim knjixevstvom ikakova dobitka nechef mochi ufati se imati kod onih, ni kod priliçnih njima, s kojizim si se bio onomadne sastao na sihu. Ja sam bo doznao koji su ono bili. Ono su ljudi posidovani od jedne dosadljive nagloxeljnosti znati svaka, kad jedva ditinsko poznanje imadu, i za taj uzrok nemore se s njima razloxiti, kako hochef, a i ti do sada bio si poznao ftiuchi njihova pisma po sve ditinska. Da te Bog saçuva s njima se zapriti, jerbo çinili bi da izgubif usterpljenje. Oni, neurednim naçinom, dobivfi koi dilak znanja, cine se vife neg jesu, i oholo uzdixu se sverhu svih ostalih. Nije dakle bolje stvari, fto s njima neulaziti na ikakovo razloxenje, buduchi istinito, da oni uprav jesu *duræ cervicis et incircumciso corde*.

O. Kost. Boxich.

KUVARSTVO (*GASTRONOMIA*)

I.

Priverta

Uzmi braſna pſeniçenoga, prosij ga; uzmi vode, zgrij je tekice; onda ono braſno, i zericu soli uspi u onu vodu: ako neimaſ kapule, a ti ljutike na ono iskrixi na malaſne ſkriljçice; ako imaſ cukra (ſechera) uspide malo u ono; pak sve xlicom dugo miſaj; a kad se ono zavije oko xlice, i otexe se, onda uzmi tavu, nastavi je na vatru, i metni masla u nju; a kad ovo poçme çverljat, ono tisto mechi u onu tavu. Kad se ono donje ispeçe onda priverni i ono gornje neka se ispeçe. S toga se to jilo zove *priverta*.

II.

Cicvara.

Najprije skorup mora razabrati se u tavi nad vatrom. Skorup je obiçno glava od cicvare; ali na jednim mistim glava joj biva mladi sir, kojega iskrixaju na sitne ſkriljke, pak s maslom u tavu metnu da uvari. Kad ono vech uvari dobro, planinka iliti stopanjica siplje braſno kukuruzovo unutra (ako neima kukuruzova braſna, moxe jeçmeno, ſeniçno, ili eljdovo braſno pristati), i çversto miſa xlicom. Tadar sve ono pupoche ozdo; aye valja miſati dok se cicvara otisne, i zaigra po tavi. Ako li neche da se otisne, onda opet masla verchi; ako li neche ni tako, valja malo vode joſ livati. Kad poçme puſtati mast onda je ona gotova. Ako spervice vidi se da je masti çudo, valja nikoliko jajah razbiti, da popiju onu mast, pak opet miſati sve ono. Napokon tresne planinka, priverne na pladanj, pak pristavi jisti.

A. Kuzmanich.

NIKOLIKO POSLOVICAH I IZREKAH DALMATINSKIH.

Prispio je kao jex iz boxichnjeg' vina. (Reçe se kad ko kasno dodje. Pripovida se, da jex çujuchi gdi neima vina boxichu, poſao je po vino, i dvanaest danah zastao na putu. Kad pak dodje dvanaesti dan na prag od svoje kuche, smota se u bublju, pa se zavali u kuchu, i rekne " Bog ubio hitnju, mal' vrata neslomi priko praga! „

Tri su kaplje za serce svezate; jedna izgled daje; druga blidilo daje, a rumenilo krade; trecha xivot otimlje.

Mertva ga glava hrani. (kaxe se za onoga, koji pokojnikovo dobro uxiva).

Što sisa hrani, to je hod; ſto kljun hrani, to je let.

Ko tira kukom po vodi, niſta istirati neche.

Gdi je çija zemlja, onde je i branjevina

Sto parah Turske kuche neobara. (para je novçich turski).

Teſke muke, a erdjave plache.

Vas je uzaſò u kvas (reçe se kad çovik od debele bolesti oteçe).

Viſe zamira xensko nego muſko.

Prilij vodu surutci, nek nevalja ni dici.

Ko jaro sije, jaro i jide.

Zametica ljudska. (Kaxe za çovika jedra).

Pitache te starost gdi ti je bila mladost.

Ni svog puſti, ni tudjega priuzmi, niti budi med da te lixu, niti jid da pljuju.

Svaljen je kao da si ga od briga odvalio. (kaxe se za çovika debela, dexmekasta).

Zaſto u Zavelimu jelovine neima, a u Biokovoj ima?

Pripovida se, da su dvojica priko planine Zavelima iſli, i doſli k jednoj vodi ſto se zove *studena vrila*. Tu ji mrak uvati, a oni neznajuchi kud che, ſto che, reçe jedan: " Ajdemo nochit ovde, ſto nam Bog da dà; ali nechemo lexati kako ljudi lexe, nego ti okreni glavu gdi ja noge, a ja glavu gdi ti noge. „ Kad oni onako zalegnu, ali dodju im vile, i tute sastane jih se çudo. Jſto ji svaka opipa, poçne jedna govoriti: " Tako mi doca karilovca, i u docu karilovcu vode paripovca, u Zavelimu ima sedamdeset i sedam vrilah, i nas trista drugaricah; ovoga çuda vidile nismo nigda. „ I onc od jida svu su po Zavelimu pogulile jelovinu, pak prinile u Biokovu, i posadile; i pripovida se, da prije u Biokovoj nije bilo jedne jele, a u Zavelimu od tada neima nikakve!

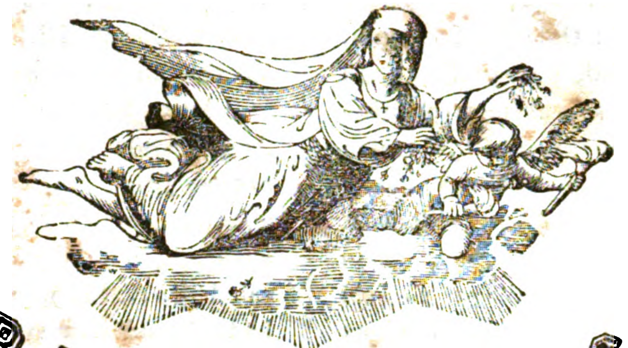
A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici

BROJ 38.

NA 20 RUJNA

ZORA DALMATINSKA.

IV. GODINA

1847

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POZNANJE DUHA.

Moxe li se kakav Duh čoviku prikazati.

Bog pokaxuje u svojim stvorenjim punost svoje dobrote, moguchnosti, i veličanstva; stvorenja jesu kakonoti jedno zercalo, u kojem se vide Boxanstvene izvernosti. Vas koliki svit stvoreni jest kakonoti jedan neizmirni tempal, u kojem brez pristajanja bliskaju u svojoj sjajnosti vidiva zlamenja njegove pritomnosti, istom onako, kako se je vidilo u posvechenju templa, koga mu Salamun biaſe sagradio. Ovo je ono, ſto nas ima sverhu svega gibati, i navoditi, da ga hvalimo, da ga slavimo, i da mu hvale uzdajemo za sva dila njegova.

Mi smo duxni njemu ovaj poklon najpervo za ono, ſto je stvorio one čiste Duhe, u kojima hotiaſe osobitu svoju sliku, i priliku pokazati. S'blagom svoje milosti podao je njima najvechi dar od svetosti, i učinio je nje dostojne vikovitoga pribivanja u svojem kraljestvu.

Narav čistih Duhovah jest mnogo uzviſenia, i plemenitia, nego je narav čovičanska (Hebr. 2. 7. Ps. 8. 6). Ljudi stoje samo u drugom redu razboritih bivajuchih, iliti stvorenjah; čovik je jednako skopčen s duhovnim, i s tilesnim svitom; u obziru duſe stoi do Duhovah nebeskih, a u obziru tila spada u kraljestvo od tilesah. Istinu dakle govorimo, kada velimo, da su ljudi polak njihova bitka od strane naravskih izvernostih, i vlastitostih izpod čistih Duhovah; niſta nemanje ovo nebrani milosti perve uzdignuti sverhu poslidnjih; jerbo se je ovo istinito dogodilo s Blaxenom Divicom Mariom, koju Cerkva daleko sverhu najpervih Duhovah nebeskih postavlja.

Kada su čisti Dusi iziſli iz ruke svoga stvoritelja, onda su bili u jednome stanju, u kojem su mogli polak vlastite svoje volje zasluxiti nadarenje, ali pedepsu. Mnogi izmed njih skupa s Luciferom, koi je med svima najpervi bio, zlo su se posluxili sa svojom slobodnostju, i podali su se svojoj oholosti. Na ovaj grih slidila je udilje pedepsa. Bog je nje oni hip iz nebeske viſine odbacio u bezdan njihove nevolje, i ovi se zovu *opaki Dusi*, oni se zovu *vragovi.* S protivne strane oni, koji su u dobru obstali, zadobili su neprominjivost ove obstajnosti, iliti stalnosti. Oni su bili u milosti potverdjeni, i vikovitom slavom okrunjeni. Ovi se zovu *dobri Dusi.*

Vidi se očito na viſe mistah u Svetom Pismu, da se Bog sluxi s nebeskim Dusim za izverſenje onoga, ſto je njegovo Providjenje naredilo u obziru svega svita skupa, i u obziru ljudih po sebi. Od ovuda se ima ime Angel iliti *Poslanik*, i ova rič nezlamenuje njihovu narav, nego njihovo derxanstvo. Sa svim tim ono je jednim osobitim načinom vlastito stanovitom redu blaxenih Duhovah.

Sveti Otci polak Boxanstvenih knjigah razlučuju devet redovah blaxenih Duhovah. Ovi

jesu: Serafini, Kerubini, i Pristolja; Gospodstva, Poglavarstva, i Moguchnosti; Oblasti, Arkangeli, i Angeli. Sveti Gergur veliki, i sloxitelj knjige *Duhovnoga Vladanja*, koja se vekſinom pripiſuje Svetom Dioniziu od Areopaga, razdiljuju ovih devet Redovah u tri Vladanja Duhovna, i opet svako Vladanje Duhovno u tri *Kora*, aliti u tri çete. Dusi, iz kojiziuh svaki red stoi, imaju svoje vlastitosti, koje ſtogod vlastitoga po sebi bilixe, tako ravno i ona derxanstva, koja njima pristoje, i to sve tako, da kroz ove vlastitosti iliti izversnosti svaki kor iliti svaka çeta jednim osobitim naçinom prikaxuje, i uzveliçava nikoju vlastitost Boxanstvenu. Kerubini n. p. prikaxuju, i uzveliçavaju njegovo sveznanje; Serafini prikaxuju, i uzveliçavaju njegovu bezkonçivu, i neizmirnu ljubav i. t. d. Arkangeli jesu oni Dusi, koje ſalje Gospodin, da izverſe njegove naredbe; s Angelim sluxi se u obiçajnim naredbam svoga Providjenja u obziru sinovah çoviçanskih.

Broj oviziuh Duhovah neima imena; sveto Pismo bilixi nje s takovim riçima, koje imaju jedno neodredjeno zlamenovanje kakonoti jesu *Tisuche*, i *Miliuni*. Blaxeni Job govori: *Tko bi mogao nebeska vojniſtva pobrojiti* (25. 3.)? Ovi dusi jesu ureſaj nebeskoga Siona. Klement Aleksandrinski zove nje Pervorodjene Boxje (Strom. l. 6.). Sofronio veli, da su oni xive prilike Boxje (Orat. de Angel. Excell.) I mi se ovim imenovanjim neimamo çuditi. Bog je, tako rekavſi, bolje ugladio ono kamenje, koje je odredio, da se u njegovoj zgradi na pervo misto postavi.

Angeli (pod kojim imenom dolaze svi blaxeni Dusi), nisu bivajucha izçesna, iliti veсhestvena, oni neimaju nikakove tilesne vlastitosti: oni nisu raztegnuti, u njima nije prostora, ni razdiljivosti, ni obraza, ni masti, oni neimaju niſta od svega onoga ſto je vechestveno (materiale); oni imaju bitak, jerbo jesu, i bivaju.

Od ovuda slidi, da Angeli imaju jednu narav, koja je mnogo uzviſenia, izversnia, i plemenitia, nego su naravi sviuh bivajuchih, koja na zemlji pribivaju. Oni nadviſuju ova bivajucha joſ kroz vlastitosti ove naravi, i kroz ona, koja iz ovih vlastitostih slide, kakonoti jesu tankost, hitrost u pogledanju, raztegnutje, i obſirnost u poznavanju. Ravno stoi izvan dvojnosti, da imaju podobnost za priobchiti jedan drugomu svoja miſljenja. Ovo priobchivanje, veli Teodoret (In. I. Corint. 13. 1.) biva samo naçinom duhovnim, ali ravno zato toliko izversnie.

Moxe biti, da che kogod upitati, kako si Angeli svoja miſljenja priobchivaju, iliti kako razume jedan drugoga. Od ovoga sveto Pismo niſta neizgovara. Sveti Toma, i Bogoslovci uçe obchenito polak Svetoga Gergura Pape (Moral. l. 2, c. 11.), da Bog govori s Angelim, kada im odkriva svoje hotinje, iliti svoju hochu, i volju, i kada nje blagostivo potexe na izverſenje svojih zapovidih; i da Angeli govore jedan s drugim kroz unutarnju xelju iliti hochu, koju imaju za priobchiti svoja miſljenja, i chutenja. Buduch pak da oni na ovaj naçin razume jedan drugoga, oni razume i jezik naſih duſah osobito onda, kada se mi k' njima okrichemo, i kada je njima drago znati, ſto u nami biva, i prolazi. Iz ovoga temelja naſi Angeli çuvari mogu u trenutje oka Dusim, koji su daleko od nas, kazati, ſto u nami biva. Tko moxe pak Bogu zabraniti naſa miſljenja njima uprav odkrivati? I ako nebi istinito bilo, da oni poznaju nas, i naſe potriboche, i da se oni ljubeznivo uzimlju za naſu srichu, bi li onda mogli u Evangelju ſtiti, da se Angeli vesele u nebu sverhu jednoga griſnika, kada pokoru çini (Luk. 15. 7-10.)?

(*sliditche*)

Sime Starçevich.

KORIST.

Nikoliko upravah o gojenju xivine.

Pauni cerkaju jiduchi cviche zovinsko (*sambucus nigra* t. j. zovina iliti bazag), a tako se i s kokoſima dogadja, kada zoblju jabuçice iliti babuſice od zovine.

Tuku cheſ dobro uhraniti, ako joj dajeſ piti vode u koju si metnuo malo koprive i kapule zajedno stuçene.

Kokoſi su zimi puno uſljive. Moxeſ ji od toga gada izliçiti, potrusivſi po njima malo papra (bibera).

Liſche triſnjovo konjma udi.

Dobar gospodar i vidok svojim konjima u çversto nozderve çisti, jera ima komar, koji onde

svoja jajca upljuje, i ti zapljuvci konje tako muçe i kine, da se oni ʃterkljaju, çuminjaju, vertoglavaju, i drugda i krepaju.

Na mistim barovnim i vodovarnim koza nemoxe se ugojiti. Ona ljubi berdo, a osobito ono, po kojemu ima dosta berʃtana, maoʋine, i. t. d.

Ovca se lipo goji u berdu i u glavíci kuda rastu miriʃne trave: u dolini i livadi bude joj vuna oʃtrovlasa, popane je debela nemoch, i ometiljavi se.

A. Kuzmanich.

IGRE DALMATINSKE

Kolo

U nas kolo igraju kad je xenidba, kad se dvojica pobrate, na kakav blagdan, a osobito na derneku (sajmu). Koliʃte iliti kolariʃte bude na srid sela, ili blizu cerkve. Ima kolah razliçnih, ama je najizversnije ono ʃto se na derneku igra. Kada naʃi seljani na dernek idu, nose uza se svoju uxinu. Tamo kad se sluxba u cerkvi sverʃi, razidju se, po polju i u ladovini uxinaju. Poʃto su uxinali ustane izmedju njih jedan najodiveniji, i najvidjeniji momak, uzme jednu divojku sa sobom, i podje s njom na kolariʃte, pak tu zakola, i dozivlje: “ *Hod' u kolo, ko je za kolo: sutra kola biti neche.* „ Sad sakupi jih se po desetero, po dvadesetero, po tridesetero, i viʃe; sve momçad, cure, mlade xene, mladi ljudi oxeniti, a drugʃa vataju se i ljudi sridoviçni: tu muʃko vata xensko rukom za tkanicu, a xensko muʃko za pas; na okruga okruxaju se, i omiraju da se skladno u naokolo porede, pak ti zatrupaju, to jest, okrenu igrati. Oni sve poskakuju s noge na nogu dok im bude dosta, pak pomalo u naokolo postupaju dok se poodmore; a kad im koʃulja dodje kao voda, onda pristupe koji su çili, i ovi novo kolo zametnu. Muʃkichi çversto poskoçki igraju, to jest, na jednu nogu poskakuju, a drugu zgerçe uzgor. U ʃupljem kolu (u sridini kola) drugda dvoje, ili dvojica uvate se, i posamo kolaju, i ʃalu zbiju. Tu ʃiroka svitina gleda gdi se kolari i kolarice nadigravaju; ko uz kolo dipli, ko u samicu sviralu svira, jedni uz gusle poskoçki pivaju; jedni vino piju, i vesele se; jedni vojkaju; tu se çudo graji, i bruji.

Pisme koje se u kolu pivaju zovu se (osim poskoçicah) *vojkaçice.* Jedan zavojka “ *Oj maleno za i maleno!* a divojka ili xena koja te iste riçi odvojka, pak che oboje (ili dvi xenske glave ako je vojkaçica upravo xenska) pridvostruçiti, i zajedno cilu pismu izvojkati. Na jedan primir_evo nikoliko vojkaçicah:

Oj maleno za i maleno!
Ja nechu za maleno,
Vech lipo i golemo.
Bog mi dade najmanjega:
Malog' muxa, kolik' spuxa!
Ja ga posla k bilim ovcam
U planinu:
Svi çobani dojaviʃe ji,
A moj mali nedojavi.
Uzo prelo i vreteno;
Podjo njega pogledati,
Nadjo njega u stopici
Od ovce bile,
Gdi se malan zavalja.
Uzo njega u pregjaçu,
Nosi njega bilu dvoru,
Vergo njega pokraj vatre,
Skoçi iskra, oxexe ga.
Odmako njega od vatre,
Vergo njega na policu,
Dodje maca, izide ga polovicu! —
Mac otole, mac otole:
Nije to tvoja maçevina,
Nego moja muxevina!

Oj maleno za i maleno!
Gdi je tebi za maleno,
U dno sela kod jasena;
U jasena duge grane,
A na granam zlatne rese. —
Seka brata zvala:
Hodi brate,
Da beremo zlatne rese,
Da kujemo gradu kljuçe,
Da vidimo ʃta je u gradu.
U gradu divno kolo igra,
U tom kolu devet brache,
I deseta seka Marta.
Na glavi su joj tri traka,

Tri traka od suvega zlata,
I tri pera golopera,
I sreberna pribadaça,
I svilena podvezaça.
To joj sve krade
Ivane seljanine.
Ona mu je tri vire zadavala:
Da joj povrati tri traka
Od suvoga zlata;
Da mu praſcha,
Tri pera golopera;
Da mu praſcha,
Svilenu podvezaçu,
I srebernu pribadaçu,
I da che biti,
Virna ljuba njegova.

—◉—

Oje, voje, jagnje moje!
Gdi je tebi jagnje moje?
Gdino reste ſuma draça,
Pod njom gori oganj vatra,
Po njoj Vate stere gache.
Prilibi se tursko momçe,
I ukrade Vati gache.
Ali Vate uçe, i leleçe:
Ajme gache, moje gache!
Nebi gachah ni xalila,
Nego xalim moga sitna veza,
Koga jesam poçimala,
Od kad sam se za se zapoznala,
S' peſkiricha Atlagicha.! —
Na lele, pripulele,
Gibom giblje a do zemlje,
Sjajan jelen sjaje a do bedre.
Pri bedri je svilen pas,
Pri pasu çumer nox,
Pri noxu ançari sançari.

—◉—

Oj maleno za i maleno!
Gdi je nami za i maleno,
Kudno leti sivi soko tica mala;
Krila su mu do ramena poxuchena,
Noge su mu do kolina pozlachene,
Na glavi mu lipa kita alajbu ta:
On mi leti priko Bosne zemlje ravne;
On kune Bosnu zemlju ravnu:
Bog te ubio, Bosno zemljo ravna,
Gdi u tebi nije gore ni stine,
Da ja junak opoçinem. —
Ali njemu lipo bila vila besidila:
Oj sivi sokole, primalena tica!
Nekuni Bosne zemlje ravne,
Vech se proſetaj malo tamo dalje:
Hocheſ nachi zelenu jelu,
I na njoj moreſ junak opoçinuti.
Pod jelom bile ovce planduju,
Kod ovacah çobanica bijaſe,
Çobanica gizdava divojka,
Pa je njemu lipo besidila:
Oj sivi sokole, primalena tica!
Ako te sagleda brajan moj,
On che tebe uloviti,
Kralju che te darovati,
Kralj che njemu puno blaga za te dati. —
Kako divojka besidjaſe, tako i bijaſe.
Siva sokola uloviſe,
Kralju ga darovaſe.
Kraljica se dara prima,
I jopet se s njime brine,
Śta che mu darovati:
Daruje mu konja vrana,
I joſ od megdana,
I na konju divojçicu,
Kao rumenu jabuçicu.
Jabuka se vitru moli,
Da joj grane nepolomi.
Na tri grane tri jubuke,
A na verhu su çetiri,
U srid sride sivi soko sidi.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 39. IV. GODINA

NA 27 RUJNA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ZVIZDOSLOVJE.

Zvizde repaſice

One zvizde, koje se kadnokad pomaljaju, a iz njih se spuſtaju, ili razçepuraju trakanci na put repa, naſi prosti ljudi podobito zovu: *repaſice, perjaſice, granaſice,* i *trakaçe;* i joſte derxe, da su ono hude satvarine, koje granjivaju prid kakvu veliku smutnju, prid rat; da s njih biva pomor, godina nerodna, i Bog ti ga sami znao ſto se joſ desiva. To tako ganaju i svi ostali narodi na zemlji; a u staro vrime, tako su ti se ljudi pri repaſici straſili i bezumili, da su virovali doisto che na berzo nastati skonçanje svita. I osobito se ovo u pismu nahodi, da je ſirom obuzela bila xalost svu Europu, kad se iza razasucha carstva gerçkoga jedna gerdna granaſica pojavila bila (1456 god.). Eno Seneka, i Aristotel povidaju, da su dvi straſne granaſice granule, (jedna po raçunu danaſnjih zvizdoslovacah na 371, a jedna na 146 god. prie narodjenja Isukerstova), koje su kolik sunce bile gerdne, i sjajnostju pritekle ga.

Najvecha strana sadaſnjih zvizdoslovacah derxi: da zvizde trakaçe nikakvo zlo neslute; sva je puçka govorancia o njima gola gatnja, i valaja; naſoj zemlji nemogu naſkoditi, ſto je ona od njih çverſcha; a kad bi se koja na nju natisnula, ona bi je snagom svojom odtisnula. — Ali moxe biti, da to posve nije istina, e po sudu drugih mudracah, mogla bi se takova zvizda tadli kadli zemlje kosnuti, i tadar Bog sami zna kako bi je mogla nagerditi. Šta viſe! jedan je slavni zvizdoslovac Engleski pisao, da se obcheni potop na zemlji s jedne repaſice dogodio, to ſto je u nju bubnula.

Repaſice redomice neobtraçe kao ostale zvizde, nego one na svaku stranu kroje priko neba; a njihov je uskliſ tako hitar, da po raçunu glasovitoga Olbersa ona 1819 god. nahodila se na 2 serpnja petnaest miljunah miljah od zemlje, a na 15 istoga miseca odmirila je od nje do dvadeset i çetiri miljunah miljah.

Jedne se repaſice vijaju oko naſega sunca, a jedne kroz pusto nebo Bog zna kuda priparaju. Ako je istina ſto *Shubert* veli, do dvadeset jih se miljunah okolo naſega sunca obsukuje!; nego ji pusta daljina zakriva, te s toga samo nikoliko jih moxemo naſim oçima viditi, a jedva za tri, çetiri znademo za koliko vrimena svoj tek sverſuju. Enkova [1]) repaſica za tri godine i po svoj tek, iliti upravo rechi svoj obtrak oko sunca sverſuje; Haleiova za sedamdeset i pet i ſest godinah. Po Beselu, ona 1811 god. prispiti che k zemlji nakon 3383 god.; a opet ona 1744 god. nakon sto hiljadah godinah! — Zaista moraju se neizmirno takove zvizde od sunca udaljiti, kad se uzme da ona 1729 g. kad se najviſe suncu priblixila, bila je od njega daleko po raçunu Burkardta do 331,705,000 miljah!

[1]) *Tako zvana, ſto je zvizdoslovac Enke njezin tek oko sunca proesapio.*

Ako je istina, da vruchina i xega iz sunca kercaju, i da one ſto su god k suncu blixje, to jaçe bivaju; onda moxe se rechi, da trakaça 1680 god. koja je bila od sunca udaljena 513, 450 miljah, morala je dvi hiljade putah vrùcha biti od usjala gvoxdja; a slavni *Newton* veli, da kad bi se gvoxdje tako gerdno prijarilo, stoperv bi se posli pedeset i dvi hiljade godinah prikalilo!

Joſte nije poznato, ali repaſice osebice sjaju, ali ji sunce zasvichiva; niti je do sad pod istinu dokazato, s çesa iz njih izviruje ona magluſtina na put repine. Newton mislio je, da je ono njihov zrak, koji se pri suncu raspaljuje, te sjaje; a Kepler gata, da je ono paretina ſto iz njih dixe vruchina sunçana, pak zgusne se kad daleko od sunca otisnu se. Neima puno godinah, da je Virlet prid uçenim druſtvom Francuskim rekao: po svoj prilici sve zvizde iz jednoga izvora potekoſe, to jest iz samostajnoga ognja, a sada izmedju se odlikuju se po njihovoj veliçini, i po nixjoj, ili viſjoj njihovoj vruchini. *Sunçarice* (taljanski: *pianeti*, t. j. sve one zvizde, koje se kao naſa zemlja oko sunca okrechu), veli, najprie su osebice gorile, i sjale, pak su se oladile i okorile. Sunce zbog neizmirne svoje veliçine tekice se do sad proladilo, a to dokaxuju one njegove navlake, ako su baſ ono kore, koje plivaju po njegovom moçevarnom skorupu (*superficie*). Repaſice, koje viſe, koje manje zaladiſe se, i njihova je vruchina sridnja izmedju vruchine sunçane i sunçariçne, i njihova se svitlost sve toviſe umaljava. Njihovi repovi, ili trakanci niſta drugo nisu do proxdrake, koje prosurljaju kroz njihovo goreche zijatno. Kroz taj razlog mogle bi se dokazati sve one razlike, koje se vide na jednoj istoj repaſici svaki put kad se vracha, i s çesa bivaju one razliçne kose, koje se pri njoj zangranaju, kao ſto se opazilo na onaj 1744, pri kojoj je bilo do ſest trakanacah na put krila razderljenoga.

Seneka, uçitelj Nerona cesara, reçe: da che dochi vrime, te che ustati kakav mudrac, koji che dokazati i za tek repaſicah; i to se proroçanstvo posli ſestnaest vikovah najprie izverſilo na jednom zvizdoslovcu Engleskom po imenu *Halley*. Ovaj oſtroumni çovik pomnjivo je omirao jednu gerdnu granaſicu, koja se pomolila bila 1682 god., pak je procsapio, da che ona opet granuti 1758 ili 1759 god., to jest, nakon sedamdeset i pet ili i ſest godinah. I upravo po njegovoj dubokoj miraçini 1759 godine vratila se, i pervi je nazre jedan texak iz grada Drexde u Saksonskoj imenom Palich. I mi smo je vidili 1835 god., i ona che se opet ukazati 1912 god. kad od mene, i od najveche strane mojih ſtiocah dotechiche u grobu gole koſchurine, i ſaka praha.

Iz povistnice poznaje se, da se ta ista Haleiova trakaça viſe putah pojavljala. Pervi put se pojavila na 130 god. prie rodjenja Isukerstova, o onoj godini u kojoj se rodio kralj Mitridat. Granula je opet na 52 god. prie rod. Isukersta, jera piſe u knjizi *XV* povistnice Diona Kasia, da na 701 g. posli sazidanja Rima, jedna zvizda kao zublja iſla je s' podanka k istoku. U godopisu Svetoga Maſencia stoji, da se ona 855 g. posli rod. Isus. ukazala: 1006 god. zvizdoslovac Kardan piſe, da je bila velika kolik misec: 1230 god. Dubrav biskup Olmutski spominje je: 1305 mnogi povistnici taljanski spominju, da je bila gerdna, i od nje se svit straſio: 1456 god. piſe, da se iz nje repina *60* gradih obisila: 1531 g. Ljudevit Guicciardini piſe, da se pomolila u misecu serpnju: 1607 god. pojavila se na 26 rujna. 1835 god. t. j. poslidnji put kad je doſla, bila je kusasta, i serce joj je smalacalo bilo, i teke je ſkiljila. S çesa joj je rep iskopnio, i svitlost joj je na manje doſla, nije niko do sada mogao dokazati.

A. Kuzmanich.

POZNANJE DUHA.

Moxe li se kakav Duh çoviku prikazati.

(*Konac. v. br. 38, str. 201.*)

Svete knjige nedaju nam dvojiti, da Dusi mogu na naſe tilo svoje çine okrichati, i upravljati; buduch da mi pod imenom *Duhovah* ne razumimo samo dobre, nego i zloçeste Angele, tako mogu i ovi, ako im Bog nezabrani, sluxiti se s njihovom naravskom moguchnostju. Oni su ubili sedam pervih muxevah *Sarinih*; oni su utopili u moru cilo stado svinjah, i uzdigli su

Isusa u zrak. Njihova moguchnost dopire do naʃega Duha, oni ga smatuju, i zaplichu kroz nedobra miʃljenja, oni se miʃaju u naʃa smatranja, kada prid naʃu pamet pogibelne obraze, i prilike dovode. Oni vide, kada naʃe serce pristaje k onomu, na ʃto nas napast navodi, i osvadjuju nas prid pristoljem Boxanstvenim.

Mi chemo se zaludu truditi, da dohitimo, i poznamo, kako Angeli çine. Oni imaju moguchnost za postaviti sami sebe iz jednoga mista na drugo. I ovo postavljenje biva s jednom takovom hitrinom, kakova neima prilike u cilom vidivom svitu. Njima neizmirno mnogo manje treba vrimena za dojti iz nebeske viʃine na najnixju dubljinu zemlje, nego treba svitlosti, za dojti od sunca do nas [1]).

Sve, ʃto do sada rekosmo, jest kratki zaderxaj nauka, koga daju Bogoslovci u obziru na narav, i na vlastitosti Angelske. Sada pak imamo Angele i s jedne druge strane promotriti, to jest od strane sverhunaravskih darovah, s kojima je nje milost preobilato providila. Ali mi neimamo riçih, i oni sami mogli bi nam kazati ona çudesa, koja je Bog u njima uçinio. Oni kao çastnici, i sluge Previʃnjega stoje vazda oko njegova pristolja. Zagledani u njegove bezkonçive izversnosti opiaju se rikom razkoʃja, i ugodnosti, koja, brez ikada stati, ali zasuʃiti, izvire iz vidjenja, i ljubljenja njegove neizgovorive lipote. Njihova zabava, i radnja kroz cilu vikoviçnost biti che klanjati se onoj lipoti, nju hvaliti, slaviti, i njezino ime uzveliçavati.

U stanju neizversnosti, u kojem se nahodimo, mi nemoxemo nego samo slabo zamisliti moguchnost Duhovah. Ali je Boxje Objavljenje ovoj naʃoj nezadostaçnosti pripomoglo, i od strane diglo onaj zastor, koi nam je sakrivao poznanje svita duhovnoga. Ovo objavljenje kaxe nami, da zloçesti Dusi uzimlju tisuchu naçinah, i posridstvah za sruʃiti nas u grih, i zato opominje nas, da bdiemo, i da pazimo, kako chemo se od njihove himbenosti, i varanja saçuvati. Ono nas u ista doba uçi, da Bog mnogo putah dobrim Angelim naredjuje, da nam budu u pomochi, da se ova sveta bivajucha serdaçno vesele naʃem posvechivanju, i da nam njihova ljubezan mnogu pomoch daje. Osim toga mi ʃtiemo u svetim knjigam, da chemo i mi njihova blaxenstva dilnici postati, i da che oni isti naʃe duʃe u vikovitu slavu uvedsti, ako budemo sveto xivili. S protivne strane griʃnici padaju pod oblast odverxenih Angelah, kojiziuh su udahnjivanja slidili, o oni che s njima plamtiti u ognju, koi se nikada neche ugasiti.

Med Arkangelim, koje sveto Pismo osobito napominje, imamo tri: *Mikaela*, *Gabriela*, i *Rafaela* [2]) Mikael biaʃe poglavica virnih Angelah, koji su se Luciferu, i uzbunjenju njegovih drugovah opriçili. Njegovo ime u Xidovskom jeziku zlamenuje: *Tko je kao Bog*? Ovo je bila u ista doba besida, koju je on izrekao, kada je ustao suprot uzbunjenim Angelim za pobiti, i saterti njihovu oholost. Ovaj nebeski vitez i sada napriduje vazda braniti Svete od naskoçenjah opakih Duhovah.

Gospodin Bog biaʃe zapovidio, da se tilo Mojsesovo potajno zakopa, da nebi Xidovi, na Bolvanstvo jako nagnuti, svoga zakonoʃu za Boga uzeli, i kao Boga poçeli ʃtovati, kako su obiçajno po smerti svojima vladaocim, i priateljim Egipciani çinili. Duh pakleni hotiaʃe izpunjenje ove nebeske zapovidi pripriçiti, za da Xidove na grih navede; ali je Sveti Mikael uzbio njegovu smionost, zapovidajuchi njemu u ime Gospodinovo, da odstupi od svoga priduzetja (Juda. 1. 9.).

Sveti Mikael Arkangel jest jedan osobiti pokrovitelj cerkve suprot Duha paklenoga navaljivanjim. Ovako je on vazda branio i Sinagogu Xidovsku, kako vidimo iz proroka Daniela (12.) i Zakarie (1.). Ovo isto svidoçe i najstarie

---

[1]) *Kako uçi, i dokaxuje Römer, Newton, i Boʃkovich, svitlost sunçana dolazi do nas u sedam, ali u osam* minutah *aliti çasah. Naʃa pamet nemoxe ovoliku hitrost zamisliti. Nauk Jestestveni (Physica) malo daje spodobnih prikazanjah.*

[2]) *Gabriel, Xidovski* kripost Boxja *biaʃe poklisar nebeski, koi je najveche otajstvo, uputjenje* Riçi *navistio. Njemu je Bog zapovidio, da proroku Danielu dade svetaçno obechanje* Mesie.

Rafael, Xidovski Boxji lik, *odveo je mladoga Tobiu u Rages, povratio je starom Tobii vid, svezao je opakoga Duha Asmodea, to jest, oduzeo mu je moguchnost za ʃkoditi. Tako se po tumaçenju S. Aug. (l. 10. de civ. Dei. c. 7. 8.) tumaçi riç S. Pisma* svezati (*Mat. 12. 29. Mar. 3. 27. i ost.*)

knjige nauçiteljah Xidovskih. Da paçe ovi isti derxe, da je Sveti Mikael Arkangel puk Izraelski vodio u zemlju od obechanja, da mu je od Boga zakon donio, i za isti zakon tolika çudesa çinio. Cerkva katoliçanska u obziru obrane, i pokroviteljstva Svetoga Mikaela Arkangela uçi isto, ſto je uçila Sinagoga Xidovska. Ona za Bogom njemu pripiſuje mnogobrojna savladanja razliçitih svojih nepriateljah: odovuda bo izlazi ona poboxnost, s kojom pravovirnici njega na pomoch zazivlju, —- poboxnost, koja se je kroz viſe prikazanjah Svetoga Mikaela uzdignula, i na daleko razſirila. Ovdi se negovori od svih takovih prikazanjah nego samo od onih, koja su najpoglavitia.

Med svima najpoglavitie prikazanje svetoga Mikaela jest ono, koje imadiaſe Biskup od Siponta na brigu *Garganu* [3]) u kraljestvu Neapolitanskom. Od ovoga prikazanja piſe Sigbert u svojem Godoslovju, i potverdjuje ga pridavanje sviuh cerkavah one derxave. Uçeni kalugjer reda Svetoga Benedikta Mabillon, koi je na mistu bio, pisma, i spomenike ondi vidio, derxi, da se o istinitosti ovoga prikazanja nemoxe dvojiti (Act. Sanctor. Ord. S. Bened. Sect. 3. part. 1. p. 85. nota 4.). Na ovo prikazanje Biskup od Siponta sagradio je na Garganu cerkvu na poſtenje Svetoga Mikaela, koja je kroz veliku poboxnost svita jako glasovita postala. Godine 1002 Cesar Otto III. iſao je bosonog k onoj cerkvi na zavit za oçistiti se od jedne nepravde, koju biſe uçinio, odsudivſi na smert nikoga Staroſtu Kreſencia, kojemu je bio svetaçno obechao, da che mu xivljenje darovati. Njemu je sveti Romualdo bio ovu pokoru naloxio.

Kako je Biskup od Siponta uçinio u petom viku, onako je godine 708 u Franceskoj Aubert Biskup od okoliſa, i mista *Avranches* ganut kroz nikoja prikazanja sagradio cerkvu na poſtenje svetoga Mikaela na jednoj litici, koja stoi med Normandiom, i med morem. U derxavi *Kornvall* stala je na jednome berdu u moru jednoç cerkva posvechena svetom Mikaelu Arkangelu. Gerci çine uzpomenu od jednoga drugoga prikazanja, koje se imadiaſe od istoga Arkangela u Frigii na mistu zvanom *Chone*.

Od viſe prikazanjah dobrih Angelah, osobito od onizih, koja se u starom, i u novom zakonu imenuju nemoxemo ni malo dvojiti. Osobito od svetoga Mikaela govori se, da che on na sverſetku svita dojti, i braniti cerkvu suprot Antikerstu. *Onda che*, veli Daniel prorok, *ustati veliki poglavar Mikael, koi stoi za sinove puka tvoga* (Dan. 12. 1.)

Ovaj sveti Arkangel çuva ne samo cerkvu, nego je çuvar, i branitelj svake poboxne, i pravovirne duſe. Hervimo se dakle suprot odverxenim Dusim, ali nezaboravimo, da je njegovo oruxje s kojim je ohole Angele predobio, bilo poniznost, i ljubav. Ako imamo viru u njegovoj besidi: *Tko je, kao Bog?* nebojmo se ni istoga pakla.

Sime Starçevich.

[3]) *Berdo Gargan u derxavi* Kapitanate *zove se danas* Monte Sant' Angelo.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 40.

NA 4 LISTOPADA

IV. GODINA

1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

CERKOVNA POVISTNICA.

Priserdçeni moj priatelju

Nije vele danah, da biah upitan od jednoga vridnoga naʃega Dalmatinca, sverhu otaçbine i sverhu muçenja Svetoga Jurja. On mi govoraʃe, da mnogi pisaoci prikaxuju, S. Juraj da nije bio Dalmatinac, i za to mnogo manje da je bio biskup od Solina. Za rechi ti pravo, sverhu ove stvari ja isti nahodim se u sumlji. Molim te dakle, buduchi ti bolje od mene uvixban u starovʃtinam naʃega naroda, da mi kaxeʃ gdi biaʃe rodjen Sveti Juraj biskup od Solina, i gdi i kako bijaʃe on muçen? Toliko çekam od tvoje dobrote. Bog te poxivio.

ODGOVOR.

Ti me zoveʃ, dragi moj priatelju, na jednu nemalahnu i nelagahnu stvar. Mnogi bo knjixnici toliko gerçki koliko latinski pisaoci verlo pravdaju se medju sobom sverhu otaçbine svetoga Jurja, i sverhu mista njegova muçelstva. Nijedan toliko od gerçkih koliko od latinskih pisaocah nije bolje ni mudrie prikazao ʃto vridni Daniel *Farlato* (tom. I. Illir. Sacr.), da sveti Juraj jest bio Dalmatinac i biskup od Solina. Ja ti dakle nemogu drugo napomenuti za dojti u bistro svega xivota svetoga Jurja, neg da pomljivo proʃtieʃ koliko je on ispisao. Niti se ufaj, da bi ti ja znao drugovaçiega rechi, neg' ʃto on pismeno jest ostavio. Evo ti dakle, koliko sam mogao u kratko iz njega sakupiti.

Za bistrie ovu istinu poznati, najprije valja opomenuti, da se dva Sveta Jurja muçenika od naʃe katoliçanske cerkve ʃtuju. Jedan biskup Solinski, a drugi vojnik Palestinski. Oba podnesoʃe muçelstvo pod Dioklecianom, jedan u Solinu, a drugi u Nikomedii, obadva iz *Kapadocie*.

Ovdi jest gdi se vehoma priu pisaoci, to jest, kako obadva Jurja mogu biti Kapadocianci, jedan buduchi Dalmatinac u Europi, a drugi Palestinac u Azii? Sasvim tim ovo njihovo prienje nesuprotivi se istini, da toliko Solinski Juraj, koliko oni Palestinski zovu se Kapadocianci; razlog jest, kako virno prave svi starovçani, jerbo onda jest se zvala *Kapadocia* toliko Palestina koliko Dalmacia. Kapadocia dalmatinska jest se imenovalo sve primorje poçamʃi od Solina tja do Dubrovnika. Ovo bistro sabira se iz svidoçbe svitloga i mudroga *Jornandesa*, koji xivljaʃe u ʃestome viku. On bo u onoj *knjigi*, koju *de origine ac vocabulis Gotthorum* nazvao biaʃe, svidoçi, da Dioklecian zadospi svoje danke u Kapadocii: *sic concitata persecutione in christianos Diocletianus in Cappadocia defunctus est.* Niti je moguche virovati, da Jornandes, kako svi ostali pisaoci svidoçe, neznadiaʃe, da Dioklecian u Dalmatinskoj Kapadocii kod Solina i umro biaʃe i pokopan. Kako se dakle more rechi od smerti Dioklecianove prigodjene u Solinu Dalmatinskomu od Kapadocie; onako joʃ more se rechi i od Svetoga Jurja biskupa Solinskoga u Kapadocii Dalmatinskoj.

Da li knjixnici joʃ se pravdaju sverhu uzroka, porad kojega naʃ S. Juraj zvaʃe se Kapadocianac? On bo zvaʃe se s imenom od Kapadocie, ne toliko za dati na znanje, da se on biaʃe rodio u derxavi od Kapadocie; koliko za zlamenovati obitil iz koje on biaʃe iztekao. Jakov (card. Stephaneschius), i joʃter drugi Jakov (de Voragine) Jurja ovako çine govoriti: *Georgius vocor ex nobili Cappadocum prosapia ortus*: koliko da bi bio rekao: *ex illo progenitorum illustrium numero, id est genere, quos Greci Anicios, Latini invincibiles vocant.* Ovo slavno ime (*Anicius*) *nepridobiven* jest dobio u kripost vojniçke slave, koja biaʃe okrunila Cesarsku obitil *Kara*, *Karina*, i *Numeriana.* Ova obitil imadjaʃe mnoʃtvo posidovanja po svoj Neretvi. Evo porad çesa Arnald Wivionem, (part. I. §. VII.) de Equitibus aniciis, de S. Georgio scripsit, *de quorum* (id est Aniciorum) *numero fertur fuisse S. Georgius Cappadox Martyr.* Odovle slidi, da svi, koji potekoʃe iz kolina cesarske dalmatinske obitili *Kara* i *Karina,* ne samo zvahu se (Anicii-*nepridobitni*), dali joʃter i *Kapadoci*: razlog jest, jerbo otci Kara i Karina, koji buduchi slavno izagnali Perʃiane iz Kapadocie, i mnoʃtvo blaga zadobili, kako dva Šipiuna jedan zadobivʃi Afriku, *Afrikanac*, a drugi zadobivʃi Asiu, *Asianac* ostade prozvan, onako i oni zadostignuʃe ime Kapadociansko. Evo kako i naʃ Sveti Juraj ostade imenovan Kapadocianac, jerbo od kolina dalmatinske Cesarske obitili *Kara* i *Karina.*

Oni paka Sveti Juraj Palestinski isto zove se Kapadocianac, jerbo rodjen u derxavi, koju Gerci zovu Kapadociu. On biaʃe sin jedne obitili ne toliko slavne, koliko je slavna bila ona naʃega Jurja Solinskoga.

Dali joʃ mnogi pisaoci zovu naʃega S. Jurja s imenom *Africe.* Ovo njihovo imenovanje nesuprotivi se, da S. Juraj jest Solinjanin, jerbo tada sva dalmatinska Kapadocia zvaʃe se i *Afrika.* Jest navlastito u Dalmacii jedan otok, koji buduchi naseljen od nikih Gerkah s' otoka *Para* (Parium) iz kojega *Far* (Pharium), pak s vrimenom *Aphar* (*Aphra* ol' *Afra*) napokon prozvaʃe se *Africa.* Sve ovo potverdjuje se navlastito od nasaʃcha tila S. Staʃa (Anastasia ex Pharia) u more ne vele daleko od Solina utopljen s privezanim mu za vrat gerdnim *malinom.* Suviʃe sve ovo potverdjuje se svidoçbom Petra Equilina (libr. 7. c. 36), gdi kaxe, da Dioklecian vrachajuchi se u Rim, rupio biaʃe iz *Afrike* dalmatinske (vide Farlatum t. 1. p. 733.). Napokon sve ovo potverdjuje se i sa svidoçbom naʃega S. Jeronima u njegovu *Mukoslovju* (*Martyrologio*) gdi dvojstruku uspomenu derxi S. Jurja, pervo na 23, paka sutraʃnji dan na 24. travnja. — *Kalendis Maji in Africa natalis sanctorum Catulini, Saturnini, Chori, Felicis, Thecne, Theodori, S. Georgii, Victorini, Venusti, Victuri, Navori, Soluti* etc. paka nadostavlja — *et comemoratio* Georgi. — Niti je moguche virovati, da S. Jeronim naʃega S. Jurja uçinio bi sinom tudjega naroda, neg sinom svoje dalmatinske Afrike. On nijednoga osobitim naçinom neimenuje S., neg samoga svoga Jurja. Dva dakle on imenuje Jurja; jednoga Solinskoga, a drugog' Palestinskoga. Pervi jest bio biskup Solina i vojnik Isukerstov; a drugi jest bio samo vojnik Dioklecianov. Oba slavna Muçenika.

Da naʃ S. Juraj biaʃe biskup Solinski, svidoçe pisma Lateranska s onima od Verone, gdi se bistro ʃtie krasna njegova virnost prama nauku kerstjanskomu, obcheno dajuchi na znanje svakomu, da on jest pripravan podniti svaku najgerdju muku za viru Isukerstovu, i za svoje ovce prigoriti i xivot svoj, i proliti svoju kerv: *Veh nobis* (on çesto pripovidaʃe), *inaniter Christi nomen gerentibus! ut quid enim nati sumus, videre conculcatam Christianam religionem, et penitus silentes quasi consentire videamur, dicente Apostolo, non solum qui faciunt, sed et qui conscentiunt facientibus, digni efficiuntur morte perpetua. Ubi est illud Evangelicum: Pastor bonus animam suam ponit pro ovibus suis? Et qui me confessus fuerit* etc. — Sada projdimo na muçelstvo naʃega S. Jurja.

(*Slidiche.*)

O. Kost. Boxich

KORIST.

Çele

Motovilo vilo; od kuche u goru odlasilo; kuchi dohodilo, soli nexobalo.

Çele dosta koristi texaku donose, a to brez njegovoga truda, i troʃka. Neka samo ima pozor

da zimi neozebu, a one che mu radjati i na najneplodnijoj vlaçini. Çelinjak, iliti onaj zaklon gdi se derxe uliſta (ternke), da nije prama siveru, niti prama zapadu sunca, od kuda vitrovi studeni duvaju, nego u sunçaniku, ili upravo prama istoku, jera çele primaju se svoje rabote, i izlaze hranu sebi pribavljati, kadno sunçana zdraka zasviti u uliſte, i oblazne ji.

Ova radna, i okretna xivinica po cvitovim ide zobati; za to valja je namistiti pri vochnjaku, i povertlju svakojakom, osobito pri onom ſto zaranije cvata, kanoti: ripa, rotkva (rodakva), kupus, zelje; i joſte pri onome ſto se poznije rascvitava, kanoti: bob, lan, slani grah i t. d. Uz lito, i uz jesen çele hrane se o cvichu ditelinovom, i o onomu ſto se trevi po sterniſtima, po livadama, rednama, i t. d. Svegjer je dobro, da je çelinjak na zgodi velikoj, a to najviſe u baſçi (vertlu), da çele najlakſe mogu do hrane dolaziti.

Uliſta, iliti ternke su od tri vele. Ima uliſte opleteno od prucha, iznutra, i izvanka gnjilom oblipljeno; ima od staroga trupca bukovoga, jelovoga, hrastova, i t. d. iskobljena kao korito; a ima od tervenicah (trenicah) zajedno na çetvert sklopljenih. Ovo je poslidnje uliſte najbolje, ako su tervenice çversto zajedno sljubljene, da voda kroza nji neprokaplje, i aer unutra nepirne. Pri dnu uliſta priverchena su leta (ſkuljice, vrataſca) kuda çele ulaze i izlaze. Klupa, ili sidja na kojoj uliſta stoje, neka bude malo na stermo, da lakſe voda curi kada kiſi, a krovich neka im bude kao jedan nadvod nadveden. U pokrivaju uslavnicu (verh uliſta) jednom ploçetinom.

Svaka ternka zauzima jedno mnoſtvo çelah. U svakoj bude jih najmanje do sedam hiljadah, a moxe jih se naverviti do jedno çeterdeset hiljadah. Svaka ternka, ili uliſte ima çelu ſto se zove *matica*, koja je stareſica nada svim çelama, i ona goni ji kad se roje. Ona je nadujxa, i najkrupnija, ali je krilah pokrachih. Boje je merkobiljugave, s prida xute. Osim matice imaju *çele rabotnice*, i *çele kucharice*. Perve beru med i vosak çim sache pletu; one su najmanje, boje modrastoluxne, i u svake ima xavica (xaovica, os, osinjak, kljun) kojom hitro bacnu kad ji ko draxi. Druge, ili *çele kucharice*, pojedrije su i pokrache od çelah *rabotnicah* (poslovaçicah); xaovice u njih nema; ne idu po cvitu, vech svedjer u uliſtu pribivaju. Joſte nisu se mogli mudraci dovijati çemu su te çele kucharice. Jedni misle, da to nisu çele, nego çelci, koji çele gaze; jedni mozgaju, da su ono çuvari, koji sache çuvaju; a jedni opet prodomiſljavaju se, da oni çelina jajca legu, pak, kadno ta jajca cervaju se (na cerve zamechu se), onda ji çele rabotnice povataju, i pokolju, i s toga zimi cigloga çelca necheſ u uliſtu nachi.

U svakome uliſtu i sati budu od tri verste. Škuljice, ili rupice matiçke nahode se uz kraj sata, poveche su od ostalih, i naliçe na jedan xir. Rupice onih çelah kucharicah nahode se ozdo pri letu, ſestokrajne su kao oncod çelah poslovaçicah, ali su malo poſirije, i podeblje.

Çela na put bubice, i gusine od cerva postane; koji kad podraste oplete sebi klubaſce, u kojemu zamre, pak ti se u çitavu çelu stvori. Sve ovo priobraxenje sverſuje se za tri nedilje danah. Nije dosta dobro poznata staza, kako se çele zamechu. Jedni gataju, da imaju pravi çelci, koji çele gaze; ama zanajviſe derxi se ovo, da jedan çelac tare maticu, i da je ona jedina majka svijuh çelah; i da che po dvista jajacah na dan nasniti. U dojednoj rupici ona po jedno jajce nasadjiva, iz kojega nakon tri dana jedan cervich izgmili, kojega çele za pet ſest danah hrane jednom kaſicom, pak zaçepe rupicu u kojoj lexi. Tako ti on tu zatvoren postoji za dvanaest danah, a medjutim gnjizdo sebi gradi, i najposli u pravu çelu stvori se, i odonle izidje. Tadar opet che matica u praznim ſkuljiçicam jajca sniti, a to od prolicha tamo do jeseni. Iz jajacah snesenih u rupicam matiçkim kote se prave matice. Naravoslovci derxe, da çela moxe nikoliko godinah poxiviti.

Kad u jednom uliſtu bude primnogo çelah, jedna strana od njih odabere sebi maticu, i ona s njima oseli, to jest, k drugom kakvom mistu prikermi se. Çini se, da stare çele sa starom maticom oseljavaju, a mlade sa novom maticom u starom uliſtu ostaju. Ona skupſtina ſto odlazi zove se roj.

Çelar ima dobro paziti kad se çele roje, jera ako one odoſe, ko zna gdi che se one pristraniti, i hoche li on pak nagoditi na njihovo pristraniſte. A nije pak muçno ositili se kad se çelam primiçe vrime da odlaze, zaſto

onda u uliſtu stoji jih ſto igda zuka (gamola), i one se izvanka po uliſtu vataju kao bubla, a a çelci kao na veselje obletaju se oko njih, pak ti izadje matica, koja ji odmah sobom odgoni.

(*sliditche*)

A. Kuzmanich.

POÇETCI STABLOZNANJA (*BOTANICA*) O XILI (*RADIX*).

(*Produxenje v. br. 29, str. 167.*)

Ima joſte xila ſto se u bublju zbubli, a pri dnu je kitnjovasta. Ta se bubuljasta xila moxe podobito zvati baluçka (*bulbo*). Joſte, ako nije iznutra pridiljena, nego çitava, zove se *baluçka cilokupa* (*bulbo solido*), kao ſto biva u çafrana (*crocus sativus*); ako je otiſla na ſkriljke skladno sve okolo naokolo zajedno sljubljene, zove se *baluçka ſkriljata* (*bulbo tonacato*), kao u kapule (*Allium Cepa*); ako li pak ſkriljke nisu jednake, nego su izmedju se razluçene, tadar zove se *baluçka ljuſtrava*, kao u lira (*Lilium candidum*).

Skrozi sve baluçkaste xile, koje na *muda* ili *moſnje* nalikuju (*Orchidee*), i poredane su izmedju xilah kvergavih, i baluçakah, premda su od njih podosta razliçne, spadaju u broj baluçakah cilokupih. Izmedju njih pak ima jedna osobita, koja se zove *xila rasoata* (*palmata*), to ſto je baluçka plosna, i na nikoliko resah ozdo razdiljena po put ruke raspuſtene, iliti pedlja, kao ſto biva u jednoj versti mudah (*Orchis latifolia*). Skupa pak sve xile baluçkaste, zernaste, i kvergave, zovu se pupoljci podzemaljski.

Xila po naçinu njena pruxenja zove se *ponorita* (*perpendicolare*) t. j. kad ciko upravo doli spuſta se, kao ſto biva u kozje brade (*Scorzonera hispanica*); *pologa*, orizzontale, kad poloxinom iliti *pologo* ide, kao u (*Laserpitium pruthenicum*); *naerita*, obbliqua, kad naero pruxa se, kao u (*statice armeria*) [1]); *krivuljasta* (*serpeggiante*), kad se pod, skorupom zemaljskim (*superficie terrestre*) iskrivulja, i iz nje nove klice ſibaju, kao u troskota (*Triticum repens*, i u *sladkoga driva* (gospino bilje — *Glycyrrhiza*).

[1]) *Neznam kako se te dvi trave naſki zovu.*

Xila po trajanju reçe se da je *jednogodiſnja* (*annua*), kad stablaſce iliti struk u prolichu niçe iz svojega simeſca, cvitá, i plodi, pak prie zime usane sa svojom xilom; *dvogodiſnja* (*bienne*), kad perve godine stablaſce lista, a druge cvata, i radja. Jedna stablaſca niçu samo uz jesen, a druge godine cvitaju, a priko dvanaest misecih netraju; ali opet reçe se da su dvogodiſnja, to ſto u dvi razliçne godine dospivaju; *dugoviçna* (*perenne*), kada puno godinah stablo traje, i svake godine listá, i radja.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 41. IV. GODINA

NA 11 LISTOPADA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NAPUTJENJA

ZA

DELOTVORNO XIVLJENJE

Iz Nimaçkoga preveo

ILIA RUKAVINA LJUBAÇKI

O IGRI

1. Igroljubje, plod lakomosti i dugoga çasa, moxe samo u praznih glavah i sercih koren zaverchi. Malokad se vidi, da *mislioci* imadu veliku ugodnost u igri. — Igra i lov, to su bljutave zabave. Texko njemu, koi nezna niʃta boljega çinit. (I. I. Rousseau.)

2. Igra! — Što je glupo lastovanje iznaʃlo, to razperʃna bezposlenost nasliduje. Zar je igra ʃto drugo, nego javna izpovid, da su najvechi dio ljudih bene, prazne i bezumne klade, kojimi samocha otexça, i koji sa svim tim nerazume uxitak druxtvenosti; kojimi stvari manjkaju, da se razgovore, riçi, da se izraze, i razum, da im se jedno tako potiʃteno sredstvo, kao ʃto su karte, nedogrusti. (I. W. Mayer.)

3. Niʃta nesvidoçi vechma, kako su vele ljudi od svita sami sebi na tegobu, nego bezumna zabava, s kojom se neprestano zaboravit traxe. Kako je moguchno, da je moglo jedno ditinsko nasladjenje, kao ʃto je miʃanje karatah i progon uvik povratjajuchih se sluçajah jedne igre, tako obchenito postati? Navadno derxi çovik ono za pametno, ʃto on opchi çiniti; ali bo ako se samo malo promisli, za uviditi, da malo çudnovatii i nepodobnih obiçajah ima, nego je vaxnost, s kojom cila izobraxena Europa najugodnii dio svakoga dana k tomu upotrebljuje, da *pik* i *karo* medju sobom miʃa. Doisto se nije moglo niʃta iznachi, ʃto duh i serce vechma usuʃuje. — Da lakomçina igra, jer bo se ufa dobiti; da çovik od poslovah traxi kadkad zbiljnost svojih mislih kroz izpraznu zabavu raztresti, ili da se jedan cernoxuçnik moxe kadkad pri tomu zaboraviti, to se puʃti pojetiti; ali ba da ljudi, koje nasladjenje skupa svede, mogu dan na dan najveche nasladjenje u tomu nachi, to je nepojetno. Igra bi morala biti samo jedna ridka raztreʃenost, jedno skoro ponizujuche sredstvo nuxde, a nikad neustupna potreboche. (Weiss.)

4. Navadna zabavljanja druxtvah jesu najstrahovitii biç za duhobogate ljude; ali bo ʃupeljaci raduju se joʃ u naprid na njihov uxitak, kao magarad, kad çeʃljugu smotri. (Welt und Zeit.)

5. Kartanje je glavna zabava druxtvah, velika sveza druxtvenoga xivljenja, velika zasluga ljudih dobra ukusa. Igra zauzimlje misto plemstva, dostojanstva i razuma; ako samo igramo, k tomu çesto i na lipi naçin izgubit znamo, tad od

maha u dobro druxtvo spadamo, I doisto neche nam pohvaliteljah pomanjkati. (Marchese Caraccioli.)

6. Odavno se je reklo, da igra sve stalixe izjednaçuje; ali bo ona çini joſ i vecha çudesa. Kao neizcerpni izvor mislih za onoga, koi je nemoguchan misliti, izjednaçuje ona sve versnosti, sve naravske darove, i sve zasluge. Šupeljaku daje igra u druxtvu vridnost razumna çovika, uzdigne mnokrat onoga nad ovim kroz vechu srichu i çesto kroz istu vechu umitju. Pravo je dakle, da je ona slabomu i osridnjemu duhu neizmirno dragocina, jer ga ponixenja liſava, kojemu bi inaçe u dobru druxtvu podverxen bio, i jer bo mu tako çesto i tako lasno dopuſti, slast srichnoga izlazka, predobitja i slave uxivati. Ova igra, koja velikoj kerpi tako vaxne prednosti daje, i tako velika zla çini; koja tako mnoge neurednosti prepriçi, i tako mnoge prouzroçi; koja slabim duſam veliku çinovnost udili, i plemenitu duſu mnokrat veoma ponizi; ova je igra prava potrebocha za ljude od stalixa, kojimi tako mnogi prazni çasi najmuçniom tegobom postanu, i koja njihovo lastovno xivljenje samo preçesto prisili, da dragocine sate smaknuti moraju, koje bidu mudri i kripostni rado s novcim izkupili. (Iselin.)

7. Buduch da toliko druzih ugodnih verstah druxtvene zabave ima; zaſto dakle mora biti baſ igra, i samo uvik igra, koja druxtvo vexe? Ostavmo tu, vrime smiçuchu zabavu gizdavim velikaſim, koji se takodjer i kod svoje dugoçasne igre dugoçase; za izobraxena çovika u sridnjemu stalixu ima doisto boljih, nauçiviih i ugodniih verstah opchenja za druxtveno sastajanje. Kad udvorni domachin ponudi svojim pozvanim gostim *karte*, çini se, da che on s tim rechi: " Vi ste tako glupi, tako bez svakoga razgovorna gmota, da chete dobro uçinit, ako ove kipce promiſate, dokle sat za terpezu neudari. „ (Carl Nikolai.)

8. U prenapuçenih gradovih, gdi najviſe raztreſenjah ima, iznajdeno je kartanje za sredstvo, s koim se dug ças progoni. Berzo postade ono hlepnjom, i razprostrani se kao kuga po dvorovih i inih velikih druxtvih; vraxja koristoljubnost pristupi k njemu, i sad mu se zdravlje, nutarnji pokoj i mnokrat i isti xivot xertvuje (Frh. v. Thümmel.)

9. Igra je najprie odurna, postane malo po malo navadom, potle nagnutjem, zatim strastjom, na pokon bisnochom i pomamom; ona grize herlo kao rak okolo sebe, i uniſtuje bez izbavljenja svoje xertve. (Seume.)

10. Çovik, u komu se strast igre pojavi, najprie je straſiv igraoc, i samo malo igri dariva od svoga vrimena; ali bo berzo usmionjen, zapuſti on svoje duxnosti, oblini svoje poslove, i prestane obavljati umitju ali zanat, koi je njemu i njegovoj obitelji hranu davao; on sad vech neima druge zabave, druzih mislih, nego igru; on proda svoje pokuchtvo, svoje kuche, i sve ſto ima, dok se napokon prosjakom neuçini, i bez pokroviſta, bez poſtenja, bez dobra glasa u oçiuh ljudih niſta drugo nije, nego odurni predmet i merzki izmet çoviçanske naravi, koja se tako rekuch srami, da ga je porodila. (Dusaulx.)

11. Što na perkos napridku razuma, bisnochu igre tako rekuch uvikoviti, i ſto çini, da se ona çednosti i zakonu protivi, jest, da njezina hinbena namamljivanja nekoristnomu lastovanju viſe i berxje zadobivnih sredstvah uxivanja obechivaju, nego li marljivoj obertnosti. (Dusaulx.)

12. Dobitak je silni tetik svih çoviçanskih delah. Igra laska svatkomu, tko se s uſanjem dobitka u nju upuſti. Çim berxje jedna stvar dobitak obecha, s tim vechma ona na se potexe. Dobitak u igri uçini se za nikoliko urah; i ako joſ k tomu uzme, da ono, ſto dobitak berxje obechiva, takodjer i *nikakova posla* nestoi, tako mora to za svakdanje duſe skoro neodoljivu drax zadobit. To je istom sluçaj kod igre, koja nikakova upora naſih mochih netrebuje. *Igrajuch dobiti* — mislite si cili char te misli! Doisto neima ugodniega i spretniega puta za stechi, nego je taj. Xalibog, da je pri tomu velika malenkost, " *doistost dobitka*, " posve neizvistna; ali bo to niſta nejkodi. *Moguchnost dobitka* opie igraçe, i ako danas izgube, tako se uſaju sutra dobiti, i ako i sutra izgube, tako je *moguchno*, da chedu prekosutra s tim viſe najednom povratiti. Iz toga moxe se izjasniti, zaſto igra za novce moxe tako lasno postati hlepnjom i navadom, koja se nerado svergne. (Sintenis.)

13. Mnogi vunu traxit ide, pak *ostrixen* kuchi prijde.

14. Tuxnim licem dojde *Maksim* od igre k domu. " Što imaſ? (ſto ti je?) „ — upita

ga xena njegova. „ — *Sto chem imati! — nista.* „ (Reilly.)

15. Sricha, koja jednoga çovika imatak u igri predvostruçi, nemoxe se s nesrichom prispodobiti, ako sve izgubi, sto ima. U pervomu sluçaju zadobie on obilnost, a u drugomu izgubi nuxdnu potrebochu. I onaj, koi to, sto se za xitak potrebuje, pram onim, sto se zanj nepotrebuje, na igru metne, jest najnjexnie rekuch, u posve benasti oklad usao. Igre sriche jesu stupice, u koje se lovidu skolniçki novaci i budalasti boljari, koji s *guineom* poçmu i sa zaloxenjem svojih imanjah prestanu; gdi stari i u igri izkuseni igraçi, koji svoje strasti krotiti znadu, pomno bdiu na plimu i odsegu sriche, doçim budala, koga su oni oplinjati naumili, sa svakom dignutom kartom svoje njive kopniti vidi. (Cumberland.)

16. Proraçunajte samo, pak chete nachi, koje veliko nerazmirje vlada medju nasladjenjem dobiti, i nesrichom izgubiti. Dobitak moxe ti dati preobilnost, bez koje si biti mogao, izgubitak pako lisi te vise ali manje istoga potrebitoga. Nije moguchno, da svaka visoka igra neproizvede posve nejednake promine: i sabroj, kojega izgubis, uvik che u pogled na tvoj imatak vechi biti, nego li onaj, kojega dobies. Postavimo sluçaj: ti imas sto tisuchah talirah; ako k tomu jos sto tisuchah *frankah* dobies, tako che tvoj imatak kroz to samo za *çetverti dio* poskoçiti; ako li ih dapaçe izgubis, tako che on kroz to za *trechi dio* splasnuti. To je vaxni nauk, koi iz prostoga raçunskoga pravilstva izlazi. (Henri Meister.)

17. Medju mnogim zlim, koja igru sprovadjaju, poglavito su ova: Izgubitak vrimena; izgubitak dobroga imena; izgubitak zdravlja; izgubitak imanja; izgubitak dobre volje; propast obiteljah; prevara viresnikah i — sto je çesto poslidba od toga, izgubitak istoga xivljenja.

18. I tkoga sricha u igri obraduje, izgubi takodjer i on — svoje vrime. (Ephr. Mos. Kuh.)

19. Hlepnja za igrom jest najopakia medju svim zlim. Ona napunjuje potamnjenu dusu s neprestanim navalam, Boga psuje, sveze rodbinstva prekida, moch i volju za dobroçinstva unistuje, zdravlje razoriva, postenje zalaxe, i u najdublju nesrichu riva. (Young.)

(*Slidiche.*)

KORIST.

Çele

(*Produxenje v. br. 40, str. 210.*)

Kada roj od ulista odperne, çelar neka ma na pritoç tergne, vodom istija poskrapa, ili piska (ne piljçichah) po njemu pospe, da se uvati za kakvo stablo, ili za kojugod taptinu. Tim che najlakse çele zaustaviti, a ne kroz viku, uku, i buku, jera se one onda rasplase, te na daleko odvernu se, pak ko zna gdi li, u kakav li se sklop mogu ukriti. U nas ji obiçno zamamljivaju kuckajuchi kamen o kamen, i chukajuchi: *Sidi májka, sidi majka;* ili: *lezi doma majka, lezi doma.*

Ako su çele na suncu pale, valja nada nji çimgodir lad naçiniti (neçekati dok se zasunochava), vodom ji pomalo poskrapati (ne poperskati), da da neuzletaju se, nego da se u erpu sakupe; po tom nada nji nadniti jedno prazno uliste medom iznutra podmazano, i mirisnim travam podkadjeno, pak zapaliti jednu rukovet çelne ljubice (ili çesove druge trave mirisne), i onim dimom podkaditi ji, da berxe u uliste udju. Ono uliste, u koje si naumio roj zagnati, nemoj medom namazati, sto si izrenuo iz ulista u kojemu si çele pognjeçio; i nemoj metnuti unj komad sata odlomljena od onoga istoga suda, jera çele za to slabo prionu, i çestokrat dogodilo se, da su se k drugom mistu prikermile.

U misecu serpnju najornije jest med i vosak pobrati. Ko na stapu sumpora uxganoga pod leto podnese, ili na koji drugi naçin hoche da çele pogusi, erdjavo se vlada. Taj supljoglavac nezna da kroz to svoju glavnicu utamanjuje, kad bi je mogao doderxati, a dobitak brati. Jostc i to nezna, da je grihota brez prave nevolje rastvoriti ono sto je Bog svemoguchi na nasu korist stvorio. Nasi çelari, i çelarice sad najlakse mogu se pameti dozvati, i tu istinu poznati, teke promisljajuchi ovo, da je kod njih grihota rechi çela da je krepala, nego valja rechi da je umerla kad je nestane, to sto ona gradi vosak, od kojega se sviche prave, pri kojima Kerschani umiruju, i sveta se Misa govori. Ljudi Taljani evo sto rade, kad hoche da sache izrenu: dodju te uzmu jedno novo uliste podmazano medom (na kojemu je ozgo jedna mala vidilica prosiçena,

staklom pokrivena, i jofte na strani su mu vrataca, koja mogu se zatvorati i otvorati), pak ti ga sa starim priliçnim tako skladno sljube, da oboja vrataca (t. j. od jednoga i drugoga) ciko zajedno dodju. Sad uzmu po jednu rukovet xukovine (bernistre) çversto vezatu, zapale je, pak podnesu pod leta staroga ulifta, da krozanj dim prosurlja. Çele, kad im dim dotuxi, bixe, i srervljaju se na ona vratafca u novo ulifte prazno; a kada çelar vidi (poglédajuchi na onu gornju vidilicu, fto je na uslavnici) da su sve pobigle, vrátafca na novome uliftu zatvori, pak sache iz onoga staroga izruçi. Istina u nas takovih sudovah neima, ali nebi muçno bilo napraviti ji.

Çela je zimogrozna; zato zimi, a osobito kada ciça prisperçi, triba ulifta pokriti debelim rogoxinam (asuram, sturam), ili çimgod, a odkriti ji kad je vrime meko i promafno, i kada sunce bije.

Jedni u nas misle, da zimi çela pada na stogove od sena, i oni njegov cvit izbira, te o onomu se hrani. Jadno che ti se ona na tomu pomochi, i jof jadnije na to noxice nazabadati. Zimi trava vene, voda se zaledjava, snig zemlju prikriva, çela neima u fto posegnuti, niti badnuti. Istina mnogi u nas uz zimu çele medom hrane, ama to na ftetno odlazi. U Taliji gotove im kafu zimnu evo kako: kupe smokve, krufke, jabuke, fljive, groxdje, i svakojako voche fto opada kad sazoriva; jofte kupe cerljenu blitvu, merkvu, koru od dinjah, i druge sladke otribine, pak sve skupa metnu u vino variti. Kad se ovo sve okafi, iliti dodje kao smola, onda je gotovo, pak kad se oladi çelama pristave. Na svako ulifte hoche se te hrane barem po osam libricah. I çele to rado ispijaju, i to ji dobro hrani, te i kroz zimu rabotaju. Ali je i dobro blizu çelinjaka posijati kadulje (slavulje), rusmarina, i drugih travah zimozelenih, i eljde, jera rado çele eljdovo cviche zoblju.

I çele su razliçnim bolestima podloxne. Najvifma ji livavica tare, koja se bolest na njima poznaje, kad se vidi okolo ulifta, osobito pri letima, cernih upljuvakah fto one upljuju. Çini se, da je vlaga tomu uzrok, i za to, kada se puno okifa, ulifta se u suhotu metnu, i pufta se da aer u nji ulazi. Od te livavice je lik staro vino s medom, na fto se baci i po nikoliko komadih kruha poperxenoga. Çele na taj kruh padaju, te priniknu serkati. — Vertoglavica jest opet druga bolest, koja çele kini, i od nje ginu. To im dolazi od nikih travah, a osobito od keremaça. Opazilo se pak i ovo, da çele skapaju, kad na oftroj zimi site najidu se; za to valjalobi im zimi hranu pristaviti kad su doba najtoplija, to jest, tamo po podne.

I çele bivaju na udarcu od krutih neprijateljah. Ptice ji pozoblju; sache im rafe, mifi, mravi, osovi, bumbari, i t. d., ali nikakav ji gad gerdje netare, fto jedna tarica (grizica). Ona se po nochi useljava u ulifte, po okrajcim sacha napljuje jajca svoja, iz kojizih isprovaljivaju se cervi biljugavi, glave merke i ljuftrave. Oni pletu sebi klubafca od bile svile, pak ti kroz tu obranu poizmaljaju vanka glave, te vosak odgrizuju. Kad im toga smoka na dovat neima, tadar produgljivaju ono svoje klubafce, i tako malo po malo sve sache taru, i izmekinjaju, a çele mertve padaju. Ako çelar to zapufta, sache, i çele odofe. Valja ulifta po jedan put na nedilju oblaziti, a to od prolicha tamo do mertve jeseni; sa police ji dizati, i gledati nije li pod njima tricah cernih na put praha pufçanoga. Ako se to uzvidi, zaista se oni neprijatelj u ulifte uvukao. U takovom dogodjaju, triba pod letima fto zapaliti, da dim gori u verh ulifta çele uzbija, pak ono sache odlomiti u kojemu se one tarice treve. Kada tarica posavlada, sache na usko dodje, a çele budu xalostne, i na malom broju. Ako je to tuda, onda ji je bolje u drugi sud prignati, a to u prolichu, ili o litu, da one imaju kad novu hranu za zimu naskucati. Ako li se ono o jeseni nadje, onda bolje je oni roj k drugomu prirenuti.

(*sliditche*)

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 42. — NA 18 LISTOPADA

IV. GODINA — 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

CERKOVNA POVISTNICA.

S. Juraj.

(*Produxenje v. br. 40, str. 209.*)

Doçuvſi Dioklecian u Rimu, da Perſianci mnogo uvridjuju podloxnike Rimske, i da iznevirio biaſe se Rimskomu orlu Achilleo od Egjipta, odluçio biaſe, za pokoriti ji, on isti u istok otichi. Jurve on biaſe ne mnogo pria odbacio Serenu pervu xenu, s kojom neimadiaſe neg jednu kcher *Valeriu* vinçanu sa Galeriom vladaocem od Nikomedie, jerbo neufaſe se viſe s njom imati navlastito muſkoga poroda, i vinçao biaſe vridnu Alesandru kraljskoga kolina Perſianskoga, koju zarobio biaſe u dvoru kralja onoga naroda joſ tia u pervomu ratu Perſianskomu god. 287, i ugodno mu biaſe sobom odvesti ju u Nikomediu za da vidi njegovu kcher Valeriu. Uzeo biaſe sobom joſter tri druga, to jest *Magnecia*, kojemu od Libie, *Teognida*, kojemu od Egjipta, i *Daciana*, kojemu od Sirie vladanje biaſe odluçio. Sve ovo jest se izverſilo godine 295 u Agustu, kako se sabira iz xivota svete Śuxane, kojoj biaſe çinio odsichi glavu u Rimu prem da mu biaſe rodica. Napokon dili se od Rima i uputjuje se k Dalmacii sa svom vojskom. Priſavſi u Solin, po svoj Iliriçkoj zemlji kupi vojsku, i Daciana odluçuje za iskati, i na gerdnu smert osuditi sve bidne kerstjane.

Zaplamenuvſi kao xivi oganj nemilo i kervavo progonstvo, mnogi kerstjani od velikoga straha prigerliſe kipoklanstvo, a mnogi rasperſaſe se krijuchi se po planinam, po germlju i pechinam, tako da, navlastito po Solinu, nevidjaſe se cigloga kerstjanina, niti se çujaſe viſe imenovati Isukersta.

Sve tu i toliku xalost S. Juraj kao biskup vidjechi, pun pastirske, i Apoſtolske ljubomornosti, i uxgat od vruche kerstjanske serdçenosti, odluçuje izajti prid nemiloga Daciana za navistiti mu, da nepravedno progoni pravedne kerstjane, koji su virni podloxnici i r sluſne sluge cesarskomu hotinju joſ tja hodechi dragovoljno na vojsku. A Dacian ſto odgovara? Hocheli se umiriti? U istinu neche, vech çini ga ſuxnja, i usiluje ga oblagat se i poklonit se krivim Bogovim. Na sva ova on zanikljivo odgovarajuchi, bude na muke postavljen. Paka razdriſe mu meso s gvozdenim noktim, i goruche glavnje prilipiſe mu na boke, i solju razderte rane posuſe mu. Toliku virnost, u srid tolikih mukah on imadiaſe, da isti razbojnici ostadoſe zaçudjeni. Kada se noch uvatila postavljen je u tamnicu, gdi od Isukersta biaſe pohodjen, i od svih njegovih ranah ozdravljen. Ovo çudnovato ozdravljenje zamisli Daciana, i bojaſe se, da ako bi puk doznao takovo çudo, podnilo bi veliku ſtetu sve kipoklanstvo. Porad çesa usilovao ga biaſe popiti jednu smertnu otrov, koja mu ni malo biaſe naudila. Ova çudesa çinjahu da mnogi zagerle katoliçansku viru. Za priplaſiti svih, Juraj biaſe vezan za jedno kolo, koje vertechi se imadiaſe priniti njegovo tilo na prioſtre gvozdene çeſlje za tu stvar pripravne. Ovo kolo na komade ostade iskresano brez Jurja ni malo uvriditi. Dacian to viſe razjidjen, odluçi ga utopiti u jedan kotal olova rastopljena, ali ni

to ne uzrokuje ikakove bolesti; od kuda nutkaſe vas puk poznati istinu od onoga zakona boxanstvenoga, od one vire, koju on derxaſe. Isti Dioklecian doſao biaſe vidit ga u kotlu vrila olova, i videchi ga zdrava, ostade zablenut; da li na misto poznati i ispovidati istinitost katoliçanske S. Vire, u kojoj samoj Bog veliki oçituje svoju boxanstvenu moch, nesramovaſe se takova çudesa nakloniti svetinji svojih krivih bogovah, za da se Juraj k njima obrati, odriçuchi se od katoliçanskoga virovatanja. Na to Juraj odgovara, da bi to bilo istinito, ne bi se smio njima pokloniti i zafaliti im u opchenoj cerkvi prid svim pukom. Za tim sprohodjen od Diokleciana, Daciana, i od mnoſtva puka, biaſe doveden u cerkvu poganiçku. Istom ulizavſi uçini jednu kratku molitvu, i iznenada rignu s neba jedan xivi oganj, koji u tren skonça sve bogove, upali cerkvu i sve svetitelje: — *statimque ignis de Cœlo descendens templum cum diis et sacerdotibus concremavit* -- (Vide Ambrosium Prefatione dieifesti S. Georgii). Što videchi Dioklecian, priplaſen govori svojoj Alesandri: zadahnut umirem, jerbo od ovoga çovika nalazim se pridobiven: — *dixit Alexandræ uxori suæ. Deſitiens moriar, quia ab hoc homine me superatum cerno* — Na ſto mu ona serdeçno odgovara: — *Tyrane crudelis et carnifex, nunquid non dixi tibi sepius ne Christianis molestus esses, quia Deus eorum pro ipsis pugnaret, et nunc scias me velle fieri Christianam. Stufactus Rex ait: Heu pro dolor, nunquid et tu es seducta? fecitque eam per capillos suspendi, et flagellis durissime caedi. Quæ dum cederetur dixit Georgio: Georgii lumen veritatis, quo putas perveniam nondum aqua baptismatis renata? Cui Georgius: nihil esites filia, quia sanguinis tui effusio baptismus tibi reputabitur, et corona. Tunc illa orans ad Dominum emisit spiritum.* - Priminuvſi krasna Alesandra na 21 aprila, tri dana potle biaſe odsiçena glava S. Jurju.

Jeli paka naſ S. Juraj zadospio svoje muçelstvo u Solinu, ol' drugdi? Ovo je jedna stvar, sverhu koje pisaoci ne malo priju se. Svi navlastito Latini, hoche da Juraj, gdi se je rodio na svit, ondi joſter jest se rodio na nebo, to jest, na otoku ol' od Mlita, ol' od Melene, to jest Korçule u Kapadocii Dalmatinskoj. I ovo jest sliçno, jerbo i u Rimu jest bio obiçaj, poslati muçenike na koji otok daleko Rima, da ondi zadospiu svoje sveto vojevanje; tako dakle more se rechi i od naſega S. Jurja. U Solinu on dakle osudjen na odsikovanje glave, odveden biaſe na otok Kurçolanski, gdi joſter biaſe i pokopan. S vrimenom paka prislavne ostanke njegova tila biahu prinesene u Solin, iz Solina u Pulu od Istrie, napokon u Rim pod Ivanom IV. Papom. Isto pisaoci govore i od ispunjenja osude vridne Alesandre, to jest, da i ona biaſe odvedena na otok od Visa, gdi zadospi svoje slavno muçenje. (vide Farlatum.)

Posli muçenja S. Jurja, i S. Alesandre, i tolikih drugih, Dioklecian u pramalitju godine 296, sa svom vojskom Italjanskom i Dalmatinskom uputuje se iz Solina put Nikomedie. Ondi doſavſi vojnici i Dalmatinski i Italianski proglasiſe muku i smert navlastito S. Jurja i S. Alesandre; ſto doznavſi jedan vojnik Galeriove vojske od samo 21 godine, po imenu Juraj, rodjen u Kapadocii Palestinskoj, uxgao se biaſe s vruchom xeljom, prilikovati S. Jurja biskupa od Solina, ispovidajuchi viru Isukerstovu opchenim naçinom joſ tia prid istim Dioklecianom; porad çesa dojde i on biti osudjen na priliçnu smert S. Jurja biskupa od Solina, rodjena u Kapadocii Dalmatinskoj. I ovoga S. Muçenika smert, niſta manje neg onoga Solinskoga, jest bila slidjeua od tolikih istoçnjih muçenikah. Joſ tja od tada po svemu istoku jest se uvela svetkovina pervo S. Jurja Solinskoga, paka onoga Palestinskoga. (Vide Farlatum.)

(*sliditche*)

O. Kost. **Boxich**·

O KIDISANJU I MUÇENJU XIVINE.

(Produxenje v. br. 31 str. 175)

Çovik koji ljudski sa xivinom postupa, sve to blaxji prama svojemu iskernjemu biva; a ko dvoji, jeda li che se on pobolje, i poplemenitije poispraviti kroz to pridavanje nauka na dobrostanje xivine, taj doisto krivo misli, ili neda mu se na nauk ni poumiti. Diçaci, i momci, koji xivinu ljube, odhranjivaju, i ſtede, nikako neche na svojega blixnjega merziti, niti ga progoniti, niti naoj kidisati. A hiljada se dogodjajah isperilo, koji dokazuju, da ljudi na xivinu nemilostivi i neharni, gotovo i na çovika nemilostivi biahu. Smetajuchi dakle muçenje xivine, çini se ne samo ono ſto ona zasluxuje, paçe se dosta dobra çini i svemu narodu çoviçanskomu: nemilina, i divljaçina, ta dva straſna neprijatelja svakoga xiva, sve che to viſma potançavati, a ſirom dojedno stvorenje xivo, boljem che stazom napridovati.

Temu se nauku vište učinište, i pomnjivo ga na um uzeše skrozi sve mudre oblasti, i svi mudri i dobrohochni ljudi; i to nam potverdjuju mnogi podobni pripisi od svijuh uljudnih narodah odredjeni protiv deranju xivine; i pomnjivo nastojanje svijuh učenih i bolechih ljudih. Prijatelj ljudih i xivine zbilja nasladjuje se gdi se kroz to sve više i više nemilost utamanjuje, koja je na štetu i sramotu ljudstva počinila dosta opačinah kervnih i merskih. Tko bi na to odkazao, da ima ljudih, koji na xivinu meko gledaju, a oporo na svoga iskernjega; taman kao da bi ko rekao: ona gospodja svoga kučka miluje, zanj stara se, i pita ga kao dite, a tamo se nemilice na sluge izdire, i zlobi ji; pak, kad bi se po tomu zaglavilo, da ko xivinu ljubi, ljude neljubi; zaista bio bi taj razlog bez temelja. Istina ima takove čeljadi, ama ljubav one gospodje prama svojemu vixletu smušena je, i izrodna: nije to ljubav, koja se širom na svakojako xivo rasprostire, ele ona svoje vixle ljubi, ali neboli je serce, niti haje za muku ostale xivine, paçe na nji kidiše: çemu na uvano cheš se dovijati, ako za dugo uzpaziš, te cheš i dokučiti, da je ona kadra navaliti i na samoga svoga blixnjega. Ja sam ljudih poznavao, koji su se lulavo zagledali bili u svoju gerdnu psinu, a tamo puštali su da im mačka od glada skapa, i za nikoliko danah derxali su bez hrane u slipoj potaji jedno nevino (bezgrišno) janje, i u kuhinji divljački derali su patke, kokoše, i t. d. Sad netriba probistravati kako bi takovi ljudi postupali sa svojim iskernjem.

U jednom prikrasnom sastavku *Lista Drexdanskoga na korist otačbine*, stoji slidecha vridna istina:

Prostak koji svoje xivinçe muči, takodjer mučitiche xenu svoju, i dicu, ako mu do ruke dodju istom bukne u njemu ona pomama, koja navodi ga, da se nasladjuje tudjoj xalosti. Kad se çovik navadi na mučenje xivine, serce mu se jadno okori, k ubojstvu pritexe ga, i do lude bisnoche u sebi goji osorni plamen. Ako li pak tu chud jedan pristupniji običaj, ili dvorba potuli, onda iz nje se masna himbenost pojavljuje, koja svedjer skos zgodu gleda, kako che u tudje persi bodilo zabodsti. Tako ti ova opaka staza k samom ubojstvu oporavlja. Od kidisanja xivine na kidisanje ljudih tako se nevidno çestokrat prilazi: ta se dva opaka dila tako ciko dodivaju, da se gotovo neda svedjer razaznavati koje li je od koga poteklo. Sa svim sa tim, takovo se prilazenje doisto dogadja; a ko bi ga zanikao, taj ponikako nebi mogao s pamechu stignuti, ni kako se duševne mochi pududaraju, niti kako su esnpvane, niti ono što iz njih moxe potechi. — Ove su riči istina xiva, i javljuju, da je vehoma potribito ukinuti, i po svuda çversto zabraniti mučenje xivine. Samo nemili ljudi kadri su xivinu mučiti: to su ljudi strahoviti, od kojizih valja se zbilja çuvati.

Ta i sama se xivina medju sobom saxaljavaju, pomaxu, brane, uzderxuju, a podosta se primerah zbilo, gdi su osebice i çoviku u pomoch dopala.

Rousseau veli: Miloserdje jest jedna kripost çoviku prirodna. Kroza nju moxemo sva ostala dobra nabaviti. Koji çovik te kriposti pri sebi neima, nije versan ni jedno dobro učiniti, niti je versan dilovati po pripisu našega zakona. Çovik nemilostiv biva najstrahovitija utvora na zemlji, i valja ga se bojati više nego najkrutije zviradi u pustinjam Afrikanskim.

Što Rousseau ispovida, to nebrojeni pisatelji drugim ričima podpunom pravdom ispovidaju. Koji çovik nehaje za muku xivine, i kadar je neznaboxice mučiti je, kiniti, i smaknuti, taj nije pravo odgojen, niti upuchen; doisto je opora, i tverdoga serca; a kad bi rekao, da mu je xao muke svoga iskernjega, to bi on zaista slagao. Çovik nemilostiv kadar je svakojako grišiti. Mnogi ubilice xivine, najcernje su i na ljude radili, da paçe ubojice biše: mnogi razbojnici na smert osudjeni, za mladosti svoje, kao što se iz procesa poznalo, nasladjivahu se mučenju xivine, pak domotalo im se, da nisu više hajali ni za mučenje ljudih, te su ubojice postali.

Don Carlos knez Španjolski ljude je progonio, i jošte pri dospitku svoga xivota naumio je bio svoga otca kralja Filipa II ubiti, no slučajno to mu nije moglo do ruke dochi. Njemu bi se verlo sljubilo parati i klati male kunjçiche, i gledati gdi od muke terzaju se i cerkaju.

Stari narodi, premda neznabošci, bojechi se zla, što dolaziti moxe kroz deranje xivine, nastojali su odučávati svoju dicu od te pogane navade. Atinjani, koji su dosta vridnih naukah mladjima ostavili, jednoga su diçaka pedipsali, što je jednom xivinçetu jedno oko iskopao. Oni iza toga bezakonja pobojavahu se, i domišljavahu, da bi onaj diçak mogao zloçestim çovikom postati. Povistnica povida nam, da cesar Domician, koji je cesarovao u pervom viku po rodjenju Isukerstovom, bio je samosilnik. On jur ditetom bijaše mučitelj xivine; a kad je dorastao svaki bi se dan u niko doba u svoju sobu zatvorao, te bi se zabavljao nabijajuchi muhe na iglu.

Çovik nechutljiv za saxaljenje nezna, vech

nasladjuje se, i serce mu od veselja igra, gledajuchi gdi se stvorenje kakvo, koje ni od kud pomochi neima, muçi; ili nasladjuje se çim mu on sam muku zadaje. Svit bi pravi pakao bivao, kad bi samo takovi ljudi xivili, kojima serce za niçim neboli.

Ljudi xivinu muçechi na mnoge druge pogibili naigraju. Njihovo zdravlje, i njihov xivot çestokrat kroz to na pogibil dolazi. Po sudu viſtih ljudih, meso od vola primuçenoga, verlo zdravlju ſkodi, i s' njega različne se bolesti mogu zametnuti. Ta pas, ta drugo kakvo xivinçe izgerdjeno, moxe pobisniti, te jako svit nagerditi. Viſe se putah desilo, gdi su se razbolili, a drugda i otrovali oni, koji izidoſe mesa od xivinçeta iza velike muke ubijena. To nam slidechi primeri dokazuju: Jedan naopaki çovik vezao je jednoga psa za kola da vozi; a kad ono jadno xivo od xedje i umora teſkoga nije dalje moglo oni teſki voz voziti, on ti ga tako nemilice kimeti, da ono nikako izmakne se, i uteçe. Po tom oni pas pobisni, i u selu Loschwitzu mnogo je pasah i ljudih ponaklao, i neizmirnu ſtetu poçinio.

U Andelfingernu u Švaicerskoj puno se çeljadi za jednim obidom potrovalo. Likari potanko uzrok izuvidivſi, izaznadoſe, da se to dogodi sa jedne xivinske otrovi, koja zametnu se u xivinçetu na veliku muku priizmuçenomu, i doubijenu.

Na 15 oxujka 1838 god. u Gaildorfu u Virtembergskoj sedmero se çeljadi otrovalo izivſi kobasicah od cerne prasetje çigarice. Kroz pomnjivo izuvidjanje doznalo se, da kervuſchina od praſca ubijenoga, bila se sa velikoga muçenja u otrov pritvorila. Za to nevalja osobito kermka gerdnoga, vezana nositi, ſto mu se kerv, kad je çversto svezat ustavlja, sgruſava, cerni, i truje. Osim toga liti se ponikoliko kermakah i duſi, a to uvano od toga dolazi, ſto im kerv stane. Prinosechi gerdne kermke jako svezane, meso i kerv truje im se, i viſe se putah dogodilo, da s njih ljudi su se verlo razbolili, i joſ otrovali. Nevalja dakle kermke vezane nositi, jedno ſto svako xivinçe vezato jadno muçi se; a drugo, ſto sa toga muçenja veliko zlo moxe çovika postichi.

Kad na um uzmemo koliko ozojito jedni ljudi procipaju, oſibivaju, isprobijaju, i draſkaju niku xivinu prie neg je doubiju, u isti mah moxemo se dositili, da ona kerv mora uzvariti, i zajiditi se, te çoviku naſkoditi, paçe i otrovati ga, ako onoga mesa pojide. Vech likari podpuno odkazaſe, da pivci, guske, patke razdraxene, drugda mogu i pobisniti, i çovika otrovati ako ga zvoknu, ili ujidu. K tomu meglo bi se dosta drugih istinitih primerab dodati, kad bi ji prostor ove male knjixice mogao zauzeti.

A. Kuzmanich.

Na strani 215 *ozdo, br. 41na misto* kerſchani umiruju. — *Ŝtij* kerſchani umiru.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici

BROJ 43. IV. GODINA

NA 25 LISTOPADA 1847

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi∫nja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad po∫te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po∫tah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro∫ka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNA POVISTNICA.

III.

SERDAR FILIP SMILJANICH

(Produxenje v. br. 36 str. 193)

Filip Smiljanich, brat slavnoga Arambaše Ilije, sluxio je 1647 god. kao prosti konjanik u uredjenoj Dalmatinskoj četi kapetana Ancicha. Kako otac mu, i bracha, tako i on za onoga stra∫noga rata 1647, 1648, hrabro je na Turke vojevao pod barjakom Mletačkim. On se desio u bojevima kod Derni∫a, Knina, Zadvarja, i gotovo u svim juri∫ima napomenutim u xivotu njegovoga brata Ilije. 1650 god. kao arambaša junački je Turke razbijo u Kosovom polju, na Grahovu, i kod Ostrovice, i golemi je plin od njih oteo. 1653 god. pod 19 travnja, stare∫instvo ga Mletačko postavi za kapetana nad jednom uredjenom konjaničkom četom, koja je prie bila pod rukom Frane Jurmijicha vlastelina Splitskoga. U toj prilici gospoda Mletačka priko osobite povelje vele hvali∫e hrabrost, o∫tru pamet, i mnogobrojne njegove zasluge. 1654 god. na iskanje svijuh arambašah Kotarskih, on postane poglavarom nada svim Kotarom, to jest, glavnim Serdarom. 1656 god. slavno razgoni Turke sa Cetine, pak otale s plinom, i s barjacima otetim k Zadru vrachajuchi se sverne se u Šibenik, da onde svoje prijatelje pozdravi. Tu ga oni plemenito dočekaju, i on sidne s njima za terpezu. Po∫to se slatko a i veselo naručao, napio, i ukrasio, i s njima se lipo oprostio, potegne sa svojom druxinom k obali morskoj, da se na ladji tamo na drugi kraj priveze, pak otole suhim prikim putem k Zadru podje. Kad on na obalu, ali nikako priričí se i zavadi s jednim soldatom lacmaninom, koji je tu straxu čuvao, i jo∫ mu iz ruke sulicu istergne, pak ti ga povali, i okrene ga njom zdravo lupati. U to drugi soldat priterče, i ostrag na serdara Filipa naja∫e, mačem ga skrozi kroz bokove probode, te ga mertva na zemlju prostre. Kad to serdarovi četnici opaze, kao bisni po onoj obali rasterču se, te udri kolji kogagod su soldata mogli stignuti. I vech jedanaest su jih na komade iskresali, i mnoge naranili, a jo∫ im to od te∫ke serxbe nije dosta bilo, nego ka gradu prilete, da sve ostale soldate posiku. Ali na gradu nadjû vrata zatvorena, a ozgo sa dvora poglavara Mletačkoga sloxna ji pu∫čana vatra dočeka, te osam jih mertvih mistimice pane, a ostali prinudjeni su u morsko zagradje uzmaknuti.

Kad o toj buni glas u Zadar dopane, general da bi je uti∫io, zapovidi o∫tro potraxiti i pedipsati one, koji su na serdarove četnike vatru oborili, i uz to zapovidi, da se tilo serdarovo, i ono njegovoga barjaktara, koji je u onoj vatri poginuo, ∫to berxe u Zadar donesu. I po toj zapovidi ta su tilesa u Zadar done∫ena, i kroz taj grad svečano prone∫ena, pristajuchi za njima jadno i tuxno na∫a krajina, i uredjena vojska, nosechi barjake, i oruxje slavno na Cetini dobiveno. Donivši ji u stolnu cerkvu Svetoj Sto∫iji posvechenu, naporedo ji poloxe na verh verha jedne visoke mertvačke zgrade u srid cerkve ispravljene, cernim suknom nadkrivene, svichama i nadpisima mnogim iskichene; a kad se velika misa za pokoj

duʃah njihovih sverʃila, çasno su ji u istoj cerkvi pokopali.

E tako dospi u mladosti svojoj taj serdar Filip, za xivota, i iza smerti vele ʃtovan. Iz opisanja njegovoga sprovoda poznaje se, da je on bio katolik, i da nije istina ʃto veli g. D.r Petranovich u Magazinu za lito 1841 na strani 47: da do serdara Smoljana (sinovca serdara Filipa) familja Smiljanich bila je istoçne cerkve. Odkuda je pak izvadio ono ʃto kaxe za arambaʃu Petra Smiljanicha, kad iz povistnice Difnicha, i iz rukopisa " *Servizio della famiglia Smiglianich* „ kojega su Smiljanichi kao svoje oçi çuvali, pod istinu doznaje se, da je gotovo sve ono sin mu Ilija poçinio. Ja bi rekao joʃ i to, da nije ni ono ispravno, ʃto isti g. Petranovich u Magazinu za god. 1840 str. 36 o Stojanu Mitrovichu povida, to jest, da je 1681 god. postao poglavarom od svega Kotara, i pod sobom imao viʃe serdarah, od kojih najodliçniji bili su *Smiljanich Ilija*, *Manduʃich Vuk*, i t. d. — Kako to moxe biti, kad iz povistnice çisto poznaje se, da Manduʃich Vuk poginuo je na Zeçevu 1648 god., a Ilija Smiljanich poginuo je 1654 god. dvadeset i viʃe godinah prije nego je Stojan Jankovich iliti Mitrovich serdarom postao!

Za Matu, i Ivana, brachu serdara Filipa Smiljanicha, ovo se samo zna, da je jedan od njih poginuo u nasertu (juriʃu) na Zemunik, a drugi u onom na Vranu.

A. Kuzmanich.

NAPUTJENJA

ZA

DELOTVORNO XIVLJENJE

O IGRI

(*Produxenje v. br. 41, str. 212.*)

20. Neçestna strast igre uçini çovika za sve druge zloche versna; ona razjari svaku verstu nepravednih poxudah, i napravi onoga, koi njezin zanat obavlja, da je za sve druge koristne poslove nevaljan, neçinovan i nepodoban, i xalibog! kad je çoviku imatak, pokoj i zdravlje porobila, onda i svoje suxnje navadno uçini za plinj siromaʃtva, bezufajuchega kajanja i obchenitoga preziranja.

Nijedna strast nemoxe tako daleko zavesti, nijedna mladicha, çovika i cile obitelji u bezkrajniu bidnost srinuti, nijedna çovika u takovo zaverixenje od pregrihah i zlochah pretvorit, kao huda hlepnja za igrom; ona poradja i goi svakolika pomisliviʃa neplemenita chutjenja: lakomost, navidost, merzost, gnjev, nazlobnost, pretvaranje, hinbenost i pouzdanje u slipu srichu; ona vodi na prevaru, inat, ubojstvo, skutraxnost i bezufanje, i smakne zlatno vrime na neodgovorni naçin. (Frh. v. Knigge)

21. Hlepnja za igrom jest medju svim strastim najsebichnia, takova, koja duʃu i serce najvechma usuʃti, najvechma osiromaʃi, i gospodarsko stanje najvechma razmetne. (Brandes.)

22. Ljuto zvire, koje u plemenitu podnebju lastovanja i dugoga çasa ugodno boravi, jest *igraç od zanata.* Çovik nezna, bi li nad razsutkom njegove snage, njegova vrimena i imatka vechu zlovoljnost ochutjivao, ili bi morao viʃe xeljah za izkorenutje toga merzkoga xivljenja uçiniti! Istom tako on nezna, ʃto ima mislit, da jedan takovi naslovni çovik, samo ako se velikim bogatstvom hvasta, nikoliko lagacnih talentah, ili rodoslovni popis za pokazat ima, da on moxe udivljenje druxtva na se povuchi, i joʃ u bolja druxtva ulaz zadobiti! (Ackermann.)

OPIS IGRAÇA.

od kinezkoga Cesara Ioung-Tkinga

23. " Zaʃto tat i igraç, koi je onomu u mnogomu obziru jednak, skoro nikad neprestane? Ah! jer bo su vech jednom poçeli! „

" Tko pervim namamljivanjim odoliti nemoxe, taj razjaruje oganj, koga skoro nikad viʃe ugasiti nebude mogao. Iz poçetka igra se samo iz udovoljenja ili lasne, samo se çasi igri alduju, zatim sati, onda dnevi i napokon cile nochi. Tako postupice razpaljuje ova strast; vrime proxdire, koje je od zlata draxje, i puʃti na najsvetie duxnosti zaboraviti.

" Igraçi, koji su na tu zlochu jednom obiknuti, nepoznadu i nediʃu niʃta drugo, nego slipu srichu. Njihova bisnocha neprestane sa sredstvim koja joj za hranu sluxe. Namisto da odustanu, kad su sve izgubili, ginu dapaçe od prikora nad svojom nemochi, i sa svim tim gledaju, kako se igra. „

" Jedan ostavi poslove svoje çasti, drugi obnemari umitju, koja je njemu i njegovoj obitelji hranu davala. Za svaki posao neversni, o niçemu nesanjaju, nego o igri. Za da mogu svomu

nagnutju udovoljiti, prodadu svoje kuche, svoje zemlje i svoje pokuchtvo; da paçe i sami bidu sebe prodali; tako ih poxuda i ufanje zaslipi. „

„ Nesvistnici! ſto chedu, ſto li ufaju? Nepedepsani druge upropastiti? — Propast je u ovomu zanatu, xdrib vechega dila. Danas oplinjaju, sutra su oplinjeni, i u nuxdu upanu bez izbavljenja, bez poſtenja, bez dobra imena. „

“ Istom tako merzki, kao ſto su merxenja vridni, odbignuti su i odurjavani. Pravotvorni pokazuje iz daleka na njih, kao na ſtraſilo i sramotu svoje domovine. Çuvajte se od njih, veli on, potrebocha, koja ih kini, predpostavlja svaka zloçestva, ili ih barem nadahnjiva! „

“ Na serxbu nagnuti, i pri tomu nevirni, udare oni dionicim svojih zaſastjah porad jednoga rukokreta, porad jedne riçi, sad nox u serce, a sad ih prevare i u propast srinu. „

“ A kakvovu sverhu doçeka igraç? Pitajte one, kojih su priatelji iz ovoga srichnoga podnebja izselili, — one, kojih su rodjake oni ubili, za da pedepsi uteku, - - pitajte poglavito one otce, koji chedu, buduch da su ditcu svoju zapuſtili, do zadnjega uzdaha za njihovim poſtenjem xaliti. „

OPOMENA.

24. Jedan inaçe poſten i marljiv mladich putovaſe u tergovaçkih poslovih svoga gospodara i dobroçinca, u jedan susidni varoſ, da tadi medju ostalim **1500** talirah digne. Po veçeri obljubi druxtvo *farao* igrati, i nagovori mladicha, da i on s njimi igra, na ſto on kroz mnogo nagovaranje privoli. On izgubi, ſto je u moſnji imao; zlovoljan porad izgubitka, ide on u svoju sobu i donese 50 talirah. Sad on vech strastno igra, i maſa se opetovajuch u kesu od **1500** talirah dotle, dok mu okolo polnochi niſta viſe nepreosta, osim svisti svoje sramote.

Mitexnik (banquier) sgerne novce; ukoçenim okom, i pogledom bezufanja gleda ga izgubitelj. — Najednom baci se on prid noge dobitelja. „ Gospodine — reçe on — izbavite me od bezufanja i svobojstva; povratite mi novce moje, i uzmite namisto njih jedan zapis od duga! Tako mi svemoguchega, ja sam tako poſten, kao nesrichan! „ Zaman vapiaſe mladich! Da nebiste bili igrali. „ — odgovori dobitelj.

Ufanje, razum i buduchnost minuſe iz pred oçiuh mladicha; samo joſ pritomnost osta, za da ga k smerti odvede. Sutra dan o devet satih najdoſe ga na skeli — utopljena. (Grüner.)

BEVERLEY.

25. (*U tamnici, gdi su ga njegovi viresnici nastanili, iza kako je cio svoj imatak u igri izgubio, i xenu i ditcu za prosjake uçinio, i gdi on otrov uzme, za da se xivljenja liſi.*)

Evo me sad za uvik zauxena na mistu sramote, kamo me je moja manita igra napokon dovesti morala, u strahovitu, za najmerxje i najzabaçenie ljude odluçenu prebivaliſtu. Ah! koliko li je nesrichnikah, koji su u ovoj tamnici çeznuli, i samo iz nje izhazili, da na stratiſtu smert muke i sramote prime, manjma zasluxivalo svoj straſni udes! Oni su samo proti druxtvu krivi bili; a ja sam proti naravi i ljubavi Što si mislila, çoviçanska pravico? ti krivce ubiaſ, a nakaze xivit puſtaſ! Ali bo, ſto velim? zaſto me nebi kukave utihe liſila, da izgubim xivot, koi mi je dogrustio, i svitlost dana, koja me pedepſe i tlaçi? ti ovako najbolje izverſujeſ sudbu viçne pravde, koja mi je mukoterpnie pokaranje odredila. Moje serce biaſe, koje zloçinstvo zaverxe; unj postavi najviſi sudac moju najkrutju pedepsu. Oh smerti! kako bi mi laka bila u prispodobljenju pram pojidanjim duſe, koja me bez utihe muçidu! Nuxda i siromaſtvo, ova slaba izpriçanja pregrihe, nemogu moju ni malo preobraziti. Ja sam uxivao poçitni stalix, ugledno imanje; uxivao sam joſ mnogo viſe, uxivao sam srichu ljubiti i ljubljen biti: odurnosti dostojni glad za zlatom uvuçe se medju to, da blagosrichnost mojih danah pomuti. Kroz nagovaranje i priliku izkopali su nevirni priatelji pod mojim nogam bezdno, koje me je proxderlo; nesricha pervoga zaſastja navela me je, hotiſi ga popraviti, na tisuchu druzih: kroz trudjenje, da pojidanja moje duſe zaduſim, nagomilio sam ih do verha; isto ufanje odstupilo je od mene. Samo da bi pokaranje mene sama stiglo! Što li si ti sagriſila, da ga s menom diliti moraſ, kripostna, draga supruga! ti poçitbe vridni i nesrichni predmetu moje ljubavi, i moga bezufanja! Ako muke, koje moje serce ochutjiva, boxanska pravica opravda, biti che ipak tvoja nesricha njihov tuxitelj. Ah! je li morao tako kruti udes za naplatu tvoje dragosti, tvoje njexnosti, tvoje virnosti, tvoje sterpljivosti i neporuſne tvoje krotkoche biti! Kolikokrat je u pomami moje bisnoche, tvoje serce, komu sam mnogo sakrivio, sve ine utihe ljubavi upotrebilo, da samo moje upokoi! Kolikokrat su tvoje ruke, obrisavale suze bisnoche, koje su iz mojih oçiuh proticale! Daleko odtud, da me s prikorim, koje sam bio zasluxio, pretovariſ, dapaçe si se s tim zabavljala, da one ublaxiſ, koje sam si ja sam davao. Svaki dan, kad si me smotrila, vidila si me pokaraniega; ali bo si me je-

dva vidila, i vech je tvoja ljubav sve zaboravila, ili je samo na to mislila, kako che pomochi. Pomast, koju si na moje rane stavljala, joſ ih je vechma razxigala. Istom danas dopunili smo obadvoje miru; ti od svega, ſto njexnost i kripost izverſiti mogu, a ja od svega, ſto opakost sagriſiti moxe. Ti si mi xertvovala najzadnje sredstvo izbavljenja, koje ti je ostalo: i to zadnje biaſe takodjer proxderto. — Drugo ti spasenje viſe neostaje, nego tvoje kripostno i ucviljeno serce. — Vajme! ſto che iz mene biti! Ja ni njega neimam, da umrem....

(*sliditche*)

IMENA GOVEDAH PO BOJI NJIHOVE RUNJE.

Jorgan zove se oni vo, koji je zgoljimice pigav; sve su kao male pulice po njemu: jedni zovu ga *paun*, i *paunko*. — *Plavota*, ili *plavonja*, u koga je skrozi plava runja. — *Merkonja*, na komu je dlaka merka. — *Zekonja*, u koga je dlaka sura kao u zeca. — *Golub*, koji je vas bijo kao snig: jedni reku *bilonja*, i *bilota*. — *Xutonja* reku kad je sav u xutoj dlaci. — *Maconja*, kad je macast, iliti runje kao u mačke divlje. – *Kolonja*, koji je kolast; priko erbata bude mu kerpa kao dúga. — *Krilonja*, kad je ozdo po drobu, po grudim, drugda do ispod vilice bijo. — *Gavran*, koji je lipo cern kao gavran. — *Galeſa*, ili *galonja*, koji nije čisto cern nego je merkocern, i malo smedj. — *Garonja*, kad je dlake cernosuraste. — *Čelonja*, ili *cvitonja*, kad mu je na čelu osobita kakva biliſka, il piga kao zvizda. — *Brocheta*, ili *brochonja*, koji je cerljen kao broch. *Prutonja*, ili *losonja*, komu je niz povor česova pruja, osobito bila, otiſla. -- *Rameja*, kad mu je kao pasac spuſtio se niz plecha. — *Serneta*, u koga je dlaka suridjasta sa cernogarastom izmiſana. — *Medonja*, koji je xutkast kao med. — Bičeta, kad mu je izmedju roguh narasla kao kita. — *Sironja*, koji je kao sivato magare. — *Saronja*, po kojemu su kerpe udarile bile, i cerne, ili je ſaren kao tica ditel. — *Ljubota*, ako mu je oko očiju cerna, ili bila kerpa. — *Čadonja*, u koga je zekasta dlaka, a osobito po grudim garasta. — *Vezonja*, ili *vezota*, u kojega je runja cerljenkasta, ili cerna, a bile se pruje spuſtile. — *Vugonja*, koji je surast. — *Peronja*, kad priko kukah, uz rebra, i uz plecha je lisast. — *Kiteſa*, ili *kitonja*, ako je kitnjovasta bila repa. — *Janjeta*, u koga je dlaka bila priko rebra i priko vrata, ili je bijo kolik janje. — *Vinota*, koji je cerljen kao vino. — *Stitonja*, koji je ozdo bijo, a priko kostiju kerpast. — *Sibonja*, koji je cerljenkast, a sve su nizanj otiſle merkaste xice: jedni ga zovu *risonja*. — *Vranota*, koji je cern, ali oko vrata bude mu dlaka suridjasta. — *Putalj*, u koga su noge bile, a on moxe biti cern, merk, i t. d. — *Granota*, u koga su kerpe kao grane iskrixene. — *Gerleſa*, ako mu je česova kerpa oko vrata. — *Lipota*, kad je sav cern, a glava mu je sprid sve do gubice bila. — *Vidronja*, ako je dlake kao u vidre.

Joſte imenah prodiju za razlučiti volove u plugu kad ji obodu ostanom, ili jaknu. Na jedan primer, mogu biti dva vola po boji jednaka, a ono drugačije ji zovu, kao: *roxeta*, ili ruxonja, za razlučiti od brochonje; *dikonja*, *janjeta* za razlučiti ga od drugoga biloga, ili *bilonje*; *ugljeſa*, za razlučiti ga od drugoga cerna, ili *galeſe*, i t. d. Imaju imena i od dragosti nadivena: n. p., *milonja*, *dragonja*, *zlatonja*, i t. d.; a ima jih i po česovoj osobitosti, ili vlastitosti: n. p., *visota*, reku govečetu visokomu; *vilaſ*, ili *jelinko*, u koga su rozi otiſli uprav; *verljorog*, ako mu je jedan rog odbijen; *malota*, ako je goveče malaſno, i erdjavo; *razrog*, ako su mu otiſli rozi na stranu; *kusonja*, ako mu je rep odsičen; *glasonja*, ako jako buče; *jesenko*, ako se u jeseni otelilo.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici

BROJ 44. IV. GODINA

NA 1 STUDENOGA 184

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POSLANICA

Liçke pastirice Stane Gledovich iz Rudaicah

NA DALMATINSKU PISMARICU

ANU VIDOVICH

O IMENU NAŚEGA NARODA

Kad biah onomadne doʃla u *Sridnju Goru* pohoditi moju posestrimu *Joku*, najdo kod staroga pope jednoga sveznadara, nikoga preuçenoga mladicha iz Komicha grada, koi je u *Novom Sadu* sve ʃkole izuçio. Ovaj derxechi pod pazuhom nikolika Lista od *Serbskih Novicah*, i jednu knjixicu s nadslovjem: *Serbski Litopis*, pripovidaʃe, kako je u *Mazinju* nadrazloxio popa *Çverlju*, koi hoche, da smo *ILIRCI*. Polak naʃe xenske smionosti uteko mu u besidu, i reko! Što vi u Kerbavi, i mi u Lici nismo *Ilirci* kao svi Servianci, i Dalmatinci? — Da kako? odgovori udilj parok, ali preuçeni Komichanin izvadi izpod pazuhe jedan list od Novicah, u kojem biaʃe upisano ovo pitanje: *Tko bi dao Serbstvo za Ilirstvo*? Proçitavʃi starac onaj listak reçe: „ ovo je nika bluna pisala, zaʃto u cilom govoru nekaxe, ʃto su ni odkada su *Serblji*, ni ʃto su, i odkada su *Iliri*; on ne izgovara, koja je cina *Serbaljah*, ni ʃto vride *Iliri*, nego zaverʃuje svoj prazni govor piʃuch, da bi on najvolio, da svak ostane, ʃto i jest, to jest, koliko da veli. „ Koi je do sada sidio u tminam od neznanja, onaj i u napridak na svitlo neka neizlazi. “ Na ovo mladi sveznadar ne malo upaljen pruxi istome otcu spomenuti Litopis govorechi: „ Çitajte otçe! ovo *Razpoloxenie*, a otac ugledavʃi Litopis, koga pervo imadiaʃe na rukam, nego mladi sveznadar, posegnu na svoj stolich, i spruxi mu jedan list izpod novoga tiʃtila Zagrebaçkoga, govorechi: Çitajder Vujo i ti ovo. „ I kad biʃe Vujo oni listak pregledao, upita ga popo: Nu Vujo! Što veliʃ sada na to? — Ni je li istina, kad ʃtieʃ *Pantelina*, svi smo Serblji, a kad ʃtieʃ *Gaja* svi smo Iliri, ma moxe li to biti? — Ja nisam uçio jezikah, ni Mudroslovie kao ti, ali ipak derxim, da to tako nemoxe biti, nego sudim opet, da bi poniʃto obadva mogla pravo imati; kako mi se vidi, oni se nisu podpuno iztumaçili, niti su za ovu sverhu dosta knjigah ʃtili. Kako sam razumio, ti govoriʃ Gerçki, Latinski, Nimaçki, Ingleski, i Franceski, uzmi dakle sve knjige najstarie, ʃti sve, koji su ʃtogod od naʃega Naroda pisali, u ʃtivenju budi pomnjiv, i skupa nijednostran, bilixi, ʃtogod u kojoj knjizi za tvoju sverhu najdeʃ, traxi zemlju, na kojoj je naʃ Narod niknuo, pojdi tragom za njim, i tako cheʃ mu berzo nachi i njegovo ime. Da je ovo tvoj *Pantelin* uçinio, on ne bi bio za osnovu svoga *Razpoloxenia* ove beside upisao: ***Izsliedovanie Serbskog, i Ilirskog imena, i treba li, da se Ilirima nazivamo. Reci bobu bob, a popu pop;*** zaisto on ne bi bio u svoj govor svojom rukom protigovor upisao, i da je bio pustio svoje zamiʃljaje u pameti sazoriti, on bi bio i pristojne znake iliti riçi iznaʃao za iztiʃtiti, i pokazati iste zamiʃljaje. —

Çovik svaku stvar imade pervo u pameti nego na ustim, i u riçim. Riçi su znaçaji iliti zlamenja od stvarih umstvenih, one su imena vlastita stvarih jestestvenih, i zamiſljenih; reci mi pak polak tvoga umstvovanja, i znanja riçoslovnoga, kakav zamiſlaj lexi u pameti *Pantelinovoj* pod riçicom *Izsliedovanie.* ? — Kaxi mi, kako se ovaj zamiſlaj sapinje sa slidechim zamiſljajim, koji su zlamenovani kroz riçi: *Serbskog i Ilirskog imena*? — Iztumaçi, je li ova izreka: *Izsliedovanie Serbskog i Ilirskog imena,* naravski za sobom potexe slidechu izreku: *I trebali da se Ilirima nazivamo*? Izreci, ſto imade bob, i pop, sa Serbskim, i s Ilirskim imenom? Pogodi, ſto je on hotio rechi s narodnom poslovicom: *Reci bobu bob, a popu pop?* — Ti cheſ na ova pitanja, kada ti bude udobno, odgovoriti pismeno, a ja ti sada odgovaram ustmeno ovako:

Na pervo pitanje. Pod riçicom *Izsliedovanie* lexe dva zamiſljaja u jedan sloxena, ali nijedan. Ma dva nemogu lexati, dakle lexi nijedan. Riçica *Izsliedovanie* po svom obliçju jest ime izvedeno, i skupa sastavljeno, izvedeno iz vrimenoriçi *sliedovati*, i sastavljeno iz izvedenoga imena *sliedovanie*, i iz pridstavka *iz*. Ma u naſem jeziku negovori se *sliedovati*, nego *sliditi*, i sliediti, i naslidovati, ali naslieidovati. Dakle za pervo ovo ime nemoxe biti izvedeno, jer gdi nije korina, ondi nemoxe biti ni stablike. Dakle za drugo ovo ime nemoxe biti ni sastavljeno; jer ſto nemoxe biti samostruko, iliti jednostruko, ono nemoxe biti ni dvojstruko, a joſ manje s drugim sastavljeno, to jest, koliko da reçemo: Pod riçicom *Izsliedovanie* dva zamiſljaja nemogu lexati, iliti ova riçica niſta nezlamenuje. Ako li ſtogod moxe zlamenovati, ona mora zlamenovati ono, ſto moxe lexati pod pravim riçima naſim *slid, slidba, slidenje.* Ali i ovo zlamenovanje nemoxe imati cichu pridstavka *iz*, zaſto nemoxemo rechi *izslid, izslidba, izslidenje*, ali *izslied, izsliedba, izsliedenje.*

Na drugo pitanje. U pitanju stojechi zamiſljaj sa slidechim zamiſljajim, koji lexe pod riçima: *Serbskog, i Ilirskog imena,* ne stoi u nikakovom saponu, oni se nederxe jedan za drugoga, niti se na ovi naçin derxati mogu. Ako bo je mudri *Pantelin* hotio pokazati koju slidbu iza Serbskoga, i Ilirskoga imena, on je morao pervo ovo ime postaviti, pak onda od njega slidbu napomenuti. Slidba pridmniva: Gdi jedan slidi, ondi drugi prid njim koraca.

Na treche pitanje. Pantelin u pervoj izreki imenovao je Serblje, i Ilire. Ako ſtogod iz imena *Iliri* moxe sliditi, tako moxe i postavljeno pitanje: *I treba li, da se Ilirim nazivamo,* dobro stati, i ako li od ovud niſta nemoxe sliditi, tako ni ovo posebno pitanje, ako ne u druſtvu *Serbaljah*, nemoxe stati. Naravska slidba polak postavljene izreke: *Izsliedovanie Serbskog, i Ilirskog imena,* imala bi biti ova: *Treba li, da se Serbljima i Ilirima nazivamo*? Oli: *Treba li, da se samo Serbljima, ali samo Ilirima nazivamo*? k tome spojnik *i* usilovano sapinje one dvi izreke; od ovoga Avram Mrazovich, i Vuk Stefanovich u njihovim *Riçoslovicam* temeljito piſu.

Na çetverto pitanje. S narodnom poslovicom: *Reci bobu bob, a popu pop,* hotiaſe duboko piſuchi *Pantelin* rechi: kakogod bob nije, i nemoxe biti pop, onako Serbalj nije, i nemoxe biti Ilir. Ako meni neviruješ, a ti izvidi sam malo pomnjivie, kako je on gori spomenuti tri izreke u imenovanom Litopisu od godine **1841** razpravio, ili mu piſi u Srim, da ti se sam bolje sverhu moje beside iztumaçi....

G. Pantelin piſe, da se mi zato Iliri nemoxemo zvati, jerbo neimade nikakovih Ilirskih od starine spomenikah, ni knjigah, ni poveljah, ni nadpisah, ni razvalinah. Na ovo, kako me moj svak uçi, ima se odgovoriti, da od svega ovoga niſta nije viditi u *Sveuçiliſtu*, na kojem *G. Doctor* svoje *Razpoloxenie* o Serbljim, i o Ilirim piſe, ali mu virojatno moxe biti, on moxe za stalno derxati, da che sve, ſto xeli, najti kod *Bonfinga*, kod *Bedekovicha,* kod *Blaskovicha,* kod *Katançicha*, kod *Kerçelicha*, kod *Dolcia*, kod *Appendinia*, kod *Šveara*, i kod ostalih, koji su od takovih stvarih pisali.

S druge strane pita se, zaſto Gospodin *Doctor* nepokaxe od **SERBSKE** starine svoje knjige, svoje povelje, nadpise, i razvaline *Serbske* barem od devetoga, ali desetoga vika? — Sve, ſto od starine ima, jest *Serbica* u Tesalii; ovo je stara razvalina, i dobro svidoçanstvo, da je sagradjena od jednoga puka, koga biſe ime Serboi (Serbi), ali nedokaxuje, da su oni *Serbi* danaſnji *Serblji.* Ako stanemo traxiti izvor jednoga, i drugoga imena, nachi chemo med njima veliku razliku.

Stari Gerçki, i Latinski spisatelji svidoçe, da ime *Serbi* jest isto Gerçkoga obraza ime *Serboi*: ovako se nahodi kod Porfirogenita, koi je u desetom viku pisao, i na koga se G. Pantelin kroz G. Šaffarika pozivlje. Stari spisatelji svidoçe, da Gerçko *Serboi,* jest Latinsko *Servi.* Oni piſu da je jurve u trechem viku kod velikoga Naroda,

koga bi∫e ime *SKITE*, bila jedna grana, illti jedan mali puk Latinim poznat s live strane Dunaja u Bogdanskoj pod imenom *SERVI*. Znamo iz starinskih spisateljah, da je Rimski Cesar Decio Aurelian u trechem viku jedan puk Slovinski iz Bogdanske premistio u Meziu, to jest u dana∫nju *Serviu*, i da su na poçetku çetvertoga vika pod Konstantinom velikim *Servi* suprot svojim gospodarim ustali, i sami za se kod Dunaja gospodari ostali pokraj *Skitah* u onim stranam, u kojim onda pribivahu *Gete*, i *Sarmate*, koje Konstantin veliki nije mogao sebi podloxiti, nego je uçinio s njima priateljski ugovor, da stoje do Rimske medje, i da istu medju s one strane çuvaju, odkuda i *Medja∫i* (Limigantes) bihu nazvani. Kada su u onim stranam çetvertoga, petoga, i ∫estoga vika, Gete, Sarmate, Panonci, Markomani, Gerci i Latini kervave boje bili, i jedan drugomu zemlje otimali, nitko nepi∫e, kamo su oni *Servi* dospili, ali se znade, kako je *Mezia* ime *Servie* dobila, da ga je onako do dana∫njega dana kod Gerçkih, Latinskih, Nimaçkih, i Talianskih spisateljah uzderxala. Kako je nestalo Avarah, Gotah, i Gallah, koji su onda u na∫im derxavam gospodarili, onako moramo za stalno derxati, da je nestalo i oniziuh, koji su se onda zvali *Servi*, ili pak moramo kazati, kamo su dospili, gdi su se sahranili, u kojim stranam svita danas xivu, i kojim jezikom govore. Ja po svitu moga sváka za ova neimenujem Strabona, Prokopia, Jornanda, ali koga drugoga, jerbo su Gospodinu *Doctoru* dobro poznati starinski spisatelji Gerçki i Latinski, nego çekam, da on u drugom svome *Izsliedovaniu* pokaxe, gdi se sada oni Decievi, i Konstantinovi *Servi* rodom *Skite* nahode.

Što se tiçe izvora, i zlamenovanja imena *Servi* ono jest Latinsko, i zlamenuje u na∫ jezik *Sluge*. Kod starih Slavjanah, Getah, Sarmatah, i Skitah polak njihova govora, kako nam Cerkovne knjige svidoçe *Servi*, to jest, sluge zvahu se *Rabi*, a *conservi*, i *mancipia* zvahu se *Sorabi*; dakle u trechem, i çetvertom viku imali su biti *Rabi*, i *Sorabi*, Rabi pod imenom *Servi* bihu onda svitu poznati, ali u danas nje nitko nepoznaje. Sorabe onda, kada su se *Servi* to jest *Rabi* poznavali, za *Sorabe* nitko nije znao, ili barem u knjigam od ovoga svidoçanstva neimamo, koje bi do trechega ili çetvertoga vika dopisalo. I Doctor *Pantelin* sam pi∫e, da i danas imamo dvoje *Serbe*, koi su ovo, to neznamo, nego znamo za *Sorabe*, u Luziçkoj iza Pemske, a *Serbe*, ako nisu Servianci vidimo samo u njegovoj knjizi zapisane, ali Naroda nevidimo; zato mu dobro njegova vlastita besida ovdi pristaje: *Nekaxe baba, kako je sanjala, nego kako bi ona rada, da bude.*

Nami su mili, i dragi *Servianci*, kao Hercegovci, i Bosanci, ali za *Serblje* nemarimo, jere neznamo, tko su, ni ∫to su, gdi su, ni odkuda su, ni odkada su. Çeka se od Gospodina *Doctora*, koi imade *Izsliedovanie* Serbaljah, i Ilirah, da nam ovo kaxe, ja chu ti medjutim sestro! s mojom posestrimom kazati, i dokazati: Tko su? ∫to su? odkada su? i gdi su Ilirci? — S Bogom. Na Rudaicam....

CERKOVNA POVISTNICA.

S. Juraj.

(Produxenje v. br. 42, str. 217)

Izmedju toga Dioklecian buduchi se xestoko zapleo u rat, navlastito u obsidnuchu Alesandrie od Egjipta, protiva Akileu, Demo∫ten, od kolina Numeriana i Karina, Dalmatincim mila imena, nemoguchi podniti vi∫e oholost i nemilinu Dioklecianovu, navistuje Dalmatincim, da bi sada vrime bilo, smetnuti prite∫ki jaram Dioklecianova vladanja, i zadobiti svoju slobost. Toliko svima Dalmatincim zadosti bia∫e, i svi ujedno odabra∫e za svoga kralja istoga Demo∫tena. Što dozna∫i Dioklecian, utverdiv∫i mir u Istoku, vracha se k Rimu godine 297; upravlja te∫ku vojsku po moru i po kopnu za obsidnuti i pridobiti Solin, gdi se bia∫e vridno oruxao, i zadosta sakupio vojske Demo∫ten za branit se. Rupi∫e daklen k Solinu Rimljani kao toliki lavi: obsidnu∫e i po moru i po suhu Solin: robe na sve strane puk izvanski: svuçu svakoga, svakoga rane, svakoga ubiaju. Svaki dan Solinjani iza∫li bi iz grada toliko mu∫ki koliko xenski oruxani za odaleçiti nepriatelja. Buduchi pro∫ao osmi dan, smankivajuchi se vojnici, glad i svake verste potriba odkrivajuchi se po Solinu, isti gradjani svituju Demo∫tena da se pridade Rimljanim. Dali evo iznenada sadje s neba Sveti Juraj ja∫uchi na konju, obuçen na vojniçku, prikaxe se kralju i svima gradjanim [1])

[1]) *Ni za to moglo bi se rechi, da takova odicha i naçin konjiçkoga vojnika nepristoji se jednomu biskupu, koi bi na pomoch svima otaxbenicim s neba do∫ao, jerbo i S. Jakov Apo∫tol, i S. Martin od Turone, takodjer i biskupi po Spanji i po Franci, uzjahani na konju, protiva nepriateljim, vidili su se vojevati.*

Veselim glasom i tihim govorenjem kralja i gradjane od smertnoga straha pripadnute pozdravlja. Ja sam, govori im, oni Juraj, vaʃ biskup, kojega nemili Dioklecian evo teçe druga godina biaʃe osudio, da mu se odsiçe glava, sada od Velikoga Boga k vami poslan za obeselit vas, jerbo hochete do malo pridobiti nepriatelje, i oslobodit se od Rimske nemiline. Napunite se dakle serdçenosti, oruxajte se svi i malo i velo, i muʃko i xensko, naskoçite verlo na nepriatelje, i hochete ih pridobiti stanovito. — Svi dakle uxgani od ovakova njegovoga govorenja oruxaju se ʃto bolje mogahu; radosno izlaze iz grada, naserchu na ohole Rimljane: S. Juraj s junaçkim kopljem kao strila prid njima na konju leti, svakoga probija, svakoga rani, svak od velikoga straha prid njim mertav pada, slip ostaje, bezrazuman, bezpametan, smechen svak vidjaʃe se, tako da neostade jednoga koi bi mogao drugima dati na znanje, da se sahrane, da se uklone. Evo, kako razbijena ostade sva sila Rimska. Eto kako veliki Rimski vojvoda sve vojske morske ostade zaʃuxnjen, koji kao jedan strahoviti zmaj, nenasiti se tolike xalosti bidnim Dalmatincim uzrokovat, i pritiaʃe proxdriti joʃ tja i grad Solinski. Za to viʃe obradovati sve Solinjane, S. Juraj Rimskoga vojvodu çini vezana provoditi po svemu Solinu. Ovdi biaʃe, gdi Solinjani osvetiʃe se sverhu istoga vojvode, (koji, ne po zakonu od rata, dali po svojoj osobitoj nemilini, biaʃe im uzrokovao priteʃke xalosti) çinechi mu na srid velikoga livediʃta odsichi glavu.

Po tom S. Juraj slatko napomenuje i kralju i gradjanim, da jednomu i istinitomu Bogu slavnoga dobitka daritelju fale uzdadu, i, odbacivʃi kipoklanstvo, kerstjanski zakon zagerle svi, i paka uzdixuchi se u visinu oçima svih izçeznu u duhu. Za tim svi kipoklanci Solinski, koji joʃte nebiahu kerstjeni, to jest viʃe od 20 hiljadah ljudih ʃto malih, ʃto velikih, s istim kraljom primiʃe sveto kerstenje. Kralj paka Demoʃten na slavu Divice Bogoredice, i S. Jurja, jednu veliku i uresnu cerkvu ugradio biaʃe u srid Solina, i uzdigao jedan gizdavi otar na viçnju uspomenu S. Jurja, gdi biaʃe napengan kako se biaʃe prikazao slazechi s neba na konju, obuçen na vojniçku s junaçkim kopljem u desnici, s kojim probada skrozi jednoga gerdnoga zmaja, koji zlamenovaʃe nemiloga vojvodu Rimskoga.

Demoʃten dakle, zadobivʃi sve rimske brodove, sakuplja po izboru u Dalmacii vojsku, ukercaje se u brode Rimske, i radosno dili se od Solina i upravlja se put krajine Italianske. U malo danah dojde pod Arimin, osvaja ga, i pod svoj posluh stiska sve ostale gradove i mista okolostojecha. (*tabul. Ariminenses testantur*).

Demoʃten tako buduchi çinio napengati S. Jurja na konju gdi ubija zmaja, podao biaʃe svima pismarim Slovinskim naçin sloxiti i pivati junaçku hrabrenost S. Juraja, njemu naklanjajuchi smaknutje proxderloga zmaja, i tako izmisliʃe mnoge basne (*fabulas*), i prinosnice (*allegorias*) s kojizim nakititi svoje pisme brez da zaniçu istinitost spovistih opchenih, paçe potverdjuju istinu, kako vidimo u Svetomu pismu *priçicah* (*parabolas*) po svidoçbi navlastito S. Agustina: — *multa enim in his dicuntur ad decorem et elegantiam.* Pismari daklen çine S. Jurja iz Kapadocie rodjena u Libii kod Silene grada. Tu duboko jezero prikazuju, u kojemu zmaj nemili pribivaʃe. Strahovita ta axdaja biaʃe, oni pivaju, kad i kad gerdobnu glavu iz jezera podizaʃe, strahovito pram gradu zvizdaʃe, i xestokoga straha zadavaʃe. Porad çesa za umiriti nemilu axdaju, odluçiʃe gradjani, dati joj svaki dan mito i darove: ovo mito uzderxaʃe se u jednoj ovçici i u jednoj divojçici. Red dopade kralja Sirenskoga da dade za mito svoju jedinu kcherçicu, i t. d.

Sve ove *basne, prinosnice,* i *priçice* pismarah naʃih dalmatinah prikazuju pravu istinu. Naʃ S. Juraj jest iz Kapadocie Dalmatinske, kako smo vidili. On se je rodio u Libii, to jest u Liburnii Dalmatinskoj (Farl. in praefat.) kod *Silene*, to jest kod *Salone* iliti Solina grada (Papebrochius). Jezero zlamenuje sve ovo more koje se pruxa od Solina do Trogira. Sasvim tim pismari za lipʃe istomaçiti svoje umi, misto zabilixuju ovoj axdaji jednu duboku jarugu rike Solinske, koju ja isti jesam vidio, gdi se kotu pasterve. Zmaj paka zlamenuje velikoga vojvodu Rimskoga, i njegovu morsku vojsku. Ovçica zlamenuje zarobljenje dobarah po selim okolo Solina: a divojçica zlamenuje pogubljenje poljske pravedne diçice. Kcher napokon kraljeva jest Solin kojega on branjaʃe da ga neosvoje gerdni Rimljani. Ovako izmiʃljahu pismari Dalmatinski ʃtujuchi slavnu davoriu S. Jurja. Ovakovo pivanje S. Jurju naklonjeno, jest se raʃirilo po svemu istoku i zapadu.

(*sliditche*)

O. Kost. Boxich

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici

BROJ 45. IV. GODINA

NA 8 STUDENOGA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u saminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POSLANICA

Liçke pastirice

i t. d.

I.

OD VLASTITOGA NAZIVANJA.

Istina je, da ovaj list kasnie dolazi, nego si se nadala. Doctor Pantelin derxi, da se mi nesmimo, paçe da se nemoxemo *Iliri* zvati, jerbo, kako on sudi, *Iliri* nismo. Trechi razlog, s kojim se on tersi ovo maloumnim virojatno uçiniti, ima suprot sebi toliko svidokah, koliko je na svitu otacah, i materah. On Ti razloxi po mudroslovsku ovako:

" Danaſnji uçeni svit svaki narod onim imenom nazivati obiçestvuje, kojim se sam narod imenuje. „ Ma mi se sami *Serbljim* nazivljemo, dakle mi *Ilirci* nismo. „

Na ovo mudrovanje reçe mi onomadne moja stara znanica baba Ora iz Podgorja, koja je rodila dvi cheri, i trinaest sinovah. To mudrovanje priliçi ovomu: Svaki laxac obiçajno govori, da nelaxe. Dakle laxac nije laxac. I zaisto, da u Pantelinovu razloxenju neima onoga, ſto bi se hotilo, oçito se vidi, i to svidoçe svi otci, i sve matere, koji su ikad na svitu bili. Zaisto danaſnji, i svakdanji, uçeni i neuçeni svit obiçajno svako dite onim imenom zove, koje mu je njegov otac, njegova mater, ili tko drugi za svoj razlog podao. Ravno tako i svaki narod na svitu zove se onim imenom, kojim su ga drugi narodi prozvali. Jer kako nije moguche, da jedno dite samo za se i po sebi xive, i stoi, onako i jedan narod, bio, kakov se hoche, nemoxe sam sebi ime nadivati, dokle med ostalim narodim stoi, jer u njegovoj moguchnosti nestoi, da ga drugi narodi ovim ili onim imenom neprozovu, kakogod u njegovoj moguchnosti nestoi sve narode nagnati, da ga ovako ili onako prozovu. Ako li sam za se stoi tako, da s drugim narodim nikakovoga obchenja neimade, on kao narod nemoxe sam sebi ime dati. Zaſto bi trebało, da on sebi ime dade pervo nego postane, ili udilj, kako postane; pervo nije moguche, kako svak razumi, a drugo nemoxe mista imati, jerbo se narodi kao dica na jednom neradjaju, nego malo po malo po uzmnaxanju pukovah postaju. Isti sin Boxji doſavſi na ovi svit nije hotio sam sebi ime dati, nego je pustio, da ga Angjel, i njegov hranitelj Josip imenuju: *I zvati cheſ ime njegovo Isus. I nazva ime njegovo Isus* (Mat. 1. 21-25.)

Ovo che nam isti Gospodin Pantelin potverditi, jer ako ga upitamo: Je li on sam sebi prizime *Pantelina* dao, ali su drugi tako njegova otca, dida, i pradida prozvali, on che nam odgovoriti, da ni sam nezna, odkada se onako njegovo pleme zove, ono se piſe u svitu, moxe biti, jurve dvista godinah od nikoga otca Pantelie.

K' tomu isti spisatelj na l. 29 piſe svojom vlastitom rukom ove riçi: Mi Rimo-Katolike imenujemo Šokcima (od ſuhi). On dakle sam izpovida, da se katolici sami *Sokcim* nisu imenovali, nego da su nje ovako *Rischani* prozvali, i to od

starinske riçi *ſuhi*. Mi neznamo, jesu li stari Slavjani govorili *ſuhi*, i Gospodin Spisatelj nepiſe, ſto ova riç zlamenuje, ni zaſto su Rischani Katolike tako prozvali. Ali u Glagolici, koja, kako kaxu, nije mladja od Chirulice, nahodimo pisano ne *ſuhi*, nego *ſuci*; ova riç zlamenuje u naſem xivuchem jeziku *livi*, i u preneſenom razumku moxe zlamenovati *nepravi*, iliti krivi. Katolici mogu biti *livi* onima, koji su njima s desne, i mogu biti desni onima, koji njima s live strane stoje....

Kaxu ljudi uçeni, da je najjaçe svidoçanstvo protivnika, koje daje suprot sebi. U Slavonii *Bunjevci* protivni su *Vlasim*, kako i Vlasi Bunjevcim. Vlasi kaxu, da se oni u Slavonii sami nisu nazvali *Rojtanim*, nego da su nje tako Bunjevci imenovali, kad su pervi put iz Turske u Slavoniu doſli. I Bunjevci ovo ne samo tverde, nego joſ i uzrok daju. Oni kaxu, da su Vlasi kao Rojevi pçelah iz Turske dolazili, i zato da su nje *Rojtanim* nazvali. Paçe sam Gospodin *Pantelin* piſe, da je najjaçi Roj doletio pod Mathiaſom Korvinom, drugi osobiti Roj bilixi god. 1690 pod Arseniom Cernovichem, trechi god. 1737 pod Ipekskim vladikom Ivanovichem, Šakabentom, ostale postavlja u godine 1689, 1697, i 1700. Jednakim naçinom Bunjevci u Dalmacii Vlahe zovu *Herkachim* i Vlasi kaxu, da se oni tako sami nisu naimenovali, nego da su nje tako Bunjevci prozvali. Bunjevci nevele, da to nije istina, nego joſ i uzrok dodaju, da su ovo ime dobili zbog svojih kalugjerah, i popovah, koji obiçajno govore, kako da im niſto u gerlu i u nosu zapinje, i ovo potverdjuje glasoviti ovoga vika Rischanski spisatelj Vuk Stefanovich u svojem Riçniku na listu XXIX. Ovako se u Hervatskoj oko Save i Drave zovu *Raci*, moxe biti, ſto su u one strane doſli naipervo iz Tracie. *Traci*, i *Raci* nestoje na daleko. Ali gdi je pravo Jedinstvo u Bogu, ondi se takova imena med bratjom nenadivaju. To nam svidoçe naſi Sjedinjenici.

Imajuchi dakle tolika oçita svidoçanstva, da nitko osim samih usilnikah, i zemaljskih vladaocah sam sebi imena nedaje, stati mora, da se mi *Serblji* zvati nemoxemo, ako nas tako drugi Narodi neimenuju, ili ako se mi isti usilnim naçinom *Serblji* neprozovemo; ma nas nitko *Serbljim* nezove, i mi neimano razloga s kojim bi morali na silu traxiti, da se Serblji zovemo. Dakle Gospodin *Pantelin* svoje *Izsliedovanje Serbskog, i Ilirskog imena* pravo neizvodi, on svoje jednovirce o njihovu imenu krivo uçi.

I tomu se nije çuditi. Jer, kada jedan putnik u tugjoj zemlji s puta zajde, on, ako kada opet na put i nabasa, i pak nezna, je li je na pravom putu, jerbo je svoj put ostavio. Naſi Priſlaci ostavivſi ime i domovinu svojih otacah uzeli su ime Raſianah, to jest Rischanah, s ovim nezadovoljni hotiſe biti Iliri, scinechi pak, da je i ovo ime premaleno, pridadoſe mu: *Nesjedinjeni Istoçnoga obiçaja.* Poznavſi napokon i ovdi, da nije dobro biti nesjedinjenu, jer mudri Pripovidaoc veli: “ Jao samomu, zaſto kada pane, neima, koi bi ga podigao (4. 10.) „ poçeſe se pridruxivati k Serviancim, i nazivati s njima *Serblji.* Što Ti se vidi, draga Sestro! kakovo bi ovi Priſlaci u Austrianskim derxavam imali traxiti novo ime. Oni neche da budu Herkachi, ni Rojtani, kako i pravo imaju, njima se nedopada ime Rischani, iliti Raſiani, jerbo svi iz Raſie nisu, Ilirstva kaxu da neima, a Serbstva med Slavjanim nenahode, ſto Ti se vidi, reko, kakovo che sada ime uzeti? Oni su jurve uzeli. U Magjarskoj oni viſe nisu ni Skite, ni Slavjani, nego rodjeni *Magjari*!!! — Oni oçito izpovidiſe, da u *Narod Ilirski* nespadaju. Ovo nami svidoçe Ilirske Narodne Novine od god. 1842 br. 70, kadi piſu, kako su se naſi Priſlaci u Samogjskoj Varmegji oçito suprot imenu *Narod Ilirski* opovidili, i u ista doba izrekli, da oni pod Ugarskom krunom samo jedan Narod poznaju. Oni che po svoj prilici skoro i u Cerkvi pojati ne viſe Slovinski, nego Magjarski, jere govore, da su nezakonita sabiranja troſkovah, koje njihova bratja u izabiranju Mitropolita od Karlovice jurve od vrimenah Leopolda I. jednoduſno, i dragovoljno çinjahu.

II.

OSOBITOST RISCHANAH U NAUKU.

Moj diver rado ſtie knjige mudroslovske, i kada ſtogod pripovidi, onda na sverſetku mnogo putah reçe: “ Ovo neka bude *per modum Corollarii;* „ a drugda reçe: “ Ovo neka bude *per modum Scholii.* Ja neznam, ſto ove Latinske riçi nose, ali vidim, da spodobnim naçinom i Spisatelj Litopisa od god. 1841, govori, kada na l. 29 piſe, da ih malo za Ilirstvom potexe, jer ako bi ovo ime uzeli, morali bi svoj jezik zapustiti.

Meni se çini povirovateljno, da ih je malo, koji med nami za Ilirstvom potexu. Zaſto ljudi obiçajno hlepe samo za onim, ſto neimaju; buduch pak da ih je u Ilirskim derxavam malo, koji nisu Iliri, zato ih mora malo biti, koji bi za Ilirstvom

potezali, jerbo tli je malo, koji *Ilirstva* nemaju. Ali ja nevidim, zaʃto bi isti Ilirci imali svoj jezik zapustiti. Koi svoju zapuschenu njivu poçimlje sve bolje, i bolje texiti, preverchati, obradjivati, da mu plodnia postane, nemoxe se rechi, da on svoju zemlju zapuscha. Tako se nepravo govori, da Ilirci svoj jezik poçimlju zapuschati, kada ga poçimlju svitlati, i na vechu izversnost privoditi. Ali se s razłogom rechi moxe, da naʃi *Priʃlaci* traxechi postati Serblji svoj materinski jezik zapuschaju, ili ga kvare, kada brez svake nuxde nove riçi kuju, i svaku trechu riç u govoru napol po Rusku, a napol po staru Slovinsku uzimlju. Ovo svidoçi isti Spisatelj, kada na l. 9. piʃe, da su se u Serbski jezik riçi inostranske uklizile kroz knjige, i kroz Cerkvu. On daje za izgled ime *SAVIEST*, od koje veli, da je postala Serbska riç *Svest*, i da pravo zlamenuje Nimaçki *Gewissen als. moralischer Richter*. Ali koi znade naʃki, i Nimaçki, mora mu rechi, da krivo piʃe jedno i drugo. Zaʃto *Svest* nedolazi od *Saviest*, nego *Saviest* dolazi od *Svest* za ne rechi bolje *Svist*. Zaisto svi Riçoslovci uçe, da sastavljene riçi postaju od samostruçnih, a ne samostruçne od sastavljenih. Da su nikoje nadriknjige po Rusku od naʃih riçih *sa*, i *svist* iliti sviest polak Latinskoga *con* i *scientia*, to jest, *Conscientia* skovali nepravu riç *Saviest*, to nepoznaje samo oni, koji nezna naʃki ni Latinski. I koi razumi Nimaçki, oni che nam kazati, da *Gewissen* zlamenuje *Svist*, a *moralischer Richter* jest u naʃem jeziku *chudoredni Sudac*.

U obziru ovoga zapuschanja Spisatelj govori svomu *Serbljinu*: *Tvoje nedaj, tugje nemoj*. Ako govori od riçih, on zlo uçi: zaʃto svi izobraxeni Narodi Europejski svoje nove riçi daju drugim, i uzimlje tugje, gdi neimaju, i nemogu imati svojih. Ako li govori od imatka, on i pak zlo uçi: Jerbo Nebeski Nauçitelj zapovida: da imamo od naʃega diliti, a da tugje nesmimo xeliti ni uzimati.

Scholion Gospodina Spisatelja jest ovi: " Vamí trebaju pisme, drugo ime, i jezik, a nami je sve to izliʃno kao post na Boxich. „

Ja Ti Sestro! nisam toga umoslovstva, i Mudroznanstva, nikada uçila, ali i pak okom od moga plitkoga razuma vidim, da Gospodin *Pantelin* dobro nerazluçuje stvar od stvari, ni zamiʃljaj od zamiʃljaja. Zaisto, koi u svojem jeziku pisme slaxe, ali jurve od drugih sloxene skuplja, i u knjigam svitu prikaxuje, da se vechma poznade bogastvo jezika, i chud, i znaçaj Naroda, oni se netuxi, da je ubog u riçima.

Koi rodjenoj bratji svojoj govori, da su s njima od jednoga istoga roda, i plemena, oni netraxi novoga imena. Kada mi kaxemo naʃoj bratji Priʃlacim, da su s nami od istoga roda i plemena, mi novoga imena netraximo za nas, jerbo smo diçni s imenom naʃih praotacah. Ako li se oni stide imenah svojih otacah, njima je prosto traxiti drugo ime, ali nami nije dopuscheno u tomu nje nepomilovati, i nepoxaliti.

I koi nastoi, da se njegov materinski Jezik, Jezik Narodni oçisti, prosvitla, i na dostojnu izversnost dovede, neradi, da njegov Narod drugim jezikom govori, nego xeli, da on svojim vlastitim dali izversniim govorom govori.

Kada Gospodin Spisatelj govori, da je njima sve ovo izliʃno kao post na Boxich, ja derxim, da on s Gosp. Vukom Stefanovichem u jednu tikvu puʃe. Vuk piʃe pod imenom *Boxich*, da kod Rischanah na Boxich nije sramota, ni grihota opiati se, i bljuvati, a G. *Pantelin* veli: Pisme, Ime, i Jezik, ovo je nami izliʃno kao post na Boxich, ja derxim polak ovoga govora, da se oni sa svojim Narodom samo sperdaju, jerbo je meni znano, i to svit oçito vidi, da Rischani ljube Narodne Pisme, Narodno Ime, i Narodni Jezik, oni derxe Boxich, i Boxichni post u onoj cini, i poʃtimavanju, koje njima pristoi. Ako se gdi koi proxdor, ili bezboxac najde, zato nemoxemo rechi, da je sav Narod proxderljiv, ili bezboxan.

Ovo Ti je Sestro! sve ʃto G. D.r Pantelin suprot Ilirstvu u svojem Litopisu na svitlost iznosi. Ali jerbo udanas jedna, i druga stranka najviʃe od Serbaljah, i od Ilirah govori, ostaje, da vidimo, ima li zazbilja na svitu Slavjanah, koji su pravi Ilri, i jesu li Iliri pravi Serblji, ali su moxe biti Serblji pravi Iliri? Od ovih s pervom prigodom, koliko od divera çujem. S' Bogom.

NAPUTJENJA

ZA

DELOTVORNO XIVLJENJE

O IGRI

(*Produxenje v. br. 48, str. 222.*)

Ali bo zaʃto bi si ovo sredstvo izbavljenja uskratio? zaʃto nebi ja upotrebio kobnu vlast koju imam, za da si ga pribavim? Sam sebi i

druzim za pogerdu, ſto chu sad s ovim xivljenjem, koje mi je najviſje bitje dalo, da ga mojim iskernjim posvetim? Ako li chte mi ga njegova pravda za pokaranje puſtiti, zaſto mi je dakle njegova moch sredstva ostavila, da si ga uzmem? Tkomu sad moxe moje strahovito jesuchanje od ikakove koristi biti? moxebit za uplaſni izgled onim nesrichnicim, koji bidu mogli napastovani biti, da za menom pogode? neka se oni dapaçe nakostreſe nad ovim zadnjim izgledom, koga im dajem. Ja sam samo prevech izkusio strahovitu silu mene progonechega udesa, koi proti meni sve obratjaſe, i ista moja upiranja, da mu uskoçim. Predragi i nesrichni predmetu moje ljubavi, ti, za koju sam nikoliko çasah izkljuçivo jesuchao, jedine srichne çase moga xitka; ti, za koju bi jedino bio xivit morao; ti, za koju xivit sad viſe nisam vridan: zaſto nebi ja tvomu sercu bolbu priſtedio, da me, dok poxivim, u rugu i nuxdi vuchi se gleda? To serce, koje si mi virno saçuvala, doçim ja sve çinjah, za da ga izgubim, to je serce sasvim za drugo, nego za moje, stvoreno bilo: moja smert neka ga barem oslobodi i njemu dopuſti, da si dostojnic za se izabere. Samo da bi ti u njexnosti jedne ochutne i kripostne duſe naſla onu blagosrichnost, koju tako vele zasluxujeſ! da bi se ti, uxivajuch tu srichu, kad i kad spomenula, da ju ovoj dovoljſtini, koju chu si sad uçiniti, zahvalit imaſ! da bi ti, kad se na moje muke, moje kajanje i moju sverhu spomeneſ, nikoliko suzah na moju uspomenu xertvovala! do sad sam te samo gorkih i tuxnih prolivat prisilio. Ako li joſ nad menom plakala budeſ, nega barem samo takove suze budu, koje pokoita i srichna kripost pedepsanu i skruſenu griſniku dariva. — No, ſto velim? Zaboravi, ako je moguchno, moje opaçine i mene istoga, dapaçe i ime moje: Ja sam te u xivljenju prevech nesrichnu uçinio, za da nebi xelio, da tvoje stiſteno serce barem prosto tuçe, kad ja xivit prestanem, i da nikad viſe nebude smutjeno od bolne ochutnosti, od koje bi nesrichni predmet ja biti mogao. Da bi, ah! da bi barem ova zadnja xelja moga bezufanja do tebe doſla, i na znanje ti dala, kako sam vele, sa svim mojim opaçinam, miloserdja vridan, buduch da kod umiranja jedine utihe liſen biti zahtivam, koja bi mi joſ ostati mogla, ufanja, u tvojoj spomeni boraviti! „ — (sad otrov progutnú.) (D' Alembert.)

26. Straſan li izgled daje jedno druxivo igraçah! Nutarnje uzviſtenje lakomosti kod jednih, blida navidost kod druzih, oçituje se u njihovih obrazih; nepokoita muklost vlada medju njimi, i prekine se samo kroz pomamu bisnoche i bogopsovke. Çini se, da im je pamet smutjena, i da nebi jedan drugomu svoje bisno smámljenje opraſtao, tad bismo vidili, kako se oni za truſku xutoga praha na malovridni naçin dave. (Madame de Gendis.)

ÇUDNOVATI LJUDI.

27. Jedan çovik, koi je svit pomno razgledao, povrati se napokon kuchi sa svoga putovanja. Na çete doterçu priatelji, da po navadi svoga priatelja pozdrave. Sa sve strane poçeſe oni vikati: Radujemo se iz cile duſe, da si se srichno povratio: sad nam pripovidaj! Svaſta se je tadi pripovidalo! Sluſajte, — reçe on napokon, — vi znate, kako je daleko od naſega grada do *Huronah*; jedanaest stotinah miljah iza njih, nahode se ljudi, koji mi se çudnovati çinjahu. Mnokrat side oni do komad nochi nepomiçno na jednomu mistu, i nemisle na Boga, niti na pakao. Tadi se stol neogertje, niti se usta zalivaju; okolo njih mogu strilovite munje sivati, dvi vojske u boju stati, i sve da bi nebo s orenjem svoju propast pritilo, oni bidu neuzbunjeni sidech ostali, jer bo su gluhi i nimi. Ali bo se ipak çuje iz njihovih ustah gdikoi, napolak presiçeni glas, koi je nerazumljiv i samo malo kazat moxe, premda oni mnokrat nad njim oçi izvernu. Mnokrat su i mene uza se vidili, zaçudjena stajati; jer bo kad se takove stvari dogadjaju, opchi se çesto tamo ichi, da se ti ljudi sidit vide. Viruj te mi bratjo! da mi nikad nechedu iz obduſja izichi ona gerdobna lica koja sam kod njih smotrio: bezufanje, bisnocha, i zlobna radost kod stradanja, izminjavali su se na obrazih. Meni se je uçinilo, to vam prisixem, da su u bisnochi serdam, u zbiljnosti paklenskim sudcim, a u stradanju zloçincim jednaki. " — Ali bo ſto je njihova namira? „ upitaju tad priatelji, " moxebit da se o blagosrichnosti obchine zabavljaju " — Ah, ne! „ — Dakle kamen mudrih traxe? " — Varate se. „ Tako xelidu moxebit çetrouglost ſestila iznachi? " — Ne, ne! „ — " Dakle se starih grihah kaju? " — Ni to nije. „ — Tad su za zbilja pobenastili; no, kad neçuju, negovore, nechute i nevide, ſto dakle çine? " — *Igraju*. „ (Lichtwer.)

(*sliditche*)

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 46.

NA 15 STUDENOGA

IV. GODINA

1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjizarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

CERKOVNA POVISTNICA.

S. Juraj.

(Produxenje v. br. 44, str. 227)

Ali, kako sve stvari s vrimenom dojdu biti ol' zaboravljene, ol' pomiʃane s drugim, ol' napokon od nepriateljske himbe iʃtetene, onako se je dogodilo uspomenutju S. Jurja. Evo kako: Solin buduchi bio razruʃen tja do temelja od inostranskih nemilih i neuljudnih narodah god. 640, njegovi gradjani ol' poginuʃe, ol' odbigoʃe drugdi za sahraniti barem xivot. Ovo xalostno razruʃenje Solinskoga grada i satarenje njegovih pribivaocah, jest uçinilo, da ostade u mraçnomu zaboravljenju slavno ime i sva uspomena S. Jurja. Sliçno jest, da kojigod od onih Solinjanah, koi je mogao uklonit se opchenomu skonçanju, biaʃe otiʃao u istoçnje strane i sobom odnio kojugod pisanu uspomenu, iskazao na pamet xivot vas S. Jurja, njegova çudesa, njegove svetkovine i popivke na njegovu slavu od Dalmatinah sloxene. Toliko bi bilo dosta istoçnim nepriateljim slave Svetacah zapadnjih, da sve i ʃto se piva, i ʃto se çudnovata kaxe od naʃega S. Jurja vuhveno naklone S. Jurju Palestinskomu muçenu, kako rekosmo, pod Dioklecianom u Nikomedii, blizu dvi godine potle naʃega S. Jurja biskupa Solinskoga, i S. Alesandre, druge xene Dioklecianove. Evo uzrok, da se ol' posve malo çl' niʃtare viʃe govoraʃe od naʃega S. Jurja malo da ne po svemu svitu. (v. Farlatum).

Dali reçeni nepriatelji ne samo iskali biahu svuchi naʃega S. Jurja sve kolike slave i çasti, za obuchi onoga vojnika Dioklecianova, Jurja Paleʃtinskoga; vech spridnja njihova odluka biaʃe, izgerditi obadva slavna gori imenovana S. Jurja, za s njihovim dostojanstvim nakititi jednoga drugoga himbenoga Jurja Arianskoga, od kojega ovako piʃe mudri Barronio: — *In nostra bibliotheca tertio tom. vit. Sanct. antiquissimo, ac pene vetustate consumpto codice pag. 119. inveni acta quædam S. Georgii multis haud dubium referta mendaciis: ibi portentosa quædam ab omni miraculorum ratione aliena feruntur: quæ quidem.... non ad pietatem legentes, sed ad infidelitatem adducant. Insunt præterea illic quædam accepta ab hæreticis atque gentilibus, ut conflictus ille Georgii cum Athanasio Mago alludit ad Georgium Arianum Episcopum invasorem sedis Alexandrinæ, et Magni Athanasii ejus sedis Episcopi pugnacissimum persecutorem: Athanasium enim ab Arianis esse Magum appellatum, acta Tyrii conciliabuli satis docent: Apud Gentiles etiam eamdem de eo sparsam esse calumniam constat ex Ammiano Marcellino* libr. 15. *At Georgium Arianum Episcopum, defuncto Constantio Imperatore, occisum esse ob sua scelera Alexandriæ, relatumque a suis inter martyres liquet, testante id etiam Marcellino lib. 22. Ex quibus sane apparet totam illam de Actis Georgii fabulam fuisse commentum Arianorum. Leguntur in iisdem alia nonnulla indigna Martyre: ut phanatica quædam et portentosa, suspectum contubernium Viduæ, ars*

dolosa ad perdendos Gentilium Magos, atque enecandos Gentiles quosque, innumera præterea tormentorum genera, quibus agitatus Georgius nec mori potuit; ut preter equuleos, ungulas, crates ferreas ignitas, rotamque mucronibus undique præfixam, calceosque armatos clavis, quæ et in aliis leguntur Actis, etiam Arca ferrea clavorum cuspidibus intus ad feriendum aptata, præcipitium, contusiones, columna ingentis ponderis super eum imposita, ingentisque molis saxum super caput revolutum, ferreum ignitum stratum, liquens plumbum superfusum, quadraginta igniti clavi, quibus est confossus æneus bos candens, mersio in puteum ingenti ponderis saxo ad collum ligato: quibus ne quide occidi martyr potuit. Ad hoc insuper fingitur ibi Dacianus quidam Imperator, qui Persis dominetur, et 75. Regibus imperet, sub quo Georgius passus sit, et alia multa, quæ potius delirantium somnia, quam sinceram historiam martyris præseferant: quæ Gelasii censura proscripta esse, absque aliqua difficultate, quisque sibi suadere potest. —

Odovlen slidi, kako himbeni Ariani nisu se sramovali vnhveno sve slave, sva dostojanstva i çudesa od muçenstva obih Svetih Jurajah, slavnih muçenikah, to jest onoga stariega biskupa Solinskoga, i onoga mladjega Palestinskoga, koi neimadiaʃe neg samo 21 godinu kad podnese muçenstvo, pomiʃati ujedno za izrugatse s nami Dalmatincim: onako nisu se bojali ista takova i tolika dostojanstva ovih vojnikah Isukerstovih, nakloniti Jurju Arianskomu, prozivljuchi ga joʃter Kapadocianom; i tako izrugat se sa svima pravovircim. Sve to oni nebuduchi se ni bojali ni sramovali uçiniti, more se stanovito sumljiti, da su pomiʃali joʃter sa svetim kostim Jurja Palestinskoga, kosti Arianskoga Jurja. Porad çesa svi povidaoci çude se sverhu mnoʃtva ostanakah S. Jurja Palestinskoga razdiljenih po svemu svitu, a navlastito po istoku, tako da sve ostanke kostja S. Jurja na jednu herpu ako bi se skupile, vidilo bi se, da one jednoga samoga çovika nemogu biti, dali barem dvaju ali triju ljudih. Ove smiʃane ostanke S. Jurja Palestinskoga s onima Jurja Arianskoga, biahu s vrimenom uneʃene i u naʃu Europu onda navlastito, kada povratiʃe se iz istoka naʃi krixobojnici, koje njima biahu darovane od Arianah, cinechi oni i virujuchi, da su ostanke pravoga svetoga Jurja, ne maleʃan broj doneseʃe sobom, i podiliʃe ih svuda.

Ovi Arianski Juraj sluxaʃe za blagajnika Çesarskoga u Çarigradu, kojega Kostanco Cesar, branitelj Arianah, za izagnati S. Atanaxia iz cerkve Alesandrinske, postavio biaʃe za biskupa one cerkve. Kakve paka verste çovik on biaʃe, kaxe nam S. Gergur Nazianzen (*Orat. de laud. Athanasii*) ovako govorechi: — *malus genere, animo pejor, alienæ mensæ servus, vilis, nulliusque pretii, qui omnia ad ventris gratiam tum facere, tum loqui didicisset.* —

Evoti, moj priatelju, ʃto i kako himba Arianska jest znala uçiniti za oskvernuti slavno ime dvajuh svetih Jurajah, Solinskoga, i Palestinskoga joʃ tja miʃali svete kosti slavnoga muçenika Nikomedjanskoga, s koʃchurinam oskvarnjenim nakaznoga Jurja blagajnika cesarskoga.

(*Sliditche*)

O. Kost. Boxich.

POSLANICA

Liçke pastirice

O KRIPOSTI SVIDOÇANSTVA.

Piʃe se, da su Hervati, i Serblji sedmoga vika iz velike *Krobacie* s dopuschenjem Rimskoga Cesara Heraklia u Ilirske derxave doselili. Srimski sveuçitelj G. Pantelia piʃe, da su Serblji kako veliki, i jaki, a Hervati da su kako mali, i slabi puk sa Serbljim u one strane, koje pod imenom Albanie, Epira, Dalmacie, Bosne, Servie, Slavonie, i Hervatske razumimo, doʃli, on piʃe, kako da su Serblji ne samo Hervatah, nego joʃ sviuh Slavjanah otci, i da Slavjanskoga roda od Ilirah nikada na zemlji nije ni bilo. Ovo je tako reçeno, i upisano; i moxe biti, da je istina, i opet moxe biti, da nije istina. Ovo su dogodjaji, koje mi nismo vidili.

Proʃaste dogodjaje derximo za istinite u toliko u koliko nam iste neodbaciva svidoçanstva potverdjuju. Od nas nevidjeni dogodjaji, kako preuçeni naʃega vika Francezki Biskup Dionizio Frayssinous piʃe, jesu stvari, koje spadaju u kraljestvo od virovanja. Virovanje çoviçansko naslanja se na svidoçanstvo; svidoçanstvo jest jedan kaxiput od istine toliki, koliki u svojem okoliʃu moxe biti isto chutenje, i razborenje. Poludnevni Slavjani med Savom niz Dunaj, i med morem Adriatiçkim jesu jedan dil od xivuchega na zemlji plemena çoviçanskoga; oni xivu u jednoj samo piknji iliti bocki od vrimena, i prostora; i niʃtanemanje njihovo bivanje derxi

se u jednome nepriklnutom skopçenju s proʃastností. Ali gdí je, gdí se íma, gdí se nahodi ova proʃastnost? — Ona se íma, i nahodi se u onima svidoçanstvim, koja neprikinute jedno za drugim slide, i çine, da ista proʃastnost od kolina do kolina napriduje, i do nas dopire.

Da je stari Rim kroz divna pridobivanja od strane po svitovnjoj mudrosti, i od strane po svojoj vlastitoj sili, i moguchnosti gospodar svita postao; da je Rimsko Carstvo kroz vlastitu svoju veliçinu s vrimenom oslabilo, da je kroz svakoverstne zloche, i opaçine obnemoglo, da je kroz kervava vlastitih svojih vladaocah razcipljenja streʃeno unutarnja zavianja, i boli pochutiti, i poznati moralo, da ebe se naskoro morati sruʃiti; da je u çetvertom, i petom viku ova sila kroz udarce sirovih pukovah pala; i da su iz ovih razvalinah postala nova kraljestva, i vladanja Europejska, koja i danas stoje; da je u sedmom viku Muhamed maçom, i ognjem mnoge derxave porazio, i da je on od prostoga gonçina devah ititi gamilah postao onnovatelj, i utemeljitelj jednoga novoga Bogoʃtovja, i jednoga novoga vladanja; da je u devetom viku Karlo veliki jedan izmed novoga vrimena muxevah najuzviʃenii, poslie Rimske moguchnosti s velikom slavom najveche samovladanje derxao; i da je zapad u dvanaestom viku od nikoga duha poboxnosti uxgan udario na Istok, zada neumoljivoga nepriatelja Kerstjanstva, i svake izobraxenosti satare — Sva ova jesu dogodjaji, koje sav svit za istinite derxi, i na koje se svi naʃi zakoni, svi obiçaji, sve uredbe, i svi ustavi. pod kojima xivemo, viʃe ili manje naslanjaju, i da s njima u skopçenju stoje. Kako smo pak mi u poznanje oviziuh dogodjajah doʃli? — Kroz samo predavanje, kroz spomenike, kroz dogodovschine, s jednom riçju, kroz svidoçanstva.

Ako se obratimo k znanjima ka knjixestvu, i zanatim, najti chemo to isto. Jer, ako nam tkogod reçe, da je Herodot pervi poçeo dogodjaje u knjigu pisati, da je Hipokrat od likarstva, a Euklid od kopnomirja poçetnik bio, da je med Gercim Homer svoju Iliadu, a med Latinim Virgilio svoju Eneidu pisao, da je u ʃestom viku Justinian Cesar pustio sloxiti svoj Zakonik, koi joʃ i danaʃ njegovo ime nosi; da su najvechi dusi çoviçanski bili Aleksander, Augusto, Leo X, i Ludvik XIV; da su poslie oviziuh vrimenah u Europi *Slovah utiʃtenje, Kompos*, i *teleskop* iznajdena; da je jedan Genovezac Ameriku odkrio, i da je jedan Florentinac svoje ime onomu dilu svita nadio; da je pervi Galilei derxao, da je u zraku texina, da je ovu texinu najpervi Toricelli i Pascal dokazao; da je Kopernik mnenje uçenih ljudih sverhu stanja zvizdah temeljito okonçao; da je pervi Descartes u kopnomirju Algebru upotrebio — i ovo su dogodjaji, koji stoje u skopçenju sa svima znanjim çoviçanskim, i koje svaki po kriposti svidoçanstva viruje. — Svaki jestestvenik, svaki cvaritelj, svaki naravnik, i zakonoznanac naslanja se u svojima razloxenjim na pisma, na izkuʃenja, na spazenja, i dogodjaje, koje on isti svojim okom nije vidio, nego nje i pak viruje. — Oni bi bio najuçenii, i najmudrii, koi bi najviʃe dogodjajah znao, i koi bi iz istih dogodjajah umio najviʃe koristnih stvarih za svoga blixnjega izvesti. — Što bi bilo, da mi na jednom zaboravimo sve dogodjaje, koje smo po kaxivanju drugih virovali? ako bi ostali samo kod onih dogodjajah, koji se od naʃega xivljenja imaju, i ako se najposlie od nijednoga, koi se je poslie naʃega porodjenja sluçio, ne bi spomenuli; onda bi sav red naʃih zamiʃljajah smutio, mi bi doʃli u niko stanje od nesvisti, mi nebi u rukam niʃta ciloga imali.

Mi smo duxni zakon obsluxiti, ali mi nismo ondi bili, gdi se je zakon gradio, kako chemo dakle znati, da je on uprav od zakonoʃe iziʃao? Kroz svidoçanstvo.

Duxnost je naʃa poglavare ʃtovati, ali nas ondi nije bilo, kada su poglavare izabirali, ni onda, kada su poglavarstva uvedena. Tko nam pak pokaxuje, da je ovo poglavarstvo zakonito, i da zakonitu oblast ima? Dokaxuje svidoçanstvo.

Dite viruje materi, i uçenik viruje uçitelju, ovo je put, kojim najpervi zamiʃljaji od ljudih, i od stvarih u ditinsku pamet ulaze, i po kojemu dite dolazi u poznanje imenah od stvarih, koje oko sebe ima. — Ditinsko neznanje postaje ditetu naçelo od uçivosti, ono viruje pervo nego moxe samo motriti; i u ovomu razumku virovanje jest pervo u çoviku nego svist.

Svidoçanstvo nami jest toliko potribito, da brez njega nemoxemo poznati ni naʃe roditelje, ni misto, u kojem smo se rodili, ni poglavarstva, koja moramo sluʃati. Sve, ʃto se je u proʃastnosti dogodilo, poznajemo po svidoçanstvu. Dakle ako su kada na svitu bili Serblji, i Iliri, ovo nam mora pokazati svidoçanstvo, paçe nami svidoçanstvo mora dokazati, je li mi spadamo u Ilire, ali u Serblje, od kojih drugi put. S' Bogom.

O IGRI

(*Konac v. 45, stra. 231.*)

28 Sabor stalixah, u komu se kod sjedinjenih komorah predmeti od najveche vaxnosti istom razsudjuju, nedaje gledaocu tako vaxna, tako ozbiljna pozoriſta, kao sidnica ljudih, koji za velike novce igraju: na njihovih licih vlada smerknuta ſtrogost; nesmilovani jedan pram drugim, nepomirni nepriatelji, doklegod sidnica traje, neznadu niſta viſe o savezih, o rodbini, o poçitbi pram prednostim, plemstvu i dostojanstvu. Samo sluçaj, ovo slipo i divje boxanstvo, sidi ovdi na pristolju i odluçuje iz vladaoçke oblasti: Svikolici poſtuju njegov izust kroz duboku muklost, i takovu pomnju, kakove nisu versni na nijednomu drugomu mistu; sve strasti, kao da su ustegnute, prepuſte se samo jednoj: dvoranin niti je tad krotak niti licomiran, niti priazan, a joſ manje poboxan. (La Bruyere.)

BURITOVA XALOST.

29. Oh vele slavni sine *Pilipov!* koi li smo xdrib çuli! Tvoj otac predobi, i niſta ti neostavi za dobiti. Moj se otac igra, pak mi za *izgubiti* neche niſta ostavit!

30. Obid kod jednoga igraça i veçera kod jedne kokotnice, jesu predigranja nasladjenjah, koja prevech skupo stati dojdu. (Gr. Oxenstierna.)

KORIST.

Çele

(*Konac. v. br. 41, str. 215.*)

Po nauku viſtih ljudih triba med, i vosak razabrati, i raspremiti evo kako: Med, koji na bilo baca, bolji je od meda ſto na cerno baca. Za to, ako puno uliſtah imaſ, one sati razluçide po boji meda ſto u njima nahodi se. Sache prignjeçi i razdrobi, pak taj kljuk ili voskocidinu metni u çisti kertol, ili u çistu pertenu poritku kerpu, te to povisoko obisi, a lipo podmakni zdilu, kabal, ili çesovi drugi sud, da se med unj cidi. Nakon dva tri dana s meda pinu snimi, pak ga spremi naponase, jera je to najizversniji med, ſto jedni sita zovu. Onu voſtunu (voſtinu) iz koje si onako med izrenuo, na tiſtilo, ili na kakvo tvorilo zaxmi; ako li te sprave neimaſ, a ti zamotaj u çistu pertenu kerpu, te çversto oxmi. To ti je straxnji med, koji nije dobar kao oni pervi. Najposli od one straxbine (od one voſtine suhe). moxeſ medovinu (ſerbe) graditi: verxi je u jedan sud, nalij vode mlake toliko da po njoj popline, a kad ta voda onako postoji za jedno dvadeset i çetri sata (ure), onda medovina je gotova. Poſto si med opinio, izlij ga u chup, ili u barilo (ako ga moxeſ meda naliti), pak namisti u suhoti i u ladovini. Sud ima tako biti naliven, da tek jedan perst ſirine rastavlja med od zaklopca. Kad se to osobito na krupno radi, valja na sudu kao na raboſu zaraboſiti kakve li je verste med; ali je, to jest, sita, ali je oni straxnji med.

Voſtinu, iz koje je sa svim med izaxet metni u kotal, i ulij vode toliko da do polovine voſtine dopline, pak nad vatru stavi variti. Nemoj çudo to goniti, da od velike vatre voſtina nezagori. Kad se vech to pritopilo, iskreni na cidilo, podanj metnuvſi jedan sud sa malo vode. U to cidiche se voda i vosak, a na cidilu ostache trop, iliti one voſtane izvarine. Te iste izvarine uspi u jedan tobolac (u kesu, cidku) pak zaxmi, da sve do iskre izadje ono malo voska ſto je u njima ostalo. Nije triba da ti kaxem kako cheſ krug voſtani graditi. U Taliji ko hoche da mu vosak dodje bio razrixe ga na tanke udenice, pak za puno nediljah danah derxi na suncu.

Med i kad je po naçinu najpravednijemu zgotovljen, zaudara malo voskom, i teke je ljutkast. Po nauku jednoga mudroga Francuza imenom *Cacon-Doufour* najlipſe se med razbistrava evo kako — Na svaku litru meda valja naliti po jedan xmul vode, pak to staviti na vatru, i çuvati da istija vari. Dok ono gogolja valja pinu varljaçom (ſupljaçom) skidati; ako li okrene verlo ključati, onda pomnjivo kadnokad uliti, po jednu xlicu vode. Kad se sve lipo opinilo, baci se u oni med jedan xivalj (xiv ugljen), i jedan komad kruha poperxenoga, pak se to nakon pet çasah (minutah) varljaçom pomnjivo vadi, da od ugljena i kruha ni mervice nezastane. Po tom puſta se da med vari dok za perst neprione. Tko bi ga htio joſ bolje probistrati, a ono kad ga opini i iz njega ugljen i kruh izvadi, neka ga na cidilo od debele karte (artije) procidi, pak opet na vatru metne da provre. Takovi med bude dobar kao cukar (ſecher), i namisto njega moxe za kuchnu potribu sluxiti.

U Taliji na jednom uliſtu vadi se po deset libarah taljanskih na godinu (jedna libra taljanska ide 23 kraicera); tko ima pedeset uliſtah izvadiche na godinu *500* libarah.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 47. — NA 22 STUDENOGA

ZORA DALMATINSKA.

IV. GODINA — 1847.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2:40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POSLANICA

Liçke pastirice

NAJPERVI NAROD NA SVITU.

Najstarii ovoga svita pisac, najvechi mudroslovac, i najmudrii zakonoſa Mojses na poçetku svih dogodovſtinah postavlja: Boga, koi je po svojoj riçi stvorio nebo, i zemlju, i koi je na svoju sliku i priliku uçinio od gnjile çovika, a od rebra istoga pervoga çovika uçinio je xenu. Çoviku dade ime Adam, a xeni dade ime Eva. Njihovo najpervo pribivanje biaſe u Raju zemaljskom, u kojem imahu sve, ſto im ikad serce zaxeliti mogaſe; odovud cichu njihova neposluha od Boga izagnani u pustoſ poçeſe zemlju texiti, i dicu radjati. U vrime od 1656 godinah kako se je narod oviziuh roditeljah çudnovato bio uzmnoxao, ovako je u svemu po zlu odiſao na toliko, da se viſe ni od svoga stvoritelja nije spominjao, on je tako opak postao, da ga Boxja svetost na zemlji viſe nije mogla terpiti. Za oprati zemlju od zloche takovoga naroda posla Bog obchinski potop sverhu sve zemlje, na kojoj najde milost sam pravedni Noe, njegova xena, tri sina, i tri snahe. Od ovih izajdoſe svi narodi zemlje.

Najstarii pisac, najvechi mudrac, i najmudrii zakonoſa Mojses od Noema piſe ovako: *Biſe sinovi Noemovi: Sem, Kam,* i *Jafet. I od ovih razsia se vas porod ljudih sverhu sve kolike zemlje* (Knj: Porod. 9. 18-19.) Poslie potopa tri su dakle otca sviuh narodah. I zaisto uzpomena od oviziuh triu otacah sviuh ljudih ostaje do danaſnjega dneva kod narodah. Uzpomena Sema, od koga izajdoſe Xidovi, xive kod naroda Xidovskoga. Kam, i njegov sin Kanaan xivihu u uspomeni Egipcianah, i Fenicianah. Jafet, koi je napuçio malu Aziu, i svu Europu, biaſe vazda glasovit kod svih narodah Europejskih.

Mi xivemo u Europi. Dakle bili Serblji, ali Iliri moramo biti potomci Jafetovi. Po svidoçanstvu Mojsesovu znamo, tko je rodio Jafeta, tako bi trebalo, da znamo, tko je rodio Serblje, tko li Ilire.

Od pokolenja Jafetova Mojses piſe ovako: *Sinovi Jafetovi jesu: Gomor, i Magog, i Madai, i Javan, i Tubal, i Mozok, i Tiras.* (*Knj. Por. 10.*)

Jakob Tirin kod uçenoga svita, kako i Kornelio a Lapide, dobro poznati spisatelj piſe od ovizih plemenah (Chronicon Sacrum c. 46) poziva se na svidoçanstva starinskih pisateljah, i veli:

I. Od Gomera izlaze *Cimbri*, sadanji *Dani*, i *Elsaci*, i *Cimeri* kod cernoga mora, i *Galate*.

II. Od Magoga izlaze *Gete*, *Masagete*, *Skite* Europejski, iliti *Sarmate*.

III. Od Madaja izlaze *Medianci* u Azii, koji su polak blagosova Noemova preſli u krajeve sinovah Semovih (Knj. Por. 9. 27.)

IV. Od Javana dolaze *Jonci*, i ostali *Gerci* u maloj Azii, od kojih nikoji izvode Latine.

V. Od Tubala izlaze *Iberi* u Azii zvani takogjer *Tiberi* pokraj Sarmacie, od kojih nikoji doseliſe n Španolsku.

VI. Od Mozoka *Kapadocianci*, i polak nikojih i *Moskovi*, dali ne pravo.

VII Od Tirasa *Traki* iliti Tracianci kod cernoga mora.

Svidoci od starine, na koje se ovdi pozivlje Tirin, jesu Pomponio Mela, Josef Flavio, Theodoret, Arias, Prokopio, Gazaro, S. Hieronim, i Eugubin. Ali u ovih sedam granah nije joſ uzpomena od Serbaljah, ni od Ilirah.

Nadalje u istoj glavi piſe Mojses: *Sinovi Gomera*: *Askenez, i Rifal, i Togorma. Sinovi pak Javana*: *Eliza, i Tarsi, i Cetim, i Dodanim.*

Jakob Tirin izvodi spodobnim naçinom:

I. Od Askeneza *Askanie* stanovnike u otocim mora Egejskoga. Govori pak Arias, da se *Askanii* zovu i *Trieskoni* i *Nimci*.

II. Od Rifata *Paflagonce*, *Sarmate*, i danaſnje *Poljake*.

III. Od Togorma *Frigiance*.

IV. Od Elize *Eole*.

V. Od Tarsisa grad i narod *Tarsianski* u Cilicii, od koga su mnogi narodi Europejski iziſli.

VI. Od Cetima grad *Cicicum* u Cipru, *Cipriance*, *Macedonce*, *Taliane*, *Franceze*, *Ingleze*, *Belgiance*, i druge gdikoje Europejce.

VII. Od Dodonima *Dodonce* stanovnike od Ilirie.

Svidoci od starine, na koje se za pridstojeche izvode narodah ovdi pozivlje Tirin, jesu za Ilirce Plinio, za Cipriance, i ostale Epifanio biskup od Cipra, za Eole Josef Flavio, Prokopio, S. Hieronim, za Frigiance Arias, za Paflagonce Josef, i Hieronim, za Askanie Arias, za Trake svi starinski pisci, koji su ſtogod od ovoga naroda pisali, i tako od ostalih govorech on se svagdi naslanja na svidoçanstva starinskih spisateljah.

Poslie kako je Mojses gori spomenute Otce i sinove napomenuo, upisa: *Od ovih razdiliſe se Otci narodah u derxavam svojim, svaki polak jezika svoga.* S ovima riçim hotiaſe Mojses dati razumiti, da je toliko razliçitih narodah postalo od Noemovih unukah, koliko je onde postalo razliçitih jezikah kada je Gospodin Bog u zidjanju torna Babilonskoga njihovu oholost s otim osobito pokarao, ſto je uçinio, da na jednom poçamſi svaki svojim jezikom govoriti, jedan drugoga nije mogao razumiti, radi çesa morahu od zidanja prestati, i tako se po svitu svaki sa svojim porodom razajdoſe.

U ovome razsutju *Cetim*, od koga izhode Gerci, i Latini, napuçio je najpervi manju Aziu, i otoke mora sridozemaljskoga, on je doſao i na suho od Europe u danaſnje derxave Gerçke. Ali brat njegov *Dodonim* doselivſi u iste strane od Europe naseli Epir, i uzdignu ondi grad *Dodon*, u kojem poslie od neznaboxacah biaſe uzdignut tempal bolvanu Jupitru. I tako najpervi stanovnici od Epira i Albanie bihu *Dodonci*, aliti *Dodonei* nazvani od otca *Doda*. Spomenuti Tirin tumaçechi riçi Ezekiela proroka (27. 15.) *Sinovi Dodonovi* pozivlje se na Pinia, i veli, da je *Otac Dod dao ime Dodoneim Stanovnicim od Ilirie.*

Kornelio a Lapide s ostalim piscim, koji su ſtogod od najpervih narodah upisali, istim naçinom za najperve stanovnike od Epira iliti Albanie postavlja *Dodoneance*, od kojih najperva pokolenja u onim stranam bihu *Haoni, Tesprote*, *Antigone*, *Cestrini*, *Kasiopi*, *Drioni*, *Selle*, *Helapi* i *Molosi*. Med svima najpoglavitii imali su biti Molosi, jerbo je njihov bio grad *Dodon*, koga je sagradio Otac *Dod*. Dakle danaſnja Albania s jednim dilom Epira jest ona *Iliria*, od koje stanovnicim *Dodoncim*, iliti Dodoneim dade ime otac *Dod*. I ovo je u najstisnutiem okrugu *Iliria*, koju G. Pantelin postavlja med more Adriatiçko, med Tribalje, iliti med danaſnju Serviu, i med riku Neretvu, i Drinu.

Ako su polak spomenutih svidoçanstvah Dodonci najpervi stanovnici od Ilirie bili *Ilirci*, tako zaisto, i spomenuta pokolenja *Haoni*, *Tesprote*, *Antigone*, *Cestrini*, *Kasiopi*, *Drioni*, *Selle*, *Helapi*, i *Molosi* morali su biti Ilirci po jeziku, indi i po plemenu. I ovo se mora u poradjajim, koji su kod njih slidili, posvidoçiti.

Med svima Dodoncim imali su biti najpoglavitii Molosi, ne samo cichu grada od njihova dunde iliti pradida *Doda* sagradjenoga, i cichu templa Jupitra Dodoneiskoga, nego osobito i zato, ſto se ſtie u Gerçkim pripovidanjim, da je *Orko* kralj Molosah u vrime Josue vojvode Xudinskoga, indi oko godine od stvorenja svita 2,500 s vojskom u Siciliu doſao, i ondi *Proserpinu* cher *Cerese* ugrabio.

Eber rodom Dodoneanac, nezna se od kojega izmed spomenutih plemenah, kako su se ista plemena uzmnaxala, onako su i puste zemlje pokrivali, raztegao je svoje vladanje priko Tesalje u istu Traciu do rike Marice kod danaſnjega *Drinopolja*, i onoj riki od svoga imena nadio ime *Eber*. U isto vrime, kada je Eber jurve u Traciu uselio, biaſe oko cernoga mora na livu stranu doſao sa svojim plemenim *Tuisko* otac Germanah, koga spomenuti Tirin izvodi od Gomera brata Ja-

vanova indi rodiak Eberov. Od Tuiskona starinski pisac Aventin (l. 2.) veli: ¿*Tuisko Germanah poçetnik poslao je Istra sina Ebrova s naselnicim u derxave od Adule berda kod vrila Rena potoka tia do Mesembrie grada kod Ponta Euksina.* Iz ovoga svidoçanstva vidi se, da su se Dodonei razʃirivali ne samo prama Tracii, nego takogjer uz more Adriatiçko, i prama Dunaju, i tako, ako su oni Iliri bili, ondi je njihovo vladanje jurve obʃirnie bilo. Ima se pak znati, da ista gori spomenuta Iliria zvala se jest u preodavna vrimena i *Enkelea*. Tako piʃe Plinio (l. 3. c. 21.) Pomponio Mela (l. 2. c. 10.), i Lucio (l. 1. de Dalmatiæ Regno c. 3.), Bonfiny (Decad. 1. l. 1.) i po njemu Mauro Orbin (l. de Slavor. Orig.) piʃe, da je Ister sin Ebrov imao dva sina: *Aktea*, od koga se u Epiru nazva gora, i grad *Actium*, i *Ilira*, koi je po smerti zemlje osvojio svoga brata, jerbo isti iza sebe dice nije ostavio.

Od Ilira sina Istrova Apian (de Bell. Illyr.) piʃe, da je imao ʃest sinovah: *Akilla*, koga nikoji *Enkelaom* zovu, *Talantia*, *Dardana*, *Meda*, *Autaria*, *Perheba*, i tri hcheri: *Partu*, *Doartu*, i *Daseru*. Od ovih nazvali su se narodi u onim derxavam, s kojima su ista dica polak odluke otçeve gospodarila tako, da je verhovna oblast vazda kod otca stala. Gdi su pak ovi pribivali, ondi je morala biti i Iliria. Svidoçanstva dokaxuju, da su Enkelai (potomci i podloxnici Akillovi) *Talanti*, *Dardani*, *Medi*, *Autariati*, *Perhebi*, *Parti*, *Daorti*, i *Dasereti*, iliti *Darisci* pribivali u ovom okrugu od Europe, u kom je jurve gori spomenuti Eber vladao, to jest u razʃirenoj Ilirii, ʃto:

I. Enkelai po svidoçanstvu Pomponia Mele (de statu Mundi l. 2. c. 3) biʃe najpervi stanovnici u Albanii kod *Risonta* rike, i grada, koi se u danas *Rizan* zove.

II. Od Talontah piʃe Plinio (l. 3. c. 22) da su bili stanovnici od Liburnie.

III. Isti Plinio (l. 4. c. 1. et. 10.) razluçuje Dardane Europejske od Aziatiçkih, i postavlja perve u Meziu, to jest u danaʃnju Serviu, i u Traciu.

IV. Spodobnim naçinom Stefan Bizantinski, i Dionizio (In Bassaricis) Mede Europejske razliçite od Aziatiçkih postavlja u Traciu, koji su imali grad njihov *Mediku*.

V. Strabo, i Plinio nahode *Autariate*, i njihov grad *Ambraciu* u Epiru.

VI. Gradu *Perhebi*, i narodu istoga imena daje misto Stefan Bifan u Epiru.

VII. Od *Partenah* Europejskih piʃe Pomponio Mela, da su stajali u Macedonii.

VIII. *Dortiku* grad i *Daorte* nahodi Plinio (l. 3. c. 9.) u Mezii prama Dunaju.

IX. *Dariske*, iliti Daserete postavlja Pomponio Mela med Partene, i med Autariate.

Kako Eber, Ister, i Ilir, tako i svi malo pervo napomenuti narodi xiviʃe pervo razorenja Troje, koju je polak Benig. Bossueta (Discours sur l' Histoire universelle. Tom. I. cinq. epoqu.) poslie potopa 1164, iliti polak Horacia Torsellina (Ristretto Delle Historie del Mondo) poslie stvorenja svita 2800 godinah propala.

Kad je uprav ime *Ilirie*, i *Ilirah* obchinsko postalo, to nije znano, ali da je ono pervo razorenja Troje znano bilo, to piʃe Brietio (l. 4 c. 4.) oçito, kada veli, da je ovo ime godine 2637 poslie stvorenja svita svemu svitu znano bilo.

Da su pak svi malo viʃe napomenuti, i joʃ drugi med njima xivivʃi narodi, *Marici*, *Nestii*, *Bulini*, *Hilli*, *Amanci*, *Haoni*, i ost. Iliri bili, to nam svidoçe mnogi zgodopisci, izmed kojih jest najglasovitii Scylax Kariadenski, koi je xivio blizu 530 godinah pervo porodjenja Isusova u vrime Daria Histaspe kralja Perzianskoga, koi je iz Azie u Europu s' vojskom doʃao. *Scylax* od spomenutoga kralja poslan, da razvidi Primorje Europejsko, obiʃao je uz more krajeve Ilirske, popisao je narode, i gradove, ali u Epiru, i u Albanii sve daje Ilirim, samo nikoja mista priznaje za Gerçka, kakonoti jesu osobito *Heraklea*, i *Apollonia*. Buduch pak, da u onim derxavam *Dodonci* poslie nazvani *Iliri* nikakova naroda nisu naʃli, niti su ovi iz istih od drugoga naroda protirani bili, tako naravski u istim derxavam mogao se je çuti samo njihov, i Gerçki jezik, ako su pak Ilirci imali jezik razliçit od Gerçkoga, tako naravski slidi, da su oni i jedan od Gerkah razliçiti narod bili. Ako se po vrimenu nisu skonçali, ili prominili, tako treba da se znade, i kojim su jezikom govorili. Za sada je dosta znati, da su Ilirci u Ilirii jurve godine od stvorenja svita 2637 svemu svitu poznati bili. Sva ova obʃirnie, i temeljitie opisana nahode se kod Ivana Śveara (Ogledalo Iliriuma II. i III. str.) kod Mate Petra Katançicha (De Istro c. b.) i kod Sebastiana Dolci (De Illyricæ Linguæ Vetustate, et Amplitudine) kako i kod Frane Mar. Appendinia (De Præstantia Linguæ Illyricæ.)

Ovdi samo toliko imam Ti spomenuti, da Katançich Ilire izvodi od *Trakah*, a Śvear Trake od Ilirah. Dolci uzimlje jedne i druge za jedan Narod Ilirski, premda su Ilirci od Dodonima, a Traci od Tirasa potekli. I ovo je priliçno istini,

jerbo su u govoru malu razliku imali. Njima su jednorodci i *Mozohi*, od kojih u slidechem listu. S' Bogom.

ASAN-AGA I NJEGOVA LJUBA.

Asan-Aga s ljubom besidio
U po nochi na meku duſeku:
" Mal-Kaduna, virna ljubo moja!
Ali rodi, ali u rod odi;
Ali chu se ja oxenit' drugom. „
A ona mu mlada odgovara:
" Gdi chu rodit, kad mi Bog nedade? „
A kad Ago riçi razumio,
Ode junak, isprosi divojku,
I odoſe svati po divojku.
Zdravo svati doſli do divojke,
I zdravo se natrag povratili;
Kad su doſli dvoru na poglede,
Asan-Aga brata dozivao:
" Karanfile, moj mili brajene!
Ajde naprid prid svima svatovim,
Pak pogubi virnu ljubu moju,
Ljubu moju, a nevistu tvoju;
Ako li je ti pogubit necheſ,
Ja chu, brate, pogubiti tebe. „
Na ino se njemu nemogaſe,
Vech on ide da pogubi neku.
Daleko ga neka ugledala,
Joſ je dalje pridanj iſetala,
Za zdravlje se ſ njime upitala:
" Dobro doſa, moj dragi divere! „
Serdito joj diver odgovara:
" Ukloni se, neko moja, s puta,
Xestok konjic da te nesatare,
Britka gjorda da te neobrixe,
Zao diver da te neokara. „
Al' se mlada jadu ositila,
Pak diveru svome govorila:
" Nut', divere, moj zlatni perstene!
Nesici me po svilenu pasu,
Vech me sici po bilome vratu;
Jera mi je çedo pod pojasom. „
Tako ona tijo govorechi,
Çedo malo pade na zemljicu,
Malo çedo, jedna muſka glava.
A kad vidi mladjeni divere,
Odma bratu na muſtuluk terçi:
" Men' muſtuluk, moj mili brajene!
Men' muſtuluk, tebi çedo malo,
Çedo malo, jedna muſka glava! „
A kad bratac riçi razumio,
Lipo bratac brata darivao:
Darova mu konja ispod sebe,
I divojku, koju vodi za se;
Uze ljubu pod desno pazuo,
Dite malo u skut od dolame,
Paka joj je junak govorio:
" Lexi tune, draga duſo moja,
Jer si mi se verlo umorila
Svom diveru pirak spravljajuchi,
Meni malo çedo radjajuchi. „

NIKOLIKO NARODNIH POSLOVICAH.

Na kraju je bat nasadjen.
Nevalja ni ſuplja boba.
Nije svaki dan Boxich.
Svi su na jedno berdo tkani.
Komu Bog, tomu svi Svetci,
Zaludu je prostran svit kad cipele tiſte.
Nisu psi krivi, ſto konji cerkivaju.
Svaka çizma nepristaje na svaku nogu.
Dobro se daleko çuje, a zlo i dalje.
Derx' se kume zida.
Druga doba druge chudi.
Od zla duxnika i koza brez mlika.
Što je odviſ, ni s kruhom nije dobro.
Maçjim çapetom xeravu odprechivati.
Posli boja svi junaci.
Nek je kruha, biti che zubih.
Ima çetiri noge, i joſ poserche.
Kaſa majka naſa.
Gorom prodje, a derva nenadje.
Mlad misec svu noch nesvitli.
Mux u sluxbi, a xena u tuxbi (oba jednaka.)
Nadaj se tugjoj kaſi, ali tvoja neka u loncu bude.
Nehrani polje, nego njiva.
Jedna riç nije poslovica.
Ribar ribara iz daleka vidi.
Posiçen dub kamo se nagne, onamo i padne
Çavka, i zla xena, ſto se viſe pere to je cernia.
Kod ciganah je voda izgorila.

S. S.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 48. — IV. GODINA

NA 29 STUDENOGA — 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DOMACHE LIKARSTVO.

Groznica.

U ovoj naʃoj Dalmaciji, i gdi neima blata ni bare, groznica svake godine viʃe ili manje navaljuje, osobito iza litne xege i suʃe, kad padaju kiʃe i zaladice. A buduchi ona punó ljudih privaljiva, za to mi se veoma vridno çini ovde ʃtogod o njoj govoriti, da prosti naʃi ljudi, koji do jasprih i do likara teʃko mogu dochi, poznaju, ʃta je ona, i kako bi se od nje mogli najpristupnije braniti, i liçiti.

Pod imenom *Groznica* razumi se jedna bolest, koja na put jedne prolazkice na mahove, i na rok dolazi i odlazi. *Studen*, *vruchina* (oganj), i *pot* (znoj), to su tri osobita njezina druga. Najpervo studen napada, pak oganj, najposli pot udara.

Likari na nikoliko verstih groznicu razluçuju. Koja za 24 sata (ure), aliti, na sav dan i noch po jedan put vata, to oni zovu: 1. *groznica svakdanja* (taljanski: *febbre intermittente quotidiana*). Ona najçeʃche izjutra nadolazi, drugda po podne, s veçera, obnoch; traje (dura) po 6, 7, do 12 satih; redomice svaki dan na rok, ili malo poprie pristigiva dok sa svim nepripukne. 2. *Groznica trodanja* (*terzana*) svaki trechi dan navracha se, iliti, jedan dan napada, drugi miruje (stane), trechi opet privata. Ona zanajviʃe na dva tri sata prid podne pojavlja se, drugda po podne, a njezin nasert (*accesso*) najviʃe dvanaest satih duxija. 3. Groznica *çetrodanja* (*quartana*) iza svakoga naserta, koji nigda prike 12 satih ne pridura, dva dana uzasobice miruje; najviʃe po podne, i na izmak dana naserche. 4. *Groznica petodanja* (*quintana*) nakon svakoga naserta (iliti napada) po tri dni ostavlja; a 5. *groznica ʃestodanja* po çetiri dana ostavlja. Ove dvi poslidnje verste groznice u ritko desivaju se.

Broji se joʃte *svakdanja dvostruka*, *trodanja dvostruka, i çetrodanja dvostruka*. Perva, dvostruka biva, kad se na dan po dva puta dovezuje; druga, kad se na svakdanju izmetne, ama nisu joj svaki dan naserti jednaki, nego se dva i dva tako slaxu, da jedan dan rastavlja one, koji jedan drugomu prilikuju. A çetrodanja kaxe se da je dvostruka, te ʃto za dva dana uzasobice prima se, trechi ostavlja.

Joʃte likari dalje groznicu osnuju. Neka naʃi seljani i ovo znaju, da gja gja groznica xesti se, baca u mertvilo, u bunilo, u drim, naprasno umertva, pogibna postaje; drugda vara, to jest, na misto redomice navaljivati sa jexurima, studeni, vruchinom, i potom, rupi sa gerçima, crivoboljom, xeludoboljom, zuboboljom, bljuvanjem, i t. d. te ko nije viʃt, slabo ali nigda nerazaznava, je li to skrovita groznica, iliti *varalica*, *laxica*, *zalica* (po taljanski: *febbre larvata*, *perniciosa*), ili koja druga naçinba.

Prava, javna groznica, bila svakdanja, trodanja, i t. d. evo kako çovika priuzimlje: glava ga zaboli, snaga mu malaksa, neraçi mu se, neori, tupo boli ga po nogama i rukama, çesto ziva, koçi se, lice mu prismagne, poblidi, privataju ga jexurine, izebu mu uʃi i nos, ispod oçiju pomodri. To se sve u poçetku dogadja: za tim studen

sa legjah priotme mah, pak se po svemu tilu raspruxa; tada se bolestnik ſchuchuri, uzderma i uzderche, koxa mu se jexi, kucka mu zub o zub, zapiche se, suhi ga kaſalj muçi, xedja ga mori, drugda stuxi mu se, i okrene rigati, i bljuvati. Ta studen obiçno po jedan dva sata, drugda po ſest satih i dalje protexe se.

Kad vruchina zateçe, malo po malo blidocha odlazi, rumenilo na obrazu prispiva, koxa svoju naravsku boju (kolur) pridobiva, oçi svoju xivarnost priuzimlju, nemochnik spervice chuti u sebi jednu ugodnu toplinu, koja pak prisnaxuje, i izverne se na neugodnu zaparu; ukoçena mu se uda raspuſtaju, tres ga popuſta, lakſe i dublje diſe, udari mu pot najprije na obraz, na persi, na terbuh, pak po ostalom tilu; umiri se, slexe se u njemu kerv, snaga mu se povrati.

Poſto groznica odumine, ako nije starna, çovik bude zdrav kolik da mu nije niſta bilo; ama iznovice drugi, trechi dan, ili kaſnje po nikoliko redih, ista ga bolest sverche, dok se ona sa svim nepritergne. Kadgod, poſto se potrojiçila, popetojiçila, posedmojiçila, to jest, nakon trechega, petoga, sedmoga naserta sa svim nestane je, a to bez ikakovoga lika; ali najviſe, ako se çovik neliçi, ona joguni se, dugo muçi, i savlada posve.

Za studeni valja bonika dobro pokriti, grijati, davati mu piti vruchega kakvoga picha, na jedan primer, vode od metvice, ali ljubice, cvicha lipovoga. To se gotovi ovako: u jedan lonçich ulije se vode, te se k vatri pristavi. Kad voda uzvari uspe se u nju po po ſake reçenog lika, pak se to posli nikoliko çasah procidi. Ako li bolestnika xiga u persim, jali u drobu, to bi ga piche viſma raspalilo. U tom dogodjaju bolje je da pije vode od jeçma, ili vode od sliza biloga (*Altea*) varenoga. Dok ognjiçá, to jest, dok ga oganj derxi, neka ladne vode pije ako je xedan, i sa sebe skine suviſne pokrivaçe, pak opet nek se pojaçe pokrije kad poçne se znojiti, i mlake vode poviſe spomenute pije, ako pot slabo udara. To se tako ima on vladati dok ga groznica derxi, da mu polagana; a kad ona stane, ako likara pri ruci nebude, moxe se on liçiti na slidechi naçin:

Kako nasert odadje, ora je primiti se priliçnih likovah, da se na dalje nenavracha. Nego che çovik teſko i kroza nji izdobriti, ako od sebe neotisne, ili neodkloni se od uzrokah, koji groznicu poradjaju, ili je uzderxaju i potpaljuju. Dobro je ugodnoga i laganoga se ponla dovezati, naſetati se, na konju jati, prie mraka u kuchu se svernuti, priliçno oblaçiti se. Naopako je priko mire jisti i piti, na polju, na rosi, na vlagi lexati i spavati, na kiſi putovati, verlo raditi.

Izmedju svijuh likarijah od groznice, broji se da je najkripostnija kora od *kine*, i *kinin* ſto je od nje sok. Toga ima u svakoj likarnici (ſpecjariji), i to se pripravlja i prodaje po likarskom zapisu (receti); ama je skupo, i mnogim seljaçima stanje nedonosi da onako troſe. Za to ovde chu opomenuti na drugu kakvu likariju, koja se brez ſtete dobiti moxe.

Gosp. D.r Vice Giadorou privridni likar Šibeniçki, 1831 god. dao je u gradu Milanu jednu svoju knjixicu peçatati, [1] u kojoj po taljanski dokazuje, da je liſche i smola maslinova priki lik od groznice. On poçimlje onu svoju knjixicu ovako: " Videchi gdi u ovom gradu (Šibeniku), i okolini, izmedju bolestih, koje se obiçno pojavljaju, groznica najviſje nadvata; i dalje videchi, gdi je zanajviſe prostaci zapuſtaju, ili ſto nisu viſti gorkim pitomim travama i stablima za njihovo izliçenje zgodnim, ili ſto iz linosti neche da ji beru, ja sam vech 1828 god. nastao iziskivati po koje gorko stablo, koje se izobila nahodi, svako poznaje ga, i po nikako nauditi nemoxe. Nijedno gorko stablo, koje obilno ove pribivaoce okruxava, nisam bolje mogao na um uzeti, ſto pitomu maslinu (*Olea Europea Linnei*), od koje liſche na nikoliko godinah prie izaznalo se, da ima kripost uzbiti groznicu, kao ſto su doistinito viſti likari opazili. " — Ovi izverstni likar dalje piſe, da je dosta putah najprie maslinovo liſche u onoj krajini prokuſao, i njim puno grozniçavih bonikah poizliçio. On ji je uçio skuvati na dva xmula (od prilike) vode po dvi unçe liſcha maslinova usickana, pak to procidivſi piti u tri puta kroz dan. Koji su to za nikoliko danah pili, izdravili su. Gdi je pak vidio, da triba i nemochnika çistiti, najviſe je mora pripisivao. Videchi pak gdi osobito siromasima nezgodno je bilo ono liſche onako skuvati, te mnogi ili ga nisu pili, ili ga nisu znali lipo zgotoviti, nastao im je davati svaka dva sata po jednu, po dvi, po tri (po dobi i snagi nemochnika) drame [2] istoga liſcha u prah sitno stuçena, razmuchena u malo vode, ili vina, te je opazio, da su berxe tim pribolili. Po tom dovijajuchi se, da

[1] *Virtù antifebbrile della* Gomma resina di olivo *risultante dalle sperienze fatte dal Dottor* Vincenzo Giadorou *Medico condotto in Sebenico* — *Milano 1831.*

[2] *U jednoj unçi broji se osam dramah.*

po svoj prilici smola maslinova ima biti kripostnija od lischa, to što se ona gradi od prave mezgre maslinove, kušao ju je [3]), i uvirio se, da ona ne samo što çveršche ubija i siçe groznicu, nego uz to više ili manje iz droba smrad na polje izgoni. On je po jednu unçu i po te suve smole razdiljivao na šest ravnih dilah, i davao je piti u vodi svake dvi tri ure, po jedan dio, i to je tako redomice odgadjao, da bolestnik na tri ure prie naserta poslidnji dio popije. Onim bolestnicim, koji nemogoše podniti gorçinu te smole, davao ju je pomišanu sa dvi drame praha od slatkoga driva (*liquirizia*).

Na jedan primer govorechi, isti gosp. Doctor jednome je nemochniku pripisao jednu unçu smole na šest dionicah razdiljenu, da po jednu dionicu svake dvi ure uzme. To nemochnik izveršivši, dva se puta natrag oçistio, groznica navratila mu se poznije (na manjak), i lagnje, a kad je popustila, opet je ono onako redomice popio, i za tim ga je sa svim ostavila. Nikolikim je samo jedan put onako po redu te smole naredio, i tim su posve pribolili. — Razumi se pak, da su oni sve to uzimali, ne çim ji je groznica popadala, nego kad ji je ostavljala.

Drugi naš likar gosp. D.r Frane *Lanza* iz Splita, na svitlo je 1842 god. u Bolonji u Papinoj jednu svoju knjigu iznio [4]), u kojoj opisuje starine Neretvanske (*Narone*), i boleštine, koje se od one Neretvanske tonje (*miasma*) zamechu. To se on u duboko zadio, i iz duboka pisao za mudrace i likare, tek što je na stranama 140, 141, 142 ništo i na korist prostih ljudih napomenuo, a pristoji se da ovde dodajem. On veli: da ljudi, koji pri baretinama i blatinama xivu, mora li bi verlo ritko jisti mesa debeloga, slana, peçenoga, ribe blatne, divljaçine, što to višma kerv zgrušava, koja je i onako od erdjavoga aera pokvarena. Zdravije je veli, da jidu po malo i na obrok mesa od pitome xivine sa zeljem, sa skuvanim vochem, a osobito sa xutinicom, sa šljivam; da

piju vina razvodnjena dok ruçaju, a kroz dan picha zaladjivajuchega t. j. limunade, ili vode ladne su malo kvasine. O prolichu, i o jeseni kad je najchudljivije vrime, a ljudi najjeziviji, da piju vode od varenoga kostriça. — To je sve dobar svit za odbijati groznicu, ne za prisichi je.

Osim navedenih likarijah, imaju jošte mnoge trave, kojima mogu se bonici od groznice otimati; to su na jedan primir: pelin (*absinthium*), ivica (teucrium chamaepithys), dubçac (*teucrium chamaedrys*), Vladislavka (*gentiana*), kitica (*centaurium*) i t. d. koje se na vodi skuvaju, i ta se voda od groznice pije.

Dovle je sve to reçeno i svitovano seljanima kad nemogu do pravoga likara dochi. Ako im bolest prisnaxi i pozledi se, ako im se zapeçe i nadme jetra, slezena, drob, plucha, okrenu xuçati, i t. d. druge se jaçe likarie ištu, koje samo višta ruka moxe davati, i privijati. Moglo bi potriba biti, na jedan primir, ako se upala (*infiammazione*) gdi svernula, vaditi kerv iz ruke po jedan, po dva, po tri i poviše putah; pijavice na bolechem mistu prilipiti, bljuvalo (*emetico*) dati, i t. d.; ali, ko bi se na tu potribu ositio ako nije likar? Za to, ako se groznica zastarçi, oxesti, dalak, ili podrest obreste, debela nemoch naçini se; ispod vitkih rebarah, ili gdigod zapaçi, triba svakako po likara poslati, i na njega puštati se, a ne na bake, i na çarovnike, koji su više na štetu nego na korist bolechih. E, bolan baje kud pristaje!

Jedni u nas, kad ji ona studen, oni led vata, piju bibera i rakije; a jedni pušçanoga praha i rakije; ili uzmu jedno jaje od cerne kokoši, koja neima nikakve biliške, ocide bilance a ostave xumance, pak namuzu xenu, koja doji muško dite, te toga mlika uliju u onu ljupinu, jošte dva tri zerna svete soli metnu, i opet malo praha pušçanoga, i sve to razberkljaju, te poserkivaju. A kad dalak ili podrest skoçi, osicaju ga, to jest, uzmu jednu sikiru, zamotaju je u jednu kerpu debelu, pak pomalo tuckaju po onim dalcim, pak ti namaxu medom list duvana, ili ako duvana i meda neimaju, a ono grade meç, t. j. jeçmenoga brašna zamišaju u malo vode na ritko, pak to na kerpi rasplešchu, te privijaju. Na jednim mistima po primorju vino vare, što vruche bude, i na volujsku piju ga, pak se zaterpaju çversto; a kad im se groznica ostarçi, obuçeni oterçu u more, pak onako mokri u postelju lexu, ili u slamu zabodu se: a kad im se baci u oganj, onda se svuçu i priobuçu u suho. To su sve naçini liçenja prixestoki, kroz koje istina jedni iskopercaju se i o-

[3]) *Moxe biti, niko nije prie njega tu smolu kušao, jer u razliçnim knjigama likarskim, koje su mi pri ruci nalazim, da su od groznice davali piti samo lišche i koru maslinovu. Likari pišu, da je ta kora kripostnija od lišcha, i to je najpervi dokazao glasoviti likar* Pallas. *I dan današnji namisto kine daje se praha od te kore po po unçe, i po jednu u vodi, ili u vinu, na vas dan.*

[4]) " Saggio storico statistico-medico sopra l' antica città di Narona e lo stato presente del suo territorio, etc.

zdravljaju, ali mnogi se joʃ i na viʃe poboljavaju. Poviʃe spomenuti meç od braʃna jeçmena i meda, neche nauditi; ali ono xestoko piche, ako se koja utroba zapekla, gore che je zapechi, i zapaliti. Berz je od podresta oni melem ʃto se gradi miʃajuchi zajedno ulja, sapuna, i xuçi volujske.

A. Kuzmanich.

CERKOVNA POVISTNICA.

S. Juraj.

(Konac v. b. 46, stra. 233.)

Što se je dovle reklo od ostanakah umerloga çoviçanstva S. Jurja Palestinskoga, smiʃana s ostancim Jurja Alesandrinskoga, rechi se nemore od ostanakah naʃega S. Jurja biskupa Solinskoga. Ove njegove slavne ostanke Bog svemoguchi hotio je uzderxati nezamerʃene s drugima, i nadahnuo Kostantina Velikoga, koi je pridvidio razruʃenje Solina, da jih sahrani od pogibili, prinosechi ih u Pulu od Istrie, od kud pak po naredbi S. O. P. Ivana IV. prinesene su u Rim, kako rekosmo. Ako daklen u sumlji mogu biti ostanke S. Jurja Paleʃtinskoga, jerbo smiʃane s ostancim nakaznoga Jurja utisnuta biskupa Alesandrinskoga; ostanke naʃega Jurja nemogu biti u sumlji, jerbo nigdar smiʃane ni pomerʃene s drugim. Sve dakle ostanke S. Jurja, koje dojdoʃe i koje bi mogle dojti od istoka u zapad, sumljive imadu se derxati, i çiniti. Tri glave Svetoga Jurja koje su od istoka doneʃene, sad na svitu nahode se osim one S. Jurja Solinskoga, koja se nalazi i sada u Rimu. Sve dakle ostanke S. Jurja Solinskoga, koje od Rima dohode, jesu istinite i svete. Takodjer s' druge strane sve ostanke S. Jurja Palestinskoga, buduchi ostale smiʃane s onima Jurja od Alesandrie, jesu barem sumljive.

Koliko paka do ʃtovanja svetkovine S. Jurja biskupa Solinskoga, dosta je rechi, da se po svemu kerstjanluku nenalazi derxave, gdi se neʃtuje S. Juraj. Ovo slavno ime, Juraj, i njegovo muçenje jest uprav ono bilo, koje uxeglo biaʃe s plamenom vire svete i mladoga Jurja, vojnika Diokleciaпova od Kapadocie u Palestini, i odvedega na slavno muçenje u Nikomedii, kako rekosmo. Za ovoga paka mladoga S. Jurja Palestinskoga moxe se stanovito kazati, da pervo XI vika u zapadu nebiaʃe ko bi se od njega spomenuo, nego onda, kad Urban II. Papa god. 1095 upravio biaʃe krixobojstvo u Palestinu pod upravom Godefrida Bullionia; koji pak sastavio biaʃe dvi skupʃtine slavnoga kavalirstva, proziviljuchi jednu Templare, a drugu, S. Ivana kerstitelja. U malo vrimena ove obedvi skupʃtine pruxile se biahu i po svemu istoku i zapadu. Sve dakle ostanke S. Jurja, koje se nahode razdiljene po Europi navlastito, pervo jedanaestoga vika, imadu se derxati za ostanke S. Jurja Solinskoga. Takodjer sve cerkve i otari posvetjeni imenu S. Jurja do vika jedanaestoga, jesu darovati S. Jurju Solinskomu.

Za dojti u poznanje, koliku çast po svima Ilirskim narodim, kraljevinam i derxavam, i koliki poklon uzdixaʃe se od svih kerstjanah, navlastito Ilirskih, naʃemu S. Jurju, dosta bi bilo rechi, nenajti se ne samo grada, dali ni selaʃca, gdi nije cerkve, otara, kipa, prilike njegove uzdignute na viçnju uspomenu od kerstjanskoga bogoljubstva. Suviʃe ovu istinu potverdjuje mnoʃtvo kerstjanah, kojima na Svetomu studencu od priporodjenja postavljaʃe se, i dan danaʃnji postavlja se, toliko muʃkim koliko xenskim, po svima naʃim stranama, priçastno ime slavnoga Jurja Solinskoga. Napokon ovu istinu potverdjuje mnoʃtvo obitiljah, koje diçe se nositi ime S. Jurja, poçamʃi vele prie jedanaestoga vika, kao: Jurich, Jurjevich, Jurovich, Juriʃich, Jurkovich, Juranich, Juranovich . . . . ., joʃ i po Italii: Zorzi, de Zorzi, de Georgiis. Nalazi se joʃter varoʃah, i gradovah, i selaʃcah, derxavah, i planinah, namastirah i po Italii, i po Franci, i po Spanji, i po Ingilteri . . . . koi nose ime naʃega starinskoga S. Jurja, tako da slobodno moglo bi se rechi, nenajti se drugoga svetca u karstjanluku, imenu kojega jesu bile uzdignute tolike cerkve, sagradjeni toliki gradovi i namastiri starinski, kao naʃemu S. Jurju.

Evoti moj dragi priatelju, ʃto sam mogao skupiti sverhu xivota S. Jurja biskupa Solinskoga. Ako bi ti paka xelio na duglje dobiti kojekod poznanje sverhu S. Jurja, proʃtij, kako sam ti s poçela govorio, mudroga Farlata.

O. Kost. Boxich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 49. IV. GODINA

NA 6 PROSINCA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 8 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

KAKO SE UZIMLJE IME

OTAÇBENOST (*PATRIOTISMUS*)

OTAÇBENOST (niki vele Domorodnost, a niki Domoljubnost, i Domoljubje), jest niko unutarnje blago nagnutje prama Otaçbini, iliti Domovini; ovo nagnutje naslanja se drugda, i to çestokrat, na razliçite okolostojnosti, i na razliçita naſa uznaſanja, to jest, na ona, koja se na nas obziru, i koja nas iz blixega, ali izdaljega tiçu. Ali ljubimo kad ikad istu zemlju, njezine plode, i njezine vlastitosti. Ondi smo mnoge dobre dane imali, i ugodno sprovodili; nami je drago, nami ugadja, kada se spominjemo od onih danah, i od one zemlje, ova ista dragost, i ugodnost, koja se na spomenutje naſe otaçbine u nami probudjuje, potexe k' sebi, i mi se rado onamo vrachamo.

Koi se je rodio u pustinji, u gori, ali na planini, onoga ni malo nevesele gradovi, i sela, on nemari za plemenite perivoje, ni za razkoſno urabljene, nasiane, i nasadjene ravnice. Ova su samo jedna sina, jedan slabi osinj od oniziuh, koja se u njegovoj gori, i na njegovoj planini imaju. Njegova je otaçbina pustinja, on se mora opet onamo vratiti; nije glada, ni xedje, nije straha, ni pogibeli, koja bi ga od povrachenja odbila. Stanovnici od Kamçatke, i oni od Grenlandie s jednakom xeljom okrichu u svoje s ledom, i samochom obkoljene kolibe. Oni vide oko sebe u Petrovu gradu, i u Londinu sjajnost, razkoſje, lipotu, i obilnost svega, ali i pak misle na otçinske stanove, i kada se iza dugoga, i muçnoga putovanja k' njima primaknu, serce im od veselja uzigrava, kad ugledaju okoliſ, u kojem su se rodili. Nami je znano u Hervatskom, i Dalmatinskom Primorju, s kakvim veseljem isti primorci na svoje planine od mora, i iz ravnice odlaze, i mi znamo, kako rado Cernogorci po svojim dolinicam, i neplodnim berdusinam pribivaju.

Od potribe usilovani, ili od nezadovoljnosti natirani mnogi ostaviſe otçinski priklad, i naseliſe drugu zemlju, ali nakon viſe godinah omerznulo je njima njihovo, premda od otaçbine mnogo bolje, novoselje, i oni su se opet povratili onamo, gdi su najpervi put svitlost ugledali. Izkuſenost uçi, da se isti zlikovci u svoju otaçbinu vrachaju, premda znadu, da na nje ondi çeka sama smert, ili tamnica, oni neimaju mira, ni pokoja, neimaju zadovoljnosti, ni veselja, nika nepredobitna sila, i neizgovoriva xelja nagoni, da se u otaçbinu povrate. — Otaçbinu muçno ostavljamo. Suze na oçi navaljuju, kada Hervatsko uho çuje riçi: *S' Bogom zemljo! S' Bogom zaviçaju!* —

Mnogo putah jesu nikoja pervinstva, uredbe, zakoni, i osobite slobodnosti, koje nas mame, i potexu u naſ zaviçaj. U njemu je drugda ono, ſto nam je najdraxie, i najmilie: roditelji, dica, rodiaci, i priatelji (Cicero de Officiis).

Rimljani nazivahu Divjacim (Barbari) sve narode, koji nebiſe Rimski gradjani. Rimsku oholost zazbilja, i podpuno bilixe riçi Scipionove. *Patriæ fumus lucentior alieno igne*, to jest: Bolje svitli dim u svojem zaviçaju nego oganj u tugjoj zemlji. O koliko su Xidovi bili zaljubljeni

u svoje okolise! Serce probadaju njihove riçi, koje nam prorok Gospodinov napominje govorechi: *Sverhu rikah Babilonskih, ondi sidismo, i plakasmo, kad se spominjasmo od Siona: na verbe obisismo organe nase. Koji nas odvedose, i zasuxnjene derxase, govorise nami: Pivajte nam Pismu od Siona. Kako chemo pivati Pismu u zemlji tugjoj. Ako bi ja na te zaboravio Jerusaleme! Zaboravila se desnica moja* (Ps. 136. 1-6.)

Vruchi stovatelji narodnih svojih ustavah, i zakonah jesu ne manje Francezi, nego Inglezi; tako se ponose Amerikanci, i Svicerí s njihovim slobodnostima. Hervati hvale svoje gradske Prave, i Povelje, i Magjarim nije spodobna plemstva, ni priliçne plodnosti zemlje izvan Panonie. Ovo prilipljenje k zemlji svojih otacah, i ovu narodnu ponositost obiçajno hvalimo, i nazivljemo imenom ljubavi *Otaçbine*. Tako vi ljubitelji Domovine zovu se danas kod nikojih Hervatah *Domoljubi* [1]) Nimaçki mladichi puni serçanosti dadose sebi ime *Domoljubah*, kadno popadose oruxje na onaj glas, s kojim je Fridrik Vilhelm godine 1813 svoj puk na boj suprot obchinskom nepriatelju pozvao. Moxe li se pak imenom otaçbenosti nazivati spomenuta ponositost narodna, prazna ljubav, i prilipljenje k zemlji, na kojoj smo rodjeni, i gdi smo najpervo veselje xivljenja uxivali? Prava ljubav otaçbine nije stvar od tilesne chuti, kratkoga ugrijanja i za malo trajajuche serçanosti. Uxganost kako naglo plane, onako se naglo i ugasi. Prominive su misli, prominiva su nakanjenja, i mnenja çoviçanska; najvruchi domoljubi postaju drugda izdaice domovine.

Prava ljubav otaçbine nepokaxuje se kroz huljenje obstojechega reda, svake naredbe, i zapovidi, koja od vladarstva izlazi, a jos manje kroz prosipanje psostih, i pogerdah suprot Cerkvi Katoliçanskoj, kako nasega vrimena çine u Nimaçkoj Rongeanci novi Nimaçki katolici, koji ukidaju najpervo viru, pak za tim kao bezsvistni govorusi, i vertoglavi tlapavci hvale novo. Nimaçko Katoliçanstvo s njegovim, kako se njima çini, bistrim, i çistim naukom, s njegovom ljubavju, s njegovom mirnostju, i podnasanjem, kako da bi ova u drustvu çoviçanskom obstati mogla brez vire, oni kao domoljubi, i otaçbenici hvale, i uzvisuju svoje novo Katoliçanstvo, a medjutim traxe, da podkopaju, i ukinu svaku poglavarsku oblast duhovnu, i svitovnu (vidi Frankf. Journal 8 Junii 1845).

(*Sliditche*)

Sime Starçevich

[1]) *Misi, i medvidi, vrebci, i lastavice spadaju u broj domoljubah: misi se rado vrachaju u svoje skulje, i medvidi u svoje spilje; vrebci, i lastavice najradie oko ljudskih domovah gnjizda grade, i pribivaju, ovo su njihovi domovi.*

Odgovor

Dra Gjure Agustinovicha zagrebuçkim resetarima svoje knjixice: Misli o Ilirskom pravopisu.

Moje naçelo biase i ostaje neupuschati se u nikakovu kod nas polemiku dotle, dok god ostane takva, kakva je. — Ko kritikom drugog poduçava, zahvalu zasluxuje, ne pako, da se s njim upuschamo u polemiku ponasinsku; ko pako sto drugo namjerava s kritikom, nije vridan, da ga udostoimo odgovora. — Ali kad resetar tako nerazumljivo pise, da neznamo, dali iz miloserdja siromasnim spisateljima milostinje dili, ili se serdi, da mu nije uskipila vrucha slavjanska kerv, onda smimo xaliti, sto ga nismo razumili. Zato je i meni od velikog xalenja xao, sto nije resetaru moje knjixice (*u 5knj. kola*) uzbunila se slavjanska kerv, jer bi nam moxe biti bio dokazao: kako jedini Hervati nisu jos uvidili, da samo ono, sto je zlo, nikada pako ono, sto za dobro priznajemo, koga uzaoças (*prenaglo i nevrimeno*) moxe stignuti. Od mene bi mu prosto bilo takvo dokazivanje; ja mu se nebi mogao protiviti, ma on Bog zna kako svoje pero proti meni naostrio, jer navadno perom gusjim nepiseni, nego perom od çelika, pa gdi bi on ostrio, tu bi ja morao strugati, a meni je milije, sto putah mukom promuçati, nego se upuschati u takva struganja, i tomu sliçna ustipkivanja. —

Ja evo izneviri moje naçelo, neupuschati se u ponasinsku polemiku, ali to jedino zato, sto sam:

1. Tilom i dusom pravi Hervat i uslid toga cil cilcat katolik, pa nemogu podnositi, sto gospodin resetar u 5 knj. Kola proglasuje prid svitom, da sam *reformirac*, jer me je strah, nebili ko pomislio da sam *luteran*, koji se je zakonima Hervatske usperkos u Hervatskoj ugnjizdio.

2. Jer nas narod ljubim, i za svetu smatram duxnost koristiti mu, neskoditi mu pako niposto ni pozitivno ni negativno. Skodio bi çini mi se,

negativne barem, kad bi promeçao, da je to jao i pomagaj za nas, ako se budu u naſoj literaturi knjige " *plemenitim načinom spisane*, *pune* " " *razbora i dostojanstva* [1]) " nedostojanstveno t. j. posperdivanjem [2]) i t. d. kritizirale. Takve kritike i tem sliçao haratanje uçini che, da che mnogi ljubiti narod i narodnost, a neſtovati one, koi bi mu morali biti mili i dragi kao i narod i narodnost. — Nije svakomu svatko u svaçemu auktoritet niti je sve ono, ſto recenzent kaxe a nedokaxe sveta istina. — zato gospodo recenzenti! manite se tega, jer vam drugi put nechu odgovoriti. - -

POSLANICA

I.

OD MOZOHAH I RUSAH.

Mozohi snihodechi od Mozoka bili su najpervi stanovnici Paflagonie, i Kolkide od istoçne strane cernoga mora. Oni su po svidoçanstvu Strabona (l. 12. de Ponto) i Josefa Flavia (Antiqu. Judaic. l. 1. c. 4.) iz Paflagonie preſli u Kapadociu, kada su imali i svoj grad, koi se zvaſe *Moha*, i *Mezaha* u jeziku Kapadoçkom.

Moskovi iliti danaſnji *Russi* nisu isti *Mozohi*. Rusi jednorodci Mozohah snihode od Rifata sina Gomorova. Tako iz Mojsesa, i drugih spisateljah izvodi nje Tirin, i Kornelio a Lapide. Ime *Moskovah* jest stoperv iz dvanaestoga vika uzeto od Gergura Dugorukoga sina vojvode Vladimirova, jedno i drugo obſirnie izpiſuje Dolci, §. XIX. XX. XXI.

Mozohi, Paflagonci, i Rifei iliti Rusi, kako i Gete njihovi po Magogu rodjaci, odkada su bili cerno more nadviſili, i u Europu doſli, svi skupa zvali su se *Skite*, a potom *Sarmate*.

Od Mozohah, Paflagonacah, i od Medah Ilirah znano je iz dogodovſtine od rata Trojanskoga, da su jedni i drugi Gercim u onome ratu suprot Trojancim mnogo, i virno pomagali. Cichu svoga junaſtva, i virnosti bihu joſ u ono vrime rata od Gerkah nazvani *Henete*, koja riç po svidoçanstvu Pavla Diakona (De Gest. Longobard. l. 2. c. 14.) i Ivana Jornanda (De Reb. Get. c. 29.) u naſ jezik zlamenuje *Slavu*. Odovuda toliko s oni koliko s' ovi kraj Dunaja stanujuchi jednorodni, Skite, Sarmate, Gete, i Ilirci zadobiſe ime *Slavjanah*, *Slavenah*, *i Slovinah*.

Medi Ilirci poslie razorenja Troje nehotivſi se u svoju zemlju provratiti, odoſe pod imenom *Henetah* s vojvodom Antenorom priko mora tja do danaſnjih Mietakah, kadi osnovaſe *Veronu*, *Bnetke*, *Ravenu*, i druge mnoge gradove. Ovdi bihu prozvani misto *Henetah*, *Veneti*, *Vendi*, *Venidi*, i *Venedi*. Tako piſu, najstarii spisatelji Herodot (l. 1.) i Homer (Iliad. l. 2. c. 5) a za njima i Livio. (Dec. 2. l. 1. c. 1.)

Istim naçinom, i Mozohi Paflagonski doſavſi u polunochne strane bihu prozvani *Veneti*, *Vindi*, i *Venedi*.

Od potopa do razorenja Troje znamo otce, i perve potomke sviuh jednorodnih naſih narodah, *Dodoneah*, iliti Ilirah, *Trakah*, *Mozohah*, *Rifeah*, ili Rusah, i Moskovah, *Getah*, *Skitah*, i *Sarmatah*, ali med njima od *Serbaljah* ni traga nenahodimo. Dakle istinito mora biti, da Serblji nisu Otci od nijednoga gori spomenutoga naroda.

Poslie razorenja Troje, ſto se je dogodilo s naſim prikodunavskim jednorodcim, nije nam od potribe znati. Ako su tu Serblji iz njih iziſli, to che dogodovſtine od poslidnjih vikovah kazati. Od Ilirah poslie Troje do *Scylaxa* kroz 580 godinah od njih nikakove uspomene starinski pisci neçine, premda je ime *Iliri* godine od stvorenja svita 2637 svemu svitu znano bilo.

Ovoliko sam Ti hotila od Ilirskih jednorodacah sobchiti, neka znadeſ, kako svima jednako pristoi ime *Slavjanah*, i *Slovenah*, premda inostranski pisci obiçajno Ilire s desne, a Slavjane s live strane Dunaja postavljaju.

II.

OD ILIRAH.

Za poznati, kako se je kolino Ilirovo razſirilo, polak onoga, ſto Apian piſe, imaſ znati, da je *Autario* sin Ilirov imao dva sina *Panona*, i *Skordiska*.

Panon imao je sina *Tribala*, od koga biſe nazvani Tribali stanovnici u Ilirskoj med Dardanim, i Mezim. To nam kaxe Plinio (l. 3. c. 26.

---

[1]) *Rieçi g. recenzenta.* (5 knj. kola)

[2]) *Ni napnid ni nazad, jer ga upravo ovdi ti nema.* (*hor. slav. dalm. novine.*)

Tko hoche historiju pravopisah naſih da piſe, neka si pribavi i ovu knjixicu. (5 *knj. kola.*)

stvari koje nezasluxuju odgovora:

sic! (*u ime secera*).

mogli bi smo opet u obraz. (5 *knj. kola.*)

et. l. 4. c. 1. et. 10), s ostalim porodom, kako piſe Bonfiny (Dec. 1. l. 1.) preſavſi Panon preko Dunaja, i otvorivſi sebi put uz Dunaj za Tuiskonom, sagradio je kod Tise *Agriu*.

Panon po mnenju otca Bedekovicha (part. 1. c. 22.) imao je sa svojim narodom preseliti priko Dunaja od godine poslie obchinskoga potopa 943 do 1043, indi pervo razorenja Troje, koje se je sluçilo god. 1164. I tako Iliri joſ pervo razorenja Troje doperli su ne samo do Dunaja, nego i priko Dunaja. S' desne strane prid sobom neimahu nikoga, jerbo one zemlje pervo njihova doſastja nebiahu napuçene, a s livo strane imahu same Tuiskone za kojima napridovaſe ovi isti, a za njima, i pram njima Skite, iliti Sarmate, znano je pak iz poçetka, da su u Epiru, po otocim, i u Peloponesu, kako i u Atiki Gerci svoja stajaliſta utemeljili.

Kako su se uzmnaxali Ilirci, onako su napridovali takogjer Gerci, i Tracianci. Kroz ova uzmnoxanja postajala su nova samostojna vladanja, i kraljestva, koja su drugda med sobom i rate imala. Od bojevah u koje polak dogodovſtinah biſe i Iliri zapleteni, samo nikoje ovdi privodimo.

Paval Vitezovich polak starinskih svidoçanstvah piſe, da su Iliri godine poslie stvorenja svita 3414, imali rat s Macedoncim. Oni isti Iliri godine 3443 bihu pobieni od Megabiza vojvode Daria kralja Perzianskoga, koga je poslie Astragora kralj Trakah, i Ilirah srichno nadvladao.

Po raçunu Brietia kralj Macedonski Aminta godine 3686 morao se je Ilircim podloxiti, njegov sin Perdika godine 3690 poginuo je u ratu, koga je imao s Ilircim. Iliri godine 3696 izgubivſi u hervanju najednom 7000 vojnikah uçiniſe mir s Macedoncim, i povratiſe gradove, koje im biſe oteli.

Filip otac Alexandra Velikoga uçinivſi mir s Ilircim godine 3,692 uzeo je za xenu Olimpiu kcher Neoptolema kralja od Epira, indi kralja Dodonskoga, iliti kralja Ilirskoga. Isti Filip godine 3616 porobivſi Atea kralja Skitah, kad se vrachaſe, na putu doçekan od Tribalah, u hervanju zadobi jaku ranu u stegno, k tome izgubi 20,000 kobilah, koje biaſe kod Skitah ugrabio.

Alexander kralj Molosah udario je priko mora u Italiu i predobivſi Lukane, i Samnite uçinio je mir s Rimljanim godine Rima 429, i zatim poginu u vodi (Liv. Dec. 1. l. 8. c. 21.). Ovaj rat pokazao je, da je kraljestvo najpervo zvano Dodonsko, zatim Molosko, potlam Epirsko, i Albanasko bilo jako, i moguche, jerbo je imalo pod sobom Epir, i Dalmaciu.

Alexander Veliki polak Brietia postao je kralj Macedonski godine od stvorenja svita 3679. U vrime Aleksandra Velikoga Iliri imali su osim Epira i druga kraljestva: On je razbio Sirma kralja od Tribalah u Srimu, ali, jerbo se Sirmo zdruxi s Trakim, Aleksander biſe odbien, i protiran iz kraljestva Tribalah (Supplementum. Q. Curtii). Aleksander imao je posla i s drugim Ilirim; on je boj bio s' Klitom Bardilom kraljem Peonskim od Macedonie, a Peoni biſe Iliri, tako rávno s Glauciom kraljem Talantah, s Autariatim, i s Lagarom kraljem Agrianah u Panonii. Berosus (in Fragment. l. 1. piſe,) da Maza sin Aramea vojvode oniziuh Ilirah, koje Panon biſe priko Istra naselio, imadiaſe pet vojvodah: *Geta*, *Daka*, *Banona*, *Briku*, i *Tinu*, od kojih i toliki narodi, za nerechi Puci zadobiſe svoja imena. Ovi Iliri Henete zdruxeni s Mozolim iliti Henetim Paflagonskim odoſe tia do Skandinavie; odonud povrativſi se prama poludnevnim stranam prozvani *Vendi* sagradiſe god. 3990 u Austrii *Vindobonu*, t. j. danaſnji Beç (Sebast. Inspruger Histor. Austri . c. 2. §. 2.), oni sagradiſe i *Vindonisu* u Helvecii, i mnoge druge gradove ne samo u Austrii, i Bavarii, nego i u istoj Inglezkoj, i Francezkoj zemlji. Tako piſe Julius Cesar l. 3. et l. 7. Plinio l. 4. c. 18. Ptolom. l. 2. c. 8. jerbo su se poslie bili i u one strane potegnuli, kako poslidnja vrimena posvidoçiſe. Iliri dakle joſ pervo porodjenja Isusova biſe gospodari od mora Egejskoga, od Macedonie, i Tracie po svima derxavam, koje lexe med Dunajom, i med morem Adriatiçkim tia do vrila Dunajskoga, i do planinah Juliovih, paçe joſ i s onu stranu Dunaja. Nije se dakle çuditi, zaſto su Rimljani tolike derxave pod samim imenom *Illyrium* za derxave jednoga naroda derxali, i obchenito sve stanovnike *Ilire* nazivali, premda su u njima Ilirci razliçita vladanja, i kraljestva imali. Ali povratimo se joſ jednom na kraljestvo Dodonsko iliti Ilirsko u Epiru.

Ilirci u vrime Aleksandra Velikoga bili su tako jaki, i moguchi, da isti Aleksander nije mogao nje predobiti, niti je brez njih smio u Aziu suprot Perziancim stupiti; zato je radio, da se naj pervo s njimapravo spriateljiti moxe, za ovu sverhu udao je sestru svoju Cenu za Lagarakralja Agrianah, uzeo je u pomoch iste Agriane, i Ilire, i doſavſi u Aziu, ter hotiuchi udariti na Perziance, nagovara na boj najpervo Ilire i Agriane (Q. Curt. l. 3.), zatim s' Ilirim i Agrianim otimlje Arbelu grad Perzianski. (Q. Curtius l. 4.). Aleksander predobivſi s Ilirim sav svit umire u Babilonii, i njegovo vladanje propada, ali Ilirci joſ u svojim kraljevinam stalni stoje, kako cheſ u drugom listu ſtiti. S' Bogom.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 50. IV. GODINA

NA 13 PROSINCA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NOVI NAÇIN PROTRESANJA KNJIGAH.

Po dobroti jednoga vridna domorodca doſao sam na znanje, da me je netko u “ Podunavki „, broj 14 od $^1/_{13}$ Travnja 1844 u çlanku: dopis iz Zagreba, porad mojih na svitlo iziſavſih knjigah silno protresao. Moja perva ſkerb biaſe, da si taj list dobavim, da iz njega moja pomanjkanja vidim, i da se ſtogod nauçim. Ali bo moje znaxeljstvo biaſe kruto hinjeno, buduch da taj dopisnik iz Zagreba, nije si truda uzeo, moje knjige protresti ili razsuditi, nego je moju osobu pocerniti i pogerditi hotio. Zaſto? — Sad chemo iz njegovih riçih doznati.

Taj uçeni dopisnik vech iz samoga naslova mojih “ dramatiçkih prevodah „ ovako gata: “ Ja se nechu puſtati u protresanje unutarnje (!) cjene ti (!) djela (!), jerbo ij (!) *nisam joſ proçitao*. „ (Dakle najprie se knjige protresuju, pak se onda ſtiju? — To je doisto najprikladnii naçin za razsudjenje literarnih delah, kad recensent netreba nego samo naslov knjige promotriti, da temeljitu i pravednu osudu o cilu njezinu saderxaju izrekne!) — „ No derxatchu se samo jedne stvari — naime ortografie. „ (Koje? kad joſ nikakve obchenito ustanovljene neima. Alfabet nije ortografia.) — „ Da bogme, vrime od reformacie joſ nije proſlo kod nas: „ (To svi znamo, i zato je velika derzost tudja dela bez uzroka ſaniti.) — „ jedva ſto (!) je “ Danica „ izvela (poçela a nedoverſila) texkim mukama (!) reformu, koja juxni zapad Slavena (!) priblixuje ostalomu sjevernomu zapadu slavenstva, „ (Misle li neki knjixevnici, da su oni to izopaçenjem naſih sklanjanjah i sprezanjah, ili uvedjenjem çeskoga Ěa dostignuli? — Mi imamo svoje vlastite deklinacie i konjugacie, pak nam netreba tudjih, naſ jezik kvarechih uzimati, jer bo u tomu neobstoji literarna uzajemnost, da ja na svoju ſtetu ono od drugoga posudim, ſto vech bolje imam, nego da ono uzajmim, ſto neimam i nuxdno potrebujem, ili ſto se s duhom moga jezika slaxe.) — “ eto ti opet g. Rukavinu (!), koj (!) je u svojoj glavi pronaſao, „ (Xao mi je, da se s tim ponositi nemoxem, buduch da su Dalmatini jur mnogo prie mene suglasnike predvostruçivali, i da je Appendini u svojoj gramatici vech o tomu nauk dao.) — „ da ta reforma joſ nije saverſena, (tko sgradu i duh naſega jezika ikoliko razumi, mora to potverditi.) — “ nego da treba na naçin talianskij, „ (i svih izobraxenih jezikah) — „ predvostruçiti njekoje samoglasnike, “ (ovdi je dopisnik zlo gatao, uzamſi samoglasnike namisto suglasnikah)—„ za da se tim naznaçi udarenje (!) predjaſnjeg “ (i slidechega) — “ samoglasnika.. „ (Da bi bio dopisnik moje knjige nepristrastno proſtio, naſao bi i druzih uzrokah, zaſto i gdi se suglasnici predvostruçiti moraju, kako sam to jur u predgovoru mojih “ Naputjenjah za delotvorno xivljenje. Terst 1845. „ u kratko naznaçio.) — “ A tu reformu poduze g. R. na svoju ruku, (jer bo je sasvim nezavisan od Zagrebaçkih knjixevnikah, i misli, da je svakomu slobodno svoje mnenje za obchenitu korist izjaviti.) — “ bez da je koga pitao, „ (tkoga je dopisnik pitao, kad je ovaj

klevetni çlanak pisao?) — " ili slufao savjet, „ (çii? — Moxebit da dopisnik taj savjet u povratku moje male gramatike misli, koju sam bio " Matici Zagrebaçkoj „ ponudio i opet nazad uzeo? — Ali bo u odgovoru druxtva çitaonice Zagrebaçke nestoji ni∫ta o tomu savjetu. — Vidi ilirske narodne novine broj 77 od 24 Rujna 1842.) — " da odustane. „ (Od çega?) — " No, kako moxe g. R. u knjixestvu na∫em kao Deus minorum gentium „ (to se zna, da nemogu svi tako uçeni i proroçkim duhom obdareni biti, kao dopisnik iz Zagreba, koi iz naslova knjige kao ciganka iz dlana gata)" — metnuti se u pozituru reformatora „ (to su samo neki literati mogli, koji u ono vrime na∫ega jezika jo∫ zadosta neznado∫e?) —" to nikako dokuçiti nemoxemo! „ (Ni mi!) — " Tko oko reforma (!) misli i radi, neka pervo (!) dobro promisli, jest li reforma njegova zaista *vremenu shodna*, *neobhodno nuxna*? „ (Buduch da po momu osvidoçenju Zagrebaçka gramatika nije ni jeziku ni vrimenu na∫emu sasvim shodna, zato mislim, da je neobhodno nuxdno bilo, da se put pokaxe, po komu se zapoçeta reformacia dover∫iti moxe, za da se na∫ prekrasni jezik jo∫ duglje nekvari.) — " Tako neka g. R. pazi, da nenagazi „ (na ljude, koji osim svoga, niçije mnenje neuvaxuju, i bez razlike sve hule i progone, ∫to po njihovoj chudi nije) — „ i prie odustane, „ (Od çega? Moxebit istinu kazati, ili pogri∫ke gramatiçke odkrivati?) — " nego pobuni svjet protiv sebe (!), „ (kao ∫to ga je dopisnik iz Zagreba pobunio?) — " i izprazni kesu svoju na ∫tampanje knjigah i t. d. „ — Kako je taj dopisnik na moju kesu dospio, to neka Bog znade! On je rekao, da che se samo ortografie derxati. A gdi je ortografia ostala, premudri re∫etaru? Gdi je duxnost nepristrastnoga recensenta, da svoje ∫tioce, ako stvar dovoljno zna i razumi, u kratko i temeljito o tomu izvisti, ∫to u knjizi dobra ali neizversna imade; da spisatelja, gdi je zasluxio, pohvali i proslavi, ili da ga uljudno opomene i nauçi, gdi je zabludio; da se stvari, a ne osobe derxi; da çistu istinu kaxe, a ne da bez razloga svojim strastim uzdu pusti, jer bo inaçe zasluxuje obchenito prezrenje i odurnost, çemu i dopisnik iz Zagreba izbignuti neche, premda se je pod tudjim imenom u inostrane listove sakriti, i svojom mudrosti ponositi hotio.

S tim ostavljam dopisnika iz Zagreba priporuçujuch mu " Çudnovate diple „ od V. *Zorea*, poglavito " pazke na kritiku „ strana 120-124 i prelazim na drugoga kritikera od zanata, naime uçrednika (!) " Podunavke, „ koi ovom sgodom svoje veliko udivljenje na moje, u " Zori dalmatinskoj „ 1844 broj 13 izustjene riçi, naime: da nebi mnogo xertve od strane Serbaljah stajalo, ako bidu i oni latinska slova za svoju knjixevnost primili, i t. d. ovako izraxuje: " Gdi je bio, i ∫ta je mislio g. R. kad je ovo napisao, mi nikako dokuçiti nemoxemo; zato ga samo saxaljevamo (!) kao kratkoumna i pedantiçna çoveka, koi ni malo dalje od nosa negleda, i nerazbira, ∫ta i kad, i kome (!) govori. " (Kad sam to napisao, bio sam doisto trizan i prisebau, i mislio sam na riçi glasovitoga G. Grimma, koi kaxe: " da bi latinski, najlip∫i i najrazumnii Alfabet s razumnim prilogodjenjem za domache i vlastite glasove svakoga (dakle i serbskoga) jezika i narioda, svim europejskim jezicim veliko dobroçinstvo uçinio: „ i ja nevirujem, da ga je itko porad toga za kratkoumna i pedantiçna nazvao, ili za çovika derxao, koi dalje od nosa nevidi.) — " U mjesto da svoima rodjacima (!) preporuçuje (!), da dragoojenu starinu, koju su sami odbacili, i koju su Serbi za sebe i za nji (!) vjerno saçuvali, na novo prigerle, on je rad (!!) i Serbe od nje da odvrati!!! ??? — Smiluj mu se Boxe, jer nezna ∫ta tvori! „ — (Çudnovato zahtivanje, da ja svojim rodjacim ono priporuçujem, ∫to je proti momu osvidoçenju, ili iz çega nitko nemoxe korist imati! Kad su dakle Serblji za svoju starinu tako jako zauzeti, za∫to ju neçuvaju, pak onako negovore, kako im narod govori? Za∫to je dakle Vuk Stefanovich novu Azbuku sagradio? je li iz obisti, ali iz potribe? je li na ∫tetu, ili na korist Serbaljah? A ∫to sam ja sagri∫io, kad sam u istoj namiri moxebit çistu istinu rekao?)

Nije dosta, da je Uçrednik svoj gnjev porad latinske abecede bez svakoga razloga na taj nepristojni naçin nad menom iztresao, nego je jo∫ uza to i svoje neznanstvo u pogled na∫ega jezika pokazao, doçim on misli, da je svejedno: *bidu* ali *budu*, kako chemo iz njegove pazke broj 1. viditi. On veli: " Aha, g. gramatikeru, dakle „ bidu! " (Da, da: *bidu*! jer je to modus optativus, koi se nesmi s indicativom zaminiti, a tko to çini, nezna podpuno svoga jezika.) — " To je sigurno po Va∫im sprezanja formama (!) „ (Jest, doisto, i xalibog, da Vi o njih ni∫ta neznate.) —" Mi ij (!) jo∫t nismo srechu imali çitati, „ (Nebi Vam do du∫e ∫kodilo, da ih pomno pro∫tijete i u pameti obderxite.) — " no iz ovoga moxemo suditi „ (kao slipac o masti?) — " kako su osnovane i saver∫ene! „ (Istina bog da nisu po serb-

skih gramatikah, nego po duhu i sgradi naʃega jezika, dakle sa svim drugçie osnovane.) — " Kod nas " *bidu* „ kaxu djeca kad progovaraju, a mi velimo " *budu.* „ (Dakle ste i Vi joʃte dite, kad tako govorite i na taj naçin tudja dela prosudjujete. S tim predajem g. uçrednika i njegova dopisnika iz Zagreba razsudjenju i boljemu uvidjenju razumnih i nepristrastnih ʃtiocah.

Ilia Rukavina Ljubaçki.

ŠTO ZLAMENUJE IME OTAÇBENOST.

(Produxenje v. br. 49, str. 245)

Prava ljubav domovine iliti otaçbine jest kripost. Kripost pridmniva slobodnost: jer gdi nije slobodnosti, ondi se nemoxe pokaxivati kripost, ova ljubav jest naçin miʃljenja, koi jednako razlikuje od potiʃtenosti çovika putenoga, i od napinjanja upaljenoga, i vertoglavega moska, ona je stalno nakanjenje, i çversta odluka za slediti svoje zvanje, i svoju duxnost brez obzira na zaprike koje putenost usuprot postavlja; ona je skupa chudoredno, i diloredno obrazovanje, i upravljanje ciloga unutarnjega çovika sa svima njegovim moguchnostima; ona je podpuno sebe istoga podavanje izpunjivanju Boxje hoche. Kripost ima samu duxnost, i derxanstvo prid oçima. Njezino je vrilo bistro, i çist je cilj, prama kojem potexe. Dakle prava otaçbenost mora imati jednu bolju pódlogu, i bolji temelj, nego je ono, ʃto se domoljubnosti podmeche. Otaçbenost mora se naslanjati na izpunjivanje one poglavite zapovidi: ***Ljubiti cheʃ Gospodina Boga tvoga iz svega serca tvoga, iz sve duʃe tvoje, iz sve pameti tvoje, a blixnjega tvoga, kako tebe istoga*** (Mat. 22. 37. 39.)

Ova zapovid Boxanstvenoga Izbavitelja naʃega zahtiva doistinc, da s ljubavju obuzmemo, sve ʃto je çovik, i da za tugje nederximo niʃta, ʃto se çovika tiçe, ali i pak, kada priporuçuje chutiteljnost za ugladjenost svita (Cosmopolitismus), nezapovida ni malo, da budemo nijednostrani, i bezchutiteljni za istu ugladjenost, kako misli Wieland u svojem Diogenu od Sinope, ova zapovid neizkljuçuje osobitu dobrohotnost, i nagnutje prama svojim sogradjanim, i otaçbenicim. To ne to, ondi gdi smo rodjeni, odhranjeni, i odgojeni, ili gdi smo gradski prav zadobili, to jest u naʃoj otaçbini, u naʃoj domovini moramo vazda viʃe i viʃe kroz virno obsluxivanje duxnosti naʃega zvanja, i stanja, kroz ʃtovanje, kroz virnost, i posluh prama vladateljim, kroz uzprezanje pohlepnosti za slobodnostju polak duha, koi red ljubi, i najposlie kroz pravednost, i dobrostivost prama naʃim blixnjim, i sogradjanim za korist, za dobro, i za napridak naʃe otaçbine, i domovine pripomagati. U ovomu stoje naʃe gradske, i seljanske, naʃe puçke, i narodne duxnosti, i derxanstva. K'ovima privexuje nas naʃe kerstjanstvo.

Kerstjanstvo zahtiva, i zapovida svakomu brez iznimanja, da od Boga njemu podate talente, moguchnosti, darove, i prikladnosti dobro uloxi (Mat. 25. 14.). Kerstjanstvo zapovida potanko virnost u zvanju. Ono zapovida slugam: Podloxnost (Tit. 2. 9.), dragovoljnost, virnost, i poʃtenost (Str. 10.); rukotvorcu, i zanatniku nastojanje na posal, da ima od kud potrebnu ʃtogod udiliti (Efez. 4. 28.). Opominje uçitelja, da dobro uçi (Rimlj. 12. 17.). Duhovnika, da bude virujuchim izgled u nauku, u ponaʃanju, u xivljenju, u ljubavi, u viri i u çistochi (1. Tim. 4. 12.). Ono vapie vladateljim, i poglavarim, da budu Boxji sluxbenici, i da gospodstvuju s pravdom, i dobrotom (Efez. 5. 9. Rimlj. 13.), koja se pokaxuje osobito u çoviçnosti, i u uzmnoxanju pravoga dobra, i napridka za podloxnike kroz mudre zakone, i pametne naredbe, kroz razʃirivanje znanjah [1]), i umitnostih, zanatah, tergovine, zemljotexenja, i pravoga gospodarenja.

Nadalje kerstjanstvo zapovida vele oʃtro pravi posluh prama duhovnom, i svitovnom Poglavarstvu. *Svaka duʃa,* veli Apostol, *neka bude podloxna viʃjim oblastima, jere nije oblasti, nego od Boga: a koje oblasti jesu, one jesu od Boga odredjene* (Rimlj. 13. 1.) Kerstjanstvo zapovida plachati porez, i odredjeni datak. *Dajte svakomu, ʃto ste duxni: komu haraç haraç, komu carinu carinu; komu bojaz bojaz: komu çast çast.* (Rimlj. 13. 7.). Pervo svega pak opominje nas, da çinimo proʃnje, molitve, priporuke, i zahvaljivanja za sve ljude, za kralje, i za poglavarstva, neka bi mi tiho, i mirno xivljenje sprovadjali u poboxnosti, i u poʃtenosti (1. Tim. 2. 1,2.). Napokon zapovida, da sva uda tila imaju skupdilovati za obchinsko dobro (1. Korin. 12. 12-27.),

[1]) *Naʃi* Domoljubi, *sadanjega vika* Çerçkavci, *koji s' jarim plodom nezrile pameti mladost truju, misle, da je znanje svaka çerçka, i svako çerçkanje. Pisalo se ʃtomudrago, i kakomudrago, njima je sve Pravopis, samo kad se piʃe. Med çerçkom, i slovom kod njih neima razlike.*

to jest, ima se svaki u svojoj otaçbini, i domovini izobraxavati, i podoban çiniti, i raditi za napridak, i za korist sviuh skupa, za da ovako i svoju vlastitu korist uzmnoxa, i razʃiri. Koi bi hotio samo od otaçbine, i domovine uzimati, i primati, a za istu niʃta vridna neçiniti, osobito onaj, koi veliki *zalog vire*, vez od jedinstva, i urednosti ne çuva, i koi u nedobrim novostima riçih, i u prigovaranjim laxljivoga znanja dil imaju, koje nikoji obechivaʃe, i odpadoʃe od vire (1. Tim. 6. 20. 21.), on gubi svaku obrambu, i proʃtimavanje od strane otaçbine, i domovine, i pristaje biti dostojno udo otaçbine, druʃtva otaçbenikah, i vlastite svoje obiteli.

(*Sliditche*)

Sime Starçevich

NIKOLIKO NARODNIH POSLOVICAH.

Cvita mu pamet.
Ako necuri, a ono kaplje.
Bacati bob u zid.
Bog dili srichu, a kuhar çorbu.
Nije koristi gluhu ʃaptati, ni slipu migati.
Što je bilo daleko, doʃlo je blizu.
Doʃla su kola k brigu.
On bi materi dite izmamio.
Hoche, da ga iz koxe izrene.
Da moxe, utopio bi ga u xlici vode.
Ili iz oka, ili iz boka, mora biti.
Çekati tugji srab.
Što oko nevidi, to serce nexeli.
Koga serce neboli, tomu oçi neplaçu.
Çigovi prosci, onoga divojka.
Çistu obrazu netreba vode.
Dao mi je po nosu, po repu.
Gerbac tugju gerbu vidi, a svoje nevidi.
Poznati je pticu po glasu.
Ponukavca glava neboli.
S glave riba smerdi.
Poklisaru glave neodsicaju.
Neudara grom u koprivu.
Nepristupaju jasle k volu.
Nosi glavu u torbi.
Što se je babi htilo, to se je babi snilo.
Reci bobu bob, a popu pop.
Puna ʃaka brade.
Posli boja kopljem u ternje.
Nosi glavu na vilam.
Govorit njemu ali zidu, sve jedno.
On je duʃa Boxja.
Nepozvanu gostu za vratim misto.
Od ʃale glava neboli.
I mila gosta tri dni dosta.
Derxi se kao vlaʃka mlada.
Iʃte dlaku u jaju.
Govori na pol usta.
Danas je mudrie jaje od kokoʃi.
Tko che jezgru jisti, mora orah zgristi.
Jezik za zube.
Leti mu jezik kao çekalo na mlinu.
Neima dlake na jeziku.
Kresivo da je iskre.
Dica, i budale govore istinu.
Zrile kruʃke same padaju.
Netreba tresti voche, koje samo pada.
Naklepana kosa dobro kosi.
U onoj kuchi prozori gledaju, i zidovi govore.
Gdi koga serbi, ondi se i çeʃe.
Drag mi je kao luk u oçima.
Gdi çovik nemoxe, Bog pomoxe.
Gdi bolje, tu duglje.
Gdi je mnogo babah, tu je dite kilavo.
Gdi koga boli, ondi se i pipa.
Glad i u kuxnu kuchu ulazi.
Iz toga moja duʃa van.
Ako ih je trista, brez popa niʃta.

Popravka

Na strani 241 versta 16, br. 48 namisto; na daleko osnuju. -- *Stij* na daleko osnivajn.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 51. **IV. GODINA**

NA 20 PROSINCA **1847.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Žadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2: 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

TUXBA

„ Kad mi misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje! „

Sunce, misec, na visoku,
Sjajna vidi u istoku:
Sunce moje joſte sjaje,
Al' mi misec vech nesjaje!..
„ Kad mi misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje!.. „

Misec me je odgoio,
Svojom zrakom zadoio;
Ajme tuxan! nit' me goji,
Nit' me misec viſe doji!
„ Kad mi misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje! „

Kad bi jadan obolio,
Suzam bi me pribolio;
Ajme jadan za uvika,
Ja izgubi mog' ličnika!
„ Kad mi misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje! „

Svaku večer za viditi,
Mog' miseca poviriti,
Čak visoko iza gore,
Otvora' sam mê prozore;
„ Ali misec vech nesiaje,
Nek mi sunce neka sjaje!

Tuxno serce samo sebi
Neviruje, za to tebi,
Joſ se nada, joſ te čeka,
Moj misece, da b' izteka;
„ Ali misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje!.. „

Sunce moje jurve jasno,
Sjaj mi, sjaj mi ti prekrasno:
Dokle budeſ, sunce, sjati,
Svaka che mi sricha cvati!..
„ Kad mi misec vech nesjaje,
Nek mi sunce neka sjaje!.. „

M. Jvichevich.

POSLANICA

OD ILIRAH.

Iz dogodovſtinah Rimskih znamo, da je po smerti Aleksandra Velikoga u Epiru kod Ilirah bio kralj imenom *Pir* (Pirus), od koga derxe nikoji, da je i Epir svoje ime zadobio. Pir kralj od Epira imadiaſe veliki rat s Rimljanim, biaſe s vojskom pod Rimom godine od Rima 477, dignuvſi od onud vojsku udari na Gerke i umri u Argosu (Livio Dec. 3. l. 9. c. 14). Stolno misto za onda u Epiru biaſe *Ambracia.*]

Za Pirom na vladanje kraljestva Ilirskoga, pod koje spadaſe danaſnja Albania, k tome Dal-

macia, i Hervatska, stupio je *Pleurat.* Pod Pleuratom Breno vojvoda *Gallah* porobio je Gerçku i Macedonsku, on je oplinio i tempal Delfinski. Apian piſe (De Bell. Illy.), da su se s njime bili zdruxili i Iliri imenom: *Autarii, Skordisci, Medi,* i *Dardani.*

Za Pleuratom dopade vladanje u ruke *Agronu* sinu njegovu, koi je ukrotio Karf, i Lesinu, od njega svidoçe Polibio. i Apian, da je bio moguch. S' njegovom pomochu Demetrio kralj Macedonski nadvladao je Etole. Po smerti Agronovoj upade kraljestvo u ruke njegove xene *Teutè,* koja jerbo je dopuschala svojim podloxnicim, da slobodno po moru robe, i otimlju tugja dobra, upade u nepriatelstvo s Rimljanima, biſe podloxena Rimskom haraçu, i tako kako piſe Bossuet (Discours sur l'histoire universel Tom. prem. huitreme epoque) godine Rima 526, to jest 228 godinah pervo Porodjenja Isusova ostade ovo Kraljestvo Ilirsko mnogo oslabljeno.

Za ovim nemilim udarcem biaſe isto kraljestvo za cilih pedeset godinah razcipljeno; zaſto na jednu stranu do Macedonie Skardelaida vojvoda kraljice Teute hotiaſe sam za se kraljevati, a na drugu stranu izdaica od Lezine iliti Fara Demetrio potajno podkapaſe isto kraljestvo. Vidivſi svoju pogibel pobigne k Filipu kralju Macedonskom, zaplete i njega u nepriateljstvo s Rimljanim, i tako uçini da su Rimljani postali gospodari od Ilirskoga, i Macedonskoga kraljestva. Zaſto dobivſi Rimljani gospodarstvo u Gerçkoj godine Rima 573 dovedoſe vojsku u Istriu, predobiſe Istriane narod Ilirski, i odonud poçeſe gledati, kako bi se u Macedoniu i u Iliriu uvalili. I zaisto oni su navistili rat Macedoncim, Perzeo kralj Macedonski pozva u pomoch *Gencia* kralja Ilirskoga, koi je poslie Teute vladao; Gencio ufajuchi se, da che Perzeo dati novacah, kako je obechivao, oçitova se, za nepriatelja Rimskoga. Himbeni Gerk Perzeo traxio je spodobnim naçinom u pomoch dobiti i Eumena kralja od Pergama, i kralja Bastarnah s live strane Dunaja. Bastarne doſavſi u *Dosudabu* igrad Ilirski u Medii Macedonskoj, i u *Biluzoru* grad Ilirski u Tracii, kad vidiſe, da Perzeo novacah nedaje, vratiſe se natrag robech po Tracii, kuda su polazili. Od ovih piſe Livio (Dec. 4. l. 5.), da su se dogodila godine Rima 582. Na ovi naçin Perzeo, koi je htio druge privariti, ostade sam privaren, jerbo upade u ruke Rimljanim sve njegovo kraljestvo, tako ravno i kraljestvo Gencia kralja Ilirskoga, koga zarobiſe u Skadru, i kao suxnja odvedoſe u Rim.

Koliko je ovo izgubljenje bilo nesrichno za Ilirce, i Macedonce, toliko vechma biaſe sramotno za Rimljane, koi s jednom neçuvenom sirovosti, i privarom odrediſe, da se u *Pazaru* gradu u Epiru stareſine od svih Ilirskih predobivenih derxavah u jedan dan sakupe, za da çuju nove uredbe, i zapovidi od novoga vladanja. Ilirci nemislechi ni o najmanjoj privari podloxiſe se zapovidi, biaſe pak jurve od Rimljanah vojska razredjena, i u isti dan ura odredjena, u koju se ima sedamdeset gradovah porobiti, i upaliti samo za ono, ſto su Perzeu kralju Macedonskom u pomoch bili poſli. Rimljanim nije bilo dosta, da su na ovi naçin sve zlato, i srebro od sedamdeset gradovah pokupili, i gradove iste u pepel obratili, oni su joſ 150,000 duſah u suxanstvo odveli.

Ovdi je dakle godine od Rima 582 propalo kraljestvo Ilirsko u Epiru, ali zato nisu joſ propali svi Iliri, ni sva vladanja, i kraljestva Ilirska. Joſ su stajali *Liburni, Karunti, Panoni, Japide, Skordisci, Dardani, Tribali, Peoni, Bulgari,* i *Traci,* sve narodi Ilirski. Stoperv godine Rima 723. Oktavian cesar udarivſi na Panone, i osvojivſi Sisak i Srim, udario je na Dalmatince, i onda stoperv imajuchi u svojoj vojski Ilire uzdigao se je proti Antoniu, koga je i razbio kod Akcia u Epiru.

Koliko je mnoſtvo Ilirah imalo biti, moxemo suditi iz rata, koga je Oktavian s njima vodio, kako od ovoga obſirno piſe Dio Cassio. Ovi zgodopisac piſe, da je Cesar Oktavian na jednom u Panoniu, i u Dalmaciu poslao dvi sto tisuchah vojske, koju derxave Ilirske moradiahu na svoje stroſke primiti, i hraniti. On je dakle znao, da u ovim derxavam mora biti joſ mnogo viſe stotinah tisuchah stanovnikah, koji che toliku vojsku mochi primiti, i uzderxati.

Poslie kako su se Rimljani jednom uvalili u Gerçku, u Macedoniu, u Epir, u Istriu, u Dalmaciu, i u Panoniu, oni nisu pristajali svoju oblast razſirivati prama Noriku, kako i prama Tracii, paçe i priko istoga Dunaja. Ali jerbo niz vas Dunaj s jedne i s druge strane biahu sami Iliri, Traci, Mozohi, Paflagonci, i Rifei, iliti Rusi, zato i protivnost vazda jednaku nahodjahu, tako da svi ovi narodi, koji jednim jezikom govorahu, premda i med sobom drugda nesloxni bihu, niſta nemanje jedan drugomu rado pomoch suprot Rimljanim davahu, s toga nepristajno seliſe ovi na onu, i oni na ovu stranu Dunaja. Rimljani bihu s ovim narodim u neprikinutom ratu skoro 250 godinah, pod istim Oktavianom, koi biſe Panoniu nadvla-

dao, najpervi put uzbunivſi se Dalmatinci, zatim Panoni, i Ilirci; Rimljani su i pak dobivali, ali podpuno od ovih narodah nikada gospodari nisu bili, smutnje, uzbunjenja, i rati napridovali su tako dugo, dokle su se najposlie svi jednorodci sloxili, i slexno na Rimljane udarili tako, da se je godine 400 poslie Porodjenja Isusova vladanje Rimsko sa svim streslo. Jer poslie, kako je njima *Munda* Gepide kralja od Srima izdajstvo do uſiuh doſlo, ustali su s desne strane Dunaja svi Ilirci, i Traci, navalili su na Rimljane iz live strane Dunaja Panonci, Gete, Vandali, i Goti, oni su godine 540 osvojili s desne strane Dunaja sve derxave do Tesalunicha, i onde je Ostroil ostao kao kralj Ilirski u Dalmacii, a Totila s Prikodunavcim jednorodcim odiſao je s vojskom u Italiu u istom ſestom viku, kako piſe Prokopio (l. 3. de Bell. Gott.) i Lucio (l. 1. c. 6.) svi ovi jednorodni narodi, koje Gerci joſ u vrime rata Trojanskoga *Henetima* nazvaſe, bihu prozvani *Slavi* i *Slaveni*, oni upadoſe u Francezku, i Spanjolsku, projdoſe i u Afriku, razoriſe Rimsko vladanje, i uvedoſe nova kraljestva, od kojih mnoga i danas na onda od Slavjanah osnovanom temelju stoje.

Onako uslobodjeni Slavjani bihu pogibelni i istom Istoku. Ilirci Gete, koji od svoga vojvode i kralja *Bogora*, kako Zonara piſe, bihu u vrime Justiniana nazvani *Bugri*, i *Bulgari*, derxahu na uzdi i pod haraçom iste care Carigradske. Teodozio mladji, kada su Iliri Gete s vojskom bili doſli pod Carigrad, ugovorio je mir s Roilom vojvodom Getskim iliti Ilirskim, da che car svake godine plachati haraç od 350 funtih zlata, od ovoga haraça çini uspomenu Jornandes godine Isusove 552.

Gete, koje u ſestom viku Jornandes Gepide imenuje, jesu isti oni, koje Nimci *Gote* imenuju, i za Nimce derxe, premda su pravi Slavjani kako i Traci, oli Ilirci, s otom samo razlikom, ſto su svi stari Gete potomci Ilirovi od starine u Bulgarii, i Bogdanskoj pribivali, a Goti jesu oni Slavjani, koji iziſavſi iz Skandinavie pod Konstantinom Velikim nastaniſe se u Bogdanskoj, i Bulgarskoj, i zdruxiſe se sa starinskim Getim, koje su ondi naſli, ovi zdruxeni jednorodci pod Valentinianom, i Valensom u petom viku preseliſe i u Traciu, i Panoniu. S' podobnim naçinom, i Vandali Ilirski jednorodci pod Konstantinom Velikim nastanili su se u Panonii. Ovi Gete i Vandali s onim Ilircim, i Panoncim, koje su u svojem doſastju çetvertoga, i petoga vika kao starosidilce, i naj perve Ilirove, i Panonove potomke s desne strane Dunaja do Egejskoga, Cernoga, i Adriatiçkoga mora naſli, jesu naſi praotci. Jer poslie, kako su Rimljane iz svojih derxavah prognali nemoxe se dokazati, da su drugi narodi naſe derxave osvojili, i ove Ilirce i Panonce drugamo prognali. Svaka najti cheſ obſirnie izpisana kod Ivana Šveara (Ogled. Ilir. Str. II.), kod Bedekovicha, kod Kerçelicha, i kod Mate Katançicha (De Istro). Oni su i naj jaçi med jednorodcim bili, zato su i s istim Konstantinom Velikim tako mir utverdili, da che oni svoje derxave mirno posidovati, i Rimskom Carstvu za vechi mir i priateljstvo, kadi trebalo bude, çeterdeset tisuchah vojske u pomoch dati.

Do sedmoga vika ne ſtie se od Hervatah, ni od Serbaljah, kako sam Ti jurve jednom pisala; bilo je u çetvertom viku çuveno ime *Servi* u vrime Konstantina Velikoga, kada su sluge obratile oruxje suprot gospodarim. Od ovih gospodarah godine 334 doſlo je trista hiljadah k Cesaru Konstantinu, koi je nje u Tracii, Ilirii, i Panonii nastanio. Jesuli danaſnji *Servianci* potomci onih gospodarah, to nam nije znano, niti je ovo tko do sada povirovao. One sluge, koje su se u sloboschinu postavile, bile jesu istinom puk Slovinski, u ono vrime poznati pod imenom *Vandali Limigantes*, koji su za onda u Bogdanskoj, to jest s livu stranu Dunaja pribivali. Ako su ovi za gospodarim u Iliriu, ali u Panoniu doſli, to bi se moralo znati, kada su doselili, u kojoj su se strani Ilirskoga svita nastanili. Ali od ovoga svi spisatelji starinski muçe. Istina je, Plinio napominje ovo ime *Serbi* (H. N. l. 1. c. 7) i Ptolomeo bilixi isto ime *Serbi* (Geogr. l. 5. c. 9.), ali i oni ove postavljaju najpervo kod Volge rike, indi ne samo priko Dunaja, nego joſ i s oni kraj Azovskoga mora.

Stoperv u devetom viku Konstantin Porfirogenit cesar imenuje *Krobate*, iliti Hervate, i *Serble* (Serbli) kao dva jednorodna puka, koji se u Dalmacii, i u Servii nastaniſe. Ako je istina, ſto od njih ovaj cesar piſe, tako mora biti istinito, da Serblji nisu otci sviuh Slavjanah. Što se ima derxati od ovoga svidoçanstva, nemogu suditi, dokle se s diverom nerazgovorim. S' Bogom.

ŠTO ZLAMENUJE IME OTAÇBENOST.

(Produxenje v. br. 50, str. 251)

Ovako govori kerstjanstvo, ovako govori kerstjansko Bogoſtovje, koje izpovidamo, i ſto je ov-

di Boxanstveni naſ izbavitelj zapovidio besidom, to je on i izgledom potverdio. On biaſe vruchi priatelj svoje otaçbine zemlje Xidovske, u kojoj se on, sin Boxji, u çoviçanskoj prilici, i obliçju svitu ukaza. Nemochnike svake verste liçiti, neznajuche uçiti, one, koji su posernuli, uzdizati, i navoditi, da vide najpervi svoj bitak, i pervo svoje stanje, uputiti, i upraviti nje k Bogu viçnjem otcu, k nebu, i na kripost, to biaſe svagdanje veliko dilo njegovo. On uglavljivaſe, opominjaſe, i pritiſe, gdigod imadiaſe priliku u Sinagogam Galilejskim, i u templu Jerusalemskom, na tergu, na ulici, i na xalu. Pogledavſi jednoç na Jerusalem, i vidivſi njegovo pogibelno stanje, i tverdokornost njegovih stanovnikah, koji za put svoga oslobodjenja ni malo nemariſe, proli suze, i reçe: *O da bi ti promislio, i to u ovi tvoj dan, ſto ti za mir sluxi* (Luk. 19. 41. 42.). *Jerusaleme, Jerusaleme! koi ubiaſ, i kamenujeſ proroke, koji su k tebi poslani, koliko sam putah hotio sakupiti sinove tvoje, kakono kvoçka sakuplja pod krila pipliche svoje, i nisi hotio* (Mat. 28. 37.). On se je podlagao ondaſnjemu zakonu derxavnom, i plachao je obiçajni datak (Mat. 17. 26.). On je gogorio: *Dajte Caru Carevo, a Bogu Boxje* (Mat. 22. 21.) Poznao je, da oni isti, koi je njega nepravedno sudio, ima od Boga oblast sverhu njega (Jo. 10. 11.). Paçe, kad ga nepriatelji njegovi na Golgotu vodiſe na smert, i kada plakaſe nikoje xene videche, da je tako nepravedno na smert odsudjen, reçe njima: *Nemojte plakati sverhu mene, nego plaçite sverhu vas, i sverhu sinovah vaſih* (Luk. 23. 28.). Nesricha semlje Xidovske, nesricha otaçbine plivaſe njemu u naglom koraku prid oçima.

(*Sliditche*)

Sime Starçevich

NARAVOSLOVJE

Gràd.

U staro vrime mudraci miſljahu, da su oblaci od leda, a kad rastupaju se, ono zernje sledeno iz njih verca, ſto se grad, i krupa zove. Danaſnji najviſtiji naravoslovci derxe, da oblaci nisu o leda, nego od pare zgusnute, a grad je sledena kiſa, koja se poledjava iſtom iz njih pada. Po njihovom mnenju to se dogadja, kad u oblaku oblada ljuta studen, iliti ciç; a taj ciç po svoj prilici od munje dolazi, koja vruchinu zaserkuje, i od oblaka je odbija.

Obdan, obnoch, u kojagod doba godine moxe krupa, ili grad udariti; ali se najçverſche to zbiva u svibnju, lipnju, serpnju, i kolovozu misecu, a to u najvrucha doba od podne na jedan do na tri sata. Zimi zanajviſe sitni grad pada, ſto se inaçe zove sukrupica, i sola. U najsivernijim zemljama, kao na jedan primer, u Laponskoj, Kanadanskoj, Siberiji, i t. d. neima grada nigda; a opet u najjuxnijim derxavama, kao u srid Afriked u Brazilu, u Indiji, gdi su najxeſche zaparine, tek po berdovima pada, nigda po xupnim niskim poloxinama.

Grad udara prid kiſu, i uz kiſu, uz germljavinu i tutnjavinu; slabo, iza germljavine i dugoga splovoda, a nigda nije se opazilo, da je priko dvadeset çasah (minutah) padao. Za toga padanja aer puno je smuchen; najviſma od sivera, ali od zapada puſe; za to doline, koje su na udarcu od tizih vitarah budu najviſe potuçene. Oblaci iz kojih grad izbija, budu biljugasti, surasti, ſarkasti; verlo ljuljaju se, smucaju, suçu, nadimlju. Joſte çovik moxe na xivini, i na stablju (dervechu) poznati, da se sprema tako boxje vrime, jera prid tako vrime xivina smuchivaju se, zvirnjaju, ſterkuju; a sitno liſche na stablju skoverçi se, i pripane. Na ovaku slutnju neka se texak paſti blago svoje, ako je na dvoru, ſto berxe u suhotu spratiti; snoplje, ili çesovu drugu gotovinu u kuchu svernuti, ali dobro çim pokriti, da je grad nezatare, i nesatira u cernu zemlju.

Texak, komu je nesrichom od grada litina pobijena, neka nemisli da mu je sve propalo, nego neka se koperca nebi li ſtogod oteo. Tako, na jedan primer govorechi, ako mu bude xito potuçeno, jali na livadi ditelina, ili çesova druga picha, bolje je da je pokosi, i spremi, nego da mu onako mistimice prognjiva i propada. Ako bude vrime orno, a ono neka iznovice njivu podmekoti gdi mu je xito, zelje, i t. d. potareno, pak ſto drugo usije. — Grad osobito stablje gerdi; dakle texak ima, koliko mu snaga dopuſta, u jeseni, i o prolichu prokresati one grane, koje su najviſe od grada nagerdjene, i gdi vidi da je ſkora jako utuçena, odsichi, i zarubiti, jera sa one nagerde moglo bi se cilo stablo otrovati, te isçuminjati, i usanuti. Tako u Italiji, Francuskoj, Nimaçkoj ljudi brane, i otimlju.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 52. IV. GODINA

NA 27 PROSINCA 1847.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim místima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojímudrago narodni ili strani list.

GDI MI BLAGO?

Poskoknica.

Gerlice moja priplemenita,
Kad si moja, to si svega svita!
Da bi danas jednom zapivala,
Tuge moje sve bi oblakſala.
“ Ah gerlice zapivaj, zapivaj,
Tuge moje oblakſaj, oblakſaj! „

Ima godin', al' kazat' ji nechu,
Za ne çuti tugu joſte vechu,
Od kad blago ugrabiſe moje,
U kom' serca sve radosti stoje;
“ Ah gerlice zapivaj, zapivaj,
Tuge moje oblakſaj, oblakſaj! „!

Traxil' sam ga svuda;... al' ga nije,
Da se tuxnu meni vech zasmije:
Traxichu ga, al' ga nachi nechu,
Za u sercu tugu çuti vechu:
“ Ah gerlice zapivaj, zapivaj,
Tuge moje oblakſaj, oblakſaj! —„

Zemlju pitam, kunech pitam mora,
Al' nedaju meni odgovora:
Komu dakle pitachu ga, komu,
Za dat pokoj tuxnu sercu momu?
“ Ah gerlice zapivaj, zapivaj,
Tuge moje oblakſaj, oblakſaj! „

Zemljo, more, xderi joſ i mene,
Da mi tuxno serce vech nevene;
Xderite me; kad proxderli jeste,
Moje blago, moju duſu — sveste! —
“ Ah gerlice zapivaj, zapivaj,
Tuge moje oblakſaj, oblakſaj! „

Na glas bezuſajni posve taki,
S' neba çu se jedan vele slatki,
Kojí meni tuxnu milo veli:
Obesel' se, sinko, obeseli!..
Do raja su doſle tuge tvoje,
U raju je, sinko, blago tvoje!..

“ O gerlice na daru ti hvala,
Tuxnu sercu jer si pokoj dala!.. „

M. Jvichevich.

ŠTO JE PRAVA OTAÇBENOST.

(Konac v. br. 51, str. 255)

Što je prava otaçbenost? — Koliko vidimo, i poznajemo u nauku Isukerstovu, prava ilíti kerstjanska otaçbenost jest ista ljubav kerstjanska u posebnim naçinim za svoju otaçbinu uloxena; ona je jedno virno, i zduſevno izpunjivanje svake vlastiite svoje duxnosti, koja çovika u druſtvu çoviçanskom obvexuje, i stexe.

Pravi otaçbenik (patriota) tersi se biti izverstan u vlastitom svojem zvanju i stanju; on traxi, da virno izpuni ono misto, koje mu je u Domovini od Boga kazano. On neprosiplje bezbogoſtovne, zloçeste, slikodljive, i otrovne za-

glavke Komunistiçke ugladjenosti u govoru ovoga vika svagdanjega knjixevnoga tiʃtila. On nije *çerçkavac* koi s jarim plodom nezrile pameti izlazi na zavedenje, i pokvarenje neuvixbane mladosti, i neumitnoga puka. Pravi otaçbenik napunjen ognjem vruche xelje za ono, ʃto je zazbilja dobro, gdigod moxe, obzirno, razborito, i neuvridljivo udara na pridsud, na zaslipljenje, na ludost, na grih. On ljubi ono, ʃto je istinito, ʃto je pravo, ʃto je çisto, ʃto je bistro, ʃto je vridno, da se ljubi, ʃto je kripostno, ʃto je hvale dostojno; on o tomu misli, za tim igje (Filip. 4. 8.), i, kao kerstjanin, derxi se virno Cerkve iliti skupʃtine, koju je Isukerst Bog i çovik postavio; njemu je cerkva *stupac, i tverdina istine* (1. Tim. 3. 15.). On se derxi istinitoga nauka ove Cerkve, koja moxe razbiti sve razloge protivnikah, i bixi od svakoga tverdoglavoga, i nepokornoga govoruʃa, tlapavca, i varavca, koji s njihovim sitnomirnim klevetanjim sverhu ludovirja, i neslobodnosti u Cerkvi katoliçanskoj nerazumni puk smuchuju, traxechi, da se i u drugim derxavam pokaxu one propasti, koje smo tekuchega vika vidili u Franceskoj.

Uza to pravi otaçbenik merzi na laskavu ugladjenost svita, na varavo nadmudrivanje, na nerazborita nova snovanja, i derxi takove govoruʃe za ono, ʃto jesu, to jest, za bezumne tlapavce. On za njihovom slobodnostju, koju suprot pravoj çednosti, i diloredností pripovidaju, neterçe kao dica za zlatnom marom, nego se derxi zazbilja çedne, i diloredne slobodnosti. On radi, da sebe istoga nadvlada, i da u sebi, i nad sobom kraljuje. Njemu je sobstvo iliti osoba vladatelja sveta, svet mu je zakon, koga vladatelj postavlja, i on mu se podlaga ne silom, nego dobre volje iz ljubavi prama dobru obchinskom. Njemu je svako uzbunjenje udaranje na xivljenje otaçbine, i vladarstva, i derxi, da su takovi uzbunjenici kao prave ubojce smerti dostojni. On odhranjuje svoju dicu u strahu Gospodinovu, i udahnjiva svojem porodu ljubav otaçbine pripovidajuch njemu kripostna, i viteʃka dila svojih praotacah. On se poʃteno hrani, i jest nepriatelj svake nepravde. On netiçe nikada u istine Bogoʃtovja. On se uklanja od zablude, ili udara na nju, ali u ista doba ljubi, i ʃtima çeljade, koje se u zabludi nahodi. On se netuxi na derxavne naloge. Kerstjanski otaçbenik derxi, da se otaçbina brez naloga nemoxe u blagosovljenom miru, ni xivljenje u otaçbini uzderxati. — On je spravan svaka dati za odbienje nepriatelja, i obranjenje domovine. On nemoxe zaboraviti, ʃto su njegovi didi, i sukundidi za ljubav otaçbine çinili. On izlazi serçeno na smert za krunu svoga kralja. — Pravom otaçbeniku viʃe vridi dobro otaçbine, nego vlastito njegovo xivljenje. On je zahvalan svojoj otaçbini za ono, ʃto ga je ona odhranila i izobrazila, paçe i kad nije poznan, kad je uvridjen, potlaçen, ili zapostavljen, nezaboravlja svoju duxnost, niti se znade svojoj Domovini izneviriti.

Pravi otaçbenik gleda, i nastoi polak svoje moguchnosti, da se njegove domovine dobrostanje uzdigne, i zato, gdi moxe, igje na ruku fabrikam, rukotvorstim, i umitnostima, i akoprem kao Hervat nexeli, da bude sa svim od svakoga obchenja s drugim narodim razstavljen kao Kinez, on i pak merzi na *Talianʃtinu*, na *Nimʃtinu*, i *Magjarʃtinu*, koja u domovini gospodstvuje, to jest, on merzi na onu budalaʃtinu, koja odmeche, i zaniʃto derxi ono, ʃto je domache [1]), a hvali, i uzviʃuje, ʃto je inostransko, joʃ ako je i zlo, i ʃkodljivo, ili ludo, i nepametno. On se toliko vechma veseli, koliko viʃe vidi, da u domovini cvatu, i napriduju znanja, umitnosti, zanati, tergovina, zemljotexnost, gospodarstvo, ugladjenost, i prava izobraxenost, on ʃtima, i ljubi sve ljude, a osobito svoje otaçbenike, gradjane, i seljane, i hoche, da bude pravica u svakom okrugu druʃtva. Njemu je protivan, i neugodan svaki kamatnik, svaki lakomac, i svako tlaçenje, on se s veselim veseli, i s plaçuchim plaçe, opominje, razgovara, i uçi one, koji neimaju znanja, koji su u zabludi, ili u tugi. On daje pomoch oçitim, i obchinskim Postaviteljstvim, (Institut.), uçiliʃtim, kucham ubogih, i nemochnih, napokon on moli Boga za sve ljude, i zazivlje Gospodina, da prosvitli sve one, koji nisu na stazi od istine, i da privede na put one, koji su ga po vlastitom zaslipljenju ostavili, i od njega odstupili.

Ovo je kerstjanska otaçbenost, ovo je naʃe domoljubje i naʃa narodnost. Ovako misli, ovako radi, ovako se vlada, ovako se ponaʃa pravi priatelj otaçbenosti, i ljubitelj narodnosti.

Vidi D.r Frick: katolische Kirchen Zeitung 7 Jahrgang 1847. N. 57.

Sime Starçevich

---

[1]) *Çerçkavcim nije zamiriti, ʃto su u çerçke-zaljubljeni, jere neznadu razluçiti svoje od tugjega.*

OSUDA

na Smert

izustjena protiva

JOSIPU KORALII

pokojnoga Mihovila, texaku, iz sela Sukoʃana, poradi krivine prostoga ubojstva, doverʃena u Zadru na 7 prosinca 1847.

kratko

saderxanje dilah izvidjenja.

Josip Koralia pokojnoga Mihovila, rodjen i naseljen u selu Sukoʃanu, u okoliʃu Zadarskomu, godinah 46, zakona katoliçanskoga, texak, oxenjen, otac od çetvero dice, biaʃe joʃ od svoje mladosti nagnut na bezposlenost, i na xivljenje skitovno, ukaxujuchi vazda jednu chud oholu, ljutu, i osvetivu, ʃto niʃtanemanje znade sakriti pod obliçjem çovika dobra i mirna. Ali pak godine 1820 bi on podloxan sudnomu izvidjenju ʃto rani jednoga svoga seljanina; nego je to tako znao lukavo sakriti, da se je imalo ustaviti isto sudbeno izvidjenje cicha pomanjkanja zakonitih potverdah. Od onoga vrimena u naprid nedade nikakva uzroka izvidjenju od strane Suda; nego godine 1829 bi pedipsan od Vlasti politiçeske za teʃko privridjenje policie protiv sigurnosti tudjega imanja. Istina je takodjer, da god. 1821 kad njegov otac, i njegov brat god. 1826 poginuʃe nepoznatom rukom smaknuti, bilo se razglasilo da je on obadva ubio; ali izvidjenja zametnuta od Pravde u ona doba, i kasnije, nedadoʃe zadovoljne i zakonite potverde za mochi ga prizvati da se opravda od takih zloçinstvah. Sa linosti njegove i xivota bezposlenoga, koga provodjaʃe Koralia, njegovo imanje biaʃe toliko spalo, da 10 godinah na zad bi usilovan unajmiti se za volara kod jedne obitili u Sukoʃanu, u kojoj jur od nikoliko godinah sluxaʃe njegova jedina sestra.

Ove obitili biaʃe veliki priatelj parok pop Šime Çalovich, koi, kao çuvaoc nejake dice te obitili, za viʃe godinah upravljaʃe njezine posle domache, i po tom naslidovaʃe starati se za njih.

Koralia cinjaʃe se od njega uvridjen u mnogim prigodama poradi neuljudnostih, i oskvernjenja svetih duxnostih pastirskih; cinjaʃe to jest Koralia, da parok odkrio je drugim ono, ʃto mu biaʃe dokazao na ispovidi: ali sudbena izvidjenja nepotverdiʃe taka laxna potvorenja suproch paroku.

Niʃtanemanje ove uvride bile istinite oli izmiʃljene uzljutiʃe teʃko Koraliu prama paroku, sa svim da onniskada nedade poznati svoju serditost suproch njemu.

Cicha ovih uzrokah nakon nikoliko godinah dignu se on od najma reçene obitili, ali do malo na misto svoje postavi jednoga svoga rodjaka. Nu i ovi potegnu na se opaznost pravde, ʃto iz osvete rani jednoga svoga seljanina.

Dokle se je çinilo to izvidjenje Josip Koralia nezapusti nikakvu pomnju za izbaviti rodjaka od slidbah njegovoga zloçinstva, i ona mu se cinjaʃe najbolja, dobaviti t. j. od paroka jednu pismenu viru, s kojom bi svidoçio pravednost svoga rodjaka u potvorenju one opaçine. Ova pismena vira biaʃe mu od paroka D.n Šime Çalovicha svedjer zanikana, sasvim da ga nepristajno i çesto moljaʃe. Malo prid Prisveti Boxich god. 1845 bi jedno svinjçe ukradeno nikomu seljaninu Sukoʃancu, i pristojna izvidjenja dadoʃe sumnjiti, da krivac ove kradnje biaʃe rodjak istoga Koralie, koi zato bi uvachen, i pridan pristojnoj Vlasti. Josip Koralia stavno derxaʃe, da parok biaʃe se stavio progoniti njega i njegovu obitil, i zato da je on uzrok ʃto je zatvoren oni njegov rodjak. Sa svim da sudbena izvidjenja ukaxivahu posve netemeljito tako mnenje, niʃtanemanje ovo biaʃe se toliko stavno ukorenilo u serdcu Koralie, da joʃ xeʃcha postane njegova serxba prama paroku. Potom toga on se opet uteçe recenomu paroku, da mu napiʃe viru za onoga svoga rodjaka; ali mu to opet bi zanikano. Radi ʃta Koralia viʃe putah izusti, da cicha onih progonstvah, i jer parok odriçivaʃe se uçiniti mu onu viru smaknuo bi ga,

Ovu pritnju on ponovi u dan subote na 28 veljaçe 1846, kadno se nahodjaʃe u ovomu gradu, za nastojati o izbavljenju iz tamnice reçenoga rodjaka. Povrativʃi se isti dan u veçer kuchi, zaderxa se u divanu s razliçitim seljanima; u to prispi jedan texak od drugoga sela, koi po odredjenju sudbene vlasti, imadjaʃe pridati paroku jedan zavoj. Buduchi kasno, parok nehotiaʃe primiti oni zavoj, nego naredi poslaniku da se vrati sutra. Na to oni poslanik veoma se potuxi u druxbi nikih seljanah, gdi nahodjaʃe se Koralia, buduchi da ono kasnenje silovaʃe ga ostati onu noch u Sukoʃanu, kadno xeljaʃe odmah povratiti se kuchi gdi ga çekahu njegovi vlastiti posli.

Takovo ponaʃanje paroka uzbudi na najvechu gnjiv ustaranu serxbu Koralie. Buduchi se isti Koralia povratio u svoju kuchu, odonle ne daleko, i prizivajuchi na pamet sva uvridjenja i nepravednosti, koje mniaʃe da je primio od paroka, odluçi ubiti ga, za osvetiti i sebe i ostale, koji su

bili, kako on cinjaſe, na isti naçin uvridjeni od paroka.

Buduchi se po tom oruxao s jednim velikim oſtrim maçem reçenim skvadrun mletaçki, stavi se na nugao jednoga puta, kuda parok, vrachajuchi se s veçere imadjaſe prochi za povratiti se svojoj kuchi. Vidivſi u tom Koralia gdi se dvojica seljanah priblixuju vrati se u svoju kuchu, i uzamſi sobom jedno dugaçko uxe, i drugo malo krache, jedan debeli gvozdeni kraçun, kresivo, kremen, truda i sumpora, i derxechi pod pauzom zgor reçeni maç, odluçi uvuchi se kriomice u kuchu paroka, i tute ga çekati za dati mu udarac smertni. Posli nego se izu, projde za tim priko jednoga puticha zaklonuta, koi dovodi u dvor opcheni razliçitih obitilih Koralie, uspe sej na pokrov jedne kuche, na koju se naslanja zid dvora kuche parokianske, i ondole ugleda da parok pratjen od sluxbenika cerkve priblixava se k svojoj kuchi.

Biaſe okolo ure nochi: Koralia sveza berxe bolje uxe dugaçko, koje sobom ponio biaſe, oko jedne stine vireche iz zida kuche parokove, i s tom pomochu spusti se u dvor iste; i u vrime, u koje parok odpustivaſe sluxbenika, i svichom uxganom u ruci otvoraſe kuchna vrata, stavi se Koralia na stepene, koji vode s dvora na tavan, çekajuchi paroka s golim maçem u ruci. Nezakasni parok priblixati se kervniku, koi u isti tren viknu " Necheſ mi dakle da daſ pismo! „ razumivſi rechi viropis za njegova rodjaka, i mahnu sa svom snagom s maçem na paroka, rani ga u ruku desnu, i probi mu xliçicu, xeludac, i podstojecha unuternja. Parok kripke snage, i visoka struka, ukoçi odmah Koraliu, i zgodi se medju njima jedno ervanje, koje slidi sve niz stepene do dvora, i tja do puta prid kuchom. Na vikanje ranjenoga priterçaſe nike xene, i rastaviſe ervajuche; po tom Koralia pobixe, a parok leljajuchi se dopri u dvor jedne blixne kuche, gdi pade na zemlju. Odonle bi pak ponesen od seljanah, koji se tu svervise, u njegovu vlastitu kuchu, gdi posli po ure izdahnu.

Koralia pobixe medju to na blixne glavice, i razliçitim seljanima objavi se za ubojca paroka. Donapokon sutra dan povoljno se pridade Sudu, i ispovidi podpuno svoju zlochu, koja se slaga uprav s iziskivanjem sudbenim o okolovſtinam dogodjaja. Ali i u tomu izvidjenju ukaza on opaku i osvetljivu svoju chud, naperchujuchi mnoga potvorenja na svoje seljane, viſi dio od kojih biahu poznata za laxljiva.

I kako po zakonu doznade se dogadjaj, i po izvidjenju mertvoga tila popa Šimuna Çalovicha doznalo se, da njegova smert bila je svakojaka i potribita slidba ranah, kako bi reçeno, zadatih mu od Koralie, tako bi izustjena slidecha

OSUDA.

Izvidjena sudbena dila supro ch Josipu Koralii pokojnoga Mihovila, okrivljen od opaçinah ubojstva zamiſljena, i od nalaganja:

Izvidjena osuda ces. kralj. zboriſta perve Tuxbe u Zadru na 12 serpnja 1847 br. 829, s kojom okrivljeni bi oglasen krivac opaçine ubojstva namiſljenoga, i nalaganja, osudjen na pedipsu smerti; i suviſe na isplachenje ſudbenih troſakah, i od viorinah 85 za troſke sprovoda baſtenicim smaknutoga popa Šime Çalovicha, prikazanim od Ivana Çalovicha:

Izvidjena osuda ces. kralj. zboriſta stariega Suda od Dalmacie 20 kolovoza 1847 br. 2819, s kojom okrivljeni u versti zloçinca opaçine protoga ubojstva, bi osudjen na pedipsu od smerti na naplachenje kako gori, i odpuſten od osvadjene krivice nalaganja:

Buduchi Njihovo Veliçanstvo Ces. Kralj. Apoſtolsko s Kraljevom odredom 19 studenoga 1847, objavljenom u kripost umiljenoga dokazanja Visoke glavne Pravde, naredio istoj ispuniti svoj posao suproch zgor reçenomu krivcu:

Visoki Ces. Kralj. Glavni zbor Pravde izustuje okrivljenog Josipa Koraliu, pokojnoga Mihovila, krivca od teſke opaçine ubojstva, i osudjuje ga na pedipsu smerti za biti doverſena na viſalim, na naplachenje sudbenih troſakah, i na ono od viorinah 85 za troſke sprovoda baſtenicim smaknutoga sveſchenika Šime Çalovicha, prikazanim od Ivana Çalovicha pokojnoga Tome iz Tkona, ostavſi u svemu cila osuda glavnoga Suda u ono ſto tiçe opaçinu potvorenja.

Sve ovo bi naviſteno osudjenomu Josipu Koralii u ispunjenju çastne Dvorne naredbe 24 studenoga 1847 br. 8893 uzderxane u ſtovnoj pozovnivoj odredi 2 prosinca tekuchega br. 4550, s opomenom, da posli tri dana osuda sverhu njega ispunjena bude.

Priveo je iz taljanskoga jezika
P. M. Kurtovich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ I. — NA 3 SIÇNJA

V. GODINA — 1 8 4 8.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Mlado lito 1848

Izniknuo iz viçnje planine
Pervi danak od moje godine;
Snixne molbe pruxio sam Bogu,
Da postavi medju ljude slogu,
Da se sloxno viju u veselju,
Ter ispune vruchu moju xelju:

Nek se slidi Zvizda Napredica,
Koja vapi, da slovinska dica
Se spomenu materina mlika,
Ako hoche bit sinovi vika:
Da nevide verh svoga naroda
Kolovati tmine od zahoda.

Nenavidost, ſto je posijala,
Neka xanje, er je dodijala;
Ona mersi konce i klubaſce,
Satariva polje i berdaſce;
Veçera joj jidna kervarina,
A pustoſa cerna domovina.

Al' zaludu: bixi vlast od mraka
Prid sabljama od rujna junaka;
To su zraci rujne naſe Zore,
Koja jutros veseli vam dvore,
Ter vam glasi, da brat gerli brata,
Nek sja sunce i prid naſa vrata!

Iz Primorja.

LIPOTA.

Zimi obiçno u nas iza molitve i veçere sakupe se ljudi na silo, ter lulu piju, pri vatri se griju, a xene i one naokolo ili pletu ili predu; i svak ti ſtogod pripovida. Prikosinoch, medju drugim stvarima se je pitalo, ſto je *lipo*: ja tada reko, da sader baſ mudroznanci mudruju, govore i piſu o lipoti, u çemu ona stoji, i kako se prikazuje. Ali moj stari babo gladi ruke, osukuje berke, ter veli: Sve su to njihove sperdnje; najviſa i jedina lipota jest poſtenje. A u çemu stoji ta poſtena tvoja lipota, ja ga pitam. Sinko, odgovara, nesramiti se od sebe istoga: u tomu sastoji poſtenje, to jest prava lipota. Zdrav bio, i do dugoga vika se veselio, babe moj, ja uskliknu, ama de malo poistumaçi nam to tvoje mnenje, neka se uzgrijemo i na vatri od tvojih riçih — Dite moje, reçe, gdigod çovik stane misliti od koje je slavne kervi, od kojega çastnoga mista, od koje hrabrene derxave, od koje junaçke obitili, od koga krasnoga jezika, od koga dobra glasa i imena, namah mu je veselo i oko i çelo, brada mu se smije, a igra serce u persima; ono on neſto gleda, on gleda najviſu lipotu, on se sam sobom diçi; jer se nema od ſta sramiti. Nijeli to baſ lipota? Nijeli to njegovo glavno poſtenje?

Ali jezik narodni jest duh te lipote, duh domovine i perva lipota. Jezik su derxali za najvechu lipotu svoju Gerci stari, i Rimljani, koji bi zvali divljakom svakoga, koji nebi znao gerçki ili latinski zboriti. Jezik je lipota, majka naſa. Govore, da je çestiti kralj Salomun tako se maj-

kom diçio, da joj uçini zlatno pristolje ob desnu svoju. Dobri junak *Marko*, tako je svoju majku poſtovao i ljubio, da bi se s njome vazda svitovao, ter dilio s njome svoje radosti i xalosti. Ako je pak jezik majka naſa, mi smo nje sinovi, kojima che se i ona diçiti, ako joj budemo sinovi pravi, kako se je diçila *Kornelia* Rimska gospodja svojim sinovima Grakichama, u kojima ona je imala najdraxu lipotu, jer grançice oni biahu koje su resile nje plemeniti koren.

Nuder sad pogledajte koliko ima çeljadi od naſe ruke, pa se srame od viteſkoga roda i jezika svoga, srame se od oca i od matere ſto imadu *ich* u prizimenu, i t. d. A ſto je to nego se sramiti od sebe istoga? Što je to negoli bit nepoſten? Neki nebi ti naſki ni progovorili, ljube viſe machehu nego majku, ljube tudje jezike, koje teſko dobro i znadu. Ako pak imaju na silu naſki besiditi, to im jedva po nekoju riç izvadiſ, kako kljiſtima da vadiſ kutnje zube. Jeli to lipota, jeli ne to suprotiva svomu poſtenju, jeli ne to se sramiti od sama sebe, od svoga roda i plemena, jeli ne to sramota ter sramota?? Dali ja, dokle se bude duh u meni micati, dico moja, ja hochu svegj moju staru dolamu nositi, i svegj se diçit da sam naroda slovinskoga, da sam zemljak Dalmatinski, da govorim naſ lipi jezik s kojim me je majka zadojila i odgojila, u kojemu se je toliko putah duſa moja razveselila pivajuchi uz krajinu slave Kraljevicha Marka, çudna dila Bana Skanderbega, Vojevode Janka, i Miloſa, i drugih starih naſih momakah i junakah, koji su se uvijali medju turke kako sivi soko u golube, ter sikli na desnu na livu, ter osvojili ovi komad zemlje natopljene od tmaste njihove kervi, neka se puci izgledaju ſto moxe uçiniti gorucha ljubav prama svojoj Viri i svomu narodu.

Oj naſ lipi jezik, koji pruxa mirne svoje glasove Dravom i Dunavom, pa sve redom od Cerne Gore do Cernoga Mora. Naſ lipi jezik, koji mi spominje moje zeleno ditinstvo, i one riçi mile majke moje: *sunce moje, moje dite drago, gerlo moje, zlato moje*, i *moja radosti*. Lipi jezik, koji meni posaçuva xivot, kad smo tuxno s' Francezom u Rusii bili. Ja sam upao bio ranjen negdi iza medje. To ti usar jedan naserche na mene, ter da dili tilo po pola, ali ja mu tad zavika: *nemoj brate!* — i riç ova sahrani me, jer i on biſe od naſeg jezika, od naſega duha.

O lipoto, ja te gledam! Lipi jezik naſ, u komu je Zora zabililа, a Danica polja priskoçila. Ovo ti je mliko, ovo ti je moje rujno vino, rujna Zora, koja kako vino, kad je bolja kad je gora, ama svegj i vavik ima kriposti. Pod moju starost nisam se nadao, da che Zora zabiliti u Zadru bijelomu, ali opet xao mi je, i boli me u xivoj rani, gdi mnogi Dalmatinci nehaju za ovo, ſto je Bog nadahnuo jednoga çovika ter çovika (Bog mu dao i zdravlje) za buduche prosvichenje od naroda. Za to diçimo se sami sobom, çastimo i uzderximo jednu lipotu, ſto su nam kroz vik didovi ostavili, to jest jezik, koji sada prosiplje po svemu svitu svoje divne lipote: pisme naſe su se prosvitlile kroz sve sadaſnje mudre ine jezike; o nami i o naſoj povisti govore zagorske i zamorske knjige i novine, a mi se nechemo diçiti da smo *Slavjani*, da smo *Dalmatinci!*

A ti, Ivichievichu Stipane Milovane, bila Biokovska vilo, gdi je tvoj *Zvjezdoçnik* u Zori? A ti junaçe Verdoljaçe, merki vuçe od granice, gdi si se zatisnuo iza kako si zvao da se *kolo naſe ſiri*? Spomenite se, da je zdravo, srichno i mudro se *zorom* dignuti, kaxe Franklin slavni Amerikanac. Znajte, da dica u zoru spu kako spuxi, to jest ova sadaſnja mladost, koja se uçi i muçi stranputice. Vi, zaboravljajuchi neke nabadke, uzmite na novo i zajedno s drugim stareſinama jezikoznancima vaſ poſtovani ſtap, pak udrite na lince i na dicu, ele je zora, ele je vech doba od radnje — Ne sramimo se od svoga posla ni od nas istih, nego se dej slavimo i diçimo krasnim jezikom; jer je duxnost, a osobito poſtenje — lipota, sebe u dílu proslaviti. U jeziku, kako reko, stoji duh lipote i poſtenja, ſto je viſe, veli Pismo, nego mnogo blago — Uz to babe moj se je ustao s' pinam na ustima, da ide spat, i najposli nam priloxi ovu opomenu: Spomenite se sinci od one davne poslovice:

Od budale stoj nixe,
(Riç je kod nas stara)
Koji tudju kuchu dixe
A svoju obara. —

Tadar mi, koji smo ga sve sluſali a ni riçice neprogovorili, iskrenuvſi lule, nazvali smo mu laku noch, i razaſli smo se, a ja sam se pak zorom digao i ovo upisao, nek se poznaje ſto je lipota babe moga.

Jedan Istoçni Primorac.

POSLANICA
Liçjke pastirice.

OD HERVATAH.

Tko nezna, odkada su Hervati, oni nemoxe poznati Serblje,premda se ime *Servi* i *Serbi* u knjigam od çetvertoga, i petoga vika ſtie. Ime *Serbli* ſtie se, odkada se ima ime *Krobati,* to jest Hervati. Ono do sedmoga vika biaſe neçuveno, pervi je Konstantin Porfirogenit Carigradski Cesar, koi godine 949 poslie Porodjenja Isusova upisavſi svoje knjige (De Administ. Imp.) ostavi upisano ime Krobatah, i kaza, od kuda, kada, i kako su se oni u Dalmaciu primistili. Ovo je tako upisano, da veliki ljudi joſ ni danas ovome pisanju podpuno na kraj nisu stali. Ovo je protresao med ostalim Lucio, Asseman, Kerçelich, Katançich, i najposli Ivan Śvear.

Spomenuti Cesar Konstantin, kako se kod Katançicha nahodi (De Istro c. VII), za ovo vrime, kada su Krobati Dalmaciu osvojili, postavlja Dalmaciu med more Adriatiçko po dugljini od Antivara do Istrie, a po ſirini od mora do Dunaja. Glavno misto za onda biaſe Solin, odkuda svake godine hodiaſe po tisucha momakah k Dunaju, kadi çuvahu straxe suprot Abarim, koji su s live strane Dunaja stajali. Ovi Dalmatinski straxbenici neznajuchi, kako se imaju Abari, usudiſe se prichi priko Dunaja, i jerbo svi Avari odiſli biſe u boj, nenajdoſe nego same xene, i dicu, zarobivſi svu onu nejaç, i porobivſi stanja Abarska, vratiſe se s plinom srichno priko Dunaja, dojdoſe u Solin po obiçaju na veliku Subotu. Abari doſavſi natrag ostadoſe mnogo smucheni, niti mogoſe saznati, odkuda je ovo zlo suprot njima iziſlo. Druge godine doſavſi nova straxa iz Solina usudi se i ona stupiti priko Dunaja, dali za veliku svoju nesrichu, jere bihu svi do jednoga uhvacheni, i posiçeni. Abari poslie kako su od istih ovih suxanjah razumili, odkuda su, i kako su njihova bratja mimoſaste godine njihove xene i dicu zarobili, sakupljeni u mnoſtvu, prejdoſe priko Dunaja, i çiniſe tisuchu momakah obuchi u svuçene haljine Dalmatinske, i doſavſi u oçi velike subote blizu Solina, jedni se u okolicam posakrivahu, a tisucha na Dalmatinska obuçena sa svojom zastavom, kako obiçaj biaſe, pojdoſe u grad, kadi naſavſi vrata otvorena unigjoſe u grad, pristupiſe na jednom i ostali Abari, koji bihu u zasidam zaostali, i ovako osvojiſe grad, poraziſe narod, i uzeſe pod svoju oblast svu Dalmaciu, osim gradovah primorskih, koji se njima predali nisu, nego su ostali pod oblasti Rimljanah, (Gerkah), zaſto od mora xivihu.

Videchi dakle Abari, da je ova zemlja lipa, nastaniſe se ondi. A Krobati zaonda stanovahu dalje *Bagibarie*, kadi su sada *Belokrobati.* Jedno pak pleme, to jest pet bratje *Kluka*, *Lobel*, *Kosentres*, *Muchlo*, *Krobat*, i dvi sestre *Tuga*, i *Buga*, skupa s porodom svojim dojdoſe od njih u Dalmaciu, kadi najdoſe Abare, i kad su se nikoliko godinah med sobom hervali, najposlie dojaçaſe Krobati, Abare nikoje posikoſe, a nikoje silom podloxiſe, i od onoga vrimena posiduju Krobati ovu zemlju, a jesu u Krobacii i ostanci od Abarah, i poznaje se, da su Abari. Ostali pako Krobati stoje prama Francii, i zovu se *Belokrobati*, Bili, koji su pod vlastitim naselnikom, sluſaju Otona Velikoga Kralja od Francie, koja je i Saksona, oni su brez kersta, i ulaze s Turcim u svojstvo, i u priateljstvo. Ali od Krobatah, koji su u Dalmaciu doſli, odstupio je jedan dil, i pokrio je *Ilirsku* i *Panonsku*, i oni su imali svoga verhovnoga naçelnika, koji su samo iz priateljstva poslaniſtvo k naçelniku od Krobacie slali. Za nikoliko godinah, i oni Krobati, koji su u Dalmacii stajali, bihu podloxni Francim, kao i od pervo, dokle su u njihovoj zemlji pribivali. Tako su pak Franci prama njima nemili, i usilni bili, da su njihovu sasnuchu dicu materam od persah odkidali, razsicali, i psima za hranu bacali. Što kad Krobati nemogoſe viſe podnositi, uzbunivſi se, poraziſe poglavice, koje su od njih imali, radi çesa dojde iz Francie suprot njima velika vojska, i nakon sedam godinah od rata nadvladvſi Krobati sve Franke i njihova poglavicu *Kotzolina* smaknuſe. I odonda slobodni uçinjeni pitaſe sveto Kerstenje od Rimskoga Pape, i poslani Biskupi kerstiſe nje pod naçelnikom *Perinom.*]

Ovako piſe Cesar Konstantin Porfirogenit knji. XXX od Krobatah, a u XXXI polak Lucia (l. 1. c. 11.) piſe dalje: " Krobati, koji sada u stranam Dalmatinskim stoje, izlaze od nekerstjenih Krobatah, koji se Bili zovu, koji dalje Turcie blizu Francie stanuju, i medjaſe sa Sklavim ne kerstjenim *Serblim,* koji se u jeziku Sklavah *Krobati* zovu. to jest mnogu zemlju posidujuchi. I ovi isti Krobati utekoſe se k Rimskom Cesaru Herakliu u vrime, u koje su Abari odonud izbacili Rimljane, koje iz Rima dovedene Cesar Dioklecian biaſe uçinio onde nastaniti, od kuda biſe

i Rimljani nazvani zato, ſto su se iz Rima doſavſi u onim derxavam nastanili, 'to jest u *Krobacii*, i u *Serblii*. Kada su pak Abari potirali Rimljane, onda je njihova zemlja pusta lexala u vrime istoga Rimskoga Cesara Heraklia; s toga isti Krobati zgrabivſi oruxje po zapovidi ovoga Cesara iztiraſe iz onih mistah Abare, i u njihovoj zemlji, koju i danas derxe, namistiſe svoje stolice. Biaſe pak u ono vrime Krobatim za poglavara otac Porge, a Heraklio Cesar, kroz poslanike zovnuvſi iz Rima misnike i postavivſi izmed njih Arkibiskupa, Biskupa, Misnike, i Diakone, kersti Krobate. Ovi kerstjeni Krobati izvan medjah svoje vlastite zemlje ne rado s drugima rat zapoçimlju, i to zato, jerbo su niki naredbu primili od Rimskoga Pape, koi je pod Herakliom Cesarom misnike poslao, i nje kerstio, jerbo su za primljenim kerstenjem ugovorili, i predavſi vlastite rukopise svetom Petru prisegli, da neche nikada u tugju zemlju navaljivati, nego da che mir imati sa svima, koji ga buduhotili imati. „

(*Sliditche*)

ZEMLJOTEXANJE.

Osobita pomnja pr oranju.

Viſti texaci neoru kad je 'posve primokro. Viſtina ji uçi, da zemlje osobito one ſto se zovu cernice, gnjilovaçe, (ilovaçe), brusenjaçe, ako su na velikoj mokrini podvaljene smazijaju'se, sjacaju, uçepkaju, ugnjeçkaju, pak nemoxe hrana da iznikne kad se posije.

Svaku njivu, ako joj poloxina dopuſta, naruçitije je naoravati s' podanka (s' juga) k' verhovku, pak s verhovka k' podanku. Koja je na noxicu, na kruſku, na okruga, na oklisak, i t. d. ore se u dugulj, i u popriko kako se moxe.

Zemlja debela, duboka, osobito ona cernica, gnjilovaça, smolavica, brusenjaça, ſto se dublje propara, to bolje se hrani xile primaju, razvode se, i jaçe xivljenje vataju. Ali nevalja dubokom brazdom zadriti po zemlji gromilaçi, kremenjaçi, perxenjaçi (piskavici), ſkriljarici, to ſto se pod tizim tankim zemljama trevi zemljurina ona mertvica, jalovica, koja kad se izvali na skorup, i s njim se izmiſa, za nikoliko godinah u sebiç loſe radja. Takodjer naopako bi bilo verlo duboko zabrazditi na onim zemljama plitkim, pod kojima ima oni cermalj (cermnjina), ona buarica na put 'gvoxdjuſine, verste, ili miſje sole, koja, kad se sa pupicom, i slaçicom izmiſa, truje je i jalovi. Pravi texak mora znati, je li mu zemlja na plitku, i ſta se pod njom trevi.

Moçine, iliti moçevarne zemlje, na kojima voda dugo lexi, oru se kad su suve. Po njima valja iskopati one jaxe (jarke, nagone, obrove, razbrazde), da voda njima odtiçe. Ako su duboke, duboko se i plugom zarije; ako li su na plitku, i pod njima mertvica desi se, çuvati da se na skorup neizrije, koji bi s' nje izgladnio. I same se moçine oruchi verlo zavaljuju i uzgrumenaju; za to ima se grumenje najprije debelim dervenim mlataçom, ili maljom potlaçiti, pak çverstom i teſkom branom pobranati.

Kada vech oraç zna kakvu brazdu ima krojiti, a ono neka svake godine pod jednu istu miru pribraxdjuje, a ne da jedne godine poviſe, u druge godine pomanje primeche. Na svakoj pak oranici imaju biti oni jazori (razori, nabrazde) na ociditu, osobito na cernici, i gnjilavici, da se voda spliva kad se okiſa.

Ko hoche koristno na jar ſijati, ima u studenu misecu tamo od svih Svetih zemlju podvaliti, da je mraz rastrese, i da se od njega çisti. Takodjer ko hoche da koristno na ozim sije, ima pervi put kako poxenje po sterniſtima orati, a drugi put primekotiti kad bude vrime od sidbe, a to za to, ſto na onoj litnoj brazdi zemlja se svakom travurinom izriga, pak je zgodno na jesenskoj brazdi grabljem je pograbiti, i potribiti da hrane ne truje.

U Taliji prie nego 'rax i ſenicu u jeseni siju, ako bude vrime meko, i bude çudo divlje travurine, razoravaju u dugulj i u priko po tri çetri puta svako pet danah, dokle svuda ona iznikne, pak je grabljem pograbljuju.

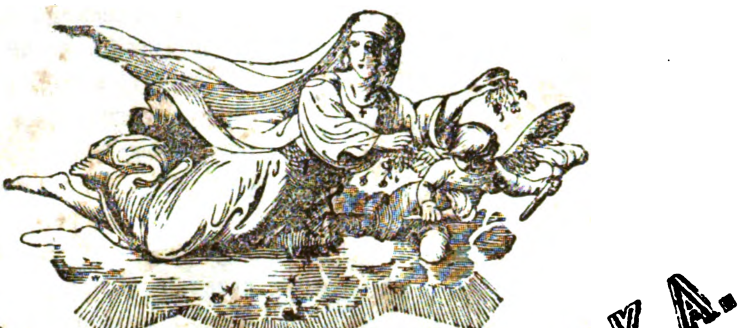
Obiçajno brazda ima biti za jednu roguſu duboka, a to na dobroj gnjojini; a gdi su zemlje na plitku dosta je za jednu podlanicu zadriti.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 2.
NA 10 SIÇNJA
V. GODINA
1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi∫nja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad po∫te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po∫tah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga tro∫ka.
Zora Dalmatinska dajo se u zaminu sa kojimudrago narodni ili strani list.

PRIMORKINJA *)

Primorkinja konja ja∫e,
Srebrenom se chordom pa∫e,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Na Dunaj se nazira∫e,
Sama sobom govora∫e:
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Mili Boxe lipa ti sam,
Bila ti sam i rumena,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Tanka ti sam i visoka,
Lipim ruhom odivena,
„ Sjaj mi sunce, sjaj!
Jo∫ da imam cerne oçi,
Tri bi grada primamila,
„ Sjaj misece, sjaj! „
I u gradu Alaj-Bega,
Oli brata oli njega,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
To su çule sluge Bega,
Pa su Begu povidile,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Nezna∫ Bego gospodare?
Primorkinja konja ja∫e,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Srebrenom se chordom pa∫e,
Na Dunaj se nazira∫e,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Sama sobom govora∫e:
Mili Boxe lipa ti sam,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Tanka ti sam i visoka,
Bila ti sam i rumena,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Jo∫ da imam cerne oçi,
Tri bi grada primamila,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
I u gradu Alaj-Bega,
Oli brata oli njega,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Bego slugam odgovara:
Da vam bora, sluge moje,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Uhvatite Primorkinju,
Chordom kose izmirite,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Ako budu duglje od chorde,
To che biti ljuba moja,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Ako budu kolik chorda,
To je ljuba brata moga,
„ Sjaj misece, sjaj! „
Sluge Bega poslu∫ale,
Chordom kose izmirile,
„ Sjaj mi sunce, sjaj! „
Tot su kose duglje od chorde,
To je ljuba Bega mlada:
„ Sjaj misece, sjaj! „ *)

*) *Iz pisamah puçkih, po Mati Ivichevichu, pro∫astoga godi∫ta, u Primorju Makarskomu, sakupljenih.*

*) *Kod nas u Primorju na ovu se ruku piva, ali kod Neretvanînah, malo drugovaçie. Drugi chu put zabilixit razlike.* **M. I.**

NARODNA PRIPOVIDKA.

Nevaljala nevista.

Çovik jedan namiri se na nevaljalu xenu, koja niʃta hotila nije raditi. To se svekru joj i svekervi dojadi, te se odu dogovarati, ʃta che i kako che s njom çiniti. — Reçe stara: znaʃli ʃto je? Ajdemo se nas dvoje u jutru slati u derva, ne bi li se ona zastidila i u derva otiʃla. Na moju duʃu xeno! dobro si se dositila, reçe stari. — Kad bi u prozorje, stara gjipi s kreveta, te stade staroga u derva slati: — nemogu neg' ajde ti. — Nechu Bogme neg' ajde, ako te je volja — a nevista ti che: çekajte, ja chu vas pogoditi: Ajde ti chako jutros, a ti majko sutra u jutru. —

NAUK.

Staro stablo poʃto se uskrivi muçno ga je vech ispraviti: tako se dogadja i medju ljudima, koji ako se iz malena nebudu gojiti, kao ʃto triba, muçno se posli, kad odrastu, pripitomiti mogu; jerbo oni neche ni da misle o tome ʃto je poʃteno, neg'sve ono çine, na ʃto ji njihova pokvarena volja vuçe: zato su roditelji duxni svoju dicu odmah izmalena uçiti i nastavljati na svako dobro, da ne bi kad odrastu po primeru ove xene vladala se.

I. S. Jmochanac.

POSLANICA

Liçke pastirice.

OD HERVATAH.

(Produxenje v. br. 1, str. 2)

U knjizi XXIX bilixi Cesar ovako: Od vladanja Herakliova sva Dalmacia, i svi blixnji narodi, to jest *Krobati, Serbli, Zaklumci, Terbunjani, Kanalite, Diokleciancí, i Arentani*, koji se *i Pogani* zovu, oteli su se izpod oblasti Rimske, zaʃto kad Rimsko Carstvo u ono vrime po vladajuchih, a osobito Mikaela Amoriena Balba nemarnosti, i linosti malo neizdahnu, oni, koji su u Dalmatinskim gradovim pribivali, samostojni uçinjeni, nebiʃe podloxni ni Rimskom Cesaru, ni komu drugomu: tako ravno i blixnji njima narodi Krobati, Serbli, Zaklumci, Terbunjani, Kanalite (polak Dolcia: Kanavli), Diokleciancí, i Pogani odbacivʃi Rimskoga Carstva uzdu, slobodni i sami za se sluxihu se ne s tugjim nego sa svojim zakonim. Ovi narodi poglavara neimaju nego samo xupane starce, kako i ostali puci Sklavinski. Premnogi izmed ovih Sklavinah nisu se kerstili, da paçe dugo brez kersta ostajahu.

Napokon isti okrunjeni spisatelj u xivotu Bazilia napominjuch, kako je Dubrovnik bio od Saracenah obsidnut, i brojech gradove, koji biʃe oteti, i malo pervo govorech od odpadnutja Krobatah, veli: " k tomu takogjer i oni, koji su u Panonii, i u Dalmacii, i koji su dalje Skite, to jest, Krobati, i Serbli, i Zaklumci, Terbunjani (polak Dolcia Tverdinjani), takogjer, i Konavli, i Diokleciancí, i Narentani, odbacivʃi jaram Rimski pod kojim bihu, slobodni uçinjeni, i svoje oblasti postavivʃi, sluʃahu samo svoje kraljiche, i magistrate. Vechi dil za vechi zlamen odpadnutja odrekoʃe se i kerstenja, zada nikakova zaloga od priateljstva, i podloxnosti prama Rimljanim nebi imali. "

Sverhu svega, ʃto je dovle iz Konstantina privedeno, opominje Mate Petar Katançich, da spisatelj, kada je govorio od odavnih vrimenah, nije razluçivao vrime od vrimena, ni stvar od stvari, i da je mnoga pisao polak onoga, ʃto je puk u njegovo vrime govorio, to jest onda, kada je on pisao. Ako promislimo vrime, i red, kojim je Solin razoren, najtichemo, da se ova neudaraju, zaʃto Konstantin u knjigi XXX piʃe, da su Dalmatinci misto izgubljenoga Solina sagradili Dubrovnik god. Is. 500. Ako to stoi, dakle mora stati, da je i Solin jurve god. 449 imao biti razoren, ali onda joʃ nebiaʃe Heraklia Cesara, niti biaʃe poznato u svitu ime *Sklavah,* ali *Abarah*, koje Konstantin imenuje, u ona doba mnogo viʃe ruʃio je Atila s Hunim gradove. K' tome stari spisatelji svidoçe, da Avari do Solina nikada nisu dopirali, premda su se u Dalmaciu viʃe putah zalichali. I Menander Gerçki zgodopisac, koi je mnogo pervo Konstantina xivio, od ovoga razorenja niʃta nespominje, i Lucio (Regn. Dalmat. I. 1. c. 9.) dokaxuje, da je Solin tia do poçetka sedmoga vika u svojoj cilosti stajao. Napokon Abari od sve Dalmacie nisu nikada gospodari bili. Medjutim ako je ova Konstantin popisao, moxe biti samo onako, kako se je u njegovo vrime u puku govorilo, ili ako je ʃtogod iz pisamah starinskih izvadio, a na godiʃta nije posve dobro pazio, neslidi, da u njegovu govoru ni malo neima istine. I Bonfiny piʃe, da je Atila Solin i mnoge gradove Dalmatinske razorio, premda Dalmacie ni-

kada nije ni vidio, niſtanemanje nemoxemo rechi, da se je Bonfiny jednako privario i u svima ostalim, koja je popisao.

Spodobnim naçinom çudnovata su i ona, koja Konstantin od Krobatah piſe, kada govori, da je Solin propao godine 449, da su Hervati, i njihovih pet vojvodah, pet bratje, doſavſi u Dalmaciu od Bagibarie na Abare udarili, i nje predobili, a u slidechoj knjigi XXXI, kako da je sva ova zaboravio, na jednom piſe od Heraklia Cesara, koi je poslie Atile dvista godinah xivio, i od koga u pridhodechoj knjigi govorechi od Krobatah, nije riçi napomenuo, on piſe da su se Krobati iz stranah dalje Turcie blizu Francie k Herakliu utekli u ono vrime, u koje su Abari iz Krobacie i Serblie izbacili Rimljane, koje Dioklecian biaſe ondi posadio, i da su nastanivſi se ondi, po nastojanju Heraklia kroz misnike iz Rima poslane kerstenje primili.

Ali od Heraklia, koi je trideset i jednu godinu vladao, nitko nepiſe, da je on ſtogod u Dalmacii radio, niti je raditi mogao cichu velikih bojevah, koje imadiaſe s Perziancim. Nemoxe se razumiti, zaſto bi Krobati ostavljajuch svoje zemlje kod Francie iſli prositi, da imgdaruje Dalmaciu, koja nije bila njegova, nego Abarska, kako sam Konstantin piſe. Kako je Heraklio mogao Krobatim zapoviditi, da udare na Abare, ako Krobati njegovi podloxnici nisu bili? Ili kako che se dokazati, da su pod njegovom oblasti priko Turcie kod Francie stajali? Jeli moguche, da je onj pet bratje s trima sestram, i s njihovim poradjajim moglo u malo godinah Abare nadvladati, i Dalmaciu osvojiti? I tko che virovati, da su svi Krobati do Heraklia Cesara brez kersta, i brez vire bili? Zaisto Ivan Papa X govori bistro u svojoj knjigi na Tomislava Hervatskoga, i na Mikaela Zaklumskoga vojvodu, da su kraljestva Slavinska bila napominjana u pervinstvim Apostolah, i obchinske cerkve, i da su Sklavini od kolivke (to jest od poçetka) pichu pripovidanja Apostolskoga s mlikom vire primili. On veli, da su i Saksonci od njegova pridstupnika Gergura Pape nauk u jeziku Cerkve Apostolske u novo vrime primili (Farlat. Illyr. Sacr. Tom. III. p. 94. et. seq.) Nedvojbeuo novo vrime, u koje su Saksonci viru primili, bilo je pervo Heraklia, jerbo je Gergur Papa sidio na Rimskoj stolici od god. 590 do 604. I ako su kraljestva Slavinska, med kojima biaſe i vladanje Krobatah, jurve u vrime Apostolsko pichu pripovidanja Apostolskoga s mlikom vire primili, tko che virovati, da su oni brez kersta sve do Heraklia cesara, to jest, tia do sedmoga vika ostali? Znamo iz dobrih svidoçanstvah, da je Dalmacia svoje, Norik svoje, i Panonia svoje Biskupe do vrimena Abarah imala. Biskup od Soligrada (Salzburg) do Drave, a Dalmaciu do Save imao je pod svojom upravom Biskup od Splita. Jedali pak ovi pastiri nisu marili za svoje ovce?

Tako se ima uzeti i ono, da je sva Dalmacia u vrime Mikaela Balbe od Gerçkoga Carstva odpala. Konstantin nedokaxuje, niti moxe dokazati, da je ikada sva Dalmacia pod Gerçkim vladanjem bila, dakle ova od onoga vladanja odpasti nije mogla, to bi se moglo samo rechi od gradovah primorskih, i od Savie; i ako je ſto odpalo, imalo je odpasti jurve u doſastju Gotah. Goti nisu bili u stanju hervati se s'Rimljanim, i derxati na uzdi Dalmatince, paçe oni su s Dalmatincim xivili u priateljstvu, i kako je Rimsko Carstvo u poçetku petoga vika poçelo propadati, prilika je, da su se Dalmatinci, iliti Krobati oslobodili, i slobodni pod svojim Xupanim i Banim xivili. Što Konstantin nerazluçujuch vrime od vrimena neprávo za svoja vrimena uzimlje.

Što se tiçe imena *Krobati*, ovo kako tumaçi isti Cesar u gerçkom jeziku bi imalo zlamenovati *mnogu zemlju posidujuchi*, zaſto Gerçko ime *horan* zlamenuje zemlju, iliti derxavu, to jest, kako da su ljudi iz velike derxave. Zaſto je ovo Konstantin tako tumaçio, nije znano, a prilika jest, da su Krobati nazvani od planine *Karavanka*, oko koje stajahu Norici, Karantani, Istrianci, i Liburni, to jest sav prostor od danaſnje Koruſke, Stajerske, i Kranjske do Kupe, i do Sutle. Mate Katançich za stalno derxi, da je ovo gnjizdo od Krobatah, koji se radie *Hervati* nazivlju.

(Sliditche)

NIKOLIKO IZREKAH I POSLOVICAH DALMATINSKIH.

Svako selo svoju pismu piva.
Majstor se hvali, a ratilo radi.
Tilo i duſa najdraxi su prijatelji.
Upri u se, i u svoje kljuse.
I janjci bleje ako i nisu snaxna gerla.
Divljeg' je vuka lako zaboraviti, a pitomoga muçno.
Ljudsko meso na kantar nije iſlo.
Neka je kasno, ama da je çasno.

Bolje je sa zdravom miſinom pobignuti, nego poginuti.
Koza nemoxe s vukom berstiti.
Erdjom smerdi, a od sile puca.
Gdi lax veçera neche ruçat.
Blago na blago.
Bog te saçuva bisna psa, i plaſiva çovika.
Sestra brata gleda kano grada, a brat sestru kano vraga.
Kad je rat, niko nikom brat.
Kuda kovaç kuça, tuda gvoxdje nepuca.
Glavine je kao u maljine.
Bolje je gledati iz glavice nego iz tamnice.
Svaka stoka svojim skokom ide.
Puſka ſarka otac i majka, torbica braſenica, kabanica kucha (kaxu ajduci)
Valja zapeti pak zapivati.

Teſko majci benu radjajuchi,
A kraljestvu dite vladajuchi:
Teſko stricu u ranu sinovcu,
A punici na zetovoj hrani,
Suvu zlatu na erdjavu vratu,
Novoj kapi na manitoj glavi,
Magaretu s konjma putujuchi,
Staru konju çesto vojujuchi,
A divojci na nemiloj ruci,
Udovici samoj spavajuchi!

ZEMLJOTEXANJE.

o prilogu, ili priloxini.

Što se po taljanski kaxe *maggese*, i *novale*, to je pod naſu riç rechi *prilog*, iliti *priloxina*, to jest njiva, koja za godinu danah prilexi, poſto se za dvi godine za sebice po njoj sijalo. Prosti ljudi misle, da prioravajuchi i sijuchi svake godine po istoj zemlji, ona se trudi, i svoju kripost gubi: a puſtajuchi je kadgod u ledini, ali u prilogu, opet snagu svoju privacha, i plodna biva. Ali opet judi uçni i zemljotexanju vele viſti, kao na jedan primer: *Re*, *Margaroli*, *Moretti*, i t. d. od kojizih knjige ſtijem, vele, da to dobra navada nije, nego da je to jedan nazadak, ele svakdanje kuſanje uçi nas, da zemlja dobro ugojena, i svake godine primechana, moxe çoviku plachati njegov trud osobito ako sime minja. Vertlovi se gotovo svaki misec primechu, a opet bez pristanka plod bacaju; takodjer gajevi, i dubrave, i livade bez pristanka plod daju. — Dokle zemlja u prilogu, ili u ledini ostaje, troskot i svakojaka se travina u nju upleka i zakopiti, i sok joj otimlje. Ko baſ hoche da mu zemlja poçiva (premda to nije potribito), valjalo bi barem da je primekoti, a nepuſta da se zaledinçi, ſleka je aer probija, i lakſe rigne po njoj divlja travurina, za mochi je pak najlakſe i potribiti. Zemlja koja tako pigodiſtuje na naſu ruku se upravo zove *priora*, a ne priloxina.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 3.

NA 17 SIÇNJA

V. GODINA

1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 sarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u saminu za kojimudrago narodni ili strani list.

JER MI SERCE VESELO?

Što che rechi serce moje,
Da mi divno kolo tvoje,
Danas igra veselo?

Ali tebi od slobode,
Kano kaplja bistre vode,
Slavni danak osvanu?

Ali blago nebrojeno,
Berxek lexi sakriveno,
U nidarcu, serce, tvom?

Ali duſa koja krasna,
Miseçina kano jasna,
Danas tebe zagerli?

Al' si rujno vince pilo,
Pa si mi se zer opilo,
Serce moje veselo?

Serce moje tiho veli:
Tko se Zori neveseli?
Evo opet zabili!

Evo opet bistru zraku,
Uperla je cernu mraku,
Silimice u oçi!..

Na krilima zrake svoje,
Opet hoche xelje moje,
Na daleko rasipat!..

Sva stvorenja, u veselju,
Hvale daju stvoritelju,
Iſtom Zora zabili;

A ti berxek nebi rada,
Da ti serce igra sada,
Veselech se okolo?

Sad je vrime da mi kolo,
Zaigramo naokolo,
Kao bracha veselo!

Sad je vrime da mi Zoru,
Kano slavulj mirnu goru,
Pozdravimo serdçeno!..

Svak nek piva pismu svoju,
Zapivajuchi i ja moju,
Od serdaſca pismicu:

„Nek nam Zora bili neka,
Od sad tamo tja do veka,
U ljubavi bratimskoj!..

A kad ljubav stakne Zoru,
Tad che sunce nam u dvoru,
Srichonosno sinuti!..

Dalmatinska tad che Vila,
Svemu svitu glasa mila,
Çinit çuti lipotu!!..

Nek nam Zora bili neka,
Od sad tamo tja do veka,
U ljubavi bratimskoj!!..

M. Jovichevich.

POSLANICA
Liçke pastirice.

OD HERVATAH.

(Konac v. br. 2, str. 6)

I zaisto u vrime Heraklia Bulgaria imajuchi Miziu tia do Tracie imali su vojvodu svoga imenom *Krobata* (Theoph. ad an. XI. Constantini Pagonati), koga Nicefor (in Brev. Hist.) *Kubrata* zove, i koi je zapovidao i Kuturgurim, koje, nezna se zaſto, kad biſe iz njihove zemlje protirao, odstupivſi od Chagana Abarskoga, podloxi se Herakliu Cesaru oko god. 635. Tako svidoçi Nicefor Patriarka Carigradski (in Brev. Hist.). Od njega se piſe, da je ostavio svoje Kraljestvo peterim sinovim, ali se piſe s druge strane, da se zadnje odluke svoga otca nisu derxali. Medjutim bilo, kako mu drago, ima se i pak niki trag od onoga, ſto je Konstantin opisao: Ima se *pet sinovah*, ima se otac *Krobat*, ima se poslanstvo k Herakliu cesaru. S' ovima se dobro udara izselenje Bugarah iz domovine u *Bojoariu*, a odonud u *Markiu Vinidah*. Biahu bo se zaratili Abari, i Bugari u izabiranju skupnoga vojvode. Bulgari hotiahu imati svoga, a Abari svoga za skupnoga poglavara, doſavſi na ſake, ostadoſe pod nogam Bulgari, koji ostavivſi domovinu, u broju devet tisuchah muxevah sa xenam, i s dicom utekoſe pod krila Dugoberta kralja od Francie, od koga bihu priateljski primljeni, i na zimnicu k Bojarinu odpravljeni, medjutim, kad biſe Dagobert u vichu svoje vichnike upitao, ſto bi se od ovoga puka imalo uçiniti, svitovaſe jednoduſno, da bi se imali svi do jednoga posichi, jerbo su od strane Sklavah, koji se Frankim odavno protive. Po dokonçanom vichu Bulgari bihu istinito od Bojarah svi u jednu noch posiçeni, samo Alticeo, i s njime sedam stotinah muxevah, xenah, i dice sahrani se u Markii Vinidah. Tako kod Praya (cap. 71. Annal. Avar. p. 250.).

Ovdi se ima zabilixiti, da je Markia Vinidah bila u Kranjskoj pokraj Save od Ljubljane do Hervatske med Criknicom i Kupom, i oni Bulgari, koji su k Dagobertu doſli, nisu bili Abari iliti Avari, nego pravi Sklavini, to jest Slavjani, iliti Ilirci, zaſto od nikuda se nemoxe dokazati, da su oni iz koje druge zemlje u Bulgariu doselili. Dakle ili se mora dokazati, kada i odkuda su doſli, ili se moraju za prave Ilirce priznati.

K' ovima pristupa i to, da se je ova nesricha Bulgarim dogodila sedme godine Samona glasovitoga vojvode kod Karantanah, to jest godine poslie porodjenja Isusova 630. Samon koi je vojevao sa svojim Slavjanim suprot Frankim, razumivſi ovu kervoloçnost Dagobertovu, i vidivſi s druge strane usilnost Avarah suprot Bulgarim iliti Ilircim, dao je ruku Krobatim, Panoncim, i Dalmatincim, da se u svoju pervu samostojnost postave, kako su se i postavili po istom svidoçanstvu Konstantinovu. Kada je Konstantin ova u starim pismim ſtio, i naſao, da je i niki Krobat u vrime Heraklia bio med Slavjanim, koi je Avare protirao, i svojima peterim sinovim kraljestvo ostavio, i kad je naſao, da su iz *Bojoarie* na medje Dalmatinske doſli niki Slavjani, koji su se u svoje vrime *Krobati* zvali, za izvesti ugodnie pripovidanje, i kako viſe putah çini, negledajuch na red stvarih, ni na red vrimenah, izveo je iz Bagibarie u Dalmaciu *Krobate* s' njihovim vojvodam, koji bihu pet bratje, i tri sestre, kako smo jurve razumili, njegova Bagibaria biaſe danaſnja Koruſka, Štajerska, i Kranjska, koju nazivlje *Velikom Krobaciom* a stanovnike *Karantanim*, koji se zovu *Beli Krobati*; i jerbo je vidio, da se ovima jednaki Slavjani nahode u blixnjoj Liburnii, Panonii, i Mizii, naselio je iz Dalmacie i one strane s Krobatim, koji jurve od preodavnih vrimenah ondi na svojoj otaçbini xivihu. Kada su se *Krobati* prozvali danaſnji Hervati, to nije znano, nego se iz dogodovſtinah to jedino znade, da se ovo ime do devetoga vika u knjigam nenahodi, najstarie dokazateljstvo Hervatskoga imena jest diploma god. 838, podpisana od Terpimira u Bihachu stolnom mistu Hervatskih vojvodah. Ovo misto kako piſe G. Katalinich biaſe blizu Trogira. *Bili Hervati* zovu se i danas stanovnici oko Sutle, Kupe, i Metlike, to jest, na kraju stare Markie Vinidah. Hervati zovu se svi Istrianci od Kranjacah razluçeni, po tom svi od Rike niz desnu stranu Kupe, i Sutle, med Murom, Dravom, Savom, i morem Adriatiçkim do Servie; svaki bo od ovih stanovnikah, ako nije od Gerçkoga obiçaja Nesjedinjenik, derxi sebe za Hervata po rodu, a po obchinskom, i starinskom plemenu za Ilirca. Paçe isti katolici Boſnjaci, Dalmatinci, i Servianci, koji su se u Magjarskoj nastanili, derxe se za Hervate, i nje isti Nimci s besidom od nikoga huljenja i danas zovu *Boser Kroboten* misto Bosnier Kroaten.

Dakle kako od vikovah svaki puk Slavjansk svoje ime derxavno i danas nosi, onako svi u velikom od starine poznatom prostoru Ilirskom i danas joſ nose posebna imena svojih starih pleme-

nah, oni se zovu: *Karantani*, *Krobati*, iliti *Hervati*, *Bulgari* i *Bugri*. Sva ova plemena govore jednodusno, da su oni potomci starih Slavjanah, i *Slovenah*. Sva ova plemena diçe se s onim imenom vise nego s imenom Ilirah, ali ipak neima plemena u svoj velikoj Ilirskoj zemlji od cernoga mora, do istoçala Dunajskoga, koje bi se uvridjeno naslo, kad bi mu tko ime Ilira nadio, paçe svako pleme, i ovo sebi za postenje uzimlje, sami jesu nikoji Austrianski Nesjedinjenici, koji se za nedostojne Ilirskoga, i Slavjanskoga imena derxe, ńjihov naçelnik, i veliki vodja ovoga vika jest u starom Srimu *Doctor Pantelin*, koi hoche, da se od davnih vikovah nazvani Ilirci, i Slavjani imaju na jednom prozvati *Serblji*, jerbo su svi dica, i potomci Serbski. Ovako potrebuje uçeni Pantelin, kada zahtiva, da se reçe bobu bob, a popu pop. Ja sam Ti onomadne pisala, sto se po *Pantelinovu* sudu ima derxati od boba, i od popa, sada, koliko sam iz nauka moga divera mogla upamtiti, pisem Ti, sto se ima derxati od Ilirah, kod Tebe stoi, da pravo dades samo onomu, ko pravo ima, moxe biti, da i gospodin Pantelin pravo imade za Serblje, od kojih imam Ti jos dvi beside pisati, medjutim, dokle ove dobies, napinjaj xice, i pivaj mi lipe pisme. S' Bogom.

NARODNA PRIPOVIDKA.

I.

Prodavanje vinograda.

Jedan çovik dodje drugomu da vinograd proda. Zapita oni, kom bijase doså: jeli braco! ili si ga ti sadio ili tvoj otac? — Ni ja, ni moj otac nismo ga sadili, nego jost moj did, on mu odgovori. — E dobro! kad je tako, lako chemo se pogoditi. —

———

Ova nam pripovidka pokazuje, da mnogi nerasudni ljudi, ono sto oni sami nisu s teskom mukom i znojem stekli, neumidu çuvati, nego u vitar razasiplju to, i za malu stvar dache ono, sto puno vise zapada. — Dragi stioçe! ti neçini tako, nego çuvaj tudje stecivo, kao god i svoje, i svagda se trudi da tvoje imanje postenim naçinom nadoknadis, a ne ocmiljis, makar kakomu drago moguchan ti bio; jerbo çovik, prodavanjem onog sto ima, i nenastojanjem da sto vise steçe, sebe u prosjake salje. —

II.

Lupex koi kuchu jednom çoviku prokopavase.

Jednu noch, jedan lupex, stane prokopavati kuchu jednoga çovika, da stogod zakvaça. Zachuti domachin kuchni gdi nisto lupa; izleti iz kuche, i zapita lupexa: sta radis? evo, veli, guslim; a kako se neçuje?! Ta çuche se sutra. —

———

Buduchi da se dobro daleko çuje, a zlo jos dalje, zato triba dragi stioçe! da se çuvamo, zlo kakvo makar i nevidi niko, da neuçinimo; jerbo ono che se, kao sto iz ove pripovidçice vidimo, kad li tad li saznati; niti ima na ovome svitu tajne, kao sto S. Pismo svidoçi, koja bi sakrivena ostati mogla.

I. S. Imochanac.

ZEMLJOTEXANJE.

o izabranju i uzderxanju simena.

Ako bude sime lose, slagatiche i mekota, i gnjojina, makar bio i najbolji ugodjaj od kise. Vidok, koji potanko u svoje trude gleda, svojski mekoti, svojski gnjoji, i sije. Brez ovoga troga nemoxe biti napridka ni na najzgodnijoj godixbini. Nije podpuno pravedno reçeno: *kako je orao, onako je i poxeo*; ili: *ako ima gnjoja, ima i xita*; nego ovo troje valja zajedno sljubiti: *kako je orao, gnjojio, i sijao, onako je i poxeo*. I zaista, ko ta tri poslaka po naçinu pravednomu neisposluje, onda je kriva njegova kosulja na njemu. To je xiva istina; nista to krivo nije.

Litina najvise o simenu visi. Ako je ono erdjavo, erdjavo i klija i radja. Sime se onda kaxe da je dobro, kad je posve *zdrilo, zdravo, çversto, gladko, çisto*, i *niçim neudara*. Xito posto je na guvnu izvijeno, i sa plivom posve rastavljeno, opet u lopatu se zgerne, pak k vitru zahiti. Koje je zernje, zahitivsi ga, dalje odletilo, ono je texe, i zastavnije, ono je najbolje za sime. I to sime tako izabrano, nevalja odmah u kuchu svernuti, i u ambar usuti, nego na suncu çesto razgerchati dok se sasvim prisusi i usnaxi; pak ljudski na resetu ustrojiti, to jest isçistiti od svakojake primise (od suljakah, grasice, ljulja, kukolja, zoburah), trunja, i smrada, neka dodje çisto kao da su ga golubi zabrali

Sime od raxi (ozimice), graha, vaxola, eljde, pira, bara, jeçma, zobi, lako se u ambaru uspari, i izjide; za to, pofto je ustrojeno kao fto je ozgo spomenuto, triba ga pomnjivo sa studenim prahom od klaka na sitno izmifati, i tako do vrimena sidbe dohraniti. Na tri dila takovoga simena ide jedan dio klaka, iliti na jedan primer govorechi, na tri oke simena, ide jedna oka klaka. To tako uçi gosp. *Ferrari* u svom dilu pod imenom: l'*Agente in campagna*, pag. 33 — *Poslovaç u polju, strana 33;* i drugi vridni taljanski spisatelji takodjer uçe, koji su izvixbali, da xito negrize se kad je s klakom smifato.

Šenica sa prosom izmifana najbolje uxderxuje se, to fto proso, koje je svedjer hladno, zahladjuje je te neda da se spari. Na tri dila simena feniçnoga izabrana, i uredjena kako je ozgo reçeno, ide jedan dio prosa. Ta se smisa derxi do sidbe, pak onda na refeto u gusto pleteno prostroji se, da fenica na njemu sama ostane, a proso propane.

Jedni u nas donesu studenoga piska morskoga (perxine, salbuna), uspu ga za jedno dva tri persta u jedan sud, u çemu su naumili sime derxati, pak sime na ono naspu, pak ga piskom pokriju. A jedni potope modroga kamena u vodu, pak u onu vodu sime potope, i properu: a jedni opet tamnjanom podkade sud u çemu che sime ostaviti, ili metnu smerdeljavine, i t. d. Sve to oni rade zbogu sniti (snitine, snitljike). Ali mnogi vifti ljudi pifu, da sva ta radnja nije baf potribita ako je zerno zdravo. Snit, oni vele, zameche se u klasu od magluftine, vlage, i drugoga çesova napana, a u ambaru na zdravom zernu nigda. Sa svim sa tim gosp. *Malaspina* iskufao je, da xito sa lugom izmifato, i posijano nikada se nije osnitljiçavilo.

Cervi oni xitari, bobari, xixice, gaje, i druge mufice mnogo taru bob, leche, i grah. Kad se hoche to za sime ostaviti, dobro je sa çadjom izmifati, koja svojom gorçinom svaku cevrnjku, i svaki gad odbija.

Sime se od kukuruza najbolje uzderxuje u klipi (klipu), baf na onim vifalicama (vexnjima). Izberu se klipi, koji su prikladni, lipo zatvoreni na verhu, ne chelavi, ne ljuljavi, na suncu izfufeni, pak vexu se par a par, i obise u suhoti. Kad dodje vrime od sijanja, smane se s njih ono zernje fto je pri sridini klipa, i pri çexaji, a ne ono fto je pri verhu, jera je fturljivo. Kad bi se moralo sijati kukuruza na guvnu mlataçim omlatjena, onda bi ga valjalo na gusto sijati, zafto zernje utuçeno slabo proklija.

Sime od ripe, lana, konoplja, zelja svakojaka, i t. d. triba obrati kad je zdrilo, pak na suncu sufiti, pak lipo ustrojiti i u suhoti derxati. Sime od diteline nevalja ogoliti, nego sa opnom u çemu stoji sijati ga.

Sime od svakojake krufne satvari bolje baca kad je mlado, nego kad je staro. Ali opet se po kufanju zna, da sime od diteline, graha, boba, vaxola, eljde, ripe, zelja, ako se i zastarçilo dobro radja. Takodjer se dobro prima bar, i bilo proso staro, ako nije zastalo u snopu na njivi ili na guvnu, jera tako xito, ako se odmah kako je poxeto neoverfe, i nederene kuchi, sunce ga kvari, na suncu baf prismagne — Napokon sime od svakojakoga zeljenja kad je okruglo veselije ide, nego kad je duguljasto. Duguljato radja dok je mlado, a kad se zastarçi, slabo niçe, a jof slabije radja.

A Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 1. V. GODINA

NA 24 SIÇNJA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjizarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i sveznji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.
Zora Dalmatinska daje se u saminu za kojimudrago narodni ili strani list.

TUXBA

Nevolje moje, nevolje ljute,
Odavna teʃke, odavna krute,
Što nebixite, ʃto nebixite?
Od kad me majka mlikom zalila,
Ruçicom svojom milo zavila,
Od tad ste sa mnom, od tad ste sa mnom!
Od tad mi vaʃe nemilo kolo,
Neredno igra joʃ naokolo:
Pristalo da bi, pristalo da bi!
Polje mu ravno ledja su moja,
Neda mi mira, neda pokoja;
Jadna mi majka, jadna mi majka!
Mala mu ledja otacah mojih,
Pa i na mojim, kolo se goji,
Kolo prigerdno, kolo prigerdno!
Pervaʃnju koxu da mi je svuchi,
Novu mi koju na se navuchi,
O sriche moje, o sriche moje!
Tko zna od jadah priteʃkih mojih,
Da bi mi tada propao koji,
Od sad do vika, od sad do vika!
Tad bi mi duʃa vesela bila,
Kakono sunce tad bi sinila,
Iza oblakah, iza oblakah!
Serce bi moje igralo tada,
Nevolje kako igraju sada,
Na polju svomu, na polju svomu! —
Ali ʃto laskam sam sebe tako?
Nevolje moje neçeznu lako,
Jer su odavna, jer su odavna!..
Jadi mi moji izxile,
Iste mi mochi jur ispirile,
Dospichu jadan, dospichu jadan!
Bolesti mojoj neima lika,
Iz oçiu suzah golema rika,
Jade natapa, jade natapa!
Jeda bi resli pobolje jadi,
Ko da ji xeli, ko da ji gradi,
Duʃica sebi, duʃica sebi! —
O Boxie ruke, ruke prisvete,
Taknite rane ove proklete,
Da me negrizu, da me negrizu!
Ovo prigerdno nemilo prelo,
Prikilo se, neostalo celo:
Usliʃi Boxe, usliʃi Boxe!
A jadi moji, jadi priljuti,
Odavna teʃki odavna ljuti,
Nek mi daleko, nek mi daleko!

M. Jvichevich.

POSLANICA

Liçke pastirice

OD SERBLAH.

Ako su nikoja istinita, koja Konstantin Porfirogenit od Hervatah piʃe, tako moraju biti istinita nikoja i od onih, koja piʃe od *Serblah*, i opet ako su mnoga neistinita, koja piʃe od Her-

vatah, tako je moguche, da su imnoga neistinita, koja piſe od Serblah.

Konstantin piſe (De Adm. Imp. l. 31.), da su Serbli od istoga plemena nekerstjenih Krobatah, koje on postavlja u veliku Krobaciu, veli, da su Serbli blizu oniziuh Krobatah stali pervo, nego su u Ilirsku, iliti u Dalmaciu doſli, on na spomenutomu mistu od Serblah ostavlja slidechu uzpomenu:

" Ima se znati, veli Konstantin, ima se znati, da Serbli izlaze od Serblah nekerstjenih, koji se takogjer *Bili* nazivlju, i stanuju dalje Turcie u mistu, koje su oni *Boiki* nazvali, komu je najblixnja Francia, kako i *velika Krobacia;* koja ne ima kersta, i koja se takogjer *Bila* zove. Ondi su dakle iz poçetka Serbli pribivali. A kada je vladanje Serblie od otca na dva brata spalo, jedan od njih uzamſi polovicu puka utekao se je k Rimskom Cesaru Herakliu, koi mu za pribivanje dade misto u prostoru od Tesalunicha, koje se od onoga vrimena *Serblia* zove. A *Servii* bihu zato nazvani, *ſto Rimskom Cesaru sluxe.* Jedno malo kasnie dopalo se je Serblim povratiti se u svoju zemlju, i odpustio je nje cesar; ali kada biſe preſli priko Dunaja rike, pokajavſi se, kroz *Pretora*, koi je za ono vrime u Biogradu nastojao, zaprosiſe od Cesara Heraklia, da bi im drugu zemlju za pribivanje hotio odkazati. I kada bi kroz Avarska navaljenja opustila bila zemlja, koja se sada zove Serblia, i Pagania, i zemlja zaklumska, i Terbunia, i derxava Konavlah, koja bihu pod oblasti Rimskoga Cesara, izagnavſi odonud Rimljane, koji sada u Dalmacii, i u Dirakiumu (Draçu) stanuju, cesar dao je Serblim ove derxave za pribivanje, kojemu takogjer i podloxni bihu, odkada bihu kerstjeni kroz misnike iz Rima dozvane, i naučiſe dila od poboxnosti poslie, kako biſe staru viru primili. — Vojvode Serblje od početka, to jest, od kad je Heraklio vladao, bili su do sada pod Rimskim cesarom. — I jesu u kerstjenoj Serblii, gradovi, u kojima stanuju, *Destinikum*, *Tzernabuscee*, *Megyretus*, *Dresnec*, *Lesnec*, *Salenes*, a na njivi Bosne., *Katera*, i *Desnec*. „

On izpiſuje takogjer i derxave, koje su Serbli poslie u Dalmacii posidovali, jere veli: " U Zaklumskoj zemlji odprie gospodarili su Rimljani, to jest oni Rimljani, koje biſe cesar Dioklecian iz Rima kao naselnike ovamo doveo. Dakle zemlja Zaklumska bila je pervo podloxna Rimskom Cesaru, ali poslie, kad su nju Abari sebi podloxili, i kad su njezine stanovnike povezane odveli, sva ova derxava ostala je pusta. *A* Zaklumci, koji sada ovdi pribivaju, jesu Serbli, od onoga vojvode, koi se biaſe k Herakliu cesaru utekao, i nazvan su Zaklumci od berda *Klum;* i pak u Sklavskom govoru zovu se Zaklumci oni, koji za berdom stoje, jerbo je ondi veliko berdo, na kojega verhu jesu dva grada: *Bona* i *Klum*, i jesu u zemlji Zaklumskoj gradovi, u kojima stanuju, *Stagnum*, *Mokriscie*, *Josle*, *Galumanic*, i *Dobriscie*. „

Na dalje piſe (De Adm. Imp. c. 34.): Terbunjanah, i Konavljanah jest ista derxava, a stanovnici snihode od nekerstjenih Serblah, koji su ovdi stanovali tia od onoga vojvode, koi se je od Serblie nekerstjene k Herakliu cesaru utekao: Ima pak koliko Terbunje, toliko i Konavlje gradove, u kojima pribivaju ove: *Terbuniu*, *Hormum*, *Risen*, *Lukabete* i *Zetlebe*. „ A malo pervo (c. 30.) reçe od ove iste derxave: " Od Dekaterah poçimlje vojvodstvo Terbunjansko, i spruxa se tia do Rausiuma, a pram gorskim stranam lexi do Serblie. „ I opet: " Rausium grad lexi po sridi med ovim dvima derxavam, to jest med derxavom Zaklumskom, i Terbunjskom, i Ragusinski gradovi, imaju vinograde u jednoj i drugoj ovoj derxavi. „

Od Dioklee (De Adm. Imp. c. 35.). I Diokleu derxavu iz poçetka derxali su Rimljani, koje onamo biaſe prenio cesar Dioklecian, i biaſe pod Rimskim cesarom, ali Abari i ovu derxavu podjarmiſe, i opustiſe, i u vrime Heraklia cesara poçeſe opet ljudi u njoj pribivati, kako i u Krobacii, Serblii, u zemlji Zaklumskoj, Terbunjskoj (Trebunjskoj) i Konavlskoj. Jest pak nazvana Dioklea od grada, koga ondi sagradi Dioklecian cesar, koi je sada pust, i zove se do danaſnjega dana *Dioklea;* gradovi u ovoj derxavi, u kojima pribivaju jesu veliki: *Gradete*, *Nagrade*, i *Lontodokla*. „

Napokon od Poganske iliti Arente veli ovako (De Adm. Imp. c. 36.): " I onu derxavu, u kojoj sada Pogani stoje, odpervo derxali su Rimljani, kojima je iz Rima u Dalmaciu dovedenim cesar Dioklecian sidaliſta odkazao. I Pogani isti izlaze od Serblah nekerstjenih, to jest, od onoga vojvode, koi se je k Herakliu cesaru utekao. U ovoj derxavi, poslie kako biſe od Avarah uhichena, i opuſchena, pod Herakliom cesarom poçeſe opet stanovnici pribivati. Zovu se pak Pogani za ono, ſto nisu primili kersta onda, kad su svi Serbli bili kerstjeni: tako bo se u jeziku Sklavinah zovu svi, koji su brez kersta. Pogania ima gradove, u kojima pribivaju: *Mokro*, *Berului*, *Ostrok*, *Labinetzu:* posiduju takogjer i otoke velike, jedan koi se zo-

ve *Karkra*, iliti *Cicer*, drugi je *Mileta*, trechi *Far*, çetverti *Bratzcs*. „

Sva ova, piſe Mate Petar Katançich (De Istro c. 7.) jesu ne manje osobita, nego su ona, koja je od Hervatah upisana ostavio. Konstantin Porfirogenit izvodi Serble iz jednoga mista imenom *Boiki*, koje lexi do zemlje Krobatah, razumivſi kroz ono misto Boiovariu, to jest, danaſnju Bavariu, a ne *Boiohemum*, to jest Pemsku, zaſto ovo ime u ono vrime, kada je Konstantin pisao, nije bilo viſe u obiçaju. Kada veli, da su Serbli vrativſi se u staru domovinu preſli priko Dunaja, moxe se povirovati, da je u pameti imao *Serbe* Pliniove (H. N. L. 6. c. 7.), i Potolomeove (L. 5. Geogr. c. 9.), koje nikoji od Volge u Sarmaciu, iz Sarmacie k planinam Karpatskim, i od onud u Dalmaciu dovode, ovo se velim moxe povirovati, jerbo se u onim stranam imaju prosuti Slovinski Serbi to jest *Sorabi* u Lusiçkoj, ali premda imena *Sorabi* i *Serbli*, i *Servi* ſtogod spodobna imaju, nitko zdravu svist sluſajuchi neche rechi, da su Slovinski *Sorabi*, i Ilirski *Serbli* jedan isti puk ali narod. Ovomu se protivi njihov izvor, njihov vazda razliçiti govor, i njihova s drugim zemljam, i narodim vazda razliçita ticanja. Zaisto Sorabe od Lusiçke i od Misnie joſ nitko nije postavio pokraj bile Krobacie, kako isti Konstantin postavlja Serble Dalmatinske, aliti Ilirske. Zdravi dakle razum zgodopisacah zahtiva, da se naſi Serbli od planinah Karpatiçkih odaleçe, i od Sorabah Lusiçkih zazbilja razluçe. Jerbo njihovo staro gnjizdo *Boiki* nikako nemoxe stati u Lusiçkoj. To priznaju svi ljudi uçeni, koji znadu uzeti derxave onako, kako su u ſestom, sedmom, osmom, i devetom viku bile razdiljene.

Niſta pak tako jako neudara u oçi, kao kada Konstantin piſe, kako da je jedna ſaka Serblah svu Dalmaciu, staru Dardaniu, Miziu gornju, i Panoniu priko Save, kadi je danaſnja Bosna, u malo danah, i to jurve prid smert Heraklia cesara osvojila. Sliditelji Konstantina Porfirogenita vele: da su Krobati Avare iz Dalmacie protirali godine 640, i da je Heraklio na poçetku god 641 s ovoga svita preminuo, dakle su Serbli u tri miseca, jerbo je Heraklio u misecu veljaçi umrao, Avare protirali, i sve gori spomenute derxave osvojili. Tko che pak to virovati? Ili tko moxe za istinu derxati, da je Dioklecian Rimljane u Serbliu nastanio, da su ove Huni Avari, koje Konstantin i Sklavim imenuje, protirali, da je Dioklecian Diokleu sagradio, i da Serbli pervo Heraklia nisu bili kerstjeni? Zaisto iz Rimskih dogodovſtinah znamo, da je pervo Diokleciana sva velika Iliria Rimska bila, da polak ondaſnjih spisateljah Abari iliti Avari u Dalmaciu dalje grada *Balbe* (Banja Luka.) ni su ulazili, da je Plinio od Dioklce pervo pisao, nego se je Dioklecian bio rodio, i da je Ivan Papa X. koi je pervo Konstantina Porfirogenita god. 914 xivio, Tomislavu vojvodi Hervatskom i Mikaelu vojvodi Zaklumskom oçito pisao, da su Dalmatinski Slaveni jurve u poçetku kerstjanstva viru, i kerstjenje Isusovo primili; moramo pak za stalno derxati, da je Papa Rimski bolje poznavao svoja stada, nego je Konstantin poznavao narode, koji pod njegovom oblasti nisu bili. Napokon, ako je sve nekerstjene Serble njihov vojvoda priko Karpatskih planinah, i priko Dunaja u Serbliu iliti u ondaſnju Dalmaciu doveo, zaſto su nazvani u onim stranam *Zaklumci*, *Terbunjani*, *Konavli*, *Pogani*, i *Dioklecianci*, a ne *Serbli*? — Oni su ovako nazvani zato, jerbo je Konstantin pisao u ono vrime, kada su knjixevnici narodim çudnovata rado prikaxivali, i njihove praoce uzviſivali viſe, nego je pravo bilo.

(*Sliditche*)

NARODNA PRIPOVIDKA.

Tovari na koxu.

U nikome mistu dva mesara kupe vola da ubiju i prodadu. Potla nego ga zaklaſe, i raskresaſe, reku medju sobom: dobro i pravo bi bilo da odsiçemo dvi tri oke mesa za ruçak. — Što rekli to uçinili; poſalju kuchi tri oke mesa, i pravo rekavſi, malo obilatije, da se metne variti; a poſto ostalo meso rasprodaju pozove svaki od njih po jednoga svoga prijatelja, i po dva, pak podju kuchi. U to doba baſ stopanjica prinese siniju i pristavi zairu da se blaguje — Sidoſe s prijateljima, pojidoſe razgovarajuchi se, ali teſko vinu, jer jedna nazdravica neçekaſe druge — Kad se sve doverſi, a mrak se vech prifati i prijatelji alale, sidnu mesari jedan pram drugom za siniju; dozovu joſ jednu bukaru vina, pak poçmu govoriti — dede da vidimo malo, ſto smo dobili na volu.

Glavnice smo dali dvanest talirah i po: metnimo da koxa valja talira; ta valja da ju brat bratu daje — na odug mesa imamo dva talira i po; da vidimo sad novce: ovo je talir, ovo su dva, a evo tri i po. — Koliko to nosi, veli jedan; a drugi

kaxe: devet talirah nemore da izadje. Što chemo sad? tovari na koxu: metnimo dva talira koxu, te tako u naprid, tri, çetiri dok namirimo do pet talirah i po koxa. — Pomozi Boxe, a ʃto che se dogodit: Oni podju te prodaju koxu, i na njoj izvade jedva jedvice dva talira i po. Tada se plesnu po çelu, pak jedan drugome poçme govoriti: da nismo ruçali nebi bilo toliko putah, tovari na koxu.

Drugi chemo put pervo raçun uçiniti, pak chemo sidnuti te ruçati, da nam se nedogodi opet tovariti na koxu brez koristi a na lakat. Nek nam ova bude usvistna. —

F. Z.

ZEMLJOTEXANJE.

o ʃkodnim travinama.

Koji texak priuba mozga ima, taj podpuno zna da travine veliku ʃkodu zemlji çine, jera istexu onu njezinu snagu, i slast, koja imala bi kripiti xito, i ostalo plodonosno stablje o çemu çovik xive. Kada se te travine razdomove, i xile svoje raskrote, tadar primuçno ji je povaditi, i sa svim iskorenuti; to izlazi na dvadeset stranah, i na dvadeset mukah; ali sve su tomu krive ruke, koje su poçivale, kad im je valjalo pliviti, i tribiti.

Kako se vidi gdi je njiva verlo travovita, to jest, gdi su po njoj obrastle one travurine xderalice, kao na jedan primer: troskot, aptovina, slatkovina, ljuljika, grahorina, stoklasina, sikavica, i t. d., triba zemlju uz dux i po priko viʃe putah primechati, a to uz litne misecove, jera onda na vruchini berxe venu one podvaljene trave, i viʃe nemogu se omladjivati. Po tom lako ji je skupom grabljam [1]) pograbiti, pak na stranu zabaciti, i izgoriti.

Kazato je na strani 12 kako valja sime lipo ustrojiti, da neostane u njemu nikakvoga amelja, nikakve smise iz koje bi mogla çesova trava niknuti. A sad se i ovo javlja, da nevalja vriʃkim gnjojom, kao n. p. vriʃkom kerkaljinom, balegom i t. d. zemlju zagnjojiti, jera u tom vriʃkom gnjoju dosta ima svakojakoga simenja iz kojega ʃkodna travina bane. Ko drugoga gnjoja neima van toga, a ono neka njim zemlju zagnjoji dok je perv; put mekoti, da moxe trava izverciti prie neg dodje vrime od sidbe. Tadar kad zadje çovik da primekoti, moxe svu travu istribiti, te che mu ostati sijanica çista.

A Kuzmanich.

[1]) *Na strani 4 piʃe* grabljem, *ali je to pogriʃka, jera to ratilo ʃto se zove* grablje *nije xridnjega roda, nego xenskoga u mnoxnom broju:* grablje, grabaljah.

KNJIGE,

koje su na prodaju u tiskarnici i knjixarnici

BRATJE BATTARA U ZADRU

ZABAVNA

CITAONICA.

Prevodi

iz

inostranih knjižtvah.

Izdaje

Lavoslav Župan, u Zagrebu.

Knjiga 1.

ELISABETA

ili

PROGNANI U SIBIRII

Iz francezkog

polag

GOSPODJE COTTIN.

U Zagrebu — Cjena fl. — 15.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 5.

NA 31 SIÇNJA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA

1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NIŚTO O SLOVOREDJU I NARIÇJU ZORE DALMATINSKE.

U Listu nazvanu *Jahrbücher für slavische literatur* ec. god. 1844 uredjenu od glasovitoga Gosp. *Jordana* prof. knjixevstva slavianskoga u Lipsii, çitamo tuxbu, koju niki vridni pisatelj izvodi viſe nesloge slavjanskih pisarah, kaxe da ova nesloga ima svoj poglaviti temelj u razlikosti od slovoredja, xali da Slavjani nemaju joſte jedno stavno slovoredje, i u toj xalbi pobraja razliçna xivucha slovoredja, kakono Bohoricha, Metelkovicha, Dajnkovo, Ilirisko, i napokon najnovije Zadarsko, cinechi po niki naçin, da su Zadrani za njihovu Zoru jedno novo slovoredje protivno Ilirskomu slovoredju skovali, za ostati u vike od drugih Slavjanah u svomu knjixevstvu odcipljeni.

Nechemo iziskovati ovdi uzroke od odcipljenja slavjanskih pisarah za neulaziti u terniſte iz koga nebi se mogli dignuti bez oçeperljati oli sebe oli drugoga; rechemo samo ſtogod o slovoredju i nariçju, za pokazati vridnomu pisaru da nariçje i slovoredje Zore Dalmatinske nije zar bilo ni toliko kudno, ni toliko odmetivo, koliko se çinilo njegovu ogledu.

Od ostaloga gosp. pisaru hvala na ljubavi s kojom potiçe Dalmatine na slogu, bez koje zaisto nemoxe se nijedna vridnost, nijedan napridak u knjixevnosti, kao ni u ijednomu drugomu poslu, dokuçiti.

Za sachi na pridmet, xudi pisar ovoga çlanka da Gosp. Pisatelj reçenoga izvoda na broj 21 Zore Dalmatinske perve godine dostoi se svoje oko nazriti, i nachiche da slovoredje Zore Dalmatinske nije novo, neg paçe ono staro s koim su pisari dalmatinski proſastih vikovah njihova neumerla dila pisali, a da su bile god. 1820 od jedne blagoumne skupſtine uternute one male nesloge, koje su pismo Dalmatinsko vridjale; i da po iskuſanju i primiru azbukah glagoljskih, i kirijanskih bila je jedna priprosta azbuka napravljena, u kojoj svako slovo latinsko ima svoj vlastiti glas slavjanski, a svaki glas svoju vlastitu priliku.

Çini se pisaru da u prostochi stoji sva izversnost jedne azbuke, i derxi da jedna azbuka, koja nema potribu od izvanskih urekah za prikazivati razliçna slova i izglasja nadhodi sve ine, koje sluxechi se slovim latinskim, slaçuju slova, oli ji za upotribljenje svoga jezika perte.

Ova prostocha azbuke Dalmatinske nije se opazila s ovu stranu deset godinah, kadno je poçela Iliriçka azbuka vidjati svitlost; volila se jedna nova osobita izmisliti, koja svakomu çitatelju ostavlja slobod pismo çitati na svoj naçin, dok se malo po malo rastucha mladex navede çitati onako kako je pisano n. p. *delo* za *dilo*, *belo* za *bilo*, *lepo* za *lipo*, *mleko* za *mliko* i t. d.

I zaisto ne samo Hervati u svojih tvorih, nu joſte i mladi Dalmatini poçeli su bili uvadjati u Zoru *e* s koim materinski svoj jezik su kvarili, nesichajuchi se, da che vele berzo izgubiti svoje staro nariçje, i da neche ni one miline, ni onoga romona imati, koi se sada toliko divno sluhu inostranacah istih pridaje [1]), i neprisudno çitatelje zadovoljuje, i zanosi.

[1]) *Sommiers*

Što pak tiçe nariçje s koim se sluxi Zora, i od koga zgor reçeni velepoznati Lipsianski List nenahodi se zadovoljan, rechemo da nije novo, vech baʃ ono staro s koim se sluxi vechi dio puka dalmatinskoga, i s koim su se naʃi pisari XIV, XV. i XVI. vika sluxili, toboxe Derxichi, Minçetichi, Vetranichi, Hektorovichi, Çubranovichi, Bunichi, Mazibratichi i ostali, koji su sa sobom ostavili tolike glasovite tvore, iz kojih cerpamo oni knjixevni jezik, koga siverni Slavjani traxe, i hoche da sloxe razliçna od puçkoga jezika.

Ali, budi mi dopuʃteno pitati, tkoje je cilj slavjanske knjixevnosti? nijeli izobrazenje puka; dakle puçki ima se pisati, baʃ onako kako vechi dio puka govori, a opchina razumi, za da svoj opchini uçenje i pisanje umitnih ljudih izadje koristno.

Zna se jurve da je slavjanski jezik u çetiri grane poglavite razdiljen, da je jedna grana Ruska, druga Lehska, trecha Cehska, a çetverta juxnih Slavjanah: zna se da ove çetiri grane izlaze iz jednoga stabla, baʃ onako, kako iz latinskoga jezika izlazi Francuski, Spanjolski, i Talianski. Kad bi se hotio jedan novi knjixevni jezik izvesti, taki da bi za nauk i za izobrazenje svih Slavjanah mogao sluxiti, koi od reçenih nariçjah, ali Ruski, ali Lehski, ali Cehski, ali juxnih Slavjanah za primir i za ogledalo imaobi se uzeti? Ja derxim da vridni pisar zgor reçenoga çlanka nebi mogao ovu parbu lako rasuditi; a kad bi je i rasudio bili sve Slavjane zadovoljio? *Hoc opus, hic labor*. Svaki od njih svoje nariçje uznosi, svaki na svoj naçin piʃe, i zato nije çudo da Dalmatini hvale svoje, doçim s druge strane na otar slavjanske sloge svojih verstnih pisarah proʃastih vikovah prinose tvore, kao jedno aldovanje komu ostali umitni Slavjani neche imati muçnosti ikakve pristaviti svoje, za sloxiti od svih s vrimenom kao jednu kitu cvitja, koja che svim naʃim pçelam slavjanskim pripraviti sok od umstva, od ljubavi, i sloge nerazdiljive.

Nije moguche da u jedan tren, jedan novi

(*Konac slidi*).

Santich.

RUXI!

Medju cvichem, u srid perivoja,
Rasla jesi krasna ruxo moja!
Majka mi te jutrom zalivala,
Svoje cviche kad bi polivala:

Tudjin dodje, pa mi te ubrao,
Pupak, ruxo, iʃtom ti cikao!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj!.. "

Tugovà sam, bidan mnogo lita,
Ufajuch se da mi druga cvita;
Ali ruxa taka vech neraste,
Niti raste, niti meni cvaste;
Zaʃto ruka kâ bi zalivala
Ruxo tebe, davno je usala!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj! "

Netom si mi, ruxo, poginila,
Nisi mene teʃko ucvilila,
Zaʃto tad misal moja mala,
Tebe procıniti nije znala;
Ali sada, kadno znadem ʃto si,
Tuga serce gerdno meni kosi!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj! "

Suze vruche niz obraz mi lete,
Bog bi dao da k' tebi dolete!
Tad bi, ruxo, i ti zaplakala,
Tuxnu sercu slatki pokoj dala;
Ali tuxno zaludu se nada,
Tudje ruke imadu te sada!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj! "

Kad o tebi misli misal moja,
Nachi ruxo, nemoxe pokoja!
Sunce i misec ona rastapa,
Drugu ruxu sama sebi sklapa;
Ali ruxa, koju sklopi sebi,
Osinj je, ruxo, osinj pram tebi!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj! "

Oko tebe cviche raslo tako,
Medju cvichem ti si rasla kako!
Vitrich mi ti leden neudio,
Ja kako, on slatko te ljubio!
Sunce, misec, tebi se klanjali,
Svaki put kada bi isticali!
" Gdi si, da si, ruxica si,
Stoj ruxice, stoj!.. "

M. Jvichevich.

POSLANICA
Liçke pastirice

OD SERBLAH.

(Konac v. br. 4, str. 13)

Što isti Konstantin Porfirogenit najposlie od Serblah derxi, daje razumiti, kada tumaçi, odkud izvire, i ʃto zlamenuje ime *Serbli.* On izvodi Serble od Gerçke riçi *Serbula,* koja zlamenuje sluxachku obuchinu, i veli, da se kod Gerkah oni *Serbuliani* zovu, koji su na siromaʃki obuveni. A *Servii* zovu se zato, ʃto Rimskom caru sluxe. Na ova smiʃna cesarova bilixenja svaki pravedni sudac rechiche brez svakoga uztezanja: Ako su se Serbli jurve u svojoj domovini *Boiki Serbli* zvali, ʃto im treba gerçka obuchina (Serbula)? Koji su Rimski Cesari, kojima su Serbli sluxili? — I koi je to jezik, u kojem ime *Serbli* zlamenuje ono, ʃto Gerci vele *dudlos*, Latini *Servus*, Nimci *Knecht*, a Ilirci *Sluga*? Zaisto svi Serbli nikada nisu bili pod Gerçkom iliti Rimskom oblasti. I niʃta nije bezumnie, nego Ilirsku riç ali ime iz Gerçkoga oli Latinskoga izvora izvoditi.

Po svidoçanstvu starinskoga Pisca Ptolomea (L. 2. c. 16.) jest u dolnjoj Panonii grad *Serblin* blizu Save, i u Bosni jest njiva imenom *Serp*, i u Hervatskoj blizu Vakupa, i Ostervice jest kod berda Çemernice uz iztoçalo Une rike prostor u Liçkom okoliʃu, koi se zove *Serb*, i kumpania *Serbska.* Što ne bi bilo najpristojnie ime naʃe bratje kod kuche u naʃoj zemlji traxiti? Zaisto osim jedinoga Cesara Konstantina Porfirogenita ni jedan zgodopisac naʃe Serble nepostavlja izvan Ilirske zemlje. Dakle ako se svidoçanstvim, i razlogu viruje, njihovo gnjizdo, kao i Hervatsko mora u Ilirskoj biti. Ali kadi? —

Gnjizdo Serblah, po sudu Mate Katançicha (De Istro. c. 7. n. 42.) nigdi se bolje netraxi, ʃto u derxavam, u kojima se nahode danaʃnji *Servianci.* U onim stranam najstarii stanovnici bihu Dardani, i Triballi koji skupnim imenom poslie bihu prozvani *Mizi.* Od Triballah piʃe Strabo (Geogr. l. VII.) da su imali veliki prostor od petnaest danah hoda, koji se spruxa od Agrianah, tia do Istra, iliti Dunaja. Ptolomeo (l. III. Geogr. c. 10.) postavlja iste Triballe u doljnju Meziu, tako, da je sva prilika, da su oni pribivali u prostoru danaʃnje Servie, i Bulgarie od istoçala Morave do vratah *Cibarice* rike.

Najpervi, koi je ime Triballah u pismu zabilixeno ostavio, po mnenju Katançicha, biaʃe Gerçki pismar Aristofanes, koi je xivio oko 310 god. od sagradjenja Rima, najzadnji biaʃe Stefan, i Cedren, koi Triballe joʃ imenuje god. 1054, od njih jedna stranka kroz Skordiske, s kojima boj biʃe, uzbiena prama zapadu umiʃa se u blixnje Hervate, a drugi dil ode priko Dunaja u Bogdansku ka Gepidim starim Ilircim. Appian od istih Triballah piʃe, da su u vrime Filipa, i njegova sina Aleksandra Velikoga moguchi bili, a u danas tako su *izçesnuli*, da se od njih ne ima drugo, nego *samo ime.* Oni su i pak xivili do vrimena Stefanova, koi je po sudu uçenih pod Anastasiom cesarom oko godine 495 pisao. Stefan Bizantinski nje nazivlje narodom Ilirskim, ali zato nemoxe se rechi, da njima i njihovo vlastito ime nepristojaʃe u ono isto vrime, kad bihu, i Iliri s ostalim prozvani. Zaisto u onim istim derxavam malo kasnie ukazali su se na jednom *Serbli*, koje su nikoji *Mize* i *Triballe* zvali. Zonara Bulgarce zove *Mize* a Bonfiny vekʃinom *Serble* nazivlje *Triballe.* Dakle Serbli jesu isti *Triballi?* Tako Mate Katançich za stalno derxi, jerbo imade jake razloge, koji ovo povirovateljno çine. Appian Triballa izvodi od *Peona*, Peona od *Autaria*, Autaria od Ilira, gdi su nigda pribivali Triballi, ondi istinito danas pribivaju Servianci. *Serbalj* u Ilirskom jeziku dobro se izvodi i od Ilirskoga grada *Serbina*, i od okolice, koja se i danas *Serb* nazivlje. Ali pitaʃ, kako je moguche, da su se Triballi u Serble okrenuli? Narod se nije preokrenuo, nego je samo svoje ime u knjigam kroz promine svita prominio. Koi Gerçki jezik poznaje, ovo lako dosixe. Gerci obiçajno cichu lakʃega, i sladjega izgovaranja u Atenskom govoru uzimahu s, za t, n. p. misto *talatta*, oni radie izgovaraju *talassa.* Ako u imenu *Triballi* misto t uzmeʃ po njihovu slovo s, izgovarati cheʃ *Sriballi*, u kojoj riçi, ako po Ilirsku izpustiʃ *i* za slovom r, i slovo *a*, dobiti cheʃ gotovo Ilirsko ime *Srblli*, buduch pak da naʃ govor dva soglasnika neterpi, vidiʃ, da je iz poçetka imalo biti pravo pisano, samo jedno l, i za njim j, to jest *Serblji*, ʃto Gerçka usta nikada j izgovoriti nemogu. Ti vidiʃ, da su Gerci lako Ilirsko ime *Triballi*, okrenuli za *Sriballi*, a isti Ilirci na *Serblji*, kako njihov govor zahtiva. Ako su Gerci Ilircim vladanje, i viru pokvarili, je li çudo, ʃto su Tribalim ime prominili? Ako *Serbalj* neizvire iz imena *Serb*, ali *Serbin* grad (od *Serpa* morao bi biti *Serpalj*, ʃto se ne dopada uhu), ono mora izhoditi iz vrimenoriçi *Ser*–

biti, ʃto nitko pametan nedopuscha, dakle ili se mora za stalno derxati, da ime *Serbalj* jest pravo ime Ilirsko izvorno dohodeche po Gerçkom pokvarenju od pravoga starinskoga imena Ilirskoga *Tribal*, bolje Trbal, i da Serblji jesu pravi Ilirci, ili ovi isti moraju dokazati, u kojem su se gnjizda izvan velike Ilirie rodili, kako su u sadanju Serviu doletili, i zaʃto s Hervatim, osim same vire, svakolika narodna imaju. Kod njih, ʃto nije Rusko, ono je u Cerkovnom jeziku, kao i kod Hervatah sve Staroslavinsko, iliti Staro-Ilirsko. Ja se ufam, draga sestro! da cheʃ Ti iz onizih, koja sam Ti do sada iz virojatnih izteçalah prikazala, poznati, ʃto bi se imalo suditi od oniziuh, koji se nestide u svit izdavati, da su Ilirci nama inorodci, i da su *Serblji* otci sviuh Slavjanah! Ja Ti imam od Serbaljah joʃ jednu riç rechi, ovu cheʃ s Boxiom pomochu u drugoj poslanici nachi. S' Bogom.

ZEMLJOTEXANJE.

o kopanju.

Motika jest jedno pripotribito texaçko ratilo [1]), ama valja znati kako i kad njim posluxiti se. Kad je rok za kopaçinu, i koliko putah dolazi, to che se napomenuti kad bude govor o različitom rodu xita; nego je sada zgodno ovde pobilixiti po nikoliko osobitih opazakah odnosechih se na takovu radnju.

Bilo (to biva ʃenica, jeçam, rax, i t. d.), a navlastito zelen (to biva kukuruz oni poljski, berzorod, proso, i td. ʃto se na jar sije) kopa se kad je podosta poodrastla, ali kopajuchi je triba potanko pomnjiti, da joj se xilice motikom nepokrute.

Na kopanje ide se kad je zemlja suha, i kad je çisto vedro, e kopajuchi je kad je mokra, ali vlaxna, lucha se, pak se uvati oni tverd skorup, te se xilice nemogu rastezati, niti soka potezati, a struk zakuka se, poxuti, izveʃça, i ʃkito ploda daje. Ovo valja vatati dobro u mozak: rok je kopaçini kad sunaʃce iz çiste vedrine grije, i kad je zemlja suha.

Tanauʃno stablje, ono straçje od ʃenice, raxi, zobi, pira, i td. obiçajno neokopava se. Tko bi, htio to uçiniti da mu xito vridnije idje, ima polagano, i tanko motiçicom ali rasnicom (raslicom) kopkati, i çuvati da u xilice netukne. Ako bude ʃkodnih travinah, ima ji pomnjivo razçeperkati i izguliti sluxechi se motiçicom ertimice, i kosimice, pak zemlju u naokolo poodizati na málo stoxje.

Kod kukuruza drugaçija je radnja. Pervi put triba podanj na ravno podmekotiti; drugi put se okolo naokolo zemljom zagerne; trechi, iliti poslidnji put podpuno i redomice na stogove kopa. Kad je tako na sklad oko kukuruza obstoxeno, i obgernuto, lakʃe natapa kiʃa unj, xile mu se lipo raskrote, veche xivljenje vataju, stablo (oni tertor, ona taptina) veselije se iz zemlje istexe, i jaçe moxe suʃe podniti. Motika za kopanje kukuruza ima biti golemaçka, oʃtroga i ravnoga erta, da moxe lakʃe zemlju parati i rediti, i ʃkodnu travinu podkopati, i istergnuti. I ovu ʃkodnu travu izguljenu nevalja na njivi ostaviti, nego na stranu baciti, jera ako na njivi zaostane, a kiʃa okrene, lako se opet okalaçi [2]) na veliku ʃtetu usiva.

Gdi je malo rukuh, i gdi su velike sijanice nekopa se zob, pir, ʃenica, proso, nego jedni (u Taliji) zadju s berstinom çepurastom od divlje jabuke, ili od divlje ʃljive, te je vlaçe po osnacu [3]), te onako njom çanderljaju, grebu zemlju na misto je kopati. Gdi je zob usijana to se radi tamo o polovini oxujka miseca; gdi je ʃenica, u poçetku toga miseca; a gdi je proso, od prilike na deset danah poʃto se iz zemlje pomolilo (kad je zemlja suha, i vedrina).

Motika za kopanje vinograda, murvah, i ostaloga uplodita stablja, ima biti uxja od one kukuruzovaçe, a ma onako duga, erta obloga, ne onoliko oʃtra, da ne siçe xile od reçenih vochakah çim se ove okopavaju.

Za kopanje svakojakoga prisada, i zelja, gdi je guʃchad, hoche se mala motiçica, ili ona maceta na jednome kraju rasoata, na drugomu plosnata.

A. Kuzmanich.

[1]) Ratilo *u naʃemu hervatskomu jeziku znaçi alat, taljanski* instrumento. *Ako ta riç dolazi od* raditi, *valjalo bi je pisati i izgovarati* radilo, *a ne* ratilo *kao ʃto je narod naʃ izgovara. Ali bojim se, da ona istiçe od imena* ratar (*oraç*)*; a opet u Ruskom jeziku pod imenom* ratiʃte *razumi se nikako oruxje.*

[2]) Okalaçiti se *dolazi od* kalac *t. j. mlada trava kad niçe.*

[3]) Osnac *xito zove se kad je iznikla.*

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 6. V. GODINA

NA 7 VELJAÇE 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

MAJKA KERVNICA.

Što se bili na verh Biokove?
Al' je snixak, al' je labud bio?
Al' su bile u plandiſtu ovce? —
Nit' je snixak, nit' je labud bio,
Da je snixak, on bi okopnio,
Da je labud, on bi poletio;
Vech su bile u plandiſtu ovce.
Prid njima su dva çobana mlada,
Seko Jele, i Ivane brate.
Ive svojoj besidio seki:
Oj Jelino, draga seko moja,
A ti kiti kitu javorovu,
Pak ajdemo do na Dunaj hladni,
Da mi naſe napojimo ovce.
Seko Jele brata posluſala,
Tere kiti kitu javorovu,
Pa odoſe do na Dunaj hladni,
Ter mi bile napoiſe ovce.
Kad su bile napoili ovce,
Idje Jele umivati liſce,
Sinu liſce kano sunce xarko!..
To je gleda Ive mili brate,
Pa je svojoj besidio seki: —
Lipa ti si, draga seko moja!
Da mi nije od Boga grihota,
A od ljudih velika sramota,
Bilo bi ti obljubio liſce —
A kad mlada riçi razumila,
Ona bixi kerſnoj Biokovi,
Pa uzimlje pero i artiu,
I napisa listak knjige bile,
Ter je ſalje Makarskomu gradu,
A na ruke mile majke svoje.
U knjizi je lipo pozdravljala, —
Pa je svojoj besidila majci:
Oj starice, mila majko moja,
Poſlji meni kus postava bila,
Da prikrijem bilo liſce moje!
Nekrijem ga od nikoga tudja,
Vech od Ive brata rodjenoga!.. — [1])
A kad stara riçi razumila,
Knjigu ſtije, a suze prolije,
Srebrene je noxe uzimala
Pa otidje kerſnoj Biokovi,
Ter okolje Ivu i Jelinu.
Sama sobom govorila stara:
" Volim da sam majka i kervnica,
Nego majka joſ i svekervica! „ [2])

M. Jvichevich.

---

[1]) *Jednom se jc krilo lice i od svoga, a danas ni od tudja!...*

[2]) *Jednom su roditelji volili smert nego sramotu svoga poroda, a danas çestokrat cern obraz porodu i roditeljim!... Jednom su roditelji vladali i upravljali svojizim porodom, a danas porod uzgoran i ponosit, neda se osedlati, ſto se kod nas kaxe, vech kakono ulje sverh vode, radà bi biti sverh roditeljah i upraviteljah. -- A jer to? Jer u niko doba, porod se je viſe Boga bojao, pa i roditeljah, a danas malo se boji Bōga, pa malo i roditeljah!!..*

M. J.

NIŠTO O SLOVOREDJU I NARIÇJU ZORE DALMATINSKE.

(*Konac v. b. 5, stra. 17.*)

Nije moguche da u jedan tren, jedan novi opcheni knjixevni jezik stvori se. Ovi stvor bit nemoxe vech plod vrimena, i zajmenosti. Kakono pçele od cvita do cvita lete, i malo po malo uz noge nixu cvitni prah, te nose kuchi, i s probavljenjem cvitnoga praha tvore med, tako i Slavjani dobro pripravni imaju svih svojih narodnih pisarah kupiti i ovonjavati pisma, i malo po malo s trudom i s nastojanjem izdilavati opcheni jezik, koi che samo doſaste narode slavjanske zadovoljiti i izravniti. Medju to potribno je svakoj grani ostaviti svoje nariçje obiçajno, dokle vrime izvede plod iz simena po uskerçenoj, i pripravnoj njivi ljubeznivo posiana.

Sa svim da Zora Dalmatinska odluçila biaſe uchi u kolo slavjanske knjixevnosti svoim vlastitim slovoredjem i derxavskim nariçjem, s onim, koim su Gundulichi, Vitalichi, Gjorgichi, i Kadçichi svoje pisme, i svoja prosta govorenja pisali, ne stanovito za koje samoljublje, vech za narodcim svoim svoje osobitosti pokazati, baſ onako kao çine tergovci, koji tergovinu svoju na oçigled stavljaju, jedabi kupovnici ſto njihova obljubili i kupili; niſtanemanje videchi gdi se prema nje slovoredju i nariçju haçe; da siverni Slavjani prostochu azbuke dalmatinske neobziraju, i da im njezino meko nariçje neidje po volji, eno je onomlanjske godine od perve odluke ne malo odstupila, no uvodila ilirsko slovoredje, okorila svoje nariçje prema puçkomu prignutju jedabi viſe ugodila sivercim, koji razloxito traxe u listih, i u knjigah izversnost pridmetah i pisanja.

Svi poçetci jesu slabi, svi nose sobom mnoge i razliçne muçnosti koje se baſ nemogu u malo danah ni uternuti, vech hoche se vrimena za svaku stvar, i kako Zora Dalmatinska malo je da je poçela izlaziti, tako perve godine bila je usilovana sve ono ſto bi pisari davali, i derxali da moxe biti pod koi ogled narodu koristno u svoje liste nizati. Druge godine poçela je tribiti pridmete, i izvoditi one koje uredniſtvo sudi bolje, nastojechi ne samo potribi naſih domorodacah, vech i svom narodu ugadjati. Neche biti cvitje sve ono ſto je iznosila, ali neche baſ biti ni otribine, ako verstni protresaoci budu meklje suditi neg su naſu Zoru sudili u 1. Svezku miseca siçnja 1845 godine na strani 15 njihova lista „ Jarbücher für *slavische Literatur* ec. Ljubav, zajmenost, pogodljivost serca svexuju, a ne oſtrina, koja nije dobra za navesti slogu i utverditi.

Santich.

POLJSKI SVIT.

(iz Prata)

Dragi sinko ſto to veliſ ?
  Knixnik biti berxek xeliſ ?
  Baci s' glave misal taku,
  Jer donosi tugu svaku!..
  Tvoje posle pazi bolje,
  Vladaj vole, ori polje...

Malovridna çeljad gdi je,
  Lovor, sinko, zelen nije;
  Pod njim teſko jeçi glava,
  Kervlju teçe, slabo spava,
  Zaſto çovik, sricha, vrime,
  Svuda siju draçah sime..

Çovik svoga nadmetnika,
  Vrime tlaçi odmetnika,
  Ili tare, ili kvari,
  S'milom, s'biçim, sricha stvari:
  Sricha, vrime, çovik, zla ti
  Svaka çinu spominjati...

Viruj meni; niçemu je
  Omer, Dante, i ko ji ſtuje :
  Uçi, sinko, Nasradina,
  U njemu je sva istina ;
  Tvoje posle pazi bolje,
  Vladaj vole, ori polje...

M. Jvichevich.

OBIÇAJI DALMATINSKI.

Dacha iliti poduſje u Bukovici.

Dachom se zove onaj obid, koji se daje siromahom odmah poslje pogreba naminjavajuchi za duſu, onome ko je umro. Ovo je posve krasan adet u takovoj prigodi nahraniti siromahe bio, dok se u zlo upotribljenje nepreobrati. Prie nikoliko godinah, kad bi se u selu mertvac dogodio i kad bi ga ukopati ponili, iſli bi mlogi odpratiti ga do groba; no po pogrebenju vratili bi se kuchi odklen je mertvca

iznesen, samo oni koji bi se za siromahe smatrali, i to kad bi znali da je domachin u stanju njima obid dati, a ostali, izuzimajuchi nikoliko ljudih, koje domachin zovne, i onih, koji su se pri ukopu trudili, svi bi otisli svojoj kuchi.

Na takovo podusje prilazechi zadovoljni bi bili, samo ako bi imali zadosta kruva i pure i napiti se po çasu vina, ako bi ga se u domachina naslo, nazdravljajuchi jedan drugome: zdrav, brate, za pokoj duse prestavljenoga — gdi svi drugi odgovaraju: Bog mu prostio i dusi milostiv bio i t. d. — pak zahvalivsi domachinu na udiljenomu obidu otisli bi kuchi. — Sad na protiv pratioci mertvaca, kojih ako je svetaçni dan bude mlogo, pridstavljajuchi sebi, da su obid zasluxili sto su prestavljenog sproveli, svi se vrachaju na podusje. Domachin pak i njegova porodica, ako su sasvim oxalostjeni, samo plaçu, niti im od velike tuge pada na um, stogod u kuchi prividiti, pak da bi sve voda odnila, nego povlade asçiama da oni spravljaju i razreduju dachu. Asçie daklen çine sto hoche. Oni stavljaju u red sve, kuvaju, xivotinju kolju, vino i rakiju toçe, i to sve sto mogu obilnie, da od onih, koi che blagovati pohvaljeni budu. Xalostno je zaista viditi sto asçie ako su bezdusni i surove naravi çine; buduchi, da koi put za sto i pedeset i do dvista çeljadi obid spremaju, gdi (po onoj narodnoj poslovici: *tesko muci u tugjoj ruci*) nastoje, da svakom bude dovoljno: kruva, vina, mesa, rakie i drugih jilah, a uz to da opet niki sobom stogod kuchi ponesu. Osim svega postavljanje obida osobito je smisno. Buduchi da se koi put skupi na podusje toliko dusah, da im nemoxe zdilah, xlicah, ni viljusakah dotechi, niti ima toliko prostrane kuche gdi bi svi mogli sidsti: zato iznesu asçie trenicah i drugih kojekakovih lupatakah na avliju ili u vert, pak bez ikakova podboçnja stavivsi na zemlju, sidnu svi naokolo, osim nikoliko otliçnih ljudih, i onih koji su se o pogrebu trudili. Za tim prinesu asçie kotlove, lonce, i bakre sa jilom, i daju koliko god ko moxe vise, no svima nemoxe dotechi xlicah i viljusakah (pironjah), zato se polaxu, to jest, po dvoje i troje jednom xlicom na izminu jidu, a kad kad u rukama iz zdilah, i lonacah, kupus, meso, i varicu grabe, te xderu. Kad vino piju neimajuchi dovoljno svi çasah, obiruçice prinknu iz vidrah i kablovah kao Boxe saçuvaj. Jedni viçu: meni jos nosi mesa; drugi, meni vina, a trechi, meni kruva, i tuxechi se da im nisu asçie pravo razdilili, otimaju ako se opiju sve jedan drugom iz usta komade mesa i kruva, tako da vise putah do boja dodje. Kad sve pojidu i polaze kuchi, kome sveg' dosta bude, a pri tom ga niko sakom u glavu ne lupi, rekne: Bog pokojnome prostio i njegovu dusu u carstvo nebesno primio. — Ako li je koi nejak, te slabo se vlada i nemoxe se do gerla napuniti, i od samih ostanakah stogod kuchi poniti, taj psuje i umerlog i domachina i asçie, a gotov bi bio da moxe i osvetiti se: i u tome se stersi podusje ili dacha. [1])

S. Dobrievich.

NARODNE POSLOVICE.

Ima duglji jezik nego krava rep.
Jos che gache na stapu nositi.
Isla bi baba u Rim, da ima s' çim.
Iz toga brasna nebude pogaçe.
S' terbuhom za kruhom.
U xene duge kose, kratka pamet.
Kasno je po podne k' misi ichi.
Ima vise kusastih pasah.
Mux bogat, bik rogat.
Svaki oltarçich ima svoj krixich.
Što ko vise ima, to vise xeli.
Negovori toga na sva usta.
U igri perva sricha prazna vricha.
Ko pervu dobiva, verç naliva.
Dosao je u kasu.
Svaki svoju kozu dere.
Vech i dica za njim perstom kaxu.
I cerna kokos bila jaja nosi.
Izmirio ga je od pete do glave.
I brojene kozliche vuk ujida.
Iz moje je ruke i med sladak.
Neka mete svak prid svojim vratim.
Nachi che se i njemu gospodar.
U mlin se dva put govori.
Jurve je s'jednom nogom u grobu.
Tesko misu s'maçkom.
Vodi ga za nos.
Primi se za nos.
Odisao je s' dugim nosom.
Po sto kupio, po to prodao.
Napeo je nos na njega.
Stoji kao bubreg u loju.
On mora svagdi nos zabosti.

---

[1]) *Mnogi imaju obiçaj po dva puta dachu çiniti, to jest drugi put u jesen kad biva u cerkvi za mertve pomen, ili kao sto se drugojaçie kaxe, na zadusnice.*

Nova mesla dobro mete.
Ob devet na krevet, a pete na pete.
Nemoxe biti vuk sit, i kozlichi na broju.
Naſe gore list.

S.

ZEMLJOTEXANJE.

o sijanju

Ustrojivſi, i spremivſi sime kao ſto je na strani 12 ovoga lista kazato, vridan texak opet stara se kako che ga i kad u cernu zemlju trunuti. On ima na um uzeti ovo çetvero: *1.* doba (rok) od sidbe — *2.* koliko simena triba namaknuti — *3.* na koji se naçin ima sijati — *4.* koliko triba sime zakriti.

1. *doba od sidbe*

Sijaç ide sijati kad mu vrime i kako mu misto zapovida. Moxe se desivati odviſe suſno, ja odviſe kiſovito, ja odviſe studeno, te tim stazama valja sad viſe, sad manje sidbu odgadjati. Nego svakako napridak biva za rana sijati, neka hrana ima kad krotiti se i vatati prije neg' rupi nezgodno vrime. Kad se pozno sije, na jedan put puno se posalah domota; tadar texak nazadan bude, mora se oko mnogo satvarih vertiti, te teſko ji moxe razgoditi.

Ko odviſe rano, ali odviſe kasno sije, taj napokonj, u neudoba sije. Rax i ſenica u mertvoj jeseni posijane slabo privataju; tà zima ji priuzimlje; a kad su vele rano usijane drugi im razasutak bane; travina medju njima napinje se, otimlje ji.

U prolitnje se brazde sije (na jar) kako kad vrime dopuſta. Ako je studeno, çeka se mekaç (meko vrime); ako li zagrije bolje se teg suſi, zgodnije je onda sijati.

Berzorod (taljanski *cinquantino*), proso, bar, pozno soçivo, ſtono se litna hrana pozna zove, valja na vrime u zemlju baciti. Ako ta hrana nebude usijana prid sverſetak miseca lipnja (tamo po Svetom Anti) slabo che prispiti, ele zaladice che je primamiti i pozobati.

Nesije se kad vitar puſe (duva), jera vitar na jednu ruku sve odnosi, pa ostane ti ona oplaza, ona razsionica.

2. *koliko triba simena namaknuti*

Vridan sijaç sam promiſlja, sam omira koliko mu simena triba, jera on zna ſta mu zemlja iſte; iſte li mu guſchu ruku, ili tanju; on zna, da kad se veliko gusto sije (u çuporu), gusto i busa se, zguſiva se, jedno drugom sok krade, te neima prorasta, ama ima praznih tulacah, ali jedva klasja kao miſje uſi! A opet kad se dade tanka ruka, kad se vele ritko sije, zemlja ostane chelava, na mistu ima odiche a na mistu neima. Lipo se xito xiti kad nije ni vele gusto, ni vele ritko.

3. *Na koji se naçin ima sijati.*

Sime neka bude jednako, redomice po tegu razabrano. Ako nebude tuda, bitiche gustine i ritkine, i chele; to jest, bitiche ſtete. U Taliji siju iz ruke, i iz sijala. Sijalo (taljanski *seminatore*) biva jedan tvor u ſto se sime uspe, koje pak iz njega na sklad verca kad se zatrese. — Obiçno sime se prida se omaſki iz ruke baca, a to uz oranje i niz oranje, sve pod jednu miru.

4. *koliko triba sime zakriti.*

U zemlji gnjilovaçi ako je sime od bile hrane za çetiri palca (od prilike za jednu podlanicu muſku) zavaljeno, odviſe je zavaljeno. U zemlju studenu i vlaxnu nevalja priko dva palca (dva debela persta muſka u priko) sime zakriti; a u laganu i suvu zemljiu malo pojaçe, ama nigda priko çetiri palca. Istina da sime ſto je nixje zavaljeno manje ga tice, i miſi zoblju; ali ako je dublje od çetri palca otiſlo, slabo niçe, zemlja zadavi ga. Što je zernje sitnije, to pliche ima u zemlji biti. Sije se pod brazdu, ali pod derljaçu, ali pod branu, ali pod grablje. — Kad se hoche da sime duboko nezavali, onda se teg derljaçom (taljanski *erpice*) poderlja, ali branom pobrana. Sime se sitno pod branu, ali pod grablje sije. Gdi je svertoxno, gdi je na usko, i gdi neima derljaçe [1]), mogu grablje sluxiti, osobito kud je lan usijan. Pod brazdu se sije kad se hoche dublje sime zavaliti, osobito ako su zemlje grumenljive.

A Kuzmanich.

[1]) *Drugi chu put opisati derljaçu, i branu.*

Ante Kuzmanich,
Urednik

BratjaBattara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 7. **V. GODINA**

NA 14 VELJAÇE **1848.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ERVANJE KRALJEVICHA S' VILOM.

Gorom idje Kraljevichu Marko,
Teʃka Marka obervala xedja,
Zelenu je goru proklinjao: —
" Bor te ubi, o zelena goro,
Gdi u tebi kapi vode nema,
Da napoim sebe i konjica — „
Listom gora Marku odgovara: —
" Ne kun' gore, Kraljevichu Marko,
Tebi gora nije niʃta kriva,
Vech ti ajde malo ponaprida,
Prid tobom je Dunaj voda hladna,
I na vodi vila vodarica.
Teʃku vila vodarinu prima,
Od junaka do dva cerna oka,
Od konjica obe perve noge. — „
Za to Marko i nehaje niʃta,
Nego idje malo ponaprida,
I na Dunaj vodu nagazio.
Al' je Marku Bog i sricha dala,
Ter na vodi vila pozaspala,
Ter napoi sebe i konjica,
Pravo ode goricom zelenom. —
Kad se Vila sanom razabrala,
U Dunaj je vodu pogledala;
Biloj Vili voda pripoena!..
Teʃko mi se mlada rasçrdila,
Za Markom se vercem otisnula,
Dostixe ga u gori zelenoj, —
Pa ga vata pod persi junaçke.
Hervaʃe se do tri litna danka,
Marku pine bile i kervave,
Vili idju modre i zelene.
A kad vidi Kraljevichu Marko,
Da on vili dohervat nemoxe,
Tad je biloj besidio vili:
" Al' nevidiʃ posestrimo moja,
Kako se je nebo prolomilo!.. „
Privari se, ujide je zmija!
Ter pogleda na no vedro nebo. —
Kad to vidi Kraljevichu Marko,
Zubim joj je gerkljan prikinuo. —
Mertva vila po zemljici pada. —
Tu je Marko malo poçinuo,
Pa on para planinkinju vilu,
Tot u vili do tri serca bila:
Jedno se je umorilo bilo,
A drugo se iʃtom zaigralo,
Treche za boj joʃ ni znalo nije.
Kad to vidi Kraljevichu Marko,
On zaupi iza svega glasa:
Mili Boxe na daru ti hvala,
Jer m' izbavi od silna junaka!
Ter se meche dori u ramena,
Pa otidje bilom dvoru svomu,
Pivajuchi, konja igrajuchi... — [1])

M. Jvichevich.

[1]) *Sto sam çuo, to sam i povidio: ko zna bolje, neka bolje kaxe. Ja chu çekat kakono lisica gavrana, dokle kogod zapiva, i bolji komad ispusti...*

M. J.

POSLANICA

Od danaſnjih Hervatah, i Serbaljah.

Polak najglasovitiih starinskih spisateljah, koji su sa svom pomnjom iztraxivali, od koga je koi narod potekao, derxi se za stalno (u koliko se starinskim svidoçanstvim virovati moxe) derxi se velim u velikom svitu uçenom, da je otac *Dod*, ililti Dodonim unuk Noemov najpervi naselio Epir, i Albaniu, da su se Dodonci od Ilira Dodonca prozvali *Iliri*, i da su ovi isti Dodonci prozvani poslie jedni Ilirci, a drugi Panonci, naselili sve derxave od Cernoga, Egejskoga, i Adriatiçkoga mora tia do iztoçala, i do ustah Dunaja rike, kako sva ova Mauro Orbin, Sebastian Dolci, i Ivan Shvear s' ostalim Ilirim obilatie izpiſuju. Oni su do Porodjenja Isusova u obchinu ovo ime uzderxali, paçe oni su se sve do ſestoga vika u spomenutim derxavam obchenito *Iliri* zvali. Ali su u teçaju vrimena od otca *Doda* sve do çetvertoga vika *Serbli* od njih jako daleko imali stajati, zaſto se od njih u ovom teçaju med svim narodim zemlje ni najmanja uzpomena nenahodi. Ovdi dakle dobro stoi poslovica G. Pantelina: *Reci bobu bob, a popu pop*, to jest, po njegovu razloxenju, kako nemoxe od boba postati pop, onako nije moguche, da *Serbli* budu *Ilirci*, jerbo su netzgovorivo jako daleko u plemenu razstavljeni.

Od porodjenja Isusova do god. 400 Rimljani udarajuch po svuda na Ilirce, i na njihove jednorodce Prekodunavce, na toliko razjidili su one narode, da su se kakonoti na jednom svi dogovorili, na nje udarili, i njihovo carstvo stresli, i razorili. U ovom razorenju postala su u velikoj Ilirii dva velika vojvodstva, ililti dva kraljestva. Od Panonskoga, kralj stajaſe u Srimu, a Teodorich, ili kako ga nikoji piſu Teodorik posadio je najpervi kraljevsku stolicu u Raveni, i bio je kralj ne samo u Italii, i u Sicilii, nego takogjer u Dalmacii, u Panonii, u Tracii, i u Ilirii. Od çetvertoga do ſestoga vika svi ovi jednorodci oko Dunaja, i do mora bihu viſe zvani *Gete*, *Gepide*, i *Vandali* nego *Iliri*.

Vidivſi isteçni cesari, da se svi jednorodci moguchno prama zapadu raſiruju, traxiſe, da nje od istoka oslabe, i sebi podjarme. I zaisto god. 540 pod Justinianom, kako dokaxuje Ivan Shvear (Ogled. Ilir. stran. III. Pogl. 22.) po svidoçanstvu Gerçkih spisateljah Teofoneva, i Zonare *Mundo* sin Giesmov, kralj od Srima, to jest od Panonie Savie, od Serbie, i od Tracie, podmichen od Gerkah, izdao je Solin, Dalmaciu, i Liburniu. Ali Justinian ovdi nije za dugo gospodario: One iste godine 540 Mundo izdaica biaſe ubien; i Teja polak Laurencia Bertia (Brev. Hist. Univers. Eccl. Venetiis 1763) osmi i od kraljevske kervi Getske u Italii zadnji kralj poginuo je u boju god. 553. U ſestom viku svi od velike Ilirie stanovnici, koji bihu najpervo imenovani *Dodonci* i *Enetei*, zatim *Ilirci*, *Panonci*, poslie *Gete*, *Gepide*, i *Vandali*, na jednom od Gerkah, i Latinah biſe prozvani *Slavini*, *Slaveni* i *Sklavini*. Od ovih Slavinah vladao je jurve god. 541 Totila u Italii, a Ostroil u Dalmacii.

Ima se takogjer znati, da su u teçaju petoga, i ſestoga vika stari Ilirci imenom Gete, i Gepide u Bulgarii, u Bogdanskoj, i u Erdelju mnogo oslabili, jerbo su svojima jednorodcim u Italii suprot Rimljanim çesto pomoch morali slati, oni su ovo vrime s Abarim, ililti Avarim, koji se biſe nastanili s desne strane Tise do Dunaja, imali skupnoga vojvodu, jednoç u izabiranju vojvode Abari na silu postaviſe vojvodu od svoga naroda, Gete ovako uvridjeni utekoſe se pod krila cara Marciana i ovako za 70 godinah skoro xivihu mirno. U ovo vrime xiviaſe vojvoda *Kubrat*, ililti *Krobat*, od koga piſe Konstantin Porfirogenit. I Gete vidivſi sebe zadosta jake, ustadoſe na Avare, oteſe se od njihova jarma, i osvojiſe derxave, koje Avari nepravedno njima biſe ugrabili.

Godine 640 u vrime Heraklia cesara ukazaſe se *Bili Krobati* u *Velikoj Krobacii*, i *Serbli* grana Bilih Krobatah u mistu zvanom *Boiki*. Evo sada Serbli stoje blixe Ilirah, kao i *Pantelinov bob*, kad se iztuçe, i u popov hambar unese. Zaſto velika ona Krobacia biaſe za onda sva Panonia Valeria, i Savia, i sva Iliria i Dalmacia, to jest Bosna, Servia, Albania, Èpir, Liburnia, Istria, Kranjska, Koruſka, i Štajerska, ililti sva skoro velika Iliria, u kojoj buduch da nije bilo drugoga naroda osim jednorodacah, koji su se zvali sad Iliri, sad Henete, sad Gete, Gepide, i Vandali, a sad Sklavini, i najposlie obchenito *Krobati*. S ovim derxavam, i narodim za onda, kako svidoçi Konstantin Porfirogenit (De Admin. Imp. c. 30.) nisu vladali Bani, ni Xupani, nego veliki vojvode, jedan u Panonii i Ilirii, a drugi u Krobacii i u Dalmacii. Manji vojvode stajahu pod oblastju velikih vojvodah. Dakle i Serbski vojvoda biaſe pod oblastju svoga velikoga vojvode. Niti je ſtogod protivnoga moguche dokazati kroz ikakovo svidoçanstvo. Ovo che izpoviditi sam G. Pantelin,

kada stane zazbilja prevercinti Lucia, Dolcia, Kerçelicha, Shveara, i starinske spisatelje Gerçke, i Latinske, koji su nam od onih vrimenah gdikoju uspomenu od naſega naroda ostavili.

Ovako su stale ove derxave sve do pervoga Hervatskoga Kralja Budimira, koi je vladao od god. 756 do 796.

Najpervi kralj Hervatski Budimir, razdilio je sam Hervatsku na *Hervatsku Cerljenu*, i na *Hervatsku Bilu*. Pod *Cerljenom* biaſe od Bulgarie sva Servia, Bosna, Epir, i Albania do Cetinje, sva danaſnja Dalmacia s Likom, i Kerbavom, i sa svim gradovim primorskim, koje Hervatim po toliko putah otimaſe Gerci, i Mletçichi. Ovi jesu: Dubrovnik, Split, Trogir, Zadar, Rab, Kerk (Velja) i Opsara) koji su se s pristojechim otocim vlastito *Dalmacia* zvali. Do desetoga vika nije bilo posebnoga kraljestva ni u Slavonii, ni u Dalmacii, a joſ manje u Bosni, ali u Servii, premda su bili različiti Bani, i vojvode.

Spomenuti kralj nije samo svoje kraljevstvo, tako razdilio, nego je takogjer pod Hadrianom I. Papom u svojem kraljestvu utemeljio biskupie podloxivſi ove Arkibiskupu od Splita. I ovako su onda iziſla mnoga nova imena derxavah, koja odprie nebiſe çuvena. Poslie smerti Budimirove mnogi vojvode otimali su se izpod vlasti kraljevske, oni su drugda i na stolicu kraljestva stupali. Dogodovſtine dokaxuju, da su u početku jedanaestoga vika bili vlastiti vojvode u Albanii Vladimir, i Dragomir, u Servii Derxislav, u Bosni Svetoslav, u Hervatskoj Kreſimir, u Dalmacii Gojslav, premda je Mutimir god. 892 (Kod Lucia 1. 2. c. 2.) bio kralj Serbski, i Hervatski, to svidoçi njegova Povelja, koju je darovao na 28 Rujna god. 892 cerkvi Splitskoj. Ali pravi kralji sve do Zvonimira najzadnjega kralja Slovinskoga, svikolici bihu kralji Hervatski. Kako je pak u jedanaestom viku bila samo jedna kraljevina Hervatska, onako i posebni narodi od ove kraljevine Hervati, Serbli, Dukljani, Dalmatinci, i ostali zvali su se obchenito Slavini. To svidoçi Lucio (l. 2. c. 11.) Nikola Papa II (Epistolar. l. 1. c. 9.) i Gergur Papa VII (Epistolar. l. 5. ep. 12). Da je pak ova kraljevina dosta velika bila, vidi se iz Povelje kralja Zvonimira kod Lucia (l. 2. c. 15.) u kojoj govori: U ime svetoga, i nerazdiljenoga Trojstva, godine uputjenja Gospodina Naſega Isusa 1078. Indikcie perve. Ja Zvonimir, koi se i Dimiter zovem, kralj od sve Hervatske, i Dalmatinske derxao sam za spasonosno, i koristno meni, i mojim naslidnicim, i MNOGOVERSTNIM kraljevine moje derxavam." Kad je Zvonimir bio kralj od sve Hervatske, on je zaisto bio i kralj od Servie, zaſto i Servianci bihu grana Hervatska, kako smo od Konstantina Porfirogenita nauçili, to svidoçe i druga dva Gerçka spisatelja Kuropolat, i Zonara, koji piſu da se *Hervati* inaçie i *Serbli* zovu. I Kaçich piſe, da je po smerti Zvonimira u uzbunjenju naroda za 43 kralja izabrani Stipan imao pod sobom Bulgariu, Rasciu iliti Serviu, Slavoniu, Bosnu, Liku, Kerbavu, i svu Dalmaciu. Ali je i ovo kraljevanje za malo trajalo; berzo su se mnogi vojvode od kraljestva odcipili, oni su radili, da postanu nezavisivi, i samostojni vladaoci. Na sverſetku jedanaestoga vika sva Hervatska, jedan dio Dalmacie iz nad Epira, Lika, Kerbava, Slavonia, i Medjimorje, to jest derxava Murodravska pridruxiſe se k Ugarskoj kruni, pod kojom i danas u posidovanju vlastitih svojih pravah stoje. Ostale derxave, koje se nisu mogle same uzderxati, spadoſe pod istoçno carstvo.

Sliditche.

NARODNE POSLOVICE.

Namirio se kao slipa kokoſ na zerno.
Sita maçka dobra lovica, gladna snaha gotova tatica.
Namazana kola bolje voze.
Koji svakom u zdravlje napia, svoje zapia.
Teſko onomu, koga miluju.
Jedne smo misli.
Ima tanak nos.
Joſ se nije na pravoga namirio.
Kako bilo, da bilo.
Kakav dan, takva çast.
Tko je jaçi, taj tlaçi.
Tko od kiſe bixi, u blatu lexi.
Tko s' vragom igra, lako duſu zaigra.
Klin klin izgoni.
More soli.
Kasno sto, tamo i to.
Kakve dile, takva placha.
Tko je blixe pechi, bolje se grie.
Ko ſto diljka, sve prida nj pada.
Što muçi, to uçi.
Koji muçi, dva uçi.
Tko prosi, taj nosi.
Ko se çuva, i Bog ga çuva.
Koji visoko leti, nizoko pada.

Ko che mnogo, taj che malo.
Ko stara nekerpa, nova nenosi.
K'sebi nokte.
Mladost ludost, starost xalost.
Svoja kucha, svoja volja.
Keji se dima nenadimi, ognja se nenagrie.
Mladica puſcha se uviati.
Nasiçeni mlini dobro melju.

S.

ZEMLJOTEXANJE.

o brani, i derljaçi.

Brana, iliti *branja* biva jedno ratilo texaçko çim se teg (oranje) brana, i ravna poſto se posije. Sva je brana od dervljadi, i od perja; u nje imaju *tegare* (*potegaçe, potexniçe*), *bílo, oje, vretena, guxve, klin, priderxak, igla* (*zavorak*), i *perje*. Bílo jest jedna debela daska ſirinom ispravljena, koja po zemlji çanderljajuchi, grumenje, luche razbija. To bílo (ſto je upravo glava od brane) na dva mista je sprid po sridini provercheno, i u te dvi provertine udarene su tegare iliti potegaçe, to jest, dva derveta skuçena, pri bilu razvedena, a na kraju (za ſto che se oje privriti) svedena. Dakle (da bi me bolje razumio ko nije brane vidio) te tegare jesu kao dvi ruke dervene, koje se iz bíla pruxaju, i s ojem sastavljaju se, i tu u tom sastavku, da se to troje (tegare, i oje) ne istexe, udaren je derveni klin, to jest, zaklinjeno je. A *oje* jest dervo dugo na put rude (taljanski *timone*) za ſto se volovi vataju, koji branu vuku. — Opet imaju do tri (ili viſe) *vretena*, u sridi, i na svakome kraju od bila po jedno, i ta su vretena po verh bíla usadjena, i iz njega vire kao pera. Sad, na ta se vretena namet nabije, to jest, oni derſci dvograni, raſljasti od perja, sve redom jedan do drugoga posloxeni, kroz koje provuçena je *igla*, iliti oni zavorak kao jedan matraçich, da im neda omaknuti se sa vretenah. Tako ti taj namet dodje ciko kroz vretena na bilo, i guxvami je vezat za oba kraja od bila da çverſche stoji. A *perje* zovu se one herstine, iliti grane i kite lisnate neokresane, koje idu iz onih derxakah taman kao çepurasta repina; a priderxak biva jedna motka (izdanak) saſivena priko derxakah. U velike pluxne brane bude po pedeset, i viſe perah, i ta su pera od graba, ali od çesova drugoga derveta. Kad se braná jedan çovik sidi (ali iskobelji se) na derſcim, da branu pritisne, a drugi (vologonac) vole goni; nego onaj sidechi priderxiva se jednom rukom za jedno vreteno, a drugom za priderxak, da se s brane neotisne, a branu izdiziva kad puno nagerne (nagavlja) zemlju prida se, da brana propusti zemlju poda se. Bílo, luche tare, a perje ravna. To brananje viſe putah tako dobro ide, da iza brane ostane zemlja kao da je prosijana.

Koliko je meni poznato u nas derljaçe neima, nego imaju grablje dervene i gvoxdene çim naſi texaci travu iskorenjuju, i ravnaju ono gerdno ſto ostane iza brane. Ali ta radnja u Taliji i u drugim derxavama bolje i çverſche za rukom ide pomochu derljaçe. Ona je na tri nugla (choſe), ali na zasuk. Koja je na tri nugla, u verhu mora biti uska, da manje zemlje nagerne se kad derlja. Ona je od dva derveta (od dva bedrinjaka) u verhu skuçena, dugaçka od tri stope (i viſe kako koja). Na tom verhu ili sastavku ima jedan kotaç (kotulaç) gvoxdeni, za ſto se voli, ali konji vexu. Sad, po sridini u priko od jednoga do drugoga bedrinjaka imaju do çetiri, do pet priçakah (viſe ili manje duge kako ſirina zapovida), i u svakoj priçki imaju zubi, iliti klini gvoxdeni kao u grabaljah, na verhu tupasti. Za poslidnju priçku vezat je komad konopa, ſto texak u ruci derxi, te isporavlja derljaçu kad mu na krivo ide, ili kad i kad ponadixe, ali streska je, kad se poda nju puno zemlje, travine podgerne. Derljaça ima biti vecha, manja, texa, laganija, kako zemlja iſte; to jest, ako je zemlja perka i lagana, lagana mora biti i derljaça; ako li je zemlja çversta, texa mora biti i derljaça. Za to texaci navale na nju viſe ili manje ledine, ali kamenja.

U derljaçe Belgjanske (u derxavi Belgjanskoj) klini nisu potverditi, nego mogu se nagnuti naprid, i nazad. Naprid ji nagnu kad hoche trave iskorenut, i grumenje razbiti; a nazad ji nagnu kad hoche sime pokriti. A çuo sam, da tamo u gornjoj Hervatskoj ruci kroz priçke, i kline provuçeni su derſci od ternja, a ternje od derljaçe pruxa se taman kao od brane perje. Tako klini brazdu taru, travinu rastiravaju, a ternje zemlju ravna.

Gosp. *Margaroli* u svojoj knjizi o zemljotexanju na strani 14 piſe, da bi vele koristno bilo dobaviti onu Belgjansku derljaçu, poviſe spomenutu. — [1]) Svakako che pak dobro biti, da naſi texaci, ako im ambar dopuſta derljaçu dobave, jera je to ratilo koristno. Za nevolju mogla bi sluxiti derljaça sa dervenim klinima.

A Kuzmanich.

[1]) Molto utile e pregievole è certamente l'erpice che si adopera nel Belgio, e potrebbe essere con sommo vantaggio introdotto anche da noi.

Ante Kuzmanich
Urednik

BratjaBattara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 8. V. GODINA

NA 21 VELJAÇE 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃaja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

TUXBA.

(iz Geremie)

Boxe, koji vidiʃ iz daleka,
A jade taxiʃ nevoljnih sercah,
Spomeni se sve lipo do veka,
Ko nam ji tuge pune nakerca!
„ Oberni k' nama, oçi milote,
Pogledaj, vidi, naʃe sramote!.. „
Baʃtinstvo naʃe u tudjim rukam!
A prostost naʃa sputena sada!
Serce naʃe u velikim mukam!
Veselo biti neche nikada!
„ Oberni k' nama oçi milote,
Pogledaj, vidi, naʃe sramote! „
Ma tko bi naʃe odmako muke?
Imasmo oca, sad ga nemamo!
Nama ga digle nemile ruke!
Serce nam puca, za se neznamo!
„ Oberni, Boxe, oçi milote,
Pogledaj, vidi, jadne sirote! „
Jadi nas hrane namisto kruha!
A noge naʃe jur su lebeche!
Nestalo snage, nestalo duha!
Sve nam tilo ko ʃibka derteche!
„ Oberni, Boxe, oçi milote,
Pogledaj, vidi, naʃe sramote! „
Serce naʃe vech nema radosti,
Kako mu desno uzeto krilo!
Isto nam kolo sad u xalosti,
Viʃe neigra slatko ni milo!
„ Oberni, Boxe, oçi milote,
Pogledaj, vidi, naʃe sramote! „
Gizdava kruna pala nam s' glave,
Koja nam biʃe ures i dika!
Druge nam nije ostalo slave,
Nego suzicah golema rika „
„ Oberni, Boxe, oçi milosti,
Pogledaj, vidi, naʃe xalosti! „

M. Jvichevich.

POSLANICA

Od danaʃnjih Hervatah, i Serbaljah.

(*Konac v. b. 7, stra. 26.*)

Na sverʃetku dvanaestoga, i na poçetku trinaestoga vika Servia hotiaʃe imati kralja, dali podloxna kralju Ugarskom, i stolici Rimskoj. Ovo se vidi u razpisivanju Inocencia Pape, Vukʃana vojvode Serbskoga, i Emerika kralja Ugarskoga kako moxeʃ obʃirnie ʃtiti kod Kerçelicha (Notit. Praelimin. pag. 174. et seq.). Zato se i danas pri krunjenju kralja Ugarskoga med ostalim zastavam prikazuje i zastava od Servie, za pokazati, da Servia od jedanaestoga vika spada pod kraljestvo Ugarsko.

Po smerti Zvonimira kralja Hervatskoga, u derxavam, koje se nisu hotile k' Ugarskom kraljestvu pridruxiti, malo po malo zavergla su se nova vojvodstva i kraljestva, vojvodstvo od Zente, od Hercegovine, od Zukulmie, kraljestvo od Albanie, od Bosne, i Slavonie, ali nijedno tako

srichno nebiaſe u malo vrimena raſireno, kao novo kraljestvo Servіansko: blizu polovice çeternaestoga vika Uroſ V. tolike je od Gerçkoga carstva bio oteo derxave, da se je sam kod svojih podloxnikah proglasio za *cesara Rimskoga, i Serbskoga*. Ali ova moguchnost nije za dugo trajala. Godine 1371, ili kako Vitezovich piſe 1376 poslie junaçkoga boja s Turcim, kad poçeſe s mertvih Turakah Serbli haljine sadirati, i kad predobiveni Turci vidiſe, da za njima niko nenapriduje, povratiſe se na Serblje, kadi dotirani do vode, koji nebiſe posiçeni, oni poginuſe u vodi, i kralj isti Vukaſin, koi biſe srichno utekao, naj poslie nevirno bi od svoga sluxaka posiçen, kad se biſe na vrilo prignuo, da se vode napie. Ovdi pade Servia iliti Serbia pod Tursku oblast, pod kojom i danas stenje, s otom razlikom, ſto u danas Caru manji haraç placha, i ſto si narod sam polak svoje volje moxe kneza izabrati, i ako mu za volju nebude, istoga odbaciti, i drugoga na knexestvo uzdignuti. Od miseca listopada godine 1842 imamo tako izabrana xivucha tri kneza. Pervi je Miloſ Obrenovich, koga su kao domovine osloboditelja, i najvechega u narodu junaka za kneza izabrali, ali jerbo im po volji ne vladaſe, odbacivſi Miloſa, uzeſe sina njegova Mihaila, koi netom biſe poçeo knexestvovati, uzdignuvſi se na jednom suprot njemu protiraſe ga priko Save u Zemun, i udilj posadiſe na njegovo misto Aleksandra Georgievicha sina Cernoga Jure, koi je na poçetku tekuchega vika u derxavi narod suprot caru uzbunio, i u ono stanje, u kojem se sad nahodi, doveo.

Po smerti Vukaſinovoj despote iliti poglavari od Raſie, aſiti Serbie bihu duxni davati na godinu caru stanoviti haraç u novcu, i tisuchu vojnikah, kad bi caru od potribe bilo. Iz ove malene vojske, kako i iz danaſnjega broja duſah, koje su knezu podloxne, vidi se, da, kako onda, kad su Serbli s' Krobatim u poludnevne strane Ilirske doſli, tako i danas u Serbii nije nego jedna ſaka naroda prama ostalom narodu Ilirskom, koi pokriva Bulgariu, dil Macedonie, Albaniu, Dalmaciu, Bosnu, Slavoniu, Istriu, Hervatsku, Kranjsku, Koruſku, Štajersku, i derxavicu Murodravsku, ne brojechi tolike Ilirce, koji su po Magjarskoj rastreſeni.

Sada sudi sama draga sestro! jeli polak *Pantelinove* poslovice: *Reci bobu bob, a popu pop*, nebiva Serblim med gori spomenutim narodim nikim naçinom ono isto, ſto biva bobu u popovu drobu? Nisu li Serbli sa svima gori spomenutim jednorodcim *Hervati*? Nisu li s' njima *Slavjani*? Nisu li sa Slavjanim *Ilirci*? Nisu li s' Ilircim *Dodonci*? Zaisto Gosp. Pantelin ili mora primiti svidoçanstvo Konstantina Porfirogenita, Kuropalata, i Zonare, koji piſu, da su Serbli Krobati, i da se Krobati i Serbli zovu, ili mora ova svidoçanstva sa svim odbaciti. Ako reçena svidoçanstva prima, on mora primiti, da je godine poslie porodjenja Isusova 640 vele mnogo bilo Krobatah, a *Serblah vele malo*, ili pak mora dokazati, da su u spomenutom viku Serbli imali dva velika nezavisiva vojvodstva iliti kraljestva, a Krobati da su imali samo jedno malo vojvodstvo Serbskom velikom jednom ali drugom vojvodstvu podloxno. Poslidnje nemoxe dokazati, jerbo se od toga nenahodi ni najmanja uzpomena ni kod narodah, ni kod Spisateljah. Dakle jurve god. 640 bilo je Serblah prama Krobatim vele malo, i ovi isti Serbli jesu bili pravi puk Hervatski. Buduch pak, kako je jurve dosta bistro kroz istinita svidoçanstva starinska dokazano, da su Hervati iliti Krobati pravi Slavjani najpervi stanovnici s' desne strane Dunaja, s kojim su se i njihovi jednorodci s' live strane Dunaja pomiſali, i buduch da su oni Slavjani pravi Ilirci, tako G. *Pantelin* mora primiti, da su Serbli pravi Ilirci, kao i svi Krobati. Ako li gori spomenuta istinita svidoçanstva neprima, on mora dopustiti, da su Serbli na jednom iz neba pali, ili da su u jednu noch kao gljive iz zemlje niknuli. Ako li ovo dopusti, on mora kazati, kada se je ovo dogodilo? u kojoj strani svita? Kako su oni u danaſnju Serviu doſli? zaſto se od svih ostalih Ilirah u niçemu nerazluçuju, ako ne u jedinom Bogoſtovju, i u obiçaju cerkve Istoçne? Kad ovo dokaxe, onda che njemu *Gospodinu Sveuçitelju Pantelinu* sav Ilirski svit virovati, da Serbli nisu Ilirci, nego da su svi gori spomenuti narodi Ilirski jedinoga pravoga imena *Serbli*, i da su ovi Serbli sami sebi onda ime dali, kada su iz neba pali, ili kad su iz zemlje pronikli. Ja se ufam; da che Gospodin D.r Pantelin u drugoj knjigi ſtogod temeljitie pokazati, od kada je na svitu poznato ime *Serblji*, gdi su bili, kojim su jezikom govorili, i kamo su dospili oni Ilirci, koji su danaſnjim desnodunavskim Slavjanim inorodci. s' Bogom.

O PRISEBNOSTI.

1. Prisebnost, ili kako jedni kaxu, pritomnost duha naznaçuje snagu, koja berzo odluku primi, i

s njom se iz očividnih smetnjah i pogibeljah izvuče. (Krug.)

2. Prisebnost obstoi u potrebitomu stupnju berzoga osvistjenja, za da se ono s mista kaxe ali učini, ʃto je u nahodechih se okolnostih najpriličnie.

3. Prisebnost je versnost, okolnosti berzo progledati, čisto razlučiti, pravo ochutiti i herlo upotrebiti. (Westerhold.)

4. Prisebnost je berza pripravnost onih mistih i uredbah, koje čovik za odvrat ikoje smetnje potrebuje. (Platner.)

5. Prisebnost zove se ona samovlast duʃe, uslid koje se ona i kroz pripetivʃe iznenadne slučaje u svojoj obrednoj činovnosti tako lasno nesmuti. (Weber.)

6. Prisebnost je sloboda, ili ako nam je draxje, versnost duʃe, svoju smotrivnu snagu upotrebiti, i po smotrivanjih svoga pritomnoga nutarnjega ili izvanjskoga stanja delati. Ako se kod slobodnoga upotribljenja svoje smotrivne snage obderxi, tako se to *osvistjenje* zove; ako li u stalixu ostane, svoja svakodobna odnoʃenja pravo razsudit, ili ako razmnivu i razsudjenje kod svojih svakodobnih odnoʃenjah prosto uzderxi; tako se to *razboritost* zove; i ako prepričena nije, na izvanjske stvari, njihovim okolnostim shodno, pričinjati, tako je to *neobuzetnost*. (Streithorst.)

7. Prisebnost je moch, s kojom se u smetnjah, pogibelih, srichnih i nesrichnih slučajih pokoito motriti i razsuditi znade. Premda je razsudjivanje stvar razuma, tako je ipak prisebnost izversnost volje, buduch da samo uporna snaga, koju volja navaljujuchim smetnjam, pogibelim, srichnim i nesrichnim slučajim suprot stavlja, učini razum versan, da pravo i pokoito okolo sebe gleda i razsudjiva. Bez ove nutarnje snage od volje, smute se mnokrat i najvechi dusi kroz sridnje ili male, dakle joʃ vechma kroz velike smetnje, pogibeli, srichne i nesrichne slučaje tako, da oni istom tako nemogu, kao ni u stanju pianstva ili groznice, dobro smotriti i razsuditi, berzo i kripko odlučiti, niti delati.

S pravom prisebnosti svezana je vechim dilom moch, za mochi u svakomu poloxenju berzu odluku primit i kripko izpeljat. Istom kako ima ljudih, koji prie, ili barem bolje nedelaju, nego kad delati moradu; tako se i takovih nalazi, koji tad najbolje i najberxje razsudjuju, odluče i delaju, kad su kroz smetnje ili pogibeli ali kroz nagon okolnostih pozvani i, tako rekuch, podbudjeni. (Meiners.)

8. Prisebnost moxe se raztumačiti, kao jedna velika versnost, koja svaku napervo dolazechu prigodu za govorit ali delat, najbolje i najberxje upotrebi. To je krasna svojstvenost, koja je mnokrat i najrazsvitjeniemu čoviku pomanjkala. Prisebnost zahtiva vedru glavu, umirenu merzlokervnost, znanje u poslovih, i u različnih slučajih, različne koristi: pamet i oʃtroumlje u inatu, zaufanje u pogibelih; i u opchenju sa svitom onu neobuzetnost obduʃja, koja nas na sve slučajuche opazne čini, i u stanju obderxi, da iz svačega korist izvadimo. (Marquis de Vauvenargue.)

9. Za mochi se kod svakoga slučaja berzo osvistiti i odlučiti, moradu se svi moguchni slučaji predviditi, i cio hambar pomochnih sredstvah i chudorednostih u zapasu gotovi derxati. Ako cheʃ da glavu neizgubiʃ, kad ti se kucha uxge, tako sam sebi kad kad reci: ʃto bi onda činio, i koje bi uredbe učinit imao? Postavi slučaj, da bi na putu od hajdukah napopadjen bio; načini joʃ prie svoj ravanj za obranbu. Da bi u ratu obkoljen ili pri dvoru progonjen bio; tad nečekaj dok tvoji nepriatelji na te nasernu, nego odmaha s merzlom kervi odluči, ʃto bez nje nebi mogao obavit, da si ih s vrata skineʃ.

Napokon xelio bi, da se javno učiliʃte za prisebnost ustanovi; učitelj čverstoche, mudrosti, predzornosti i samobranstva, bio bi po momu mnenju potrebitii, nego li učitelj dogodovʃtine, koja se moxe i bez vodje učiti. Taj bi učitelj morao slovom i delom, merzlu kerv i berzo osvistjenje svojih učenikah, svaki čas na izkus stavljati i dotle dovesti, da izverʃne i na sve pripravne glave izobrazi. (Princ de Ligne.)

10. — Bez takove pomochi vechma je prisebnost jedno srichno uporavljenje, koje narav u pervomu začetju dade, nego li delo vlastitoga truda. (Hirschfeld.)

11. Prisebnost je batrivost. Prava hrabrost neobstoi u neochutnosti za pogibel, nego u pripravnosti, prida nju ichi i nju razoruxati. (Walter Scott.)

(*Sliditche.*)

Iz Nimačkoga preveo je
Jlija Rukavina Ljubačk.

ZEMLJOTEXANJE.

o derljanju

Na strani 28 ovoga narodnoga Lista opisana je brana, i derljača, i kazato je čemu ta dva ra-

tila texaçka sluxe; a sad prilika je opet poniſto o derljanju govoriti.

Kad texak pervi put zemlju uzore, pa postoji mu misec danah, dva; pa priore opet, pa postoji opet misec podrug danah (viſe, ali manje), to on zemlju oçiſcha, i pripravlja da mu laganija pertkija, i plodnija dodje. A drugojaçije se pak vlada kad hoche da sije, jera onda nije mu do odgadjanja, ni oçiſchanja, vech po vriſkooranoj zemlji sije, pa brana, ali derlja. U Talji vriſkoorna se zemlja derljaçom vlaçi, pak se odmah po derljanju sije, pak se opet derlja, aliti kod nas, ſtono reçe, braná.

Kad je texak naumio samo zemlju mekotiti, i tribiti od svakojake ſkodne travine, on mora znati kad mu je najzgodnije derljaçe se dovatiti. Viſti ljudi uçe nas, da je koristnije derljati zemlju skoro oranu, nego vriſko oranu, to ſto zemlja ostajuchi za niko vrime podvaljena najlakſe zaserkuje kripost od aera i od sunca. Ali se to oranje toliko pripuſta, koliko iſte versta zemlje, suveta, i vlaga. A osobito se gojilovaçni teg ima vlaçiti ili derljati, kada ono grumenje (one luche, krete), po njemu nisu ni odvech suve, ni odvech vlaxne. Ako se derljalo dok su odvech vlaxne bile, çversto se pak zemlja smazija i splasti, zaostane dosta ſkodnih travinah, koje se pak sile; ako li su odviſe suve teſko ji derljaça moxe razasuti. Ora je derljaçom ji terti kad osebice po skorupu iskrixu se; i takodjer ora je derljati kada po tegu rignu ſkodne travurine.

Kad se u pervu brazdu usije, valja sve na jednu ruku derljati. Tot prie sijanja, tot posli derlja se gori i doli dva tri puta istim slogom, iliti skladom, pak se opet jednom i drugom stranom potira ako su slogovi ſiroki i u sridini erpasti. Kad texak hoche zemlju ravnati, i çistiti od troskota, i druge travine, nije mu dosta sve na jednu ruku uzberdo i nizberdo derljati, nego ako je njiva ſiroka ima je i u priko poderljati; a na ero ili na zavoj (na zasuk), ako je uska.

Kad se derljaçom nemogu tverde okorne luche razbiti, onda triba valjaçe (taljanski *rullo*) dovatiti se. Ko neima valjaçe neka maljinom potlaçi. Texak, koji poznaje svoju zemlju, i ſta mu ona iſte, znatiche kada triba plug, kada ralo, derljaça, valjaça, brana.

Derljaça se u Slavonii zove zubaça. Slavni Relkovich evo kako je opisuje:

Svaki texak zubaçu poznaje,
Uz ornice i tkogod pristaje,
Jer, dok lemeſ izpriorachu grude
Ta, nje taruch, draçi se trude.
Ali kuchnik da podpuno znade,
Što sve viſti tim alatom rade,
Nek zubaçe od dvi versti ima:
Jedna, koja klin od gvoxdja prima,
Drugu, koja sve ima derveche,
Kljuse laſnje nju oranjem kreche.
Koja ſiljke od gvoxdja imade,
U nju viſje dervetah se dade,
Tako: da se iz pet uzdux gredah,
I pet priko ta zubaça gleda;
Po njoj klini rede se ovako,
Da je priçno primi dervo svako:
Koje pervu priçna greda prima,
Svak' tri palca nek duljinom ima,
U drugoj su od palca çetiri,
Trechoj kline pet palacah miri,
Od ſest hoche çetverta, poslidnja
Klinim nek se najduljima minja,
Koji, kad su od palacah sedam,
Daj, ovako da redjene gledam:
Kako stoje dva u pervoj klina,
S' drugom gredom nek im je promina,
Tako, jedan da iz druge gleda
Med' dva klina od pervoga reda,
Tako neka ſilj iz grede treche
Na polak se med dva druge meche,
I tako nek rede se svi drugi,
Nad dva kratka da izgleda dugi.
Ta zubaça, ſto gvoxdje imade,
Nek se teſke imenom poznade;
Druga, koja sve derveno ima,
Pod imenom lagane se prima;
Ovoj, kad cheſ od derveta kline,
Da se lako koi neprikine,
Traxi dervo ob zimu drinovo,
Za zubaçu najbolje je ovo,
Od kog' kline sve jednake pravi,
Al' je, kako vech kazà, razstavi,
Da çetirma gredama se pruxe,
Od dva palca nenaçinjaj duxe.

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastnici.

BROJ 9. V. GODINA

NA 28 VELJAÇE 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaká roka u knjizarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji se primaju se, ako nisu proste svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

XENIDBA RADULOVA.

Na Budimu devetera vrata,
Na devetim kra'j Budimski spava —
U njega je cherca jedinica,
Po imenu mlada Mandalina —
Mandu prose svati sa svi strana,
Ali Mande neche za nikoga,
Vech za mlada od Kosova Radu.
Rade prosi, babo mu je daje,
Chercu daje, a pir ugovara,
Da pir bude do nedilju dana,
Dok cher Mande ubili darove,
Mladi Rade sakupi svatove —
Ode Rade dvoru bielomu,
Za sakupit lipu kitu svata,
Od iljade manje nijednoga,
Od stotine mladi jendjiica,
Sve junaka pervo nexenjeni,
Divojaka mladi neudani,
Dobri konja pervo nesedlani —
Kada dojde nediljica pirna,
Etot' idje lipa kita svata —
Kad je kralju svate ugledao,
Pa je svojoj Mandi besidio:
Mande moja majke neimadeſ,
Da ti dade svita i nauka,
Al' posluſaj nauk babe tvoga —
Kada budeſ kroz goru zelenu,
Digni svilu konju u sedalsce,
Zlatne kite konju uz kopite,
Da ti svilu gora neotlaçi.
Kada budeſ priko ravna polja,
Pusti svilu konju niz kopite,
Sritiche te na konju delia;
Što ti bude govoriti, Mande,
Posluſaj ga drago dite moje —
Iſtom kralju Mandu svitujuchi,
U to doba lipa kita svata.
Prid svate su sluge izſetale,
Primlju konje jos i oruxie,
Pa ji vodu u biele kule,
I za pune stole postavljaju —
Kada li je po sobetu bilo,
Lipo kralju svate darovao,
Pak se rujna vina ponapiſe,
I odoſe, vesela im majka!.. —
Kad su bili u goru zelenu,
Stavila se mlada Mandalina,
Lipa svita starca babe svoga,
Dignu svilu konju u sedalsce,
Zlatne kite konju uz kopite —
Iſtom Mande u tom dilu biſe,
Etot' idje na konju delia,
Boxju im je pomoch nazivao:
Boxja pomoch lipa kito svata.
Jeli testir svatski stareſina,
Jeli testir besidit' s' divojkom? —
Odgovara svatski stareſina:
Testir tebi golema delio,
Testir tebi koliko ti drago —
Kada ga je Ive razumio,
Priblixa se mladoj Mandalini,
Pak je Ive Mandi besidio:
Posestrimo mlada Mandalino,
U Radula tvoga gospodara,

Dva su moja u suxanstvu brata,
Pak se meni zaklinjao Rade,
U veselju tvomu i njegovu,
Da che mi ji pogubiti oba.
Slușaj Mande posestrimo moja,
Ako meni pogubi jednoga,
Ali nedaj pogubiti oba,
Tako tebi bora velikoga —
Pak se mașe u xep od dolame,
Pak joj daje dvi zlatne jabuke —
Kad je Mande Ivu razumila,
Pa je njemu tiho besidila:
Nebrini se pobratime Ive,
Neche tebi pogubiti brache,
Da bi Mande u sotnge dośla —
Tu odoșe kicheni svatovi,
Do biloga dvora Radulova.
Kad su dośli do Radina dvora,
Svi su svati konje razjașili,
Ali neche mlada Mandalina,
Vechno igra konja oko dvora —
Izlazili svekar i svekerva,
Iznesoșe dvi zlatne tepsie,
Pak su svojoj nevi besidili:
Odsid' konja draga neve nașa,
Primi dare, i odi u dvore —
Ponizno im Mande odgovara:
Hvala vami svekar i svekerva,
Imala sam starca babu moga,
Dao mi je zlatni tepsiicah,
Dosta mi ji u sanduku ima —
Izlazila dva divera mlada,
Iznosili dva perstena zlatna,
Pak su svojoj nevi besidili:
Odsid' konja draga neve nașa,
Primi dare, i odi u dvore. —
Lipo njima Mande zahvaliva:
Hvala vami dva divera mlada,
Imala sam mile brache moje,
Dali su mi zlatni perstenova,
Dosta mi ji u sanduku ima, —
Neche Mande da odsidne konja,
Vech ga igra oko bila dvora —
Izlazile dvi zave divojke,
Iznosile dvi zlatne jabuke,
Pak su svojoj nevi besidile:
Odsid' konja draga neve nașa,
Primi dare, i odi u dvore. —
Lipo njima Mande zahvaliva:
Hvala vami dvi zave divojke,
Imala sam dragi seka moji,
Dale su mi zlatni jabuçica,
Dosta mi ji u sanduku ima —
Neche Mande da odsidne konja,
Vech ga igra oko bila dvora —
Kad to vidi od Kosova Rade,
Prid biele dvore ișetao,
Pa je svojoj Mandi besidio:
Odsid' konja samovojo moja,
Vech si mogla umoriti konja;
Da ga budeș od babe donila,
Ne bi mi ga tako umorila —
Kada ga je Mande razumila,
Pak zavapi iza svega glasa:
Ajme meni mila majko moja!
Joș mu nisam ni u dvore dośla,
S' dobrim me je konjem prikorio;
Pa uzimlje divit i artiu,
Ter napisa sitnu burontiu,
Pa je șalje starcu babi svomu —
U knjizi je babi besidila:
Ah moj babo mile dobro meje!
Pośalji mi dobra konja tvoga,
Kogano sam lipo pusatila,
Svaka dlaka a kita bisera —
Kad to vidi od Kosova Rade,
Stavio se śto je i kako je,
Pak ușeta u biele dvore,
Ter uzimlje kljuçe od tammice,
Pa ji daje mladoj Mandalini —
Kad se Mande kljuça dobavila,
Pa poleti tamnici na vrata,
Slușa ono śto beside suxnji.
Medju se su oni besidili:
Mili Boxe na daru ti hvala!
Danas Radi veliko veselje,
Danas che nas pogubiti oba —
Kad to zaçu mlada Mandalina,
Od mila je suzam oborila,
Pa je suxnjim vrata otvorila,
Pa je njima Mande besidila:
Nebojte se do dva suxnja mlada,
Oba brata Senjanina Ive,
Al' vas neche pogubiti niko,
Dok je meni na ramenu glava.
Ona ji vata za bjelu ruku,
I vodi ji dvoru bielomu,
Pa primaknu dva berbera mlada,
Da im briju brada i berkove;
I dovede tri terzie mlade,
Da im kroju sa zlatom aljine;
Derxala ji po godine dana, —
Malo vrime postajalo bișe,
Lip je Mande porod porodila,

Malo çedo, al' je mu∫ka glava —
To je çuo Senjanine Ive,
Pak joj Ive idje na babine,
I nosi joj sa zlatom pelene,
A povoje od zelene svile,
A be∫iku od sahoga zlata —

M. Jrichevich.

O PRISEBNOSTI.

(*Produxenje v. b. 8, stra. 30.*)

12. Svitlost u nuxdi dolazi od serçenosti. (Marquis de Vauvenargue.)

13. Kod prisebnosti nepomanjka nikad na serçenosti. — Najpametnii povod, pogibeli perkositi, jest, jer joj se veehjim dilom jo∫ vechma izpostavimo, kad od nje biximo. (Henri Meister).

14. Prisebnost je u xivljenju sabroj svekolike mudrosti, a u boju polovica slavodobitja. (Joh. v. Müller).

15. Najvechja kruna za junaka jest razboritost usrid navalah pritomnosti. (Jean Paul.)

16. Jedan stari mornar moli∫e u navali *Neptuna:* „ Boxe! ti me moxe∫ izbavit, ako hoche∫; ako li hoche∫, moxe∫ me i potonut pu∫titi: ali bo ja uvik derxim moje veslo ravno. (Montaigne).

17. Vele li je prisebnost jedna poxude vridna stvar. Istina je, da o njoj nizvisi svakolika shodna çinovnost çoviçanska, i svekoliki pravi uxitak xivljenja, da mi svoje odredjenje dostignemo samo do toga stupnja, do kojega smo si prisebni, i da je ona glavni ulozak za veliçinu duha (Streithorst.)

HUDŠADŠE.

18. *Hud∫ad∫e*, jedan od najglasovitiih Kalifah, bio je jo∫ prid dvadeset godinah napadnut od izvanrednoga nespavanja, koje mu je tako kerv uxgalo, da je okrutan i divji postao, premda je odprie, dok je jo∫ spavati mogao, kao i druzi ljudi, krotak i çoviçan bio. Kroz svoju neçuvenu okrutnost bia∫e on stra∫ilom i porugom svoga puka postao. ali bo je on sa svim tim u svomu divjemu drezelju bezbrixno, bez pratnje i bez znamenja svoga dostojanstva izlazio dapaçe i po dalekih okolicah naokolo hodao.

Jednom susriti on u pustinji jednoga Arapa, s koim se u razgovor upusti, i neopazno na pitanje sverne.

„ Kaxi mi priatelju, ∫to je Kalif za jedan çovik? — mnogo se o njemu govori. „

„ Ris je *Hud∫ad∫e* — odgovori gusar — izred, a ne çovik. „

„ To je mnogo reçeno — pretergne ga Kalif — ti bi morao dokaz o tomu duxan ostati, ako bi se od tebe traxio. “

„ Dokaz — reçe Arap — nachi che∫ u svakomu rusagu, u svakomu gradu. Ako hoche∫, svaki che ti njegov podloxnik pripoviditi po jedan sramotni çin o njemu, koga je on u njegovoj obitelji uçinio. Milion ih je kerv prolilo, i jo∫ se nije njegova kerveloçna xedja ugasila. “

„ Jesi li ikad Kalifa vidio? „ upita ga *Hud∫ad∫e*.

„ Nisam! — odgovori Arap — i iz toga, ∫to sam ti kazao, moxe∫ lasno dokljuçiti, je li ga vidit xelim! “

„ Ti ga ipak proti svojoj volji vidi∫ — nadostavi Kalif — jo∫ vi∫e, ti s njim govori∫! “

Bez da se je nad tim osupnio, odgovori Arap smerknuto:

„ A znade∫ li ti, tko sam ja? “

„Neznam! — reçe Kalif — ali bo xelim çuti. “

„ Ja sam iz plemena *Žobairah* — odgovori Arap — kojega potomci svake godine po jedan dan pobenaste, i danas je ba∫ moj dan. “

Kalif çudio se je nad prisebnostjom jednoga prostoga Arapa, odide dalje i zaboravi na taj dogodjaj.

19. Taj isti *Hud∫ad∫e* sastane jednom jednoga Dervi∫a u okolici od *Bagdata*, i zamoli ga za njegovu molitvu. Umah uzdigne kaludjer svoje oçi pram nebu i poçme moliti: “ Boxe, primi du∫u njegovu! “ *Hud∫ad∫e* naravno nebia∫e zadovoljan s tom molitvom, i zato pozove Dervi∫a na odgovor. Dervi∫ odgovori: „ Ova je molitva dobra za te, i za sve pravovirne. “

20 *A.* Tko je ovo gerbavo i sgerçeno dite∫ce?

B. To je moj sinçich.

A. Srichni otçe! ovo je najumnie lice, koje sam ja ikad vidio. (Anton v. Klein.)

(*Konac sliditche.*)

Iz Nimaçkoga preveo je
Jlija Rukavina Ljubaçki.

ZEMLJOTEXANJE.

o gnoju

U na∫oj hervatskoj ruci blago (xivina, xivotina) gotovo sve smiriva. Ko neima xivine nemo-

xe biti ni slasan, ni masan, ni odiven, ni obuven, ni svake nedoskotice kuchne nemoxe smiriti, niti zemlju zaçiniti da plodnija biva. Ti texaci, ti cervi zemaljski, koji zaſtrapaju svoju odichu, i obuchu, koji svoj xivot cernoj zemlji podlaxu kako i Bog duxi, imaju puno vertnjah i oko gnojenja zemlje, jera znaju, da brez zaçine ona je lakoma, ona ſkito placha; znaju, gle, da je texji varichak xita s gnoja, nego varichak xita s gladne zemlje.

Štojegod od domache xivine, i od svakojakoga xiva i hrastucha na svitu moxe plodan gnoj biti. Kad se ovo na um uzme, da svaka trava, svako bilje, svaka vochka, i gora na gnoju veselo napriduje i sili se, razumi se, da bi ſteta bivala kad bi zaludu propadala i najmanja dionica gnoja. I Relkovich pravedno veli:

Teb' je sve, ſto zalud trune, ſteta!
Šteta, reko, jer, ſtogod ti gnjie,
Gjubre biva, kad se u jamu die!

Nahodim u taljanskim knjigama gdi se gnoj na nikoliko redovah razluçuje, a osobito na ova çetiri: *1 Concimi animali — 2 Concimi vegetali — 3 Concimi vegeto animali — 4 Concimi terreo-vegeto-animali.* Ja bi po hervatski ovako to tumaçio: *1 gnoj xivotinski*, ili samo *gnoj*, jer se obiçno u nas ono zove gnoj, ſto se od xivotine kupi — *2 murina* (muriçina, murika), iliti gnjilo dervo, gnjila trava, slama, liſche (trulex, gnjiladina), i svakojako drugo gnjilo, iliti trulo hrastuche — *3 napor*, iliti gnoj sa slamuſtinom, suſnjom, i t d. izmiſan — 4 *Gjubar*, (*giubre*) iliti miſalina od zemlje, murine, i gnoja. A meni se dopada taj çetverti red pod taljanskim imenovanjem: *concimi terreo-vegeto-animali* kroz riç *gjubar* tumaçiti, to ſto mnogi u nas razluçuju gjubar od pravoga gnoja, zovuchi gjubar ono blato, oni naplav ſto se splije sa usplavakah u lokve, u jaruge, pa prisuſi se, i tu ima skupa zemlje, gnoja, i murike ſto je voda nanila.

Gnoj xivinski osobito se uloxi za gojenje vertlovah, vochakah, zemaljah gnjilovaçnih, jera se on zgriava, iz njega ona vrucha para oduſiva, koja zemlju snaxi. Tu pripada *pil*, iliti *osoka*, koja puno zemlju zaçinja. Vriſka mokraça, iliti piſaka naudila bi zemlji ako nije razvodnjena.

U nas ima dobar obiçaj; liti penju lise ili torove na njivam, i tu sprachaju marvu, i marva tu nochu gnoji (tori). A s torom prilazê s mista na misto, i svako misto gdi je marva torila, zovu *pobojina*, na kojoj svako xito vridno idje.

Ioſte i druge stvari xivinske mogu zemlju gojiti, kanoti: papci, roxine, kervuſchina, stervina, peruſina, i t. d. U Taliji, a osobito u Šotlandskoj (u Engleskoj) roxine sataru, i to pospu po njivam, i vertlovim.

Izmedju sviju xivinskih satvarih najviſma zemlju zaçinja i goji gnus, ili neçist. U pervi red spada kerkaljina, iliti neçist konjska sa suſnjom i slamom smiſana. Za kerkaljinom je balega, ili galeba (galebina), ili neçist govedja sa suſnjom, i kukuruzovinom izmiſana. Balega je vele vrucha, i za to lipo zaçinja zemlju studenu. Za balegom je neçist kozja, ovçija (iliti brabonjci), koja je vele vrucha, i prilikuje zemlji studenoj. Za brabonjcima je neçist prasetja iliti svinjetina, koja je studena, za to dobro zaçinja zemlju vruchu. Napokon ritkaljina, kokoſevina, tuçevina, iliti neçist kokoſija, tuçja, golubija, verlo se pari, i za to je dobra za vertlove, vochke, cviche i t. d.

I sama çoviçja neçist, koja kad se zgrinja i ustoji u rupi, biva gnoj dobar, ama zelje na njemu bljutavo bude.

Gnoj na otvorenu, i na izvitarju saerpan vitri, gubi svoju kripost, voda ga plaçe i raznosi, a sunce pari. U rupu valja ga zbiti, pa nanj slame, zemlje naterpati da nekisne, i neoduſuje. Ali valja ga tako dohraniti, ali po njivi na erpe saerpati, da se po njivi razlazi kad ga kiſa i vitar raskoleda. U nikim mistim taljanskim tako lipo gnjoj çuvaju, da nesamo ſto ga u jamu diju i zemljom priterpaju (da ne oduſuje), nego joſte nad njim slamati krov izdignu da nekisne.

(*Slidi*)

A. Kuzmanich.

NARODNE POSLOVCE.

Saſao je s' konja na magarca.
Komu se maçka miluje, onoga i ogrebe.
Ja ne bi rado u njegovoj koxi bio.
Kakav u kalamanku, takav u naglavku.
Gotov kao i baba na kar.
Kerv nije voda.
Dochiche vranac u tisan klanac.
Znade, gdi kokoſ jaja nosi.

S.

Ante Kuzmanich
Urednik

BratjaBattara
Izdavatelj i vlastnici

BROJ 10.

NA 6 OXUJKA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA

1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za čilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POVISTNICA DALMATINSKA.

Spomenka (memoriale) *Tome Arkidjakona, koja je pri njegovoj povistnici Cerkve Solinsko-Splitske.*

Koloman sinovac Vladislava kralja Magjarskoga, kako se posadio na pristolje na misto oca svojega, naumi, jera junak bijaſe, pod svoju ruku podloxiti svu Hervatsku tja do mora Dalmatinskoga. I on s vojskom dodje do vode Drave; a Hervati çuvſi za taj njegov dolazak, vojsku skupe, i spreme se silu silom odbiti. A kada kralj dozna za taj njihov sastanak, xelechi s njima na lipe dochi, i po volji njihovoj ſtogod utanaçiti, poſalje im poklisare. Hervati razumivſi ſta kralj iſte, uçine skupſtinu, te sloxno na njegovo iskanje pristanu, i opravé mu do dvanaest najmudrijih plemichah od dvanaest plemenah Hervatskih:

1. Kneza Jakova od plemena *Kaçicha*
2. „ Ugrina „ *Kovaçicha*
3. „ Mermonju „ *Šubicha*
4. „ Primislava „ *Gadomiricha*
5. „ Juru „ *Znatiçicha*
6. „ Petra „ *Çitliçicha*
7. „ Pavla „ *Guxicha*
8. „ Martina „ *Karineticha, i Lapçanicha*
9. „ Primislava „ *Poljiçkoga*
10. „ Obrada „ *Lamnxiticha*
11. „ Ivana „ *Sjamonçetovicha*
12. „ Mermonju „ *Jugonçiticha*

Koji doſavſi prid kralja, i njemu poklonivſi se, s njim izljube se, i on ji çestito doçeka, pak pogode se evo kako: da svi reçeni knezovi mirno uxivaju svoje, i da ni jedno od reçenih plemenah, niti xupa njihova, neimaju kralju danjka platiti, nego da tek imaju, ako bi neprijatelj udario na medjaſe kraljeve, i kralj bi ji pozvao, izachi na pomoch barem sa deset konjanikah od svakoga plemena, a to o njiohovom troſku do vode Drave, a priko Drave tamo k Magjarskoj o kraljevom troſku, i zaderxavati se doklegod vojska bude trajati. I to tako je utverdjeno godine naſega spasenja —1102—

A. Kuzmanich.

NENAVIDOST.

(iz talianskoga)

Mnoge zmije oko tvoje glave
Ptico, vidju, koje otrov bljuju,
Gerdnim jidom, nedospitne slave,
Krasnu svitlost, ter povazdan truju.
Serce tvoje çestito se zove,
Kad pravednost nevolja pritisne,
A kad ona u radosti plove,
Tvoje serce od jida se stisne. —
Ako igda na zemljici koju
Bog usliſi molitvicu moju,
Çuo danas joſ i ovu dabi,
Njega moli ovi praſak slabi:
“ Da pravednost kano sunce side,
Gerdnaoptica ko’ magla izgine „ — !

M. Jvichevich

O PRISEBNOSTI.

(*Konac v. b. 9, stra. 30.*)

IZBOR SMERTI.

21. *Dvorski glumar.* — Smiluj se kralju! Ja se boim nàda i konopca.

Kralj. – Nikad! Nikad necheſ smilovanja dobiti! Ali bo ti ipak *izbor smerti* prepuſtam.

Dvorski glumar. — Puſti me dakle umriti od — *starosti*!

22. Mnokrat se dogodi, da ditca u svojoj neduxnosti i neobuzetnosti, tako nenadana pitanja na odrastjene postave, da ovi mnokrat porad odgovora u smetnju dojdu. — Kod jednoga mnogobrojnoga druxtva dojde jednoj divojçici na um da svoju majku upita: „ Draga majko, kakova je razlika medju jednim bàkom i jednim volom ? “ — Od maha odgovori mater s najpokojniom osvistjenosti. „ Moje dite, bak je otac teleta, a vo je njegov stric. “ — Dite je bilo podmireno, a druxtvo se je çudilo nad prisebnostjom materinom.

23. Prokleto! Kad çovik ſto treba, nikad mu na um nedojde, a kad ſto dobroga misli, najviſ mu tekar potle dojde. (Goethe.)

Iz Nimaçkoga preveo je
Jlija Rukavina Ljubaçki.

STO JE SMERT?

Što je smert, nego djavoljska vila?
— Vele ljudi malovridna serca —
Luk o ledjih, u ruci joj strila,
Kolje, davi, viçnje jame kerca —
Što nemoxe vraxie cheri sila?
Kano munja u hitrini verca,
Kano plamen silna i nemila,
Jednim mahom na iljade sperca —
Smert je sablja na nebu skovana,
— Kripki vele — blagorodnu duhu! —
Kad ſ' njom ruka andjeoska mahne,
Pukne uza, s' kim je privezana,
Duſa tilu ko' dervetu suhu;
Uza pukne, a duſa odahne !..

M. Jvichevich

ZEMLJOTEXANJE.

RAZGOVOR

O uzmnoxenju rastja.

Pop, Bariſa, Vid, i Gerbeſa

Bar. Pope . . . Pope . . .
Pop. ſto je, Pope . . .
B. ſto se okaſaſ ?
P. ſto se okaſam ! . . . Nije vas ni çut, ni vidit, eto ima toliko zemana . . . ſto je od vas. ?
Vid. ſto je od nas ? Poſtovani, imalismo dosta posla kod kuche proſaste godine . . .
Ger. Zabavilismo se o sebi baſ kako ide. Znaſ ti da proſaste godine nije bilo kruha, ni dinarah, pa nisu padale na pamet ni novine, ni nauci, vech kako che se izhranit dica . . .
B. Duſemi, poſtovani, neznam kako sam ispliva proſaste godine ?
P. A ſto che bit ove ?
B. Bilo je niſto zeleni jesenas, bilo je kupusa, a i joſ ga ima, pa ove godine svit izimiche ſtogod bolje.
G. Imenami, malo bolje. Ako kralj nepomoxe . . .
P. E moj Gerbeſa, nisu kralji postavljeni od Boga, da hrane svit, neg da vladaju i upravljaju svitom. Svit ima se hranit svojim trudom. Trudite dakle trudite.
G. Vala i trudimo . . . .
P. Pa s' toga i negladujete . . . Znate li ſto je ? Nechete otirati glad od vaſih kuchah, dok se nestavite uzmnagati rastje.
G. Kako to, poſtovani ? . . .
P. Lako. Uzmnagajte sve trave, koje se mogu jisti oli sirove, oli varene; uzmnagajte xito, soçivo, zelen; uzmnagajte ripe, rodakve, kumpire i ost. uzmnagajte voche svako, pa nechete bit gladni.
B. Eto uzmnagamo, Poſtovani, muçimo se, ali znaſ, da kod nas nije nauke goiti svako voche.
V. Goimo lozu, smokvu, maslinu . . . .
P. Nije sve voche u lozi, u smokvi, u maslini: ima i drugoga vocha . . . Gdi su jabuke, kruſke, praskve ? gdi su slive, triſnje, viſnje, maruni itd.
V. Neznamo mi kako se goje i uzmnagaju vocha . . .
P. Ako vi neznate, znam ja . . .
G. A ti kaxi, nek znamo i mi.
P. Svako rastje uzmnaga se oli po simenu, oli po pupju. Posiete pſenicu, izadje pſenica; posiete jeçam, izadje jeçam: posiete bob,

bob. Tako posijte jabuku, krufku, izache jabuka, krufka itd.

G. Vala je çudo, kako jedno malo zernce baceno u zemlju propiri, uzraste, i dade plod.

P. Ali neznaf, Gerbefa, da je sime, oni dio od vocha, koi uzderxi u sebi zamet novoga rastja priliçna onomu, koi ga je rodio? Sime rastju, jest ono fto je jaje kokoji.

G. Znam, poftovani, i vidim, da zernce baceno u zemlju daje plod, ali nemogu dosech kako . . .

P. Onako, kako je Bog ostavio. Kad ti bacif u zemlju sime, netom ochuti vlagu, nadme se. Muka, koja okolifiva zamet, i koja na priliku one od jaja zove se *bililo*, razmuti se, zgrie se, i podade zametu pervu hranu. Zamet zadojen od ovoga mlika, i pognat od vruchine razvie se, i ukaxe najpervo xilicu, koja se zove *kljun*, buduchi po put kljuna, za kljuncem ukaxe *stern*, koi iznosi kad jednoga, kad dva listicha, koji se zovu mlifnjaci. Što se vife pruxa xila, to se vife kripi stern, uzdixe, i jedri. Kada pak rastje dojde na svoju izverstnost baca cvitje, iz koga izlazi voche, a iz vocha sime.

V. Imenami, poftovani, sve je to tako; a jeli tako i u pupju?

P. Baf je. Pupje u sebi jest sverfeno rastje, kojega strane jesu svite jedne u drugih, i ne razviju se neg malo po malo jedne za drugim.

B. Dakle iz svakoga pupa moxe izachi novo stablo.

P. Ne iz svakoga. Imaf znati da svi pupi nisu jednaci. Jedni su jedri, a jedni ertasti. Jedri iznose voche, a ertasti dervlje. Govori se od ertastih.

B. Kad svi pupi ertasti mogu izvesti novo stablo, tot, poftovani, nije muke uzmnagati stabla. Svaka grana pupasta, odcipljena od stabla i zabodena u zemlju moxe izvesti novo stablo.

P. Ima granah pupastih, koje odcipljene od stabla i zabodene u zemlju izvode novo stablo, n. p. grana od smokve, od verbe, od topole i. t. d. ali nije tako od svih stabalah vochnih. Stabla vochna, obiçajno nemogu se uzmnagati neg po mladicah, koje izlaze iz panja staroga stabla, a navlastito kad su te mladice xilave.

G. Tot dakle kad mladice neimaju xilah nemogu se saditi.

P. Ako neimaju xilah, a ti im izvedi xile.

G. Kako? kako?

P. Lako, lako. Kad tvoje stablo, koje xelif uzmnoxiti, neima mladicah xilavih, a ti oberi jednu, dvi lipe grançice od stabla, pa ji vexi pri dnu tunjicem ovoftenim, oli ako chef i xicom gvozdenom. Potle zakopaj vez u jedan kofich, oli u kakvi drugi sud pun zemlje dobro nagnojene. Nakon godine nachef xile pri vezu. Odrixi granu iz pod xilah, pa je usadi, i izvefche ti novo stablo.

G. Toga jof nisam vidio! Pa opet nemogu ni dosech, kako jedna grana vezana i zakopana u zemlju moxe bacit xile!

P. Çini mi se da znaf, da se po stablih verti sok doli gori, baf kao po nami kerv. Sok koi uzlazi çini resti grane, a oni koi slazi çini resti xile. Kad se pripriçi oni koi slazi tunjicem, oli xicom gvozdenom, nemoxe dopriti do xilah koje su u zemlji; tada iz nad veza uçinise guka, a iz guke udru xile.

G. Sad dosixem, poftovani, kako grane zakopane u zemlju mogu bacit xile . . .

V. A bili se mogla jof na koi drugi naçin uzmnagati stabla vochna?

P. Bi, na çetiri naçina: po potopnicah, po zagermjenju, po gutah, i po odsicih.

V. Izporavi nam i to, poftovani, nek znamo i mi, ko i drugi svit, uzmnagati stabla vochna na svaki naçin, da i mi nepatimo gladom.

P. Dobre volje, Vide. Potopnice jesu fto i *zakopanice* s'ovom razlikostju, da se potopnice nezakopavaju u kofich, kao zakopnice, vech u zemlju stabla matere. Nakon godine, potopnice najdu se xilave, odrixu se pri materi, prisade se i izvedu novo stablo.

B. A moxeli se, poftovani, potopiti svako kojemudrago stablo?

P. To ne. Potopnice dobre su za rastje prutasto, n. p. za loze i za germje; a zakopnice za stabla vochna.

B. A kako bi ja po zagermjenju mogao izvesti koje stablo da kufam?

P. Po zagermjenju uzmnagaju se stabla, kad se zabode u zemlju sami ert jedne grane prutaste; tako da od izvan prikaxe luk. Kad ert zabodjen u zemlju baci xile priri xe se grana po po, i tako izvede se novo stablo.

V. Meni se çini çudo, da pup grane zabodjene u zemlju moxe bacit xile . . .

P. Tu nije çuda. Kufaj Vide, i poznachef da pup grane zabodjene u zemlju baca xile, a oni koi ostaje na dvoru baca grane. To çini sok, kako ti reko. Oni koi uzlazi baca grane, a oni koi slazi baca xile.

V. Koje rastje moxe se uzmnagati po zabodjenju. Ia bi htio kufat ovi naçin?

P. Ovi naçin od uzmnoxenja rastja sluxi mnogo za izvezivati gradje, oli plote.

G. A ſto su gute, poſtovani, i kako se po gutah mogu uzmnagati stabla?

P. Gute jesu oni çvori, koi pri zemlj restu na stupih. Maslina ima jih dosta. Kad texak neima maslinovih mladicah, nek zasiçe gute doli i gori pri tapini, pa nek jih odvali, i zakopa u zemlju. Svaka guta dache mu novo stablo.

B. To mi se çini sa svim muçno virovat, poſtovani. U gutah neima soka koi uzlazi, ni onoga koi slazi. Odkud dakle mogu udrit xile? a od kuda grane?

P. Ako gute nisu suhe, imaju u sebi soka. Oni mali sok dosta je da uputi uzgor grane, a nizdo xile. Ti se nisi ositio, Bariſa, da po gutah ima malih puhvicah, koje se pupe, pamechu gori grane, a doli xile.

(Slidi konac)

Santich.

PRIPOVIDKA.

Jovanove gache!

Mlada jedna nevista lexaſe u postelji; uzroku njezine bolesti mislim da che se ostale xene, i mlade nevistice dosititi; bila je noseсha. Tako lexechi i razmiſljavajuchi ſta che od nje biti, usmotri prama postelji muxevlje gache, i derxechi jadna, da iste mogu biti uzrok njezinoj nemochi, zove majku milu svekervu svoju, te je zamoli da joj ukloni s' ociju vraga onog. Dobra majka na serdcu milostiva, i po naravi xalostiva, posluſa nevistu svoju, i uçini joj po volji. Al' u dobar ças kad se dani bolovanja izverſe i nevista se patnje oslobodi, rodi lipo i zdravo çedo, kojem su se svi domachi jako obradovali; zove veleglasno svekervu svoju i umiljato je moliti poçe: Majo mila! Donesi mi Jovanove gache, i stavi mi ih pod glavu, te che mi sasvim biti lakſe! — Ajd, odatle, kujo jedna, i negovori mi o tom, reçe joj svekerva; tu niki dan merske su ti bile Jovanove gache, a sad su ti omilile, i toliko ih xeliſ: baſ necheſ ih viditi ni pod glavu metnuti taman do prekosutra. — Jao mila moja majko! negovori to, niti çini te pokore; jer ako mi ih odmah nedoneseſ, ili barem nepokaxeſ, ovog chu ti çasa umriti. Na takove probadajuche i umiljate riçi smiluje se i privoli se dobra majka, ter berxe donese i metne pod glavu dragoj nevisti xeljane gache: i tako se umiri i utiſa draguſna nevista.

Ante Guta Splichanac

POSLOVICE

Puçe puſka, ubi zeca; al' to nejma litra mesa!
Boxe krivoga pomozi, a pravom oçi izbodi!
Obraduj o Boxe, vesela çovika.
Krotki zemlju posiduju, nagli mozga neispiju.!
Nemoj da te mrak uhvati, jer u nochi nejma oçiu.
More ljudi nemojte kradnje male çiniti jerbo che vas golemi lupexi pogubiti!
Ta projdi se vraga, netraxi mu traga.
U derneku ko komu derne, derne.
Lipo cviche, lipa xena, dobra baçva vina u berzo nestane.
Lax jest ruxna sa svim da je reçena u koristi, a kamoli kad se reçe na ſtetu.
Neima bolje koristi ſto budalastome sluxiti kod jednog pametna.
Rodi majka tovaraca, a nemore odapiraca.
Zlo za nas, zlo za Hervata kad je skupa raka.
Todore! svaki dan to gore.
Imenom je Draça, skita se po draçi.

Ante Guta Splichanac

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelj i vlastniki

BROJ 11. — **NA 13 OXUJKA**

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA — **1848.**

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

XALOSTNA PISMA *)

Majka

" Slatko spava Dome moja,
Nemojte mi nju buditi,
Puſtite joj mal' pokoja,
Xeli sanku ugoditi;
Jer joſ nisu ni dva sata,
Da spi Dome draxa od zlata.

Ti vitrichu od sivera,
Berxe leti k' mojoj vili,
Tere krilom od ajera,
Krasno lice njoj prikrili,
Da bi ona pospavala,
Svomu tilu pokoj dala.

Hladna vodo xamor koje,
Pod prozorom tek probije,
Tech pristani, Dome moje,
Trudno tilo da pospije;
Da joj duſa spočine,
Dokle svitu sunce sine.

Ti slavichu ptice mala,
Medni glasich gerla tvoga
Sad ustavi, jer zaspala,
Jest gerlica serca moga;
Xeli sanku ugoditi,
Nemoj mi je probuditi. "

To pivajuch majka mila,
A cher draga kod nje spéchi,
Vid' mladicha zlatnih krilah,
Krasnu krunu gdi nosechi,
Pruxa ruku lipa dara,
Ter svako progovara:

Andjeo

" Odi sa mnom, o divice,
Puna časti i uresi,
Poslan jesam od kraljice,
Majke Kralja od nebesih,
Da poletiſ sa mnom gori,
Gdino sjaju Boxji dvori —

Da te smatti nemirena,
Sila ajera prostorna,
Sakrij lica ustraſena,
Poda krila od hitrina:
Nema zato straha tebi,
Letichemo gor' na nebi.

Bicheſ tada moja draga,
Putu koga slidicheme,
Ovo more gorkih tugah,

---

*) *Ova pisma, ako posve i neizverstna, dosta lipa i uredna, bi sloxena proſaste godine, kad se je s' duſom razdilila Dome Cipcicha, ogledalo lipote i dobrote od Nove Gradine (Castel-Nuovo) kod Splita. Duſa koja je sloxila, doisto je plemenita, ſto očito svidoči ista pisma. Misli su, ako i neizvorne, zgodne i mile, zaſto bo se i do duſe čuju. Gdikoja ričica bi popravljena, ali su misli zgoljne uzderxane. Pravo je da lipota ove pisme i dalje se čuje!.. Naſemu puku biche mila i ugodna jerbo se more lipo pivati* — I.

U snu jednom prichichemo;
Prichichemo k'onom kraju,
Gdi s' uxiva raj u raju.

Xutom kosom obraz mio,
Pokrij druxe poljubljeni,
Da ga nebi pocernio,
S koje strane zrak sunçeni,
Dok liljanu sliçan, snigu,
Sa mnom pridjeſ viçnjem brigu. „

To rekavſi pruxi krila,
Ter zagerli gerliçicu,
Kosa mu se s kosom svila,
Pridruxi se lice k' licu,
S mertaçkoga odra odcipi,
Gdi lexaſe cvit prilipi —

Jadna majka kad to vidi,
Andjel chercu gdi zagerli,
Sva pocerni, sva ublidi,
Popade je pot priverli.
Pa Andjelskom leti krilu,
Natrag pita Doma milu —

“ Ah! Andjeie vrat mi vrati,
Moju duſu, mê sunaſce,
Ter na pragu ovih vratih,
Puknutiche mê serdaſce;
Puknutiche tuxno sada,
Moju duſu grabiſ kada.

Ah! otmi se cherce mila,
Andjeoskih ti iz rukuh,
U majçina skoçi krila,
Njoj prikini teſku muku;
Odi cherce, sidi doli,
Tvoja majka tebe moli. „

Andjeo

Tuxna xeno plaç ustavi,
Dobra majko ostaj s Bogom,
Ovi cvitak tvoj gizdavi,
Na nebesa nosim sobom,
Za nebesa stvoren biſe,
Nemoj plakat majko viſe.

Ond' su dnevi, nochi nije,
Andjelah su ondi jate,
Ondi drugo sunce grije,
Ondi cviche drugo cvate:
Srid rajskoga perivoja “
Poçivache Dome tvoja. „

DALMATINSKA CERKOVNA POVISTNICA

Priçastni Otçe Kostantine!

Buduchi ja davno poznao tvoju ljubav, koju si u svako vrime ukazao i naſoj poljubljenoj otaxbini Zadarskoj, i naſemu Dalmatinskomu narodu; u kripost çesa odluçio jesam, s'ovom mojom knjixicom, moliti tvoju istu ljubav, da bi se prignuo kazati mi ſtogoder od slavnoga xivota naſega neumerle uspomene Biskupa S. Darovana, iliti S. Donata. Štiem u mnogim novinam, da se toliki gradovi i tolike derxave çastno diçu sad s' jednim sad s' drugim prisvitlim svojim otaxbenikom, koi se je uçinio dostojan çasti opchene, i koi je u blagoslovu ostavio uspomenu sebe istoga. Jest istina, da naſe Dalmatinsko kraljestvo nije vech onako veliko, kako je u staro vrime bilo u svoj svojoj cilovitosti, jerbo na çetiri dila od tekuchih starih vrimenah rastavaljeno i razdiljeno çemerno ostade, i stoji tja do danaſnjega dneva; to jest jedan dobri dio pod krunom od Ungarie dopiruchi od mora do priko Save; drugi dio, i najbolji, pod Turskom oſtrinom, sa svom Banovinom S. Sabe; trechi dio pod silovitom Cernom Gorom; a çetverti dio, i najmanji, uz more, ostao bijaſe pod Republikom Mletaçkom, a sada diçi se srichno bivati pod prisjajnom Cesarskom krunom slavodobitne Austrie. Takodjer istina jest, da i ovi tucni, za rechi tako, dilak naſega Dalmatinskoga kraljestva u svako vrime jest podao ljudih svega dostojanstva, medju koizim, grihota bila bi, nebroiti i naſega biskupa S. Darovana, iliti S. Donata. Dali ja nebuduchi toliko joſter uvixban u plemenitim stvarim njegova xivota, k' tebi se utiçem, da bi se dostojao pomochi me, jerbo, çuo sam, da ti sam mogao bi me zadovoljiti u ovoj stvari, izkazujuch mi barem u kratko, njegove svitle izverstnosti, i poſalna njegova dilovanja. Tako dostajajuchi se ti mene okoristiti, ja hochu svitu pokazati, da jest bivalo i u naſoj otaxbini biskupah dostojnih opchene çasti, a navlastito priimenovani naſ S. Darovan.

ODPIS.

Ti, moj priserdçeni priatelju, zoveſ me na jednu nemalahnu stvar. Sasvim tizim evo me, kako bolje budem mochi, za rechi ti u kratko ſtogoder, sverhu çesa dostojao se jesi pisat mi. Teſko bi sagriſio prid svim svitom, koi bi smio rechi, da i u naſemu Dalmatinskomu kraljestvu, joſ tja odkada je svit postao, a navlastito u ovomu tucnomu dilku, kako ti pametno rekao jesi, jest

bivalo mnogo i mnogo ljudih vridnih na vojevanju, mudrih na knjixenstvu, rabrenih na junaʃtvu, pametnih na vladanju, umnih na upravljenju, svitlih na viteʃtvu, virnih na obsluxenju, çastnih na uzviʃenju za biti joʃter odabrani na uzviʃenje kraljestvah, Rimskih cesarah, i svega svita papastvah i pastirah katoliçanskoga virovatanja, jest bivalo, reko ljudih, za rechi tako, neizbrojenih u svemu neprikladivih; tako da i sada, brez uvriditi ikoga na svemu svitu, nemore se najti naroda, pozivajuchi se na malinu naʃe derxave, prama ostalim velikim narodim, moglo bi se rechi slobodno, neostati manje slavna medju ostalim pucim svega svita. Ovo samo bilo bi zadosti, smesti svakoga, koi bi bezoçno pohudao, ovu tucnu naʃu derxavu, koja sama joʃ uzderxi i nosi slavno starinsko ime od Dalmacie. Ovo pristavljeno, evo me za govoriti od S. Darovana.

Mnogi pisaoci toliko stranjski koliko Dalmatinski mudro pravdaju se medju sobom sverhu otaxbine naʃega S. Darovana. Jedni vele, da njegova rodna otaxbina jest bila Zadar, a drugi vele, da ako on nebiaʃe rodom Zadranin, stanovito jest bio Dalmatinac. Ovako, izmedju ostalih, nadodaju mudri Dandul Mleçanin, Valerio de Ponte Zadranin, Ivan Lucio Trogiranin, Toma verhxakan, i Marko Marulo, obadva Splitchianca (ex actis S. Anastasiæ apud Surium, aliosque Hagiographos). Ovi isti paka kaxu, da S. Darovan jest bio rodjen od jednoga otca bogata, koji tada biaʃe na vladanju zabavljen u Zadru, i ovoga svoga sinçicha da biaʃe poslao na nauk u Rim. U Rimu ovi mladich buduchi se vridno okoristio u mudroznanju, jest bio vazda falno derxat i vidjen izmedju svih svoih verʃnjakah. Joʃ on nebiaʃe doverʃio cilovito svoje uçelstvo, bio jest uçinjen meʃtrom opchenim navlastito Gerçkoga jezika, kojega biaʃe dobio s' ditinstva u kuchi svoga roditelja. Priʃavʃi on na dobu iziskovanu, nadahnut poznao se jest uçiniti se popom; ʃto lasno biaʃe isprosio toliko od svoga roditelja, koliko od svoga derxavnoga biskupa. Nebiaʃe proʃlo vele godinah, da Leun III. Papa vruche biaʃe se zaljubio i u mudrost, i u misniʃki xivot, koizih uzderxaʃe neputmireno naʃ S. Darovan, u kripost çesa dojde od istoga Pape biti imenovan, na poçetku devetoga vika, za biskupa Zadarskoga, prem stupivʃi na godinu 38, kako se bistro sabira iz svidoxbe prisvitloga i primudroga Simuna Ljubavca, çastnoga plemicha Zadarskoga (ex correctione et additione Simeonis Glubavacii).

Iz medju toga Papa Leun III. potvoren biaʃe od Rimljanah, a navlastito od rodbine Adriana I., da on biaʃe uzrokovao smert istomu Adrianu za stupiti na misto njegovo na papatstvo. U kripost takove potvorke vas puk protiva njemu uzbuloxen, jedan dan hodechi u cerkvu S. Petra na opchenomu putu jest bio naskoçen iznenada, nemilo zaʃuxnjen, vezan gvozdenim verugam, odvuçen u tamnicu gdi biahu mu izvadjena obadva oka, i jezik obrizan. Da li Bog, koi vazda jest branitelj pravednih, çudnovatim naçinom jest mu povratio zdrava obadva oka, i jezik, i napokon çitava oslobodio ga od tamnice. Tako çudnovato on videchi se ozdravljen i u slobost postavljen, za uklonit se nemilih svojih nepriateljah, otiʃao biaʃe u Francu sahranit se. Ondi s' velikom çasti i poʃtenjem jest bio primljen. Kralj paka Karlo, poznavʃi praviçnost bidnoga S. O. Pape, i çudnovato njegovo ozdravljenje koliko oçiu toliko jezika, odluçio jest, uputit se on isti k' Rimu, sobom odvesti ga i postavit ga na sjajno sidaliʃte S. Petra. Što izverʃeno, pervu stvar Leun Papa jest zaiskao i isprosio od Karla Velikoga, da njegovi progonitelji nebi druge pokore imali, neg da bi bili slobodni iz Rima izagnati. Tako uçinjeno jest bilo. Zaderxavʃi se paka za koje vrime u Rimu Karlo Veliki prigodilo se jest, da nalazechi se on u cerkvi S. Petra na dan Svetoga porodjenja Isukerstova sluxechi opcheno çast toliko svetoga dneva, Papa sve iznenada u ruku biaʃe uzeo jednu cesarsku krunu, koju u rukah nosechi, saʃavʃi s' visokoga svoga pristolja i uputivʃi se pram mistu na kojemu nahodjaʃe se kralj Karlo, postavlja mu svitlu krunu na glavu i medju prisvetom radosti i opchenim veseljem prozivlje ga cesarom Rimljanah. Ovako proglaʃen od S. O. Pape Karlo utemeljiteljom vrimenitoga cesarstva dvora Rimskoga, on ças, Karlo, takodjer proglasio jest, biti svaki Papa, odabran pravim naçinom, vlastim gospodarom onizih dobarah, koizih njegov otac Pipin biaʃe darovao cerkvi. (ita ex Eginharto in vita Caroli).

Potlen svega toga Karlo, buduchi vech pridobijo Sassone i Hune, i sebi podloxio Kroate i Dalmatince zapadnje, uçinio se biaʃe njihovim gospodarom vlastitim, i nadostavio ih svomu cesarstvu Francuskomu: "*postquam (id est Saxoniam) utramque Pannoniam, et oppositam in altera Danubii ripa Daciam, Istriam, Liburniam, atque Dalmatiam mediteraneam (quam Kroati concessu Imperatorum Orientis obtinebant) subjecit, exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam, et junctum cum eo fœdus Imperatori Constantinopolitano habere permisit.* — (*in vita Caroli*).

(*Sliditche.*)

O. Kost. Boxich.

ZEMLJOTEXANJE.

RAZGOVOR

O uzmnoxenju rastja.

Pop, Bariʃa, Vid, i Gerbeʃa

(Konac v. br. 10, str. 38.)

B. Toga nisam ni çuo, ni vidio . . .

P. Ako nisi ti, jesu drugi, baʃ i ja. Vidio sam posadjenih na jednoj zemlji viʃe gutah maslinovih, pa ove gute nisu bacile jedan stup, kao mladice, neg viʃe stupah, i izvele su divna stabla. Dakle ʃto velim nelaxem.

V. Duʃemi, poʃtovani, ti vazda istinu kaxeʃ, taman da mi sad reçeʃ da po nebu leti magare, ja bi virovao.

P. To nechu rech, Vide, ʃto nije, nije, neg ono ʃto je . . .

G. Ajde da je tako. Ja bi htio da nam joʃ kaxeʃ, popo, kako se mogu uzmnagati stabla po odsici; da çujemo i to pa da idemo kuchi, mraçi se.

P. Hochu nek znate i to. Odsiçe se jedna mlada grana n. p. maslinova, pa se dogne na nogu, nogu i po duxine; da bude po njoj koja puhvica; potle zakopa se u zemlju. Na prolitje baci xile, i grane, i izvede novo stablo koi guta.

G. Oh! çudo ti je Bog ostavio, poʃtovani . . .

P. Za ukazati svoje svemoguchstvo. Iz simena, iz hreba, iz çvora, iz grane, iz mladice vadi kruh, stabla, i vocha za sluxbu çoviçju. A çovik texak kako se ponaʃa s Bogom? Misli da je xito, da je zeleń, da je vino, ulje, voche, soçivo plod njegova truda a ne Boxji dar. Pa o Bogu i nemisli, pa se Boga neboi, pa griʃi, pa ga Bog ʃiba gladom i neveljom, da se svidi, da se k' njemu obrati. Jeli tako, ali ni?

B.
G. } Baʃ je tako.
V.

P. Utupite dobro u glavu ʃto reko. Boga se bojte, radite ʃto moxete viʃe; jedivo uzmnagajte, s' uzmnoxenjem vocha, i svakoga rastja, koje se moxe jisti oli sirovo, oli vareno. Ako nerodi jedno sime, rodiche drugo, pa s' Boxjom pomochu nechete bit gladni. Sad hodite kuchi. Çekachu vas opet; razgovarachemo se o podobrenju stabarah. Kad texak nezna podobrivati stabla, njegovo voche bude divlje, malahno, xuko, i neslasno.

B. I to je dobro. Dochemo, dochemo, poʃtovani. Neg eto za ovi put prosti, da odavna nismo se vidili.

P. Prostio Bog grihe, i blagosovio vaʃe trude, da nebudete unaprid patiti, kako ste patili proʃaste godine. Nedacha, bracho moja, nedacha jest veliki biç Boxji.

G. I je, s' Bogom, poʃtovani, laka ti noch.

V. Ostaj s' Bogom, pope, dok se opet vidimo.

B. Vidichemo se berzo.

Santich.

NARODNE POSLOVICE.

Kokoʃ pie, i na nebo gleda.
Puʃti kokoʃ u jarak, i sloga che se primiti.
Darovanu konju zubi se negledaju.
Puʃti kokoʃ na prag, i na policu che se uspeti.
Berzu konju ostroge ne treba.
Ko moxe, i konj mu moxe.
Jedan s' kolca, a drugi s' konopca. *S.*

KNJIŽEVNO OBJAVLJENJE.

U tiskarnici Demarcho-Rougierovoj u Zadru tiska se:

KRATKI RAZGOVOR

O

ISTOČNOJ CERKVI

OD

Dra PETRA STIIČA.

Knjižica ova sastojati će iz 5 tabakah na finom velinu u 8ni. Cěna joj je 40 kr. Predplatu prima izdatelj u Zadru. Oko sverhe měseca ožujka ugledati će běli svět.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavate i vlastnici.

BROJ 12. V. GODINA

NA 20 OXUJKA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je ciena 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2: 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtah i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji ne primaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ZAREÇENJE SENJANINA IVE *)

Zareko se Senjanine Ive,
Da on hoche rujno vince piti,
Vince piti za godinu dana,
Ormanicu za drugu graditi,
A za trechu kupit vitezove,
Sve po izbor Senjanine mlade;
Da che pochi morem uz Primorje,
I bogata porobiti sela,
Sve Zentiche i sve Bagaloviche,
I bogato selo Metkoviche,
I bielu kulu Zermanovu. —
Što je reka Senjanine Ive,
Što je reka, i uçinio je. —
Berzo idje morem uz Primorje;
Kada dojde k' Vranjak polju ravnu,
Druxini je svojoj besidio:
„ Druxinice mila bracho moja!
Kad budemo pod Tançicu kulu,
Tverda che nas doçekati straxa,
Nebojte se mila bracho moja,
Ja chu straxu lipo privariti “ —
Kad su bili malo ponaprida,
Viçe straxa iza svega glasa:
„ Tko se vozka pod Tançicu kulu?
Tko se vozka uz Neretvu mutnu?
Al' je koja ſajka ladja mala?
Dojdi amo pod Tançicu kulu. “ —
Odgovara iz galie Ive:
„ Ah neluduj moja straxo tverda!
Nije ovo ſajka ladja mala,
Vech je ovo ormanica tanka,
Vodi platno Dubrovnika grada,
Vodi platno za Gabelu ravnu. “ —
I s tim oni kulu mitarili,
I k' Neretvi zdravo dolazili,
Tri bogata sela zarobili,
Sve Zentiche i sve Bagaloviche,
I bogato selo Metkoviche,
I bielu kulu Zermanovu,
Jer u kuli niko nebiaſe,
Nego sama Zermanova seka.
Pa joj veze ruke naopako,
I po kuli pokupio blago,
Sitni biser i drago kamenje,
I joſ Ivi ſto je bilo drago.
Pa odoſe niz Neretvu mutnu,
K' Vranjaku su polju dolazili. —
Cvilech Ivi mlada govorila:
„ Duſo moja Senjanine Ive!
Oprost' meni moje bile ruke,
Da ja mogu umivati liſce,
Jer je moje pogrubilo liſce,
Mechat na se biser i kamenje,
Sinichu ti kao sunce xarko!..
Kada dojdeſ Splitu bielomu,
Izach hoche od Splita gospoda,
Rech ti hoche Senjanine Ive,
Koja hvala da lipote nije!..

*) *Kod nas u Primorju, tako se çesto pivaju pisme od Senjanina Ive, i ta jih je mnoxina, dabi se moglo, ja mislim, od njega sama, barem jĭ stoninu skupiti — Sve s' vrimenom!.. Boxe zdravlje!..—*

Zaʃto si se potrudio Ive? " —
Na to Ivu mlada privarila,
Oprosti joj do dvi bile ruke —
Svoga liʃca umivala nije,
Nego skaçe u Neretvu mutnu,
Na Vranjak je polje isplivala —
Kad to vidi Senjanine Ive,
Udri rukom po kolinu svomu,
Ter zavapi iza svega glasa:
„ Ajme meni moja mila majko!
Çovik mene privario nije,
Kô je danas Zermanova seko! " —
Pa je njega dozivala mlada,
Tere njemu tiho besidila:
„ Pohvali se Senjanine Ive,
Pohvali se Splitu bielomu,
Sa prilipom sekom Zermanovom,
Kakono je tanka i rumena!..
Pohvali se Senju bielomu,
I svoj Senjskoj prisvitloj gospodi!..
Triput mu je mlada odmirila,
Pa uteçe, vesela joj majka!.. (*

M. Jvichevich.

DALMATINSKA CERKOVNA POVISTNICA

(*Produxenje v. b. 11, stra. 42.*)

Što vidivʃi ostali Dalmatinci, i ostavʃi kao odsiçeni od stare svoje bratje pod tverdim jarmom Gerçkim ʃuxnji: s' druge strane videchi slatku srichu, mir, ljubav, i obilnost u svakoj stvari, koju uxivahu, oni koji ostadoʃe pod vladanjem novoga Cesara: napokon vidivʃi Dalmatinci, da Nicefor biaʃe izagnao Irenu iz cesarskoga sidaliʃta, i on na misto nje okrunio se Cesarom u Carigradu; porad çesa smutnja velika biaʃe se probudila po svemu istoku; i u isto vrime poznavʃi da Nicefor jest jedan çovik nemio, lakomac, brez vire kerstjanske, bezobrazni uzbunitelj i branitelj himbenih Manikeah, serditi progonitelj katoliçanskih misnikah, i glavni nepriatelj tuxnih Dalmatinah, jerbo drugo neiskaʃe nego napertit ih novih tegochah; nebraniti ih od zarobljenjah Afrikanskih Saracenah, i derxati jih u umornomu ʃuxanjstvu za uvike; sloxno odluçiʃe, izbavit se po kojigod naçin od vladanja Niceforova, i uklonit se u moguche i uljudno krilo slavodobitna Karla velikoga. Uçiniʃe medju sobom viche, kako bolje mogahu, sverhu takova svoga zamiʃlenja, i jednokupno privoljiʃe, odabrati najvridnije i najumnije ljude svoga, jurve zapihnuta pod teʃkim jarmom Gerçkim, naroda, za poslati u Aquisgranu Karlu velikomu, i molit ga, da bi se smilovao primit jih pod osinu svoga slavnoga barjaka, i derxat jih ako ne kao sinove, barem kao najponiznie svoje virne podloxnike. Za takovu sverhu poklisari biahu odabrani Darovan biskup od Zadra, i Paval vladaoc od Zadra, Trogira, Splita i Dubrovnika. Ovi ondi doʃavʃi, ponizno prikazahu se onomu neprikladivu Cesaru, kojemu na ime svega svoga naroda poklonito prikazahu svoje molbe. Vidivʃi ih Karlo, i çuvʃi njihove molbe, prima ih ljubeznivo, i serdçeno im odgovara; da kad su toliko nevoljni pod vladanjem Nicefora, i kad su toliko xeljni projti pod njegovo cesarstvo, on jih dragovoljno prima i zdruxuje s' ostalim svojima podloxnicim: „ *806. statim post Natalem Domini venerunt Paulus Dux Jadræ, atque Donatus Episcopus ejusdem civitatis, Legati Dalmatarum ad præsentiam Caroli* " (*Adelmus in annalibus Franc.*) A Ivan Lucio kaxe ovako: „ *nam Græcorum rebus maritimis in Adriatico in dies decrescentibus, splendore Potentiæ Caroli invitati Dalmatæ, Croatorum freti vicinitate, ad Francorum protectionem confugerunt* " (*Lucius libr. 1. cap. 15.*). Nije moguche iskazati, s kolikom ljubavju Karlo biaʃe primio ova dva poklisara a navlastito Donata, kojega sliʃajuchi besiditi, razgovarajuchi se svojima dvoranim, veche kratah ispovidio biaʃe, da mu se çiniaʃe çuti ne jednoga prosna çovika, dali jednoga svetca, i da prikazivaʃe obliçje ne jednoga ljubomorna biskupa, dali jednoga Andjela nebeskoga. Ovako pomilovani od Karla, povratiʃe se k' svojoj narodnoj otaxbini, i do malo danah za njima rupila biaʃe u Dalmaciu vojska Karlova, to jest na 6. Veljaçe g. 806.

Da li ʃto? Iurve nebiahu proʃle çetiri godine da Karlo s' Niceforom biaʃe sastavio mir, i za da

---

*) *Niki vele da je ovi dogodjaj, usve i posve istinit, baʃ onako, kako pisma kaxe. Ja velju: moxe bit da se je zarekao Senjanin Ive, da che pochi morem uz Primorje, i da che zarobiti sve Zentiche i sve Bagaloviche, i bogato selo Metkoviche, i ʃto je reka, da je i uçinio; velju: moxe bit da je porobio kulu Zermanovu, sestru mu svezao i sobom poveo; da je mlada u Ive isprosila da joj ruke oprosti, i kad joj ji je oprostio, da je skoçila u riku, i isplivala na Vranjak polje; ali da bi je Ive pustio utechi tako sramotno, da se ona, druxina i svit ʃ' njime podrugivaju, nemogu tako lako virovati . . .* J.

bi Nicefor poznao Karla za Cesara Rimskoga, kako skoro biaſe okrunjen od S. O. P. Leuna III., Karlo biaſe mu povratio samo morsku Dalmaciu: *„ utramque Pannoniam, et oppositam in altera Danubii ripa, Daciam, Histriam quoque, et Liburniam, atque Dalmatiam* (*obtinebat*) *exceptis maritimis civitatibus, quas ob amicitiam, et junctum cum eo fœdus, Imperatori Costantinopolitano habere permisit* “ (*Eginhartus in vita Caroli*). Ovu istu stvar i Dandul potverdjuje (*ex Eginharto*). Ovo se je dogodilo godine 810.

Bidni Dalmatinci morski, prem biahu odahnuli pod uljudnim cesarstvom Karla Velikoga, i okusili slast xivljenja çoviçanskoga, vidivſi se opet povracheni Gerçkomu Cesaru, duxnost od njih iziskovaſe, poslati na poklon svoje poklisare Nicefora u Carigrad. Svi jednokupno privoliſe i tamo upraviti S. Darovana, kojega isti Karlo biaſe imenovao za poklisara u Carigrad za doverſiti nikolike stvari s' onim Cesarom. S. Darovan za uçinit se joſter koristan svomu narodu i svojoj otaxbini, blagodarno prignuo se jest primit takovo poklisarstvo.

Prem stupivſi u Carigrad S. Darovan dojde priateljskim naçinom oznanjen, da Nicefor mnogo tuxi se toliko na njega istoga, jerbo da biaſe primio poklisarstvo za pozdraviti Karla kao svoga kralja, koliko protiva svima Dalmatincim morskim, jerbo da se biahu odcipili od cesarstva istoçnjega i posvetili se novomu cesarstvu Karla Velikoga. Što çuvſi S. Darovan uba gubi se ni u svomu duhu, ni u svomu serdcu; paçe to viſe zaplamenuje se u svojoj hrabrenosti, i vrache priporuçivſi se B. D. Marii, kao sutraſnji dan, pun serdçenosti, slobodno prikazuje se obrazu Nicefora. Tiho govori mu sverhu dvojstruka svoga poklisarstva; pozdravlja ga na ime svih Dalmatincah morskih, i klanja mu se kao svomu vlastitomu kralju. Nicefor, çujuchi njegov slatki razgovor, videchi ga ponizna u sobstvu, i slobodna u prosenju toliko za svoj narod, koliko za svoju cerkvu, nalazi se kao zasvojen i posve zamiſljen, jerbo çinjaſe mu se viditi, dihati iz njega jednu andjolsku svetinju i obujana od nebeske sjajnosti; tako da niti mu ſto znadiaſe odgovoriti, ni spomenut se viſe od pridaje Dalmatinacah, ni od njegova poklisarstva Karlu velikomu. Suviſe Nicefor neznadiaſe s' njega dignuti oçi, i za to blagodari njegovo dvojstruko poklisarstvo, i obiche mu svu svoju ljubav cesarsku, dopustajuch mu dragovoljno, koliko biaſe zapitao za svoju cerkvu i za sve svoje Dalmatince. (*vide* Farlatum).

Nicefor buduchi se toliko zaljubio u svetinju naſega S. Darovana, i prem da mu bijaſe sve ſto je zapitao, dopustio, niſtamanje nije ga hotio puſtati prazna vratit se u svoju otaxbinu. Za viçnju uspomenu njegova slavnoga poklisarstva, hotio mu je darovati slavne ostanke svetoga tila svete muçenice Stoſie: — . . . *Advexisse S. Donatum, ossa et cineres S. Anastasiæ Martyris, testatur historia, de qua in apologia seorsim elucubrata, ubi probavimus S. Anastasiam patronam nostram, quam juniorem esse profitemur, fuisse uxorem Publii etc.*: „ Ovako nam svidoçi naſ mudri Verhxakan Valerio de Ponte, i pametno zove ju *Mladjom*, jerbo da se nebi njezino ime smiſalo s' imenom jedne druge Stoſie, koja biaſe muçena pria naſe S. Stoſie. S' ovima slavnim ostancim naſe S. Stoſie istomu S. Darovanu biahu podate slavne ostanke i drugih trih Svetih Muçenicah, to jest S. Agape, Kimie i Irene, sve tri sestre.

Toliko obogachen naſ S. Darovan dili se od Carigrada s' jednim brodom za Dalmaciu, i s' njim zdruxio se biaſe i poklisar Mletaçki po imenu *Benenatus*, koi se tada u Carigradu nalazaſe. Tako putujuchi put svoje otaxbine, gdigodi bi pristali S. Darovan bi kazivao svakomu, da nosi sobom tilo S. Muçenice Stoſie, i çinjaſe velika çudesa: “ *Attamen navigantes, cum sæpissime insulis, villis, oppidis, et Civitatibus applicantes, in eas dessendissent causa recusationis humanæ, audiebant Dæmones circumquaque per aera ululantes; alii clamabant dicentes: ecce Martyr Anastasia venit; ecce venit Christi Martyr: alii autem quasi puerili voce stridentes clamabant: o Martyr Christi Anastasia, ad quid venisti torquere nos; quid tibi et nobis? Abi hinc, recede a nobis. Ad cujus spectaculum omnes cucurrerunt, et multi a Dæmonibus obsessi, vincti catenis ferreis, ad eam ducti liberabantur, leprosi mundabantur, paralytici curabantur, cæcis reddebat visum, surdis auditum, claudis gressum, mancis vero dexteram; et, quicumque habebant infirmos variis languoribus detentos, ducebant eos et sanabantur; sic quoque per singulas Provincias corpus Beatæ Virginis et Martyris Dono nostro Jesu Christo concedente operabatur.* „ Ovako ſtiem u izkazanju prinesenja S. Stoſie. (*Vide historiam translationis S. Anastasiæ*).

(*Sliditche.*)

O. Kost. Boxich.

ZEMLJOTEXANJE.

(Konac v. br. 9, str. 38.)

o murini, naporu, i gjubru.

Svakojako rastuche kad izagnjie ili istruli biva gnoj, ſto se na naſu ruku osobito zove murina i murika, kao ſto je kazato na strani 85. U taj red spada svakojaka trava, navlastito ona ſto reste po ogojcima, oblozima, okrajcima, redinama uz njive, u barama i pri barama, kraj vode osojnice (leteche), po jarugama, i. t. d. Tu pripada joſte liſche od gore, pliva, ogrizine, terstje, gnjila dervljad, i sama cervotoçina i ona berſina, iliti ona praſina od veta (stara) derveta koje se u sebi izoblje, okapina (slama ili seno ſto je zakislo i sagnjilo); koje sve kripostnije dodje kad uzvruli sa gnojem xivotinskim. Takodjer kerpetine, poderine, suknexdine, dronjci, ona taloxina od sapuna, trop od maslinah, i od masla na gnoj se izmetnu kad ustoje sa xivotinskim gnojom. I sama çadja studenim zemljama i livadama starim pomaxe i goji ji, kad je posuta po njima na vlaxnom vrimenu; a osnacu bolju kripost daje kad je sa gnojom izmiſana. Joſte i ugljevje zemlju kripi; ali valja ga na sitno stuchi, pak njim napraſiti stare livade, zemlje oſuſnice tanke, koje se lako na suncu pare. To ugljevje u takovim zemljiama za to je dobro, ſto puno vlagu vata, i dugo je u sebi derxi.

Osobita je versta murine oni cerni glib ſto Taljani *torba* zovu, koji zameche se od trulih travah barovnih. Tamo ga pale pa pospu po otavi; ali naprave ga sa galebinom, ili sa klakom. I paklina satarena verlo goji zemlje gnjilovaçne.

Jedna je versta joſ murine ono ſto Taljani zovu *soverscio*, a hervatski moglo bi se priliçno *podorina* zvati, to ſto se trava na njivi podore. Kad se trava podore pod zemljom raspada se te je kripi. Jedni travu siju a kad procvita podoru. Na takovoj gnojini rado reste rax, tikva, eljda i soçivo.

Gjubar ili gjubre (taljanski *tericciato*) verlo dobro zemlju zaçinja. Ima ga u lokvama, doçichima, jarugama, bunarima, i svukuda kuda se voda splije. To moxe i çovik graditi miſajuchi zemlje iz stare livade, ili naplava, smeta kakvoga, trave sa redinah, merginjah, i gnoja xivinskoga, pak pustiti da se zajedno zgrinjaju za jednu godinu danah, i viſe; a da taj gjubar od sunca neprogara dobro je po njemu sijati tikavah da mu lad daju. Poſto to prigodiſti, sve se u sebi raskrupiça; livade i njive od toga dobru snagu dobiju. Uçeni ljudi vele, da che taj gjubar pojaçe usnaxiti kad se po njemu xivoga klaka potrusi.

Smet ſto se sa guvna smete, (kao: pliva, ſtuljci, ljulj, i. t. d.) nevalja sa gnojom smiſati, niti ga po njivi baciti, jera u njemu ima simenja divljega dosta, iz kojega zemlja potexe se na divlje trave. Niti je dobro gnjojiti loze, i vochke onim gnojom ſto se vadi iz bunarah, jazovah, smradiſtah; na çemu istina se loza, i vochka sile, i voche im plemenito izgleda, ama bljutavo bude. — U Italiji dan danaſnji zaçinjaju njive, a osobito vertlove sanitrom t. j. onom solju ſto se po taljanski *salnitro* zove.

Napokon, oni gnoj, osoka, slama, seno ſto se u jari, u volarici i t. d. pod blagom zbije, i napor zove se, veliku snagu zemlji daje. Za taj gnoj, i za ostale dalje chemo i zgodnije kazati kad bude govor o različitom gojenju zemaljah.

A. Kuzmanich

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavat e i vlastnici.

BROJ 13.

NA 27 OXUJKA

V. GODINA

1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

OBJAVLJENJE

Bracho Dalmatinci, evo nam se, Bogu hvala, çisto razvidjava, znamo gdi smo i ſta smo, ele sunce nam se rodilo. Što naſi pradidi neopaziſe niti poumiſe, to mi sad u sercu chutimo, svojim oçima vidimo, i uſima çujemo. Nenadno, prie nevidjeno i neçuveno veselje poteglo se po svoj ovoj naſoj derxavi iſtom je pukao glas, da je naſ çestiti Cesar FERDINAND I nove zakone postavio na korist svojih podloxnikah. Kroz te zakone, ſto mudri ljudi skupa *Ustav* zovu, narod se sa svojim Cesarom sjedinjuje, Cesar i narod jedno tilo i jedna duſa bivaju, dogovaraju se i dogovore medju sobom, zagradjuju, ili razmiçu kako zemaljska potriba iſte. Buduchi dakle, da je ova derxava uboga, ſto do sada nije mogla pristojne nastave dobiti, za to svaki se od nas moxe osititi na vridnost takovoga novoga zakona. S njega uvano che Dalmacja na novi xivot uskersnuti, stare poderine sa sebe skinuti, novu çistu prioblaku na sebe udariti, svoju korist, i svoju narodnost poznati. Ali nisu to posli berzoga gona i hoda; tverdi su to posli, za to sporo moraju ichi. Dobra i mirna xupa virno i mirno ima çekati plode; skuta i tarana iz neba nepadaju, niti se mukte na ovomu svitu jide, nego valja u ſake pljunuti, i iz bolje nauke, i iz pametnije radnje bolji xitak oçekivati. Prosti ljudi uz ovo sadaſnje veselje neka se nevaraju, nego neka ovo u svoju glavu uverte, da che od sad mudri ljudi za nji starati se, na dobro ji napuchivati, da negladuju kao ſto su do sad gladovali, da stranputice netumaraju, kao ſto su do sad tumarali.

Za to poboljſanje narodno iſtu se i mudroſtioci, koji su versni iz pera korist izvedsti; evo sada najxivija zgoda im se otvorila, milostivi Cesar *Censuru* je ukinuo, slobodu peçatnje (ſtampe) razglasio; evo im staza, evo im *Zora Dalmatinska* ſto igda sjajna; mogu je slobodno svojom mudrostju ispunjavati javljajuchi kroza nju zemaljske potribe; proslo im je ciljati na tergovinu, na zemljotexanje, i na druge koristne struke. A ostali pismeni naſi ljudi, koji su na kuchi dokoni, u vlastelstvu, i u gospodstvu nahode se, da novca nexale, nego da njim podupiru ovi list i razdaju po narodu, da narod zna ſto se poradi njega radi, i da moxe kakvu korist izvaditi i uloxiti.

Osobito pak triba u prostacima oxiviti *Narodnost*, za koju su oni do sad slabo znali; jera çovik koji nezna i nehaje za to xivo vrilo, xive taman kao kljusina; svako ga moxe smotati kako hoche. Jedan veliki uzrok xalosti ovoga naſega naroda, jest vladanje Taljanskoga jezika; prost ga naſ çovik nerazumi, a uçen nezna mu ſta kazati, pak siromah ostaje onako vavik na svome mistu kao dervo osiçeno.

Ora je vech tonuxda latiti se naſe knjige i naſega jezika, da se moxemo na ovoj novoj slobodi pomochi, te iz nixine u koju smo pali, iskopercati se. Slavjanski duh, Slavjanski jezik, Slavjanski nauk pravo je da obuzimaju ſirom svu ovu Dalmacju, jera smo mi pravi Hervati starinom, ipak od same naſe medjaſne brache moxemo sebi podpor stechi. Pusto golo more rastavlja Dalmacju i Italiu; plodna zemlja rastavlja Dalmacju, Bosnu,

Hercegovinu, i gornju Hervatsku, kuda ſirom narod naſ i jezik naſ pribiva, — kerv nije voda, mi moramo texiti na svoj zaviçaj, odbiti tudje paraje, koje nemogu naſoj vechini odoliti. To nam sad najlakſe za rukom moxe pochi, jera uz *Ustav*, i slobodu peçatnje, blagi Cesar i to nam dopuſta, da se zavede u nas narodna straxa. Çemu ta straxa, ako nije za çuvanje naſih pravah, naſe zemlje, naſega imanja, i za obranu ako potriba bude, naſega Cesara, baſ onako kao ſto smo uzderxali i branili Duxda Mletaçkoga doklegod on nije svojevoljno pokleknuo. Ova naſa narodnost samo u ljubavi, u slogi, i u naſemu starinskomu obiçaju moxe obstajati. Narodna straxa, koja se sad zameche, ima biti odivena i obuvena po hervatskom kroju. Narod naſ po nikako nebi terpio na sebi tudju opravu; on je soldate Mletaçke ſaljivo zvao *Rastrixnjacima*, to ſto su im bile aljine ostrag na dvi pole rastrixene. Mudri naſi stareſine razumom che se davati, pak i dogovoriti, kakvu opravu imaju naſi straxani nositi, i kako che se pomochi onima koji neimaju çim je skrojiti.

Kad i to bude dobro uredjeno, onda mochichemo se çim diçiti, te suzam od radosti pokvasiti barjak FERDINANDOV; izvlaçiti joſte iz potaje naſ barjak, na kojemu su do tri lavske glave, koje merko gledaju, te zavapiti iz svega glasa:

Xivio naſ çestiti Cesar FERDINAND I.
Bog ga veselio mnogo litah i godinah!
Xivila naſa narodnost hervatska!

A. Kuzmanich.

PRAMALICHE.

Mutno nebo, kercato oblakah,
Sad se svitli svitlilom od zrakah,
A grom, strila i ognjena munja
Sada kunja —

Vihorovim izçeznule sile,
Koje kerçu utverdene xile,
A valovah nenasitno xvalo,
Gerli xalo —

Livadam je prosvitlilo lice,
Pupak xenu mirisne ruxice,
A pçela se od cvita do cvita,
Medom pita —

Davne gore snigom okrunjene,
Travicam se svakakim zelene,
A potoci koji naglo riçu,
Iſtom miçu —

Hitre rike niztermo herleche,
Boxja ruka ko' da ſ' njima kreche
Tihim tekom sad lizu niz gore,
Dol' u more —

Liſchem stabla okitila glave,
Golu zemlju zaodile trave,
A ptiçice veselo pivaju,
Sad u gaju —

Xdralovi se podixu na jata,
Veselom grajom prikriti blata,
A mornar se sprema priko mora,
Iſtom zora —

Texak rani na svoje texanje,
Da s' uzmnoxi s' vrimenom stanje,
A çobanice napasti stada,
Rane sada —

S' loxah se zvirad podixe, vervi,
Omastit berke u tudjoj kervi,
A po dubravam rano se vuçe,
Merki vuçe —

Nebo, zemlja, u svojoj radosti,
Sunce, misec, u çudnoj svitlosti,
A s' mirisom — evo *pramaliche* —
Veli cviche ! . . —

Boxjih darovah, i tebi sviche,
Dalmatinska zemljo, pramaliche,
Cvita ti polje, cvita ti gora,
Gola t' Zora ! . .

Ako tvoji drimaju sinovi,
Majçinim glasom, budi ji, zovi,
Dako se prenu iza sna svoga,
Ledenoga ! . . .

Dako se barem podigne koji,
Od mnogobrojnih sinovah tvojih,
Ubrati vinac po raznoj gori,
Naſoj Zori ! . .

Da sama u obchenskoj radosti,
Nebude cviliti u xalosti;
Nek pozna i ona, *pramaliche*,
Da nam sviche ! ! . . —

M. Ivichevich.

DALMATINSKA CERKOVNA POVISTNICA

(Konac v. br. 12, str. 46.)

Buduchi vech prißli k' Zadru, S. Darovan hotiuchi iskercati tilo S. Stoßie, poklisar Mletaçki, buduchi vidio po svemu putovanju tolika çudesa, jako suprotivi se S. Darovanu iskercati ovo sveto i çudnovato tilo, i po sili derxi ga, i paka odluçuje odvesti ga sobom u Mletke. S. Darovan videchi toliku silu, i u isto vrime bojechi se, da se nebi nanj i na Zadrane Mleçani raserdili, plaçuchi, dopußta da poklisar Benenatus odnese u Mletke S. tilo. Dali, kako se çesto dogadja, ßto ljudi dopußtaju uçiniti, Bog nedopußta, on ças kad bi se odvezao od kraja i kad bi se uputio put Mletakah brod s' tilom S. Stoßie, uçinilo bi se tako gerdno vrime na moru, i çinilo bi, da se opet natrag povrati; istom povrachen, uçinilo bi dobro vrime: Opet na jadra bi se postavili, i opet protivno vrime bi se uxeglo: i tako za pet i ßest putah uçinjeno, nebi mogli napridovati. Što razmißljavßi poklisar Mletaçki odluçuje ostaviti S. Darovanu S. Stoßie tilo. Takovu svoju odluku oçituje istomu S. Darovanu, a ovi u tren skupivßi sve popovstvo i pribivaoce od grada, put broda upravlja se, izdixe s' blagodarnom radosti; Svete kosti, i nosi ih u cerkvu S. Petra za koje kratko vrime. (*ibidem.*) Da paka ovo tilo jest uprav tilo S. Stoßie, svidoçi i Kostantin Porphyrogenitus, ovako govorechi: " *in eadem vero urbe sepultum est corpus S. Anastasiæ Martyris Romanæ, sponsæ Publii, filiæ Prætextati et Fanetæ a Divo Donato Constantinopoli Jaderam delatum etc.* (*libr. de Admin. c. 29.*)

Potlen svega toga mnogi pisaoci povidaju, da S. naß Darovan mogao je xiviti do sedamdesete godine vika devetoga, jerbo da je sagradio na svoje potroßke vechi dio, jednu veliku cerkvu priliçnu onoj Splitskoj, i posvetio ju prisvetomu Trojstvu, za koju zgradu iziskovaße se vele godinah. Isti pisaoci kaxu, da u sagradjenju ove cerkve S. Darovan jest uçinio mnogih çudesah, kao ono od jednoga gerdnoga draguna, koji straha zadavaße svima rabotnicim, i kojega sa samim zlamenjem svetoga krixa biaße ubio; i kao ono drugo çudo, s' koizim jest çinio bistru vodu izvriati iz tverdoga kamena; i napokon kao ono treche, s' koim je obratio na viru kerstjansku jednoga moguchа çovika Teodoxia, kako se sabira iz spridnice (antiphona) koju piva na çast svoga S. biskupa cerkva, ovako sastavljena: " *Donate dei Pontifex, ora pro nobis rerum opificem, qui Draconem occidisti, et Theodosium ad fidem convertisti.*

Nenalazi se, koi bi nam bistro kazati mogao dan i godißche u kojemu jest u gospodinu priminuo ovi naß S. Darovan. Sasvim tim jest stanovito, da svete ostanke njegova çastnoga çoviçanstva jesu bile sahranjene i postavljene na veliki otar cerkve od njega sagradjene i prisvetoj Trojici posvetchene. Suviße stanovito jest, da Zadrani, odmah potlen njegova blaxenoga priminutja, jesu ga proglasili sveta, i odabrali za svoga odvitnika i branitelja prid Bogom; a svetkovinu njegovu sluxe na 25 veljaçe svake godine. Niti je moguche virovati, da on nebiaße i pria i potlen priminutja uçinio drugih çudesah, koja bi mogla potverditi njegovu svetinju; da li se na misto ima rechi ol' da ih nitko nebiaße zabilixio, ol' da su njegove sve uspomene ostale skonçane, Zadar buduchi bio veche kratah osvojen od nepriateljah, razvaljen i saxgat, i tako veliki dio stariuskih uspomenah poginuo jest.

Da li Zadrani, za uzderxati veliko bogoljubstvo svomu odvitniku S. Darovanu, i ako nebi imali drugih istinitih çudesah od njega uçinjenih potlen njegova priminutja, dva jesu posve istinita i potverdjena ne samo od sve cerkve Dalmatinske, da li i od povistnikah svega svita. Pervo od ovih dvaju çudesah jest ono, koje nam donose povisti pisaocah toliko Ungarskih koliko Dalmatinskih. Kada Koluman kralj od Ungarie, medju poçetcim vika dvanaestoga, kada nahodjaße se u Zadru, kojega biaße skoro oteo Mleçanim, dvojechi sverhu virnosti Zadraninah, koji draxje ljubljahu vladanje Mletaçko, neg njegovo; u takovu dvojenju odluçio on biaße upaliti Zadar i do temelja razvaliti ga. On tako odluçivßi ljuto ispuniti, evo, u srid cerne nochi u snu, çini mu se kod sebe viditi S. Darovana u obliçju posve straßnomu, i çuje se od njega teßko ßibati xestoko pritech mu, da nebi ni malo naudio njegovim Zadranim: *cumque Rex esset in Dalmatia, in civitate Zadur, et cogitaret civitatem succendere pro duriçia gentis illius, et dormiret in palatio suo, quod ibi ædificaverat; et ecce S. Donatus Zaduriensis episcopus venit ad eum in horrido vultu, quem per capillos capiens traxit, et cum virgis laureis valde verberavit, quem cum dimisisset, illum non vidit; sed dolorem sentiebat, et ictus virgarum supra corpus suum aspiciebat; quapropter a molestatione civitatis patienter cessavit.* — (*Thouroctius in suis annalibus.*)

Ovo glasovito çudo dohodi biti potverdjeno od nadpisja urizana na laktu od suhoga zlata, darovana S. Donatu: nadpis jest ovi: “ *Rex Colomane Rector Amandeviæ, hoc bene fecisti, retribui tibi quod voluisti.* Sliçno jest, da ovi zlatni lakat ostavljen od Kolumana u Zadru S. Darovanu kao jedan zavit, za mochi ozdraviti Koluman od ranah uzrokovanih od teʃkoga ʃibanja, i za biti u napridak srichnii i pametnii.

Drugo çudo jest ne manje glasovito od ovoga. Evoga. Godine 1649 kada uxgat biaʃe gerdni rat od Kandie, i Zadar jako oruxan za odoliti po kopnu i po moru turskoj sili, cerkva naʃega S. Darovana ostala je naterpata sena za konjike, a svete ostanke S. Darovana prineʃene u veliku cerkvu S. Stoʃie, i jedna çudnovata prilika B. D. Marie, koja se ondi nalazaʃe, bila je prineʃena u cerkvu S. Martina. Tako cerkva S. Darovana ostade oskvarnjena i zatvorena. U isto vrime strahovita kuga buduchi se uvela u Šibenik i xestoko pomorila one gradjane, premda Zadrani biahu se jako çuvali od tolika biça, niʃtamanje kuga biaʃe probila i Zadar, i uvela se nemilo u pribivaoce Zadarske. Straʃno zaplamenovaʃe po svima ulicam. Svak plaçe, svak derkche, svak se Bogu utiçe. Dali evo sve iznenada jedan okrug xivoga plamena vidi se sajti s'neba i obustavit se dan i noch sverhu cerkve ugradjene od S. Darovana. Svak çudi se, ʃto bi to moglo zlamenovati. Biaʃe, jedan bogostraʃan redovnik u Zadru, kojemu u nu biaʃe mu se ukazala B. D. Maria i S. Donat s' obrazom osornim, govore mu, da ako gradjani bi xelili oslobodit se od kuge, neka odmah isprazne cerkvu S. Darovana, i da prinesu u nju tilo svoga S. Biskupa i priliku B. D. Marie, i postave ih na pervaʃnje svoje misto. Ovi bogoljubni redovnik uba kasnio nije objaviti vidjenu stvar vladaocu Zadarskomu Leonardu Foscarinu, koi on ças naredbu podade, da se oçisti cerkva i da se povrati u nju i prilika B. D. Marie i tilo S. Darovana. Što ispunjeno, nestade viʃe nebeskoga okruga, i satarena ostade proxderla kuga (*vid. Farlatum, et Simonem de Gliubavaz.*)

U kripost ovih glasovitih çudesah od Boga uçinjenih po odvitovanju S. Darovana, uxeglo se jest po svoj Dalmacii jedno çasno bogoljubstvo prama istomu S. Darovanu tako vruche i opcheno, da nije polja, za rechi tako, ni sela, ni varoʃa, ni grada, gdi nije sagradjena njegovu imenu koja cerkva, koji otar, koja prilika uzdignuta. Na prisvetomu studencu od kerʃtenja toliko muʃkim, i dan danaʃnji, koliko xenskim postavlja se ime njegovo. Biva i varoʃah po naʃoj otaxbini, koji se diçu, nositi njegovo ime. Biva i obitiljah, koje se zovu njegovim imenom joʃ tja i po sjajnoj Italii, kao *Donà*, *Donati*, *Donatov*, *Darovan*, *Darovni*, *Darovanich*, *i ostala.*

Evo ti moj dragi priatelju, koliko sam ti mogao rechi od naʃega S. Darovana. Naʃi Zadrani, poznavajuchi navlastito ova dva poslidnja çudesa njegova, niʃtar negovorechi od onih tolikih koizih uçinio biaʃe po putu od Carigrada do Zadra s' pomochu S. Stoʃie, ako se nebi uxgali od jednoga serdçenoga bogoljubstva pram njemu, oni bi se ukazali mnogo neharni, i nedostojni u napridak biti viʃe od njega u velikim njihovim potribam paxeni. Stoj mi dobro. Priporuçi me Bogu.

O. Kost. Boxich.

IZREKE.

Nije çudo imati stotinu prijateljah prama samo jednom neprijatelju.

Gospodari vele zloçesti svagda su mrazeni, sa svim da dobro plachaju svoje sluge.

Probitaçno je imati malu plachu a dobre gospodare.

Koji sve hoche niʃta nestisne; koji mlogo obvati, malo zavati; koji hoche veche, izgubi iz vreche.

Gospodarstvo od sluge, znamen je siromaʃtva.

Tergovac i prase vidi se kakvi su kad su mertvi.

Tergovac od ulja najbolji je tergovac.

Neka znadeʃ, brate; çuvaj se roma kako groma.

Zaboravimo proʃasto: nepitaj me tko sam bio, nego ʃto sam sad.

Svaka sila za tri dana, jerbo berzo pada.

Dodjoʃe mudri medju lude, te im mame novce. Ah Boxe, nestalo jih! bolje bi bilo neg da ime ne ʃto dogodi.

Ante Guta.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
zdavate i vlastnici.

BROJ 14. — NA 3 TRAVNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Pozdrav slavjanskih djakah universiteta bečkog bratji po Hervatskoj, Slavoniji i Dalmaciji.

Sloboda ſtampe, narodna straxa, konſtitucia blago su vech sviuh narodah austrijske cesarevine. Mi ovdaſnji slavjanski djaci nismo bili zadnji u tom boju za svetinje ove: u nas ima najviſe xertvah. Čujte dakle, bratjo, naſu rič.

Nas Slavjanah ima polovina u cesarevini, pa opet nas je gnjelo, mučilo tudjinstvo kako ni jedan drugi narod, mučilo i gnjelo sladke riči mira i ljubavi govorechi. Šta je toj nesrichi uzrok? Naſ narod nije ustao i kazao svoju volju narodnu. Kod kuche su ga ljudi samoxivi obsenjivali, varali i vratjali od istine, koju je bog stvorio za svaku duſu . . . . .

Znate, ſto su ljudi samoxivi? oni koji bi pustili propasti milione naroda od zla i nevolje samo da im je brada masna, terbuh pun, pak joſ k tomu naslov ili titul gospodski da se razpoznat mogu od sirote teglechę narodne. Vrime je doſlo, da to nehriſtjanske stanje prestane za sve narode svita, te im grâne sunce slobode.

Ali nevirujte, da che vam sloboda sama dochi, ili da che vam ju koji tudjin doniti. Nu ſta velimo? Ne, čitava naſa proſastnost vikat che vam iz tugujuche duſe: Sada ili bog zna kada! Zato ustani bidni narode i kaxi tvoju volju veličanstvenu. Učinite to i vi ste narod slobodan. I mi smo djaci ustali 3000 nas samo, ma ustali slobodni u duſi i sercu, pa glejte ſta smo dobili. Mi smo bili za sirotu narod: s nami se je odmah zdruxio narod; i vi chete biti za narod; i s vami che se zdruxit narod. S narodom se je druxio i naſ spasitelj Isus.

. . . .

Ljudi samoxivi kazat che vam da vech imate i vi slobodu ſtampe i narodnu straxu, pa da nezbijate komedie. Znate, ſta je sloboda bez narodnosti? Tilo bez duſe. Mertva stvar. Mi hochemo xivu slobodu. A zar neznate, da su nam htili utamaniti u Poxunu u ime one mertve slobode i ime naſega naroda, i narodne boje, i narodni pečat, i jezik, govor naſ narodni itd? Sloboda i narodnost za sav su svit nerazlučive stvari. Nevirujmo sladkoj i lukavoj riči onih, koji nam rade vech pol vika neumorno i postojano o glavi. Očitujte samo svoju narodnu xelju i duſmane ove naſe i ljudstva stichi che boxja pravica.

Ljudi samoxivi rechi che vam, da se okanite, da niste na putu zakonitom. I nam su tako govorili niki profesori i druga nika gospoda. Znate, o kakvom zakonitom putu oni govore? O onom ſto su ga oni napisali na papir. Po tom njihovom putu propao bi prie svit nego ſto bi se oslobodio. Nas Slavjanah je serce čisto, duſa čista: mi chemo narodnost u slobodi iliti slobodu u narodnosti. Mi smo sigurno posvidočili svoju virnost kralju i cesaru svome i ako ustreba pripravni smo ju joſ pokazati.

Ljudi samoxivi primetit che dalje, da vam xelje neche usliſati i ispuniti kralj naſ. Nevirujte njihovim ričma. Mi vam kaxemo, da hoche, samo dodjite s narodnom voljom. Vi moxete derxati narodnu skupſtinu, u njoj si izabrati bana, vaſu

samostalnost i slobodu narodnu saxeliti, vi se moxete s naſom granicom junaçkom sjediniti, pak poslati vaſe poslanike ovamo, i naſ dobar kralj potverdit che vaſe xelje.

Ljudi samoxivi straſit che vas vojnicima. Nevirujte im. Kad uzvide vojnici da je to narod koji radi, pristat che uzanj, jer i oni su od naroda, i znaju da smo svi za naſeg kralja i cesara Ferdinanda, a proti svakom koji nije zanj. Çujte ſto reçe 13. oxujka u vrimenu naſeg beçkog prevrata ili revolucije, B o l e t glavni tobdxia, rodom Çeh, kad mu onaj neçovik . . . . . zapovidi, da iz svoje baterije sa kartechama na narod upali. "Nikako, reçe dobra ta duſa, to nexeli moj cesar i gospodar. „ Zato nosi sada B o l e t na persima zlatnu kolajnu, a sve ga ljudstvo oboxava. Naſi grenadiri hervatski tako uçiniſe. Za njima ostali. A i ſta bi nas ko straſio vojnicima. Mi hochemo samo da imamo narodnu xelju iz narodne skupſtine, pak da ju moxemo doniti prid pristol kralju svome.

Ljudi samoxivi che vam davati kojekakve savjete, i uz to vas celivati. Nevirujte njihovom savitovanju i celivanju. Çuvajte se ih. I Judas je Isusa celivao.

Mi sverſujemo ovaj pozdrav molechi vas, da budete sloxni. Sloga, sloga da je svakom u sercu. Bratjo, okanite se svake merxnje i svadje nekadaſnje i nove. Medju nama bio je ovde Ambros Vranican i Ljudevit Gaj. Mi smo se razgovarali s njima potanko o naſoj stvari. Pridajte k ovima slavnima rodoljubima verlog naſeg Ivana Kukuljevicha, i priznajte u ime boxje ovu trojicu za svoj ravnajuchi izbor dok se xelje vaſe predaju kralju, odgovor dobije i tako sloboda i narodnost u vas posve uçverste.

Pozdrav naſoj dragoj bratji djacima po svim mistima. Neka se i ona uredi u narodnu straxu. Piſite nam i porazumite se s nama kako vam drago. [1]

U Beçu 21 oxujka 1848.

U ime djakah slavjanskih universiteta beçkog

Josef Solczanik, parmaceut,
Dziubinski, technik.
Gust. Zehenter, medic.
Vojtech Fingerhut, pravnik.
Boxidar Rogulich, jurista.
Svetozar Miletich, jurista.
Gj. Daniçich, jurista.
M. Stoklaska.
Raszynski, medik.
Wladislaw Wojchikowski, technik.
Stjepan Pejakovich, pravnik.
Bogdan Kuretich, doctor med.

KNJIXEVNOST.

Pod sverhom proſaste godine dobio sam sveto pismo novoga zakona, pod nadpisom: *Novi zavjet gospoda naſega Isusa Hrista preveo Vuk Stef. Karacxich. S cirilskim slovima ſtampan u Beçu u ſtamparji Jermenskog manastira 1847.* — Što se bogoslovnih kvaçicah tiçe, o tomu nemogu niſta govoriti, jer ja nisam bogoslovac, al to mogu s' çistom svisti kazati, da sam na mlogo mistah ovaj prevod slagao s naſom latinskom Vulgatom, i nenahodim, da je Vuk iſta protiva Vulgati, ili drugçije nego Vulgata ima, upisao, sve se slaxe, kako valja. Ali to mi budi slobodno recht, da nahodim naſ slavni i krasni jezik baſ onako, kako je puku u ustima, i kako bi morali mi svi pisati. Osobito bi xelio ovo dilo onim bogoslovima preporuçiti, koji bi se hotili s' prevodom svetoga pisma baviti, da se nauçe, i vide, kako se brez uvridjenja Originalskog Texta, iz drugih jezikah na naſ jezik prevoditi moxe, a baſ i mora, ako xelimo za puk pisati ; vidimo bo iz jedinog naſeg prevoda sv. pisma, ſto je uçinio mudri Katançich, da je pokraj sve svoje mudrine praznu slamu mlatio, derxechi se za red svake latinske riçi. Mogao bi takojer za izgled naſima Zagrebcim, u viſebrojnom Dativu, Sociativu, i Locativu sluxiti, sad slobodni pod dobrim Cesarom ustavnim, a vi neuxivate takove slobode pod Madjarima ; mi sad pravo imamo vas pozvati da se k nama pristranite, da se sloxi silni i virni Hervatski narod na obranu naſu i Cesarovine. Kad tako budemo sloxni, tadar i ova malina gradjanah ſto taljanski misli, primisliche se, priznache da je velika potriba hervatski misliti, hervatsku naſu narodnost dizati.

A. Kuzmanich.

[1] *Iz ove poslanice naſe brache uçenikah na sveuçiliſtu Beçkom, kao iz bistroga vrila izvire ljubav i milina prama otaçbini. Tuxbe njihove, tuxbe su prave; u Madjarskoj joſte puno smetnje na putu stoji. Hvala Bogu, mi Dalmatinci-hervati sad na miru pribivamo, niko nam napridak nesmeta, nikomu neimamo ſto prigovarati; ſto bi, bi. A u nas ima dosta ljudih oſtroumnih, koji na ſiroko znadu ſta je ustav, ſta je narodnost, ſta li je sloboda; ni u Beçu neima glavah oſtroumnijih. Neka znate, Slavonci i Hervati bracho naſa, da ſto je bilo ostrag doſlo je najnaprid; ta smo mi*

koji su u tој struki stranputice udarili. — Samo to nemogu Gosp. Vuku odobriti, ſto je, piſuch s' cirliskim slovima, pak odbacivſi slovo ѣ — (koje bi mi, kao i ſtili), sa slovima *je* i *ije* zaminio ter tako mnogima nepochudno pisao, ſtono je lako mogao svoj Ilirſtini ugodan biti. Bog ga poxivio na mloga lita! —

Stari Berlich.

PRIVARA SENJANINA JVE.

Vozila se ormanica tanka,
Puna ona robja nakercana,
Ormanica duxde od Mletakah,
Na njoj jesu dva duxdeva sina,
Pak beside Senjaninu Ivi:
" Bora tebi Senjanine Ive,
Sve je robje na odkupe doſlo,
A ti necheſ Senjanine Ive,
Dati za se ni srebra ni zlata,
Sitni biser i drago kamenje,
Nego kapiſ u galiji tankoj. —
Kad je Ive riçi razumio,
On je njima tiho besidio:
" Bora vami dva duxdeva sina,
Dajte meni listak knige bile,
I kalamar mureçepa cerna,
I od orla jedno pero malo,
Pisat hochu miloj majci mojoj,
Da se meni vech nenada majka — "
Kada çuju dva duxdeva sina,
daju njemu listak knige bile,
I kalamar cerna mureçepa,
I od orla jedno pero malo,
Pa on piſe miloj majci svojoj:
" Oj starice mila majko moja!
Nenadaj se vech u dvore Ivi,
Vech te molju moja mila majko,
Da mi sedlaſ dobra konja moga,
Pitaj mi ga bilicom pſenicom,
Poji mi ga vinom i rakijom,
Uzdaj mi ga uzdom biserovom,
Sedlaj sedlom od suhoga zlata,
Pa ga puſtaj pod Lugovo ravno,
Moga chu se nagledati konja — "
Kad je majka riçi razumila,
Pitaia mu dobra konja vranca,
Pitala ga bilicom pſenicom,
Pojila ga vinom i rakijom,
Uzdala ga uzdom biserovom,
Sedlala ga sedlaſcem od zlata,
Pa ga puſta pod Lugovo ravno. —
Gledala ga dva duxdeva sina,
Za njim terçu po litnjega danka,
Ali konjich pristupit nedade. —
Besidi im iz galie Ive:
" Bora vami dva duxdeva sina,
Moj je konjich roda gospodskoga,
Dajte meni zelene dolame,
Na dolamam xepe su dvi strane,
Naspite ji blaga su dvi strane,
Naspite ji, i dajte ji meni,
Ja chu pochi do Lugova ravna,
Dobra chu vam uvatiti konja — "
Duxdevi se privarili sinci,
Daju njemu zelene dolame,
Idje Ive iz galie tanke. —
Kada li je na srid polja bio,
Viknu Ive tanko glasovito,
Pa je Ivu konjich poznavao,
Dobar konjich k' njemu doletio —
Kad se Ive konja dobavio,
On se gjipi konju na ramena,
Pa uteçe vesela mu majka!..—
Gledala ga dva duxdeva sina,
Rukom su se po çelu udrili,
Ter su oni tiho besidili:
" Nije zmija zmiju privarila,
Kako nas je Senianin Ive!... "

M. Jvichevich.

PRIGOVARANJE S' BABOM.

Godine 1845 u misecu travnju uzmem ſtap i nikolıka lista naſe Zore Dalmatinske, i otidem priko polja ſetati se, i dodjem pod jednu kruſku, sidnem u lad, i izvadim jedan list naſe Zore iz xepa, koga ſtijuchi, eto prolazi jedna baba, i reçe mi: pomoga Bog, gospodine — a ja joj odgovorim: Bog pomogao bako! — Da ſto je to ſto ſtijeſ: koje su dobre sriche? — Tada ja poçmem kazivati da ono je list, koji se utiſtuje u naſemu Zadru u jezik naſ materinski, i da izlazi na nedilju danah po jedan list, u kojem nahode se mnoge lipe stvari za nauk i prosvitljenje prostomu narodu — Na to reçe baba: da koliko dajeſ priko godine za take liste ſto ti ſalju? — Odgovorim, çetiri fiorinah dajem na godinu — Duſemi, odgovori baba, nedajeſ puno, buduchi da se nahode u njima mnoge lipe stvari u naſemu jeziku hervatskomu . . . neimam do kada stati, ostani s Bogom moj gospodine — Bog s tobom bio, bako; dali moja draga bako, dodji i drugi put, hochu ti opet ſtogod lipo kazati ſto budem ſtio u ovoj Zori. — Valaj, odgovori baba, hochu drage volje dochi, za da mi kaxeſ ſtogod lipo; s Bogom.

Ove godine u misecu veljaçi buduchi jedan dan lipo vrime, i lipo sunce, izadjem iz kuche kao gliſtina iz zemlje da se osunçam, uzmem nikolika lista naſe Zore, i stanem ſtiti na suncu prid cerkvom, gdi joſ bijaſe svita; ali ſta cheſ viditi; eto babe, koja kao radosna smijuchi se reçe:

faljen Bog, ljudi. — A ja joj odgovorim: vazda bio faljen. Onda baba privati: baſ taj list nalikuje na onaj list ſto si mi nike godine ſtio u ladu pod stablom u polju. — A ja joj reçem: da je baſ onaki ſto sam joj u ladu pod stablom ſtio. — Tada baba smijuchi se veli: daj, Bogati, gospodine, kaxi mi ſtogod lipo ſto se nahodi u tim listim, za da i ja drugim kada dodjem kuchi mogu ſto lipo pripovidati.

Tada ja izmedju drugih stvarih poçmem ſtiti list drugi Zore utiſten na 10 siçnja ove godine, gdi na strani 6 piſe od nevaljale neviste; a pokle proſtijem, odgovori mi baba: Ta i ja imadem tako jednu nevaljalu nevistu, koja neche da sluſa; da li kad je ſaljem u derva, veli da otidem ja i moj did. Ko je to pisao, valja da je znao, da ja imadem nearnu nevistu . . . e Bog mu dao zdravlje, i tebi gospodine, koji çiniſ da ti ſalju take liste: paçe da te pitam, dajeſ li vavik çetri fiorina na godinu za iste liste. — Nedajem, ja joj odgovorim nego samo fiorina dva, i svake mi nedilje dolazi po jedan list. — Bogme to dajeſ posve malo, odgovori baba, za take lipe i koristne stvari pisate u naſemu materinskom jeziku; a da ja umidem ſtiti davala bi i ja dva fiorina na to, makar na Boxich mesa neokusila, za da mogu lipe stvari na hervatski pisate ſtiti, i drugima kazati. Ta budala je ko umi ſtiti, i moxe dva fiorina na godinu potroſiti, pa neche da ji u te nauçne liste uloxi. Baſ ako niko, to bi gospoda Xupnici imali plachati, pak u skupſtini ſtiti, a osobito u svetaçne dneve, pak bi se narod mogao okoristiti, i tako manje bi se çulo psosti, i drugoga zla. E, zdravlja svoga xelio, mladosti svoje nenosio, sriche svoje nestekao kogod neche da daje dva fiorina na godinu za take lipe i posve koristne listove, paçe ja te molim, moj gospodine, da mi kaxeſ ako ne sada to drugi put, ko su, i koliko imade onizih, koji plachaju dva fiorina za istu Zoru. Ja sam çula da u nas malo ljudih pismenih joj se raduju; çula sam da su se mnogi dali na tugji jezik, pak se meni çini, da ima u nas dosta i suviſe Bezjakovichah, i Ergjakovichah, nego Vridnovichah . . . Na to joj ja odvalim: Ta nemoj bako tako koriti . . . A ona posiçe mi beside, te rekne: kako nebi korila, kad naſi knjixnici Dalmatinski nemare za svoj materinski jezik, nespominjuchi se kad su poçeli ditinski iskati od matere: daj mi majko sisu, daj mi majko kruha, a sada stide se onoga jezika, s kim su se odhranili! E, jadna im pamet! — Muçi, babo, nemoj tako vikati, kao da si benasta . . . Bogme, odgovori baba, nechu muçati, nego chu ruxiti svakoga naſega Dalmatinca ako nebude plachati za naſu slavnu Zoru dva fiorina kukava i nesrichna. Benasta paka nisam, ako sam i stara xena, nego su oni benasti koji prosiplju novce u taman, na misto starati se za bolji napridak naſega ubogoga naroda. Evo sam ti se naljutila, a sad ostani mi s Bogom. — Bog bio s tobom, ja joj odgovorim; ja ti se nadam na berzo da cheſ dochi, da ti opet ſto lipo ſtijem iz naſe Zore.

Ivan Cervarich.

DOSITKA.

U svoj okolici bilo je poznano, da je Julka prekrasna cernooka divojka sa svima dragostima nareſena, a pokraj toga, ſtono vele, i ruſna bila.

Za njom je vech podugo vrimena mladi momak Ivo aſikovao, i prosio ju. A to baſ ni Julki nije nepochudno bilo, njezin otac niſtnemanje u vik ju je od Ive odgovarao, govorechi joj: Sladko moje dite Julko, neuzimaj mi ti Ive, on tebe nevoli, niti te ljubi, njemu je viſe stalo do ono sto dukatah, koje uza te dajem, nego li do tebe iste: — Al si to Julka nedade dokazati, nego se izprosi i perstenova, i vech je bio dan za vinçanje odredjen. — Dan dva prie vinçanja sastanu se obe obiteli da dogovor o svatbi uçine, ali Julkia otac s' tuxnim licem progovori: dragi moji prijatelji — evo se sastadosmo da se o svatbi porazgovorimo, sad je vrime da Vam prie svega oçitujem, kako sam ove jeseni nesretan bio, i dosta kvara preterpio, pak kako sada uz moju Julku nemogu viſe nego petdeset dukatah dati, al scinim, da se moj buduchi zet Ivo neche sbog toga razbiti, vidim bo da moju Julku veoma voli i miluje. Na to se Ivini roditelji namergodiſe, al Ivo najviſe, pak najposli reçe: Istina je da ja Julku ljubim, ali je s' petdeset dukatah nechu da uzmem, kad nejma stotine — kako je na ugovoru bilo, a ono neche biti nit svatbe ni vinçanja. — Çujder Julko dite moje! reçe joj otac: eto vidiſ da sam ti istinu rekao — da Ivo neljubi tebe, nego tvoj prinosak od 100 dukatah. Sad znaj da ti je otac dobru rad — za to si sada izabiraj drugog dragog, a ja ti dajem na udadbinu dvista dukatah. — Çuvſi ovo Ivo — kako mu je oko serdca bilo, svatko si misliti moxe; i da se je, sve pervaſnje na ſalu odbiti hotivſi — opet natrag vratiti xelio, al je bilo kasno. Da si je posli toga Julka dostojnijeg mladinca naſla, i za njeg udala, to se razumie. A Ivo se u svoj okolici uze u posperdu — Drug bi ga jedan pitao: Ive jer neuze Julke? — a drugi bi u misto Ive posperduſce odgovarao: Nije Julka za Iva, Ivo je dobro dite, a Julka ima cerne oçi urokljive! — Nije li ovo svakdanja pripovidka? — ta to se je i ovih pokladah po svuda tako dugadjalo. Je l' istina? !

J. A. B.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
zdavate i vlastnici.

BROJ 15. — NA 10 TRAVNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

15 OXUJKA 1848.

Vira i Bog . . . jedno Selo samo
Bit ch' od Savè sve do mora amo!..

—๑—

Poletila sa Dunaja Vila,
— Vila ſto je za svidoka bila,
Kako Nimac i on slobod ſtuje
I za serce junaçko joſ çuje!.. —

Doletila k Zadru na krajinu
Ter Beçku mu dokaza *Novinu*:
Što se zgodi Oxujka do pola
Baſ u Beçu kod Kraljskoga Stola.

Leti Vila pak uz Dalmatinsku
Zapopiva tanko na slovinsku;
Glas razlazi gori u Zagorje,
Odligaju berda u Primorje.

Veselte se, veli, Dalmatinci
Od kolina Slavjanskoga Sinci:
Proslavite Boga Velikoga,
Ferdinanda pak za njim *Pervoga*.

Eto vami nastaje proliche,
A s prolichem danci nove sriche:
Ter, ako vi uzbudete sloxni
Opet chete nastati uzmnoxni.

Slobodni su pero i besida,
Dalmatinac u Zboriſte sida —
A Narodna straxa sakuplja se:
Otaçbenska Uvitba sklapa se.

Biva slobod pera i beside,
Da svak reçe ſto tko zna i mnide:
Mudar s mudrim da znanje dvostruçi,
Neumitan da se od njih uçi.

Da se vaſe odkriu nevolje,
S dogovorom ſto bi bilo bolje;
Ter da vlada *razbor* a ne *sila*,
Gerlivſi se *kano bracha mila*.

Dalmatinci stari, znate kipom
Što su bili zbori pod Principom!..
Vaſe mlade uçite ditiche
Kako che se sastavat u viche;

I Kako che Sudce odabrati,
Koji che se Obchinom starati,
Ter prikazat Zboru Velikomu
Što je triba u Osiku svomu.

Budi svakom o ramenu puſka.
A serdca vam neka budu muſka:
Branit Kralja i Otaçbu vervi
Svak hrabreno do poslidnje kervi.

Što je xivot ljudim brez slobode?... —
Što i xitu lito, a brez vode!... —
Dali nek je u *razboru* slobod,
A poſtenje budi mu za obod —

Jerbo svaka slobod brez razbora
Od suxanjstva istog biva gora;
Za to diviljoj xivinskoj slobodi
Çovik po svom razboru gospodi!...

* *VESELI SE* i ti *BOSNO* ravna,
Kojano si na glasu od davna:
Eto tebi lipo pramaliche
I novi ti Jurjev danak sviche *..!..—

Nek povervu vridni tvoji Sinci,
Çekaju ji Bracha Dalmatinci;

Ovi che ji serçno zagerliti
Rujna vinca çaʃu pripraviti!...
Netom budu sastati se bracha
Pobignut che obchenska nedacha:
Dvoruçku che Primorac jamiti
Ter Gornjaku milo nazdraviti: —
" Zdrav i s dobrom srichom doʃa pobro,
Kako tamo, jesu l' bracha dobro?...
Pozdravi ji, ter kak' oni xele,
Dalmatinci, kaxi, da jim vele:
" Vi nosite kruha i peciva,
A mi chemo soli, ulja, piva; —
Pak chemo mi skupa pirovati,
Jedan drugom bratski nazdravljati. —
" Neche uvik ni na pasju biti,
Kad se budu bracha prigerliti —
Vira i Bog .... jedno Selo samo
Bit ch' od Save sve do mora amo!... —
" I vidit cheʃ uz gvozdenu stazu
Kako kola brez volovah lazu;
Ter od mora, tja do Biograda,
Dva dni oda sama bit che tada!... —
" Vira i Bog, jedno Selo samo
Bit ch' od Save sve do mora amo!... —

. . . .

Zdrav Brate!

Stipan Ivichevich.

CHUDOREDNOST.

Što radi, i kako se vlada pametna Xena, i prava Mater.

Cerkva je vazda ʃtovala jednim osobitim naçinom Svetu *Moniku* zato, ʃto je po njoj s' Bogom zadobila porodjenje, i obratjenje Svetoga Augustina.

Monika rodila se je u jednoj poboxnoj, i bogobojazljivoj obiteli godine 332. Nju je na noge uzdigla, i odhranila jedna stara sluxbenica, koja je odavno u kuchi njezinih roditeljah sluxila, i od svojih gospodarah, jere kripostna biaʃe, pomnju sverhu njoj zaufane dice imala. Ona udahnjivaʃe u serce dice temelje od prave kriposti, uduʃivaʃe prokliavajuche, i niçuche terpexi, i zloçesta nagnutja, i nastojaʃe svojim izgledom, i govorenjem, da malahni priviknu duxnosti, i Bogostovju. Ona je imala usterpljenje sa slabochom dobe, ali ovo usterpljenje nije bilo ono meko, i priazno popuʃtanje, koje svaka po volji drugoga terpi, i dopuʃcha. Ona je malahne nauçila tako, da su se znali ne samo za stolicom sridnjim blagovanjem zadovoljiti, nego i za dobro primiti, kada im priko dana kad i kad nedopuschaʃe, da se vode napiu, premda vele xedni biahu. I ona im kaxivaʃe uzrok, iz kojega tako postupaʃe: Ona govoraʃe: sada bi se vi rada vode napiti, a kada se udomite, i gospodarstvo sverhu kuhinje, i sverhu pivnice zadobiete, onda che vam biti voda nedraga, i vi chete se nauçiti vino piti (S. Aug. Coufess. l. 9. c. 5.).

I premda je Monika ovako pomnjivo dicu od pitja uzbiala, sa svim tim, kako je ona ista svome sinu pripovidala, biaʃe od pohlepnosti za vinom nadvladana; jer, kad ju çesto u pivnicu po vino slahu, ona je znala svaki put pervo, nego bi vino u bocu utoçila, liznuti gdi koju kapljicu, koja bi se od izvana, ali na verhu za verç uhitila. I ovo ona nije çinila iz pohlepnosti za pitjem, nego iz nikoje razpustjenosti, koja se obiçajno kod dice vidi. Medju tim *Monika* k' onomu, ʃto biaʃe tako rekuch u sebi niʃta, svaki dan pridavaʃe jedno malo, pak opet malo, i tako ona protivnost, koju suprot vinu po naravi u sebi imadiaʃe, malo po malo postajaʃe sve to manja. Najposlie njoj se vino dopadaʃe, i ona se nasladjivaʃe u pitju u svakoj prigodi. Ovo vridjanje prave umirenosti, razborstva, i triznosti biaʃe jako pogibelno, premda od opianja joʃ jako daleko stajaʃe [1]). Ali Bog imadiaʃe oko sverhu svoje sluxbenice, i za njezino poboljʃanje posluxi se s' jednom smutnjom, koja

[1]) *Bila bi stvar oçito pretirana, kada bi mi hotili pomanjkanje Svete* Monike *pianstvom nazvati. Sa svim tim nije manje istinito, da takov obiçaj, ako se zaran neodbaci, malo po malo narodi na veliku lakomost, na bezrednu pohlepnost, proxderlost, i pianstvo. Ova pogibel, u koju biaʃe postavljena jedna Svetica, ima osobito mladu çeljad usvistiti, i navoditi, da si nikada takove stvari nedopuschtaju, koje za sobom opake slidbe dovode, premda se na poçetku vide, kaku da su samo nike malenosti, i stvari od niʃta. Bila je osobita milost Boxia, da je* Monika *oçi otvorila pervo, nego je nad vratolom stupila; i med tisuchu oniziuh, koje kod svoje zloçeste navade iliti obiçaja ostaju, i kada zazbilja svoju svist, i razum zatupe, svoje zdravlje, i svoju obitel upropaste, i svoju duʃu u vikovito izgubljenje sunovrate, neima, moxe biti, ni jedne jedine, koja bi se kao* Monika *poboljʃala. Çovik upada u pravu proxderlost, i pianstvo onda, kada se niçuchoj pohlepnosti za pitjem odmah iz poçetka protiviti ne nastoi. Vidi, ʃto ovdi govori oʃtroumni* Martene *u zadnjem Franceskom Preneʃenju Izpovidanjah Svetoga Augustina.*

se biaʃe med njom, i med jednom sluxavkom u kuchi zavergla. Ova, koja je obiçajno s' mladom *Monikom* u vinicu salazila, znadiaʃe sve, ʃto se je ondi radilo; zato znadiaʃe ruxno nju koriti, joʃ i *Pianicom* nazivati. Monika, koju su ove riçi za serce ujidale, povrati se u se, i zachuti sama u sebi, koliko je ruxno ono pomanjkanje, s' kojim biʃe prikorena. Radi toga odluçi sama sobom, da che se ovoga zloçestoga obiçaja ostaviti. Do malo za ovim primi sveto kerstjenje, i xiviaʃe vele dobroizgledno.

Dospivʃu na dobu od udaje udomiʃe ju njezini roditelji za *Patricia* od Tagaste grada çovika, koi u çasti stajaʃe, ali neznaboxac biaʃe. Ona mu biaʃe sa svim podloxna, ʃtovaʃe ga kao svoga gospodara, i zapovidnika, i upiraʃe sa svom snagom, da ga Evangeliu dobie. Naçin, s' kojim se ona sluxiaʃe za odbiti muxa od njegovih pomanjkanjah, biaʃe njezino vazda pravedno ponaʃanje, koje uzrokova, da se je isti njezin mux çudio, i zbogu pravednosti, i dobrote nju istinito ljubio, i ʃtovao. Ona je njegovu xenidbenu nevirnost usterpljivo podnosila, brez da bi mu ju kada xuko u oçi bacila, ufajucha se, da che mu se Bog i pak smilovati. Obchenito govorech, *Patricio* biaʃe çovik dobroga serca, ali je bio u serditosti jako nagal, i xestok. Kada je *Monika* vidila, da je ljut, pazila se je pomnjivo, da ne bi ʃtogod uçinila, ali rekla, ʃto bi mu moglo protivno, ali nepovoljno biti. A kad bi se njegova serditost slegla, i umirila, onda bi vlaʃo, i meko s' njim govorila, davajuch razlog od svoga ponaʃanja. I kad bi joj se tuxile ljute, i nemarne xenetine, koje su od svojih muxevah bile zlostanjene, imadiaʃe obiçaj njima za odgovor davati " Vi se imate tuxiti samo na vaʃ jezik. „ Ovo dokaxivaʃe njezin izgled. Zaʃto kod sve naglosti njezina muxa ona nebiaʃe nikad zlostanjena, i pervo, nego bi sunce zaʃlo, povratio bi se mir medju nje. Sve ovo pak dolaziaʃe od tud, ʃto je *Monika* kripost od krotkosti, i muçanja kod naglo razjidivih, i serditih chudih poznavala, ʃto je na vrime znala muçati, i podnaʃati ʃto je podloxnost, i posluxnost pokaxivala, i dobru zgodu çekala za mochi sa svojim muxem govoriti. Sve xene, koje su se polak nje vladale, poznadoʃe berzo dobre slidbe, i zahvaljivaʃe za dobri svit, koga im davaʃe, a koje za ovo ne mariʃe, one biʃe od svojih muxevah nepristajno zlo gledane, i joʃ gore derxane.

Monika imala je takogjer veselje za viditi ugodni plod od svoje usterpljivosti, krotkosti, i podloxnosti. Njezin mux godinu danah prid smert dojde na Kerstjanstvo, ostavi se svoje razpustjenosti, i razkoʃja, i sprovodi ostale dneve svoga xivljenja vele kripostno. Ona je i svoju svekervu kerstjanskom Bogoʃtovju dobila, jerbo je nju od ludih, i nedobrih mnenjah sa svim odbila. Viʃe nego jedan put moglo se je viditi, kako je ona kroz osobite svoje darove i kriposti razcipljena serca opet na sloxnost, i ljubav dovodila. Ona je od sloge, i ljubavi tako xivo govorila, da se sili njezine beside nitko nemogaʃe protiviti; iz njezina serca govorila je sama çista ljubav.

(Sliditche.)

Šime Starçevich.

JEDAN KRAJCAR PERU SOKOLOVU!

Evo Zora!... Nova Zora!...

Proʃasta zora bila je zora zimna, zora Siçnja 1844.

Vi znate da zimi ruka merzne, ter od leda derche, i nemoxe pisati slobodno . . . —

Evo Zora prolitnja, ZORA TRAVNJA 1848!.. S prolitjem ruka topli, kerv se grie, ter pero slobodnie terçe. . . —

EVO ZORA! . . . EVO JURJEVA! . . .

— *Kud si to navalio brate Stevane?...* —

— Evo, Nikola, neznam ni ja kud chu; nego chu ti ʃtiti knjigu Pavlovu Rimljanom (Perve Nedilje Doʃastja - 13)

". . . Vrime jest jurve da se od sna probudimo. Sada bo jest blixje naʃe spasenje, nego smo virovali!. . . NOCH MINULA JEST, A DAN SE JE PRIBLIXAO!. Odverzimo dila tamnosti!.. Obucimo se oruxjem svitlosti! — Kako u dnevu *poʃteno* hodimo, ne u proxderlstvim i pianstvim, ne u *loxnicam* i *neçistocham*, ne u *prigovaranju* i *naticanju....;* dali obucite se Gospodinom Isukerstom! — „

Ovo piʃe oni *Pava* ʃto no kaxe (1-13)... " Sad pribivaju — Vira, Ufanje, Ljubav. Tri ovada najvecha od ovizih jest Ljubav!.... „

Dakle, slobodniom rukom u ljubavi, piʃimo ʃtogod, Nikola, Brachi; ter jim razvijajmo ʃto che rechi — PERO, PUŠKA, ZBOR, ZAPIS.... —

Ej Bracho Dalmatinci! Moje pero neche bit viʃe xensko pero gusçie, nego muʃko *pero sokolove!...*

JEDAN KRAJCAR PERU SOKOLOVU! hoche rechi da mi sakupite po jedan krajcar na

glavu (koliko je glavah u Selu, mujkih i xenskih, malih i velikih), a ja chu vami ova pisma pera Sokolova jedan put svake nedilje za godinu danah, po putu vaʃega Xupnika ili tkoga drugoga; tkomu budete pridati krajcare, do Jurjeva dne; a sakupitelj neka me obznani koliko je sakupio pod ovim nadpisom: *Stipanu Ivichevichu u Makarsku;* plativʃi knjigonosje iz one erpice.

Na svako 500 duʃah slati chemo po jedan izpis ove *Nove Zore* da se bude ʃtiti u Svetac prid Cerkvom puku, od jednoga iz medju njih, koi zna ʃtiti, barem od Xupnika. Pak neka ga dodadu iz ruke u ruku i ostalim ʃtiocim.

Koliko se bude mochi viʃe izpisah uçiniti chemo, ter chemo i brez druge plate razasiati vanka Dalmacie, medju naʃu brachu, da se znade ʃto se dogadja i ʃto mislimo o poslu obchenomu.

" *Nauçiti neumitnoga* — „ dilo je miloserdja duhovnoga; a sada sluxi viʃe pisanje, nego pripovidanje! —

Opet prosim — *jedan krajcar peru Sokolovu!* Ovo je prava milostinja brachi, i nemoxete bolju milostinju uçiniti.

Kako se god zlo çini — miʃlju, riçju, i dilom —; tako se i dobro uçiniti moxe.

Od mislih poradjaju se riçi i dila. Koristno je dakle miʃljenja razbistriti i upraviti, jer su misli sime sviuh dilah.

Ovoj sverhi pismo je upravljeno; i gdi glas nedopire, pismo terçe po svemu svitu: Ovo je oni slobod tiskopisa koga su Narodi uljudni *kervlju odkupili.*

Ako mi budete vi tako podpomochi, ja chu i moji sokolovichi dokazati vam stvari potribite onomu *slogu* i *skladu*, to jest *Ljubavi*, brez koje, kako kaxe S. Pava, — „ da bi imao çovik svu viru, i planine prinosio, sasvim tim bio bi *niʃtar* — „ (1-13). Brez sklada i sloge, dakle, biti chemo *niʃtar*, a skladom i slogom biti chemo *ʃtogod!* —

Tko dakle ljubi Otaçbinu, i bratimski slog, udilitche mi ovi krajcar, koga ja pitam *na put Boxji*, a za korist Otaçbine, kojano je *skup brache naʃe.* Pomoxite bracho, Bog vas pomogao!... —

Stipan Ivichevich.

IZDAJNIK OTAÇBINE, I NJEGOVA PEDIPSA.

U davnom proʃlom vrimenu uloxio je jedan Car Turski svu svoju silu da bi grad jedan, koga su Slavjani çuvali i branili osvojiti mogao; ali to mu nije moglo nikako za rukom izachi, dok napokon nadje se medju onim istim Slavjanim jedan izdajica, koji se obechao Turskom Caru: da ako bude siguran xivota, ako ga na veliko dostojanstvo podigne, i ako mu cher svoju za xenu dade, da che se zakona Kerʃchanskoga odrechi, Muselmanski primiti, i grad brez kervoprolitja pridati.

Izadje dakle isti nevirnik prid lice Turskog Cara — ovaj pogleda ga od glave do noguh zbog nepoʃtenog naçina pridavanja grada, i tako poduxe vrimena zamiʃljen stojechi najposli odobri mu ʃto je iskao, i tako Car s lakim naçinom bude gospodar grada. Posli, kad vrime dodje izdajniku otaçbine odobrene ugovore ispuniti, onda Car zapovidi svojoj cheri, koje je lipota na daleko razglaʃena bila, da se kao nevista u najbogatije ruho obuçe, i metne na se biser i drugo drago kamenje, pak kao najsvitlija zvizda izidje prid mladoxenju, prachena od sviju izverstnijih licah svoje zemlje, i sluxiteljah, i robovah, i da joj pribogate darove nose na svilenim jastucima zlatom izvezenim.

Mladoxenja pun radosti i zadovoljstva gledao je sad nevistu, sad privelike darove njemu odredjene; upravo rechi, mislio je nebo prid sobom vidit otvoreno. Kad je to tako sve gotovo bilo, ustane Car sa pristolja, i mladoxenji reçe: Ti vidiʃ da ja riç svoju derxim, ali strah me da ti necheʃ viran biti meni kao ʃto nisi bio ni tvojim zemljacima, nego che tvoja riç donde vrediti, dok se opet kakva prilika nepokaxe, koja bi na vechu korist tebi sluxiti mogla. Ti se dakle moraʃ od tvoje neviste rastaviti, i odmah dokazati da cheʃ sa svim grihe tvoje iskorenuti. — Po tom Car izdade zapovid, da se izdajici koxa odere, solju pospe i da se u krevet za njega i za nevistu njegovu pripravljen metne.

Xj.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavate i vlastnici.

BROJ 16. **NA 17 TRAVNJA**

V. GODINA **1848.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Slava Otcu nebéskomu, Pozdrav bratji Dalmatinskoj, çast svim narodim.

Ljubav, jêdinstvo, bratinstvo.

Okolostanja sadaʃnjih vrimenah izkazuju nam potrebu, da se i mi Hervati i svi juxni Slavljani iz ljubavi jedan za drugoga i iz ljubavi za naʃ narod i narodnost sloximo, i svi jednako za naʃega milostivnoga Cara i Kralja FERDINANDA mislimo, koji che nami iz svoga milosérdnoga serca, po naʃim starim zakonim i po sadaʃnjim potribam pravicu udiliti, i naʃ narod na oni stupanj uzdignuti, na kojem su naʃi junački i slavni pradid uzviʃeni bili.

Jedinstvo i pravo bratinstvo darovati che nam onu ljubav, jakost, i kripost s kojom chemo naʃeg milosérdnoga Cara, naʃ narod, i narodnost prama svakom inostranstvu obraniti mochi. Vrime je sada, da svaka stara raspra budi koja mu drago zamukne, i da sada naʃ juxni slavljanski narod kao i drugi narodi za svoju buduchnost misle i skerbe, koja se bez ljubavi, jedinstva i bratinstva koristno stignuti neche: ljubimo naʃega Cara, ljubimo mi nas sebe, i ljubimo se medju nami, jer je ljubav ona blago vozilo, koje vladaocim i narodim sricha prinaʃa.

Svakojaki glasi od Dalmacie kroz Hervatsku i Slavonsku kraljevinu lete: nemirni i nezadovoljni glasi, koje mi virovati nemoxemo, jere se ufamo, da inostranstvo u Dalmacii stolice nachi neche. Talianstvo je Dalmaciu saterlo, i malo da nije narod i narodnost uniʃtilo; nevirujte Talianim, oni su naʃi neprijatelji, i radi bi slavljane opet guliti i gnjetiti, kao i prija su jih gulili, pak njih gole i bose, gladne, i xedne prama neprijatelju slati, da se bore, i Taliane brane, koji slabo junaʃtvo u persim goje, ali verlo sa slavljanskim junaʃtvom se rese. Pogledajmo na bili grad Sinj, i na tverdju Klis, jesu li Taliani oli Dalmatini iz Turske ʃake obodvoje oteli.

Pozdrav svoj bratji Dalmatinskoj, i osobito mojim poznanicim miloj bratji i rodoljubcim u Zadru, Kninu, Verljiki, Sinju, Imotsku, Splitu, Omiʃu, Makru, Osopu, Dubrovniku, Kotaru, Otoku Visu, Faru i Braçu, pak bilom gradu Sibeniku.

Iz Gospicha na 9 Travnja 1848.

Frane Mate Kovaçevich.

ZORI DALMATINSKOJ.

RODU DALMATINSKOMU.

Sada nam je uskers, sada sloboda, sada preporod i novi xivot. Dugo i predugo nam je to kratio çovik jedinac, koji biʃe svu careviuu pod svoju ruku skupio, ali poʃto se Beçani pobuniʃe nestade ga, te se ni danas joʃ nezna kud je pristao. Sretan mu put, nikada ga nebilo! On je bio onaj koji govoraʃe, da on za Slovinski rod nezna, a i viditi je bilo po svoj carevini da on za njega nezna; jer bi mnogi putnik prohodio sve derxave naʃega cara, a naʃega roda nebi ugledao: tako ga je on umio zasterti i na stranu odmaknuti

da ga nije bilo ni çuti ni viditi. No od sada biti che mu i glasa i traga. Oni boj od 13, 14, i 15ga. oxujka po ulicah i ploçah Beçkih lipim je rodom urodio. Car nam dade *slobodnu ſtampariju i knjixevnost*, to je sada svakomu prosto da reçe, i da napiſe gdi ga peçe i ſto misli. Sad che i Car i svit doçuti koja nam je volja koja nam je xelja; sada che mnogi pero poprimiti i rodu knjigu napisati, jer che smiti pisati kako mu serce iſte. To je veliki blagoslov, i svaki ſalji sad dite u ſkolu jer mu sinçich moxe uspisati knjigu, koja moxe biti od dike i koristi svoj domovini i svemu rodu; ne knjigu kako bi gospoda rada da se knjige piſu, to jest da se laxe, i maxe te da nemoxe u serce da dopre, nego che domachi sin knjigu napisati da s toga bude lip nauk i otcu i majci, a dika zemlji i narodu. To je jedno ſto nam Car dade: tu slobodnu ſtampariju; i velika mu hvala na tomu daru njegove carske dobrote.

Eto nije samo to ſto nam je car darovao, nego nam je dao i *narodnu straxu*. Ko nezna ſto je narodna straxa, tomu kazujem da che svako povećhe misto svoje mistjane ili gradjane oboruxati, te neche careva vojska udarati i pucati na ljude, za koje ona nemari jer je iz drugoga kraja, nego che gradjani, ako bude nemira i bune, sami puſku na rame i opominjati svako da bude mirno, i da se svit razidje i kuchi poverne; a narod che posluſati, jer che znati da su ti gradjanski straxari njegova bratja, koji za pravicu i dobro sve tako mare kao god itko drugi; te se tako neche kerv uzaludo prolivati, a red se obderxati. No kad bi oni vidili, da nemir i buna ne biva za pravicu, no za pusta Boga samo da se otimlje, xari, pali i krade, onda che svatiti zerno koga ide, i svaki poſten çovik ostati che mirna serca kako bude znao na koga se udara. A kad dodje krivica u grad, i u misto budi sa koje mu drago strane, onda toj krivici neche bit obrane od narodne straxe, no ako tko na nju ustane ustati che i gradjanska straxa, te che biti sloga, i krivica onda neka verne pete odkuda je doſla. No priliçno je narodnoj straxi, da neodbija krivicu kakvu odmah silom i oruxjem, nego ako bi stigla od poglavarstva da se obazre i na druga mista i gradove i da se pervo brani pismeno i da prosi, pak onda kad ni to nepomoxe onda da ju tira prahom i olovom. Dakle to je drugo dobro ta narodna straxa, koju stekosmo po dobroti milostivoga Cara naſega. Sad che dochi najveche dobro — Konſtitucija, a tko i to nebi znao ſta je evo da mu kaxem. Konſtituciju danaſnji ljudi tako razumivaju, da nebude svaka na kraljevu ili carevu volju kako on hoche, nego da i narod izbere svoje ljude kojim on uzviruje i na koje se on oslanja te ih poſalje, pak ti poslanici narodni zajedno s carem i kraljem da ugovaraju i zakonom utverde kako bi bilo svakomu i bolje i laglje. Tim neche mochi biti da narod plaçe a car za suze da mu i nezna, nego che rechi poslanici naroda: „ Careva milost: popravimo to, uvedimo ono, olakſajmo ovako, iztribimo onako, nadometnimo ovo, ukinimo ono. “ Pa kad nastane takovo ugovaranje i popravljanje onda neche mochi nikakvo zlo dugo da obstoji, jer che ga poslanici u dogovoru carskom izçupati, a dobro zasaditi neka rodi i plod nosi. Dakle i opet hvala caru. To mu je treche dobro ſto nam je poklonio.

Ama sada che da bude drugi razgovor. Hervati i Slavonci vech odavna tako s kraljem ugovaraju i pomnogo dobroga vech su ugovorili, a bili bi toga joſ viſe ugovorili, da nije bilo tolikoga ratovanja sa Turcim i sa Francuzim, da nije bilo kneza Meterniha za koga sam vech napomenuo da je uhvatio utrenik, i koji za sve vrime svoje vlasti nikada tomu rad nebijaſe da se ſto minja i popravlja i narodu popuſta. Toga ratovanja vech nije, toga kneza takodjer nije, jer mu je bolji na stopu stao; ama jedna bida joſ jest, a da znate baſ ova: Hervati i Slavonci kad ugovaraju s kraljem, oni to ugovaraju zajedno s Madjarim — to je zlo. Istina Bog: minuſe vech mnoge stotine godinah da oni to zajedno ugovaraju, a i Dalmatinci su zajedno s nami bili (nije davno da su vas nam oteli) ele lakſe je bilo ugovarati u stara vrimena s tim narodom: on nije dirao u hervatske pravice ni u hervatsku narodnost, te smo mogli zajedno i xiviti i vojevati i vragove odbijati; ali od nikojega vrimena prominio je narod madjarski svoju chud, te nije ono ſto je bio. On bi htio da nad nami gospoduje, da nam zapovida, da nam pravice gazi, da nam naſ jezik otme a svoj nametne, da nas zatare i utamani. Ama Hervat htio bi da ostane Hervat, nije mu volje da se odrodi i uz tudje da pristane kad mu je milije svoje. Zato su oni dok su mogli borili se i borili da se oderxe, i dok su ti isti carski ljudi *svom* carevinom upravljali bila nam je u careva dvora kakva takva pomoch, jer ljudi koji nebiahu ni Madjari ni Hervati pravo su sudili da Madjari ostanu Madjari, a Hervati Hervati. Ama sad su ta naſa nemila bratja madjarska izprosila u cara da njihovoj kraljevini budu drugi kraljevski ljudi nego oni koji sa drugim carskim derxavam upravljaju, te rodjeni Madjari. Sad ako nam je bila muka oderxati se i tudjinstvu se obra-

niti dok nam je bila kakva takva pomoch u careva dvora od carskih ljudih koji nisu bili zapleteni u naʃu svadju, tim che veeha muka biti sada kad njihovi ljudi sami stanu upravljati i zapovidati. Takovi carski ili kraljevski ljudi koji u ime kralja sve razporedjuju i naredjuju zovu se *ministri* a po naʃki od prilike popeçnici, koji se kao peçaju o stanje derxave. Sad nami Hervatim nije obstanka u njihovu druxtvu, premda su od evo nikoliko danah navukli lisiçju koxu i sladko zbore o miru i ljubavi, te da se sve zaboravi ʃto je bilo. Ali ako Madjara nitko nepoznaje, poznaje ga Hervat, i sva mu kerv uzkipi kad na njega samo pomisli. Vuci minjaju koxu ali neminjaju chudi. Zato Hervati sa bratjom jednokervnom sa Slavoncim ni kud ni kamo, nego da se sloxe zajedno sa krajinom na turskoj medji, i sa starom posestrimom Dalmatinskom, pak da nam bude jedan ban, jedan banovski sud, jedna pravica, jedan zakon, jedan red, jedna sloga, jedan mir i jedna ljubav. Ove tri ladjice Dalmaciju Slavoniju i Hervatsku treba sada dobro svezati da uxe nepukne, te ladjice da nepotone, jer takove bure po derxavah i kraljevinah joʃ nebiaʃe kao ʃto je sada iza francuzkoga nemira ustala. Dati che bog te che toga s vrimenom joʃ i viʃe uz nas pristati: ta bratje dosta, samo ʃto smo razdiljeni! ama ʃto je nesricha razvergla to moxe sricha i naʃa dobra voja opet sastaviti i sjediniti. Bratjo Dalmatinska, ta çista kerv hervatska sad u jednu slogu s nami: ta naʃa sloga biti che od koristi i Serbljem i Slovencim, i oni che kada tada uz nas ili mi uza nje, no samo se ne razterkajmo nego pomozimo jedan drugomu; svi se narodi sada druxe, kako da se mi nedruximo koji smo toplijega serca i bolje znamo ʃto je brat ʃto je sestra i ʃto je rodjak, nego ikoji drugi narod pod suncem! Zaprosili smo kralja da nam sazove gospodu hervatsku i slavonsku da vichamo i da se dogovorimo kako chemo i ʃto chemo sada: suza che nam udariti na lice i serce zaigrati kako joʃ nikada za naʃega vika zaigralo nije, ako nam i vi dodjete, ako i vi sidete uz naʃu gospodu uz vaʃu staru bratju; pa ʃto se god u bratinskoj ljubavi dokonça to svaki derxi to svaki çuvaj, za to svaki svakomu poruk budi. Dosad su bila nanizana ta tri sladka imena hervatska slavonska i dalmatinska nanizana u knjigah i na hartiji, ali sada valja da budemo jedno serdce jedna duʃa! pak che nam i Bog pomochi. Ove riçi izruçujem peru slovinskomu Anti Kuzmanichu.

Frane Kurelac.

CHUDOREDNOST.

(Produxenje v. b. 15, stra. 58.)

Ona derxaʃe, da je poglavita njezina duxnost tugju nevolju oblakʃivati, potrebnim sluxiti, i njima pomagati biaʃe njezino najveche veselje. Za vixbati se vazda viʃe u kripostima, ona imadiaʃe nepristajno vikoviçnost prid oçima. Svaki dan bila bi kod Svete Mise; jutrom, i veçerom iʃla bi u cerkvu, da bi na oçitim moljenjim, i kroz sliʃanje riçi Boxje mogla vazda viʃe biti s' Bogom zdruxena. Njezina duʃa brez pristajanja zabavljaʃe se s' razmiʃljavanjem blaxenstva, koje Sveti uxivaju u nebu, i ona se sa svom snagom tersiaʃe naslidovati njihove izglede, kako bi jednoç njihove slave mogla dilnica postati. Ona Svete zazivaʃe na pomoch, i pohadjaʃe çesto grobe svetih Muçenikah. Uvirena, da se i najmanji çini po dobroti sverhe posvechuju, imadiaʃe vazda prid oçima, kako bi Bogu ugodila, i nastojaʃe polak svake moguchnosti svoje serce u poboxnosti zaderxavati. U podpunom pak izpunjivanju Bogoʃtovnih duxnostih ona se vazda vladaʃe polak stalnih temeljah, zato njoj nikada niʃta nesmetaʃe skerbiti za kuchno gospodarstvo, a osobito za odhranjivanje dice.

Ova Svetica imadiaʃe dva sina *Augustina*, i *Navigia*, i jednu kcher, kojoj se ime neznade. Kroz Augustina biaʃe kripost materina tverdo izkuʃana. On se je rodio Studena miseca god. 354, i nije odgovorio ni malo skerbi materinskoj, s kojom ga nastojaʃe u pravoj bogomilosti odgoiti. Što je kripostna u ditinstvu bio primio, to je berzo u xestokoj mladosti iz serca izbrisao. Premda joʃ u ditinstvu biaʃe med novovirce zabrojen, sa svim tim nisu ga smili dovedsti na prietje Svetoga Kersta, bojechi se, da nebi ovo Sveto Tajno pogerdio. Pri jednoj bolesti, gdi se za njegovo xivljenje jako bojaʃe, biaʃe svaka pripravljena za dati mu Sveto Kerstjenje, ali kada je pogibel minula, odmaknuli su opet njegovo kerstjenje. Jedna osobita pohlepnost, i xelja za postati glasovit cichu velikoga znanja, osvojila je berzo njegovo serce. Njegova mater iz poçetka u ovomu nagnutju nevidiaʃe nikakovoga zla, jere misliaʃe, da che se Augustin po vrimenu sa svojim znanjem mochi sluxiti za slavu Boga svemoguchega. I njegov otac biaʃe vesel ovoj ditinskoj xelji, ali iz jednoga sa svim drugoga uzroka; on derxaʃe ovu xelju za osobito posridstvo za zadobiti onu verhonost duha, koja na visoke çasti svitovnje vodi.

Po smerti svoga otca († 371) Augustin imajuchi sedamnaest godinah, napridovaʃe sa svojim znanstvenim izobraxenjem u gradu zvanom *Kartago*. Godine 373 biaʃe u ovom gradu od krivoviracah Manikeah zaveden, i u njihove ruxne zablude pritegnut. Ovo zavedenje raztuxilo je jako Moniku, ona je ronila od xalosti grozne suze, kakove nerone majke, kada se njihova dica u grob odnose. Sveti Augustin, obrativʃi se k Bogu, govori od svoje matere: „ Ti si usliʃao njezine molitve, i nisi pohulio njezine suze, koje gusto kapljuch natapahu zemlju, na kojoj moliaʃe (Confess. l. 3. c. 7.). „ Napokon biʃe ugodno Gospodinu razveseliti ju u snu, kako slidi. Njoj se çiniaʃe, da stoi kanoti na jednoj dugaçkoj redalici, i pokraj nje jedan sjajnim zrakam obkoljen mladich, koi ju pitaʃe, zaʃto tako tuguje, i reçe joj, da otare suze, dodavajuch ove riçi: *Gdi si ti, ondi je i tvoj sin.* Na to pogleda oko sebe, i spazi Augustina na istoj redalici (regula, lineale.). Radost, koju iz ovoga otajstvenoga vidjenja zacerpa, biaʃe tako mogucha, da je ona svome sinu dopustila s' njom u istoj kuchi pribivati, i za istom stolicom blagovati, ʃto mu nehtiaʃe dopustiti, odkako biaʃe postao krivovirac. Iz ovoga sna zakljuçio je Augustin, da che pervo ona dojti onamo, gdi je on nego on onamo, gdi je ona; na to mu ona odgovori: Ne, ne, tako nemoxe biti: jerbo meni nije reçeno, da gdi ti stoiʃ, da i ja ondi stoim, nego, gdi ja stoim, da ondi i ti stoiʃ. Ovaj jakoga ufanja puni odgovor udari njega jako u serce, poslie svoga obratjenja on biaʃe vazda uviren, da je oni san bio za njega jedna nebeska opomena. (ovo se je dogodilo nikako devet godinah pervo obratjenja Augustinova god. 386.)

Medju tim Augustin ostajaʃe u svojim zabludam, i bezrednom xivljenju. A njegova mater ne prestajaʃe od svoje strane kroz molitvu, kroz uzdisanja, i kroz prolivanje suzah zazivati sverhu njega Boxje miloserdje. Ona se utiraʃe i k' pobοxnim, i uçenim Biskupim, proseehi, da bi se s' njezinim sinom u razgovore upuschali. Jedan izmed ovih Biskupah, koi i sam Manikejskim zabludam biaʃe podloxan, i kojega je ʃtivenje knjigah od ovoga krivovirstva u Cerkvu povratilo, reçe njoj: „ Serce tvoga sina joʃ nije nauçivo, ali che Gospodin za ovo jedno vrime odrediti. „ I buduch da sa svim tim Svetica nehtiaʃe popustiti, i odstupiti, dodade joj svit: „ Pojdi, i napriduj çiniti, kako si i do sad çinila; jedan sin od takovih suzah nemoxe nikako poginuti. „ I *Monika* primi ove riçi, kako da su iz neba doʃle.

U dvadeset i devetoj godini svoje dobe odluçi Augustin pojti u Rim za uçiti ondi Liposlovje (Rhetorica). Njegova sveta mater tersiaʃe se odbiti ga od ovoga puta, bojecha se, da che se njegovo obratjenje s' ovim joʃ dalje odmaknuti. Ona pojde za njim tia do mora s' nakanjenjem, da ga zazbilja nazad vrati, ali da se s njim za Italiu u brod ukerca. Ali Augustin za osloboditi se od njezina napastovanja, uçini se, kako da neima xelje za pojti na brod, i dokle ona u blixnjoj Cerkvici, koja svetom Ciprianu biaʃe posvechena, noch u molitvi sprovadjaʃe, on ulize u brod.

(*Sliditche.*)

Sime Starçevich.

BUGARÇICA.

Usadil' sam vitu jelu,
Uza jelu bilu lozu,
Uza lozu struk bosilja —
Prodje zima, lito dojde,
Da nevidjo, ni obadjo.
Posla brata da obadje,
Meni bratac laxno veli:
Jela ti je posiçena,
Bila loza otergana,
Struk bosilja uvenuo. —
Al ja bratu nevirujem,
Neg sam idjem i obadjem.
Nemoxe se pristupiti,
Od visine vite jele,
Od naroda bile loze,
Od mirisa struk bosilja!.. —

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavate i vlastnici.

BROJ 17. — NA 24 TRAVNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2:40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACIJI.

Pribivaoci koji u ovoj derxavi Dalmatinskoj pribivaju, na dvi se posve različne strane razluçivaju. Jedna je strana *Lacmanska* ilitl *Taljanska*, to ʃto po taljanski govori, nosi, misli, i xive; a druga je *Hervatska* ʃto na hervatski nosi, govori, misli, i xive. Taljanska je strana pri ovoj naʃoj hervatskoj malena, jedna ʃaka ljudih, ama je mudrija i bogatija. Ti taljanski ljudi s potaljançenom porodicom izmiʃani od vrimena Rimljanah do danas kad viʃe kad manje dermali su i upravljali svom ovom derxavom, ne posilimice tilesnom silom, nego duʃevnom ʃto no pametni naʃi ljudi zovu izobraxenje, iliti prosvitljenje. Mnogi narodi padoʃe pod tudju oblast na silu oruxja, mi padosmo pod golo izobraxenje. To se tuda isperilo osobito za gospodarenja Mletaçkoga. Naʃi slobodni ljudi i junaci od ove slavne hervatske loze, prikladni tilom, puni serca i hrabrosti, ali ʃkite pameti, hotice bez nevolje klanjali su se Lavu Mletaçkomu, i onoj rasklopljenoj knjizi Markovoj, i rogatoj kruni Duxdevoj mislechi da je iz neba pala; — ʃta viʃe! odverljali su se od svoje kuche i od svoga roda, a to viʃe putah bez traga, te svojom kervlju junaçkom branili i zaʃtrapali baʃtine lacmanske tamo po Italiji, Moriji, Arnautskoj, Kandiji, i t. d. —; svojim su rukama pogradili kule i bedene Zadarske, Šibeniçke, Trogirske, Splitske, a sebi zbublili poleguʃice, i pojate; — svoje su gajeve i dubrave posikli, te gradili galije Mletaçke; — najposli zapuʃteni, odbijeni, kod kuche zakopali su barjak Mletaçki nad njim plaçuchi!...... Oj virni, oj hrabri narode, ʃta uradi! Istina, bilo ti je xitka, bilo je tokah i ploçetinah, ama je skupo stalo; kamo kosti od ditichah tvojih? Nestalo ti je kervave nadnice, nestalo ti je i kruha, nestalo ti je i peticah, ali ostale su ti vlaçine, i kerʃi, i zemlje obataljene, i udovice u cerno zavite, i mnoge kuche inokosne. To ti se sad na ludost odbija, ele golach ti bijaʃe. Ditichi tvoji Šurichi, Moçivune, Smiljanichi diçili su se pod zlatnim kolajnam, a sirotinja i golotinja tvoja jaukala pod iskerpljenom suknexdinom; vojnica te je privalila, mertvi te je mir prosuo. Eto ʃto se porodilo iz neznanja tvoga; eto kako su ti oçi namazate bile da ni do nosa nenazireʃ!...

Ta taljanska porodica, ili upravo rechi ti Mleçani rodom Taljanci navalice su pazili, da naʃi prosti ljudi iz slipexa neizdixu se, da im nikakva nauka na uʃima neprisvira, e bojali su se, da ako panu sa oçiju navlake neche biti robstva, ni rabote. Njihova je çista namira bila ovi narod derxati u tmini neumitnosti, da se neuçi ni svojoj ni tudjoj knjizi; dosta je njima bilo da zna oruxjem mazati i kresati. Jedno je samo golo dobra od tuda slidilo, to ʃto nisu dirali u naʃ jezik, ni u naʃe starinske obiçaje, kad su nas mogli sve ʃirom potaljançiti i polacmaniti. I zaista taljanizīranje moglo im je lako za rukom izichi, i to moguchstvo sad chu u kratko dokazati, nebili mi u napridak bolje na oprezu stajali, i taljanʃtinu odbijali.

Povistnica, to jest knjiga na kojoj napisani su dogodjaji ovoga svita, dovoljno nas uçi, da

jedan narod moxe od drugoga tugjega nesamo poprimiti jezik i obiçaj, dali i svoj starinski jezik najprije pokvariti, pak posichi i çisto zaboraviti. To se na dvi ruke desilo: kroz osvojenje, i izobraxenje; a najviſe kroz samo izobraxenje. Narod izobraxen ili prosvitljen riçima je bogatiji od naroda divljaçkoga, neukoga; njegov se jezik sve to viſe uzmnaxa, jere on sve to viſe na ſiroko misli i gata. Rimska nam povistnica podpuno dokazuje, da bogat jezik uboge jezike nadvata i tare. Rimljani kudgod su zavladali, lako su i svoj jezik i obiçaj sijali, jera (osim Gerkah) svi narodi koji su pod njihovu ruku podpali bili su pri njima neuki. Tako iz Strabona slavnoga spisatelja doznajemo, da su stari Francuzi, i Liguri rado od Rimljanah poprimili i obiçaj i jezik, i kroz to izobraxeni postali. A Sveti Augustin biskup Iponski u Africi piſe, da je svojoj xupi po latinski pripovidao, jera su Rimljani na nji nesamo jaram no i latinski jezik udarili: *non solum jugum verum etiam linguam suam* — (*S. Aug. de C. Dei* 1. 19. 7.) To se tako i u Karavlaſkoj, u Španjolskoj, u Ilirskoj dogodilo. Šta viſe! Do juçer naſi su gornjaci Hervati i Slavonci sa Madjarima latinski zborili; pismeni ljudi Francuski, Nimaçki, Engleski, eto neima puno zemana da su latinski pisali; latinski su povelje pisali naſi kraljevi i Bani. A sve to kroza ſto? Kroz golu silu izobraxenja. Nijedan se jezik nerasprostranjuje kroz silu ni kroz srichu na oruxju, nego kroz vechinu mislih i satvarih. Kojimudrago uçen narod ta bio susid, ta osvojitelj, ta podloxnik primamiche k sebi neuçen narod, jera uçen narod dalje misli, dalje riçi osniva, koje za potribu mora sebi prisvojiti neuçeni narod. Neviſt narod makar gospodario mora od uçenijega podloxnoga naroda primati riçi, koje su koristne, pak napokon i sav tudji jezik primiti i nauçiti. S toga Turci po Bosni, po Serbiji, i po Hercegovini, niti su htili niti su mogli svoj jezik rasprostraniti, a onudaſnji poturçenjaci do danas ostali su pravi Slavjani; — s toga su se naſi gradjani Primorci najprije polatinili pod Rimljanima, pak potaljançili pod Taljanima; s toga se u nas i po selim razasule taljanskih riçih, i naçinah govorenja protivnih savezu i svojstvu hervatskoga jezika; s toga mnoge naſe knjige taljanſtinom udaraju. Vavik se neumitnost mudrosti klanjala.

Nu sluſajte ſto je moglo joſte to izobraxenje poroditi. Odavna se Irlandesi svadjaju sa Englezima; mertvi su neprijatelji; viſe putah su se i poçupali, ama sa svim tim i medju njima vlada Engleska knjixevnost ſto je od njihove pritexitija. Rimljani premda su sebi Gerçku podloxili, opet nisu mogli Gerçkoj knjixevnosti nauditi, paçe morali su je primiti, i svoj jezik pogerçiti, ſto je nixji od njihovoga bio. Juljus Cesar, Katon, Brut, i ostali uçeni Rimljani znali su gerçki govoriti; svoju su dicu slali na nauk u Gerçku. Eno ſto se tamo u Çeskoj dogodilo kod naſih Hervatah Çehah, nimaçka ji je knjixevnost pritisnula, ſto je od njihove jaça bila. Da su Mleçani osvojili Sarajevo, i Biograd Serbski, i u Biogradu i u Sarajevu bi se dan danaſnji taljanski govorilo taman kao u ovom gradu Zadru. Ali Çehi, i Hervati, i Slavonci, i Serbi bracha naſa, vech su se na svoju vlastitu narodnost ositili; od sebe odbijaju Madjarſtinu i Nimſtinu, svoj starinski jezik dixu, na njemu svoju dicu uçe, njim se dogovaraju i vladaju, a naſi pismenici joſte pod noge ga terpaju, siçu ovo blago boxje ſto su nama starenici naſi dohranili.

(*Sliditche.*)

A. Kuzmaniek.

NIMITKINJA MANDE.

U matere mlada Mandalina,
Lipo majka Mandu nigovala,
Veçerom je vinom umivala,
A iz jutra ruxom utirala,
Da je Mande lipa i rumena,
Da je majka blixe sebe dava —
Što je ona viſe nigovala,
To je ona dalje sebe dava,
Çak daleko priko sinja mora,
Tri dni oda priko ravna polja,
Çetri voza priko sinja mora —
Neche Mande za Ivana mlada,
Vech je ona majci besidila:
Nedaj mene za Ivana majko,
Ivanova joguasta majka,
Ja joj nechu ugoditi lako,
Nit' Ivanu momu gospodaru.
Tri put se je Ive oxenio,
Sve tri ljube majka pogubila,
I mene che, mila majko moja —
Ali Mandi majka progovara:
Nebudali drago dite moje,
Tvoja che te svitovati majka:
Nimuj Mande tri godine dana,
Ugodicheſ majci Ivanovoj,

I Ivanu svomu gospodaru —
Ode Mande za Ivana mlada,
Nimovala tri godine dana,
Nimujuch je çedo porodila —
Ivane je majci besidio:
Oj starice mila majko moja,
Zalud Mande bila i rumena,
Kada neche da govori samnom,
Ja se hochu oxeniti drugom,
Kojano che govoriti samnom —
Al' Ivanu majka progovara:
Çula jesam moje dite drago,
Gdi se Mande s' çedom razgovara,
Vech ti ajde moje dite drago,
Odſetaj mi u biele kule
Pa udaraj u beſici çedo,
Nebil' Mande govorila mlada —
Kad li Ive majku razumio,
On odſeta u biele kule,
Udara joj u beſici çedo,
Neche Mande da govori niſta,
Vech niz obraz suze oblivala. —
Idje Ive miloj majci svojoj,
Ter je majci tiho besidio:
Zaludu je mila majko moja,
Udarati u beſici çedo,
Neche jadna da govori niſta.
I on ode ka Novomu gradu,
I on prosi Govorkinju Anku,
On je prosi, dava mu je babo.
Lipo Ive obilixje stavlja,
Obilixje devet perstenovah,
I tri burme od suhoga zlata,
Persten dava, svatbu ugovara,
Ova svatba za nedilju dana,
Dokle Ive sakupi svatove,
A ti duſo izbiliſ darove —
Ode Ive dvoru u natrage,
Kupi Ive lipu kitu svata,
Od iljade manje ni jednoga,
Sve junake pria nexenjene,
Jendjiice mlade neudane,
Konje vrane pria nesedlane —
Ode Ive po divojku svoju,
Zdravo Ive do divojke dojde,
I ſ njom se je natrag povratio. —
Kad su veçer za veçerom bili,
Sve veçera malo i veliko,
Mlada Mande svitlim mumom svitli.
Bija mumon ruci dogorio —
To je gleda Govorkinja Janje,
Pa je Mandi besidila mlada:
Zlo ti jutro Nimitkinja Mande,
Ak' si nima, ta ti nisi slipa,
Mumon ti je ruci dogorio!...
Progovori Nimitkinja Mande:
A na viru Govorkinja Janje,
Da ja budem govorila tako,
Ivanovoj neb' ugodila majci,
Ni Ivanu momu gospodaru!.. (1
Kad to çue Ive dite mlado,
Šalje Janju dvoru u natrage,
Brez svatova i brez dobri konja
I brez oni mladi diverova —

CHUDOREDNOST.

(*Produxenje v. b. 15, stra. 58.*)

Govori isti Augustin: „ Ja sam moju mater laxuch prevario onda, kada je ona za me Boga molila, i plakala. I ſto je ona, Boxe moj! drugo od mene potribovala, ako ne, da me ti nebi pustio odbroditi? Sa svim tim ti iz tvoje viſine gledajuchi na buduchnost, i usliſavſi sverhu njezine xelje, nisi mario za ono, ſto je ona onda prosila, za da bi u meni uçinio ono, ſto je vazda od tebe prosila. “

Drugi dan povrati se *Monika* opet k' moru, gdi tuxna spazi, da je sin njezin zazbilja odbrodio. Bog je hotio kroz ovo rastavljenje nju pokarati zbogu çoviçanske ljubavi prama sinu, on je hotio pripustiti, da se i Augustin dovede na misto, gdi se imadiaſe uçiniti ozdravljenje njegove duſe.

Augustin doſavſi u Rim, do malo danah biaſe se pogibelno razbolio. On pripiſuje svoje ozdravljenje molitvi svoje matere, koja nepristajno k' Bogu vapiaſe, da nebi sin njezin u neizpokorenju umrao. Godine 384 ostavi Rim, i ode u Milan za biti ondi uçitelj od Liposlovja. U razgovaranjim, koja imadiaſe sa svetim Ambrosiom, poznade zablude Manikejske, i odreçe se njima, brez da se je medjutim istini podloxio. Njegov nestalni duh moradiaſe kroz nova prosvitljenja

---

(1) *Lipa nauka xenskadiji, kojoj jezik smeta! A' medjuto i od muſkadije onim, koji nepoznaju kripost one naſe plemenite poslovice: — Ko muçi, i dva uçi!.. —*

M. Jrichevich

nebeske milosche od varave nestalnosti zabludenja na stalnu virnost onomu, ſto je jedino *Istinito*, biti pravedan, i utverdjen.

Razumivſa *Monika*, da je sin njezin u Milanu, ukerca se u brod, da ga najde. Imajucha ufanje u Boga, nije se straſila pogibeli od dugoga putovanja po moru, ona pokaza u jednoj oluji veliku serçanost, i nebojazljivost; i dade mornarim serçanost, imajucha jako ufanje u jedno vidjenje, koje se njoj biſe prikazalo, i obechivajucha, da che srichno u brodiſte dojti. U Milanu razumi iz ustah istoga sina, da se viſe nederxi krivoga nauka Manikejskoga; zato poçe dvojstruko Boga moliti, i suze prolivati, da bi ga Bog zazbilja, sverſeno, i podpuno na poznanje istine doveo. Ona napridovaſe jednake u svojoj poboxnosti obiçajnoj kako i do sad, i sluſaſe jako pomnjivo nauk, kojega sveti Ambrosio svome puku davaſe. Ştovaſe takogjer jako Nadbiskupa Milanskoga, i derxaſe njegove odluke za nebeske izreke. U Afriki imadiaſe obiçaj po naçinu aldova nositi na grobje Svetih Muçenikah kruh, i vino, koja su se poslie med uboge razdiljivala. Hotivſa ovo i u Milanu uçiniti, biſe od vratara cerkve ustavljena, koi joj reçe, da je Nadbiskup ovaj obiçaj zabranio, i ukinuo. I ona se udilje ponizno podloxi brez pitati dulje za razloge ovoga zabranjenja, i nenosiaſe u napridak na grobje Muçenikah drugo, nego samo çisto serce, i xivu chutiteljnost prave poboxnosti, a pri drugim zgodam, i prilikam traxiaſe, kako bi potrebnim mogla pomochi.

Monika biaſe jako meke, i tanke duſevnosti, zato biaſe skerbna zbogu obsluxivanja posta Subotnoga. U ovaj dan biaſe obiçaj postiti u Tagasti, i u Rimu, ali ne u Milanu. I jerbo ona ne znadiaſe, ſta bi imala çiniti, upita za svit Svetoga Ambrosia, koi joj dade slidechu odluku: " Kad sam ovdi, ja u subotu nepostim, a kad sam u Rimu, onda postimo. Çini i ti to isto, i derxi se obiçaja one cerkve, u kojoj se nahodiſ. " Napokon ugleda Monika, da se priblixava ono vrime, za kojim je toliko hlepila. Njezin sin povratio se je zazbilja k' Bogu. Sada mu ona traxiaſe dostojnu zaruçnicu, ufajucha se, da che se on oxenjen çverstie derxati temeljah od istine, i da che se pomnjivie çuvati, da opet u kakvu zabludu ne upadne; ali joj Augustin sam reçe, da je on odluçio nexeniti se, i ostalo svoje xivljenje u uzprezanju sprovoditi. Za tim izajde s' njime iz grada u selo, da ondi s' njime u druſtvu nikojih njegovih priateljah nikoliko danah slobodnih sprovodi. Ona se upuschaſe u najdublje razgovore, koje oni med sobom imahu, i pokaza jednu osobitu oſtroumnost, i jakost duha, koju po samom çestom razmiſljanju Boxanstvenih stvarih biaſe zadobila. Nami je sahranio sveti Augustin viſe njezinih mnenjah, i reçenjah, koja daju dobro svidoçanstvo od velikoga njezina duha, i visoke poboxnosti. (l. de Ordine, et felici Vita.)

Godine 387 na blagdan vazmeni Augustin biaſe kerstjen. On xiviaſe joſ nikoliko vrimena s' onima priateljim, koji biſe kao i on Sveti kerst primili. *Monika* imadiaſe skerb za sve skupa, kako da su svi njezina rodjena dica; ali se ona izkaxivaſe takojer svakomu tako podloxna, kako da je u svakomu imala svoga otca poſtovati. Svi ovi novi uçenici Isukerstovi nemisliſe sada o drugom, nego kako bi se u Afriku u svoju domovinu povratili. I Svetica imadiaſe se s' njima u brod ukercati, ali se ona razboli, i umri u Ostii.

Nikoliko vrimena pervo svoje bolesti u razgovoru, koga imadiaſe sa svojim sinom Augustinom sverhu nebeskoga blaxenstva, i sverhu huljenja, i zaniſtoderxanja ovoga svita, reçe njemu : " Sinko moj! Şto se mene tiçe, na svitu neima viſe nikakove stvari, koja bi mene mogla k sebi pritezati. Buduch da je svako moje ufanje na ovom svitu proſlo, ja neznam, ſto bi joſ imala ovdi çiniti, ili za ſto sam joſ ovdi. Jedno biaſe, radi çesa xeliah zaderxati se ovdi joſ za koje vrime, to jest, da tebe kao kerstjanina katolika vidim pervo, nego umrem. Ovo mi je Bog sverhu moga ufanja udilio, jerbo te vidim kao njegova slugu, koi svaku srichu zemaljsku za niſto derxi. Zaſto imam dakle dalje ovdi biti (Confess. l. 9. c. 7.) "

(*Slidi konac*)

Sime Starçevich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatelji i vlastnici.

BROJ 18.

NA I SVIBNJA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA

1 8 4 8.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NA RODNI DAN

CESARA UZMNOXNOG I KRALJA NAŠEGA

FERDINANDA PERVA

PRAMALITJE 1848

Nebo sjaje
  Zvizdami,
Sunce grije
  Zrakami:
Zemlja cvati
  Ruxami
Nebu daje
  Miris svoj!

Versi berdah svlačese
Bilo - snixne odiche,
Zelenom oblačese:
Pramalitje evo *nam!*

Ptica poji
  Malana;
Ovca goji
  Jaganca,
A Junica
  Telicha
Mlikom svojim
  Nadaja.

Lastavica doleti,
Mravak zemlju napuči,
Na visoko poleti
Zlato - perni ORAL *Naſ!*

I pčelica
  Providna
Na ljubicu
  Pohlepna:
Svilo - prelja
  Bubica
Na Dan ovi
  Izlazi.

Evo zimni mraz lomise
Danu ovom pridavase,
I u koji vas krabise
Led, mraz, zima rastapase.

I lav bisni
  Svo' lavicu;
Serdo - straſni vuk
  Vučicu;
Jelin nagli
  Jelinicu:
Svaki svoju
  Zove sad.

Nit' u moru sval gerdobni,
U pustoſi medvid jaki
Davi, xdere i progoni
Xivinice jadne vech!

ORAL KERSTAŠ —
  S gerlicami,
Opchi Sokol
  Joſ s pticami:
Zec od kučka
  Neplaſise,
A miſ s mačkom
  Milujese.

Ne vech slugom gospodarstvo,
Nit kamenu grad jest texak,
Uboxaru il' plemenstvo
Kruh otimat hoche sad!

Ne Plemenstvo
  Uzvisito,
Ni Bogastvo
  Ponosito:
Kripost, Znanstvo
  Siromaſtvo,
Sviju *Samo*
  Dostojanstvo.

A sve evo nama od kud?
Naſe jeli zadobistvo
Didah naſih dostojanstvo?
Il' *ozgora* pade *zar!*.

Brez ozgora
Nista! Nista! —
Nase nebi
Zadobistvo,
Didah nasih
Dostojanstvo,
Bi nam sritno
Pramalitje.

Puno sritno Pramalitje
FERDINANDA dade sad,
A ON USTAV nami daje
Zaboravit koju, nikad!

Ustav *Svome*
Gospodarstvu?
Podloxnikom
Ugovara!!

Puçkom vlastvu
On dariva
Dogovore
Da s njim çine.

I Slobodu nadostavlja
Zatvorenoj umi nasoj,
U potribi da svim valja
Krunu, Carstvo, Orla branit.

Orla branit!?....
— Koja sila
Njemu doprit
Bi to smila!!?—
Na visoko
Oral leti,
Njega oko
Strilja, priti!

Oral gnjizda svoja vije
Velebita na visoko,
Stomorica, Mosor gdi je,
Biokove strasno oko!

Nestat prija
Velebita!
Nestat tija
Biokove!!
Dal kod VIRE
DALMATINA
Orlu gnjizda
Nestat igda!

Jura Verdoljak
Imochanin.

DOMOVINI MOJOJ

U dalekoj zemlji çuo sam glas slobode tvoje, i ustao sam, i k tebi sam doso, o xeljena od devet godinah, domovino moja, hochu i ja da izpunim svoj dilak duxnosti prama tebi, hochu i ja da se uhvatim u kolo pravih sinovah tvoih, te njihovim misicama svoju pridruxivsi i umovima njihovim svoj um, pripomognem izvuchi sudbinu tvoju iz dosadasnje bide i potistenosti na stazu nove slave i sriche. Od tebe su me dilile mnoge posestrime zemlje; ja sam kroz njih proso, i skupio sam riçi Slavjanske ljubavi njihove, ali i riçi rodoljubnoga sumnjenja, i riçi rodoljubnoga ukora, te dolazim da ih u nidro tvoje izaspem. — Uzhitom najvechim zagerlio me je na mojemu putu Serbin i Banatiaçin, Baçvanin i Sremac, Slavonac i Hervat; zagerlise mene Dalmatinca sladje moxda nego sto bili ikakva drugog brata svojega. Ali pitanja: *Kada se mi svi spremamo za u jedno kolo, da li che se sama Dalmatinska bratja od nas otudjiti? italianstina koja je tamo silna da li che tamo nadvladati Slavjanstvo?* Ova i ovim podobna pitanja odasvud mi padahu kao gvoxdje na serce, jer ista pokazuju koliko je nizoko nas narod pao u mnenju svita. Ja sam na svim mistima i od svakoga branio çast nasega Dalmatinskoga imena, pak ju i ovde sada branim; ovde, sa Dalmatinske zemlje, iz sridine bratje moje, ja kaxem jugoslavjanskomu svitu da narod Dalmatinski, u cilosti svojoj, nije nikada pogazio narodnost svoju, niti che je kadgod pogaziti. Zemlja gdi se rodila Slavjanska knjixevnost, zemlja çii su pisnici izustili perve riçi sokervnosti i bratinstva Slavjanskoga, neche u vrime najsilnie uzavrelosti slavjanske, neche u çasu ovoga slavnoga ustanka slavjanstva odstupiti od svoinskih stigovah, sve bratske desnice odbiti, a svoju k sebi povuchi, ili k' straninu pruxiti. To bi izdajstvo bilo, bilo bi poslidnje bezumstvo, bila bi sramota najvecha, kakvu nikakvi vikovi ne bi oprali, ali kakvom ne bi se ni ukaljati ikada mogo pravi Dalmatinac. Ja govorim *Dalmatinac pravi*, jer takovi nisu oni gradjani koi vech neche ni da znadu za maternji svoj jezik. Ti su se odmetli od naroda, a njih narod odmeche od sebe. Narod hoche svoju narodnost, svoj jezik, svoju ukupnu korist; a oni hoche jezik italianski, nikakvu narodnost a svoju korist osebnu; narod che poslati svoje poslanike na Sabor Zagrebaçki, a oni neka silju svoje kud im drago. Ja pitam samo, çii se poslanici mogu smatrati kao prirodni i zakoniti poslanici naroda Dalmatinskoga; ili oni koi che zahtivati u Dalmacii Dalmatinski jezik, i derxavni sajuz sa bratjom s kojom ih vech taj jezik naravno svexiva; ili drugi koi che zahtivati u Dalmacii jezik italianski i upropadajuche usamljenje? da li oni koje silje najçistia jezgra i ukup (masa) Dalmatinacah, ili ovi koje silje jedan dio gradjanah, i to onih koi su se poitaliançili, jer na çast imena nasega nisu svi? Jednom riçju, çia je xelja i volja pretexnia u Dalmacii i u Dalmatinskim poslovima, da li çistih Dalmatinacah, ili Italianacah i Poitaliançenikah?.. To che onaj razabrati koi, xelechi doznati prave poxude svakoga svoga naroda, pozvao ih je da mu iste izjave. Ja ovo jedino pripaxujem, da sami gradjani nemogu nista odrisiti u ovomu poslu, jer oni sami nesaçinjavaju narod; vise je nasega naroda pod cervenom i cernom kapom, nego pod klobukom; a kada se iztraxuje obchenarodna xelja, pazi se na xelju vechega broja, ne na xelju uçenie i bogatie klase. Ova se samo upotrebljava u

noçinjavanju zakonah derxavnih, ali pri izjavljivanju narodnih xeljah, kako Car naſ hoche, tu se mora izpitati sav narod. Drugaçie raditi, bilo bi raditi protiv naçela pukovlastne ustavnosti, koja je nama obechana. Nu ako svi gradjani, sami, nemogu niſta zakonito odriſiti pri ovomu poslu, mnogo manje to moxe jedan sam, ili dva, ili tri grada; jer ni u jednomu, ni u dva, ni u tri grada nestoi sva Dalmacia. Niti moxe jedan grad postaviti se na çelo sadaſnjega kretanja u Dalmacii, i drugima svoju volju nametnuti; jer che svi drugi protestirati protiv toga, buduchi da su svi jednaki medju sobom.

Stojmo sada da vidimo koja che se mista u Dalmacii çisto Dalmatinska, a koja poitaliançena pokazati. Kako che se prid licem svita osramotiti ova poslidnja u ovo doba kada su svi narodi ustali na obranu svojega jezika, koi je xivac narodnosti, i kada misle da je poniznost najvecha narodnoga karahtera svoj jezik udusiti. Ali ako bi se neki gradovi osramotili, neche u istinu svi. Duh Dalmatinski nije ostao izpod visine ikakvoga vika, pak che uzletiti i na visinu devetnaestoga, na plemenitost narodnosti. — Ovo domovina oçekuje od vaſih usiliah o vridni rodoljubci Kotorski, Dubrovaçki, Makarski, Hvarski, Šibeniçki, Splitski, i iz drugih krajevah naſih. Sada je vrime kada ustati u kriposti vaſoj i naj junaçkie ervati se morate, da u odsudnomu ovomu çasu narodnost naſa i korist zemljakah naſih nebudu pogaxene, da naſ prosti narod nebude privarom priveden na put svoje sramote i ſtete. — Narodnost, sloboda, jednakost i sojuz sve jednoplemene naſe bratje pod krunom jugoslavjanskoga naſega kralja FERDINANDA, to je naſa veliçina, naſa korist, naſa slava, to ima biti diçni povik Dalmatinskih patriotah.

Matia Ban Dalmatinac.

CHUDOREDNOST.

(Konac v. br. 17, str. 66.)

Nakon pet danah navali na nju groznica, koja od dana do dana postajaſe sve gora, i do malo vrimena izgubi se svako ufanje za ozdravljenje. Nesvist, u koju cichu velike slabinje upade, navisti, da je blizu sverſetak njezina xivljenja. Oba sina priskoçiſe, i upotrebiſe svaka, za da opet k' sebi dojde. I kad biſe opet k' sebi doſla, reçe: *Ovdi zakopajte mater vaſu.* Augustin muçaſe, a Navigio dade razumiti, da on xeli, da bi mater mogla pervo, nego umre, u Afriku dojti. Ali *Monika* reçe obama: Neimate se ni malo za moje tilo skerbiti, samo vas ovo prosim, da se na oltaru Gospodinovu od mene spomenete, gdi god budete (Confess. l. 9. c. 7.). Boli svoje bolesti terpila je s' jednom çudnovatom mirnosti, dokle se je njezina sveta duſa s tilom rastavila, za da se u nebu s' Isukerstom sjedini. Bila je u pedeset i petoj godini svoga vika, kada je ovaj svit ostavila. Njoj je zatisnuo oçi Sveti Augustin, koi je onda trideset i tri godine imao. Premda njegovo serce pucaſe od xalosti, niſtanemanje on je uztezao svoje suze, i govoraſe svome sinu *Adeodatu*, da ne bi ni jedne suze spustio, jer da se nepristoi xaliti za jednom umervſom kerstjankom, koja je sveto xivila, i u Gospodinu preminula. Tilo Svete *Monike* biaſe odneſeno u cerkvu, i rekoſe za nju Svetu Misu, pervo nego ju u grob spustiſe, kako je onda kod pravovirnih kerstjanah obiçaj bio.

Tilo Svete Monike biaſe godine 1430 iz Ostie u Rim doneſeno pod Martinom Papom V. i nahodi se ondi joſ i dan danaſnji u cerkvi Svetoga Augustina. Isti Martin V. izpisao je ovo preneſenje Svetoga tila, i çudesa, koja su se na proſnju ove Svetice dogodila (Serm. ad fratres Augustin. de Translatione corporis S. Monicæ Ostia Romam.).

Sveta *Monika* imala bi biti za izgled svakoj materi kerstjanskoj. Njezina vrucha xelja za obratjenje sina Augustina izhodiaſe iz çverstoga uvirenja, da je tisuchu putah strahovitie biti u grihu, nego neimati bitka, iliti, ne biti na svitu. Ona ga derxaſe za mertva, kad nexiviaſe za onoga. Koi je njega stvorio, koi je njegova sverha, i sverſetak imao biti, i koi je sam mogao njega srichna uçiniti. Zato je ona tako jako vapila k Bogu, da bi se smilovao sverhu njezina sina. I njezine suze, i molitve nisu mogle brez ploda ostati, jerbo su dobivale kripost, i jakost od goruche ljubavi njezina serca, od çiste, i izversne njezine sverhe, i od svetinje njezina xivljenja. Ona je upotrebljavala sva posridstva, i sve naçine, koje od mudrosti, i razborstva na ruku dobivaſe, i za da se s'dobrim, i udobnim prigodam sluxi, i za da zlo, usilno liçech, joſ gore neuçini.

Nalaze se matere, koje misle, da su svekolike njima od Boga naloxene duxnosti izpunile, kada su dugo, i dugo molile, i na oçite poboxnosti çesto dohodile. Ali kroz ovo pokaxuju oçivid-

no, da od svojih duxnostih pravoga zamiſljaja neimaju. One su duxne brez pristajanja bditi sverhu svoje dice, davati dici potrebiti nauk, i dobar izgled, i u stanovitim dogodjajim postupati oſtro, i oporito. Sa svim tim one imaju vazda misliti, da nije slobodno s' oſtrochom, i s' opornostju daleko ichi, ni iz sumornosti, ni iz zle volje, ali za osvetu pedepsavati, nego da se ima vazda koracati putem od blagosti, dobrote, i mekanosti, ako xelimo dobru slidbu imati. Zlo razumljena oſtrocha viſe putah bila je uzrok od mnogih zalah.

Premda je sveta *Monika* nepristajno bdila sverhu svoga sina Augustina, njega je i pak zloçesto druſtvo bilo zavelo s' puta. Neimaju li dakle derhtati, i treptiti roditelji zbogu svoje dice? Kakav che oni raçun morati dati? Kako che oni morati odgovarati, ako zloçesti, i opaki svit po njihovoj nepomnji siçimom zloche, i opaçine njihovu dicu otruje, i skonça?

Sime Starçevich.

UZ SUHO I SIROVO GORI [1])

Narodna pripovist.

Jedan put idjaſe Isus sa S. Petrom po kraj mora, a Petar vidi jednu lipu lagju te govori Isukerstu: ah lipoga broda, Gospodine; a Isus mu odgovara: neka ga, neka ga, Petre. Do malo osverti se Petar i vidi, gdi se onaj brod topjaſe i svi u brodu ljudi, i zavapi: Gospodine, Gospodine, topi se brod; a on mu odgovori: neka ga, neka ga. Reçe mu Petar: A zaſto, Gospodine, puſtaſ tako da se onaj brod topi; jeda li su tebe uvridili ljudi iz onoga broda? Da, uvridili su mene — A jesu li svi? ne svi, nego dva tri — A zaſto, Gospodine, potopi pravedne s' nepravednim? — Eh, Petre, uz suho i sirovo. Tako napridovaſe malo i vidiſe jedan sat meda, i reçe Isus Petru da bi ga uzeo i sobom ga nosio, da bi mogli na putu trudna i xedna usta smoçiti. Uze te Petar, i putem hodechi ujide ga jedna pçela, i razljuti se Petar, i satare pçele sve do jedne. Kada bi malo po za tim, uzpita Isus za med; a Petar mu reçe i pokaza kako satrao biſe pçele sve do jedne, gdi su ga bile ujile. Zapita ga Isus: jeda li su ga sve ujile oli jedna sama: kaxe mu on da jedna: na ſto mu Isus reçe: Evo si se ti çudio ſto ja potopi sve ljude u onomu brodu, izmedju kojih mnogi mene uvridiſe, a jedna sama pçela tebe ujide, a ti ih sve satra. Govorim ti u istinu, da uz suho dervo i sirovo gori.

M. J. G.

NARODNE POSLOVICE.

Blixja je koſulja nego aljina.
Gdi koza dahne, tu loza sahne.
Jide kruh od mnogo pechih.
Krah od sita nije za svakoga.
Skoçio je s' kruſke na bat.
Kucha na glasu, a maçke se po selu pasu.
Kad kucha u selu gori, svak se sebi boi.
Laxa laxu izbia.
Što telci zamute, to volovi piu.
Kako se pita, tako se i odgovara.
Kako se piva, tako se i odpiva
Ko pita, rado nedaje,

S. S.

[1]) *Naſ puk Dalmatinski svaki ças u svakomu govorenju, kad hoche da razbistri ili potverdi svoje razloxenje, iznosi tutako kad jednu poslovicu, kad jednu pripovist, a jednih i drugih ima ih sila. I jedne i druge uzderxe u sebi takvu mudrost kerstjansku, da prema naſemu puku imali bi se çim sramovat ne malo prijaſnjih i sadaſnjih mudroznanacah, koji sebi ponosno i nepravedno takovo ime nadivaju. Ovakova mudrost razlikuje naſ od ostalih narodah, i s' nje pokaxuje se ona bistrocha pameti i tankoumnost, kojom ga je Bog nadario i kojom bi mogao izach najsvitlii i najvridnii narod na svitu, kad bi imao pametno i miloduſno upravljenje. Vele ti je naſ narod nepoznat i priziran od ostaloga ljudstva, koje, kad bi ga bolje zapoznavalo, ljubilo bi ga, çastilo i uzvisivalo — Ove i joſ druge ja sam nakupio od ustih puka, i njima chu koi put naresiti naſu Zoru, koja za puk radi kao ſto je i od puka primila i prima. — Ova je pripovist kao jedno puçko istumaçenje one istine Svetoga Pisma, da radi grihovah jednoga çovika ili nikoliko ljudih viſe putah dolazi pedipsa na mnoge, kao na cili grad, narod, kraljestvo. U ime jezika ove su pripovisti kad od viſe kad od manje cine, kako bolje ili gore govore koji ih pripovidaju, te i ovu moxe bit da che ko çistiim jezikom pripovidati.*

M. J. G.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
sdavate i vlastnici.

BROJ 19. — **NA 8 SVIBNJA**

V. GODINA — **1 8 4 8.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2;40** sarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACIJI.

(*Produxenje v. b. 17, stra. 65.*)

Nije triba iz daljega probistravati koliko je starije izobraxenje taljansko od naʃega niskoga hervatskoga, i koliko joʃter ova naʃa ruka na udarcu biva od tugjega nauka, jera je to kod uçenoga svita podpuno poznato; nego je ovo malo poznato, gdi mi sad moxemo tu potoçinu zajaziti, i ako pravi zagledaçi naʃega naroda ʃto berxe to neuzçine, on che se sav izbagriti. Ova taljanska ruka sad nam je ʃto igda na napast: ovudaʃnji taljanski ljudi, koji za hervatstvo nemare, paçe rade pod noge ga zgaziti, ove godine zatekoʃe nas na spavanju, te uvatiʃe mah; — ene po selim razdane su knjige na jeziku taljanskomu s privodom toboxe hervatskim, da se naʃa luda dica uçe taljanskomu jeziku. Kad sam ja to vidio, serce mi se od xalosti raskiselilo, a sad bi puklo da je neizrignem. Tako mi xivoga Boga, da nije rupila sloboda pisanije, i da nije ʃunuo ovi darak boxji, ovi Ustav, za desetak petnaest godinah sva bi se naʃa ruka na taljansku izvernula. Kakogod su Nimci radili poʃvabiti naʃu granicu, i ostale naʃe gornjake, tako i ortaci taljanski uzeli su ovo pleme hervatsko taljanʃtinom izberljati. Ja im se sad na sva usta protivim, a na ime osamdeset tisuchah tisuchah Slavjanah, ele ni cigli jedan pravi Slavjanin, koji iole mozga u glavi ima, neche na to pristati, da se naʃ prosti narod na tudjemu jeziku uçi. Šta vraxe! prosti Francuz po francuski, prosti Nimac po nimaçki, prosti Taljan po taljanski uçi se, a prosti Hervat ne po hervatski, nego po taljanski, kao da nije moguche samo po hervatski uverchivati mu u glavu poçetke duhovnoga i svitovnjega nauka!

Ja znam kuda to cilja. Sve je to maslo taljanskih ljubimacah, koji neche da se na hervatski uçe, nego iʃtu da se naʃi prosti ljudi taljanski uçe. Jeli pravedno da jedna ʃaka ljudih starinom iz Kalabrije, iz Pulje, iz Lombardije, iz Mletaçke, i jedna gomilica potaljançenikah naʃu narodnost pod noge gazi? — Iz reçenih taljanskih knjigah naʃa dica nebi svoga materinskoga jezika nauçila, nego bi ga pokvarila, jera je u njima naʃ jezik ʃuxanj taljanskomu. Tu je toboxe privedeno sa taljanske matice na hervatski, te je taj hervatski privod po kroju i suvezu taljanskomu. Çemu nisu krivi toliko privoditelji, koliko su krivi oni, koji su im zapovidili da onako privedu. To je dakle jedna ʃteta, a druga je, ʃto bi se sa takovoga dvostrukoga nauka usijavale riçi taljanske u naʃ jezik hervatski, taman kao ʃto su se nimaçke po granici razasule. A trecha je ʃteta joʃ gerdja, ʃto bi se naʃ slavni narod malo po malo izrodio; taljanska bi ga zaçina, mama i pomama k Italiji priteza-le, a otudjile od brache Boʃnjakah i Hervatah, a najposli mogle bi ga na rasap i na neviru narenuti.

Ovogodiʃnja taljanska buna opominje nas na opaçinu, koja, kad bismo se potaljançili, mogla bi se s vrimenom ovde dogoditi. Tu skoro su se Mleçani odmetnuli od Cesara, razapeli Markov toboxe barjak, i tom starom gnjilom mekom nudili nas, da opet ustanemo na oruxje, te poradi njih da udarimo na naʃu brachu, na onu virnu i hrabru vojsku hervatsku, koja svoga Cesara u Taliji brani. Za

ſim ajduçkim poslom samo bi mogla koja lulava pasja vira, kakav neprijatelj naſega jezika i naroda pristati, nikako pravi Dalmatinci hervati koji su se virnostju odlikovali i dok su gladovali, kamoli sad kod podarene im slobode i Ustava, koji ji k napridku i k srichi oporavlja. Ne, nikada neche nas niti Taljanci, niti potaljançeni poletari nedostojni imena Dalmatinskoga k neviri primamiti.

Virnost naſa, kripost naſa starinska, narodnost naſa, iſtu, da se mi çversto derximo naſe strane, da se nedamo tudjici u ſake niti puſtamo tugjica da nam luk na glavi tuçe. Znate li vi, prosti ljudi, ſta bi se moglo joſ iz taljanskoga nauka poroditi? Evo, sluſajte. Vi biste se potaljançili, ali nikada nebiste pravi Taljani postali, to jest, nebi bili niti pravi Taljani, niti pravi Hervati, nego kopilaſi, iliti cigani. Kakogod od magarca i od kobile nezameche se ni pravo pule, niti pravo xdribe, nego mazçe, tako od hervatske i taljanske miſaline nemoxe se roditi niti pravo taljançe niti pravo hervatçe, nego cigançe. Povistnica nas dovoljno uçi, da kroz miſalinu narodah mnogi su se narodi izbagrili i izopaçili; a opet viſtina i svakdanje kuſanje na ſiroko nam dokazuje, da je vidjeniji i bolji i kripostniji naſ gornjak od dolnjaka.

Samo nas narodnost naſa moxe spasiti od gerdjega kvara. Vrebci, lastavice, zecovi, golubi znaju za svoju narodnost, jera svaki let sa svojim letom leti; svaka struka svojim skokom ide. A oni glagolj svuda se çuje: *Svaka tica svome jatu ide.* — Vrebac neleti za sokolom, niti zec za psom; tako i narod hervatski nevalja da ide za Taljanima, nego valja da çuva svoju kuchu, svoj zaviçaj, svoj jezik, i da ruku pruxa brachi svojoj i rodjacima, i da se s njima sloxi kako Bog duxi i zapovida. Kamo ta naſa bracha, ti naſi rodjaci po debeloj kervi? Ne amo k moru, ne, nego tamo k Bosni, k Hercegovini, k Liki obazrimo se; od tuda naſi stari potekoſe, od tuda imamo oçekivati ljubav, bratinstvo, pomoch i korist. I dochiche vrime, te che sva ona tkanica od Dunava uz Cerno more, uz granicu Gerçku, i uz ovo naſe Primorje zauzet jedno sloxno pleme koje che samom Cesaru obraz osvitlati.

(*Sliditche.*)

A. Kuzmanich.

Blaxeni, koji su çistoga serca, jera oni Boga viditiche!

Bog je svakom darak slova dao,
Mudro da zbori, i zdravo da piſe,
Bez da gleda, ko je on, il ſto je!
Istinu govorech, Bog se hvali!
A no laxju ni licemjerijem:
Box' pomozi, pravu chu ja rechi.

Samovoljstvo pade a janje ustade!
Ustave! ustave: sveopſta radosti,
Nikad, viſe sila, savladati neche.
Jer Satane!!! Mrixa svuda je poznata,
Za uvik, si umerla, bez nade ustanka!
Dakle: slav'mo Ustav! nebesni podar!!

Dobrovoljni dar, rado se prima,
I svistni ga ljudi, cinu mlego:
A daru za nevolju mala mu çast,
Jer dar priko volje, nevalja ni merve!
Oj, slobodo, slobodo, davno nam xudjena;
Preveliko blago, de s' nam poçivaj?

Ante Gula.

STA TREBA DALMACII?

Ovo je pitanje koje svaki Dalmatinski domorodac mora sada da poloxi, a na ovo pitanje odgovora se: Dalmacii treba prie nego iſta njena Dalmatinska narodnost, koja zahtiva konaçno uniſtenje svih elementa nimaçkih i italianskih koi su se u nju uvukli. Drugo, treba joj ustav i sve ſto je s' njim skopçano, to jest: sloboda ſtampe i govora, sloboda viroizpovidanja, javnost sudovah. Tretje, treba joj narodna vojska. — Je li tu sve? nije: pitanje je joſt kako che Dalmacia postojati. Moxe li ona postojati sama o sebi? — Nemoxe. Zaſto? Za to ſto je sasvim malaſna, ſto je kerſovita tako da ni svoje xitelje nemoxe do kraja hraniti, a nema velikih glavnicah (kapitala) koim bi podigla tergovinu i industriu. Pak takova najmanja i najsiromaſnia derxavica u Carstvu moxe li zahtivati osebno politiçno stanje, za izderxanje kojega treba toliko troſakah? to bi upravo bilo naſe konaçno upropaſtjenje. Austria do sada viſe je troſila na Dalmaciu nego ſto je od nje dobivala, pak ako je pri svemu tomu Dalmacia svake godine viſe siromaſila, u kakvo krajno siromaſtvo ona ne bi pala, kada bi sada kao usamljena derxava svoje troſkove morala umnoxiti, a ne bi vech od Austrie nikakve podpomochi dobivala? pak ako ni same troſkove ne bi podmirivati mogla, a

gdi su novci za poboljſanje zemljedilja i tergovine? Okanimo se dakle te misli da bi Dalmacia mogla sama o sebi biti, to samo oni mogu misliti koi ni za jedan perst dalje od svojega nosa ne vide; ljudi koi znaju i malo ſta treba za jednu derxavu, morajuſse tomu smiati. — Ali kada Dalmacia nemoxe o sebi da bude, treba dakle da se nekomu pridruxi. A komu che se pridruxiti? Neki xele Italiji; ali to je najbudalastia od svih xeljah. Istoj je protivna i priroda i çast i korist Dalmacie: priroda, jer je morem i drugim derxavama od Italie odiljena; çast, jer Dalmatincima sramota bi bila postati prirepak italianski, i svoj jezik stranomu podloxiti; korist, jer naſi tergovaçki poslovi sa Italiom morali bi uvik (pasivni) na ſtetu biti. — Dalmacia derxi se Kranjske i Hervatske; dakle mora jedinstveno k jednoj, il k drugoj pristati. S kojom che joj bolje biti? sa Kranjskom? Ali ko neuvidja da primorja Kranjsko i Dalmatinsko, odcipljena od nadstojechih zemaljah i medju sobom sojuxena, moraju biti dva veçita nepriatelja, jer se za istu stvar naticaju? u tomu naticaju vech je kranjsko primorje predobilo; luka Triestanska ubila je tergovaçki xivot u svim Dalmatinskim lukama, i najvechi je uzrok siromaſtva Dalmatinskoga. Kranjska i Dalmacia mogle bi se onda samo bez svoje ſtete sadruxiti kada bi obe imale nad sobom jednu veliku i plodovitu kontinentalnu zemlju, njima pripadajuchu, kojom bi njina primorja cvitala. To su Kranjci vech uvidili, i zato kod njih je sada velika texnja da se sa Hervatskom, koja izviſe njih lexi, sajedine. Hervati pak, uvidjajuchi da je iz reçenoga uzroka i Dalmacii potrebita Bosna, zaçeli su tu miso, da im svakako i ſto prie treba Bosnu preoteti; a to im je najlakſe sada poçem je Ban postao zapovednikom sve granice. Dakle velika buduchnost Dalmatinska stoi samo u savezu sa Hervatskom. Svi pravi Dalmatinci, koi ljube narod svoj i razumivaju prave koristi njegove, to i hoche. Ali nekoliko gradjanah xelili bi da Dalmacia, dobivſi svoju slobodu ostane usamljena kao i do sada u Carstvu, i uzsluxi se italianskim jezikom. Zaſto to xele oni? za to ſto neznaju svojega materinskoga jezika! Nu ja pitam, ſta je ta mala ſaka ljudih prama cilomu narodu? ja pitam, mogu li ti ljudi predstavljati (representirati) narod Dalmatinski? Po çemu se narodi poznaju? jedinstveno po jeziku; po çemu se pozna narod Dalmatinski? po jeziku Dalmatinskom; ko jezika Dalmatinskoga nezna taj i nije od Dalmatinskoga naroda, taj se svoje narodnosti odreko, taj nemoxe predstavljati narod naſ. O plemeniti Dalmatinci! hochete li vi preterpiti da nekoliko ljudih iz interesa svojega pogaze vama na oçigled narodnost vaſu, vaſ jezik, sve koristi vaſe? Dalmatinski rodoljubci, ustajte na noge i u ime svega prostoga naroda protestirate protiva tih odmetnikah; ſto god oni uçine, to mi nepriznajemo da je naſe. Ko ljubi italianski jezik toliko da ga u svemu xeli upotrebljavati, taj neka odſeta u Italiu; mi pravi Dalmatinci hochemo da u Dalmacii onaj jezik vlada koi je od samoga Boga Dalmatincima podan. Prie naſ xivot izpustimo nego jezik taj. Ali ima medju nama i ljudih, koi premda neznaju dobro Dalmatinski opet su Dalmatinci u sercu. Iz prizrenja dakle na take ljude mi chemo rado pristati da i po konaçnomu naſemu sajuxenju sa Hervatskom, derxavni poslovi u Dalmacii budu se joſ za nekoliko godinah voditi na italianskomu jeziku, kako bi svi imali vrimena da nauçe svoj maternji. Ko bi posle i oga viknuo da okrom italianskoga neche za drugi jezik da zna, toga proglasimo za izdaicu naroda. — Neki drugi protivni su sajuxenju sa Hervatskom ſto misle da je ova i sama tako siromaſna da nemoxe od nikakve pomochi nama biti. Ali da su ti judi proputovali, kao ſto sam ja, kroz Slavoniu, vechi dil Hervatske i Granice, koje su vech pod zapovistima Hervatskoga Bana, bili bi uvidili da bogata polja ovih derxavah jesu za nas ono ſto je plodovita Lombardia za Italiu. Dakle mi dobivamo premnogo sajuzivſi se sa Hervatskom, ali Hervatska neche niſta dobiti od Dalmacie; nego che joſt za dugo vreme morati da na nju troſi. Naſi slipci toga nevide. Neki se pak boje da che Hervati po svojoj volji zapovidati Dalmatincima. Ti ljudi nemaju ponjatja o ustavnomu sistemu. Kada Hervatska, Slavonia, Dalmacia i Granice budu sve sloxene u jednu kraljevinu, tada neche vech biti ni Hervatah, ni Slavonacah, ni Dalmatinacah osebice, nego che svi biti sinovi jedne domovine, sa ednim jednakim pravama, kao ſto je to u Francuzkoj. Kao ſto che deputirci iz svih gradovah Hervatskih siditi na Saborima i praviti obche zakone, isto che tako tamo siditi i imati glasa deputirci iz svih gradovah Dalmatinskih, Slavonskih i Graniçarskih. Kao ſto che Banom Hervatskim mochi da postane jedan Hervat, isto tako mochi che i edan Dalmatinac, jedan Slavonac, jedan Graniçar; neche ga sami Hervati birati, nego svi mi skupa. U Dalmacii samo Dalmatinci bitiche çinovnici, u Hervatskoj samo Hervati, u Slavonii samo Slavonci, u Granicama samo Graniçari; a iz svake od ovih derxavah mora biti po jedan ministar. Vech

su Hervati namirili jednoga odliçnoga Dalmatinca da Ministrom uçine; oni che takodjer uzimati svedj Ministarah i izmedju bratje naʃe iztoçne vire. Dakle moxe li biti medju nama veche jednakosti? — Neki na koncu nezadovoljavaju se sistemom koim se sada upravlja Hervatska, jer toga sistema nikako nepoznaju. Kamo! srecha da je on i kod nas do sada postojao! naʃ narod ne bi bio nosio onako jake terete. Ali nije sada ni govora o dosadaʃnjim sistemima; oni su se svi sruʃili u Carstvu, a sada se novi moraju podizati. Svi narodi trojedne kraljevine sakupitche se na obchi sabor çrez svoje deputirce, a ovi che onakav naçin vladanja ustanoviti kakav narodu bude po volji. —

Eto dakle kako je koristno da se mi sloximo sa Hervatima, i kako je neosnovano sve ʃto neki ljudi protiva toga izmiʃljavaju. Ali mi nesluʃajmo njih, nego radimo o srichi Dalmacie. Jedna che deputacia iz çetiri Dalmatinska okruxja ichi u Beç. Ta che deputacia biti nesloxna, jer neki se gradovi spremaju traxiti sajuz sa Hervatskom, a neki da Dalmacia sama ostane. Kralj che se nachi u zabuni da i sam neche znati ʃta da odluçi. Dakle treba da sve obchine naʃe, koje dobro i narodno misle, ili izberu svoje poslanike, ili piʃu nekima od najboljih i poznatih naʃih rodoljubacah Dalmatinskih, dajuchi im vlast, i molechi ih da podju predstavljati narod na Saboru Zagrebaçkomu, koi che se skoro sazvati. Okrom primistnih interesah naʃih, neka oni izjave da che se Dalmacia sloxiti sa Hervatskom, ali samo pod ugovorom da se Hervatska odcipi od Madjarske; jer mi nechemo nikakva posla da imamo sa Madjarima. — Neka se potrude svi çastni Dalmatinci da dokaxu obchinama korist ovoga postupka. Ovoliko za sada; o ostalim naʃim poslovima drugi chu put, i viʃe.

Matia Ban dalmatinac.

BABA I DIVOJKA.

Putovala baba i divojka,
Baba nosi jednu tikvu vina,
A divojka kitu rusmarina —
Divojka se s' babom prigovara:
Baba veli mene che voliti,
A divojka mene che ljubiti —
U to doba neznana delia,
Boxiu im je pomoch nazivao:
Boxia pomoch babo i divojko —
Baba veli golemu junaku,
Ljubi mene golema delio —
Hochu baba dok je u tikvi vina,
A divojku dokle bude xiva!.. —

M.

MISLI.

Xivot je kratak, dani skoro prolaze, smert se priblixuje, neumolima i straʃnia knezovima nego li podanicima; zaʃto bezkonaçnu pogubu sobom donosi onome koi nije znao xiviti kako treba.

Istina se siaje, a lax u mraku ostaje; jer se ova uniʃti dok se ona pomoli.

Texenje opeçaliti koga, jest veliko zlo. Postupak najslobodnii i kojemu nikakav zakon protiviti se nemoxe ako se opakosti ovoj kloni, preobracha se u gnusno zlo. Ovo nam mati Cerkva tako izjasnjava: da pakosti drugima naneʃene, neobhodimo prinose peçal i onom koi je uçinio.

Najbolji naçin koim vladaoci narod sebi privoliti mogu jest: primerom se pokazati çistoserdeçni i bezpristrastni. Vechma serce ljudsko trone pristojno i milovoljno postupanje, nexeli surova proderzlivost i nasilstvo. I u Istoriama viʃe se primerah nahodi: da su se mloge derxave i gradovi pokorili onima koi su pravedni naçin preduzeli, a ne onima koi su bezakono grozili.

Preveo je D.

NARODNE POSLOVICE.

Ko se na vruche opeçe, i na merzlo puʃe
Prilika çini tata.
Cern obraz, puna torba.
U jedan rog puʃu.
Pametnii vazda popuscha.
Pogledaj na lubinu, pak mu spravljaj uxinu.
Dub se jednim mahom nepodsica.
Nije Bog dao kozi duga repa.
Nije mu prigovora.
On je kao i melim, koji se na rane privia.
Ostao je kao brabonjak na cidilu.
Pian kao çep.

S.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavate i vlastnici.

BROJ 20. — NA 15 SVIBNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ŠTA SE TO DOGODI ŠTA LI CHE JOŠ BITI?

Dragi moji ljudi, bratjo, i priatelji!

Istina je a nije ʃala, svakaka se çudesa po svoj Europi dogadjaju, çudesa velim, jer ʃto nismo ni joʃ kroz 50 godinah çekali, sbilo se je za 3–4 dana. Valjda ste çuli – kako je francuzki kralj Filip obriavʃi se u staroj iznoʃenoj haljini texko izmakao; — pak kako su u Englezkoj i prosti ljudi poznatu englezku bolest vertomozginu (spleen) dobili, i svaʃta zahtivaju, ʃto se onima baʃ ni malo nedopada, koji su sami od prie pravicu imali vertomozginom se ponositi. Znam da ste se çudili, çuvʃi da su se i Prusi ohrabrili od svoga kralja ʃtoʃta zaiskavati, pak kako jih je njihov kralj na kartaçe i topove doçekao, i nekoliko hiljada svojih milih Berlinacah pomlatio, ter jim onda reko: da mu oproste, da on to tako nije mislio çiniti, i buduch da sada sam uvidja, da su oni pravo imali, za to che jim i on pomochi, i na njihovo se çelo staviti. Pak kako se nebi mogli tomu çuditi mi prosti ljudi, koji toliko politike nerazumivamo, kao dobri, pravedni, i milostivo vladajuchi Pruski kralj. — A i Saksonci su neʃto traxili, kao ʃto ste çuli, pak jim je njihov zaista dobri kralj znavʃi gdi jih sverbi, brez svakog domiʃljavanja, po volji uçinio, i svrab jim izçeʃao. — A valjda ste i od Baburacah çuli, kako jim se je kralj puku na kruni zahvalio, pak kako che sada njegov sin pod imenom: Maksimilian II Baburski kralj biti, i sve puku dovoljiti, ʃtogod puk uzahtiva. — Znam da ste od svega ovoga çuli i moxebit u novinama ʃtili, za to se nechu dulje o ovom s' vama razgovarat, samo vam kaxem, da je sve ovo çista i bistra istina, i da se je nekakav neizkazano moguchi, nedokuçivi duh na sve narode i sve Europejske pukove ispustio tako, da su sada svi gotovi sa svojom kervju i xivotom ono dobro zakupiti, koje se po pravici svakom çoviku pristoji, i koje se je do sada po najnepravednijem naçinu puku zanikavalo. —

Osobito chu vam pako u kratkom pripovidit ʃto se je u naʃem dobrom i mirnomu Beçu dogodilo, i kako su ondiʃnji mladichi i starci, djaci i zanatlije, tergovci i umitnici, gradjani i nadniçari, uçitelji i uçenici, mudraci i ludjaci, od svakoverstnog jezika i zaviçaja podigli se, pak se u ime sviu pukah naʃe velike Cesarovine sa svojim Cesarom i kraljem — il da bolje reçem — sa svojim predobrim otcem, ne na silu, nego s' malim kalabalukom lipo serdçano, i mirno dogovorili, i ugovorili, i kakvi su ugovor pismeno, pravdoznanstvu podobno, i valjano za viçnja vrimena sklopili, i od milostivog zemaljskog otca s' podpisom i peçatom potverditi dali.

Al to nije istom tako bilo — da je kojigod uprav k' Caru iʃao, pak mu kazao: “ Vaʃe Veliçanstvo! ovo i ovo mi sviskupno zahtivamo, i to nam trebuje da sretni budemo. „ Boxe saçuvaj, to nije tako lako iʃlo, premda bi to naʃem caru verlo milo bilo; al je tud bilo opakih ljudih — koji su Cesara zaslanjali i krili, i nisu dali da puçke molbe i xelje do carskih uʃiu dojdu, a ti su ljudi bili mochni, i svu moch nad pukom i Cesarom imali; pak su vazda Caru kazivali da je puk zadovoljan, gradjani da su sretni, a svi

poslenici da sa svim obiluju, premda su gradjani pod teretom stenjali, a poslenici od glada ginuli. —

Pitate me, kako bi to bilo moguche, da Cesar od svega toga niſta istinitoga nije mogao znati? — Eh da vam kaxem:

Nije moguche da Cesar sam sve moxe radit, i sa svime upravljati! jer je i on çovik, kao i mi; a vladanje velikoga carstva, nije tako malena stvar, da bi ju jedan sam çovik mogao obavljati. — Cesar daje zakone po kojima se dobro umnoxava, a zlo ugnjetava; to sam cesar naredjuje ſto je njegovoj zemlji na srechu, napredak, i mir probitaçno; a da se ove naredbe izverſuju, za to ima svoje dvorjanike (popeçitelje, ministre), i silu boxju velikih i malih sluxbenikah (oficialah, çinovnikah, Beamterah). — Kad bi dakle svi ovi svoju duxnost izpunjivali, kao ſto se i zakleti moraju, da hoche tako çinit; onda bi sve verlo dobro bilo, jer bi sve u istinu onako bilo, kako cesar misli da je. — Ali kakogod je bilo medju dvorjanicima i predsidnicima huljah i lupaçah, tako jih se je nahodilo i medju savitnicima i pisarima, koji su za sve to znali, pak se samo u pisarnicama (kancelariama) sastajali, da se razgovaraju, o mitovima parazumivaju, malo ſtogod radech il neradech, da doçikaju tko che jim ſta u ruku utisnit, da ga opreme. —

To daborme da nije cesar mogao znati, jer on nemoxe svagdi biti, i na svaſto dospiti, a od ovih tepacah nije ni jedan drugoga hotio izdati, jer vrana vrani neche oçiu izkopati. Al je cesar xelio ovo sve znati, za to je svakog i najmanjeg k' sebi pustio, s' njime govorio, i njegove molbe posluſao, i nastojao da se izpune. A baſ to je verlo zlo bilo, ſto su same molbe do njega dopirale, ali tuxbe nikada. Jer je u Beçu jedna lupaça bila, koja se je sada sramotno od onud promakla, po imenu *Sedlniczki*, taj je predsiditelj od Policie bio, i trideset hiljadah tajnih uhodah pod rukom imao, koji su po Beçu po svima bucxacima terçkali, uhodili, i njuſkali, pak kad bi kogagod pronjuſkali, koji s' njihovim zlim postupanjem vladanjem nije zadovoljan, bojechi se da praviçnom caru takve nezadovoljnosti do uſiu nedojdu, onoga bi takia sa sobom poveli, i policiiskom sudu predali — gdi bi takov nezadovoljnik izpsovan i nagerdjen u abs (zatvor, Arest) bio baçen, i tako bi mu sva volja morala projti o onom viſe razgovarati, ſto nije pravedno i uredno. A kad bi se ovakov nezadovoljnik, kakogod ovim uhodama uklonio, i do carskog dvora sa svojom tuxbom prodro, onda je opet u drugu stupicu pao, a to je bilo tako: ono ſto bi molioc zahtivao, morao je daborme pismeno predati, da Nj. Veliçanstvo lagje moxe promotrit, tko ſta xeli, jer to mlogi ustmeno nebi znali na kratko ni kazat, a bilo bi pred carem takvih moliocah po sto i viſe, dakle nije bilo ni vrimena cesaru sa svakim se napose porazgovorit. Kad bi se dakle kojigod sa svojom tuxbom do cara i proturao — to bi nevaljali dvorjanici onakvu tuxbu znali na stranu spremit, pak uplaſenog molioca joſ popsovat, i s' pritnjama ga poplaſit, da se neusudjuje viſe takvog ſta çiniti. — A kad nebi ni to moglo biti, nego bi kojigod znao pametno do cara proderti, i samomu njemu svoju tuxbu ustmeno i pismeno dodati, onda opet car nije mogao drugçije uçinit, nego i pak takovu tuxbu vlastnicima predati, da sve po tanko izvide, i krivca pristojno pokaraju. A i vlastnici su hulje bili, koji su se carske zapovidi malo bojali, nego bi po svojoj volji obtuxenika ukorili, i oni bi tuxitelja na magarechja kola natovarili, i u napredak s' njime gorje i nemilostivije postupali nego prie.

Nije dakle bilo moguche, da bi naſ dobri cesar zaznati mogao, ſto njegov puk terpi, i kako je potiſten. A kad bi kadikad i on medju svoj puk siſao, a ono bi ga skupglasno svi pozdravljali i *xivio!* vikali, jer je puk svoga cara iskreno i serdçano ljubio; a to bi oni lopovi velikaſi opet na svoju ruku cesaru tolmaçili, tverdechi ga, da ta radostna vika i pozdrav neiztiçe iz ljubavi i priverxenosti prama njemu, nego za to, ſto je puk pod njegovim milostivim vladanjem vele srechan i zadovoljan.

Ali je puk svoje ljude vech od davna poznavao; znao je puk da je njegov cesar od lopovskih dvorjanah obzidan, pak da valja ovaj zid prie poruſiti, da se moxe do carskoga serdca dojti. — Pak je puk o sebi u ovomu mislio, dok nije najposli sve misli u jednu smislivſi na jedan put buknuo, pred carski dvor otiſao, i u oçigled svega Beça oçito zahtivao, da se sa svojim dobrim otcem u ime svega kolikog carstva otvoreno i razgovetno porazgovori i dogovori.

To nam je çudno i smiſno bilo, kako su velikaſi ali s' pokljunitim nosom, viçuchem gradjanstvu govorili: " jezik za zube! „ Jest, al su jim beçki gradjani odgovorili: " Na vama je sada red„ jezik za zubima „ derxati; ili chemo vas po zubima lupati, da barem oteknute gubice za vaſe oteknute govore imate! znate li ſta mi hochemo? Mi hochemo s' naſim cesarom da govorimo, i da mu

kazemo, kakvi ste vi lupexi, hersuzi, i lopovi! da i on zazna, kako njegov puk dobro i poſteno za njega se brine, i o njemu misli! „ Pak se je tako i sbilo! —

Kad se je puk pred palaçu velikoga Meternika - pervog carskog dvorjanika - najvechega puçkog ugnjetitelja - i skoro rekuch svemoguchega neomejaſeno ravnajucheg kervoloka sabrao, da ga protira kakono je i zasluxio, onda su nekoji velikaſi, Meternikovi stvori ili skoti, vojniçstvo napikali, da na puk puca, i da ga bode i siçe, tud je bilo i mertvih glavah - umoreni su doduſe, ali che u vikovitoj uspomeni za svu Austriansku Carevinu i k' njoj spadajucha kraljestva xiviti, i spomenik che jim se slavni staviti. — Ele za taj par nit je puku za rukom poſlo svoje nakanjenje izverſiti — nit vojniçstvu puk pobiti ili barem raztirati — psovao je puk vikao proklinjao i gerdio svoga ugnjetitelja Meternika — a ovaj bezobrazni velikaſ nije se stidio, na svomu se trimu (balkonu, oltanii) puku kano za porugu ukazati; ele ga je ipak malo kasnije — poruſena i sramotna na straxnja vratca nestalo, i joſ se ni dan danas nezna, kud se je dijo!! — otiſao je bez traga! aratos ga! — Medju tim se je stvar sretno obavila! zloçesti i herdjavi dvorjani, predsidnici, i vichnici bili su nadvikani, protirani, i otiſli do vraga, a naſ je milostivi cesar xelje svoga puka çuo, i odobrio, jer su bile pravedne i praviçne. — Posli su toga iz sviu zemaljah poslanici u Beç dolazili, dobro primljeni bili, i molbe jim koliko se je pravedno vidilo, usliſane bile, ſtono se je iz povikivanja: hochlebe! — Vivat! éljen! xivio! slava! i t. d. viditi moglo. —

Sada vam pako sladka bratjo joſ i to kazati imam, ſto smo mi sve po tomu dobili, kroza ſto smo tako usrecheni, i za ſto smo tako veseli! —

Naj — i najprie dobili smo *slobodni ustav* (ja bi volio rechi: *nastav*, t. j. Konſtituciu). A to che rechi: dobili smo onaj naçin vladanja, gdi puk s' cesarom zajedno vlada — gdi cesar brez puka, a puk brez cesara niſta nepreduzimlje. Puk che si izmedju sebe poslanike izabirati, koji che cesaru i njegovom vichniçstvu puçke xelje priobchivati, dionici kod zakonotvorstva biti, i obchenske dache razredjivati. Oni che moch dachu umaliti, povekſati — kako potreboche uzahtivaju.

Po *ustavu* che biti cesar ili kralj verſak sve derxavske zgrade, — on che imati vlast zabranit — odobrit — pomilovat — potverdjivat — ili odbacivat. —

Sabor narodnih poslanikah imati che pravo zakone praviti, dache razmirivati, i o obchinskom se dobru skerbiti. — Sabor moxe biti samo iz narodnih poslanikah. — Moxe se pako i oda dva odiljenja sastajati, i bit dvostruki sabor, jedan narodni, a drugi velikaſki, u komu su samo plemeniti i odliçni od kralja ili cesara naimenovani ljudi — za to su ovi, za to: da se puçki sabor nebi samovoljnim i samozapovidajuchim uçinio, i sluxi kano za medjustavnika medju pukom i vladaocem.

Osim ove zakonotvorne mochi, moraju se joſ za nezavisne od nje priznati; Vladaoc Cesar ili kralj — pak onda sudniçka moch — koje od puka zavisiti nemogu; i imaju se za simbol boxanske pravice na svitu smatrati. —

Po novom, che se ustavu dakle upravljanje zemaljsko na tri vlasti razdiliti:

I. Na zakonotvornu vlast, gdino je vladaoc, i puçki poslanici.

II. Na izverſujuchu vlast, iliti vladanje i upravljanje, na ovu vlast pripadaju dvorjanici (popeçitelji, ministri) i to

a) Dvorjaniçstvo unutarnjih dilah, za nauke, za poljodilstvo, za tergovinu, za obchene poslove kanoti gradjenje putovah po vodi i po suhu, i za virozakone.

b) Pinezno dvorjaniçstvo: za dohodke, za rudarstvo i pineznice, za povlastne zemaljske tergovine sa solju i duhanom, za razprodavanje zemljskih spahilukah i dobarah.

c) Dvorjaniçstvo za izvanjske poslove: koje che uredjivat odnoſenje naſega Carstva sa stranima derxavama.

d.) Bojno dvorjaniçstvo: za obranu domovine s' vojskom po suhu i po moru·

III. Na sudinsku vlast: i to

a) Za obsluxivanje pravde i pravice, naçeonik joj je sudniçki dvorjanik, koji ima paziti kako se zakoni obsluxuju i pravde kroje, on ima nadzirateljstvo nad svima sudovim, on ima poboljſavanja predstavljati, tamniçarstvo nadgledati, i o.

b.) Za odsudjivanje, i razpiravljanje parbih.

Svi dvorjanici moraju imat svoga dvorjanika predsiditelja. Dvorjaniçstvo je odgovorno Vladanju i puku, dvorjaniçstvo moxe bit obtuxeno, i od Vladaoca odpustjeno. Sabor ovih dvorjanikah zove se: *odgovorno dvorjaniçstvo*.

(*Sliditche*.)

I. A Berlich.

ORAÇIMA U PROLJECHE·

Prevalila cerna zima;
Okopnio's' berda snjeg;
Krasna zelen sve pokrila:
Do' ravnicu pa i brjeg. —

Dolechela lastavica;
Izcvatio rani dren;
Ljubkog glasa slavuj ptica:
Rado pjeva svaki tren. —

Ràni djeva ruxu brati,
U perivoj krasni svoj;
Pastir ves'o stado prati
Pjevajuchi: " mile moj! —

" Terko – „ veli on – " jançichu! —
" Bers Bjelko u kerd svoj! —
" Acke vraxi' ti jarçichu! —
" Koç o Baro de nestoj! —

" Jer chef nachi medju oçi
" Ovaj kamen Bogme sad! —
" Ers Çepore berxe kroçi,
" Ako dobit nis' fto rad!! " —

Inje za berk nevata se,
Nit se çuje groma rik;
Nebo çisto sad javlja se
Ptice poju sve u klik:

A u slavu vifnjeg Boga,
Koj uçini taki red;
Jer, sam Bog zna, svjet bez toga,
Kakav terpit' mora b' vred. —

Kako sjekne sad zorica,
I pievci dadu glas:
Texaci se iz loxnica
Dixu odma u taj ças;

Kopaç ide na kopanje;
Svaki gleda posa svoj;
Sprema s' oraç na oranje,
Sve viçuchi: " De nestoj! —

" Sad che sunce iskoçiti:
" Da se vol'ma jesti da;
" Treba s' Bogu pomoliti,
" Pa za plugom u taj ma. —

" Cha Merkota! aj Sernota
" ranitelju sladki moj!
" Stu Sivonja! os Milota
" Bolan berxe de nestoj! —

" Kratak danak njiva duga,
" Treba prech' nju do pred mrak; —
" Jo texaku bez svog pluga! —
" Bogme mu je ambar lak! –

" Ko posjeje taj i nadje,
" Kad blagosov dade Bog; –
" Ljebac svagda jede sladje
" Pravi Radin truda svog. —

" Covjeku je ovaj zanat
" Od samoga Boga dat:
" Joft iz raja kad je izgnat: „
"" Moraf „„ – reçe – "" znoem prat

"" Lice tvoe da se ranif,
"" S' korom kruva truda tvog,
"" I od zla se svakog kranif: „„
" Vako kaxe sami Bog,

" Koi svagda blagosiva
" A texaçki pravi trud;
" Kfu, sunce on dariva
" Po cieloj zemlji svud. „ —

Vako priça texak pravi,
Oruch zemlju po sav dan;
Tvorca svoga uz plug slavi,
Kan da ima carski san: [*]

Uzdajuch se i poxeti
S' svoje njive dobar plod;
Jer blagosov Boxi' sveti,
Umnoxi che na njoj rod. —

Vam' oraçi pjesmu ovu
Iz sveg serdca pjevam sad;
Da vi dobru jesen novu
Doçekate: to sam rad. —

J. Sundeçich.

[*] t. j. çin

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
sdavate i vlastnici

BROJ 21. V. GODINA

NA 22 SVIBNJA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj liſt izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani liſt.

DARÇICH, ZA DRAGOCJENI DAR

BLAGORODNOM I RODOLJUBIVOM

G. D.R SPIRI PETROVICH

PRAVDO-BRANITELJU I ZASTUPNIKU

Obštine Zadarske.

Upravo sluti Dalmatin k' slavi,
Raztriznjen biti da pozna ſtoje:
Da ga tudjinstvo veche ne gnjavi,
Vitexki boche da brani svoje. —
Pa baſ sad *pravicem* ev' oporavi:
" *Jezik je* „ — viçe — " sve blago moje,
" K' njemu me goni *çuvstvo ljubavi*;
" Jer ptica svaka srodno si poje. „ —
Petrovich vako: na polju javno,
— Gje trista oçi krivo ga gleda —
Govori, tverdi i *brani* slavno
Bez da se straſi i od kog' preda. —
Zato ga rode proslavi slavno!
Jerbo te Lavu u xvalje neda. — *)

U Zadru 17 Svibnja 1848

J. Sundeçich.

---

*) *U pervom broju novog, tako prozvanog* " La Dalmazia Costituzionale „ *dnevnika, izdao je verstni G. D.r* Petrovich *jedan çlanjak pod nadslovom:* " Sulle attuali condizioni Politiche della Dalmazia. „ *I buduchi da je soderxaj reçenog preplemenitog çlanka podpalio pjesnika da ovu pjesmu sknadi: zato ko nju podpuno razumjeti xeli neka prie potrudise proſtiti viſereçeni çlanjak*

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACIJI.

(*Produxenje v. b. 19, stra. 73.*)

Juſte i ovo potiçe od mojega poslidnjega naſgovaranja: bojim se, i ljuto vam se bojim, da kod gdikojih ljudih, osobito kod onizih, koji u naſim gradovim stanuju, sigurne su one moſe riçi, kao da sam ji u morsku puçinu utopio. A kad bi to tako bilo, kriva bila bi pusta neznanost. Oj neznanosti, ti si gerdja i poſtetnija od same kuge; jera koga biva na put jedne prolaskice, koja mimogred a na mahove tare i smiche; ama ti neznanosti, tvojim proſtapljenim noxetinama sve jednako oduſice raskrechivaſ, priverocheſ, striljaſ! — S tebe je narod naſ ovako gerdno rastrojen; pustio je da ga ovud Taljaſi, odonud Madjaraſi i Švabe, a odtud Turkeſanje pokolebavaju; — s tebe çovik biva kano jedna pjançina, koja jedan put pod put, jedan put priko puta, a nigda tiſtimice na put nenagadja; — s tebe jedni nadomechu, a jedne nadoplichu, pak nasnuje se Bog zna po koliko laxih i budalaſtinah; — s tebe danas razmiçe se, sutra razbavlja, prikosutra rastexe, pak se u prazne ſake puſe; — s tebe najotvoritije satvari bivaju najsakrivenije; — s tebe nedostojni ljudi çine se dostojni, i prizvaniji su na çast, i na dostojanstvo; — s tebe prostota naſa potexe muku, suvotinju, i svaku erdju....

Ja vam ovo kaxem: da doklegod u ovoj naſoj derxavi bude vladati taljanski jezik, i taljanski um,

vi chete dotle biti neuki, i bezumni, i tudjincima podloxni. Ako li se sad neopomenete, a bogami nechete osvichati, nego joſ gore omerçati. Ja vas na zlobu neponukujem, vech na korist, i na dobro navistujem. Do vas je sad hervatstvo svoje ispraviti, ali skuçiti. Vi ste Hervati pravi, vi niste Taljaſi, ni cigani, ni lacmani. A da biste bolje zavertili u pamet to vaſe slavno starinsko ime, rechichu vam, da za carovanja Heraklia cara 640 godine po rodjenju Isukerstovu, eto je proſlo dvanaest stotinah godinah, naſi sukundidi pod imenom *Hervati* napadoſe na ovu derxavu Dalmatinsku, pak na oruxju od Rike do Imotskoga zadobiſe, i pokriſe je kao ſto je danaske pokrivamo. Naſa je dakle ovo steçevina; Taljaſi nigda nas nisu podloxili, nego naſi stari iz dobroga serca, a u zao ças, s njima su se sloxili Ovo je zemlja hervatska; tako su je prozvali naſi stari, i tako je sada mi zovemo; a Taljaſi po svoju zovu je Dalmaciom. Sad je hvala Bogu vrime nastalo, da mi branimo ovu naſu ruku hervatsku, da lizimice ne priſuljamo se k taljanskoj strani. *Ustav* çisto bistro glasa, da niko nesmi uvridjati naſ jezik i naſu narodnost, nego da se mi slobodno moxemo hervatski vladati, to jest, uçiti se po hervatski zakone po hervatski zametnuti, svoje poslanike ili vam poklisare odabrati, naſe xelje, naſa iskanja na hervatski popisivati, u kratko, sve ſto je bilo po taljanski na hervatski privernuti. A do malo danah izachiche na vas naredba da izberete biraçe koji che pak izabrati poslanike da idu u Beç na sabor. Neka biraçi dobro smatraju na one ljude, koje che za poslanike odabrati, jera che o ovima visiti naſa buducha sricha. Imaju biraçi verlo paziti jesu li ljudi koji se za poslanike podmiçu, pravi Hervati od naſega plemena; jesu li dosta knjizi viſti, jesu li radi naſoj narodnosti hervatskoj, jesu li poſteni. Ako li se to izostavi u zao ças po nas; naſa che ruka pernjava i kukava biti kao do sad. Kad naſ jezik bude vladati, onda chemo i mi vladati, i ispraviti se.

Pazimo dobro na te riçi, inaçe taljanska che nas ruka savladati, te chemo jalovi ostati. Ako vi neuzsluſate svoje prave prijatelje i ljubitelje, zlo po vas; sperdache se s vama i Taljaſi, i Madjaraſi, i Nimci, a ranu che te gerdnu zadati svojoj brachi Hervatima, i Slavoncima, koji jedva çekaju da se s njima sjedinite. Kad u Beçu budu naſi poslanici, neka rade od milostivoga Cesara to dopuſtenje izvaditi, da se sjedinimo s tom naſom brachom; a ja se nadam da che Cesar to jedinstvo povladiti, jera i on sad dobro poznaje da nevalja ovi silni i virni hervatski narod rastaviti.

Ljudi iz taljanske ruke (t. j. gdikoji naſi Taljaſi i potaljançenici) kazatiche vam: nemojte se sa Hervatima i Slavoncima sjediniti, oni che vas za nos voditi, i jaram na vas udariti; nego sa Talijom sjediniti se, koja che vam blago boxje prinositi. --- A vi im ovako odvalite: volimo s brachom, nego s tudjicom; neche nas bracha za nos vodati, nego u bratinskoj ljubavi s njima chemo naporedo postupati i dogovarati se; znatiche se çija je koja zemlja i granica, i oblastica; nisu nigda dolazili voli, ni konji, ni ostala kerda iz Italje, nego iz naſe gornje zemlje; a mi nechemo za ſkito taljansko blago kerv naſu prolivati, kao ſto su je stari naſi prolivali; a opet je Italja nevirna Cesaru, mi smo Cesaru virni.

Ljudi iz taljanske strane podkuſavatiche vas: Što che ova zemlja da se sloxi sa gornjom Hervatskom i Slavonijom, bolje da o sebi stoji ovako zagradjena. -- Koji tako misle to su vam Meternikovi ljubimci, to su neprijatelji naſemu narodu, koji skos gledaju kako che ga sve to viſe zagradjivati. Zaſto su sloxne sve nimaçke, francuske, taljanske derxave? za to, ſto derxe da su tverdja tri ſtapa zajedno, nego jedan ſtap naponase.

Na namirnike taljanske namiriti chete se, i oni kazatiche vam mekim besidam: Ajde, neka bude ſtogod i na vaſu, ama kako chete vaſe posle po hervatski isporaviti, i poslanike odabrati kad neimate pismenih, i uçenih ljudih: ta vi morate se k Taljaſu utechi! A vi im prisiçite besidu ovako: Bolje da se o sebi zabavite. Imamo dosta ljudih iz naſe ruke, koji su kroz sve kraljeve ſkole proſli, i koji podpuno znaju ſta nam triba, kao n. p. *Plenkovich*, *Ivichevich*, *Petranovich*, *Petrovich*, i. t. d. Kamo sricha kad bismo takove poslanike u Beç odpravili ! !

Taljaſi rechiche vam, da vi niste Hervati, no nikakvi Liburnezi, Japidezi, i t. d. Odgovorite im, da se nesperdaju: jezik naſ, ime naſe, obiçaj na, povistnica naſa tanko po tanko dokazuju nam ſta smo, i od kuda smo.

Ljudi iz taljanske ruke i ovim straſilom straſiti che vas: çuvajte se se Hervatah, oni che metnut

perst i u cerkovni zakon. — A vi im prisvirite: nevirujemo; Hervati su poſteni ljudi i poboxni kao i mi, i neche se paçati u naſe cerkovne stvari; imamo mi naſe poſtovane biskupe, popove i redovnike, koji che kao do sad cerkvu çuvati od svakoga napada. Nego znate li viſſto chemo vam kazati: da ako vi u napridak o neslogi uzradite, mi chemo se dogovoriti s naſom brachom Hervatima i Boſnjacima, te chemo svu tergovinu odvratiti od onoga grada naſega, gdino krivadci i lakatavci rastavljaju narod, i rade ga potaljançiti.

Takovi ljudi zato na nas napadaju, ſto neznaju se hervatskoga jezika, niti su ikad marili nauçiti ga, pak sada boje se, da ako hervatska naſa ruka mah otme, oni che ostati jalovi. Eto zaſto skoro u Beçu ustalo je nikoliko Taljaſah iz ove strane taljanske, te je navalilo da se odcipimo od naſe brache Hervatah; gdikoji od ovih Taljaſah rado su na to pristali, osobito oni koji sad u Splitu veziruju, neviſte naſe Luçane, i ostale zagradjane (varoſane) Splitske k sebi primamljuju.

(Sliditche.)

A. Kuzmanich.

SLAVJANI, BRATJO!

Tko izmedju nas nezaviri okom xalosti punim u proſastnost naſu? a tko neznade, da to ſto smo prepatili, dogodilo se je u naſoj nesvisti a razkomadanosti, dilechoj bratju od bratje? Ali po dugih vikovih, u kojih jedan na drugog zaboravili smo, u kojih tolika nesricha otexila je glavu naſu, doſli smo do toga poznanja, da smo jedno, da smo bratja. Doletila su vaxna vrimena, koja su oslobodila narode i sbacila ſ njih teret, pod kojega texkochom stenjali su; ova vrimena sbacila su teret i s nas u velikoj çasti, a mi sada to, ſto vech oda mnogih litah chutili smo, moxemo izrechi, to ſto je na korist naſu, promotriti i zakljuçivati. Narodi Europejski doſli su sada u sporazumljenje i jedinstvo; Nimci pozvali su za svoje sjedinjenje u Frankfurt parlament, koi o tom radi, da bi mu derxava Austrianska iz svoje nazavisimosti toliko popustila, koliko triba za sjedinjenje Nimaçko, a dabi monarkia sa svimi neugarskimi zemljami k novoj Nimaçkoj derxavi se priklopila. Ovaj korak ne samo da bi uniſtoxio jedinstvo Austrie, ali takodjer i svez a samostalnost granah Slavjanskih, kojih narodnost bi time u opasnost pala. Naſa duxnost jest, da bismo to, ſto nam je najsvetie, muxevno branili; doſlo je indi vrime, da i mi Slavjani se sporazumimo i da sjedinimo misli naſe. A za to da bi ove namire u dilo proſle, privoljujuchi s radostju na mnoge xelje iz razliçitih derxavah Slavjanskih nama izraxene, pozivamo sve Slavjane Austrianske monarkie a imenito sve njihove povirenje naroda imajuche muxe, kojim je na obſtem naſem dobru lexeche, da bi se u staroslavnom Slavjanskom Çeskom Pragu dana 31. svibnja o. g. sakupili, gdi uzajmno o svemu tomu chemo vechati, ſto spoljaſuja korist naſega naroda zahtiva i ſto u ovih vaxnih vrimenih da çinimo. Pridajemo ali zajedno, da nam i svi drugi Slavjani, izvan Austrianske monarkie xivechi, u naſoj skupſtini jako mili i dragi gosti biti chedu.

U Çeskom Pragu, dana 1. svibnja 1848.

Josef Mat. hrabé z Thunu.
Wojtěch hrabě Deym.
Jan rytír z Neuberka.
Pawel Josef Šafarik.
Karol Malisz, czlonek deputacyi polskiéj.
Frant. Palacky.
Wáclaw Hanka.
Ludevit Štúr.
Jan Pěter Jordan.
J. Erazim Wocel.
Karel Wladislaw Zap.
D.r F. Lad. Rieger.
Witalis Grzybowski.
Stefan Aranitski..
Wáclaw Štulc.
Michail Panić.
Karel Maria baron Villani.
Karel Jaromir Erben.
Dr. Fr. Miklošič.
Dr. Ant. Jaroslaw Bek.
Fr. Math. Klácel.
Dr. Jan Dworáček na Mareyši, Morawan z Tišnowa.
Jerzy Lubomirski.
Jan Dobrzanski, jako pelnomocnik rady narodowéj Lwowskiéj.
Vincenc hrabě z Waldšteina.
Maksim Papić, Protopresbyter.

Svi dopisi u ovom poslu ſilju se u kacellariu izboru za skupſtinuSlavjansku u Zlatnom Pragu u gradjanskoj besidi broj 141-2.

ŠTA SE TO DOGODI ŠTA LI CHE JOŠ BITI?

Dragi moji ljudi, bratjo, i priatelji!

(Produxenje v. b. 20, stra. 77.)

Sam je vladaoc neodgovoran — neukoriv, i nepobidiv — njegova je osoba sveta. Vladaoc

izabira dvorjanika predsiditelja i ostale dvorjanike. -- Vladaoc moxe pomilovat, i oprostit, on sklapa mir, i rat navistjuje, on ima pravicu plemeſtine i odlikovanja darivati i t. d.

Dvorjanici se mogu odpustit na zahtivanje puçkog poslaniſtva. Vladaoc moxe tada ili dvorjaniçstvo odpustiti, ili puçko poslaniçstvo razpustiti i novo pozvati, a to je znamenje, da se vladaoc na sav puk poziva. Ako li bi i novo puçko poslaniçstvo s' dvorjanima nezadovoljno bilo, onda se vladaocu na ino nemoxe, nego dvorjaniçstvo odpustiti. --- Ali i puçko poslaniçstvo mora imati razloge, kada zaktiva da se dvorjaniçstvo odpusti, a to biva, kad dvorjanici nisu za puk dobri, a to puk saznade, jer dvorjanici od sviu svojih dilovanjah moraju puçkomu poslaniçstvu razloge predavati, n. p. ſta su sve naredili, razpravili, uçinili, ſ a su potrebovali, ſta li nisu, ta su potr oſili ili prigospodarili? -- To tako ide; sad neche viſe vlada mochi zahtivat -- i rechi: Dajte nam novacah, vladi trebuje novacah, dajte, jer ako s' dobrim nedate, mi chemo vam uzeti! --- Mi bo chemo upitat: draga naſa vlado, ſta che ti novci? --- Kamo ti novci, ſto smo ti jih dali? -- Deder nam draga naſa vlado poloxi ruçun kud si dila one novce ſto si od nas dobila? pak che tako sve u svomu redu ichi, i naſe lipe novce neche moch kojekakvi lopovi u svoj cxep spravljati, ili jih u inostranske derxave razaſiljati. --- A sad i onako svaka derxava zahtiva domachu narodnu pineznicu (National-Bank) pak che lipo naſi kervavo zasluxeni novci kod kuche ostajati i t. d.

A da che sve ovo ovako biti, i ostati, to nam jamçi *sloboda tiskopisa i govora:* dakle sada slobodno smiemo kazat ſto hochemo, ſto xelimo, çega se bojimo, çemu se ugibamo, gdi nas boli, i gdi sverbi! --- pak to sve moxemo napisati i dati da se ſtampa, da i druga bratja doznadu, gni nas opanak tiſti, za to moxe svaki sve i sva izkazat ſto je istina i ſto moxe odgovorit. --- A biti che opet sudovi, kojima che pisaoc biti odgovoran, ako je laxi, protiva viri, ili onako ſtogod pisao, ſto je chudorednosti, poredku, i miru protivno. Ali istinu kazat najvechem i najmanjem -- zlo ukorit -- potrebe narodne oçitovat, ako che po gdikoga i naopako biti -- to se smie ſto je slobodno. ---

Vi na to velite, sada che sve one, koji iole znaju pisat, bis od pisarenja popasti, pak che svakojakih budalaſtinah bit puno naſtampanih, da che nam se od mlogih knjigah i pisamah koxa jexiti. Jest moja bratjo, toga che osobito sada u poçetku dosta biti, al che ljudi znat razasudit ſto je dobro, ſto nevalja -- pak koji ſta luda napiſe i joſ o svom troſku ſtampati dade, táj che am' svoje zaſtampu izdane novce izgubit, am opet od svega puka sbog ludosti izasmihan biti, eto ti mu dvi pokore, po tomu che se nadripisarçichi berzo razperſiti i nestat che jih !!! ---

Pak chemo sada, sladka moja bratjo! *oçite sudove* imati, to jest, sve ſtogod se u vechaonicama radi, raditi che se oçito, svatko che smit tamo dojti, i chutiti o çemu se i kako se vicha. --- Tuxbe che se prinositi najpervo *prisexnomu sudu* (Paroti, vele Zagrebci) a prisexni sud izabran che biti od sviu stanovnikah jednog mista; sabrati che se stanovniçstvo u skup, pak che iz medju sebe najpoſtenije ljude izabrati, koji se moraju zakleti (prisechi) da che po svojoj svisti pravedno svakomu suditi tko pred njih dojde, ovaj che se sud oçito derxati (u Bosni vele *çarſia* je tako sudila) tud moxe dojchi tkogod hoche i biti polak, gdi se tuxbe predaju, obtuxenici odsudjuju, gdi se parbenici pomiruju, gdi se sve izpituje, i svidoçanstva primaju, dakle tud nesamo prisexnici, koji imaju odsudu izrechi, nego svi stanovnici onoga mista razasudjuju -- i znaju je li pravo ili nije. --- A kad ovaj prisexni sud svoju odsudu oçituje, to jest kad rekne *prav je,* onda je sud sverſen i parba gotova; a kada izrekne da je obtuxenik *kriv,* -- onda se mora krivac glavnomu sudu izruçit, a ovaj tada nad krivcem odsudu po zakoniku izrekne, i izverſi, i to sve oçito biva, niſta se viſe u skrovitom neçini, kao do sada, gdi su sudci po mitu i svojoj volji i chudi odsude izricali. Sad se nije bojat da che se komu krivo sudit ili uçinit, uuz to svaki se stanovnik za pravedna derxati mora, doklegod prisexni sud na njemu odsudu neizrekne, sada se neche viſe dogadjati da prav pravcat çovik po godinu i viſe danah zatvoren lexi, dok se sudcu nesmiluje, da mu sudi. Sad je sud i odsuda jedno.

(Sliditche)

I. A. Berlich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatelvlastnici.

BROI 22.

NA 29 SVIBNJA

V. GODINA

1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DALMATINCI

Plemenitomu odboru za skupštinu slavjansku u zlatnom Pragu,

Bratjo slavjanska!

Pozov Vaſ od 1ga. tekuchega svibnja primismo prem danas, -- posve kasno na xalost naſu za da bi, pri svoj inaçe goruchoj naſoj xelji, mogli odpraviti poslanika koga na veliku slavjansku skupſtinu, koja che se na 31 ovoga miseca derxati u tomu doisto "zlatnomu" gradu. Ovu xalost toliko vechma chutimo, ſto nam je tako oduzeta prigoda zasvidoçiti Vami dilom, koliko rodna Vaſa bratja Dalmatini oçitovanu u reçenomu proglasu sverhu dostojno cine i uvaxnju. Slavjani kao i Vi, mi niſta serçanije nexelimo, ſto pod ustavnom vladom pridobroga Austrijanskoga Cesara virni ostati naſoj miloj narodnosti, za koju, kao i za kralja, gotovi smo i najposlidnju kaplju kervi proliti. A hrabreni narod Çeski najpervi podao je svitu krasan izgled goruche svoje ljubavi pram Slavjanstvu, ter je s tim i nas Dalmatine prignuo, da za narodnost naſu slavsku i jezik blagoserçno radimo i nastojimo. Mi ovo s harnostju serca i duſe spominjemo.

S tog uzroka primite ljubezna bratjo! naſu najserçeniju zahvalnost za krasno Vaſe pobrinutje i nastojanje o dobru obchenomu cile Austrianske Slavjanſtine. U svakoj prigodi, dobroj ili zloj, imatichete u Dalmatinim istinite prijatelje, virne saveznike. Radi ſta mi joſ sada pristajemo dragovoljno na odluke velike tamoſnje skupſtine, xelechi joj svaku dobru srichu u njezinomu domorodnomu nastojanju. Ovako govorechi, mi izjavljujemo Gospodo! chutjenja i xelje velikoga mnoxtva naſih sunarodnikah. Naſi podpisi neka Vas o tomu najbolje uvire. Zanajviſe paka priporuçujemo Vami narodnost naſu Slavjansku, da bi podpomoxena od sloxne volje zastupnikah od 17 milijunah Slavjanah osnaxila se i razvila i u otaçbini naſoj. --- Da smo Vam priporuçeni Bratjo! Medjuto primite naſ bratinski slavski pozdrav.

Xivio ustavni kralj Ferdinand I.
Xivili Austrijanski Slavjani.

U Zadru 21 Svibnja 1848.

Profesor *Ante Kuzmanich*, urednik Zore Dalmatinske za Split. — Dr. *Boxidar Petranovich* za Obrovac. — *Stipan Ivichevich* glavar obchine Makarske. — *Spiro Popovich* za Šibenik. — *Mate Ivichevich* iz primorja Makarskoga. — *Ante Berçich* çinovnik iz Zadra. — *Josip Nagy* iz Verle viechnik. — *Petar Petranovich* iz Deniſa. — Knez G. *Dede Mitrovich* iz Zadra. — Knez *Ivan Pavlovich* za Split. — Dr. *Frane Vukovich Nakich* Tajnik od guverna. — Атанасій Чурлинъ Архімандрітъ Крупескій. — Ніколай Вуиновйћъ учитель Науке Хрістіанске. — de *Vlaho Bona* iz Dubrovnika. — *Dmitar Oklopsia* plemich od Kugburg. — *Frane Cvitkovich*

za Imotski — Георгіе предс. Ђурићъ общества источногъ закона у Задру. — *Frane Borelli* knez od Wrane zapovidnik narodne straxe u Zadru. — *Kuzma Begna* plemich Posedarski kapetan od narodne straxe u Zadru. — *Jerolim Suttina* c. k. profesur za Zlarin. — *Boxo* Dr. *Filippi* laitnant u narodnoj straxi u Zadru. — *Mate Santich* Nad-diakon u Zadru. — *Dmitar Stipchevich* za opchinu arbanaſku kod Zadra. — *Ivan Zernic* iz Lubliane kraljski vichnik. — *Pilip Medanich* çinovnik. — Матія Банъ списатель воспитателя женскогъ за све родолюбце Дубровачке. — *Dmitar Borovich* iz Zadra uçenik pravah u drugoj godini. — *Lujo Fiker* iz Zadra çetverte godine pravah uçenik. — *Marko-Antun Vidovich* Tajnik okoliſja Zadarskoga za Šibenik. — *Antun Krivellari* iz Zadra. — *Frane Gliubich* iz Šibenika. — *Miko Balio* c. k. Serdar iz Šibenika. — D. *Marko Pellizzarich* Xupnik i Dekan SS. Filipa i Jakova. *Lovre Vidovich* iz Šibenika. — *Dimitria Medovich* iz Šibenika — *Jakov Marinovich* iz Šibenika. — *Petar Giuppanovich* iz Dubrovnika. — *Jozip Marich* Kurçolin primitelj od soli iz Splita. — *Visko Kolludrovich* iz Splita. — *Ljudevit plemich Lantana* iz Zadra. — *Spiro Paitoni* iz Trogira. — *Visko Vitaich* Dekan u Zadru. — *Ivo Matij Skarich* — *Karanton Jeronim* pop iz Zadra. — *Nikola Nikolich* iz Splita. — Diaci iz velikoga Simeniſta Zadarskoga latinskoga: *Ante Vuçkovich* Splichanac, *Andria Krinfokaj* Braçanin, *Miho Kristorich* Dubrovçanin, *Ivo Bagovich* Kerçanin, *Mate Kovaçevich* Omiſanin, *Petar Depolo-Beov* Korçulanin, *Stipan Bazdan* Dubrovçanin, *Leun Martinelli* Kotoranin, *Andria Alibranti* Korçulanin, *Kersevan Sokota* Zadranin, *Gergur Boschi* Korçulanin. — *Ivan Nep. Barbalich*, *Miſko Jerko Granich* sveſtenik iz Splita, *Jere Forti Kotoranin*, *Visko Valle* iz Splita, *Josip Raimondi* iz Tisnoga kod Šibenika, *Mate Bratincevich* Splichanin, *Stipan Buljeta* Paxanin, *Jere Zorovich* Paxanin. — Клирицы Семін. источногъ; Симо Добріевићъ изъ Вербника, Іово Сундечићъ изъ Имоцкогъ, Иліа Олуићъ изъ Билишана, Яковъ Ардалићъ изъ Ђеверсака, Савва Новаковић изъ Книна, Теодоровићъ Іосифъ изъ Задра, Антоній Радошъ, Стево Чуквасъ изъ Бове, Гљишо Митровићъ изъ Боке, Андріа Бачићъ изъ Боке, Аћим Ананові̇ћъ изъ Вербника, Гавріилъ Туцовићъ изъ Боке, Алавання Ђерасимъ изъ Карина; — Pop *Spiro Margetich* iz Verlike — *Dominko Vitezich* çinovnik. — Dr. *Josip Manzin* iz Zadra. — Profesur *Ivan Franceski Perinovich*. — Проф. Іерасимъ Петрановићъ. — Антоніе Гутта — Dr. *Cesar Pellegrini* iz Zadra, *Petar Antunovich* tergovac u Zadru. — *Gjuragj Ban* iz Dubrovnika. — *Aleksander Ban* iz Dubrovnika. — *Ivan Brosovich* Prefekt. — Стефанъ Кнежевић Архімандрітъ Керчкій. — Амфілохій Давидовићъ Проф. — *Jovan Boxich* Arkivar u Zadru. — *Giuro Borovich* iz Obrovca. *Sime plemich Grazio*. — P. M. *Kurtovich*.

Narodu hervatskome i serbskome u trojednoj kraljevini Dalmacie Hervatske i Slavonie ljubezni pozdrav.

Njegovo veliçanstvo naſ premilostivi kralj i car austrianski blagovolio je mene suglasnom voljom naroda banom od Dalmacie, Hervatske i Slavonie, kao i tajnim svojim vichnikom naimenovati, i zajedno podiliti mi verhovnu zapovid nad vojskom u svoj vojniçkoj oblasti kraljevine Hervatske. — Za 14 danah uzviſen sam ja s çasti graniçarskog pukovnika na visoku çast i dostojanstvo bana, feldmarſallajtnanta i zapovidajucheg generala. — Ako se je u ovom odlikovanju moje osobe, narodu naſemu po milosti kraljevoj izpunila jedna od njegovih xeljah, to ja imam zahvaliti jedino onoj osobitoj ljubavi i bratinskom povirenju, koje je isti slavni narod u mene poloxio. — Moja che briga biti, povirenje s povirenjem i dilom odvratiti.

Moje su misli, chuti i naçela iskrena, zato ih ja bez svakog zatezanja i odkrivam. Xelje, koje je narod izjavio, i kraljevskomu prestolu podnio, odzivaju se i u mom sercu. — Blago naroda i otaçbine: to je moja xelja i najglavnii cilj. — Ja xelim, da narod naſ bude kripak i slobodan narod, i da medju narodima steçe ono çastno misto, koje njemu pripada i po vaxnosti zemljopisnog njegovog poloxaja, i po prirodi snaxnog duha njegovog, i po historiçkoj sudbini njegovoj. — To je i naroda xelja i volja, a ja, kao postavljeni mu od kralja poglavar, hochu biti u svih svojih mislih i çinih pravi izraz volje i misli narodnje. —

Zato kanim onom stazom pochi i napridovati, koja che naſ narod dovesti k srichi i slavi. ---

Prevrat je potresao i obalio stare temelje druxtvenog xivota, narodnih i derxavnih odnoſenjah, a imenito naſeg odnoſenja k staroj naſoj saveznici Ugarskoj --- Zato triba, imajuchi starinski naſ savez sa samom krunom ugarskom prid oçima, o tom da nastojimo, da se, prekinuvſi dotle svaki obzir na novo sadanje praviteljstvo ugarsko, osnuju novi temelji odnoſenja izmedju nas i krune ugarske u duhu slobode, samostalnosti, jednakosti i onako, kao ſto se to slobodnom i junaçkom narodu pristoji. Veliko dilo derxavnoga preporodjenja naroda ima se izvesti putem svojim, naravnim, zakonitim, t. j. putem narodnog sabora naſeg, gdi che se izjaviti i saslnſati volja svega naroda. --- S toga che biti glavna briga moja, da se narodni sabor çim prije sazove, i da na temelju narodnog zastupanja onako bude sastavljen, da se po njemu i krozanj uzmoxe pojaviti prava volja svega naroda, bez razlike staliſa.

Narodni naſ sabor bit che najpriliçnije polje narodu, za razviti sile i snagu verlog duha svoga. --- Na ovom saboru neka se izjave sve narodne xelje i tegobe, u kojem mu drago one kraju bile; sve che po moguchnosti i volji naroda nachi izpunjenje i polaſticu. ---

Ja sam od nj. veliçanstva naſega kralja imenovan takodjer banom Dalmacie: zato se tverdo nadam od praviçnosti kralja naſega i od kripke volje naroda, da ovo moje naimenovanje neche ostati kod samoga naslova. --- Slavna Dalmacia je od nekad saveznica naſa bila, i to ne samo po dogodovſtini, nego i po zemljopisnom poloxaju, po kervi, bratinstvu i po naslovu, koi vech od davna sve do sada nose banovi hervatski. ---

Mi imamo veliki zadatak t. j. preporodjenje naroda izvesti. No ja sam nechu mochi to veliko dilo izvesti, ako mi narod -- revni i mudri rodoljubi -- iskrenim svojim savitovanjem, sloxnim i sjedinjenim tersenjem, i rodoljubivim svojim poxertvovanjem nepriteku u pomoch; i ako medju nami samim, medju sinovi jedne majke, nebude mira, sloge, ljubavi, bratinstva! --- Kripka nam volja sad treba; a kripke volje nemoxe biti bez sloge. --- Zato sloga i bratinstvo neka bude medju nami bez razlike virozakona; brat nek se ne tudji viſe od brata: ta svaki je uzrok dosadaſnje merxnje i razpre medju jednokervnom bratjom vech prestao. --- Razlika vire i cerkve neçini viſe medju bratjom i udima jednog naroda bedeme u druxtvenom i derxavnom xivotu: jednakost je izreçena. Zaſtita dakle i jednaka blagodat u derxavnom i druxtvenom xivotu neka bude svakom poſtenom xitelju naſe trojedne domovine bez razlike vire i staliſa. ---

Bratinski i ljubezni moj pozdrav cilom naſem narodu, sveſtenstvu jedne i druge cerkve, çastnicima, i çinovnicima, i svakom pojedinom bratu, kome ovo pred oçi dodje, i kome je do obcheg blaga naroda stalo; tako isto ljubezan pozdrav svim xiteljem i rodoljubom u naſem dalmatinskom i hervatskom primorju kao i u slobodnoj zemlji od Rike; a mojoj bratji u hrabrim krajiſniçkim regimentama Hervatske i Slavonske krajine osobiti vojniçki i bratinski pozdrav; a najposli svim ostalim xiteljima naroda naſeg, i ostaloj susidnoj jednokervnoj bratji slavjanskoj i izvan trojedne kraljevine ljubav i pozdrav. ---

Da Bog poxivi naſega kralja, naſu narodnost! da xivi medju nama sloga, sloboda i bratinstvo!! ---

Jelaçich, ban.

Pismo odkriveno Stanovnicima okoliſja grada Splitskog, *poslano od Jure Mat.* Sporera, *c. k. vichnika vladanja ilirskog, nadlikara derxavskog, nadziratelja uçionicah u Ljubljani, druxevnika viſeverstnih saborah knjixevnih* t. t. d.

Çestita bratjo dalmatinska!

Zbor vladarski - samo *jediniti*, po zadnjoj odluki carskoj, od poslanikah narodnih u Beçu naskoro skupiti se bude. Ondi sve potribe o narodnosti, slobode i uzdignutju korisnom puka promotriti, i sve pomochi odsuditi se budu. I vi stanovnici okoliſa i grada Splita, k viſnjem Saboru vaſe uputiti budete poslanike, za pridstaviti mloga upitanja do sada nemilosno neusliſena.

Ako mislite, da Banii hervatsko Slavonskoj i Dalmatinska derxava sadruxena bude, ſto do sada samo u riçima lexi, niſta nepriçi da uz to i na zbor hervatski odabrani vaſi odidju, za sloxiti vaſe xelje s onom vaſom bratjom; ali pria nego se to

po zakonu ispuni, vi poslanje u Beç zapustiti nemoxete, jere od njeg oblakſanja vaſa najprie ovisuju, i ista xudja za sloxenje s hervatskom ondi najpridnie ogovarati se moxe.

I doista broj nemalahan tegochah vaſih, koje vas suixiſe i otaçbinu krasnu na stupaj xeljni izobrazja i prudnosti dospiti priçiſe, moratiche poslanici uzoçiti i raztribiti.

Vaſi danjki, vaſa sluxba muçna pandurska i kordunska, zabave, i tergovine vaſe na razprusenom krajiſniſtvu i na dalekom moru, od upravah zdraviſta, prioſtro za dobu sadaſnju uvedena malahan broj vaſih uçionicah, siromaſtvo puka, izlazeche od opora nada slobodnim brodovanjem i prodavanjem vaſeg zemaljskog ploda; vaſa xivotina kuchevna zapuſtena radi manjkanja soli i zdrave vode, vaſa zemlja u mlogih mistih potopljena ko viçnja bara, i nazadnje sustegnutje vaſeg slobodnog uredjenja opchinskog: sve te nezgode odstraniti moxe skupiſte zbora ako razumno i temeljito za vas i za vaſu korist, glas poslanikah vaſih uzdignuti se bude.

Sa svim tim da ja vech od dugog vrimena moje poslove u drugih derxavah slavjanskih doverſujem, uspomen xivi mene svagda i svuda onoj zemlji potexe, na kojoj perva godiſtja sluxbe moje u vaſoj sridini sverſio jesam. Mnoge xelje onda neispunite ostahu radi oblasti usko okruxene. Al eto sada svaki poslanik naroda u sebi nosi jedan dio najveche mochi vladarske. Njegove beside, njegova uskazanja i uputenja, sa svom slobodom prid zborom izustjena, za puk oni, koji njega izabra; sve koristi i pravednosti mochiche utverditi. Za tu sluxbu muçnu ja vama moju slabu podobnost ponudivam, pridobro znavſi, da mlogi od vas tu poslanost pridnie od mene izverſiti bi znali, da njihova chutjenja i znanosti jezikom nimaçkim uoçiti bi mogli. Ako dakle za obranu vaſih pravicah govornika serçenog, narodnog, u vladanju viſtog i u spoznanju upravah sviuh slavjanskih derxavah i njegovih koristih upujeno joſter tragite, eto me tilom, duſom i sercem vavik gotovog, boriti se za uzdignutje naſe narodnosti i slobode, i naſeg korisnog napridovanja, od koje zamire mene nikakav opor odstraniti bi mogo, kako spoznali bi ste kroz *Zoru Dalmatinsku*, kojoj ja sav teçaj dogodjaja zbornog svake nedilje danah, obechamo Sve za otaçbinu i vladostavnu slobodu.

U Ljubljani 19 Svibnja 1848.

Sporer.

POSLOVICE.

Ni u moru mire, ni u ciganinu vire.
Udri veslom po moru, a more kao i bilo.
Zla kolaça od Petra kovaça
Pametnije je muçati, neg budalasto govoriti.
Od svake se tice meso nejede.
Nije sve zlato ſto se blista.
Krivosija reçe, da je dobra voda, a *Gjerasim* govori da je bolje vino.
Vala dochiche texak od dootka.
Da su xene srebrene, nebi jaspre valjale.
Što ko nemore imati, rado dariva.
Sve ti zdravo, a duo ti palo; udri zlo nek je gore.
U svaku vrichu samo jedan orah; a u svaku kuchu ne viſe od jedne xene!
Odhranila ovca ſtene; doſlo vrime te zakla kuçak ovcu.
Pasuch baba ovce izgubila jadna novce; no ostrichiche baka ovce, te che naknaditi izgubljene novce.
Ja nemam straha, al' se bojim.
Koji ide po selu dobije po çelu.
Negubi sebe çekajuchi mene.
Ko daje iz ruke, gleda ispod ruke.
Tisucha misli neisplati ni samo jedan dug.
Vrati pak se povrati.

A. Guta.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatevlastnici.

BROJ 23. — NA 6 LIPNJA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA — 18.48.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj çesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

BRATJO DALMATINI!

Trista godinah je izteklo, odkada je nemila ruka tudjinca rastavila nas jednokervnu bratju — trista godinah punih jada i za nas i za vas. Viſe putah priçinilo nam se je, kao da se nikad viſe neohemo sdruxiti pored svega obechanja, koje smo bili dobili. Kod ove pomisli gorka nam je tuga obuzela serce.

Nu evo iznenada razperſili su se tamni oblaci robstva i samosilja a iza njih ogranulo je xarko sunce slobode. Da, nastala je doba slobode, doba istine, gdi se kraljevska riç obderxava, gdi se daje ſto je obechano. I mi se nadamo od kraljevske milosti, da che nam se izverſiti najvruchja xelja, najpravednia proſnja, da chemo se opet s vami sdruxiti.

U ovoj nadi izilaze vam evo na susrit vaſa virna bratja Hervati i Slavonci, da vas pozovu u svoje kolo. Primite bratinsku desnicu, koju vam pruxaju, sdruxite se opet s njimi, da budemo opet jedan silni i uzmoxni narod, kao ſto smo nekoch bili. Ta neima ti pravednie xelje na svitu nego ſto je ova, da se sloxe bratja jednoga plemena, jednoga jezika, jedne kervi, koje biaſe huda sudbina na njihovu nesrichu raztergala. Što je srodno triba da bude i sloxno. To xeli narav, to zapovida Bog.

Da, odkad su nas od vas, draga bratjo, odcipili, zaſlo nam je za goru sunce stare naſe slave i sriche, a nije viſe izaſlo. Raztergani i razkomadani bidno smo xivarili i tuxne danke boravili bez dike i radosti a u bidi i xalosti.

Nu pogledajte i vi, draga bratjo, u svoju proſastnost i historiu, pak chete se uviriti, da ni vama nije urodilo zlatnim plodom ovo odcipljenje. Odkad se je tudjinac kod vas ugnjizdio, ponestalo je priaſnjeg bogastva i obilnosti, ponestalo je narodne sloge i ljubavi. U gradovih su ſe nastanili tudjinci, a narod se je morao u sela povuchi; çasti i dostojanstva zauzeli su tudjinci, a sinovi domovine morali su kod pluga ostati.

Svi narodi nastoje sada, kako bi se sve bolje sjedinili, jer svi uvidjaju, da iz nesloge i razdora niçe korov nesriche i propasti, a iz sloge i bratinstva niçe zlatna pſenica dike i snage. Pogledajte Nimce, pogledajte svoje suside Taliane, kako svaka ptica svome jatu leti, kako se paze i bratime. I njih je stogodiſnja bida opametila, te su se dositili, da

Slogom rastu male stvari
A nesloga sve pokvari.

Ugledajte se, draga bratjo, u ovaj primer, dajte da razorimo zid, koi nas dili. Pridruxite svoju zemlju njezinim posestrimam Hervatskoj i Slavonii; stupite pod barjak naſega slavnoga bana, barona Josipa J e l a ç i c h a. Vi njega poznajete kao junaka na glasu, on je vama omilio a vi njemu. On che biti naſa glava, naſa mila majka. On che nas voditi k slavi i veliçini, kao ſto su nas vodili stari naſi banovi.

Valjda che vas mletaçki lav opet k sebi va-

biti i sve dobro obechavati. Nevirujte mu. Svernite okom naokolo sebe.

Tko vam je razorio slavni Zadar, da nije ostao kamen na kamenu? — Mletci.

Tko je ugrabio blago i sve bogatstvo Dalmacie? — Mleçichi.

Tko je podgrizao xivotne xile sokolovomu gnjizdu Dubrovniku? — Mletaçki lav.

Tko je oteo dalmatinsku tergovinu, slavu, slobodu i nezavisnost? — Mletci.

Sve ʃto ste imali dadoste Mletcima, svoje gradove, svoje brodove, svoje junake, svoju kerv — pa kakvu ste dobili nagradu? Nezahvalnost i krivice.

Jesu li vam bratja vaʃa Hervati i kada tako sagriʃili? Nisu nikada. Tudjinci su nas silom rastavili, no kerv se neche nikad u vodu prominiti. Duh naʃ je k vama letao, serce naʃe je za vas tuklo.

Povratite se dakle, mila bratjo, u naʃe kolo, stopite se s nami u jedno tilo. Do sada biaste mertvi ud inorodnoga tila, odsele bit chete glavni stup svoga naroda. Do sad se je mogao samo onaj u Dalmacii na kakvu çast popeti, koi je znao talianski, odsele che vas samo onaj upravljati, koi znade dalmatinski, kog je slovinska majka rodila. Nas nedili ni nepriateljstvo ni merxnja, ni kerv ni jezik: vaʃa je slava i naʃa slava, naʃa je korist i vaʃa korist. Vi imate more, mi imamo zemlju, vi imate brodovah, mi imamo polja: tako chemo jedan drugoga podupirati, jedan drugome pomagati, da postanemo oba srichni. Ove raztergane grane srasti che se opet u silno stablo, koje che znati svakoj buri odoliti, u kojega che sini potomci naʃi sladko poçivati.

Hervati i Slavonci podniʃi su ovih danah smirne proʃnje svitlomu prestolu milostivnoga cesara i kralja, da bi nas, bratju po Bogu i rodu, sjedinio i sdruxio, da bi Hervatskoj i Slavonii izgubljenu sestru Dalmaciu povratio. Sdruxite svoju proʃnju s naʃom, umolite ga, da vas s nami sjedini: a svitli cesar pogledat che milostivno na svoju dicu, koja nisu nikad vire pogazila, izpunit che vruchu xelju i povratiti bratju bratji, da budu jedna duʃa, jedno tilo; jer snaga narodna snaga je prestola.

Nebojte se, draga bratjo, da chete vi ovim sjedinjenjem iʃta izgubiti. Nepruxá vam ruke lukavi tudjinac nego kerv vaʃa, brat vaʃ, koi slobodu ljubi kanó oko u glavi. To svidoçe naʃa " Zahtivanja „ Mi chemo ʃtovati vaʃe pravice i obiçaje, kojih mi moxebit neimamo, i dilit chemo s vami sve sloboʃtine i povlastice, kojih vi neimate.

Tako chemo sloxnom voljom, kripkom rukom sagraditi na razvalinah dosadaʃnje nevolje nov hram staroj slavi i veliçini, otvoriti vrata sladkoj slobodi, povratiti zlatno vrime negdaʃnje sriche i zauzeti çastno misto medju ostalimi Slavjani.

Ko je junak i brat Dalmatinac, nek se hvata u kolo ilirsko!

NA POLJE!...

Ko je Slavjan sad na polje!
  Paʃi sablju nosi ʃtit:
Duʃman' nezna naʃe bolje, *)
  Vech rad nam' je kervcu pit. —
Sad je vrjeme pokazati
  Neustraʃim Slavski duh,
Da bi moga vrag poznati:
  Kako Slavjan svija luk; **)
Penje strjelu na tetivu,
  Te on gadja zmajeve;
Nepuʃta se nikom xivu,
  Gnjavi lave, risove!! —
Maç mu, - maç nam, - prosto polje, —
  Derximo se junaçki; —
Pa vech tad ko kom odolje,
  Sam' udrimo vitexki. —
Od bjesa se duʃman' bori:
  Mi za *Cara, Jezik Rod*.
Ura! dakle da se ori:
  Taj pakleno - tverdi svod,
S' kog' nemoxe do Slavjana
  Svjetonosni dopret zrak,
Al sve rad'mo iz tihana:
  Protivborca s'gnat na krak. —
Vech je zeman da poznamo
  Od kakva smo cvjeta plod:
Xarka volja nek je samo: —
  Mi smo svagda *slavni rod*. —
S' tog Slavjane am' na polje!
  Paʃi sablju nosi ʃtit:
Duʃman' nezna naʃe bolje,
  Vech rad nam' je kervcu pit. —

J. Sundeçich.

*) Bolje: *skrachen*o *od* boljem; *namjesto*: bole *ili* bola, bolesti.

**) Obluk *ili* obruç *od strjele*.

Plemenitomu odboru skupštine slavjanske u zlatnome Pragu.

Bracho slavjanska!

Slava ustaje, i posle dugog utamniçenja pruxa materinske ruke rasjejanoj dijeci svojoj, vapijuchi ovu za oslobodjenje — jer se joſ sasvim rasperſtila nije sveza, koju je prevara i izdajstvo oko nje skopçala!

I do nas u ovoj daljini dopre plaç njezin; silno ovaj potrese serca naſa: i mi smo, kao i Vi, gotovi za njeno oslobodjenje, imanje naſe xertvovati, kerv naſu liti!

Razvite dakle derznoveno, Slavenska bracho, zastavu njezinu, neka se ponosno ova vije s Hradçina, diçnog prebivaliſta mochnih Slavenskih Kraljeva, i neka bludechoj Slavenskoj brachi pristaniſte bezbjedno pokazuje.

Od pribrexija jadranskog do Viſlojice, od gorah Çeskih do Save Slavenska bracha nadexde pune poglede u Vas upiru — izrecite pred çitavom prosvjeſtenom Europom Pravdu naſu, podignite ugnjetenu naſu Narodnost, i vi chete onda upravljati s milionma snaxnih miſicah, sa sercama oçeliçenim u protivnostma, sa sercama koja nigda ne klonuſe.

Mraçni period naſeg robstva, naſeg ponixenja, proſao je — slobode sunce osijava vech zrakma svoim i Slavenske zemlje, i jednom niçe vech usjev, posijan na Kosovom polju, na bjelom brjegu, zalivan naſim suzama, zagnojen plemenitom kervlju Irojah naſih!

No sloga, pre svega, ljubezna bracho! medju nami neka carstvuje; vjernoſchu i hrabroſchu okruximo prestol Austriski, koi nas zaſtichuje; pod njegovom zastavom vidachemo rane naſe, koje do danas neizljeçime ostadoſe. I u naſim xilama teçe plemenita kerv Predakah naſih, i naſa serca raspaljuje xivi oganj ljubavi k narodnosti svojoj, za koju su bezsmertni oni borci kerv svoju izlili.

Zato sloga, postojanstvo, hrabrost, neka medju nami bude! Neka muxevno naſe postojanstvo nepokolebimo ostane, kao stjena na puçini morskoj, o koju se najstrahovitii razbijaju valovi; povjerenje naſe u svetinju i pravdu naſe volje nepobjedimo nek ostane: probudjeni xivot nek potrese sva uda velike Slavenske porodice; zadobivena sloboda neka bude obſte dobro siromaka i bogatira; — onaj samo neka u napred suxanj ostane, kome plemenitost chuchenja oskudjeva.

Tako velikom Slavenskom narodu neche sloxna, velika, pravedna Njemaçka bratinsku ruku odrechi, niti che duxe zakone svoje susjednom ovom narodu namechati; narodu, koi je podobno njoj u viſe kervnih bojevah " za Otaçbinu i Slobodu „ kerv svoju potocima lijo, i koi i danas, primjeru njenom sljedujuchi niſta drugo za Slavensku Narodnost netraxi, vech ono ſto skupſtina Njemaçka u Frankfurtu za Narodnost Njemaçku ustanovi.

Ovo su xelje, ovo je namjera s vama vjerno skopçanih Dalmatinacah; — ovo odziv na Vaſ pod 1im. Maja ove godine poziv iz Praga. Istina da je broj ovdje nas malen, al je volja naſa snaxna, velika naſa buduchnost, koju mi skupa s Vama, i s brachom na Uni, Savi i Dunavu, pod zaſtitom pravednog naſeg Monarha FERDINANDA u punom nadanju i uvjerenju oçekujemo.

U Šibeniku 26 Maja 1848.

Spiro Popovich.

Zadar 26 Svibnja.

Duh slavjanske narodnosti sve viſe razvia se u Dalmacii, i misao da se nama treba pridruxiti k drugim Slavjanima svaki dan to viſe se ukorenjuje. Tako, mi smo diçno odgovorili na poziv Praxkih Slavjanah; mnogi od nas piſu za Slavsko-Dalmatinsku narodnost ne samo u ovim no i u Talianskim novinama; a po gradovima izilaze mnoge pisme na naſemu jeziku a u duhu narodnomu pisane. Perva koju ovdi izvodimo spisana je od Matie Bana, zemljaka naſega, koi je po svoj Dalmacii primorskoj i planinskoj putovao za narodnu stvar: druga je pak od jednoga mladog svechenika iz Korçule kojeg' smo ime zaboravili.

1. *Pisma Dubrovaçka.*

Ja sam stare Dubrave
Plemeniti sin,
Medju sinim Slavjanskim
Ja slavan nad svim;

Dubrovačko moje se
Ime pozna, slavi sad
Gdigod xive Slavjani,
Bracha Slavjani.

Medju zidim rodnoga
Grada mojega
Perva se je Slavjanska
Pisma spisala;
Zemlja koju plesem ja
Slavna, sveta zemlja jest,
Jest najpervih pisnikah
Slavijanski prah.

Iz praha je njihovog
Perva skočila
Iskra Slavske ljubavi,
Slavskog bratinstva;
Sad tom iskrom Slavjani
Silnovito gore svi;
Oj xivili Slavjani,
Bracha Slavjani!

Dalmatinac, Bugarin,
Hervat, Bosnjak, Serb,
I sinovi Štajerski,
Kranjski sinovi!...
Vrime Slavstva doslo je,
Svi u jedno kolo, svi;
Oj xivili Slavjani,
Silni Slavjani!

2. *Popivkinja Blatske mladosti.* *)

Ja sam Blata ravnoga
Dusovirni şin
Od naroda Slavnoga,
Pravi Dalmatin;
Iz Neretve dojdose
Stari moji didovi,
Sinje more projdose
Slavski sokoli,

Ovdi gnjezdo savise
Medju goricam,
Blagu zemlju kitise
Lozam, maslinam;
A na suhu i moru
Izisli su junaci:
Oj xivili Blachani,
Hrabri Slavjani!

Nek svidoči Mletčanin
Lukavi dusman,
Nek spovida i Turčin
Od nas istiran;
I gusari pomorski
Štono prie bismo mi:
Staro oruxje jost kaxe
Da rič nelaxe.

Od davnoga vrimena
Bihu Blachani
Kö vridnog od plemena
Vridni i kerschani;
Vazda imahu prid oči
Viru svetu i Boga:
To je slava velika
Što nas uzvisa.

U ime Boga dakle mi
Sloxno xivimo,
K Slavskoj Brachi u ljubavi
Bratskoj pridjimo;
Da rod Slavski odahne
Od tudjinstva nasilnog;
Oj na noge Slavci svi,
S vam su i Blachani!

U prijasnjem listu br. 22, k poslovici: Krivosija *reče: da je dobra voda i t. d. — ide i ova pripaska: Nasi stihotvori bolje begenise i stanovito derxe se drugog člana.*

*) *Blato varos je od 4500 dusah na otoku Korčule.*

Ante Kuzmanich
Urednik

[illegible] Battara
su vlastnici.

BROJ 24. V. GODINA

NA 13 LIPNJA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACIJI.

Produxenje v. b. 21, *stra.* 81

Kad bi ja htio izbrojiti i protresati sve zapačine dolazeche od ove taljanske strane, puno bi se ričih nasnovalo, a najposli nebi mogao svernuti mnoge taljanske i potaljančene glave, koje tako malo mare za slavjanstvo, pače ga tako prisiru, da kad bi se sva pusta Slavja od Kineske zidine do ovih naſih brigovah sjedinila, one opet nebi k njoj pristale, van pod nagon. Evo do sad četiri pet tovarah listovah po Dalmacji razaſlo se, kojima naſa bracha Hervati i Slavonci ljubezno mole nas, da im ruku pruxamo, da im se bratinski odzivljemo, pak ſto cheſ viditi, gdikoji Taljaſi i potaljančenici izdrečili su oči na one poslanice, i zabacili ji, i potertnali, kao da su iz ciganske strane doſle. Neka se svak sad omiſlja ſta joſ imamo očekivati od takovih protivnikah, koji imaju sve kroz ruke, te najlakſe mogu neuku prostotu podvijati, i natirati kud god im se sljubi, i kakogod im u glavu zvekne. Vech su se stareſine opchine Splitske dosta ruxno a i smiſno izjavili priko taljanskoga Zadarskoga Lista. Ta oni neche ni da čuju za tu slogu s naſom brachom, a uz tu joſ krivo piſu, da je gotovo sva Dalmacja potaljančena, jedva jedvamice joſ se u kakvom niskom selu [illegible]rvatski govori, a i to tako, da nebi [illegible] ni [illegible], ni Slavonci, ni Serbi!! E. to je tako rečeno ja iz neznanosti, ja iz pakosti, jer kojegod iskren, i priuba naſemu jeziku viſt, i Dalmacju poznaje, mora ispoviditi da u Splitu neima deset kuchah u kojima se hervatski negovori, i da osobito po suvoj Dalmacji govori se tamam kao u Slavouiji, u Granici, u Banatu, u Serbiji, u Bosni, u Hercegovini, i t. d. Nego po besidama Taljaſah Splitskih čovik bi rekao, da je Dalmacja u srid Talje, i da che se sva hervatska xupa njima područna za njima osukati kao marva za čobanom, a nedovijajuchi se, da ta njihova ſuſkarija i davorija dugo nemoxe se rastezati, vech da oni moraju ako im se i neche za Slavjanstom texiti, i s njim čversto derxati se. Istina, sad niſta po zakonu nemoxemo ugovoriti s naſom brachom; ama zaſto ſutiti na toliko njihovo molenje, zaſto k Cesaru neodpraviti poslanike, i od njega povlastice neiskati, da se s njima pogadjamo, da kroz to naſu prirodnu naklonost ukaxemo? Dalmacja nije moguche da zastoji napose, niti je moguche taljanskim je lubardama oberlatiti; gledajmo, smatrajmo ſto je priličnije i pristupnije: osamnaest milionah kripkih Austrianskih Slavjanah iſtu nas, a to nije ſala; Taljani iſtu nas, a to je ſala, a na kraju moglo bi niſto i ſuſnuti, jera kad bi doſli mogli bi i otichi razbijene glave; Nimci nas iſtu, a to nije ſala, ama je neprilika, to ſto jedno gata nimačka glava, a drugo slavjanska. Šta bismo dakle? Jeda li moxemo odoliti Slavjanima koji svoje iſtu; je li poſteno i pametno da od sebe otiskujemo bratinske ponude, i da se od-

reçemo našega roda? — Taljanstvo mora od 15 Oxujka ove godine maknuti, puštati da ovo okoperçno hervatçe slobodno svaga, raste, ispravlja se; taljanstvo onda bi moglo vladati, kad bi pismenici naši šutili, kad bi oštroumni naši susidi na veliko çudo bezbrixno na nas pogledali, i chosali; kad bi ovom narodu i u napridak sve kao kroz maglu bivalo. Ele sve se sad priokreche, oçi otvoraju se, maglustina razilazi se, Slavja posvukuda nove mlazove baca, njezini junaçki sinovi glasovito prizivlju se i odzivlju, spavaçe razbudjivaju, linçine chuškaju. Je li moguche, da one verliçine, oni vidjeni i izgledni Splichani Hervati pravi, koji slatke i viteske hervatske pisme pivaju jutrom i veçerom, kroz koje spominju ljubav hervatsku, milinu naših divojakah, hrabrost naših junakah, slavu Kraljevicha Marka; je li moguche, reko, da se s narodnostju svojom neupoznaju, i da se dalje puštaju na tudjoj ruci ljuljati, i da za neprijateljima našega zaviçaja i obiçaja verljaju. Nikako, i niposto. Jošte malo vrimena, te che nesamo oni, nego i vas ostali ovi svit izvixbati šta se radi za njegovu srichu i slavu, i podpuno razabrati, da mu je diçnije i koristnije raditi o slogi s brachom susidnom, svoj starinski jezik braniti, hervatske staresine slušati, nego svijati se kao do sad okolo ljudih, koji ili mu neznaju po hervatski govoriti, ili tek znaju mu jezikom šušljikati i pripleskivati. A da je to blaxeno vrime blizu, navištuju nam videchi Obrovçani, Dubrovçani, Kotorani, Imochani, Makaranci, i t. d., koji su vech pamet u glavu sabrali, te znaju da svaka struka svojim skokom ide. Jošte, da se to blaxeno vrime pribli-xuje dokazuju nam mnogi pametni našinci, koji premda su po taljanski nàpitani i odgojeni, opet kao mudri, svojim su se oçima obsvidoçili, i sercem ositili, da je ovo Slavjanska osvojina, i nikad neche ona prisnaxiti dokle god se k Slavjanstvu nepristrani; a to su javno svojom rukom potverdili u br. 22 *Zore Dalmatinske*.

(*Sliditche.*)

A. Kuzmanich.

ŠTA SE TO DOGODI ŠTA LI CHE JOŠ BITI?

Dragi moji ljudi, bratjo, i priatelji!

(Prodaxenje v. b. 20, stra. 77.)

Još imamo i to kazati, da nam se više neche mistno staresinstvo namitati, nego che se svaka obchina za se upravljati, i svoje si staresinstvo sama izabirati, pak ako dobro nepogodi — novo si staresinstvo opet sastavljati. — Kakva je to muka i tuga bila kad bi nam od ozgor staresine poslali, koji nisu ništa znali, pijanice, kukavice, mitnjake, linçine, i t. d. pak smo mi to sve podnosit imali, a nismo smili ni tuxit — jer bi nas takia kao bunitelje — odurnike — nemirne i neposlušne ljude proglasili, i još pod zatvor metnuli. — Muke su to bile bratjo, velike muke, al smo morali terpit pak šutit — ako nismo xelili bit osramotjeni i pogerdjeni.

Svaka che si obchina iz medju sebe sama svoje staresinstvo izabirati. Selo che se skupiti, pak si izabrat sudca (kneza) i nekoliko staresina, koji che jim skupno i prisexnici biti. U varošima che se gradjani sakupiti pak si izmedju sebe gradjanski izbor, po velikochi varoša vechji ili manji broj gradjanah, izabrati, koji che u ime obchine sve uredjivati, i ima se smatrati kao zakonotvorna vlast; a za izveršujuchu vlast, izabrati che si staresinstvo i s' njim sudca to jest: Magistrat.

Buduch pako da puk, pri ovoj priliki, xeli i zahtiva, da mu se i dacie umale; a to moxe tako i biti, jer che sada više od sto hiljadah svakoverstnih sluxbenikah (oficialah, Beamterah) bezposlenih ostati, kojima se neche više za babinu dušu toliko novacah platjati; pak che se u mirno doba i vechji dio vojske odpustiti, tud che se dakle i mnogo manje trošiti, a mlogo manje i platjati; i od stanovnikah (jer nismo više podajnici) manje iztraxivati. — Al i pak *qui vult paccm paret bellum*, tko che mir, nek vojsku u prepravi ima — za to u mirno doba neche biti puno vojnikah, al za to valja da je svaki stanovnik — u vojniçkom znanju uputjen, da se od nepriateljskog napadànja obraniti moxe i zna. U ime toga je svaka derxava za se izprosila, da ima svoje " *narodno vojniçstvo* „ i da sve uredno vojniçstvo

u svojoj domovini zaderxaje, a svekoliko da se *ustavu* zakune. A to je vele vaxna stvar! — Vojnici bo su u svomu zaviçaju, pak che nastojiti da jim zaviçaj miran ostane, pak, ako bi se kakva lopovska nevira i naʃla, koja bi narod opet podjarmiti holivʃa vojnicima rekla: Pucajte na vaʃe zemljake, jer se nedadu podjarmiti; „ pucajte! “ — Onda bi domachi vojnici rekli: „ Govno ti gospodaru! nechemo u svoje domorodce da pucamo! “ — pak tko bi nam onda mogao nauditi?! — Bio bi svaki gospodar, gospodar u svojoj kuchi.

Ali jest lukava stvar bila, hajde ti metni u svaku derxavu inoderxavno vojniçstvo, a domache odpravi opet u drugu derxavu. — To je proizvelo merxnju medju narodima, to je jedan narod protiva drugomu pikalo, to je jednu derxavu s pomochju druge derxave pod uzdom derxalo; al toga nek viʃe nebude. Oni su lopovski velikaʃi koji su to tako naredjivali -- otiʃli do bojinih egedah bez traga!! — Vladaoc netrebuje vojnikah, da ga çuvaju, njega çuva virnost i ljubav njegovih pukovah, a vojniçstvo je samo za to, da u ime zemlje vladaocu sluxi, ako bi se kakvo zlo njemu, ili njegovim derxavama popritilo. —

I to je sada sve tako predrugojaçeno. Ima joʃ ʃtoʃta, ʃto smo si sada po carskom dovolenju pribavili, al se sve to protexe na gorireçene toçke; a to je najpoglavitija stvar, ʃto je sve sada bolje, i mlogo bolje nego ʃto je bilo; samo nam Boxe daj uzterpljenje, da u miru i bez svake smutnje i bune doçekamo da se sve i sva u svoj novi red postave. Za to je mir najbolji komu ga je Bog dao.

Iz svega ovoga vidi se, da nam je naʃ milostivi car viʃe dao, nego ʃto smo si ikada poxeliti mogli, za to budimo mirni i zahvalni, pak s' uzterpljenjem priçekajmo dok se sve naʃe xelje izpune, samo se u narodnom sdruxenju saberimo, iz svega se vidi -- da se samo narod jedan i isti sdruxiti mora, da bude nepobediv i stalan, mi Slavonci, Hervati, i Dalmatinci moramo po naʃima obiçajima i po naʃem materinskom jeziku skupa biti, budimo dakle sloxni i jedini, a dat che Bog, te che nam se joʃ i Bosnjaci, Serbi, Bugari, Banatjani i Baçvani pridruxiti, pak smo onda narod -- kakvih che narodah malo na svitu biti. —

Sloboda -- u svemu, dakle i u obchenom upotrebljenju naʃeg materinskog jezika, u izpovidanju vire, u izabiranju stareʃinah i poslanikah -- i t. d. obʃirna sloboda, al svakom narodu za sebe, nije slavjan slobodan -- ako mora nimaçki, magjarski ili talianski svoje poslove obavljati -- nego sve lipo i razgovetno, da sav puk razumie. *Sloboda.*

Jednakost u svemu, ʃto dakle hocheʃ da se tebi uçini, uçini ti i drugomu, ti hocheʃ tvoj jezik -- pusti svoj drugomu; -- ti se hocheʃ Bogu molit na tvoj naçin, pusti nek i to drugi na svoj naçin çini; -- ti xeliʃ da ti tvoj sud sudi -- daj nek i drugomu njegov -- svi smo pred sudom jednaki; nejma viʃe baʃka suda za sluxbenike, (officiale) a drugog za gradjane i seljake, svima je jedan sud, svi smo pred sudom jednaki, za poslanika se moxe izabrat prosti seljanin -- nemora biti plemenitaʃ, svi bo smo jednaki -- svi jednako platjamo -- svi jednu pravicu imamo. *Jednakost.*

Bratstvo medjusebno i sa svima ostalima, moxemo biti sa svima narodim bratja, moxemo biti jednaki -- ali srodni nikada, za to nek se priljubljuje srodni narod srodnom narodu -- bratja budimo svima; Ali mi sami medju sobom budimo jedini i rodjena bratja! — *& portæ inferi non prævalebunt contra nos!* —

Bog xivio naʃeg dobrog i milostivog otca i vladaoca FERDINANDA koji nas je tako osrechio, tako oblaxenio, na mnoga lita! —

Puno mi je serdce, joʃ bi imao mnogo pisat, al za sada nek bude dosta; eto tako sada, koji niste znali, znate ʃta se je dogodilo, i ʃto imamo sada çekati! Bog s' vami! i s' Bogom mi ostajte! pak çekajte dok vam opet ʃtogod objavim, ako urednik Dalmatinske Zore bude bio çovik, i uzhtie sve ʃtampati, sada mu barem cenzura nesmeta !!!

I. A. Berlich.

Evo dvi pisme od gospodina Marinice Giorgjicha Dubrovçanina, za koje je u Dubrovniku sastavljen i osobiti napjev od gospodina likara Lepeʃa.

Piesma Dubrovačka.

Dubrovniçe, et' je sade
Vrjeme, na noge ustan;
Oj ustani, slavni grade,
Na polje si i ti zvan.
Hodmo, hodmo, ko che prije
Gde se slavski barjak vije.
Tam gdi kupe se na çete
Naʃa slavska bratja sva,
Hodmo ispuniti zavjete,
Slavjan gerli Slavjana. Hodmo i t.d.
Dubrovaçka ova kraina
Uska nam je u napredi,
Svud je nami domovina
Gde se slavski besedi. Hodmo i t.d.
Na polju smo mi çekani,
Dubrovniçe, ʃta si stò ?
Çekaju nas svi Slavjani,
Bog ih mili pomogo! Hodmo i t.d.
U oruxju svi su svjetli
Pod narodnim stjegom svi:
Tudjinski su jaram smetli,
Slobodni su Slavjani. Hodmo i t. d.
Hercegovina i Bosna
Joʃt samo one cvile, vaj!
Al che spahia ponosna
Skoro pasti... Boxe daj! Hodmo i t.d.
Bog ubio tko se srami
Slavjanskoga imena!
Inog nije pod zvjezdami
Do naʃeg uzviʃena. Hodmo i t.d.

Narodna Straxa Dubrovaçka.

Dievojçicam.

Izidite na prozore,
Dubrovkinje mlade,
Izidite naʃe zore
Na prozore sade.
Pod prozor vam vojska hodi,
Sve mladci izbrani:
Ljubite ih u slobodi,
Svi su Dubrovçani.
Svaki junak çim postupa
K' vami oberche glavu,
Svakom serce u persim lupa
Za vas i za slavu.
Spravite im, o jabuke
Lovore zelene,
I kokarde za klobuke.
Bjele i rumene.
Nek svjet vidi ljepu diku
Naʃe krainice.
I kakvo je u Dubrovniku
Djevojaka lice. —
U ime Boga i Svetog Vlaha,
Pjevajuchi pojke,
Udarimo svi bez straha,
Paze nas djevojke
Sluga biti vazda neche
Slavna ova kraina;
Ni djevojke naʃe veche
Ljubiti tudjina.

MOGUCHSTVO OBIÇAJA? *)

U veliko druxestvo
Krasno je pisato
Da svaki uxiva
Svoje obiçaje:
A miran s' dobrima
Rado se gerle!
Sterpljivi dobiju
Narav od zloçesta!!!
Ovu su oruxje
Pravoga djela,
Za ne izgubiti
Ljepe obiçaje!
Svakom je blago,
Uxivati svoje
Kakvi su da su
Nama su ugodni:
Viʃe nam draxje
Neg prestolni grad!
Ja bi joʃ reko
Da se sjedinimo
Skladno i ljubjeno
Brez licemjere:
Ma svaka na mjesto
Za ravnomjere!

A. Guta Splichanin

*) *Svako lice, koji bezumno stupa, kvariti zdrave obiçaje, i nedovoljiti opchinu, onaj nije dostojan pod nikakvom cinom imati ime u druʃtvu.* *A. G.*

POPRAVKA.

Na str. 83 *br.* 21 *k imenu i prizimenu g. Josipa Maricha krivo je dodata pridivka* Kurçulin; *on se nije nikad tako zvao niti podpisivao*

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatelivlastnici

BROJ 25. — **V. GODINA**

NA 20 LIPNJA — **1848.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

UMIŠTJENJE ILI *INŠTALACIA* SVITLOGA BANA

Josipa Jelaçicha.

Veseli se slovinska zemljo! plodna majko hrabrenih junakah veseli se i raduj se, jer te je danas tvoje ogrijalo sunce, a kerv puljkajucha dice tvoje zaxarena xarom sinovske ljubavi zakipila je u xilah naſih kao boxanstvenim plamenom nove snage i istine. Vedro naſe nebo, xarko ovo sunce, glavni ovaj i sritni grad trojedne kraljevine svidok su, kako smo mi danas pokazali, da smo sinovi jedne majke Slave, da nas nerazluçuje ni vira, ni odilo, nego da sve osobe jedna oduſevljava duſa, da sva serca jedna xexe ljubav, da sva lica jedna oxivljava radost. Od ranoga jutra ulice naſe bile su dubokom napunjene bratjom naſom svakog staliſa i odila, koji su poſli iz dalekih i blixjih krajevah, da se nagledaju ove nove zvizde naſeg preporodjenja i prave slobode, ove dike imena hervatskoga i virnog sina slovinske svoje majke.

Bilo je vech unaprid odluçeno, da se sva gospoda zastupnici i velikaſi a i ini narod sabere u kazaliſtnu dvoranu, te da tu najstariji veliki xupan sidnicu otvori, i iz nje odbor poſalje, da svitluga i ljubljenoga naſega bana Josipa Jellaçicha u svome obiçnom prebivaliſtu pohodi, pozdravi i u istu dvoranu dovede, da tamo svoju zakletvu poloxi. Ali je ta inaçe prostrana dvorana bila tisna za toliki narod, siromaſna za toli velelipni prizor. Širiji i veliçanstveniji morao je biti hram, da primi toliku radost, koja je obuzimala sve od nejakoga diteta do sidoglavog starca. Pred licem ciloga naroda, pod vedrim nebom, na xarkome suncu morao se je izverſiti taj veliki çin, koi se ima smatrati kao korak na vrata slavne i sritne buduchnosti, koja su nam se, ako Bog da, danaſnjim danom zbilja i otvorila. Za tu sverhu bi odreçena piaca svete Katarine. Od derxavne kuche do iste piace namiſtjene su bile s obe strane ulicah vojska i narodna straxa. Pred cerkvenimi vrati sakupili su se velikaſi, veche svetjenstvo i poslanici naroda, akademiçka ih je çeta okruxivala, a nebrojena mnoxina puka okolo se sgernula, ne iz ljubopitnosti, nego iz neodoljive ljubavi prama svome banu i otaçbini, koju mi nikako od njega i od nas razluçiti nesmiemo i nemoxemo, i koja se je danas u njemu digla i rekla " ja sam slobodna mati slobodnih sinovah, a tko neviruje, neka dodje i pokuſa jel istinu velim! „ Sve je bilo pripravno, da se zapoçme najznamenitija sveçanost, koju je moxebiti igdi jugoslavjanska majka vidila. Samo jedna je osoba falila, koja pod poſtovanom sidinom krije mlado i çisto od preduda serce, visoku duſu i xarku ljubav za svojim milim rodom i dragom otaçbinom, Josip Rajaçich novo izabrati iztoçne cerkve patriarh, koi je bio oprediljen da umisti (inſtalira) svog imenjaka na banski stolac.

Ranim jutrom bio se je raznio neugodni

glas, da je vridni i ljubljeni nam starac bolestan i nemochan, te da neche mochi doch, da izpuni ʃto smo mi svi iz dubokog serca xelili: nu narod se je hotio uviriti je li tako, te na predlog g. Antuna Nimçicha Gostovinskoga predsidnik sidnice g. Mirko Lentulaj, izabrani vel. xupan varaʃdinske xupanije izaʃla jedna Deputatia od najuglednijih çlanovah pod çeoniçtvom presvitloga gospodina biskupa Josipa Srota, koja bi se uvirila o stanju zdravlja ljubljenoga nam starca i umolila ga xarko, da, ako mu i njegove sile dopuʃtaju, dodje izverʃiti ono, ʃto smo mi tako jednoduʃno zakljuçili i toli xivo u sercih naʃih gojili, naime, da kao najvecha glava svetjenstva u derxavi naʃoj, umisti naʃeg najvechega kako junaka, tako i rodoljuba na ono najdiçnije misto, koje mu mi medju nami moxemo dati, to jest, na prastari banski stolac. Deputacia ode i povrati se malo posli, te izvisti sidnicu i narod, da je svetejʃi g. Patriarh zaisto nemochan, nu da zadovolji toli vruchoj xelji svoje bratje, da che dochi za kratko u njihovo krilo, kao ʃto malo zatim i dodje, a mi ga radostnim uzklikom pozdravismo i primismo.

Posli toga gori reçeni gospodin predsidnik Mirko Lentulaj dade çitati vlastitom rukom kralja podpisano naimenovanje i to u latinskom izvorniku (originalu), kojim imenuje naʃeg Jelaçicha banom trojedne kraljevine i koje ovako glasi:

„Ferdinand itd. Çastni, poʃtovani itd. Buduch da smo çast bana kraljevinah Naʃih Dalmacie, Hervatske i Slavonie, izpraxnjenu ostavkom velm. grofa Franje Hallera, milostivno podilili Naʃemu virnomu i milomu baronu Josipu Jelaçichu, u Naʃoj c. kr. vojsci pukovniku, na obilni dokaz Naʃe kraljevske naklonosti, koju zahtivaju zasluge njegove osobite i znamenite sluxbe, i naʃe kraljevsko zvanje, smirajuche samo na obche derxave dobro i korist, i ujedno ga na çast Naʃega general-majora uzvisili i çastju pravoga tajnoga savitnika ukrasili: zato to vaʃim virnostim ovime javljamo i milostivno zapovidamo, da nepropustite reçenoga barona Josipa Jelaçicha, za kojega umiʃtjenje u nazoçnosti vaʃih virnostih osobito smo odredili Naʃega takodjer virnoga, Nam iskreno miloga, çastnoga Jurja Haulika, zagrebaçkoga biskupa, za pravog i zakonitog reçenih kraljevinah bana priznati, duxnu mu çast izkazivati, u svih na bansko zvanje spadajuchih stvarih i poslovih njemu posluʃni i podloxni biti, i o svestranom promicanju obchega blagostanja i previʃnje sluxbe zajedno vichati, pomnjivo ga pomagati i sveudilj se s njim savitovati. Koji u ostalom itd. Dato u Beçu 23 oxujka 1848. Ferdinand m. p. Ladislav Szögyeny. “

Kako je ovo pismo bilo primljeno, svaki koi poznaje ljubav naroda hervatskoga prama svome banu Jelaçichu, i banovu odatnost i priverxenost prama svome narodu i xelju za njegovom srechom i blagostanjem, moxe si lahko misliti. Zatim predsidnik naimenova po starome obiçaju tri odbora, jedan pod çeoniçtvom presv. pakraçkoga vladike Kragujevicha, drugi pod çeoniçtvom presv. g. karlovaçkog vladike Eugenija Joannovicha, tretji napokon pod çeoniçtvom presv. g. Mirka Oxegovicha, biskupa senjskoga, koja tri odbora pojdoʃe preuz. g. banu, da ga medju narod dovedu.

Zatim predloxi g. Smendrovac, grada Karlovca poslanik, da bi se preuzv. g. ban imenovao takodjer od naroda, kome to pravo pripada, kapetanom iliti vojvodom naʃih triuh kraljevinah. Cila skupʃtina kao jedan çovik jednim glasom odobri predlog i naimenova svog bana za svog vojvodu, koi che nam, ako Bog da na skoro, da obranimo sebe i da uvedemo u xivot u pravome evangjelskome smislu te svete riçi “ sloboda, jednakost i bratinstvo „ i tribovati. Pervi odbor dobi nalog od naroda, da izvisti preuzv. g. bana, kako mu je narod tu çast podilio.

Kad se ti odbori odputiʃe put banskog prebivaliʃta, g. doktor Gaj predloxi narodu, da buduch je prabiljexnik (protonotar) neobhodne potriboche, a prabiljexnika Nik. Mikʃicha ovdi nije, (koi i onako nije rodu svome viran), neka se dakle drugi prabiljexnik izabere. Predlog se jednoduʃno primi, te bez ikakvih prepirkah bi izabrat za prabiljexnika gospodin Fr. Xigrovich, vel. biljexnik krixevaçke xupanie.

Sve çeka a nemoxe od radosti da doçeka xeljnog ljubimca; nu napokon gromki « xivio » zaori pred banskom kuchom, te se razlexe od jednoga kraja varoʃi do drugoga; miloglasne muzike na viʃe stranah udare u sladko sviranje narodnih komadah, pucnjava topovah germi i odjekuje, a naʃa dika eto ide medju svoj narod, da mu poloxi u krilo zakletvu svoje virnosti prama kralju

i narodu svome, za kojeg che xiviti i umriti, da mu kaxe ʃta mu serdce tvara, i da çuje ʃto narod xeli. Ko da izreçe radost i veselje naroda, kad ugleda svoga bana u velelipnome i krasnome narodnome odilu, kad ugleda najslavniju glavu, koju dosad imadosmo i o kojoj visi spasenje, sriecha i blagostanje ciloga jugoslavjanstva, a ako ti budeʃ hotio o pravedni boxe joʃ i nadalje ti che se dari prostriti? Ah çasove smo mi danas proxivili, koje malo koi doxivi, koje mi duboko chutismo, ali opisati nemogosmo.

(*Sliditche.*)

DALMACII USTAVNOJ! *)

Çujeʃli zemljo, junakah mati,
  Dihucheg' vika zvono kucati?!..
Çuje li trublju midenih grudih,
  S' kojom te Novi iza sna budi?!..
Nuder se preni!... pozdravi Zoru,
  Koja ti jurve veseli goru,
Kakono duglja rumena, bila,
  Kad ti pomoli nebeska krila —
Arkandjel smerti, osvet' i kervi,
  Prisich joj stope naglo nevervi;
Ona zabili, maglina gine,
  A zlobno oko u jamu rine. —
Xalostna duha, xalostno çelo,
  Daklem nekaxi vech neveselo!..
Okove sruʃi, slobodno siva,
  Kô zrak nebeski, kô vatra xiva!.. —
Podavne slave nad tobom vije,
  Orugva joʃte, kakono prije;
Menfi i Kleo' poznaʃe koje,
  S' glavicam rimskim pristraʃne boje —
Divna tihocha aera tvoga,
  Gerçkog nezlobi nit Lacmanskoga:
U nidru vatre negojiʃ vrila,
  Ali je vatra sinovah t' sila!..
Biaʃe lavi, kunjaju sada;
  Zar se probudit neche nikada?!
Probudiche se i pisme tvoje,
  Štono u nuglu serca ti stoje,
Kakono ugljen lugom zasuti,
  Kakono plamen cripjom zaduhti!...
Kaxi im polja slave t' i dike,
  Nepriateljom tuge velike,
Na kojim koplja bliʃte s' i sada,
  Vatrenih konjah jataʃce pada.
Lovorom slave kose si kiti,
  Rimskim çelnikom jednom saviti: —
Reʃi ji onim, spomene mile,
  Hrabrio ʃto je Mletaçke sile;
A na pameti lovor ti bio,
  Slavjanske sine ʃto je kitio,
Naçelnik kadno pristraʃni svitu,
  Pervaʃnje slave izgubi kitu —
Visoke jele turi sa gorah,
  Neka zajidre put sinjeg mora,
Kercate blaga zemaljah tvojih,
  Koje u nidru obilno goji':
Obrana tvoja druge nek budu,
  Štonoche rigat jabuku hudu,
Vridnosti koje jednom su bile,
  I sad svidoçe Atinske vile,
Kadno brez praha i brez olova,
  Biʃe Aguʃtu dobit gotova. —
Ako t' za slave nehaju ini,
  Nek ji poznadu barem ti sini;
Iz tmninah daklem vadi ji sada,
  Nek se po njima porod ti vlada! —
Spomen' se dobro!.. da sunce isto,
  Kadno uzhodi uz berdo çisto,
Pozdravlja mista pervaʃnje slave,
  Po koj' se svitle sinovah t' glave;
A kada na te oberne oçi,
  Iz njih mu suza od mila skoçi;
Zaʃtobo vidi sinove tvoje,
  Da u plandiʃtu drimljuchi stoje!!...

*) *G. L. Giurich talianski pripivao, a M. Ivichevich na hervatsku prosto priveo — Ko zna bolje ʃiroko mu polje!..* —

PISMO PRIJATELJU!

Sad' sam tek poznao silu riçih tvoih mili priatelju moj! Kad sam se iz izkustva uvjerio, da u istinu nema çoviku sladjeg chuchenja od onog, kad se posli dugog otsutstva opet povrati

u misto ono gdi je pervi put bili ovaj svit ugledao, gdi je slobodni zrak uxivati poçeo, i gdi je velim sisao u mliku materinom ljubav i slast k' narodnosti svojoj, koja poſtenome çoviku draga mora biti kao i sami xivot! Tako sam ti i ja pobro moj! te slasti milinu ochutio, kad sam proſleg miseca julija — sa dragom sestrom mojom Marom — bez da se hvalim, od svioh dobrih poſtovanom udovicom na dervenome konju, parnom silom tjeranome, iz Zadra krenuvſi se posli dvodnevnog putovanja zdravo u Split prispio. Iskercavſi se udjemo u grad, i proſavſi kroz glavne ulice, da vidiſ çuda; upazimo mnoxestvo sirotinje, kojoj na licu tuga i xalost napisana stojaſe; kao van sebe u duboke misli zadubljen, iſao sam s milom sestricom mojom, nikog negledajuchi; kad ona prisiçe muçanje i reçe mi: ſta je ovo brate, od kad tolika sirotinja, kakove nikad u Splitu nebiaſe; istina da je tome uzrok ponjeſto i slaba ovogodiſnja litina, ali ja derxim, da ova xalost ima svoj korjen u slaboj *Upravi*! Ta ja se sicham, da je i pre bilo merſavih godinah, ali ovog jada nigda nevidjaſe se; jer tergovina tadaj cvitaſe i svaki blagoslov medju ljudma bijaſe; no tverdo je ufanje, da che se Bog smilovati na nas, i smeſche duſmane, koji su do sad radili o zlu, i stvari u napredak bolji izgled dobiti hochedu, i da che se mnogim oskudieama, i svakom zlu doskoçiti — Posli neg smo se malo odmorili, pervi nam je posao bio pohoditi misto, gdi kosti dobrog naſeg roditelja Teodora poçivaju, kojeg je andjelski duh god. 1811 — u ono blaxeno misto odletio, gdi zlobne ljudske zavisti perst nedosixe. Tuj u cerkvi preblaxene Majke Boxije od Poiſana, po kerſchanskoj duxnosti i sinovskoj blagodarnosti vruçnu molitvu tajno oçitasmo, za njegovo vjeçno spasenje duſe. I sutradan oprostivſi se sa mnom nikad nezaboravljena sestra moja, krene se na istome parabrodu put Dubrovnika. Ah! tuxna i ucviljena preuuxdena je bila ostaviti svoj dom radi neprestanog neboxtva zuluma njezinog sina!!! Neblagodaran Bogu, svojim roditeljma i proça.... cerna bitiche njegova uspomena do sudjega dana! — A ja xeljechi joj sretan put, i dugo od Boga zdravlje, ostanem u Splitu radi pravde tebi poznate, kojoj za dugih devet godinah joſ kraja nevidim; eto brate kakò ljudi moradu propasti zbog nevaljale zakono-uprave!! Nemogu da ti ovom prilikom neiskaxem bolju cerku mog nad hladnoſchu glede stvari prevelike cine, koja zasjeca u najvechu svetinju naſu, a ta ti je dragi pobro moj! A sichaſ li se prijatelju, onog doba, kad bi svaki za smertni grjeh derxao neznati svog materinskog jezika; a na suprot danas çini im se dika. No ovakovi odpadnici, ili bolje da reçem izdajice zabaciſe svoj milozvuçni jezik, a prigerliſe tudji; pak ſto je smjeha dostojno, svoj zaboraviſe a tudji nenauçiſe, te tako niti su jedno, niti drugo; neg postadoſe izrodçad; oj xalosti preduboke, nipoſto prebolit nemogu. No sad brate mili razsudi, i Slavjani, koji pod Turskim jarmom stenju, saçuvaſe podpuno i svoj jezik, i svoju narodnost; a naſi u Dalmacii, ghi ih niko nije nagonio, svojevoljno svega toga odrekoſe se. Zar neche tako uvik biti, otvoriche ljudi oçi kako im se mrjena (biona) ukloni sa oçiju. Ele ja velim: da, ko se odriçe majke svoje, taj nije blagodaran sin; ko se stidi majke svoje, toga i ona prezire; ko nemari za narodnost svoju, taj nezasluxuje da se slobodnim çovikom naziva; kamo sricha da viſe çitaju narodne listove i vatrene çlanke bave se pisati, koje na sebi nose javni peçat xarkog rodoljubija, te ti drugim duhom disali, pak nebi bulaznili kao onaj iz Beça u broju 39 — Novinah Zadarskih, koi veli da bi se radije nazvao Dalmata italian, neg Dalmata Slavianin!!

Ovo ti javljam zaſto ſto sam ti pri rastanku obechao sestri mojoj pisati, a obechanje ja derxim, kao dug, za to moju riç hochu da i oderxim.

Sad s Bogom, pozdravi sve znance i prijatelje.

Tvoj do groba

A. Guta Splichanin

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelvlastnici

BROJ 26. — NA 27 LIPNJA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA — 1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Zastupnici hervatskog i slavonskog naroda bratji svojoj dalmatinskoj.

Mila nada vas na sadaſnjem saboru naſem pozdraviti i ogerliti mochi — oteta nam je — ni ste nas posetili!

Mila bratjo! Kao narod, koi za slobodom texi, kao narod, u kojeg xilah ista kerv teçe, kao narod, koi ne samo po historii i po zemaljskom svom poloxaju, nu i po samim zakonima ciloviti je dio domovine naſe, — nemoxete, da ste i na dalje od nas, mile vaſe bratje hervatsko-slavonske, odtudjeni.

Posetili su nas bratja Česi, posetili su nas bratja naſa prekodunavski Serblji, posetili su nas Slovenci; a vi bratjo Dalmatinci, vi izvor i kolivka naſeg naroda, narodnosti i izobraxenosti naſe narodne, vi, koji po zakonima utverdjenim zakletvom kraljevskom k naſem jedinstvu pripadate, mogli ste i sada joſ, gdi trublja bratinstva i slobode jur po çitavoj Europi zaori, udaljeni ostati?

Silna to mora biti moch, koja narodni vaſ duh tako ugnjetava, da brat brata ostavlja; — al silnia je moch vika ovog! upotribite ga i skerſite verige, koje duſevni vaſ xivot tako nemilo uvridjuju.

Sva naſa slava, sva naſa obcha sricha sastoji se u bratinskom savezu trojedne kraljevine, u savezu slavjanskih austrianskih narodah; — hitrite dakle u kolo naſe! mi vas pozivamo i uviravamo, da od sloge slavjanskih narodah u austrianskoj monarhii ne samo buduchnost naſa, i vaſa, veeh i buduchnost obstojanja celokupnosti austrianskih derxavah zavisi.

Iz saborske sednice trojedne kraljevine dana 10 lipnja 1848. u Zagrebu derxane. *)

Mojsije Georgijevich, l. r.
biljexnih saborski.

---

*) *Brachi naſoj Hervatima i Slavoncima ovo je verlo dobro poznato, da Dalmacja k Cesarovini Austrianskoj pripada, i da ona nemoxe se od nje otergnuti bez Cesarove povlastice. Kad naſi poslanici dodju na sabor u Beç, onda neka se Hervatski i Slavonski poslanici s njima o tomu poslu dogovoraju, i dogovore.*

UMIŠTJENJE ILI *INŠTALACIA* SVITLOGA BANA

Josipa Jelaçicha.

(*Produxenje v. b. 25, stra.* 97)

Kad preuzv. g. ban stupi na zaçelje stola, otvori sidnicu i pozdravi narod kratkim nu serdaçnim slovom, kao sto slidi:

» Ponosio sam se uvik i radovao, ſto me je hervatska majka u hervatskoj domovini rodila; — nu zora slastih xivota moga tek onda mi svanu,

kad me je mili glas naroda u sridinu svoju kao bana pozvao, i najmilostivnii vladalac naſ sritnuvſi se sa xeljom naroda za bana naimenovao.

Nije mene usrichilo odlikovanje, ſto mi je tako sjajna çast u dio pala, ne, ne — mene je usrichilo povirenje naroda, mene je usrichila slast, da je narodu narodni ban podiljen. —

Evo sam, mili narode! duſom i tilom tvoj ban, primi me u bratinski naruçaj tvoj, i budi uviren, da chu jedino za domovinu i kralja xiviti i umriti.

Podiljenje çasti moje objavio sam jurve tebi narode! sada molim, da se takovo ovdi u skupſtini narodnoj proglasi, i da se ja ovdi, ſto jedva çekam, narodu i kralju zakunem. »

Sad se postavi razpelo i dvi goreche sviche pred svitlog bana, koi digne tri persta u vis i za svet. Patriarhom izreçe slidechu prisegu:

» Ja Josip Jelaçich, ban kraljevinah Dalmacie, Hervatske i Slavonie, prisixem na xivoga Boga, blaxenu divu Bogorodicu Mariu i sve svete i izabrate boxje, te tverdu viru zadajem i obechajem prejasnome, premochnome i nepredobitnome principu Ferdinandu I., caru od Austrie, od Ungarie, Çeske, ovoga imena 5., Dalmacie, Hervatske i Slavonie itd. kralju apostolskomu naslidnome derxave principu i gospodinu, gospodinu naſemu premilostivomu: da chu njegovomu posvechenomu carsko-kraljevskomu veliçanstvu vazda viran, posluſan i odan biti, njegovih baſtinikah i naslidnikah çast, dostojanstvo i korist vazda paziti i promicat nastojati, ſtetu pak po moguchnosti odvratjati. U ostalom za njegovim veliçanstvom hochu po svetoj duxnosti mojoj kao iskreni domovine ove sin i kraljevinah Dalmacie, Hervatske i Slavonie ban, ove kraljevine i vas narod, koi u njih prebiva, u njegovoj slobodi i njegovih pravicah, zatim ustav zemaljah ovih, kao ſto i moram, u svakoj prilici bez ikakvoga obzira proti svakom nasilju, nepravdi, i uvridi, i proti svakom nepriatelju kripko braniti, ſtitit, i çuvati. Izvan toga chu zakone derxavne obderxavati i svim, koji bi preda mnom pravdu traxili, kao i u svakom poslu koi che na moju duxnost spadati, negledechi na osobu, bogata i siromaka, kao ni na razliku staliſa ili vire, i zametnuvſi molbe, mite (darove), nagnutje, strah, merxnju, ljubav i dopadnutje, kako po Bogu i pravdi njegovoj pronadjem, da çiniti moram, pravedan i istinit sud i po moguchnosti mojoj uçiniti, i kako ſto sada nijednomu tajnomu druxtvu ili pobratimstvu niti medju granicama derxavah njegovoga carskog veliçanstva, niti izvan njih nepripadam tako niti od sada u buduche u kakovogod takovo tajno druxtvo pod kojomgod izlikom upustiti se nechu — tako mi Bog pomogao, blaxena diva Maria i svi sveti i izabrani boxji! »

Çim se zakletva doverſi svitli ban bi triput u vis dignut, a od gospojah s blixnjih prozorah cvitjem obasut, uz neizkazano veselje naroda.

Poſto se radost malko utaxi, predstavi se umiſleni naſ ban svomu narodu slidechim krasnim govorom, koi je u njegovih junaçkih ustih joſ toliko krasote zadobio:

» U ovoj prisegi izraxena su sva oduſenja moja prama kralju i vama vridnim diçnog naroda zastupnikom, i po vami pram çitavom narodu. Sveta su meni prisegom postala odnoſenja ova, ali sveta su mi bila i biti che mi uvik po sladkom i virnom chutjenju, koje neugasivo gojim za domovinu moju.

Sveobche blago noviog vrimena: sloboda, prispila je i za naſu domovinu.

Çim da vam javim veselje, radost, da reknem razkoſ serdca moga, ſto je baſ meni sricha ta u dio pala, da vam mogu kao zastupnikom naroda pervi navistiti riç od slobode?

Domovina naſa imala je junaçkih i slavnih banovah, priposnala je to dogodovſtina, — priposnajem to isto i ja — nu da li je ikoi ban bio sritnii od mene? o tome dvojim, jerbo sam ja u izkazanoj mi ljubavi od naroda moga od najsritniih — sritnii! —

Evo bratjo! sloboda postala je istinom, i da je vech svojina naſa, tko moxe sumnjati? — Ta vi ste dokaz xivi, vi znak çversti, ovog blaga boxanskog. —

Slobode glas sakupi ovdi zastupnike naroda, ko ſto moxebiti nikad pradidovi vaſi sakupljeni bili nisu. —

Niste vi viſe ovdi zastupnici samo vaſi, niste branitelji poveljenih staliſah, ne — vi ste slobodni muxevi, slobodni zastupnici slobodnog i diçnog naroda.

Isti onaj glas od slobode pozva i vas zastupnike junaçke krajine naſe: — zdravi bili u kolu virne bratje svoje, — blagoslov vam bio od svemoguchega Boga! Neka vas i nas vodi zajedno brat-

ski skopçane, da zadachu naſu sritno razreſimo za domovinu naſu.

Nesta vrimenah onih, u kih ste nas vi sami branili silnom svojom desnicom, sad smo i mi branitelji i mi çuvari, i neka dodje pogibel, sav che bit narod jedna ruka, jedno serdce, i jedan golemi nepobedjivi junak, u vrime pako blagog mira nasladjivat chemo se uxivanjem jednakih derxavljanskih pravah.

Zadacha naſa jest veliçanstvena: ako ju viſto razriſimo, uçinit chemo narodu naſemu çast i slavu.

Stermenita staza vodi k cilju tomu, ali makar joſ tako gorka i texka bila, mi moramo da njom udarimo, za da çast i slavu naroda uzdignemo, jerbo upravo u tom stoji saderxaj sviuh svojstvah, koja naznaçuju glavne bilige sastojanja narodnoga. — Zato ste ovdi sakupljeni, — savitujte! — al pozorno i sa svom serdca i uma snagom, — jer budite uvireni, da od riſenja sadaſnjih naſih okolnostih zajedno i buduchnost naſa zavisi.

Odnoſenje naſe pram milostivnom i dobrom kralju naſem, i visokoj obiteli njegovoj, — zatim razmirje medju Ugarskom i nami glavni su kano xivlji narodnog i politiçkog xivota naſega.

Bratjo! nepokoleba ... neporuſiva virnost pram kralju naſemu kripost je, koja je od vika narodu naſemu prirodjena — kripost virnosti ove i nas odusava, — pridajmo bratjo krasnoj poslovici sadaſnjeg vika » sloboda, jednakost i bratimstvo « zlatom pisane i u serdce ukorenjene riçi: virnost vladaocu naſem! »

Odnoſenje naſe pram Ugarskoj ima tri strane, naime: kako biaſe prie, kako stoji sada, i kako da bude u buduche.

Kako biaſe, to spada u dogodovſtinu, kako da bude u buduche, posao je sabora naſega, i zato niti nemogu, niti nechu, da u tom obziru obſirnie govorim, i da se s mojim osobnim mnenjem predpostavljam pretresivanju saborskom; ali buduchi da je po xeljah naroda, koje su i moje xelje, savez sa krunom ugarskom izreçen, koja kruna jest i naſe domovine kruna, jer ukraſuje glave onih kraljevah, koji su vladali i vladaju nad hervatskom, slavonskom i dalmatinskom zemljom: — zato duxan sam vas pozvati, i opomenuti, da glede naſih odnoſenjah naprama Magjarom takova si uzmemo naçela, uslid kojih uzderxat che se savez s reçenom krunom ugarskom, tim vendar naçinom, da jednakost pravah i slobodno razvijanje narodnosti svim narodom, koji xivu pod ugarskom krunom, prosto i nezapriçeno ostane.

Ali bratjo! nechemo mi mertvomu samo zlatu od krune privezani biti, — on, koi krunu nosi, neka bude xivi uvit saveza toga, — i zato hochemo, da u buduche savez taj samo tako traje, da kruna ugarska skopçana ostane sa visokom dinastiom naſom u smislu sankcie pragmatiçke.

Ustanovljenje naſeg razmirja pram Ugarskoj opredilit che nam pravac za pretresivanja naſa saborska, ne samo u smislu zakonotvornom, nego takodjer i u obziru unutarnjeg upravljanja naſeg. —

Bratjo! na temelju slobode, jednakosti i bratinstva osnivaju se i imadu se osnivati sva odnoſenja medju vladom i narodom, medju derxavom i derxavom, medju narodom i narodom, — to zahtiva silni duh vrimena, u kome poviçnost k saverſenosti texi.

Na ovaj temelj stavit chemo i mi naſe odnoſenje prama Magjarom, jerbo nemoxemo uvik proti njima neprialetjski oboruxani stajati — osamstogodiſnji bratski i susidni savez jamçi nam zato, da chemo vladajuche medju nama razpre prialeljskom rukom urediti mochi.

U nesritnom ipak sluçaju onom, ako bi se Magjari proti nami i naſim suplemenikom u Ugarskoj i nadalje ne kao bratja vech kao potlaçitelji ukazali, neka znadu, da smo pripravni njima s maçem u ruci dokazati, da je jur izteklo vrime, da jedan narod nad drugim gospoduje, derxech se riçiuh diçnog domovine naſe bana Ivana Erdödia: » Regnum Regno non praescribit leges. «

Na stranu dakle sa samosiljem Magjarah — mi ga nismo priznali prie 15 oxujka, — a posli oxujskog prevrata slomili smo ga i uniſtili, — i time u sadaſnji nas poloxaj proti Magjarom doſli.

Proti njihovom gospodovanju znat chemo se i nadalje osigurati, — i buduch da se mi moxemo samo takovoj vladi podloxiti, koja polag glavnih naçelah starodavnog ustava naſeg nas upravlja u suglasju kraljevske mochi, — zato niti smo se hotili, niti smo se mogli sadaſnjoj magjarskoj vladi podçiniti, jer ova ne samo da nestoji u nikakvom zakonitom odnoſenju s vlastju kraljevskom, vech je sasvime kralja od sebe svojvoljno zavisnog uçinila, ter tako naçelo monarhiçko u temelju uzdermala.

Nechu se ja u pretresivanje proti osobi mojoj i meni povirenih derxavnih oblastih nezakonito izaslane komisie obſirno upuſtati. — nehajem ja za ona sumnjiçenja, kao da smo proti kralju, proti cilokupnosti po sanktii pragmatiçkoj sjedinjenih derxavah çitave monarhie, i da vas i kralja sivernom kolosu izdati namiravam: to su stare pisme, koje ja kao gole svitu poznate laxi od nas odbijam, — naſi çini che za nas govoriti.

Što se pako tiçe sumnjiçenja panslavistiçkih naſih texenjah, hochemo oçito izpovidititi, da se sva sympathia i ljubav pram suplemenikom naſim slavjanskim protexe jedino na *narode*, nipoſto pako na *vlade* njihove, jerbo u toj sveobchoj uzajamnoj ljubavi nalazimo najjaçje jamstvo narodnog xivota naſeg.

Zakone, koje su stališi i redovi na minulom saboru ugarskom i pridruxenih kraljevinah učinili, i koja che bivši naši slave vridni poklisari predložiti, ostavljam pretresivanju sakupljenih ovdi zastupnikah narodnih.

Jedno je što momo serdcu bolest zadaje, to, što bratju našu Dalmatince u sridini našoj nevidimo: nu nadam se u rodoljublje njihovo, jer ista kerv i u njihovih xilah teče, da che svu snagu svoju upotribiti, da se starodavni savez naš, koi sada samo po naslovu obstoji, u istinu pretvori.

Napominjem vam napokon jošte i one naredbe moje, koje sam ja u miloj domovini našoj kao samoj sebi ostavljenoj za uzderxanje toli potribnog mira i reda privrimeno učinio. — Nechu ih potanko razlagati, poznate su vam — prosudite ih duhom domoljubja vašeg i izrecite verhu njih odluku vašu. Ako budu zaslužile odobrenje naroda, virujte mi, da chu time zadobiti najsladju nagradu dilovanja moga, — virujte i to, da se u meni prevarili niste, virujte, da chu do vik vika za domovinu i kralja xiviti i umriti.»

(*Sliditche.*)

MILA BRATJO DALMATINCI

U ovo vrime u koje je iskra narodnosti i domorodne ljubavi po svoj Europi prosijala, u koje je milost našega priljubljenoga Cesara s pucim udiljenim ustavom dopuštila i oblastila da puci i narodi mogu na svoje posle smatrati, na svoje stanje misliti, oko svoje koristi, i buduchnosti nastojati, ne samo pravo, dali duxnost imamo prigodu nepropuštiti. Mi se sada nalazimo na mučnome klancu. Vidimo što se okolo nas radi, čujemo što se okolo nas i od nas misli govori i radi. Naša starinska virnost, naše starinsko poštenje derxali su nas do sad i derxache nas i od sad mirne i virne našemu priljubljenome Caru, njegovoj Carskoj obitili, i njegovom vladanju. Ali kada svak za se škerba se, i na svoje posle gleda, ludo bismo mi učinili ako bi tudjinim ostavili naših posalah misal. Čulismo i vidilismo pozove Slavonskoga i Hervatskoga naroda, koi njihovome krilu nas zove. Mi smo Slaviani, niti našu narodnost, uspomene, jezik, pleme nemoremo, niti ako Bog da, nechemo nikad odpuštiti, odrechi ga, neka piva koi tudjanin koi se kao kukavica u naše gnjizdo uvuka, oli koi potaliančen izdaica svoje domovine i naroda. Ali nevalja ni da hitrost i privrucha narodna ljubav smuti glavu i pamet. Odluka pervo nego se izusti mora biti mirno, dugo, i teško razmišljena i protresana. Zaludno izhodi kasno pokajanje i grizodušje. Ja isti na pervi pozov bratje Zagrebačke bio sam Gosp. Gaju uputio jedan list u komu sam mu očitovao nike misli i pitao nika prosvitljenja. Nike naše obchine su se očitovale. Zadarska pametno odgovori, Splitska ludo odbaci Hervatske pozove. Česim je odabrani dio i da tako rečem prigodni i namirni odbor dostojnih domorodacah, komu xalim da ja nisam prispio, plemeniti i pametni ugovor odpravio; naša buduchnost u Boxjim rukam i u našoj pameti ostaje. Ali ako Bog nam je dao pamet da našim potribam providimo duxni smo š njom se sluxiti niti ju zapustiti. Niti je sada vrime, niti su ove prigode spavati; bditi mora se i o sebi misliti. Ali zaludna bi bila svaka misal ako nije sloxna. Jedan narod, jedna derxava, jedan jezik, jedna korist nas vexe, k jednoj sverhi imamo goniti. Samo dušmanin nas more razdiljivat i neslogu medju nama sijat. Jurve do sada jadne slidbe naših neslogah kušasmo, i chutimo, ali u ovi čas od vikovite naše buduchnosti, od naše glave se radi. Zadarska opchina u Zadarskom talianskome listu pozvala je ostale opchine Dalmatinske, derxavni jedan Sabor skupiti, u komu bi se derxavni posli i koristi naše protresale, koraci uputili, odluke zaključile. Bez toga nikada nechemo ništa učiniti. Ja daklen ako moj slabi glas more biti čuven, moje domorodce Bogom i Domovinom zaklinjem, da se tomu odluče, da svoje starešine kako mogu i usile sloxiti se, i sabornim zakonitim, i mirnim načinom, jedan put o opchenoj koristi i buduchnosti misliti. Bez sloge i dogovora neima snage ni razuma. Ali ako se to berzo neučini bojim se da nechemo biti više na vrime. Tada chemo zaludu jaukati, i jao onomu koi bude toj slidbi uzrok, ali jao i onomu koi pravedna bude te nemarnosti i nesloge xertva. Ta sricha pače nesricha svemu narodu našemu sprav lja se ako se berzo neprobudi i svoim poslim nepočimlje misliti. Ustanite daklen bratjo pridraga, neka Dalmatinske opchine Zadárskoj odgovore, neka se zaminjen toliko potribiti derxavni Sabor ustanovi, i tako mochemo se ufati i mi da u današnjoj okolovštini imachemo koza nas misli, niti chemo biti, kako bi nam se drugačie dogodilo, zaboravljeni i propušteni.

U Zadru na 16 lipnja 1848.

Josip Grubišich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatelvlastnici.

PROTIVA

Zaxelivanju ukinutja cerkvenog neoxenjenja (celibata), koje izreçeno bi, bez ikakvoga uoblastenja, i na ime Dalmatinacah od G. G. Zbornikah Hervatske zemlje u narodnomu Zboru derxanome u Zagrebu na 25 proʃastnoga Oxujka; takodjer

PROTIVA

odredjenju ondi zaključenomu od istih zbornikah, t. j. prinositi takovo zaxelivanje prid noge priuzviʃenoga **Cara Ferdinanda**, da bi on to njihovo zaxeljenje pripotverdio; najposlje

PROTIVA

pohvaljenju, koje na to je iz svoje glave izustio jedini, Bogu hvala, u ovoj pripravovirskoj derxavi, G. Stipan Ivichevich çovik svitovnjak oxenjen iz Makarske, kako je jurve svakomu poznato od njegova lista utiskovana u Zagrebu na 1 proʃasnoga Svibnja

PROTIVNO OZVANJE (PROTESTIRANJE)

Odhranjenikah, kojino su u ovom Bosgoslovnom-derxavnome Simeniʃtu, i njihovih Uçiteljah.

Mi podpisani Djaci i Sveʃtenici ovoga derxavnoga Simeniʃta verlo se protivimo iz najdubljega serdacah naʃih na goriskazano zaxelivanje i priliçno odluçenje G.G. Zbornikah Hervatske zemlje, kao joʃ na bezopazno pohvaljenje, koje se nijo zastidio izustiti G. Ivichevich iz Makarske, kao oni koji dobro poznajemo prisvete razloge za koje Cerkva, Mati naʃa primilostiva, podloxi neoxenjenju misnike svoje, i zaʃtosmo vele pohlepni branitelji privelike dike koja njima dohodi iz obsluxenoga neoxenjenja

U ZADRU na 23 Lipnja 1848.

Bevilakva Ivan Sveʃtenik.
Bratinçevich Mate Djak.
Bracanovich Ante Sveʃtenik.
Buljeta Stipan Sveʃtenik.
Korte Juraj Djak.
Forti Jere Sveʃtenik.
Granich Miʃko-Jerko Djak.
Matulich Ante Sveʃtenik.
Raimondi Jozip Djak.
Vale Viʃko Djak.
Vuskovich Ante Sveʃtenik.
Zorovich Jere D.
Antica Bartul D.
Belamarich Ivan D.
Boglich Jakov D.
Çipçi Petar D.
Drago Viʃko D.
Fabjanich Nikula D.
Filipovich Stipan D.
Fosko Ante D.
Iliich Andria D.

Marinkovich Ante D.
Milatovich Ante D.
Paulovich-Luçich Stipan D.
Roglich Stipan D.
Štuk Mate D.
Sucich Nikula D.
Tomasich Juraj D.
Alibranti Andria D.
Basdan Stipan D.
Benusi Ivan D.
Bogovich Ivan D.
Boski Gergur D.
Buksa Juraj D.
Karlovatz Juraj D.
Kovaçevich Mate D.
Krile Kristofor D.
Krinfokaj Andria D.
Kristovich Miʃko D.
Harbich Mate D.
Marasovich Florjan D.
Martinelli Leun D.

Matiaca Ivan D.
Sokota Kerʃevan D.
Stanich Simun D.
Zmajevich Ante D.
Zudenigo Juraj D.
Çelio Çega Viʃko D.
Krivelia Stipan D.
Depolo Ante D.
Dominis Paval D.
Jederlinich Toma D.
Maricich Alvis D.
Paro Marko D.
Perçica Dujam D.
Piʃta Mate D.
Vitaich Ante D.
Volarich Ante D.
Xupanovich Simun D.
Zanella Apolonio D.
Bianki Dragutin-Federik Misto-Upravitelj.
Bolmarcich Ludovik Duhovnjak.

Guljelmi Jozip Uçitelj Pastirstva.
Maupas Petar Uçitelj Ditoredstva.
Volarich Nikola Uçitelj Staroga Zakona.
Mestrovich Simun Uçitelj Dogodovʃtine i Prava Cerkvenoga.

Stipçevich Dimitar Uçitelj Kateketike i Metodike.
Valentich Nikola Uçitelj Novoga Zakona.
Markich Juraj Uçiteli Viroslovja.

BROJ 27. — NA 3 SERPNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRIGOR I POZIV

Posvechen Dalmatinskoj Vili.

Da je maslo: Buna i Neretva;
Da su jaja: po Biʃchu kamenje;
Da je tava: Prolog i Jezerac;
Da je Maja: Kopčicheva Kaja:
Čudnu ti bi kajganu spertljala!
Al' moj Gjuka bichet' zalud bajse
muka . . . . !!!

Narod. Pos.

Jeda Boga! —

Bog te neubio
Dalmatinska Vilo!
Il' kunjaʃ il' spavaʃ
Štat' ti se je zbilo!?

Mile tvoje seke
U kolu igraju,
I na tebe samo
Joʃte izgledaju;

Sve za tobom čeznu
Gotove su pinut,
Xeljno pogledaju:
Da chesʃ odkud sinut. -

Pruxaju ti ruku,
Viču: »odi k nama!«
Molete prikljinju
Sa gorkim suzama;

Jerte kruto xale
Što si robinjica,
Kad bi mogla biti
Ka jedna kraljica. --

Proʃlosti zercalo
Jasno one tebi,
Pred oči stavljaju:
Jeda b' doʃla k' sebi,

I jeda bi mogla
Nepravdu shvatiti,
Te od stidnog robstva
Sebe oprostiti.

Probudi se daklen
Ako spavaʃ bona:
Budi ʃto si bila,
Joʃte od iskona *)

Dioklecjan poznav
Vjerno i moch tvoju:
Slobodu on dade
Tebi i tvom soju **)

Stala si slobodna
Dok u ʃape lavu,
Nezapade tuxna,
Ki ti skera glavu. —

Il' s' nesjechaʃ robstva,
U komu si bila,
Dok' god slavnom Orlu
Nis doʃla pod' krila. -

Mleci su ti dobra
Tvoja pozobali,
I u texki lanac
Tebe okovali. —

Mleci su ti izvor
Tvoga *nepokreta;*
Jer ti bi u tami
U po bjela svjeta. —

Mleci su ti Svitu
Stoʃu sagradili:
Poʃto su ti Zadar
S' prevarom sruʃili- -

Po Slavjanskoj plodnoj
I čistoj njivici:
Mleci posjrjaʃe
Kukolj po ʃenici,

Ki se ukopiti
I xile razpruxi;

Tvoje ime *Slavno.*
Zatra i obruxi. —

Pa prisvem tom opet,
Tam' ti oko zverča;
Kan' da u njedrima
Nemaʃ Slavskog serca !

Premda te je bitra
Talja obmanula,
Čini, benchiluke
Na put ti metnula:

De preni se opet!
Digni od sna glavu;
Bogu se pomoli
Pak tvû poznaj slavu;

Polu - talijanka
Vech te zovu da si,
Ne vuci tog ruga,
Gledaj te se spasi. —

Neretva, Zermanja,
Kerka, i Cetina,
Kad te čuju pjevat
Trepte od milina:

A zapjevaj tamo
Kud teče Mincio:
Da si nakaz' kakva
On bi pomislio. . . . . . .

Zaʃto tuxna sejo!
Taku terpiʃ bruku
Osvjesti se malo!
Pruxi sestram ruku,

Koim nechef biti,
Cuj! *izmecharica*:
Nego mila druga,
I prava sestrica. —

Zaktevanja njina
Pravom slogom difu,
A protiv' nepravde
Xestoko jurifu. —

» *Bratstvo i jednakost*,
» *I sloboda«* - vele -
» *Nek je medju nama*,
» *Sam'to sestre xele.«*

Svaku *samovladnost*
Ovo tvoje trjebi,
Dakle zafto sestram
Ruku dala nebi?

Kada nifta xiva
Nestimlju tebi:
Neg rad *jednokervstva*
Tebe zovu k' sebi. -

A na *samoranstvo*
Nemoj ni misliti;
Bez dobrog se druxtva
Nemox' veseliti. --

Tugu, xalost svaku
Dobro druxtvo gasi:
Sa druxevnim zvjezdam
Svod se neba krasi.

Samoran je çovjek
Kao suva klada
Od koje nit' ugljen,
Nit' xerava pada.

I dvoica fofa,
-- Znaf fto vele Vilo-
Svladafe Milofa,
Makar kako bilo. --

Osvjesti se dakle
Dok svjetlost imadef!
Nemoj se variti
Ako Boga znadef! --

Ako *jodnostranstvo*
Tebe zamamljuje?
Ali *jednoplemstvo*
Ovo nadvifuje...

Svaka ka svojemu
Leti jatu tica;
A svaka zna svoje
Ulifte çelica. --

Neche nigda skakat
Ribe po planini;
Niti gorski Vuche
Norit po puchini. --

Frank, Njemac, Talijan:
Tudje poçituju;
Sve uçe, al' nad svim,
Svojaçnost miluju. --

Po perju se svaka
Poznaje tiçica
Kakvo je u zemlji
Zernce: kaxe klica...

A ti sama hochef
Da si od dva xita:
Ofuljci nevredni,
Ka tregljiva nita. --

De tergni se zerku:
Sunce je granulo!
Ostav' mraçne rupe
Dobro je svanulo!

Il' sada il igda
Srechna moxef biti:
I lanee sramote
Sa ledja svaliti. --

Ne primaj oglufke
Nego klisi gore:
Evo sudnjeg çasa! --
Evo tebi hore! --

Dela Vilo mila!
Sad ljena ne budi:
Neg pohodit sestre
Berxe se potrudi:

Te s' njima u kolu
Gjisaj i popjevaj,
One nek pjevaju
A ti im odpjevaj. --

Ustaj! ustaj dakle!
Potomstvo te zove:
Da mu temelj stavif
Slave sasvim *nove*:

Jer inaçe preti:
Doche t' ljuto kleti;
U kamen che tuchi;
Zemlju s'Nebom speti!-

Pa ako od trista
Jedna dopre k' Bog
Ti si vech zaista
Skapala na nogu....

Nemogu ti vife
Govorit za sada;
Jerbo tuga njega
Serce mi obvlada,..

Neznam nafto sluti
Ova mâ premjena?
Ostav' pokazache
Netajnost vremena. --

Da Bogda na dobro!-

J. Sundeçich
Dalmatinac.

---

*) *t. j.* odsvagda.

**) Pismo Cesara Diokleciana k' Dalmatinskom Narodu.

Mi Valeri Dioklecian *izbrani od Bogova Cesar Rimski i cjelog svjeta Imperator.*

*Blagorodnomu Narodu Dalmatinskomu i Arbanskomu milost i zdravlje, buduchi da nam je vafa krabrost i tverda vjernost poznata, u oruxiju na vojski hitrina vafa slavna, svaki narod prevoskodechi, koje oçima nafima vidismo, i od Socarstvujuchi s' nama svjedoçanstvom opet uvjerismo se, i ne toliko zbog otaçbine nafe, koliko za krabrost i vjernost vafu daem zauvjek slobodu narodu vafemu nijedan robom da **nebude**, i da u svakoga nasljednika nafega u milosti i slobodi prebiva; ako bi ko vjeru Isusa Nazorjanina primio, taj nafu milost gubi i mukama xivot svoj takodjer gubi. Dato u velikom gradu Rimu u desetoj godini nepridobivenog carstva nafeg, sa svjedoçanstvom preljubezni moi drugova Maksimiljana Herkulea, Maksimiljana Galerija, i Konstantina Hloris, god. od gradjevine Rima* 1050 *pomochu Veliki Bogova nafi: Dija Irakli Jovifa i Velike Boxice Artemide, s' njiovom voljom Rimsko carstvo nad cjelim svjetom derximo i s' nima bezmertnost nasljeduemo.*

(S. R.) **Valeri.**

Ovo pismo, kog se original na Latin. jez. u slavonoj C. K. knixarnici u Beçu çuva, ja sam nafao prevedeno na Slaveno-Serb. jez. u knjizi nazvanoj: »Gosp. Nafega Spasitelja Slovo« *u Beçu* 1821 *izdanoj, koje malo prostije ovde stavljam da poznadu bolje bracha Dalmatinci kakavsu narod jof i onda bili.* --

J. Sundeçich.

UMISTJENJE ILI *INŠTALACIA* SVITLOGA BANA

Josipa Jelaçicha.

(Produxenje v. b. 26, *stra.* 101)

Krasni ovaj govor, kakvoga joſ nije narod naſ çuo iz banskih ustah, zaglavi gromoviti »xivio« i svitli ban bude opet tri put u vis dignut. Njemu odzdravi svetejſi patriarh slidechim govorom:

» Preuzviſeni gospodine bane, mila diko i nadexdo naſa! Od davnih vrimenah nije ni jedan glas tako milo u serce naroda naſega udario, kao onaj glas, da Te je cvit naroda naſega za svoga bana, za svoga vodju u sadaſnjem burnom vrimenu znamenovao, a premilostivi vladatelj naſ odabrao, naimenovao i potverdio. Od sinjega mora do karpatskih gorah i dalje po svemu Slavenstvu zaorio je jedan glas, jedan klik: »Da xivi naſ predobri kralj Ferdinand! Da xivi naſ ban Jelaçich!!«

U istinu velik i znamenit je dogadjaj ovaj: jer u njem lexe najlipſe nade naſe. u njem lexi dobra sricha i krasna buduchnost jugoslavenskih narodah; potomak slavnih predkovah, iz çiste slavjanske kervi, odgojen i napojen mlikom velike matere Slave, od ditinstva do sad pod oruxjem i legao i ustao, kako vojskom tako i narodom mudro upravljao, nemoxeſ nam nejamçiti, da cheſ ovo na Te danas naloxeno veliko i ogromno brime onako, kako si sad Bogu, kralju, narodu i derxavnom ustavu sveçano prisegao, virno i savistno kroz sve dane Tvoga xivota, koi neka bude mnogolitan, nositi, prestolje kralja naſega, i njegove presvitle obiteli, milu domovinu naſu, junaçki narod naſ, sladku narodnost naſu, svete cerkve naſe, sladku slobodu naroda naſega, kripkom Tvojom miſicom do poslidnje kaplje kervi protiv svakoga i unutarnjega i vanjskoga nepriatelja junaçki braniti i ſtititi; da cheſ svakom jednako pravicu krojiti; da cheſ o prosvitljenju puka, i o svakom njegovom napridku i poboljſanju duſevnog i tilesnog stanja, kao dobri i brixljivi otac virno i bez umora brigu nositi.

Ovo su sladke nade naſe, ovo su sveta obechanja Tvoja. Daj boxe da nam se izpune! Daj Boxe da ih Ti Preuzviſeni naſ Bane, mila kervi naſa, i diçna glavo saverſeno i slavno obistiniſ!!!

Dat che Bog! jer je ovo sve njegova sveta volja, a volja boxja mora biti istina, mora biti izpunjena! Mi chemo svi pred njim na kolina padati, i od njegova miloserdja prositi, da izlije na Te svoje boxanstvene dare, da Te umudri svojom premudrostju, da Ti udili svoje savite, da ukripi Tvoju junaçku miſicu, da te pokrije ſtitom svemoguche svoje desnice, da svinça milu glavu tvoju neuhvelim vincem slave i pobede!!! — Što god poçinjao, ſto radio budeſ, u ime Boga radi; jer tko na ovom temelju zidje, na tverdoj stini zidje, dobro zidje. Brani smelo *pravdu i istinu*, brani svitlu *kuchu austriansku*, brani obche blago naſe: *sladku slobodu naroda*, *milu narodnost naſu*, *çast i slavu trojedne kraljevine*; brani, *velim, ova dragocina blaga* hrabro, odvaxno i nesumnjaj nikada o dobrom uspihu; jer je s Tobom pravda, s Tobom je junaçki narod, s Tobom je svemoguchi Bog!!!

Da xivi naſ preuzviſeni Ban, naſa dika i junaçki ponos. «

Zatim budu svitli ban i sveti patriarh od uzhitjenoga naroda na rukama u podobro daleku cerkvu sv. Marka. slavodobitno odneſeni, gdi je presv. g. Mirko Oxegovich senjski biskup, posli dvista godinah opet jedanput u Zagrebu sv. misu u **narodnom** milom jeziku odpojio. — Zatim svi skupa odoſe u iztoçnu cerkvu, da se tamo takodjer pomole Bogu i da mu zahvale na toj milosti, ſto nam je takvog otca udilio i kao znak da su bratja istoçne i zapadne vire jedno serdce i jedna duſa u viſe tilesah, i da che tako, ako Bog da, na vike i ostati a proklet bio onaj i u zemlji cernoj, ko bi bratju pomirenu i sloxenu hotio zavaditi i razdiliti!

U podne je svitli ban sam gospodu saborsku poçastio. Najprie je napio zdravicu nj. veliçanstvu i svoj vladajuchoj kuchi; zatim pako bratji slavjanskoj. — Od strane Çehah zahvali se jedan od çeskih poslanikah, a od strane Poljakah neki çastnik od Kudelkine regimente. Bilo je i krasnih govorah — nu tko bi sve zapamtio!

Medjutim je i narod imao na harmici gostbu: dililo se je meso, kruh i vino — sve bez najmanjega nereda.

Neſto o narodnom materinom jeziku Dalmatincima koi po gradovima xive.

Bratjo !

Narodna naſa Serbska poslovica kaxe: «*Nije kerv voda.*» I to je prava istina, da ono ſto je rodbeno najvechma k sebi pritexe. Çeljade koje nisi ni çuo ni vidio kad na jedan put trefi se s tobom i pokaxe se da ti je svojta, taki te ona kervna ljubav sprochu toga razdraxi, koje sprama tudjinca toliko ne biva. Mjesto u kom se çovek rodi da bi najgore i po svome poloxaju i prirodnom ukraſenju najneprijatnje bilo, opet: *Gdje ko nika ondje i obika*, ono se nailjepſe dopada, za njim svaki lebdi i gine. Isto tako i rodjeni jezik materni svakom najdraxji i najsladji biti mora. Neka n. p. Serbin viſe jezikah zna on che najradie govoriti sa onim koi je najbolje izviknuo, ali iz tog ne sljeduje i da mu je taj najmilii. Nego koi? — Narodni materni. Zaſto? zato ſto priroda viſe svoje nego tudje ljubi, pak dosta. A ſto se tiçe ovih dvaju slovah: ljubiti i upotrebljavati, svaki zna da kad ko nemoxe upotrebljavati ono ſto mu serce xeli, naravno da mora ono ſto mu se nakoleſi za mochi u svjetu xivot provesti. Istina da se sbog razliçitih uzrokah koi odrodi i svoje koliko toliko pozaboravi, ali nikad sasvim ona priverxenost k svome ma u kakvim okolnostima bilo izçeznuti nemoxe. Ja mislim i za tverdu istinu derxim da bi svaki onaj dubokoumni sonarodnik koi se je na tudjem jeziku bolje izobrazio, mnogo volio da one visoke i mudre misli na svom maternjem jeziku onako vjeſto izgovoriti zna i sotim svoj rod bolje okoristi. Ko dobro poznaje çetiri jezika taj vredi za çetiri çoveka (mudr. izreç,) Ja kaxem da mu sam materin za ona tri vaxi pak mu opet nema pohvale ſto ga zna nego velika sramota ako ga sbog nemarnosti svoje nezna. Neprotivim se da je nepravedno svakog Serb: -- Dalmatina za oskudnost u maternom jeziku oſtro osudjavati; zaſto su se mnogi u svojoj mladosti u takovim po njihovoj nesrechi prigodama naſli, da su duh svoj na tudjem Tal. nazivati morali, i za nauçiti svoj materni ni vremena ni prilike moxe biti nisu imali. Pri tom i posſie saverſenom uzrastu xivili su i radili pod tudjim jarmom i na tudjem jeziku gdje o naſem Serbskom ni spomena bilo nije. Takove ja ako sa svim ne opravdavam, opet strogo i neosudjujem i to onda neosudjujem ako su xeljeli i trudili se za nauçiti ga no sbog okolnosti u koima su se nahodili nisu mogli od vech napredno postignuti. Al' da se starog Adama vech ostavimo. Što je bilo to je i proſlo. Nego starajte se bratjo, koi ste po njekim gradovima u taljanſtinu sasvim zarasli, u napredak za svoj ljepi narodni Serbski jezik kao ſto i ostala bratja vaſa u Hervatskoj, Slavonii Ungar. i t. d. çine; zaſto vam je to glavna çerta s' kojom che te se od drugih narodah otlikovati, koja che vas u izobraxenju sa ostalim Slavnim narodima joſ bolje upórediti; koja che svakom mudrom i trudoljubivom sanarodniku ime medju potomcima ovjekoviti, i koja che vas prekrasnu Serbsku kerv pravim Serbljima uçiniti. Eto ſala Bogu priblixuje se vrjeme da chemo i mi koi po razliçnim predjelima odavno robstvujemo, i koi smo dosad napolak mertvi bili opet oxiviti na narodnom naſem jeziku nauke uçiti i sva derxavna djela na tom odpravljati, pak chemo onda viditi ili che bolji biti onaj Dalmatin koi znao bude dobro Serbski ili onaj koi talianski, prem da je i Italianski dobro i ljepo znati. Ta da je naſ jezik naigori i da nema nikakova vkusa ni prijatnosti u sebi opet bi nam velika greota bila neznati ga no onda se nebi toliko ni xalilo ſto se njeki toboxe Serblji sprama njega hladni pokazuju, koje je uprav protiv prirode jednom tako slavnom narodu svojstvene. Ali to che nam i Gerk i Francuz, koi naſ jezik poznaje zasvjedoçiti da je on bogat, teçan sladak a ne toliko ni muçan nauçiti, i da ni u çem talianskome i njemaçkome neustupa ako ne preveshodi, samo kad bi ga dobro poznovali. Za izgovarati Serbske rjeçi netreba nikakova naprezanja ni utançavanja, nego se govori prosto, samo znati njeka narodna udarenja pak sve lako i krasno biva.

(*Sliditche.*)

S. D.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatovlastnici.

BROJ 28. — NA 10 SERPNJA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODNOST NAŚA.

U ovo doba, u koe svi narodi svjeta prijanuſe za podichi i stalno utverditi narodnost svoju, i za nas Dalmatine smertni bi grjeh bio, kad bismo nemariſno i s prekerſtenim rukama gledali ſta se po svjetu radi, a u radnji obſtoj i mi neuçastvovali.

Dosta je kod nas do sada rjeçih bilo, kako bi se narodnost naſa Slavjanska iz stanja ponixenja u kome se nahodi podigla i pristojno obezbjedila, i ako igda, sada je zaista vreme da od rjeçih na djela koraçimo, bez koih su rjeçi mertve; jer je trulo zerno gola rjeç.

I zato ja predstavljam ovdje neke potrebe i xelje narodnje, koe bi, i po pravdi, i po moguchstvu, lasno usliſane mogle biti od onih, u çiim rukama upravljanje naroda naſega nahodi se, a uſam se da i hoche.

Potreba je dakle i to preka da se s' poçetkom iduche ſkolske godine po svim poçetnim uçionicama u otaçbini naſoj zavede uredno uçenje jezika naſeg narodnjeg, s' abecedom ili s kirilicom, po volji i izbranju prinadlexechih obſtinah. Ovome niſta na put stati nemoxe, jer je narodnja volja izrikom izjavljena, a korist obſta otaçbine naſe jasna. Knjigah potrebnih za poçetne ove uçionice vech prevedenih imamo, ove za sada upotrebiti valja, dok s' vremenom iste bolje nepopravimo. Ovdje primjeçavam da iz knjigah spravljenih za djecu posljedovateljah istoçne cerkve, treba izbaciti sve one slavenske rjeçi, koima su knjige iste naçiçkane, i ove (knjige) doterati po kroju jezika, koim narod naſ istoçne vjere u Dalmacii govori, i koi se u niçem od govornog jezika brache naſe zapadne cerkve nerazlikuje, vech u izgovaranju na mjesto *je i*, i u njekim malenkostima, koe jasnosti i ljepoti obſteg naſeg jezika nikakav kvar nenanose. Da bi se pak mladex istoçne cerkve uvjexbavala i u cerkovnom jeziku, koi je njoj od velike potrebe, moxe se pored uçenja narodnjeg jezika uvesti çitanje çaslovca i psaltira za mladje, a viſih cerkovnih knjigah za starie uçenike. Kako u ovoj, tako i u svakoj drugoj narodnoj stvari treba obſtu narodnju korist pred oçi imati; ſto se pak ova, s voljom pojedinog kakvog çoveka nebi slagala (bio on ko mu drago), na to malo paziti treba.

Potreba je preka i ta, da se po svima naſim derxavnim sudovima bez odlaganja u manjim stvarma, kao ſto su n. p. pozivi (mandati) uredbe i proglasi (avvisi) za puk, poçne upotrebljavati narodni naſ jezik, da narod uzmoxe poznati bez tumaçenja ſta se njemu zapovjeda, ſta se od njega izgleda. Sudci pak naſi i ostali po preturiama çinovnici, osobito obſtinski (comunali) neka s narodom naſim u narodnom jeziku govore, a ako ga neznaju, neka ga uçe, ako ne zbog ljubavi, a ono barem zbog koristi svoje i narodnje.

Na konac obchena buduchi xelja cjelog naſeg naroda dalmatinskog, (izuzimajuchi neznatni broj onih, koi po narodnosti njemu nepripadaju, ili

neche da pripadnu), da se sa Hervatskom i Slavonskom jednorodnom i jednokervnom brachom naʃom u svezi bratske ljubavi, saverʃene jednakosti i podpune slobode sdruximo, potreba je preka da se usamljenog (isoliranog) stanja naʃeg ʃto pre oslobodimo, i posredstvom obʃtinah naʃih izjavimo ocu i kralju naʃemu Ferdinandu xelje i namjere naʃe, i postaramo se da se ove bez odlaganja ispune; jer odlaganje samo korisno moxe biti za one, koi uzdisaje svoje preko mora ʃalju: a za nas, duʃom i sercem Slavjane, i vjerne podanike krune Austrianske, ʃtetno samo i pogubno.

U Šibeniku.

Spiro Popovich.

Neʃto o narodnom materinom jeziku Dalmatincima koi po gradovima xive.

Bratjo!

(Produxenje v. b. 27. stra. 105.)

Njekim drugim jezicima kad govorim çigarice mi se nadimaju kao da s mihovima rjeçi istexem, ili moram usnama primnogim besjedama uvijati kao da chu zvixdati. No tog truda nijedan u Serbskom jeziku nenalazi. Dalje da napomenem, koje je vech nadaleko poznato, da mi sada dosta vrjedne i krasne knjixevnosti na naʃem Serbskom jeziku imamo. U ovome su stoljetju mnogostruçna i mnogokoristna poetiçeska i prosaiçeska spisanja na naʃem jeziku procvjetala i sve to viʃe cvjetaju. Osim toga samim novinama, narodnim listovima koi se sve to bolje na naʃem jeziku obdjelavaju imao bi se svaki dovoljno zabavljati. A kamo pak naʃe narodne pjesme, koje su trudom rodoljubacah Stefanovicha Vuka i drugih sabrane i peçatnjom na svjet izdane. One su nam rod i kod stranih narodah proslavile i mnoge Francuze Njemce i t.d. naʃ jezik uçiti pobudile. Njihova bi velim samo krasota svakoga od Slav. kervi a naroçito pravog Serbina da svoj jezik oholno uçi primorala; zaʃto che u njima najbolje i naj jasnije hrabrost i oʃtroumje svog naroda uvjedjeti mochi.

Nenamjeravam ovde dokazati da netreba nikakva drugog jezika osim jednog materina znati nego joʃ velike poçesti udostojavam onog mi brata Serb - Dalmatina, koi se i u napredak truditi bude, pored svog oteçestvenog i drugih izobraxenih i prosvjetljenih narodah jezike razumjevati, ali svagda svoj materni predpoçitovati. U tudjem vertlu cvjetje brati pak po svom saditi nije protivno nego pohvalno, zaʃto se çini svoj bolje vozdjelati i ukrasiti, no ako nemaʃ gdje u svom posaditi zaludu ti ʃto u tudjem nabrati moxeʃ: zato treba naipre svoj materni jezik dobro nauçiti.

Viʃe çinovnikah u Dalmacii poznajem koi su iz Germ. Ital. i Çeske skoro doʃli i premda po gradovim gdje se Serbski manje nexeli taljanski govori obitavaju mnogo svojih zvaniçnih poslovah imaju, i od dana na dan glede kad che se opet u svoje oteçestvo povratiti; niʃta manje nauçili su ljepo Serbski çitati pisati i razumjevati, akamoli da bi terpili svog maternjeg, jezika neznati. Oni se jamaçno çude i rukama pljeʃchu, kako njeki Dalmatinci posve slabo svoj narodni jezik znaju, pak i zato joʃt zlo o izobraxenju naʃem umstvuju. Nemojmo bratjo ove nepodobne ljage viʃe na sebi nositi vech materni Serbski jezik za svetinju derxite i vaʃu djecu u Serbskom duhu vospitavajte. Zaʃto da se mi tudjem sluximo kad naʃe bolje imamo? Zaʃto da se odselen bez potrebe u taliansivo zaplechemo, kad mi ime Slavnog Slavena, Serbina a ne Italusa nosimo? Grehota i sramota. Kad bi me zapita Çek ili Njemac ko sam? Ja neznam çim bi mu dokaza da sam Serbin kad Serbski govoriti nebi zna. On bi se imao dakle çemu nasmijati ʃto ja ni sam neznam ko sam? Zaʃto biti Serbin a neznati Serbskog nego tudji jezik isto je kao da bi slavuja pticu kakokati ili chukati çuli. Pohvaljujem onu bratju Dalmatine koi ako i razumjedu bolje taljanske nego Serbske knjige i novine opet i Serbske rado çitaju zaʃto che sotim uliti ljubav svoim mladjima da se u maternom jeziku po primjeru drugih izobraxenih narodah priljexno obuçavaju.

Ovo Vam iz bratske ljubavi govori vaʃ istini dobroxelatelj.

S. Dobrievich.

MUDRE RIÇI U STARCA.

Puçka narodna pripovist.

Jedinak se u majke oxeni, radostno pirova i svojom se xenom zaljubio; a sjutradan, netom je zora osvitala, nju mi i otçinski dom zapusti, te otide u Tursku zemlju bogatcu na sluxbu, i tu postoja trideset godinah. A kada mu vech dodialo, zaxeli jopet se k' svojoj xeni vratiti i viditi jeda mu je xiva i kako mu dom napriduje. Javi se tada gospodaru svome i reçe: Evo sam te ja dosad poſteno izsluxio; vrime je vech da se i ja k' mojoj kuchi vratim: daj mi dakle platu moju i da otidem. Ali Turçinu bijaſe veoma xao takvoga slugu izgubiti, i svakim putem nastojaſe da ga priderxi; ali sve zaludu, jer ſto on jednom upili, upili. I reçe mu Turçin: çoeçe Boxji, jeda li ti ſto nestalo u mojoj kuchi, ili te ſto dotuxilo, da cheſ me sada zapustiti? Ne, gospodaru, nije tega niſta; nego hochu i ja u mojoj kuchi starost moju provoditi, i gdi sam se rodio ondi i kosti moje da poçivaju. A kad se Turçinu na ino ne moxe, reçe mu: ſto dakle voliſ, ili çetrest zlatnikah ſto te idju za sluxbu s' proklestvom, ili çetiri s' blagoslovom? A on mu odgovara: pravo bi bilo da mi daſ sve ſto sam zasluxio; ali kad hocheſ o nepravdi da radiſ, vala volim çetiri s' blagoslovom negoli çetrest s' proklestvom. I uzamſi çetiri zlatnika i prazne svoje bisage stavi se na put putujuchi vas boxji oni dan. A kad mu se nigdi smerklo prosi nikoga seljaka za konak i s' njim udje u kuchu i veçera o svaçemu ispitivajuchi i razgovarajuchi se. A tamo uz vatru stajaſe çovik starac, kojega nebijaſe ni malo çuti. Njemu je to za çudo bilo, i zapita zaſto nebesidjaſe starac onaj. Rekoſe mu da onaj je starac vele mudar çovik, i da svoje mudre ni riçi jedne neda za manje od jednoga zlatnika. Zamisli se on, popipa u kesicu, ter reçe: vala chu i ja jednoga zlatnika prigoriti da çujem od tebe starçe, kakvu mudru riç, nebi li se tom prikoristio. Tad starac progovori i reçe: Kud idjeſ, nemoj stranputice hoditi, da te nesrecha koja nenadje, nego pitaj za put onog koi mu je viſt — Dobra ti ta, starçe; der kaxi mi joſ jednu, evoti i drugoga zlatnika. A starac: Kad dodjeſ na gaz, zagazi pria i pomnu kuſaj hocheſ li moch prigaziti, da nesrechom nepadaſ u blato. — Dobra ti i ta; vala evoti i trechega zlatnika, reci mi joſ jednu. A starac: Viſe valja jedna namiſljena, nego sto uçinjenih. — Sve to bolje, starçe; nemam vech neg jedan sami zlatnik, ta evo chu i njega prigoriti da se joſ jednom tvojom riçju okoristim, i dade mu ga. A starac mu za najposlje reçe: Nije na svitu sreche brez nesreche, a mudar çovik sve od Boga prima. — Veselo se tad on starcu na zdravlje napijao, pak s' druxinom otide lech. Sjutradan kako su pervi pivci zapivali, ustane, te se od njih dili i priuze put svoj i dodje na jedno raskerſche. Stade onda misliti hoche li se derxati desne strane iliti okrenuti k' livoj, i spomenuvſi se ſta mu je starac rekao, javi se pastircu, i pita ga za put, ter desnim naslidova. Ali mu se livi put puno bolji çinjaſe i sve nanj gledaſe: kad eto upazi da vodjaſe na jednu straſnu propast, u kojoj vidi ne malo ljudskih i xivinskih tilesinah i koſturinah; i tako zahvali milomu Bogu, koi ga kroz starca ljubezljivo posvitova. Te otidje ponaprid i pristupi na gaz, i druga mu starçeva riç pade na pamet, i poçe ſtapinom kuſati hoche li moch tu prigaziti; kad eto ti Turçina njegova gospodara na velikome hatu gdi naglo i bezopazno skaçe u blato, a konj mu se pridnjim nogama nagnu a i isti Turçin zakopa se niz glave u blato. Vele ti se tad obeselio bidan vlah i obradova gdi mu onaj mali troſak saçuva xivot, i zavapi: nemili i nepravedni gospodaru, ja sluxi tebe poſteno toliko godinah, a ti mene uhili plate koju sam bio zasluxio. Evo se na te Boxja pravda osvetila, jer Bog svaku krivinu na svitu hoche da iskoreni. Tad se priblixa k' konju i vidi pune bisage na njemu, privachu ih svojom ſtapinom, k' sebi pritegne i nadje u njima çetiri stotine zlatnikah, prem koliko mu imaſe davat za sluxbu: a suviſe ne malo blagoga kamenja. Obhodechi pak blato nadje zgodno misto za prigaziti, ter veselo pivajuchi tira put svoj i oko sunca zahoda srechno dopire do svoga sela, i ulize u dom svoj proseebi da bi ga primili na konak i dali mu tu prinochiti. A kad bi na veçeri sve potanko razgleda staricu majku svoju i xenu Andjeliu, uz koju sve staſe pop Draſko i s' njom se lipo ljubljaſe. A kad on to vidi uzpali mu se serdce i hotiaſe da ga ubie; ali ga i od te ljubomorne naglosti oslobodi starçev svit, da je bolja jedna namiſljena nego

sto uçinjenih. Namisli dakle ispitati staricu majku svoju i izviditi jeli mu nevirna xena zauzdavajuchi ljutu i çemernu svoju ljubomornost, koja mu se joſ veche raxixe, kad vidi gdi u istu sobicu otidoſe spavati. Zazivlje dakle staricu i upita je za onu xenu i za popa; a ona mu kazala kako joj se sin s'Andjeliom oxeni, kako sutradan ostavivſi xalostnu nju i majku pobixe, kako Andjelia zatrudni u onu istu noch i Draſka na svoje vrime rodi, koi se i pop uçini, jedina utiha njoj i materi svojoj. Serdce mu tada od velike radosti zaigralo, otide poçivati; a kako zora zabilila skoçi na noge i ugotovi gozbu veliku, da bi ukazao, reçe, harnost na njihovu gostoljubnost. A kad bi pri sverſi obida, napuni çaſu vinom i stade ovako napijati: na zdravlje Jeline starice majke moje, Andjelie mile ljubi moje i popa Draſka miloga sinka moga. Ali kad to çula starica Jelina od privelikoga uzradovanja niztrag mertva pala, Ivan se s'Andjeliom i Draſkom zagerlio i poljubio, pa na sav glas rekao: dobro mi govori pametni onaj starac, da nije na svitu sreche brez nesreche, a da mudar çovik sve od Boga prima. Primimo dakle i mi od Boga Jelinovu smert, çastni joj sprovod uçinimo. I temu sam ja kriv, jer sam majku svoju oxalostio, kad sam nju i xenu nemilo zapuschao. Pridajmo se u milost Boxju, virno obsluximo sveti zakon njegov i dache nam on zaxeljeni blagoslov. — Ovo i ovako su pripovidke naſega puka dostojna u istinu bolje sreche u narodim; i u ovakovim pripovidkama viſe je prave mudrosti, negoli u govoruſuim knjigama nikoliko pisaocah, koji se toboxe mudroznanci nazivlju.

Nu sada da vidimo kakvu chudoredn̄u korist moxe nam iznositi ova puçka pripovidka. U svojoj prirodnoj prostochi kaxe nam, da koi sluxi, bio mu gospodar Xudio, bio Turçin, bio kakav mudrago, duxan ga je sluxiti u virnosti, u poſtenju, u terpljivoj radljivosti i u diçnoj slobodſtini. Takvo bo sluxenje ugodno je Bogu, svake hvale dostojno prid ljudma i jedino podobno pritechi ljubav, uzdanje i harnost gospodarevu. Uçi nas, da pravi domoljubitelj, dokle ga nezgodna koja sila negoni i brez uzroka neima ostaviti domovinu svoju dali truditi se na njezinu i opchenu korist; jer takova neljubav oli prie oli posli biti che pedipsana. Hvali pomislivo ono muçanje, koje je zlamenje i zalog nauçene i mudre pameti, iz koje pak izvire ona mudrost, koja nadhodi svako bogastvo i isto bogastvo njoj se poklanja. Za pravom naukom neizkaxivo hlepi naſ narod, ali dosada uçivost njegova nije uçitelja imali s'nehajstva naſih vladaocah. Andjelino, Jelino i Ivanovo radovanje za popa Draſka kaxe kolika je çast i kakvo poſtenje, koje se kod nas nosi popovstvu. Majke naſe pripovidajuchi ili sluſajuchi ovu pripovist viſe putah plaçu i vele: ah! da je i meni moga Draſka; lipo ti bi meni bilo! Veliko je pak zlo ſto sadaſnje majke gledajuchi na samu domachu korist nagone u pope sinove nezazvane od Boga na ovakovo andjelsko svetosluxenje, ter samo dobiu ſtetu, nemir i nepoſtenje sebi, kuchi i otçevini. S' druge je strane pak popovstvo uhiljeno blage one slobodnosti, brez koje redovnici nemogu uçiti i na put pravoga razprosvitljenja i viçnoga spasenja voditi puk njima priviereni. — Puçka poslovica kaxe: tko çeka i doçeka. Jesmoli mi dakle doçekali, ili nam valja na trudnom putu joſ çekati?.... Zna Bog.

M. J. G.

IZREKE.

Jezik pokazuje serdce.

Malo imade koji nechedu grjeſiti, a nijedan koi nezna.

Koje su oçi spravne toçiti suze, oçevidno tumaçe privaru neg sruſeno serdce.

Koi se klanja za sramotu, razbiven je od straha.

Mlogi su prijatelji u radosti; a u nesrechi! xalost....malo, Bogme! nijedan.

Sterpljenje jest istinito znamenje mudrosti.

Koi se nestraſi male pogreſke, od male dojde na goleme.

Ko zloserçnima uzima, dobrima daruje.

Ko svojima neprascha duſmane pomaxe.

Tverd temelj od vjere i suda, jest izverſena istina od stvari reçene i obetane.

Veselje pravome çoviku je uçiniti svakome çist sud.

Gdi dopire grubliva snaga satervena je svaka prava.

Straſno ſtovati treba zahod puçki, jerbo je moguch kolik boxanstvo!

Na glasoviti zvek od narodnosti, i milog oteçestva, ko nebi ustal!!

Najvecha snaga sostojava u jedinoduſju.

Mala iskrica veliki plamen moxe prouzroçiti. -

A. Gutta.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
izdavatelvlastnici.

BROJ 29. | V. GODINA

NA 17 SERPNJA | 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani liat.

SLOVO

rečeno u Kninu na 6 serpnja tek. od gosp. D.ra Boxidara Petranovicha prid izbiračima, koji su ga izabrali za svoga poslanika.

Moja ljubezna bratjo.

Razori se vech jedan put, hvala milom Bogu, onaj davnaſnji visoki zid, koi je vjernoga Austrijanskoga podanika od svoga Cesara djelio; padoſe i sunovratiſe se, mila bratjo! oni oholi i opaki ljudi, koi krijuchi istinu od dobroga vladaoca naſega prikaxivahu mu cerno za bjelo, te miliune podloxnikah u okovih sapete derxahu; — s padnutjem njihovim nastade za nas novi politični xivot, -- zasinu nam jarko sunce slobode! Predobri Ferdinand, mili otac naſ, na 15 mjeseca oxujka o. g. izusti ove visoke i vječite uspomene dostojne rječi: sinci moi! hochu da ste u napred slobodni, — hochu da ste ſtovani, -- da vas nitko viſe ne vara, ne davi, ne gnječi, da vas od ljubavi i od serdca moga odvracha. Odaberite izmedju vas ljude vrjedne i naučne, koi ljube narod i otačbinu, poſaljte ih k meni da saslaſam dobrovoljno zahtevanja vaſa i da poznam potrebe vaſe, -- ter sloxnim hotjenjem da sve xelje moje i vaſe sklopimo u jednu jeditu misao političnu, kako se pristoji duhu sadanjega vremena, i potrebam koliko cjeloga cesarstva toliko i pojednih njegovih derxavah.

Ovomu ljubkomu glasu čedoljubnoga otca vi se bratjo! radostno odazvaste, i u danaſnjoj vaſoj skupſtini malne jednoduſno izabraste mene za vaſega poslanika ili deputata na veliki Sabor Bečki. Ovo breme, ako che i pretexko biti, ja ga dragovoljno na sebe primam, i u isto vreme osjecham svetu duxnost zahvaliti Vam od serdca na tolikoj ljubavi Vaſoj i povjerenju prama meni. Moja che pak najperva briga biti da Vam s jednakom ljubavju odvratim, i da Vam pokaxem da se u meni niste prevarili. -- Kazachu Vam sada bratjo! u male rječih ſto sam naumio na saboru radit za korist vaſu; jer veoma potrebito je da moje miſljenje saverſeno poznate. Prie svega nastojatchu da se njeki danci i tekobe s naroda dignu ili barem spuste; da bude svakomu slobodno sijati duvan, i da bude prosta tergovina medju Cesarovinom i Dalmaciom; da se kontumaci na turskoj medji dignu, dok ljudi preko granice dobro zdravlje uxivaju; da se tergovini dalmatinskoj u izvozu naſih plodovah kano ulja, vina, xita i t. d. dade svako moguche oblakſanje i pomoch; a Split da se proglasi slobodnom lukom po put Tersta oli Mljetakah; da se ukine *lotaria*, i da se oſtri zakon ustanovi protivu kamatnikom od kojih ti dodje svaka muka i nevolja mili narode! (u glas: jest gospodine! jest, bog te xivio.) Da bratjo! kamatnici su kervopije puka, jer koliko ih od vas ne platja kamatniku dvadeset i trideset po sto i to sa zakladom u ruci? (jest, jest). — Radichu da se zakonom urede uzajmne pravice i duxnosti gospo-

dara zemlje i kmeta. Nastojatchu da u obchinami oliti Podeſtariam odsle pored gradjanah budu sjediti i odabrani texaci, za da mogu i oni procjeniti svaku pametnu uredbu, koja je upravljena na obchenu korist svega puka, i na podobrenje njegova stanja. Ako xelimo da reçene obchine budu prave braniteljke naroda, i njemu koristne, treba da imadu podpunu slobodu i oblast raditi sve ono, ſto nadju da je potrebito i koristno za puk, a da nisu prisiljene, kao do sada, pitati za najmanju stvar i posao dopuſtenje od vladanja (jest, jest.) Da bi pak mogle duxnosti ove izverſivati po xelji naroda, potrebito je takodjer da imadu i vlastite dohodke po staromu obiçaju, za mochi zadovoljiti reçenim potrebam. -- Trudichu se svakako da parnice u naſim sudovim budu kraehe, bez mnogoga pisanja i duga pravdanja, i da se, ako ne sasvim ukine, a ono bar spusti karta bulata. Govoritchu svojski da se omali broj platjenikah (impiegatah) (svi: dobro veliſ) pa makar i ja moj kruh izgubio (necheſ gospodine!), jer ja volim korist i srechu puka, nego svoju vlastitu, (Bog te xivio). Nastojatchu suviſe (a znam bratjo! da che te dragovoljno çuti) nastojatchu da se mili naſ hervatski jezik ſto prie uvede u ſkole i u sudove (evalati). Tako che te vi bratjo od texaçke ruke sve razumjeti, ſto se bude u sudu govorilo i radilo, i neche te odsle s derkchuchom rukom krix na pismo stavljati. (xivio). Mi smo hervati, pa nam valja narodnost naſu i jezik çuvati kao zjenicu oka, i nju do posledneje kapi kervi braniti (hochemo) -- Bratjo moja Ristjani i Kerstjani! svi smo mi sinovi jednoga otca, koj je na nebu; svismo prava jednokervna bratja. Ljubimo se i poſtujmo zamjenito, a ne progonimo se poradi zakona. Za utemeljiti jaçe ovaj ljepi sklad i ljubav medju vami, nastojatchu da obje cerkve dobiu jednaku podpunu slobodu, jer to iſte, bratjo! duh sadanjega vremena, -- to su vech uçinili i drugi prosvjecheni narodi, iza kojih mi niti smjemo niti moxemo zaostati.

Ovo ſto vam nepripravan rekoh moje su gole misli, -- niti su ovo jedini predmeti o kojima raditi namjeravam; jer mi se po okolnostima vladati treba. Ako bi ste mi vi ſtogod priobchiti imali, uçinite slobodno, buduchi da niſta tako serçanije ne xelim ſto upraviti nastojanje i trud moj na to vechu korist i obranu vaſu.

Zakljuçiti chu mila bratjo! govor moj s oçitovanom xeljom od strane brache Hervatah i Slavonacah da se s njima opet sadruximo, i kao prava bratja zagerlimo, obechavajuchi nam velike slobodſtine i koristi. O tomu sjedinjenju, koje bi imalo biti utemeljeno na podpunoj zamjenitoj jednakosti i bratimstvu povestiche se govor na Saboru. Vi medjuto budite uvjereni da chu pravice i koristi naſe kako u ostalim stvarma tako i u ovomu velevaxnomu poslu sveserdno braniti i çuvati.

Bratjo! pod vladom Cesara Ferdinanda u jedan cigli dan primila je otaçbina naſa takovo dobro, kakvo ne zadobi u mnogo vjekovah pod predjaſnjim Vladama. Zato uzviknimo radostni iz svega glasa: Xivio Ferdinand I., xivio narod Dalmatinski! (svi: xivio -- xivio.) --

Prijatelju

G. MARIANU BUŠICHU

sljedechu Pjesmu

iz ljubavi posvechuje

Pjesnik

DALMATINAC

Pogledaj mi çelo, oko:
Çelo çisto, oko cerno!
Ja izgledam kao soko,
Bi pod nebo zar joſ perno:
 Pa me sudi çij sam sin,
 Dal' sam pravi *Dalmatin*. —

Vidi i stas kao jelu!
Visok, jedar, bez maganje,
Zdrav sam, krjepak u tielu,
Svagda spreman na ervanje;
 Jer sam pravi *Dalmatin*,
 Pradjedovskog praſka sin. —

Gledni zlatnu kosu moju!
Vatren pogled, bjelo lice,

I rumenu ovu boju,
Kâ je ljepʃa od ruxice:
Ime mi je *Dalmatin*,
Krasnii sam nego krin. —

I kost mi je ka Slonova;
Svod persiju ʃtit gvozdeni;
A miʃnica — gledaj — ova
S' jednim maom tri zamjeni!
Neçudi se braco moj!
Dalmatin je krabar soj. —

Visokog sam duha kliet:
Tam' se izpnem ʃalechi se,
Gjeno njeki tek dopriet
Moxe texko znojechi se. —
Verl je u svem *Dalmatin*;
Jer je *Slavske* majke sin. —

Za *Rod*, *Cara*, *Vjeru* moju:
Svaki tren sam umrjet' rada,
Prolio bi kervcu svoju
Za to troje Bogme sada;
Jer je vjeran *Dalmatin*,
Roda, *Cara*, *Cerkve* sin. —

Stranog gosta od kuchana
Nerazbiram u mom domu:
Mâ on s' koi bio strana,
Zjaju vrata mâ svakomu:
Dalmatin je gostoljub. —
Dalmatin je stranoljub. —

Na pretvorstvo straʃnog gada
Merzim isto kâ na vraga:
Od njeg nema goreg smrada.
Pretvornico ajd' bez traga!
Çistog serca *Dalmatin*,
Nije nikom duʃmanin. —

Ali kome — çuj — obode!
Triʃta konak' nek me bjexi,
Preo gore, preo vode:
Ako svomu dobru texi?
Vracba zajam *Dalmatin*,
Neche duga ni soldin. —

Koga treba poçituem;
Ali ʃilni odpiramse;
Mladjeg k' dobru sovjetuem;
Svakoj erdji ne klanjam se:
Vako mi je çin'jo djed,
Pa sad na me pade red. —

Veseo sam u druxini,
Gje se suʃe puste çaʃe:
Izpij dvje tri, zubim ʃkrini,
Pa se skokni zvati naʃe;
Am' u kolo brate sad, —
Ako s' miram biti rad!

Što si stala udovice!
Da Bog da ti odpadnuʃe!
Am' djevojke! nevjestice!
Da Bog da vam usanuʃe!
Obernimo dva, tri put'
Il' zbijte se sve u kut. —

» Skokni kole da skoknemo!
» Dva, tri puta al ka valja:
» S' cernom zemljom da trenemo,
» Nezaplichi ala! ala!
» Nek se znade *Dalmatin*
» Da je starog panja sin.« —

Na çast Njemcu, Talianu,
I muzike i balovi:
Meni pravom *Dalmatinu*
Dok je gusal' javorovi;
Jer uz njiov mili zvek:
Slave s' moje ori jek. —

U presvetu negjelicu,
Kad se sverʃi bogomolja:
Izadjemo na ravnicu,
Pak ti igra ʃto j' kog volja:
Gjiʃa kliʃa momica,
Bjesni vrag udovica.

A momçad se umetaju,
Ervu, terçu koj' che bolje;
Jedan drugog nadskakuju,
Svak je tuna dobre volje:
Hoche Bogme *Dalmatin*!
Hoche ovaj diçni sin! —

Pa uz vaku krasnu ʃalu,
Njeko dipli, njeko svira,

I Tamburu bije malu
Tako da ti serce dira,
A pusti mu derhche glas,
Çut': pa umrjet u ta ças! —

Veselim se al' i radim;
Znoim lice, xuljam ruke:
Orem, kopam pa i sadim,
Te od svoje xivem muke:
Ja sam dobar i radin;
Jer sam verli *Dalmatin.* —

Vertli krasni to svjedoçe,
— Vinogradi, maslinade,
Svako xito, sladko voche, —
Dalmatini kako rade:
I bolje che unapred;
Jer che doch i njiov red. —

Ta sve imam izversnosti!
Plemenitost tjela duha;
Pa i *pravo slobodnosti*
Darova mi Carska ruka,
— Veli: — »Nek je *Dalmatin.*
»Ne *rob* veche, nego *sin;*

» *Jer je junak, jer je vjeran,*
» *Poſten, iskren i veseljak,*
» *I joſ sila oſtrouman,*
» *Bio Gradjan, ili Seljak.*«
S' jedne gore list smo svi
Dalmatini bracha mi! —

Samo joſte da je *sloge,*
Ko bi s' nami onda moga?
Stukli mi smo vragu roge,
Dakle *sloxno* svi za Boga!
Sloxno bracho! *sloxno* sad!
Sloxno! sloxno il' ikad!

Sloxno bran'mo *jezik* i *Rod,*
Naſu zemlju prebogatu:
Da nam bude srechan porod,
Da sve pliva on u zlatu:
Sloxno dakle sada svi!
Z' *Rod, jezik* gini, mri! —

Inostrançe, sad me vidi,
I iznutra i izdvora,
Pa i drugom ti povidi,
Soj kakav je iza gora:
Dalmatinac star i mlad:
Svaki valja Carigrad.

Dakle *xivi Dalmatinçe!*
Xivi srechno i çestito!
Xivi Slavne majke sinçe!
Xivi! xivi dugovito!
Preturio sto godin,
Pa ti bio ravan sin. —

S' naſim Vilam drugovao,
Sa *Primorkom* i *Zagorkom;*
Chaki svome sljedovao,
Makar da bi s' mukom gorkom:
Ovo xeli *Dalmatin*:
Slavnog roda srechni sin. —

J. Sundeçich.

SMISA TUDJIH MISLIH

Povistnica jest blago xivota çoviçanskoga. Promislite u kakvoj pomerçini, i kakvom bismo blatu xivotinskoga neznanja stajali zavaljeni, da je sasvim nestalo uspomene dogodjajah, koji dogodiſe se prie neg' smo se rodili.

Ima samo do tri reda ljudih: imaju *nazadci*, *stanici*, i *napridci.*

Pohlepa u srid druſtva xive kano ti cerv rastoçnik, koji u cvitu pribiva, te ga grize i batali.

Uvrida sinovah na kostima roditeljah texja je od ploçetine mramorne.

Suze od xenah bivaju kao nenadnja smuta na debelom moru: na jedan sat kaſnje eto ti opet sunca.

Samoljubje biva kao jedan vukodlak, koji hoche da sebe o tudjoj kervi hrani.

Ante Kuzmanich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 30. — V. GODINA

NA 24 SERPNJA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2;40 sárad poʃte. Prídplatja se za eilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACIJI.

(Produxenje v. b. 21, stra. 81.)

Ja sam se ovde u Zadru viʃe putah porazgovarao o naʃoj narodnosti s nikim zrilim i upuchenim Dalmato-taljanima, i uvirio sam se, da oni joj niʃta protivni nisu, paçe priznaju da je poʃteno podupriti ju i rasprostraniti. Takodjer i po ostalim naʃim gradovima ima podosta takovih vidokah, kao ʃto mi prijatelji piʃu, premda malo umidu hervatski govoriti. A naustice mi je to posvidoçio jedan slavni naʃ zemljak i spisatelj gosp. Matia Ban Dubrovçanin, koji je skoro zaʃao bio po ovoj derxavi i vridno pripovidao narodnost naʃu, i mnoge je k njoj pritegnuo.

Sva je dakle prilika da che se tadli kadli primiti slavjanski duh nesamo gornje nego i donje naʃe ruke ili vam primorja, premda se odavna po njemu taljanʃtina razdomovila. A da se to lakʃe i berxe isperiti moxe imamo mi na doçki a i na oprezu stajati, da nas nebi tudja mudrost opet prihitrila, i da nebi sami sobom pored sve naʃe pomnje i natiecanja stranputice zabasali. I ovde je priliçno da spomenem gosp. Stipana Ivichevicha Makaranca verloga zagledaça naʃega, i pomochnika, ama se kolebnuo s puta kad je dao u Zagrebu ovo peçatati. »*U manjim* (veli) *uçionicam Dalmatinskim da se pridaje nauk i jezika taljanskoga, koi sluxi za uzderxati priateljstvo i pobratinstvo s narodom taljanskim. Takodier u manjim uçionicam Hervatskim i Slavonskim da se pridaje nauk i jezika nimaçkoga, koi sluxi za uzderxati priateljstvo i pobratinstvo s narodom nimaçkim.*« — Šteta ʃto nije kazao, da valja joʃ u uçionicam Hervat. i Slavon. dicu pouçavati i madjarskom jeziku, a to poradi prijateljstva i pobratimstva s narodom madjarskim; ali gosp. Ivichevich neche da laska ni madjarima ni madjaronima iliti madjaraʃima, vech laska Nimcima i Taljaʃima, iʃtuchi da hervatski narod ono radi ʃto prosvitljeni i divlji narodi nisu nigda ni sanjali ni na javi na kraj pameti imali. Da je njegov nauk dobar Francuzi imali bi uçiti svoju dicu nimaçkom, ʃpanjolskom i engleskom jeziku, a to poradi prijatelstva i pobratimstva s tim njima susidnim narodima; a Nimci dali bi dicu svoju uçiti franceskom, daneskom, poljskom, çeskom, madjarskom, hervatskom jeziku, to ʃto nesamo s tim narodima graniçe, nego su s njima simo tamo i pomiʃani. A oni nisu na takovo ʃto ni poumili, kamoli ʃto uçinili, jer poznaju ovu starinsku istinu, da je teʃko iznachi na ovome svitu do dva prava prijatelja i pobratima koji jednako govore, toli dva naroda u prijateljstvu i pobratimstvu. Ele prijateljstva i pobratimstva do sada nije bilo medju dva razliçna naroda, i neche ga ni biti doklegod Bog svemoguchi nesmiluje se na ove nabodice ljudske, na ove osorne potomke zidarah Babelskih. A i sami Sveti Petar veli: *Novos vero caelos, et novam terram secundum promissa ipsius ex-*

pectamus, in quibus justitia habitat. (Ep. B. Petri Apos. II. cap. III-13.) — *Ali çekamo po obechanju njegovu nova nebesa i novu zemlju, gdi pravda pribiva.* — A doklegod se to obechanje na nas neizlije sila che zemlju okrichati, sila che mir graditi, sila che derxave braniti, sila che jezik praviti, sila xivot uzderxavati; sve che sila bivati; prijateljstvo i pobratimstvo klanjati che joj se, a straviç biti che joj çuvar. Sila al' oruxna al' duſevna mora naſu narodnost çuvati; laskanjem, nagovaranjem, pogadjanjem prie chemo praznu slamu mlatiti nego li ſtogod izderljançiti. Posilimice je naſ narod pokleknuo, posilimice mora se ispraviti.

Nechemo mi xiviti u prijateljstvu i pobratimstvu sa tudjim narodima ſaljuchi amo dicu na taljanske, tamo na nimaçke uçionice, nego mislim da bismo mi kroz to poberkali naſ narod, i gerdili mu jezik xivi. Tuda nebi bilo ni pravoga nauka ni dosta nauka, jedno, ſto je teſko i priteſko nachi takovih ljudih koji bi umili o maloj plachi dicu uçiti na dva jezika, a mi sada nebismo mogli takova ni çetiri sastaviti; a drugo, da kad bi se desilo takovih dobrih uçiteljah i na gomile, opet texaçka, govedarska, i svinjarska dica, koja bi iſla na te male uçionice, na sverſetku morala bi ichi po starinski s terbuhom za kruhom, to jest, za ovcama, za kozama, za govedima, ali s maſklinom, i s motikom u polje, poderane knjixice a izberljane zabacivſi u kut; te bi vam pozaboravili ono malo ſto su amo na taljamskomu, tamo na nimaçkom jeziku pouçili, a ſto bi popamtili miſali bi u xivom govoru hervatskom, te bi se uplakale mnoge taljanske i nimaçke riçi, kako nam svaki dan svidoçi ovuda potaljançena, a onuda poſvabjena strana. Zbog te miſaline tamo çuje se u govoru: n. p. *neimam caita, meldovati, musiti,* i t.d. namisto *neimam kad, javiti, morati* — a amo: *pjaxati, deſchodati, vorcati,* i t.d. na misto pravo po hervatski kazati: *raçiti se,* ali *sljubiti se, razçavlati, silovati.* Śodanje, bodanje bilo bi to, a najposli danguba i kvar, e nije moguche da u malim uçionicam, a iz dvi tri knjixice dica tako nauçe jezik taljanski, ili nimaçki, da bi mogla razabrano njim govoriti i razumiti ga; a silna bi nagerda bila viſje takove uçionice po texaçkoj naſoj ruci nastaviti, jer bi se narod nakon dvi, tri kolina potaljançio i poſvabio, çisto bi se izrodio, kao ſto su na naſu xalost izrodjeni mnogi naſi otoçani i primorci, koji nisu ni pravi taljani, ni pravi hervati, a gadno govore i taljanski i hervatski. I sami najuçniji ljudi koji su kroz mnogo godinah dva jezika uçili, teſko ji mogu jedan od grugoga luçiti, i njima odriſito govoriti; kamo li prosti narod kroz nesaverſen nauk. Boxe saçuvaj; Boxe nedaj da se potaljançi i poſvabi naſa texaçka ruka! Da je g. Ivichevich zaſtedio tu naſu ruku, i kazao da u gradovim gdi taljanſtina vlada valjalo bi u malim i velikim uçionicam pridavati nauk i na jeziku hervatskome sramotno do sada pogaxenome i zapuſtenome, pravedno bi on svitovao, jer svaki pametan çovik zna da nam nije taljanski jezik narodni jezik. Neka se taljanskomu, makar i francuskomu, i gerçkomu jeziku u nas uçi ona starija struka stanovnikah, koji hoche da se daju na tergovinu, na prostraniji nauk, a da se nedira u prosti narod koji neima kad, niti mu imanje i ambar donosi da se dvogubo izobraxava.

Hervatske te hervatske samo uçionice imaju se po selim zaverchi, da se i prosti narod popriliçno prosvitljuje. Ja sam na str. 73 ovoga Lista zamirio, da knjixice ove godine izdane na taljanskom i hervatskom jeziku, i za to su naopake, ſto iz njih viri ſuxanjstvo naſega jezika hervatskoga. U njima ima privod hervatski sa taljanske matice, ili vam imaju u njima riçi hervatske naçinjene i poredjene po svojstvu taljanskome. Kad se ovo uzme, da iz najboljega privoda niko podpuno dobro nemoxe jezika nauçiti, jer su i najbolji privodi sluxaci matici, iliti originalu; kakav che taj naſ privod da bude, kada naſi privoditelji viſtiji su taljanskomu nego hervatskomu peru? Nije li barem pametnije bilo na hervatski izvorno pisati, pak na taljanski privernuti?

Kolikogod sam ja dosad proſtio naſih hervatskih knjigah, joſ ni u jednoj nisam naſao prave vlastitosti hervatske. A privodi su pak osobito ruxni. Śta viſe! I sami *Oçenaſ* je herdjavo priveden. U nas se ovako moli: Oçe naſ, koji jesi na nebesih (na nebesima) *sveti se* ime tvoje, *pridi* kraljestvo tvoje i t.d. a niko neosicha se da *sveti se* i *pridi* dvi su goleme pogriſke, i da valja kazati po svojstvu naſega jezika: *da se sveti* ime tvoje; *da pride* kraljestvo tvoje! jer se ovde glagol odnosi na treche lice povelitelnog vrimena.

(*Sliditche.*)

A. Kuzmanich.

BRATJI ERCEGOVCIMA! *)

PISMA.

Banjalucim golema je hvala
  Al' zaludu njima svaka hvala,
  Kada dvore, silnog gospodara.
A Bosnjacim Boxe kakva hvala
  Kad ne mare za slobodu nista
  Te xivit hoche svagda u suxanstvo!
Bogme neche verli *Ercegovci!!!*
  Od starine hrabri vitezovi
  Bas che oni verige razbiti:
Za slobodu mile otaçbine. —
  Puku onome, kô che vojevati
  Bog che vavjek u pomochi biti.
Nemojte se bratjo pripadati
  Bog che i vama dobru srechu dati:
  Samo sloga! sve che vedro biti!
Saçuvajte slavno ime vase!!
  Koe se sada po svem svitu glasi,
  Bit' che vasa dika i pohvala!
Nemojte ga bratjo pogerditi:
  Da ne reku mile majke vase
  Bog ubio koji smo rodile
  I bijelim mlikom zadoile!..

A. Gutta.

---

*) *O xalostni suxnji! istina da saçuvaste prastare vase obiçaje; no koja korist, kad vuçete za sobom, ima dosta godinah verige, koje su javni znak robstva vaseg! I vi mislite, da je sloboda samo za vas spravljena; to ne, jerbo je sloboda blagi iz neba dar, koi çekaju sva pod teskim jarmom samosilnosti Osmanske stenucha bracha nasa. Al malo ih ima, koji su kadri cjeniti posledice neizmjernog ovog blaga nebeskog slobode. — Povecha çast izgube ju radi sljepe bezumnosti svoje! samo mudarac kader ju je uzderxati i saçuvati.*

Ah! xalosti xalosti!
Ne mogu ja ponjati
Te vase nemarnosti!

Sva bi se naposledak xelanja nasa ispunila, kad bi pobro! jedinodusija bratinskoga bila. —

Jer gdi nije sloge,
I ljubavi çiste
Tu Bog ne pomaxe!

A. G.

PISMO PRIATELJU U DUMAN

Ljubezni Priatelju!

Skoro tvoje pismo s velikom radosti primi, u kome me obznanjues o njekim stvarma, i u isto vrjeme molis, da ti sto od ovud novo javim. Oh ljubezni moj priatelju! kad bi ti sve sto se amo od kako je ovo proljeche, koje che se velikom epokom buduchoj povjestnici Evropejskoj predpostaviti, novo dogodilo, redom opisa, posve bi mi se mnogo vremena i papira hotjelo. Ali mislim da su te Serkske novine ako si ji kako primati moga sa svim znamenitim dogodjajima upoznale: pak zato i kad bi u stanju bio ne nalazim za nuxdno mnoge opisivati i takove tebi saobstiti no sasvim tim, buduchi da sumnjam jesi li izvjestan ili nijesi, u kratko chu ti objelodaniti: sta je medju ostalim Monarhiu Austriansku sostavljajuchim narodima i za nas Dalmatince najkoristnie posljedovalo:

Na 15 aprila razlexe se veseli glas: *Xivio Ferdinand! Xivio ustav! Xivio narod Slavenski!* Od radostnog brate, usklicanja, pozdravljanja, pjevanja i ost. za tri dana i dvije nochi, neznadjase se ni kad se ko okreche, osobito pak u poglavitom gradu Zadru. Zvona slavise, barjaci se vijase, prozori svjetlise a po cerkvama velikoljepna molenja i pjenja iz blagodarnosti Bogu i premilostivom nasem Caru za udjeljeni ustav torxestvovase. — Straxa se narodna ustroi, i tako sve u veselju ogreznu, da se od mila boxjeg stati nemogase.

Xivio Ferdinand! zasto on kao najbolji otac oteçestva, dade milim svojim podanicima sve sto od njega iskase i sto se njihova dobra stanja tiçe. Dade nam Ustav, kao novi vid derxavnog pravlenja po kojem chemo dokle god taj trajati bude, mi podanici puno pravo imati u opredjeljena vremena ustmeno i pismeno od njega iziskivati, da se sve sto kao nuxno oskudjeva nabavi, a ako je sto nepotrebno i izlisno izbaci i unisti, i voobste da se sve çim se gubitak Derxavi nanosi, a pri tom je na tegotu i ugnjetenje naroda ukine, a ono sto se blagostojanja njegova i cjele derxave kasa ustanovi i uredi. To je, priatelju, jezgra u nasem carstvu od skoro izdanog ustava.

Xivio Ustav! jerbo se sa ovim kao u novoj

srechi narod preporadja; novi i lakſi naçin xivota; novu i jaçu svobodu dobiva, i kao u novi i bolji svjet prelazi.

Xivio narod Slavenski! Oh ljubezni moj! Sa kakvom radostju ovaj sladki zvuk podjekivaſe!!! Zaista se opisati nemoxe; zaſto s novim ustavom njemu davno pomraçeno ogranu sunce. Zaſto se i njemu neprjateljska zastava ispred oçiu ukloni da oſtrovidni uma svog pogled svobodno oko sebe baci; da u ravenstvo sa ostalim mochnim narodima, u smotrenju svog jezika, svoje narodnosti i u svakom smislu svobode dodje. Ko se dakle od Slav. kervi bio Serbin, bio Çek ili Slovak u takovom dogadjaju nebi radovao i od radosti suzama niz obraz linuo? pomislivſi, kakvi su to jadi bili da slavni Slaven, koi je i razumom i miſcom krjepak u najmu stoi; svoj jezik svoju narodnost i çitavi svoj Karaktir, kao u tajnosti hrani i od drugih nasilno udruçen i prezren gleda. Kakva to nepravda bjaſe!? Slavenskom koljenu naroçito: mi Serblji, u Dalmacii neznadosmo dosad za koga xivismo ni za koga radismo, nego kao makine uz tudja se nosila, derasmo i to samo za koru svakidaſnjeg hljeba. Kmetski xivot provodismo. O naſoj narodnosti ni na naſem jeziku niſta nam nedadoſe raditi, nego naſ slavni narod i prekrasni jezik nazivaſe » *Popolo schiavo: Lingua schiava; me ne vergogno di saperla.*« Jeli to ljepo i pravedno Slavenima rechi? jeli onaj pravi Slaven, koi se nebi sa svim silama podupro i kerv kad bi nuxdno bilo prolio, za skinuti s obraza takovu rugu i sramotu i kazati onim nevjexama koi su naſu narodnost i naſ jezik prezirali, da nije *popolo schiavo* nego *popolo Slavo;* nisu *Schiavoni* nego *Slavoni;* da nije *lingua Schiava*, vech: *lingua Slava; lingua del più famoso e più numeroso popolo del globo; lingua che non proviene ne dalla greca, nè latina, nè tedesca, nè francese, ma che trae la sua origine dai più remoti dialetti orientali; lingua che possiede tutte le belle qualità: quindi lingua preferibile.*

Ali ſta cheſ? Svak na svoj mlin vodu navracha. Zloba za proslaviti svoje, rugaſe se s naſim. Taljani nenazivaju nas Serblje, Serbima nego porugatelno *Servima*, kao da su naſi pervi Serblji sluge Rimljanom bili, no ovo se samo iz pogerdne zavisti govori, koje dovoljno istoria posvjedoçaca, da kad su carigradski istorici o naſem narodu pisali neimajuchi pismena *б* mjestó koga gerci svagda *v* upotrebljuju, morali su s tom oskudnosti i naſe ime izkvariti; dakle Taliani i ostali koji pismo *б* imaju ne bivaju prinuxdeni, ako ne iz zlobe ili iz neznanstva nazivati nas Servima nego Serbima.

Naſ prosti narod, koi u Dalmacii xivi, nazvali su joſ u 13 stoljetju Veneciani, *Morlacima*, (*Morlacchi*). Ovo prozvanje i danas suſtestvuje; no zloba taljanska sasvim drugo neſto razumjeva kad kaxe narodu po selima *Morlacchi*, nego ſto su Gerci razumjevali nazivajuchi danaſnje Vlahe, Bugare i ostale koi su se u njeçem Bugarima saobrazovali, Mavrovlahami, od kog su reçenja Venet. po talian. kroju napravili to: *Morlacchi.* Danaſnje potalianice Dalmatinske to jest Serbski Taliani, kad vide naſeg prostog texaka kaxu mu: *quel morlacco* u njihovom pakostnom smislu: od çasti nevjexa (ignorante) a od çasti: *brutta figura*, i tako che oni rechi svakom, koi talianski nezna govoriti, i na kome nevide gache i baretun na taliansku, pak da bi naivechi filosof bio. Gdje koi naſ prosti Serb-dalmatin ima do 1000 xivotinje, preko 200 danah zemlje oranice i koſanice, krasne domove i sasvim dobro i ljepo stanje: kad podje u grad po obiçaju narodnom obuçe se i na odjechi svojoj do 100 i 150 fior. u tokama i pucama srebra i zlata donese, na osedlanu konju dojaſe, a pritom çitati i pisati Serbski zna; no on je opet kod potalianicah *morlacco;* a onaj koi nema, vech ſto dnevno mistriom i çekichom izradi, pak u tudjem uuglu veçera ni çitati ni pisati nezna, ako talianski govori i pernjavom jaketom od 20 kar. zagerne se, reku mu: *Signore!* gospodine. Oh ljepa mi gospodina!!! *Sig. fabbro!!! sig. muratore!!! sig. falegname!!!* (Serb. gosp. kovaç!!! gosp. zidar!!! gosp. tiſljar!!!).

(*Sliditche*)

S. Dobrievich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 31. V. GODINA

NA 31 SERPNJA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.
Zora Dalmatinska daje se u saminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Njeʃto o najboljem upotreblenju sadaʃnjeg vremena.

Draga bracho Dalmatinci!

Sve ʃto biva u vremenu biva. Vreme donosi i odnosi: ono iz buduchnosti u sadaʃnost, a iz sadaʃnosti u proʃlost kao kakva najbitrija rjeka teçe. Ono nigda ne dolazi praznih ʃakah; jer svakom, koji ga razumnim naçinom upotrebiti zna, veliku korist donosi: ali pri svem tom opet se svakog trena sve drugçie i nejednaçie pokazue, t. j. ças zgodnie k' poslovanju jednog djela, ças drugog; ças opet riziçno k' preduzechu ovog ili onog posla; drugda i ono samo priliku dade k' dostixenju kakve namjere; drugda nadanju ne svjeruje; a drugda porodi kakvu znameuitost o kojoj çovjek nigda nije ni pomislio. —

Da bi dakle çovjek, svako vreme na dobro, na korist, i na napredak svoj i obʃti upotrebiti mogao, mora imati zrelo i bistro razsudjenje, osobitu vjeʃtinu u poznavanju istog vremena t.j. jeli zgodno il' je nezgodno, i naposlje valja da zna cjeniti svako vreme po mjeri dostojanstva; jerbo inaçe svako preduzeche njegovo biche nevaxno i ʃtetno; ili ako bi i izpalo za rukom, ali opet neche onako kako bi moglo. —

Svaki je çovjek mudar, koji dobro zna vreme razpoloxiti: a svaki je opet lud, koji vreme utaman propuʃta; jer kada se ono propusti, proteçe uberzo i saljie se u jezero vjeçnosti, pa onda stigni ga ti. —

Bracho! iz svega ovog ʃto sam do sad kazao, moxete viditi izmjenu, nestaʃnost, i razliçnovidnost vremena; takodjer i naçin, kojim se ono, i od koga, najbolje upotrebiti zna; najposlje i to ʃta se od njega dogodi, poʃto se ono u vjetar provede.

Buduchi da sve ʃto je bilo, ʃto jest, i ʃto che joʃ biti, biva u vremenu proʃlom, sadaʃnjem i buduchem: zato mili sonarodnici opomenimo se i mi naʃe proʃlosti, poznajmo dobro sadaʃnost, i nastojmo da nam buduchnost u razkoʃnosti dobra stigne.

Što se tiçe proʃlosti svak neka zaviri u povjestnicu pak che znat kakva je bila; sadaʃnost, il' da kaxem danaʃnost, je dobra, koju ako razumno upotrebimo, onda se nadati moxemo i buduchnosti dobroj. —

Buduchi pak da kaxe naʃa poslovica: »koliko je ljudih toliko i chudih« a druga kaxe: « Svak na svoj mlin vodu navracha; « zato bracho svi za jedan ʃtap çversto privatimo, t. j. sloximo se; jer bez sloge zaludu biva trud u svakom obʃtem preduzechu, te poznajmo: ʃta smo bili, ʃta smo sad, ʃtali treba da budemo; jerbo od poznanja ovog troga zavisi srecha kako naʃa tako i naʃeg potomstva.

Na pervo pitanje t. j. » ʃta smo bili? « evo moj odgovor: pravi Slavjani, Skitsko pokolenje, narod zaista slavni, i mochni i çestiti. — » Šta

smo sad? « (Mi xivechi u Dalmacii) Ah! uzdiſuchi odgovaram na ovo pitanje: *po-lu-ta-li-a-ni* ili izkvareni Slavjani, koji se stidimo naſeg plemeninitog jezika i naſe krasne narodnosti. A ko su to!? to zaista nismo svi, nego samo oni, kojima su obajatile oçi talianſtinom pa ne vide sunca, i ludo misle da bi najnesrechnii ljudi postali kad bi se talianſtina iz Dalmacie izkorenila. — Na treche pak pitanje: » A ſta bi trebalo da budemo?» ja velju: ſto smo i prije bili t. j. i duſom i tjelom pravi Slavjani; a ovaki tek onda chemo postati:

a) Ako uçionice i sudove na naſem jeziku uzimamo.

b) Ako svi xitelji Dalmatinski primorani budu slati djecu svoju u uçionice naſeg jezika.

c) Ako se zakon uvede da niko ni najmanjim çinovnikom u buduche postati nemoxe ako nezna narodnog jezika.

Iz ovog pravila zasad samo one izuzeti treba, koji su valjani i çestni çinovnici, a pritom ljudi u godinama, koji sad bi se zaludu muçili da nauçe narodni jezik, i viſe bi truda i muke imali nego koristi. Ovi nek stoje kako stoje, ali djecu svoju da ſalju na nauk narodnjeg jezika.

d) Ako se cerkva Rimska i u Dalmacii okani Latinſtine *) te boxiju sluxbu i ostala djela cerkovna na Slavenskom, ili ako je moguche na prostom narodnom jeziku odpravljala bude.

Ako sva ova uznastoimo dobiti on, dazaista postatichemo ſta smo bili, t. j. pravi i zgolji Slavjani: zato bracho ako Boga znate! vreme sadaſnosti samo na to nastojmo upotrebiti da sve ono dobiemo u çemu se srecha naſe narodnosti uzderxi, i tako se nadati moxemo dobroj buduchnosti. Onda che prenuti duh narodnosti naſe, koja je dosad nosila lance sramote i robstva na sebi, koja je kod oçiju bila sljepa, i koja mal da neizgubi i koren svoga imena.

Sad je vreme, sad je ora,
Bracho draga! bracho mila!
Svak za svoje ginut mora,
Vako pjeva Slavska Vila. —

U Zadru 11 serpnja 1848.

Vaſ Iskreni
J. Sundeçich

*) *Bracha Hervati i Çesi vech o tom nastoje.*

NARODNA PJESMA.

Xenidba od Zadra Todora.

Piju vino do dva pobratima,
U Udbini na chemerli loncxi:
Jedno mi je Boiçich Alija,
A drugo je Tankovich Osmane.
Kad se pobre nakitile vina,
Onda reçe Tankovich Osmane:
» Pobratime, Boiçich-Alija!
» Jesi l' bio skoro u primorju,
» U primorju, u vlaſkom Kotaru?
» A jesi li, pobro, dolazio
» Pod tananu Smiljanicha kulu,
» Jesi li se penjo na pencxere?
» Jes' vidio Kosu Smiljanicha? «
Veli njemu Boiçich Alija:
» Pobratime, Tanak Osman-Aga!
» Ja sam bio skoro u primorju,
» Dolazio u vlaſke Kotare,
» I pod tanku Smiljanicha kulu,
» Penjo sam se kuli na pencxere,
» Vidio sam Kosu Smiljanicha!
» Kod nje sjedi Jela Manduſicha,
» Evo Kosa hitar vezak veze,
» Kod nje Jela tanko ruo prede;
» Al' kakva je Kosa Smiljanicha!
» Što je zemlje na çetiri strane,
» Da je ljepſe u svijetu nema,
» I narasla cura za udaju,
» Sad je Kosi dvanaest godinah,
» Nagojila lice za ljubljenje;
» Al' zaludu, sladak pobratime!
» Jer je Kosa skoro isproſena
» Za kopile od Zadra Todora,
» U subotu, koja perva dodje,
» Hoche dochi Kosini svatovi,
» U nedjelju danak predaniti,
» Ponedjeljak jutra doçekati,
» I odvesti Kosu Smiljanicha
» Za kopile od Zadra Todora. «
Kad to çuo Tanak Osman-Aga,
Udari se rukom po koljenu,
Nova çoa na koljenu puçe:
» Jao njemu do Boga miloga!
» Ja je çekam çetiri godine,
» Pa mi danas hode za drugoga!
« Boiçichu, Bogom pobratime!
» Da si berxe na vaſu Cetinju!
» Pokupi mi tridest Cetinjanah
» Po izboru dobrih konjanikah,
» Povedi ji meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje. »
A Alija nereçe rijeçi,
Vech od zemlje na noge skoçio
Pa posjede debela dorata,

Ochera ga pravo na Cetinju.
Osman-Aga osta na Udbini,
Pa on knjigu na koljenu piſe,
Te je ſalje na Ercegovinu
Na koljeno Śarac-Mamut-Agi
I do njega starac-Merdan-Agi:
» Eto knjiga, dvije Age stare!
» Da ste berxe meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje!
» Povedte mi po tridest Turaka,
» Sve atlije i dobra konjika. «
Pa je drugu knjigu nakitio,
Te je ſalje od Avale Porçi
I do njega Topal-Kamataru:
» Eto knjiga, dvije Age drage!
» Da ste berxe meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje!
» Povedte mi po tridest Turaka
» Sve atlije, i dobra konjika.«
Pa je trechu knjigu nakitio
Te je ſalje na Tursku Kladuſu
Na koljeno Ernji Mustaf-Agi
I njegovu Gojenu Alilu:
» Eto knjiga, dva brata rodjena!
» Da ste berxe meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje!
» Povedte mi po tridest Turaka
» Sve atlije i dobra konjika.«
Pa çetvertu knjigu nakitio,
Te je ſalje ka Pechini Stjeni,
Na koljeno Kovaçevich-Rami
I do njega od Stjene dizdaru:
» Eto knjiga, dvije Age drage!
» Da ste berxe meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje!
» Povedte mi po tridest Turaka
Sve atlije i dobra konjika.«
Pa je petu knjigu nakitio,
Te je ſalje Liki i Kerbavi
Na koljeno Liçkom Mustaj-begu
I do njega od Oraſca Talu:
» Eto knjiga, dvije çetobaſe!
» Da ste berxe meni na Udbinu
» U subotu, koja perva dodje!
» Povedte mi po tridest Turaka.
» Sve atlije i dobra konjika.«
Take knjige Osman rasturio,
Pa iznese zelena barjaka,
Te ga pobi u rudinu travu,
Pa pod barjak kupi Udbinjane.
Kad sakupi tridest Udbinjana,
Sve atlije i dobra konjika,
S njima sjede piti vino ladno,
Dan po danak dok subota dodje.
Kad subota jutro osvanulo,
A joſt nije obasjalo sunce,
Al' eto ti Boiçich-Alije
Od Cetinje grada bijeloga
I za njime tridest Cetinjana
Po izboru dobrih konjanika;
Na selam ji Osman doçekao,
Od dobrijeh konja odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Pervom su se çaſom obredili,
Al' eto ti od Ercegovine
A na ime Śarac-Mamut-Age
S njim poredo starac-Merdan-Age
I za svakim po tridest Turaka;
Na selam ji Osman doçekao,
I oni su konje odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Pervom su se çaſom obredili,
Al' eto ti od Avale Porçe,
S njim poredo Topal-Kamatara,
Svaki vodi po tridest Turaka;
Na selam ji Osman doçekao,
I oni su konje odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Pervom su se çaſom obredili,
Al' eto ti sa Kladuſe Muja,
S njim poredo njegova Alila,
Svaki vodi po tridest Turaka;
Na selam ji Osman doçekao,
Od dobrijeh konja odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Pervom su se çaſom obredili,
Al' eto ti od Pechine Stjene,
Al' eto ti, Kovaçevich-Rame,
S njim poredo od Stjene dizdara,
Svaki vodi po tridest Turaka;
Na selam ji Osman doçekao,
I oni su konje odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Pervijem se çaſam obrediſe,
Al' eto ti Liçkog Mustaj-bega,
S njim poredo od Oraſca Tala,
Na kulaſu konju velikome,
(Zavergo se drenovom batinom,
U batini iljada klinaca);
Svaki vodi po tridest Turaka;
Na selam ji Osman doçekao,
Od dobrijeh konja odjahali,
Odmah sjeli za punu terpezu,
Pa stadoſe piti vino ladno.
Tu nji bijel danak ostavio,
I tamo su noehcu prenochili
Sve pijuchi vino i rakiju.
Kad u jutru bijel dan osvanu,
Stadoſe se Turci oprèmati,

Opremiſe i sebe i konje,
Pa na dobre konje usjedoſe,
Pod Udbinom polje pregaziſe,
Unidjoſe u Kunaru Turci,
I Kunaru zdravo pregaziſe,
Pa sidjoſe u Teljigu Turci,
Gaze Turci Teljigu planinu,
I Teljigu zdravo pregaziſe;
Pa sidjoſe u Dinaru Turci,
Gaze Turci Dinaru planinu,
I Dinaru zdravo pregaziſe,
Pa sidjoſe moru u otoku,
Tu ji bijel danak ostavio,
U otoci konak uçiniſe,
Dobre konje Turci izvodaſe,
Pa im onda zopcu ustakoſe,
Pa sjedoſe Age veçerati:
Sira, ljeba, rakije i vina,
I debela mesa ovnujskoga;
Polegoſe sanak boraviti.

(Sliditche)

POVRACHENJE OD ZABLUDE.

Piſe Tit Livi, da je u staro vrime narod rimski ostavio grad Rim, i odselio se u goru Aventinsku. Uzrok preselenja tog biaſe ſto su oni govorili: da je nesnosna stvar sluxiti starjeſinama, danak plachati, i çiniti ſto oni zapovidaju. Starjeſine niſta ne rade, samo zapovidaju, koje se prostome narodu çinilo nepravedno, i zato medju sobom svi zakljuçe i utverde da za uvik iz grada izidju, i od gospode te merske sebe uklone; te im tako u napridak neche morati sluxiti. Izbran bude od vjecha rimskog Menini Agrippa, çovik razuman, da k' narodu ide i da mu svjet (*consiglio*) koristni dade, da starjeſinah svoih, bez koih nesrichan biti moxe, neostavlja. Mudri ovi poslanik nije hotio malorasudnome narodu mloge priklade o nesrichnoj nepokornosti privoditi, samo slidechu basnu (*favolu*) dobro im protolkuje: — u vrime niko podignu se i pobune svi çlani (udi, *membra*) protiv terbuha, govorechi medju sobom: terbuh niſta ne radi, no gotovo çeka; mi donosimo, a on samo jede; mi se trudimo a on poçiva; to nije pravedno! — Ruke rekoſe: mi nechemo u napridak nikakve piche u usta ulagati; zubi se zakleſe, da niſta viſe gristi neche; noge rekoſe, mi nechemo podnipoſto viſe tu zaludnu ranu i trutinu nikud nositi, te che tako primoran biti i on raditi, kao ſto se i mi muçimo. — Nisu znali glupachi ovi, da terbuh za sve trudi se i svima snagu i kripost daje. Posli nikoliko danah, osite svi çlani veliku nemoch i bolest, i poznadu veliko bezumje i çudnu svoju zabludu. Ruke poite pichu kao i prija u usta ulagati, da bi pervaſnju svoju snagu povratiti mogle; no kasno je bilo, jer terbuh nemogaſe pichu u sebe primati, ſto je od velikoga glada oslabio bio; umre terbuh, al' umru s' njim zajedno i svi çlani. — Çujuchi to narod, pokori se odma svoim starjeſinama, povrati se od svoje zablude, i u napridak bolje sluſaſe, i sveserdnije ispunjavaſe zapovidi starjeſinah svoih. — *) Tako svaka derxava, svaki dom, i svaka obitelj propasti mora, gdi mladji starije svoje ne ſtuju i zapovidi nijhove ne ispunjavaju!

P. N. V.

*) *Sasvim da je slobodno rechi svoju misal, nechu ni za ovo okoristiti se ako koga osramotim. — Boxe uçuvaj — no pravo rechi ne vrjegja se niko, u isto vreme podlaxem sudu mojih çastnih çitateljah, evo ſto sljedi:*

I starjeſinama, duxnost nijhova jest, uviditi bistrim okom, ſto pucima treba, i nuxda zaiskuje po vremenu, i kako hochedu vremena, bez ni malo izgubitka vremena, jer ko u taman gubi vreme, ne steçe ga viſe nikada, a starjeſine tupoumni neznavſi upraviti, çesto se dogadja nemir i neprilike mloge medju mlogima; no u danaſnji zeman treba, hitro uredbe çiniti, to jest ispraviti, i izliçiti stare bolesti, i suviſe uvesti pucima, çisto izobraxenje, i svako dobro poluçije, koja su mlogo cijenita u svitlome druxtvu; onda mladji ostaju zadovoljni, i s' punom blagodarnosti, jer kad je svakom pravo i Bogu je milo, za ovakova dila od starjeſinah; uprav dobiju od nijhovih mladjih serdeçnu ljubav, i visoko poçitanje, a od Boga, mir i blagoslov!

A. Gutta.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 32. V. GODINA

NA 7 KOLOVOZA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DVOBOJ

uçenika i uçitelja

(istiniti dogadjaj)

Uçenik Cernogorac, mladich od 16 godinah, poçne u ſali faliti svoje Cernogorce, da su junaci, kakvije neima na daleko u svijetu, a u ostalome Serbstvu nigde ni naliçnije na nji. Uçitelj prizna mu Cernogorsko junaſtvo, no pridade mu i to: da je on mlad i nikud joſ nehodio po svijetu, te da vidi i da se uvjeri, da imade joſ i samije Serbaljah drukuda, koi junaſtvom nijesu ni malo gergji od Cernogoracah, i da se obazre samo na susjednu Serbiju i njene sinove. Uçenik reçe na to, grohotom se nasmjehavſi: » A da çoçe Box'a ti vjera, znam ja tu veselu Serbadiju, no kud su joj ti junaci sinovi bili, dok joj nije Bog da Karagjorgja? Ta vi svi tamo fastate *) jednoga njega junaſtvom; a kad vi Bog njega uze, izmedju vas, a vi svi sunovrat u Turski jaram opet! No kerſna i siromaſna Cernagora nehaje ni za Nemanje ni za Morate, pa ni za Bunaparte; oni svi biſe i preminuſe, i maç svoj o Cernogorce gjekoi njih opitaſe, pa nestaſe, a Cernagora ostade do vijeka i straſnoga suda, u svojoj volji i slobodi; a to ti je u slavi.«

Tako su se oba pozadugo prepirala, da vech iz ſale u ozbiljnost priedju, pak uçeniku svom reçe uçitelj: » Ja sam ovdi u Cernojgori jedin iz Serbije Serbin, i moxe bit sam najgori od svijeh doma ostavſijeh zemljakah moijeh; no i tako ja isti smijem izachi na mejdan tvojemu najboljemu Cernogorcu, ma i poginuti znao ja od njega ema; nechu mu se ni ukloniti toli ga se prepasti. Ovo tko nevjeruje, opitati moxe, kadgodj mu je drago; ja vazda gotov posluxiti ga kakim hoche oruxjem; ma on bio Ramo Lazarev, koi je kako mi ti kazujeſ, dvadeset i çetiri mejdana od Turakah dobio; ili Vuko Kuzmanov, koi je vech Nikſicha polu izsjekao i porobio, ili Maſan Savov, kojemu ravnoga na Njeguſe neima.« To izrekavſi izidje na dvor, i otidje u proſetnju; a ostade mu sam uçenik u sobi gundjajuchi neſto.

Neprodje mlogo, al' to uçenik zove uçitelja u sobu, i ovi mu on ças dodje, upitavſi ga, ſta hoche. Onda uçenik, sjedivſi na stolicu pri astalu, digne se muçki na noge i zakljuça vrata, pak se k uçitelju okrene i reçe: » Ja neimam vremena ichi traxiti i zvati tebi najboljega Cernogorca za mejdan, no evo ti mene; sad oberi — pokazujuchi rukom dva na astalu lexecha srebernjaka arnautavca, — piſtolja — od ova oba piſtolja jedan, koi ti je drago, a ja chu drugi, pak evovdje ovças dim u dim po cernogorski da skreſemo, pa kom ſto Bog da i junaçka srecha; da poznaſ ti ſto je i dijete Cernogorsko.«

Stao uçitelj na sred sobe i gleda ga i sluſa, pak mu reçe: » A da jel' ti to zbiljska volja tvoja?« »Vidiſ to i sam, da je ovo za ſalu mlogo i krupno, ema nije druga ni teb' ni meni, box'a vjera!«

Onda uçitelj stajav na sred sobe, razkrije persi, te ji gole ukaxe, i reçe: » Evo ti niſan moje persi, kreſi u nji svakim i onima redom sa çivije piſtoljima, dok me neoboriſ, niti mi je xao ni jao, niti che mi oko trenuti; al' ja neimam ruke, koju bi digao na Njeguſa, i na Karagjorgja! — Nego udri, nedangubi!

---

*) hvaliti se.

Onda se ljutne uçenik i reçe: » Ostav' tu sperdnju, no uzimaj pistolj, koi hoches, jer chu ja sad i sam, pak to ti tebi.« Na to uçitelj:» Ja sto reko, reko, nije druga; no evo me udri.« Sad uçenik brez sve sale i okrajanja spodbije pistolj jedan, i zapne ga govorechi: » A da mnis li ne hochu?« pa i skrese ga u sred persih uçitelju svom; no zerno do uçitelja nemogne doprijeti, nego pred svoju cijev na zemlju supne s artije sukiom zajedno. Na to reçe uçitelj: » Zar si u hitnji punio, te prah mimo cijev prosuo, no uzmi onaj drugi, pa osim toga eno jih o çivijama dosta i boljieh, koje su ljudi, Cernogorci, napunjali, a ne taka djeca nevjesta.« Jarne se na to uçenik i zbilja mu skrese i drugi u persi; ali mu i taj onako isto pukne, i zerno pred oboicu ispljune, kako i pervi. » Ta zar se tako puni puska » — rekne uçitelj — kojom se mejdan odnosi? No daj amo da je ja napunim, pak onda udri na vjerno.« I poimi rukom za pusku da je napuni; ema ovda zbaci uçenik svoju çuvidu *) oporstva i jarosti, pak zagerli uçitelja i poljubivsi se s njime reçe mu: » Ja sam te samo iskusavao, bi li ozbiljom ti posao i stao na mejdanu, i Box'a vjero vidju evo, gdje ni jedna zla srecha nemoxe ti nista, kad se uzjogunis, ema to i jest junastvo, barem u nas u Cernojgori, nebojat se ni smerti ni oruxja; te i ti posto si takvi, Box'a vjera si, sto i rodjeni Cernogorac. » I tekar sada pripovjedi uçitelju svom kako je oba pistolja spremio, izvertivsi iz njih naboj pervi, pak ji s nova napunivsi, ali praha samo do salje, pa ozgo zerno, da tek sastaviti, i zerno isturiti moxe iz cijevi preda se, kad se podprasi, i skrese, a da do tjela ni dospjeti nemoxe. a to li zanj prionuti.

Ç. Ç. Ç.
(iz Golubice)

Xenidba od Zadra Todora.

(Produxenje v. b. 31, *stra.* 122.)

Ponedjeljnik jutro osvanulo,
Joste nije obasjalo sunce,
Skoçio je od Kladuse Mujo,
Pa on budi svog brata Alila:
» Ustan' gore, moj brate Alile!
« Da idemo na cervene stjene,
» Seir çinit kamene Kotare.«
I odose na Cervene stjene.
Kad izisli na Cervene stjene,
Ondar Mujo govori Alilu:
» De se popni jeli na kiçicu,
» I ponesi durbin od biljura,
» Pa mu pruxi sedam koljenaca,
» Nasloni ga na jelovu granu,
» Okreni ga kamenu Kotaru,
» Pa pokupi polje pod Kotarom,
» I ufati na gradu kapiju,
» Jesu li se otvorila vrata?
» A jesu li izisli svatovi,
» Hoche l', brate, u morsku otoku?«
U mladjega pogovora nema.
Hode Alil jeli u kiçicu
I odnese durbin od biljura,
Pa mu pruxi sedam koljenaca,
Nasloni ga na jelovu granu,
Okrenu ga kamenu Kotaru,
Pod Kotarom polje pokupio,
I na gradu ufati kapiju,
Pa on stade Muji besjediti:
» A moj brate, Ernjo Mustaf-Aga!
» Kotaru se vrata otvorila,
» Iz Kotara izisli svatovi,
» Medju njima od zlata koçije
» Prekrivene cervenom kadifom,
» Na njima su çetiri jabuke
» Sve od çista saljevene zlata,
» I na njima dragi kamenovi,
» Pri njima se vidi putovati
» U po nochi, kano u po dana;
» I eto ji pravo kroz otoku.
» Al' da vidis, moj brate Mujaga!
» Da ti vidis, s jele gledajuchi,
» A naprijed pred svatovma, Mujo,
» U cervenoj çoi Vedeniçkoj,
» Tuda idu devet konjanika,
» A pod njima konji halatasti,
» A naprijed junak na halatu,
» Ridjih, Mujo, do ramena berka,
» Panuli mu do malih pusaka,
» Neobiçna oka i pogleda.
» Pa da vidis, moj brate Mujaga!
» Za njima je sedam konjanika
» U zelenoj çoi Vedeniçkoj,
» U zelenu, na zelenim konjma,
» A naprijed junak na zelenku
» Smedjih, Mujo, do ramena berka,
» I u njega pali do pusaka.
» Pa da vidis, moj brate Mujaga!
» Za njima je do pet konjanika
» Sve u cernoj çoi Vedeniçkoj,
» Sve u cernu, na vranijem konjma,
» A naprijed junak na vrançichu
» Cernih, Mujo, do ramena berka,
» Panuli mu po malim puskama,
» Sjaju mu se toke kroz berkove,
» Kano mjesec od petnaest dana
» Kad obasja kroz jelove grane;
» Neobiçna oka i pogleda,

*) *Naliç, larsa.*

» Neobiçne slike i prilike.
» Pa da vidiſ, moj brate Mujaga!
» Za njima su do tri konjanika
» U bijeloj çoi Vedeniçkoj,
» A pod njima konji gjogatasti,
» A naprijed junak na gjogatu,
» Plavi su mu do ramena berci,
» Pa da vidiſ, moj brate Mujaga!
» Što je mlado vlaſçe uz koçije
» Na vrançichu konju od mejdana,
» On neima brade ni berkova,
» A ljepſi je od svake djevojke.
» Pa da vidiſ, moj brate Mujaga!
» Što je momak jandal od svatova
» Na doratu konju od mejdana,
» Garila ga merka nausnica,
» Sve mu doro zeçki poigrava,
» A junaka pjenom prebacuje.
» Pa da vidiſ, moj brate Mujaga!
» Što j' ostragu junak za svatovma
» Na putalju konju od mejdana,
» Smedjih, Mujo, do ramena berka,
» I u njeg su pali po puſkama,
» I pokrili puſkam tepeluke,
» Sjaju mu se toke kroz berkove,
» Kano mjesec kroz jelove grane,
» Kad obasja od petnaest dana;
» Oko glave pera i çelenke,
» Devet pera, dvanest çelenaka,
» A trinesto noja tice krilo,
» Pa se krilo na çekerk okreche,
» Te kazuje, koji vjetar puſe;
» A putalj ga glavom zaklonio,
» Neobiçan junak pogledati.
» A ostalo kicheni svatovi.«
Onda reçe Ernjo Mustaf-Aga:
» Moj Alile, moj brate od majke!
» Dobro nije, niti mu se nadaj.
» Sve junake po imenu znadem:
» Što je naprjed devet konjanika
» U cervenoj çoi Vedeniçkoj,
» A pod njima konji halatasti,
» Ono ti je devet Tomkovicha.
» Što je naprjed junak na halatu,
» Što mu ridji po ramenu berci
» Neobiçna oka i pogleda,
» Ono ti je Tomkovich Ilija;
» Ono su ti sve bracha rodjena,
» Ono su ti pod kamenom guje.
» Što za njima sedam konjanika
» U zelenu na zelenim konjma
» Moj Alile, moj brate rodjeni,
» Ono ti je sedam Daniçicha;
» A naprijed junak na zelenku
» Smedjih, brate, do ramena berka,
» Panuli mu berci po puſkama,
» Ono ti je Daniçichu Gjuro;
» Ovo su ti sve bracha rodjena
» Ono su ti pod kamenom guje,
» Kojih xeſchih u primorju nema.
» Što za njima do pet konjanika
» Sve u cernu na vranijem konjma,
» Ono ti je sve pet Merkonjicha;
» Što je naprjed junak na vrançichu,
» Cerni berci pali do puſaka,
» Sjaju mu se toke kroz berkove,
» Kano mjesec od petnaest dana
» Kad obasja kroz jelove grane,
» Neobiçna oka i pogleda,
» Neobiçne slike i prilike,
» Ono ti je Petar Merkonjichu;
» Ono su ti sve bracha rodjena,
» Svi izginut' jedan za drugoga,
» Nepobjechi jedan od drugoga,
» Xeſchih guja u primorju nema,
» Ono su ti guje prisojkinje.
» Što za njima do tri konjanika
» U bijeloj çoi Vedeniçkoj,
» U bijeloj, a na gjogatima,
» Ono su ti sva tri Kuliſicha,
» Ono su ti tri brata rodjena;
» Što je junak naprjed na gjogatu,
» Što mu plavi do ramena berci,
» Ono ti je Niko Kuliſichu;
» Ono su ti primorski ajduci,
» Sve izginut' jedno kod drugoga,
» Neche pobjech jedan od drugoga.
» Što je mlado momçe uz koçije
» Na vrançichu konju od mejdana,
» A neima brade ni berkova,
» A ljepſi je od svake djevojke,
» Ono ti je djever uz djevojku,
» Ono ti je kurvino kopile,
» A na ime od Senja Tadija,
» Xeſche guje u krajini nema
» U Turçina ni u Kaurina.
» Što je junak jandal od svatova,
» Garila ga merka nausnica,
» Na doratu konju od mejdana,
» Pa mu dorat zeçki poigrava,
» Gospodara pjenom prebacuje,
» Ono ti je od kurve kopile,
» Ono ti je curi gjuvegija,
» A na ime od Zadra Todore,
» Tri godine bio u Mlecima,
» Pa okovo sebe i dorata,
» Nemore ga sjechi oſtra gjorda,
» Ni probiti puſka iz kubura.
» Što j' ostragu junak za svatovma
» Na putalju konju od mejdana,
» Smedja, brate, do ramena berka,
» I u njega pali do puſaka,
» I pokrili puſkam tepeluke,
» Sjaju mu se toke kroz berkove,

» Kano mjesec od petnaest dana
» Kad obasja kroz jelove grane;
» Oko glave perje i çelenke,
» Devet pera, dvánest çelenaka,
» A trinesto noja tice krilo,
» Pa se krilo na çekerk okreche,
» Te kazuje koji vjetar puʃè;
» A putalj ga glavom zaklonio,
» Neobiçan junak pogledati;
» Ono ti je *Stojan Jankovichu*,
» Ono ti je stari mejdancxija,
» Ljuta, brate, pod kamenom guja,
» Dodijo je caru i chesaru,
» U Latinskoj kralju Latinskome.
» Dobro nije, moj brate Alile!
» Docekati, izginuti listom,
» Nedoçekat zazor i sramota,
» Rugache se nama krajiʃnici.«

(Sliditche)

PISMO PRIJATELJU U DUMAN.

(Konac v. b. 30, *str.* 119)

Na taj naçin, za mochi naʃ prosti Dalmatinac nazvan biti gospodinom, nije nuxdno da ide u Serbiu ua naʃem jeziku sve nauke sverʃiti, nego u Zadar ili Split godinu dvije danah *sotto titolo di cocchiere* o *cameriere* dok malo talianski nauçi i persluk obuçe, pak etoti od morlaka krasna gospodina. — A ko drugi u Dalmacii naʃoj bezçesti Serblje, nego Serbski taliani? Zaʃto kod nas nema vanda gdjekoi u gradu naseljenik ili çinovnik talianac a ostali su svi Serblji samo ʃto su se u jeziku tal. mnogi vospitali talianskim duhom napoili, i po talianskoj modi (naçinu) obukli, pak misle da su pravi taliani. Ljuto se varaju. I koi tako misli (premda ji je malo) moxe sovjeta u bezsloveznih i nerazumnih xivotnih pitati; jerbo pile koje se pod tukom izlexe kad odraste i pozna da nije od tuçjeg vech od kokoʃinjeg jaja, ono po prirodi opet medju kokoʃi odleti. To je, priatelju, po nesrechi naʃoj dosad tako bilo. U napredak mislim da che drugojaçje biti. Vech je doʃlo vrjeme da se Slaven proslavi; da pozna ko je; da krjepko derxi svoje, a ono ʃto je uzajmio i na ʃto je kiriju plachao da vrati. Tako pravda iziskuje. Onu xicu kroz koju se talianstvo u Slavenstvo provlaçilo, dok njegovu kerv i prirodu otrovalo i iskvarilo nije, sasvim da pretergne ili joj takove prepone stavi, kako odselen nikakova metexa Serb-slavenima nanositi neche. Doʃlo je velim vrjeme da Dalmatin svobodni xivot uxiva; da se iz okova izvadi i iz tavnice izbavi. Po svjedoçbi povjestnice: onaj narod koi svoj materni jezik za otliçitelni znak prosvjeʃtenja nesmatra, i na njemu umne proizvode potomstvu svome neostavi; taj je moralno mertav, niti o tome govor biti moxe. Slaven koi ako i najvaxnija djela ili najveche mudrosti na Talianskom jeziku izlaxe, to on taliancima a ne Slavenima poklanja. Pak hoche li mu taliani kao Slavenu blagodarni ostati? nechej doisto, nego kao taliancu; dakle Slaven mertav.

Dobro kom se god uçini, ono ostaje po sebi dobro, i Bogu je priatno. No Bog ne zapovjeda nikom da se o tudjem viʃe nexeli o svome stara, nego kad sebe namiri onda u koliko moxe ako je nuxdno i blixnjemu pomogne. Prije treba obuchi koʃulju pak onda haljinu. — Ne treba svoje sbog tudjega gubiti. — Netreba soli u more prisipati. Śta je potrebito Taliancima da im Dalmatinski Slaveni knjixestvo podpomaxu i za njihov se jezik otimlju, kad oni dosta izobraxenih ljudih u svojoj zemlji imaju, svoj jezik kao najdragocieniije blago brane i ljube, i kad su svoju literaturu u nadosta visoki stepen podigli. Oni sami u tom naʃe maloumje uvidjaju: i zato imaju pravo ʃto nas bezçeste. Bili oni svoj jezik pogazili, a mjesto toga madjarski uzeli? Nebi do kap kervi. Nebi nanikad svoju narodnost upuʃtili i ponjemçili se. A vjerni mi priatelju! da nechemo ni mi Dalmatinci viʃe sramote terpiti. Ili sad ili nikad treba ternje s puta, koim chemo do prave slave dochi razkerçiti. O tome se sad mnogi naʃi rodoljubci brinu i to che im najperva stvar na saboru u Beçu biti, da svoj rod proslave, da mu sve çim se jedan narod otlikuje izdjejstvuju i buduchoj srechi njegovoj tverdi temelj, kome ni vrata adova odoljeti neche, postave. A ako je kome Taliancu ili potalianici xao, eto im svobodan vapor, pak neka traxe sebi ugodnost gdje hoche; nama nije zatim ni najmanje stalo, niti chemo mi viʃe njima nazivati: *buon giorno, patron* i t.d. nego dobro jutro, pomozi Bog i t.d. Nechemo viʃe biti *Schiavoni, Servi*, ne *Morlacchi*, nego ono ʃto smo bili, ʃto i jesmo i ʃto chemo svagda biti: Pravi Slaveni-Serbli i vjerni svome Caru Dalmatinci.

Ovliko ti priatelju! javljam ako nijesi s kojom drugom prilikom dozna. Sad zdravstvuj mi brate, i budi uvjeren da te od svega serca ljubi.

Tvoj pravi priatelj
S. Dobrievich.

Ante Kuzmanich
Urednik

Braτja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 33. V. GODINA

NA 14 KOLOVOZA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

RIÇ BRACHI DALMATINSKOJ IZ BEÇA.

Xelja, da se Dalmacia s Hervatskom i Slavoniom sdruxi zato, jer su one naravne sestre i po istorii negdaſnje drugarice, zato, jer Kralj i dan danas, kad ga krune krunom ugarskom Bogu se zakljnje povratit sve k'ovoj kruni spadajuche zemlje, dakle i Dalmaciu, i jednim ih upravljanjem sdruxenim upravljat, — xelja reko ta ozva se vech sa svih stranah, a vech i iz istog Beça. — Ja mislim sada, nek svi oni, koji xelju tu u serdcu svom goje, i koji su mudrim razborom il sami vech odprie uvidili da tako valja, il nauçeni bili od drugih o koristi sjedinjenja ovih ilirskih derxavah pod jednu vladu i jedan zakon, upotrebe pravo molenja (peticioniranja) te da podpiſe u svakom gradu kupe, i druxtva u to ime derxe po pravu sdruxivanja (associacie). Tim bi se xivot onih domorodacah pokazao i njiova xelja bi bila *xiva xelja*. U mlogima mistima bi se vidio naſ pusillus grex „ (malahno stado): al i taj bi pokazao, da radi o tom, da mu se xelja izpuni. Dakle kao ſto je neumerli O'Connell (si parva licet componere magnis) za razvez Irie od tiraniçke Englezke po slobodi Ustava cilo obchenito mnenje bio pobudio: tako treba da se Dalmatinci za savez ljubljenog zaviçaja svog s' ostalim zemljama, u kojima xivi narod iste kervi i jezika po slobodi Ustava potrude obchenito mnenje probudit, gojit i povekſat. Znate ho, da u ustavnim derxavama obchenito mnenje miru daje, po kojoj se vlada miri, imal' se ovo ili ono derxavi dat. Od domorodnog i çistim duhom Slavjanstva nakichenog uredniçtva Zore nadati se moxe, da che ono starati se za podpise po selih i varoſih kupit u ime one xelje.

Ja mislim da bi ovaj ustavni korak brache Dalmatinske od velike vaxnosti bio, jer bi se tim uprav okusili Ustava. Sad bracho za njeg u xivotu po svoj prilici niſt viſe neznate, neg da Cenzure nema i da ste izabirali poslanike u Beç na Sabor; ali od prave xivanosti Ustava, koja se u svojoj kulminacii jedino na Saboru pokazuje neznate joſ niſt, jer burokracia joſ s' Vama vlada, a nechete niti znat, *jer ste daleko od stoxera*, *od Centruma*. Al Vam baſ i netreba osichat neposredno sve blagodati *Ustava*. Sabor na jednom mistu bit mora, dakle jedno misto samo neposredno osicha sabor, ostala mista samo sredstvom pera i glasa. Medjutim blagodat molenja i sdruxivanja na svima se mistih moxe neposredno uxivat, i zato, bracho! çim prie uxivajte ju! Nema Vam pako dostojnie stvari u kojoj biste ju mogli uxivat, neg je xelja sdruxenja s Hervatskom, Slavoniom i vojvodinom Serbskom, s' kojom su se reçene zemlje vech sjedinile i radi tog s' Magjarima se svadile, koji bi rad onu vojvodovinu pomagjarit. Ova xelja je xivotvorno pitanje za Vas. Ako se Vi s njima sdruxite postajete u sebi jaçji, jer sile sjedinjene diluju: viſe oçih viſe vidi, a osobito kad su milovidne oçi; viſe ruku viſe çini,

a osobito kad su bratske ruke. Zato treba se ojaçat savezom s' Herv. Sl. i Vojvodovinom Serbskom.

A ove che zemlje opet sjedinit se i svezat s' ostalom brachom Slavjanskom s' Çeskom, Galiciom i Lodomeriom, Jliriom, Štajerskom i Slovaçkom, te chemo tako svi skupa bit sliçni onom svezku ſibah, kojeg je dao Svatopluk svom sinu prie smerti, da ga prekinit proba. Al kad se ovaj namuçi i nemogaſe da uçini ſto chaechko zahtivaſe, tad pojedince polomi svaku ſibu, za tim pokazat, kako nas pojedince mogu lako tudjinci razkidat, ſto nas uçi i Istoria, a kako bismo u savezu nerazkidljivi bili.

And. Torkv. Berlich.

Xenidba od Zadra Todora.

(Produxenje v. b. 32, stra. 126.)

Sidje Alil' s visoke jelike,
I odkuſe, druſtvo izbudiſe,
Po otoci buſije metnuſe.
Do otoke svati dojezdiſe.
Kad su duſli svati pod otoku,
Todor vikne gerlom bijelijem:
«Stante bracho, kicheni svatovi!
» Ustavite bubnje i sviraſe,
» Ugasite svirke svekolike,
» Da ja junak pred svatove prodjem,
» Jer otoka nigda nije sama
» Brez ajduka, ja brez merka vuka,
» Ja brez çete Turske, ja Kaurske.«
Napr'jed prodje od Zadra Todore,
Pred svatov'ma udje u otoku
I za njime kicheni svatovi.
Nadje Todor na drumu ſiroku,
Nadje Todor Šarac-Mamut-Agu
I kod njega starac-Merdan-Agu,
Derxe duge preko krila diljke,
Derxe dobre konje za dizgene,
Kod svakoga po tridest Turaka;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Oni njemu bolje prifatili;
Mimo nji je Todor prohodio
I svatove zdravo provodio.
Malo Todor kroz otoku ide,
Nadje Todor na drumu ſiroku,
Nadje Todor od Avale Porçu
J kod njega Topal-Kamatara,
Derxe duge preko krila diljke,
Derxe dobre konje za dizgene,
Kod svakoga trideset Turaka;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Oni njemu ljepſe prifatili;
I mimo nji Todor prohodio
I svatove zdravo provodio.
Malo ide Todor kroz otoku,
Nadje Todor na drumu ſiroku,
Nadje Todor sa Kladuſe Muja,
S njim poredo Gojena Alila,
Oba derxe preko krila diljke,
Derxe dobre konje za dizgene,
Kod svakoga po tridest Turaka;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Oni njemu ljepſe prifatili,
I mimo nji Todor prohodio
I svatove zdravo provodio.
Malo Todor kroz otoku ide,
Nadje Todor na drumu ſiroku,
Nadje Todor Kovaçevich-Ramu,
S njim poredo od St'jenc dizdara,
Derxe duge preko krila diljke,
Derxe dobre konje za dizgene,
Kod svakoga po tridest Turaka;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Oni su mu Boga prifatili;
I mimo nji Todor prohodio
I svatove zdravo provodio.
Malo Todor kroz otoku ide,
Nadje Todor na drumu ſiroku
Od Cetinje Boiçich-Aliju
I kod njega Tankovich-Osmana,
Štono jeste euri muſterija,
Oba derxe preko krila diljke,
Derxe dobre konje za dizgene,
Kod svakoga po tridest Turaka;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Oba su mu Boga prifatili;
I mimo nji Todor prohodio
I svatove zdravo provodio.
Malo Todor kroz otoku ide,
Nadje Todor na drumu ſiroku,
Nadje Todor Liçkog Mustaj-bega,

S njim poredo Tala od Grafca,
Derxe konje dobre za dizgene,
Beg Mustaj-beg preko krila diljku,
Tale derxi drenovu batinu,
U kojoj je iljada klinaca;
Njima Todor dobro jutro viçe,
Mustaj-beg mu Boga prifatio,
Al mu Tale prifatiti neche,
Vech on skoçi na noge lagane,
Pa ovako govori Todoru:
» Kurvo jedna, od Zadra Todore!
Stani malo da jeglenifemo,
Ti çiju chef odvesti djevojku
Na sramotu svim krajifnicima;
Nemore te sjechi oftra gjorda,
Ni probiti pufka iz kubura,
A more li moja drenovaça! «
Pa poteze drenovu batinu,
Al' se saxe Todor po doratu,
Na dvoje mu sedlo razlomio.
Kad udari drenovaçom Tale,
Tu se s mjesta zametnula kavga,
Pade tama od neba do zemlje,
Nije tama od Boga poslana,
Vech od berza praha i olova;
Zemlja jeçi, a otoka zveçi,
Neki veli: Jao moja majko!
Neki veli: Prifati me, druxe!
Neki veli: Ukloni me s puta,
Da me dobri konji nepogaze.
Neki druxa uz dolinu stroxe.
Ona brache, fto se dobro fale,
Bratac brata poznat nemogafe,
Kamo li che Turçin Kaurina!
A da vidif Jankovich Stojana!
On ostragu ide za svatovma,
Kad nagazi na pervu busiju
S' svojim slugom Jeroglavac-Markom,
Koji junak za Boga neznade,
Stojan nadje dvije Age stare,
Nadje Stojan Śarac-Mamut-Agu
I kod njega starac Merdan-Agu,
Obojici savezao ruke,
Pa ji daje Jeroglavac-Marku,
Marko veze za jele zelene.
Ondar Stojan iza glasa viçe
Po imenu od Zadra Todora:
» Gje si, pobro, od Zadra Todore?
» Kakve tebe savladafe vile
» Danas, brate, u morskoj otoci?
» I tvojije devet Tomkovicha?«
Todor mu se u lugu odziva:
» Brate dragi, serdar-Jankovichu!
» Nijesu me savladale vile,
» Vech eto me tebi po avazu.«

(Sliditche)

POKVARENI VIK.

Ovako je jadikovala tuxna Stofija: xalechi se na danafnje pokvarene mlade momke, nazivajnchi ih neispuniteljima zapovidih Boxjih, prikerfiteljima duxnosti svoje prama stariima, prama iskernjemu, a osobito prama lipome spolu!

Vikafe Stofa na sav glas i koliko je igda gerlo podnosi, da se berda i doline razlijexu; Propao je danafnji svit, grisi su se umloxili, zloba je svakome duboko serdce ispunila, nema vife çednosti: jedu Boga! te che i zasluxena pedipsa ovakove bezboxne vitrogonje postignuti, blizu je vech vrime, jer sami tefki grisi vapiju na nebo i pitaju osvetu! — Ko je slufa, mislio bi zaista çovik, da su nastupila grifna vrimena Sodome i Gomore, da je izçezla iz svaçijeg serdca i najmanja klica ljubavi k' Bogu, k' svetim stvarma, prama iskernjem i prama poftenju: al' ona jadna xali i tuxi se, fto je danafnja mladex nepozdravlja vife i neklanja joj se, fto je negleda i k njoj niko ne dolazi i ne provodi vesele i prazne çase svoje s njom u svakoj ljubavi, kao fto se to zbivalo prije trideset godinah. Ah! tuxna fta che sad raditi, kad niko za nju vife nemari! Al' kao fto je svagda bilo dobrih ljudih gotovih tuxechem u pomoch priteehi, i plaçuchem suze oterti; tako se i sad najdemilostiva serdca çovik jedan, a to je uprav bio susjed (komfija) njezin, te je poçe tifiti i mudroj Stofii na tuxbe njezine ovako govoriti: Istina je dobra moja Stofo! da se svit danas izopaçio, ali fta chef, kad mladex danafnja nije se ni rodila bila, jerbo je to davno, jof prije trideset godinah bilo, i nesichaf, kad je andjelsko tvoje lice ruxiçnom njekad bojom, kao majsko cviche, posuto bilo; kad su se biserni tvoji zubi bilili kao mladi misec. Zloba danafnjih staracah, a tvojih verfnja—

kah i prijateljah, neche da kaxe mladjarii, da kervisliçne ustne tvoje nisu onda blide bile, kao sad; da sokolove cerne oçi tvoje nisu tako upale bile, i potrebu imale od vidila (*occhiali*) kao danas; taje oni da nisi ti side tvoje vlasi u ono doba vranila, ; da nabrana i zbabana koxa liça tvog nije bilja i od sniga i labuda bila, i meso jedrije, neg ono mlikom nadojeno; kriju oni, da ti nisi u mlado doba tvoje tako skuçena i zgurena bila: a ja pri. dobro znam, i kao danas sicham se, da je tvoj pravi, i oholi hod, mal da ne reçem svakog mladicha primamlijvao, a ponositi pogled i izmoxdenog starca tilo oxivljavao, i kao gvozdoteg (*cala. mita*) k' sebi privlaçio. Nego, kani se ti toga draga divojko i dobra prijateljice moja — istina da prestavila nisi, kao i sam ʃto nisam, ako sam i privalio ʃest krixah — al' znaj da sve stvari na ovome svitu imaju svoje proliche, lito, a zatim i zimu: tako biva i s' nama ljudma. — Ded pristani od pravednog tvog jadikovanja, i kameno serdce parajucheg telekanja, te uzmi iz duvanice moje malo burmuta i ʃmerknider podobro, pak cheʃ uviditi, da che ti se cerne misli, koje ti tilo suʃe, a duʃu muçe rasperʃiti, kao gromovi oblak prid zrakama sunca.!!!

Videchi dobra Stoʃa, da ramenom danaʃnji pomodarni svit ispraviti nije moguche, i priznavʃi i sama da pravo ima susid njezin, primi ponudu ovoga, i sa obilatim jednim uzetkom burmuta nakljuka (naterpa) nosich svoj, te joj ova praʃnica, kao çarobna ʃibica kakova ukloni koprenu, koja joj nedopustaʃe uviditi zabludu svoju. — Bracho i prijatelji! Ugledajte se na dobrog ovog susida, te i vi, ako vam se kad desi prilika ovakova, umirite i utiʃite duʃicu kakovu, koja bi, zbog podobnog sluçaja moxe biti prije vrimena, noxicu svoju u tamni grob spustila: dilo miloserdja ucinichete!

A. Gutta.

IZREKE I POSLOVICE.

Zaʃto je vrag lukav? — Jerbo je star.
Gdi ti kaxu da ima puno kruʃakah; nosi malu vrichu.
Zakleʃe se Turci na pogaçu, da neche vije ichi na Moraçu. *)
Straʃivom tergovcu niʃta u tobolcu.
Prijatelju netrudi se, i negubi vrime prati cernog Arapina!
Pantelija vavjek govori; al grihota da mu se niʃta razumiti nemoxe!
Kupio sam pivca, ime mu je Milko; hochete li ga kupiti, drage moje xene!
Lijepo muçanje nije se nikada pisalo; — kupuj a ne prodaj: od ustah do ustah poteçe glas!
Svaka ruxica ima svoju draçu.
Lako je ljubav stechi, al' je teʃko uzderxati
Ko dobro stoji nije mu potreba primiʃchati se.
Ko se prevari u raçunu, placha kesom.
Nepridaj se u ruke, ako xeliʃ xiv ostati.
Koi se ovca çini vuk ga çesto pojede.
U gustoj i cvitnoj livadi zmija se çesto sakriva.
Slabaʃna al' çesta kapljica kamen proverti!
Ko nema novacah nema ni ljubavi; a çovik bez novacah pravi je lik smerti.
Bez alata nema zanata; malo alata manje zanata; viʃe alata viʃe zanata.
Slatka je maçki slanina, al' platiche ona slaninu; — Plati muse slatke kuse!
Od duhana kucha popljuvana; a od burmuta blatav nos.
Zlo ufanje za onoga koi ima kad neumije.
Nova mrixa neima rado stare tice.
Slavich tica slatku pismu piva.
Dva jednaka lako se uzortaçe.
Dugojeziçan çovik neche nikada biti srichan na zemlji.
U zao ças po onoga, koi na tudjem temelju zida.
Ko razsudjuje konec, neche nikad pogrjeʃiti.
Zla misao nemoxe nikad imati mira ni veselja.
Od svijn xivotinah koje je najbolje? — çovik; a ko je najgore? — çovik!

A. Gutta.

*) *Ja derxim da su morali Turci na Moraçi do noge pobijeni biti kad su taku tverdu zakletvu uçinili.* G.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 34. — NA 21 KOLOVOZA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA — 1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

MAGJARSKA PERFIDIA.

Naſa poslovica veli »Latini su stare varalice!« nu mi chemo od sada morati prominuti ovu poslovicu i kazati: »Magjari su stare varalice!« I zaisto toliku perfidiu, toliko nevirstvo koliko kod Magjarah, texko da che se kod ikojega naroda nachi. Mi chemo za sada mukom minuti svu onu bezduſnost, s kojom postupaju naprama nam Slavjanom gazech nogama sva prava čovičja i obazrit chemo se samo na njihova dila naprama Austrii i to da nam bude zajedno mirilo, čemu se moxemo nadati od Magjarah mirnim putem. — Poznato je, da su Magjari miseca oxujka najvechu sympathiu pokazivali Talianom, da su u Peſti dilili ondaſnjoj talianskoj posadi proglase, bunech ju, da otide u Italiu, da su od Austrie potrebovali povratak ugarske vojske iz Italie. Oni su to činili, jer si biahu načelo postavili, da oslabe ſto viſe Austriu nebi li se kako na njezino misto popeli; a sve im se to lasno činilo, jer su mislili, da che Karlo Alberto za koji dan Radeckog hametom potuchi. Zato su i bili u najuxjem porazumljenju s talianskimi insurgenti. Nu poſto su uvidili, da neima za njih napridka u tom poslu, odbacivſi viru preko ledjah, okrenuſe opakliju i ne samo ſto su uzkratili podporu Talianom, vech su ju dali Austrii proti Talianom. U isti čas, kad se je Lamartine u Parizu javno izjasnio (Govor njegov priobchuje »Journal des Débats«) da je izvistjen, da Ugarska neche poslati nijednoga vojnika u Italiu, dobila je Leopoldova regimenta zapovid od magj. ministerija da ide proti Talianom; u isti čas kad je Kossuth u saboru proglasio Taliane za rebelle, tuxili su se u Udini (gledajuch prolazeche vojnike) da čemu li su Magjarom toliko zlata i srebra poſiljali, kad ih sada tako ruxno izneviriſe; u isti čas kad je Kossuth sabor magjarski nagovarao, da poſalje vojsku u Italiu, izjavio je zajedno, da to čini kao minister, a kao privatni čovik da odabrava postupanje Talianah. — Pa joſ neima konca ovoj perfidii. Eto sada priobchuju magjarske novine proglas nekoga magjarskog cluba, u kojem se opet u ime Magjarah, na očigled magjarskog ministerija, sve oprovergava i niječe ſtogod je sabor izjavio. — Pa s takvimi nevirami mi da mir činimo? Texko nama!

Ali je bila predja kidljiva i prie nego su ju Magjari osnovali, sva im se pokidala. — Austrianci su uvidili, da je ova obechana vojska za Italiu na verbi svirala, da Kossuth samo gleda, kako bi Austriu od Hervatske odcipio, i kako bi se kod dinastie kao najvirnii sluga ulagao. Sve su ovo Bečani uvidili i zato je (osim nikoliko podplatjenih novinah) sva journalistika bečka na njega graknula kao na poliſtena čovika, a misto ſtovanja, koje si biaſe Kossuth miseca oxujka svojom himbenostju pribavio, nastupi merxnja i roxenje. Nimci uvidiſe, da su prevareni i da ako Kossuth padne Austria che time dobiti. Zato kad je onomadne glas po Beču puknuo, da je Kossuth sa svim ministeriom pao, na bečkoj burzi je posko-

çila cina derxavnim papirom. To je Kossutha lju-to zabolilo i on nakani osvetiti se Beçu i dinastii. Mi smo doduſe tverdo uvireni, da ni na ovom putu neche uhvatit srichu, nu navest chemo ipak i ovo vuhvenstvo, kao oçiti dokaz ne samo Kossuthove nego upravo magjarske (jer sav sabor postupanje njegovo odobrio) perfidie i nevirstva.

Poznato je, koliko putah je Kossuth izjavio, da je on najvirnii priatelj Beça i dinastie, da je Ugarska najjaçji stup Austrie, da che Austria najlipſe procvasti, ako bude do nje stajala nezavisna Ugarska itd.

»Nu eto Austria neche da spozna ovu istinu i naſu iskrenost, dapaçe hlepi za mojim portefeuillom: valja ju dakle uniſtiti i buduch da se to nedade vojskom, jer te nam treba za Hervate i Serblje, pokuſat chemo nebi li to diplomatiçkim putem za rukom poſlo.« Što naumi neodumi. U sidnici magj. sabora d. 3. kolovoza u podugaçkom punom sophistike govoru razloxi stanje stvarih u Beçu i pokuſa dokazati, da u Beçu samo oni su pravi priatelji dinastie i monarkie, koji o tom rade, da se monarkia s Nimaçkom stopi. »Po mom uvirenju buduchnost austrianske kuche potribuje, da austrianska monarkia postane dio obche nimaçke monarkie« Tako reçe Kossuth, pa evo kako istinu tu dokazuje. »Tim che se najsigurnie svaka reacia uniſtiti jer nimaçki narod je odvech velik, nego da bi ga mogla reakcia svladati.«

. . Tko nevidi u tome samo magjarsko nevirstvo naprama Austrii? Ako se od sve Nimaçke jedna monarkia napravi tim samim dospit che svi ostali nimaçki vladaoci, svi ostali nimaçki popeçitelji (To i uvidjaju ova gospoda i zato tako gledaju popriko na poslovanje nimaçke narodne skupſtine) Ako se dakle Austria s novom Nimaçkom stopi, tim samim postat che car samo vasal nimaçkoga vladaoca — jednom riçju nestati che austrianskoga suvereniteta. Pa to i xeli Kossuth, jer che se onda morati dinastia baciti u naruçaje Magjarah i morat che ono çiniti, ſto joj ovi zapovide. Tako che spasit Kossuth svoj financialni portefeuille, jer mu ga austrianski ministri neche mochi oduzeti, Magjarska che zauzeti misto Austrie, a Peſta che postati novi Beç. Da stvar ovako za rukom podje, neima dvojbe, da bi to bila lipa vajdica za Magjare. To su ona gospoda na saboru magjarskom, jer je to Kossuth kazao, odmah virovala - - mislio bi çovik, da je taj sabor iz samih majmunah sastavljen — te su pleskali na znak pohvale, dok im se xuljevi na dlanu nisu uhvatili, a predsidnik izreçe odluku: »Kucha zastupnikah pozdravlja s radostju slogu nimaçkoga naroda i xeli s njime xiviti u najboljem priateljstvu. Austrii pako izjavlja, da ako bi se izmedju nje i bunda rat porodio (t. j. ako se Austria nebi hotila stopiti s Nimaçkom), da joj Magjari neche pomagati proti Frankfurtu.« — Ovo je poçetak drugog akta »magjarske komedie.«

Magjari se raduju kao da su pobedu stekli; iz prirodjenog sebi virolomstva xertvuju priateljstvo Austrie priateljstvu Nimaçke, koje joſ ni neima, i kao ſto se sluti neche je ni biti. »Quem Deus perdere vult, dementat!«

Pa zar poſtenie 's nami postupaju ovi Magjari? Nechu se u daleko, ni u druge stvari upuſtati, nego samo u pacificatiu, da se vidi, kako su dvoliçno i himbeno i u tome poslu postupali.

10. lipnja pisan je toboxoji manifest, kojim se svitli ban çasti liſava, Hervati se i Slavonci za buntovnike proglaſuju a nametje im se Hrabovsky kao kr. komisar, koji ih ima strogo kazniti. Za koji dan eto ti kraljeva pisma, u kojem veli, da je odredio na zahtivanje Magjarah nadvojvodu Ivana za pacificatora. U isto vrime izjavi ministar Szemere velikaſkomu stolu, da se ovde samo oruxjem moxe mir povratiti. Joſ je ovaj u riçi bio, kad je çitavo popeçiteljstvo poslalo u Beç priobchenu u ovih novinah notu u kojoj kaxe, da se samo onda moxe pacificirati, ako se sve kasira, ſto je u Zagrebu odluçeno. Joſ nismo bili svu notu priobchili, kad je Kossuth u saboru izjavio, da se s Jelaçichem banom kao rebelom nemoxe mir sklopiti, i to da je conditio sine qua non. — Pa evo za koji dan pozvan je svitli naſ ban u Beç radi pacificatie, jer ga vech onde çekahu magjarski ministri. Proglas, koji na çelu novinah stoji svidoçi dosta jasno, da se on pacificatii nenada; a magjarske novine zovu ga jednako samo »ex banom.« Al eto za juçer biaſe Hrabovsky u Varaxdinu sabor pod svojim predsidniçtvom razpisao, iz Peſte pako çujemo, da Magjari neſto ſuruju o Pacificatii. — Kolike to varke i pletke, kolika dvoliçnost i dvojeziçnost! Pa s ovimi ljudmi bez duſe i vire, kojim niſta nije sveto, mi da pogodbu çinimo i da sami sebe zaslipimo nadajuch se,

da che ju Magjari derzati; da neche pervom prigodom viru pogaziti?

Zato gospodo, koja radite o pacificatii, budite na oprezu, da vas Magjari nezavedu na tanak led, da vas neprevedu xedne priko vode, nevirujte riçim nego çinom. I mi smo za pacificatiu, samo je ta razlika, da nechemo da se nama diktira, nego da ju mi diktiramo.

Ego autem censeo . . . da se naprama Magjarom najsigurnie mogu sastaviti »pacta conventa« sabljom i topom.

(Iz. Nov. dalm. herv. Slav.)

B. S.

PROTRESANJE.

Izaſla je sada na svitlost jedna knjixica, pod napisom *Slavianke*, su 28 pjesnicah, i dosta historiçkih primetabah. Krasota spivanja, hitrost prikaza, domoljubiv duh, koja u ovim pjesnicam carstvuju, podpuno obsvidoçavaju dostojanstvo spisatelja, i pjesnika. U historiçkim uspomenam takodjer obilni se vidja pokaz bogastva poznanstva udilitelja. One slavne ali malo poznate uspomene naſih starih pravah, i naſe starinske slave, ostavljaju u çitatelju, s' privelikim blagoslovjem nepoznatoga tvorca, goruchu xelju da on, blagajne svoje pameti, svoim sunarodnicim za opchenu slavu i korist otvori.

Nego çitajuchi baſ historiçke one primetbe vidio sam gdi pod brojem 30 kaxe, da su se Dalmatinci *izpod jarma Franaſkog* izbavili pomochu severne bratje Hervatah.

To mi se neçini posve izpravno. Znade se da kada sedmoga vika Hervati dodjoſe k' ovim stranam, traxechi jedno pribivaliſte, na tri dila razdiliſe se, i po dopuſtenju istoçnoga Cesara Eraklia u danaſnjim derxavama Slavonie Hervatske i Dalmacie naseliſe se. Od ovih triu derxavah kako je poznato Dalmacia je tada bila najizobraxenia i obilnia.

Desetoga vika Franki, vodjeni sinovim zapadnoga Cesara Ludovika milostivoga, na bratju gornje Hervatske navaliſe, i tada Hervato-Dalmatinci, koji ali tihochom podnebja, ali druſtvom i susidstvom starinskih Dalmato-Rimljanah bili su svu bratju Hervatsku u izobraxenju, i kerſtjanstvu pritekli, doletili su njima u pomoch i od sile Franakah, izbaviſe jih. Znade se da tada Porin Vojvoda Hervatski i sin mu Mislav sadjoſe u Dalmaciu, i pokerstiſe se, i da od tada u obchenom druſtvu i vladanju xiviſe ove grane Hervatskog naroda, sidechi paçe u Dalmacii Vladaoci Hervatski, u krasnome perivoju Kaſtelah selovajuchi, i u Biogradu (stari Zadar) okrunjivajuchi se od kada kraljsku çast Hervatski vojvode dostekoſe. Kaſnje onih dobah slava Hervatskoga i Slavianskoga naroda bila je potamnila; nezavisnost, knjixestvo, narodnost istu izgubismo. Od nekoliko vremena opet zaplanu iskra domoljubja, i narodoljubja, koja toliko vikovah pod pepelom bez izgasiti se tajaſe. Bratja naſa gornje Hervatske svoim redom nas u narodnome knjixenstvu, u narodnoj hrabrosti, u domoljubju pritekoſe, a mi Dalmatinci nemoremo drugo nego çastiti kao naſu bratju stariu one Hervate, koji sada tako plemeniti izgled hrabrosti, i domoljubja nama podilivaju. U isti ças daklen u koi duxan nahodim se onu pogriſku koja mi se je prikazala ispraviti, çastechi dostojanstvo i slavu pisniçku, i historiçku iste knjixice, molim preçastnoga tvorca da napridnje i da svoim ſlovaocim oçitujuchi se njima sredstvo dade ime poçastiti i kip onoga koga toliko procinjuju u dilu.

U Zadru na 16 kolovoza 1848.

Josip Grubiſich

Xenidba od Zadra Tudora.

(Konac v. b. 33, *stra.* 130.)

Al' eto ti od Zadra Tudora,
S njime ide devet Tomkovicha,
Oni vode Liçkog Mustaj-bega
Svezanije ruku naopako,
S njim poredo Tala od Oraſca
Sav je Tale u kerv ogreznao,
Jer se neda savezati Tale,
Jer je Tale junak na mejdanu;
S njime vode Boiçich-Aliju
Od Cetinje grada kamenoga,
S njim poredo Tankovich-Osmana,
Stojan dade Jerogiavac-Marku,
Marko vexe za jele zelene.
Onda Stojan iza glasa viçe
Po imenu Daniçicha Gjura:
» Gje si brate, Daniçichu Gjuro?
» Kakve tebe savladaſe vile
» Danas, brate, u morskoj otoci,
» S tvojom brachom do ſest Daniçicha?«
Gjuro mu se u lugu odziva:
» A moj brate, serdar-Jankovichu!
» Nijesu me savladale vile,
» Vech eto me tebi po avazu
» Sa mojije do ſest mile brache.«
Al' eto ti Daniçicha Gjura,
I on vodi od Avale Porçu
Svezanie ruku naopako;
S njim poredo Topal-Kamatara;

Dadoʃe ji Jankovich-Stojanu,
Dadoʃe ji Jankovich-Stojanu,
Stojan dade Jeroglavac-Marku,
Marko vexe za jele zelene.
Ondar Stojan iza glasa viçe.
Po imenu Petra Merkonjicha:
„ Gje si brate, Petre Merkonjichu?
„ Kakve tebe savladaʃe vile
„ Danas, brate, u morskoj otoci
„ A sa tvoja do çetiri brata,
„ Da çetiri brata Merkonjicha?“
Petar mu se u lugu odziva:
„ A moj brate, Jankovich-Stojane!
„ Nijesu me savladale vile,
„ Vech eto me tebi po avazu.“
Al' eto ti Petra Merkonjicha
A sa svoja do çetiri brata
Do çetiri brata Merkonjicha,
I s njima su sva tri Kuliʃicha,
Oni vode Kovaçevich-Ramu,
Svezanije ruku naopako,
Dadoʃe ga Jankovich-Stojanu,
Stojan dade Jeroglavac-Marku,
Marko vexe za jele zelene.
Sastaʃe se i Serbi i Turci,
Izkupiʃe odsjeçene glave,
Izneʃoʃe ranjene junake.
Kad pogleda Jankovich-Stojane
Po druxini i tamo i amo,
Udari se rukom po koljenu:
„ Jao njemu, do Boga miloga!
„ Nema nama druga najboljega,
„ Nema nama od Senja Tadije!
„ Bogme nam je Tade poginuo.“
Onda Stojan iza glasa viçe:
„ Gje si brate, od Senja Tadija?
„ Kakve tebe savladaʃe vile
„ Danas, brate, u morskoj otoci?“
Stojan viçe, niko neodviçe.
Opet Stojan iza glasa viçe:
„ Gjesi brate, od Senja Tadija?
„ Jesi li mi danas u xivotu?“
Onda junak u luxini viknu:
„ Gje si brate, od Zadra Todore?
„ Pogibo ti danas u luxini.“
K njemu Todor terçi po avazu,
Kad dopade Todor do Tadije,
Ali na njeg' nagazila guja,
Ljuta guja sa Kladuʃe Mujo
S' svojim bratom Gojenim Alilom,
Hoche Mujo curu i koçije,
Da on s njome bjexi na Udbinu,
Ali neda od Senja Tadija,
Vech se tuku dervljem i kamenjem,
Najpotlje se s Mujom uʃatio,
Uʃatio u kosti junaçke,
Pa se nose po zelenu lugu,
Tadija je pjenam zapjenio,
Zapjenio pjenam bijelijem,
A Mujo je pola kervavijem;
A oko njih Alil opskakuje,
Golu nosi sablju u rukama,
Pa udara od Senja Tadiju,
Sedam ga je udario puta,
Sedam mu je naçinio rana,
Sedam rana od sedam pedalja;
Kad dopade od Zadra Todore,
Na Alila erʃum uçinio,
Alil baci okovanu gjordu,
Todor mu je savezao ruke,
Pa on dodje, te govori Muji:
„ Çujeʃ li me, sa Kladuʃe Mujo!
„ Puʃti meni pobratima moga,
„ Xao mi te pogubiti, Mujo,
„ Jer sam çuo, govore mi ljudi,
„ Da si dobar junak na mejdanu.“
Zato Mujo aje i neaje,
A kad vidje od Zadra Todore,
On potexe teʃku topuzinu,
Pa udara sa Kladuʃe Muja,
Dok je njega triput udario,
S Tadijom je njega rastavio,
A s cernom ga zemljom sastavio
Pa mu sveza naopako ruke.
Pod Tadiju cxide podmetnuʃe,
Tadiju su rane osvojile,
Ranjena ga nose Jankovichu,
A vezana Muju odvedoʃe
I dijete Gojena Alila.
U koçije Tadiju metnuʃe,
Kod djevojke ranjena Tadiju;
Cura dere vezene jagluke,
Te Tadiji kervcu ustavljaʃe.
Otale se svati podigoʃe,
Povezane Turke povedoʃe,
I dodjoʃe Zadru bijelome;
Pobacaʃe Turke u tavnicu,
A Tadiji echime nadjoʃe.
Kad Tadiji rane izvidaʃe,
Onda Turke za blago pustiʃe,
I vjençaʃe Kosu za Todora.
Davno bilo, sad se spominjalo,
Kano Gjurgjev danak u godini,
Baʃ kô dobar junak u druxini,
Tamo raslo klenje i jasenje,
Medju nama zdravlje i veselje!

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 35. —◎— NA 28 KOLOVOZA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA —◎— 1 84 8.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

JOSIF

Patriarh Serbski, privremeni naroda upravitelj.

Glavni odbor naroda Serbskog objavljuje svima i svakomu, da je pod danaſnjim obznanijo tergovačkomu druxstvu u Beču, Brinu, zlatnom Pragu i Gracu i ostalima, da nikoji od doljnozemaljskih, niti stranih tergovacah, koji bi preko Vojvodovine Serbske prechi imali, na Peſtanski Sveto Jovanovski Vaſar Meseca Augusta ove godine neche dochi, no da che u mjesto toga Peſtanskoga Vaſara u *Zemunu* derxati se veliki Vaſar ot 11. do 23 Septembra ove godine.

Ovo se u svima javnima Listovima znanja i upravljanja radi saobſtava i uz ovo Objavlenje sljeduje i prevod pisma, koje je Glavni ovaj Odbor gorerečenima tergovačkima druxstvama, u Beč, Brin, Prag, Grac i ostalima saobſtijo.

Iz zasjedanija Glavnog Odbora naroda Serbskog u Karlovcima 25|6 Julija -- Augusta 1848 godine derxanog.

N. 2127.

Predsjednik političeskog Otdjelenija,
ALEXAND. KOSTITS.

Narodnji Secretar,
Iovan Stankovich.

PREPIS.

Svima je tergovackim kuchama, koje su predje Peſtanske vaſare u Madjarskoj poſeſtavati običestvovale, dobro poznato, da je vecha čast kupacah iz Njemacah i Serbah sostojala se, koi su iz dolnjih predjelah: Novog Sada, Temiſvara, Zemuna, Pančeva, Bjele Cerkve, Mitrovice i pročih mjestah, ſta viſe iz Knjaxestva Serbie, kao Beograda i ostalih vostočnih mjestah, u Peſtu na Vaſar dolazili.

Buduchi je Madjarsko Ministerstvo na predloxeno pitanje poslednjih danah odgovorilo: da che sada o usjeknoveniju Jovana krestitelja, mjeseca Augusta padajuchi Peſtanski vaſar, kao i pre derxati se: to Glavni Odbor naroda Serbskog u Karlovcima, koi je u ovom prizreniju daleko nadvjesnii nad Madjarskim ministerstvom, (buduchi su Madjari iz vnutrenosti Madjarske, ili kao Sapundxije ili asurdxije i tima podobni na rečenom tergoviſtu poznati) k' obſtemu znanju dovodi, da ni jedan tergovac iz dolnjih predjelah na Peſtanski Jovanovski vaſar ichi nesmje, i Glavni Odbor neche dopustiti smjeti, da budi koi na nečuvena bezboxija, koja Madjari u Banatu i Bačkoj Gradomedji čine, u Peſtu odlazi, od kuda je zbog Madjarskog bjesnila luč gradjanskog rata zapaljena koja che skorim sve okolne predjele zapaliti.

Ako je Madjarsko upraxnjavajuche se Ministerstvo jednu protivnu, naravno postojati nemoguchu naredbu, objavilo, to je naravno zato učinilo, da nebi njeno zlo, koje je na savezu cjele Carsko-Austriske Monarchije, na svetinji ostalih narodnostih proizvelo, črez vnutrenju protivnu revoluciju medju tim u Peſti iskusilo, jer ova od strane ter.

govaçkog i zanatliskog druxstva, koje za prodajom njegovog hespapa bezpolezno viçe, svaki ças predstoi.

Da bi pak u ovom teſko ispitujemom vremenu zaktevanju tergovaçko-zanatliskog svjeta dovolno sootvjetstvovati mogli: Glavni Odbor u Karlovcima, koi se iz veletristiçeskih i prekomjerno preteranih politikerah ne sostoi, nego ponajviſe iz ljudih tergovaçkog i zanatliskog reda. obracha vnimanije cjelog tergujucheg svjeta na Varoſ Zemun na njen dosadaſnji znaçaj na njeno geografiçesko poloxenje, i linije saobraſtaja.

Zemun lexi na Austriskoj granici, prema Beogradu, koi se oznaçava kao vtori kljuç Europejske tergovine u Carigrad.

Zemun je do ovog vremena çrez Carsko-Austrinske vlasti upravljan.

Zemun je najudaljenii od ratnog pozoriſta i lexi na samoj vojenoj granici, na takovom mjestu, protiv kog se Madjarska ruka, koja od mochi vojene granice strepi, nikada pruxiti nesmje.

Zemun stoi sa Beçom çrez Savsko parobrodstvo Carsko-Austriskog pervog Dunavskog parobrodnog druxtva, koje bezprepjatstveno postoi, do Siska, ponapravljenim, verlo dobro podignutim i u velikom saobraſtaju stojechim drumovima, do xeljeznice Glogniçke u sajuzu.

Zemun ima dakle osim sviju ostalih polzah joſt, da se cjelo Madjarsko buntovniçesko mjesto, bez svake poteſkoche, obichi, i sa ostalim tergujuchim svjetom sastati moxe.

Zbog toga je Glavni Odbor zakljuçio, da za odmjenu nemoguchnog Peſtanskog vaſara, vaſar u Zemunu i to Predvaſar od 11 - 17 septembra a ostaloga hespapa od 17 - 23 septembra ove 1848 godine derxati se ima.

Neotloxno çine se raspoloxenja za dovolnje magazine i duchane za hespape, i za ostale udobnosti i sigurnost tergovacah.

Što se tiçe veresijah, koje velike tergovaçke kuche primati imaju, daje se ovim uvjerenje, da che Glavni Odbor u njegovom domaſaju, bez prizrenija, podobna zaktevanja kratkim sudejskim putem poravnati dati.

Umoljava se slavno tergovaçko druxtvo, ovu notu objaviti dati.

Iz Zasjedanija Glavnog Odbora naroda Serbskog u Karlovcima 25 Iulia — 6 Augusta 1848.

Predsjednik
ALEXANDER KOSTICS m. p.

Sekretar,
Iovan Stankovich, m. p.

Originalu od rjeçi do rjeçi vjerno.

Iz Ravniteljstva kancellarie Glavnog Odbora Naroda Serbskog u Karlovcima 25 Iulia -- 6 Augusta 1848.

Director kancellarije i Secretar,
Jovan Stankovich.

„Augsburger Allgemeine Zeitung“ priobchuje slidechi kratki xivotopis svitloga bana J. Jelaçicha.

„*Baron Josip Jelaçich*, najstariji sin c. k. feld-marſal-lajtnanta barona Franje, rodio se u Petrovaradinu 16. listopada lita 1801. Lita 1809 dodje u Terezijansku akademiu za vojnike, gdi je pod osobitom zaſtitom cara Franje 10 godinah boravio. Za perve još mladosti viditi je bilo u careva ljubimca velikih darovah i ridkih sposobnostih: u jezicih berzo je uspio, svaſta bi xivo razumio i ponimio i svaku bi misao tako lipo i sjajno u besede zaodio, da je car onim koji bi Beç posetjavali i to preporuçao neka bi takodjer maloga Jelaçicha obiſli. 11. oxujka lita 1819 dodje kao prekobrojni lajtman k regimentu dragonskomu barona Knexevicha njegova praujaka. Do skora bude mladi oficir (koliko umenjak toliko i veseljak) preſtimavan i cinjen oda svih drugovah njegovih, od svih poglavarah poçitovan i ljobljen, i njegovo ime puklo je po svoj vojsci carevoj. Od 1. svibnja lita 1825. bude oberlajtman te i adjutant za 2 godine kod barona Leopolda Geramb-a u Beçu, a 28 prosinca stupi opet u regimenat. Lita 1830. 1. rujna premiste ga za kapitana med Ogulince u Drexniçku kumpaniju na kordunu, gdi ga je za onih nemirah çesto na bojiſtu viditi bilo i svaki put çastno se pokazao. U oxujku 1831. lita podje u Italiju sa vojskom mu pervi batalion te bi on tude pri vechih manovrih komendirao pervu polovinu bataliona. Tamo ga je Radecky zagledao, pohvalio i prelipo svaki put s njime bio. 1835 lita poſto je pravi kapetan postao, verne se na-

trag sa spomenutim batalijunom. 17 listopada udari na čelu istoga batalijuna na Bosnu, pokaxe se junakom u boju pri Kladuših te bude, što je tako slavno vodio, javno pohvaljen. U litu 1837 bude major kod Gollnerova regimenta (što ga sada zovu vojvode Ernsta) te zajedno adjutant kod feldzeugmeistera i gubernatora Dalmacije grofa Lilienberga. Za toga vrimena mnogo je on radio i poslovao. Nuz toga militarskog gubernatora steče on hiljadu putah lipu priliku, da pod ovim umnim poglavarom darove svoje i upotrebi i razvije. Sad je po mnogo iz njegova višta pera proteklo osobito što se posla prema Cernoj Gori tiče. Lilienberg mnogo je traxio od svoga adjutanta no ovaj i više je uradio nego se je zahtivalo, te si pribavio podpuno zadovoljstvo i priznanje odlična poglavara svoga, koji ga je do smerti kao svoga sina ljubio. Lita 1841. ode od Lilienberga te podje za oberstlajtnanta k pervomu banovačkomu regimentu, nuz koji g. 1842. kao oberstar svagda dične se pokazao, kad je god bilo što s Turcim. U boju kod Pozvixda (lita 1845.) sa Bosanci trideset i četiri kuche im je popalio za kaštigu i dobro ih izplatio. Tude je pokažao, da on umije i smije. Kad se je vratjao, uništi general njegove naredbe i učini druge: time nagazi vojska naša na turske zaside; no Jelačich neizgubi kroz ona blata i kaluxe nego 60 momakah, a sigurno bi svaki oficir manje višt i hrabar tom prilikom mnogo više ih izgubiti morao. Pravoga vojvodu je poznati ako on umije uzmachi, a oberstar Jelačich je sada pokazao da on zna i umije. Za mirno doba bavio bi se oberstar pisničtvom te se i pokazao pisnikom na koga je sve i onako slutilo. U oxujku lita 1848. učini ga car general-majorom i po xelji naroda banom Hervatske, Slavonie i Dalmacie, tajnim savitnikom a koji dan posli i feld-maršal-lajtnantom i zapovidajuchim generalom od Hervatske. Sad biše stigao dan gdi da naperti pravi sin Hervatski te poštenjak i virni podanik brime na se, od koga bi se svaki drugi bio poplašio. Mučna i premučna to biahu vrimena te kobna, takova se tereta latiti nije mogao no onaj koji se predao domovini i za nju razpalio; onaj komu je više bilo do cara i domovine nego do sebe.

Opisao sam vam xivot bana hervatskog u malo ričih; tribalo bi da to obilnije opišem, ali ne samo što sam slab pisac, moram još i da bitim, a misli su mi berxe od pera. Kad uzimam jednoch vrimena, lasno da prosborim obilatije o banu Jelačichu i njegovu xivotu. No svakako to proričem, da che ban na veliku slavu izichi. Samo ga triba znati, pa che sve biti.

(Nov. Dalm. herv. Slav.)

DOMACHE LIKARSTVO

o pjanstvu

Slavni likar *Trotter* veli: *Post vinum immodice assumptum, delirium et coma: iza vina priko mire uzeta, bunilo i drim.* — Dakle kad se priko mire vina pije, i ono savlada bolest biva, jer gdi bunilo pribiva zdravlje izbiva. Ali se ta bolest jednako nepojavljuje pri pijanim ljudima, nego kako je ko više il manje pri vinu čverst ili tanak, to jest, kako koga vino priuzimlje.

Nesamo što se čovik moxe vinom opit, nego i duhanom, pivom, rakijom, makom istočnim štono Taljani *opio* zovu, bunikom, ljuljom, sapom kakvom iliti odnhom otrovnom, i t.d. — Dosta je ovde da kaxem kako cilo vino čovika privata. Vino grizka i draška xeludac i crivad. Kripost toga draškanja od xeludca razlazi se po svemu tilu, a osobito moxdanah prima se, te se u njima više kervi kupi. Onda se moxdani jako ugriju, onda rekao bi da je čovik stekao dvi pameti i dvi snage, jer biva razabraniji, razgovorniji, i xivarniji; ama kad ta ugriva pridje granicu razbora, pamet priko glave priskoči; zavezana i zameršena bude besida čoviku, budu noge pod njim texje, zemlja ga k sebi pritexe; tadar je gospodar vino, ono vlada i govori; jedna čeljust po nebu leti, a druga po zemlji. Sad xestoka vruchina vata čovika, obraz mu se zacerljeni i oteče, xile vratne; slipoočne nadmu se, razbor smersne se, vid pokvari se, ili čisto nestane ga, oči su izbuljene, sve se prid njima ljulja i okreche; najposli nerači se čoviku ništa, bljutavo mu se i vino čini, a sa svim tim ga u se lije kao u mij, mislechi da che njim zagasiti xedju koja ga kini, a neznajuchi i xalostan da je tim vechma raspaljuje. Kad ga pak posve sverne, zabali, bljuje, kadgod nehotice poda

se pogani se, jezik dodje mu deblji i zapinje, te berblja i blebeche kojeʃta; navali na nj vertoglavʃtina, zapixdri oçima, ʃeverlja kad hoche da ide, noge mu se zaplechu, nemoxe na njima da stane, te privali se, i splasti se kao mertvo tilo, i zaspe kao zaklan.

Jedni pijani poʃto su se izaspali i jako oznojili dignu se çversto i veselo, i budu podpuno zdravi kao da im nije niʃta bilo, i raçi im se da jidu; a opet jednim (kao ʃto se zanajviʃe dogadja) nepridje snaga od vina ni iza dugoga spavanja i poçivanja, no za tim imaju glavobolju, i vatru chute u sebi, xlobovi ji bole, i terbuh, nemili im se jist, paçe stuxuje im se i gadi na jiche; a jednim pak od kervnoga napana zadje lipo svist, vata ji zaverchavica, i uzetinja, ili im se terbuh i moxdani razpale, ili im zastoji kakva druga naçimba, te xalostno erljudaju, i duxijaju, ili umru iznenada. Sve to dakle moxe vino tvoriti viʃe ili manje kako çija chud osicha; ali kad se çovik obikne pjanstvu, i postane prava pjançina, onda nalikuje viʃe na jednoga skota nego na çovika; svagda je bolestan, jer ga brez pristanka kad viʃe kad manje muçi glavobolja, crivobolja, s koje se on suʃi, ili nadme mu se jetra i slezena, zametne se debela nemoch, uzme ga derchavac, odlazi mu pamet; najposli nezna ni ʃta radi; sve vino pije, a vino vara ga i do groba dogoni ga.

Kad çovik pijan legne spavati, çuvati da nelexi nauznaçice; u takom poloxaju moga bi se zaduʃiti ako okrene bljuvati, jer bljuvotine nebi mogle vercati na dvor, nego bi prisile, i uʃle bi u duʃnik. Svakako lakʃe che se rastrizniti ako izbljuje; za to osobito kad mu se podrigaje i stuxuje, neka pije dosta mlake vode, ili neka jednim perom ʃkaklje çeljusti. Kadgod kad vino savlada xestoko, obraz pomodri, nadmu se verlo xile, dhrat vata, i prilika je da moxe çovik umriti; onda kervi valja mu iz ruke vaditi, i kvasiti mu glavu studenom ili ledenom vodom. Ako li udari veliki oganj, i zakrene xestoko u terbuhu, triba po njemu nikoliko pijavicah prilipiti, mokre i mlake kerpe privijati, i nemochniku dati ulja maslinova da se çisti. Ako li mu se sdruxi i vertoglavʃtina i terza se sa svojim tilom, te vidi se da moxe sebi ili drugomu nauditi, vezat i mu noge za postelju, a ruke proste da su mu i glava, da moxe bljuvati.

Kada vino savlada çovika on je na po mertav; ali kad je do polak pijan, kadar je ako je smotljivac u sebi i popreçica zlo i kervno dilo uçiniti. I to se na xalost ljudsku çesto desiva. Nek se on poçme s kim nadmudrivati, i popriçivati, eto ti ga odmah gotova na ʃake, na nox, na puʃku. A ovde u Dalmacji gdi je vino tanke gubice bude s njega i ranjenikah, i mertvih glavah. U derneeim, u jamatvi, uz jesen i mesojedju kad su pune bavçe, a svukuda gdino imaju kerçme, takovih straʃnih primerah bude podosta. A opet xalostno je gledati gdino toliki naʃi zemljaci dolaze u gradove ʃto prodavati, pak ʃto uvate ono sve popiju; pak vrachajuchi se kuchi brez svega izverchu se na putu, ʃeverdaju, zaljuljaju, koturaju se dok gubicu nezabodu u svoje bljuvotine, ili nosom po ledini nezariju; ili jaʃuchi na konju glavom klimaju i drimlju, dok neulome vrat s konja, ili barem dok rebra neplachaju. I zaista imaju u nas mnogi, koji tako ruxno zabacuju svoj xitak, i kuchu svoju prosiplju. Naʃi stareʃine morali bi çversto to rugo, i to gerdno zlo zapriçiti i zabraniti, a poʃtovani Xupnici viʃe putah to zapeliti s otara neka çuje vas puk.

A. Kuzmanich.

NARODNE POSLOVICE.

Prav raçun, duga ljubav.
Ljubimo se, nek se kese grizu.
Prilipio se kao kerpuʃa za koxu.
Pun je riçih kao ʃipak xbicah.
Šilo za ognjilo.
Sam sebi na obraz pljuje.
Pljuj na vitar, da ti na obraz pada.
Pobile se zebe sa tugje proso.
Sve mu idje k'ruci.
Što su ti serʃani u glavi.
Ko se pakla tiçe, taj se i opali.
Što te nepeçe, to negasi.
On uçi ribu plivati.

S.

Ante Kuzmanich
Urednik

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 36. **V. GODINA**

NA 3 RUJNA **1848.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

O USTAVU.

Kada je Svemoguchi Bog svojim Boxanstvenim duhom oxivio gnjilu, od koje je çoviçansko tilo ustrojio, ganuche mu je k napridku podao. U to baſ çovik od zviradi nerazborite se razlikuje. Tome neprestanom napridku svedjer su se zemaljski Vladaoci opirali. Derxechi se kao gospodari narodah njihovomu vladanju podloxnih, svaka puçka prava su kratili. Ali kako je ljudsko izobraxenje napridovalo, tako je napridovala slobodſtina, i sve to tiſche se ograniçavala samovlast. Najperro to se vidilo u Englezkoj, paka u Francuskoj, u Grecii i malo po malo po drugim narodim. Pod samovlastju mi smo do sada trajali, i ovoga vladanja, jadne smo slidbe kuſali. Primilostivi i priljubljeni naſ Cesar, svedjer je imao naſe bolje stanje u pameti, svedjer je traxio, niti se ikad ſtedio pomnje i troſakah za naſe dobro; ali okruxen od erdjavih sovitnikah i gore sluxen od svojih namistnikah, nije nikad mogao naſe pravo stanje poznati niti pravim naſim potribam pomochi. Nama malo pametnim i od zlih obiçajah izopaçenim, i onim koji bi dobro mislili zabranjeno je bilo i pisnuti, oplinuti buduchi inostranim çinovnicima i sudcima, koi niti poznaju nas ni naſe potribe, ni naſ jezik, niti za naſu kao za tudju korist nastoje; stvari su hodile sve od zla na gore.

U istinu medju dugotrajnim mirom, su toliko i toliko novacah od Cara u toliko godinah u ovu naſu Dalmaciu posutih, ſto se naſ puk okoristio? Od toliko srebra kojim malodane dojedna seoska kucha se reſila, koliko ga joſ po selim ima? Koliko seoskih kuchah ima, koje nedavaju tergovcu i kamatniku dohodak s' onih zemaljah nad koim nisu starii poznavali nego Boga i Kralja? Koliko se gorah iskorenulo, a koliko ih se je odgoilo? Koliko se brojilo plugah volovah po selim a koliko ih se broje sada i cine? Koi bi na atu igrao, jedva sada seksanu jaſi, ako ne idje i piſice. I tako moglo bi se mnogobrojne stepene dokazati po kojim ova jadna domovina naſa je u xalostno siromaſtvo pala. Naſa slabost nas je silovala plakat, stenjat, i muçati.

Ali Bog koi svoje stvorenje ne zaboravlja, tako je prigodam i okolovſtinam vladao, da oxujka miseca, naſ pridobri Cesar, poznavſi kako od svojih sovitnikah i namistnikah je bio naopako sluxen, odluçi udiliti svojim pucim *Ustav*.

Od tada novi nam se vik otvorio, vik od uſanja, od sriche. Ali ovo uſanje tada che se uviriti, tada che se ova sricha stechi, kada mi budemo dostojni nje se pokazali, kada naſim dilom budemo obsvidoçili da razvitak naſe pameti, da napridak naſega razbora, naſu je misal sazorio, za primiti, i naſ razum za nauçiti novi zakon.

I u istini: ſto je Ustav? Ustav nije odpuſtenje svakoga zakona, ukinuche svake tegobe, uniſtenje svake zabrane, kako je ko mislio. Tako bi smo bili kao divja zvirad po dubravam, gdi jaçji sla-

biemu s' ustah zalogaj otimlje, ali ga razkida i proxdire. I u ustavnoj derxavi triba je da se pravica çini, da se zakoni ispunjavaju, da se opchena sigurnost çuva, da se imanje i osoba od zloçinstva brani, da se zloçinci pedipsaju. — I za sve to triba je da se sredstva nadju. Duxnost dakle svakome se pristoi, podloga vlasti i zakonu, podavanje vrimenito danakah, i tegobah potribitih za uzderxanje opchenih troʃakah.

A ʃto sam dakle, pitache kogod, dobio s' ovim *ustavom*, s' ovom besidom, za koju sam vidio toliko veselje çiniti, da za malo nisam mislio da su gradjani pomanitali bili.

Ustavom Cesar odrekavʃi se svoje samovlasti, dozvao je puk i narod da s Njim vlada, i nemoguchi on svojim kipom koje je sveçano, i neuvridjivo odgovoriti, podloxio je odgovorom prid pukom svoje popeçitelje (iliti Ministre) tako da nijedna Cesarska zapovid nije dobra ako nije od Cara i od jednoga odgovorna popeçitelja podpisana, i svaki more popeçitelja koi bi s' ovom naredbom zakon pristupio, ustav uvridio, il drugçie narod ʃtetovao, na odgovor prid sabor zvati, i da je potriba prid sud dovuchi ga.

Viditeli dakle, bratju moja, koja je to bila blagodarnost Cesarova, koja zasluga razvitku ljudske pameti, koje providjenje potribam naʃim.

Sada jur side naʃi poslanici u Saboru uzpored Carskim pristoljem kao zakonotvorci: imachemo derxavni sabor medju nama, koi naʃim che potribam i poslim vladati (i da su moji domorodci mene sluʃali i s njihovim sastupanjem poduprili, do sad bismo ga imali) opchinske posle i cerkovne, opchine i xupe nezavisno che vladati, bez da carske vlasti imadu se posredstvovati za odluçiti imali Cerkva, imali opchina potribu jedne sviche, jednoga çavla, i more li punim tobolcem svojih novacah jedan krajcar potroʃiti. Platjati danke kako sam rekao tribuje, jerbo kako svakoj kuchi tako i Carstvu potribiti jest godiʃnji troʃak za svoje uzderxanje. Ali dosada bilo je u oblasti vladanja one tegoche odrediti koje bi njemu bile do volje, bez pervo poznati jesu li shodne ali ʃtetne, jesuli priuravne moguchstvu naroda. Pod ustavom nijedna tegocha neche biti odredjena bez zadovoljstva narodnoga Sabora. Za çinovnike i sudce na misto inostranacah, koji do sada naʃim domorodcim, nepravednim pomilovanjem, bi napridak i hlib odnili, i njih u svaku çast i korist priskoçili jurve je bilo odredjeno, da kad naʃih bude imadu se inostrancim pridstaviti.

Slobodno tiskanje pisamah, jest jedna privelika ustavna korist. Svaki pametan i vridan çovik more nezavisno, knjigam, novinam, razpruxiti svoje nauke, svoja javljenja puku, more ga u svojih potribah opomenuti, red i lik narechi, bez da mu iko smeta, budi da bi baʃ neurednosti od istoga vladanja dokazao. Narodna straxa jest poruk stanovitosti ustavne slobode. Kada s' ustavom Cesar je puku dio jedan svoje vlasti podilio, slobodno pismotiskanje, i narodnu straxu odobravajuchi, narodim je rekao: ako bi ko moje dare hotio ikad priuzeti, proglasi puçe moj tvoja prava, i mojih namistnikah pristupke, i brani s' oruxjem koje narodnoj straxi sam u ruke stavio. Ali nemojte paka misliti da sva ta dobra, sve te koristi mogu se stechi, i uxivati bez muke i misli. Ti znaʃ brate, koliko je razliçno stanje jednoga bezpametnoga diteta, jednoga naimenika, koji istina ne zapovidaju, koji xive pod tudju oblast; ali koji jidu glavom u vrichi, niti çemu misle od stanja jednoga domachina, koi vlada i zapovida, ali mora da misli za svu kuchu, da hrani çeljad, da dugove placha, i od koga zavisi sricha i napridak sve obitili.

Što je vecha vlast koju çovik ima, to mu je vechi odgovor. Kaxe Hervatski *Priatelj Puka*, da *pamet vlada mudro, da se njoj valja podverchi, da ako nevlada pamet naʃim serdcem, lako nas strasti zaslipe, da ncima temerutniega kervoloka, ʃto je razuzdanost strasti, da imamo biti jakog duha, to jest posidovati muxevni razum, biti gospodar svojih prignutjah, niʃta nehtiti, nego ʃto je dobro i pravedno, i podnositi stalno sve ʃto sudbina nalaxe, da veche dostojanstvo svakog çovika, je ÇOVIK biti, a da je pravi çovik onaj, u koga duʃi vedra pamet vlada.*

Prosti dakle çovik valja da u svojim poslim se s pametnim svituje, da puʃti da pametnii vlada, i da se poʃtenoga i pametnoga çovika svitu podlaga. Ali ne buduchi paka ni podobno ni poʃteno da doʃavʃi vrime u koje çovik nije tudji rob, nego more svojim opchinskim i naroduim poslim po sebi vladati, da nemari svoje neznanstvo ni poznati, zato sada je najpotribnie izobraxenje i nauk. Sada valja da narod radi o pamet-

nomu razvitku i napridku, jerbo svedjer pamet je tilesnoj snagi zapovidala, a jakost tupa svedjer che za pamet truditi, i tudjoj koristi posluxivati.

Narod Dalmatinski od starine je na glasu bio za svoje junaſtvo, za svoju hrabrost.

Negovorechi od starih vrimenah, u koja ſaka Dalmatinacah viſe od dvista godinah se opirala, i svoju slobod branila od neizmirne moguchnosti Rimskoga Carstva, ter nije ni propala, nego za nesklad; znade se koji podpor skupovladanju Mletaçkome biſe Dalmatinsko vojniçtvo. Pod Francezim koju slavu nije li stekao oni broj Dalmatinacah, koi na oçi neizbrojene Napoleonove vojske tolike njegove pohvale se dostojao.

Ako dakle i tako naſ narod je oruxan, ako radech, hodech, spavajuch, oruxja se neostavlja, imali ga derxati za samu napast, za sredstvo zloçinstva i ubojstva, oli za obranu svoje domovine, svoga kralja, pravah svojih?

Vidite li domorodci moji hrabrost naſe bratje Hervatah. Koju zaslugu u sadanſnjem Talianskom ratu nisu podali Carstvu! More se rechi da njima Cesar je duxan ako svoju starinu joſ uxiva. Koje ikad junaſtvo nisu li oni pokazali da zadobiu, i nepokazuju da uzderxe njihova prava, koja od toliko godinah su bili izgubili. Istina jest da imadu prid sobom onu siajnu zvizdu, onoga junaka, u kojem se nezna carstvuje li viſe hitrost pameti, hrabrost desnice, velikoduſnost, domo i rodoljubav; toliko sve kriposti su se sastale, da jednoga çovika reſe, slavnoga Bana Jelaçicha. Ali ſto bi i on raditi mogao, da na mistu junaçkoga naroda, jednu struku kozah za sobom vodi.

Ako dakle narode moj, ti hocheſ uzderxati i zaçuvati steçena prava, i s njima se okoristiti, tribuje ti pamet tvoju prosvitliti, za nauçiti tvoju domovinu vladati, i tvoju desnicu oruxjem pripitomiti, za ju braniti. I to ti isti ustavni zakon narodnom straxom dopuſta i svituje, jerbo ako se s njiome budeſ u oruxju uvixbati, mochi cheſ red unuternji uzderxati, i od svakoga izvanjskoga nepriatelja se braniti.

Triba je paka da promisliſ, da jao onome çoviku koji se tudjom kabanicom ogerne; jao onome narodu koi se tudjim oruxjem ſtituje. Triba dakle da svaki domorodac bude znati do potribe se svoga maça, svoje puſke ufatiti. I to narodnom straxom i vojniçkom sluxbom se uçi. Ti znaſ reko, kojega junaçkoga si ti naroda, ali koliko je godinah da u zaludnost gnjieſ, da tvoja mladex od prela do prela, od tora do tora, od jare do jare, a xali Bog i od tamnice do tamnice se skita. Nebi li bolje bilo da jedan dio ove mladedexi za koju godinu vojuje za Cesara i za domovinu svoju. Nije svakomu u vojsci ostariti, ali okratjena kako se sad çuje vojniçka sluxba do çetiri godine, biva jedna uçionica u kojoj mladost uçi se redu i poslugu, vidi svita, naçine, obiçaje, i za kratko vrime vracha se kuchi s' blagajnom poznanstva i nauka, za napridovanje koristi svoje obitili, i domovine. Oni paka izmedju sinovah naſih, i mnogi ih ima, koji su vojniçkim izabranim duhom nadareni mogu i vechu srichu stechi, izloxivſi koristi i slave opchenome narodu. Vidimo Mareſala Kabogu iz Dubrovnika, mareſala Simunicha iz Šibenika (u Rusii), mareſala Mainu iz Kotora, generala Maistrovicha iz Makarske, i toliko drugih koi izaſavſi mladichi iz njiovih kuchah, taku çast na sablju stekoſe, da sada su izgled drugim, dika svome narodu. A i prosti texak nijeli vidio Ercegovicha, Lonçicha, Ramljaka, Braçicha, i toliko drugih, koji s' rala i motike u soldate odagnati, vratili su se svojim kucham oli joſ sluxe kao oficiri çastni i koristni sebi i drugome. Koliko prostih soldatah oli podoficirah nijeli se naſim selim vratilo kavalirstvom, pensiom i prohodechi slavnu starost. A da kogod i se ne vrati, nijeli bolje da slavno i xertvuje zivot za domovinu i Cesara, nego da bude u pjanstvu oli za osvetu probodjen oli iz puſke ubijen kako se medju nama çesto dogadja. Komu je ta smert osudjena da sve lexi kod kuche neche je mimochi.

Iza ustava jurve smo poçeli koristi kuſati: jevtinia nam je sol, na polak nam je glavarina, berzo che nam prosta biti sidba duhana, i slobodno ako Bog da i tergoviſte s Gornjacim. Naſi poslanici na saboru rade o naſoj buduchnosti. Ali mi triba je da se dostojni pokaxemo koristi kojoj se nadamo. I to chemo biti ako naſu pamet budemo prosvitlili, naſu dicu uçionicam ſaljuchi, zakonim posluxivajuchi, u naſemu domachemu xivljenju uredni buduchi, hrabri, uvixbani, i pomljivi, u sluxbu narodne straxe, i napokon gotovi da bi do potribe i vojniſtvu. Tako naſa domovina, izo-

braxena, pametna, uredna i junaçka, doçekache bez dvojbe onu srichu kojoj s' ustavom ima se nadati.

U Zadru na 20 kolovoza 1848.

Josip Grubiſich.

JEDAN AJDUÇKI SVETAC.

(Ajduçka pripovidka)

Bio je çovik ajduk, nije imao nego xenu kod kuche samu; on je puno godinah bio u glavici, i za to svojih godinah on ubije devedeset i devet ljudih. Kad je pak ostario palo mu na um da on se ima ispovidit. On ide popu svakome ſto jih je po svitu, neche ga nikakav da ispovidi; najposli ide k Patriaru Jerozalimskom, i javi se kod njega. I on ga uzme prida se, te ajduk mu se poçme ispovidati. Ovaj mu kaxe omah, da je ubio devedeset i devet ljudih! — Patriaru bila je terska tako u jednom buçaku, i maſuchi rukom na nju reçe mu: Ajde moj dragi, kuchi; vidiſ ovu moju terstiku? Kad ova terstika ozeleni i prolista, dodji k meni, ja chu te ispoviditi. — On idje siromah kuchi; on onda vech znade da nema ispovidi nigdi, i stane misliti u svojoj glavi de je on vech vraxji. Jednu noch iduchi on kraj jedne cerkve (a bilo groblje oko cerkve) çuje u onom groblju gdi niſto tuçe; kaxe on: daj da vidim ſto je ovde; ali jedan çovik kopa. Pita ga on: ſta tu radiſ? — A on mu kaxe: umerla je cura, ima tri dana; ja sam se zatekao da chu je pritisnuti; xivu nisam mogao, hochu sad mertvu. — Na to mu oni odgovori: necheſ xive niti mertve; do stotine si mi ti joſ manjka. — On njega ubije; namiri baſ stotinu ljudih.

On ide, tergne kuchi. U to doba trevi se kod Jeruzalimskoga Patriara, ozeleni ona terstika. Kad vidio Patriar pane njemu na um za onoga çovika; on ſalje pismo na sve strane ko bi takoga çovika uvatio, da ga dovede k njemu. I njega pisma dostignu, i njega uvate; dovedu ga Patriaru. — Pita njega Patriar: jesi li ti moj dragi, oni çovik koji si ubio devedeset i devet ljudih? — Gospodine, jesam — Sad chu te, kaxe, ispovidit; samo mi kaxi ſta si uradio od kad si od mene otiſao. — On njemu sve kaxe, kako je po nochi iſao, i naſao çovika gdi curu odkopava, i htio ju je pritisnut mertvu, i za to da ga je ubio. — Dobro si uradio, moj dragi, reçe mu Patriar; sa ovim jednim odkupio si se za ono devedeset i devet. Ajde sad kuchi, i druge ti ja pokore nedajem, nego radi ſto je tebi milo, i nemoj drugom çiniti ſto nije tebi milo. — Kad dodje on kuchi xena mu spavala; htio xenu zvati, ali u tom pane mu na um ſto mu je Patriar rekao, da neradi drugom ſto njemu milo nije; za to nehti probuditi xenu, nego lexe prid kuchom. Onu noch dodju ajduci, i ubiju njega. Kad u jutru ustala xena, nadje njega prid kuchom mertva, i ona to oglasi po svemu selu. Dodju popovi nada nj; oni poznadu da se on posvetio; nose njega u cerkvu; tamo mu misto naprave, tamo i danaskare.

A. Kuzmanich.

K O R I S T

O UPOTREBLJENJU MEDA.

Uzmi meda i razmuti u çistoj vodi da se raztopi i s vodom dobro pomjeſa; ostavi ovu mjeſu na jednomu toplomu mjestu; ona che uzkisnuti i pretvoriti se u sirche (kvasinu), koje che mnogo bolje biti od sircheta vinskoga, a manje che te stati.

Ako od meda moxeſ napraviti sirche, moxeſ takodje napraviti i ſecher, a to na ovaj naçin. Stavi tri litre meda u jedan zemni lonac: k tomu dodaj malo viſe od çetiri litre vode, i jednu litru obiçnoga ugljenja izlomjena. Kako sve to zajedno bude vrilo jedan çitav sat, procjedi kroz mokru kerpu u drugi dobro çist lonac, i stavi na laku vatru da virukajuchi izparnje se, i stisne koliko ti je ugodno. Med tako pripravljeni moxe se kao ſecher upotrebljavati.

(Vosp. Xens.)

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 37. — NA II RUJNA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** sarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

OBIÇAJI DALMATINSKI

Sprovod ili pokop.

Kad çovik u naſoj hervatskoj ruci umre, dodju te ga umiju, nokte mu odrixu, bradu mu obriju, i joſte ga poviſe çela obriju ako je zakosetio, pak ga obuku u najlipſu njegovu odichu: ustaknu mu na glavu kapu novu novçatu, obuku nanj çistu koſulju, persluk ili jaçermu, gache ili breneveke, terluke i nazuvke, pasom ga opaſu (u nikim mistima i nox mu za pas zadiju), maramom podbrade ga, ruke mu prikerste i vexu cerljenom, ali modrom, ali zelenom xicom da mu se nevrachaju, i metnu mu krix na persi, i na ruke oçenaſe njegove, i cvichem nakite ga. I to tako ga opreme i nareſe svakim milinjem neka njegov andjeo pristojno dodje prid lice dragoga Boga, zaſto Bog çistochu ljubi, i glavu çistochi okreche, a neçistochu neche ni da pogleda. Joſte uxegu mu sviche u verh uzglavnice, i u dno noguh, i gore mu sve dok ga neponesu; i tu dodju prijatelji, i bratimi na poxalovanje i na çuvarinu, da nebi kokoſ, druga li kakva ptica priko njega priletila; da nepridje pas, maçka ili druga kakva zvir, da nebi se on s toga povukodlaçio. Tu i narikaça (xena koja za plachu nariçe) dodje (kao ſto je obiçaj u Splitu i u Kaſtelima), te nad njim tuxi i plaçe, i nabraja mu njegove versnoche. *) Joſte mu Boga mole za duſu, i dodje pop, koji ga po zakonu kerſchanskomu blagoslovi, nakadi tamjanom, i poſkropi vodom blagoslovjenom. A svojta njegova vehoma kaje, i ljubi ga.

Kad hoche da ga ponesu zaviju ga u pokrov, i metnu u skrinju, ili ga onako poloxe na nosila i zagernu kabanicom ili biljcom i uvexu pasom da nepadne. Kad ga nose k cerkvi sve zvono breca, i osuçe se za njim puno svita, i porodica i svojta njegova nazorice idu çiçuch i plaçuch, i ako je ostavio xenu za sobom i ona ogernjena kroçi, i tako grozne suze liva, i tako velika je bugaranja i xalba stoji, da bi suza iz kamena udarila. Tako isto che xaliti i sestra za bratom, i mater za sinom, i cher za materom, i joſte sin za otcem i Kadgod od puste xalosti xena çupa sebi kose, buba se u persi, gerçi se kao jedan serp, prinemaxe, te pada putom, i valja je sve dizati od mista do mista; a koja se nadje primilostiva nemoxe dalje, i tako tisika se da nemoxe za tim ni deset danah sastaviti. Xena za muxem ovako od prilike nariçe iza svega glasa: *Ajme, druxe, duſo moja . . . Kud che ova tvoja cerna kukavica. . . . Nisi me prislonio dervetu ni kamenu . . . Kud che tvoji mravi, siroçad tvoja . . . Komu ostavljaſ kuchu i u njoj nejakost svaku . . . Lika sam ti traxila, ali ti ga nisam mogla nachi . . . Kudgod sam s tobom hodila, s tobom sam se ponosila. . . .* it.d. — A mater za sinom viçe: *Ostaj s Bogom duſo moja; ostaje jadna majka tvoja . . . Ti se meni baſ s oçiu*

*) *Pamtim gdi sam ditetom vidio mertva moga dida Petra obuçena u hervatske aljine, i vidio sam narikaçu gdi je nad njim tuxila i suze livala kao za svojim sinom.*

ukrade, prav, mlad i zelen . . . Nisi meni dozorio kad sam mislila oko tebe ruke sklopiti, i veselje tebi uçiniti, i s tobom se uznositi . . . Nit çu, nit ja vidi kad meni ti priminu, vech mi ode nevidom . . . A da budem kojom srichom ja tebe zaminila, nego ſto si ti priminuo . . . Poletio si kao listak s gore . . . Nisam te se ni nagledala ni naljubila . . . Ajme, sinko, moja lipa diko . . . Jadna li je jutros tvoja mila majka, gledajuchi versnike tvoje, dite moje . . . Ali si mi ti, moje dite, kruto zaspalo; kako mi se od sna razbuditi necheſ; kako si zaboravio svoju milu majku; kako me jutros nepitaſ kud cheſ pochi . . . Svako si je jutro dozivao, a jutros je neodzivljeſ . . . Jadna ti je tvoja stara majka; komu si je ostavio staru i nejaku . . . i t. d. —

Poſto se sluxba u cerkvi sverſi nose ga kopat, ali idu berxe neg kad su k cerkvi iſli, da nebi pritekla rodbina. A kada dodju na grob jedan spuſti se doli, a dva ga dodadu, te ga namisti lipo, i krix mu na persi metne, i triput ga naprid pomakne da se nebi opet povratio. Sad ga zemljom zasiplju (ako nije raka koja se poklopnicom pokriva) i dobro ozgor priterpaju i uçepaju da neoduſi kad se on razagnjije.

A kod kuche sve jednako stoji xalba, i traje za nikoliko danah jutrom rano i veçerom kasno, a to osobito iznad kuche i ispod kuche gdi je god pokojni radio. Xena najviſe muxa kaje; tri godine cerno ruho nosi; sva se ocerni kao çavka, a za puno vrimena tako je ogernjena da joj nemoxeſ viditi obraza. A muſkichi metnu na glavu cernu kapu, kao ſto je obiçaj u donjoj naſoj ruci, ali u gornjoj idu najviſe gologlavi, ili zavexu oko glave maramu, i izvernu na se jaçermu. I prodje veliko vrime da se nemogu isporaviti od velike xalosti i nevolje najskor koji ostaju u nejakosti i u siromaſtvu; oni tuxe baſ do svoga vika i spominju onoga, koji ji je uzderxao. I zaista je mnçno gladna razgovoriti, a xalostna zasmijati, a tuxna lako je çinit zaplakat.

A. Kuzmanich.

Beati, qui gent
Quoniam ipsi solamen recipient

Blaxeni plaçuschi; jako ti utisatsia!

Zdravo upravljenje
 Obchena radosti!
 Bez ljudske uprave
 Propasti gotova:
 Odmah su poznata
 Duſmanska djela.
Misledu Proroci
 Sadaſnjega vjeka
 Smiſljeno ukrjepiti
 Puçkoga Boxanstva!
 Da i siromasi budemo
 Al' dobro upravljeni!
Baſ chu ja slobodno
 Na to odgovoriti
 Lukavim prorocim
 Da je lax oçita:
 Jer s' dobrom upravom
 Siromaſtva ê malo.
Boxe! svukud imade
 Tuxnog siromaſtva
 Al' nikuda viſe
 Do moje otaçbine:
 Da je uprava bolja
 Manje i xalosti!
Kud chemo mi sada
 Na koju li stranu
 Mili domorodci
 U cerno zaviti —
 Drugo nam neima
 No bexat ko' zgubljeni!!
Vaj, nam sramote
 Gdi do tog dodjosmo:
 Šta che se sad rechi
 U svjetlome druxstvu!
 Ki nas do tog nagoni
 Sramotan uvik bio!!!
Neima vech stida
 Ni ljudskoga srama,
 Ni Boxjega straha!
 Te gulit i derati
 Gore neg ajduçki
Za pripunit sebi!!

Šta dakle nam treba
Praviti za bolje:
Baſ, i babe znadu;
Svalit nevaljalo
A ispravit uredno
Za obcheno zdravlje! *)

A. Gutta.

ÇESKA POVISTNICA.

Ljubuſa **)

Ljubuſi, kao god i Vandi, otac se je zvao Krak, i bio je jednako poçitovan i ljubjen u narodu sbog svojih odliçnih svojstvah. Ova okolnost pridodana k mnjenju naſih Slavjanskih povjestnikah, po kojemu bi Krak bio verhovni poglavar i Çeske i Poljske derxave ujedno; nad tim mala razlika vremena u kojemu oni kaxu da Vanda i Ljubuſa xiviſe, pak jednoznaçajnost njinih imenah, istovjetnost nekih sluçajevah u pervo doba njihovoga vladanja, i isto ime koje nosi koliko nasljednik Vande kod Poljakah, toliko i nasljednik Ljubuſe kod Çehah, ime Premisla, sve to daje mnogo sumnjati da Vanda i Ljubuſa ne biſe dve, nego jedna sama i ista osoba. No buduchi da u poznie doba njine vlade sluçajevi su im sa svim razliçni, i doçim Vanda umire djevica, prevremeno, i od sebe-ubitstva, Ljubuſa skonçava se u zrelomu uzrastu, od prirodne smerti, i u naruçju svojega muxa i sina, to moxe se jednako sumnjati da je svaka od ovih slavnih xenah za sebe kraljevala, a samo da su se neke okolnosti i mnogi njini dogodjaji medjusobno smjeſali tako da nije bilo moguche razaznati posle ſta upravo jednoj, a ſta drugoj ima se pripisati. Ostavljajuchi drugima, koi viſe vremena, znanja povjestniçnoga, i lakih sredstvah izpitivanja imaju, da ovu vaxnu toçku Slavjanske povjesti razjasne, i od sumnje udalje, ako je to vech moguche, mi chemo pochi za onim povjestnicima koi razlikuju i sasvim od-dvajaju Ljubuſu od Vande.

Ljubuſa rodi se u drugoj polovini sedmoga stoljetia. Joſt za xivota njenoga otca narod, koi je cjenio proroçnim duhom obdarenu, mnogo iz toga, a dosta i iz tjelesne i duſevne njene ljepote, oboxavaſe ju kao boginju. Po smerti pak otçinoj ona bi jegdnoglasno na njegovo mjesto izbrana. Neki povjestnici kazuju da narod Çeski nije njoj jedinstveno povjerio vlast, no zajedno sa stariim joj sestrama *Kazom* i *Tetkom*, a ona da je ove posle svojom hitrinom verhovne çesti liſila, i sama ju zauzela. Ali *Kozma*, povjestnik najveche vjere dostojan, pravda od te ljage spomen Ljubuſin, govorechi da njene sestre nijesu nikada u vladanju uçastvovale.

Ova slavna kneginja iſla je po tragu svojega otca. Pravedno i razumno narodom upravljati, iz divljaçnosti njegove sve bolje ga izvlaçiti, naseljavati pustoſne strane, zidati gradove, to su bila njena visoka nastojavanja. Ona najprie dade sagraditi Libin, blizu rjeke Labe, posle Libjegrad na verhu jedne planine do rjeke Vltave, a na podnoxju te planine selo Lubic, koje joſt i danas postoji. Malo za tim uçini utverditi Psari, prezove ga Ljubin, i odabra za svoje prestoliſte.

Prem da su Çesi oboxavali Ljubuſu, i pravdu njenoga upravljanja, opet vlada jedne xene bila jim je neobiçna, vidila jim se sramotna. Nezadovoljstvo sve vechma i vechma rasprostiralo se je, ali je u potaj kao podzemni ognjanik plamalo, dok mu se nebi pokazala prilika da javno prodre. Prilika ta nije se pustila dugo çekati. U selu Huhelu dva plemicha, Rogon i Milovec, svade se sbog granicah svojih zemaljah, i razpru podnesu kneginji. Ova poda za pravo Milovcu. Rogon razjaren uzme javno koriti i nju, i njeno upravljanje, i narod koi se je podlo jednoj xeni pokoravao. Ljubuſa verlo mudro i umjereno odgovori, ali rana u serdcu naroda bi xivo povredjena, te svi velikaſi prionu moliti ju da izbere sebi muxa, a slobodu izbora podpuno joj ostave. Videchi da je to xelja obſta, stalna, ona se istoj pokori, i dan izbora opredjeli.

---

*) *Miseca avgusta proſaste godine u Splitu pisà ove zgora malo stihove — s perom serca a tintom xalosti, nad çemerno stanje istoga grada; koji su uzrok njegovoj propasti Boxe ih nestalo!!! A mojim milim domorodcima, prosim od Boga, da im podari za nagradu njihovog dugoga pachenja, svaki berichet, osobojno mir i blagoslov!* — G.

**) *Obiçno piſu Libuſa; ali pazechi na korjenu rjeç, ljubiti, ima se pisati Ljubuſa.*

Ljubuſa bila je pravedna, mudra, umjerena, ali naravno ljubila je svoju vlast; ona je predvidjala da njen mux, ili che s njom vlast djeliti, ili joj istu i sasvim oduzeti. Nemoguchi zakratiti pervo, htjede drugo preduprediti, i koliko se viſe moglo gospodarica ostati. Plemichi su ju na udaju prisilili, oni su njeno samoljubje uvredili, oni su inaçe i vjeſti u upravljanju, ponositii; plemichi dakle budu izkljuçeni. Njoj je pristojao jedan çovjek prost, koi, sve dobivſi od nje, bio bi joj iz harnosti dosta pokoran. Tada se spomene o nekomu Premislu, çiste i miroljubive duſe çovjeku, xivechemu ne daleko od prestoliſta njenoga, na jednoj zemlji koju je sam obrabotavao. Njega je kneginja joſt za vreme svojega djetinstva poznala u uçiliſtu *proroçnosti* *), i moxda joſt od onda njeno je serdce bilo k njemu tajno naklonjeno. Premisal je dakle Ljubuſin izbranik; ali prie nego ſto che taj izbor narodu saobſtiti, ona htjede joſt jednom pokuſati da svoju liçnu i obſtu naroda slobodu sredstvom svojega izkljuçiteljnoga ali mekoga upravljanja zaderxi.

Dan naznaçeni osvane; narod je vervio sa sviju stranah k gradu Libinu; prosti puk oçekivaſe izbor ljubopitno, a plemichi nesterpjelivo: svaki hrabri, bogati, ili ljepſi plemich sebi je potajno laskao da che moxda kneginjinim muxom postati. Ljubuſa na koncu iziſavſi okruxena svojim dvorjankama, i pozdravljena velikim uzklikom naroda, sjedne na svoj knexevski stolac, i stane ovako govoriti: «Moji dragi Çesi, vi ste nesrechno zasljepjeni; vi se tverdoglavo upinjete da uniſtite za svakda onu skupocjenu slobodu za koju su se djedovi vaſi upinjali da ju oderxe; slobodni ste, a hochete gospodara. Ja vech predvidjam kajanje i xalost koja che vas popasti, i xalim vas. No zaſto da sami na svoju propast terçite? recite mi, znate li vi sada dokle che vlast uzpjeti vaſega i mojega buduchega gospodara?... niko mi od vas neodgovara?... xalostnici! vi chete ga cjenom vaſe kervi hraniti; on je sada sagradjanin vaſ, i vama ravan; ali kako ga popnete na vladarstvo, on che znati svoju vechinu pokazati vam, i k njemu na poçitanje privoljeti vas. Mislite li da chete kod njega nachi onu dobrotu i mekost kojom sam vas ja upravljala, i koju ste vi çesto zlo upotrebili? vi chete se bojati i njegovoga pogleda, a kamo li da se odupretc njegovim naredbama, kao ſto ste mojima. Sve ſto sam ja preduzimala, samo sam odobrenjem vaſim preduzimala; ali on raditiche samo po svojoj volji, netraxechi kakva je vaſa; on che vam mochi, ako uzhtjede, uzimati i same xivote, a vi njega ni za uzrok zapitati. Ali zaſto da vas straſim? zaſto da vam tako cerno opisujem buduchnost? vi chete moxda pomisliti da ja to çinim jedinstveno za oderxati moju dosadaſnju vlast; ne, Ljubuſa ima veliku duſu, ona se viſe straſi za svoje Çehe, nego i za sebe: ali ako vi stalno hochete jednoga kneza, govorite, ja chu vam ga imenovati.«

Kako ju vika puka uvjeri da je to sve jednako njegova xelja, ona nastavi: «Poçem tako hochete, da vam bude. Iza gore, tamo na zapadu, stoji jedno malo selo nazvano *Stadice*, na rjeci Bjelini. U njegovoj okolini stoji koliba na jednomu polju, koje uzorava neki çovjek sa dva bjela a cernim flekama obasuta vola. Taj zemljodjelac bitiche vaſ vladatelj. Izberite nekoliko ljudih i poſljite ji k njemu da mu njegov izbor jave, ovu haljinu i ovaj plaſt (japunçe) predadu, i tako obuçena preda me dovedu.«

Odmah tu bi sastavljen odbor iz trideset najodliçniih plemichah, koi podju u Stadice, i začudjenoga pastira znacima knexevskim nakichena uzmu medju sebe da ga odvedu k Libinu. Kako se dozna da se oni priblixuju, Ljubuſa sa mnogim velikaſima i svim pritomnim narodom izidje mu na susret. Ona ga ljubezno doçeka i u grad uvede, gdje je velikom sveçanostju sljedovao obred njihovoga vjençanja, i Premislavoga okrunjenja. To se sbilo u godini 695-oj.

(Sliditche.)

*) *To je bilo jedno uçiliſte u kojemu se uçilo po raznim znacima poznavati buduchnost.*

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni

Bratja Battara
Izdavatelji i vlasnici.

BROJ 38. — NA 18 RUJNA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Naša oçekivanja od buducheg rata.

od

Ivanu Kukuljevicha.

Rat, za kojim smo danom i nochju hlepili; rat, kog smo sveudilj rjeçju i pismom sa sviuh stranah domovine naſe sazivali; rat, radi kog smo zato ſto se nije prie vremena zapoçeo bio, najslavnie muxeve i najbolje domorodce naſe sumnjiçali i korili; taj rat je pred vratima i otvorit che na skoro kervavo xdrjelo svoje, u kom che moxebiti hiljada i hiljada ljudih poginuti.

Hocheli taj rat donjeti nama slavnih i sigurnih pobjedah, to znade samo onaj u kojega ruci lexi sudbina narodah i svjetovah. Medjutim, naſe je ufanje tverdo, da u tom ratu naſu vojsku nitko uzbiti neche.

Çetvero govori u tom ratu za nas. 1. *Mi chemo vojevati za pravednu i poſtenu stvar.* 2. *Mi idemo u derxavu gdje se nalaze srodni i prijateljski nama puci.* 3 *Mi imademo vojsku nauçenu na rat, vojsku u kojoj su vojaci svi jedne kervi i jednog jezika, izuzamſi njekoliko çastnikah*)* — 4. *Mi imademo vodju, kog vojska i narod oboxava; vodju, koi imade sve znanosti i sposobnosti vojniçke; vodju, koi ima serce domorodno, poſteno i çovjeçno, a duh bistar, otvoren i poetiçki.*

Kod naſih protivnikah nenalazi se njedno od ovih. *Madjari vojuju za absolutnu vladu naroda i jezika svog nad drugima narodima i jezicim.*

Madjari idu proti probudjenom narodu, od kog su radi poçinjenih mu kroz stoljetja krivicah, zasluxili najgrozniju osvetu i kazan.

Madjarska vojska sastoji od neukih za uredni rat gradjanah, seljakah, çikoſah i razbojnikah, izuzamſi njekoliko regularnih sa svima narodima i jezicima pomjeſanih regimentah.

Madjari neimadu nijednog çovjeka kog bi sav narod poznavao i ljubio, kog bi kao vodju oboxavati mogao.

Madjarski su vodje Generali od nepoznatih imenah, koji se promjenjivaju pred licem vojske svoje, kao ſto se mjenjaju politiçke idee u Koſutovoj glavi.

Iz svega toga moxemo se tverdo nadati, da che pobjeda u tom ratu biti na naſoj strani.

Tim viſe koristi moxemo i moramo oçekivati od ovoga rata.

Iz historie naſe pamtimo malo sluçajevah kad bi narod naſ toliko silne vojske sakupio bio, kao ſto sada.

Od Štajerske granice na Dravi, pa sve dole do brjegovah Dunava, *stajat che 80 do 90 hiljadah dobro oruxane i uredne hervatsko-slavonske*

---

*) *Mi xalimo veoma ſto medju viſjim çastnicima i zapovjednicima novidimo takojer naſe generale Simunicha, Rukavinu, Çoricha, Šuplikaca, Blagojevicha, Kabogu, itd.*

I. K.

vojske. Po gradovim i selim pripravno stoji do 15 hiljadah narodnih straxarah, a uzdux Dunava, po Srjemu, Baçkoj i Banatu stoji opet najmanje do 60 hiljadah ʃto uredne ʃto neuredne serbske vojske. Ako che svu tu vojsku, *jednu po kervi i po jeziku, oxivljavati i jedan duh, sloxna zapovjed i sloxna posluʃnost; moxe ona tvoriti çudesa kakova je svjet rjedko vidio.*

Ovo promotrivʃi moramo dakle mi punim pravom od buduchega rata oçekivati veliki uspjeh, veliku korist za nas Nu to moxemo stechi samo onda, ako ova naʃa silna vojska, dvoja naʃa zahtjevanja izpuni, *Pervo:* da ju posvuda vodi: *Idea slavenska; drugo* da svakom prilikom diʃe naravnim *duhom çovjeçnosti*, u protivnom sluçaju proklinjat che narod vodje i vojsku, u protivnom sluçaju spominjat che se u historii narodah, narod naʃ s porugom i preziranjem.

Nedaj boxe! da u tom ratu korist tudjinstva nadvlada korist narodnu; nedaj boxe! da u naʃoj silnoj vojsci *ponos narodni* bude nadvladan od *ponosa vojniçkog.* Domovina i narod naʃ nisu onda na pragu velike buduchnosti, nego u okovim starih nevoljah.

Imao je narod naʃ viʃekrat, ne tolike kao sada, no ipak velikih vojskah; ali bez ponosa narodnog, vojujuchi za tudje interese, ostao je u robstvu, u siromaʃtvu, u gluposti.

Sjetimo se slavnih ilirskih pretorianah i veteranah koji su u Azii, Africi i Europi sve predobivali gdje su se samo pokazivali. Ali nisu oni vojevali za se, nego za Rim i njegovo carstvo. Pa ʃto su poslje rata i kroz njega zadobili? niʃta drugo, nego to, da su pod upravljanjem rimskih prefektah, rimskih zakonah, rimskog jezika, najvechi teret nositi i u duhovnom i tjelesnom robstvu xiviti morali.

Sjetimo se silnih naʃih Janiçarah, koji su pod svojim narodnim vodjama Sokolovichi, Malkovichi, Opukovichi, Kosarichi itd. ratovali pobjedonosno u Europi i Azii proti svim narodima. Ali ne za se, nego za Sultana i tursko carstvo. Pa ʃto su po tom zadobili? Osim pljena i njekoliko turskih parah niʃta nego tiranstvo paʃah, tursku divjaç, ljenost, glupost, i turski smrad.

Sjetimo se trideseto — i sedmoljetnog rata, u kom je najvechom hrabrostju vojevalo do 100,000 hervatske vojske po Ugarskoj, Çeskoj, Njemaçkoj, Niderlandii, Ŝpanjolskoj i Francezkoj zemlji: *ali ne za se i za narodnu korist, nego za Beç i za sadaʃnju njemaçko-austriansku cesarevinu.* Pa ʃto su poslje ovih ratah zadobili? Niʃta drugo, nego to, da su tuxnim serdcem gledati morali kako im domovinu njihovu njeʃto Turçin i Mletçanin silom porobi; a njeʃto Njemac i Madjar iz priateljstva i dobrog susjedstva osvoji. Gledahu oni kako im narod pod tudjim upravljanjem i pod tudjim duhom u svakom smislu propadaʃe; kako im tudjinci jezik, obiçaje i prava gaziahu, i kako istu onu slavu sebi prisvajahu, koju naʃa vojska svojim çinima steçe. Takovi su bili plodovi i zadnjega francezkoga rata, u kom hiljade i hiljade junaçkih graniçarah mertvih na bojnom polju ostaʃe. To su bile posljedice toga ʃto nije znala vojska naʃa vojevati za korist naroda svoga.

Nedaj boxe da budu za nas podobni plodovi proiztekli iz minulog talianskog i buduchег madjarskog rata!!

U buduchem naʃem ratu, veli se, da chemo mi vojevati za dinastiu cesarsku; za cjelokupnost monarkie austrijske; za izpunjenje zahtjevanjah hervatskih i serbskih i za uniʃtenje gospodstva magjarskog naroda u Ugarskoj

Mi imamo ovo za one, koji sumnjaju hocheli iz svega toga za çitav naʃ narod velika korist proiztechi, polag oçekivanja i ufanja naʃeg, tako razjasniti:

1. Mi chemo vojevati za sadaʃnju dinastiu, ali pod tom pogodbom, da che *ova po kervi njemaçka dinastia primiti prevagu elementa slavenskoga u cesarevini.*

2. *Mi chemo vojevati za cjelokupnost monarkie, ako se u ovoj priznade jednakost i sloboda svih narodah i narodnostih austrianskih, nadalje, ako se izverʃe podpuno sve xelje austrianskih Slavenah i ako austrianska vlada prestane misliti na stoplenje slavensko-austrianskih derxavah s njemaçkim Bundom.*

3. Mi chemo vojevati za izpunjenje narodnih zahtjevanjah naʃih t. j. onih koje je derxavni naʃ sabor sa serbskom skupʃtinom do sada izjavio i *u napred izjaviti hoche.*

4. *Mi chemo vojevati za uniʃtenje gospodstva magjarskoga*, t. j. za uniʃtenje ne samo sadaʃnjega ministerija, nego i *za uniʃtenje Ugarske aristokracie* *) koja samo magjarskim duhom di-

ſe, za uniſtenje svih sadaſnjih ugarskih çastnikah osobito viſjih, i za uniſtenje sadaſnjeg ustroja varmedjah. Iz toga che stoperv sljediti oslobodjenje narodah ugarskih, osobito slavenskoga, koi se poslje toga sa ostalim Slavenima austrianskim poblixe svezati ima, priznajuchi kraj sebe jednakost i slobodu ugarskih Madjarah, Njemacah i Vlahah.

To ima biti sverba i posljedica buduchega rata naſeg, ſto mi tverdo oçekivamo i ſto se osniva na temelju: Idee slavenske i duha çovjeçnosti i naravi.

Daj boxe! da nas oçekivanje naſe neprevari, jer onda je prevaren i narod naſ, i Slavenstvo i çovjeçnost. Onda çitava naſa silna vojska nije ustala kao *xivo duhovno tjelo na xelju naroda svoga*, nego, kao *mertva makina na zapovjed tudjinstva!*

(Slavenski Jug.)

Cmilje, Bosilje, Karanfil, i Ja.

Cm. Cmilje sam cmilje;
Prava stasa,
Ljepa glasa;
Zlatno sam,
Njexno sam:
Serbkinji milo sam. —
Jel' *smradno* bosilje! —

Bos. Bosilj sam bosiljak;
Ljepa lica,
Plodnih klica;
Zelen sam,
Granat sam:
Ilirki dragan sam;
Ne kö *gadni* cmiljak! —

*) *Xeliti bi bilo za naſu proſastnu historiu a za razsvjetlenje naſe narodne slave, da se od pve Aristokracie, ako niſta drugo, to barem sve nijihovo pismeno blago otme, koje se po njihovim dvorovima i palaçama çuva, i koje je vechom stranom naſemu narodu ili oteto, ili se na naſ narod protexe. Mi çinimo na to svu gospodu çastnike i ostale uçenie graniçare osobito pozorne.*

L. K.

Kar. Ne ſal'te se vas dvoica,
Jer ste ludi oboica. —
Dva rodjena vi ste brata,
Jedan drugom sjaſte s vrata! —
Pak vi *slogu* posestrite,
A *mir* krasni pobratite. —
S' posestrimom diçite se,
S pobratimom holite se,
Gdi s' sritnete *ljubite se*,
Gdi s' stignete *zdruxite se*. —

Ja. Karanfilov svjet primite:
Zubma noktma priſatite,
Ako znate za poſtenje,
I xelite *slavno* ime. —

S.... Imochanac.

ÇESKA POVISTNICA.

(Konac. v. b. 37, str. 147)

Djela Premislova pokaxu da je Ljubuſa dostojna sebi druga a narodu gospodara izbrala. Jedni povjestnici vele da je od to doba Premisal sam imao svu vladu, a drugi da je uz njega i Ljubuſa vladati sljedila. Ja bi mislio da je, ona, ako ne veliku vlast, a ono veliki upliv imala u stvari praviteljſtvene, i da je morala mnogo prinjeti mudrosti Premislove vlade. Narod je mnogo godinah uxivao neprekidni mir pod zaſtitom ustanovljenih zakonah, i nije prestajao blagosivljati svoje poglavare. — Ljubuſa na koncu poboli se, i videchi svoj xivot u opasnosti, dozove pred svoj odar svo plemstvo, i starjeſine puka. Njima priſoruçi da budu vjerni i posluſni svojemu gospodaru, a k ovomu obrachajuchi se, reçe mu: »ja se danas posljedni put opraſtam s tobom moj mili Premislu. Po mojoj smerti tebi che se dogoditi sluçajevah srechnih, ali i bunah, koje che ti mnogo brigah priçiniti: no, ako ji ti budeſ umjereno podnosio nadvladatcheſ ji slavodobitno.« — Buduchnost je ovo proroçanstvo obistinila. — Za tim ubrachajuchi se k njihovomu sinu Nezamislu, kot je tada deset godinah imao, reçe mu strogim glasom: »sada si duxan tvojemu otcu svu onu çast

ljubavi i ſtovanja koja je meni pripadala: njemu ja ustupam sva moja prava nad tobom: imaſ mu biti najvechma pokoran za svo vreme tvojega xivota.»

Odpravivſi sve tu sakupljene ljude, dozove svoje dvorjanke, s njima se oprosti, i kao posljedni svoj spomen dade jim razdjeliti zlata i srebra. Njena se smert dogodi po jednima godine 710, a po drugima 735.

Vikanje xalostno i plakanje naroda, koje je viſe danah trajalo, najbolje su svjedoçanstvo Ljubuſine dobrodjeteljih, a grad Prag, ſto je ona osnovala, najljepſi spomenik njenoj slavi. Ovoj i to joſt pripada ſto Ljubuſa i Premisal biſe pervoroditelji svjetle obiteli Premislovicha, vladavſe nad Çeskim narodom sve do 1306 ljeta.

Nadometak.

Pri pisanju Ljubuſinoga xivota ja sam se derxao obiçne povjestnice; ali u *Krulodvorskomu rukopisu*, ili sbirki starih Çeskih pjesamah, koje je prie nekoliko godinah iznaſo gosp. Vaslav Hanka, stoji ulomak jedne pjesme »*Libuſin saud*» ili Ljubuſin sud, u kojoj je ovaj sluçaj malo drugojaçje izloxen. Po toj piesni Rogon i Milovec bijahu bracha, prepirahu se sbog svoje otçevine, i zvahu se prezimenom *Klenovichi*, imenom pak, starii *Hrudoſ*, a mladji, *Staglav*. Ljubuſa je sazvala neke starjeſine u *Viſegrad*, svoje sjedaliſte, i tu je izrekla presudu; sbog koje videchi se uvredjena od nezadovoljnoga Hrudoſa, rjeſi se uzeti sebi druga, koi bi bolje zadovolio svojom pravdom narod *)

»Kyby vladl vam po železu (krutu);
Dievčie ruka na vy k vladie slaba.»

*) *K' ovomu sastavku g. Matie Bana Dubrovçanina, koji stoji u njegovoj knjigi nazvanoj* Vospitatelj xenski *prikladno mi se çini pridodati ono, ſto u xivotopisju glasovitih ljudih (na Francuskom jeziku) povistnik* Gley *o Vandi piſe; a to kao jedan dokaz da Libuſa, i Vanda nebiſe jedno samo i isto çeljade. — «*Vanda, *ili* Venda, *Poljska kneginja bi posadjena na pristol oko* 750 *god. po smerti njezina otca Kraka, i njezina dva brata. Poljaci su je uçinili kneginiom derxechi da che se ona udati za kakvoga inostranoga kneza, koji che je sa svojom silom uzderxati na pristolju. Ritiger, jedan od susidnih knezovah, zaprosi je; no ona ga odbije, i reçe:* Volim knezovati nego se udati. *A Ritiger opet joj proſce poſalje, i joſt zapriti joj; a kad je pak vidio da mu ni tako k ruci neide, digne vojsku, i pokrene je k medji Poljskoj. Onda Vanda mu na susrit izidje. Ritiger prie nego kuſati srichu na oruxju opremi joj poslanike, koji vrativſi se od nje k njegovom taboru, zaçudjeni govorahu o lipoti i mudrosti kneginjinoj, i joſ su mu kazali, da je ona gotova s njim boj biti, i da neche za njega pochi. Za to su ga oni svitovali da se nebije, jer ako bi i zavladao nebi se proslavio; a oni svakako bi ga ostavili, i otiſli bi k svojim kuchama. Ritiger radio je k sebi ji pritegnuti; i kad je vidio gdi ga ostavljaju, od xalosti ſto ga je jedna xenska glava nadvladala, sam sebe ubije. Tadar Nimci, ali Moravci, nad kojima je on bio poglavar, pomire se s Vandom, i vernu se natrag; a ona slavno unidje u Krakovju grad sagradjen od njezina otca. I tu je svojim Bogovima xertvu pristavila, i njima se posvetila; pak bojechi se, da nebi kakva nesricha odkud napala, te smutila njezino blagostanje, s jednoga mosta skoçi u riku Vislu. I nadjoſe njezino tilo, i sahraniſe ga blizu grada na iznositu, gdi joj napraviſe jedan spomenik. Tu je zagradje i manastir ſto se poljski* Mogila *zove.« (a hervatski je rechi grob ili greb).*

A. Kuzmanich.

PRIPOVIDÇICA.

Prodavali Kotarani pivca u Zadru. — **Pivac** pita imali tamo zemlje. — Odgovaraju mu: **ima** kako ne. — Dobro: meni sve isto, ol' **tamo ol'** amo, jednako ceperkachu . . . .

G.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnci.

BROJ 39. — NA 25 RUJNA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA — 1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

OGLAS LISTA ÇESKOGA

pod naslovom

" SLOVANSKA LIPA "

List ovi osniva se na tri temelja. Pervi je: xivot ustavni razabirati i razprostranjivati, t. j. *a)* zboriti o ustavnim svim narodima razlagajuch kako se ovi probudiʃe i s kojim se zaprikami boriti moradoʃe; *b)* zboriti o politiçkom, i druxtvenom stanju narodah sadaʃnjeg i starog vika; *c)* zboriti o gospodarstvenom stanju istih narodah. Drugi glavni temelj ovoga Lista je: gojiti uzajemnost medju narodima slavjanskima. Tretji glavni temelj istog lista sastoji u tome, da se novi putevi pronadju za promicanje naroda Slavenskoga, a osobito narodah na jugu. Eto prostrana polja za dopisivanja u svakoj struci! — I tako che biti naʃ list politiçko-literarni i ekonomiçki, koi che nadalje opisivati skupʃtine odbora i one svih çlanovah druxtva. Isti list che dva puta nediljom izilaziti, kao ʃto je vech napomenuto. Honorar za dopise sastoji u 20 fr.; za izvorne sastavke 16 fr., za prevode 8 fr. —

U Pragu dne 28 kolovoza 1848.

Izdateljstvo: druxtvo »Slovanska Lipa.«

odgovorni urednici

D.r Podlipski.

J. Slavomil Vavra.

NAREDBE.

Slavjanske Lipe.

I. Šta je i ʃta che to rechi Lipa slavjanska?

Slavjanska Lipa je zdruxenje derxavljanah uçinjeno k probudjenju i olipʃanju svega onoga, ʃto se Slavjanstva i njegovih potribah tiçe, t. j. ʃto se pretexe na blago duhovno i materialno slavjanskih narodah xivuchih u Carstvu Austrijskom.

Zaderxaj Lipe slavjanske sastoji u pet çlanacih i ovi su sledechi: 1) Çuvanje i gojenje ustavnog naçela u najvechem razprostranjenju; 2) Bdenje glede prirodnog prava obiuh narodnostih (slavjanske i nimaçke) u poslovim i uçionicam; 3) Çuvanje samostalnosti Ceske, Moravske, i Šlezke navlastito protiva navali nimaçkog saveza; 4) Uderxanje uzajemnosti medju Slavjanima; 5) Odpiranje novih putevah za domache koristi i tergovinu do slavjanskih krajinah a osobito na jugu.

II. Kakovim sredstvima moxe ovo zdruxenje svoju sverhu postichi?

Za ovu sverhu postichi potribita su sledecha:

1) Glavno srediʃte ovoga druxtva obstojati che u Pragu, i zaderxavati che pisarnicu, çitaonicu, i govornicu; 2.) Podruxnice (filiali) ovoga druxtva biti che po derxavam slavjanskim; 3.) Ustanoviti che se knjigarna i çitaonica; 4) Derxati che se savez s ostalim druxtvima jedno istu sverhu imajuchim; 5) Uvesti che se tako zvani List »Slavjanska Lipa« kao virni posridnik medju drux-

tvom i obchinstvom; 6.) Nastavljati che se dopisivanja, putovanja itd.

U çitaonici pako nalaziti che se glavni Listov u svim slavjanskim jezicim, kao takodjer litopisi i dnevnici inih narodah, na poslidku i proizvodi literature, koja spada na slavjanstvo.

III. Tko moxe biti çlanom druxtva, i kakove su mu zadache?

Çlanom slavjanske Lipe moxe biti svaki çestni derxavljanin bez razlike stalisa, samo ako se druxtvu prijavi, upise, i odredjenu novçarinu plati. Nadalje je potribito, da se svaki çlan obvexe, da che sva ona mogucha sredstva upotribiti, kojima se sverha druxtva postichi moxe. Svaki çlan duxan je svakog miseca 20 kr. poloxiti, koi prinesak moxe povisiti ili snixiti. Çlanom druxtva prestaje biti *a*) koi sam dobrovoljno odstupi; *b*) koi tri miseca svoj prinesak (20 kr.) neplati. Ako bi se kakovim sluçajem druxtvo razislo, imetak literarni s dopisim pripasti che narodnome Muzeu, a novçani imetak Matici.

IV. Kakovo pravo daje ovo druxtvo svakome çlanu?

Svaki çlan ima pravo polaziti skupstinu, svaki moxe za dobro druxtva govoriti i glasovati, svaki moxe pristupiti kome mu drago odsiku kao suposlenik, svaki çlan dobiva pristupno pismeno dozvoljenje, bez kog se nijedan u druxtvo nepusta.

V. Kakovo upravljanje ima ovo druxtvo?

Druxtvo izabira iz sakupljenih çlanovah jedan odbor sastojechi iz 50 osobah, koje izmedju sebe izabiraju jednog staresinu ili predsidnika, jednog biljexnika, jednog tajnika, jednog blagajnika kao takodjer çlanove za svaki odsik. Takovih odsikah ima pet, i na njima se osniva sverha druxtva. Odbor valja da upravlja unutarnju spravu druxtva, da prima nove çlanove, da svoje i çlanovah xelje predstavlja, i o njima savitnje i odluçuje. Isti odbor duxan je odgovarati za sve poslove, kojima u ime druxtva upravlja, i nesmije nista bez predsidnika ili njegova namistnika raditi. Unutarnje upravljanje i svi ini poslovi oversuju se na çeskom jeziku.

VI. Çime doskoçiva druxtvo svojim potribam?

a) Miseçnom plachom sviuh çlanovah; *b*) dobrovoljnim prinescim iste gospode; *c*) s prinescim plemenitih rodoljubah; *d*) s prineskom svoga lista i t. d.

Ove naredbe nemadu se minjati niti rusiti nego u sakupljenom druxtvu, gdi dvi tretine glasovah odluçiti moradu.

U Pragu 24 svibnja 1848.

J. P. Śafarik,
predsidnik Lipe Slavjanske.
Wil. Gauç
biljexnik.

RIÇ JOŚ JEDNA NA ST***u.

Neodvrachaj pogled mili,
Ti od mene duso sveta!
U çarovnoj tvojoj sili,
Moguchstva su moja spleta,
Evo vidis gdi me mori,
Bezufanja grozna bida,
Kako ljuta rana gori,
I mog' xitka cvit razida.

Okreni se tes viditi,
Moga lica velo cviche,
Al' u njemu neches naiti,
Znak najmanji perve sriche.
U burno se more topi,
Moga xitka sve veselje,
Jer u mraçno krilo sklopi
Gerdi sluçaj moje xelje.

Na obzorju mog' xivota,
Iz tmine se zvizda rodi,
Da mi neda sachi s puta,
Neg' s' sunçanim stazam vodi.
Ali oblak namiçe se,
I pokriva zvizde zraku,
Moje sunce sakriva se,
U gustomu nochi mraku.

Ustopice tebe vidim,
Pokrai mene proloziti,
Gdi pogledom samo jednim
Nevridis me pogledati:
Tad spomene slatka bida,

Pojavi se i muçi me
I osicha kako negda,
Tebi dvori u svako vrime.

Serca strafnoj vik u borbi,
Lifen svake snage moje,
Bezufanje sad pridobi,
Śuxnja jadnog chudi tvoje.
I sad tronut sav u tugu,
Jof ti ovo mogu rechi:
Da na zemlje cilom krugu,
Vech virnijeg nechef stechi! —

Śto virnijeg' samo velim?
Ne, neviruj ovoj riçi!
Jer pod ovim nebom cilim!
Nije jezik da izpriçi,
Śto u mojim persim za te —
Neprestano plamti, gori,
Kako uvik mislim na te,
I u misli dufa dvori. —

Zanemaren svim od tebe,
Drugi moje misto uze,
Mislech da che spasit sebe,
Videch techi moje suze.
Niz obraz se suza spufta,
Jer mi serce jadikuje,
Al' chu çuvat da mi usta,
Nespominju ime tvoje.

Glas bi ovaj pun razbluda,
Povridijo serca ranu,
Kojoj traxim lika svuda,
Protraxujuch svaku stranu,
Al' se bojim da su trudi,
Lika traxech svi suetni,
Kada bisni plam u grudi,
I zadaje bol mi smertni.

Tebe kudit - merzit na te,
Tvu porotu kazat svitu,
Gdi razkida sveze svete,
I zakletvu meni datu; —
Osveta bi bila sladka! —
I pravedna — Bog nek znade!
Samo kad bi tvoja krinka
Spala, da te svak poznade.

Al' slaboche kazat tvoje,
Zlokobnomu ovom svitu —
Nepodnafa serce moje,
Tebi zadat ranu ljutu.
Samo suzom xalichu te!
kriomice - danom, nochi!
A tuxit se nechu na te!
Jer fto che mi to pomochi!..

Franjo Turich.
Liçanin.

ZEMLJOTEXANJE.

o Pfenici

Izmedju krufnih satvarih, to jest, izmedju rodah xitnih, najizversnija je pfenica, jer je od nje kruh najpristupniji. Ona radja svukuda, i gdi je najxefcha ugriva sunçana, i gdi je zima najoftrija.

Od pfenice nikolike se vele iliti verste broje: ima u nas pfenica velika, ili berkulja (berkafica); ima mala, ima puljiçka fto se iz Pulje dobavlja, koja rastichava se, to jest, oko velikoga klasa rastu tichi mali ili klasichi; a od nikoliko godinah u nas gdi gdi siju jednu osobitu pfenicu, fto Taljani zovu *frumento gigante* (pfenica gerdna). U nas je joft pfenici nadiveno osobito ime po njezinoj jedrini, çverstini, i po vrimenu u koje se sije. Tako ima pfenica kostiljaça, fkinja, okruglica, jara, i ozima. Ozima pfenica se tako zove fto se na ozim sije, a jedrija je od jare (jarice), fto duxje se u zemlji goji; ali i jarici, kad se dvi tri godine zasebice uz jesen usije, dodje zerno jedro kolik pravoj ozimici.

Dobra i zdrava pfenica, osobito ozima, bude plavufna, xutkasta, çista kao pina; a koja je tanka ili osridnja, bude merkasta i pigava; a koja je skvasena bila, ili sijana u moçarnoj zemlji bude biljugava. Ako je uuutra cerljenkasta kad se je sersne iliti prigrize, znak je to, da se zastarçila. Jarica pak pfenica, ili ona fto se na jar (uz prolitje) sije, bude cerljenkasta, a od ozime odlikuje se to fto je okruglata i sitna.

Svakojaka zdrava pfenica, ima biti gladka i

kao raspuçena, to jest, u nje ima oni vrazac, ona draxica duboka. Ako se na njoj vidi cerne prafine, to ti je ona smitljikava; ta nevalja za sime; ako li je pak nabrejana, valjda suje skvasili.

U Italiji, u Nimaçkoj, Francuskoj mire pfenicu na kantar da poznaju kakva je. I u nas vridno bilo bi kufati koliko jedna kvarta, ili jedan finik pfenice potexe kad je dobra litina.

Jedni i ovako ogledaju jeli pfenica dobra: zgrabe jednu faku pfenice, pak je medju dlanim protaru; ako taruchi je stoji erska, to je ona zrila, suva i tefka. Jofte, kad se zernje jako stisne u faku, sve ono utiçe kroz perste kan' da je masno; a oporo çini se u ruci kad je vlaxno, i rekao bi kad ga stisnef, da chef sve protrat mimo meso. Opazilo se i to, da zdravo i dobro xito bude hladno, zafto gustocha njegovoga brafna neda da se vruchina unj uplaçe.

Kako triba strojiti i pribrati sime, to je kazano u *Zori Dalmatinskoj*, i nadam se da nisam oni moj trud u morsku puçinu utopio; a sad kakazatchu i ovo, da u pfenici ima ljulja, grafice, smitljike (smitine), i svichice, koje sve puno kvari usiv i kruh. Osim toga, pfenica moxe na tri ruke biti patna, iliti pokvarena: moxe se uskvasati, zametnuti se u njoj cerv, i mufica. Ta tri kvara tri vonja osobita daju: ako se uskvasala udara toplinom i tonjom; ako su je cervi zgrinjali tuçe gnjiladju, cervotoçinom; ako ju je mufica zgrizla, baca se na oni daht fto se chuti kad se salo topi. To tako ispovidaju mudri ljudi.

Zdrava pfenica kad se zubima zgrize bude slastna; ako se osnitivila bude gorka, i bljutava; ako li se neda çisto sersnuti, nego je pod zubom inezgrava, to ti je skvasena; ako li je pak medene slasti, valjda je u snopu proklijala. Pfenica zastarçena bude malo ljutkasta.

Po pomnjivomu i dugomu kufanju saznalo se, da pfenica najvifma ljubi zemlju u kojoj ima gnjile, kremena i klaka. U toj smisi neka je zemlja i gredovita (stinjiva) pfenica lipo radja; istina, sitna bude, ama je tefka, i çversta, i od nje kruh plemeniti. Pfenica u zemlji odvife gnjilavoj jedra bude, ali sporo prispiva, i nebude kao ona perva, çversta i tefka. U zemlji kremenjaçi ona berxe prispiva, ama se uz jesen na dobroj gnojini sili, te je lako prolitnji vitri privale i prilome; a opet kad je takova zemlja gladna, ufturi i bude suvovlata.

Pfenica u nixini, kao na jedan primer govorechi, u dolcu, dodje jedra, i puna, ama u sridini nije suva; svedjer je laganija od ostale pfenice, a boje iliti masti je vife sivaste nego xutkaste, i nigda nedodje onako plemenita, kao ona fto raste po iznositim i xupnim zemljama.

Zemlje piskavice ili perxinavice, i razabrane, s kojizih voda lako neodtiçe, nisu podobne za pfenicu, jer tu kifa zaplaçe, i odkrije joj xile, koje, kad okrene pervi mraz usanu; opet, u pridebelim zemljama puno se cervah koti, koji grizu xito.

Kazano je jofte u ovom listu kako valja orati, i branati, i derljati zemlju, i çistiti je od fkodnih travinah. Ko hoche da sije pfenicu po zemlji gnjilavici, neka je vife putah podmekoti, a to na uske i poiznosite skladove iliti slogove, da vlaga u njima odvech nezastoji. Isto je vladanje gdi su zemlje privlaxne. Svakako triba dosta duboko zadriti, da se xile podobno provlaçe, te vife hrane pritexu. Zemlju kremenjaçu, i laganu dosta je jedan put podmekotit a na skladove firoke i ravne. Da valja pak ispliti troskot i druge travine, to znaju radife, a linçine neche da znaju. A u nas vala linçinah ima priko izma, a radifah malo, pak che dochi straviç s ostanom, te che oskati vraxje linçine. Ako i to blaxeni Ustav neuzçini, na fto nam Ustav? Xalostivo je viditi tolike nafe stvari u zapufchenju.

U Taliji dvi verste ozime pfenice siju; jedna je s osjem, a druga je cerljenaça brez osja, iliti sufica. Ova u vlaxnoj zemlji bolje radja, jer puno odoliva i magli i vlagi; ali ovo ti je fteta, fto neimajuchi pri klasu osja, lako je ptice zoblju. I jedna i druga sije se tamo o svim Svetim po onoj zemlji gdi je jaro xito usijano bilo, i po onoj gdino ditelina raste, i po razoralinama i priloxinama. I te zemlje valja dosta zagnojiti, a opet vridno bi bilo najprie po njima posijati i vuçijaka, koji ji puno snaxi i slasti im daje; a kad njegove bresunice odrastu za jedan pedalj, podorati te sijati pfenicu. Ako je zemlja zimus zagnojena, i po njoj ditelina raste, netriba je opet ognojiti. A vele je koristno za mraza, ili kad je zemlja suva, osuti luga ili çadje po njoj, ili staroga zgoljnog gnoja, jer, kad se kopa pfenica u oxujku iliti laxku misecu, ta gnojna poverfica, iliti skorup puno pomaxe xilama pfeniçnim. I ta se radnja najvife pristoji gnijlavim i çverstim zemljama da dodju perkije, te da se pfenica bolje izvuçe.

(Sliditche.)

A. Kuzmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 40. —◎— **NA 2 LISTOPADA**

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA —◎— **1848.**

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ERCEGOVCI I BOŠNJACI.

Çastnomu gospodinu A. Gutti na njegovu xalbu, koju pokazuje u Zori pod br. 30 tekuche godine.

Jednoduʃno Boʃnjak s Ercegovcom
U çast tvoju piva, Gospodine,
Što ji xaliʃ da su u suxanstvu
Samosilnog jarma otmanskoga.
Harnost, koju smirno pokazuju
Dalmatinim, Serbim, i Hervatim,
Što se tuxnih suxnjah pominjuju.
Al' tako vam i duʃe, i Boga!
Kakvu imamo s time oblasticu!
Kaxete nam, da je robstvo texko,
A falite ustav, i slobodu.
To je draxit kuçka u verigam:
Nek mi vaʃa oprosti dobrota,
Da potira zeca niz dubravu.
To je suxnju veche muke dati,
Naricajuch plode od suxanstva.
Šta rob znade ʃto je ustav vaʃa!
Da vam slipac od masti rasudi!
Kako li che razumit slobodu,
Koga majka zaçe u suxanstvu!
Koi xive, ʃto ga Turçin terpi!
Koi préda s ljubom u loxnici,
Da nanj silni nenaripe Turci!
Koi dade sve do gole duʃe,
Da mu ostane glava na ramenu!
Šta chete nam o robstvu besidit,
Koje su nam didi ostavili,
I uzmnaxat njegove tegobe,!
Koje kuʃamo od çetiri vika!
Vi ste, bracho, u ustavi viʃti,
Vi znadete o slobodi zborit;
Tuge i jade dugoga suxanstva
Usterpite nek vam suxanj kaxe
Za sramotu, i rug, i pogerdu
Mile bratje naʃiuh susidah.
Al' ʃta bi vam i to tomaçio!
Jeda niste tamnici na vratma!
Jeda niste s nama sadruxeni!
Neçujete l' od svud pomaganʃa:
» *Vajmeh! lele! tuxna majko moja!*
» *Jere si me na svit porodila,*
» *Da robujem goremu od sebe!*
» *Nije li brata, nije l' domorodca,*
» *Da rastvori vrata od tamnice,*
» *Jeda bi nas ogrijalo sunce*
» *Gole, gladne, i neopasane;*
» *Da raskine alke, i verige,*
» *Koje su nam kosti priglodjale.* «
Mila bratjo, nesricha je naʃa,
Što cvilimo gvozdjem okovani;
A sramota Slavjanskog naroda,
Koi nas je od svud obkolio.
Rechichete. da se opremo sami *)

*) *Da traximo naʃu slobodu priplemenit oni dar, koga je viçnji stvorac naminio çoviku, i sam sebe zaduxio, da mu ga nikad neche oduzeti. Traximo dakle slobodu razloxnu i zakonu.*

Köno Serbi, Gerci uçiniſe
Turski jaram çim svergoſe s vrata.
Ta neznate ſto je robstvo naſe,
Što li bjeſe Gerkah i Serbalja.
Jedan jezik, isto virovanje
Poduperſe njihovu slobodu.
Ljudi imatni, kralji blagodarni
Pruxiſe im pomoch obilatu,
Te junaçka serca raspaliſe.
A tog niſta u nas neimade.
Mi neimamo praha ni olova, *)
Nit' imamo konjah za mejdana,
Niti maçah, niti samokresah.
Za sve, dragi, novce neimamo,
Da smirimo godiſtne *dancie*,
Da platimo pritexke haraçe
I na dite od godine danah
Što Car neche, nit Bog zapovida.
Viruj, brate, istinu ti kaxem,
Istog Boga zovuch za svidoka;
A da Turcim odolit moxemo!
Zlo se hoche Serbi, i Latini,
Vazda sumnji jedan od drugoga,
Nije sloge, nije pouzdanja;
Mnoxtvo Turak' oda svuda pazi,
Što çinimo, o çem besidimo;
Tere ako i malo posumnje,
Nemilo nas na komade siku,
Pervo nam se izverſi osuda,
Neg' se uçini ispit na *meſchemi.*
Kad nas vide mertve na viſalim,
Jedan kuçuk, kaxu, *vech je manje.*
Šta moxemo tuxni uçiniti?
Ako konja za boja imamo,
Koju puſku, ili bridka maça,
Turci vele: to za Vlaha nije;
Pa ponesu i nepitajuchi.
Na Cara se tuxit nemoxemo, **)
Jerbo çesto opominja Paſe,
I ſalje im kitjene fermane,
Da se Raji oblastica dade,
I da Turci platjaju porize;
Da se svakom podjednako sudi.
Nu ovo je mnogo gore po nas,
Jere Turci Cara nesluſaju,
Paçe vele: da Car nije pravi,
Koi vlaha poredi s Turçinom,
I od roba çini slobodnika;
Te nam s time veche jade daju,
I namechu haraç na haraçe,
Da podmite Careve vichnike.
Prodadosmo gdigod ſto imasmo,
Pa i opet Turcim dugujemo.
Oni jidu jance i ovnove,
Mi kopamo ſurlin po njivama;
Sir, i maslo oni poneseſe,
Nam ostade urda i surutka.
Odvukoſe bielu pſenicu,
Nam ostade tverda sirçanica;
Nit' je, kaxu, za Vlaha pſenica. *)
Je li pravo, je li u zakonu?
Bog li hoche? Car li zapovida?
Je li vaſa, o Slavjani, dika,
Da budemo robi odbjenikah,
Koi svoga nesluſaju Cara,
Nit' nam dadu njegovih darovah!
Vech pobogа, mila bratjo naſa,
Il' nam zhiljno u pomoch dojdite, **)
Il' nam ljutih nezledite ranah,
Jer znademo i bez vas plakati,
I nabrajat texke naſe jade.
Nu dignite kako bolje znate
Texke okove u koim leximo,
I koje mi skinut nemoxemo,
Pa vam viru, Boga zadajemo,
Vidichete ſto su vitezovi.
Pustite nas, bratjo, iz verigah,

*) *Çime bi mogli popritititi odbjenicim carskim, ako nam nebi na lipu dali Carska pomilovanja, i pustili nas, da ji s mirom uxivamo, i htili bi pripriçiti pute na zakonu slobodu; ſto bi bez sumnje slidilo od njihove strane.*

**) *Çujemo pod istinu, kako nas Car nastoji da nas razrobi, ili barem da oblakſa texko naſe brime; ali naſi odbjenici odovle prigodu uzimaju, te se vechma xeste suprot nama, kô da smo mi tuxbu na nji Caru çinili. I istinito, texe nam je sad, nego je prie bilo.*

*) *Zbilja obcheno Turci govore, da nije Bog stvorio pſenice za Vlahe, vech za same Turke; dakle da kad se dile Kerstjani, nedile pſenicu po çeljadim kô drugo xito, vech po imanjstvu; jer vele, da se Turski dug ima smiriti sa pſenicom.*

**) *Da se moxemo baviti o naſoj narodnosti i izobraxenju, ſto je prikladno svakomu zakonu, naravi, i Evandjelju svetomu.*

Sve che ostało biti naſa briga;
Serca su nam i danas Slavjanska,
Kerv Slavjanska vrie u xilama,
Koju robstvo od çetiri vika
Nikad nije moglo pokvariti.
To svidoçe stari obiçaji,
Pisme, jezik u svoj podpunosti,
Koga suxnji virno uzderxismo.
Mi niesmo niçii pripuzi,
Sve narode u çasti derximo;
Al' se nebi drugom priluçili,
Ni Slavjansko ime ostavili,
Da bi u vike u suxanstvu bili;
I ako se pram nam nezovete,
Mi chemo se razgovarat sami:
Uzet chemo gusle javorove,
Pa potanko pivat u suxanstvu,
Sve pod izbor stare vitezove
Slavjanskog hrabrenog naroda.
Ovak' che nam muke uminuti;
Ovak' che nam okov oblakſati;
Jer kada se samo spomenemo,
Da smo unuci slavnoga naroda,
I u robstvu serca uzigraju.
Eto bratjo: Bog vam, a duſa vam.

ÇUJ DALMACIO!

Bidna Seko Dalmacio! Od tudjinah Ti je duh podjarmljen i tilo zauzeto. Talian povede um tvoj za sobom i sila duſevna tvoja diluje na oranici njegovoj, te zato misto sa slovinskog s' polja njegovog duſevnu hranu nosiſ i ſ njom um i serdce gojiſ: Nimac paka zemlju tvoju i vladu nad tobom seli ote, tebe za sluxbu osvoji. —

Na jedan put se u Beçu oglasi, da se imadu narodi sami upravljat, da imaju svikolici, koji k' ugarskoj il lombardezkoj kruni nespadaju a Cara sluſaju, u Beç dochi, da se dogovore o potribama svojima. Dodjoſe i tvoji duhom talianskim odgojeni, a od Nimca osvojeni sinovi ovamo, da kaxu, gdi te boli i gdi tribaſ melema na rane. Al' oni ovd serdca svog otvorit nemogu. Beç jih nerazumie. Onako kazat nemogu kako bi se zahtivalo, da dobiu od brache suglasja, da im se izpune xelenja i tebi, narode dalmatinski, ono da de ſto tribaſ. — Texko je to njima: a joſ texje tebi! Vidiſ mi se, Dalmacio posestrimo! na Saboru beçkom sliçna Ovidiu med Getima i mogla bi si rechi: »Barbara hic ego sum et non intelligor ulli.

Nema ni tebi, Dalmacio moja, ni sinovima tvojim buduchnosti u Beçu. Daleka si ti Beçu: a Beç tebi. Tudja majka nema serdca nema mlika za tudje dite. Beçu si ti tudje çedo neljubljeno, negojeno! I premda sad poslanici tvoji mogu talianski govorit, ipak che Nimci kad govorili budu kesit zube, ſto u nimaçkoj, kako vele, Austrii talianski se u saboru govori; oni che se smijat, ſto ti, slavjanska Dalmacio, tudjim jezikom zboriſ.

Ti u sluxbi Mletakah cvala nisi, jer si bila provincia, zar nisi i sad provincia? a misliſ pod Beçom cvasti? —

Nije tvoja buduchnost u Beçu, kao ſto nije buduchnost Irie u Londinu.

Ako si rada, da bude ſto iz tebe, da se sinovi tvoji jezikom tvojim sluxe, ako misliſ staru slavu i bogastvo vratit: traxi k'svojem dochi. Svaka ptica svome jatu leti.

Sad se osobito javljate i kupite vi domorodci, kojim je veliçina i sricha naroda slavjanskog cilj dilovanja, i kao ſto Vam prie pisá, pravo sdruxivanja i podpisivanja upotribite, da Ban, doſav boxjom pomochu i srichom junaçkom u Budim i za Bana Dalmacie se proglasiv, kao ſto ga je kralj i naimenovao, moxe kazat *»I narod Dalmatinski me xeli!«*

Evo se poçimlje novi teçaj ſkolske godine. Pita vas, domorodci dalmatinski, Slavjanstvo, jesteli kod *odgovorne* vlade ſto popitkivali, dali je naumljeno nastajuche godine u ſkolama svima manjim i vechima narodni jezik uvest? Dok toga nebude, dok naraſtaj mladexi sadanje, cilim ognjem mladjahne ljubavi neogerli jezik svoj, narod svoj, slavjansku domovinu svoju, donde che ostat ona robkinja Talianſtine.

Znajte, da Gajeva najvecha zasluga u tom stoji, ſto je mladex u poçetku dilovanja svoga uzeo pod ruku i novi sebi naraſtaj uçinio, koji je duh probudio u narodu za svoje pravo sad bojujuchem.

Zadarska mladexi, Cvitu Dalmacie! pruxi desnicu svoju u Dalmatinsku starinu, u dobu ljubavi narodnog jezika, u Athenu ilirsku i u ostala

mista; Split, Šibenik, Trogir it.d. koja su predjaʃnjih vikovah narodni jezik izobraxavala, cinila, ʃtovala, u Italiu ga prenesla, i u dvorove vladarske usadila, a livom se maʃi u sadanjost, dohvati ʃta ti Zagreb i Biograd dat moxe i pritisni na serdce tvoje, njeguj, gladi i proslavi se tim.

Vi uçitelji gimnasiah Dalmatinskih! Dokuçujetel vi veliçinu vaʃeg posla i duxnost vaʃu prama narodnosti slovinskoj? —

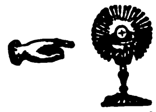
Imaʃ ti, Dalmacio, i talianskih çasopisah! Pitaʃli ti njih: pripravljatel' vi narod da za desetak godinah vi novu odoru obuçete? Nexelim da prestanete! al skidajte sa sebe xalosne uspomene od Mletakah vam doʃavʃeg talianskog kopileta. — Lacmania ide u Lacmansku a Slovinia u Dalmaciu!

U Beçu na dan sv. Ljudmile 1848.

And. Torkv. Berlich.

JEDNO PISMO PRIJATELJU!

Ljubezni Prijatelju!

Proʃavʃi 10 mjesecih odkako moju otaçbinu nisam vidio, i zaxelivʃi viditi nju, krenem se iz Zadra dana 16 kolovoza, a na 18 istoga obnoch kasno ugledam njene çarovne predjele. Ali ah xalosti! odmah mogu rechi sutradan poznado onu Evandjelsku istinu, da: » **Нѣсть Пророкъ при-ятъ во Отечествіи своемъ**;« jer nadje se njekoliko od onih ljudih, koji onu bolest umstvenu (*male Logico*) »derxanja mnogoznanja« imavʃi, poçeʃe me uznemirivati i kao vukovi napadati, a zaʃto? kaxi ti o otaçbino mila! Zar me nazri da laxljive novce kujem, za koje djelo zasluxio bi da mi se ruke odsjeku? Zar cerkvu poara? — Zar kriva pisma çini da sirotinji sirotinju otmem? — Zar ortaka na vjeri izdado? — Zar si mi o otaçbino draga! djela nevaljala na persima i ledjima napisana ikad proʃtila? — Zar doçeka i ubi koga na putu da mu novce odnesem? — Zar xivi çinu momu nepriliçno? — Reci kakva nasilstva, kakvu sramotu i nepoʃtenje uçini? — Koliko pravednih duʃah, sirotah i djevicah na me zaplaka? reci mi o otaçbino! slobodno reci, jer zaista netuknem s' plisni tavniçnom, nego nastojim o koristi, o napredku. i o srechi tvojoj o otaçbino, pa zar zato da me onaj uznemirava, kom bi dosta bilo da pokaxem ovi znak !!! pa kad bi imao i malo poʃtenja da se preda mnom zacerveni, i oçima zemlju dube? — Sluʃaj dragi priatelju, ovaki su ljudi za mnom govorili, da nisam dostojan javnog obhodjenja u pristojnom druxtvu (derxechi da oni jesu) ni zaʃto drugo, nego ʃto razsudjavajuchi ja neizreçenu korist cjele Dalmacie, govorio sam o polzi saveza s' naʃom milom brachom Hervatima, o çemu makar preki sud (*giudizio statario*) da izadje, ne bi çini mi se prestao govoriti, kao istini sin matere naʃe Slavije; jer je koristna i prekoristna za cjelu naʃu domovinu ova moja namjera; i ʃto se bojim da ona kako je posjejala, tako najstrag da i neoberʃe. — Od takih ljudih, koji nikakvu od velikih pogrjeʃakah u meni nisu kadri pokazati, van da koju od onih malih, koje i u samima svetima mjesta imaju, od takih, velju, ljudih, serdeçni Prialelju! ne bi trebalo ni spomena da çinim; jer je poznato da krava oberljana rada bi da su sve oberljane, ali to çinim za pokazati ti razliku izmedju onih ljubeznih otaçbenikah, koji su svako poxertvovanje gotovi bili za me uçiniti, kojima blagodaran za svagda ostajem, ali brate pri svem tom ako xeliʃ u çesti biti, dalje od onog mjesta dje si se rodio budi.

U Zadru 24 listopada 1848.

Tvoj

Iskreni Prijatelj

Jov. Sundeçich Imochanac.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 41. —⊙— NA 9 LISTOPADA

V. GODINA. —⊙— 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2;40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.
Zora Dalmatinska daje se u saminu za kojimudrago narodni ili strani liat.

PISMO

Blagorodnoj četi Akademičkoj, i slavnoj narodnoj straxi u Beču.

O! kad um moj zabavljajuchi se dogadjajima svjetskima prispje i do onoga, koi je jaki onaj stup samovolje oborio, onda nemogu usta moja da neiskaxu ſto serce chuti; a to ti je: xiva zahvalnost slavnima i čaſtnima Bečlijama, i krasnoj i vrjednoj mladexi čete Akademičke u prestolnome gradu Beču, koi su kerv svoju prolili radi blage slobode. — I zaista vječne uspomene 15 oxujka sretne 1848 godine rodjenja Hrista Spasitelja, koi che u ljetopisima (*annali*) zlatnima pismenima zabiljexen ostati, jest plod kervavog poxertvovanja Vaſeg!!!

Ne manju hvalu zato zasluxujeſ i ti slavna Narodna Straxo! kao ſto ju je u punoj mjeri dostojno zasluxila mladex akademička, poradi u mjesecu svibnju izvedenog, junačkome samo sercu priličnog čina; jerbo u istinu viteſki ste se podnjeli onom prilikom, branechi se protiv cernih duſmanah, ljubiteljah i oboxateljah proſastog zlo sretnog načina vladanja. Tako Gospodo! tako junačka ponikli! tako umni junaci! uguſite u samome niku svako *Meternikovacah* hudo pokuſenje, koi lukavſtinom, laxima i prevarom iz petnih xilah upinju se, da onome, ſto smo s velikim naporom, po milosti carskoj — zadobili, grob izkopaju. Najviſe na njih pazite; kad govoriti prestanu, Mačka najviſe o glavi radi miſu, kad se i micati prestane. — Naravno, da je preteſko porodu ovome sedmoglave idre, nemochi viſe o kervavome potu truda naſeg sebi ugadjati. — Al' neka i oni prokuſaju, ſta znači pod tudjom ſibom vrat skučen derxati, i kako bride xuljave ruke. Tako vam treba vi izrodi ljudstva; dosta ste oholi i bili. A zar niste znali, da oholosti posljeduje stermoglavo sunovratjenje? — Zato, ſto nemogoſe vas dični sinovi, ni hitroſchu, ni silom savladati, i vaſu mnogocjenu zgradu (*edifizio*) razoriti, pukli su od jeda, kao nenačeti kestanj u vatri. No Bog, koi udesom svjeta ovog premudro upravlja, nije dopustio, da paklenu namjeru svoju izverſe neprijatelji ovi slobode!

Iz ovoga jasno, kao u zercalu kakovom, vidi se, da blagi Tvorac po neispitanima sudovima svojima, oholima protivi se, a smirene podixe. Hvala mu i slava, na daru njegovome!

Vi ste, hrabri i mudre čete akademičke junaci, okruxeni od lukavih sotonah, koi samo priliku izgledaju, i svakojako nastoje vas sunovratiti! Zato budite opazni, da neupanete u vraxju mrexu! — Mi vam preporučujemo, i kao amanet Boxji predajemo stečevinu naſu. Vaſa je zadacha pravedna; Bog pravednu stvar pod svoju obranu uzima! premudra okrunjena glava, neporiče danu rječ svoju: zato muſki i junački svakoj sili odpor dajte, te chete se tim u volji vladaoca naſeg sjediniti. — Ta kako nebi blagorodne persi vaſe oduſevljavala, i na pravednu osvetu protiv zlotvo-

ra obche sreche podizala misal tuxnog sve do juçer stanja naſeg? — Molim dobroga i svakoga blaga darodatelja, da vam toliko sile u miſice vaſe ulije, i toliko mudrosti daruje, koliko je dosta za konaçno istrjebljenje Meternikovacah, koi bi raçjim tragom stupati htjeli. A kad ovo bude, koje nam jemçi valjanost vaſa, da neche daleko biti; onda che se mir u pravoj svojoj sliki medju nami pojaviti; i kao blagodatni plodovi mira toga, tergovina che procvjetati, zanati oxiviti, nauke slobodne razviti, ljubav uzajmna utverditi, vuhovanje (*fanatismo*) Gjezuitstva nestati; narodnost *) ojaçati; ele svaka che stvar naravnim putem svojim udariti, i k srechi pochi!

Oh! kome nisu poznate xalostne posljedice u Dalmacii zbog opakog upravljanja zlohudih kervolokah, od 1813 pak do 1848 godine?

No, ſta da napominjem preterpljene muke i jade?... Ah! zaſto da diram u rane, koje se joſ ni ljeçiti nisu poçele! Buduchnost barem, u koju oçi naſe upiremo, neka nam naplati teſku patnju! Blagorodna Gospodo! svako djelo konac krasi! Poçujte slabi glas, koi iz dubljine rodoljubivog serca izlazi. Poposluſajte ſta ja mislim, ako bi po nesrjechi duſmanska ruka pokuſala izguliti nejako stablo slobode, koje je vjeçna pravica usadila: Britki maç, pa svakog, ama on ko bio, sa zemljom, kao nevaljalu travurinu, koja nam gerdi cvjetnu livadu, sravnite. Jerbo, kao ſto sam gori rekao, neporuſiva Carska je volja, da narodi njegovi budu slobodni, a ne robovi: zato lomechi silu duſmansku, svetu carsku xelju ispunjavate! — U znak visokog poçitanja, ovo njekoliko rjeçih napisa.

U Zadru na 3 rujna 1848.

Priponizni sluga

A. Gutta.

*) *Narodnost, narodnost, bracho Dalmatinska! oberuçke zagerlite; jerbo narod bez narodnosti jest tjelo bez kosti, tjelo bez duſe. Neodmechite se majke svoje: svaki je porok Bogu merzak, al nezahvalnost je najgerdji - Kako mi serce od tuge puca kad upazim kad kad djeçicu naſu, koja ovdje ondje, po ulicama Zadarskima muſtrajuchi se dervenom puſçicom svojom, proiznose mertve za njih rjeçi:* Halt! Marsch! *itd. Tako je; ſto djeca vide od stariih, tome i oni sljede. O! kad bi se narodna straxa njekih gradovah naſih, ugledati hotjela, i posljedovala plemenitome primjeru blagorodnih Dubrovçanah i çastnih Kotoranah, koi su, kako ſto çujem, narodni svoj jezik izbrali, i njim se muſtraju. Gospodo i bracho! nemojte da vas unuci proklinju!.. Posluſajte glas rodoljuba vaſeg. Uvedite jezik narodni u sve javne poslove — Niſta se xivome çovjeku oteti neche, samo ako je dobra volja. Da svak hoche koliko moxe, mlogo bi viſe dobra na svjetu bilo!!»*

A. G.

POSLANICIM DALMATINSKIM

u Beçu.

Posli, bratjo, neg se sastanete, *)
I razloge vaſe prikaxete,
Dalmatini u Beçu bilomu,
FERDINANDU Cesaru milomu,
Vi nastojte sjedinit Hervate,
Dalmatinim neka reku, brate,
Ajdemo se ponapiti vina,
Onog vina od primorskih stina,
Pak sastavit lipu Banovinu,
I poznati staru didovinu,
Od Dunava do sinjega mora
Gdino nam je i polje i gora;
Pod barjakom Cesara Beçkoga,
Pod upravom Bana Zagrebçkoga:
Sve od Tersta pokraj sinjeg mora,
Pak do Budve, kraja od Kotora;
S Waradina do kule Norina,
Nek se pozna ſto nam je starina.
Ercegovci s njima Cernogorci,
Svi Boſnjaci na glasu junaci,
Serbiani i Posavci silni,
Na 've posle neche biti lini:
Kraina che biti u prilogu
Neka Turçin vech nepruxa nogu,
Priko zemlje naſe didovine,
Što nam no je bila od starine.

*) *Smio sam se usuditi rech, bratjo, zaſto jesmo svi Dalmatini od jednoga naroda i jezika, sa svim da poslanici jesu Velikaſi i Gospoda, ali je tribovalo da budu od puka odabrani.*

Sloxno stojte, u skladu xivite,
Od toga se ni∫ta nestidite **)

U Radobolji na 28 kolovoza 1848.

Mate Rubich seljanin
Dalmatinac.

OPOMENA MOJIM ZEMLJACIMA

Od vi∫e stranah çujem potvoriti slavnoga Bana Jelaçicha kao reactionera, i kao orudje samovlasti oliti absolutisma. Çujemo liberalnim, i prihodechim prititi Jelaçichu i Radetzku, kao da oni odprostiv∫i se od sada∫njih njihovih zabavah, bi nakanili u Beç dochi, i s junaçkom Hervatskom vojskom oxiviti stari Meternikov red, i samovlast. Neki paka potvaraju Bana potajnih odlukah na Dalmaciu, kao da je on namira osvojiti.

Na pervi potvor, nije potriba nego dozivati se na proglase istoga presvitloga junaka, izdate kad je Dravu pre∫ao, i na çlanke pod br. 100, 101 Hervatskih novinah *na∫ rat, i na∫a zadacha*, koji ja mislim da njegova chochenja oçituju. A paçe ovi çlanci isti opravdaju ga i od drugoga potvora.

Nitko koi sada∫njega vrimena i malo pazi slavni i neumerli cilj njegovih dilah, koja o odkupu rade rvoga naroda, nemoxe nimalo dvojiti, da bi on hotio svoju slavu i svoje ime (za vikove, krasnim lovorom zavezano, historii pridato) pokvariti nistoxechi se i çinechi se sluga, on, koi od suxanjstva i sluxbe svoj je narod izbavio. Manje bi ga uvridio, koi bi mu misao pridmnio uçiniti se kraljem Slovinskim, cilj koga poznato njegovo po∫tenje i lojalnost odbaca.

Nemore se paka ni malo sumnjiti, da jedan junak, koi je svoga naroda nezavisnost izradio, druge narode bi mislio osvojiti.

Kada Hervati su proglasili ustavno klikovanje slobode, zvali su u bratinski savez i Dalmatince. Niki su serçeno pozov primili, niki nepametno more biti podpuno odbacili, niki su svoju odluku na dalje pametno primetnuli. Ja isti po momu umu nahodechi nekoje ako moxda i neistinite dvojbe, çestitome gosp. Gaju dobrodostojnu narodoljubitelju, sam pismo uputio da ji raspravi.

Dalmatinski narod nemore svoje se narodnosti odrechi, i na perkos sviuh potalianacah, i ponimacah, ima se çastiti kao jedna niti zadnja grana slavnoga prostranoga Slavjanskoga stabla.

Gori spomenuti çlanci zagrebaçkih novinah razglasuju cilj i plan prisvitloga Bana, plan koi oçituje ne samo njegovu velikodu∫nost, da li jo∫ter njegovu visoku i bistru pamet, koja jest uvidila jedini naçin ustrojenja Austrianske ustavne Monarkie. Ovi plan razredjuje različite puke Slavjanske, koji sada Ugarskoj kruni spadaju, i odkriva naçin za razrediti i ostale, koji sada Austriansku su xezlu podloxeni. Proglasena je u ovomu planu uzgledna nezavisnost svakoga puka, i savez sa sridociljnom vladom u Beçu.

Oporuçena tako unutarnja nezavisnost svakoga puka, i savez sa sridociljnom vladom; ni∫ta bi nam ∫tetovalo, paçe bi slavno i koristno bilo, da za verhovnoga ravnitelja imamo neumerloga junaka, koi ∫tovajuchi na∫u nezavisnost, po jednom svojem namistniku, (koga dostojna bi mogao i medju na∫e domovine sinovim odabrati) çiniti se prikazati, svojim slavnim imenom ∫titechi nas, i branechi nas od tudjega ako i sunarodnoga puka vlade.

Na∫e geografiçko poloxenje, na∫e more, izisskuje jedno posve posebno upravljenje.

Ali na to misle na∫i poslanici na derxavnom saboru u Beçu. Imamo srichu medju njima dosta ih brojiti, koi se slavianskim korenom diçe, u kojih sercu xive goruchi domoljubni plamen, i koi che slavu, narodnost, nezavisnost, i korist svoje domovine çuvati i braniti, i koi che znati upraviti nas i na∫e do∫astje u ovome burnome vrimenu k onoj sverhi, koja narodnost, i nezavisnost uzderzujuchi, podlog pristolju i saboru more sahraniti, svakoj tudjinskoj vladi opirati se, i s na∫im sunarodnicim savezati se i skladovati.

U Zadru na 25 rujna 1848.

Josip Grubi∫ich.

**) *Mnogi na∫i gradjani Dalmatinski stide se sjediniti s Hervatim, buduchi da su za svoje vlastite novce kupili jezik Talianski, i tako se s njime diçe, a svoj narodni jezik u tmine bacili. Dobra je stanovito stvar poznati različite jezike, ali svoga nezapustiti, nego ga jo∫ i tudjincim izbistrivati, za bolje ga umnoxiti.*

POBJEDA SLAVJANAH NA BEÇKOM SBORU.

Ima vam, bracho Dalmatinci! nekakav *Löhner*, Nimac iz Çeske i od çeskih Nimacah za poslanika u Beç izabran, na sboru ovdaʃnjemu. Taj çovik je grozni nepriatelj Slavjanstva, tako da kad ʃto najboljeg Slavjanin sboru za dilovanje predloxi, on to preokrene i nastoji dokazat, da nevalja i gleda kako bi sbor na svoju pritegao, a Slavjana na cidilo stavio. — To on zato çini, jer Slavjani Çesi i Slovenci neche da idu u Frankobrod i Nimcima se podloxe, neg oche da Austriu saçuvaju i u njoj kripki, silni i sritni xive dok mogu, a kad nemogu onda se k ostalim Slavjanima pridruxe. —

On je bio proti nagradjivanju, koje bi se dat imalo onizim, koji su po uniʃtenju desetovine, robote i podaniçtva ʃkodu terpili. To se je Galiçkima: poljskim i rusinskim seljacima, koji su poslanici, dopalo, te oni uuz njeg pristanu i derxe ga se joʃ sad kao pijan plota. — Al Slavjani uvidiʃe, da onim koji toliki gubitak terpe, treba ʃtogod, u ime naknade, odredit, da nepostane najbogatia versta na jedanput najsiromaʃnia, i buduch nebi mogla dugove platit, to bi ne samo ona neg i gradjanah velika mloxina na prosijaçki ʃtap doʃla. — Slavjani dakle vechinom dignu se prot Nimcima, i premda su ovi seljaçkih 30-40 glasovah od Slavjanah odtegli, ipak ovi nadvladaʃe u savezu s' pametniim Nimcima i Talianima. Tako Löhner s' Nimcima propade: a Slavjani pobjediʃe brez mloge pomochi od drugih. Nebiaʃe pako Löhneru niʃta texje nego gledat na predsidniçtvu *Slavjana Çeha Strobacha*, koji predsidniçtvo svoje doʃtojno i prevridno obnaʃaʃe. Svagdi je indi nastojao uhvatit ga, da je Slavjanima nagnutii neg ostalima narodima; a u predsidniku treba da pravica brez obzira na ljude vlada. On dakle pri glasovanju o robotama tobox! nadje da je Strobach Nimcima krivo uçinio, te protestira proti njemu. — Kad su 4 nedilje Strobachovog predsidniçtva iztekle, ostavi ovaj predsidniçku stolicu i sidje na predikaonicu da se opravda proti Löhnerovoj tuxbi. Istom ʃto uze govorit, digne se vridni Slavjan iz Istrie *Doljak* te iʃte od sbora, da se Strobach nesluʃa, neg da se poslovni red preduzme, koji odredjaʃe po najpervo izbor predsidnika. Sabor reçe, da bude tako. Strobach indi morade uʃutit: a predsidnika poçeʃe birat i nuto Strobach bude s' 230 glasovah izmed 320 biraçah izabran. Tim indi nimaçkoj zlobi bude konac uçinjen, jer se tim ukazá da je on ljubimac vechine sbora. — *Smolka* Poljak, Slavjan, bude s' 221 izmed 288 glasovah za pervog podpredsidnika izabran i primì izbor, reçe, zato, ʃto tim sabor razliçne narodnosti uznava. — Sad su indi Predsidnik i 1. podpredsidnik beçkog sbora Slavjani! —

U Beçu na dan uzviʃenja sv. Krixa 1848.

And. Torkv. Berlich

TRI RIÇI.

Dalmatinci nemogu bit predsidnici il podpredsidnici u beçkom sboru. — Zaʃto? — Jer nezna du nimaçki jezik. — Jel dakle Beç misto, gdi Dalmacia treba poslanike da ʃalje? *Dobro* uçiniste Kotorani ʃto neposlaste. Pravo uçiniʃe oni domorodci, koji nehtiʃe ich. --

And. Torkv. Berlich.

POSLOVICE.

Pivac piva, koka odgovara: teʃko kuchi bez gospodara.

U Radiʃe svega bijaʃe, a u Štediʃe joʃ viʃe.

Teʃko ti je punici na zetovoj ulici.

Bolje je jednoga obrana, neg od stotine hrane.

Vidio sam çoka, reka b' o dva oka.

Prije neg drugog ukoriʃ, izmjeri sam sebe.

Niti kudi Ernjaka, niti hvali Midenjaka; oba su vraga jednaka.

Nigaj bez vuka, niti Bukovica bez ajduka.

G

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 42. —๑— **NA 16 LISTOPADA**

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA —๑— **1848.**

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad poſte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SKUPŠTINA GRADA SPLITA.

Na poglavarstvo grada Zagreba stigao je iz Dalmacie od grada Splita slidechi odgovor na bratinski poziv, da bi i onaj grad poslao, na hervatski sabor svoje poslanike; koi odgovor ako nebi ja kao Dalmatinac, kad mi je do ruku doſao, s nekojim opazkami svitu priobchio, ako i jest malo kasno, sagriſio bi Bogu i istini.

« *Vaſe poslanice radi, koju smo ovih danah primili, hrabrena i vitexka bracho, joſt smo vech ositili u texkochu i gorkost naſeg stanja.*

Da nas udes od toliko vikovah nebude drugim putem uputio, da inostrani jezik nebude poplavio ovu krasnu zemlju, i da se u njemu nisu izobrazili umovi naſi, mi bi vech barem u xeljam naſim bili sjedinjeni s onim junacima, koi po postanku svome nazivlju se Slovinci. Ali ovi vikovi, ona poplav inostranog novog jezika, ono izobraxenje umovah u novome tom jeziku, sad nas najvechom XALOSCHU OBUZIMLJE, *uviriſi se punim sercem* xalosti, *da danas* nemoxemo *vech* NIKAKO BITI UDO JEDNOG NARODA, KOJEGA JEZIK MEDJU NAMA NIJE!!! POZNAT!!! *nego onim, koi u misto svog imena znadu samo kerst uçiniti,* i VESMA malog *broja ostalih, koſi po Dalmacii* NEPRELAZE 20!!! *Ovo uvirenje* GRIZE NAS STRAŠNO!!! u duſi naſoj!?!?

Da se budu oci naſi uzderxali u onoj slovinskoj çistoti, koju im je pleme njihovo nalagalo, da budu odbacili jezik, koi je morao unuke njihove navesti na kobna zabasanja: ovi unuci mogli bi sad zakonitim *putem podignuti svoj glas do prestola i do sabora, i pitati ono sjedinjenje na koje nas pozivlje pleme, jezik i obicaj. Rekosmo* zakonitim putem, *jer chemo ovo naçelo, koje smo naslidili od otacah naſih, neoskvernjeno potomkom svojim ostaviti. Ovu svetinju t. j. virnost nechemo nikad zaboraviti, a niti u ona vrimena, kad bi kakova nepriverxenost na to se naminila, da se uzdignu valovi proti plovi, koju je vech vihar obletio.*

Svitli naſ kralj zove naſe poslanike na sabor u Beç, mi bi se bili iznevirili njegovom barjaku, nepokorni postali njegovoj volji, da Dalmatinski poslanici idu tamo, kamo ji car nepozivlje.

Vi o hrabra i vitexka bracho! biti chete oduſevljeni istim plemenitim velikim çuvstvima, vaſa razboritost i mudrost priznati che ove uzroke, radi kojih nemoxemo zadovoljiti vaſem prijasnom pozivu; i vi vaſeg velikoduſja i udvornosti radi nechete se ustegnuti da nas nezovete onim sladkim i xeljenim imenom «bracho» imenom, koim sada narodi, koji su nastupili stazu izobraxenosti, moradu se ljubezno i zaminito nazivati. — Split 10 rujna 1848 -- Podestat: Dudan, Nani, (a trecheg nemoxe çovik da proſtije.)«

Negospoduje viſe jezik strani nad domachim, nego onaj je primljen kao gost, a ovaj vlada pod-

puno u kuchi otacah svojih kao domachin; ako se je pak strani iz gosta pogospodario, vrime je da ustupi misto starom kuche gospodaru. Nesmi dakle viſe niti u Dalmacii gospodovati tudji elem'nt, nego se mora klanjati domachemu, nesmidu viſe niti u Dalmacii ſiriti se oni nepozvani gosti, koi su doſli tamo *terbuhom za kruhom*, a kad su ga izmolili da *nasite ogladjenu utrobu svoju*, i kad su naſli kamo su zaklonili golu glavu, onda su rekli u nezahvalnom i nadutom sercu svome: *ovaj izproſeni kruh plod je naſih zaslugah, ova tudjom kervi i znojem a mojom nepravdom steçena kucha, moja je vlastitost; a ovaj* DOBRI NAROD, *od kog sam ja sve ſto imam, ili na dar primio, ili na sili oteo i prevari izmamio;* MOJ JE SLUGA.

Ovaj tudji jezik nije ni uba poplavio ovu krasnu zemlju, nego se je samo obalah prilipio pa i to ne svakud, a ostala Dalmacia, ostala je *çista kao divojka* od majke rodjena, a tko mi nebi hotio virovati, *neka obidje cilu Dalmaciu od sela do sela*, ili ako se potruditi neche, *neka upita one, koji su je obiſli, pa evo mu moje glave i poſtenja, ako u svakih 20 selah nadje naſe ruke çovika, koji bi znali u ovom tudjem jeziku ne samo pisati nego i priliçno govoriti.* Što viſe niti sveſtenici, koji su s onu stranu 1810 svoje nauke sverſili, nisu ovome jeziku vikli, niti u pismu niti u govoru. — Po otocim ima istinabog mnogo od naroda, koji znadu taljanski jezik› *ali necheſ nachi jedne cigle obiteli da bi svi znali, a kamoli da bi ga podomachili.*

Što se toga tiçe, da su u ovome jeziku opitomljene i prosvichene nekoje mudre glave, meni se çini da tu neima nikakova uzroka radi kojega bi se morali svojoj kervi izneviriti, premda mislim, da bi ovo baſ mogao biti uzrok, koi bi gospodu pismenu, kao prosvitljene ljude, morao na protivnu odluku odluçiti: jer tko je prosvitljen taj prosvitljeno t. j. pametno radi; a pametno onaj radi, koi se neizradja, nego ostaje ono, ſto ga viçnja misao uçinila t. j. ako je Slovinac, Slovinac. Pametan i prosvitljen je onaj, koi, ako je tudjin rodom ili plemenom, a medju narodom slovinskim xive, prilagadja se ovome narodu, kojega dobroçinstva uxiva, i medju koim je on tako neznatan, kao kaplja u sinjemu moru.

Jezik bo nije ino, nego toçilo, po kome çovik misli i çuvstva svoja oçituje, ili tudja prelivа; a ono je toçilo za svakoga pervo, koje mu je najmudria mudarka, narav, s majçinim mlikom podilila, dakle nami Slovincim slovinsko. Ovaj çarobni zvuk neodoljivom mochi prodire kroz serce i duſu naſu, ovaj nam najmilie dira u tanke xilice sitilah naſih i u njemu najkrasnie oçitujemo ono, ſto se u çuvstvima naſima zaçne i uzpali; glas nam je ovaj, da u kratko kaxem, prirodjen od utrobe materine, pa i ljubav prama njemu, gdi se narav nije pokvarila.

On nam je na toliko blixi od inostranog, u koliko nam je blixa svoja desnica od tudje. Tudja nas moxe istinabog podvoriti u texkoj bolji, kad su naſe sile iznemogle, ili pomochi u nevolji, kad su nam naſih grihah ili tudje nepravde radi zavezane ruke: ali toliko luda çovika nije na svitu, koi bi, kad ga bol mine, odsikao svoju ruku i hotio joſt da ga tudja ruka dvori, niti roba toliko oçajana, koi bi rekao, kad bi mu se sloboda ponudila: *«Ja vech robujem od toliko godinah, zato nije za mene sloboda nego tudje puto.»* — Valjda i mi prema svomu jeziku nechemo tako mudrovati. Što se druge strane tiçe, da bi njihovo mudarstvo propalo u tminu neznanja, kad bi se povratili k glasu materinom, to je odvech, ſto se kaxe, tanko-mudro namiſljeno, da bi çovik oprovergchi mogao; no ipak mislim, da kao ſto siroma, koi je na tudjoj njivi znojio znoj çela svoga, zaderxi ono ſto je na njoj iznojio i onda, kad se povrati obradjivati njivu otacah svojih, paçe, da mu obilnie plodove donese, uloxi u nju na tudjoj njivi steçenu steçevinu: na isti naçin chemo i mi Dalmatinci zaderxati onu luç prosvite, koju smo vech od koga mu drago dobili, ſto viſe, ova che nam biti kao zvizda prehodnica nove svitlosti; samo ju moramo zaoditi u one sutone, koji sercu naſem ugadjaju i postaviti na one vidike, kamo oko naroda naſega lako dozire, jer je istina za sve narode jedna, samo razlika u tom stoji, da ju svaki narod poneſto svojim naçinom gleda.

Veli se, da preko 20 u svoj Dalmacii nebi naſ Slovinski jezik razumilo. Svaki, koi i uba poznaje Dalmaciu, morache mi dopustiti, da sva gospoda stara, koja svoje gospoſtine imaju, govore naſki. Ja barem rodio sam se u Dalmacii; doxivio u njoj 20 godinah, pa nisam se niti na jednog namirio, koi naſki nebi znao, i zato mi

je na divno çudo, da ja ovde baſ pervog nalazim, ili ga je valjda sladko vrilo taljanskog Parnasa i njegovi lavori na to zanili. — No ipak zapamtite si gospodine, da

Tugja zemlja ljubi svoje,
Nepoznaje pisme tvoje,
Tugja zemlja ljubi svoga.

Ima po Dalmacii viſe od 20 çinovnikah, koi medju narodom stanuju, kao n. p. od preturah, koi narodni jezik poznaju; imade u Dalmacii viſe od 20 duhovnih pastirah, koi pastiruju prostim narodom, i koi u slovinskom jeziku govore, imade i po gradovim viſe od 20 javnih çinovnikah, koi jezik naroda poznaju, paçe i zakon zahtiva, da svaki çinovnik mora neobhodno znati jezik naroda, ako xeli do kruha dochi, a nisu se tako berzo i na jedan mah niti Dubrovçani izrodili i potaljançili, koim je jezik majçin uvik domachi bio, pa biti che i medju vama, slavna gospodo, nekoliko, koi ovaj jezik poznaju, jer pridvaroſi vaſega grada i cervenom se kapom rese i slovinskim jezikom xamore, a vi bi bili *bezduſni ljudi*, ako nebi razumili, kad vam se potuxe oni, koim pravdu krojite, i koi vas plachaju. No znam ja, da i vi znadete narodni jezik, paçe sam uviren, da vam je poznato, da ovaj jezik razumi i govori, izuzimajuchi koga od nedavno radoſavſega tugjinca, cili narod Dalmatinski, bio on pod kapom, bio pod klobukom: nego ste metnuli kao istinu ono, *ſto bi xelili*, a istina nije.

(Sliditche.)

Vexich, Dalmatinac.

NAPRJED SLAVJANI.

Il' sjevalo, il' pucalo,
Il' maçevah zveka stalo,
Il' padale zvjezde s' neba:
Naprjed Slavi ichi treba,
I u vatru, i u vodu
Za narodnu *çest*, *slobodu*;
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Ma da nebo stjenam doxdi,
Tverda zemlja da s' razmoxdi,
I tad *naprjed* bracho *Slavi*,
Naudit' vam neche Lavi!
Bog ubio ko j' uzmaka!
Duſmaninu doſli aka! —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Ma da s' krenu sve planine,
Mora, rjeke i doline,
Protiv vami u gromili,
Zar bi s' i tad prestraſili?
Ne, ne taki *Slavjan* nije:
Dragovoljno on kerv lije. —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Spavali smo dosta ljeta,
Nevidjeli bjela svjeta;
Dosta *tuge*, *robstva*, *jada*
Podnesosmo ah do sada!
Al' i naſe rupi vreme
Da zbacimo *texko* breme.
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Naprjed dakle bracho sada,
Vrag *Slavenski* neka pada!
Naprjed dela vitezovi?
Naprjed Slavi sokolovi!
Sudjeni mu ças doſao,
Ko bi koga *sad* izdao!
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

S kosam, grabljam, i s' vilama,
Noxem, serpom, s' lopatama,
S' maçem, sabljom, s' buzdovanom,
Sa piſtoljem, sa ſeſanom:
Çeg se prije ko dokopa,
Naprjed, *naprjed* s' tije stopa!! —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Namjera je naſa sveta,
Sa verh glave pa do peta:
Rod braniti mi smo duxni
Svi postali makar suxnji:
Ali Bogme tog bit neche;
Jerbo *Slavjan* vjeſto sjeçe. —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Pod *upravom* svjetlog Bana,
Kog' *Slovjanska* ljubi strana,
Kog' nebesa nama daſe
Da nam kaxe ſto je naſe:
Zaſto kervcu da lijemo,
Smertnu çaſu da pijemo:
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Naprjed aj'mo bracho *Slavi!*
Da nas duſman vech ne *gnjavi*;
Da s' nad nama ne rastresa:
Çin'mo od njeg sto çudesa!
S' jednim mahom, od jednoga
Dva pravimo, de za Boga! —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

Natrag pa za xivu glavu,
Kom' *pomraçit* xa' je slavu:
Neka *sada neuzmiçe;*
Jer poſtenja to se tiçe;
Jerbo uprav jao onda!
Odniela bi naske voda· —
Oj, guj gusle, gun gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj! —

A vi bracho Dalmatini!
Slavska kervi! Slavski sini!
Tergnite se de vech od sna,
S' vami *Trebinj*, s' vami *Bosna*:
Vaſoj brachi prux'te ruku,
Da svalimo obſtu muku. —
Oj, guj gusle, gun, gun, guj!
Slavjanine çuj, poçuj. —

U Zadru na 7 listopada 1848.

Jov. Sundeçich, Imochanac.

MISLI.

U komemudrago redu druxenstva ima jedno mnoſtvo ljudih puno dugovah i betegah, ponosnosti, tamnosti, neukrotne naravi, milostivo u rječima, lakomo u dobrim djelami, koje jest spalo na potribu radi igre i radi izopaçenja.

Sa svih stanah druxenstva salazu svaki ças ljubitelji ovoga mnoſtva za uzmnoxati njihov broj. Neimaduchi ovaka versta çeljadi niſta na svjetu da izgubi u vrjeme prominutja stvarih, ali ufajuchi se ſtogod dobiti, progje lako medju skupu koja zapovida, tako, kako bi proſla medju onu, koja jest podloxna, kada bi ova pervu pridobila.

Na isti naçin kako u jednom sudu (*recipiente*) protresanomu, talog koi na dnu lexaſe, uzdigne se i promuti svu bistrinu i pokaxe se i zapini jedan tren na verhu, tako u vrjeme muçno za derxave (*stati*) izidju iz njihovoga *Niſta (nulla)* ovi ljudi zle naravi, umiſaju se u tugje posle i navlastito u stvari vladanja (*governo*), i kad god uzneſeni od njihove brezobraznosti idju dobiti perva sjedaliſta (*cariche*) s' koih pripovidaju u ime puçko. Zaçudjen puk pita, ko su oni i ſto su naumili izverſiti. Njihove sladke riçi, s' koim misle pokriti svoje zloche, nezaslipljuju nego budalaste, koi negledaju njihova djela ali samo njihovu odoru, i koi nepromiſljaju, da nijedan çovjek u jedan ças nemoxe izichi iz dna izopaçnosti na verh kriposti. A ſta oni se fale da su priatelji skupovladanju (*repubblica*) nije, vech brezobraznost njihove zle naravi, njihova fala da ljube istinu nije drugo, nego jama od privare. Jaho skupovladanju da nebi imalo druge uzderxitelje neg ovake nesrichnike. Propalo bi na berzo! Skupovladanja podumjenat jest dobrochudnost. Ali neima dobrochudnosti gdi nije ſtovata starost, gdi mladex jest brez nauka, gdi prodaju se redovanja (*cariche*), gdi je u obiçaj linost i danguba, gdi s' poslovanjem od jednog çasa hotilo bi se dobiti veliko bogastvo, gdi na isti naçin, u jedan tren potroſila bi se i hazna kraljeva, gdi uzderxi se sramota xenidba, gdi poſtenje xensko porugiva se, i gdi polu-mudraci, iliti prave budale, misle nauçiti puk viçuchi protiva pomislim (*idee*) razboritim, koje jesu sada jedini temelj chudorednosti puçke.

Sverſujem molech ovako: »neuvedi nas u napast, i izbavi nas, Gospodine, od onoga mnoſtva, a najskoli od poglavicah njegovih.

L. Cippico.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 43. V. GODINA

NA 23 LISTOPADA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2:40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

JADOVANJE NAD PRIZRENOM.

Pjesma posvetjena gospodinu

URBANU BOGDANOVICHU

PRIZRENSKOMU BISKUPU.

O Prizrene, Prizrene,
Ti starino sveta,
Kôno ſator razderti
Pod *) Šarom razpeta!
Posle vjekah tolikih
Joſt tu na vidiku
Ti ostajeſ, propalu
Spominjuch' nam diku!
Ti ostajeſ sruſeni
Hram sruſene sile!
Ah! čie oči pazech' te
Ne bi procvilile!
Gdje su oni gdje su nam
Puni slave dani
Kad su naſi vladali
Silni cari i bani?
Kad Milutin s' stotinom
Kraljah se hervao,
Pak na glavi junačkoj
Krunu ê oderxao?
Kad bjel' Oro Nemanja
Verh Balkanskih gorá
Izpeo se, i nad tri
Razkrilio mora?...
Oj ti mili Prizrene,
Ko ne bi cvilio
Kad pomisli ſta si sad
A ſta s' nekad bio?
Tvoj skut svjetla stolica
Bi Lazaru knezu,
Čia ruka stezaſe
Jugoslavja svezu:
U tebe se sticalo
Onda i bratilo
Sve ſto je najslavnijih
U nas glavah bilo;
Verli Šiſman Bugarski,
Tvardko kralj Bosanski,
I svi Serbski Velmoxe,
I Balza Albanski;
Kroz te na boj vervjahu
Te čete silene
Kê na kletom Kosovu
Biſe tak' pobjene!...
Oj Prizrene, dal' si se
Na vjeke ti sbio?
Hocheſ li opet, Prizrene,
Bit' ſto si i pre bio?

Matia Ban.

*) *Prizren, negda slavni grad u kojemu je xivilo viſe Serbskih kraljevah, a sada u najbjednijemu stanju, lexi na podnoxju planine Šare.*

SKUPSTINA GRADA SPLITA.

(Konac. v. b. 42, str. 165)

Otci naſi zadjoſe, taiti se neda, s pravoga puta: ali jesu li oni to iz nevire i dobrovolje učinili, ili ji je nemila sudbina gvozdenim bičem s njega sagnala? To treba iznachi. Kad se po gerd-

noj onoj nesrichi za cili naſ narod iskoreni kolino naſih kraljevah, po gadnom pravu naslidstva — kao da su narodi stvari, koje se nasliditi ili ostaviti mogu, — pripadosmo kao zavezani kruni ugarskoj. No kad Ungri u misto saveznikah htidoſe nas imati svojim podloxnicima, oci naſi ustadoſe oruxjem u ruci i ugnaſe tako u strah nadutog nadri-gospodara, da su sami diktirali ove uvite mira, koi im na diku i slavu sluxe. Krilati lav tamo iza mora zarexa na lipe naſe kraje, posla mitah i darovah, splete spletke, nadje izdajicah i prodanih duſah -- (*a gdi jih neimade?*) no uzperkos svemu tome, oci naſi ostaſe çversti u dostojnstvu svome narodnom. — A kad silom poçe prititi neprijatelj; — iz junaçke Neretve i iz drugih krajevah iznikoſe zmajevi straſni, koji uplaſiſe ovu ponositu kraljicu jadranskoga mora, digoſe se vojske za vojskami da nas podjarme, a oci naſi neklonuſe duhom, nego se derxaju junaçki. — Malo dalje od Zadra pade porazom neprijateljska vojska i vojvoda joj duxda od Mletakah. Zadar, ovaj sada tako potaljançeni grad, u kome se je tada, kao ſto krixar *Villharden* piſe, tolika slava i dika nalazila, da mu je malo u svitu gdi para bilo, Zadar opro se lukavom tugjincu svim svojim silami i nepokleknu pred neprijateljem, nego ogreznut u svojoj kervi, i svladan oruxjem krixarskim ciloga zapada. — A niti u robstvu svome neklonu duhom, nego zaderma straſno texkim lancima robstva i razkide ji junaçki, akoprem za kratko, netom mu sile priraſtoſe. — Split, Šibenik, Trogir, sve je to bilo oporno taljanskom gospodstvu.

Na sto mistah proli se kerv otacah naſih boreci se slavno proti tugjincu, i sve pokuſaſe uçiniti, ſto je çest naroda zahtivala; ali ova sudbina nemila bi uzrok, da ostaſe bez ploda svi trudi njihovi, te onim istim naçinom, koim poçe, tim i dodje naſa nesricha. Prokleto naslidstvo uzderma prestolom ungarske derxave, i sdruxeni joj sestarah, razdili se virnost na partaje, pade derxava u nered i nemoch, mi ustadosmo sami neznajuchi niti koga voliti niti za koga se boriti; medju tim ukaza se od istoka straſna bliska Otomanova polumiseca, prid kojom uzderhtaſe cari na prestolim, a narodi nadjoſe se u lancima naroda. U tim smetnjama podvostruçi svoje sile, spletke i prevare mletaçka republika, da se do nas dokopa. Što njoj za rukom neizpade, to uçini onaj ungarski kralj (proklet i u zemlji bio!), *koi nas proda toj usilnici, kao Juda Isusa, za nekoliko srebernjakah.* — Sila Osmanska razstavi nas od prekovelebitske brache, pomochi ni od kud — puni hrabrosti, istinabog, i snage, ali maleni da odolimo napadnicima od sviju stranah, jer i *dva loſa suladaſe jakoga Miloſa,* spustismo od nevolje u kobno krilo mletaçkoga lava i tad se nebo naſe zastre tamnim oblacima robstva i tudjinstva, i izçeznu sveto sunce slobode izprid lica naſega, ali ne zato ſto nismo dostojni bili da nas grije, nego radi uzroka, koje ruka boxja krije koprenom svoje tajnosti, a kroz koju mi svim naſim poznanjem i mudrovanjem, prozriti nemoxemo. — Što se pa oci naſi poslie padnucha svoga za svoj narod i jezik nisu mnogo brinuli, to svaki çovik, koi i merve poznaje grozno Makiavelovo naçelo, koim je vladala mletaçka republika *naſu bidnu Dalmaciu*, neche riçice proti njima prosloviti, nego che xalostnim mukom preskoçiti suznu i bidnu onu dobu naſe istorie. — Nedirajte dakle, joſt jedan put vam velim, neharni sinovi, u mirne pepele, koi poçivaju po samotnim hladnim grobovima otacah svojih, da vas iz njih prikor i prokletstvo nezaleti, nego poprimite oberuçke, kad moxete, ono, za çim su oni tako dugo i toliko xarko uzdisali.

Što tamo pak ova gospoda (Splitska) o nekakovom legalnom putu govore, koim bi bili podigli svoj glas do pristola i sabora, da se sjedine s Hervatima, to je tako *prazno i u vitar reçeno*, da çovik nezna drugo rechi, nego *da ovi ljudi nisu poimili niti duh vika, koi nas je obasjao, niti porabu slobode, koja nam je po ustavu podiljena.* Da budu Beçlie po legalnoj Meternikovoj stazi pitali konstituciu, bilo bi jih koi desetak doſlo na viſala, niſto viſe prachenih magiçkom Sedelnickovom ſibom pod hladne svodove Spilberga, a ostalo duſu u se, pa od konstitucie viſe ni spomenka; ali su oni iz ove staze malko izstupili, pa je na njihovo veliko çudo drugaçie izpalo i ustav je doſao kao iz neba. A kad nas je Bog dragi ustavom obdario, treba da ga znademo onako upotrebiti kao ſto valja, treba znati, da pod ustavnom krunom *brat se slobodno bratu priblixava, s njim se druxi, gerli i dogovara, a dobar vladar kao dobar otac veseli se nad tom*

ljubavi i skladu, koi vladu medju dicom njegovom. Treba znati, da kao ſto cila junaçka krajina, koja je poslala sada pervi put svoje poslanike na sabor trojedne kraljevine, nije se svome caru iznevirila, *ne bi se bila ni Dalmacia, koja* PO JEZIKU, KERVI I ISTORII *onako, kao i krajina s Hervatskom je* JEDNO TILO, *dakle s Hervatskom se i sdruxiti mora, ako nexeli uvenuti kao i ogranak, koi se je od stabla svoga odkinuo.* — U ostalom tamo, gdi slavna Splitska skupſtina *mudruje* o nekakvoj nepriverxenosti, plavi i vioru, rekao bi da nagovara Hervate na virnost!! — Nije li to *smiſno* kad Splitska skupſtina uçi, ſto je virnost prama caru svome, one Hervate, koi su baſ radi svoje prevelike virnosti u ovo doba prozvani barbarima po cilom romanskom zapadu!!

U ostalom mi Dalmatinci uobſte nismo protivni sjedinjenju s Hervatima i Slavoncima. ali smo mudri, pa çekamo, dok oni sami svladaju onog neprijatelja, kome kad bi oni poklekli nebi ni mi utekli, t. j. hochemo da nas na gotovo pozovu. Ali kakva che nam biti slava.

Vexich, Dalmatinac.

CHUDOREDNOST.

Izdajstvo.

Proklet izdaica! to je xig koi su svi narodi u svako vreme udarili na çelo izrodah domovinu svoju iznevjerivſih; i sgodopis svih narodah saçuvao je njihova imena da vjeçiti cilj pogerde i merzosti ostanu çovjeçanstvu. Straſna sudbina, ali zasluxena! I ne samo ſto sramota i prokletstvo lexe na grobovima izdaicah, nego ta bjeda joſt ih za xivota postigne. U onih istih koima je prudilo njegovo izdajstvo da li izdaica uxiva kakvoga uvaxenja?... To nije moguche: ko bi uvaxavati mogo podloga çovjeka koi iz koristoljubja ili iz drugih ma kakvih uzrokah ono iznevjerava ſto je uvjek ljudima najsvetije bilo? i ako spomen dobivene usluge ostaje strancima u pameti, ali jedan glas (onaj glas koi nemogu ugusiti ni najhudji) podixe im se iz serca i potajno im viçe: *ovaj çovjek nama strancima i nepriateljima izdao je brachu svoju, nama strancima, i nepriateljima prodao je onu zemlju koja ga je rodila i odhranila; on mora da je bez duſe i serdca çovjek; istina, bio nam je koristan, ali je za to i novac primio, sramotni novac Jude.* Ovo razmiſljenje ako u njima i nepobudi odma u poçetku ono pogerdjenje koje se sakriti nemoxe, pogerdjenje to mora najposle da na oçigled prodre, jer ista blagorodna priroda svud je usiala u çovjeçansku duſu to sveto çustvo prama izdajstvu.

Koga se ne poçituje tomu se i nepovjerava. Naravno je da svak u sebi pomisli: *ko je mogo lako prodati svoju domovinu, mochiche joſt lakſe prodati moju;* i tako cjenjeni od svakoga pa podle i najopasnije ljude, uvjek izloxeni sumnjama, uvjek uhodjeni, nigdje ni jednoga serca koje bi im se iskreno priblixilo nenahodechi, u svaçiim oçima pogerdjenje çitajuchi, ponixeni i muçeni u istoj svojoj grizuchoj se savjesti, çesto se je vidilo da strahota toga nesnosnoga xivljenja dotjerala ih je na tu krajnost da su sami sebi smert zadali. —

Okrom obchenarodnih izdajstvah, ima i osobnih, koja prem da nijesu u istoj prostranosti zlotvorna kao perva, dostojna su niſta manje jednake merzosti, jer su jednako podla. Iz ovih daje se vavjek izvesti moguchnost i onih; jer zaisto ko se ne grozi izdati jedno çeljade, taj se grozio ne bi ni çitav narod izdati. — Dakle kao u obchim, budimo isto vjerni i u snoſenjama osobnoga xivota; neka nam duboko u serdcu sakrivena uzlexi svaka tajna koja nam je od priateljah ili poznanikah povjerena; ne odkrijmo ju ni na çie zahtjevanje, ni na çiu pretnju, ni na kakvo nasilje. Kada bi nam kogod i nepriateljem i najgorim zloçincom postao, ne javimo sbog toga tajne koje nam je za doba uzajamnoga pouzdanja povjerio.

Pri takima sluçajevima poſtene upravo duſe spoznavaju se: u iskrenosti kojom ti je njekada jedan çovjek odkrio svoje serdce traxiti orudje osvete, to je dokaz najnixe podlosti. Samo u jednoj prigodi opovjed tajne nije izdajstvo, vech prava duxnost; a to je, kada ti kogod u potaji priobchi taku namjeru koja bi mogla biti ſkodljiva obchini, ili pojedinim osobama: tada, poçem budeſ çovjeka koi to zlo namjerava dovoljno vremena uzalud odgovarao, i svaku nadexdu izgubio o njegovomu popravljenju, samo tada duxan si obtuxiti ga komu valja, jer inaçe bio bi udionik u djelu njegovomu.

Matia Ban

OPAZKE.

Vidio sam proglasenu od gradjanske vlade u Riei, da se ne imadu nositi klobuci tako zvani *all'Ernani*, i to po zapovidi Banskoga namistnika. Nikako nemogu ovu zabranu pohvaliti, i buduchi da sam iza ustava odluçio moju misal slobodno oçitovati u ſto moxe ticati buduchnost moje domovine, nije mi dato muçati ni od te zapovidi. Rika nije u bojnom stanju, ni u stanju od obsade. Primila je serdaçno barem vechinom svojih xiteljah

Hervatski barjak, opremila je u Zagreb svoje poslanike. Nista dakle barem posto se znade neda opravdati odluku tako izvanredno. Ima u Rici stranakah, ima potalianstinah, ima Madjaronah. A neimali svuda različitoga mnenja? Nije li ga vazda bilo? Ako pod ustavnim zakonom slobodno jest očitovati, proglasiti, i utistiti svoje misli, dakle s'ovim, opcheni mir, tudje postenje se ne uvridja, neche li biti dopusteno nositi odiche, koje idu komu po volji? Glasuju li Hervati, glasuje li Prisvitli Ban da oni rade, da on vojuje za razprostraniti redom i počitanjem Caru, medju narodim slobod, jednakost, bratimstvo, za slaviane izbaviti od jarma pod kojim su stenjali?

Pitache me kogod: što je tebi Ričanim. Udi li to tebi, udi li Dalmacii? Čuvaj tvoga posla a tudjim se ne perti. Počekaj malko.

Jurve sam ja očitovao moju misal o ovomu vridnome junaku, niti je po dusi mogu prominuti.

Niti od Rike meni bi bilo stalo, da ne čujem chuchkati o tomu i ovdi, i da ne čujem od ovih tako zvanih nepotrebnih i samosilnih zabranah, voditi razlog za potverditi pervo razglasenih potvorah, reakcie i samovlasti.

Znade se da narod u Dalmacii jest Slavianski, i da privelika vechina Slavianski i misli. Ali ima i u Dalmacii stranka ako i ne velebrojna, u kojoj Talianski duh vervi, i ova stranka u najvechemu dilu jest izobraxenia i naučnia od ostaloga puka. Ova dakle misli, razloxi, i uvicha ostale. Kada dakle ja i toliki drugi serčeni domorodci i pravi Slaviani, o istinitosti, duhu i zadachi Hervatskih namirah govorim, i jost o slobodi, jednakosti i bratimstvu, koja su njiova politička viroispovidanja, čujem gdi mi se zasmihavaju, i odgovaraju mi: Ti tako govoris, a nevidis što se u Rici radi. Jesu li ikad Madjari njihovu vlast do klobukah pruxili. Nijeli to samosilje? ne vrachala li se stara Meternikova Policia? A nijeli jos samosilnia, i budalastia. Snochu li se suproch komu klobuci ali glave? Prominjujuchi klobuke hoche li glave prominuti? Nijeli to za činiti čuti tegochu jarma, i zadati strah? Nijeli i Radetzki u Milanu malo pervo privrata bio zabranio baš klobuke *all' Ernani*? I nije li se reklo da je to prikomira absolutisma? A i po razboru nijeli bolje da ako se po tim klobucim hotilo brojiti nepriatelje Hervatske vlade, nebi li bolje bilo da se tako baš očituju i poznadu, nego da se u tminam verte i dogovaraju? Lipa je ta sloboda i taj ustav gdi bez rata, bez obside, u mirno vrime, u ustavnoj derxavi, samovolja jednoga gradjanskoga vladaoca more napokon naredjivati kako imam glavu pokriti. Ako je tako iz početka, što che biti kad se stvari ustanove.

I tako ova govorenja odcipaju ljude od vire u savezu s bratjom Hervatskom, jerbo uvode u puk dvojbu na njihovu istinitost, i strah da se hoche gladiti, dokle se osvoje. A ja na to neznam šta bi odgovorio.

Ali to nemore biti ni misal ni odluka plemenitoga Bana. Njegova lojalnost postenje, i velikodusnost nemore nikako o privari misliti, i njegova visoka i bistra pamet nemore od načina klobuka činiti cilj njegove pomnje, ni zločinstvo visoka izdajstva za onoga koji ga nosi.

Ja mislim da ona zabrana u Rici bitiche bila pristavljena od koga tamnoga blaznitelja, i licemca, koi che, potvarajuchi koga sugradjanina bolega od njega, misliti omilostiviti se prid novim vladaocem, i mislim da novi vladaoc nevist u nepoznatom puku, svuda che ugledati izdajstvo, i nepriatelja, i misliche s'ostrinom ukrotiti ji. Ali neka svak promisli da vise se muhah hvata na kasiku meda, nego na bačvu osta, i neka znade da take nemoguchi biti odrede plemenitoga Bana, mogli bi tako vladajuchi odaleçiti i koje dobro misle, i ako ne drugo omuçnovati njegovu visoku zadachu *).

U Zadru na 11 listopada 1848.

Josip Grubisich

---

*) *Miruj, miruj, dragi moj Grubisichu; a mirujte i vi, koji nosite na glavi tu Ernanovu susnjetinu, e ako dodje Ban, ili ako vas njegova vojska zakrili, neche vam to s glave skinuti, jer derxi, da vi niste Markolinci ni Madjaroni, nego skrozi Slavjani! A to tako nemrxe se kazati za nike Ričane susnjetlije, ele* javno *suskaju i sarajи protiv Slavjanstvu; a da sam ja Ban, ja bi takove protivnike nesamo razsusnjetio, nego bi ji i liskovom mastju zaliçio i jos izagnao, neka ji voda nosi k Taljanskim ili Madjarskim perçiguzima. I kod slobodnih narodah dvi protivne narodnosti nemogu na jednom mistu obstajati; jaçja mora savladati sa svim. A ja, brate Grubisichu, ako se sjedinimo s nasom brachom Hervatima, udarichu na glavu cerljenu kapu, kakvu su moji stari nosili, a zbaciti chu ovu cernu klobuçinu, a na susnjetine nechu zaisto popriko gledati, kao ni do sad, jerbo* varietas delectat; *samo da nam na putu nestoje, i da za nama nesuskaju.*

A. Kuzmanich

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 44. V. GODINA

NA 30 LISTOPADA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRAVI DOMORODAC.

Ko nalije glavu vina,
I tad kaxe Slavjan da je:
Evo! - viçe - ev' Slavina!
A trjezan se za to kaje:
Jel' to pravi domorodac? —

Za Slavenstvo ko se prie
Kad se s' ledja çeg ne plaſi,
K' oçim vile: on ti s' krie:
Da se njega ſto ne maſi:
Jel' to pravi domorodac? —

Ko na harti sliku roda
S' najljepſiem bojam ſara:
A tamo bi njega proda
Za dvajestak, tridest para!
Jel' to pravi domorodac? —

Ko narodnost tudju viſe
Nego l' svoju: ljubi, gerli,
Ko tudjinskim duhom diſe,
A tam' s' hoche da j' Slav verli:
Jel' to pravi domorodac? —

Ko se stidi sa jezikom
Majke svoje besjediti,
Pred gospodom, pred velikom
Mislech slavu pogerditi:
Jel' to pravi domorodac? —

Koji tudje obiçaje
Viſe nego svoje ſtuje,
Koji ka' suv panj ne haje
Kad Slavenstvo gerdit çuje:
Jel' to pravi domorodac? —

Koji sercem, snagom, voljom,
S' novcom, perom nepretvornim,
Sa xivoschu sto put boljom,
I sa trudom neumornim:
Hiti rodu pomoch da da
Kad *u bjedi* kakvoj strada
To t' je pravi domorodac. —

Jov. Sundeçich.

PISMO SLAVNOMU SABORU U BEÇU

Poznato je slavnomu Saboru, da u cjeloj Dalmacii samo jezik slavo-ilirski vlada. — Poznato je i to u kakvoj gluposti i neprosvjetljenju u obche narod Dalmatinski çami. — Poznato je dalje, da od çetiri skoro stoljetja pod vladom najprije Mletaçke republike, potom francezkim, a od trideset i çetiri ljeta pod vladanjem Austrianskim narod Dalmatinski stenje pod robstvom taljanskog jezika, kog ni od stotine jedan u Dalmacii nerazumie. Svi narodi, koji se izobraxenostju i prosvjetljenjem proslaviſe, koji do tjelesne i duſevne snage dospjeſe, postigoſe to svojim milim materinskim jezikom, kao najsilniim i najshodniim sredstvom, kao najpreçiim putem, jerbo materinski jezik jest onaj tajni uzviſeni kljuç prosvjetljenja narodnjeg.

Nije dakle krivica naroda Dalmatinskog, ſto se nalazi u ovom izobraxenom stoljetju u mraçno

gluposti, nego su kriva različna vladanja, koja mu narivahu tudji jezik, buduch da je do sada naučni jezik u ſkolama i sudovima bio jezik talianski, kojim se prječilo u prostom puku izobraxenje, i odbijala iskrena i prava ljubav naroda i domovine. – Odtud umnoxiſe se svakojaka zločinstva, jerbo puk zakone carske u tudjem jeziku izdane nerazumije, oli sluſa sa svim herdjavo iztumačene.

Da bi dakle i ovaj puk uspjeſno naprjedovati mogao u svakome dobru, u ljubavi prama narodu i domovini, u izobraxanju korisnih i krasnih znanostih, a osobito u izobraxenju serca i duſe, da se i ovaj bjedni puk jedan put sa ostalim pucima uzporediti moxe, da se zločinstva izkorene, a chudorednosti koren utverdi: — potrebito nalazi sav puk Dalmatinski, da se materinski naſ jezik slavjano-ilirski u sve učione i sudove uvede, u čemu da se obchenitoj i na pravdi osnovanoj svega naroda Dalmatinskoga xelji zadovolji, molimo slavni Sabor u Beču. *)

(sljede podpisi)

Knexevich.

PUTOVANJE U SREM I BAČKU.

(*Iz xivota glasovitoga Arkimandrita manastira Krupe u Dalmacii Gerasima Zelicha, njim istim opisana.*)

U godini 1774 pri Mletačkom General-Proveditoru, iliti glavnomu upravitelju *Boldu*, bijaſe veliki glad u Dalmacii; za to se zanija narod, i podigne se okolo iljade familjah, i odsele se njeke u Bosnu pod Turčina, a njeke pod Austriju u Sriem. S poslednjima bijaſe se odselio i njeki *Pana Smugja* iz Pagjena, za koim u drugom braku bijaſe *Maria*, rodna sestra igumana Krupskog *Save Bjedova*, koi četiri vech ljeta nije mogao čuti za sestru i zeta, jesu li gdje xivi. Zato stane po rukopoloxenju naſem u Plaſkom isti iguman nami petorici govoriti, koi bi se od nas naſao verstan, oſichi u Sriem, iznachi mu i viditi rečenoga zeta i sestru, i pismo mu od nijh donjeti, da che dati onom svoga konja gjogu, i 12 cekinah za troſak; a 88 cekinah kad se povrati s puta iz Sriema. — Šta! pomislim ja u sebi, putovati, te joſte s takovom ponudom! pak u Sriem! viditi Fruſko-gorske carske manastire, i serbske u njima svece! viditi toliko svjeta! Po mojoj iz malena xelji za tim, uberzim se, uteče mi rječ, i rečem igumanu: ako neche koi drugi, ja chu pochi; samo da mi je pasoſ. — Na to mi odgovori iguman, da se je on vech za to razgovarao s gosp. episkopom, i da je ovaj obechao dati pasoſ, da je onaj, koi podje, iz manastira Gomirja njegove eparhie, i da ide u Fruſku goru na poklonenje svetim serbskim ugodnikom; ſto i taj isti, gdje bi ga godj pitali odakle je, valja da kaxe iz M. Gomira, a ne da je iz Dalmacie ispod Republike Venecianske. I tako dobjem pasoſ, pokraj kojega vruči mi joſte gosp. episkop i preporučitelno pismo jedno u Karlovce svojemu rodnomu bratu *Arseniju Petrovichu*, a drugo gosp. *Arseniju Radivojevichu*, Novo-Sadskomu episkopu, tako i iguman treche, na njekoga igumna *Eutimia Koturovicha* u manastir Kruſedol, koi je prie njekoliko godinah u vreme mitropolita *Nenadovicha* bio u Krupi, i po svoj Dalmacii putovao prosechi milostinju; pa sad ne u Kruſedolu, nego u manastiru Kuvexdinu xivio, na veliku srechu moju, kao ſto che se malo nixe viditi.

Marta 8 posle podne izidjem iz Plaſke, predjem preko rjeke Korane, i pogotovu sve jednako po kiſi i snjegu gradove Glinu, Kostajnicu, Jasenovac, Gradiſku i Vinkovce, i stignem dvanaesti dan, pete sedmice svete četiredesetnice u Fruſku goru, u manastir Privinu Glavu na konak. Trudan i ja i moj konj od toliko dugog putovanja, gladan i xedan, mokar i smerznut od kiſe i od snjega, koi me je sprovodio vas dan od Vinkovacah do manastira ovog, pomislim u sebi, hvala Bogu, evo mi pokoja. — No jako sam se prevario. U manastiru ovom primiſe me jedva, i dadoſe mi, da na cernoj zemlji s jednim starcem monahom u njegovoj kelii prenochim. U jutru prie zore zagermiſe viſe moje glave zvona velika, kaonoti po svim Fruſko-gorskim serbskim carskim i slavnim lavrama. Premda sam od dvanaest danah jaſenja bio jako rastreſen i umoran, opet ustanem na jutrenju, razsudivſi na postelji, ako nedodjem,

*) *Drugo pismo ovomu prilično poslano je takodjer u Beč, na kojemu su se mnoga gospoda Zadarska podpisala.*

neche mi dati ruçati; derxechi, da je i u Frufkoj gori taj obiçaj, kako bijafe u ono vreme u Krupi, osim sluçaja bolesti; a drugo stidio sam se moje mladosti, i tako s onim monahom izidjem, gerchuchi od chelie sve do cerkve snjeg do vife koljena. Po jutrenji vratim se u moj konak, da se malo ogrijem; no neprodje çetvert çasa, al' eto ti mi u keliu kalugjera jednog, od jedno 35 godinah, koi mi poçe ovako govoriti: »Ako hochef popo, ftogodj frufłukovati (uxinati), a ti jedi, pak odlazi s Bogom, zafto smo mi siromasi, nit imamo dosta hljeba za te, ni za konja ti sena i zobi: gosp. namestnik poslao me je, da ti ovo kaxem.» — Na ove rjeçi budnem van sebe, pak mu s najponizniim i najumilniim besjedama stanem prestavljati: — »Za Boga oçe! kuda chu ja sad pochi na ovakom vremenu, da izgubim xivot? Vidite li sami, da od velika snjega i mechave, (koja svu noch idjafe) nije moguche ni iz kelie izichi? A ftogod potrofi manastir na mene i na moga konja, sve chu platiti, kakogodj reknu bratja i gosp. namjestnik.»

Na sve ovo neodgovori mi onaj ni rjeçi, vech okrene legja, i otide. Posle odlaza njegovog upitam moga monaha, da mi pokaxe, koje je kelia g. namjestnika, da ga idem prositi, da me neizgoni iz namastira na ovakom vremenu, da neizgubim glave kod carske jedne lavre, i vo hristje jadne i çemerne bratje. Na to mi starac sa soxaljenjem odgovori: »Zaludu ti je, popo, ichi; zafto je to bio sam nesrechni namjestnik, koi je sad s tobom tu govorio. On se sam nameche, da nam bude starjefina, poçem nam se iguman ne davno prestavio.« — Kad mi ovo starac izusti, poçnem gubiti nadexdu, da che me koi dan kod sebe u manastiru zaderxati. No ja to neuzvjerujem starcu, vech prost i derznoven namislim, da sam idem s njim govoriti, i da se sam o tom uvjerim. Jedva umoljen otvori starac keliu, pogleda tamo i amo po doksatu i nevidechi nikoga, pruxi ruku i rekne: »Ono su vrata namjestnikova, vidichef to i to çislo na njima, ali te molim popo, nemoj mu kazati, da sam ti ja kazao za njegovu keliu.» Reknem mu ja, neboj se, pa onamo. Oçitam po monafeskom obiçaju, pred vratim: Molitvami Svjatih Otec i pr: i kucnem u vrata. Çujem odgovor nekakav, no nerazumem ga; valja da je bilo njemaçko *herain* (unutra), no zato opet udjem u keliu. Bacim na njega oko, i poznam taki, da je onaj isti, koi je malo prie u starçevoj kelii sa mnom besjedio. On se malo zastidi, kad me vidi, a ja mu se poklonim, i poçnem ga moliti i prositi, da me radi ljubavi boxje neizgoni iz manastira, dokle neprodje zlo vreme; obecham, da chu fto god on reçe, platiti, za trofak manastira na me i na moga konja. Onda ti moj namjestnik izvrati poprjeko na me oçi, kao da che me proxdrjeti, i odgovori mi serdito: »Ja sam ti kazao, da odlazif; nego ajde iz moje kelie.« Od ovih rjeçih, kao iz pufke udaren, i od stida i xalosti smuchen, izidjem mu iz kelie, i odechi do moga domachina, stanem razmifljavati u sebi, kuda chu sad? Od velike mechave nevidjafe se perst pred oçima. Tada (godine 1778) ifao je sedam danah i sedam nochih nepresjeçno strafni snjeg, i veliko mnoftvo marve propalo je te godine po Sriemu i Baçkoj, osobito u torovima nepokrivenim. Kad kaxem mojem domachinu, fto mi je rekao namjestnik, odgovori mi: »jesam li ti ja predkazao, popo, da chef se zaludu muçiti?« Ali, tko bi ovo prie mogao vjerovati, dokle çovjek sam neiskusi, da onakova carska jedna lavra, u onakom bogatstvu, nemoxe na onakvom strafnom i pogibelnom vremenu koi dan ubjexifte dati jednom inostranom svefteniku, a jof kalugjeru.

Sad smuchen i uplafen podjem niz basamake, da vidim, i da napojim moga jadnoga konja. Jedva dodjem pred ftalu od snjega, koi mi tako sipafe u oçi, da me zagufi. Al' kad tamo, a ono moj konj derkche od strafne studeni pred ftalom svezan, a sedlo pod streom. Odrefim konja, i povedem ga u ftalu, al' hochef! ftala zakljuçana, a nitko se nigdi nevidje, i neçu. Uzmem ispod strehe malo ogrizinah, otrem konja od snjega, i osedlam ga, pak vrachajuchi se u manastir, da uzmem bisage, i kabanicu, dodju mi na pamet rjeçi Hristove, govorene Apostolom: *Gdje vas neprime izidite, i prah ot nog vafih otresite.* Otresem i ja tu, no ne prah, nego snjeg, koji ledjafe od Privine glave çak do drugog manastira. Uzmem moj pertljag, i upitam onog starca monaha, koi je manastir odonle najblixi. Kuvexdin, odgovori mi starac; i na moju molbu, da mi nadje koga, koi bi me ne za badava, no za plachu pokazao put k tome manastiru, otide, i dovede mi jednog çoveka. Ovaj zaifte za trud svoj forintu, a ja izvadim, negubechi vremena, tri srebrene cvancike, te mu dam. Za tim uzmem iz bisagah moju malu od olbe ploftицu, napiem se fljivovice, fto bija kupio u

Vinkovci, ponudim i momka, i moga starca, bivʃeg domachina, i tu se s ovim oprostim. Ovo mi je bio ſruʃtuk u Privinoj Glavi.

Uzjaʃim na konja, i odluçim se od nemiloserdnog manastira sa opakim çovekom, koi biaʃe Privino-glavski lugar. Podje preda mnom do viʃe manastira, neznam, jeli bilo viʃe od sto koraklјajah, pak stane, i reçe mi: «Eto ti, popo, puta; kuda iz Fruʃke vozi manastir derva; ajde upravo, i kada predjeʃ preko gore, i sidjeʃ u polje, nachicheʃ sve okolo puta vinograde, iz kojih, kada izidjeʃ, vidicheʃ drum i palasake. »To reçe, i obrati mi ledja. Govorim mu ja: ajde çoveçe Boxji, joʃ malo sa mnom; za ʃto ti dado tri cvancike? to nije pravo ni poʃteno. Ali ti se moj lugar okrene, i htede, da se vrati, i da mi neʃto odgovori. No ja nemogo ga viʃe gledati i sluʃati, vech obodem konja, i pomislim u sebi: o Boxe moj! nesrechan ti sam: kakvi su to kalugjeri? kakve li su im sluge? a iz Fruʃko-Gorskog manastira Rakovca starac *Paisije* stajaʃe l. 1776 u Krupi godinu danah. Podjem malo naprjed, i nadjem neprohodimu pustinju, i goru svu pokrivenu snjegom i ledom. Gonim konja kançijom i mamuzama, da bi preʃao prie preko Fruʃke; ali siromah umoran i sustao jedva se micaʃe, gerčhuchi snjeg viʃe terbuha. Joʃt pomislim, ako ima medjedah ili vukovah u ovoj gori, i izidje koi preda me, tu chu i xivot izgubiti, i tako che mi prochi xelja putovati po svjetu, koja me je od mladosti moje pitala, i kojom sam proricao, da chu pochi viditi svjet, tugje zemlje i carstva.

Nigda od rodjenja moga, nisam, çini mi se, tako userdno, uzdiʃuchi, Boga molio, kao sad idochi preko Fruʃke. Molechi se tako Bogu, stignem na drum, i ugledam palasake. Ali evo nevolje, kuda chu sada, na ljevo ili na desno? zaʃto se tu na sve strane putovi savijaʃe; a onako ljut i oçajan pri rastanku s lugarom nebija upamtio, na koju mi stranu reçe, da se okrenem. Postojim tu malo, misleehi, i razmiʃljavajuchi, na koju chu stranu; pak se onda uputim (ni sada neznam, desno li, ili levo), nek me vode, reknem u sebi, bilo kuda mu drago, ovaj drum i palasaci. Çesto sam oko sebe pogledao, nechu li nabasati na kakvu kuchu, selo, ili pernjavor (selo kmetah manastirskih); dok nesam nabasao pokraj druma na jednu malu kuchicu. Sjá tu u snjeg do pojasa, sveza konja, i udjo u kuchu, u malenu jednu sobicu. Nazovem, pomozi Bog! pak uprav k pechi; i premda mi tu nitko niʃta neodgovori, prinesem berxe bolje ruke u pechnjake da mi se odkrave od leda, no sa strahom; i nederxechi ji ʃza dugo u vruchim pechnjacim, da mi nebi poslie poispadali persti. U toj sobici bijaʃe çovik i xena, i dvoje male djeçice, jedna krava s teletom, jedna svinja i pseto. Gledaʃe oni u me, a ja u nji. Pitam ja, jeli daleko manastir Kuvexdin; a oni mi neodgovaraju niʃta. Pade mi na um: biche ʃvabe, a ne Serbi. Ja neznajuchi rječi njemački, poçnem i rukama i nogama mahati, govorechi: *Kloster, Kloster Kuvexdin?* a oni mi na to odgovore: *Niks raciʃ*, t. j. niʃta (nerazumiem) Racki (Raski ili Rasianski, na mjesto Serbski). Tako nerazumjevajuchi se pomuçimo svi za jednu çetvert çasa, dok se ja malo ogrijem, pak s Bogom, te ja opet na konja, jedva noge iz dubljine snjega izvadivʃi.

Napredujuchi uprav istim putem jedno dva çasa, etoti udjem kao u nekakvu varoʃ. Pomozi Boxe! kada vidjo ove kuche, uçini mi se, kao da mi svanu, i pomislja u sebi: ovo che morati biti pernjavor Kuvexdinski, od kojega zar ni manastir neche biti daleko. Stado pred jednom kuchom, koje su sve slamom raxanom, ili ʃevarom pokrivene, kako po Kosovu, i naʃoj Cetini; zovem: o domachine! o domachine! izidji na vrata, molim te, i kaxi mi, gdje je manastir Kuvexdin. Tako pred jednom, drugom, trechom, i bogme ʃestom kuchom jednako viçem, ali sve zaludu: nitko se neodzivlje, i nitko neche na vrata ni da se pomoli. Istina, gdje gdje bi tko mali prozorich otvorio; no taki bi ga zatvorio, da mu se neladi soba. Teʃke xalosti! ʃto chu sad? Sjati nesmjem, jer mi je muçno od velikoga snjega uzjaati. Postupim naprjed, i pred sedmom kuchom jednako, o domachine! viçuchi, padne mi na pamet, da Sriemci moxe biti neznadu, ʃto che rechi domachin, i poçnem zvati: o gazda! o gazda! Ako ste ljudi, vi hristjani, i vjerujete u Boga i Isusa Hrista, izidji tko na vrata, i kaxi mi, kuda chu u manastir Kuvexdin, da nepoginem danas pred vaʃim vratima, strani jedan putnik i joʃt sveʃtenik. Kad vech u njeko doba pomoli se çovek kroz vrata samo u gacham i koʃulji, i bos, i na moje pitanje izidje iz kuche, i podje preda mnom deset petnaest koraklјajah, govorechi mi: Ajde tuda niza stranu, i nahicheʃ potok jedan, pak ajde sve uz vodu, i take cheʃ dochi u manastir. Zahvalim mu na ljubavi, pak uz isti potok, koi se na svoj onoj studeni nebijaʃe smerznuo; ali se boja. da se neuvalim u kakvu jaruxinu pod snjegom, koje se obiçno nahode okolo tekuchih vodah. S pomochu Boxjom za jedno po dobra çasa oda, sverʃim nevredimo zao dana tog put, i nadjem poxeljeno, i kakkvim se niesam mogao ni nadati, gostoljubivo pribjexiʃte. *(Sliditche.)*

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

Novine Beçke od 20 t. m. nose slidechi prikovaxni
Proglas Derxavnoga Sabora.

Pucima Auſtrianske Carevine

Sabor koga vaſe pouzdanje jest odredilo da mirno Ustav ustroji za naſu slobodſtinu, radi nenadnih dogadjajah, nahodi se u sadaſnjemu nemirnomu stanju.

U ovom borenju, Sabor, pervo svega, imaoje ostati viran svome mirnome naruků. Zato dosada sasvom snagom je radio odaleçiti nasertanje usilnosti, i traxiti i kazati medju tako zamerſenim okolovſtinam, naçin mira.

Sve nuxde Sabora ostale su do sada zaludne.

Plemeniti Beçki Puk uzderxao je svoju sarxbu i bojnu svoju xelju i ubigao od svake bitke Vojskom: Njiovo Cesarsko Veliçanstvo, podpuno jest pohvalio odrede Sabora za odaleçiti bunske nerednosti: ali Beç nahodise svedjer pod pritnjom istoga bojnoga stanja, od koga svaki ças kervava bitka, i s' ovom razverxenje svakoga zakonitoga reda, morese dogoditi.

Hervatska Vojska izvainka Austrianskoj Ustavnoj Cesarovini zaprtila je odma Beç: zaludu Sabor po odgovornome Popeçiteljstvu radilo je odaleçitje: Ova Voiska je bila pervi dio sve mnoxnie voiske koja sada Beç tisno okruxa. Njezine perve straxe ulazu do mista Beçkoga okruxia, i do medjaſe gradskoga: narodna straxa okruxia Beçkoga, zakonito ustrojena na besidu Cesara, razoruxajese: Niſto mirnih putnikah biloje ustavljeno i zaderxano: knjige su bile ustavljene i raspeçatjene, bi zabranjen ulaz hrane: topskih tatenah pada do Ulicah zagradjah: napokon niki poslanici Sabora bili su ustavljeni i nepodobno gerdjeni Beç od dneva do dneva vidise podloxan jednoj obsedi.

Sabor se opirao sasvom snagom svoje vlasti, ali za ludu, tako da usilovan bi suproch takih dogadjajah odpustiti Puku Beçkome da svojom obranom se stara.

Od toliko Vikovah Beç je stolni Grad Carevine, i to nebi mogao biti nijedan drugi. Beç jest sredocilj posalah sviuh Cesarskih pukah, i nesrecha, koja bi udrila Beça ochutila bi se u naj daljim stranam Carevine. Beç jest jedino misto Saboru podobno: Beç je gnjizdo i tverdjava opchene slobode. Puci Cesarevine. Vi ste svi prikazani od puka Beçkoga: Za vas kako i za se Beç bori; ko dakle ljubi otaçbinu: ko ljubi ustavno Cesarsko pristolje: ko ljubi slobodu puka, ima ljubiti i Beç.

Sabor poznaje kao sveçanu svoju duxnost opiratise toliko nazadku, koliko bezrednosti.

Nazadak nejma nam oteti ni manji dio ustavne naſe slobode, a bezrednost nejma nam oteti sve njezino blago. Ovo hoche Sabor, i ovo hoche za sve puke, i za sve redove puka, za slobodne stanovnike, kako za junaçke vojnike domovine.

Ali za doverſiti sve ovo tribaje da Beç bude spasen, da bude uzderxen svojom snagom i podpunom slobodom.

Puci Cesarevine. Pouzdajte se u one koje ste odabrali za ſtititi vaſe prave, prave sinovah vaſih: pouzdajtese u oni koja su dosada radili, za skratiti vaſe tegoche i koji baſ sada rade o onim zakonim koima che se vaſa srechna buduchnost ustanoviti.

Oçverstite se daklen sa svim vaſim duhovnim muguchstvom za pogibnom Beça: podporite svemoguchim vaſim glasom naſu slobodnu besidu, pomozite nam za moliti Cesara da sloxi novo popeçitelistvo puku ugodno, da çini odstupiti Voisku od Beçkoga Okruxia, da çini da se i Voiska ustavu, i puçkim pravim prisegne, i tako da povrati red i mir Beçu i Cesarovini, da mirom moxe Domovina uxivati Blagoslov i srichu.

U Beçu na 20 listopada 1848.

Od Sabora ustavnoga

FRANE SMOLKA Presjednik
DRUGUTIN VIESER
GLEISBACH

Tiskairnca B. Battara.

BROJ 45.

NA 6 STUDENOGA

V. GODINA

1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

KOZAK.

Na konju herlom
  Kopjem u desni
Leti niz polje
  Kozak zlodesni;
Gdje god mu konjic
  Kopitom stane
Xiva tu vatra
  Iz zemlje plane;
Gdje god mu dopre
  Kopje, probije,
I duſu čovjek
  Sa kervlju lije.
Oj stoj, kozače
  Sa Spreje i Sene
Kletche te gorko
  Matere i xene;
Kud god se slavsko
  Slovo ne kliče,
Kozare, grozno
  Ime ti bitche.
Al' za to niſta
  Kozak ne haje,
No smert joſt ljuchim
  Gnjevom zadaje
»Proklet je samo
  »Onaj od Boga
»Ko hoche mene
  »Da liſi moga,
»Ko grob mog otca
  »Potlačno gazi,
»I okom bludnim
  »Xenu mi pazi;
»Ko krov nad glavom
  »Mojom zapali,
»I van iz kljevke
  »Djecu mi izvali.
Tako razmiſlja
  Kozak zlodesni,
Te bez milosti
  Sječe i bjesni.
Polje Zmolensko
  I Borodina
I Buh, i Njemen,
  I Berezina,
Nasuti stoje
  Padſim stranima,
Prostrano, grozno
  Groblje nad svima
S' njeg kozak svjetu
  Joſt vičuch' preti:
»Ko m' ovdie uztraxi
  »Ovdie che i gnjeti.

Matia Ban.

Triba je da se svi narodi Slavianski u Cesarovini Austrianskoj čversto zajedno sloxe.

U straſnome ovomu burnomu vrimenu, svakomu mirnomu i poſtenomu čoviku, koi o dobru misli, derkche serce i trepeche plaſivo čekajnchi, kuda che ovi vihor okrenuti, kada i kako che se razgaliti. Ja se ufam da upravom poſtenih i mirnih ljudih, koji o tomu rade, i podporom dobromislechih ali snaxnih naſih vojnikah, u ovakom gogolju odletiche i odbaciche se pina, očistiche se pſenica od ljulja, ustanoviche se ustavna slobod, ali na temelju zakona i reda bez kojih nemoxe biti stanovitosti u ničemu.

Ali izmedju magle koja pokriva pervi točak sadaſnjih Bečkih dogodjajah, i neistinitosti more biti koga popečitelja, i nesitnih hotjenstvah, kojih drugih, more se s'prilikom istine misliti, da ove bune su slidbe napiranjah narodah, od kojih manjina do sada zapovidala je, i tlačila narodnost i prava mnoxine stanovnikah prostranoga i viſepučnoga naſega Carstva.

Nimci i Madjari koji do sada su sami vladali, i koji vide, da temelj ustavne slobode jest jednakost sviuh narodah, a da razlikujuchi se sada po sebi, narodi ostaju u manjini, bune i zarukujů se, pokrivkom pogibe od slobode, za da njihova vlada s' ustavom ne bude skratjena. To se je vidilo i na Saboru Bečkome, kada su naſi i ostali Slavianski poslanici toliko trudili za da budu njihovi glasovi u narodnome njihovome jeziku primljeni;

nijeli se jedan Nimac usudio rechi, da ko nimaçki jezik nepoznaje nije imao na Sabor stupiti. A nijeli jezik xivi barjak narodnosti? Nisu li Madjari htili narodni jezik svjiuh Slavianah pod Ugarskom krunom xivechih za malo posve uniſtiti?

A jeli to jednakost, je li slobod, koje oni proglasuju?

Ja neznam ſto u dubini svoga serca ko misli, ali derxechi se besidah, koje od poſtenoga çovika su tumaçenje misli, imamo svi biti uvireni, da niti Cesar niti vodje njegovih vojnikah, misle ni malo ustavnu slobod uvriditi, koja je pucima jurve udiljena.

Mi dakle imamo razvitkuse nadati, koi che za nas biti koristan, jer che naſu narodnost i njoj zavezana prava ustanoviti. Slaviani ako i razliçnih derxavah, jedan su puk, jedan narod Istinitost, poſtenje, i vira ima biti temelj i uprava svijuh dilah ako srechnoj sverhi se imamo nadati, erbo nevira i lax ako za malo jest i koristna, berzo ili kasno oçituje se i na ſtetu vracha se svoga tvorca. Iza toga poçetka mi imamo dakle s' istinitim dilovanjem podporiti i gerliti naſe sunarodnike da je potriba i naſom kervi, za da slavianska narodnost ne bude potlaçena. Svaki slavianski puk koi pod xezlom Naſega Cesara nahodi se imase opchenga svoga stupa derxati. Ja nemogu ni sumnjiti da i koi medju slavjanskih pukah bi hotio drugim sunarodnikom çiniti ſto od tudjega za sebe ne terpi. Ja virujem onomu poſtenju, koje je svedjer bilo slava Slavianska. Ne virujem dakle, da ni Çehi ni Hervati rade o sluxbi nesnaxnih Slavianskih narodah, vech o izbavljenju od tudjega jarma za narodnim se jednakim duhom nadahnuti, i samo jednoga opchenoga Vladaoca pod ustavnim zakonom ſtovati.

Tako uviren, ja bi hotio sa svim mojim sercem, sa svom mojom snagom taj opcheni slavianski savez proglasiti i razprostraniti. Taj glas ja sam iz pervoga poçetka izustio, i çini mi se da nebi ga nikad mogao dosta opetovati.

Radimo dakle, o domorodci, o narodnici moji, o slavianskoj skupſtini, o slavianskome savezu. Neka svaki Slavianin zavapi: budimo Slaviani; svaki slavianski narod neka bude u svome unutarnjemu ravniteljstvu nezavisan, u slavianskome puka kolu, za ruku se derxi, jednoga kolovodju neka slidi, u jedan cilj neka gleda, i vidi chemo da neche nas niko rasterkati ni osvojiti. To ima svaka xupa svojoj opchini, to svaka opchina vladanju i poslanicima, i s' ovim sredstvim svoj Derxavi oçitovati i proglasiti. Jurve vidimo da Slavianski duh poçimlje zadobivati i niſto naſu mladex, koja je za tudjim gledala, i ufam se da osim niſto ljulja i smetliſta, svi che se istim duhom nadahnuti, erbo po taj naçin samo moremo se ufati vech jednom naſim xivotom oxiviti, i Boxjoj, Carskoj, i bratinskoj pomochi se nadati.

U Zadru na 24 listopada 1848.

Josip Grubiſich.

RIBA I DIVOJKA.

Divojka sidi kraj mora,
Pak sama sebi govori:
» Ah, mili Boxe i dragi!
» Ima l' ſto ſire od mora?
» Ima l' ſto duxe od polja?
» Ima l' ſto berxe od konja?
» Ima l' ſto sladje od meda?
» Ima l' ſto draxe od brata?«
Govori riba iz vode:
» Divojko, luda, budalo!
» Sire je nebo od mora,
» Duxe je more od polja,
» Berxe su oçi od konja,
» Sladji je ſecher od meda,
» Draxi je dragi od brata.«

DUXNOSTI PRIATELJSTVA.

Pomochi priatelja u potrebam, ali ne samim rjeçima; obeseliti ga u nesrecham, ali ne samo neprigodnim svjetovanjem; braniti njegovo poſtenje i dobro ime, brez razjediti njegove nepriatelje; pokriti njegove slaboche prid tudjim oçima, ali brez serxbe, radi njih prikoriti ga slobodno, ove jesu poglavne duxnosti priateljstva.

Focion govoraſe kralju Antipatru »Ti nemoxeſ me imati u isto vrjeme za priatelja i za blaxnitelja.« Knjixevni ljudi razgovaraſe se, »imadu li se derxati skrovite nike stvari priatelju.« Oni koji derxe priatelja kao sebe istoga, rekoſe: »ne;« oni koi imaju viſi opaz na korist rekoſe: »da.« Jednoglasno pak svi osudiſe: » da je podobno derxati skrovite priatelju slideche novine:

1. One koje dotiçu nas, ili njega istoga, i brez njegove ikakve koristi, mogle bi njegá razstuxiti;

2. One koje biſe nami pod ispovidno ime dokazale, i da dojdu proglasene mogle bi ſkoditi.

Protiva mislim spomenutih knjixevnih ljudih, Publio Siro svjetuje ovako: biti potrebno s priateljom opchiti s' opazom takim, na naçin da uzderxiſ da bi mogao jedan dan izichi tvoj nepriatelj. On veli: ljudi ne misle vazda jednako; dojde vrjeme u koje poradi jednog oli drugog uzroka oni od priateljstva prodju na nepriateljstvo, i u ças serxbe proglase na tvoju ſtetu sve ono ſto si ti njima potajno dokazao.

Meni se çini da svjetovanje Publia Sira jest dobro za mladiche, koi lako se pouzdaju, i uzderxe svakog s' koim opche, za priatelja. Izvan te zgode posvjetovanje njegovo nemoxe pruditi. Promislimo malo i vidichemo, da vjerovanje i pouzdanje u priatelja jest podobno i koristno. Koliko xalostih i potrebah imadu ljudi na ovome svjetu svak se moxe domisliti, ako je ikakvu od ovih podnio. Je li dakle moguche ne javiti se priatelju u potrebam i u xalostim, i ne vapiti njegovu pomoch? A kako se moxe pitati pomoch od priatelja brez prikazati njemu svoje tuge? Ako hocheſ da on ti dade ljek tvojim ranam; ako hocheſ da on upravi s tvojim stvarima, s tvojom kuchom, s tvojim poslom koje mu drago verste, valja da se pouzdaſ u njega, da mu svaka kaxeſ, da otvoriſ njemu tvoje serce. Drugaçie neche te on razumiti, i neche mochi dati tebi onu pomoch od koje potribueſ.

Cesare *) ovako govoraſe: »volim jedan put poginuti nego vavjek prèdati.«

Nemojmo dakle zaljubiti se lako u svakoga çovjeka, ali kad dobijemo pravoga (da nebude brez kriposti **) priatelja, derximo ga kano brata i joſ bolje buduchi da sva bratja nisu jednaka.

Mnogi zaboravljaju priatelja u njegovom siromaſtvu i u nesrichi. Hocheſ poznati priatelja? Baſ u potrebi cheſ ga poznati.

U Zadru.

L. Cippico.

PROTIOPAZKE NA OPAZKE GOSPODINA JOSIPA GRUBIŠICHA.

U 43 broju ovoga lista çitá opaske g. Josipa Grubiſicha, koje se posebice tiçu gospodina banskog namistnika u Rici, a u obche pretexu se na svitlog gospodina bana i na vas narod hervatski. Što se pervoga tiçe, na to je mudro odgovorio velezasluxeni urednik *Zore* naſe. Ja kao çlan milenog onoga naroda, kog je g. G. dirnuo, i kao ſtovatelj slavnog onoga muxa, kog providnost Hervatima za bana dade, odbiti chu ona sumniçenja, koja me vech zagluſaju kano da svitli ban xeli reakciu i samovlast uvesti, i da mu narod hervatsko-slavonski u ovoj struci za orudje sluxi. Jeli se spominjete slavni gospodine! onoga zlatnoga i nezaboravljivoga çasa, kad svitli ban narodom svojim okruxen izusti mu, da che njegove pravice braniti, i ako bi mu duſman joſ nadalje gvoxdjem okrutnosti i nepravde gospodariti uzthio; da che ON (ban) maçem u ruci njega na pravdu i çoviçanstvo svratiti. Jeli se spominjete onoga proglasa, kog ban svitu priobchi, da njegovu nakanu uvidi. Ban je dakle tergnuo maç, da stermoglavi samovlast duſmana svoje domovine na bio on gdi mu drago; ban se je toliko putah oçitovao za slobodu, ali samo za onakovu slobodu, s kojom je skopçano ſtovanje prirodnog i çoviçanskog prava; ban je zadao svoju poſtenu riç, da che samo onda za srina se derxati, kad mu narod kroz slobodu srichan postane. Koi dakle usudjuje se tverditi, da ban texi za reakciom, on je najvechi duſman banov. A koi je duſman banov, on je doista duſman svega naroda slavjanskoga, duſman pravde, duſman svitlosti, jer hoche samo da u mutnom ribari, i naſemu napridku zaprike pravi. - - To vi slavni gospodine! sami osichate, doçim ste iskreni domorodac, i veliki ſtovatelj svitloga bana. Na stran dakle ona bojazljivost, koju oçitovaste, kano da che nika stranka — naſega svitloga bana zloglasiti i cerniti. To je vech ista stranka pokusila, doçim je iz te-

---

*) *Poglavica u jedno vrime skupovladanja Rimskoga.*

**) *Reko sam »da nebude brez kriposti.« Buduchi da ja cjenim, biti muçno nachi pravo priateljstvo u çovjeku brez kriposti. Poglavite medju kripostih potrebnih çovjeku, koga ti xeliſ za priatelja, jesu ove -- da on poznaje Boga, da ljubi iskernjega, i da chuti u svome serdcu veoma pravicu.*

roristiçkih novinah bljutave sastavke prevadjala proti banu, a njegovih iskrenih oçitovanjah, i njegovoga proglasa na Magjare nije niti napomenuti htila — To je pravda — to je bratinstvo. — Nadalje govorite, da ova stranka — misli, razloxi, i uvicha ostale. To je istina, i upravo zato pravedna stvar bana i Hervatah nije joſ razperſiti mogla guste magle - ali che ih berzo razperſiti, i nebo che biti vedro, i pravda che nadvladati. —

Što se tiçe naroda slavnoga, koim ban upravlja, ovaj mu doista nesluxi tako radostno iz drugog uzroka, vech da ga dovede na onu stazu xivota, koja ga pravedno ide, ne pako kano ſto naſi neprijatelji sanjaju, da s njime polje reakcie, i samosilja odpre. Tko dobro poznaje sva nastojanja Hervatah, tko poznaje one borbe, kojimi Hervati vojuju proti tlaçiteljima svojih pravah, tko poznaje one gorke çasove, koje zastupnici naroda hervatsko-slavonskoga na ugarskom saboru boraviſe, tko poznaje gadna nasilja, kojimi ona domovina slavskog naroda viſeputah oplovljena biaſe, on u dubljini duſe svoje, ako mu je od predsudah i pristranosti prosta, izpovidititi mora, da narod hervatsko-slavonski bori se za slobodu svoju, i svoje bratje jednokervne. A doçim ovo Hervati sa svojim banom rade, doçim barjak slobode u vlastitoj domovini razviti trude se, kako ih moxeſ svitu nepravedni cerniti i njima kojeſta predbacivati. Njiova sloboda biti che i tvoja sloboda, njiova sricha i tvoja sricha, premda su njiovi trudovi golemi, i njiove xertve neprecinjene. —

To je moje iskreno oçitovanje na opazke g. G. koi se plaſi, da nebi tko zloglasio svitloga bana i njegov narod. Kome ovo nije dosta, molim g. Grubiſicha, da takovome preporuçi Novine ilirske, koje che ga najbolje uviriti o slavnom banu i njegovom narodu.

D.r P. Stiich.

MUDRA IZREÇENJA.

Prevelika pohvala opia kao i vina; ali s tom samom razlikom, ſto ovo uniſtava razum ljudski za kratko vrime, a ono za uvik.

Smert negleda na veliku slavu, niti na içije lice; jerbo ona neumolimom kosom svojom zavacha i velikog, i malog, i ravna çini i podanika i vladaoca!

Koi se s' mudrima i svjestnima mjeſa, i çesto sastaje, i sam takovi postaje.

Svagda traxi druſtvo dobro, ako xeliſ da te i ostali ljudi xele u svom druſtvu imati: ovim tek naçinom dobicheſ ime dobroditeljno.

Nijedna stvar nije vecheg poçitanja dostojna, niti tako vexe ljude, koliko mudri obiçaji.

Nerasudjeni sud, jest pravi grijeh dobiveni.
Nezdrava! oholost, najvecha su bezakonja!
Mi odkupljeni PUCI! Istinito naſe nasljedije.
Srebro i zlato razbija serdce i kraljima!!
S' jasprama i ljubavi lako je privlaçiti sebi, i dobiti Sud!
Prijatelj je uçinio kao ſto je podobno;
A duſmanin kako mu je prirodno:
Mudrome dajmo pervo mjesto,
A zlotvoru oprostimo!

A. Gutta.

ODLOMAK IZ PRIJATELJSKOG PISMA.

Dragi Prijatelju Marijane!

Primio sam tvoje pismo s' velikom dragosti . . . .
— Pozdravi mi Gospodina I. W. i reci mu, da ako sam mu ſto duxan viſe, nek ne çeka 10 godinah da mu platim; jerbo sam u stanju odma mu platiti; a nek oprosti ako sam ſto zaboravio u onom pismu kazati, ja chu drugi put nadoknaditi pogrjeſku; i makar zaloxio Petrailj nechu mu duxan ostati; ali ovaj mi neche zaista s' vrata skinuti da leti k' nebu pod oblake, ne samo do 10. godinah, ma ni do 100. pa ni do 1000 da je moguche xiviti makar da svu mudrost W. upotrebi, s' jednom rjeçi: Što mi je ko priſio nek mi to odpara. — . . . .

U Zadru 29 listopada 1848.

Tvoj Iskreni Prijatel
D. *Jov. Sundeçich.*

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 46. — **NA 13 STUDENOGA** — **V. GODINA** — **1848.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi∫nja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad po∫te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. po∫tam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga tro∫ka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PJESMICA

posvechena Ungarskim Serbima

Gje che *muva* Medi *) nauditi,
A *Madjari* Serbe iztrebiti.
Gje che *muva* bez krila da leti,
A *Madjari* stich k' smi∫ljenoj meti.
Gje che *muva* da ide bez glave,
A *Madjari* bit' Gospoda Save.
Gje che *muva* s' Lavom se jaçati,
A *Madjari* nad Serbima jati.
Gje che *muva* Pauku utechi,
A *Madjari* Boxi' gnjev izbjechi.
Gje che *muva* pticom se stvoriti,
A *Madjari* s' krunom se kruniti.
Gje che *muva* xivit na planini,
A *Madjari* na tudjoj ba∫tini.
Gje che *muva* hervati se s' vodom,
A *Madjari* sa Serbskim Vojvodom.
Gje che *muva* kad u ∫ake pane,
A *Madjari* kad ji Serb sjech'stane.
Gje che *muva* van da na gjubrinu,
A *Madjari* na svoju starinu.
Gje che *muva* s' çelama na pa∫u,
A *Madjari* terpit' *svetost* na∫u.
Gje che *muva* bez tisuch' oçiju,
A *Madjari* da s' s' Lavovim biju.
Gje che *muva* neg na smokvu gnilu,
A *Madjari* sve na pasju silu.
Gje che *muva* da naçini sache,
A *Madjari* da imaju brache.
Gje che *muva* kad nju çopne ptica,
A *Madjari* od dobroga i'ca.

*) *Medvjedu.*

Gje che *muva* od prirode svoje,
A *Madjari* da se pravde boje.
Gje che *muva* kad u ulje pane,
A *Madjari* kad im serdce dane.
Gje che *muva* svijet preletiti,
A *Madjari* Serbe madjariti.
Gje che *muva* kad nju plam' opali,
A *Madjari* kad Serbin navali.
Gje che *muva* izmjeniti boju,
A *Madjari* pasju narav svoju.
Gje che *muva* sladki med ostavit,
A *Madjari* Banat zaboravit.
Gje che *muva* prestat' od peçanja,
A *Madjari* od svog nadimanja.
Gje che *muva*, a gje che Madjari:
Vuk je svedj' Vuk makar da *ostari.* —
Al' je Serb sve *mogo, mox', i moche:*
Da jo∫ *sloge pri∫atit' se* hoche! —

U Zadru.

D. *Jov. Sundeçich.*

MATI RUBICHA IZ RADOBOLJE

na njegov pisam u Zori Dalmatinskoj broj 41 t. god.

Ugodno pro∫ti tvoj çlanj u Zori Dalmatinskoj pod brojom 41, gdi pi∫e∫ s prostim jezikom na∫e majke Poslanicim u Beç, ∫to ti çudo hvalim i za. miram. Ti buduch' çovik pro∫chak, jo∫ lexi∫ na taki dobar spomen; vira moja, to je stvar od za. mirnosti. Poznajuchi s druge strane da si ti çovik samouk seljak, i brez knjigah, a tako vridno (su-

dech po tvom nauku) znaʃ pivati u Zori-koja ti, znam, na serdcu spava, i to ti suviʃe na poʃtenje spada. — Ja zavidech tvojoj ljubavi i çasti izjavljenoj prama Slavstvu, nemogu ti nego priporuçiti, da slidiʃ s dobrim napridkom o otaçbinskomu poslu. — Dopusti da ti reçem suviʃe, da tvoje stihovanje imalo bi potribu niʃto malo od ponapravljenja, ali buduch trunçichi poput *Epikureovi* zaçetjah, muçno se mogu i nazvat da su trunçichi, zato prolazim na drugo, u kratko. —

I ja sam zanesen za slavskim jezikom, i ne manje njegov ljubitelj, i za njegovim narodom, zato slaxem se svemu ʃto govoriʃ kroz savez s naʃom bratjom Slavcim. — Narod, paçe ova naʃa malana (sasvim prama stanju bogata) Dalmacia, nipoʃto nemoxe stati odcipljena od golemoga stabla Slavie, i radi togar jest nam velika nuxda, da se ujedinimo i sloximo. —

Potverdjujem i ja isto ʃto chutiʃ i ti od talianʃtine, zato ʃto u ovoj derxavi çudo obiluje i nad Slavcim penje se. — Zato je uzrok da Slavstvo u ovoj zemlji derxi se pono pod nogam, i da naʃa narodnost nemoxe se poisporavit i podignut kako bi se xelilo. Ali vira i Bog, i tomu che Slavac doskoçiti, samo nek je sloga i ljubav bratinska, svaka che bit popravljena.... Gdigod budeʃ viditi da bude priatno i zgodno, nenstegni tvoje misli; svaki che ti pravi Slavjanin pristupiti i pomoch dati; — kupi bratju po svuda, i njima tvoje misli neobustavi izrechi gdi god vidiʃ da Slavstvu moxe prinit korist. — Kod njih nachicheʃ dosta zaçine u pismam narodnim, koje nezaustegni kad i kad kroz ove listove proglasiti.

Radobolja jest misto koje obiluje u texanju, u çestitu izgovoru; nastoj i ti koliko jedno toliko drugo dovesti na viʃu sjajnost. — Ovo ti je sve ʃto mogo rechi i tvojoj çasti u kratko pripivati.

Dobar pisam jesi zapivao
Iz Katunah *viʃ'* Cetine *mista*,
Poslanicim k' Beçu *ga poslao:*
Pivaj, pivaj joʃ za godin' trista. — *)

Jedan iz
Katunah Dalm.

*) *Hvala Bogu, u nas sve viʃe i viʃe napriduje Slavjanstvo; i prosti naʃi ljudi vech osichaju se, da nisu Lacmani, nego pravi Hervati.*
A. K.

PUTOVANJE U SREM I BAÇKU.

(Produxenje v. b. 41, str. 174)

Kako snjeg oka otvoriti nedavaʃe, prie nego manastir, ukaza mi se konjuʃnija, i tu velika vrata sa svodom, pod koim nebijaʃe snjegom pokriveno. Udjem unutra, sjaʃim, svalim sa sebe moju, punu snjega i leda, cerljenu kabanicu; al' etoti mi sluge jednog, koi mi privati konja, i reçe: Ajde, popo, u trapezariju, kalugjeri su sad na objedu, ja chu konja namiriti. Kada vidjo userdje ovoga mladicha, reko u sebi, gdje su ovake sluge, tu che biti i drugojaçiji kalugjeri, i razliçni od onih u Privinoj Glavi. Isti mladich dovede me do trapezarie, u koju uljezʃi, nadjem okolo stola do 20 kalugjerah, koji bijau vech objedovali. Znam da u verhu stola sjedi starjeʃina; podjem k njemu, poklonim se, i cheo sam da mu cjelujem desnicu, ali mi nedopusti. Tako se poklonim i svim monasima, da bi im se umilio, bojechi se, da mi nebi bilo i kod njih, kako u Privinoj glavi. Upita me iguman: »Iz koga si mjesta, popo? Iz Hervatske, iz manastira Gomirja, odgovorim. — A gdje si nochio, i kako si na ovakovom vremenu poʃao s konaka? — Nochio sam u manastiru Privinoj Glavi. — Pak kako su te mogli pustiti na ovakvu zlu vremenu da izgubiʃ glavu? — Na to mu razkaxem ja, kako su me Privino-Glavci primili, i odpustili. — O prokleti ljudi! reçe onda iguman; kakvu su duʃu imali, da isteraju iz manastira strana sveʃtenika, na ovakovom vremenu! Ajde popo, reçe mi za tim, sedi kod furune (pechi), i ogrij se, znam, da si dosta ozebao; pak cheʃ onda objedovati, sa ovima mladjima. — Do malo ustaʃe od stola; i iguman zapovjedi govorechi: dajte tome popi jesti, i odvedite ga poslie u njegovu keliu; gdje ste mu metnuli pertljag. — Neznam, koliko je çasah puta od Privine Glave do Kuvexdina, no meni se uçinilo dulje i dalje, nego li iz Hervatske do Privine Glave, i kako proʃlo biaʃe dva çasa po podne, proraçilo mi se bijaʃe dobro jesti; zato sam baʃ dobro i sladko objeduvao, stviʃe videchi onakvo userdje i stranoljubje, gdje svi starci sa igumanom saxaljevaʃe moje stradanje, i negodovaʃe postupak nemiloserdnih Privino-Glavacah. Poslie njekoliko godinah dodje iz Privine glave u Dalmaciu u manastir Krupu, gdje sam ja vech bio Ar-

..imandritom i Vikar general, djakon njeki *Pantelemon Mijaljevich*, kojem ja za postupak ondašnjih Privino-glavacah sa mnom, zajam vratim, no drugojačiim načinom...

Po mojem objedu pokaxu mi mladji moju keliju sa ljepom posteljom, i s ugrijanom pechu, i kaxu mi pri tom, da se ja za konja nestaram. Kad to vidim, i razumiem, povrati mi se duh, i osjetim njeku u sercu radost, oblaxavajuchi se istinom onih riçih: da Bog bojechi se njega nikada nepušta poginuti, moguchi poslati çoveku poslie skorbi i peçali radost i utješenje. Upitam slugu jednog, kako im se zove iguman, i çujuchi ime *Evtimie Koturovich*, reknem u sebi: o! o! pomozi Boxe! da nije ovo onaj *Koturovich*, na kojega ja imam pismo i preporuku, od mojega igumna! Ali je u pismu uputstvje u Krušedol, a ne u Kuvexdin; ovo che bojim se, biti drugi kakav *Koturovich*. Ništamanje upitavši za keliu igumnovu, uzmem ono pismo u czep, pak k njemu. Oçitam pred vratim obiçno: Molitvami i pr: javi mi se; udjem i nadjem ga na kanapeu za stolichem nad knjigom *Xitija Svetich Otacah* — Sedi popo! reçe mi: poslušam ga, i stanem pitati: u kome se manastiru u Fruškoj nalazi njeki iguman *Evtimie Koturovich*. — Ja sam *Koturovich*, odgovori mi, i drugog neima u Fruškoj gori. — Este li vi bili kada u Hervatskoj? pripitam. — Esam u Hervatskoj i Dalmacii; otvješta mi. — Tada uvjerivši se, da njemu idjaše ono pismo, izvadim i vruçim ga. Proçita on, pak se zagleda pozadugo u mene, çudechi se i reçe mi: Vi ste nama u trapezarii kazali, da ste iz manastira Gomira, a vi ste iz Dalmacie iz monastira Krupe, *Zelich!* — Tako je, odgovorim ja, i razkaxem kako sam iz Plaškog opravljen, buduchi da iz Dalmacie, ni od kakve vlasti Republike Mletaçke imao niesam pasoša; da samo njemu odkrijem istinu, kako prijatelju moga igumna, što se vidi eto i iz pisma; da ga molim ustmeno od strane igumnove, da bi mi pokazao, ako zna, gdje se po Sriemu u 1774 godini naselio Dalmatinski narod, nebi li sam mogao pronachi, jesu li i njegova sestra i zet, koi su se onda zajedno odselili u Sriem, jošte gdjegodj xivi. — Na to mi odgovori Ig. *Koturovich*: ima Dalmatinah svuda po Sriemu rasuti tamo i amo; ima jih po Dmitrovici, Golubinci, Surduku, Petrinci, i blizu Karlovacah; kad prodje ovo vreme, moxeš pochi i sve viditi; ali su mlogi, kao što sam çuo, pomerli, zašto su došli iz zdrave zemlje, i promjenili vozduh, jer je ova zemlja jako bolestiva i vilovita. — Po ovom dugom razgovoru upita me: koga ste *Zelicha* vi sin? — Pokojnoga *Andrie*, kaxem mu. — A što vam je bio popo *Mihail Zelich*? — Stric rodjeni. — Kad iguman razume ove rjeçi, skoçi, zagerli me, i stade me ljubiti po njekoliko putah, govorechi mi: Vi ste dobrog i poštenog roda, i sin predobrih i stranoljubivih roditeljah. I ja sam se rodio u Dalmacii, u selu Kolašcu; i malen sam došao u ovu zemlju. Postavši sveštenikom poslie toliko godinah, išao sam opet u Dalmaciu, gdje sam milostinju prosechi, stajao tri godine. Tada sam više putih bivao u manastiru Krupi, i kod kuche vaših roditeljah nochivao u Xegaru. — Kad ovo iguman kaza, tako mi se duša obraduje, da mi se çinjaše, da sam u istom mom manastiru, s mojim igumnom u Krupi.

Odavle me nepusti *Koturovich* deset danah dokle se nije probila pertina, da podjem iz manastira do manastira, kako sam imao veliku xelju, videchi slavne one carske lavre, pokloniti se i cjelivati tolike mošti serbskih svetacah, koi su ugodili Bogu, kako ti: Svetoga Stefana Štiljanovicha u Šišatovcu, Sv. kneza Lazara u Verdniku, Sv. kralja mladoga Uroša, koga ubi nevjerni Vukašin; Sv. Kirila i Julitu; Sv. despota Georgia i Joana i gospoxu Angeliu, i razliçne druge svete mošti, za koje se moxe nazvati Fruška prava Serbska sveta gora vtora.

Jedanaesti dan odluçim se iz Kuvexdina, poslie moga tolikog ugoštenja, çasti i ljubavi, što sam uxivao kod reçenoga igumna, i one preljubezne u Hristu bratje, podobni stranoljubivomu Avramu, i u istinu premilostivome Filaretu, s ugovorom i zapovjeschu istoga igumna, da imam dochi k njima u manastir k prazniku svjetloga Hristova voskersenja. Po odlazu mom odavde, obidjem sve Fruške manastire, i 24 Marta stignem u Gergeteg k blagovještenju. I ovde su me ljepo doçekali i ugostili na konaku, odkuda sutra dan po svetoj liturgii i po objedu odluçim se na Krušedol dalje u Sriem, i prispiem taj dan (na Blagovjesti) u veçer u Golubince; no i ovde mi se priluçi njeka bjeda i napast. Jašuchi niz varoš ugledam cerkvu i kod nje njekoliko ljudih dosta liepo obuçenih, koi tu bijau na njekoj njihovoj zar skupštini i o-

bjedu, i činim esap, svi mertvi pijani. Jošt se nebijaše posve smerklo, nazovem im ja: dobra veče hristjani. Oni mi neodgovore ništa, jer ni oni sami jedan drugog nerazumjevaše od galame. Stanem i pitam ji, molechi ji, gdje su ovde kuche onih novoselacah iz Hervatske i Dalmacie; na koje mi jedan odgovori, da idem sve niza selo, i na kraj sela da su kuche njihove. Ovo izreče jedan, al' etoti dvojice k meni, od kojih jedan uvati mi konja za uzdu, govorechi: ovo je šijak, daj ga vodimo eškutu zapovjedniku. — Ja im večem, ajdemo slobodno; a on koraci nekoliko korakljajah, pak stane, koraci opet, i opet stane, i vrati se. Ovu mi pakosnu šalu činjaše njekoliko putih, vodajuchi me preko puta tamo i amo. Velim im ja, pustite mi konja, i ajdete s Bogom; no oni neche da me puste, a neche da me vode kakvom svom zapovjedniku. Onda ti ja podbodem konja dobro mamuzama. da bi se istergao iz ruku onoga nitkova, ali konj bijaše odvech dobar, i umoran, zato se nemogo otergnuti. U taj mu udari me po obrazu motkom, koju derxaše u desnoj ruci, onaj pijanica, što mi ljevom konja za uzdu potezaše. Čujem na to na mah, gdje mu onaj drugi govori (imenujuchi ga): pusti, neka čovek ide s Bogom No on neche da pusti; nego me je tako derxao i vodao više od četvert časa. Meni se vech to dodija; zato sjam s konja, i uvativši zlochudu pijanicu za persi, bacim ga onako ljut podaleko od kouja, pak što berxe uzjam, te niza selo. Nakraj sela nadjem čoveka jednog, koi mi na pitanje kaxe, da su kuche novoselacah one na ljevu ruku. Pred jednom nazovem domachinu: dobro veče hristjanine! a onaj mi odgovori: zdrav bio. — Mogu li kod tebe prenochiti, zapitam ga ja. — Zašto nebi mogao -- bude mi rječ. (A ovo che biti kucha, i domachin i domachica, oni isti zet i sestra moga igumana *Save Bjedova*, koje ja ištem po Sriemu, i za koje su mi kazali, da su u Golubinci.) Sjašim ja i udjem u kuchu, i sjednemo svi prama svjeche. Poznam ja nji taki, al' oni mene ne. Glede me i pitaju me: odakle si oče! — Iz Hervatske iz manastira Gomirja, odgovorim. — A što ti je ta kerv po obrazu? — Ja nebija ni osjetio, da mi je obraz pukao, kada me je onaj nevaljalac udario, i da mi idjaše kerv. Kaza sav slučaj, koi mi se bijaše dogodio, i bija utuvio i ime onog nasertnika. Na to reče domachin, muči, muči; sjutra chemo otichi u našeg komandanta, i kazacheš tu taj dogadjaj i ime onoga, koi te je udario; nachiche se on, i dobiche zaista batine.

Po tom razgovoru izidjem u dvor, da namirim konja, a domachica ponese svjechu sa dvoje djece. Kad kod konja, zagledi se xena u njega, počne okolo njega privirati, i po vratu i glavi gladiti ga, i ljubiti, zovuchi muxa: hodi Pane! vidi ovoga konja, koi je isto, kako u moga brata igumna *Save*; ili je ovo, ili je ovakov. Vidim ja, da je xena poznala konja, ali ja nechu jošt nipošto, da se pravo kaxem, tko sam, i što sam, do u jutru. Večeramo, kano ti svuda u naših ljudih na Blagovjesti, ribe i vina; i predamo se nochnome pokoju. Sjutra dan otišli smo poglavaru mjesta, gdje ja podrobno raskaxem moje sinochnje priključenje. Na mah posla on soldate, koi nadjoše krivca, i dovedoše pred sud. Tu se bijaše skupilo malo ne sve se selo, samo da me vide, kakve su na meni aljine, i kolike su mi na glavi duge kose. Osudiše, dati onome mome avanici petdeset batinah. Lexe na klupu; i počeše dva, jedan s jedne, a drugi s druge strane tuchi: ja brojim, a njega stoji jauk i pomaganja. Kad nabrojim 25, saxali mi se, i umolim onog gospodina, da ga više nebije; i tako ga ostave. Kad ustade, reče mu sudac: Idi išti proštenje od onog sveštenika, kome si sinoch stao na put, i koga si udario. Znaš li, da su zakoni takvi u ovoj zemljitko udari sveštenika, da mu se ruke odsjeku. I da ti nije isti ovaj popo isprosio oproštenje, odbio bi ti meso od kosti. Dodje meni na koljenim, i poljubi me u ruku govorechi: prosti, popo, nisam znao, tko si, i bio sam pijan. — Nigda pravijega, i berxega suda i pravice niesam vidio, nego tada u Golubinci, kod koga sam imao sve udovletvorenje moje.

(Sliditi che)

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 47. — NA 20 STUDENOGA

V. GODINA — 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** sarad poſte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

VILA BOSANSKA I ERCEGOVAÇKA

Seki svojoj Dalmacii.

—ɕ—

Dalmacio ſto si zaludila *)
I mertvilom teſkim pritisnuta:
Da te Zora petogodna bila
Snu oteti nemoxe iz skuta?

Svi narodi sad o tome rade
Kako che se krutje sadruxiti:
I da pridnje jame od sebe jade,
Jednoduſno poçimnju misliti.

Svud se cvitje znanja, i razbora
U narodnu sabira skupſtinu:
Svak se derxi otaçbenog sbora,
A pometje svaku miso inu.

Nepuſta se lasno privarama
Hitroumnih nikih namamnikah,
Vech sa svojim narodom bez srama
Ranam svoim traxi spravna lika.

A ti sama, posestrimo mila,
Mniſ seb' najti çest i sriche stare!
Mniſ postati ſto si njegda bila
Uz tudjinc ki za te nemare!

Ogledaj se na svoj Europi,
Ko svak brata po jeziku traxi,
Da s njim uvit nerazdriſni sklopi;
Pa se tada svidi i zapraxi.

Na tvojim se plechim prokuſala
Dalmacio, za mnogo vrimena
Pod tudjinom kako si stajala,
Siromaſna, bidna, i satrena.

A sad te je sricha namirila
Da pometneſ ubogu odichu,
Da zacerpeſ iz pravoga vrila
Tvoj napridak u bratinskom vichu.

Govore ti Serbi, i Hervati:
Hodi seko, sad u slogu s nama;
Umorni smo 'h! vech tebe zvati;
Ostati cheſ u nevolji sama.

Bit' che oni i bez tebe jaki
Upraviti sa svojim narodom;
Nu ti necheſ od prigodah takih
Sritnom biti odbavljena zgodom.

Neçujeſ li slavnoga Vojvodu
Slavjanskoga roda, i plemena
Priko Drave, i na Dunaj vodu
S' domorodcim barlit obkriljena?

Za slobodu svojega naroda
Da iz sluxbe na gospodstvo stavi
Onam' vitez nedobitni veda
I narodnost ko triba upravi.

Podaj, Boxe, tuxnim Boſnjacima,
I bidnoj bratji od Ercegovine

---

*) *Priklono prosim, draga seko, da mi oprostiſ ovu riç* »zaludila« *koiu ti jedino u ovomu namiſljaju naminjujem, kolik da velim:* Zar nemisliſ posve na slavjansku? *i derxim, da ovaka korba nije uvridna medju sestrama.*

Jake zgode s takim pozovima;
Vidila bi slogu do istine.
Cernogorac u svoj je slobodi
Ipak pomnji da zagerli brata;
Sa Hervatim isto kolo vodi
Neboech se ni tuge, ni rata.
A ti prid njim vain izgnjeçena
Bixiſ slogu narodnoga zbora,
Joſ jadnie neka si satrena
I zla mnogo propadeſ u gora.
Dalmacio mila Seko moja!
Nam se njeſto iza berda valja......
Rug biti che i neharnost tvoja
Ako uzmeſ tudjina za kralja. *)
A svaka che tebi kazat baba
Tudja ruka da neçeſe sraba
I da pravog nenahodi lika
Tudje u majke tkogod traxi mlika.

U Kostajnici Turskoj na 25 listopada 1848.

Hadimir Neznanich.

ODGOVOR, NA ODGOVOR PLEMENITE BRACHE BOŚNJAKAH I ERCEGOVACAH.

Kad sam ja, jednokervna bracho naſa! ono njekoliko rjeçih u br. 30 *Zore Dalmatinske* upravio vam, imao sam tu plemenitu namjeru, da vas pozorne uçinim, da silni duh slobode sad obilazi svjet i derma narode drjemajuche, pozivajuchi ih, da koi iole xivotne snage u sebi osjecha, neka se dixe; a drugo, da vas pozovem, da i opet iznesete svjetu na vidik zastarjele gerdne rane svoje, koje vam silnici *(tiranni)* na svaki dan nove zadaju, ne bi l' se, koi moxe, Boga i duſe sjetio, te pomogao vam. **) — Što se tiçe ovog posljednjeg, vaistinu nisam se prjevario u nadi; jer vi to uçiniste, jednoplemena bracho! u 40 br. *Zore*, opisav jade vaſe tako xivom bojom, da je i inorodce ovdaſnje *) na tugu i osvetu protiva doſmaninu ganulo. Kad je dakle vaſ »pomagajte« dirnuo serca ljudska, kako li neche pravednog sudca na nebu, te che pokoriti silnika, a izbaviti izabrani narod svoj.

Pored vaſeg jadikovanja xalite se na Dalmatince, Serbe, i Hervate; ſto hvalech vam ustav i slobodu — nebesnu onu kchercu, pozljedjuju vam samo rane; a ostalo slavjanstvo korite sramotom, da je neboljeche prama vami. —

Bracho! u koliko je ova vaſa xalba pravedna, u toliko opet nepravedna glede Slavena; da si oni uxivaju upravome smislu slobodu, osudjenja bi dostojni bili, i nebi im sluxila na çast, ſto ne priskoçe brachi svojoj da im raskinu teſke verige suxanjstva! No vidite, a i znate i vi sami, da se i oni bore protiv zloboxnih ljudih — da ne skuçe i opet vrat svoj pod ſibu nijhovu.

Mi pak Dalmatinci djelechi u duhu sva vaſa stradanja, i na vratima jadne tamnice vaſe nahodechi se, çujemo plaç staracah i nejake djeçice vaſe; poznate su nam suze materah, i jauk cjelog naroda vaſeg: ali zasad vam mi — koima je dosadaſnja gvozdene ruke politika........ i mezgru iz kostiu popila......... samim djelom pomochi ne moxemo, nego se sluximo perom, ne bi l' pobudili druge barem na pomoch - a znamo da je pero snaxnie od oruxja! — Nije tome davno bilo, da go-

---

*) *Ako se ne priloxiſ k bratji Hervatima i Serbima, koi pod Cesarskom krunom, a provodiçtvom nedobitnoga vojvode za slobodu Carstva i svoga naroda hrabreno vojuju.*

**) *I pravedno bi bilo, da se zauzmu velike sile i za vas, koi pored praga njihovog zvekechete verigama - kad se za udaljene Druze i Maronite staraju.* —

*) *Premlogi od domorodacah naſih - premda Dalmatinci* *) *pravi - nebi okusili bili slast stihovah onih, da ih nije plemeniti Gosp. K. Marko Vidovich, okruxja Zadarskog C. K. Tajnik, na talianski preveo. Verli ovaj ljuborodac, za sve ono ſto je narodno svojski se zauzima, kao ſto je to i u ovoj priliki zasvjedoçio. Slava mu!!!*

Nemogu mukom premuçati, da pred obchinstvom ne iskaxem zahvalnost i drugome domorodcu, vatrenome i vrjednome Gosp. L. Gjurichu, koi je takodjer reçene stihove uz guslu svoju, po poznatoj u toj struci vjeſtini, tako krasno razmjerio, da bi i kameno serce na xalbu ganuo. Xivio nam!!!

*) Uçite Dalmatini! Ljepi i za nas prenuxdni talianski jezik - da pokaxete svjetu da ga lako nauçiti moxete, kao i svaki tudji jezik - no dušom i sercem ostajte samo Dalmatini, vjerni i goruchi ljubitelji materinskoga svog jezika. Ljubav k svome ne treba nigda da odbaci ŝtovanje tudjega!

voriti samo o stradajuchoj brachi naſoj, uzimalo nam se za grieh vapiuchi na nebo; a sad kad ne mogu uskratiti nam o tome pisati, srechom zbog pokojne berljave censure; bjede nas njeki i potvaraju, iz jedne zlobe, da radimo o nazadku, i da u obcheno kane *Slaviani* - kao tokorſnja njeçija sljepa orudja (*strumento*) sve opet na vraxje staro kopito nabiti. *) Oprosti im Boxe! jer, neznaju ſta govore.

Dalje velite bracho! da se nemoxete sami oprjeti i turski jaram s' vrata svergnuti, kao ſto su to Serbi i Gerci uçinili. Moxete, samo ako je tverda volja. Pokaxite svjetu, da ste dostojni slobode, pak che i vama imutni ljudi i milostivi kralji pruxiti obilatu pomoch. — Poverh svega pak sloga i snaga vaſa, nek vam bude u pomochi; u nji se ponajviſe uzdajte. — Serbia i Gerçka oslobodiſe se, kad im dopuſteno ne bijaſe nositi ni oruxja, a Turçin u najvechoj snagi nahodjaſe se; tog sada nije. A da vam se iole olakſa, ustanite samo - na one, koi se opiru i ne daju da se carski fermani u xivot stave, te che vam i Sultan pritechi da savladate siledxie; oruxja na to imate; a odvaxna volja za svetu namjeru ostalo che naknaditi. Duxe oklevanje, to je uprav potiſtenost, a ne Slavjansko serce. Rana, koja narodu prjeti potiſtenoſchu i nevrjednoſchu, koja uguſuje duh u sercu i ljubav k slobodi, çovjeka çini mekanoga i robstvu skloniega. Ustajte dakle! Doba je ozbiljno! Duh vrjemena kuca silnom rukom na vratima vaſima. Znajte, da pred svemoguchom voljom naroda, al' sloxnog, rikanje topovah i lumbaradah onjemiti mora; a u persima, k svetoj stvari oduſevljenima, tupe se bodci (bajoneti). Zato nakanite se vas njekolicina, za najsvetiu stvar - slobodu - blagorodno ushicheni, i za nju xertvujte se, te uçechi budite narod, kao ſto krasno obechaste: al samo mudro. Panete li xertvom, vaſe ime che vjeçno xiviti, a u persima najdaljeg potomstva, neumerli sebi chete pametnik podignuti. — A imali to sladjeg od ove utjeſitelne misli! — Poboxna vas duxnost na to poziva. — Po nauci cerkve hristjanske, ko hoche da spasen bude, duxan je kerstiti se u vodi; a ko xeli opet da slobodan bude od robstva, taj mora u kervi oprati se. —

Pokaxite narodu, ako Boga znate, da je dosta bilo plaça, koi je joſ od pradjedovah preſao na vas ubogo potomstvo njihovo. Kaxite mu, ſta se brache njiove radi pretjerane bjesnoche neboxnih Agarjanah i rodu i vjeri iznevjerilo! Predoçite xivo narodu bezduſnost, s' kojom postupaju prama vami duſmani vaſi, gazech nogama sva prava çovjeçia. Nek poznadu ljudi, da im kao pravi prijatelji govorite, te chete viditi, kako che im se od radosti serce zaigrati, a od gnjeva duſa potresti. Upazichete kako che na sladke rjeçi vaſe zgaslo oko i onemoglog starca luçom xivota sinuti; primjetichete kako che se krasna mladex i çili momci uspaliti junaſtvom: a to che vam i vatrena lica njihova pokazati, ſto im serce osjecha. Ovi che vas znaci uvjeriti, koliko su jake sveze, ſto spoiſe nadu verlog domorodca sa miſljenjem, viditi slobodnu domovinu svoju! Tako i jest; jerbo ljubav urodjena viditi domovinu svoju slobodnu, i u njezinom zraku slobodno disati, mora biti svakome pravome domorodcu najvecha svetinja, da i samo boxanstvo, koje mu i duſu i tjelo prolazi. — Osvjestiti valja narod, i to ozbiljno, da do Boga najtoplie ljubiti valja domovine svoje slobodu. I to che biti, jer je i za vas udario odsudni ças, i vi ustati morate; buduchi se vech ispunila - u 400 godiſnjem tuxnom i çemernom stanju - odredjena za stare grjehe kazn (*castigo*).

Toga radi sloxeni budite duhom uzajmnog povjerenja i bratskog upoznanja, te chete biti jaki, i onda chete oxivotvoriti obchenitu xelju oslobodjenja. Ne smechite dakle nikad s' uma, da zdruxeni biti chete silni, a samciti, raskomadani i razdjeleni, slabi i tudje sluge lakomi kervoloke.

Trudite se iskorjenuti merxnju vjere. Vjera ne uçi nas merziti van ljubiti; a ko drugçie misli, taj nije hristjanin, nego je gori i od - Jezuita. Cerkva je Hristova, i niçja drugo. Zaſto bracho, da otvorate tonjave grobove starih grjehah, pod koih proklestvom dan danas stenjemo. Zar vam nisu poznata zla, koja nam je raspra o vjeri nanjela? U Bosni i Ercegovini, i Serbi i Latini jedne su majke sinci; dakle bracha! Sveſtenici??! od vas je potekla u poçetku ova nesloga; budite sad i posrjednici blagog mira. Budite u pravome

*) *Ovo govore oni samo, koi ni zerna pameti nemaju, jer koi iole samo oçima duſevnima nazire, neche ni pomisliti da çovjek voli biti rob, nego slobodan. Ovo je grubo i o skotu pomisliti!!!*

A. G.

smislu pastiri povjerenih vam duhovnih ovçicah, a ne vuci upropastitelji! Vaſa je rječ moguchna.

Pri opraſtaju s vami, joſ chu samo dvje rječi rechi. Kao ſto rekò, sloxni budite, izaberite i podçinite se mudrima i rodoljubivima, a ne sebiçnim vodjama, te chete k xeljnome cilju prispjeti. Nadjeli se koja erdja, da neche u kolo vaſe, a pod svetu zastavu, xigoſite ga znakom potiſtene izdaice pred cjelim svjetom, i sveçano mu odrecite slavsko ime. Takovoj kukavici, nek ne pruxa nikakva djevojka ruku svoju; majka sinu plaſivici, koi se ustexe tergnuti maç na tlaçitelja, nek prokune i posljednju kapcu, koju je posisao; otac jedincu, koi neche sveti bojak da bije, neka zarine nox u serce, pa nek umre kako ne valja, kad neche da xivi kako valja.

Na noge dakle Boſnjaci i Ercegovci, svak koi je slav, koga je slavska majka rodila i slavskim mljekom odgoila, nek se hvata oruxja, pa na duſmanina: bolje vam je slavno i poginuti nego u robstvu xiviti.

Kad blaxeni ças oslobodjenja za vas prispije, mi vam sad za onda bratsku ruku pruxamo i u kolo vas naſe pozivamo, a pod krilo dvoglavnog orluſa naſeg; jer vi bez nas, a mi bez vas sretni biti nemoxemo. —

Joſ jedan put: Na noge! na oruxje! naprjed s çeliçim vaſim persima, slava çeka vas. Pak chemo svi u glas zapjevati:

Veseli se svi Boſnjakah Mati,
Slava tvà che berzo procvjetati,
Past' che, past' che za uvjek svi duſmani,
Kad na nje Ercegovac zamani!

A. Gutta, Splichanin.

POZIV

u slavjanski zbor

u Terstu.

Mlogi u Terstu xivechi Slavjani dogovorili su se, da se jedno druxtvo pod imenom **Slavjanski zbor u Terstu** sklopi, u koje svaki Slavjanin bez ikakve razlike stupiti moxe, nepazechi iz koje je strane svita i koga je nariçja.

A namirenje mu je ovo:

1. Podizati Slavjanstvo u Austriji, koliko je moguche na viſji stupanj izobraxenja na temelju slobode jednakosti i bratinstva.

2. Bezopasnost (sigurnost) i obrana ustavnog prava po naçelu jednakosti svih narodnosti u Austriji.

3. Uzaimnost, pribliꭓavanje u jeziku i razumjevanje svih granah velikog slavjanskog stabla.

4. Podupiranje zajedniçke carske derxave i ustavnog prestola.

A za dosegnuti ovo çetverostruko namerenje ċlanovi ovoga druxtva

a) Sabirat che se u jednome mistu, koje che se na to odrediti.

b) Novine i çasopise u svim Slavjanskim nariçijama, kako god i ostale u ovoj strani najvaxnije listove drugih ovde obiçno, za çitanje potrebitih jezikah bit che ċlanima ovoga druxtva svagda gotovo za upotrebljavanje, a tako isto zemljopisi i riçnici slavjanski, i to sve po moguchstvu zbora.

c) Po moguchnosti nastojati, da slavjanska se bratja ovoga predila pouçavaju.

Svaki çlan platjat che godiſno fl. 12 u dva polugodiſna roka naprid, a oni çlanovi, koji xive izvan Tersta plachat che samo polovinu, to jest 6 forinti.

Dobrovoljni prinesak radi osnova ovoga sbora primat che se s blagodarnostju.

Zato se pozivaju svi Slavjani i ljubitelji Slavjanstva u Terstu i izvan Tersta, da bi stupili u *Slavjanski zbor* i da bi ovaj pristup svojim podpisom i nadznaçenjem svojega prebivaliſta na priloxnom listu potverdili.

Posli kad se bude 200 ovdeſnjih çlanovah podpisalo, onda che se u podpunoj sednici zakljuçiti to: ili che se ovaj zbor skupljati samo radi çitanja ili kao u kaxin s'prostranijom namirom.

u Terstu dana 23 listopada 1848.

Odbor druxtva slavjanskoga

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 48.

NA 27 STUDENOGA

ZORA DALMATINSKA.

V. GODINA

1848.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

IZBIRANJE ČLANOVAH OBŠTINSKIH (COMUNALNIH)

(prevedeno iz Zadarskih Novinah br. 93)*

Dan xeljno očekivani prispjeo je vech. Novo izabiranje članovah obʃtinskih stoi nam svojski na sercu. S radoʃchu čujemo da se je vecha čast obʃtinah u derxavi naʃoj posluxila dopuʃtenjem popečitelja unutarnjih poslovah glede novog izbiranja.

Naʃa obʃtina koja je tako govorechi stresla sa sebe ljenost i nemarnost drugih, perva je udarila novim putem; druge obʃtine nadamo se, da che ʃto berxe njoj sljedovati.

Da ne troʃim mlogo rječih hochu da izjavim u smislu narodnjem njeke misli, najprije o načinu biranja izbiratelja, a zatim o poglavaru obʃtine.

Prije svega, ako su izbiratelji iz čestitih ljudih izbrani, to che onda i poglavar obʃtine prevaljan izbran biti. Zato paziti valja dobro, da ne dodju medju izbiratelje oni, koi su u serce ucjepili merxnju k novim stvarima.

S ovim hochu da rečem: van sa nazadnicima, kod kojih je izčezla klica xivota; van sa onima, koi su vech činom zasvjedočili nestalnu savjesti i niʃtetu značja: nego izbrati treba ljude slobodno misleche, savjestne, odvaxne (slobodne), koi dobro ime uxivaju kod naroda, i koi nuxde i potrjebe njegove poznaju.

Ako izabrani budu ovakovi izbiratelji, onda pouzdano nadati se moxemo da che po xelji naʃoj izbrati i poglavara!

Ja bi xelio da novi starjeʃina obʃtine ima pri sebi ovih pet nuxdnih stvarih: zrjela ljeta, nepodloxnost, začaj (carattere), narodougodnost (popolarità) i razumnost.

Zrjela ljeta: to jest da nebude čovjek ni odvech mlad, ni sasvim star; zato derxati se valja srjednjeg puta.

Nepodloxnost: pod ovim imenom razumjevam one, koi u nikakvoj svezi ne stoje s vladom; koi su dakle daleko od pohlepe za stechi medalje, dostojanstva i časti, daleko od onih koi puze pred boljarovladom, bilo to iz dobre, ili zle namjere, jednom rječi, ja bi hotio ljude sasvim slobodne od javnih oblasnikah, i u ničem od ovih zaviruche.

Značaj: ne čeljad maloduʃnu, ne koima se po glavi xamore sumnje, dvoumnje, himborazloxenje, i iz ustah koih ne izlaze rječi lukave, nepostojanstvo, ne uzdanje; nego ljudi odlučni, serčani, neljeni i ozbilni.

---

*) *Ovaj sam velecjenjeni članak preveo zato da oni koi talianski ne znadu okuse slast njegovu. Nek se ugledaju dakle nanj ona gospoda, koja su kadra perom voditi, pak neka se nauče od mladog naʃeg domo i rodoljuba vrjednog G. Chiudine, da kruvu kazati valja kruv, a ne drugčije; s ovim hochu da kaxem da ne trjeba ʃeperti\[l]jiti, no slobodno izrechi misal svoju — nikog ne vrjedjajuchi — kao i on ʃto radi —* Sapienti pauca — *Pametnu jedna za stotinu.* —

G.

Narodougodnost: da bi koristno s narodom upravljati mogao, prekonuxdna mu je ova vlastitost; zato izbrati valja ljude narodnje, ili barem koje narod ljubi; ljude koi poznaju i narod i njegove potrjebe; koi se dragovoljnije mjeʃaju s njim, nego sa u çasti postavljenima, sa gospodom, sa knezovima, sa preuzviʃenostima (eccellenze); koi viʃe cjene çistochu ljubavi narodnje, neg puzanje i laxi velikaʃa.

Napossljedku razumnost. Ova je rječ sama po sebi jasna, da drugog izjasnjenja ne trjebuje.

Ako li je pak teʃko nachi çovjeka ukraʃena ovima svojstvama, a ono barem traxiti valja onakovog, koi se ponajviʃe njima pribliziva.

Prionimo dakle svojski za posao. Novo podignuche naʃih obʃtinah o Dalmatinci! Jest jedna izmedju stvarih, koja nam najviʃe na sercu lexati mora. Sjetimo se da je vrjeme naʃe; plakalo se, buçalo se na ponixenja proʃla; proklinjalo se na tolike nepristojnosti, nepravde i samovolje onih koi su nas upravljali, i predstavljali: naʃi jadi, naʃe tuge nisu dopirale do serca njihovog.

Pazimo dakle! Neka Bog blagoslovi naʃe izbore, a ja chu utjeʃen biti da su moje rječi plodom urodile.

U Zadru 22 studenoga 1848.

A. G.

(iz talianskoga Jakova Chiudine.)

OPOMENA PUKU

Verhu odabranja Poglavarstvah Gradjanskih.

Pohvaljena skupʃtina gradjanska poglavitoga grada Zadra bi perva, koja je naminula svoje poslenike podstaviti pod duxnost odpustiti svoju sluxbu, buduchi da to odabranje spada, po ustavnim upravam, pod puçki zakon i naminu. Za tu sverhu oprostio se je G. Marko Cernica, izvadivʃi se iz reçene sluxbe kao Vlastnik upravitelj gradjanske skupʃtine, ostavivʃi na obir puku odabrati novoga poglavara i njegove vitnike.

Po ovakoj prilici jesu pozvane sve ostale opchine naʃe derxave; paçe i jesti zaçudno, da joʃ tolike i tolike napriduju u otverdnutju, produgljujuchi svoje poglavarstvo suprot merzkochi puçkoj, — obiçni u tom uznositi se nad pukom puno vechma nego o njegovoj koristi misliti.

Mi ovakim xelimo koliko prie oprostiti se od toga najma, nazivljuchi jim dobar poçitak i mir, i naminjujuchi jim bolju upravu u svojim osobnim poslim, a da se projdu penjati se na zapovidi i na glavarstva za koja nisu se rodili niti su podobni puçke potribe pripomochi i upraviti, i duxnosti njihova dila izverʃiti. —

Jer poznato je kako ovaki neumni, uspaljeni taʃtom slavom zapovidati, za uzachi na skalin zapovidi i dostignuti poglavarstvo nad pukom, obiçaju utechi se nikim zapovidnicim..., i da bi to laʃnje dostigli, njima podmazuju kola s' maslom, slaninom i s' perʃutim i s' ostalim, a osobito s' jaspram da kola bolje terçu, koji verlo dobro znadu nji peruʃati kao jastreb kokoʃ. I tako po putu nepravice i mita dostignu ʃtetom opchenskom ono ʃto xele.

Ovdi je verlo potribito da puk otvori oçi na ovake huvode, jer se radi o opchenskomu dobru i koristi, — i da puk kako zna po svojoj duʃevnosti vapi odabrati one poglavare opchine koji su njoj koristni i svomu napridku.

Od potribe je zato da se ustegnu od svakoga skrovnoga nastojanja i pripomaganja (*clandestini ragiri*) gospoda inostranci, koji su kraljskoj sluxbi pristavljeni, jer njima nepristoji se ulaziti u posle puçke uba ni malo ni vele, kano ʃto çesto krat obiçaju çiniti, osobito u varoʃim manjim, gdino cine da su svaka njima prosta, pazechi jedino na svoju korist, a za opchensku naʃu ʃtetu i razasutak. Mi bismo mogli viʃe dogadjajah ovdi priniti i potverditi da je to istina, i çiniti koga zastiditi; ali prolazimo naprid, obechajuchi u drugim zgodam po ʃtogod o tomu se javiti.

Ovdi je od potribe da vladanje bolje otvori oçi za zapriçiti brezrednostima. A kad bi poznao puk da je jedan nedostojno stupio na tako poglavarstvo s' pripomaganjem skrovnim koga poslenika kraljskoga (koji obiçajno u ovakim zgodam uvlaçi se o tomu nastojati i pohlepno ga uzvisiti), udilj neka makne svoju tuxbu na okoliʃnu vlast i na vladanje opraviti, i oparati takoga pomitnoga glavara, a pokarati izgledno njegova pomagaça,

za ustegnuti puçku serxbu suprot njemu, prositi mora, i tako biche svaka u redu.

Ovdi valja dobro uglaviti, da odabranje jednoga vlastnika (*Podestà*, *ovvero Sindaco*) ima biti iz opchenskih ustah puka i puçkoga privoljenja, a ne od 20 ili 50 odabiraçah, jer ovliki mali broj lasno moxe biti poduzet (*cogl'imbrogli*) od onih napuhanih poletarah, koji su jur zakoracili s'jednom nogom na tako gospodstvo, da bi za nje balotu ispustili u odabranju, i nji po viʃemu broju proglasili; jer puçki glas i volja nestoji niti ima stati u ustma deset dvadeset li balotaʃah: — inaçie nebi se znalo da ga puk odabire, i uvridio bi se puçki zakon po Ustavi, i tako eto smutnje dosta, *i stareʃinam razbijanja glave.* —

Pravedno je dakle i pristojno, da opchenski glas puka, iz cile skupʃtine, privolji odabranju jednoga vlastnika. Nepravedno je dakle i çudo nepristojno da se drugojaçie zameche odabranje. — Poznato je pak po svakomu zakonu da je — *glas puka, glas Boga.* — Po ovomu putu jest najpravednie odabranje, i Vladanje nejma ga odbaciti: — svake pristave suprotivne nebi se mogle zadovoljne i najbolje zvati. Vlastnik pak koji se odabire, ima biti, kako se je i na drugomu mistu govorilo, i slidi se govoriti, çovik vridan, pametan, pun razborstva i mudrosti, koji pazi na korist opchensku, a ne sebi po tomu gospostvu ambar i kesu puniti. Odviʃe ima biti taki da je dao bilige u drugim prigodam koristan biti svojoj otaçbini i o njezinu napridku da je nastojao i trudio, i da je napokon zadobio ime i glas u puku i u otaçbini, — i komu se pravedno moxe dati narok — *Pater Patriae.* — Oni koji nejmaju ove vlastitosti, i koji userchu i bacaju udicu dobiti tako poglavarstvo, za neprijatelje slobodno mogu se derxati, — jer od ovakih nikakva dobra napridka nemoxe otaçbina çekati, nego ʃtetu i zlu upravu. —

Puçe! Puçe! vidi koga odabireʃ!!! Otvori oçi, i nemoj ostati privaren u onomu ʃto razgleda tvoju korist i tvoj napridak. Puçe! imaj oko na onoga koji ti muze mliko a neosichaʃ se da ti, i tvoja dica ostajete gladni i goli. Puçe! pazi dobro, opet ti velju, koga odabireʃ.... Otvori oçi.... Nebudi slip.... Vidiʃ ʃto se çini.... Pameti ʃto ti reko.... do druge zgode.

V.

SERDÇENA ZAHVALNOST·

Skup redovniçki u samostanu S. Martina na otoku Braçkomu kroz ove listove javno glasi, spomen harnosti svoje oçitujuchi, kako od nikoga nepoznanoga svoga dobroçinioca i prijatelja po svoj prilici iz Hervatskih brigovah, blagodarno dostiguje, joʃ od proʃastoga miseca listopada, lipi dar, „*Zagrebaçke Hervatske Novine*" s' prilozenom *Danicom*, nepoznajuchi za nikakvu svoju zaslugu po kojoj bi mogao zadostojati taku blagodarnost, — na kojoj, serdçeno zahvalujuchi, haran ostaje i od strane svoje bratje ostalih samostanah, sasvim da priliçna dara nedostiguju, mali bilig ovog uzdarja na prijateljsko izvoljenje ovdi oçitujuchi na vikovito zaduxenje vruche ljubavi polaga i posvechuje.

PUTOVANJE U SREM I BAÇKU.

(Konac v. b. 44, str. 174)

Zahvaliviʃi na takovom pravosudju, vratim se s domachinom mojim doma, i tu mu se kaxem, no tako, da nikom neodkrije, da sam ja iz Dalmacie. Neizreçena je bila radost njegova, i njegove domachice, kad sam dao pismo od igumna, iz koga su razumjeli za njega, za svoj rod, i prijatelje, koi su ostali iza njih u Dalmacii. Po ljubeznom ugoʃtenju, dadu mi odgovor za igumna, i ja oprostiviʃi se s njima, nastavim iz Golubinacah moj put dalje.

Po rastanku mojem odavle obidjem Surduk, Slankamen, i Petrince, pak se odavde okrenem u Karlovce, gdje odsjednem u gosp. *Arsenia Petrovicha*, brata gosp. Episkopa Karlʃtadskoga. Imao sam xelju viditi gosp. mitropolita *Ioanovicha* ot *Vidak;* no bijaʃe otiʃao u Beç radi tada bivʃe njeke smutnje narodnje, u Verʃcu (u Banatu). Ali nadjem tu slavnoga uçitelja serbskog, gospod. *Dositea Obradovicha*, kojega sam poznavao, kad je bio u Dalmacii, i koi tu uçaʃe dva sinovca mitropolitova. On mi pokaza dvor, i velikoljepje mitropolitsko. U oçi Sv. Lazara otidem u Petrovaradin, i prevezem se preko Dunava u Novi Sad. Tu od gosp. episkopa *Petrovicha* vruçim pismo gosp. episkopu *Arseniu Radivoevichu*, koi mi se

pokaxe ni vroch ni ladan, i kojega sam 1786 ljeta vidio u Venecii izbjegſa, kad je imao proces njeki i klevete od onih, koima je uçinio dobro.

Na cvjetonosje poveze me moj domachin, njeki dobar gazda *Petar Letich*, po jutrenji u svojim koçijam na svoj salaſ, gdje bijahu njegova velika stada: konji, voli, krave, ovce. Ovde smo bili na Boxjoj sluxbi, objedovali, i predanili veselo. Sjutra dan, na veliki ponedjeljak, vrativſi se u Novi sad, oprostim se s ljubeznim Letichem, i preko Petrovaradina stignem na konak u slavni manastir Rakovac, gdje izvjestim igumana, da je njihov starac *Paisie* ostao u mome manastiru Krupi. Na veliki utorak prispiem natrag u Kuvexdin k mome ljubeznome *Koturovichu*, i ostalome stranoljubivome bratstvu. Prebudem u njih svu strastnu sedmicu, i tu sam na svjetlo Hristovo voskresenje sluxio najpervu liturgiu, saborno s igumanom i s drugima od bratstva onog. Prodje mi veselo i svjetla sedmica do Tomine nedjelje u istom manastiru, i prispie vreme k povratku u svoj manastir.

Da bi mi putovanje lakſe bilo, daruje mi dobri iguman *Koturovich* jedne çeze (taljanski, sediolu. na dva okovana kola, u koje upregnuvſi ja konja moga srechno stignem u Osjek na sajmu (vaſar) u oçi rimskog Gjurgjeva dana. Tu sam kupio za 12 cekinah u zlatu jednoga dobrog konja, s koim pripregnutim dovezao sam se do Gline, gdje sam çeze darovao popu *Chiri Ostoichu*, sadaſnjemu protopopu; a odtale s najmljenim çovekom, da mi drugoga konja prati, doſao sam jaſuchi do Gospicha. Stignuvſi ovdje u oçi naſeg svetoga Georgia, sluxio sam ovdje sutra dan pervi put sàm svetu liturgiu. Bilo je tu, koi su slavili dan reçenoga Sveca, i svi su me serdaçno doçekali; osobito moj ljubezni prijatelj, pokojni *Dimitrie Doſen*, koi bi dolazio çesto o Uspenju u manastir Krupu, i, kao i drugi ondjeſnji blagogovjeni tergovci, donosili bi obilnu u obitel naſu milostinju. Trechi dan po Svetom Georgiu, stignem blagopoluçno u manastir Krupu, gdje me je jedva çekao viditi moj iguman *Sava Bjedov*. A moj doma, brat rodni Teodor, i nevjesta Angelia, sinovci pop Pane i Sava, i ostali bratuçedi i snae Zelichi doçekali su me joſt xelnie, u kojih sam çetverti dan zastao goste i prijatelje, koi su bili doſli na naſe kerstno ime, kao ſto je u Dalmacii obiçaj, kad tko slavi svoga sveca, iliti osobitoga pokrovitelja svog plemena.

NARODNA SMIŠLJALICA ZA SMJEJANJE.

Ja sam Bilan Burnach; imadem sto ovnovah, çetiri stotine rogu; imam sto ovacah, çetiri stotine janjacah; poſao sam u planinu, poneso dvje puſke — mala mi je puſka na ramenu, a velika za pasom — imam çetvere fiſeke, dvoje prazne a u dvoma nema niſta. — Prjete mi ajduci. — Sretoſe me. Jeli to Bilan Burnach? — Jest. — Ajde amo zove te arambaſa! — Kad dodjo arambaſi (ajduçkome) usjekoſe klipe, neokresaſe za pedlj, povaliſe, pak udri.

Dvanajest ajdukah peçe dvanajest ovnovah; kod njih baçva vina od dvanajest barilah. — Izjedoſe dvanajest ovnovah, i popiſe baçvu od dvanajest barilah. — Vele ajduci: ſto chemo od Bilana? — Veli arambaſa: ja znam ſto chemo. — Ta zadnite baçvu, verzte ga u baçvu. — Ostaviſe mene u baçvi. — Dodje vuk glodati kosti, a ja provuko ruku kroz baçvu; uvati vuka za rep, pak aknu: Ah! vuçe! — A vuk skoçi, pak na baçvu; baçva se razsu, a ja osta prost. — Dodjo kuchi — veli chacha (otac): moj sinko, gdje si bio? jevo ide Boxich — ajde, docheraj vina! — A ja natovari prosa na zelenu kobilu, pochera pokraj jedne lokve. Kad pogleda, al' se u lokvi neſto cerveni! Reko! ta ono je vino! — Rastovari ondje; istreso proso, pak nali pune mjeſine vina. — Kad pogleda onamo, ali cerkla kobila! Usjeko klipe drenove, i klenove, pak razape koxu, natovari, pogleda u lokvu; kad ugleda, dva pátka! — Vergo pátke u antreſelj; pochera vino kuchi a ona dva pátka:!!! verr. Odletiſe Bogu na nebesa. — Dodjo kuchi, dochera vino. — Ajde sinko (veli chacha), donesi vode. — Dodjo na bunar; smerzla se voda, a ja: ſto chu? svernu glavu, pak probi vodu. — Kad doneso vode, pita chacha: pasja viro kamo ti glava? — Tako mi Isukersta ostala na bunaru!! — Zapali lulu! dodjo na bunar; kad li glava na bunaru! navernu glavu; dodjo opet kuchi, i boxichova. Reko chachi: idem ja chacha, gledati pátke. — Ajde sinko — te ja onda uprav Bogu; ali Bog s' pàtci verſe proso. — To su, boxe, moji patci! jesu sinko! — Natovari mi dva pátka prosa, dade mi konop, te spuſti obadva; reko: kako chu se ja spuſtiti? — On mi dade konop, a ja dodjo, pak ispreveziva i nadoveziva. Kad se stado spuſtati, zaglibi se tri arſina u blato. — Onda odlecho kuchi, te doneso motiku i odkopa se, pak dodjo kuchi.

Todor Jankovich
iz Bobodola, çoban.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 49. V. GODINA

NA 4 PROSINCA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3; 40 zarad poʃte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani liat.

SLAVSTVU LJUBEZNO POTICANJE

Stupaj naprid Slavjanine,
Tvoje ime da vech sine! —
U tamnosti stà si dosta,
U suxanjstvu rob si ostà.
Naprid - naprid sad je vrime,
Nebojmo se cerne zime.

Stupaj naprid Slavjanine!
Zovi glave, búdi line;
Eto dan se nama sviche,
Kùpi bratju sad u viche.
Naprid - naprid sad je vrime,
Oglasiti Slavsko ime.

Stupaj naprid Slavjanine,
Dok nas vuçe nezazine,
Pak u kolo svakog' kupi,
Prie nego zvirçe rupi.
Naprid - naprid sad je vrime,
Zenulo je tlaçno sime.

Stupaj naprid Slavjanine,
Prie neg' se misec mine;
Skupljaj pri' neg' sunce grane
Sokolove izabrane.
Naprid - naprid sad je vrime,
Otergnimo s' vrata brime.

Stupaj naprid Slavjanine!
Merki vuçe od starine —
Nezapusti banovinu,
Tvoju staru didovinu.
Naprid - naprid sad je vrime,
Slavsko naʃe branit' slime.

Stupaj naprid Slavjanine —
Otaçbina jer ti gine,
Da u robstvo vech ne pade,
Da neterpi veche jade.
Naprid - naprid sad je vrime,
Xele bratja da nas prime.

Stupaj naprid Slavjanine,
Oj sokole iz planine!
Vi Kerstaʃi od dvi glave
Nepuʃtajte da vas dave . . .
Naprid - naprid sad je vrime,
Usnaxite kruto time.

Stupaj naprid Slavjanine,
Od suxanjstva razbi tmine;
Slavskom jatu sad priteci, —
Slavno ime opet steci.
Naprid - naprid sad je vrime,
Zdruxite se sloxno ʃ njime.

Stupaj naprid Slavjanine! —
Da joʃ kervne suçeʃ pine —
Neodstupi ti od sloge:
Sad je vrime potuch' roge . . .
Naprid - naprid sad je vrime,
Otert' oçi vech od drime.

Stupaj naprid Slavjanine . . .
Sve je slavsko do istine
Od ISTOKA DO ZAPADA —
Slavska ruka svukud vlada.
Naprid - naprid sad je vrime,
OKRUNITI SLAVSKO IME.

V.

NARODNOST.

Narodnost je prostost iliti slobod mislih, obiçajah, dilovanjah jedne puçke skupʃtine. — Narodnost je sveti zakon i temelj svoje iste vlastitosti. — Narodnost je uprava i sridocilj svoga postanja. — Narodnost je najsvetija i najsnaxnija moch puçke çestitosti. — Narodnost je slava i uzgornost ljudskoga satvorenja. Narodnost je napokon chudorednost prostrana svoga poçetka. Dakle je Narodnost jedno golemo ime i narok priuzviʃeni. *Xivila dakle Narodnost! Xivila! Xivila!* . .
. . . . Slobod . . .

Tko bi se naʃao da bi Narodnost taku i pomislio uvriditi? — Da bi nju usudio se oboriti i njezin temelj iskorenuti? — Da bi potlaçio njezin zakon i stavnost? — Da bi razruʃio njezinu bistvenost i slobod? — Da bi digao duh i xivot i njezinoj slavi i veliçanstvu? — Tko bi to ikad, velju, i zamislio?!! — Jeda li Narodnost nije pri svakomu? — Jedali je njezino ime od juçer, od pridjuçer? — Jedali njezin poçetak i isteçaj toga ili toga vika pojavio se? — . . . . . .
. . . . Vidimo . . .

Norodnost niçe s' pukom ujedno. Njezino je postanje toliko staro koliko je pervi narod u svomu satvorenju. Paçe neto naʃi pervi rodjtelji zenuʃe, Narodnost poçe jaçiti se i ʃ' njima resti. Ona je dakle s' çovikom procvala. Ona s' çovikom mora izçaznuti . . . . Naprid . . .

Narodnost je Bog sadruxio sa stvorenjem çoviçanskim. I kako nije prosto çovika rastaviti od svoga bitja, tako nebi mogao Narodnost pomersiti neuvridivʃi ovo bitje. Poçetak i sverha obodvoga jesti sami Bog. Dakle uvridio bi Boga koji bi Narodnost hotio uvriditi. Zaʃto se dakle na dan danaʃnji vridi ova sveta Narodnost, puçka vlastitost? — Zaʃto se gazi i tlaçi njezino ime i poʃtenje? . . . . Çujmo . . .

Svi poznajemo da je Narodnost najsvetija cina u persima jednoga puka, i sasvim tim izmedju puka jesu najviʃi njezini neprijatelji. Paçe to nemoxe biti tako, jer bo tada bio bi çovik sam sebi neprijatelj i uboica. A mi svi suprot takim merzimo. —

Koji nastoji potert Narodnost; koji njezine zaviçaje hotio bi iskorenuti, dostojan je po svetomu sudu, da mu se *xervanj tovarski o vratu obisi, i da se utopí u dubinu morsku.* Oni koji se odcipljuje od Narodnosti, dostojan je da se iz ljudskoga druxtva izbaci, i da se *pogazi od ljudih.* Sadaʃnjih vrimenah Narodnost najviʃe broji duʃmanah. Jer ʃto je sveto Narodnosti, to je sveto i Pristolju, i s' Narodnostju traxi se ukinuti i pod maç metnuti. Kakva je to pravica?!!! — . .
. . . . Çujmo joʃ . . .

Danas se nastoji da se uterne Narodnost, i da se privernu i uniʃte zakoniti obiçaji, koji izvan krila majke narodne nemogu stati kod nezakonite i nepoznane. Ukinuti jednome puku svoju Narodnost, hoche rechi dignut mu xivot i duh iz zlobne zaside. Odcipiti jednoga od svoga naravnoga zaviçaja, jesti tilo brez duha, sunce brez svitlosti, oganj brez vruchine, zvizde brez sjajnosti. Danas o tomu se nastoji. Moxeli se ovo podniti? Moxeli se brez suzah spomenuti?! Valja rechi da je doʃlo vrime, kako pisma kaxu, da che pribivati *janjac s' Vukom, Ris s' Ovcom....* Jeda li moxe privernuti i ostaviti svoju Narodnost Slavjan? — Jeda li Talianac? — Jeda li Nimac, Francuz, Gerk?.. I sasvim tim to je namira 19 vika. Što se vechma o tomu znoji, to se gore xive i napriduje. Ali zaludu, to nastojanje neche ustegnuti moch, niti che stignuti svoju sverhu za kojom se hlepi, pucalo, germilo, opustilo, Narodnost che ponosito vojevati i slavodobitna ostati. *Nebo i zemlja minutche,* Kraljestva i Carstva oboriche se, krune i zlatne ʃipke poginuche, vlasti i moguchstva, progonstva i naglosti, usilnosti i osvete pristati hoche, — Narodnost, Narodnost uzdignuti se hoche, — Slobod che ostati, — Povist che oglasiti, — Sinovi mertvih junakah osvetiti se hoche!!!

Ovo je Narodnosti zasluga. Ovo je Narodnosti vlastitost!

V.

PRIMJEÇANJE.

Premda je ljubav k otaçbini od same prirode u serce svakome ulivena, i kao ʃto najplemenitije cvjeche polja, tako i ona karaktir çoviçstva ukraʃava; niʃta manje i u tom prizrjenju neki viʃe u

neki manje çesti zasluxuju. Tako mnogobrojni çujemo valisavah, koi se gromovito, ovi knjixevnim znanjem, oni xertvama svog imanja, ovi pak krjepkom miſicom i drugim moguchnostima za otaçbinoljubje proglasiti usiljavaju; ako i jest istina, da se iz razliçnih uzrokah primjetiti moxe, kako mnogi od takovih daleko viſe svjetu predstavljaju, nexeli ſto u svom sercu misle i ſto u samom djelu jesu.

Po onoj narodnoj poslovici: »koliko je ljudih, toliko je chudih.« pravilno se moxe umstvovati i odobriti, da svaki çovek ima svoj osobiti naçin miſlenja, po kojemu se u njeçem sa ostalima soglasuje, a u mnogom ne. — Puno njeſto ſto drugi za dobro nalazechi potverdjuju, otrice i obratno· Iz tog uzroka biva, da svaki po svome kroju sposobe, koi kao najtopliju ljubov k otaçbini sostavljaju opredjeljuje, i onakove moxe biti za najotliçnije poçituje kakove u sebi nalazi.

No kakomu drago ko o tom mislio, umstvovao i razsudjavao, i koje mu budi vidu najotliçnii znak ljubovi otaçbinske predstavljao, pohvale je zasluxan svaki, koi je na xertvu za blagostojanje otaçbine gotov, i koga je jedinstveno namjerenje to: da ono u bolje soverſenstvo prihodi. Kome ovaj sveti xar u sercu ne plamti, vech se inaçe samo onda za rodoljubca pojavljuje kad osobitu srechu sebi laska, toga nikakove çesti neudostojavamo; jerbo on pojedino obchinskome dobru predpoçitujuchi mnogo putah opasan je za derxavu i svoj rod, sljedovatelno nije rodoljubac nego rodoizdaica.

Kad bi svaki koliko je duxan, i koliko moxe rodu i otaçbini pomogá, mnogo bi ono naprednije bilo. — Ali su tri develere *) xalosti, koje ga najvechma u propast oboriti mogu: perva je kad ima onakovih sinovah, koji su sposobni, ali im napredak otaçbine malo na sercu lexi, nego ili su se odali sobstvenom koristoljubju ili ljenosti i erdjavim strastma, koje ji kao sljepce za sobom vukuchi, krasna njihova darovanja izſtete tako, da postanu za niſto. — Druga od onih, koji prekomjerno mudrujuchi, sve preziru, i ne samo ſto neche koliko muha na peru ponesti moxe, da privrjede, nego i druge, koji ako su i manje sposobni, barem xele i trude se, da koliko mogu blagodarnosti radi poklone, takove velim otvrachaju, rugaju im se, i najposlje zavide.

*) *Po obiçaju narodnog govora.*

Trecha je, kad ima onakovih koji niti znaju u çemu se prava srecha i slava jednog naroda sostoji, niti imaju prave revnosti da ſto dobro izposluju, nego u taman Bog te zna kakove osnove prave, i u stvari od velike vaxnosti plechu se, pak so tim, smetaju i onima koji xele i vrjedni su ſtogod dobro uçiniti.

Ovim zadnjima posljedovali su mnogi po gradovima Dalmatini od kako je novi ustav proglaſen, a osobito oni koi simpatiziraju s Talianima, a merzost sprama susjedne, i jedinokervne brache svoje u persima hrane.

S. D.

Gospodi Poslanicim Dalmatinskim u Kremsir.

Mi pivamo Vaſemu Gospodstvu,
I po Vami svemu slavskom' rodstvu;
Pripivamo i veselimo se,
I skupno s vama radujemo se, —
Da u zdravlju Vi se nahodite,
Vaſe posle opravljat' slidite,
A za korist naſe domovine,
Vaſa pomnja za koju se brine.
Poznajemo da su svud nevolje,
Ali Bog che dati zatim bolje;
Samo dokle sloga s' nama bude
Pridobit' che opake i lude: —
Oblaci se gusti svukud vide,
I gromovi straſni zatim slide;
Ali se je nadati vedrini,
Za oblacim u Carskoj kraini.
Nagli vitri puhat pristati che,
Mir i pokoj opet priniti che;
Taki pokoj i mi svi xelimo,
Boga otca ponizno molimo:
Vas od serdca skupno pozdravljamo,
Dok nam' zdravo vratite se amo
Otaçbini primiloj u krilo,
Pokle vaſe doverſite dilo.
Ostanite sada svi u miru
U zbornomu gradu u Kremsiru.

Mate Rubich
iz Radobolje.

KNJIXARIA PRIJATELJSKA

Prisvitlomu i mnogo çastnomu Vlastelinu

Gos. Vitkiku J. J-C. (od) u *ZADAR*

Pridragi Prijatelju!

Poznato mi je iz tvoga lista, koji mi ovog çasa u ſake dopade, kako taj popo Sundeçich s' nikom bisnom pritnjom userche, poput gadnoga xivinçeta u sikavicu, suprot ovim miſchanim, zato ſto mu nemoxe kolaç na ruku. . . . . . .

Mi njemu na odgovor njegova drozganja iz pod churka dimimo, javno mu poruçujuchi, da krozi *»laxe u glavu svoju«* od onoga ſto se on sanja, da s' onakim erdjaſim mi se ſto hvatamo, necinechi naſoj struci pobobna podloga njegovo ime i narok o çemu bi se mogli zaderxati i *knji-xevno*. . . . .

I buduchi da se nepristoji dostojanstvu naſe çasti uchi u nikakvu rasudu s' onim, koi je nemijo prid obrazom ove svitle otaçbine, xelimo njemu bistriju pamet i çistiji jezik, jeda bi po tomu znao nadodati svomu neznanjstvu ono ſto mu se vechma pristoji . . . .

Molim te, prijatelju, da dokaxeſ ova *Jovi*, jer njemu uprav pisati jest neprilika golema, nexelechi mi s' istim, kao od nas odcipljenim. . . . nikakva opchenstva imati, i manje pisma . . . . .

I zatvorajuchi mu vrata u oçi, xalechi ga kao mertva, peçati moji ✝. . . . .

Iz Imockoga 30 listopada 1848.

Tvoj Prijatelj
Martin Bauk.

Misli glasovitoga Arkimandrita Gerasima Zelicha o padenju Serbske vlade 1813.

Slava i sloboda Serbskoga naroda, koja viſe od 400 godinah na bojnom polju Kosovom zakopana lexi, poçela se bila u Serbii podizati, no nevjernost, nesloga, i neljubav Serbskih poglavarah koje su bile i na kervavom Kosovu u vreme pogibeli svetog Kneza *Lazara Grebljanovicha*, uçiniſe, te Serbija opet podpade pod nemalo pervo igo varvarah. A tom joj je krivo bezumje svojih poglavarah, svjetovnih i duhovnih, koji nisu hotjeli, poslie nego su nesitoj axdaji stukli bili glavu, pokoriti se jednom najslavniem, i najmoguchiem dvoru, i pervom sosjedu pokrovitelju, od koga su Serbi u najvechoj nuxdi joſt u stara vremena imali svaku pomoch. Jadna Serbijo! kasno che ti vech viſe dochi onakova srecha, i kasno che se roditi drugi *Cerni Gjorgje Petrovich*. Iſtina, kad sam bio u Beçu godine 1815, onda su mi se njeki petljarci na njega tuxili, govorechi, da je on kriv, i uzrok bio, ſto je Serbija onako propala; no nisu mi i to kazivali, kako se do 70 nevjernikah, i izdajnikah dogovorilo bilo, prie nego ſto che Serbija propasti, da pogube onakoga slavnoga viteza, koi je bio pervi uzrok, ſto se Serbia podigla bila, ſto se iz lavovih ustah izbavila, i ſto su Serbi nekoliko godinah slobodu uxivali, i da izberu sebi drugoga poglavara, podobna *Vuku Brankovichu*, koi je svoga cara iznevjerio, kao ſto su i Gjorgja iznevjerili tri Gerka i nekoliko Serbah slepacah. Godine 1810 bili su poslali ovi nevjernici poslanika u Ljubljanu *Nikolu Škulja* k gospodinu *Marmontu*, da zove Francuze, da im se podloxe, neznajuchi, da che desnica Boxja i cesareva s sojuznicima svojim saterti silu Francusku, i uniſtoxiti gordost njenu, koja se vech do viſe nebesah podigla bila.

NARODNE POSLOVICE.

Umiljata riç i gvozdena vrata otvora.
Ko u mlin ide obraſni se.
U nesrichi poznaje se priatelj
Kad pijeſ vino ne pij ga u glavu! neg u terbuh (ſto trjezan misli, to pijan govori).
Gdi si bio! nigdi: a ſto si radio? niſta!
Otiſo je kopitom, a vratio se samarom.
Kakva je takva, bolje neg nikakva.
Koji nema druga, svak se s' njime ruga.
A da je dobar drug, imao bi ga i troberk.

A. G.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 50.

NA 11 PROSINCA

V. GODINA

1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiſnja mu je cina **2 f.** u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini **f. 2; 40** zarad poſte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poſtam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troſka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu sa kojimudrago narodni ili strani list.

DALMATINU SLAVSKOMU.

(uz tamburu)

Nu pristupi *Dalmatinu*,
Od *Hervatske* slavnom *sinu*,
I zavapi u glas tvoj:
Srichan ti sam, Boxe moj!
Oj, oj, oj,
Srichan ti sam, Boxe moj!
Slavnog *Bana* slavno ime,
Da t' probudi vech je vrime;
On te zove, glavar tvoj:
Hod u *kolo* brate moj!
Oj, oj, oj,
Hod u *kolo*, brate moj!
Od nevire sime kleto,
Jur od Boga je prokleto;
Dalmatinu sam ne stoj,
Ti s Hervatom ljubav goj!
Oj! oj, oj,
Ti s Hervatom ljubav goj!
U najtiſnjoj svita strani
Narodnost se vruche brani
Kà Slavljane zov' u boj,
Prux' jim dakle *podpor* tvoj!
Oj, oj, oj,
Prux' jim dakle *podpor* tvoj!
Kripke mochi *ti* sastavi
I napriduj hitren slavi;
Kervav da b' *ti* tekà znoj,
Turçinu cheſ nosit boj!
Oj, oj, oj,
Turçinu cheſ nosit boj!
Tad cheſ didah slavu stechi
I slobodan oſtro rechi:
Lacmanine, o seb' stoj
Vech ja nisam ſuxanj tvoj!
Oj, oj, oj,
Vech ja nisam ſuxanj tvoj!
Da b' nebesa zagromila,
Da b' se zemlja prolomila,
Ti se niſta tad neboj
Jer *te* ſtiti *Bane* tvoj!
Oj, oj, oj,
Jer *te* ſtiti *Bane* tvoj!
Tad che dila od slobode
Sve sastavit slavne rode
Da umertve tudji soj,
A poznadu *narod* svoj,
Oj, oj, oj,
A poznadu *narod* svoj!
Dakle stupi *Dalmatinu*
Od *Hervatske* slavnom *sinu*,
I zavapi u glas tvoj:
Srichan ti sam, Boxe moj!
Oj, oj, oj,
Srichan ti sam, Boxe moj!

M. Kovaçevich Radoboljac.

RADOSTNO OBJAVLJENJE.

Evo danas 9 prosinca pri tiskanju ovoga lista dodje mi glas, da je NJIHOVO VELIÇANSTVO naſ novi Cesar FRANE JOSIP PERVI naimenovao hervatskoga bana Josipa Jelaçicha, vojniçkim i gradjanskim vladaocem ove derxave Dalmatinske. Ovaj blagi Cesarski izbor biva za nas tako znamenit, i tako puno posla spisatelju prisniva, osobito uz sadaſnje razlazenje ljudske pameti, da nije moguche prikladno rastumaçiti ga ovako uzgred, i na berzu ruku. Tek chu za sad ovo rechi: da narod hervatski oboxava toga bana svoga; da u vrime Kraljeve smutnje, i kolebanja narodah obiçno postavljaju se za stareſine vridni ljudi, a ne budale, vitrenjaci, i puku neprijatelji; da je Jelaçich s naſom brachom Hervatima, spasio Beç i Cesarovu Krunu, te valja priznati, da je on zaista jedna verliçina, i da Cesar puno cini Dalmatince, kad im daje takovoga poglavicu; da on (Jelaçich) ljubi i ſtuje ovi narod; i da je on list od naſe gore, kakvoga nismo vidili, evo ima blizu osam sto godinah, od kako se pristavi pridragi naſ Kralj i zemljak Zvonimir, pokojna mu duſa! -- Istina, posli tolikih Madjarah, i Madjaronah, i Mleçanah, i Francuzah, i drugih bisah, imadosmo i jednoga Tomaſicha; ama on nije hajao za naſu narodnost, a i xivio je, kad su Carevi i Kraljevi milost izmalali kao zmija noge.

Tribovalo je u sadaſnje vrime, da slavjanska Dalmacija dobije slavjanskoga stareſinu. Ele dosta dosta su se tugjinci najahali na naſim kostima i glavnjama, i naſa dobra na manje zbijali; a koi to neviruje, a ono neka pogleda na naſe dronjke i poderine. Pa bi rekao çovik, da su naſi stari verlo Bogu sagriſili, kad im se evo do dvadesetoga kolina pokora potegla. Ama Bog svemoguchi sudac i prorok svakomu, koji vexe i driſi, ponizne dixe, a ponosite obara, valjda je sad podpuno Dalmaciji grisine oprostio, kad je naſega mladoga Cesara nadahnuo, da nam podari slavnoga junaka Jelaçicha.

Oj Dalmatinci od hervatskoga plemena! radujte se i veselite se! Ako vas sad zorna prozraka neoblazne, i neizbudi, a bogme twerdo zaspaste, a ne ispavastese. Na noge, bracho, ako Boga znate; pozdravite novoga svogu poglavara Josipa Jelaçicha. Neka se svaka Krajina skupi, te pismo napiſe, i na nj podpiſe, pak poſalje tomu çestitomu Banu, da zna i uviri se, da ga ljubite i da ga rado çekate. Ovako harni narodi ſtuju svoje stareſine. A nedajte da vas odmetnici odmechu, kao ſto su naſe stare bidnike odmechali, koji su se sa njih oporom sirçanicom zalagali. Nevirujte sperdalima, koji bi htili most nasloniti od Dalmatinskoga briga do Jakina! nego Cesara sluſajte, i njegovoga namistnika; i branite svoju narodnost hervatsku. Tamo obazrite se k rodu svome. Zeçji nas korak razdvaja od Bosne i Ercegovine, a ostali slobodni Cesarovci Slavjani bratinski se slaxu, i zovu, i nude nas. Gerdna se slavjanska twerdinja gradi, koju neche mochi ni vrag sa svom svojom rogatom çetom razvaliti. Jeda li je moguche ova uska tkanica, ova hervatska steçevina, da se od matice svoje odcipi? Prie che more naplimati i potopiti svu Dalmaciju, nego che je narod naſ tudjici pustiti.

Opet vam velim, nedajte se odvrachati, da s vama bruke (ruge) nebiva. Odredjaj je, sudbina od Boga, da propane u nas taljanſtina.

A Kuzmanich.

Çlanak preveden iz 64 broja Zadarskih novinah glede novih izbiranjah na obavjeſtenje naroda.

Narode Dalmatinski!

Vrjeme je veeh, o dobri moj narode, da ti se kaxu rieçi bratske i ozbiljne od çovjeka onog, koi te i ljubi i poſtuje; znaj, da ti je dao vlast pervi tvoj Chesar Ustavni, da ti moxeſ po volji tvojoj izbrati ona lica, koja che poslje opet starjeſinu, Prisjednike i Savjetnike Obſtinske birati.

Znaj, o dobri moj narode, da ovo nije samo pravo tvoje, nego uprav i duxnost, koja tebe po savjesti nagoni na izbiranje rodoljubno i narodnje.

Rasudi veliçinu takovog tvog poslovanja u ove dane; od njega u obcheno visi srjecha svakog mjesta posebice a cjele derxave. Radi se o pitanju, koje zasjeca u xivot dobrostanje obcheno, u sahranjenje dobivene slobode, iz koje che mochi svima potechi prevelika korist.

Dobri moj narode! Stoj na oprezu od tvojih napastnikah koi che nastojati tebe uplaſiti, koi che te nuditi zlatom i srebrom, i mislechi tebe podmititi; al' ti poſten i neuskvarnjen buduchi, odbaci sve to od sebe, te radi svom slobodom i mudrosti ono ſto te zdravi tvoj razum uçi.

Ako xeliſ posluſati onog, koi je rad tvome dobru, i xivo to tebi xudi; pazi da ti ne dojdu medju izbiratelje: çeljad bojazljiva i ohola, koja che te lako iznevjeriti; ne biraj ljude slavoljubne i bundxije; ne gledaj mlogo na dostojanstva, çasti bogatstva, siromaſtvo, il drugo ſto, ma samo rjedke verline osobe (persona) neka ti budu vodja. Za ljubav Boxju ne biraj one koi su tresku çinili zadnjih danah serpnja; niti one, koima se serce od radosti zaigralo doznavſi kervoprolitje Beçko.

O narode! promisli se i dobro rasudi pre nego dadeſ glas tvoj za koga. Motri dobro je li çovjek poſten, serçan, slobodnomislech, i ljubi on tebe, koi stradaſ i terpiſ.

Izberi prave rodoljube: izberi onakove koje oxivljava prava srjecha mjesta svog i derxave; izberi ljude ne podloxne i ni od kog, i ni od çega zaziruche, one velim ti, koi na sva usta govore bjelome, da je bjelo, a cernome cerno; biraj razliçne ljude iz tvoje srjedine, kà zanatlie, tergovce, hudoxnike, ma iz njih izbor çini, i one odaberi, koi su odareni pravim chuchenjem, i koi che raditi za tvoj napridak.

U ostalome, nemoj nagliti sa izbiranjem. —

Vazda pred oçima imaj ovo pravilo: ako si kadar çiniti sam po sebi, ali radi po savjesti, i to slobodno: osjechaſ li se pak nemochan, prorazgovori se tajno s' tvojim prijateljma, pitaj ih nek te oni upute i kaxu koja su çeljad za to najpriliçnia, jer ih ti ne poznajeſ; i onda se priderxavaj prijateljskih ovih savjetah.

Opet te zaklinjem ljubavi Boxjom da radiſ svakako, da izbereſ ljude, koje duh vrjemena zahtjeva; jerbo drugçie s Bogom slobodo, s Bogom popravke (riforme), i slobodno oprostiti se moxeſ sa dobivenim koristima.

A vi parohialni sveſtenici, najzasluxenia i najizbrania çasti cerkvenog druſtva, dopustite mi da vam kaxem samo dvje rjeçi. Vi koi radi vaſeg znaçaja toliki upliv imate na narod naſ, upravljajte ga, uçite ga u prevaxnome ovome poslu, i znajte da od srjetnog ili nesrjetnog njegovog buduchег stanja i vaſa che srjecha zavisiti. Ako ga na dobro uputite, neche vam od njega ginuti blagoslova; ako drugçie uzradite, Bog a i on naplatiche vam.

Povjerenje i serçanost, o narode! Sveſtenici!! nastojanje nek vam bude zadacha u poslu ovome.

A. G.

Sokrat svojim uçenicima.

Oboxavajte u najvechoj mjeri onoga, koi je stvorio nebo, zemlju i sve ſto vidimo i nevidimo. — Premda on (Bog) u naſa spoljaſna çuvstva ne upada, ali nam serce i savjest njegovo bitje predstavlja.

Prekrasni ovaj i çudesni red, koi u svjetu motrimo, dovoljno nas uvjerava o njegovom svemoguchstvu i premudrosti neizreçenoj; jerbo sva stvorenja, nisu drugo za çoveka vech çudo i blagodjejanje, a hristjansko blagoçestje (religione) jest znak naſeg poçitanja i blagodarnosti za dobroçinstva, koja posvednevno od svemoguche desnice primamo. Mislite da svaki koraklj poçinjuchi od koljevke vodi nas ko grobu. — Ukraſavajte svoj kratki xivot dobrim djelma, bez da se i najmanje njegova konca bojte. — Smert nije drugo vech prelazak s jednog svjeta na drugi, kog se samo bezakoni i maloduſni straſe; i ona (smert) veliku slavu mnogima (osobito onima koi su bili koristni rodu i otaçbini) prinosi. Ne pomraçavajte ono naçelo, koje u vama çuvstvuje, misli, zahtjeva i razsudjava; ono je prosto, niti se s tjelom razroſiti moxe. Same xelje i texnje, koje su njemu prirodne i koje nikad kraja nemaju svjedoçe nam, da ono (naçelo) nije stvoreno za uniſtenje.

Izpunjavajuchi sobstvene duxnosti bichete çestni i poſteni ljudi, ali nikad nemoxete biti dobrodjetelno ako nebudete bratstvu i otaçbini.

Upravljajte se svagda kao ſto vas savjest *(co-*

scienza) nauçava; jerbo koi njene zakone prestupa, xestoko ga ona (savjest) kazniti obiçava.

Bog nam je dao xelju sretnima biti, a takodjer uselio je u nas da se straſimo od stradanja; no laxno dobro, koje nam çuvstva pljenjava, i prjevarni strah od koga derkchemo, upravo zatvoraju put, koi nas k srechi vodi.

Çuvajte se strastih, koje razum kvare, i neumjerenih poxeljenja, koje vas nedozvolenim draxenjama grjehu predaju; zaſto ovih plod jest sama grixa savjesti.

Ako nas je Bog strastma naklonjene sazdao, on nam je i orudja za pobjediti ove darovao: sluxechi se dakle s ovima pobjeda je izvjestna.

Budite praviçni, neçinechi drugom ono ſto ne xelite sebi, i obratno. Zaſto bezbjednost (*sigurnost*) bljexnjeg sahranjava i vaſu.

Hranite vjeru koja vam je od Boga dana; oblagorodite vaſe serce i çuvstva, çinite dobro u svakom sluçaju, bez da vam se to muçno çini, i neoçekujuchi za to ni najmenſe blagodarnosti, no pazite dobro, da nebi postali neblagodarni.

Predje neg ſto odaberete, dobro ispitajte razum; jerbo on samo moxe prepraviti dobra sljedstva: on gospodstvuje nad sluçajima, hrani nastojache i predvidja buduche.

Umjerite vaſ vkus, vaſe xelje i potrebe; koi neumjerenost izbjegava, taj mnogo bolje uxiva; tomu su poxeljenja çista i po naravi prosta.

Istina hrabrost odstoji ravnomjerno koliko od ustraſimosti, toliko i od podle prodeizljivosti.

Preterpite ladnokervno nuxdne pogibeli. — Budite spokojni u nesrechi, znajuchi nju predupredití i nadvladati.

Kad merzite na opaçine, bjexite i od opakih ljudih — koi na ovo pravilo ne pazi, taj ponixava svoje dostojnstvo i sam se sobstvene otriçe çesti. — Lax je ockvernuta, zaſto se od ove mnoga bezakonja poroditi mogu. — Licemjernost (*ipocrisia*) jest vesma Bogu merska; jerbo ona pod vidom dobrodjeteli veliko zlo tvori. — Gnjev je sramotan kad ga çovek silno ne obuzda; i postaje velikim prestuplenjem, ako za osvetom texi. Srebroljubac, (*avaro*) tverdica, i nemirni neuxivaju niçije ljubovi; oni bez da ji ko oplakuje umiru; jerbo za nji suzah ni u koga nema. — Zavist (*invidia*) hotechi pomraçiti tudju slavu, privlaçi na se bezçestje.

Çoveçe! budi dobar sin, dobar mux, dobar gospodar, dobar prijatelj, dobar gradjanin a sverhu svega, dobar çovek. — Çestvuj tvoje stanje (*condizione*). Ako budeſ pokoran, poſten, i priznateljan tvojim starjeſinama, i tvoji che mladji sprama tebe biti. —

Çim cheſ drugim tvoju mater nagraditi, ako ne s ljubavi i velikom priverxenosti? Sonçastje (*comunità*) u bjedama, povjerenju i veselju, nuxdno je medju supruzima za njihovu srechu. Ispunjavajte duxnosti i sljedujte dobrodjeteli — Nemojte pokazivati u vladi nikakove sile, niti pak oholosti ili jarosti, nego budite u svemu milovoljni i vaſe rjeçi neka prate dobra djela. — Opak sluga çini sebe podlim robom; a naprotiv poſten sluga moxe se uporediti s' gospodarom — branite prijateljstvo: ono je na najsladjim otnoſenjama osnovano, jerbo pita radostju svakoga, koi ga xeli nabaviti, a srechan je dosta, ko ga uxiva. — Prijateljstvo jest jedna duſa u dva tjela razdjeljena. Kao dobri gradjani morate sve vaſe sile na korist otaçbine obratiti; morate se pokoravati zakonima, i brigu o vaſoj sobratji nositi. Ko prestupi svoje duxnosti, gubi odmah i prava — kao ljudi morate ljubiti i bojati se Boga, milovati vam podobnog; pritechi u pomoch nesretnom, poçitovati uboſtvo, çestovati sjedinu; otlikovati dobroumne, saxalovati krivog sobrata, a ne bezçestiti ga. A zanajviſe pak duxni ste umnoxavati i razprostirati vaſe vjeſtine,

S. tal. preveo
Simeon Dobrijevich.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 51. NA 19 PROSINCA

V. GODINA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godiʃnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad poʃte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na çetiri jednaka roka u knjixarnici izdavateljah, ili na c. k. poʃtam i kod njihovih poruçnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troʃka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Pismo g. Auti Kuzmanichu Ured. Zore Dalmatinske.

Ljubezni prijatelju!

U Kromjerixu 1 *Prosinca 1848.*

Kervavi dogadjaj 6 listopada u Beçu, i njegove joʃ xalostnie posljedice poznate su ti iz novinah. Bilo bi nadugo opisati ovdi pakleno namiʃljenje onih kervolokah, koi s oçitim pohotjenjem za ljudskom kervlju, uloxiʃe ruke u taj strahoviti posao, ter divni grad Beç upropastiʃe, i mnoxtvo njegovih prebivaocah pretvoriʃe u gole prosjake. Dosta ti je znati, da precherana demokratiçka strana prela je smiouo od poodavna paklenu osnovu, koja je smirala na razorenje Carevine, na pogubu naroda, njegove dobrochudnosti i njegova dobrostanja. Smionstvo njezino rastlo je vechma i vechma, i svaki dan s to vechom nesramnostiju; çemu je slabo, praznochom svoje politike poznato Vladanje najprie *Pillersdorfa* a zatim *Doblhoffa* dosta pomoglo. Nadjoʃe se najposlije inostranski podkopaçi, snabdjeveni novcem do volje, koi prahom nasutomu podkopu 6 Listopada oganj dadoʃe. Eto ti, prijane! vraxie potke *Karla Alberta*, one nepredobitne « *Talijanske sablje* » i *Koʃuta*, madjarskoga *Robespierra*. Nemoguchi odoljeti Austrijanskoj snagi, dogovoriʃe se oba prenieti pozoriʃte rata u sami Beç, doçim bi Karlo zabavio Raderkog a Koʃut vitexkog Jellaçicha. Nego se oboica u raçunu jako prevariʃe. Da su paka ovi suveznic Beçke « *Ultrademocracie*, pored razorenja Carevine, radili i o uniʃtenju i onako nevoljom stegnutoga odasvuda slavjanstva, to je oçita i vech dokazata istina *) Medju ovakim okolnostim ja sam Beç morao ostaviti. Iesam li dobro uradio, presuditche najbolje oni moji zemljaci, koi dobro znadu da buduchnost naʃa jest kod Austrie, od uzderxanja koje visi srecha naʃe uboge Dalmacie. Pomisli ʃto bi bilo od nje, ʃto li od mile naʃe narodnosti, da po nesrechi nadvladaʃe u Beçu « *Alberto et Cossuth.* » Pobro! neka Talianci sanjaju ʃto im drago, dzaba im, ele mi, koi smo duʃom i tjelom koreni slavjani, poznavajuchi dobro pravu korist puka naʃega, hochemo svakako çverstu zavezu s ustavnom Austriom, ako ne iz drugoga uzroka, a ono bar porad junaçke Bosne, i posestrime joj Ercegovine. sapienti pauca. A ʃto se dotiçe slobode, rad koje « ultrademokrati » podigoʃe od skora toliku graju i viku, ja se, uperkos sadanjoj vojniçkoj vladi u Beçu, za nju niʃta ne bojim. Vreme je ono minulo, kada su ljudi u policajnoj derxavi zadovoljno xivili, kada « Dita Met-

(* *Bilo je Koʃutovih emisarah i u Dalmacii, i to rodjenih Dalmatinah. Cern im obraz! Jedan od ovih pozvao je pismeno Dalmatinske poslanike u Beçu, da nastoje za sjedinjenje Dalmacie s Ugarskom!* Idje Vidov dan, vidichemo ko je vjera, koli nevjera. Perditio tua ex te, o Israel.

ternich et Sedlitzky» u savezi s Jezuitizmom sapinjaſe u okove duh narodah, — kada pogerdne uvode s dostojanstvim i kruhom nadarene bivahu; i kad je mnoga poſtena duſa za nerazborito koju rjeç tamnicom platjala. Proſlo je, Bogu hvala, takovo vreme, niti chese lahko povratiti. Što svak dobromislechi saçuvat xeli, to je *ustavna sloboda*, koja pravice naroda i prestolja jednako brani i çuva. Poruci su nam: Carska rjeç (Povelje od 14 i 19 Listopada), «*program*» novog Ministerstva od 27 Studenoga, i snaxna volja nebrojene vechine Austrijanskih narodah.

U slavjanskih derxavah Cesarevine sve je oxivilo, duh slobode razvija se pokraj narodnosti, svuda domorodac gleda ljepo napredovanje. Samo Dalmacia naſa, ova çista slovinska zemlja, joſ duboki sanak boravi. Hochemo li u ovomu neslavnomu pokoju, koj narodnosti naſoj pogibelju prieti, i nadalje ostati? Ja mnim da bi ovo bila za nas velika sramota i grjehota. Dakle na noge! Naſa sveta i poglavita sverha neka bude od sada prosvjetljenje dalmatinskoga puka. Naſ texak nije viſe onaj, ſto bjaſe prie 16 Oxujka 1848. Blagosloveni ustav pretvorio je i njega u slobodnoga gradjana, i za njega ogranu jarko sunce slobode. Da li, za da moxe kao slobodan çovjek sluxiti se razborito slobodom, treba da znade çitati i pisati, valja da bude poneſto izobraxen. — Narodnost naſa slavjanska nek nam bude drago poduzetje. Dalmacia je zemlja slavjanska, radi çesa i jezik narodni mora u njoj zadobiti svoje dostojanstvo, koje mu pristoji po pravici. On mora pervi biti u uçionici, i u sudovih, koi s narodom svakdano obche. Ja sam, prijatelju moj! u tomu obziru uçinio Ministerstvu različita predloxenja, od kojih poglavita jesu ova: da se uzdignu puçke uçionice izkljuçivo u narodnomu duhu i jeziku o troxku derxave; da pri svakomu Gimnazių bude stolica illirskoga jezika i knjixevnosti; da se ſto skorie ustroji uçionica za nauçenje puçkih uçiteljah, ſtono Njemci zovu Preparandencurs; da se uredi u Zadru uçioniçko vjeche (Schulrath) çieg duxnost bitiche starat se za prenesenje u naſ jezik ſkolskih knjigah, i çinit Vladanju predloxenja verhu narodnoga izobraxenja; da se u Zadru uredjivaju « Novine dalmatinske » na troſak derxavni; da se napokon zapisnici (protokoli) od izpitanja svjedokah I obtuxenih vode od sada u puçkomu jeziku, i t. d. Od pravednosti sadanjega slobodnoumnoga Ministerstva moxemo stanovito nadatise, da chedu ove xelje naroda do malo vremena bit usliſane Za sada pitao sam samo ovo, a drugom prigodom ako Bog da viſe chu, jer su nam prie svega najpotrebnie narodne uçionice, s kojih lahko chemo s vremenom prechi na veche, — Ali prijatelju! Vlada nije pak u stanju zadovoljit svakoj naſoj potrebi. Valja da ju i mi s naſe strane poduppremo. Iz toga uzroka mislio sam od poodavna kako bi se i kod nas utverdilo jedno druxtvo, koje bi za puk i narodnost naſu blagoserduo radilo i nastojalo. Kada druge slavjanske derxave, paçe joſ i pojedni gradovi (Terst, Gorica, Ljubljana i t. d.) imadu ovaka druxtva, zaſto da tolika posta Dalmacia bude bez njega? Ovako sam ti ja od onomadne sebi govorio, ter nimalo neoklevajuchi latim se pera i napiſem proſnju na bratju Slavjane (koju ti ovdi prilaxem), pozivajuch ih, da nam novcem priteku u pomoch. Njeka bratja u Beçu pristaſe odmah dragovoljno i sabraſe do danas preko 300 for. u srebru, doçim bratja Çesi, ponudjeni od rodoljubne *Lipe* skupljaju marljivo prineske. Eto ti brate! osnove davno *xudjenoj Matici Dalmatinskoj*. Sada nastoj, da ſto sam ja zaçeo u Beçu, ti tamo srechno doverſiſ. Prie svega izkupite se njekoliko vas domorodacah ter odma sloxite «zakone» druxtva, ma bili za vreme, jer moxemo ih lahko preçinit u pervoj sjednici. Za ovu sverhu ſaljem ti « *Postave slovenskiga druxtva v Ljubljani* » a moxete se koristovati i od onih Matice Zagrebaçke. Kada ustrojite odbor, koi che medjuto posle matice opravljati, neka isti navjesti proglasom Dalmatinim i ostaloj brachi slavjanskoj da je matica stupila u xivot. Pozovte najskoli svetjenstvo i mladex, na kojoj opoçiva sva nada, sva buduchnost naſa. Rado che svak pristati u kolo naſe. — A meni nepropuſti objavit u svoje vreme, za da mogu skupljene novce, kano osnovu buduche glavnice, poslati blagajniku druxtva. Radimo sloxno bratjo! a Bog blagoslovitche trude naſe! — Ovaj ças primih dostovjernu vjest, da je Ban Jellaçich postao upraviteljem Dalmacie i Rjeke. Slava mu!

B. Petranovich.

MOLBA!

Xalost i tuga obuzimlju serdce pravoga domorodca kada suhim ili morem prolazechi kroz negda glasovitu derxavu Dalmatinsku, ovu otaçbinu diçnoga junaſtva i jugoslavjanskoga pjesniçtva, gleda po gradovih i varoſih, a od skora gdigdi i po selih, gdjeno se kletni tudjinstva duh, razatkavſi nadaleko svoje xile to vechma po vitexkoj zemlji ſiri, ter narodnomu naſemu xivotu s velikom pogibelju grozi. Što nemarnost nje izobraxenih sinovah, ſto paka Slavjanstvu uvjek i malne svuda neprijateljske okolnosti, poniziſe «element» narodni u Dalmacii tako duboko, da jezik i duh prekomorskog naroda vech gospodnje ne samo u uçionicah i u sudovih, da li i u javnomu, a na mnogih mjestih i u domachemu xivotu. Odtuda ona u najnoviemu narodnostih gibanju, mal ne obchena nemarnost Dalmatinah prema Slavjanstvu, odtuda i ono neoduſevljenje, paçe protivſtina za sjedinjenjem s milom naſom posestrimom Hervatskom. A, do duſe, gdi bi moj dobri no ubogi i duhovno zanemareni Dalmatini cerpili to oduſevljenje? Kada u cjeloj derxavi nema i dan danaſnji jedne slavjanske uçionice, jednoga knjixevnoga druxtva, koje bi sveti domoljubja i slavjanskog bratimstva oganj pirilo, i za izobraxenje naroda staralo se. Bilo je vjernih sinovah, bilo je narodnih upravo ljudih koji su ovo stanje svojih sunarodnikah texko osjechali, i o sredstvah svojski mislili, kako bi se tolikomu zlu moglo doskoçit. Al sve texnje, sva upinjanja njihova moradoſe se najposlje razbit o kruta serdca tudje «*intelligencie*».

Poçem je doljepodpisatoga dobra zar srecha, i povjerenje naroda dovelo medju bratju Slavjane, bjaſe mu perva misao postarat se, nebili kako pomochu jednokervne slavjanske bratje podigao u otaçbini svojoj jedno kakvo takvo druxtvo, koje bi pored izobrazenja prostoga puka, i o tomu blagoserdno nastojalo, da narodnost slavjansku nesamo od grozeche joj pogibelji saçuva i spase, da li i izgubljeni po kletoj sudbini proſloga vremena u zemlji prostor i upliv opet zadobie, ter na temelju podpune jednakosti uskori i toli koristno za obe strane sjedinjenje sa susjednom Hervatskom.

U dogovoru dakle s njekoliko svojih prijateljah odluçio je ustanovit u Dalmacii, na temelju jedne glavnice, druxtvo pod imenom « Matica Dalmatinska » *) kako bi za xivot i narodnost slavjansku u Jadranskom primorju blagodetno djelovati mogla. Druxtva ovoga tim je spasonosnia sverha, ſto che pored podupiranja knjixevnosti radit i za izobraxenje prostoga puka u duhu sadanje slobode i europeanskog bratimstva.

No kako za ovo poduzetje jest novçana pomoch potrebita, a ovoj se pomochi dalmatinski domorodci od ubogih svojih slavjanskih zemljakah nadat nemogu, to se nixepodpisani poslanik narodni za dostixenje reçene domorodne sverhe obracha k brachi slavjanskoj s punom i sladkom nadom, da che se bjedno duſevno stanje dalmatinske slavjanſtine xivo taknuti dobrostivih njihovih serdcah, ter che du s novçanih prinescih u pomoch priteci. Druxtvo che ſto skorie stupit u xivot u jednomu gradu Dalmacie, o çemu se je doljepodpisani, koj za istinito uloxenje reçenih prinesakah, kao i za osiguranje glavnice svojim karahterom jemçi, s prijateljih svojih vech dogovorio. Imena verlih dobroçinacah ostatiche u vjeçitoj i harnoj uspomeni kod dalmatinskoga puka, i bitiche ujedno s naznaçenjem ſto je koj darovao, svjetu obznanjena.

U Beçu 17 studenoga 1846.

Dr. B. Petranovich.

*) bolje: Slavjansko-Dalmatinska Lipa. *A. K.*

SELJACI OKOLISJA ZADARSKOGA

Ivo, Bare, Vidah, Simiśa, Pop.

Ivo. Dobro jutro Pope.

Pop. Bog dobro dao ljudi.

Ivo. Çujeli se ſto, pope, od naſih poslanikah?

Pop. A çuje se da vech nisu u Beçu, da su bili pozvati u Kremsier.

Ivo. Hocheli Bogo moj doniti kakve dobre glase za jadnoga texaka?

Bare. Hoche! . . . Ah jok borami! nami je seljacima kao i loncu: ako od zida zlo, ako k' zidu i gore.

Ivo. A bog! te i nami se jedan dan svane. Eto Simiſa kaxe da se je u njihovom selu proglasilo,

da che nas Cesar odkupiti od gospode, da chemo u naprid biti slobodni, da nechemo vech proklinjati svoj trud.

Bare. Ah! nechemo, Ivo, mi toga upaziti, jer moj gospodar veli, da to nije tako; a naſ pop che ſtokodice znati. Što se çuje, pope?

Pop. Eto. Viche je odredilo a Cesar je potverdio, da ima biti dignut *Vez od podloxnosti (nesso di suditela)* i da ima biti ukinut danjak, koga su imali davati posidnici zemaljski, kako podloxni gospodinstvu temelja *(dipendenti da dominio fondale.)*

Ivo. Pa ſto bismo mi dakle? Ja nebi dao dohodka. Mi chemo platiti dobrovoljno da bi baſ i propatili.

Pop. Ne ljudi; ne tako. Dajte radi vaſega mira, ele ako nedadeſ, imati cheſ pravdu s' gospodinom, tratnje, dangube, nemir, a nedaj boxe i smutnje, pak pedipse.

Ivo. Raſta pravde, raſta smutnje, pope; mi chemo platiti.

Pop. Ali vele, da kod nas nema *Veza od podloxnosti;* da zato triba vavik davati.

Ivo. Vavik! Vavik! pope! Sve se bojim, a prosti da si i ti za gospodu. Mi chemo dati a tuxichemo se. Ako naſi poslanici nebudu prikazali kako su stvari po naſim selima, mi chemo se sami, dabi prosechi, potegnuti prid noge naſega milostivoga Cesara. Oni prite, da sada po Ustavu biti chemo veche soxnji. Ako progovorimo, da che nam poslati Penice (bojne brodove) i topove, te da che nam sela razoriti. Na taj naçin hochemo li se mi Ustavu veseliti, kad nam nedadu ni kazati naſe pravice?

Bare. Ah moj Ivo brate: Trudno je volu na ostan kopitati. Necheſ se ti nikada lacmaninu otresti. Daj ſto je Kraljevo Kralju, ſto je Boxje Bogu, a gospodinu ſto je gospodinovo.

Ivo. Ajde bleko. Bogu hvala, çast i dika, a nemoj ti Kralja s' gospodinom miſati. Ako dajem Kralju desetinu; desetinu Cerkva zapovida. Ako dajem Kralju, Bog mi zapovida; a nisam çuo da zapovida dati gospodinu. A pak, ko ti pomaxe u gladno vrime? Nebismoli onomlani bili svi pomerli od glada, da nije milostivi Cesar tolike hiljade potratio, i nikoliki drugi ſ' Njime, koji nam nisu niſta duxni. A ſto ti je dao gospodin?

Bare. Ja xelim sve ſto xele moji seljani. Ja sam dvornik, i ako bude ſto vele, uzetichu xenu i dicu, pa udri radi; bitiche posli draxje mojoj dici, ali se bojim, da toga nebude kad nema kod *nas veza od plodloxnosti,* kao ſto veli naſ pop.

Ivan. Ja neznam imali nemali; samo znam, da nepravedno dajem. Evala Cesaru, ele se toliko za nas brine; evala njegovoj vojski, ele brani vlastitosti Pristolja i podloxnikah; evala sudima ele nam pravdu çine; i tergovcu i brodaru i zanatxii, dostojno je da uz nas xivu, ele za nas rade. A ſto radi gospodin? Ja kerçim, ja orem, ja kopam, primam vrime, studen, mechavu, gladan se na kljuku zaviſam, a nije viditi nikoga ni pomochi od nikle. Kad dojde çesa vrime, uberi kitu da zavreſ duſu; odkini çeſulju grozdja, da zabaviſ dite; upazi te dvornik, etoti galame, tamnice, i druge tuge

Pop. Ja znam ljudi, da je tuxno xivljenje texaçko, a navlastito ovud kod mora, gdi sverhu kraljeve desete moraſ dati gospodinu çetvertu oli petu. Ali ſto je korist, ako su gospoda kupila u vaſih didah, pradidah, tad nije pravedno da nedaſ pokle si se prodao.

(sliditche)

T.

UZDAJ!

Bosno! najlipſa Slovinska kito!
 Da naſa budeſ kako s' i bila,
 Hocheli igda zapantit iko
 Hocheli moja doçekat vila?!. —
Kakono berſtan okolo jele,
 S tobom se sdruxit bracha mi xele! —
 Oçi oberni, pruxi jim ruke.
 Pristat che odma odavne muke! —
Bog nas u druſtvu pervomu hoche!
 Odluci boxjoj oprit se hoche? —
 Nebo i zemlja u prah che ichi,
 Riçica neche niegova prichi!!! —

M. Ivichevich.

Anto Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 52. GODINA V.

NA 25 PROSINCA 1848.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godi/nja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2; 40 zarad po/te. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. po/tam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svexnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga tro/ka.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

POZIV.

I DALMATINCI SU SLAVJANI. Koi bi Dalmatinac mogao, da se ne zastidi, i koi tugjin, da sam sebi ne slaže, istinu ovu odreći?

Vrime je već dakle, da se i Dalmatinci počnu dičiti tom narodnošću svojom, i da svi jedinodušno misleći potrude se braniti jo i podupirati.

Neki rodoljubi, ovde u mistu stanujući, uvireni budući o ovim načelima, i taknuti u duši svojoj ljubavi narodnom i otačestvenom, naumili su zavesti u Dalmacii društvo Slavjansko pod imenom:

DRUŠTVO SLAVJANSKE LIPE U DALMACII.

Društvo ovo imajući za poglavitu cilj, sve više i više učverstiti ljubav prama Ustavnome Caru našem i prama Ustavu, kao i to, da se brižljivo čuvaju pravice oboih pociloj Cesarovini; namira je istog društva slideća:

1. Da se ukripi i razgrana medju nama duh Slavjanski, t. j. čuvstvo narodno, i to dilom, pomoću usaveršenja prekrasnog našeg Slavjanskog jezika, navlastito preko javnog obučavanja.

2. Da se pazi i radi o napridku poljodilstva, zanatah, naukah i tergovine naše u Dalmacii, uzimajući u obzir narodnost i svezu Slavjansku.

3. Na konac, da živi mila naša Dalmacja obćena sviju nas otačbina u bratskoj i neprekidnoj svezi sa svima ostalima njezinima Slavjanskim sestrama, i u serčanom prijateljstvu sa svakom drugom narodnosti, osobito Austrijanske Cesarovine; i to uprav za njezino uzderžanje, sriću i cilokupnost, i za opriti se svim protivnim i unutarnjim i izvanjskim navalama.

Pomenuto društvo, o kom je rič, sastavljeno ima biti samo iz Slavjanah, i to:

a) Iz rodjenih uprav Dalmatinacah, i onih koji su primljeni u broj gradjanah, t. j. koji su namislili sa svim ostati u Dalmacii, ne gledajući na razliku čina ni jednih, ni drugih.

b) Iz sviju onih, koji spadaju u veliku porodicu Slavjansku, bili oni u Dalmacii, ili ma van kojeg Carstva ili deržave.

S ovim pozivaju se dakle na podpisivanje lista ovoga svi oni, koji priteći žele sa gorirečenim rodoljubima na utemeljenje imenovatog društva.

Kad sakupljen bude dovoljni broj podpisah, sva podpisana lica biti che pozvana na misto njima objavljeno za moći utemeljiti društvo i sastaviti poziv i uslovja predbrojenja, koja che se sakupiti za temeljno zavedenje društva istog.

U Zadru 14 Prosinca 1848.

HERVATSKA I TALJANSKA STRANA U DALMACII

(*Produxenje — v. br. 30*).

Ja sam bio naumio ove godine daleko pri gnati ovu gonjaçinu hervato-taljansku, mozgajuchi onda, da chu i u naprid ispunjavati chele po ovom Listu; ali mi se za tim nişto nezgodno pridesilo, a i pojavili su se vridni pomochnici, koji su mi trud polaganali; a sad evo me opet na jednoj o-plazi, da kako tako ili zaderljam, ili zaverşim ovo moje govorenje, pak, ako Bog da zdravlje, i ugo-djaj dobar, druge godine dalje da ga dorenem, jer odnosi se na tverde poslove nas razbijajuche.

Ja xelim jednu jedinu narodnost u ovoj zem-lji, po kojoj razişle su se ljudske pameti na sve strane; xelim, da ta narodnost bude slavjanska, kao şto nam se i pristoji; zato xelim, da se pro-sta naşa mladex, osobito seoska, nametne na skroz hervatsku knjigu bez içije druge primise; da u taj posal imaju perst metnuti pravi slavjani jezi-ku naşemu vişti, a ne derljaçi; da naş jezik po-stane jezik vladajuchi.

Bog i duşa, tò su sve prirodne xelje, jer ka-ko Francuz, Englez, Nimac, i t. d. diçe se svojom vlastitom vladom, i slobodom, tako je pravo i po-şteno, da i ova virna i junaçka hervatska porodi-ca, i svi ostali slavjanski cesarovci, svoja pràva u-xivaju, a pod rukom çestitoga Cesara.

Znam, da kad bi joş trista knjigah popisao, nebi nişta privridio bez sloxnoga obchinskoga pri-stajanja i naticanja. To je sila, s kojom mogu se uzbijati i pobijati sve navale i protivştine smeta-juche slavjansku slogu, i napridak.

Sama narodna volja moxe ispraviti ono şto nam se nacrilo; popraviti ono, şto nam je pore-mecheno; prisvojiti ono, şto nam je oteto; oxivi-ti ono, şto je mertvilom obuzeto; raskerçiti ono, şto nam je zaledinçeno i kerşovito.

Imadosmo jedan stan kod Omişa, iz kojega izidjoşe vridni hervatski xupnici; a sad je bata-ljen. Imadosmo drugi takovi u Zadru, a sad je na latinski izvernut. Sveti Otac Papa dopusti, da naşi sveştenici Boga slave slovinskim jezikom; ali se latiniji blagoglasnije çinilo: *Domine non sum dignus*, od *Gospodine nijesam dostojan*. A Pavao Miosich slavni biskup Splitski zaludu je radio i muçio se, da se cerkovni nauk, i boxja sluxba po starinski izverşuje, i po besidama blaxenoga Pavla Apostola Rimljanima: « *Pokloniti che se svako koline, i svaki jezik slaviti che Boga.* »

Za vladanja mletaçkoga neimadosmo ni jedne narodne uçionice; a sad imamo do trideset, i vi-şe; ali kakvih? — onakih, da nam se gerdi i je-zik i obiçaj. — Za Mleçanah naşi su Serdari, i uredni vojnici obuçeni bili u hervatske aljine; za-povid im je izlazila po hervatski i iz hervatskih ustah, a sadanji su Serdari rastrixeni, a naşa narodna straxa lacmanski obuçena sluşa zapovid taljansku, nimaçku, a bogme i francusku, neka se po svitu pripovida, da u Dalmaciji neima nikakve narodnosti niti sloge, i dabi naşi prikomorski doşlja-ci govorili nimaçki, bila bi Dalmacija nimaçka; da bi govorili şpanjolski, bila bi ona şpanjolska, i td. — a naş narod vridio bi kolik' ajvan.

Ovo Dalmatinsko berkanje, drexdanje, dubljenje uz sadaşnje europejsko valjanje, biva jedna zarepina od xalostne Dalmatinske povistnice, koja nas uçi, da u nas nikad nikakva stanovita kripost nije se razdomovila. Dvadeset, i vişe plemenah do sad se ovuda prominilo, poberkalo, i potisnulo. Napadoşe Pelazgjanci, za njima Etolezi pod Diomedom; za Etolezima Liburnezi, pak Japidezi, Celti, Gali, Siciljanci, Rimljani, Goti, Gerci za Jostinjana Ce-sara istoçnoga, Avari (koi razorişe grad Solin), Her-vati (naşi stari, koji razbişe Avare, Dalmaciju o-svojişe), pak su ji doşli guliti Francuzi pod Cesa-rom Karlom velikim, pak opet Gerci, pak Mleça-ni, Saracinci iz Afrike, Madjari, opet Mleçani; opet Madjari pak Tatari, opet Mleçani, opet Madjari koji najposlie prodadoşe nas Mleçanima; a kad ovi propadoşe, stigoşe Nimci, pak Francuzi, pak opet Nimci, pak . . . . . hoche li *Karlo Alberto* sa svojom kerljastom sabljom turinşchijom; ili *Ko-şut* s vişalima; ili *Manin* s praznom kesom; ili druga kakva nesricha?

Zaista ima u nas ljudih blagomislechih, ali ima i priko izma şupljih tikavah s naşe strane, a dosta vitrenjakah s taljanske, koji nas i sebe zlo-stanuju sve na gore zlostanjenje, i koji che tad kad sami sebi nos podbijati. Nechu rechi da to iz zlobe dolazi, nego iz neznanja i slipoche; jer takovi ljudi neznaju ni gdi pribivaju, kamoli da

znadu razbistrávati, i pogadjati ſto che se joſ ovoj derxavi isperiti. (Oni baſ neznaju ni ſta je Dalmacija.

Dubrovniçani, i Bokezi vele, da oni nisu Dalmatinci, i pravo to vele, zaſto i prie Mleçanah, i za njih, i poslie njih, Dubrovaçka i Kotorska krajina nisu Dalmaciji pripadale, nego su bile pod drugim imenom svitu poznate. Sav prostor od Imotskoga, od Biokove chak do Raba, narod naſ zove od starine *hervatskom rukom gornjom i donjom*, a ne Dalmacijom; i to nam potverdjuju svi povistnici naſi, i hervatsko pleme koje od dvanaest vikovah ovuda stanuje kao na svojoj baſtini i steçevini. Kud se dakle ta taljanska Dalmacija zadila? Ta i sami slavni povistnik Ivan Kraljanovich piſe: da Hervati (t j. naſi starenici) pokrivſi ovu zemlju, razdiliſe je na nikoliko xupanijah, i prozvaſe je Hervatskom; i da od Rimske Dalmacije neosta nego grad Zadar, Trogir, Split (brez okoline), i joſte dva tri mista na zapadnjim otokama A kad se sad uzme, da su se pak naſi Hervati nastanili i u tim gradovima, i da osim Zadra, viſe u njima ima njizih nego taljaſah, Gerkah, Çivutah, i t. d. valja priznati, da taljansko pero, i izobraxenje, i politiçka namira uzderxala je ovoj derxavi latinsko ime. I Serbija se prije zvala *Misija*, i Ugarska se prije zvala *Panonija*; i Bosna, i Lika, i Kerbava, i Senjsko primorie, i t. d. zvalo se u staro vrime Dalmacija, pa zar sad kriva im je pridivka?

Ajde neka bude to kakomudrago, ali protivnici ſta che rechi, kad im se iſovo prikriçi: Dubrovniçani i Bokezi serdaçno za Slavjanstvom texe; sva naſa bracha istoçnoga viroispovidanja jedva çekaju slavjansku slogu; Boſnjaci i Ercegovci, i Bugari, i Arnauti, naſa ſuxnja bracha, u nju uzdajuse; najpametniji Zadrani misle, da Dalmacija nemoxe uxivati ustava i slobode slavjanstva odriçuchi se; krajina Obrovaçka zbog susidstva i tergovine derxi se s Likom, kao Kninska, Verliçka, Sinjska, Imotska i Neretvanska krajina, s Bosnom i s Ercegovinom; — u Sibeniku i u Splitu pokleknuche ono nikoliko poletarah i muharah; — kuda bismo dakle nego pod krilo majke Slave? — Lax, privara, nerazborita merxnja, sebiçna korist, mogu li nam joſ smetati osnovanje naſe slobode na zakonitoj i prirodnoj naſoj narodnosti Slavjanskoj?

A. Kuzmanich.

SELJACI OKOLISJA ZADARSKOGA

Ivo, Bare, Vidak, Simisa, Pop.

(Produxenje v. br. 51, str. 2)

Ivo. Evalati pope. Ako su se prodali naſi starii, gospoda che imati pisma. Neka ih nose na sridu. Ali ne ona pisma od uçera, po kojima jedan gospodin drugomu prodaje; nego pisma od pervoga podloxenja texaçkoga.

Bare. Ah moj brate, a oni che rechi da ti doneseſ tvoja pisma.

Vidak. Oh kukavice kukava! A nije moje pismo najpervi list u Korabljici. Pojdi govori mi, i u kervavomu potu radi zemlju. Da kako njima govori? Vendar: Pojdi sidi i ſetaj, a neka te drugi hrani. A pak toga nema, i ja sam ſtogodiee proſtio ovako kada se neradi.

Ivo. A pak ako su i kupili, bitiche nikolike zemlje kupili, da nisu temelji naſih kuchah, za koje sverhu kucharine kraljeve dajemo pernastu, divja, derva, zarebernjake, perſute i ostala. Neche biti kupili paſe opchinske i gajove, koje ako uzradimo, hochedu dohodak; a zaſto plachamo dakle Kralju travarinu. Odkle su vas svit oni kupili? Ako im je pak to dato od kakvoga staroga Vladanja, meni se çini, dabi to moglo biti jedan ostatak veza podloxnosti. — Nami je bolje zapuſtati baſtine na paſe, pak se o xivini baviti. Jeda igdi berda oli zemlje koje nisu gospodske, da kerçimo. Jeli bogo moj vavik bilo ovako?

Vidak. Znam ja kad u nikim selima nije bilo podloxnosti, nego gdi bi ostalo bez muſkoga kolina, sudci od mira uzeli bi koi svoje, i uzimali danjak koi bi htili. Puno selah su, kako sam od mojih stariih çuo, podloxili i Knezi (*Conti*), koji su vladali u stara vrimena s' ovom nesrichnom derxavom. A bilo je i nikih od moguchiih texakah, koji bi uz baſtinu zapaseli i goru, a pak koji bi hotio u onomo okoliſju raditi, podlagao bi se u ona slipa vrimena. I tako bi oni postali gospoda. Kako su pak postale ove fratarçine, ja neznam; znam da se je u jedno vrime davalo ſto ti je dobra volja stigla. Nikoliki su namastiri bataljeni, a neznam kako se sad daje i to pod silu.

Ivo. Što su sudci od mira, i knezi potezali, bilo je pravedno more biti dokle su sud çinili; ali sada naſ Cesar placha sude. A bitiche i Fratri i Cerkovnjaci ſtogod radili za nas u ona vrimena. Ako cerkovnjaci rade i danas, zato jih Cesar placha; a fratrima chemo dati za boguljubstvo; dali nije pristojno da ni jedni ni drugi budu gospoda zemaljska. A ko je ſto prihinio u slipa vrimena, nek pisma nosi.

Šimiſa. Za pravo rechi tisno je nami texnjacima s' gospodom. Kada je na guvnu, dili i zobore, a ti se staraj sime platiti ſto si joſ duxan s' ono malo ſto ti ostane. Kada je na terganju, gleda koji su misi vechi i opoljivii, zapeçati, te ſ' njima u gospodsku konobu. Na masline dovede krivoduſna çovika: dok poberſ pojideſ ono kruha. popijeſ ono vina; kad na maticu gospodinovu, tot njemu gdi polovicu, gdi malo manje. Sada kako iskukati zimu s' potribnom diçicom; kako smiriti Cesara. Usici tovar dervah, etoti gospodina, zabuci: to je moje, kolik da je on goru stvorio oli usadio. Ah texni texaçe, gdi nije nitkoga da za te zagovori.

Ivo. Jao nami, ako se Cesar nesmiluje i nepogleda na nas kako je i na texake gorajih derxavah pogledao. Naſa gospoda nose klobuke i çizme, a mi ulipanu kapu i isteraane opanke, pak se svak na nas beçi. Prcke. Prcke Prcke, a mi talianski neumimo, tot smo mi lupexi, tot smo mi kervolie, tot nami pravice nema; bre çoviçe, ima i kod texakah poſtenih ljudih. — Kako je to da se negovori: Donesi gospodine tvoje pravice neka se vidi jesuli ti ovi zakonitim naçinom podloxeni, a da! Jeli to sjednaçenje svih verstah narodah koje se toliko pripovida u Ustavu.

Pop. Ah moji ljudi, to che pravde razviditi, a vi prikaxite vaſe pravice, a pak ako i nebudete oslubodjeni, bitichete oblakſani. Eto je veeb jedanaesta, torani su priſli, ajdemo u tempao, çutichete ſtogod za vaſe utiſenje.

Ivo. Ajdemo otçe, da Bog da, da se nauçimo za niſta suditi svit, a gerliti vavik veruge koje nas vexu.

T.

ZEMLJOTEXANJE.

o Pſenici

(Produxenje v. br. 39)

Kad se pſenica verlo sili na perkoj zemlji, valja je ili kositi (dok je mlada), ili pustiti da je konji, ili goveda pokliſtaju. Ako je klja uvati, a nije prilika da che berzo kiſa udariti da je ispere i isçisti, dobro bilo bi pokositi je. U Taliji, kad se pſenica verlo sili, dodju te je poſiſaju (pri koncu laxka, iliti oxujka, i u poçetku travnja miseca. — Joſte i okopavaju je u oxujku misecu, a poſto je za dva dana sunce to kopanje uparilo, pobranaju ga ternovom branom.

Kad se snoplje graniça, ili u kladnje dije, pazi se da krozanj moxe slobodno aer prolaziti; inaçe bi se sparilo i uxeglo. A na kolima kad se vozi, neka mu je klasje iznutra okrenuto, da nernje tresuchi se na zemlju nepada.

Pſeniçna slama suha i dobro dobranjena, zimi daje se blagu miſana sa senom, i s drugom pichom. U Nimaçkoj daju je blagu sa ripom sasickanom, koje puno goji ovce i krave.

Texak prie neg' vergne serp u xetvu, neka gleda jeli svuda xito podpuno zrilo. Pſenica, koja raste u ladovini pod stabljem i lozjem, ne prispiva onako berzo kao ona na sunçaniku iliti na çelopeku; zato valja je poznije xeti. — Zrilo xito sa nezrilim smiſano pari se i tare; a kad dugo u snopu zastoji, kvari se.

A Kusmanich.

Ante Kuzmanich
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 1.

NA I SIČNJA

GODINA VI.

1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ČESTITANJE

sa iskrenim željama Slavjanah
Njihovom Veličanstvu
Novovjenčanom
Caru i Kralju ustavnom

FRANI JOSIPU I.

od

Jov. Sundečića S.

1.

Srećno došo svim na radost
Care novovjenčani!
Da u *Tebi* barem sladost
Već okuse Slavjani,-
Koji za te kå za predke
Tvoje umrjet radi su:
Sam' vrjednosti njine rjedke,
Da bezplodne im nisu.-

2.

Srećno došo nebom dani!
U stotinu dobrih čas'!!
Tron i žezlo Bog nek *T'* hrani!
Samo k' slavi vodi nas:
Nas, koji smo vjerni *Tebi*,
Kao suncu svijetlost;
Jer *Te* Slavjan izda nebi
Dok je u njem' duh i kost.-

3

Nevijerni Talijani
Dobrog Strica *T'* izdaše,
Ali hrabri Slavijani
Njima roge slukoše;-
Madjar kleti, isti Njemac
O glavi mu radiše,
Al Čeh, Ilir, Serb i Pemac
Muški njeg' odbraniše.-

4.

I *Tebe* će, Otče puka!
(Samo *pravdu* njim tvori)
Branit njina moćna ruka
Od napastih najgori.
U Karibdis i u Scilu,
Slav che za *Te* skočiti:
Sam' *narodnost* njinu milu
Ti im brani i štiti.-

5.

Srećno doše svim na radost
Care novovjenčani!
Da u *Tebi* barem sladost
Već okuse Slavjani:
Medj' kojima naćeš trista
Bel'rofontah, Tezea,
I hrabrijih još zaista
Od Akilla, Persea.-

NAŠA ŽELJA.

Split jedino i najspodobnie misto za sridstvo Deržave Dalmatinske.

Potla razrušenja Delminia, odkud ime Deržavi, glavnoga grada sve Dalmacie, bi prinešeno poglavarstvo pervostolstva vladanja u Solin, otačbinu Cesara Diokleciana, gdi za više vikovah osta obderžano s' çastju prisjajne uprave i hrabrenstva sa zamirom neprijateljske zlobe i nenavidostju tja dok po izdajstvu od usilnikah nebi naskočen i poražen ponositi grad Solin, dika i ures naroda našega!-Odtle izajde, i kao da zenu poput liljana poljskoga, koga srebrena rosica vedroga neba zorom biše natopila i razcvala, pribili grad Split!-Koi leži na ravnoj i prostranoj poljani medju dvi mirne luke, koje more jadransko tiho natapa i sa svojim bilim pinam pere, od slave koga tko nebi ovako pripivao:-

Splitu grade naše krilo slavno,
Zlatno perje slavskoga plemena;
Tvoja slava procvita odavno,
Koja cvati i našeg' vrimena.-
Kano labut na srid' vode hladne
Mirno leži kad od truda padne,-
Tako Splite po srid' Dalmacie
Opočiva,-gdi sva srića splie.

I u istinu ovi ponosni grad od toga vrimena sta za zamiru sve deržave Dalmatinske, kao izmedju najponositiih i uglednih primorskih gradovah, gdi cvatiše svaka srića i raskošje za ljudske potribe najpodobnia i najnaručnia-Ogledalo biaše Split u svojim upravam zakona privisokih vlastih. Tko ikad nebi rekao da će ovi ponositi grad, pazeći na njegov temelj sridstva (centralità) i na sve zgodne potribe njegova poloxaja morem i kopnom, vikovito ostati kao najpoglavitii i pervostolni u deržavi dalmatinskoj?-Ali prigodno i cića mnogih okolovštinah (od çesa meni ovdi nije sada razgovora) to poglavarstvo bi prinešeno u Zadar, plemski grad, gdi eto do današnjega dneva nazivlje se glavno-sridociljni grad svega okružja dalmatinskoga, gdi vladuje jedno poglavarstvo općensko-deržavno. = Ali nebudući ovo misto, uzamši ga pod ogled sadašnjih okolovštinah (sotto ogni aspetto politico-istorico-geografico) najpodobnie i najzgodnie sidalište jednoga vladanja općenskoga za pučke potribe, zato što njegovo sridstvo iliti cilj neodgovara mejašim deržavne okolice, na što osobito ima se paziti, kano malo da ne općeno po svoj Cesarovini i izvan vidi se biti.

Nepriličnost je golema u tomu slučaju što rečeni grad može se reći na samoj obali naše deržave stoji tako odcipljen i osobno postavljen, tako da malo što ili nimalo općini pučkoj na ruku izlazi k'njemu se potegnuti, osobito iz dalečnih pokrajinah. — Mi poznajemo s druge strane da Zadar, radi svoje tisnoće (attesa la sua topografica posizione) mučno i primučno, ili bolje rekši nikad, ostavši u njemu Vladanja sridina, neće viši postati i prostranii grad u napučenju nego što je danas, i tako nikad s'ostalim pervostolnim gradovim isporavit se nemože. — Zato bilo bi potribito, izvan tolikih ostalih potribah (nerazumeći ticati u prisvitlu Zadarsku čast, nit'uvriditi s tim njegove privridne i visokozaslužene pribivaoce) primistiti Zadarsko poglavarstvo i pervostolnost u Split, koji leži, moxe se reći, uprav na sridi okruga dalmatinskoga. Neće mi, deržim, zato nitko zamiriti što prisudi moje mnenje Splitskoj časti. Split je u istinu jedino i najnaručnie misto za pritegnuti k'sebi puk i pučke potribe. Tergovina pak sverhu svega tu bi napridovala i cvala, kako što i vavik, a osobito kad bi Split stigao glavno gradstvo.

Razmislivši pak potribe svedjerne puka dalmatinskoga pristupati k'Zadru radi posalah sudbenih, biva po sve čemerno i trudno s'najposlidnjih mejašah ove deržave morati tamo ići. — Koliki trošci i kakvi puti nezapadnu nevoljnika koi je stegnut za svoju potribu uteći se vladanju!, i ovo se malo razmišlja! . . . A što se najvećma ima razmisliti, to je najveće kod nas zapušteno, da pučkim potribam ima se prividiti i pripomoći. Sverhu ovoga mogao bi dosta i dosta ovdi reći, ali nek ostaje do druge zgode. — Ne tako kad bi Split postao stolni grad. Eto k'Splitu sa svih stranah deržave, mogu reći dugljinom i širinom, jednako pristupa se morem i kopnom, ter svaka su pogodna i na poruči, nit je krivo tamo ni amo. — Ovo se jur odavno želi, i mal'da ne općena je želja. Jeda bi Bog dao da to već stigne svoju sverhu, u ovim prijatnim vrimenim! Nebi krunu nego blagosov i molitvu zadobio iz serdca

cilog' ovoga naroda oni, koji bi toj općenskoj želji pritekao i probuditelj bio....

Čujem s' druge strane da jur do sad koji glasi « Kud će tada naš Zadar..., naše polači ...., naši dobitci ..., zgradje naše, kuće i ostala.» Ali kadbi se samo to imalo žaliti, što je posobno samo jednomu mistu, a pri tomu na potribe općinske cile Dalmacie malo hajati, nebismo bili ljudi od razbora i nadah nut ljubavju općenske otačbine; jer korist općensku koristi svojoj vlastitoj dužni smo i imademo pridstaviti, to nas *Cicerun* uči. — Mi smo dužni paziti napridak i čestitost svega puka u općinu, i ovi napridak jesti i svakoga posobnoga čelja deta napose:

Koja ikad korist nebi pristupila Dalmacii, kad bi Split postao jedno misto sridociljno i pribivanje najstarii vlastih!-to je brez sumnje. S tom prigodom xelit je i prosto tergovanje (porto franco) o čemu, brez sumnje je, nastoje naši poslanici u Beču i častna Općina Splitska. Sama turska i ercegovačka zemlja koju bi korist nama donosila, kad bi još bilo slobodno tamo amo prolaziti,- k' tomu pak pristupili bi puti čudno napridnii i naručnii nego što su sada; savez i družtva pokrajinah nepritergljiva; spoznanstva naše narodnosti sve to veća i izglednia;-temelj svake došaste budućnosti našega uzdignutja i žitka neprocinjene koristi: u malo ričih svaka srića k'nama bi pristupila,-kad bi Split zadobio ime pervostolstva, i tada bi staru svoju sjajnost opet pojavio i slavu svoju proglasio. — Od sveg'ovoga naši dalmatinski Opravnici kod Sabora u Beču nadat se je da neće propustiti u takoj zgodi svoje dogovore činiti; i jednoskupno i pogodno o tomu misliti i nastojati,- za to su bo tamo pošli naše potribe opravljati;-što drugojačie nebi općini, kako su dužni, nego vlastitomu svomu obziru ugodili i svaki k'sebi pritezali, što nebi bilo pohvale dostojno,- i u ovomu dogadjaju nismo dužni slušati one riči « Cicero pro domo sua », nego one druge « pro populo et patria » :oni bo su dalmatinski Poslanici i Opravitelji, pače svega Cesarstva Austrianskoga.

Jedna mi još samo ostaje opaziti, da u Splitu (ako bi tute nastalo pervostolstvo, kako želimo) ne inostranac kako dosad, nego naše ruke i otačbine, pače naše gore što je još slićnie, poglavar općenskoga vladanja mora biti, kako je po ustavnim začetcim pristojno (consono), i razložito može se pitati. I tako, izvan ostalih privridnih naših domorodacah, koji bi mogli na spomenuto poglavarstvo stupiti i biti podobni stignuti taj svitli narok, mogli bismo metnuti prid oči, i sa svim razlogom, jednoga kneza *Kabogu*, *Getalda*, *Mastrovića*, *Šimunića* i druge vridne naše domorodce, pune razborstva i zamašitoga poznanstva i mudrosti u vladanju, koji su već jur zasluxili čast i dostojanstvo Cesarskoga pouzdanja i blagodarja, takojder ime i glas medju pukom na visoko razvili. Reko. Jer kao domorodac i prost u misli želim ono što i Cicerun « pro domo sua » ... A Svitloga bana Jelačića, koga slavstvo, i ja slavljanin, štujemo, komu se je ovo uzvišeno gospodstvo namjnulo (i dostojno), nerazumim odnimiti, nego serdčeno dočekati. ***V.***

MOLBA!

Požđeni i poreni evo Zora Dalmatinska ulazi u šestu svoju godinu, sve švagajući i sve kocajući na Gavanovim vratima. Mogu li nje izdavatelji trošak namiriti; može li nje urednik kapu sebi kupiti; moželi se Slavjanstvo raskrotiti po ovoj zemlji sa šestdeset pridbrojnikah? — Je li pravo da suzi ovaj narodni Dalmatinski glasnik, a da plamca i kiti se taljanština? -- Evo da nisu ovih danah u pomoć pritekli slavni oficiri Leopoldove slavjanske regemente ovde pribivajuće, i još nikoliko Čehah rodoljubivih, bila bi naša Zora u grob sterneknula-

O Slavjani! Ako vam je stalo za ovim slavjanskim primorjem, novca nežalite. Evo samo Zora stoji 45 kraicerah na jednu četvert godine; t. j. 30 kraic. u Zadru, a van Zadra 15 kraic. za poštu.

Svergosmo ovi pravopis 1846 god- jer nemogosmo se na njemu pomoći; a sad opet ga namećemo, deržeći da današnja sloga slavjanska nije prazna rič. A vi učeni Dalmatinci, i Bošnjaci nemojte zamiriti; nije prilika da se mi dan današnji s osobitim verstopisom odlikujemo od većine Slavjanah. — *ć* je uzeto na misto *ch* — *č* misto *ç* — *š* misto *ʃ* — *ž* misto *x*.

A. Kuzmanić.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnic.

BROJ 2. — NA 8 SIČNJA

GODINA VI. — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Gospodo Dalmatinska!

Vi se proglasujete za najizverstitii dio stanovništva Dalmatinskoga. Dobra Vam je. Ali tko više ima, valja da više i troši jerbo bi ga lakomčinom prozvali.

Tko je dobra serca izasiplje žitnice, izprazniva kesu najpria na korist svog brata i rodjaka, pak svakog drugog iskarnjega: a tko je plemenita serca i prosvitljene pameti ugodnu slatkost nahodi u ovakim dobročinstvim, i suviše sidbu dobrote grije zrakim prosvitljenja. Ovaka imadu biti ona Gospoda izobražena koja zahtivaju pervinstvo u prosvitljenju, tad ja pervi na verh moga Mosora oltar harnosti i poklona podignuću, i za mnom (neba mi i zemlje) doverviće puci s'razvitim barjacim veselja i zahvalnosti, koji će urešiti ovi oltar na ugled i čudjenje narodah.

Vam, Svitla Gospodo, dosad seljanin biaše sluga. Dobro. Bitiće i u naprid. Vi se dosad nedičiste. Nećete se dičit ni odsle, jerbo je neumitan. Ali pitam ja kad je neuljudan sluga, u jednog vridnog Gospodičića, jeli mu to poštenje? Nije doisto. Dakle nemogući boljeg sluge imati, što on čini? uči ga, ako ne rad bratinske ljubavi, a on to čini rad svoga dobra i poštenja.

Povistnica nehvali nimalo poglavice puka žudinskoga koje se suprotiviše Isukerstu koi prosvitljivaše prosti puk kojeg oni hptiahu da žive u neznanstvu za lakše imati svaku oblast sverhu njega i da nepomerča njihova svitlost. Nu gubi li misec svoju sjajnost medju svitlim zvizdam? Vlastela Rimska kratiše prava puka, i zato biahu uvik u svadbi i boju s' pukom, što im nebiaše dika.

Dubravius pripovida, da kraljestvo Boemie neimadué zakonah upisanih, Vincislav, koi kraljevaše oko 1300, posla u Italiu po jèdnoga zakono-znanca da mu sastavi i upiše zakone; nu velikaši tomu se oprišc. Ovo njihovo dilo jeli dostojno pohvale? Dajem da vi sudite.

Dakle sad se radi o prosvitljenju puka Dalmatinskoga narodnim jezikom nek bude Bogo-štovnii, nek bolje poznaje svoje dužnosti, da je skladnii, da ostavi linost, nek umitnie radi za se i za korist svojih Gospodarah, vladanja istoga, a niki se od vas protive:

I plam svoju tako silu
Suproć dubju zlo podviže
Dub mu dava hranu milu,
A on dubu život dviže

Jeli im ovo poštenje? Ah! valja da rečem vapiući; Nije, nije; neg velika sramota.

Oholosti prokleta koja si Andjele s'nebesa sunovratila, i Narodim tolikim greb izkopala, pogledaj jaze i ponore koje raztvoraš Ungarcim tvojim virnim slugam.

Ah! čiem si se zahvalila
Tašta ljudska oholosti!
Sve što više stereš krila,
Sve ćeš paka niže pasti - **Gundulić.**
Tako i riba k'plamu teče,
Kt ju u lovne mreže uvodi

Ter cič plama plam ju peče,
Cič svjetlosti noć nuhodi. -- *Vitaljič.*

Pružite ruku, Gospodo, poniznosti ljubeznivoga, junačkoga i kitro-umnoga seljanina Dalmatinskoga. Ovo je oni seljanin koji u Morei i Kandii obrani republiku Mletačku i vas odiči pod njezinom vladom. Ovo je oni seljanin koi vas od usilnosti Turske, toliko putah obrani. Ovo je oni seljanin koi vas odiči pod Velikim Napuliunom koi mu dade javnu pohvalu, i u znak svoje harnosti okiti mu barjak lipim darom. On razpetim rukam čeka da vas zagerli, ne za posić ni zapodaviti vas, nego plačnim očima za moliti vas da vitrom pravice izagnete propastnu nakazan holosti i sebičnosti (*egoismo*), da priznate njegove zasluge i serčeno priateljstvo, u kojemu neima himbenosti, da misli što oteti vam, ili kakvo zlo učinit vam.

Ove njegove ponizne želje i pravedna zahtivanja priznaše njegova braća i suplemenjaci, i zato posridovaujem vridnog domorodca G. Petranovića, skupiše na tisuće fiorinah za ustanovljenje Matice Dalmatinske, koja će imati za upravitelja serčnog domorodca G. Kuzmanića.

Hoćete li, Gospodo slavna, vi ostati hladokervi videći rodjake i tudjince toliko blagodarne prama našoj narodnosti? Nevirujem; jerbo ljudi pametni mogu zaći s' puta, ali nemogu nepriznati, rano oli kasno, svoje zašašće: Rušò pogerdi naš zakon, ali ispovidi svoja krivovanja. Od dobročinstvah vaših imaćete i vi dil, i biće vam dika, koja će vas proslaviti puno veće neg vaše gospodstvo *i* stare pozlaćene kartusine.

Ako nevirujete mojim besidam, pogledajte što Gospoda rade po drugim Deržavam, pak ćete se uviriti da su osnovane na temelju istine.

Na spomenicim koje ćemo podignuti rečenim dobročincim, nemojte da neupišemo vaša imena zlatnim slovima, što će baciti u zaboravljenje sva nemarenja prošasta, i vi ćete biti naše glave, a mi vaše hrabre mišnice. Dakle u svakom gradu izberite iz medju vas jednoga koi će primati prineske *(oblazioni)* za uzmnožanje glavnicah (*capitali)* rečene Matice na prosvitljenje puka, brez kojega nigda naša Dalmacia neće steći dično ime izobražene deržave, i slati ih u Zadar G. Kuzmaniću.

Vi pak poštovani župnici, vlastnici, zanačie svakog reda, i seljani Dalmatinski probudite se, eto: « Puca Zora biće dana » dajte i vi, u skrinjicu vaše sriće, jaspricu, koja će veće vriditi neg pinez zlatni Gospode. Dosad ste se tužili da ste zapušteni, da za vas niko nemari, da svak vas globi, eto već netužite se, umanjiće vaši jadi. Bog uslišao glase vaše, koji su došli i do milostivog vašeg kralja, koi svuče sebe za obući vas.

Svaki od vas nek dade G. Županiku onliko koliko može u skrinjicu rečene Matice. koja je za vas ustanovljena. Sijte braćo, jer tko nesije neće ni želi. Oni koi neprinese ništa nije dostojan imena Dalmatinskoga, onoga će deržati za nepriatelja sebe istoga i sve otačbine, i biće kao proklet od svakog krivim okom gledan. U vami stoi da se naš jazik uzdigne na čast uljudnog jazika. Tko ludo sriću pušta nigda ju već nehvata.

U Makarskoj na mlado lito 1849.

Andre Stazić učitelj.

GATANJA ZA GODIŠTE 1849.

Quaranta nove, buone nuove

Veselo mi stojte bratje moja! —
Novog LITA novinah brez broja
Čut' hoćete po svem' svitu tada:
Eto nami sriće iz nenada!!
Tako ćete vazda zdravi biti.

Vino pijte, veselo mi stojte.
Nit' se leda, nit' vrućine bojte; —
S' vučevinom pokrivajte gruda,
S' paukovim mrižam krijte uda.
Dok budete napokon umriti.

U ovoj godini MISEC ☉ gospodaruje i vlada. Zato po umu starih zvizdoznanacah, koji hoće da je njegov upliv koristan kroz cilo stvorenje duhato i neduhato, nadat se je da će biti plodna godina, (kano što sam čuo čestokrat govoriti od oštroumnoga zvizdara *Ivana Talaje* moga sumišćanina) i čudo smišnih dogadjajah u ispisanju okruga zemaljskoga (cosmo-teluriche), koje ja ovdi na pose u četiri vrimena pridstavljam, sakupljene po momu mlohavnomu trudu kroz duga

opazenja zvizdonauka gdi sam duboko zaljubljen: I sasvim da ja u to malo što ili nimalo mogu biti prignut na virovanje, poznajući nestalnost i prominu naravi lica misečnoga (u onomu što razgleda postup i odstup njegove sjajnosti u teku njegove dobi); a s druge strane rečeno je da « *stultus ut luna mutatur* », ostavljam na volju štiocu da derži kako mu se bolje bude vidilo od onoga što ovdi slidim pisati kroz četvera doba godišna. Evo —

Zima. Nepristaju dogovori medju poglavicam;- skrovišta dvorna za osnažiti jedno malo kraljevstvo;- kervavo nebo u istoku, - sunce ognjevito suprot jednoj deržavi; - krilat lav leti k' istoku; križi u visini na zapadu nad jednom planinom; - razgovor o sudu općenome; potop jedne deržave; - primištenje jednoga dvornoga sidališta; - putovanje potajno jednoga kralja; - diže se jedan narod suprot sili na daleko; - svadba dvaju kraljskih sinovah kroz krunu; - jedua mudra glava oglasuje se medju gerčkom i latinskom; zasužnjen jedan poglavica; - povisti jedne veleznané vladike; - vukovi u golemomu jatu napadaju jednu deržavu; - jedan kotar ostaje osvojen; - nika glasna skupština propada; - pomilovanja kraljah potribnim; - niki vladaoc prosi gostoljubje kod inostranacah; - uzvišenje na čast jednoga obuzročenoga; - čujese provriti jedno vrilo dragocinjene masti; - nikomu golobradu niče brada na zadnjem trupu; - slova oko miseca u trojstruk jezik; stepen iz sivera k'podnevu; - svitlost noćna u zapadu; - zvizde repatice iz zapada; - tele po nebu leti; - razrušenje jedné visoke zgradjé; - privara jedne gatarice; zaglušenje zvonah u nikoj deržavi; vratolom jednoga glasnoga pisaoca; - plač jedne ljube; izdajstvo u jednomu visokomu dvoru; - osveta s' višalim; - stvari nečuvene; - hrabrenstvo jednoga viteza; pomorske gusarine; domaći nesklad; - sažganje jednoga ponositoga grada; - otajstveni dogovori za učuvanje jednoga slaboga kraljestva; - pisme junačke u ustma pućkim; novo iznašastje jednoga pisma; - novo poznanjstvo svakog jezika; - njegovo zabludjenje i ponosnost porugana; - uskrisuje u jednomu selu jedan mertvi; ženidba i sprovod u isti dan jednoga vojvode; - tri sestre glasovite vode kolo; dva otoka pristupaju kopnu; - dva iznova niču iz mora; troja vrata zlatna na vedru nebu; - novi jezici očituju otajstva. *(sliditće)*

Iz Imockoga. *Martin Bauk.*

RAZGLAS

Slavjanskoga zbora u Terstu slavjanskim stanovnikom jadranskog primorja.

Slavjanska bratjo!

U Terstu se sklopilo slavjansko družtvo pervoga dana tekućeg meseca i stupilo je u djelovanje. Članovi su mu iz sviuh koljenah austrijanskog Slavjanstva. Sloveni, Serbi i drugi Ilirii, Čehi i Poljaci složne misli i jednake prave ljubavi za slavjanski život čversto su se svezali, da se gibaju kao jedno tjelo, da čuvstvuju kao jedno serce, da djelaju kao jedna ruka, da govore kao jedna usta, za sveto dobro svoje i vaše narodnosti, a ponasebno za duševno i tjelesno blago krasnog slavenskog primorja pri jadranskome moru. — Zato vi mila bratjo! imate podpuno pravo pitati šta namjerava to družtvo? i na to će vam se ovdè dovoljni odgovor dati.

Prie svega ovaj će Zbor prepraviti u svome zborištu novine, i dnevnike, knjige i zemljepise za svagdanje poučavanje i potrebu svojih sučlanovah o okolnostima vremenah i o stanju narodah. Ovaj njegov pervi korak bit će njegovo domaće poslovanje, kao potrebita preprava k'višemu i pravomu namjerenju djelavnosti vanskoj, koja će započeti, u put kako njegove sile mogućnosti dovoljna sredstva na to pokažu. To će ono slavenskim tiskom pismeno, s pomoćju dobrih moralnih i poučitelnog saderžaja knjigah, a potom ako moguéno bude s pomoćju izdavanja kakvih narodnih novinah prosvetne misli rasprostirati. — Čuvstvo slavenske narodnosti probuditi i krjeniti, ponjatiju ravnopravičnosti svijuh narodah podpunu valjanost nabaviti i truditi se, da primorski Slavjani sebi pripadajuće položenje po svim otnošenijam razumjedu.

Poglavita namjera ovoga družtva je još i književno poučitelna ; a budući da u ustavnom življenju i književnom djelovanju stoji i politični značaj, to ovo družtvo odkriva svoje vjerovanje u tom, da su tri visoke misli nepokolebima cjel njegovih željah i trudah, a takove su: Podpuna ravnopravičnost svijuh u Austriji živećih narodah. Postojanje nezavisimo samostojne ustavuo slobodne,

Svitli ban je opremio na Dalmatince slideći proglas.

Njih. Veličanstvo naš najmilostivii Car i kralj Frane Josip I blagoizvolio me je naimenovat gradjanskim i vojničkim-vladaocem Dalmacie.

S radostju pozdravljam vas, moji mili i slavni Dalmatini! S veseljem vidim u sebi ponovljenu onu svezu narodnog bratimstva, koja će kadra biti putem ustavne slobode sjedinjenom brigom sačuvati najvažnije koristi sviju udovah jednoga plemena.

Vi ćete u meni naći branitelja vaših pravah i vašega blagostanja; no i gotovog progonitelja svake zlobne namire, koja bi htila mir i sriću vaše domovine poremetiti, ili podiljenu pod vašeg milostivog Cara, i kralja ustavnu slobodu upropastiti.

U slozi sa zastupnicima naroda nastojaću o tom, da se vaše želje poradi narodnosti i vire ispune po ustavnom načelu jednakosti; isto tako pobrinut ću se, da se doskoči vašim potribam što se tiče nauka gospodarstva i tergovine.

Ja se nadam, da će mi poći za rukom naredbam, ustavnim putem satvorenim, malo po malo uvedenim, lipši i sretnii vik pribaviti vašoj domovini! U tom se uzdam u revnostnu i razboritu pomoć sviju dobromislećih čestitih domorodacah, naročito pak slobodno izabranih zastupnikah općinah, i cilog ostalog naroda.

Ja sam više godinah živio medju vami. Ja vas poznajem, cinim, i ljubim; i za veliku sriću deržim, ako budem mogao što berže za vaše dobrostanje požertvovati se.

Kako mi dopusti sadašnji moj važni posao, nadam se da ću moći medju vas doći, i vaše želje saslušati; pak će mi biti neizmirna radost, ako uzmožem ove želje, koliko bude u mojim silama mom uticaju ispuniti.

Medju tim primite moj prjiazni i bratimski pozdrav, kog vam šaljem iz punog serca.

U Beču 10 prosinca 1848.

JELAČIC

f-m-l. Ban i gubernator.

RADOSTNA NOVINA!

Onomadne ovdješnji slavjanski klub zaključio je pismeno prosit Ministerstvo prosvjetjenja za da bi postaralose podobrit bjedno stanje učiteljah pučkih u svih slavjanskih pokrajinah. Ova prošnja koju podpisaše preko 60 poslanikah od svih slavjanskih pokrajinah, bì od kluba našega predata u ruke Gospodinu Ministru Stadionu, i sinoć isti gospodin dade odboru klubskomu, koi se sastojaše iz GG. Štrobacha kao predsjednika, iz Česke, — Oherala iz Moravske, Prokopčića iz Galicie, Černe iz Ilirske, i mene kao Dalmatinca sljedeći ustmeni odgovor:" Ministerstvu prosvjetjenja leži jako na serdcu stanje učiteljah u pučkih učionicah, i hoće se pobrinut da njima bolji užitak pribavi, budući radi se o tomu, da svaki učitelj, u obćini koja nije kadra sama učitelja svoga plaćati, dobije iz deržavne hasne f. 250 u srebru na godinu.-„ Na moje pitanje, dali će se ovo dobročinstvo pružit i na Dalmaciu, odgovori mi da hoće.-Eto, bratjo učitelji kako se i za Vas brine otčinsko Vladanje Austrijansko! Sada pokažite i Vi s vaše strane, da ste dostojni ovoga dobročinstva, ter prionite svojski učiti se materinskomu jeziku, u komu će te u naprjeda predavat nauk djeci,-jer ćete i sami uvidit, da bez temeljnoga znanja jezika ovoga nije Vam moguće nadalje ostat u učiteljstvu. (*)

U Kromjerižu Moravskom 21 prosinca 1848.

D.r B. Petranović.

(*) Do sad naši su mladići glavu sebi razbijali učeći se nimačkomu, latinskomu, taljanskomu i gerčkomu jeziku, da steku sebi komad kruha; a od sad bi li se stidili učiti se slavnom hervatskomu jeziku, da dobiju dobru i poštenu branu? Dalmatinski učitelji! evo vam se otvora lipa srića; nemojte je iz rukuh pustiti. A ja vas sad pozivljem, da s jednim pismom zahvalite braći Slavjanskoj u klubu kromjerižkom, što su vas ovako bratimski ugledali; pak to pismo što berže opravite u Kromjeriž.

A. Kuzmanić.

NAŠA ŽELJA.

Split jedino i najspodobnie misto za sridstvo Deržave Dalmatinske.

Potla razrušenja Delminia, odkud ime Deržavi, glavnoga grada sve Dalmacie, bi prinešeno poglavarstvo pervostolstva vladanja u Solin, otačbinu Cesara Diokleciana, gdi za više vikovah osta obderžano s' častju prisjajne uprave i hrabrenstva sa zamirom neprijateljske zlobe i nenavidostju tja dok po izdajstvu od usilnikah nebi naskočen i poražen ponositi grad Solin, dika i ures naroda našega!-Odtle izajde, i kao da zenu poput liljana poljskoga, koga srebrena rosica vedroga neba zorom biše natopila i razcvala, pribili grad Split!-Koi leži na ravnoj i prostranoj poljani medju dvi mirne luke, koje more jadransko tiho natapa i sa svojim bilim pinam pere, od slave koga tko nebi ovako pripivao:-

Splitu grade naše krilo slavno,
Zlatno perje slavskoga plemena;
Tvoja slava procvita odavno,
Koja cvati i našeg' vrimena.-
Kano labut na srid' vode hladne
Mirno leži kad od truda padne,-
Tako Splite po srid' Dalmacie
Opočiva,- gdi sva srića splie.

I u istinu ovi ponosni grad od toga vrimena sta za zamiru sve deržave Dalmatinske, kao izmedju najponositiih i ugledniih primorskih gradovah, gdi cvatiše svaka srića i raskošje za ljudske potribe najpodobnia i najnaručnia- Ogledalo biaše Split u svojim upravam zakona privisokih vlastih. Tko ikad nebi rekao da će ovi ponositi grad, pazeći na njegov temelj sridstva (centralità) i na sve zgodne potribe njegova poloxaja morem i kopnom, vikovito ostati kao najpoglavitii i pervostolni u deržavi dalmatinskoj?-Ali prigodno i cića mnogih okolovštinah (od česa meni ovdi nije sada razgovora) to poglavarstvo bi prinešeno u Zadar, plemski grad, gdi eto do današnjega dneva nazivlje se glavno-sridociljni grad svega okružja dalmatinskoga, gdi vladuje jedno poglavarstvo općensko-deržavno. = Ali nebudući ovo misto, uzamši ga pod ogled sadašnjih okolovštinah (sotto ogni aspetto politico-istorico-geografico) najpodobnie i najzgodnie sidališće jednoga vladanja općenskoga za pučke potribe, zato što njegovo sridstvo iliti cilj neodgovara mejašim deržavne okolice, na što osobito ima se paziti, kano malo da ne općeno po svoj Cesarovini i izvan vidi se biti.

Nepriličnost je golema u tomu slučaju što rečeni grad može se reći na samoj obali naše deržave stoji tako odciepljen i osobno postavljen, tako da malo što ili nimalo općini pučkoj na ruku izlazi k'njemu se potegnuti, osobito iz dalečnih pokrajinah. — Mi poznajemo s druge strane da Zadar, radi svoje tisnoće (attesa la sua topografica posizione) mučno i primučno, ili bolje rekši nikad, ostavši u njemu Vladanja sridina, neće viši postati i prostranii grad u napučenju nego što je danas, i tako nikad s'ostalim pervostolnim gradovim isporavit se nemože. — Zato bilo bi potribito, izvan tolikih ostalih potribah (nerazumeći ticati u prisvitlu Zadarsku čast, nit' uvriditi s tim njegove privridne i visokozaslužene pribivaoce) primistiti Zadarsko poglavarstvo i pervostolnost u Split, koji leži, moxe se reći, uprav na sridi okruga dalmatinskoga. Neće mi, deržim, zato nitko zamiriti što prisudi moje mnenje Splitskoj časti. Split je u istinu jedino i najnaručnie misto za prilegnuti k'sebi puk i pučke potribe. Tergovina pak sverhu svega tu bi napridovala i cvala, kako što i vavik, a osobito kad bi Split stigao glavno gradstvo.

Razmislivši pak potribe svedjerne puka dalmatinskoga pristupati k'Zadru radi posalah sudbenih, biva po sve čemerno i trudno s'najposlidnjih mejašah ove deržave morati tamo ići. — Koliki trošci i kakvi puti nezapadnu nevoljnika koi je stegnut za svoju potribu uteći se vladanju!, i ovo se malo razmišlja! . . . A što se najvećma ima razmisliti, to je najveće kod nas zapušteno, da pučkim potribam ima se prividiti i pripomoći. Sverhu ovoga mogao bi dosta i dosta ovdi reći, ali nek ostaje do druge zgode. — Ne tako kad bi Split postao stolni grad. Eto k'Splitu sa svih stranah deržave, mogu reći dugljinom i širinom, jednako pristupa se morem i kopnom, ter svaka su pogodna i na poruči, nit je krivo tamo ni amo. — Ovo se jur odavno želi, i mal'da ne općena je želja. Jeda bi Bog dao da to već stigne svoju sverhu, u ovim prijatnim vrimenim! Nebi krunu nego blagosov i molitvu zadobio iz serdca

cilog' ovoga naroda oni, koji bi toj općenskoj želji priekao i probuditelj bio . . . .

Čujem s' druge strane da jur [do sad koji glasi « Kud će tada naš Zadar . . ., naše polači . . . . , naši dobitci . . . , zgradje naše, kuće i ostala.» Ali kadbi se samo to imalo žaliti, što je posobno samo jednomu mistu, a pri tomu na potribe općinske cile Dalmacie malo hajati, nebismo bili ljudi od razbora i nadah nut ljubavju općenske otačbine; jer korist općensku koristi svojoj vlastitoj dužni smo i imademo pridstaviti, to nas *Cicerun* uči. — Mi smo dužni paziti napridak i čestitost svega puka u općinu, i ovi napridak jesti i svakoga posobnoga čelja deta napose:

Koja ikad korist nebi pristupila Dalmacii, kad bi Split postao jedno misto sridociljno i pribivanje najstarii vlastih!-to je brez sumnje. S tom prigodom xelit je i prosto tergovanje (porto franco) o čemu, brez sumnje je, nastoje naši poslanici u Beču i častna Općina Splitska. Sama turska i ercegovačka zemlja koju bi korist nama donosila, kad bi još bilo slobodno tamo amo prolaziti,-k' tomu pak pristupili bi puti čudno napridnii i naručnii nego što su sada; savez i družtva pokrajinah nepritergljiva; spoznanstva naše narodnosti sve to ačja i izglednia;-temelj svake došaste budućnosti našega uzdignutja i žitka neprocinjene koristi: u malo ričih svaka srića k'nama bi pristupila,-kad bi Split zadobio ime pervostolstva, i tada bi staru svoju sjajnost opet pojavio i slavu svoju proglasio. — Od sveg'ovoga naši dalmatinski Opravnici kod Sabora u Beču nadat se je da neće propustiti u takoj zgodi svoje dogovore činiti; i jednoskupno i pogodno o tomu misliti i nastojati,-za to su bo tamo pošli naše potribe opravljati;-što drugojačie nebi općini, kako su dužni, nego vlastitomu svomu obziru ugodili i svaki k'sebi pritezali, što nebi bilo pohvale dostojno,-i u ovomu dogadjaju nismo dužni slušati one riči « Cicero pro domo sua » ,nego one druge « pro populo et patria » :oni bo su dalmatinski Poslanici i Opravitelji, pače svega Cesarstva Austrianskoga.

Jedna mi još samo ostaje opaziti, da u Splitu (ako bi tute nastalo pervostolstvo, kako želimo) ne inostranac kako dosad, nego naše ruke i otačbine, pače naše gore što je još slićnie, poglavar općenskoga vladanja mora biti, kako je po ustavnim začetcim pristojno (consono), i razložito može se pitati. I tako, izvan ostalih privridnih naših domorodacah, koji bi mogli na spomenuto poglavarstvo stupiti i biti podobni stignuti taj svitli narok, mogli bismo metnuti prid oči, i sa svim razlogom, jednoga kneza *Kabogu*, *Getalda*, *Mastrovića*, *Šimunića* i druge vridne naše domorodce, pune razborstva i zamašitoga poznanstva i mudrosti u vladanju, koji su več jur zasluxili čast i dostojanstvo Cesarskoga pouzdanja i blagodarja, takojder ime i glas medju pukom na visoko razvili. Reko. Jer kao domorodac i prost u misli želim ono što i Cicerun « pro domo sua » . . . A Svitloga bana Jelačića, koga slavstvo, i ja slavljanin, štujemo, komu se je ovo uzvišeno gospodstvo namiinulo (i dostojno), nerazumim odnimiti, nego serdčeno dočekati. *V.*

MOLBA!

Poždeni i poreni evo Zora Dalmatinska ulazi u šestu svoju godinu, sve švagajući i sve kucajući na Gavanovim vratima. Mogu li nje izdavatelji trošak namiriti; može li nje urednik kapu sebi kupiti; moželi se Slavjanstvo raskrotiti po ovoj zemlji sa šestdeset pridbrojnikah? — Je li pravo da suzi ovaj narodni Dalmatinski glasnik, a da plamca i kiti se taljanština? -- Evo da nisu ovih danah u pomoć pritekli slavni oficiri Leopoldove slavjanske regemente ovde pribivajuće, i još nikoliko Čehah rodoljubivih, bila bi naša Zora u grob stermeknula-

O Slavjani! Ako vam je stalo za ovim slavjanskim primorjem, novca nežalite. Evo samo Zora stoji 45 kraicerah na jednu četvert godine; t. j. 30 kraic. u Zadru, a van Zadra 15 kraic. za poštu.

Svergosmo ovi pravopis 1846 god- jer nemogosmo se na njemu pomoći; a sad opet ga namećemo, deržeći da današnja sloga slavjanska nije prazna rič. A vi učeni Dalmatinci, i Bošnjaci nemojte zamiriti; nije prilika da se mi dan današnji s osobitim verstopisom odlikujemo od većine Slavjanah. — *ć* je uzeto na misto *ch* — *č* misto *ç* — *š* misto ſ — ž misto x.

A. Kuzmanić.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara.
Izdavatelji i vlastnic.

BROJ 2. — NA 8 SIČNJA

ZORA DALMATINSKA.

GODINA VI. — 1849.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 8 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 8 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Gospodo Dalmatinska!

Vi se proglasujete za najizverstitii dio stanovništva Dalmatinskoga. Dobra Vam je. Ali tko više ima, valja da više i troši jerbo bi ga lakomčinom prozvali.

Tko je dobra serca izasiplje žitnice, izprazniva kesu najpria na korist svog brata i rodjaka, pak svakog drugog iskarnjega: a tko je plemenita serca i prosvitljene pameti ugodnu slatkost nahodi u ovakim dobročinstvim, i suviše sidbu dobrote grije zrakim prosvitljenja. Ovaka imadu biti ona Gospoda izobražena koja zahtivaju pervinstvo u prosvitljenju, tad ja pervi na verh moga Mosora oltar harnosti i poklona podignuću, i za mnom (neba mi i zemlje) doverviće puci s'razvitim barjacim veselja i zahvalnosti, koji će urešiti ovi oltar na ugled i čudjenje narodah.

Vam, Svitla Gospodo, dosad seljanin biaše sluga. Dobro. Bitiće i u naprid. Vi se dosad nedičiste. Nećete se dičit ni odsle, jerbo je neumitan. Ali pitam ja kad je neuljudan sluga, u jednog vridnog Gospodičića, jeli mu to poštenje? Nije doisto. Dakle nemogući boljeg sluge imati, što on čini? uči ga, ako ne rad bratinske ljubavi, a on to čini rad svoga dobra i poštenja.

Povistnica nehvali nimalo poglavice puka žudinskoga koje se suprotiviše Isukerstu koi prosvitljivaše prosti puk kojeg oni htiahu da žive u neznanstvu za lakše imati svaku oblast sverhu njega i da nepomerča njihova svitlost. Nu gubi li misec svoju sjajnost medju svitlim zvizdam? Vlastela Rimska kratiše prava puka, i zato biahu uvik u svadbi i boju s' pukom, što im nebiaše dika.

Dubravius pripovida, da kraljestvo Boemie neimadući zakonah upisanih, Vincislav, koi kraljevaše oko 1300, posla u Italiu po jèdnoga zakono-znanca da mu sastavi i upiše zakone; nu velikaši tomu se opriše. Ovo njihovo dilo jeli dostojno pohvale? Dajem da vi sudite.

Dakle sad se radi o prosvitljenju puka Dalmatinskoga narodnim jezikom nek bude Bogo-štovnii, nek bolje poznaje svoje dužnosti, da je skladnii, da ostavi linost, nek umitnie radi za se i za korist svojih Gospodarah, vladanja istoga, a niki se od vas protive:

I plam svoju tako silu
Suproć dubju zlo podviže
Dub mu dava hranu milu,
A on dubu život dviže

Jeli im ovo poštenje? Ah! valja da rečem vapiući; Nije, nije; neg velika sramota.

Oholosti prokleta koja si Andjele s' nebesa sunovratila, i Narodim tolikim greb izkopala, pogledaj jaze i ponore koje raztvoraš Ungarcim tvojim virnim slugam.

Ah! čiem si se zahvalila
Tašta ljudska oholosti!
Sve što više stereš krila,
Sve ćeš paka niže pasti - *Gundulić.*
Tako i riba k'plamu teče,
Ki ju u lovne mreže uvodi

Ter cič plama plam ju peče,
Cič svjetlosti noć nuhodi. — Vitaljič.

Pružite ruku, Gospodo, poniznosti ljubeznivoga, junačkoga i kitro-umnoga seljanina Dalmatinskoga. Ovo je oni seljanin koji u Morei i Kandii obrani republiku Mletačku i vas odiči pod njezinom vladom. Ovo je oni seljanin koi vas od usilnosti Turske, toliko putah obrani. Ovo je oni seljanin koi vas odiči pod Velikim Napulinom koi mu dade javnu pohvalu, i u znak svoje harnosti okiti mu barjak lipim darom. On razpetim rukam čeka da vas zagerli, ne za posić ni zapodaviti vas, nego plačnim očima za moliti vas da vitrom pravice izagnete propastnu nakazan holosti i sebičnosti (*egoismo*), da priznate njegove zasluge i serčeno priateljstvo, u kojemu neima himbenosti, da misli što oteti vam, ili kakvo zlo učinit vam.

Ove njegove ponizne želje i pravedna zahtivanja priznaše njegova braća i suplemenjaci, i zato posridovaujem vridnog domorodca G. Petranovića, skupiše na tisuće fiorinah za ustanovljenje Matice Dalmatinske, koja će imati za upravitelja serčnog domorodca G. Kuzmanića.

Hoćete li, Gospodo slavna, vi ostati hladokervi videći rodjake i tudjince toliko blagodarne prama našoj narodnosti? Nevirujem; jerbo ljudi pametni mogu zaći s' puta, ali nemogu nepriznati, rano oli kasno, svoje zašašće: Rušò pogerdi naš zakon, ali ispovidi svoja krivovanja. Od dobročinstvah vaših imaćete i vi dil, i biće vam dika, koja će vas proslaviti puno veće neg vaše gospodstvo *i* stare pozlaćene kartusine.

Ako nevirujete mojim besidam, pogledajte što Gospoda rade po drugim Deržavam, pak ćete se uviriti da su osnovane na temelju istine.

Na spomenicim koje ćemo podignuti rečenim dobročincim, nemojte da neupišemo vaša imena zlatnim slovima, što će baciti u zaboravljenje sva nemarenja prošasta, i vi ćete biti naše glave, a mi vaše hrabre mišnice. Dakle u svakom gradu izberite iz medju vas jednoga koi će primati prineske *(oblazioni)* za uzmnožanje glavnicah (*capitali)* rečene Matice na prosvitljenje puka, brez kojega nigda naša Dalmacia neće steći dično ime izobražene deržave, i slati ih u Zadar G. Kuzmaniću.

Vi pak poštovani župnici, vlastnici, zanačie svakog reda, i seljani Dalmatinski probudite se, eto: « Puca Zora biće dana » dajte i vi, u skrinjicu vaše sriće, jaspricu, koja će veće vriditi neg pinez zlatni Gospode. Dosad ste se tužili da ste zapušteni, da za vas niko nemari, da svak vas globi, eto već netužite se, umanjiće vaši jadi. Bog uslišao glase vaše, koji su došli i do milostivog vašeg kralja, koi svuče sebe za obući vas.

Svaki od vas nek dade G. Župniku onliko koliko može u skrinjicu rečene Matice. koja je za vas ustanovljena. Sijte braćo, jer tko nesije neće ni žeti. Oni koi neprinese ništa nije dostojan imena Dalmatinskoga, onoga će deržati za nepriatelja sebe istoga i sve otačbine, i biće kao proklet od svakog krivim okom gledan. U vami stoi da se naš jazik uzdigne na čast uljudnog jazika. Tko ludo sriću pušta nigda ju već nehvata.

U Makarskoj na mlado lito 1849.

Andre Stazić učitelj.

GATANJA ZA GODIŠTE 1849.

Quaranta nove, buone nuove

Veselo mi stojte bratje moja! —
Novog LITA novinah brez broja
Čut' hoćete po svem' svitu tada:
Eto nami sriće iz nenada!!
Tako ćete vazda zdravi biti.

Vino pijte, veselo mi stojte.
Nit' se leda, nit' vrućine bojte; —
S' vučevinom pokrivajte gruda,
S' paukovim mrižam krijte uda.
Dok budete napokon umriti.

U ovoj godini MISEC ☾ gospodaruje i vlada. Zato po umu starih zvizdoznanacah, koji hoće da je njegov upliv koristan kroz cilo stvorenje duhato i neduhato, nadat se je da će biti plodna godina, (kano što sam čuo čestokrat govoriti od oštroumnoga zvizdara *Ivana Talaje* moga sumišćanina) i čudo smišnih dogadjajah u ispisanju okruga zemaljskoga (cosmo-teluriche), koje ja ovdi na pose u četiri vrimena pridstavljam, sakupljene po momu mlohavnomu trudu kroz duga

opazenja zvizdonauka gdi sam duboko zaljubljen: I sasvim da ja u to malo što ili nimalo mogu biti prignut na virovanje, poznajući nestalnost i prominu naravi lica misečnoga (u onomu što razgleda postup i odstup njegove sjajnosti u teku njegove dobi); a s druge strane rečeno je da « *stultus ut luna mutatur* » , ostavljam na volju štiocu da derži kako mu se bolje bude vidilo od onoga što ovdi slidim pisati kroz četvera doba godišna. Evo —

Zima. Nepristaju dogovori medju poglavicam;- skrovišta dvorna za osnažiti jedno malo kraljevstvo;- kervavo nebo u istoku, - sunce ognjevito suprot jednoj deržavi; - krilat lav leti k' istoku; križi u visini na zapadu nad jednom planinom; - razgovor o sudu općenome; potop jedne deržave; - primištenje jednoga dvornoga sidališta; - putovanje potajno jednoga kralja ; - diže se jedan narod suprot sili na daleko; - svadba dvaju kraljskih sinovah kroz krunu; - jedna mudra glava oglasuje se medju gerčkom i latinskom; sasužnjen jedan poglavica; - povisti jedne veleznané vladike; - vukovi u golemomu jatu napadaju jednu deržavu; - jedan kotar ostaje osvojen; - nika glasna skupština propada; - pomilovanja kraljah potribnim; - niki vladaoc prosi gostoljubje kod inostranacah; - uzvišenje na čast jednoga obuzročenoga; - čujese provriti jedno vrilo dragocinjene masti; - nikomu golobradu niče brada na zadnjem trupu; - slova oko miseca u trojstruk jezik; stepen iz sivera k'podnevu; - svitlost noćna u zapadu; - zvizde repatice iz zapada; - tele po nebu leti; - razrušenje jedné visoke zgradjé; - privara jedne gatarice; zaglušenje zvonah u nikoj deržavi; vratolom jednoga glasnoga pisaoca; - plač jedne ljube; izdajstvo u jednomu visokomu dvoru; - osveta s' višalim; - stvari nečuvene; - hrabrenstvo jednoga viteza; pomorske gusarine; domaći nesklad; - sažganje jednoga ponositoga grada; - otajstveni dogovori za učuvanje jednoga slaboga kraljestva; - pisme junačke u ustma pučkim; novo iznašastje jednoga pisma; - novo poznanjstvo svakog jezika; - njegovo sabludjenje i ponosnost porugana; - uskrisuje u jednomu selu jedan mertvi; ženidba i sprovod u isti dan jednoga vojvode; - tri sestre glasovite vode kolo; dva otoka pristupaju kopnu; - dva iznova niču iz mora; troja vrata zlatna na vedru nebu; - novi jezici očituju otajstva. *(sliditće)*

Iz Imockoga. *Martin Bauk.*

RAZGLAS

Slavjanskoga zbora u Terstu slavjanskim stanovnikom jadranskog primorja.

Slavjanska braljo!

U Terstu se sklopilo slavjansko družtvo pervoga dana tekućeg meseca i stupilo je u djelovanje. Članovi su mu iz sviuh koljenah austrijanskog Slavjanstva. Sloveni, Serbi i drugi Ilirii, Čehi i Poljaci složne misli i jednake prave ljubavi za slavjanski život čversto su se svezali, da se gibaju kao jedno tjelo, da čuvstvuju kao jedno serce, da djelaju kao jedna ruka, da govore kao jedna usta, za sveto dobro svoje i vaše narodnosti, a ponasebno za duševno i tjelesno blago krasnog slavenskog primorja pri jadranskome moru. — Zato vi mila bratjo! imate podpuno pravo pitati šta namjerava to družtvo? i na to će vam se ovdè dovoljni odgovor dati.

Prie svega ovaj će Zbor prepraviti u svome zborištu novine, i dnevnike, knjige i zemljepise za svagdanje poučavanje i potrebu svojih sučlanovah o okolnostima vremenah i o stanju narodah. Ovaj njegov pervi korak bit će njegovo domaće poslovanje, kao potrebita preprava k'višemu i pravomu namjerenju djelavnosti vanskoj, koja će započeti, u put kako njegove sile mogućnosti dovoljna sredstva na to pokažu. To će ono slavenskim tiskom pismeno, s pomoćju dobrih moralnih i poučitelnog saderžaja knjigah, a potom ako mogućno bude s pomoćju izdavanja kakvih narodnih novinah prosvetne misli rasprostirati. — Čuvstvo slavenske narodnosti probuditi i krjeniti, ponjatiju ravnopravičnosti svijuh narodah podpunu valjanost nabaviti i truditi se, da primorski Slavjani sebi pripadajuće položenje po svim otnošenijam razumjedu.

Poglavita namjera ovoga družtva je još i knijževno poučitelna ; a budući da u ustavnom življenju i književnom djelovanju stoji i politični značaj, to ovo družtvo odkriva svoje vjerovanje u tom, da su tri visoke misli nepokolebima cjel njegovih željah i trudah, a takove su: Podpuna ravnopravičnost svijuh u Austriji živećih narodah. Postojanje nezavisimo samostojne ustavuo slobodne,

jake Austrijanske Carevine. — Nepotresima čverstoća Habsburgo-lotringskog vladajućeg prestola — Gdi se god kakomu drago njegovo djelovanje političkoga okružija dotiče, ipak će ove misli biti kažiput njegovog postupanja.

Ove misli, draga bratjo! nisu nove; svaki austrijanski jSlavanin ih već znade, jer su one samo izrek duboko u serce slavjansko ukorenjenog uvažavanja tudjih pravicah, i one slavinske vjernosti, koja je u povestnici deržave austrijanske već u poslovicu prešla. One su kroz sva stoljetija duševnomu Slavjaninu medjn narodima evropejskim slavu bratinske sloge i serdačnoga susjedstva sačuvale. One su učinile, da su slavjanska plemena u nebrojnim bitvama boreći se hrabro za vjeru i pravicu, za cara i otačbinu kerv prolivali i pobjedu oderžavali. One su naše otceve oduševljavale, kad su se oni prie 35 godinah bili podigli kao god jedan čovek, da razruše tudje gospodarstvo; One su prie nekoliko mjesecah za rastjeranje jedne verolomne zakletve i u ovu zamješanog zlobnoga kralja 60 tisuća slavjanskih sinovah na italjansko boište odpremile;one su i nedavno opet 60 tisuća u malo danah sabrale i tudjim uplivom prevareni Beč, kojega je već negda veliki slavianski Vojvoda Jovan Sobjeski od turske oblasti oteo, sada još od gore vlasti zabludjenih buntovnikah i divljih proletarah u nekoliko danah oslobodio.

Ove tri visoke misli, ako dodje do potrebe i opet će na tisuće gotovih junakah na boište izvesti, i ostat će kao slavjanska voditeljna zvjezda, dokle god i posledni izdah slavenske persi ne ostavi.

Iz ovoga ćete, o mila bratjo! lasno razumjeti, šta vi s punom tišinom od čuvstva Slavjanskog Zbora u Terstu očekivati možete, a naprotiv toga ovaj Slavjanski Zbor nada se od vas, da se vi ne jedan po jedan, nego svi skupa kao slavenski narod probudite; da se kao takovi počuvstvujete, priznate, i gibati započnete; da se važnost i visoki značaj vaše narodnosti i vašega jezika razumjeti, i cjeniti učite; da se vi ne kao gavran tudjim perjem nakitjen, tudjim običajima kitite, nego da se na najviši stupanj obrazovanja i vrijednosti uzvisiti trudite, jednom rječiju, da vi u svakom odnošenju iz svijuh vaših silah pravi Slavjani ostanete. Ovaj Slavjanski zbor derži se za sretnog, da ne trèba mu pridavati, opomene, da bi ste vi vama prirodjenu vernost k'ustavnom prestolu svagda kao svetinju čuvali, zakon i urednost osobito visokopoštovali, i narodnostima, koje se nahode s vama i medju vami ravnopravičnost ne dirali. Vi ste Slavjani, pak ćete bez opomene onu slavjansku poslovicu izveršivati: *Ne čini drugome, što tebi nije milo!*

Koji bi god hotjeo stupiti u ovaj Zbor, kako god i oni svi kojima leži na sercu znati štogod o tome, daje se na znanje, da se zbor sada stanio u Tergesteumu, drugoj skali drugom podu, da sučleni prebivajući u Terstu platjaju godišno 12 for, sr. u polgodišnoj predplati, a vanski sučlani imaju platjati samo polovinu, za tim da se pristup k'ovom Zboru saizvoljava i svakom prijatelju slavjanskomu i od druge narodnosti.

Iz Slavjanskog Zbora u Terstu
20 Studenog (Novembra) 1848.

NOVINA IZ SPLITA

Piše jedan prijatelj rodjen u ovoj slavnoj zemlji, (koji neodriče se svoga jezika premda je izučio taljansku knjigu, i pokazao se njoj vištiji od samih taljanskih učiteljah u Dalmaciji) da je jedan taljanski učitelj u Splitu uzeo dokazivati prid ostalim učiteljima, da slavjansko načelo ako je u Dalmacii i priteżitije, opet nije slavjanski jezik narodni Dalmatinski jezik, nego da je to taljanski jezik, što se na njemu nauk pridaje! Tko bi se bio domislio da će taku budalaštinu izreći usrid slavnoga grada Splita jedan čovik, koji naš kruh jide, i koi, kad je medju nas došao skinuo sa sebe taljanske dronjke, da se priobuče u slajaće (slavne, *solenni*) aljine! — Nevišt našoj povistnici pridaje nas iz Rimskih rukuh u Mletačke; neznajući šta prie bijasmo ni šta poslie za sve vrime koje je proteklo izmedju onih vladarstva. Šta bismo mi Dalmatinci! Odavna podnosimo tudje psovke, i pravedno govorimo:

Gli Schiavoni pagano, e gl' Italiani gridano
Slavjani plaćaju, a Taljani viču!

popravka

U br. 1 - str. 4 - na desno - ver. 23 - na misto *nje* izdavatelji: čitaj - *njeni* izdavatelji.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 3. GODINA VI.

NA 15 SIČNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

NARODU SLOVINSKOMU

Pozdrav!

Narode slavni, podigni čelo,
Pogledaj nebo vedro, veselo!
Pogledaj, vidi, radosti koje,
Na nebu gori za te se goje!:
Leda ni zime biti već neće,
Proliće berzo raztirat sve će!!-

Bratac će braći pružiti ruke,
Jedan će drugom' tergati muke;
A seka seke zagerlit svoje,
Kano ćeš i ti domala tvoje,
Kojim te *silom* ujagmi *sila*,
Kadno je *sucem* na svitu bila!.-

Novom ćeš krunom okrunit glavu,
Otacah svojih dostignut slavu!
Susidom bit ćeš oslem u miru,
Kakono pčele na litnjem piru;
A sinci tvoji postaće slavni,
Kakono biše jurve odavni!..-

Kolo će tvoje veselo biti.
Razverć ga neće tudjinac smiti;
Jerbo će svoja razkrilit krila,
Kakono širom iljade vilah,
Kadano kolo provode svoje,
Na mladoj travi ravnice koje!..-

Jezik će berzo uskersnut lipi,
Koji ti dušu hrabrenu kripi!
Uskersnut hoće na slavu svoju,
Kakono junak serčan u boju,
S' krunom na glavi, s kitom u ruci,
Kažuć u kakvoj biaše muci!!-

Prosvitlit hoće i tergovine,
Put Bosne i put Hercegovine,
Kakono nebo iza oblakah,
Kakono sunca pričista zraka!.:
Svašto će skokom skoknuti svojim,
Kano ćeš i ti serdašcem tvojim!-

Narodnost tvoja dosad u lugu,
Kakono vižle kupila tugu!
Na persi nogom tudjin ti stao,
Sa tvoje zemlje vinac si brao;
Al bogu hvala!.. noga prokleta,
Slobodi tvojoj više nesmeta!.-

« Narode slavni, podigni čelo,
Pogledaj nebo vedro, veselo!
Pogledaj, vidi, radosti koje,
Na nebu gori za te se goje:
Leda ni zime biti već neće,
Proliće berzo raztirat sve će!-»

Iz Makarske na 9 Sičnja 1849.

M. Ivičević

Družtvo *Lipe Slavenske* u Zagrebu šalje bratji dalmatinskoj slideći pozdrav

Mila bratjo!

Što smo zahman odavna u sercu želili, to nam se sada ispunjava. Milost mladjanog kralja našeg, metnula je vas mila bratjo dalmatinska, pod kripko i junačko krilo viteškoga bana Jelačića.

Pervi je to korak, bratjo mila, na sretnom putu koi otvora vama naš, a nama vaš gostoljubni dom.

Pervi je to korak, bratjo, na sretnom putu, koi nas vodi sa nestašne pučine pomorske u sigurno utočište domorodne luke.

Mi Slavjani dica jedne majke, bili smo tudjini jedan kraj drugoga.

Tudjinstvo je nas odtudjilo jednog od drugoga, sijući izmedju nas omrazu, zazor i sramotu.

Tudjinstvo je uzidalo izmedju nas kinezke zidove, da razdili što nekada sami Bog sjedini.

Mila bratjo dalmatinska!

U ovo doba obćeg kolebanja, u ovo doba toli nalik strašnom sudnjem danu, gdi kao na glas trublje vikovite svaki samo ono traži, što mu je najbliže do serca, da ga spase; u ovo doba gdi po svem svitu srodna ljubav vlada, gdi onaj samo suze roni, koi srodne duše nema, u ovo užasno doba gdi bratinska ljubav i sloga nas sve spasiti, nesloga sve upropastiti može, u tom svetom času pružamo vam i širimo pobratimske ruke, da vas, mila bratjo dalmatinska, svojski zagerlimo.

Nemislite vi bratjo mila, da je nama do tog stalo, da mi gospodujemo nad jednoplemenitom bratjom svojom, da mi vama zakone tvorimo.

To mi zaisto ni Turčinu neželimo, jer naša je želja da slobodni budu svi narodi na tom svitu, koji nogama negaze slobodu i pravdu.

Želja je naša, da vi, mila bratjo, s nama kao po Bogu tako i po istini verstna bratja budete, jedno tilo od dva serca, u kom jedna duša vlada.

Želja je naša da ni mi nad vama, ni vi nad nama negospodujete, već da zajedno zakone sebi tvorimo, po kojima vi kod svoje, a mi kod naše kuće sami sobom vladati imamo, da samo u bratimskom savezu budemo, i da nam najvridnia bratja naša čine *po zakonu pravdu*, bila im kolivka plodno polje kraj tihog Dunava ili studeni kamen kraj sinjega mora. *Najivridnia* bratja, rodjeni oni u sjajnom dvoru gospodskome, ili usrid gore u kolibici niskoj!

Želja je naša, da studeni kamen pokraj mora jadranskoga blagoslovom božjim procvita, da uzajemnost obilnosti naše i vaše bez svakih neprirodnih zaprikah razvija blagostanje zajedničko naše svake versti, od sela do sela, od grada do grada.

Želja je naša, da po drumu poverh kamenitog timena Velebita neraste više zelena trava, već da se sastajemo, i pohodimo jedni druge kao srodna bratja, bez da nas pitaju: *« kuda, kamo, u zemlju neznanu? »*

Želja je naša, da ono, što u nekojih stranah studeni kamen primorski vama uskratjuje, naša polja zelena vama nadoknade; a ono što kod nas neusplodi, to da nam donesu vaše hitroplovke šajke. Želja je naša, da primorje naše, gradovi Senj, Rika i sva Istria u buduće takodjer i vaša domovina bude, i da se bogatima brodovima sve luke hervatske i istrianske od Zadra, Senja i Rike do Tersta otvore, da ta zemlja nebude više za vas tudjinska zemlja, već da bude u bratinskom savezu našem i ona naša i vaša kako je i nekada bila, jer more jadransko nije zato izmedju nas proliveno, da nas jedne od drugih dili, nego je, mila bratjo! zato sinje more, da po njem bitre šajke naše i vaše brode od grada do grada, kao jato golubovah od dvora do dvora.

Bratjo mila!

U to ime bratinske ljubavi pozdravljamo vas iz dna serdacah naših, pozdravljamo vas kao dica majke Slave, kao bratja verstna pod moćnim krilom sokola slavjanskoga, viteškoga BANA JELAČICA.

Dajte, bratjo, viteške ruke svoje u kolo junačko! Nepazite što tudjinstvo kaže! Tudjin piva, kad se bratja svadjaju!

Iz Zagreba na Božić 1848.

Družtvo slavenske Lipe na slavenskom jugu.

Pismo g. Anti Kuzmaniću ured. Zor. Dal. o žalostnom življenju Bošnjakah i Ercegovacah.

Serčani prijatelju!

Odavna sam gorućno želio, i niko prirodno ganutje u sercu oćutio prohodati se po Bosni i po Ercegovini, i pohoditi ucviljenu onu bratju našu; ali kad jedna, kad druga smetnja pripriči mi ispuniti ovaku želju. Sad pak uz ova ustavna vrimena, čim svaki narod svoga domorodca pomnjivo traži, da se krutje s njime sadruži, i svak o slobodi pomnji (razumim slobodu zakonu, drugačije pali bi u veće robstvo), nemogo sercu odoliti da kradom nepromisim dva rečena kotara. Prijdo dakle na N. u tursku zemlju, s koim strahom i opazom, nepotribuje da ti na dalje tomačim, jer ti je poznata kolikogod turska opornost. Pričini se u razlike načine, deržeći s Turcima turske običaje (koliko pripušta upravna duševnost), sa Serbima Serbske, a s Latinim latinske; svima bijah sve učinjen, jeda bi ji svekolike k meni pritego, i tako ispipò, i izmudrio što koi misli i želi už ova burna vrimena; a najveće nebi li doznò jesu li toliko nemilo prognati i ugnječeni kroz sveudiljne nepravde turske usilnosti koliko se po svitu glasa. Mučna i sasma pogibljiva posla primi se. Ali po Bogu brate! sad istom bistro poznado, u ovomu slučaju, kolika je razlikost medju: *kušu*, *i vidio sam*. Nu, pokraj privelike moje pomnje, različnih pritvorenjah, i pokraj serčanih posvidočenjah sa zakletvom potverdjenih, da sam domorodac pravi, i da dobru odluku imam, i pak na veće mistah ucviljeni ovi otačbenici nesmidoše mi ni deseti dio odkriti njihovih tegobah, koje terpe, niti želje, koje ji skončaje za sjedinjenjem s narodom svojim. Sad ti razsudi, sladki prijatelju, kroz bistro umoslovje tvoje, i ustavnu našu slobodu, koliko je stisnut i bidan narod, koji nesmi kroz nijedno pouzdanje prijateljstva potužiti se; koi nesmi plakati, kad ga boli, niti kruha zapitati čim izdiše od glada, niti odkriti smertne rane za imati kakvogod utišenje.

Putujući dojdo jednu večer pokasno u selo N. prid kuću nikoga težaka obučen na svešteničku. Pomozi Bog! velim domaćinu pod kruškom prid kućom sidećemu; a on odmah skočiv na noge dvorno mi odgovori. — Pitam ga: mogu li prinoćiti - ; možeš da, reče mi, duhovniče. Što je Bog dao, to chemo jisti i piti. — Tude ti se namisti u punoj kući čeljadi, koja mi ruku celiše; stopanica okrenu se večeru gotoviti, a meni jedna snaha prostrì malo slame ukraj ognjišta stavivši po verhu pokrovac u dimu da se može nemal'žvakati (ovaki sam ti konak aman svagdi imò). Sido s mojim starcom, pa potego plosku, te počesmo zidati u šesnaest; a kad se malo ugria, uviri ga što tverdje umido, da sam duhovnik iz zemlje Cesarove, i da hodam s dobrom odlukom; pa ga poče razpitivati, jeli istina da su preveć prognati i stisnuti keršćani od Turakah. On tada uzdahnu iz petnih žilah; žalostno pogleda na me, i odkučivši čeljad kućnu podalje, k meni se bliže primače: koja je korist, veli, moj duhovniče, da tì nabrajam ljute muke, i gorke nevolje, koje terpimo u sužanjstvu turskomu? Vi i sami mnogo znate kako smo prignječeni i pod noge sterpani. Tisućkrat su naše tužbe sa groznim suzama pratjene na vaša vladanja, na koje bi studeni kamen proplako, jeda bi nam iz kojegod ruke oblasticu našla; pa šta smo dobili? ako nismo s time krutje stegnuti turskim verigama. nisu nam ni malo popuštane, pokli slabo naše pokroviteljstvo istom samo veći gnjiv probudjuje u našim ugnječiteljima, da naglie na nas reže. Svedjer nam pripovidate nekakve zgode i slobodu, a medju to sve nas togore Turci gnječe. A do duše ima i kod vas gnječenja, premda manje nego ovuda. Sad pak čujemo nekakav ustav tamo kod vas; neće li Bog i Bogorodica smilovati se, da nam barem svima odtale sine kojagod zraka slobode i mira pravoga. — Drugčie se sad misli i čini, moj dragi, ja mu reko; već je došlo vrime da se narodi razrobe i da svak svoju slobodu pouzdano uživa. — Moj duhovniče, prihuze starac, tamo zar kod vas može se štogod i izlećì; ali to kod nas neće nikad biti. Naši Turci niti se boje Boga, niti cara, a još manje toga vašega njekakva Bana, koga ti u zvizde okivaš; oni sve svoju goneć, sve im dobro pali. Već su nas na naše oči do torbe dotirali, pa opet ištu, i gule i blato iza nokatah. Štogod je davati u haznu, i kudmudrago, to se sve na nas raju navaljuje. Sam ja, koi imam hraniti 30 čeljadi su nikoliko nokatah, nešto malo sitne marve su 4 vola, i dvi meršave kljusine težeći tursku zemlju,

dajem na godinu što u haračima, što u drugim štokakvim porizima, okolo sto talirah, a Turci čije su zemlje, i koji nebrojena imanstva posvajaju nikad ništa pod dragim Bogom. Ovdi neuklapam desetine litinske, ni dohodka koga dajem gospodaru zemlje, niti čestih globah, s kojim me tare zabit, kadija, gospodar i svaka druga sotona turska; pa kako će se živiti! — I ovako ti je svakomu jadniku istom samo je li raja. Ako se potužimo sudu; vrana vrani očiuh nevadi; tisuć vlahah nemože posvidočiti, što sam jedan najzlobnii Turčin zaniče. A da nam koi put sud i poviruje, to čini za svoju korist, a za veću našu štetu, jerbo neće da zauzbije naše zločince, i da ji zaduži neka nam povrate što su ugrabili, i štetu poprave, koju su nam uzrokovali, već ji oglobe do jadne majke, pa pusti proste, a strese sebi u kesu našu muku na naše oči. Tada naši zlohotnici većma počmu bisniti, te kô gladni vuci naglie i nemilie naskoče na nas globeći nas dok podpuno nenaplate sve što im je sud ponio. Drugda pak zgule nas do gole duše, i gnječe kô mačka miša, i nose u štogod im se oči zadiju, a čim se potužimo sudu, zaniču, i suviše iznesu na nas, da smo ji psovali, te nas bogme bude iznova bijenih i oglobljenih, pa vrućih tabanah, i s praznom kesom jedva glavu kući donesemo, proklinjajući i sud i sudca, ali sve u nami, a nesmimo ti ni jezika na dvor izmoliti, jer bi moglo štogod i gore sliditi. Turčin bo nemože, oni vele, slagati; niti njihov sud krivo osuditi. Ali kod sve njihove pravde sudbene, poštovani duhovniče, kada bi ja samo novacah dosta imô, smio bi valah i Muhamedu rep prišiti taman prid Turčinom, pa podmititi kadiju, i odmah bi moj sud bio.

(sliditiće.)

KNJIŽEVNI OGŁAS.

Evo ima veće od 12 godišta da mladež Hervatska, Slavonska i Serbska gori od ljubavi narodne književnosti; a naša Dalmatinska stopro sad i to slabo.

Za uzderžati i razpaliti tovećma u mladeži željenu ljubav prama književnosti, od potribe je pribaviti joj mudrih i koristnih knjigah.

Ja s'serčenom radostju naviščujem od velike vridnosti knjižicu naimenovanu:

Život
Isusa Karsta
Izvadjen i uredjen iz Evangjelja
Po Agustinu Kalmetu
Iz Taliansk. u Ilirski priokrenuo
O. Mihovil Čuić
Reda s. Frane Deržave Bosanske
Izdao O. Frane Jukić
U Splitu 1848
Tiskom Piperate,
Slovoutištitelj Iv. Tanzi

Ova knjiga dostojna je pristupiti prid lice najizobraženii osobah cerkovnih, i svitovnih, rad onog što uzderži, rad njezina mudrog i glasovitoga spisatelja, i rad vridnog privoditelja Bosanskoga, koi jest urešio ne cvitom neg biserom knjižestvo Ilirsko.

Njegov privod može se smatrati kao knjiga naših vrimenah najlipšim jazikom i pisom (stile) Ilirskim pisana, tako da može za izgled pisanja mladeži služiti.

Zašto si dakle, može me tkogod upitati, tolike pazke verle vlastitosti nikih ričih učinio? Samo sam ih, učinio, velju, za pokazat, medju Dalmatinim i Bošniacim razliku upotrebljavanja nikih ričih; i zato nisam kretao u izvorne riči privoditelja, neg na dnu strančice metnuo sam kako bi se u nas reklo.

Potribio sam pogriške nehotimice koje su bile se izmakle, i uzdam se da golemih pogrišakah neima, a malih, osobito iz početka, tojest gdikoja nejednakost ima.

Imamo zahvaliti Pošt. i Vrid. Ot. Frani Jukiću iz samostana Fojnice na ovom dilu koi još god. 1846 bio ga mi je poslao na njegov trošak da mu ga slovotištim, ali Censura deržala ga je godište i po, pa stopro prošaste četerdesetice poče ga slovo-tištitelj G. Tanzi pečatiti, koi rad bolesti nemože ga pervo sveršit, pače pri dospitku radnje od suhobolje umri. Pokoj mu vičnji.

U Splitu 22 rujna 1848.

Nastojnik štampe
Andre Stazić učitelj.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastni si.

BROJ 4. GODINA VI.

NA 22 SIČNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Puk od Korčule dočuvši radosni glas da Slavni Ban Jelačić bi naimenovan za Vladaoca Dalmacie; pokloni mu sledeću čestitku. Neki koji se gade pučadi, i koima možebit ovakovo stvarih gibanje ne ide po ćudi, vuhvenim múkom činili su se neznani i podpisali ju nisu. Svako misto ima svoje odmetnike, i Korčula ima svoje: puk ih poznaje i perstom ih pokazuje.

P. Franasović.

Prisvjetli i Preuzvišeni Gospodine BANE JELAČIĆU!

Bog, u koega rukah stoji udes narodah, smilovavši se napokon na nas, nadahnuo je Nj. Veličanstvo Privedroga Cesara Franja Josipa I. da Vas, svjetli Gospodine, imenuje za našega Vladaoca u Dalmacii. Oh nas srećnih i čestitih pod takovim hrabrenim glavarom! Eto ovako ispunjene naše želje, eto ovako dospjeva tudjinstvo izmedju nas.

Naš jezik, naša narodnost, sve, u jednu rječ, što je naše za toliko vjekovah pogaženo, potlačeno, uništeno; s' Vami se, *neumerli Jelačiću*, podiže, ponavlja, pomladja. Sad ćutimo što će reći dihati svojim duhom. Sad poznajemo da nije šala ona pripovjest koja kraljuje u našemu narodu da Marko Kraljević nije umro već spava, i da se je jurve probudio - budnć se je ovo ispunilo u Vami naš Bane pridragi, novi naš Marko Kraljeviću.

Mi dakle kao Vitezu našega naroda, kao svomu svjetlomu Glavaru, usudjujemo se prikazati Vam naše poklonstvo, našu vjernost; i stanovito deržimo da Vaše junačko serce primit će dobrovoljno odvjete jednoga puka koji odavna divi se s' Vašim slavnim činima, koji u Vašemu kipu pripoznava odkupitelja svoje narodnosti, svoga jezika, svojih pravah; i koji je temeljito uvjeren da Dalmacia nije mogla bit povjerena vredniim rukam od Vaših. *Slide podpisi.*

JAUK

VILE BOSANSKE I ERCEGOVAČKE

ZA SVOJIM NARODOM.

Na verh Zeca visoke planine
Gdi nikada nekopne snigovi,
Pustom mistu za divieg' stada
U samoći i veliku jadu
Na studenu stinu naslonjena
Ljuto cvili slovinkinja vila
Spominjujuć pridnje čestitosti
Pohulenog svojega naroda:
I nariče tuge, i nevolje
Kroz koje ga iz odavna gnječi
Otmanskoga jarma samosilje.
Svu je Bosnu poda se uzela;
Poglavarstvo pazi Ercegovo;
Obertje se na četiri strane,

Sve joj gorke ah! zadaje rane,
Kameni se, vene, i skončaje,
Jere kudgod plačne oči sverne,
Otačbinu motri porušenu,
Od tudjina nemilog Turčina.
Svuda ćuti gdi verige zveče,
Domorodci uzdišu, i ječe
K nebu, i k rodu uzdižuć glase,
I čupajuć zameršene vlase.
» Ha! to li je, kliče: Bosno slavna,
« To li je tvoja didovina stara!
» Jednom bješe gospoja naroda,
» A sada si neboga robinja!
» Da si čia, neb' mi žao bilo,
» Već najžešćeg dušmanina tvoga.
» Gdi su Bosno, slavni tvoji kralji,
» Gdi su Bani, i gospoda svitla
» Tvoja dika, urešenje tvoje,
» S kojim mogaše Caru odoliti
» Da nebješe u tebi nevire
» Ha! koja te i sad razadire,
» I u veće nevolje utapa.
» Na viri ji Turci imadoše
» I nemilo svijuh pogubiše,
» Pogubiše, ili izturčiše.
» Ej neviro, nigdi te nebilo!
» Pliva, i Verbas da bi prisahnule!
» Vi popiste kervcu pravednieh,
» I tilesa Bosanskih plemićah
» Podadoste ribam za jistbinu.
» A ti holo tursko samosilje,
« Koje svedjer o neviri radiš,
« Slavjani te zbili u Medinu
« Gdino ti je didovina stara.
« Ti se, Bosno, jednom slavna glasi
« Plodna majka hrabrenih junakah,
« Kneštvu slavna Ercega Stipana
« Obilujuć i srebrom i zlatom.
» A sada si erdjom poerdjala,
» Porasla si dračam i papratim,
» Guste su te šume obujale,
» I divia obkolila stada.
» Gdi se bani prisvitla gospoda
» Po vertlima, i perivoima,
» Onud sada gorski viju vuci
» Ili konji turski travu pasu,
» A hrabreni tvoji vetezovi
» Ljuto cvile u dugu sužanstvu.
» Ti se njegda tvojim kraljim diči,
» To svidoče Jajce, i Bobovac,
» I još ini okolo gradovi,
» Veće u prah mnogi zakopani;
» Po njim terču serne, i zecovi.
» A sad gvoždjem napertjena cviliš,
» Turski jaram nosiš oko vrata,
» Dobra tvoja gledaš u drugoga,
» U drugoga u zlotvora tvoga,
» Nit se žališ, nit' tko mari za te.
» Kamo tvoja polja, i livade,
» Kojano te obilno hraniše,
» Odkle u Mljetke, i na cerno more
» Nosaše se snižana pšenica!
» Turski hati po livadam pasu,
» A pšenicu bezi pojidoše,
» Sinci tvoji po škrapama rove,
» Da šilj, proso, i sirak posiju.
» Gdi su tvoje široke ulice,
» Kroz koje pak projt' se nomogaše
» Od momakah, i od divojakah,
» Kud gospoda u slobodi šeta.
» Gdi su dvori, i polače lipe,
» Tanke kule do neba izvite,
» Gdi Slavjani hladno piše vino,
» A divojke u kolu igraše!
» Po njim' vrebci gnizda savijaju,
» A po drugim šetaju kadune
» Silni Turci piju lozovinu
» Popivajuć jasno uz tamburu,
» Kako Bosnu na sablji uzeše,
» Slavnu Bosnu, i Ercegovinu,
» I njome kralje pomoriše,
» A Slavjane u robstvo staviše.
» Po ulicam Age kavu serču,
» Duhan puše, berze konje terču;
» Tuda skaču turska dica pusta,
» Te Slavjane toljagama tuku.
» Gdi su toke, gdi l'oružja svitla,
» Bridke sablje zlatom pokovane,
« Stjezi od svile, sjajne perjenice
» Proslavljenja davnih zadobitjah!
» Gdi su tvoji slavni vetezovi,
» Barjaktari, Bani i knezovi,
» Koji često u četu idjaše
» I na jata razgoniše Turke!
» Sad u gvoždju teškom pomagaju.
» Misto njih su age silovite

» Tužnoj tebi gospodit počele,
» Turska te je sila zasužnjila
» U dne u noći neda ti pokoja,
» Sva je tvoja potamnila dika,
» Bogastva su tvoja ugrabljena;
» Toke i sablje vitezovah tvojih
» Sjaju, i svitle na silnim Turcima!
» Tužna Bosno i Ercegovino!
» Kamo vaša priašnja sloboda,
» Kad ni od kog Slavjan nepredaše,
» Kad na konju slobodno jahaše
» Kroz čaršie i ulice ravne;
» Na njem sjaše gizdava odića,
» Koja svilom i zlatom goraše;
» Gledaše ga kroz prozor divojke,
» Slavjanin ji pozdravljaše dvorno,
» One kroz smij, i namigivanja
» Nanj bacaše smilje, i bosiok,
» Za pokazat zaminitu ljubav.
» Sada nesmi uzgor pogledati,
» Za povodac vukući kljusinu,
» Da nevidi vraga i Turkinju;
» Oko sebe smotaje zakerpe
» Da sramotna sakrie od svita.
» Turska dica od svuda ga prate,
» I lupaju teškim kamenicam
» A kljusinu drinovim toljagam, (1)
» Tužna Bosno, i Ercegovino!
» Gdi su sada vaše igre stare,
» Kad junaci na terku idjoše,
» Bacaše se kamena s ramena,
» Kad se ervaše u boke viteške,
» I koi će komu odskočiti!
» A divojke u debelu hladu
» Pod javorom ili vitom jelom
» Divno kolo veselo vodiše
» Pripivajuć mladim neženjenim
» Gdi su vaši studeni kladenci,
» Kuda dikle s vidrom dohodiše
» Da zacerpu hladjane vodice
» I umiu prebielo lice!
» Tud se kupi cviće od mladosti,
» Drag uz draga radostno igraše;
» Onam' gusle, ovam bugarice
» Svidočahu njihovu slobodu.
» Sad su igrišta vaša obernuta
» U turskieh konjah terkališta,
» Il' zarasla u drače i ternje.
» Hrabrenost je vitezovah vaših
» Oslabila kroz tursko sužanstvo,
» A njih ćeri, gizdave divojke
» Postale su turske robinjice,
» Sudje peru, i vunu češljaju,
» I kučine mladim bulam predu,
» Koje njegda vezoše na iglu
» Dragim vojnim od zlata mahrame;
» A kladenci, i ugodni hladi,
» U kojim se prie arajdaše,
» Turkinjama za teferić služe;
» Vaše mlade dikle neudate,
» I neviste s terbuhom do zubah
» Tude njima dvore na nogama,
» Podviv ruke, i gledeć u zemlju;
» Od žarkog su sunca potamnile,
» Iz lokavah mutnu vodu piju!

(sliditiće)

Primjeri junaštva Slavenskog.

Petar Dobrišić.

U republici Dubrovačkoj birao se je novi knez svakih osam godinah, sve do trinaestoga vjeka. U to vreme rok knezovanja bi oboren najpre na jednu godinu, a posle na jedan samo mjesec, črez sljedeći dogadjaj.

Knez Damjan, čovek visoka uma i krjepka duha, ali odveć vlastoljubiv, po iztečenju svojega roka, nehtjede drugome ustupiti verhovnu vlast, nego je i dalje zaderži pod raznim izgovorima. Na tu sverhu bio je već napred velikim lukavstvom ustrojio jedno malo voinstvo, (koje obično ona

(1) Mučno može kerstjanin, a još mučnie duhovnik s mirom projti izmedju Turskih kućah, i ulicama, da ga njihova dica neproprate kamenicama, i klipljem, osobito ako na njihova igrišta nabasa. Na razlike načine triba ji zabaviti, a najbolje bacivši im nikoliko parah, pa zbodi konja, i bježi što berže možeš dok se oni jagme. Niti koristi tužbu činiti, jer neima za nji suda kod Turakah; a medju to dobro pazi, da nebi pogledo u Turske prozore, navlastito gdi ima ženskoga spola, jerbi mogo i glavom platiti, ili nemilo biti bijen.

republika nije obderžavala) te istim, povjerivši ga ljudma sebi priverženim, napuni sve tverdinje i svoj dvor. Vjeće (1) u svojemu nepokolebimomu štovanju prama zakonosti, (po kojoj nije se moglo ništa bez kneza preduzeti) nehtjede pristupiti na nov isbor. Tako neki kažu; ali nemože se vjerovati, da prama ovakomu bezakonju, kao što Damjanovo bijaše, vjeće bi bilo tako maloumno, te bi pazilo, da ni najmanje nepovredi zakonost, a nebi razumjelo, da perva njegova dužnost bijaše čuvati slobodu domovine, i spasiti je ma kakvim bilo načinom. Vjerojatnije je dakle misliti, da vjećnici, videći gdi nije moguće Damjana inače nego silom oterati, oni ili za to, da bi obišli gradjanski rat, ili zato, da nebi dizali narod na oružje, i učili ga na buntovne pokrete, (2) volili su samosilnika za koje vreme preterpiti, nego li se poslužiti tim sredstvima. Kakogod bilo, Damjan pomisli, da oni jedinstveno iz velikog straha nesmjedu ništa protiv njega djelom preduzeti, te još više osmjeli se i zapovjedi, da se pozatvoraju neki izmedju njih, koi na njega javno vikaše. Ali na to sasvim uzavri gnjev obšti. Petar Dobrišić, Damjanov zet, ljubio je slobodu domovine više nego svoj rod; više nego bogatstvo i sjajnost svojega doma; on potajno sakupi kod sebe sve vjećnike i novi Brutus pozove ji na spasenje slobode, kojoj' žertvova glavu tasta svojega. Svi uz njega pristaju, ali, pogodivši se u cjeli, različno su mislili o sredstvima. Jedni nisu htjeli dizati oružje na kneza, misleći, da je bolje obratiti se republici Mletačkoj, da ona ukloni Damjana; drugi pak oštrovidnii i smjelii, bojali su se Mletačkoga posredstvovanja, i bili su za upotrebljenje sile; ali njina strana bijaše slabija, te je morala drugoj ustupiti.

Posle kratkoga vremena udju u pristanište Dubrovačko dvje galije Mletačke. Glas prodje kroz narod, da one nose neke darove, koje jè Mletačka vlada šiljala Gerčkome caru. Damjan ni o kakvoj prevari nesumnjajući, dočeka ljepo upravitelja istih galijah, obdari ga, i na njegovu molbu, da bi se udostojao na galije doći i viditi darove odredjene caru istočnome, skloni se, te podje. Kako on izidje iz grada, plemeniti Dobrišić podigne odma svo gradjanstvo, gotov da tasta svojega silom dobije, ako Metčanima nebi pošlo za rukom zarobiti ga, kao sto bijaše ugovoreno.

Damjan stupi s najvećim povjerenjem na jednu od rečenih galijah; ali kako bude unutra, i vidi, da jedni mornari, presjekavši konope, na kraju privezane, otisnu galiju u široko more, a drugi mu se približe s verigama u ruci, da ga okuju, on se svemu izdajstvu sjeti. Obuzet tada očajanom jarošću, izviče sve, što je najgerdjih ukorah, protivu Mletačke vlade činovnikah, ko se onako podloj prevari za orudje dao, te bjesno udarivši više putah glavom o jedno dervo, mertav padne. Smert junačka to bi, žalostna, ali dostojna njegovoga pokušenja protiv slobode.

Matia Ban.

---

(1) Ovim se imenom zvao « savjet » u Dubrovniku, i ovim bi se svudje morao zvati, kao što je i Vuk Stef. Karczić već kazao.

(2) Tim više aristokracia Dubrovačka bojati se morala, da nebi ušao u gradjane buntovni duh, što ista nije imala nikakva voinstva, koim bi se protiv istih, u slučaju kakve njihove pobune, mogla ograditi. Ona je pred narodom obezoružana bila, a samo na njega djestvovala moralnom silom.

pripovidčica

Jedan srebroljubac uzajmi prijatelju svome novacah sa 30 na sto! — pak mu još reče; dobro je iskernjem svomu u pomoć priteći. — Prijatelj mu odgovara: hvala ti, pobro, na runjavom tvom sercu!

A. G.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 5. GODINA VI.

NA 29 SIČNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PRIUZV. PRIPLEM. GOSP.

JOZIPU KNEZU JELAČIĆU

Banu i Vladaocu

TROJO-KRALJEVINE HERVATSKE SLAVONSKE DALMATINSKE

ec. ec. ec.

PIESAN

PO ADV. ANTUNU KASNACIĆ.

Venit post multos una serena dies
Tibullo.

Nakon danah cernieh dosti
I dan sviće pun svetlosti.

Trobojna se Slovinskoga
Iz pod Neba Duga spruža
Zapisano Velikoga
Ime u vedrieh kažeć Muža
Troj-kraljevske kog' deržave
Serce tiču, diela slave.

Nakon dažda priplahoga
Večerom se nami objavi,
Pouzdanim došastoga
Bielog' dana biljeg' pravi
U kî ilirska polja i sriće
Žarko sunce razsvietlit-će

Majko slavna svîh Narodâ
Oh slobodo slatka i lipa,
Sieme tvoje nie brez ploda
Viešta ruka kog' prosipa,
Jer u malo prem vriemena
Nikne od dobrog' dub siemena.

Vid Hrabrenog' Sina Tvoga
Kog' na Luku nebeskomu
Ime siaje; kog' pervoga
Svem Narodu Slovinskomu,
Brez pomoći kad si ostala
Vlast Višna je zapisala.

Troj-stučene Vlasti Bane
Jelačiću glasoviti!
Eto ilirske redom strane
Kîh Poglavar ideš biti,
Sviaju Ti vience ugodne
Od ljubavi domorodne.

U tvê ruke postavljaju
Osvojene mač Slobode,
Mač s' koim si na Dunaju
Slobodštine zle zahode,
Berži od munje rastavio
Ter na urednost povratio.

Zaman Zmia trojoglava
Svoj ispustit čemer spravi
Austrianskieh da Deržavâ
S' nepogodom vez rastavi;
Zaman Grada pervostolna
Krugom stisnu vrata oholna.

Tebe pazeć približena
S' nedobitnim vojnicima,
Windišgrätzu na koljena
Uništena pastit ima
Proseć milost, stieče koju
Nejednaku sterta u boju.

—๑—

Cim Sloboda pogerdjena
Uvierena tvoje obrane
Glavu dižuć umirena
Da će izliečit svoje rane,
Kliče u glase, puku vika;
Evo našeg' Osvetnika.

—๑—

Sloboda je Gospodine
Verh svîh darah dar s' nebeså,
Nu nje svietlost tamni i gine
Osta'e lipost brez uresa
Slobodština gdi nemila
K' njome se je približila.

—๑—

Nie Pristolja neima Otara
Domišljate neima vlasti
Kû ne truje kû ne bara
Kû ne dube činit pasti,
Dokle ljudske sve kriposti
Svom podloži svevoljnosti.

—๑—

Proklet Čoviek, triš prokleti
Koga oholast zasliepjuje:
Koi za više sebe uspeti
Nebo ī ljudi pogerdjuje,
Koi postupčac svojom slavi
Na svog' brata gradi glavi.

—๑—

Sloboda je, Gospodine,
Svoj početak s' nebi izniela,
Oholast ju zbaci u tmine
Dok krenutja nje je smela,
Pak plahosti ljudske sila
Verigam ju je oklopila.

—๑—

Prinarečen Ti si odzgara
Nje verige polomiti,
Narodnost me ne ne vara
Ova moć Ti proročiti,
Jer po Tebi već brez ploda
Naša neće bit Sloboda.

—๑—

Vid li bližna kô krajina
Verigami pritisnuta
Gleda u Tebi Slavskog' Sina
Blidi, uzdiše pričeznuta,
Kradom spruža k' tebi ruke
Jeda odložiš i nje muke.

—๑—

Milost Carska, kripost Tvoja
Uspeše Te nami ugodno
Na Vladanje: kê pristoja
Samo onomu, kî, narodno
Misleć, naše za potrebe
Zaboravlja sama sebe.

—๑—

Tvoje vierne Banovine
Puk prem čestit pozdravlja Te
Sva Sloboda Kraljevine
Obzira se sasvim na Te
Jedniem glasom Višne zove
Na Te Narod blagosove.

—๑—

Medju glasim privierníme
Kê Ti slišaš s' poniżnosti
Jest Dubrovnik Tvoje ime
Koi pripieva pun radosti,
I koi Ti želje svoje
Još od davnih prikazoje. (1)

—๑—

Jest i Piesnik, koi bi htio
Više zviezdah Tebe uspeti,
I s' piesnima kad bi umio
Dostojniem sebe iznieti,
Piesni al nemoj Ti gledati:
Gledaj dušu kâ ih prati.

---

(1) Ovdi Piesnik spomenuje Odgovor u ime Općenstva Dubrovačkoga poslan na 21 prošastoga Serpnja obljubienoj Bratji Hervatima i Slavoncima na njihove narodne pozive.

Obština je Zadarska na 15 Siečnja Svjetlom Banu opravila sljedeću poslanicu:

Vaša Preuzvišenost!

Obćina je Zadarska službenu vjest danas primila da ste za gradjanskog i vojničkog Vladaoca u Dalmacii naimenovani. Primila je takodjer i Vaš plemeniti, bratski i prijateljski narodu našem pozdrav.

U Vama, koi ste Vladom podareni, i osobitu vrjednost uvidjamo, a Vaš plemeniti pozdrav, uvjerava nas da ćete oboje na dobro naše upotrebiti. Mi se ponosimo videći tako dostojnom mužu povjereno pravlenje otačbine naše, i s'punim ufanjem gorećom željom očekujemo čas da se u Vaše ruke predamo.

Narod Velikodušni; narod krjepki; narod koi je od starine Slavom uvjenčan, preko svoih predstavnikah sprama Vas zadovoljstvo očituje, i Vama na Vašim milim rječma blagodari. Budite mu za oca; jerbo trebuje otečeskog staranja. Vlast, koja vam je povjerena i koju će te za njegovo dobro upotrebiti, uveličaće Slavu Vašu.

Medju narodom, koi teži za srećom, i Poglavarom, koi mu takovu želi, jednako čuvstvo biti mora. Nepremjenima priverženost, koju je narod dalmatinski sprama Austrije uzderža, i nenarušeni u ova burna vremena medju nama mir, mogu Preuzvišenost vašu uvjeriti, da smo s ustavnom slobodom, najvećma ljubav dobrom poredku, i počitanje sprama vladajućih zakonah ukorenjavali.

Svaki Dalmatin kao što jako svoju zemlju ljubi, tako i u Vama nadanje polaže. A Zadar, u kome je živa i ljubovi preispunjena uspomena Vaša, mnogo se uzda. Ako jest bo istina da uspomene čine milija mjesta, koja jih razbudjuju, Zadar se doisto ufa preljepo stanište u vašem sercu imati.

Dodjite Preuzvišenost Vaša! Biće nam radostan dan, kad vas u naš grad primimo. Okružiće vas najdostojnii i najčestnii sinovi naši. Oni će vam očitovati strahopočitanje u ufanje naše. Dodjite Preuzvišenost, Zadrani u svojim tjesnotama vas za preporoditelja smatraju. Siromašni budući, trude ćemo vaše s blagodarnostju nagraditi; jerbo će Vašem blagorodnom sercu najbolja nagrada biti ljubav i priznanstvo.

Porod ćemo naučiti da medju imenama naših dobročinacah i vaše ime blagosivaju.

U Zadru na 26 Sičnja 1849.

(Sljeduju podpisi)

Iz Zadarskih Nov. s tal. prev.

ODLOMAK IZ PRIJATELJSKOG PISMA.

Nemogu vam perom opisati radost, koju u sercu osjećam od kako ču, da naš novi Car, slavnoga Jelačića, kog je sami nebeski promisa namjenuo Jugoslavjanima da nji od robstva oslobodi, da velju, Njega Guvernatorom Dalmatinskim naimenova. Eto sreće za Dalmatince! ako im nisu serca kamena, i ako nisu neharni onoj presvetoj duši Jelačića.

Nemogu pak premučati, da vam i drugu radost, koja se po duši mojoj razljeva, neodkriem čujući da se i u našoj Dalmaciji družtvo Slavensko, pod imenom: *Lipa Dalmatinska* — zavodi. O divna Lipo! berže berže iznikni! bogato razgranaj se! ozeleni i duboko razpruži žile tvoje, da ti cerv i suša nemogu nauditi! — O! blago i vama svete duše! Petranoviću i Kuzmaniću, koji Slavensku Lipu u Dalmaciji vašoj miloj i premiloj otačbini potrudiste se usaditi, i od ternja zlobe nju očistiti: priznatelnost potomstva biće vam nagrada. —

Radite mili prijatelju, dan i noć! kratak je život! dugo do konca svjeta, a dotle treba živiti „ covjeku „ teško onomu komu s tjelom i ime u grobu leži! — Evo ljubezni što slavni Petrarka u svojoj visokosladkoj soglasnici *(sonetto)* kao u nadgrobnom nadpisu svojoj preljubeznoj Lauri govori:

„ *Sol di lei ragionando viva, e morta,*
Anzi pur viva, ed or fatta immortale,
Acciochè 'l mondo la conosca ed ama «

živa istina; jer dok živi Petrarka živiće i Laura: tako isto dok žive rodoljubci živiće i rod, i obratno.

Jov. Sundečić.

RAZGOVOR
NOVINE
Fra Jere, i Fra Bare

F. Jere. Fra Bare, hodi amo.
F. Bare. A što je f. Jere?
F. J. Ništa zlo . . .
F. B. Jesu li koje novine! Još nismo vidili *Zoru*, ove nove godine; ali je zamerkla?
F. J. Vala nije: neg baš učer izagje pervi, broj ove nove godine. . ,
F. B. Što nosi? : . .
F. B. Lipih stvarih . . Jednu pismu u čestitanje novoga Cara: pozdrav Bana Jelačića Dalmatincem; radostni oglas D.ra Petranovića više učionicah pučkih. Želju nikoga Splitjanina više sredstva Dalmacie, i jednu molbu našega vridnoga Kuzmanića.
F. B. Tu ima stvarih dosta. Žali bože da niesam još naučio dobro čitati. Sad u prošnju, sad meti, sad kuhaj, sad zvoni, pa mi neostaje vrimena za uzeti u ruke bukvar; recimi ti štogod od tih novinah. Čia je pisma?
F. J. Nikoga Sundečića. Vala kaže dobru volju i ljubav prema caru i Narodu; ali niesu toliko točni njegovi stii. Ja bi hotio da pišući uzme za primir našega Kačića, pa bi naši momci pivali njegove pisme i u gori i na moru.
F. B. To može uradit drugi put, kad mu dojde na um pisati pisme. Dobro je kakomu drago, kad ljubi Cara, i Narod. A što je ti pozdrav Bana Jelačića? Koi je to Jelačić?
F. J. Jelačić je naš Hervat. To nisi čuo da ga je Car imenova, za *Gubernatura* od Dalmacie?
F. B. Vala niesam. Drago mi je, bar je kaplja našega lista; bar će nam zapovidat naš čovik. A kad će doć u Dalmaciu?
F. J. A tko zna. Bije se sada s Magjarim. Dok ne dospie Magjarski boj, nemože doći u Dalmaciu . . . A i kad dojde, za malo.
F. B. Kako za malo? . . .
F. J. Kako nije samo *Gubernatur* Dalmatinski neg i Rički, neg i Ban Hervatski, pa neće se moć raztroit, za bivati u Zagrebu, u Rici, i u Zadru. . .
F. B. A on će poslat drugoga na misto sebe .
F. J. Ali drugi neće biti kako on. On je junak, on je čovik znan i vridan, on nas ljubi, i poznava. On je biva i pervo kod nas. . .
F. B. A štoje bio i pervo u Dalmacii? . . .
F. J. Jest bio nikoliko godinah uz *Liljenberga*, i *Turskoga* kao *Major*, pa je išo kući kao *Oberstar*; pa je sada za njegovu veliku virnost i vridnost bio imenovan od Cara *Tenente Marašia*, Ban, Gubernatur, pa što ćeš više!
F. B. Velik čovik! Ja velim da ćemo ga vidit. . .
F. J. Vidit i nevidit, f. Bare. Pokle dospie boj Magjarski, tko zna, kako će krenut stvari Hervatske, i kako će biti vladana Dalmacia.
F. B. A jer se biju Magjari s' Carevom vojskom? Ali niesu i oni Carevi?
F. J. Kako nisu. Ali neće da poznadu mladoga Cara. Vele da po njihovu zakonu njihov kralj ima imati 24 godine; a mladi Car neima ih neg 18.
F. B. Pa što služe godine?
F. J. Služe kad se hoće naopako, kad se ištu zaškorke. Nek ti kažem, f. Bare. Ima zemana da Magjarski Velikaši pušu na Austriansku kuću, i da traže prigodu, kako bi se odvergli Cara, i kako bi svoga imenovali Kralja. Bili bi to oni odavno zgotovili, da su bili sami u njihovoj zemlji, oli da su mogli kako privesti na svoju one puke, koji se nahode meu njima, i oko njih, a to jest Nimce, Serble, Ugrovlahe, Erdeljake, Hervate, Slovake. Vabili su ih na lipe što su više mogli. Ali zaludu. Počeli su na grube: hoćemo da se ostavite vašega jezika, hoćemo da naš primite. Sudci imaju sudit Magjarski; dica imaju učit Magjarski; popi imaju pripovidat Magjarski; ima se pomagjariti i velo i malo; ali zaludu i ovo. Neće Narodi da ostave materinski jezik, neće da se priklone Magjarskom jeziku.
F. J. Imaju pravicu, nebi baš ni ja. Što je čoviku draže što materinski jezik? . .

(sliditiće) Santić.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 6. — NA 6 VELJAČE

GODINA VI. — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Skupština Slavjanske Lipe u Zadru.

U nedelju prošastu t. j. 28 Sečnja (Jan.) imali smo ovde narodnu svečanost jednu. Svečanost ova zbog važnosti njene i izverstnog načina, koim se obderžavala zaslužuje zaista da se do obšteg znanja prinese i kao znameniti dogadjaj u naroda našeg povjestnici zabilježi. Malenosti radi prostora lista ovog saobštićemo ju ovdé samo u kratko. Novo ustanovljeno družtvo Lipe Slavjanske u Zadru deržalo je gorenaznačenog dana pervu svoju skupštinu u dvorani ovdašnjeg Liceuma. Neumorimom trudu rodoljubah naših G. Papafave i A. Berčića zahvaliti imamo, što nam je dvorana ovoj svečanosti narodnoj shodno, na obšte zadovoljstvo, urešena bila. Obrazi najznamenitiih u rodu Slavjanskom muževah i verlih domorodacah svud unaokolo, u najboljem redu stavljeni, zanimali su oko, i ganuli serce gledatelja. Osobito su pozornost sviu na sebe navlačili, tri narodna, u ljepom narodnom odjelu obučena stražanina, koi su za tu svečanost vješto napravljene bariake t. j. Slavjanski, Carski i Dalmatinski deržali. – Dvorana je puna dubkom bila; 200 i više članovah, osim drugih mješčanah i iz okoliša ljudi, koi su na slavu ovu došli bili. – Najprie pjevana je od skupštine u narodnom jeziku Carska pjesma uz svirku ovdašnje vojničke bande, koju su nam načelnici njeni bez platje poslali. Poslé svake strofe sljedilo je mnotrajno *»živio«* mladome Caru, Kući Austrianskoj, Narodu Slavjanskom i Banu Jellačiću! — Skupštinu otvorio je poslé Urednik Zore Dalmatinske rodoljub naš Gd. A. Kuzmanić, slovom u hervatskom jeziku, kog dole čitateljima priobštavamo. Rječi su njegove, na istini i iskustvu osnovate, jako serce slušateljah ganule, zato su ga i čestim *»živio«* pozdravljali. – Stupio je potom na govorunicu Gd. Prof. Perinović (Franceski). Ljubavi radi onih članovah koi, premda iskreni domorodci, opet iz dosadašnjih okolnostih nije im moguće bilo dobro materni svoj jezik izučiti, kao i zbog različia nékog, koi obićajno uveseljava, rekao je on slovo svoje na talianskom jeziku, i u njemu cjel Lipe naše i dužnost našu k narodu i narodnosti našoj vješto i ljepo opisao. Cjela mu je skupština pohvalu ukazala. S ne manjim ushitjenjem primljen je pozdrav njegov koim je Lipu našu u hervatskim stihovima, odma poslie slova svoga, pozdravio. – I slovo njegovo i stihovi biće u Zori našoj pečatani. – Sljedilo je potom biranje kroz pisane cedulje, 5 privremenih Upraviteljah družtva, i većinom glasovah izabranisu: G.G. A. Kuzmanić, Prof. Perinović, Katih. Vujnović, Predséd. Tribun. Fontana i Savjetnik pozivnog suda Lallić, koi će pravila družtva saćiniti i u drugoj skupštini pretresanja radi predložiti. Ufamose u rodoljubie njihovo da će oni s tim važnim poslom uskoriti, kako bi čim prie družtvo djelovati moglo. – Poslie izbora ovog uz svirku bande razidu se članovi, u sercama svojim nadu ljepe budućnosti za narodnost i otaćbinu svoju gojeći. –

Pomisliti kako je dosad opako i do zla Boga herdjavo narodna stvar naša u Dalmacii a osobito u Zadru stajala, pak viditi nenadnu ovaku narodnu svečanost, u ovakom duhu, i s ovakom slavom deržanu, i to baš u gradu ovom, priznati se zaista mora, kao što je sam Gd. Kuzmanić u slovu svome dobro naveo, da je ovo čudo, kome se čovek dosta načuditi ne može. – Fala Bogu i dobrim rodoljubima koi su se oko svetog ovog djela trudili; početak nam je dobar, a da Bog da i sloga naša da ga dobro produžimo i kraju požudjenom dovedemo! –

Vi pak Gospodo i rodoljubiva bratjo Slavenska po Dalmacii nastojte i požurite se, da se i po drugim otačbine naše gradovima i većim varošima narodni ovaki zavodi ustanove i s nama u bratsko kolo stupe, a sve u Slavu Boga Velikoga, i za krjepost doma Austrianskoga, a na diku, sreću roda Slavianskoga! – *P.*

Član Lipe.

SLOVO.

rečeno u Zadru na 28 *Sičnja* 1849 *prid društvom* Slavjanske Lipe.

Čovik, kao razborito stvorenje, prie nego što poda se uzme, ili česova se posla doveže, valjalo bi iz daleka da promozga, pak na jedno smisli, je li ga verstan do kraja dotrati, i šta će mu doniti. Ali povistnica ovoga svita, pogriške ljudske pameti na gomile biliži; ona nam dokazuje, da mnoga i poštena poduzeća odoše po raspu, to što nije se znalo podpuno smatrati na njihovu vridnoću i tegoću. Rekao bi, da pusta neznanost, na put guste maglušine prikriva lice ovoga svita; rekao bi, da je ona, matica svijuh jadah; zavarava i u vis dižući, i duboko zavaljujući; ta i najmudrije glave čestokrat na nju nagiljaju; s nje propadoše silne vojske i čitave kraljevine; s nje se ljudstvo pokolebava i poberkava ginući za izmišljenim zlatnim runima; s nje u jednoj zemlji smertna grisina ono biva, što u drugoj sitnica pribiva; s nje ima priko trista različnih zakonah na zemlji... Šta više! sadašnje ćudljivo vrime jasno nam njezinu moć izjavljuje. Ali njezin mlaz, oholost, koja nigda stermo neće da pogleda, sva zla prišiva kervavoj sudbini, hudobi, meržuji, neviri, i drugim poganlucima.

Ovo ja ovde mimogred prigovaram, čineći mi se, da se nahodimo na jednom raskeršću, odakle jedna staza vodi k berdu, a druga k stermu. Ja bi rad, da pri ovom pervom koraku, zavertimo u svoju glavu jednu čistu namiru; jerbo me straši oni stari glagolj: *U Dalmaciji nikad nijedno poduzeće nije bilo do kraja izagnato!* — Gle sad, za čim smo stali: mi hoćemo da nadižemo, i branimo svoju hervatsku narodnost; da pomažemo svomu narodu; baš da ga iz živinskoga stanja izrenemo, i na ljudski nastavimo. -- to nisu šalni posli; oni ištu hitro i mudro nastojanje, izverstnu vištinu, a osobito iskrenu ljubav k otačbini *u čistom duhu slavjanskomu*, jer deržim, da kao što samo Francuz može serčeno pomoći Francuzu, i Nimac Nimcu, i Španjol Španjolu; tako samo Slavjan može pomoći Slavjanu. -- Vi znate onu našu priču, ili vam poslovicu: *Teško kaši tudje mliko čekajući!* — Istina, svi smo po Bogu braća, i kao što vele bogoslovci, svi smo Adamovi sinovi; ama šteta i žalost, što se negda pri zidanju Babela jezici zamersiše, te se ljudske porodice na različne ćudi razlučiše, te se i danas mraze, i kolju; a i klati će se dotle, dokle ji god Bog svemogući neosvisti, ili im *branjevinu* nezametne.

Slavna Gospodo! Priteže me serce, da vam i ovo kažem: mi pri ovom početku imamo se najprie Bogu priporučiti, da blagosovi svaku našu pomišljenu i uradjenu. Ja prividjam jedno čudo! — Jedna slavjanska skupština..... u ovom gradu Zadru, da oživi svoju pogaženu narodnost; pače, od postanka svita *perva* takova skupština u Dalmaciji, znamenuje jedan verli dogodjaj! A kad dodamo i ovo, da se on nije mogao dogoditi brez sadašnjega silnoga pokreta, koji širom priobražava kraljevine i cesarovine, to onda moramo iz duboka ispoviditi, da je i tu božja ruka dosegla. Da, ništa brez nje nebiva, bilo zlo, ali dobro; ona pravednike miluje, a krivce bije; ona je na zidu dvora Baltasarova napisala ona strašna slova, a opet je poniznom Petru verige rastergla; — ona je dopustila, da naš narod kroz mnoge vikove sluša herdjave poglavare, stenje i gladuje u merkoj nižini dvorbu dvoreći tudjem jeziku i običaju; — ona, rekao bi, da ga sad iz mraka na vidilo diže.

Tko nebi sad virovao, da nam je po božjoj promisli korak k napridku dopušten; tko nebi osićao se, da nam se kao svanulo, kad nam je ustav

puknuo, a milostivi Cesar svojom besidom naša hervatska práva utverdio? — Tko nebi sad ruku pružio svojoj golotinji i sirotinji bez nastave i nauke? — Ha! dosadašnje jadikovanje jošt mi serce ogorčava; jošt préd u me udara; niko nemože pridreći šta će se na dalje zbiti; vidim vas, uzdam se u vas, no se malo i pobojavam, da nebi tko izmedju nas nebotice zabasao, e triba nam se i otimati. — Na čelu poziva, na koji podpisaste se, i ovde ste se danas sabrali, piše: *I Dalmatinci su Slavjani!* Ta izreka biva jedna istina živa, ali opet moglo bi je zanikati jedno čeljade ali priblek-nuto, ali nevišto, koje nigda ove deržave nije vidilo; ali napokon boljarstvo, koje bi svačiju narodnost prigorilo. A i do nas ima jedno boljarstvo, koje nas opominje na rep Lava Mletačkoga; koje je lažno govorkalo i piskaralo, da je Dalmacia *taljanska* deržava, do nikolikih po njoj niskih, udolitih selah, gdino se tobože hervatski zvuk čuje. Deržave laktom nemire se, ali se u nas taljanska deržava može lako za jednu četvert sata tim mirilom razmiriti. Istom ako okrenemo u ovi varoš Zadarski, moramo ako nam se i neće, hervatski govoriti; ako okrenemo na ova vrata gradska, na koga bismo se namirili van na našega Hervata; da obidjemo svu ovu zemlju na sukriž do Velebita, Dinare, Sfilaje, Zavelima, Biokove, Cerne gore; a da koga bismo vidili i sritili? — Ali tudje boljarstvo videći da se na prostoriji taljánstva nemože pomoći, izmislilo je *Dalmatinštinu*, da nas zagradi od naših gornjakah, od naše braće starinske, kao da je tamo iza Velebita sve vučljivo; kao da su Dalmatinci jedan osobiti narod na svitu, zar neznajući, da u Bosni, Ercegovini, Serbiji, Banatu, Slavoniji itd. isto se piva i govori kao ovde po Kotaru, i po ostalim krajinama Dalmatinskim.

Tudje je boljarstvo jošte ovomu puku i jamu podkopalo, što nije do sad ni Turčin naumio. Slavna gospodo, eno po gdikojim selima pridaje se nauk taljanski, neka i naša seoska mladež steče drugu glavu, da se čisto izrodi, kao što sam dokazao u Zori Dalmatinskoj. Promislite koliko je lako privariti jednu bezglavnu župu, koja nerazbira što je dobro, što li zlo. — Nijedan slobodan narod nije nikad ni poumio težačku, i govedarsku dicu su dva jezika pitati; šta će ta naša dica naučiti iz taljanskoga jezika, i iz naopakoga privoda hervatskoga, za dvi tri godine, ako neće kvariti svoga materinskoga jezika, i može biti stiditi se svojih stariih. Najbolje to mogu potverditi Šibenički i Splitski težaci, koji u zao čas nametnuše svoj porod na taljanski nauk! Ovamo su izgubili, onamo nestigli; njihovo potaljanče nehti u polin raditi, ele prizrelo mu se nekakvo gospodstvo. Gle, što tvara neprirodna, i nasaveršena nauka.

Kroz ovo moje zamiravanje nemozgam da se u našim gradovima satre taljanski jezik, nego radim po pravdi odbijati ga od naše hervatske ruke, kojom on neima gospodariti. Sramota bi bilo pustiti naša narodnost da se tudjom mekom opogani. Neka se u nas gospodska i boljarska dica uče makar i Amerikanskim jezicima; ali da se nedira u težačku i prostačku ruku, koja nam je do sad doderžala starinsko blago naše, običaj i jezik.
Evo vidite zašto valja nam se i otimati; to su nam smetuje na putu, koje podpunom pravdom dužni smo rasturiti, ako hoćemo da što privridimo. I to je baš moje serce zaželilo da vam na ovom pervom sastanku očitujem, da nebismo stranputicom baverljali zabašurivši ono što je velike pomnje dostojno. Ova se moja besida skroz odnosi na osnov ovoga našega družtva, to jest na našu hervatsku narodnost, koja dva jezika neterpi. Mi je moramo čversto braniti i razdomoviti, ako hoćemo da budemo pravi Slavjani, i da se nasladjivamo onoj blaženoj ljubavi, koja se domorodna zove, koja sama može utišavati čovika u tugama i nevoljama ovoga svita, i k plemenitim ga dilima oporaviti. Ta ljubav obezsmertila je Solune, Fociune, Cicerune; ta sama ljubav može kipove istesati, spomenike iskobliti, Smiljanićima, Jankovićima, Šurićima, Kačićima, i učiniti da se naši mladji zagledaju u nji, kao Marko Katon u one slavnih Rimljanah.

Gospodo Slavjanska! osamnaest milionah slavjanskih Cesarovacah gledaju nas; pokažimo im dilom, da ako zaslužismo slavu vojujući pod tudjim barjakom, sada pristoji se da nas braćom zovu. Ukaza vama ternje kojim je ova naša cilica zarasla, da budemo na oprezu; sad oslobodjavajmo se; dati će nam Bog razgovor i mir u sercu. — Što je rasterkano bilo, sad se sklanja; što je razdvojeno i rastrojeno bilo, sad se slaže. Jugoslavjanski narod, kojega smo mi jedna grana, nemože pokleknuti; njegova ga je vira spasila, i njegova vira spasila je Cesarovinu. Dunav, Drava,

Sava, naše su vode; Rika i Terst naše su skele; Vojvodovina je sestra mlizinica Dalmacie; Bosna, Ercegovina i Cerna gora jesu naše nadanje; a Cesar je naša dika, a mi njemu alem dragi kamen.

Nemojte zaledjati i ako vam je sad pomučno hervatski govoriti. Govorite i po taljanski, a dišite duhom slavjanskim. Tko bi krivio učene Dalmatince, što se nisu do sad dali za materinskim svojim jezikom, kad dosad nisu imali na njemu ni jedne učionice.

Deržimo se čversto s našom braćom Hervatima; velike su njihove usluge, velika ima im biti i naknada; što bude od njih, neka bude i od nas; njihova baština, neka bude i naša baština.

Ljubav dakle k našemu narodu, neka bude jedna naša glavna kripost, a druga, virnost k našemu milostivomu Cesaru Frani Josipu I., pak nebojmo se nikoga do Boga. *A. Kuzmanić*

RAZGOVOR

NOVINE

Fra Jere, i Fra Bare

F. B. Meu to, Braco, naš dobri Car Ferdinando, udili svoim pucim ustav, s'kom izjednač, sve svoje puke, i utverdi svakomu svoju slobodi svoju narodnost, i svoj jezik. Magjari u veselje, ko i Taliani, te berže sklope svoj *Minister*, zapovidaju narodim ali narodi neće da slušaju Magjarski *Minister*, nego vele, i mi imamo našu narodnost, i našu slobod;mi nećemo drugom *Ministeru*, neg Carskomu u Beču. Ter tu buka,triska, gungulja velika meu magjarim i narodim. Tu nije već šale, neg zbilja skaču na oružje Magjari s' jedne strane; a Serbi, Ugrovlasi, Erdeljci, Hervati, i Slovaci s' njihovim Banom Ielačićem s' druge; tu se pali, tu se siče, tu se kerv proliva bez milosti. Beria velika.

F. J. A što Car veli?

F. B. Što veli Car! I Caru dostà posla. Meterba u Talii, smutnja u zlatnom Pragu, nevira u Magjarii, u istom Beču. Vele da su Taliani i Magjari s blagom, a kako niki hoće i Cifuti, podmitili i potakli dicu i *Proletare* Bečke, da se opru Caru i Carevoj vojski. Da vojska nebude bila virna Caru, eto ti propade Car, i Carstvo. A tu su kočili Magjari i Taliani. Taliani da bi ostali o sebi, a Magjari dabi okrunuli nikoga *Košuta*, mudra čovika, kako vele, ali šarovita. Kažu da je bio Košut tri puta u kući svetog Petra. . .

F. B. A zašto.

F. J. Za prava Boga, vele Ajduci. . . .

F. B. Što ti meni kažeš, F. Jere! . .

F. J. I što drugo. Znašli ti da je Radetszki služio Taliane baš kò ide? dušemi moje proće vrimena dok dignu glavu; a s'druge strane Windischgrätz Cehe, Bečane, a sad opet Magjare? Platiče Magjarski Velikaši njihovu silu, ne samo blagom, nu, ne da Bog, i glavom. Nad to, može se dogodit, da izgube sve izverštine, koje su imali, svojstvo, kraljestvo, zakone; pa će valjat da se unite s' Austriom, da i Magjaria nazove se deržava Austrianska.

F. B. To bi baš bilo dobro. Nevira, neviru bi stigla . . .

F. J. Tu kucaju Hervati, da se oslobode od Magjarah, da imadu svoga Zapovidnika, svoga Bana, koi nebi imao poznavati verh sebe, već samoga Cara. Hoćeš li ti da Hervati pušte od sebe Bana Jelačića? Mučno. A mučno će ga pustit i Car s' vojske, dokle ne dospie gungulja.

F. B. A kad će dospit ta vražja gungulja?

F. J. A tko zna! Da je samo u Austrii, može biti da bi dospila berzo; ali se pružila po svoj Talii, po svoj Nimačkoj zemlji, i što više. Bilo bi gungulje i u svoj Poljačkoj, da Mozgovi ne derže čversto. Strašna vojska mozgovska leži u Poljačkoj zemlji, u Bogdanii, u Ugrovlaškoj; pa pazi što se radi u Austrii, pa se bojat da ova vojska pristupi naprid, i da podmetne Slaviane.

F. B. A rašta? A što mu čine Slaviani?

F. J. A to neznaš, da su i Mozgovi Slaviani? Oni bi htili podjarmiti sve Slaviane. Pa se jà boim Mozgovah više neg inih pukah.

F. B. A ja se baš ne boim. Ima dosta Slavianah za arvati se s Mozgovim; a kad slaviani sami nebi mogli odolit njihovoj sili, pomoće Nimci. Nimci neće pustit da pristupe Mozgovi.

F. J. Neće! a ja se boim da hoće. Znašli ti kad nebi bilo straha, da Mozgovi pristupe naprid? Kadbi svi Nimci bili u slogu i u miru; ali nisu. Molimo Boga da se smire i da pristaue njihova gungulja, jer kad pristane neće smerdit Mozgovi. Ima čudo Nimacah, ako ćeš i odviše. Kod njih neima fratarah, neima koludricah; kod njih svak se ženi, dopokom i popi; pa se narodilo dosta svita; pa je ovi svit stisnut, pa se muči, pa hoće da se razprostrani, a neima kud, već da uzbie Mozgove i Turke u istok. . .

(sliditiće) Santić.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 7. — **NA 13 VELJAČE**

GODINA VI. — **1849.**

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Poklon Starogradjaske Općine
Privedroj Čestitosti
Gospodina Barona
JOSIPA JELAČIĆA
Bana Hervatskoga i t. d.
Vladaoca Dalmatinske Kraljevine i t. d.

Zdrili vikovi privisoku pamet iziskivaju, kojoj gibaju se svaka, kao k jedinitoj sverhi. I slavjanski narod, u Austrii za dugo vrime u zabit smetnut, stoperv dignu se na zdrilost, nit' je od šta tribovao, oliš nedobitnog uma, il moguće snage, da ga iz oborinah svede, gdi stojaše ockvernut i zapušćen, i da k svome cielokupnom razvitku upravi ga. I taj narodni um praznu, i sve naokolo svojom sjajnom svitlostju obuze, svih nas na stupaje pritegnu, da prizrake nečuvena i nedobitna junačtva svoga čudom zamirimo.

A Vi, Gospodine naš, Vi razkošivi um, Vi požudjena zvizda slavjanskog naroda, Vi pervi podpor Velike Slavne Auzburgezke Obitili, Vi zdatelj nove Austrie, koja biti će pravilo ustavnih kraljevinah, koja po Vašoj kriposti kao gorostas postati će, nebojeć se već ni domaćih ni izvanjih neprijateljah.

I ta zvizda životvoriva gdi se sad obraća? K nama. Doisto, novi naš blagodarni Car Josip I. vi, kao prednji zaklad ljubavi svoje, k nam šalje Vas, za sve to veće sklopiti prionutie ove deržave k cilosti Cesarovine, za uzmnožiti dobrostanje naše. O čestni vikovi O srećni mi! A da si zdrava, Dalmacio naša, stara majko junakah! Nu tko pridei za oterti tvoje okamenite suze, teb' pokriep ljubavi i mira podiliti, iznova te na put srećnosti i dike postaviti. Veseli se dakle, otačbino naša, pod štitom Uma toli Glasovita i Milostiva.

A doisto, Gospodine naš, Vi u Dalmaciu dolazite, kao Moisia od Boga poslan za ukripiti pogazeni Israelski puk. Mi do sad od svake narodne životvornosti ulišeni, za mnogo litah ležali smo jadno pod težkim jarmom nekog naroda, koi, kao Madjar kod braće Hervatah, tverdo se biaše kod nas samovolji i usilstvu posvetio. Ovo nas sasvim opelja lapnu naša imanja, slivši na naš dom potop ožednih prugah, koji, dušeć naše narodne umove, na veruge nemilo deržali su nas; rastavljenja izmedj nas uzgoji po začetku *divide et impera*, potaknu iznova domovne nesklade, verh narodne nadostavši narodnost inostranu; i gazeć svetogerdno naš prekrasni slavjanski jezik, mili božji podar, silovaše nas kreknivati neserčne riči, za sebi komad kruha steći. Jeda li ovo nije bilo robstvo babilonsko? Poslanje Vaše, Gospodine, jest dakle odveć veliko, odveć pritrudno, ipak dostojno čovika tolike Vlasti, Milosti i Visokosti, čovika, na kog već Europa sva svernu pogled, začudjena.

Vama dakle, Gospodine naš, veliko dilo od priporodjenja našega, žiteljnog oživljenja Dalmatinske zemlje, Vama slaviti je na ustavni put, Vama težki kan očistiti je od srodnog izopačenja,

nje rane prem mnoge ozdraviti, zaogernuti nje goloću, i potužènja zašikati. A ustavite inostranska pohotjenja, izkorenujte iz medj nas oštro samovlastje, omekšajte tegobe, do sad žestoke kervopie naših dobarah. Priuzdižite sniženu narodnost našu, naš mili materinski jezik, i kod Vas nek budu ljudi naroda, ljudi od puka, i pozatim na ta način nek s inostranim himbami domaće serditosti pristanu, i nek siva verhu nas novo sunce Milosti i Ljubavi.

Iza toli spasonosnih i potribitih poizpravljenjah, naša deržava na novi stepen i život priustavši, razveseljena kao vierenica od perve ljubavi, ponizna prignuti će se sladostno k svakoj naredbi Vaše Čestitosti, virna i tiha svukud Vaše će sjajne stupaje slīditi. Tad iz dna persiuh svih Dalmatinacah skladno izlazit će pjevka hvale i harnosti za Vas. A doisto blagoslivati ćemo uspomenu Oca toli glasovita, toli blagodarna, toli ljubezniva, Oca otačbine, pomladjene slavjanske narodnosti naše, i unucim predati ćemo skrozi narodne pisme dila junačka onog, koi na taj stepen slave uzdignuo se, koi za nas zabileži dob novi, koi slavjanski duh, slavno na Kosovu udunut, oživi, i na novo i slavnije pristolje postavi.

A nek siva ovaj dan u vik u dogodovštini domovine naše, kao čestna uspomena još novog uvita medju dva puka brata, to jest, Hervatim i Dalmatincima, od nas Starogradjanah gonetan u odpisu Varazdinskoj Županii, i nek pod štitom Vaše Privisoke Čestitosti svaka upravna slobost, jednakost, i bratimstvo uzraste i stuči se za srećnost i sve to veće dobrostanje slavjanske narodnosti naše, i ove do sad zapušćene i jadne deržave.

Živio
Slavni Ban Jelačić
Junak novog doba
Zvizda Majke Slovie
Nat svitli Vladaoc.

U Staromu Gradu na 25 siečnja 1849.

Petar Politeo Vladatelj Općine i načelni sabiratelj. – Petar Nižetić načelni sabiratelj. – Pop Ive Kačić-Dimitri načelni sabiratelj. – Pop Šime Ljubić prikazatelj puka na sabiranje zastupnika. – Stipan Ljubić načelni sabiratelj. – Ljudevit Ivanisević načelni sabiratelj. – Juraj Ljubić načelni sabiratelj.

JAUK
VILE BOSANSKE I ERCEGOVAČKE
ZA SVOJIM NARODOM.

(v. br. 4. str. 13.)

Gdi su vaša nebrojena stada,
Dobri konji i debeli voli,
Mehka vuna i tanjana svila;
Gdi li su vam medonosne pčele!!
Konje jaše siloviti Turci,
Janjce jidu, ovnove prodaju,
I tovnike vole u Kaure,
A rakiju s medom osladjuju;
Bule steru vunu u dušeke,
A po svili tanak vezak vezu;
Virne ljube vaših stanovnikah
Na studenoj zemlji počivaju,
Bez košulje i bez ogernjaka.
Ajmeh mene, bidna otačbino!
Kolikih si mukah dopadnula!
Mnogo ti si tužna sagrihšila,
I dragoga Boga uvridila!
Der se pokaj, i čini pokoru,
Da u veću nepadneš nevolju;
Ako mogu teže biti muke
Neg je turskog robstva samosilje.
Prosi u Boga, nije l' došlo vrime
Da dobiješ priašnju slobodu;
Obetaj mu, da ćeš biti virna
I u skladu s bratjom boraviti.
Ha! da je proklet ko zametje smutnje
I nemire u rodnome mistu,
Tko domaće podpaljuje smetnje
O zavadi radeć i neskladu.
Tužna Bosno i Ercegovino!
Tkogod čuje plač i vaje vaše,
I opazi gvozdene okove,
Koji su vam kosti priglodjali,
Ako nejma serca od kamena,
Od plača se uzstegnut nemože.
Ali za sve bidna otačbino,
Gdi su tvoje cerkve i otari,
Gdi su tornji, gdi li zvona sveta,
Koja virne na molitvu zvaše!
Turska ji je sila oharala,
Ili svomu naklonila svetcu.

Gdi se prie žertva prikaživa
Živom Bogu od Boga živoga
Medju skladnim duhovnim popivkam
I ugodnim kadomirisima
Od počitnih sveštenikah tvojih,
Sad se peru Oge i Imami,
I nagiblju svomu Muhamedu
Licumircu nebogomilomu.
Na tornjima turski Imam vije,
A sveta su zvona zamuknula,
Turci su ji u zernje razlili,
Da te tverdje derže u sužanstvu.
Jošte i to silni Turci brane
Poštovanim tvojim duhovnicim
Da zatrube u rog na godove,
I sakupe virne na molitvu. ([1])
Gdi je dika tvojih sveštenikah,
Gdi li su im od zlata posude,
Ha, gdi hrane ruha uzorita
S kojim vičnjem u cerkvam dvoriše!
Sad se bidni izpod dubja veru,
I pod čergam liturgiu služe;
U klanicam i po gustim šumam
Tomače ti Evandjelje sveto.
Sve sagnjiše misničke aljine,
I knjige se svete razpadoše
Prinoseć se od duba do duba
I kisnući na golome zraku.
Požudiva cerkvah i otarah
Pograbiše nesmiljeni Turci,
Pokupiše križe i kaleže,
Odnesoše zlatne paramente.
Toke kuju od srebernih križah,
A kaležim piju cerljeniku,
Il' u žute ugone cekine,
Da ji bulam oko vrata nižu.
Paramente od srebra i zlata
Za najsvetju službu nabavljene
Prišivaju konjma abaije ([2])
Za pogerdu tvoga bogoštovja.
Eto tužna šta si dočekala!
Na virnosti prie nečuvenoj,
Koja njegda biaše gospoja
U slobodi tvojega naroda,
Da tvoj Biskup, i Vladika sveti,
Neimadu cerkve ní otara,
Već se veru od duba do duba,
Da prikažu vičnjem posvetjenje.
Ha! je l' itko za miloga Boga,
Da se gane na nevolje tvoje,
Da otare grozne tvoje suze,
I razslabi gvozdovite uze!
Cvili, kukaj, glasa neuvlači
Kòno kuka sinja kukavica
U srid zime kada nije vrime,
Nebi li te očuli Slavjani,
I u pomoć k tebi priletili. . . . .
A ja idem od gore do gore,
Probijajuć luge i dubrave
Svuda tvoje nabrajajuć jade,
K Velebitu i ka Plîševici. . . . .
Probudit ću vile slovinjkinje,
Tvoje ću im napovidit robstvo
Nebi l' nam se one smilovale,
Te kroz romon slavjanskog skladanja,
Domorodcim serca ugrijale
Da pohode bratju u sužanstvu. . . .
Potražit ću Bana Jelačića
Vojevodu slavnoga naroda,
Ljubit ću mu kolina, i skute,
Vlase čupat, lice pogrubiti,
Proljev suzah livat niz obraze
Nek u meni tvoje vaje uči,
I primite pod svoju obranu.
Svitlog Bana, sve ufanje naše
Kom' svi sriću od Boga želimo,
Posegla mu sablja u slavjanstvu
A dušmani pod nogama bili.

R. N.

([1]) Ne samo je nama zabranjeno služiti se sa zvonima, izvadiv tri župe podaleko odkučene od Turskih varošah, i gdi se je ipak nebrojeno blago strošilo za uzderžati stari običaj zvonjenja; dali suviše, nije nam slobodno ni u rog trubiti u blagdane za pozvati pravovirne na duhovnu činbu i bogomolju. Samo u Posavini trubenje u rožinu Turci terpe. Tu skoro izpribiaše Turci jednoga duhovnika na mertvu postelju, što htiaše da uvede u svojoj župi običaj trubiti u rožinu u svetkovine, i da nije pobigo, bili bi ga umlatili.

([2]) Svega je ovog istinito bilo u ovim mistima, ja bi i danas makar u jednoga Turčina mogo perstom upriti, ako ne u veće, koi je i nedavno od svetih naših aljinah svojim konjma abaije krojio, porobivši bogomolište naše.

PAS PRI MISECU.

U Serbskih Novinah B. I. n. god. čitamo jedan napis, u kojemu niki *Proiguman* zatiče, gerdi, i nepravedno potvara Episkope, Kanonike, Pope, i Fratre dalmatinske, da nebi jih baš mogo gore poružiti i pogerditi jedan Turčin, jedan Poganin, kad bi se s' njima stao, oli našao u jednomu istomu gradu.

Nećemo reć riči u obranu Klera Latinsko-Dalmatinskoga, koji se u svemu poznaje pravedan, nitićemo izuvidjati bezočne laži, s' kojim ga zatiče; već ćemo pozvati sve viroispovidaoce Cerkve istočne koji su se izkoljevkali u Dalmacii, i one koji su prišli u Dalmaciu i živu mirno s' nama i grade svoju sreću, da kažu slobodno, kako su se u starah dobah s' njima ponašali Episkopi, Kanonici, Popi i Fratri dalmatinski, jesuli ikad merzili na nje? jesu li jim ikad dali koi uzrok od tužbe, od raskola; ali su bili vazda s' njima unitjeni, i deržali jih kao bratju? Nek reku kakose ponose u ovah žalostnah mladah dobah, u kojah rekbi da se narod ljudski opio s' nikim otrovanim pivom, koi mu je priuzeo svist i oči; pa čovik ne vidi u drugomu čoviku brata, priatelja, već smertnoga dušmanina, gdi nije njegova ispovidanja, njegova plemena, njegove zemlje, pa merzi na nj, pa potiče smutnju, pa hlepi opoitise s' njegovom kervlju. A niesu li svi Narodi bratja u Isukerstu? A nieli Isukerst živući pripovidao vazda mir, ljubav: – *Mir vami – ljubitese meu sobom – ljubite ne samo priatelje vaše, nu i dušmane, nu i one koji vam zlo hoće, koji vas zloglase i progone* – Ovo su riči Isukerstove.

Ne budući s' gor rečeni napis upisan s' ovim duhom, može li se reći da je Naslidnik, i Stroitelj Boga od mira jedan *Proiguman*, koi potvara, i gerdi Kler Dalmatinski bez da poznava njegov duh, i bez da se k' njemu približa? Moželi se reći da je Naslidnik, i Stroitelj Boga od mira jedan *Proiguman*, koi merzi na svoju bratju, koi potiče na nemir i na osvetu svoje istovirce?

Bog veliki prostio *Proigumanu* lukavost s' kojom nasertja i naskače Episkope. Kanonike, Pope, i Fratre Dalmatinske, kako mu i oni prastjaju, i mole priklonito Gosp. Boga da s' iskrom Duha Svetoga prosvitli njegovu pamet, i takne njegovo serce, da u naprid nebude lagati, ružiti, zloglasiti, i potvarati poštene Redovnike, koji u Dalmacii niesu nikad dali Hristianom ikakve škerbe, nego su jih vazda ljubili i gledali kao bratju.

Nadodaćemo samo da ovi *Proiguman* nemože biti Dalmatinac, već Zagorac, jer su Sveštenici Dalmatinski Cerkve istočne ljudi ponižni, krotki, mirni, ljubeznivi, usterpljivi; a ovi *Proiguman* kaže se silen, obol, neusterpljiv, priko načina jezičan i ubodiv; ali nek bude, nek govori što hoće, Episkopi, Kanonici, Popi, i Fratri Dalmatinski biće vazda usterpljivi, i bez čuti se više, pustiće ga da laje, kao *pas pri misecu*.

U Zadru 2 Veljače 1849. *Santić.*

Odgovor!

Priatelju željo priateljah!
Serca moga sridico jedina!
Ti me pitaš živem li ti sada,
Ako živem, u komu sam stanju?
Kako moje ja provodim danke,
Zauzdane ali propuštane?
Jal u miru, jali u nemiru,
Jal u plaču, jali u posmihu?
Priatelju željo priateljah,
Serca moga sridico jedina!
Kad me pitaš kazaću ti pravo: —
Ja ti živem...; al životom *Nade*,
Kano trava o nebeskoj rosi!..
Za njiom herlim kà malušno dite
Za lepirom priko dijanicah!..
Ovi cvitak jedini na svitu,
Kano sinak jedini u majke,
Cvate zimi kano u proliće,
Baš kò ruka koja ga zaliva!..
Neboi se suše ni potopa,
Niti munje, niti li vihara,
Niti zuba, niti li kosira!..
Sa mnom nika, sa mnom i obika!
On me prati od zibke do greba,
Kano osinj svoju tilesinu!..
Na zibci mu ištom pupak zenu,
A na grebu miriše mirisom!
Ja ću usast, on će zelen biti!.. —
Kakav xivot tako mi i stanje,
Kakvo stanje, taki mi i danci!..
Duša moja dušica je Nade!
Oko moje u njezino gleda!
Kuda ona, i ja pravim krila,
Kano bila priko gorah vila!.. —
Sudi, brate, kako znadeš bolje,
Tvomu sudu raztvoreno polje!!.

M. Ivićević.
(diak)

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 8. GODINA VI.

NA 22 VELJAČE 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednal a roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i sveznji neprimaju se, ako n'su prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zamina za kojimudrago narodni ili strani list.

Razbroj dogodjajah u Austriskoj Carevini, godine 1848.

Lani sam u broju 20 21. i 24 Zore dalmatinske sverhu dogadjajah od miseca Ožujka 1848 godine razgovor vodio pod naslovom: *Šta se to dogodi, šta li će još biti?* onda još u lipom ufanju, da će se berzo stvari razpraviti i razjasniti, pak da ćemo već u ovoj tekućoj godini lipe plodove od dobrote Cara Ferdinanda, u slogi, miru, i ljubavi uživati, pak šta evo dočekasmo?- nemir, bune, nesloge, vojske, domaći rat, i svaka zla - i to u prošloj godini, a Bog zna šta nas ove tekuće godine čeka. - Bog bi dao da se varam, al je sva prilika, da će i ove godine opet boj bisniti, a možebit k' tomu glad i kuga ili barem kolera moriti. - Eto ti, dokle je ljudska lahkomišljenost, zloća, i opačina dotirala. - Tako biva kad se ditetu za sigraćku nož dade, pak se dite osakati. - Vididermo dakle u kratko, šta smo lani sve doživili. -

Milostivi i dobri Cesar Ferdinand pokloni svomu puku sve, štogod je od njega zaiskao; slobodu, jednakost, i bratinstvo. - A kako je puk ove blagodati razumio i primio? - učinio je od slobode razuzdanost; od jednakosti razbojničstvo; od bratinstva ono bratstvo, štono se veli: brat bratu najdublje oči izkapa! - Ter tako dobivši puk Carev perst, hotio je čitavu ruku, a dobiv i tu, hotiu je svoga dobrog vladaoca uništiti, i u takvi ga je tisnac stiskao, da se je najposli dobri car Ferdinand prisiljen vidio, svoga se vladarstva odreći, i mladjoj ruci kormilo od vladanja izručiti. - A šta je, i tko je tomu kriv, kako li se je to desilo, daj promotrimoder?:

Austrianska Monarkia sastojava se iz mnogoverstnih narodah i narodnostih; tud su Nimci, Taliani, i Magjari - pak onda Romani t. j. Karavlasi, i Slavjani od pet verstih, t. j. Česi, Slovaci, Poljaci, Rusini, i Jugoslavjani, t. j. Iliri. Perva su tri naroda bila zauzela gospodstvo, a Slavjani i Romani bili podjarmeni njima. Tako su Nimcima manje više svikoliki narodi, a osobito Česi, Moravci, i Slovenci; Magjarima Slovaci, Romani, i Jugoslavjani; Taliancima Dalmatinci i Istrianci bili podloženi. — Izrekavši Cesar: Slobodu, jednakost, i bratstvo za svaku osobu napose, morao je s' tim više izreć: Slobodu, jednakost, i bratstvo za svaki narod, dakle i jednopravnost sviu narodnostih. — Slavjani su i Romani klikom od veselja uzkliknuli, al to onim gospodujućim narodima nebiaše pravo, oni su hotili i hoće da sú još, pak da i ostanu ostalima gospodari. — Taliani imavši svoje dobre podrepine u Dalmacii i Istrii, ostavili su ove zemlje za neko vrime u miru, i derže, da jim se izmaći neće, samo da se je njima (Talianim) i one sine nimačkoga gospodovanja osloboditi, koja na njih pada. — Nimci deržeć Čehe, Moravce i Slovence za svoje robje, hesabili su sebe i nje s' velikom, jednom, i sjedinjenom Gjermaniom spojiti. — Magjari uzeše na oko što

ova dva naroda kuvaju, pak u svomu naduhtom bisnilu pomisliše, hajde nek se Taliani od Austrie otmu, nek se austrianski Nimci sa svojom velikom Gjermaniom spoje, a mi ćemo sada lipo nastojati, da osnujemo jedno veliko i samostalno Carstvo Magjarie, o čemu veće tolikoh godinah radimo, budući pako da smo maleni, nejma bo nas više nego četiri miliuna, a mi ćemo Slovacima, Jugoslavjanima, i Romanima s' čimgod oči zamazat, nje u nas stopit, i tako se pokerpavši velikim Europejskim narodom postati. — Ovo, i ovako su ova tri u Austrii gospodujuća naroda, svaki za se mislio, i jedan pod drugim jamu kopajuć, opet se lipo i složno deržali onoga načela: da Slavjane i Romane iz jarma neizpregnu. —

Da pako sve ovo postignu, i da jim sve za rukom izigje, najmili su si čivute- koji bez svakog poštenja, za novce se rado prodaju, neka oni ovu stvar po novinama razplodjivaju, i razpravljaju. — Čivuti se dakle latiše pera, pojagmiše sve Austrianske novine pod svoje uredničstvo, i počeše toplo novine pisati, gdi se Slavjani na svaki način hule, pogerdjuju, psuju, sumnjiče, i potvaraju — a Nimci, Taliani, i Magjari, i njihove namine hvale i slave.- Takve su novine u Beču bile: der freimüthige, die Constitution, der Radicale, i. t. d. U Pešti i Budimu sve magjarske i tamo izhodeće Nimačke novine, a čivuti su još i u svakoj Ugarskoj Varošici, gdigod je bio tiskopis takove pogerdne novine pisali, i ustanovili bili. Po ovima i ovakovim novinama verlo se je svit pobunio i uzkomišao (maloumni bo misle, da je sve istina, što je na papiru uštampano) i do tle dotirao, da nije znao tko je, i čiji je, od koga bi bižao, s'kim li bi se družio. - Eto ti zla, eto ti bune i nemira. - Veli se, da je u mutnoj vodi dobro ribu loviti, te tako i naša tri gospodujuća naroda, vidivši vodu mutnu, počeše lovit, al jim slavni Slavjani smetoše lov, i lovinu. — — —

Taliani najpervi ustadoše na noge, i sdruženi s' Karlom Albertom i ostalim Talianima, digoše se protiva Austrii, a stupivši u to doba u tajnu svezu s' Magjarima i Austrianskim Nimcima, da Austriansko carstvo razmetnu, i raztepu. - Koliko jim je to prošastog lita za rukom išlo, znamo iz slavodobitja slavnoga starca Radeckog i slavnog Caru i Carevini virnog junačkog austrianskog vojničstva, koje, premda zbog svoga vitežkog vojevanja, i zbog svojih pobedah nad Taljanima, od austrianskoga sabora nije pohvale dobilo, - opet ga njegova dila u obil hvale i slave, a i od drugih je stranah priznanje i zahvalnost u punoj miri primilo. - U ostalom vidi mi se da je za Slavjane velika sreća, što su Taljanima u pervi mah rogovi stučeni, jer imavši Taliani svoje Markoline i poglavite podrepine u krajinam ilirskiem - kao u Dalmacii i Istrii, bili bi u svoje družtvo i ove slavne slavjanske deržave potegli, što se više vikoma nebi dalo izpraviti. —

Magjari imavši pri ruci carskog principa nadvojvodu Stipana - odkidali su i odadirali od dobroga cara Ferdinanda što su ikad više mogli, dapače odkinili su toliko, da su se na pravednom putu, (barem na oko) i od Austrie odkinuti mogli. - Nadvojvoda Stipan ugarski Palatin, ili hotivši veliki magjarski car, kad se Austria razpadne, ostati, ili možebiti zaveden od lukavoga Košuta - koji veće više godinah sve magjarske velikaše za nos derži i vodi, sve štogod su Magjari hotili i želili - sve jim je od Cara pribavio, tako i tri najpoglavitija popečiteljstva od izvanskih, pineznih, i vojničkih dilah, i po tomu se je Magjarska s ostalom Austriom sa svim razkerstila, da već nije ni za potrebito deržala, da joj Car šta povlastiti, ili zabraniti može, nego je na svoju ruku sve počela činit, štogod joj se je svidlo, da joj u njezin plan ulazi; Ovo je navelo nadvojvodu Stipana, te je od njih izmakao, i Caru se na magjarskom palatinstvu zahvalio. -

Austrianski su se Nimci sa svim obratili k'Frankofurtu, (tamo se derži sabor velike, jedidine, i ujedinjene Gjermanie,) oni su glavom, rukama, i s' nogama tamo nategnuli, hotivši sa sobom, Čehe, Moravce, i Slovene, bre još i Dalmatince i Istriance tamo potegnuti; za ove stražuje i neznavši, da oni vole Talianima, nego li frankofurtskoj Nimčadiji. (Dalmatinci su dakle i Istrianci bili kost, o koju bi se dugovičnji rat medju Nimcim i Talianima zametnuo.) Na ovo su gori spomenute bečke novine nagovarale, navadjale, i privlačile, štono jim je i dobro za rukom pošlo, osobito bivše podupirane od magjarskih i oda svin u Ungarii izihodećih nimačkih novinah. - Ova su dakle tri gospodujuća naroda, svejednako teglila za tim, da ona stalna, i cilokupna ostanu, a da jim Slavjani i Romani i na dalje sluge budu, i:

kerpa s' kojom se zakerpati mogu, za to nisu ni motrili na Slavjanštinu, koja-premda od njih sviu dvobrojem veća, opet jim vazda pokorna službenica biaše, na koju se dakle ni sada toliko obazirati nisu za pristojno našli. – Pak da su Slavjani *kao do sada* mirno stavši gledali, ostali bi bogme na vike podjarmeni drugima inorodniem narodima. — Al je dragi Bog svoju serdžbu nad Slavjanima ove godine dokinuo, i poslao jim bistrinu svoga svetoga duha učiniv, da su se za prošastog godišta, sretno i slavno, svima inorodnim zamkama i spletkama višto izmakli, i nakon mlogo vikovah opet na svoju ruku dilovati stali. Ti Bože, koji si nam dao bistrinu tvoga svetoga duha, daj i dobar napredak i konac našemu dilovanju, koje nek na slavu i diku tvoga imena izpade. Amen.

Slavjani ustadoše mahom pri pervom pokretu, ustadoše Česi, da se od Nimštine oslobode, koja jih biaše obujala, pak da im se narodnost povrati. – Ustadoše Hervati i Slavonci, i sastaviv u hitnji mal Sabor u Zagrebu, izrekoše trideset željah našega naroda, medju kojima naprid to, da jim se pukovnik Jelačić za Bana dade, i to jim dobri Cesar po volji učini, davši jim umah za bana slavnog viteza Jelačića, i eto sada bistro vidimo, kako je Sokolovo oko u našeg naroda pri ovom izboru bilo, jer slavnijeg, pametnijeg, i hrabrijeg čovika nit smo si izabrat mogli, nit ga u narodu imamo. – Ustadoše bratja Serbi u Sremu, Banatu i Bačkoj, učiniše narodnu skupštinu u Karlovcima, potegnuše svoje, jur od vlastih pogažene bivše povelje, izabraše si na staru Vojvodu – Gjenerala Šupljikca, i Patriaru Mitropolita Josipa Rajačića, i podigoše se najpervi protiva magjarskomu nasilju, pak s' kim pravda, s' tim i Bog – evo se šaka ljudih kroz devet misecih od svakoga bojnog i razbojničkoga magjarskog nasertanja, na čudo junački brani, i himbenu magjarsku kerv sa svojom hrabrom mišicom prosiplje. – Slovenci u Krajnskoj, Koruškoj, i Štajerskoj ustadoše takojer da se oslobode Nimštine, koja jih biaše gotovo proždérla. – Samo Slovaci u gornjoj Ugarskoj, i Dalmatini s' Istriancima ostadoše na miru, pervi od Magjarah, a drugi od Talianah do zla Boga zaslipljeni i ugnjeteni. —

Nimci zlim okom gledaju na svoje bivše robove u Českoj, Moravskoj, Koruškoj, Krajnskoj, i Štajerskoj, i sada istom vide, da njihov tristogodišnji trud ove zemlje ponimčiti i ugnjesti zalud biaše, nepustiv ni najmanjih klicah u slavjansku narodnost.

(sliditiće)

Stari Berlić.

Pravoslavno Obštestvo Kotorsko poslalo je Svjetlome Banu sljedeću čestitku.

Vaša Svjetlost!

Pored sviju štedrih darova, što smo od premilostivog Tita, bivšeg Cara našega *Ferdinanda* Pervog dobili, nije nam zaista od manje radosti i zadovoljstva bilo i ono, što nam sadašnji Presvjetli Car naš *Franc Josif* Pervi, stupivši istom na Prestol, naimenova Vašu Svjetlost za Upravitelja našeg.

Vaša Svjetlost bila je njekada u ovim krajevima. Poznala je verlo dobro narod ovaj, poznala naše bjedno stanje; al i to je poznala kakvim smo čuvstvama vjernosti Caru našemu, i kakvim žarom ljubavi Otečestvu oduševleni.

Zato se dakle iz punoga serca i radujemo ovome neocjenimom daru Njegovoga Veličestva Cara našega, koi nam takvog Muža za Upravitelja pokloni, kojega mudrost dovoljno poznajemo; koi zna potrebe naše, koi je Spasitelj mile nam narodnosti, pravičanji tverd stub i zakrilnik sadašnjeg našeg preporodjenja.

Primite dakle iskrena radosti ove naše čuvstva, koja Vašoj Svjetlosti Pravoslavno Obštestvo ovo za znak svoje sinovne odanosti i dubokog visokopočitanja umilno izražava.

U Kotoru 22. Dekemv. 1848.

(sljeduju podpisi)

—⊙—

RAZVALINAM SOLINA

Svega će bit a nas biti neće,
A biti će glasa junačkoga.
narodna popievka.

Koje čuvstvo - Kakva divna sila,
Persi steže da mi kerv u žila
Hitrolijuć dalji korak steže?

Okamenjen od bajnog' pogleda
Sveti strah mi dalje ići neda,
Smatrat' stvari koje ovdi leže. -

Koja tajnost u prahu se skriva,
Da kroz njega kao sunce siva,
Momu oku zraka nepoznana?
Stan putniče! ove razvaline!
Brane dusi perve veličine.
Moć uljesti - svakom nije dana!

Slušaj! sade ka iz merklog' groba
Zračna jedna ústa se osoba,
Bljedolika ozbiljnoga lica.
I reče mi, mnješ da sjever zuji
Kroz ogranke u strašnoj oluji: -
Prah Solina tvoja noga tica:.

Kaj od strašne udaren nemoći,
Noga natrag počme mi se vući,
Posvećeno mjesto da ne gazi. -
U svakomu - najmanjem kamenu,
Oplakuje slavu porušenu,
Ko god one razvaline spazi. -

Vjekom kruže u nestašnom letu,
Svjeta sudbe svoju igru svetu,
Nesveršujuć, vavik počimljući.
Od velikih zračnih kolobara,
Skladnoglasje duh veliki stvara,
Let upravlja sjena igrajući. -

Žezlom moćnim vitice udara
Svjet što derže - i svak gospodara
U groznome počitanju štuje.
Glasom groma svjetu uplašenu
Gospoduje - i svak nevidjenu
Moć njegovu derkćuć počituje. -

Zvjezdam daje staze odredjene,
Sunce motri kud se koda krene
S rukam dira početak i sverhu. -
Vjek od vjeka - istine istina,
Sve su slave pri njegovoj sjena
On je sviju kraljeva po verhu

On i tvoju sudbinu, Soline,
Tvoju slavu, tvoje gospoštine,
U zlovidne gromile pritvori. -
Ali morda da će opet dati,
Da iz tvojih gromila procvati
Našoj slavi cvjet u rujnoj zori. -

Nije tebe na zemlju srušila
Rječ mogućeg, nit' svjetovna sila,
Nego grisi tvoje opakosti. -
Sam se preda tudjem gospodaru,
On ti slomi tvoju slavu staru,
Mozak izpi iz tvojizih kosti. -

Plačem tvoju sudbinu, Soline,
Vreme izpra sve tvoje krivine,
Slavni grade! slavnoga plemena,
Dok po goram mile pjesni svoje,
Slavske vile slavskom rječi poje,
Bit' će spomen od tvoga imena.

U Šibeniku

Franjo Turić
Ličanin.

—❧—

Pismo slav. Gosp. D.ru Božidaru Petranoviću poslaniku na Saboru Kromjerižkomu.

Slavni Gospodine!

Čitao sam u našoj Zori Dalmatinskoj radostnu novinu koju, Vi slav. Gospodine, blago izvolili ste oznaniti nama učiteljem o Vaših brinutjah, i ostalih rodoljubnih Slavjanah, za podobriti naše žalostno stanje u pučkih učionicah.

Zahvaljujem Gospodine Vama i ostalim dobročiniteljim na novini koju ste nam dali i na staranju Vašemu.

Izvolite ovo kratko ali iskreno zahvaljenje kao tomačnika moga blagodarstva, i kao pervi plod mojih trudah u našem slavnom materinskom jeziku, koi cinim, i ljubim, i u kom ja ću nasljedovat uvižbati se stanovito.

Primite ljubežljivo moju čast, i blagodarnost, slavni Domorodče, a ja dičimse nazivati se.

U Kninu 24 Sičnja 1849.

Vaš ponizni sluga
Ivan Kerstitelj Vujašković, Učitelj.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici.

BROJ 9. NA 26 VELJAČE

ZORA DALMATINSKA.

GODINA VI. 1849.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 8 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 8 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih poručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Čitamo u broju 31. ovogodišnjih « Slavjanskih Srjedotočnih Listovah » koi u Pragu u njemačkom jeziku izlaze, zanimivi članak jedan iz Zadra, koi budući da smjera na korist Dalmacie naše, to ga evo u prevodu čitateljima našima priobćujemo :

Zadar 11. Sječnja. List se Vaš opet kao organ jugoslavjanskih interessah pojavio, zato dopustite da u njemu izjaviti može pravedne svoje želje. Slavjanska grana jedna , koja je u Austrii skoro sasvim nepoznata, a to na javnu štetu Austrie tako, što je i vas prie Ožujka (Marta) način upravljanja i sva politika, koja po ništo cjenila želje narodne i narodne koristi, pogubna postajanju (esistenza) Austrie bila. Knez Metternik i aristokratički drugovi njegovi , od kada su demokratične spletke u njemačkoj počele, od kada se zlo pokušenje Sandovo pojavilo i od kada je ispitna kommissia u Maincu, Kepingu i Frankfurtu raditi začela, od onu doba pakazali su oni odpertu meržnju svoju prema svemu onom što se *narod* zove, niti su u načinu upravljanja svog znati htjeli o postajanju narodah; oni su deržali da samo kotare upravljati imaju, a što u tima kotarima živi, jeli riba, ili ptica, ili čovjek, to je Gospodi onoj sve jedno bilo, samo im je do toga bilo, da se ljudi, kao osobito pogubni mesožderi kruto nadziru. Izverstnost teorie ove jasno dokazala se mjeseca Ožujka, i Metternik može sad tamo u engleskim svoim vertlovima sa izagnatim svoim drugovima razmišljanja svoja, sverhu zle uprave svoje s' deržavom, činiti.

Mi vjernjemo odkaznom Patriotizmu Metternika, da se on radovao dojakošnjim bunama u Austrii, i mi smo uvjereni da je sjed diplomat po njegovoj kratkovidosti propast Austrie kao neižbježnu deržao, i da je želio, da u propasti ovoj opravdanje svoje nadje; - no pri svemu tome Austria nie se jošte raspala, da pače počinje se ona iznova utverdjivati, i to baš iz uzroka, što to većina Austrianskih narodah, koju Slavjani sačinjavaju, koće i to pošteno hoće, kao što u deržavnom Saboru Slavjanski poslanik jedan istino rekao. Probudila se svjest Slavjanah u Austrii, koju je opaka politika prie stištenu deržala ; a narod koi od svjesti svoje dodje, i koi čestnu stvar na svojoj strani ima, neće se više nikad u burokratičke pute staviti; i samo kroz zakonom uredjenu slobodu može se valovanje ovo , na spasenje sviu utišati, i tako samo može novi Ministerii program svoj ispuniti.

S ushitjenjem razumjelismo, da se o tom misliti počelo, kako bi se Austrianska flotta jedna sastavila, o čemu je poslanik jedan česki u providnom duhu sa Saborske govornice rječ poveo; i mi mu blagodarimo tim radie, što je ta stvar baona, koja skorim Dalmacii i narodnosti njenoi dobra prineti mora. Dalmatini su jedini bili, koi su morsku-slavu starih Mletakah osnovali; Dalmatini su bili, koi su Mletcima tolike morske pobjede oderžali ; Dalmatinske bezbjedne i zgodne luke

primiće i braniće onu Austriansku flottu; puk će Dalmatinski nju dobiti, puk će Dalmatinski nju vjerno i s požertvovanjem braniti, on će barjak Austrianski na moru do slave dovesti, i u valovima saraniti onu sramotu, koju mu je nevjera mletačka nanela; Dalmatinske krasne gore sagradiće ograde za slavu Austrie, a Njemačka, koja je dosad kao i odsad njemačku flottu samo *u misli* stvarati mogla, gledaće da savez s Austriom sklopi, s onom istom Austriom, koju su jako žudili da ju kao čast njemačke preobladaju. To se sve može a i hoće se dogoditi, ali samo pod uvjetom da flotta ta slavjanska bude, da se narod do svoje svjesti dovede, i da se tim kao sa sredstvom posluži k unapredovanju velikog ovog nilja; Slavjanske narodne i Slavjanske pomorske učionice, Slavjanska morska zapovjed jesu prekonužni uvjeti, ako se želi da flotta unapreduje i da Dalmatin sveserdno slavu Austrie čak preko morah raznosi. Mora mu se dopustiti da osjeća sebe da je Dalmatin i Slavjanin, mora mu se dopustiti da bojak bijući glasove, i zapovjedi u maternjem svom jeziku sluša i prima. Kad mu se zapovjedalo bude u maternjem jeziku, poznaće i sjetiće se on otačbine svoje; otačbina je ona, koja ga zove da život svoj za otačbinu zertvuje – i on ga rado žertvuje.

I nehotice spopada nas težka briga da je samo vidjenje jedno u snu ono, što smo dosad divanili; jer su male zaista blagodeti, koje su od zadobitjah Ožujka mjeseca za sirotu Dalmaciu proizašle. Jošte leži tudji talianski jaram na nama; jošte sanak boravi Element Slavjanski u ništećoj letargii, u koju nas je talianska Supremacia bacila; jošt se, tako reći, ništa učinilo nije, za da se ispuni tolikim hvastanjem obećana ravnopravnost sviu narodnostih; još se jako ćute vredovne posljedice priašnjeg zlog načina upravljanja, načina, kome nije stalo bilo, da i Slavjanskoj narodnosti u Dalmacii svoje dade, kad znamo s druge strane, da su i sama ona despotička Gospoda Mletačke republike priznala potrebe narodne, i tima, ako će i malo, ipak nešto ustupila. Žitelji Dalmatinski do 420,000. broje izmedju sebe 6-8000 talianah, koi su se za vreme Mletačke vlade, kao činovnici, zanatlie ili kao vojaci u zemlji ovoj stanili; u primorskim gradovima Element talianski, smješan sa Slavjanskim starosjediocima, najviše se nalazi, i to, osim Zadra, u velikoj manjini, i pri svem tom dala su se Gospoda u Beču lako prevariti, kao da su naime žitelji primorija Dalmatinskog većinom Taliani; pogreška, koja je valjda u tome osnov svoj imala, što se izobraženije Slavjanske porodice po primorskim gradovima talianskim jezikom, i to radie služe.

Narodnom Elementu Slavjanskom stavljale su se upravo zapreke da se izobrazi, da se razvie i da jednako s Talianima korača; nie bilo nikakva sredstva k tome, i od tuda je ono veliko neznanje s posljedicama njegovim izteklo. Pojedini Slavjanski Rodoljubi, koi su se, osećajući veliku ovu na nebo vapijuću nepravdu, nju, koliko im je moguće bilo ublažiti starali, deržani su bili kao opasnoderžavi Panslavisti, potajno su ih gonili, i, jedva će čovjek vjerovati ali *je tako*, da u Dalmacii, čistoj ovoj Slavjanskoj Provincii, još dan današnji baš *ni jedne* slavjanske narodne učionice nema, a u ono malo seoskih učionicah što ima, *narodni se jezik nimalo ne predaje.*

Na to se išlo, da se žitelji malo po malo potaliance, i da se tako Panslavismus od puka udali! – Metternik se ovde baš sa svim po načinu Russiskom vladao, i istoga zla dionikom postao. I zaista, veliko je izdajstvo i nakana na ubistvo, *hotjeti narodu jednom sveto njegovo pravo, njegovu narodnost pogubiti; jer narodnost je ona koja čini narod, ona je suštnost naroda.* Načinjanje ovo *prestupno* je, a ujedno i *budulasto*; jer nigda još i nigde nie namera ovaka dobro za rukom izašla. – Neka gledi Rusia, hoćeli u tom poslu kraju izaći; doći će vreme, kada će se valovi novog doba i preko Rusie preliti; već počinju oni udarati o stjene, i buje na obalama njenim! – A da kome se drugom na zlo pripisati ima, što je pobuna talianska tajno i javno saučastie u Dalmatinskim primorskim gradovima našla – kome drugom, ako ne Metternikovoj sistemi, koja je izdajnički i pogubno za krunu i narode bjesnila.

Vlada Metternikova bila je Dalmatinskom Slavenstvu veći neprijatelj, nego što su podozrjevajući Mletci igda bili; ovi su, ako i zbog samoljubia, ipak štogod za izobraženje Slavjanah Dalmatinskih učinili.

Oko polovine 18. stoljetia dva su sjemeništa za izobraženje Slavjanskog katolič. Svešlenstva podignuta bila, i to stranom obderžavala su se potroscima deržave, jedno u *Zadru* a drugo u

Priku kod Omiša. U oboima predavalo se hervatski, i pored pučkog jezika, učio se stari liturgički jezik, glagolitsko i kirilsko pismo. Ako i nisu zavodi ovi veoma baš cvjetali, (a to sve što ih podozrevajuća mletačka vlada nje zadosta snabdeti nije hotjela) ipak spasli su oni čestni i stari jezik liturgički u Slavjanskoj cerkvi od konačne propasti, ipak izobrazili su oni kler u narodnom jeziku, i moćnim su ga učinili, da na narod djelovati može. Za uzderžanje liturgičkog jezika, za vreme vlade Mletačke zasluženi su se pokaza rodoljubivi Episkopi Zmajević iz Zadra, i Karaman i Ivan Kačić; oni su svatili verlinu ovog cerkvenog narečija, koje je i od Papah dopušteno i priznato bilo. –

Dočim je Dalmacia godine 1814. Austrii opet pripala, započne se rušenje i zakopanje Slavjanskog Elementa; oba seminišta budu bez ikakvog prizrenja ukinuta, jedno sredotočno seminište u Zadru ustanovljeno, u kojemu se liturgički jezik samo pro forma učio, i skoro tako kao što se po bogoslovskim zavodima Austrianskim, Čifutski, Arapski, Kaldeiski i Sirski uči, ili bolje reći neuči, a *baš ništa i nenauči.* Slavjanska liturgia bude kroz Sveštenike koi su iz Seminišta ovog izlazili iz Cerkve istisnuta, a na mjesto njeno latinski, jezik uveden. Zemlja se napuni stranima činovnicima, koima je narodni jezik nepoznat bio i ostao, jer nie im *niti im je* kao prava dužnost propisano bilo da hervatski jezik nauče. Nekad je ta neprava misao zavladala bila, da je Dalmacia taljanska zemlja, ili da za kratko vreme to biti mora; dobro i samo naravi naroda i njekolicini od priateljah narodnih zahvaliti se ima, da se to nie baš u samome djelu dogodilo. Da je kleto djelo, odvraćati ljude od svoje narodnosti za rukom pošlo, to bi Dalmacia u istome stanju napram Austrie bila, kao što je i Lombardia kao što su Mletci i flotta Austrianska.

Ali sad vreme navaljuje, gone okolnosti, mora se energički raditi, mora se mnogo za narod raditi, mora se narodu svjest i narodni duh ukrjepiti i uzvisiti.

Ministerium pak neka pazi svojski na svake spletke! Ne bajonetima, ne stavljanjem u obsadu cjelih kotarah, nego kroz mudro i čovječno prizrenje na potrebe naroda, i kroz njihovu dobru volju moći će ustavna Austria obstati – bez toga raspada se u svoje atome.

Preveo P.

Razbroj dogodjajah u Austriskoj Carevini, godine 1848.

(v. br. 8. str. 29.)

Magjari nisu ni sanjali, da će se Slavjanstvo listom dići, i od njihovoga se gospodovanja izbavljati. – Za to su beržje bolje prionuli dobroga cesara moljakati, da jim podloži Slavoniu, Hervatsku, i svukoliku junačku krajinu; i nuto! – dobri Cesar zaveden i zaslipljen od svoga sinovca Stipana, bivšeg Ugarskog Palatina, dade Magjarom sve što su hotili, podloži njihovom gospodovanju Slavoniu i Hervatsku, i svukoliku junačku krajinu, proglasi svoga najvirnijeg priatelja bana J e l a č i ć a za buntovnika, oduze mu svu vlast i gospodstvo, podverža ga magjarskomu sudu (Manifest od 10. Lipnja) i Bog zna što bi još sve bilo, da slavjanski puk nije bio bistrijega oka, nego vláda. Al uvidivši jugoslavjanski narod, da se Magjari po tomu žele, sa svim se od austrianske Cesarovine odcipiti, i da još i dulje nad Slavjanstvom gospodovati misle. – Ustadoše, kako gori reko, Serbi – a ovamo se Hervatska i Slavonia pod svojim ljubljenim Banom poče dizati, da buntovnim Magjarima rogove slepe. – Ban je medju tim u Insbruku kod Cara i carske obiteli svoja pravedna nakanjenja očitovao, i dalje nije sa te strane u svomu preduzetju bio smetan, ali i vele slabo pomagan. – Magjari su sa svojim bisnilom dotle tirali, da se je naš narod sa svojim banom prisiljen vidio, na Magjare jurišem udariti, štono učinivši, sretno do Budima doperh, i tamo se s'magjarskim buntovnicim pobi, i razbi jih: U to isto doba posla Cesar svoga punovlastnika Gjenerala Lamberga u Budim – Peštu, da nastoji Magjare s'Hervatima pomiriti – došav Lamberg Cesarov *alter ego* tamou, bde u polodne na pol dunavskoga mosta medju Peštom i Budimom razbojnički napadnut, od Magjarah mercvaren i ubijen. – Sad se istom vladi oči otvoriše, i zamiriše šta su naumili Magjari; i sad istom vláda očito dobri obanovo hervatsko slavonsko, i serbsko postupanje. – Vidivši to Košut;

kolovodja magjarske pobune, i sada Diktator u Magjarskoj – pak uvidiv, da Hervatim i Serbima Magjari odoliti nemogu, počeo je u Nimačkoj, to jest; u frankofurtu pomoći tražiti, i to mu u toliko za rukom pojde, da s' nimačkom pomoćju i s' magjarskim novcem, Beč pobuni i podiže; al mu i tud loša sreća biaše, jer naš slavni Ban kao munja stvori se izpod Budima, pod pobunjenim Bečom. – Moj posao nije ove dogadjaje obširno opisivati, al budi dosti rečeno, da je naša junačka krajina pod predvoditeljstvom svoga vitežkoga bana, odlično Beč osvojavala, i vele doprinila, da je Beč berzo pao, pokorio se, i umirio. – Sada se iz Beča diže velika vojska proti pobunjenim Magjarima, a već su se malo prie Romani i Sasi u Erdelju na Magjare podigli, ovamo je pritekla vojska iz Galicie, i Slovaci u gornjoj Ugarskoj probudili su se oda glupoga sna, i oni su pod svojim vodjom popom Hurbanom oružje popali, i tako su sada Magjari oda sviu stranah s' Cesarskom vojskom obkoljeni, da nikud nikamo nemogu, a evo je do danas naša vojska sretno hvala Bogu, i bez mlogog prolivanja kervi u stolne ugarske gradove Budim i Peštu unišla. –

Još imam dvi Slavjanske grane u Austrii protresti, a to su Poljaci i Rusini u Krakavi, Galicii, i Vladimirii: pak šta mislite draga bratjo! Poljaci i Rusini obe grane Slavjanske nemogu se složiti; Poljaci puni francuzkoga vitra, i naduhtj kao i Magjari. – protivni su Austrianskoj jedinosti, dapače sdruženi s' Nimcim i Magjarima, rada bi Austriu razkomadati i uništiti. Rusini do sada Poljački podjarmenici, digoše glave, pak ni oni neće da poljski robovi više budu, nego se od Poljakah razdružuju; te se eto tako naduhtost i oholost i kod Magjarah i kod Poljakah sama sa sobom i po sebi kaštigujе, ter tako na misto što bi Austriu razkomadat hotili – razkomadale su se ove dvi zemlje, Ugarska i Poljska, a kad se od Austrianske Poljske odkinu dvi trećine Rusinah, a od Ugarske tri četvertine Slavjanah, Romanah, i Sasah, koliko će ostat ovih naduhlicah? – Tko pod drugim jamu kopa, sam u nju upade.

Taliani očito boj biju, i otimaju se, a izpod ruke nažmiguju na Nimce, Magjare, i Poljake – idući jim gdi, i kako mogu na ruku. – Dakle Taliani, Nimci, Magjari, i Poljaci podkopavaju koliko skrovitije mogu Austriansku Carevinu, kojoj evo Slavjanstvo pasti, niti se razpasti nedade. Magjari su svakakve lukavštine upotribili, da Austriu raztepu, i svoje Carstvo osnuju. Naiposli su njihovi Biskupi (sram jih bilo! –) dobrom Caru Ferdinandu svoje očitovanje predali, gdi ga ukoravaju, kako se je on zakleo (prisegao) Ugarsko Kraljestvo, i sva njegova práva, dakle i magjarski jezik i narodnost braniti i sačuvati, i kako on sada nejma više vlasti, drugim narodima u Ugarskoj ravnopravnost s' magjarskim narodom podiljivati, i hotiući to, da je svoju zakletbu (prisegu) prekeršio, pak ako pri tomu ostane, da će i oni svoju njemu zadanu zakletbu polomiti, i virnost mu odreći. – Ovo je blagosvistnomu caru Ferdinandu (koji je blagosvistniji nego li magjarski biskupi) premnogo bilo, a ovamo bivši i s' nimačke strane stisnut – odluči krune se i carevanja odreći, e brime od vladanja na mladja pleća natovariti; to odluči, i to učini u Moravskom gradu Olomucu, gdino svoga sinovca, sadašnjeg našeg Cesara Vladaocem proglasi. —

U Brodu na pol Siečnja 1849.

Stari Berlić.

— U Postojni (Adelsberg) u krajnskoj mnogi ljubitelji slovenskoga jezika sklopiše od skora jedno družtvo, u komu se tri put u sedmici skupljaju, i pod upravom Postojnskog svećenstva uče materinski jezik čisto i temeljito govoriti i pisati. U ovo družtvo upisali su se gotovo svi činovnici mjestnoga kapitanata okolišnoga, svi učitelji, i ostala gospoda i uglednii mješćani. Na tu sverhu odabrali su gramatiku (pismenicu) G. Potočnika, od koje su naručili 40 komadih u Ljubljani. Hoćeli se i kod nas ovaka prekoristna družtva podići? – Hoće ako Bog da i sreća Dalmatinska, i to na skoro. Nadamose čversto da će najprie gradovi primorski i u tomu dati dobar izgled ostalim mjestim Dalmatinskim.

P.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 10. GODINA VI.

NA 5 OŽUJKA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Prisvit. i Priuz. Gosp. Baronu

JOZIPU JELAČIĆU

Banu trojedne kraljevine

i t. d.

Priuzvišeni Gospodine Bane.

Ovo Družtvo Slavjanske Lipe istom zavedeno pod štitom priljubjenoga našeg ustavnoga Cara Frane Josipa I., najpervo svoje dilo posvećuje Vam, poklanjajući Vam se kao novoizbranomu Vladaocu ove slavjanske deržave.

I to s radostnim sercem čini, jer ste Vi sjajna zvizda našega naroda, kojega Vi iz nižine digoste, a sad ga k slavi rukovodite, da ga isporedite s najprosvitljeniim narodima Europejskim. Da, Vi ste naš vodj, i naša dika; mi Vam se divimo kao najvećemu svomu junaku i dobročincu. Ovo družtvo, koje ide Vašim tragom da otačbini bude koristno, pouzdano derži, da ćete ga uzderžati i braniti

U Zadru na 27. Veljače 1849.

Prof. Ante Kuzmanić privrimeni Upravitelj družtva Sl. Lipe

Prof. Ivan Franceschi Perinović privrimeni Upravitelj družtva Sl. Lipe

Prisidnik Josif Fontana privrimeni Upravitelj družtva Sl. Lipe

Sovjetnik Nikola Lalić privrimeni Upravitelj družtva Sl. Lipe

Katihet Nikola Vuinović privrimeni Upravitelj družtva Sl. Lipe.

SOKOL HERVAT I VILA DALMATINSKA.

Ptica piva, danak se odkriva,
Sunce granu, lipi danak svanu;
Leti sokol od hervatskih strana,
Sivi sokol Jelačića Bana:
Glasno gaće, a krilami vije:
Pozdrav vami sinci Dalmacie
Našeg Bana vašeg Vladatelja,
Al ta vama nenosi veselja
Kada Bana neljubite tako
Kô junačko naše serce svako,
Jer je ono naša majka mila
Koja nas je robstva izbavila,
I dade nam sve kolike prave
Kê imasmo prije sinci slave
S'onu stranu pet stotin' godina
Kadno naši prognaše Turčina:
Tako i vama slavni Dalmatinci
Koi jeste neumerli sinci
Vaša prava datće sve jednako
I branit vas sabljom svakojako.

Dakle sadu jedno se složite
Pod Bana se Krilo podložite,
Udiljenu Ustav će braniti
Svi jednaka bratja ćemo biti,
Nije Bane priokrutni lave
Dati vojnik pun časti i slave -
Odgovara Dalmatinska vila:
Oj sokole spušti doli krila,
Ter da moreš lakše razumiti
Sto ću tebi tiho besiditi :
Ti neviruj moj bili sokole
Štono bleju nike glave hole;
Nemoj deržat te za Dalmatine
Jer su sinci tudje domovine,
Tudje majke tudjega imena
Nezna im se roda ni plemena.
Ali svaki Dalmatinac pravi
Svitlog bana i časti i slavi
Još već sade kao Vladatelja
Što bi vazda Dalmacie želja
Da š njom vlada vladaoc slovinski
Kao adet biaše starinski.
Ti nemisli sokole hervate,
Dalmatincim da nisu poznate
Bana slavnog misli uzorite
I odluke svete stanovite.
Slava daklen Banu velikome,
Dali slava i puku onome
Koi pozna vridnosti u njemu
Kripka u boju i ostalom svemu.
Jerbo čija najpri vridna ruka
Sablju terže za slobodu puka?
Jelačića srićna i čestita,
Kog porodi majka vilovita.
A tko najpri na vojsku poteče
Kadno Zagreb boja rič izreče?
Ban Jelačić prid svima najpervi
Za kim paka sve mnoštvo povervi-
Tko je silu skeršio magnatu
I nogama stade mu na vratu?
Oni koi isti rob je bio
A sad sebe nad njim uzvisio . . .
Tko obside grad uzbunjen glavni?
Neg' najpervi Jelačić prislavni :
On ponovi slavu naših didah,
Na novomu temelju sazida
Novu sgradu od prave ustavi
Ime svoje junačko proslavi,
Sve što biše stari vitezovi
U njemu se sve sada ponovi.
Ime ondašnjo Marka Kraljevića
To je sada Bana Jelačića;
Slave Janka, slave Skenderbega,
Ponovnik je on od toga svega.
Dal te molim Hervate sokole,
Svi te pravi Dalmatinci mole,
Da ti rečeš našem Vladaocu
Majki našoj, i našemu ocu,
Da i mi smo roda slovinskoga,
Kervi, ćudi, serca junačkoga,
Kaono su i naši Hervati,
Koi slavni svudar su poznati.
Nek nas primi kò i njih pod krilo,
Kao majka nek s nam vlada milo.

Šime Nikolić, Sinjanin.

ZULUM TURSKI

(produženje v. br. 3. str. 11.)

A nu poslišaj, već kad si mi viru zado: Tò podavno jedan od naših opsova Turčinu Muhameda; ovo je psovka za koca napopriko, izvadivši prie jezik, i nalivši olova u usta. Poleti uput Turčin kadiji, da ga opovidi; ali ga naš priteče su dva dukata; celí skut kadiji, tište mu u ruku ona dva lisičja oka, rekavši mu: Efendija, bozji i tvoj: pozlobice sam okrivljen, a opet ćeš ti znati; eto sam i ja — Osminu se kadija, a on se nazad izmače, pa stade podvitih rukuh. - Kad eto rupi i Turčin, komu bijaše opsovo svetca, stade osvadjati siromašnoga vlaha, kako mu je opsovo Muhameda, što turska vira podniti nemože, i potverdi sa zakletvom sastavivši nebo i zemlju, da je istina. Reko bi da se zgrozi kadija, poče gnječiti bradu, i uze njekakve knjižurine, te stade primetati i njekoga bisa učiti; za tim reče: vidiš brate Turčine, ovi je vlah vazda dobar bio, svi ga znamo, niti je itko čuo od njega ružnu besidu; a evo se piše u kitabu, da triba tebi na to svidok, jer Vlah niče, a nemožeš ga izvesti; za to sud ga Božji nemoxe osuditi. - Tu sva raspra dospi. Pošto pak izajdoše na dvor, silazeći niza skale, opet naš Turčinu skresa Muhameda; a on

izavapi; evo Efendija, opet psuje svetca na tvoje oči; a kadija buknu na njega, tam' on da laže, i da to neće raja reći svetcu ni pjan; a naš zanika, pak prikučivši se Turčinu: I opet ti ga.. reče mu. - Turčin tada iza svega glasa podviknu: I ja ga . . . . kad mu neima suda. - Još mnogo verza mi se po pameti priličnih dogodjajah; ali je kasno; pojdimo spiti, jer si ti umoran. Eto im varavoga suda, ali mi neimamo pustih novacah, pa triba dušu u se, a jezik za zube.»

Sutra dan zafalivši starcu na pričekanju, i razgovoru, dili se nadalje, i susritam putujući, mnoštvo kerstjanah, koji idjahu u grad N. vukući onamo nešto na sebi, nešto pak na konjima i volim; ugleda na obe strane oko puta gdi ucviljena raja rabota; niki ženju, niki kose, a drugi verhu. Tu se i ja ustavi, te se radujem sa onim jadnicim, kušajući ji: rodnih, velju, žitah! uredna sena! Bogme ćete vi uzeti lipih novacah, najisti se pogačah, i napeći uštipakah, - dok se teržę, jedna žena iz mnoštva, sridovična, ali kako mi se vidi, oštroumna, i dosta slobodna, te reče mi: » Moj tergovče (bija obučen na tergovačku), neka ide sve vragu za dušu! štogod mi ijednu paru za ovo uzmemo, i sami jedan zalogaj pojidemo! » - Da, velju, kukavice sinja! ja čija su tolika žita i seno?» - » Turska; jadan ne bio; da čija hoćeš da budu! » - Ta ženska glavo, velim joj, ima zar štogod i vašega, a s druge strane platiti će vam barem trud toliki vaši gospodari Turci.» - » Ono im sve za dušu štogod nam pruže. Evo ima deset danah da sam ovdi s mojim mužom, a s čedom u povitku, koje ono onamo čverči kô zimij u procipu, niti mogu dospiti da ga podojim, od posla; i to sve o našoj čemernoj hrani; pa da nas hoće pustiti, da pomlatimo ono jadnoga šilja, i prosa poberemo, koje okapa, u što smo i očima uperli da živi ostanemo, to bi nam velika plata bila; a nješto malo kukuruzah što smo terkmice bacili u zemlju na sriću, još ji nismo ni u pervu ruku okopali; i sa svim time još za cilih 15 danah neće nas pustiti gospodar, poganac ga prikinuo! - a u torbi nestalo hrane, te triba krepavati od glada, ili se zalagati ovim zelenim i divjim voćem, jeda bi duša ostala u tilu. » - Mnogo bi još koješta ova bidna žena rekla, ali ju muž umuča, da nebi tkogod očuo; a i subaša nebješe daleko.

Slidim put ubijen u serce čujući nevoljno stanje ovih bidnikah, i stignem mnoštvo kerstjanah blizu varoša N. koji gone na meršavim kljusinam, niki derva, niki xito, niki klak i kamen; a drugi vuku na volim grede, vinčanice, prosike, i svakoverstni drugi lis; smušeni svikolici, i kô da su ubijeni u glavu. Stado se s njima razgovarati izpitkujući po što mogu prodati one stvarčice. Tad niki starac dosta sirov i zakoverčen, upri očima u me, dobro me razgleda, i smotrivši po kiki osobito da sam Prikosavac, reče: » Dobro bi mi mogli prodati ove stvari kad bi nam slobodno bilo; ali sve ovo mi gonimo našim gospodarima, i drugim Turcima.» - Priupita ga; da čoviče dobri; hoće li vam štogod barem popraviti toliki trudi?» - » Neće, kersta mi moga, gospodine, dati nam ni 4 pare da kupimo kruha, a kamo li da se napijemo; već ako im štogod nebude po volji, tuku nas obima rukam, te nam opet triba bijenim pojti i nadomiriti baš kako oni hoće; drugačie bilo bi posla iznova i rebrima i tabanim. A da je ovo jednom, ili dvakrat u godini, nebi ni pola muke bilo, već pričesto, i kako im štogod zatribuje, namah poruče, da se nosi, nepazeći na ijedan naš poso. Da bi mi mogli ovake stvari prodavati, nebi ovakih traljah nosili; i doisto nemožeš od ruga pogledati kako su gerdo obučeni, ni ovakoga kruha jili; (i ovdi mi poteže starac komad prosenice iz torbe; viruj Bogu, prijatelju, bi konja s njime ubbijo) pa kad bi i ovakoga imo vazda, silan bi se meto, a derže me tobože za najimatniega čovika u svemu selu. Ti mniš, moj gospodine, da je ovo naša blažena zemlja, gdi raja nerobuje?» - Napokon zapita ga: stoji li im u pogodbi s gospodarima tolika rabota? - » U kakvoj reče, tužan nebio, pogodbi? Hoće im se što god potribuju; to im je pogodba: dervo, lis, sino, janjci, sir, maslo, jaja, kokoši, voće, i svaka druga pasja gira, sve je njihova pogodba, a nama triba nositi, makar stvarali, i oči nam skočile: neima tu duše, da se smie pogadjati. Turci bo obćeno derže: štogod mi stečemo, i zaradimo, da je to sve njihovo, i di samo deržani su od ljudstva priuba pustiti, da imamo koru kruha, kô kučak u verigama, i to što drugčie nebi im imo tko *izmeta* činiti. » -

Ja se vaskolik zgrozi, medeni brate, na ovoliko jadikovanje nevoljnoga starca, i protiravši

konja, ulizo u grad drugim putom, te napitav, gdi bješe stan (gostionica), odjaši ondi konja, i uze jednu sobicu, koja bješe puna stinicah, i svakoga drugog gada. Tude se obuko kò turski seh (*santone*), zauze kamiš u ruku, i pravo idem u kavu, stavno i mnogo zamišljen. Najdo ondi podosti Turakah gdi puše i kavu serču gorku. Odmah s vratah nazva im *selam alleki*; a oni svi skočivši na noge, kò prama sehu, odgovoriše mi: *allekimi sellam!* - Sido, zapali, popi kavu, a oni svi muče motreći mene. Kažem se iz Rumelije, poče uzdizati i faliti njihovo turkovanje, hoću reći, hako općeno klanjaju na svoja vrimena, kako često idu u meskite, i kruto obderžaju stare običaje, i kanune, a nemare za njekakve izmišljotine, koje hoće, da se uvedu, i ognjuze pravo i čisto turkovanje, a osobito kako vlahe, derže zauzdane, da se nemogu odbiti, sad navlastito uz ova mutna vrimena uz koja aman svi narodi dižu se, i traže nekakve nastave i bisa, koje se do sad nisu ni ćule u našoj zemlji. Pitam ji; jesu li išto čuli za nikakva *Bana Jelačića*, koi nešto okrajće okolo ovih carskih kotarah; i od Moskova, koi amo nateži. - Da ti je bilo poćutiti, dragi prijatelju, kad Turci kò slobodni i nikoga se nebojeći pročuše, osto bi izvan sebe. Ja pak samo ću ti štogod javiti od njihova razgovora, koliko tiče moj cilj, i zamiru moga onamo putovanja, a ostala na uštimice, jer nije svašto svakomu za kazivanje . . . Zagermiše brate iz petnih žilah suprot hrabrenomu našemu vojvodi banu, kako je nakanio udariti na Bosnu i na Ercegovinu; kako se je sa Serbim i Cernogorcima sadružio, te da otmu caru one dvi deržave; kako blazni raju ovu, da se odmetnu caru i da s njime budu; i kako hoće da bude Kralj nad Slavjanima, i Bog te pito šta drugo izrizaše, a sve žalechi našega Cesara, sto se u tisnu nađi. *(sliditiće)*

Pismo prisv. Gosp. D.ru Božidaru Petranoviću poslaniku Dalmatinskomu na Saboru u Kromjerižu

Prisvitli Gospodine

Vi ste pervi tamo naumili, i nas nudili s pomoću i svitom, da se i u Dalmacii zavede jedno književno narodno društvo; a evo sad ovo društvo istom zavedeno blagodari Vam na Vašemu nastojanju, priznajući Vas kao jednoga od najvridnijih začetnikah ovoga koristnoga zavedenja, i kao svoga čestnoga člana.

Nemojte pak zamiriti, što ovo Društvo nije se zavelo pod imenom *Matica*, kao što ste Vi želili, jer njegova cilj nije samo književnost, nego i druge različne struke narodnoga poboljšanja na put ostalih takovih društvah.

Za to, Prisv. Gospodine, nemojte njemu Vašu pomoć uskratiti; mi Vas molimo da i u naprida kao do sad radite, da se razgrana, i bude koristno svojemu prostomu narodu, koi veoma nauke i pomoći potribuje.

U Zadru na. 1. Veljače 1849.

Prof. Ante Kuzmanić privrimeni Upravitelj društva Sl. Lipe
Prof. Ivan Franceschi Perinović privrimeni Upravitelj društva Sl. Lipe
Prisidnik Josif Fontana privrimeni Upravitelj društva Sl. Lipe
Sovjetnik Nikola Lalić privrimeni Upravitelj društva Sl. Lipe
Katiket Nikola Vuinović privrimeni Upravitelj društva Sl. Lipe.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 11. — NA 19 OŽUJKA

GODINA VI. — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Občina Vlasti Imotske.

Priuzvišenomu Gospodinu Feld-Marešalu

JOZIPU JELAČIĆU BANU

Trojedne Kraljevine, Vladaocu

Dalmatinskome.

Pozdrav koju njihovo Prinzvišeno gospostvo jest se dostojalo nami poslati, dodade veliko veselje sercu našemu, poznavši da toliko dostojni i hrabreni kip jest odlučen od veličanstva našega primiloga Cesara, i Kralja za upravitelja deržave Dalmatinske.

Jurve njihova slava prihodi svuda, a nami navlastito, koi poznadosmo i dosada njihovu dobrotu i još nadomeće radost budući našega jezika i naroda dika.

Tako ova općina Imotske Deržave ponizno prikazuje radost svoju rad tolikoga srićnoga odabranja.

Potezi se Priuzvišeni Gospodine, prići k' nami, i prinosi onu srićn, koju ćemo u napridak dostignuti po tvomu mudromu i hrabrenomu upravljanju.

Ljubeznivost i harnost naša nek bude Tebi za slavu, a nama i poslidnjim našim za vikovitu uspomenu.

Primi Priuzvišeni Gospodine, ova temeljita i istinita izgovoranja serca našega s' običajnom dobrotom koja Te narešuje.

Imotski na 15 veljače 1849.

(slide podpisi).

Sloboda, jednakost, bratstvo.

Ovo su ti tri čarobne riči, koje sadašnje čovičansko pokolenje usrećiti, i u novi blaženiji život uvesti obećaju, dostojno je dakle i vridno da jih malo iz bližjega promotrimo, da možebit nisu i one, kao sve sadašnjega vika, samo tašta slama, magla i dim;

Sloboda u svomu podpunom znamenovanju i pojmu nemože se nikada izvesti, van kad bi svaki čovik na po se u pustinji živio; al gdi više ljudih zajedno živi, tud mora biti pogodbe, po kojoj valja svakomu po nešto od svoje slobode drugima u družstvu ustupiti; to jest, svaki se mora stavljenim zakonima podložiti, a podloži li se tomu, već je podložen, a nije slobodan, sloboda je dakle izprazno ime, tašti pojam, koji se u čovičanskom družstvu - ako ovo obstati želi i hoće, nikada izvesti nemože. Sloboda je dakle samo onda moguća - kad je zakonom ogradjena, a što je ogradjeno nije slobodno, sloboda je indi dim, koji oči vridja. - Ona sloboda pako, kako ju prosti na zlo berzi puk razumie - bila bi razuzdanost

brez mire, jer tko misli, da mu je po tomu slobodno sve ono razpušteno činiti, štogod mu u njegovu šuplju glavu dojde, taj se vele vara, ili bi se dotle dotiralo, da bi se svekoliko čovičansko družstvo, što se bijuć, što se braneć, satarisalo i uništilo, – a bi li to dobro i probitačno bilo? – bi l' bilo pravo? – to nije sloboda, nego uzdignutje jednog proti drugom, buna, nered, razuzdanost, svojevoljnost, s' jednom ričju: *Anarkia*. – Kakva bi to bila sloboda, kad bi komu hersuzu, i razuzdanom čoviku slobodno bilo od mene moje imanje oteti, ili me ubiti, ili mi kuću zapaliti? – onda bi ja bio rob, a ne slobodan čovik, pak sve da i ja imam slobodu za to se osvetiti, šta bi bilo? bi l' mi s' tim bilo pomoženo? – aratos takve slobode, onda bi volio Meternika! – Ta i naš otac Adam, bio je samo donle podpuno slobodan, dok mu se nije Eva stvorila, a' kako ju je uzeo, već nije bio prost i slobodan, jer se je za nju brinuti, i njoj koliktolik ugadjati morao. – Tko dakle sada, gdi se u vik i svakdi s' ljudma i s' njihovom svojinom sastajemo, o neograničenoj ljudskoj slobodi i sanjati mogao? – Dosta je zakonite slobode, što smo po Carskoj i sabornoj volji postali neodvisivi od prožderle gospode i Spahijah, što slobodno možemo sve naše tužbe i želje javno očitovati, što nejmamo tlake ni desetka davati, i. t: d. – U ostalom svaki čovik, koji s' drugima ljudma u jednoj deržavi ili carevini živi, mora ponješto od svoje naravne slobode odpustiti, da se red, mir, pokoj i sigurnost osobah, svojstva, i imanja uzderži, štono je najpoglavitije zahtivanje slobodnog okreta. – Rič *sloboda* vidimo dakle, da je rič tašta, – valjalo bi ju dakle zaminit ričju: *Zakonitost*.

Jednakost je istoj naravi protivna, jer nigdi na svitu nejma jednakih dviu stvarih, nisu ni persti na jednoj ruki jednaki. – Božanstveno je providjenje u svima stvarim različitost uvelo, a čovik – koji kad se razboli, i najslabiju ruku u kući za pomoć moli – hoće sada na jedanput, da bude od božjeg providjenja pametniji – pak da jednakost uvede! – al to nije moguće zalud mu sav trud i muka! – sve je na svitu različito, pak će tako i ostat, ako će se ljudi na glave staviti, bilo je i bit će ljudih izobraženih i sirovih, pametnih i neumitnih, učenih i učećih se, bogatih i ubogih, radenih i linih, poštenih i bezčestnih, čuvarah i razsapnikah, lakomih i trošljivih, predpostavljenih i podloženih, triznih i pjanacah, malo = i mlogoždera, slugah i gospodarah, ili kako sada kažu: onih koji služe, i onih koji poslugu trebaju; – i tako u svemu ima različitih ljudih, koji si nikad u životu nisu jednaki, koji nikada jednako izobraženi i jedne misli neće biti; za to je uvedenje jednakosti samo jedna sanjaria, koja se nikad izpuniti nemože. – A kako bi i pred sudom svi ljudi mogli jednaki biti? – izobraženom i poštenom čoviku višja je kaštiga, kad ga sudac oštro pogleda, ili ga ričju takne, nego li hulji kad mu se petdeset batinah udari. – Za to se jednakost medju živima ljudma nikada uvesti nemože, nego nas istom smert sve izjednači. Tu rič *sloboda*, valjalo bi dakle zaminit s' ričju: *urednost, jedinost*, ili *mir*.

Bratstvo – i to je vitrena rič, naši su nam stari ostavili od nje poslovicah, koje su se toliko putah obistinile, a to su: brat bratu najdublje oči izkapa. Nejma brata u sigri i tergovini; Ono ti je brat, tko ti je dobru rad, ako i nije sin tvoje matere, i. t. d. – Kako bi bilo, kad bi se sluga i gospodar pobratili, ili se medjusebno kao bratja smatrali? – nebi li se tada slugi rogovi podigli, pak bi i on od gospodara, kao i Gospodar od njega zahtivao poslužen biti? – pak šta bi onda bilo? – kud li bi takvo bratstvo vodilo? – I ova rič *Bratstvo* dakle je dim i magla; u misto nje mogli bi reći: *ljubav, poštenost*, ili *poredak*.

Sloboda, Jednakost, i Bratstvo, to su ti dakle tri riči izprazne – i vitrene, kao njihovi izmišljitelji francuzi; ove su tri riči koje nemir i razdor po svemu svitu izvadjaju, što evo vidimo u francuzkoj, gdino se ljudi već šestdeset godinah muče, da jih kolik tolik obistine, al se one u dilo privesti nedadu, dakle su tašte, izprazne, magla, i dim! – One su u naše doba postale prilipljiva bolest (epidemia) pak samo ljudma, koji se nisu naučili mišliti i razmišljati, mozgom zavratjaju i od mira i ljubavi, od pravog pravca i reda ljudstvo odvratjaju, pak s' tim oda zla gorje stvaraju. Ostavimo se dakle ovih otrovnih ričih, koje su francuzki vitrogonje izmislili, obazrimo se na mudre i pametne Engleze i bolje bi bilo da nje naslidujemo, oni su narod slobodan i sretan, bez ovih ričih, narod sretnijih, slobodniji, spokojnij i blagopolučniji – i kud sebi više nego narod francuzki, a to bez francuzke vitrenosti. – Ako mora-

mo imati kakav simbol, a mi uzmimo u misto neizveršivog, i protinaravnog francuzkog simbola: sloboda, jednakost, i bratstvo, - čovičanskom duhu i životu shodniji, prikladniji i pametniji simbol:

Zakonitost, urednost, i poštenost. ili
Zakonitost, jedinost, i ljubav. ili
Zakonitost, mir, i red.

Ovako napisa Gos. Tomić nimački, a ja našavši se s' njime jedne misli, evo prevedo i izvedo naški u Brodu miseca Veljače 1849.

Stari Berlić.

Priuzvišenomu Prisvit. Gospodinu Baronu
JOZIPU JELAČIĆU
Vladaocu Dalmatinskomu — i. t. d.

Prisvitli i Privedri Gospodine!

Ako glas izverstnoga odabranja, Tebe, Privedri Gospodine, Vladaocem naše Domovine obeseli serca sviuh dobromislećih domorodacah, Makarska bi na pervom stepenu radosti.

Uzderžavši uvik u sebi čisti slavianski koren, kako u misli, tako u jeziku, i za tako reći neoskvernjena tudjim ikakvim duhom, radostno pod Tvojim vladanjem nada se onome napridku, koi uzderžuje se u skladu njezine narodnosti.

Ti Privedri Gospodine, koga smo jurve dobro i slavno poznali, koi kao sjajno sunce osvitlio si tmine u kojim ležaše slavianska narodnost, junački si tvoju domovinu od tudjega jarma oslobodio, njoj si narodnost i ustavne pravi zastekao. Ti nemožeš nego podpirati i štititi narodnost, ustavnu slobodu, i osobnostalnost onih pukah, koji su tebi pouzdani. Od tvoje hitre pameti, od tvoga plemenitoga serca, mi ustanovljenu deržimo sriću, napridak, narodnost, i ustavnu osobnostalnost našu.

Koja ustavna sloboda, one uzle razdriši vši, koji može biti dosadašnjim vladaocim bi smetali svoje, premda dobre cilje dostignuti, nas o sverhi tvojih ljubeznivih nastojanjah, i neumornih pomnjah uvirava

Serčene i bistre beside tvoga proglasa 10 p. m. nemogu nego otvoriti temeljitomu ufanju serce svakoga pravoga domorodca.

Tvojom upravom i bratinskom skladnostju sunarodičkih deržavah tebi podloženih, naša narodnost, srića i budućnost rastiće i svitlit će.

Mi premda u malomu broju i snagi, ali čistim narodnim, domoljubivim duhom oživljeni, i dobrom voljom vodjeni, tražitćemo sa svim našim sercem i sa svim našim mogućstvom tvoje uprave izverši vati.

Molimo te daklen Privedri Gospodine, dobrostivo primiti očitovanje naših ćućenjah, s' kojim slobodno Tebi se približujući, serčeno se priporučujemo.

U Makarskoj na 31 prosinca 1848.

(slide podpisi sviuh Poglavarah, i izverstniih Stanovnikah)

ZULUM TURSKI

(produženje v. br. 10. str. 40.)

Niki Iman sivaste brade, zlih očiuh, i strašiva pogleda » sve je to, veli, nami deveta; neka taj *Jelačić* derda uz oje, nam je sve zlo snos istih. Da je meni samo pedeset pravih Turakah, da izpostimo Rahmazan, i klanjamo trideset terabijah (način molitve uz post), pa bi ovako čisti s golim sabljama u rukama došli lipo pod Beč skući Vlahe na obe strane, i razbili bi svu silu njemačku, a da nebi toga Bana koga do jučer nismo čuli, da i žive na svitu. Ali evo puste muke, neima medju nami ovakih muslomanah. Mi smo se izništili, za din (virozakonje) nemarimo; vrimena bogomolje propuštamo; dadosmo bah mah vlahsima; s njima pijemo vino i rakiju, a ima jih može lasno biti, koji i kermetinu žderu, pak kako će Bog Turcima dobro dati: valah se je i naša raja odveć posililа, i uzdigla. Nama su naši starci lip nauk i izgled ostavili: tuci zmiju u glavu, nedaj se vlahu uzdizati. A dobro znamo, da je i u kitabu upisano (knjiga zakona), kako je vlah nama dat od Boga na hamanet (na dar), da se s njime služimo kako mi hoćemo; mi ga dakle možemo smaknuti, ili ga ostaviti da žive; možemo ga prodati, drugomu pokloniti, ili ga tovariti kako mi znamo; i ako ga neusmertimo, hoće reći, da nam je potribit za službu, i triba ga pak deržati kò kučka u verigama. — » Piše se u našemu hak kitabu (knjizi isti-

nitoj) uteče mu se u rič jedan derviš cern kô vražina): uzmi vlahu sve do gole duše, pa ga svezana u vriću, baci u vodu; a sad se hoće da vlah bude pored Turčinom, što nam nemože da u din stane. Ali bàbine mi glave to neće biti, dok jedan Turčin teče; jer bi to bilo po verh naše glave Ja bi znao, junaci (prisloni niki tergovac), što bi se hotilo vlahu, i kako nam nebi mogo nikad nauditi. Nu vidite li kakvi fermani za nji dolaze iz Stambola? Mi smo Muslomani zaboravljeni, a njihovo se melje. Dina mi, i emana, reko bi da vlah sudi, a ne Car, i da Bog da, da i harač na nas nenavale na skoru. Tribalo bi vlaha dotirati da se likom paše po goloj koži, i kad mu se zakašlje, da ovi lik puca na njemu; onda bi on bio pravi kmet, i pravi raja. Ako bi se i pak i malo počeo ožestivati, udri ga odmah iza ušiuh, ko što su naši starci činili, pa sve dobro, i mirno bilo. Oteše nam tergovinu, pa će malo po malo početi i žemlje prikupljivati. Vidite li vi one vlahinje kako se nagizdaju u svetac? Jesu li odivenie nego naša čeljad? (*) Vidite li kako vlahsi i konje projahuju pokraj naših kućah, a i kroz istu čaršiju. Ovo se nije do sada vidjalo. Dosta sam ja sam vlahah u srid vode činio sjahati s konja, a i papazah; da, neka znadu što je Turčin, i da je ovo turska zemlja, a oni naši robovi. Pusta ona vrimena! Turske mi vire na pole su vlasi naši veziri ima nikoliko godinah, i mi smo im dvornici. Bog živio Ali pašu Stočevića; ono ti je pravi Turčin, koi neda vlahu maha; koi po Božjemu suda sudi, a ne po nikakvim novim zakonima, koji smerde kaurskim duhom. Još malo ondi uzderži se čista vira sveica Muhameda. Valah, junaci, i ovi će naši zakoni, i ovi nizam (vojnica uredjena) na velika vraga najpotlje izajti. « – Zaverši niki drugi, razgovor ovako: » Dobri ljudi, nije stvar mala što se Jelačić izmetnuo prid onolikom vojskom, i baverlja tamo ovamo trag izbacujući; ono meni nije ni koliko drago. A eto čujemo da je svezo prijateljstvo sa Serbima i Cernogorcima glavnim našim dušmanima; nešto se i ovuda zuji, i reko da se i naši vlahsi nečemu nadaju. Još sačuvaj Bože, ako se slože, i spajdaše naši Serbi s Latinim, moglo bi na sto rugah izajti. Do najposli kako bude sudjeno, onako će i biti; ali triba da mi velik opaz imamo verh naših vlahah, i njihovih duhovnikah. »

(sliditiee)

(*). Za pravo reći vidi se gdišto po varošima čeljadi čisto obučene.

Iz Kotora 10 Fevrara 1849. – Za neostaviti istinu posramljenu nemogu propustiti, da se ne odzovem onome dopisatelju iz Kotora 20 Dekembria prošle godine, koi je u članku jednom Beogradskih novinah pod brojem 3.im laži njeke protiv ovdašnjih katolikah svjetu saobštio, kakve nebi jedan najizumljenii derviš u svom alkoranu našao.

Onako što niko zaista drugi izmisliti može, nego jedan koi hudim fanatizkim duhom diše. A da je sa ovom kugom onaj dopisatelj upravo još bolestan, njegov nam merski članak, kog bi valjalo kroz dim proći, kao što se čini s pismama koja iz Turske dolaze, da i drugog koga nezaraze, dovoljno svjedoči. Jer niti je ovdje bilo iz potaje ajdučki na naše napadanja, niti toga pakla zbog otvorenih naših na praznike njihove dućanah, kao što on lažive i bezobrazno izvješćuje.

Naprotiv, blagodareći Bogu, tako se sada mi s katolicima hristjanski i bratski u svem slažemo i pazimo od kada se ona vražija stjena izmedju nas lane srušila, koja nam nedopuštaše da se jedni drugim primaknemo, i jedni druge kao braća po Hristu i kervi poznamo, da bi upravo željeli obštega radi dobra našeg, da se svuda gdje su godj izmješani rišćani i keršćani, duh ovaj Hristov svati i po njemu se vladaju: da se nebi inače i jedni i drugi u vremenu prošlu, i vječnu smert opet stermoglavili!

Sovjetujemo dakle onoga dopisatelja, ako želi da mi onu ličinu izmišljenoga imena s lica nesnimimo, i po tom perstom svjetu pokažemo – da se okani u buduište podobnih članovah, koi ništa drugo nego sjeme paklene vražde i nemilog razdora medju braćom posijevaju . . . sad najpače kad je Bog dao, da nas je nebesna sloga svju zagerlila; kad su ljudi u ovome novome svjetu počeli iz pravoga izvora Spasiteljeva, t. j. iz slobode, jednakosti i bratinstva pravu nauku pocerpavati; i kad je prispjelo ono srećno i blaženo vreme, da se Bogu treba klanjati, ne kao što su Čifuti i Samarjani: ovi Gori, a oni Jerusalimu, ne duhom sebičnih, gordeljivih i političnih mujenjah, koja su do sada hristjanstvu i čovečestvu neizkazana zla uzrokovali; nego Hristovim duhom i istinom, t. j. razumom.

Pop Kosta Joannović

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 12. — GODINA VI.

NA 26 OŽUJKA — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Na Slikopis prilike

FRANE JOSIPA PERVOGA

Cesara Austrianskoga.

Pisanca.

Oh prikrasni oh mladjani!
Moj Cesare plemeniti!
Dare s' neba nam' poslani,
Svita cvite uzoriti.
Ah blažena *Kripost* koja
Takvog Te je satvorila,
I čestita majka Tvoja
Koja Te je porodila.
Lice Ti je od Andjela,
Kroz oči Ti mudrost sjaje,
Stas vojnički hrabrost vela
U serdcu Ti kaže da je.
Tebi samom dostoi se
Kruna Absburga dida Tvoga,
Samu Tebi pristoi se
Ures čela verh zlatnoga.
Tebe, Carstvo, Krunu Tvoju
Zastupatche persi naše,
Tvoji se virni pštru u boju
Za Te livat kerv neplaše.
Ditcu našu učit chemo
Ruke k' nebu uzdizati,
Za Te s' njima molit' chemo
Nek dug život Tvorac da Ti.
Živi! ah živi naš Cesare!
'I Sam vladaj Carstvo u slavi,
U sinovim opet Care
Nakon Sebe Carstvu ostavi.

Iv. Torbarina, Seljak.

Bratska Opomena.

Ako nam je igda do ljubavi i bratske sloge medju sljediteljima zapadne i istočne cerkve ovde u Dalmacii stalo bilo, to nam se u sadanje vreme osobito ovog svetog posla svojski zauzeti valja, da bi tim prie i pouzdanie u obćoj slogi prekoristnu cjel narodnog našeg napredka dostići mogli. Zato uklonimo sve ono, što bi spásonosnom preduzetju ovom na put stalo; a osobito ostavimose pretresanjah vjeroispovjednih koja se obredah cerkvenih tiču. Ovo su predmeti, koji meranju i neslogu medju braćom siju; i nepriatelj samo slave naše narodne njima se lukavo služi, dabi jednokervnu braću zavadio, i njih tako laglje savladao! Bratjo Slavjani Dalmatinski, ta ako igda, sad je vreme, da upoznamo da mi svaki pored svog zakona i svojih obredah, opet bratja jedne Slavenske Matere jesmo i ostajemo; zato da nam složno za narod naš raditi valja. — Vas pak Gospodo U-

rednici Slavjanskih listovah, za ljubav roda našeg, molimo, da u listove vaše niposto neprimate članke, koje smjeraju na to da se nesloga i razdor izmedju sljediteljah različitih vjeroispovjedanjah uvuče.

Jedan Sveštenik
istočne cerkve.

SLAVNOMU BANU

JOSIPU JELAČIĆU

Već je vrime k nama pridji
Jelačića svitli Bane!
Već je vrime deh! obidji
Dalmatinske ove strane.

—G—

Svak Te čeka, svak Te želi,
Svitli Bane plemeniti,
Plemić, težak, mali i veli
Tebe hlepi već viditi!

—G—

Na sve strane tvog' imena,
Leti slava glasovita,
Bojnih dilah razglašena
Jest tva hrabrost plemenita!

—G—

Hervatskome Ti narodu
Obranitelj jesi bio,
Od sužanstva jest slobodu,
On po Tebi zadobio.

—G—

Smutitelje Ti si bečke
Vridno, slavno, ukrotio,
U isto doba i madjarske —
Našem Caru podložio!

—G—

» Visla, Dunaj, Sava, Drava,
» Dnieper, Nester, Volga, Utana,
» Dvina, Drina, Prut, Morava,
» I Marica-svud spivana. —

Kê su čule, i vidile
Slavna dila neizbrojna,
Tve pameti, ruke, i sile,
Jelačića! svitla i vojna!

—G—

Milostivno Tebe dade
Nama mladi Cesar mili,
Da previdiš naše jade,
Razvidi ih, i pomili! —

—G—

Slavjanin kao i mi,
Brat i otac bud' nam svudi,
Želje naše serčno primi;
Poznaš dobro naše ćudi.

—G—

Neima nikog, kî za sriću
Nederži si tol' čestitu
Bit podložan *Jelačiću*
Tako svuda glasovitu.

—G—

Već je vrime k nama pridji,
Jelačiću svitli Bane!
Već je vrime deh! obidji,
Dalmatinske ove strane!

M. Resti V. Serd.

—G—

NOVINE.

Razgovor medju Bužolom i Kurkutom.

Bužola. Ej Kurkute, što je od tebe?

Kurkut. Evo me Bužola, baš nismo se odavno vidili. Bio sam amo gori u ovom blaženomu varošu, pa da bodem znao baš nebi ni išao.

B. A što je tamo iznova, ali je što?

K. Ali bolan nebio zar neznaš što je bilo; kavga velika: ima svega i svašta, nemira najveće . . . —

B. Node reci što je to tamo, kakva je to kavga, koja je to buna?

K. Eto moj Bužola, ti znaš, čuo si da se sada najviše govori o našemu jeziku, to je ptica i mrav zinala o tomu govoriti; pak da će uhi-

nuti talianski jezik iz svih sudbenih dvorah, a da će naš slavjanski biti na mistu toga uveden da može svak razumiti što se govori i piše.

B. Do duše to bi bilo najpravednie, Kurkute, jer jadni seljanin za svoje potribe kad idje u sud, ili kad ga unj zovu, nemože se razumiti s onom gospodom, jer oni talianski svaka opravljaju, a mi činimo križe, pak gdi si bio, nigdi, što si radio, ništa: to bi baš bilo svelo i pravedno da se to izverši kako kažeš, ali boim se . . . . .

K. To će biti neboj se, prie oli potla, i biće stegnuta gospoda učiti naš jezik. A jest velika sramota njiova stati s nama, nama zapovidati, nas suditi, pak neznati naški govoriti. Znašli ti moj Bužota, da sada stvari drugačie imadu ići: do sad je bilo tako, sada ima biti ovako. Naš stari Cesar, a eto i novi hoće svomu puku da ugodi, a i nami Dalmatincim učinio je vala dosta, a kažu da će još; samo nek se malo umire stvari, a da hoće malo još odpustiti danjke i malo jeptiniu so, to bi bilo najbolje za sada.

B. Nu kaži mi, Kurkute, što je to tamo u varošu, kakva je to buka i triska, da čujem. ? –

K. Baš poradi jezika najviše: – došlo je da se skupi viće Općine, i da se tute dogovore verhu jezika sudbenoga, koji od dvaju imade u naprida ostati.

B. Pak kako biše odredjeno?

K. Oni tako, oni ovako, niki za hervatski, drugi za talianski . . . koi su naši nepriatelji hotilibi pogazit nas, naš jezik, našu narodnost; a koi su pučki branitelji, i komu leži na serdcu načina općinska srića i korist, oni su se odaperli persimice suprot onim markulinovcim, našim dušmanim, koi su nas vavik gnjevili, koji bi hotili nas uništiti, i našu narodnost ubataliti, ali bogme neće ništa učiniti.

B. A koi su to usilni, koi se tomu protive, te naš jezik hoće da pod noge stave; to će biti kakvi inostrančine koi neznadu naški, a to nisu naši domorodci, Kurkute?

K. Baš oni, Bužota, oni su naši izdajnici, naši dušmani, koi se protive da se naš jezik neuvede, uprav naši domorodci, sasvim da ji tu imade kao došlacah, koi su došli za našim kruhom iz pasje kuće, i koje terpimo na našem kominu, oni su, reko, koi viknuše suprot slavskom jeziku, pak tute biše čebljunja na vražie: i tako se podpisaše kao protivnici suprot istomu peterica, ili šesterica najviše, a sva općina i golema naša kraina za naš jezik slavni.

B. Pak što bi ja sluša te naperdaljke petericu šestericu li, koi hoće da je na njiovu: začepio bi ja njima usta u dvi riči, i činio bi im viditi da nisu dostojni časti pučke, nego bi ji nazvao da su naši nepriatelji: pak kako ćeš da ji gledamo s dobrim okom . . . ?

K. Nemisli da ji nisu izčešljali: bilo je vražiega čepušanja. Vidiš moj Bužota, kakvi su neskladi tute: – da je srića deržali bi svi za jedan štap, jednako bi mislili, složni bi bili, i na jednu stranu nastojali bi, a nebi kako ulivode tamo amo naginjali, pazeći samo na svoju korist, i što je njima poćudno, a zapustit općinu: sram ji budi, kao da nisu jedna bratja, jedne majke slavske sinovi. Pače oni su kopile tudjinsko dok tako misle, i udaraju uz obraz cilu krainu: Kako se nestide prid inostrancim? . . . čine viditi da su svojoj otačbini izdajnici i podkopajnici: da ji drugi razglasuje po bilomu svitu: – pa kako će ući u slogu sa slavjanim, s velikim ovim stablom! . . . Zašto to nije čuti kod ostalih narodah? . . – Koju sramotu čine našim slavskim susidnim sestram, gdi nije toga čuti, nego jedno serdce, jedna duša, jedna misao, jedno nastojanje. Znaš što ću ti reći, Bužota, da je ta njiova namina braniti talianštinu, zato što je naš milostivi Cesar učinio Bana *Jelačića* za Vladaoca ove slavske deržave; jer budući ovi svitli Vojvoda pravi slavjan, pobojali su se da im nepropadu šalmarkovi barjaci, u koje se još uhvaju izniti ji na svitlost . . . Neka š njima zakerpe lakte. . . .

B. Pače, što je to od Bana Jelačića koga sve slavstvo do nebesah uzdiže, kad nam ga je Bog dao i kralj, – hoćeli doći već k nami, mi ga svi želimo, a taliaši već znam kako: nu kaži mi, Kurkute, kad će doći k nami, da možemo izaći pridanj, i uhvatiti kolo, i u kolu junačke pisme pripivati mu: to će biti po ništo drugačie nego talianski vuhovni i lažljivi doček, jer znam i ja kako im je duša runjava: jednu čine a drugu misle . . . znače ji, deržim lasno Ban poznati koi su mu priatelji a koi nisu. – Reci mi dakle što od Bana? –

K. Neznaš, Bužota, da eto niki dan već jedva odrediše, i to na nutkovanje najviše starca Marka, pisati mu i pozvati ga na svoju vladu, odmičući sve dan po dan, misec po misec, nebili bog zna što još moglo biti i privernuti se, pak napokon kad vidiše da nemože biti drugačie, odrediše mu skopčat desetak ričih na poziv. To biše baš svega. . . .

B. Nu kažider što je tamo bilo? . . . ništo sam i ja vala razumio . . . da su niki markovci navalili kako mu bi se moralo pisati, i da je bilo ričih baš zbilja. . .

K. Niki nenavidni na Bana zato što se on nazivlje *Ban Dalmatinski*, pak nektiše tomu privoljiti, kao da nije on naš Ban *trojedne Kraljevine*; – a niki koim stoji na serdcu, kako na pril. svoj našoj kraini (izvan ono pet šest omerzlih markovacah) Banova čast i njegovo k nama prišastje, hotili su otvoriti baš muški zube suprot njima, i nektidoše podpisati inačie ako mu se nemetne da je Ban i Dalmatinski, i tako bi učinjeno nasramotu. A da znaš koliko biše tute gungule . ! . Vira i bog baš dosta . . . Eto vidiš koliko Bana časte ono pet šest posmerdušah, a svit ga želi i naša kraina . . . . Na dvoru su mu priatelji . . .

B. Kakvo to pismo biše sklopljeno što kažeš? . . . koje odrediše na Bana upraviti? čini mi se da biahu uzmoljeni niki to sastaviti što se lipše može za osvitlati svoju krainu, pak da niki *nenavidnici* i *krozi neznani* tomu se biau odaperli, zašto nebiau vridni oni to učiniti, a valjanost drugih biše njima golema greda u oku: rada bi znati Kurkute, kako to biaše, i što napokon odrediše.

K. Imaš znati da oni nazvaše to pismo nedostojno i nevaljano, i da je učinjeno od pravoga tovara, pak uzamši otud odovud listove i izvidiše kako drugi biau učinili što odtle, što ondole smerdaše, pak na Bana opraviše. A ti znaš, Bužota, koliko oni znadu, i kakve su cine i valjaštine . . . . Znali bi štogod može biti bolje, ali prie podne: pače što reko, njima je noć prie večeri . . . ti znaš da nemože suditi jedan crevljar iliti papučar izvan svoje crevlje.

B. Pa kako najpotla hode? . .

K. Eto iz tog svega možeš poznati koliko su priatelji Banovi, – da kako mogu nebi ga rada ni čuti, kamoli dočekati . . . Ali što to mari, i što Banu hudi da pet šest protivnikah nahodi se u jednoj golemoj kraini kojabi za Bana i za svog Cara glavu izgubila, jere svako misto ima svoje odmetnike, kako što i Korčulani kaže u Zori br. 4. Kraina će nji imati na nosu . . . . a vidićemo . . . . Vala činili su im zavezat usta svima kolicim tim protivnicim . . . –

Za sad dosta Bužota, razgovorićemo se drugi put na duglje. Ostaj s bogom.

Verdoliak Imoć.

RADOSTNI OGLAS

Čuje se glasati da će eto opet, potla toliko godinah, biti povraćeno Simenište na Priku kod Omiša. Poznato je da ondi u jezik slavsko-dalmatinski samoskup poljički imadiše nauk s. Bogoslovja, deržeći učitelje samo u slavskom jeziku izvorene za ponzdignutje mladeži na misništvo, sverhom priteći bogoljubstvu i potribam pučkim svoje deržave u pastirstvu dušah.

U tolikim prigodam kucalo se je zatim i klevetalo, pak bi sve zaludu. Evo srića priskoči da ovoga puta neće otići isprazno naše uhvanje, i da će na berzo stignuti sritni čas, u komu ćemo čuti radosno navištenje, da se je smilovala Carska dobrota nami povratiti prikladno ono misto, gdi cvatiše u našemu slavnomu jeziku nauk i izobraženost slavjanskoga misništva.

Ja se uhvam da će tomu napridku najviše pristupiti naši Opravnici u Beču; pače k tomu jur njiovo nastojanje još dosad jesti zaslužilo našu harnost, osobito prama G. Petranoviću koi je k tomu najvruće pritekao. Oj pokojna ti duša, starče Kružićeviću! koi nisi dočekao tu sriću viditi povraćeno ono tvoje misto raskošno, za koim si svedjer čeznuo, nebili ga vidio u pervašnjemu stanju! Starost pozva smert da to nezapametiš!!

Vidićemo pozatim kakva će biti pridavanja nauka koi bude se tute uvesti, nahodeći pristojno višeg, i izvorniega ponapravljenja, nego što je do sada bilo. *Eto lipe prigode k novomu postupu!!*

Verdoliak Imočanin.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 13. GODINA VI.

NA 26 OŽUJKA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesárovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih eručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

RJEČ

K' SVEMU RODU JUGO-SLAVENSKOM

OD

NJEGOVOG LJUBIMCA

JOV. SUNDEČIĆA S.

> " Prosto zrakom ptica leti,
> " Prosto gore zver prolazi;
> " A ja da se lanci speti
> " Dam tudjincu da me gazi?
> „ Tko nevoli umret prije
> „ U tom naša kerv nebije. „
>
> *Demeter.*

Kad se nebo namergodi,
Pušti munje i gromove,
Da zatrepte zemni svodi
Od strahote od njihove;
Pa na jednoć sunce blago
Svakom milo, svakom drago:
Kad proviri kroz oblak
Bježi tama i sumrak,
Nova radost,
Nova sladost
Dušu i serce obuzme. –
Kad se nadme strašna bura
I zavalja sinje more;
Čas u bezdan ladja tura,
Čas s' njom' nime k' nebu gore:
Bjedni ladjar tad ni nade
K'svom spasenju ne imade;
Splasne l' vjetar to na mah
Njega mine tuga, strah,
Već ne plače,
Nego skače,
Igra i pjeva veselo! –
Oštra vlada i nemila
Ljute zime dok caruje,
Nij' u kolu vidjet' Vila,
Nit' se slavuj pjevat čuje:
A proljeće dok nastupi
Sve to vani on' čas stupi,
Milovidna travica,
Cvjetak, leptir, tičica;
Cverkutanje,
I pjevanje,
Svuda se ljubko prostire. –
Kada nemoć grozna lazi
Kroz čovečje tjelo, kosti,
Kukav bonik ne nalazi
Ni u čemu tad' radosti:
Al' kad opet on ozdravi
Svu tegobu zaboravi;
Jede, pije kà i pre,
I od straha već ne mre! –
Ode l' muka:
Ode uka! –
Berijskanje prestane! –
Ravno biva kad se vojak
Ka strašnomu sprema boju:

Težko ide on u bojak,
Jer ostavlja djecu svoju,
Oca, majku, milog druga,
Braću, sestre .... jel' to tuga?!...
No pobjedu odnesel',
Radostan je i vesel';
Ponosi se,
I diči se;
Jerbo je slavo-dobitnik. –
Tako isto mili Rode!
Znaš kako je robovati;
(A za' doseć do slobode
Treba mnogo postradati)
Gje je mjesto u Evropi,
Koje kerv tvà ne natopi?...
Cija žertva nis' bio?...
Šta l' nisi preterpio?...
Al' ak' sade,
Dušman pade:
Eto i tebi utjehe. –
Zato ustaj! ustaj ajde!
Ora *bjeli* polet' traži: –
Oklevati nije vajde;
Nit' vjerovat sladkoj laži. –
Šta je prazno obećanje
Neg' majstorluk za varanje?...
Od *imaću* do *imam*
Dalečinu neznam sam ....
Cik! cak! dvaput,
Pak će uput:
Svagji i raspri biti kraj. –
Dosta te je bez milosti
Zub tudjinca oštro klao,
Dok ti nije sav iz kosti
Mozak skoro izsisao:
Glodajuć te od Dušana
Do današnjeg ciko dana; –
Ali odsad' budi *svoj*, –
Svoje serce za *se* goj; –
Goni vraga
Tvog beztraga!
Neka u paklu širi vlast. –
« *Prosto zrakom ptica leti,*
« *Prosto gore zvjer prolazi;* »
A ti da se puštiš speti;
Tudja noga da te gazi?...
Ti, koji si tako slavan,
Da t' je malo kogodj ravan?...
Snagom, brojem čudno jak:
« *Nije pravo* » .... reće svak ....
Dakle plani,
I ustani!
Što si i ko si nek se zna! .....

Ukor suprot Brezočnosti.

Imade ljudih koi su tako brezočni i opake naravi, da se nestide udriti drugoga u oči s najgnjusniim ričima, nepazeći na njegovu struku, na dostojanstvo, na vlastvo, na pečat s koim može biti nadaren javno ili posobno. Imade ljudih, reko, tako brezstidnih, da tudja dilovanja najizverstnia rada bi prikrenuti u najopačia i pod nikakvu cinu, zato što oni nisu vridni učiniti ....

Nepazeći na svoje ništarstvo i na tverdoglavost svoju, prosto im se čini vriditi tudje izverstitosti i ukoriti tudja dila, – i razglasiti kao da su nikakve cine iskernjega svoga kriposti i vridnosti, nevideći, kako reko, dalje od vlastitoga nosa svoje betege, svoje neznanjstvo, svoje magarstvo .... To je sva njiova cina, i vridnost njiova praznog' uma .... –

Ovi druge cine u sebi nejmaju, izvan smrada svakoga poganstva, a zanajviše nenavidosti i hologa napuhanja. – Ovakim se može reći da su: *grex porcinæ foeditatis, asininæ charitatis* ...., koi bi hotili pritvoriti svitlost u tmine, bilo u cerno, nebo u zemlju, raj u pakao .... –

Jedan od ovakih brezočnih, ne davno, usudio se je pogerditi prid jednim izabranim skupom jednu malu moju radju, za koju sam bio uzmoljen od Vlastnika jedne častne Općine za opraviti niko pismo u naš slavski jezik na Svitloga Bana *Jelačića*, naše Deržave Općenskoga Vladaoca.

Ali kako njemu, brezočnomu, nezvoni u persima i u serdcu ono Slavno Ime Banovo, zato što više bi želio da na misto njegovo bude učinjen koi od svoih suložnikah talianacah, koi su š njim plandovali u mletačkim pridilim, što no rečemo drugačie *kamarotim*, hotio je njemu, Banu, skratiti časti dostojne, nederžeći ga za Bana Dalmatinskoga, kako je moje pismo iznosilo *trojedne Kraljevine*, nego da je on rekao da je Ban Dalmacie. – Ovako i naše

mu Gospodinu biau rekli, *da je on samoga sebe učinio Kraljem sudinskim . . . , a da Kralj nije . . .* Neznani! . . . .

Rečeni protivnik imao je serdce reći u srid vića, da je rečeno moje pismo sklonjeno kao *od pravoga magarca*, i da je kao suprotivno prošastomu vladanju, zato što sam od istoga imao, kako je rekao, *po nosu*, i to radi osvete da sam učinio.

(Nek mi kaže što sam imao po nosu? - i gdi sam se osvetio u pismu? - Odgovoriću brezočnomu.)

Ja tomu nenaviduiku javno ovdi odgovaram, da na to njegovo pogerdjenje ja ništa nehajem, budući rečeno od jednoga kipa *mračna imena i glasa*: - da je izušćeno od takoga čeljadeta, koje *nikakvu cinu* nenosi *od znanja, od nauka, od književstva*: da je pogerdjeno od jednoga *potištenjaka*, koi nije drugo nego jedno ništarstvo, jedno zlotvorstvo, - deržeći ja njega ništa više nego što deržim svako drugo čeljade brez *knjigah, brez nauka, brez ljudstva, brez srahma* . .

Kao da je *on vridan* moje pismo rasuditi, protresti i pričiniti? . . . - meni živo čeljade toga nereče - što mi jedan stari tovar brezočno reče u cilomu skupu jedne častne Općine. A da budem tute bio, nebi znao ni otvorit' usta taj neznani pogerditelj, i njegova družina - one tikve misirače . . . ! -

Nek mu bude na srahm njegovu, i na stid njegovih sidinah, *radi koih* propuštam ovdi ga kazati perstom, čekajući od njeg svidjenje njegova povoljnoga pogerdjenja: - što neispunjujući imaću prigodu *imenovano* ukoriti ga. Polje mu je pak široko protresti, *ako znade*, spomenuto moje pismo, i objaviti njegovu nevaljaštinu, naće me spravna zadovoljiti njegovu neznanjstvu i njegovu tverdoglavstvu . . . Znam bo pak i to nadodati, da nije biser za prasad, kako Evand. govori; tako ni suditi neznanomu priko onoga što nezna, i crevljaru priko crevlje . . . Toliko reko njemu, i njegovoj družini . . . za njiov napridak . . . .

Verdoliak Imoć.

KNJIŽEVNO OBJAVLJENJE.

Jurve je poznato, kako vridni Slavjanin, Prisvitli Biskup Pava Miošić, koga smert nemilo prie vrimena prikide na Stolici Splitskoj, biaše uložio golemi trud svoje dobi primiti novoga zakona Sveto Pismo u naš slavjanski jezik s jednim čistim posve izgovorom, i za života činiti ga slovopečatiti, što mu nebi sudjeno izveršiti i svoju duhovńu želju ispuniti.

Sada pak razumilismo da je jur odredjeno pokojnoga prinos na svitlo objaviti, i po svoj prilici po putu troška rimske blagajnice, budući da je pod rastresanjem od nikoliko vrimena za napridnie pečatjenje i raspruženje ovoga divnoga pritvora.

Tko poznaje Miošića, nemože s manjim učiniti da ne hlepi koliko prie viditi objavljeno rečeno S. Pismo nakićeno s prilipim njegove mudrosti opazkam, - što brez sumnje nadaći hoće ono što je jur prinio čudo zasluženi Katančić, i nadopuno odgovoriti svojoj sverhi za općenske potribe slavjanskoga jezika. Ej! hoćemoli dočekati viditi nepritergljivi trud u prinešenju S. Pisma i Mnogoštovnoga gos. Škarića.!

Verdoliak Imoć.

POZIV U VIČE.

Bi učinjeno niko viće u koje biau pozvane najstarie i najizglednie ptice jedne lipe dubrave, da bi skladno odredile kako bi imale u naprid pivati, i koje pivanje jesti najlipše i najglasnie, sverhom dabi ga priobčile za općensko pivanje.

Što ćemo drugo iskati pivanje, ustade nika izmedju njih čudo oštra uma i razborita ptica, rek' bi soko, nego eto ono što opće sve naše jato poznaje i njeg' od najdaljih dobah ima u običaju pivati: ono što su svi naši stari pivali i nas tako učili: ono od majke što smo pri hrani čuli i primili, ono a ne drugo. Na to iskreno govorenje vas oni zbor privolji, i potverdi da tako imadiše biti, kao najslićnie svemu našemu jatu.

Nika čaplja opala, visoka izvan mire običajne, na dva cipca, pristupi i poče pepadati što s čampram, što s brekom, kao najpogania iz medj ostalih, zato što nebiaše joj po ćudi ono što cili skup biaše potverdio, govoreći da to nemože biti tako poništo, – da je, onauobičaila niko svoje pivanje, i da imadu sve za njom ostale pivati, – ter povuče za sobom niko pet šest od najnevištiih i najneznaniih pivačah . . . .

Izmed' ostalih tu biše i niki okorili ždral brez perja i golobrad, rek' bi da su kao zadnji goli trupi stare šimie njegovi obrazi kako biaše ostario: i on pogerdi što u cilomu zboru biše se odredilo.

Napokon pak diže se soko, i onu opalu čaplju popade: muči, reče joj, ti si uvik bila suprotivna svemu družtvu i općini, pak hoćeš i sada: – ti gledaš svoju korist, i kako ćeš s tvoim pivanjem tebe obogatiti, a druge globiti: – izdiri, i tvoje protivno družtvo izmedju nas: – nisi nikad s nama u slogi bila . . . . ciniš da jesi štogod . . . . Ti i sva tvoja družina niste nikad medju ljudima pametnim glasa imali, niti ćete . . . . Zloba i uzgornost vaše je baštinstvo . . . Što čuvši cilo jato jednoskupno zakriča suprot čaplji onoj i njezinu družtvu, izgulivši joj iz povora dvi side perušine . . . .

Nikad nemoj biti protivan općenskoj želji i potribam, da te općina za nepriatelja nebude deržati . . . .

Verdoliak Imoć.

BEZPOSTNIK *)

Sednoć njekog nazovi Hristjana
Upitaše, da zašto ni ciglog
U sedmici on ne posti dana,
Kad to Cerkva zapovjeda, i Bog! –

Evo na to što taj odpovjedi:
« Sredu mersit Fratar mi ne brani; –
« Oča veli: » « « *Petkom meso jedi*; » » •
« A Kalugjer; » « « *Subotu ne hrani*. » » –
Zla se savjest uvjek pravda vako,
Da je čista želi makar kako. –

Jov. Sundečić S.

PONOSNOST.

Star niki magarac, kobi posve visoke i meršave, hvaljaše se sa svoim starinstvom da je njegovo pleme izabrano i od starine; da nejma u tomu mistu tko bi mogao izaći pridanj i rodno stablo ukazati odkle izvire kao što bi njegovo. U tomu biše običajan uznositi se, i drugoga gerdeći napadati da mu se poštenje nosi; u malo ričih on hoti sa svoim tverdoglavstvom vavik pervi biti, i dičiti se sa svojom starinom, kao da biše najdostojnii u svakomu zboru, i najpristupniih.

Nemogući podniti taku njegovu uzgornu usilnost niki hrabreni konjic, mi verlo dobro poznajemo, reče hvalislavi magarcu, da je tvoje kolino od paripčjega zameta tamo iz Ažie, i zato je sva tvoja porodica paklene pomasti priična tebi: mi znamo i to da si k nama dopa kao gost priko turskih mejašah, i da si vavik tverdoglav bio, i iz tudji jasalah sjeno istezao: – ostaćeš što i jesi, niti ćeš nikad prominuti ni glasa ni imena: vavik ćeš biti magarac, i revaćeš kao magarac: to ti je vikovita baština. I udilivši mu dvi ploče u bok, okrenu mu pleća . . . . .

Dila i kriposti čine čovika dostojna općenske časti i poštenja, a ne isprazna slava i gospodština kolina . . . .

Verdoliak Imoć.

*) Izvadjena iz jedne narodne prepovjedčice. –

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 14. —⊙— NA 2 TRAVNJA

GODINA VI. —⊙— 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i sveżnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Dobri glasi!

(iz Novinah Dalmat. Her. Sl. – 31 ožujka 1849)

Kako smo ovaj čas iz pouzdanog izvora saznali, biti će svi zaključki našega sabora, i naime XXVI. članak u obziru krajine, za koji dan od njihovog veličanstva našeg mladog Cara i Kralja Franje Josipa potverdjeni.

Komu se pako mi na ovoj nenadnoj milosti ponajprie zahvaliti imamo, to će serce svakog domorodca samo po sebi slutiti.

Jugoslavjani! Mila bratjo! Nemojte zdvojiti. I mi ćemo jednu zajedničku domovinu imati, i tada opet Austriu ljubiti!

Tada ćemo drage volje opet na veliko dilo preporodjenja njezina pružiti junačke mišice naše.

Tada će zarasti gerdne rane naroda našeg, koje mu zadade boj na ratištu za moć i slavu austrijskog carstva.

Tada, bratjo! dika će nam biti, da smo sazidali novu kuću na jugoistoku od Europe, u kojoj ćemo i mi kao članovi slobodne družine narodne kuće ove, dostojno misto svoje zauzeti; te nesitjajući se prošaste tuge i žalosti, od svega serca uzkliknuti:

Da živi ustavni Kralj Franjo Josip!

Da živi ljubimac naroda slavni Jelačić ban!

ISKRA

MOJE SERDČENOSTI NA SLAVJANSTVO.

Oj mornaru! ja te molju, –
Nu pristupi amo;
Privedi me tamo
Priko sinjeg' mora, –
Da do slavskog' pojdem dvora.

—⊙—

Da bi moga, pri' neg' zora
Ognjen plamen javi,
Prispit, gdi su slavi, –
Odnit kitu ruža',
Jer odavno odi tušà.

—⊙—

Eto zora zrake pruža,
Biser dragi siplje; –
Nebo rek' bi kiplje
Kano sinje more:
Ràne ptice jurve bore.

—⊙—

Verh planinah rek' bi gore
Jasno plame kako;
Zemlja, more tako –
Trepćat nepristaju: –
Dan je blizu zlamen daju.

Nu i zvizde bliže kraju;
Danica se vidi
Zorom stupat slidi,
Misec stermo slazi -
Po pučinskoj noćnoj stazi.

—◎—

Sunce žarko jur izlazi; -
Vozi mene berže,
Eto svitnjak terže,
Eto bili danak,
Kog' odkrije oblak tanak.

—◎—

Prie nego zorni sanak -
Tergat mene stane;
Prie neg' se svane,
Vozi me za hlada
Slavskoj bratji do zapada.

—◎—

Jur već nagli vitar sada
Puhat hudo stade; -
More zatim pade,
Kano mertvi Slone -
Kad u boju trudan klone

—◎—

U duboke jaze tone
Svale strašno hudi;
Slavulj drobni budi -
Dragu pri ledencu -
Spavajuću na kamencu,

—◎—

Kada spiva na jasencu,
Gdi no gnjizdo svije;
Hladnu vodu pije,
Pak ju slidi zvati, -
Medju kitnim hladom stati.

—◎—

Eto čoban i on prati
Svoje ovce ràno,
Čak u berdo vrano, -
Nji brani od vuka,
Da se nebi k njim' uvuka.

—◎—

Pčela mala svuda zuka
Po cvitju, kud' zbire
Sok medni brez mire,
Svom' domu se vraća;
Trud u slatki med obraća.

—◎—

Lovac svoju višlad svraća,
Kud' znade da zeče
Trag njima zameće
Po gori, po berdu,
Dok izgubi glavu ludu.

—◎—

I težak na njivu tverdu -
Plug i jaram vuče,
Za njim golub buče,
Dok ne orat stane,
A potom sunce jur grane.

—◎—

Pak volak mirno do brane
Trudeć orat slidi;
Kad branu već vidi,
Pokoj blizu čuje,.
Jer pod jarmom teško mu je.

—◎—

Putnik ràni ter putuje
Goricom i morom;
Pak piva sa zorom -
Čim se na put stavlja,
Brašenicu sebi spravlja.

Verdoliak Imoć.

(*sliditiće*)

ZULUM TURSKI

(predušenje v. br. 11. str. 44.)

Evo dragi prijatelju, što misle, i zbore Turci od ovih bidnih naših domorodacah, koi premda su nemal svi do torbe došli, ipak se njima čini da su silni, i da ji triba još jače gnječiti. Nemoj pak misliti, da su ovo mnenja posobna; nisu zaisto već sasma obćena i duboko ukorinjena u sercima svijuh Turakah, osobito velikašah, i njihovih zakonošah. Mnoge sam varoše i sela pro-

misio, i neizbrojene tuge, i nevolje spazio mile ove naše bratje, koje ti nebi mogo ispisati na pet volujskih kožah. Ima i kod nas do duše osobito na nikim mistima dosta posla kmetima oko gospodarah, ima i davanja vladanju; ali je kolikogod urednie, i zakonima upravljeno. Ovdi sve stoji u volji gospodarah i zapovidnikah, pače i svijuh ostalih imatnih Turakah. Ti ćeš ovdi na mnogo mistah viditi gdi jadni svit kosi, ženje, verše, derva goni, silom natiran, onim Turcima, koi niti su im gospodari, ni desetirari, niti sudci, niti imaju ikakvo pravo sverhu njih osim same usilnosti, i što su Turci. Viditćeš gdi se liti osobito prid jednom seljanskom kućom po tri i četiri Turčina sastanu, pa oni i sam zajmi vole da mu se ore ili sino vuče; oni kosce, da mu kose; oni žetelice, a drugi konje, da mu se verše, a nijedan nikakva práva pod Bogom neima u bidnim Kerstjanima. Ako se sirote kad i kad malo uzapru; ili počmu izgovarati se, da im poso kod kuće propada, žito kaplje, trave nepokošene neima, sino gnjie, da su im voli i konji popadali, i da su oni isti gladni i umorni; tada čuješ šibe i štape zviždati po zraku, a udarce odliezati po dolinama; gdi koi koga jadnika stigne, tu ga i mlati; pa najposli triba ići i bijenu, i sve o svojoj hrani. Za sve ovo znadu njihovi zapovidnici i vladateljstva, pa im nije ni u kraj uha, jerbo i oni ponajviše svit taru, i govore, da je i pravo da vlah Turčinu službu čini, ovo bo je Turska zemlja, gdi nekuca zvono. Znadu i gospodari kako se siluju njihovi kmeti na rabotu, ali niti toliko mare budući vlasi niti ji imaju u koje ime braniti, jerbo i oni siluju druge, te svakako zlo i naopako po tužne kerstjane.

Meni se vidi za najpervo stvar zamirna, i osobito providjenstvo Božje, da ovi nebogi Kerstjani mogu uzderžati se i živi ostati pokraj ovolikoga progonstva, i nečuvenoga robstva; – velim zbilja nečuvenoga; jerbo biti rob jednoga gospodara, mnogo je tužno i nevoljno; ali robovati svakomu Turčinu, kogagodir sritneš i vidiš, ovo je robstvo priko svake mire. S druge stsane evo što ji pomože, da još živu. Zemaljah ima dosta i zahli, osobito po Bosni; one su svuda plodne, gora blizu, vode svuda žive, paše dobre, izpust veliki, i prostoria za marvu na sve strane, voća izobila navlastito po Bosni, a svita malo prama ovim zgodama; te kukavci čim već dospiu sve tudje posle, bace i za se štogod u zemlju, nasuše voća, šljivah, krušakah i jabukah, napeku šogolja, i pekmeza, i s time živu najviše; ono marvice lasno podhrane, i pšenicu oštede, pa eto ji u našu zemlju da prodadu, i tako smiruju težke porize i harače, s koim većma brinu se nego kako će mertvim ukop platiti i dàću napraviti; jer nije drugo; puko, osto, triba da osobito harač plati, makar neimo ni kokoši prid kućom; makar bio kljast, slip, pristar, o zadužbini dobročiniocah živio. Ovo su uzroci, da ovi Kerstjani nebiže kudmudrago, i da nepomru od glada; za koje mnogi od naših neznajući, mučno mogu virovati, da su ovi Kerstjaui stisnuti, i ugnječeni kako se glasa. Bože moj! da li ikoliko ovdi ima pravde i uredbe, vele ti bi ovi svit dobro stajo! Blaženoga mista! Blažene zemlje! Bidnoga stanja! Nećeš najti u svoj Bosni i Hercegovini, gdi ima okolo 400000 Kerstjanah, samog jednoga, da može o svomu živiti, izvadivši mali broj tergovacah, već sve jadno i dužno, napole goli, ni kuće svoje ni kućišta; i ako u zgodno vrime štogod steku, i kupe, dosta je sama jedna mučna godina za izbiti im sve iz ruke. Na nikim pak mistima, da bi i mogli štogod kupiti, ili kuću sagraditi, nesmiu već kriu ono malo pinezah, koje su s kervavim znojom stekli, kolik da su ji ukrali; i to jer ako podpaze Turci, da štogod imaju, uput najdu način, kako će ji rastaviti s ono malo kukavice.

Ja sam se mnogo skito po svitu, kako ti je poznato, dragi prijatelju. Bio sam čak u Azii, obašo sam zemlju Gerčku, Nimačku, Magjarsku, i Taljansku; znam Francusku i Inglesku, i nisam šeto kao u kovčegu zatvoren, već pito, motrio i razgledo što se čini po svitu, niti sam igdi vidio ugnječeniega puka od ovih kerstjanah, a da je jedan drugi od njih hitroumnii, i oštrie pameti. Ako im s jedne strane štiješ davni pečat robstva na čelu, s druge paziš niku prirodnu oštrinu, i bistroću pameti, naravnu za sve čednost, priaznost, i sladkogovor, da ostaneš zatravljen, i začaran kroz njihove priprostodvorne načine. Čeljad zdrava, uljudna, obćeno visoka stasa, kripka, hrabrena, i bogoljubna. Dugo nemilo robstvo nije moglo u njima uternuti ove kakvosti, što im ji obilato plodna majka narav obdari, niti gorućega i ognje-

vitoga duha prama svomu narodu. Ja deržim da ni Žudie nisu većma, ni gorućnie želili povratiti se iz sužanstva u Jeruzolim za graditi cerkvu vičnjemu stvorcu, i rodno misto uživati iza mnogih trudah, nego žele ovi bidnici steći svoju slobodu, da se zabavljaju s drugom bratjom o vlastitoj narodnosti. Oni su pravi našinci, oni neznaju što je taljanština, njemaština, ni što je turkaština; sve im je naško, sve domorodno; prostost sama manjka im, pa bi do malo vrimena vidili kakvih glavah i pametih ležalo je i gnjilo pritisnutih turskom nsilnostju. Ovi bi se otačbenici na skoru pripovidali po svitu. Oni su dostojni našega požaljenja; ali ovo nije dosta; dostojni su naše pomoći, koju obiruke prose; vride, da budu s nama, i posve naši, što oni s dušom i sercom žele, i obadvima rukama nas zagerljaju kô svoju bratju. O puka podobna za svakoga velikoga i hrabrenoga posla! Sramota je i velika grihota, po bogu brate, da ovi pravi Slavjani za svaki poso izversni, cvile u ovoliko dugomu sužanstvu, i da njihove grozne suze od četiri vika, i urnebesna jaukanja, nemogu nas ganuti na miloserdje, da im tražimo kakvugod oblasticu. Da bi ova naša braća čak u Siberii bila, ili gdigod na drugom kraju svita, još bi dostojna bila njihova valjalost i serčana ljubav prama nami, da ji potražimo, i slobodne učinimo. Ja se snebivam misleći, kako je moglo ovo nemilo robstvo tako dugo trajati, bivši ovi neviljeni narod nemal' od svuda obkoljen pucim izobraženim, i slavjanskim. Eh! triba istinu reći, da je i slavjanstvo u okolo zabačeno bilo, i pod noge sterpano. S' toga ti je pričisto naše zlato poerdjalo; ali ga triba sad čistiti, i svitlati, te će i njekomu oči zablištiti.

(sliditiće kraj)

GATANJA ZA GODIŠTE 1849

PROLITJE.

Hudni vitri s' naglostju; – ranjeni i mertvi dižu se na noge; trupi brez glavah prorokuju: – siver gorì s' ognjem: – planine snižne lete k' moru; – roj pčelah nesu sat meda u jednomu golemomu brodu; – zvizde prite medvidu; – doveršiva jedan veliki zbor u istoku; – jedan sudac putuje brez nogu u istok s' kvočkom, su pet piplenja u brodu punu prosa; – orli ga odgone; – vraća se brez glave; – Vojnici gube čast i svlače odoru; – knjigonoše na višalim; – kradnja medju bogatim; – lupeži puni časti; – jedno kolo čini derkčat jedno kraljestvo; – sunce mračno izvan običaja; – misec žeže, zora siplje biser rano putnicim; – mora nestaje u jednomu mistu; – pali se kuća od veselja nikomu vladaocu; – slipi miši složno pivaju, zgradja jednoga privisokoga turnja na verhu iglenomu; – nika baba prorokuje čudesa u četri jezika; jedna nova knjiga *za svakoga* od mnogo jezikah brez truda; – tele u nikomu gradu progovara; – guska u putovanju u kočiam; – jedan veliki dariva zlatnu šipku mudromu, a mudri spravlja njemu višala; – nikomu kamatniku na glasu siku perste, a drugoga kamenuju; – knjižnici jasprn kude; – pučko veselje na mertvinam jednoga *Grofa*; – svirači brez plaće vode kolo, – gradovi se novi imenuju; – rat medju dvi živine slavodobitan; – sverha jednomu glasnomu zvizdoznancu; – veselje jednoga novoga čeda su tri uvora; obratjenje na kat. viru jedne skupštine.

Martin Bauk.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 15. GODINA VI.

NA 9 TRAVNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SLOBODA, JEDNAKOST, BRATSTVO.

O ovima rječima ja sa svim drugčije mislim neg G. Tomić, kog je prevažni sastavak pod ovim nadslovom, G. Stari Berlić, s' njemačkoga na naš jezik preveo, i u Zori ovogodišnoj Broju XI na svjetlost izdao. – Ja priznajem da svak, ko ima samo mervu razuma, mora zasvjedočiti, da je višespomenuti sastavak verlo plemenit, i na sgoljoj istini osnovan: ništa manje opet nedopuštam da su ove tri rječi: *sloboda, jednakost, i bratstvo,* samo *tašta slama, magla i dim*; one su koliko vredonosne, kad se sa *zle* strane uzmu, toliko pak i koristne, kad se s' dobre strane iztomače. – Daj da ji pogledamo sljedećim načinom:

1. *Sloboda.* U pravomu smislu to se slobodno nazvati može što s' ničim nije ograničeno, i što se ničega ne boji: ali – pitam – gje je ta stvar na svjetu, koja, ma s' čim, da nije ograničena, i koja se, ma čega, ne bi bojala? – Makar da bi i svi ljudi naponase po pustinjama, ili po poljama, živili, i opet bi bili ograničeni ili sa strahom od ljute zvjeradi, ili s' nepogodama vremena i t. d. – Ova ograničenost vlada kako kod razumnih, tako i kod nerazumnih stvorenjah, dakle u pravomu smislu ništa nije ni slobodno, osim Boga, jerbo je on sam bez nikakve granice: zato samo suludast može željti, i želi *slobodu u pravom znamenovanju:* ali ako ištemo *slobodu* djelati to, što *zdravomu razumu, sovjesti, Bogu i družtvu s' kojim živimo,* nije *protivno*: tako da djela naša, koja smo po *razumu slobodno* učinili, *sovjest ne obezpokoje, Boga ne uvrede, i da članovima družtva našeg štetna ne budu,* tako – velju – *slobodu* i u tim djelima svak pravetno želiti i iskati može; daklen ovaj znak (simbolo): *sloboda,* na višespomenutom osnovu i medju nami ostati može, neželeći *razuzdanosti*; jerbo kad bi svi ljudi slobodni bili sve što hoće činiti, onda bi zaista sudjeni čas kucno svemu rodu čovječeskomu. – Dobra pogodba prinosi dobar dobitak. –

2. *Jednakost.* Živa je istina da se prava jednakost u cjelomu svjetu ne nahodi; sve su stvari manje il više medju sobom različne, osim: Otac, Sin, i Duh Sveti jesu uprav jednaci, daklen samo šupao mozak želiti može *Jednakost u pravom znamenovanju.* – Nego ovu – t. j *jednakost* – treba da tražimo u djelama *pravosudstva,* kako kod stola Carskog, tako i kod sviju ostalih sudovah. Ko će reći da nije nepravda to, da siromah plaća tolike danjke, a bogatlija ništa, kao što su dosad bili izuzeti od svakog danjka premnoge Njemačke i Ungarske gazde i spahije? – A jeli i to duševno da mnogi siromasi pravedni postradaju, a njeki bogati zlikovci – samo zato što su bogati – opravdani budu? – A nijeli i to pak bezputno da oni članovi družtva, koji su nerimskog vjerozakona, nemogu prava jednaka uživati, premda cjelokupnost družtva sastavljaju? – Pak nije li i to pre-

nepravedno da Slavjanin, kao najvjernii člen družtva austrianskog (makar najsposobnie lice bilo), težko je mogao na kakav veliki stepen popeti se i t. d – Daklen u ovima djelima treba da tražimo *jednakost*. *Jednakost* daklen u *pravosudstvu* možemo iskati, ali ne *ravnoobraznost*. – Zaludu baka moli Boga da postane djevojka! – Bog je dao kozi samo toliki rep da mož tek sramotu pokriti, a kobili da joj se i po zemlji vuče! –

3. *Bratstvo*. Ovo biva medju svima ljudima po Bogu, kao Ocu cjelog roda čovječeskog. *Brate, braco, brajko, brajne, brajane; pobratime, pobro, pobrico*, ovo su sve rječi, kojima se naš narod služi od postanjka svoga upotrebljavajući ji u jednom i istom smislu n. p. kad naš čovjek pita drugoga nepoznatoga odkuda je, reče mu: *brate*, ili *braco*, ili *pobro odkuda si!* i t. d. dakle ova rječ *bratstvo* kod nas jest, i mi treba da s' njom težimo izkorenuti onu *meržnju*, koja se obično radja ili iz različnosti vjeroispovjedanja, ili zbog različnosti roda i plemena i t. d. Jeli pošteno – pitam – da ja zato prezirem težaka čovjeka, što sam bogat ili u velikom zvanju, kao što njeke hulje čine, na koje imamo ljepih poslovicah: posta Car pa objesio Oca – ni car mu do koljena – gleda me izpod sebe kao da sam mu u zdjelu ugazio i t. d. –

Sloboda, daklen, *Jednakost* i *Bratstvo* nek ostaje u sercu i na jeziku našega naroda, i to na osnovima gorepokazanima ne težeći na; *razuzdanost* i *ravnoobraznost*, i čuvajući se *meržnje medjusobne*. Puštimo neka nemirni Francuzi nji tomače kako god hoće, mi ji pak moramo, *kad su već za nas prijonule*, na onaj način razčlenjavati, kojim se potrebama našega naroda najbolje podpomoći može. Razumnom dosta. –

U Peroju 27 ožujka 1849.

Jov. Sundečić S.

ISKRA
MOJE SERDČENOSTI NA SLAVJANSTVO.

(Produženje v. br. 14 str. 52.)

Pivac zorni jur se javlja,
Ter budi za blada: –
Oj nevo ti mlada
Ustaj već! nekasni . . .
Pak bile janjce posusni.

Jorve misec, reko, jasni
Stermoglavno beri;
Sunce diže gori
Svoje zrake ohlo,
Dok na berdo zene golo.

Slavjan sakuplja u kolo
Slavskog' roda jata; –
Zove kervnog brata:
Hod' u kolo k nami,
Nemožemo vodit sami.

Božja srića biće s nami: –
Serdca, ljubav, sloga,
Neka zarad' boga
U jedinstvo stupe,
Prie nego zlobni rupe

Eto kako svud' se kupe –
Složna serdca puci,
Jer po svuda vuci
Gladni smertno dave . . . .
Tamo priko merzle Drave . . .

Ali naše slavske lave
Neće bogme lako,
Nek' nemisli tako
Turski izmet Sule
Osvoiti Slavske kule . . . .

Niti drugo koje mule

Učinit što moće,
Naše vrime doće . . . .
Pristat hoće buka
Kad navali slavska ruka.

—☉—

Zašto slava ovog' puka
Pod jarmom stat neće -
Kako dosad veće,
Nego u slobodi, .
Gdino njega srića vodi.

—☉—

Jer Ilirka kada rodi
Svoje čedo, tada
Rekne: » Bog nek' vlada
S tobom dragi sine,
Dok' ti srića neprosine.

—☉—

Spomeni se otačbine
Slavne mati tvoje;
Tebe persi poje
Junačkoga mlika, -
Drugog' tebi nejma lika.

—☉—

Tvoga roda budi dika;
Nepogerdi kervi,
Jer je Ilir pervi
Junak izabrani ; -
Junačkim se mlikom hrani.

—☉—

Rimsku krunu tko tad' brani ? . . . .
Tko li Filipovu ? . . .
Tko Alešandrovu ? . . . .
Nego Ilir slavni . . . .
Tko Lombardski kotar ravni ? . .

—☉—

Tko li bečki stolac stavni ? . .
Tko li Carsku krunu ? . . .
Tko li satra bunu ? . . .
Nego naši Slavi . . . .
Virnosti su izgled pravi

—☉—

Tko li Duždu lavor savi ? . .
Živom jedoč lavu! -
Tko uzderža slavu ? . .
Nego Ilir krasni . . . . -
Kaže pogled njegov jasni.

—☉—

Zašto verče zvirko basni ? -
Što li slavca gazi ? . .
Nek' se bogme pazi
U grozdja upusti . . .
Il' u jamu do čeljusti . . . .

—☉—

Pak' će skičat da ga pusti
Kano lija - repa,
Dok' u grozdim krepa : -
Eto ti joj slava ! -
Nebojat' se snažnog' lava.

—☉—

Ilir, pobro, već nespava; -
Neka hodi zlobe
Izdaice robe
Biće vavik Ilir,
Zlobnim strašan kano i zvir.

—☉—

Ljubi prostost, tako i mir; -
Na zakletvu viran,
U susidstvu miran,
Košulju ti svlači,
Ali kad' ga drugi tlači,

—☉—

Tad' je Ilir većma jači. -
U pogledu krasan,
U junaštvu strašan,
Goropad u kobí; -
Kuda nagne tuda probi.

—☉—

Lavski su mu poput zlobi,
Medvidska mu pleća,
Još od njega veća,
Persi gvozd vide se;
Rek' bi gradu protive se.

—☉—

Zemlja rek' bi da se trese
Kuda junak gazi;
Nek' se tamni pazi,
Kô od strašnog' groma,

Da ga nebi iz svog' doma

—G—

Izagnao kô siroma; –
S polja ravnog' toga,
Što je babe moga
Didovina slavna! . .
To nam' kažu pisma javna.

—G—

Al' je tudjin tu odavna? . .
Pognan k nama dopa –
Sad' nam' jamu kopa . . .
I na vratu leži . . . .
Kao jastreb na nas preži . . . .

—G—

Sve tovećma slavstvu teži.
Zaludu je vìka
Takog' usilnika, –
Nauditi neće,
Jer bo slavstvo sve toveće

—G—

Ime glasno svukud' steće;
Stolac jošte stavni
Naših Kraljah slavnih,
I na glavi krunu . . . .
Neka jednom složno punu . . . .

Verdoliak Imoć.

(*sliditiće*)

Dvi riči na Radovanje.

Ljubavju i častju, koja me veže još od davnog doba kako jednom družbenika putovanja priko brigovah nimačkih pokrainah, i nauka u sveučilištu bečkoga plandovanja, – i zatim učiteljstva u otačbenskoj deržavi, zadužuje me javno očitovati, po putu ovoga naše gore lista, moje uzradovanje O. M. P. Matiju Šimunoviću slavskoga virnog Varoša Derniša i njegove pokraine Župniku – Dekanu na zadostojanstvu zlatne velike kovnice, koju mu je primilostivo i blagodarno dostojao se podiliti naš mladi Kralj Dalmatinski **Frane – Jozip Pervi**, uvirovan kroz dostojna pastirska zasluženja pohvaljenog' Otca Šimunovića, – nakitivši njegove persi s' tolikim privisokim uzdarjem.

ŽIVIO naš blagodarni Cesar, koji zna pročiniti dostojanstva svojih virnih podložnikah, i gdi prigoda iziskuje nji otčinski pomilovati. A koji je usernuo, pomračiti istinu i zaslužena dostojanstva M. P. Dekana Šimunovića, razglasivši javno u *Dnevniku Zadarskomu* pod br. 33, da je nedostojno carski dar zadobio, nek se čuva ulaziti u misli cesarskih odlukah, i Njegova privisokoga blagodarstva, – nepristojeći se njemu pročinjivati uzroke dostojnih zasluženjah katoličkog pastirstva komu on nespada, ni suditi priko svogo vlastitoga aršina, s' kojim svoja, a ne tudja dilovanja protresati i miriti imade . . . . – Toliko Jakov Miović može kazati onomu, koji je bacio kamen, a ruku sakrio ! ! . . .

Uživaj Šimunoviću sritni blagog Kralja sladki spomen, i diči se tolikog poštenja obsinute časti, – nehajući na zlobe nepriateljah, koje za skutom deržimo ja i svi tvoji priatelji, sada, za prošasto, i došasto vrime.

Nadopis. S' istom prigodom očitujem moje radovanje O. M. P. Antunu Brakusu Župniku – Dekanu prostranoga varoša poljane u Šibeniku, da je po isti način zadostojao veliku zlatnu kovnicu od Primilostivoga Cesara i Kralja na obzir njegove vridne službe, koju je pokazao kod svoga puka u teškim prigodam ovih mučnih vrimenah.

Verdoliak Imoć.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 16. — GODINA VI.

NA 16 TRAVNJA — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 3 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ISKRA

MOJE SERDČENOSTI

NA SLAVJANSTVO.

(Produženje v. br. 15 str. 57.)

Na dušmansku sramnu bunu,
Na nevirstvo svako,
Na usilnost tako, -
Carstvo malo haje,
U slavstvo se pouzdaje.

—•—

Neka buni, neka laje,
Prisisti mu može . . . .
Pomoz' samo Bože . . . .
Serdca nek' su složna . . . .
Dogodit se može! . . - ko zna! . . -

—•—

Da bi Magiar jednom pogna,
Da bi Latin tako,
Da jim nije lako
S jačim bojak biti: -
Do gerla smo boja siti . . . .

—•—

Nek' se uba nam' nepriti . . .
Jer kud' jači stupa,
Mète kao krupa
Dušmanina svoga: -
Loša srića njemu s toga! -

—•—

Samo, bratjo, nek je sloga . . . .
Dižimo se svaki;
Kad' smo složni, jaki, -
Tad' smo mi mogući
U dušmansku zemlju uči . . . .

—•—

Moćni duhom, serdcem vrući!
Naprid postupajmo;
Bratji ruku dajmo,
Sad' je zgodno vrime
Otergnuti teško brime.

—•—

Ter osvitlat staro ime;
Zapuštenu slavu,
Podignimo glavu,
Dižimo se berže;
Eto slobnik naglo terže.

—•—

Ter na Bana čudo verže;
Ali vjera moja!
Neće bit' brez boja,
Nit' će bit' brez kervi,
Jer je Bane eto pervi.

—•—

A za njime kita vervi

Po izbor Hervatà: -
Svud' su njima vrata
Otvorena tamo.
Od Dunaja do mora amo -

—◎—

Jedno selo bogme samo: -
Što na Dravu spada
Do Budima grada; -
Sve što k Peštu tiče
Tuda Bane s' Slavcim miče.

—◎—

Magiar njemu *Eljen* viče,
Da ga nebi satra,
Jer je Hervat vatra,
Kud' prolazi pali.
Jedali se junak šali ....

Verdoliak Imoć.

(*sliditiće*)

ZULUM TURSKI

(produženje v. br. 14. str. 56.)

Po namiri jednom s mrakom u večer dojdo na prinoć k nikomu duhovniku. Istom malo nabodo mu cilj moga putovanja, a on uput poče derhtati kô prut, ili list na jasiki; učini mi se da u jednom času sve masti promini u obličju, za tim reko bi da se tužan okameni. Žalostnoga stanja! Čim se malo povrati u se, reče mi, vaskolik derhćući: « Da si mi po bogu brat, nemoj mi dalje ...., već pojdi iz te stope tražiti, gdi ćeš prinoćiti. Meni je i mojoj bratji za glavu, ako se pročuje, da si bio kod mene, i od takih stvarih zborio. Ti dragi moj, kroz take beside nama svima o glavi radiš. Mi smo sveštenici stavljeni da zakon raji dajemo; dalje niti šta smimo, niti možemo; nami je Bog zakon prido, da se s njime brinemo, a vi tamo gledajte komu je dao sablju na osvetu opakih ugnječiteljah. I kogod bude vladati, mi ćemo mu virni biti.; - Za tim ukaza mi jednu skrovitu stazicu, da se onuda provrem, jeda me nebi tkogod opazio; i mnogo smutjen ulize u kuću, a pritvori vrata za sobom. Hodo i ja dosta neveseo, jer nisam ničiemu zlu rad.

Neću te dalje deržati u ovomu tužnom jadikovanju zabavljena, samo priterpi, da ti još jedan moj razgovor doznanim, koga imado s nikim siromašnim seljakom. Prošo sam kroz Banjuluku, Travnik, Saraevo, i Mostar; meni pak kô sebu bješe pridobro. Nemogući dakle od žalosti gledati, što se radi od bidne raje, dili se put naše zemlje i pado na prinoć u selu N. kod nikoga siromaška, kô da tražim marve i volovah za kupiti. I oh vidjenja! Streso se i zgrozi vaskolik, opazivši tužnu čeljad koliko mušku toliko i žensku napole golu. Ni gaćah, ni košulje, već nešto suknjetine obavite oko gola tila, kô oko trupine; ako se malo prigne ili vitar podpuhne, sramotna vide se. Velim domaćini, da se nebrine večerom, imam bo ja u bisagama, šta ću jisti, i namah se nevoljnik razveseli. Sido ukraj vatre na jednoj vrići propaloj, u takomu dimu, da suze iz očiu fercaju i neplačući - Pokuči starcu dobra vina; poteže sveserdno i dva tri put. Ej, tergovče, reče, Bog te pomogo, i svojom milostju napojio » - Večerasmo nas dva zajedno. Sva čeljad hodoše spavati, a ja i starac zapalismo, i metnusmo plosku ukraj nas. Pitam ga, čiji je kmet, i koliko može usijati na zemlji koju teži, šta li daje gospodaru. - Kmet sam reče: 130 okah žita jedva mogu usijati, a tretinu dajem gospodaru. - Moj stari, velim mu, odveć malo imaš zemlje prama čeljadma; smotrio sam ovuda oko kuće dobrih ledinah, i vidi mi se, da bi mogle se s malim trudom izkerčiti, i okrenuti u podvornice, vinograde i vertle, te bi mogo pobolje živkariti s tvojom dicom. - Istina je, veli, moj tergovče, i nije da ti se šalim, več za moje opravdanje, nebi mi mersko bilo truditi, već bi prionuo za zemlju, kô cerv za koru, ili gladan za puru; ali je sasma mučno drugomu raditi nesamo bez plate, već nadalje i sa svojom većom štetom, i bidom. Zli su u nas gospodari, niti umiju najti napridka svojim zemljama, nit kmetima. Da ja sad izkerčim njivu, vinograd posadim, voćke navernem, zgrade napravim, i uredim ovo selište, odmah bi gospodar misto pomilovati me, gorko ucvilio; uput bi zaisko priko svega dohodka da mu dadem konja, kravu, vola, ili novacah, drugačie reko bi mi: seli vlahše

kud znaš, ja sam meni našo kmeta, a lásno je najti ko će na gotovo napasti. I ove bi on nemal svake godine pritnje ponavljo, za oglobiti me; pak vidiš kod svega mog truda, na kolike bi bide i jade udario, baverljajući od nemila do nedraga, gledajući gdi se drugi širi na mojoj muki. S toga mi tužni svi čamimo u ovim škrapama, kod ovlike zemlje, koja bi se mogla berzo obraditi. – Priupita ga, dosadjuje li mu gospodar na kući imavši tako malo zemlje? – Da tko, mi reče, pojide ovo janjacah, i piplićah, koje mi Bog dade? Razjaši i zasidne osobito u vrime ovo tužne litine po 15 danah, i kadikad po cio misec; a da je on sam, nebi mi ni sve muke bilo, već povede sa sobom po cilu grotulju nikakvih čankolizah, i da prostiš nabiguzicah, pa kolji vlabše, i eto tako pokolju ono janjacah, i piliće pognjave, da jedna meni ostane kvočka, i ovo ostane marve, a tu se neprašta ni dvizcima. Kajmak, sir, maslo, jaja, sve to triba u nji sterpati, a konjma naticati torbe iz ovo mog jadnoga žita. Sačuvaj Bože, da će gospodar ijednom svoga usuti. A eto ti uput za njim spaihe, ako nije pervo bio sa cilom četom bezposlenikah, te pobere i proždre, ako je još štogod ostalo; a ja ostanem kukajući s dicom u praznoj kući; prisila im da Bog da moja muka. Po verh svega toga, vidiš da ovdi neima hanovah; za to odklegod koi Turčin nalize, eto ga k nama na prinoć, pa izgoni i pita šta nismo nikad ni očima vidili, istom da nas većma biduju; te i tude bude nas tučenih i vezanih. A bogme da je sve han do hana, oni bi opet k nama, jer u hanu triba platiti, a nama neće ni da zafale pošavši u jutru. Ako me pak pitaš za rabotu, koju činimo Turcima, ova je priko svake mire. Kad je vrime orno, i od radnje, poteci k njima na rabotu; a kad je ružno, kukamo kod kućah s dicom, večekrat i gladni i žedni; ako je orat begluke, kmeti oru; ako je kositi, verći, vinograd okopati, derva nositi, i druga mnoga gospodarima, i drugim Turcima, sve to kmeti čine, bez ikakva opaza što imamo malo zemlje. Sve brate, istom samo, što im još gaćah, da prostiš, neodrišujemo kad idu rad sebe na dvor, a ibrik već prinosamo za njima, da se čiste; medju to vavik pasje gire smerde, kô perči. Ima ovuda keršćanah, koi nejmaju stranu usiva, pa se zovu kmeti, pa ti svu gori rečenu rabotu čine gospodarim; a kamo ti drugi bezi, age i spahije, i svaki drugi. Zar da mogu bi nam i dušu uzeli. Nu za sve pritežak nam je poso, koga sveudilj činimo Veziru; o sebi se on zabavio. Uerva uam ovo jadnih kljusinah i volovah, već pritersmo ramena i pleća do kostiuh vukući mu, i noseći svaki božji dan lis svake verste; dervo, kamen, klak, ploču, i štogod su drugo Farauni znali izmisliti za većma ugnječiti, i bidovati puk Izraelski u Egiptu. A vire mi, gosparu, ima i u vas tamo u Dalmacii svašta, premda je kod nas mnogo i primnogo. Sad pak odkako se nešto uzbuni svitina onamo njegdi priko mora, i u Beču, čini mi se, da je vaša siromaš teke i očima progledala; a kod nas sve jadnie, i žalostnie. Naši Turci nikoga nezarizuju, već deru, kako su i počeli. Fala Bogu.

Ovdi ja svu pomnju uloži, jeda bi razgovorio ucviljenoga starca, puno koješta kazavši mu, kako i cilj moga putovanja; ali što veću on ukaza želju za slobodu, i razrobljenje, to većma posumnji, rekavši da je on jur ufanje izgubio od njihova razrobljenja. Na vruće moje riči i kruta uvirenja, samo bi podro duboki uzdah rekavši: » Ah da Bog da! ali to mučno može biti kod nas. Moji su didi u ovoj želji umerli, pa ću i ja. Bože providi ovim mojim sirotama, da nebi virom prevernuli, a od ostaloga što Bog dadne. »

R. N.

Ljubav k otačbini

(iz talianskog)

Medju prirodnim u čoveku pobudima, najkrasnii i najbolji biti vidi se ljubov sprama otačbini – Zakon ovaj jestestveni, na koi mi mnogo i nepazimo kad nebi drugojačije čudesnim načinom u postojanstvu svom ostao, sve bi ljudstvo, iz divljih i nepriatnih predjelah u umjerene u blagorodnije prebjeglo. Kakve bi dakle odtud bjede i nevolje za rod čovečeski posljedovale, kad bi se ovaj samo na jednom mjestu skupio, a ostale časti zemlje opustošene i prazne ostavio. –

Ali sve visoki Promisao za objeći takovu pogibel izbranog sozdanja svog nedozvoljava mu udaljiti se, no silno k rodbenom mjestu priteže stope njegove, tako da nikad Islandezac leda, nit Afrikanac cervenog pjeska želјeti neće. – No što je primječanja jošt dostojnije: da koliko nam je god zavičajni predjel nepriatni, ili koliko smo u tom više bjede preterpili, toliko nam više dražiim i miliim postaje. Stvar zaista čudesna da se čovek tamo gdje ga nesreća gnjevi, prilјeplјuje, i da onom, koi se samo ubogom kolibicom svojom rastaje najteže biva otčevo šljeme ostaviti.

Ovome je pak pričina ta: što dok nas plodne i pitome zemlje izobilnostju proizvoda svog obogate i nasite, taki se počne medju nama i uzaimna ljubov umaljavati; zašto ova koliko po prirodi, toliko i po potrebi, koja se u životu čovečeskom slučava, biva: i zato kad prestanemo ljubiti naše roditelje (koje je dovoljni znak da već od njih potrebe nemamo) prestane zaista u nama djeistvovati i ljubav k otačbini.

Za potverditi ovu istinu navodim sljedujući primjer: Pustinjak većma uvažava svoju kolibu, neželi gradjanin svoju velikoljepnu palatu, i njemu se obično dopadaju stermoviti i verletni bregovi nego drugom široka polja i ravnice. Zapitajmo n. p. skocežkog kozara dal' bi on zanimanje svoje s najmoćniim zemlje pritjažateljem promjenio? Nebi nikad, jerbo ako se malo od svog zavičaja udalji, teško za njim tuguje, uzdišući predstavlja sebi stado kod koga je otčeve pjesne popjevao, i s nekom priatnostju voobražava ona berda i doline gdje ga je magla sakrivala a ječmeni hljeb i kozje mljeko hranilo. Šta više? on ako se u svoj zavicaj nepovrati vene i izumire na podobje planinskog stabla, koje kad se u kameniti grič usadi primi se i dobro napreduje, a premješteno u ravnu i mekanu zemlju ugine i osuši se. – Ah! radostno ti on slamom priterpanu svoju kućicu razgleda, kad se njoj iz stranih predjelah povrati! Kako li hiti posjetiti ostanke svoga siromaštva! « Draga moja (u sebi govori) blaga i mila, koih vas zavist nikad postigla nije, jevo vas za sada želim i prikrivam, jerbo pozlaćenih ispod i sjajnih ovih krovah kao od sna lakog izbjegavam. »

Simeon Dobrijević.

(sliditiće)

Njekolike rieči okolo pučkoga nauka.

Nauk jest jedno neprocjenivo blago. Kogod će me pitati: Koju korist daje nauk? Zar naši sinovi bit' će jedan dan književnici? Imat će oni vrime, i moć za nakititi se s' književstvom? Koi drugi zavikat će: Kruha pitahu naši sinovi! Ako je tako, upitaoci moji, ah! ne dangubimo zaludu vrime ni mi učitelji, ni vaši sinovi – Odgovoriti svemu ja bi pritekao iz kratkosti, i u kratko odgovorit ću vam – Svi nisu zvani na književstvo; svi nisu bogati (prem da svim je nauk od koristi, i od dike): Bit će oni koji imat će steći kruha s' potom svojih trudah, to jest puk, a za pukom nauk je jedno poglavito potrebitstvo – Nek bude nauk u materinskom jeziku. Učimo puk bogoštovju da može upraviti svoja djela; učimo ga štiti, pisati i razbroiti za isporaviti svoj posao; učimo ga domovinskoj povjesti da pozna svoje istočenje, i uzme izgleda od svojih otacah; učimo ga stvarim najpotrebniim zanatniku, i težaku; učimo ga u općeno zemljopisju; zabavimo ditcu s' telesni tvorbami *(esercizi ginnastici)* da budu jaka i zdrava – Poslie svega toga, roditelji, ne puštajte ji plandovati, ali kad su terk naučenja sveršili dajte jim zanata – Po ovom načinu nauk bit će koristan.

Ivan Kerstitelj Vujašković učitelj.

Ante Kuzmanić
Urednik odgovorni.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastnici

BROJ 17. GODINA VI.

NA 27 TRAVNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 8 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 8 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

UTJEHA VILAMA *)

Bosanskoj i Hercegovačkoj.

Mili Bože čuda velikoga!
Što to pišti u keršnoj Nisavi, [1])
Il' su ljute pod kamenjem guje?
Il' sokolim utve izmakoše,
Paka ciče tako žalovito?
« To niesu guje ni sokoli,
Stono pište u Nisavi pobro:
Već' to su ti dvie posestrime,
Posestrime Vile planinkinje,
Bosankinja, i Hercegovkinja;
Jerbo su ti sinje robinjice
Dušmanina kersta i Vangjelja,
Prokletoga Azijatskog kota,
Kom' je malo četvertina svjeta:
Da zasiti paklenu utrobu:
One cvile da s' do neba čuje,
Raspada se dervlje i kamenje! –
Od milosti kako ga nariču:
Serce bi ti puklo na četvero,
I u njedru duša zaboljela;
Jer kukaju jadne kukavice,
Za nevolju a ne odobjesti:
Robstvo im je težko dodijalo. –
Cvileć tako nariču ovako: »
« Oh veliki stvoritelju svjeta!
« Čudoli smo tebi sagrišile!
« Te nas deržiš jošte na pokori!
« Sjeknu zora blagodati tvoe,
« Našim sestram u ostalim mjestam:
« One ti nam skoro podigoše,
« Čisto čelo na svjetlo sunašce,

*) Hotijući – po Ap. Pavlu – *sve* svakom biti, da bi mogao tako svakom ugoditi, sastavi ovu pjesmu po kroju naših narodnih pjesama, osobito da zadovoljim G. Šantića, koji se je izjasnio u V. Broju Zore Dalm. ove godine, da moja pjesma u I. Broju iste Zore, nije *tečna*. – Može biti! ali nek zna G. Šantić da se mnogi od mene valjaliji Pjesnikah po istom slogomjeru pjesama nalaze, kao što je I.° pjesma:

« Blagosloven da nam bude
« Car i Kralj naš Ferdinand »

koju je narodna straža u Domu Zadarskom, prilikom deržane svečanosti za dobiveni Ustav lane pjevala. 2. Pjesma Careva u Zagrebačkom šoštaru ili Koledaru od ove 1849. god. po G. Lavoslavu Županu, izdanom na st. 30:

« Bože živi našeg Kralja
« *Ferdinanda* dobroga »

3. Pjesma vrjednog Preradovića: « *Udaljenoj* » (Pervenci st. 99.) tog je isto slogomjera: i mnoge druge pjesme nalazese po ovom slogomjeru udešene: zato molim G. Santića da u napred pomnjivie svoja mnjenja svjetu pod oči stavlja. –

[1]) Planina u Bosni.

« Zlatne kose razmersivat staše,
« I na svoje prebijelo tjelo,
« Udarati bogato odjelo;
« Jedna drugoj ruke si pružaju,
« Da u kolu skupa poigraju:
« A na naske niko i negleda,
« I na naše jade pregoleme,
« Kan' da nismo po Bogu sestrice! –
« Kan' da jednu sisu ne glodasmo,
« A i jednu mater ne gerlismo! –
« Ka devetog u plugu nas glede: –
« Naši jadi to nisu njihovi,
« Naše muke to nisu njihove,
« Naše robstvo to nije njihovo:
« Mi patimo, one se vesele;
« Mi kukamo, a one pjevaju;
« Mi: pomagaj! a one laleču! –
I još one zaklinjući težko,
Nebo, zemlju ujedno sklapaju:
« Sestre! braćo ako Boga znate!
« Živog Boga na visokom nebu:
« Ili sada ili već ikada,
« Izbavite seke od sužanjstva!
« A tako vam neba i zemljice!
« Da nekerstu nismo robinjice;
« Jer je nama živit dosadilo,
« Pod čampragam paklene aždaje,
« Koja nama sve do duše uze,
« Pa i ovu na nos nam' izgoni,
« Sa svoiem eršom i keršumom! –
To slušale ostale sestrice,
Sestre mile jugo-slavske Vile,
Pa su njima vako besidile:
» » Oj sestrice obadva nam' svjeta!
» » Naše serce za vami se topi;
» » Naša dušaza vami nas boli;
» » Naše oči, vide muke vaše;
» » Uši naše, čuju tuge vaše;
» » Bog nam svjedok da b' vseserdno rade,
» » Vašim ranam dobar melem dati,
» » Vašu tugu u radost preliti:
» » Ali i mi tekar smo zenule,
» » Na svietlost plemenitog dana;
» » Ištom driem oči nam ostavi,
» » I po svjetu smjelo pogledasmo:
» » Još su bjele u kervi nam' ruke;
» » Još nam' nie perje za letenje,
» » Baš naraslo ka' što bi se ćelo. –
» » Neg' nas čujte krašane sestrice!
» » A tako nam očinjega vida!
» » Kako naša podjačaju krila,
» » Da mognemo letit' kud hoćemo:
» » Sa svih stranah eto naske k' vam;
» » Da u slogi što se bolje može,
« « Odpušimo koran u Medinu,
« « Gje no mu je gnjezdo i gnjezdište.
« « Pre zemana u raj se nemože. –
« « Prije Zore nejma bjela dana. –
« « Najpre valja skuvati večeru,
« « Pa zasjesti za sofru gotovu. –
« « Svak zna sebe gje ga uprav tišti.
« « Dva se posla odjednoć ne rade. –
« « Prie zaklati pa odrjeti treba; –
« « Prija vraga dignut s' puta valja:
« « Pa njegovog oca dovezat se. –
« « I Bog vodu, pa ribe satvori,
« « Pre sve stvari pa tekar čovjeka. –
« « Kolo pogje pa na točku dogje,
« « S' koje se je malo pre krenulo. –
« « Poslje kiše i sunce s' ukaže. –
« « Poslje zime i proljeće zene. –
« « Jeda dakle do sudnjega dana,
« « U sužanjstvu i vi ne budete? –

Jov. Sundečić S.

Ljubav k otačbini

(iz talianskog)

(produženje v. br. 16. str. 62.)

Ko li je pak srećnii od Eskimeza u opasnoj otačbini njegovoj? I šta je za njega u našem vozduhokružju *(clima)* razvieno cvjeće sprama Labradorskog snjega? Šta li su njemu naše palate u smotrenju budog i čadjavog naslonića u kome on obitava? On u proljeće preseli se na kakav ledeni ostrov, koi docnie od okolo napadajućih progonjen pod nebesne visine izvia se, na volnama morskim koleba se, a balene okeanske trag mu sljeduju, pak u takovom sa velikom opasnostju sajúženom pozorju hiljadu uveselenjah koih se drugi lišavaju nalazi.

Ovaj surovi divjak ima dovoljni uzrok predpostaviti svoju otaćbinu i svoj način života našemu, i u koliko se nama njegova priroda podla čini, u toliko iz iste visoko dostoinstvo čoveka bolje uvidjeti možemo. Evropeac u najhudožestvenim brodu ploveći izgubi se tamo kuda Eskimez na telećoj koži jezdri i predstojećim opasnostima podsmjeva se. Tamo okean riče i njega preko stotinu pedljih nadvišuje, i ostalim pogibelma prjeti mu, no sasvim tim njega ustrašiti nemože.

Kad je Bog dakle takovog čoveka u užasnostudeni predjel taj uveo, mora da ga je i njekim gospodstvom nadario, da on nad zvjerma morskim vlada, nj:h ukroćava i nebesne tuče pod nogama gazi. Ovim načinom useljavajući svemogući tvorac u nas ljubav k otačbini pokazuje premudro strojenje svojih namjerenjah, zato i sljeduje da dovoljni uzrok imamo ljubiti našu otačbinu.

Povjeda se o jednom mornaru Ingleskom, koi je toliku ljubav i priverženost brodu u komu se rodio ima, da časa terpiti nebi moga kad bi se od tog malo udalio; i ako bi se kad na njega razserdio, pretio bi mu da će ga baciti, a potom bi od sožaljenja zaplakao, i na dno njegovo pritulio se. Što dakle serdcu njegovom toliku ljubav i naklonost sprama jedne od svakog vjetra kolebajuće se daske uljeva? Kakvo li moralno medju sudbinom covečeskom i plovećeg broda soobrazje biti može? Može biti da se više u sobstvenoj tjesnoti nevoljnu sudbinu svoju provoditi zadovoljava; jerbo se serce covečesko po svojoj prirodi stisne i utiša tako, da što se god on spoljašnje neveselii pokazuje, to manje i u dviženju biti želi; i od tud biva ono što ljudi pečalni svagda zatvor, tišinu i samost ljube.

Koliko se pak prosti i neizobraženi narod iz ljubavi k otačbini prosuo i upropastio nije? Ali se namjerenja božja svagda na dobro klone, i zato je Bog u samo jestestvo ljubav k rodbenosti ulio, tako da i životna bezslovesna njeku čast te pritjažavaju; no ne u onom stepenu u kome čovek.

Sumnja je da ni jedan istinu dobrodjetelj ni pravi talent imati nemože, ako ne ljubi svoju otačbinu. U ratovima pohvalna strast ova pobjedu odnosi. Ona je *Omira* i *Wirgilia* u knjižestvu velike slave udostoila; zašto sljepi stihotvorac ništa tako kao naravi otečestvene svoje Ionie opisati ne zaželje; takodjer i Mantova stihotvorenja samo o otečestvenim predmetima djeistvuju. No blagočestje hristiansko predustavilo nam je osobena pravila kako ga ljubiti imamo; zašto iz prekomjernog čuvstvovanja više se putah mnoga zločinstva radjaju; o čem u povjestnici dosta primjerah nahodimo. Hristjanstvo naprotiv preporučujući nam priverženost k otačbini, predje svega nalaže nam da se pristrastja čuvamo i sav rod čovečeski ljubimo, jerbo smo i mì členovi toga, no pritom da našim sugradjanima i jedinokervnoj braći osobenu ljubav i počitanje odajemo. Mnogi iz nesmislenosti svoje reku da blagočestje hristjansko na razrušenje ljubočuvstvenosti teži. No sveznajući Bog nikad svoja djela ne poriče, niti Vangelje serdce čovrka obladnjuje, no samo ga upravlja. Ono čuvstvama našim kao njeki oblagorodjeni vkus daje, to jest izključnje sve što je izlišno, malovažno i prevarno, a predlaže ono što je dobro, ljepo i postojano. – Dakle blagočestie hristjansko u pravom smislu ništa drugo nije, nego pervobitno od podlinog kala oprano jestestvo.

Iz iskustva znamo da što se više od otačbine udalimo, to veće ginutje za njom imamo, jerbo u vrjeme osutstvja najviše o njemu sanjamo, voobražavamo ga, imena raznim položenjama u inostranim predjelma naših otečestvenih bregovah i dolinah nadjevamo, i t. d.

Veliko dokazatelstvo pobudu ovom podaje ono što mi u stranoj zemlji nahodeći se predmet kog smo iz otečestva sobom donjeli prekomjere ljubimo i uvažavamo. Za izraziti onu pečal, koju stranozemni za otačbinom svojom terpe narod govori: « *Njemu je zlò patriotičesko*. » (tuži za otačbinom) Ah! bez sumnje jest veliko i nesnosimo zlo, koje se samo povratkom u svoju domovinu izlječiti može. No po malom vremenu našeg iz otačbine odlaska, šta mi kad se povratimo nalazimo od onog koje smo ostavili? Ne vidimo li grobove ondje gdje smo prekrasne domove ostavili? Jesu li nam baštine u onom redu i stanju, ili su pod tudji lemeš podpale? Sve se izmjenilo i preinačilo.

Pripovjeda se kako njeki Francuz u vrjeme gonenja prinudjen bivši iz otačbine bježati, kupi na Raini jednu ladjicu u kojoj sa svojom porodi-

com obitavati odredi. No kako je za malo vremena potrošio što je god imao, naravno da se morao za sredstva prepitanja mučiti, a osim toga često je i proterivan s jednog pribrežja na drugo bivao. On je siromah počeo loviti ribu da bi so tim svoju objetol obderža; no i ovu mu malu podporu protivnici oduzeše. I tako prinudjena budući familja ova sasvim podivjačiti se, jerbo u Franci nije smjela ni na pedalj zemlje nogu osloniti, jedna joj utjeha bjaše po onim blizu zavičaja nahodechim se predjelma bluditi, mož biti s toga da se barem otečestvenim vozduhom pita.

Kad bi se zapitalo: kakva su to otnošenja, koja nas tako silno k otečestvenosti pritežu, zaista nebi čovek odgovoriti znao; jerbo su sva dokazivanja najprostie stvari, koje samo potverdjuju, da one same po sebi nebi mogle biti izvor ljubavi otečestvene, ni tolikih dobrodjetelih koje iz ove proiztiču, kad nebi svemogući Bog silom i premudrosti svojom tako ustanovio i raspoložio.

Simeon Dobrijević.

RIEČ ISTINSKA.

Dievojčice,
Ljubičice,
Modrooko moja;
Kad' će kratki,
Celov slatki,
Dat mi usta tvoja.

Zar nevidiš
Kud god hodiš
Moga serca boli,
Kako ono
Umilieno
Za ljubav te moli. –

Kako tvoje,
Oči moje,
Koračaje slide.
Jer u tebi
Same sebi
Raj na svietu vide

Dan negubi
Nego ljubi
Dok cvatio ko ruža,
Njeino cvieće
I prolieće
Dal'ko se nepruža.

Jesen doćće
Omlatiće
Mirisavo cvieće;
Ti ćeš tada
Puna jada
Zaman tražit srieće

Slušaj mene,
Koji vene
Tebe milujući,
Koji tebi
Kaj i sebi
Pun je željah vrući.

Primakni se
Ne stidi se
Poljubi me mila;
Ta bi ista
Lada čista
Već me poljubila. –

Celov jedan
Šta je vredan?
Što ćes zanj iskati
Ja ću tebi
U potrebi
Sto brez platje dati. –

Dievojčice
Ljubičice
Modrooko moja;
Kad ćeš dati
Poljubiti
Slatka usta tvoja. –

U Šibeniku

Franjo Turić

Ličanin.

NARODNE POSLOVICE

Razum, pamet i volja, tri su dara najbolja.
Ako sam u gori bio, nisam sve gore pojio.
Neko zna, neko zija.
Kad luč dodje k noktima,
Ko tebe bovanom, a ti njega komadom.
Vi nama cvit, a mi vami svit (svešteniku reku).
Žežen kašu ladi.
Pala muha na medvida.
Ko je jači, onaj i tabači,
Gledaju se kako baba i Bog.
Muči se kao i vrag u malo vode.
Iz dvora kalajili, a iznutra belajili.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 18. GODINA VI.

NA 30 TRAVNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihevih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

U ZNAK

ISKRENE LJUBAVI

BRATU I PRIATELJU PRIDRAGOMU

JURJU BUKSI

PITOMCU ZADARSKOG SIMENIŠTA

SLIŠAOCU BOGOSLOVLJA TREĆEGA TEČAJA

U CVITU MLADOSTI SVOJE

PRIMINUTOMU.

Mladi Cvite, s moga broja
Kako si mi izčeznuo!
Liru dragog perivoja
Kako si mi uvehnuo!

Plaču mi te tvê livade (¹)
Krasne ruže, viboile!
Plaču mi te ptice mlade,
Tihi janci, gorske vile!

Liru lipi dična časti
Pramalitnja polja tvoga,
Neću t' više vidit cvasti
Srid udola zelenoga!

Neće rajska već Divica (²)
Ljubit, Liru, hvojke tvoje:
Neće s tobom svoga lica,
Neće rešit persi svoje!

Nećeš više, sa dragimi
Cvitkim njojzi vinčac viti:
Nećeš, Liru, njoj sa tvimi
Već mirisim ugoditi!

Mladi Cvite, s moga broja
Kako si mi izčeznuo!
Liru dragog perivoja
Kako si mi uvehnuo!

Al što tužno tebe cvili
Što te zove serdce moje?
Zar skončano, cvite mili
Potamni mi lice tvoje?!

Ne, ne, tajna tebe u travi
Ruka hlepno jest ubrala;
U dar tebe prigizdavi
Slavnom *Kralju* jest podala.

Slavnom *Kralju* kom će biti
Draga i mila krasnost tvoja,
Ki će tebe usaditi
Srid Rajskoga perivoja.

Al' svim time, Cvite mladi,
Bit ćeš žalost serdca moga,
Jere više u livadi
Neću vidit lica tvoga!

Žalit ću te ja vavika,
Samnom bratja poljubljena,
Kim će biti čast i dika
Vazda tvoja uspomena!!!

Š. S.

(¹) Simenište.
(²) Cerkva sveta.

POZIV

Dobrovoljcim Dalmatincim na Čuvanje Carskoga Dvora u Beču.

Fidusque ad limina custos ponitur.
Vigil servat custodia muros.

Oh! koja ikad slava, narode Dalmatinski, da iz medju toliko milionah puka koji spada pod čestitu krunu sjajnoga Dvora Austrianskoga, iz medju toliko, reko, različitih narodah, Tebe, slavni moj narode, Cesar naš blagodarni, pun pouhvanja kroz tvoju virnost, kroz tvoje hrabrenstvo, kroz staro tvoje slavodobitje, odabire i hoće, kao najviše zaštitenje i krilo, na jednu visoko ponositu službu, na čuvanje vlastitoga Svoga Carskoga Dvora, – pridajući tebi njegovu obranu, u tvoje ruke stavlja njegovo uzderžanje, pod tvoju snažnu mišnicu njegovo izgledanje, pod tvoju virnost Svoj Carski život i svih Dvoranah Svojih.

Oh triput čestiti narode! – Oh srićni Dalmatinci! – Kraišnici draga bratjo moja! – Vami a ne drugomu dopade ta sriéa i poštenje čuvati Polaču kraljskoga pribivanja, – kuću onu sjajnu korena Absburgskoga, gdino staro ono kolino, dopirući k' nama moglobi se reći još od pomazanja Davidova, verh oborinah razasutja Rimskoga Cesarstva postavi svoje sidalište, i utemelji od vikovah svoje pribivanje. – Vami reko pristupi ta golema slava, dika svima nami, koju može biti ovoga časa nenavidno pazi neizbrojena množia narodah zanesena nikom serdčene ljubavi osvetom da tolikoga poštenja i carskoga pouzdanja nije zadostojala, priterčavi s' kraj carevine priko tolikih nepoznanih brigovah kroz neznane deržave k' Beču bilome, podapriti snažnim plećima vašim oni ponosni Dvor, kolivku starih Cesarah Austrianskih, kog' eto ne davno usilnost i zloba jednoga slaboga broja nenavidnikah hoti u pepeo okrenuti i u cerno zaviti; – što i bilobi izpunjeno, kano što biau naumili one kervopilice, da nebudu i u tomu slučaju pristupila naša bratja slavjani, pripregnuvši nepriatelju usilnost, i razbivši svu vjegovu snagu i namiru.

Kakva ikad ovo nije slava tebi, narode Dalmatinski, da te mladi Cesar čini dostojna svoga pouzdanja, da se spušta na tvoje poštenje, poznajući koliko si ti ljubomoran i stavan na viri i na poštenju kad priklinješ i besidu daješ. Poznato bo je kakav si ti, narode uzderžitelj tvoje riči i svoga glasa, i da ti je svedjer u persima poštena rič, kad govoriš *honorem meum nemini dabo:* – to je baštinstvo još tvojih starih šukundidah, tvoje bratje Slavjanah to je općenska zakletva, u istinu nepogerdljiva narodnosti slavske besida. –

Jeda li nije u zamiri ova Cesarska želja, tebe, moj narode iskreni, odabrati u ovim tverdim okolovinam za čuvaoca i branitelja Svoje krune, i pozvati tebe mimo neizbrojni vilajet h' svomu pristolju za veću svoju slobodnost, za jačju pouzdanost, za kripkie jamstvo? – Jedali bi se ti vrabao na ovako medeno pozvanje tvoga miloga Franz Jozipa, koji postavlja u ruke tvoje sriću svoga ciloga Carstva? – Jedali bi ti zatvorio serdce, mili narode, na ljubeznive želje tvoga otca, tvoga Kralja, da bi nepoitia k' njegovu Dvoru, gdi te čeka slava i neumerlosti kruna lavorova? – Jedali bi ti glavu odvratio od ovakoga ponositoga naslona, kad te Cesar i privisoko viće dvorno naimenova za branitelja i čuvaoca carskih zgradjah i vlastite svoje potajne stanice, onda kad jednoskupno odrediše. « Na čuvanje Carskoga Dvora i na obranu našega pouzdanja i slobodnosti, ovog ratnoga vrimena, postavimo Dalmatince: oni bo su hrabreni vavik bili vojnici, virni podložnici, i poslušni na stariu zapovid: njima pridajmo dvornu službu, možemo slobodno stanovati: ovo bo je narod, komu nejma prilike u službi, okretan na vas tren i kripkostavan »? – Što bi većma moglo se reći!!!

Radujem se tebi Dalmacio čestita, divna otačbino moja, da iz krila tvoga blagi car zove k' sebi virne sinke tvoje, hrabre junake slavne bedre tvoje na pričastnu službu čuvanja pribile polače veličanstva svoga, i obrane svoje i sve carske obitoli. – I dosad su pod Beč pristupali tvoji vitezovi i na obranu njegovu, hrabreno se podnoseći i virnu službu obderžavali jesu. Jedali nisu strašni po izbor junaci bili od najdavniih vikovah, vojujući sa slavodobitjem pod kraljim i Cesarim, i pod Duždim u istoku u zapadu i po svuda? – Sve povisti to nama javljaju kakvi su oni vitezovi bili, koja slavodobitja jesu odnosili, kakvu li slavu kralji i Cesari jesu zadobivali, razpružajući tja do najdalji granicah svoje prostrane deržave vojujući pod njima ovi vatreni narod ilirički Svedjer su deržani, piše Cicerun, dalmatinci za hrabrene vojnike « *Dalmatæ semper habiti sunt bellicosi* ». Tko je učinio slavodobitna Filipa, tko li Alešandra nad svojim nepriateljim nego Ilirci? – Tko li istočne Cesare i Kralje, – tko li zapadnje, nego snaga slavnog' Ilirićkoga naroda? – Nije li ovo tebi, draga otačbino, za slavu neumerlu, i na pohvalu vikovitu tvog' imena tvojih starih hrabrena dilovanja u bojnim okolovinam po cilome svitu učinjena, koja se na dan današnji, ne brez sladke uspomene, ponavljaju prid obrazom sviju pukah, i pivaju na čast tvoju? –

Ali nije poznato, mila otačbino, kako tvo-

je virne sinove, iskrene Dalmatince, Cesari Rimski, svega svita gospodari, hotiau imati kod sebe za obranu svoga carskoga kipa i čuvanje Dvora njiova i grada Rima? – Nji za ponzdanje života kroz sve ostale narode ciloga njima podložna svita (sasvim da Dalmacia osta nepodložna za tojiko vrimena kakosmo jur na drugomu mistu na obširnie opazili, i nepridobivena, jer se biaše odaperla rimskoj naglosti i mogujstvu, tako da dvista i dvadeset putah bi nadvladana i pridobivena, i opet u slobod došla, dok nju već izdajstvo, ah nebiloga, ne satra i nepodloži) biau postavili za čuvaoce svoji» ložnicah *(cubicularii intimi)*, poznajući njiovu virnost i hrabrenstvo u koje biau postavili sve svoje pohuvanje. U kolikoj su ikad cini deržali Rimnjani vojsku Dalmatinsku! Kadno nasernue biaše Alarik u Italiu sa strahovitom vojskom s' odlukom Rim osvoiti i razrušiti, u kojoj okolovini – Poštenjak (Onorio) Cesar čini doći šest iljadah pišacah iz Dalmacie na obranu grada *(ad præsidium et custodiam)*, u koji kripku snagu čudo se uhvaše. Nji zove *Zosimo* « Caput » a *Pancirolo* « *Robur Romanæ militiæ* » da su glava i snaga sve vojske Rimske. Ali izginuše po izdajstvu *Valente* njiova vojvode, koji ji pridade u ruke nepriatelske, sasvim da niki dio odapri se i sahrani se.

Sad' evo vas zove, Dalmatinska bratjo, na obranu svoju i svoga stolnoga grada mladi Cesar, stavljajući sve pouzdan je svoje u izgledno vaše življenje, u hrabrenu vašu službu, u virnost vašu poznatu, dičeći se imati vas na službi carskoj, poznajući podpuno, kako jeduom stari vaši, da ste hrabreni junaci i neumorni vojnici. –

Hodite dakle k' Beču bilomu, mili moji – obkružite s' virnostju i s' posluhom Dvor oni Carskoga Pristolja, gdi nas slava čeka: – podmaknite snažna pleća vaša na uzderžanje mira i uprave, i časti kraljske: – pokaži te junačke mišnice na obranu stoca Carskoga; – persi vaše iznesite na očigled suprot nezgodam hudoga vrimena i uvridam zakona; – serdce posvetite i život poklonite za uzderžanje krune, – virni i poslušni, – iskreni i hrabri, – podložni i spravni triba vam je biti; – Dalmatinci, da ste, ukažite se; – nepogerdite slavu starih vaših; slava vaša do groba će vas pratiti i ostatiće za nenavidost i za ogled narodim priko cilih vikovah.

Vas pozivlje reko Cesar, Sokolovi Dalmatinski, na kraini merki vuci, i kao dobrovoljce želi vas uklopiti pod ime Serežanske Narodne Vojske, pod upravom Vojvodah, Arambašah, i drugih pridpomoćnikah iz medju vas istih koji budu starešinski naimenovani, – u narodnim vašim opravam i odoram, kao serežani deržavne snage kod c. k. Serdariah.

Vaša oprava narodna, sasvim da priprostita, diči vas izmedju sviju drugih ciloga carstva narodah. – Što je ikad lipše od narodne odiće? – Svaka grana po svojoj versti, slideći običaj mista. U istinu razlikost običajah narodnih jesti najzamiritia stvar u naravi. Vaš odiljaj ljudeki i tako jesti osobiti, jer ste Slavjani, vatren pogled, oštar um, iskrena službа, junačko serdce, kobi snažne, goropada kipa, gizdave struke, k čemu pristupivši vaše ruho, nadodava vami ures osobiti nad drugim pucim.

Vami je dakle potribito, serdčeni moji, koji se spremate na tako dugo putovanje, na što vas pozivlje slava, ne drugojačie nego u narodnoj vašoj opravi tamo pristupiti na carski poziv, kako je i njegova želja.

Ja nerazumim ovdi vama metnuti prid oči da se u svilu i *Kadifu*, štono rečemo, zaogernete, nego toliko da u uljudnim haljinam vašega stanja pristupite, započamši od opanakah do cerljene kape. – Kroz to razumim reči vaše čorape vezene, naperšnjake (naperstnjake), tozluke, tko hoće, kopče toga nije triba, gaće spunčenih nogavicah na sponjsku uljudno učinjene, jačerme [1], kumparani [2], kušulje vaše, kape [3], saruci [4], perčini kitnjasti [5] i ostale potribice. Razumi se k' tomu strukani pas, pripašaj, ako će i brez puliah, i vaše marhame. Odviše kubure, ževerdani, šarke, janjkese, bilosapci, kaiši, terkie, harbie, podvezače i ostala po običaju mista i narodnosti: pače odviše torba, i u istoj dobre opanke pripletene za svaku potribu. – Od 10 fio. što vam (dobre ruke) polaga dobri Cesar, možete koji više koji manje pristojnu koju stvarčicu sebi skopčati; takojder lipu kabanicu, što je čudo potribit ogernjač Vama, i što se baš želi, a eto vidiče vaši upravitelji moželi na misto Kabanice drugi koji zaogernjač udriti se. Ima još štobi se moglo napomenuti pristojno vama, ali puno bi se hotilo, a malo se može, ovo je nevolja. Vi pak znaćete bolje, spraviti se i vama priuba potribita pribaviti, što

---

(1) Nerazumim reći s' pucim srebrenim i zlatnim śiritim i kitam, ili s' tokam, jer to čudo zapada, već po snazi svoga stanja. Istina je da ćurak diči našega čovika, ali opet to u takim prigodan nije.

(2) Lipo opravljeni sa skerletom i gajtanom čine prikladan izgled.

(3) Imade ji svake verste, i bašna junačku izvezene i nagizdane s' puliama, śiritim i po druge načine smišno našarane. Kapa cerljena junački je osinj. –

(4) Od više verstah pomasti, od vune ili od predive, pamuka kako se komu bolje bude vidilo.

(5) Nebi bilo ćak pošteno nejmati perčina niz pleća, lipo usukani i napuliani čine golem ponos kipu. –

meni nemože na pamet pasti, niti ja znam o tomu promotriti, i tako spravni i čisti na putovanje se opraviti.

Javite se dakle sveserdno na ljubeznivo pozvanje Cesarovo, i neodmičite vaše spravište za brižno putovanje, na tren starešinske zapovidi. Otačbina vas dragovoljno prigara, na posluh Dvora Carskoga, jer istinita vaše došaste koristi i općenske čestitosti. – Sami vaš posluh i virnost vaša drage će vas i prijatne učiniti kod milosti glavarah vaših. – Vaša poštena zasluga bitiće vam persten sadruženja. –

U vašemu putu pratiće vas uspomena živuće ljubavi vaše otačbine. Harnost a ne drugo ona od vas pita u zaminu. – Kroz pisme i popivke činiće junaci spomen vašega hrabrenstva, i vaših kripostnih dilovanjah.

Bratjo! Vi ste u tudjem vilajetu, nevišti svitu i običaju, zato vam je triba opazno i pošteno živiti, i priko vaše službe kroz ništar se baviti. – Medju se ljubite se i složni budite, jer ste bratja i jedne majke sinovi. – Budi vami jedno dušna nastojanje i želja u hrabrenstvu, u virnosti, u službi, u postupu narodnosti nadaći druge, i nikad, koliko je od vaše strane, poslidnji biti. Ovo od vas mati Dalmacia čeka i želi: – Ovo rodbina i priatelji: – ovo napokon domovina.

Deržite sbera tje Hervatah i ostalih Slavjanah, gdi vidili budete pristojno, vi ste jedan narod vavik viran i pošten, kroz jednu sverhu ciljate. braniti Cesara Svoga, vi ste bratja, svaka bo ptica svomu jatu hlepi.

Ako što nisam dokučio napomenuti vam, zgodno hoću ispraviti i upitatiću za vaše zdravlje.

U Parobrodu vi ćete putovati po svoj prilici iz Splita bilog našega grada čak do Tersta: odtle deržim do Cilie Stajerskoga grada na nogu na vojničku i s' kolim, dok tute po gvozdenomu putu tja do Beča Caru na konak nedoprete. –

Vaša plata, u istinu vam velju, jesti dosta blagodarna: 15 kar. na dan, kruha, i još k' tomu poštogodire. Kud bolje! Ostali vojnici znate da toga nejmaju. Vaša srića! –

Putujte dakle, slavni moji domorodci, Imoćani, Sinjani, Verličani, vi Dernišani, Kninjani, Obrovčani, Vi Kotorani, Skradinjani i Šibenčani, Zagorani, Primorci, Poljičani, Zadvarani, Vergorčani Neretvani, Dubrovčani i Vi Kotorani, veselo i sveserdno. Nežalite otčinskoga ognjišta ostaviti, – srićnia čudo biti će vaše povraćenje nego što cinite. Boga na pomoć zovite, torbu na pleća i brašenicu, i koju još oputu, tribovaće u Beču jer nejma. Berkove zasučite, noge na put, junačke ruke na posao. –

Kud budete prolaziti, glasujte da ste Dalmatinci, virni i pošteni, eto vami po svuda časti i pokoja. Znajte da ćete putovati od praga domaćega čak do Beča priko slavjanskih zemaljah: pače Beč isti starinom je slavska podvornica, pak što će te više. – Vi ste dakle sritni i ponosni, jer kroz svoju zemlju hoćete putovati.

U Slavnomu Beču vidiće vas naš Vitez, junak Kaštriotić, Svitli Ban Jelačić, po nastojanju koga vi ste tamo zazvani. On se s' Vama stavi i diči, jerste njegove bedre britka Sablja. – On poznaje iz pete vaše junaštvo, i vaš posluh, – radi toga Vi ste njemu najdražje kame Kraljske Krune. – Priteršite njegovim brigam na pomoć duhom i persima, gdi vas potriba pozovnuti bude. –

Činite poznati kako su Dalmatinci vavik hitreni bili na posluh, i pripravni na svako žertvovanje prama svomu Kralju.

Poznato je kadno pohodjaše Dalmaciu sladke uspomene Cesar Frane I. god. 1818, kako nekti da ga prate u njegovu putovanju Vojnici, nego sami Dalmatinci. On biaše rekao kad stupi na mejaše ove deržave: « Ja više nejmam potribu od Vojnikah da me prate: Ja sam sada medju virnim Dalmatincim: Ja putujem slobodno priko ovih mistah . . . . » i tako bi. Toga bogme nije zapametio Franin Sin milotvorni Ferdinando, kad je biža iz Beča od nepriateljskih ruku, nego obkružen s' tolikom vojskom za svoju slobodnost kud je imao prolaziti za uteći pogibao. Po što bi to Dalmatinski narod ikad i pomislio?! – Jedali se nemože dičiti u svojoj virnosti? – Alem Kamen na čelu njegovu svitli njemu za poštenje!!! – Evo vam lipe prigode, slavna bratjo, zadobiti ovo sjajno kame, vama na poštenje, a otačbini na slavu.

Živio naš mladi Kralj Dalmatinski, i Njegova Slavodobitna vojska po svuda! –

Živio nas Vladaoc Ban Jelačić i njegova Sablja svitla u junačkoj desnici! –

Živili naši iskreni Dalmatinci, novi Vojnici, Narodni serežani, kita izabranih junakak, Kraišnikah naših! –

Na putu vam dobra srića bila! – Zdravo bili kud prohodili! – Srićno i čestito Beču doperli!!!

Živili! Živili!

Verdoliak Imoć.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 19. GODINA II.

NA 7 SVIBNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zádru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

DALMACIA - SLAVONIA - HERVATSKA

Božija vam srića slavske vile! –
Vi ste stare posestrime bile; –
Jednog' stabla k ćeri zamirite,
Tri liljiana sve tri jedan cvite.
Gerlite se sad je vrime,
Čin' te poznat slavsko ime.

Jedna duša, jedno serdce biste,
Kako jednom, tako i sad vi ste, –
Slavskim mlikom sve tri zadojene,
U prostosti slavskoj odgojene.
Gerlite se većma sada,
Jer vam jaram s' plećah spada.

Jer vam jezik strani većma neće
Pripirati po srid zdile veće;
Jer bo dosad robkinje ste stale,
Ali od sad sile su mu spale.
Gerlite se niti hajte,
K ćeri slavske da ste, znaite.

Tudjin dosad vašu prostost gnječi,
Narodnost tad vaša pod njim ječi;
Ali znajte da mu obla sila
Već dospiva: – pala su mu krila.
Gerlite se nek se muči,
Doprit neće na što kuči.

Tudjin dosad kano silni paša
Priko vašeg' druma konja jaša,
Ali odsle neće imat' toga,
Jer je slavska eto opće sloga.
Gerlite se slavske seke,
Nebojte se tudje dreke.

Tudjin dosad Vašu Kervcu popi,
Nit' pokoja dade vašoj stopi; –
U naprida neće više piti....
Nit' Vas derat na mišinu smiti.
Gerlite se medju sobom,
Neka priti tudjin zlobom.

Tudjin dosad na vratu vam jaši,
Pogazi vam slavu stari vaši:
Vira i bog do tri seke slavske
Nedajte se; – vi ste snage lavske.
Gerlite se nek' se znade,
Da ste seke jedne vlade.

Tudjin dosad vama glavar biše, –
Svojim duhom a ne vašim dihše;
Ali sada vlada tute Bane,
Hrabri Vitez! sinak slavske grane.
Gerlite se mile moje,
Ban je Kraljevine troje.

Ako komu Ban po ćudi nije,
Nek' se srami, nek' s' odljudih krije; –
Izdaicah taki dosta ima....
Otrovne su žuči, taštog' dima.
Gerlite se lipo cviće
Sritni danak Vami sviće.

Da vam bora do tri kceri krasne,

I tako vam vaše krune jasne
Nepuštajte narodnosti vaše,
Da dušmani na vratu vam jaše ....
Gerlite se sad' je vrime,
Čin' te poznat slavsko ime...

Verdoliuk Imoć.

ČERTE IZ KARAGJORGJEVA ŽIVOTA.

Najslavnii vladatelji najvećma su i uvažavali ljude koi su se naukama zabavljali. Njihov dvor bio je svagda sjajno sastalište najodličnii umovah njinih deržavah. Ali nije se čuditi da oni, rodivši se medju izobraženim narodima, i naučivši se od djetinstva važnost umnosti poznavati, istoj su veliku čest pokazivali; no čuditi se je da jedan čovjek u pastirskoj kolibici rodjeni i odrasli u narodu do najmanje zrake prosvjećenja lišenomu, znao je samom uzvišenosću svoje duše i bistrinom svojega uma visoku cjenu učenosti dokučiti, i ništa manje odličije od najprosvjećenih vladateljah osvjedočavati joj. To je bio *Karagjorgje*. U narodnomu domu, gdje je Sovjet svoje sjednice deržao, tu je on opredjelio dve ili tri staje (sobe) za obitaljšte mudromu Dositeju. Je li mu se shodnijega pribivališta moglo naći? – Svaki put, kada bi Karagjorgje u Sovjet došo, ili samo prošo iz pred sovjetskoga doma, on nebi nikada izostavio pohoditi Dositeja. Dobri starac bio je neizkazano čustviteljan na takovo postupanje: on bi svagda poitao voždu na susret očevidnim tronućem serdca. Je li moglo biti ljepšega pozora, do toga sastanka? bojar klanjao se filosofu, a filosof obožavao je bojara: Oni su se razumjevali; oni su znali što je svaki za sebe serbskomu narodu, i kakvo je dostojanstvo njihovo: jedan je bio otac serbskoga deržavnoga života, a drugi otac serbske prosvjete. Budi im slava i blagodarnost vječna!

Karagjorgje nije samomu Dositeju od nećenih ljudih svoje veliko prizrenje pokazivao. Zna se da je on davao učiteljima istu platu, koju i najvišim deržavnim činovnicima, to jest, Sovjetnicima. Zna se da verlo često, kada bi u jutru izlazio iz svojega dvorca, on bi pošo sa svima vojvodama, koi bi ga pratili, u narodno učilište, od njega zavedeno, a uredjeno od Dositeja. Tu bi svojom krjepkom rječju preporučivao učećoj se mladeži da prilježno uči; pokazivao bi joj hitnu potrebu učenih ljudih u deržavi, obećavao joj, da ju većma pouzpali, velika odličja i zvanja. « *Vidite li*, govoraše, *mi imamo dovoljno mišicah za obranu Serbije, ali ne dovoljno vještih ljudih za upravljanje iste: ...... da mi znamo deržavu voditi onako kako znamo voditi vojsku, drugačije bi sada stojali. Učite se vi dakle; u vama je sva nadežda naša sa te strane. Slušajte vaše učitelje i poštujte ji: ja nji neodlikujem od mojih vojvoduh; učitelj i vojvoda preda mnom su ravni. Zlo onomu izmedju vas, na kojega bi mi se oni potužili.* » – Kada bi odlazio, svagda bi, stisnujući ruku učitelju, utaknuo mu u istu, bez da iko vidi, po koi dukat (zlatnik).

Veliki vojvode, kao što je bio Karagjorgje, običavaju najvećma uvažavati vojnika, ne da oni necjene visoko i deržavnika; ali jedan vjest vojvoda svagda je kod njih najsjajnije i pervo lice. Karagjorgje, kao što je gotovo u svačemu udivitelno izjatije bio, tako je i u ovomu. On svojim vojvodama u oči govori, da narodne učitelje cjeni ništa manje od njih. Da je ova miso dostojna dubokoga uma jednoga filosofa, i da je osobito slavna za spomen Karagjorgjev, to ne treba mlogo dokazivati. Medjutim ne samo inostranci, no i mnogi Serbi misle da on nije drugo znao, okrom hrabro i vješto biti se!

Matia Ban.

Vosp. Žens.

SMIŠNA PRIPOVIDKA

(iz ričnika Vuk. Stef.)

Udarile Ere s konjma natovarenim (zašto oni obično idu s konjma i nose svakojake tovare, kao Bačvani na kolima) pored nekakva namastira; onda jedan od njih reče društvu: dede jedan vi ćerajte konje, a ja idem časom da uz-

mem *pričešalo* i *navornjak* (t. j. pričešće i navoru). Kad udje u cerkvu, a on počne vikati: Kamo ko daje ovdje pričešalo i navornjak: zašto nemam kad čekati, odoše mi konji. Kad ga vide kaludjerski djaci i čuju šta govori, poznadu odma da je čovek prost, i da nije može biti nikad u svom vijeku vidjeo cerkve niti se pričestio, pa ga zavedu u kraj i počnu ga pitati, da nije što jeo, kad hoće da uzme pričešalo; a on im kaže upravo, da je ručao (izjeo pun lonac ovsena skroba i neznam šta jošt); onda djaci kažu mu da malo pričeka, a jedan od njih oterči te donese u jednoj čaši najljućega sirćeta i paprike, pa mu reku te zine i saspu mu ono u usta; onda Ero, kad ga ono ujede, uvati se rukom za usta pa pobjegne preko cerkve, a jedan ga (djak) dočeka u preprati s batinom: stani Ero da ti dam i navornjak! te ga isprati do na vrata. Kad odmakne Ero od namastira, srete čoveka gdje vodi nekoliko djece, pa ga zapita kuda će s djecom; a čovek mu kaže da ji vodi namastiru da pričesti; onda Ero reče: Bog i Božja vjera! može biti da će to koje veće i ostati, ali manje lje neće ni jedno; i koje bi ostalo od pričešala, od navornjaka neće.

NARODNA SERBSKA PRIPOVJEDKA.

Aršin brade i pedalj čoveka.

Bio jedan mlad i verlo jak momak, i podje u svjet da traži jačeg ili sebi ravnog u svjetu. U putu sretne se on s jednim čovekom i rekne mu: « Ko si ti? » Ovaj: « Ja sam onaj, koi gdi god kakav kamen u svjetu nadjem, svega ga u mlivo (brasno) smervim. » Momak rekne: « A ja opet tražim jačeg od sebe, ajd da se proervemo, da vidimo, koi je jačji. » Uvate se ova dvojica, i momak svali čoveka, sto mervi kamenje po svjetu. Čovek rekne: « E pobratime, ti si jačji, neg' ajd' da se mi pobratimo, i da zajedno po svjetu odimo i živimo. « Ajd' « momak rekne, i podju dalje.

Kad ovi dodju na drugo polje blizu jedne šume, tu sretnu drugog čoveka; – pitaju ga ova dva: « Ko si ti? » A on im odgovori: « Ja sam taj, koi po šumam gdi god nadjem veliki rast prav iskrivim ga, a kriv ispravim. « I zapita ova dva: « A ko si ti? » momku. A momak: « Ja sam taj, koi tražim jačega od sebe. » A drugi: « A ja sam taj, koi kamenje rukama mervim po svjetu. »

Čovek rekne pervom: « Ajd' da se proervemo, da vidimo, koi je jačji. » Uvate se, proervu se, i ovaj momak svali čoveka. Čovek rekne: « E pobratime! ti si jačji, neg' ajd' da se mi sdružimo, pa da zajedno živimo, i odimo po svjetu. » Združe se – proerve se ovaj po tom i s onim što kamenje mervi i onoga svali, i pobrate se.

Sad tri pobratima odu u jednu veliku šumu, i naidju na judnu kolebu, i u kolebi jedan veliki tiganj, i vreću sitne proje, i komad slanine.

Tu se dogovore tri pobratima da žive, dvojica da ode danju po šumi loviti zverinjah, a treći da ostane kod kolebe i da im užinu kuva.

Pervi dan ode naj – jačji i onaj što dervlje ispravlja i krivi u lov, a onaj što mervi kamenje, ostane da skuva kašu. Pri polazku rekne pervi: « Ti brate pristavi zarana k vatri užinu, skuvaj i razladi, kad mi dodjemo, odmah da jedemo, da se neparimo. » Tako i bude, oni odu u lov. A ovaj kod kolebe pristavi, skuva i oladi užinu. U tom dodje aršin brade i pedalj čoveka kod kolebe i rekne: « Pomoz' Bog! » Ovaj: « Bog dobro dao. » Aršin brade i pedalj čoveka rekne: « Imaš šta za jelo. » Ovaj: « Imam, al' za mene i moju braću, a ne za takve aveti. » Aršin brade i pedalj čoveka rekne: « Ajd' da se ervemo, pa ko bude jačji onoga užina. »

A ovaj: « Ajd'. » Uvate se, proervu se, i aršin brade i pedalj čoveka obori ovoga, saspe mu kašu na persa, pojede i ode. Ovaj po tom bržebolje pristavi drugu kašu k vatri i ova još ni u polak nije bila kuvana, al' etoti pobratima dva idu lova nose. « Pomozi Bog brate! » Bog dobro dao braćo! « Je l' gotova užina? » Stane ovaj mutiti: « eto sirova derva, » i ovo i ono, « pa nisam mogao pre skuvati. »

(iz Padunavke.)

(sliditiće)

MOJOJ GOLUBICI

Ponizna ljubica
Sried ternja procvita
A ma golubica
Vénac mi ne pita.

Zelena travica
Berda je odila
A ma golubica
Mene sapustila.

Śargasta gerlica
Sried njivah propiva
A ma golubica
Meni nepripiva.

Biëla Šenica
Reśi ravno polje
A ma golubica
Brez noža me kolje.

Rumena Ružica
Skut reši potoka
A ma golubica
Zdrak krije svog oka.

I krotka janjica
Dragom se veseli
A ma golubica
Ništa mi ne veli.

Kaži golubice
Śto sam ti skrivio,
Da sam vedro lice
Tvoje uvridio?

Liestak knjige bile
Primi golubice
Kog su natopile
Me grozne suzice.

Bar na njeg ne merzi
Siva golubice
Neg blago ga verzi
U tvoje nidrice.

V.

IZREKE I POSLOVICE

Od knjigah valja izbor učiniti, kao śto biva i od kamenice (ostrica); bolje izvaditi, a baciti izborke.

Beloberk neprestano napunja kesu svoju i plaće, a Ljubomir izpraznjuje opet svoju i smije se = Iz ovoga radjase pitanje: koji je ove dvoiee pametnii? – Ja bi rekao Ljubomir,

Nema u svetu ni zla
Bež kakova i dobra,
Jao! jučer mije jadna
Supruga ah! umerla:
A noćas mi se u toru
Krava otelila!

Bolje je jednodusje od malo ljenih, neg od mnoštva nesloga!

Nevalja da letiš, pria neg ti krila narastu.

Kad se tvoj vrag rodio, onda se moj razigro.

Ni malo se straši koi ti mlogo prjeti.

Bolje da te smert umori, neg od siromaha suza stigne.

Ako me nemož pomoći, ali mi nemoj odmoći.

Da nema na svetu žalosti, nebi nas ni sunce ogrijalo.

Kad germi svak se za se stara.

Od velike buke nema goreg zanata.

Bolje je terti nogom, neg jezikom žvaćati.

Koi o čem radi, o tome se i hrani.

Koi plaća mora i zapovjedati, a ne podložan biti.

Vala nepravedno plaćati, a rob biti gorem od sebe.

A. Gutta

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 20. GODINA VI.

NA 14 SVIBNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2 zarad pošte. Prídplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih eručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ISKRA
MOJE SERDČENOSTI
NA SLAVJANSTVO.

(Produženje v. br. 16 str. 61.)

Nuder *silni* što ste stali! . . . .
Gdi je slava vaša! . . .
Košut vridni Paša! . .
Koji priti Banu . . - .
Zadati mu smertnu ranu; -

Nit' se čuje, niti dahnu
Kad Ban k njemu rupi;
Zašto tad' ne stupi
Pridanj silni beže . . . .
Gdi je hvala!! - što neveže . . .

Sad' ako ga serdce steže,
Nek' izajde š njime
Osvitlati ime,
I podilit sriću.
Pisan slave pivatiću: -

Tko će krunu Jelačiću,
Il' Košutu savit,
Ter na glavu stavit,
Znat hoćemo sada:
To viditi svi bi rada.

A ne od grada do grada
Bižat tamo amo;
Pritit ričma samo,
A neizać smiti,
Nego mučem glavu kriti . . .

Junak nehaje umriti
Tko je junak pravi, -
Poginut se slavi,
A za otačbinu! . . .
Kadno britke sablje sinu . . . .

Tako virni sinci ginu.
Vižle kad na stazi -
Merkog' vuka spazi -
Brabak, derćat stane,
Zatim od stra tu uzdhane! -

Jer se straši da nebane
Merki k njemu vuče; -
Odtle biži muče,
Pak' se pod krov krije; -
Od stra para u njem' mrije.

Zatim vireć iz pod strije,
Derćuć reži, laje; -

Cini brabak da je
Merki vnče' z gore:
Muke teške njega more

—◎—

Pače znate što govore
Stari ljudi naši: ? – »
Tko s od vuka plaši
J od brabka preda » :
Oko sebe vuka gleda.

—◎—

Tko je junak on se neda
Od ničesa plašit,
Nit' se mora strašit
Od drugog' junaka;
Sasvim da su oba jaka.

—◎—

I aždaja tako svaka,
Kad' na drugu verče,
Na boj skupno terče,
Da ju tu udavi;
Kad' ju svlada tad' se slavi

—◎—

Tako kad' se kolju lavi,
Kraj lavice ljube,
Svi naoštre zube, –
Al' je jedan jači: –
« *Tko je jači taj tabači* »

—◎—

Gdi je junak što netlači
Slavskoga junaka ? . . –
Ali što će švraka
Suprot Orlu moći !! –
Na boj misli k jačem doći !!

—◎—

Tako i on nesmi poći
Prid slavnog' Ilira;
Moja mu je vira . . . .
Neće tako biti . . . .
Što mu drugo neka priti . . .

—◎—

Nemože se već podniti
Da on Slavca gnjeći,
Jer odavno ječi
Pod dušmanskom silom;
Dok' ga sverši smertnom strilom.

Opet, bratjo, z dušom, s tilom.
Sad je vrime naše,
Da nam' već nejaše
Poturice cerne: –
Da nam' tudjin već neserne

—◎—

Da nam' serdce veće terne!
Od usilne zlobe; –
Da nas već ne globe –
Oko Save hladne –
Pustaije one jadne.

—◎—

Da nam' jaram jednom spadne;
Da već Ilir s vrata –
Sa svog' sužnja brata –
Gvozden sindžir digne.
Iz svog' doma da ga prigne.

—◎—

Da napokon slobod stigne –
Iz pod robstva toga –
Terpeć jošte koga,
Nije slobod prava,
Neg' je robstvo terpit mrava.

—◎—

Da pak naša sine slava;
Da sužanjstvo sverši;
Da se već' izverši
Jednakosti želja
Sama – slavskog' roditelja –.

—◎—

Da bi puci od veselja
Novi život stigli;
Da bi s' sebe digli
Te ličine tverde,
Koje narod opče serde.

—◎—

Da se tovećma utverde
Vez i serdca puka;
Da dušmanska ruka
Odsle već ne tare
Narodnosti naše stare.

—◎—

Nezapusti, Novi Care,
Virnog' tvog' Slovaka !!

Mišnica mu jaka
Tebe brani svude;
Neka zlobni njega kude.

—૭—

Britka ćorda svladat bude
Tvoga dušmanina,
Jer je didovina,
Ugrabljena Tvoja;
Plino naše pak brez broja.

—૭—

Naprid, naprid brez pokoja;
Naprid sad' je vrime
Tvoje Carsko Ime
Proglasiti slavno:
Svitlu krunu čuvat stavno.

—૭—

Gdi pod Bečom ne odavno
Sarhanjena osta, -
Poznato je dosta....
Netom Bane rupi....
Silnu vojsku kadno skupi.

—૭—

Vedro nebo nad Beč slupi;
Izdaice tada
Slavska ruka svlada;
Banu vičnja *slava!*
Cilog' slavstva pozdrav prava!

—૭—

Ali sasvim da još *spava*
U neharnom' sanu....
Zato Slavianu
Cina skratit neće,
Do druge mu bolje sreće....

—૭—

Ali slava sve još veće
Na stepen se diže; -
I Suuce se sniže
U pol noćne tmine,
Kad' no od nas lice mine

—૭—

Dali opet na dvor sine,
Svitlost sobom nosi,
Iskre jasne rosi,
Oganj živi siplje, -
Rekao bi čudo kriplje.

—૭—

Neka tamnih zubim škriplje
Suprot kruni carskoj;
Što li ludi slavskoj
Nauditi mogu....
Dok' su skupa svi u slogu....

—૭—

Nek' se moli svomu Bogu!
Da je Slavjan miran
Po naravi... viran...
Dušmaninu zao,
Glavu za svog' Cara dao...

—૭—

Jer bi njima na vrat stao;
Al' će mravak smiti
S lavem bojak biti?..!
Il' s kerstašom vrana?..
Da ju nedopadne rana....

—૭—

Slavska grano izabrana! -
Gdi si godir bila... -
Svud' si pridobila... -
Buntovnike carstva,
Protivnike cilog' Slavstva.

—૭—

Eto sramotna izdajstva
Carevinu dile
Ter opaki sile
Do neba se dižu: -
Robe, pale, siku, rišu;

—૭—

Iz pod carske šipke bižu,
Al' ne biže Slavci,
Niti su izdaici,
Nego virni Caru,
Kano milom' gospodaru.

Verdoliak Imoš.

(*sliditiće*)

NARODNA SERBSKA PRIPOVJEDKA.

Aršin brade i pedalj čoveka.

(Prod. v. br. 19 str. 72.)

Pričekaju braća dok se nije skuvala užina Užinaju, i sutra dan ostane onaj kod kolebe da kuva užinu, što po šumi dervlje pravo krivi, a krivo ispravlja. A ova dva odu u lov u šumu. I ovome rekne naj - jačji: « Požuri se brate s užinom, pristavi je ranije, skuvaj, oladi, kad dodjemo odmah da jedemo da se neparimo. »

Kad bijaše užina skuvana i razladjena, dodje k kolebi aršin brade i pedalj čoveka i rekne: « Pomoz' Bog! » Ovaj: « Bog dobro dao. » Aršin brade i pedalj čoveka rekne: « Je l' gotova užina? » Ovaj: « Jest, al' za meme i moju braću a ne za takve aveti. » Aršin brade i pedalj čoveka rekne: Ajd, da se ervemo, pa ko bude jačji onoga užina. »

Ovaj: « Ajd! » Uvate se, proervu se, i aršin brade i pedalj čoveka svali ovoga, saspe mu kašu na persa, pojede je, i ode.

Ovaj odmah gjipi pa pristavi drugu beržebolje, i tek što je kaša u pola skuvana bila, a braća dodju k kolebi: « Pomoz' Bog brate! » Bog pomogao braćo! « Je l' gotova uzina?. » Ovaj stane kó i pervi mutiti: « Ta sirova derva bila, pa nisam mogao skuvati predje. » Naj - jačji misli da je tako, al' onaj drugi što kamenje mervi, znao je šta je i kako je, dogovore da ostane sutra dan naj - jačji kod kolebe. Ona dva odu u šumu u lov. Ovaj sutradan skuva i oladi kašu.

U tom ti dodje aršin brade i pedalj čoveka. Pomoz' Bog! « « Bog pomogao! » « Je l' gotova užina? » « Jest al' za mene i za moju braću, a ne za takove aveti. » Aršin brade i pedalj čoveka rekne: « Ajd' da se ervemo, pa ko bude jačji onoga užina. » Ovaj: « Ajd'. Uvate se, proervu se, svali ovaj avetinju poda se, uvati ga za bradu, odvede ga do jednoga rasta, rukama rascepi deblo, uvuče mu bradu, udari klin, zakuje bradu, i ostavi ga, i pomisli u sebi: « A ti si moju braću obarao, i kašu pojeo bio. »

Kad braća dodju, a on već kašu skuvao oladio, i metnuo na terpezu, i rekne jim naj - jačji: « Ajte braćo amo, da vidite onoga, koi vam je kašu otimao. » Povede ji k rastu, kad oni tamo, al' onaj rast iz korena isčupao, i otišao. Ajd' oni tragom za njim, i doteraju trag do jedne velike i duboke jame. Traga dalje nema. Morao je dakle u tu jamu otići. Odmah oni loze naseku, uviju jedno veliko uže, i rekne onaj naj - jačji onome, što kamenje melje: « Idi ti brate za aršin brade i pedalj čovekom. » Ovaj se počne izgovarati, da ga nemože i t. d. - rekne i drugome pobratimu, što dervlje izpravlja krivo, i pravo krivi: « Idi ti pobratime za njim » I ovaj se isto tako počne izgovarati, da nemože ići.

« Idem ja, » rekne naj - jačji pobratim; « pa kad ja zadermam uže a vi vucite gore. « Spusti se on kroz zemlju dole u drugi svet. Ode tragom do jedne male kućice, i nadje pred kućom jednu verlo lepu devojku di sedi. Rekne joj ovaj: » Je li prošao ovuda kakav čovek, brada mu u rastu? « Ona rekne: » Sad je baš došao ovamo. « On podje za njim u sobu, a ona na njega rukom: » Neidi za njim, zlo cheš proći, to je moj otac ali je verlo gnjevan, sav kervar, izgreben, ja ga nikad nisam vidila tako razjarena, pa će te ubiti. »

Al' ovaj to i nesluša, neg' ajd' upravo u sobu, Kad on tamo, al' u sobi starac leži na krevetu, brada mu u rastu i rast veliki pokraj njega. Čim starac ovog spazi, a on biž' s kreveta pod astal pa kroz rupu prodje u zemlju dalje u drugu sobu. Kad ovaj vidi to, on teraj za starcem upravo dole. Tamo dole pred kućom zateče sedeću još lepšu devojku, neg' sto je perva bila Zapita je on: « Je li prošao ovuda taki i taki starac, brada mu u rast užljebljena. » Devojka odgovori: « Jest. » On podje upravo za tragom u sobu. A ona rukam na njega: « Neidi, veli, za njim, jer ćes zlo proći, naopako je serdit, sav je kervav, i izgreben; ja ga nišam nikad ovako vidila. »

(iz Podunavke.)

(sliditiće)

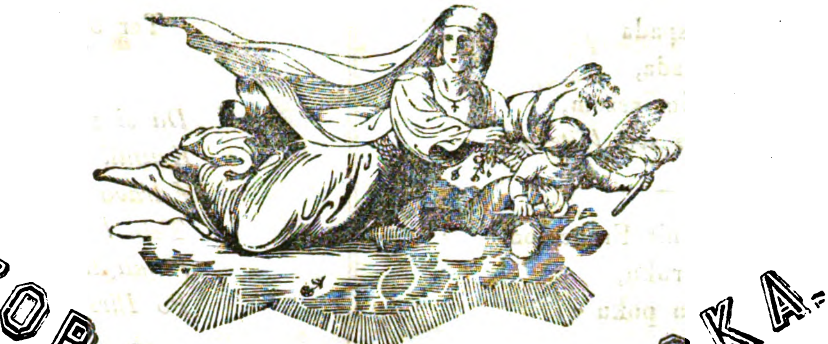
Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 21.

NA 21 SVIBNJA

GODINA VI.

1849.

ZORA DALMATINSKA.

☞ Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ISKRA

MOJE SERDČENOSTI NA SLAVJANSTVO.

(Produženje v. br. 16 str. 61.)

Virnog' panja iskru staru
U persima hrane; -
Narodnost pak brane,
Običaje štuju:
U svom' činu napriduju.

Osvetit' se nasliduju; -
« Osveta nevirstvu »,
« Sveta je Ilirstvu »,
Prolit kerv za Kralja;
Staru virnost neokalja.

Podložniku umrit valja
Kad potriba steže,
To nas dužnost veže,
I podložtvo pravo;
Tako virni čini slavo.

Slavska bratjo da ste zdravo!
Naprid sad' je vrime -
Oglasiti ime -
Priko Ungarie,
Gdi izdajstvo ljulj svud sie.

Da poznadu madžarie,
Da je Ilir slavni
Vitez jur odavni,
(Vitežka mu mati)
Da na vratu neda jati.

Bog će vami pomoć dati: -
Na putu vam' bila -
Moja bratjo mila -
Svukud dobra srića: -
Pratila vas s neba svića -

Kuda brali kitu cvića.
Ni čava na putu
Smeo vašem skutu;
Zdravo vazda bili; -
Kupili se k jednoj zdili ....

Rujno vince skladno pili
Po svoj Carevini;
Da se duh sjedini
Krasnog izgovora, -
Golemoga slavskog' dvora.

Od Sivera čak do mora; -

S' istoka što spada
Uprav do zapada,
Sve pod jednim vezom,
Pod slavjanskim sve Vitezom.

—⊙—

Nit' Taljancem, nit Francezom
Vi pružaj te ruku,
Nego slavskom puku -
Cile Ilirie -
Gdi bratimska kervca vrie,

—⊙—

Od kud' sunce sve nas grie.
Sto miljunah puka
Naša broji ruka -
U okrugu svita,
Tako kaži tko te pita.

—⊙—

Gdi ovaka ikad kita
Jednog' stabla ima ?!! -
Slavska jest nad svima
Svega okoliša, -
(Ja nevidja kud' sam iša.)

—⊙—

Najsnažnia i najviša.
Sad' nek' vidi ludi ....
Koji slavstvo kudi ....
Ter mu tako priti ....
Ali će se od njeg' kriti? ...

—⊙—

Vira i bog će mu biti ....
Ili biža tamo ....
Il' se krio amo ....
Sakrit' mu se neće ....
Tko se krie, kriv je veće ....

—⊙—

Tko u slavstvo naše kreće,
Nek' se čuva pravo ....
Da ga ne bi Slavo
Naćušio više ....
Kano dosad' tamo biše ....

—⊙—

Sad' tko slavškim duhom dihše,
Neka ruku pruži,
Nek' se s nama združi,
Ter ovako slovi: -

—⊙—

Da si zdravo Kralju Novi! -
Krunili te javorovi!!! -
Zdravo svitli Jelačiću,
Tebi harni krunu spliću ....
Vijali ti svud' barjaci -
Po Ilirskoj Slavnoj majci -

—⊙—

Dalmacio! drago Ime
Živile ti Posestrime!!! -
Da u Slogi budeš stati,
Jedna drugoj ruku dati; -
Vi ste Seke od Starine,
Gerlite se kroz godine ... -

Verdoliak **Imoć.**

NARODNA SERBSKA PRIPOVJEDKA·

Aršin brade i pedalj čoveka.

(Prod. v. br. 20 str. 80.)

Neće ovaj devoj' u ni da sluša, nego berže u sobu udje. Kad on tamo, a starac legao na krevet, brada mu u rastu i rast pokraj njega. Sav Kervav. Čin stari spazi, a on skoči ko oparen, pa biž pod astal u rupu, i kroz rupu dole ode u treću svoju sobu. A ovaj za starcem u poteru. Dodje u treću avliju. Kad on tamo, a devojka sedi pred kućom verlo lepa, i od one lepše daleko lepša. Upita je ovaj: « Je li prošao ovuda kakav starac? » Devojka: « Jest. » Momak: « Pa di je? » Devojka: « Eno ga u sobi. » On da podje tamo; a devojka rukom mane na njega: « Neidi za njim, jer cheš zlo proći, sav je kervav i izgreben, i ja ga nikad nisam vidila tako razjarena. » Neće ovaj da sluša; neg' ajd' u sobu. Tu sad starac zbuni se, nema kudkamo, ovaj doleti k njemu, pritisne ga rastom i ucmeka ga Potom povede s sobom sve tri devojke do užeta, zaderma ovaj užetom, ona dvojica povuku uže i izvuku gore jednu pervu lepu devojku. kad izvuku, oni se počnu otimati o nju, proervu se, i ovaj svali onoga što mervi kamenje.

Devojka jim rekne: « Ima još dole. »

Povuku oni opet uže gore, i izvuku gore i drugu devojku. Sad onaj što derva krivi i ispravlja, zaljubi se većma u ovu lepšu, pa pervu dade onome, a sebi hoće da zaderži ovu. Ali ovaj neće. Veli: « Ti imadeš svoju, a to je moja. » Zavade se o nju, uvate se ervati. Ovaj obori onoga, što kamenje mervi. Da mu pervu, a sebi drugu zaderži.

Devojka druga rekne: « Ima dole još jedna devojka. » Povuku oni uže, i izvuku i treću najlepšu devojku. Sad ovaj zaljubi se još većma u onu treću devojku, daje drugu onome a treću hoće sebi. A onaj što kamenje mervi neće neg' hoće sebi treću. « Ti si, veli, već dve izbirao, sad daj meni da ja ovu sebi treću uzmem. » Aja neće ovaj, posvade se, proervu se, i ovaj svali onoga, što kamenje mervi. Uzme sebi treću najlepšu sestru. A druge dve onome dade,

Zaderma onaj dole uže, i ovi povuku do pola, pa onda puste, dole da se onaj ugruva; jer su mu zavidili što je bio jačji od njih dvojice. Ovaj sretno padne dole. Ode dalje, po svetu onom. Naidje na jedan velik germ, na verh toga germa veliko gnjezdo, i u gnjezdu leže tičichi cara Nojevog. Ovaj podje k tičićima. Oni ga zamole, da ji sačuva od hale. U tom hala doleti, da ji pojede. A ovaj hali u koštac, poderži se s njome, ubije halu, i odbrani tičiće. Tičići reknu njemu, da se on sakrije pod njihova krila, jer će jim otac Noj proždreti ga; « naš je otac, vele, kad doleti, u pervi mah verlo plaovit. » U tom zašušti ceo predjel, stoji trešak i germljavina, straota božja. On upita tičiće: « A kuda ću ja sad. » Oni: « Odi pod naša krila. » Ode on pod krila i tičići pokriju ga, u tom jim i otac car Noj doleti. I začudi se, kad je našao tičiće u životu. Jer mu je donde uvek, kad on ode po hranu hala dolazila, i proždirala tičiće njegove.

Zapita tičiće: « Ko je vas sačuvao? » Tičići nesmedu da kažu za čoveka. Nego vele: « Mi sami. » Aja neće on da veruje neg' veli: « Tu ima Kerštena duša. » Tičići odgovore: « Ima otac, ali nemoj mu ništa učiniti, on je nas od hale sačuvao, i halu je ubio. »

Noj: « Neću, samo dajte mi ga, da ga vidim. » Tičići čoveka odkriju, i Noj od radosti devet ga je putah progutao, i devet ga je putah izbljuvao. Potom zapita ga: « Šta ti želiš, od mene, za to, što si mi tičiće sačuvao? »

Čovek: « Da me na onaj drugi svet uzneseš. »

Noj: « Hoću. Samo pripravi devet vurunah hlebovah, i devet pečenih ovnovah, pa kad ja pisnem, a ti ćeš mi dati. » Spremi ovaj sve to, uzme Noj na sebe i hleb i meso i njega. Poleti gore. I u pervi mah kad je pisnuo ovaj mu dade hlebac, po tom drugi put meso, i kad je već sve porazdavao, baš pri kraju pisne, a ovaj kad nije imao šta drugo da dade, odseče od batine svoje komad mesa, i dade mu. U tom izidju na drugi svet. Kad oni tamo, zapita ga Noj: « A šta si ti meni dao poslednji put kad sam pisnuo? » Ovaj: « Dao sam komad od moje noge. » On izbljuje, dade mu natrag, prilepi, i meso zaleči; pa mu rekne: « Moli se Boga, što nisam znao dole, da ti je tako sladko meso, a nebi te izneo bio, izeo bi te. »

Noj se vrati dole, a on ode do pobratimah, koi su se baš onda hteli da venčaju s devojkama. Ovi ubije i jednog i drugog, pa uzme za sebe onu treću najlepšu i najmladju divojku, druge dve razuda, i po tom sretno za svojom ženom u miru dugo poživi.

(iz Podunavke.)

GATANJA ZA GODIŠTE 1849

LITO.

Let pticah bilih brez očiu k' jednomu poludnevnomu gradu koga morski ždralovi čuvaju: — Ognjevit križ i kervav mač mir čine medju sobom u nikomu Kraljevstvu; — jedan veliki poglavica vraća se s' putovanja pun blagosova; — radja se čeljade su četri glave: jedna runjava, druga je četrioka brez vida, treća rogata, četverta okrunjena s' maslinom; — jedna glava su dva obraza navišćuje mir; — ljubav izdana od sveštenika; — likari u velikoj smutnji; — žene oružane s' ognjevitim mačim suprot muham brekuljam; — stopa vučia miri dva neprijatelja; — reste jedan golemi otok

na srid mora; – Žabe kornjače uzbunjuju jedno veliku deržavu; – jedan narod prosica planinu za doći k' moru; – medvid na nikoj granici koja jamu i u nju pada; tri mladića vode se za ruku po ajeru; – morske aždaje prožiru nike gradove; – jedan narod diže se na gvozdenim nogam; tri sestre potla vele vikovah gorle se; – jedna kruna od bisera zakopana na svitlost izlazi; rat medju bratjom o krunu; – popisanje jednoga najvišega naroda; – stupi gvozdeni podupiru morske valove; – inad medju dva pravdaše o baštini; pričinjaju se granice jednoga carstva; – bolestima nije lika; – mnoge poplavi korisne; – niki pustinjak radi o neviri; – židajstvo pomilovano s' križem; – pristolje jedne krune pomoć traži; – smerti ruke; – niki pak kamenuje izilice rad jednoga Greha; – jedan bogatac sadert na mih; – jednoma lakomcu kradu blago, a ostavljaju skrinju sprižak; – nika visoka kula putuje od grada do grada; – niki izdajnik obdaren; – dvoica s' višaiah ostaju prosti.

Martin Bauk.

Proriečja.

Kad se umori Lisica! i rep joj je težak.
Jedno oko dosta je mudrome:
Zločinac bježi jednim putom, a onaj koi ga traži, obide ih stotinu.
Koi je lagan vѐrovati, teško se prevari.
Koi hitro sudi: berže se i kaje.
Koi zlima prašća, nedovolnost je dobrima.
Koi zahvaljuje ne misli vratiti.
Kako načinjaš postelju, tako ćeš i spavati.
More zašto kradeš tudju kokoš a tvoju za nogu vežeš!
Od lupeža! domaćeg, zalud se čuvati
Od vieštoga lovca: bježi Lisica!
Od roditelja srebroljubca, budu sinovi verlo kradljivi.
I budale sjećaju se, kad preterpu štetu!
Bolje je s mudrim plakati: neg s budalima smijati se!
Bolje je samo jedan drahma sreće! neg tisuća litara zlata.
U nesreći ne treba plakati: no brinutise, te umno napraviti štetu.
Dobar čoviče ne počimlji kad ne umiješ dospiti.
Svaka šala pola istine.
I svaka čudesa, za jedanajest dekika.
Kad tek poznaješ vertoglavog: naravno nemojmo biti drug.
Gdje se koi rodi: ondi i obikne.
Bolje je štetaja, neg mlogo rabote.
Zdrelo voće samo pada.
Mlogo dermanje, gotovo srušenje .....
Velike rjeke: prožiru male.
Voda i vatra dobri sluge,
Al zločesti gospodari! ....
Jednodušje Pučko! kadro je svaliti prestolje. –
U stranjskog ne nahodiš nikada kano u svoga.
Znam od koje noge ramlješ.
Blago na blago, a erdja na starinu!
Snaga jako se derži, a perje vetar ih rasiplje!
Zabadava slipome namigivati, a gluhome šaptati.

A. Gutm.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 22. NA 28 SVIBNJA

GODINA VI. 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i sveženji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

PISMA

Na častnu uspomenu Bana Jelačića.

Eto Bana do nedilju danah. (*)

Pivala su dica ercegovci,
Turska dica skupa i kerstjanska:
Eto Bana do nedilju danah
Skender bega silnoga junaka.

U Županjcu to je tute bilo,
Ne daleko priko Imockoga, –
Taman licem na Jurjevu mladu,
Kad no zenu novo pramalitje.

Kada janjci po livadam skaču,
Bile ovce po planini pasu,
A Kozlini uz jasenje penju,
A ptičice po gorici bore. –

Lipu pismu dica pripivala, –
Eto Bana do nedilju danah,
Udarit' će na Bosnu ponosnu,
Zarobit' će malo i veliko.

Osvoit' će kule i čardake,
Što no su nam stari sagradili:
Meke će nam dušeke oteti
Gdi no bule do podne planduju.

Robkinje će ostati divojke,
Povest će ji s' obom u latinsku;
Mlade momke po izbor junake
Pridati će bečkomu Cesaru.

Kukat hoće mlade udovice,
U cerno će zavit sirotice; –
Starice ce majke proplakati
Kada Bane na Bosnu napade.

On je junak Slovinskoga roda;
Slavkinja ga majka porodila,
Junačkim ga mlikom zadoila,
Britka ćorda o bedri mu visi.

Desnica mu vitežka na glasu,
Kano strašnog' skender bega bana;

(*) Ovo sam čuo ne davno od jednoga prosiaka, koji mi kazivaše kako dica u Županjcu, (gdi je više kerstjanluka negoli turakah) puzajući se prošaste zime po merzloj vodi, spominju Bana Jelačića, da će doći na Bosnu, sve oduška pivajući – Eto Bana do nedilju danah, – On mi odvi še reče da toliko kerstjanska, koliko turska dica to spominjau i od Bana kao nike pisme da pivam; takojder i u istomu Mostaru i po drugim mistim. Nadostavih pak da na to turci odgovaraju – Eto vala jok nek idje – ! – mi ćemo kerst na se ..–, tako da i bule govore – nije kerst od sto okah. – Glas je suviše da je isti. Paša mostarski rekao – Ja ću križar na se, dad bi i to bilo, i opet vala (takomu svetca muhameda) i tako učinio bi me bečki Cesar i Ban Jelačić za Kapetana ... –

Pogled vatren Kraljevića Marka, -
Živi oganj Sibinjanj Janka.

Eto Bana do nedilju danah; -
Što će tada turci kraišnici,
Kamo poći komu li će doći,
Kada Bane silnom vojskom bane.

To slušali turci i turkinje,
Kako dica Banu pripivala;
Verlo su se oni uzbojali,
Kada Bana razglasivat, čuju -

Da će doći na Bosnu ponosnu, -
Bile kule daće osvoiti;
Bule turske daće zapliniti,
Mlade turke u Beč odpratiti.

Zatim turci dici besidili:
Vira i bog dica ercegovska!
Poslušaj te što će mo vam reći,
Na pripivku toga Skenderbega.

Ako Bane s' vojskom k' nami bane,
Ej tako nam Svetca Muhameda! -
Salamaleć nazvat' će mo njemu, -
Njegovim se kerstom prikerstiti.

Od sto okah ni je Banov kerste,
Da će nami oteščati pleća . . -
Jedali nas Bane smaknut neće
Jelačiću kaurski Viteže. -

Turske bule i one rekoše,
Imi ćemo križar na se metnut; -
Ni je križar od sto okah težak,
Nit' je Bane teži od križara.

Što će biti neka eto bude; -
Dako bule nepogubi Bane
Na dušecim u bijelim kulam, -
Je da li se smilovati bude! . . -

Neludujte dica ercegovci, -
Ni je Bane serdca nemiloga,
Neg' je junak serdca gospodskoga, -
Gospoja ga rodila slavjanka.

Kada Bane priko šera tergne,
Izaće mo na prozore kule; -
Od tle će mo njega pozdravljati,
Kite cvitja na njeg' prosipati.

Sumbul, bosilj i zlatnu Kadifu,
I uz cvitje košulje svilene: -
Tankog' beza marhame vezene,
Što no mlade kadune su vezle.

Jeda li se Bane smilit bude
Na nas bule i kadune lipe, -
Da ga s' tizim pridobit' može mo,
U latinsku da nas neodvede.

Još odviše kolo hujti će mo
Na srid druma kuda Bane projde; -
Lipe pisme njemu pivat' će mo: -
Turski pivat, a Slovinski igrat.

Da vam bora bule i kadune!
Zaludu vam sumbul i bosilje,
Kalo perje i zlatna Kadifa,
S odviše košulje svilene.

Zaludu vam marhame vezene
Tankog' beza šta kadune vezu;
Neće Bane dara, ni uzdarja,
Niti kolo primamit će njega.

Nek igraju bule i kadune
U tom' kolu kolikojim drago;
Nek čekaju Bana sa Dunaja:
Eto Bana do nedilju danah.

Verdoliak Imoć.

ŠTEDNJA OPĆENA

Neimaju se rude zlata i sreba deržati za bogastvo, neg oni plodi zemaljski, s' koim se hrani, i odije svit.

Kad igješ priko koga miesta pa vidiš kuće šušaste, u koje ulazi ajer i svitlost kroz rupice; kad u kućah nenalaziš neg posve ergjavu pratez; kad po Gradovih i po selih vidiš mnogo svita zlo odivena, i teke da se hrani; sa svim da se govori, da u svakomu mistu ima bogati kućah, i da ima onih, koje imaju dosta zlata, moš slobodno zaključit da je ono miesto sirohmašno. - Kad prolaziš priko koga mista, pa vidiš u njemu kuće prostrane, dobro napravljene, svit odiven, nije ti potriba pitati jeli miesto bogato, potverdu imaš prid očima.

Pod ime od *bogastva*, imaju se dakle razumiti *sva ona dobra liesna koja služe potribam*

naravskim ljudskim. Zato jedna deržava, jedno misto, zvaće se bogato, ako u njemu budu obilovati ta *liesna dobra*.

Meu dobrim liesnim, nika upravno služe našim potribam, kao na primier *žito, odića, obuća;* a nika ne upravno kao na primier *sudi, pokućstvo pinezi*. Iz različnih izvorah štedniei vade bogastvo, ali su dva poglavita: *rude* dragociene, i čisti plod od zemaljah. Ja mislim, da rude dragociene jesu dio od bogastva, ali da nisu sve bogastvo, kako niki hoće, i govorim ovako: da bude dosta zlato za obogatit jedno misto, koju zemlju, koju kraljevinu bilabi bogatija od Spanje? Sa svim tim zaludu je vidjala obilovati u njezinin lukam zlato Amerikansko; zaludu je za uzderžati ga u miestu činila tolike zakone i prepričivala iznos, jer uboštvo mistjanah u jednoj plodnoj zemlji raslo je sve to više sramotom velikom onoga narodu. Ona kraljevina daje iznila iz svoih naselištah još više zlata nebi bila prominula svoje bitje.

Niki mali mogli bi bili imati dosta zlata, moglibi bili uniti od izvan mnogo stvarih za moći zadovoljiti ne samo svoim potribam; naravskim nu još i svoim samovoljštinam, ali množ neumna, i liena ništa neporadjajući radnjom, napridovalabi živiti u nevolji.

Ovomu ispisu žalostnomu prikladimo ono koie nam daje Gosp. Humboldt od naselištah spanjolskih, užgani u radnji. Poglaviti izvori bogastva u Mesiku nisu zlatne rude, neg težnja od polja mnogo podobrena pri sverhi prošastoga vika. Ondi našastje koje velike rude bilobi odma slidjene od sagradjenja kojega grada; jer gdibi ruda bila na komu golomu pleću, oli na poveršju koje planine, rabotnici nemogući imati neg od dalega ono što im bijaše potribno za živiti, berže pognati od potrebe dalibise na obertnost, i počeli bi raditi zemlju iz meu škrapah, i po poveršju okolišnih planinah, pokrijući zemljom radivom golo kamenje. Udilje kod rudah namištale bi se županice, i napadanje kupovnikah uzderžalo bi veliku cinu plodah zemaljskih; umaljalobi rabotnicim potribe koje bi im na planinah mučno stanje navadjalo. I bi izključno za ufanje dobitka, i za zamieritu korist (koje su dva poglavita veza družtva); i bez da bi se vladanje po ništa umećalo u ona poslovanja, da rude koje iz počela vidilebi se osamujene iz meu pustih planinah ostalebi okolišene u malo vrimena od liepo uzradjenih zemaljah. Tako uplivanje rudah u radnju od zemaljah uvadjalo bi veću, i dugovitiju korist neg rude iste.

Kada s' druge strane za poglavito bogastvo derže se one stvari koje služe za hraniti, odivati, obuvati, i stanovati ljude, tada derži se da je potribna radnja za uzmnagati plode; i za to da je potribno izvesti ljude umitnije radišnije, i da se puštaju slobodno zabavljati njihovom obertnosti, za da svaki od njih bude taknut od ufanja, da će moć dostignuti plod svog truda. Kad se na perkos misli da bogastvo stoi u srebru i u zlatu samo, tada derži se boj, i grabež kao sredstva berža i stavnija za dobiti ga, i obogatiti miesto, oli se podmeće obertnost nemirnomu opravljenju, koje bi hotilo vazda uvoditi pineze u miesto, bez da ikad izadje iz miesta, i tada stiska se radnja s' mnogim zakonim i odjačuju se plodi, koji bi mogli činiti živiti toliki svit, jer samo cine su manje vridne neg drugi, za unašati od izvan zlato, i siluju se zanati, i tergovanje sliditi nike pute, od kojih bi i posobna i općena korist odstupila, ali po kojih ufa se moći posvoiti pineze drugih miestah. Po ti način zametnuo se put tergovački, koi na današnji dan vidise da nejača u Europi, ali je jošte uzderžan od dvaju moćnih uzrokah, to jest od priroka vazda pedava uklonuti se nauku od kušanja, i od razbora istoga, koi videći nesriće koje se poradjaju iz naglih prominah ište napridna podobrenja.

Ako je zabodna misao, onih koji su cinili da bogastvo stroi u zlatu i u srebru, nije manje zaludna, ona koja bi izmišljena uz polovinu prošastoga vika, i prigorućo od pisaocah francuskih (poznanih pod ime od štednikah) branjena.

Razlika stvari koje služe našim potribam izhode iz zemlje, jer samo zemlja uzderži u sebi moć od stvorenja. Sve ono, što težak pridloži, dok radi, vrati mu plod: ali mu priteče koi dio ploda, koi se zove *čist plod*. Ovo pritečenje, koje mu nedolazi ništa, ovo pritečenje plod od radnje koje izvodi ista zemlja, jest samo bogastvo koje uzmnaga kimanje. Rukodilci, i tergovci mogu stanovito nadodati cini onih stvarih koje oni prominuju, ili prinose, ali nadodanje cine prikažuje ono što su oni pojeli oli *su mogli*

pojest, dok su radili: od ovud dakle ne prilazi nikakvo nadodanje bogastva njihovu družtvu. I obertnost rukotvorska, i tergovačka, uništajući u isto vrime koje radi, ima se deržati kao neplodna. s' druge strane obertnost težačka jest sama koja poradja, jer ona sama čini resti novi plod.

Ovo tanko razloženje pada pri pomnjim izvidjenja. Zemlja nije više neg čovik nadarena moću plodivom: sva nje plodnost nemože stvoriti jednu najmanju mervicu. I za poznati kako poradja izvedimo jedan primir. Težak baci sime od konopljike u zemlju, koju je omekotio. Zemlja obrati sime u konopljiku, i tako ona nadodaje našemu bogastvu. Što čine ljudi koji o ovomu plodu zabavljaju svoju obertnost? Oni podlagaju ovi plod različnim pritvorim, jedni ga obraćaju u žicu drugi tkaju žicu i obraćaju u postav, treći u picilje itd. Matrajući plodjenje na ovi način, nahodise da svi nadodaju našemu bogastvu, i zato vidise ne samo priličnost, nu još i jednakost meu poslim čovičjim, i poslim naravskim. Ja ne vidim da narav stvara; vidim naslidje od pritvorah svako od kojih čini stvar pritvorenu podobniju zadovoljenju naših potrebah, i čini je dobiti novi postup u redu od bogastva. Ako je bez sumnje da svi plodi zanatah imaju njihov pervi izvor iz zemlje, jest jednako bez sumnje, da trud čovičji uzmnaga čudno trud naravski. Konopljika, lan, n. p. bilibi rastije bez cine, kad zanat nebi jih znao priobraziti u pregju tkanu, i upodobiti ji našim potribam, i našemu uživanju. Naj dragocinii plodi zemaljski pristaju biti bogastva, kada ji ima od više u kojemu mistu, i kada ne nalaze potribah za zadovoljti.

Ali drugo mogućstvo, tergovanje, čini ji koristne, i meće ji meu bogastva, prinešajući ji ondi gdi je od njih potreba.

Ali govore štednici, ciena koju rukodilac daje stvarma svojom obertnostju, prikažuje cienu, koju je radeći pojio . . . A što dakle! Ona čudesa obertnosti velika ciena kojih pristoise malo da ne sva rukotvorju, nebi bila jednaka neg samo onomu što pojide rukotvorac? Štednici usilovani su reći; da ciena koju poradja rukotvorac prikažuje ono što je on pojio, ili sto je *mogo pojisti*. Ali kad ljudi prignuti na obertnost zaštede od onoga štobi *mogli pojisti*, s' dilom uzmnogase bogastvo čovika obertna, drugčije trud rukotvoracah nebise pristojno procienio; a mi vidimo da pritvorenja, koja čine rukotvorni poradjaju bogastvo, kao i pritvorenja koja čini narav ista.

Pogledalismo ovako dva načina, koja daju poznanje nesveršeno bogastva; jedan koi ga čini uzderžati pinezih, a drugi u čistu plodu zemaljskomu. Nalazi se i treći način u komu rič bogastvo mnogo obuita; i oni koji ga derže, razume s' ovom ričju, sve ono što čovik može poželit na ovomu Svitu za svoju korist, i nasladjenje. U slied ovoga nauka, izversnosti duše, dobrohotinje, blagost, junaštvo jesu bogastva. Ovi nauk slučuje dobra razumna i čudoredna s' dobrim liesnim. Sa svim daje sve sklopljeno u redu od naravi, tako da nemožese zabiližiti riez, koi odlaga lies od čudoredja, ništa ne manje može se kadgod besiditi osobitije o jednomu neg o drugomu, a s' druge strane nebi bilo moguće besiditi o jednomu i o drugomu zajedno jerbi ovo besidjenje obuitilo sve što može znat čovik. Zato ostavićemo znancim i čudoredcim besiditi osobitije o dobrih razumnih, i čudorednih, a mi ćemo se domieriti pozivati dobra liesna, koja padaju pod oči svakomu čoviku umitnomu, i neumitnomu. Toliko više da štednja općena neima potribu razpružati svoje mejaše, ni veličati svoju uzderžnost. Učeći poznavati, razbirati, i raznositi bogastva, razperšava muke, otirava zle nauke, koji poradjaju nevolju, i tako uzmnaga ona dobra koja znanci i čudoredci poradjaju. I zato za uzroke koje prinismo još od početka govorimo, da bogastvo obuhita *dobra liesna, koja sluše* oli što je isto, *da se bogastvo uzderši u plodih zemaljskih.*

Dabi tako htili naši zemljaci radit brižljivo, kao nebi bili ni gladni ni žedni, ni goli, ni bosi, ni nevoljni. Imaju dosta zemlje za svaki plod, hoćešli za žito, za sočivo, hoćešli za vino, za ulje, za svako voće, hoćešli za konopljiku, za lan, za oriz, za boje, zašto hoćeš: ali pusto! neda im lienost vatati se posla. Vole ležat, neg radit; da jim lulu, i duhvana; da jim dosta vina, i rakie, a nek je košulja oderta, a nek dica plaču što mari. Kad će se probudit naš narod! . . Hoće, hoće se probudit. Eto se otvorila u Zadru učionica od Poljnotežanja, pa naši momci uz vridna učitelja unižbani, kad se kućam vrate učiće priprosti puk radit zemlju, ko idje, za moć vadit iz zemlje veći plod; i ne samo radit zemlju, nu još nastojati će navoditi zanate, za da promini lice njihova otačbina, za da obogati. Svi su zamamjeni za naukom, ne misle neg o njojzi; a ako ja negovorim istinu govore oni.

S.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 23. — NA 4 LIPNJA

GODINA VI. — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednake roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

Zdravlje

Uprave koristne za uzderžanje zdravlja po bitju naravi, kervi, godinah, i dobah od godine.

Jezbina neima biti vazda jednaka. Svak ima potribu prominjivati jezbine, koje se davaju želudcu, nek navikne njihovu razlikost; ali na svaki obrok nema se uzimati čudo različnih jezbinah, koje odviše potiču okus, jer štete naj bolju narav.

Kruh i naj bolji, kad je danjen, pokvari se. Kruh topal nije probitan, cerni kruh jest sporii od bieloga kruha; Oni u komu ima mekinah uzpliesnivi se; kruh psenični jest naj bolji.

Meso je pitavije od kojemu drago druge jezbine, riba manje. Meso mlado uzderži u sebi manje soka braniva, neg meso zdrelo.

Jezbine koje su kliave lako se probavljaju, i mnogo pitaju; pripravljene s' kojom verstju od mesa, jesu pri izverstna jezbina; trave malo su pitne. Voća još manje; i svak se ima čuvati voća nezdrila.

Voda jest naj bolja za probitje. Ona od rieke, i tekuće jesu najpodobnije za službu.

Može se jesti više putah na dan; ali pervo neg se počme drugi obrok, valja čekati da se probavi pervi; a za to hoće se barem četiri ure. Dica imaju jesti češtje, neg doraslì i stari ljudi, jer oni imaju potrebu rasti, a ovi neimau potrebu neg popraviti ono što izgube.

Svaka promina od jezbine neima se činiti neg malo po malo; često jezbine malo zdrave, koima je naviknut želudac, imaju se pridložiti jezbini zdravoj, kojoj želudac nije naviknut.

Čovik star može jesti više putah na dan, i neće pokvariti želudac. Jedan sami obrok na dan može navesti često neprobavnost; ali staru čoviku bude štetno prijeće, i svako pivo jako, kao rakia, rum itd.

Oni koi je jake naravi, neima vazda dobar želudac. Kad se ne ćute potrebe bez-redne, koje zlamenuju veliku ćutivost od želudca, ili protivnost na jeće (što zlamenuje lienost od želudca); kad se lako odiše, kad se ne pate ni bolesti od turbuha, ni vietrenja, tojet glogojanje od utrobe, tad je želudac u stanju dobra probavjenja.

Čovik jaki ima se služiti s' jezbinam jakim, koje potiču utrobu od probavi, podižu, i uzderže sklopje od tila.

Način življenja čovika jakoga ima biti verljiv. Bez zapuštati se ikakvom bezredju čovik jaki ima često prominjivati način od življenja.

Hrana čeljadi slabe, bolestne, i nezdrave ima biti pitna, lagahna; uzimati se dva puta na dan. Rastje vitrasto, kao sočivo, njima se ne pristoi, kao ni što je pritilo, sluzinasto, težko. Posli lagahni, kupala mlaka, kupala studena;

protarenja suha po koži, njima se pristoje: kao jošte leći na vrieme, ustati rano, vratiti se u postelju, kad se ćuti koja tegota; paziti se studeni juterne, i večerne; sunca na podne; sparjavice, magle, ne hitati se nikad posla udilj po ručku.

Meso, i sučanstva živinja prudna su u miestih ledenih, i u zimi. Oni koji stanuju u miestih toplih, vade veću korist iz travah. Mišalina mesa i travah dobra je u miestih mekih.

Zimi mogu se uzimati jezbine jake potičuće, koje iziskuju jako dilovanje želudca, takodje i pivo potičuće. Ovoga vriemena snaga probavljiva ima naj veću moć; želudac ima se potaknuti na veliku radnju, za da može podati ostalim udim telesnim snagu odaljati ledu. Zimi spava se, i jede se više neg u drugo doba. Tako pri sverhi od zime, svak ima uzbiti jeće, jer savišnost kervi u ova doba sprema proboj na prolitje.

Prolitje jest vrime od oživljenja. Kerv savišna vertise većom snagom; zato ima se omaliti jeće u ovo doba, voliti zelen neg druge jezbine; piti manje vina neg u zimi, i to da bude lagasno i razvodnjeno. Naravi kervaste, to jest one koje imaju od više kervi, podložnije su proboju ovih dobah. Valja se paziti nagla prolazenja s' vruća na lad, s' velika posla, na sveršeno počinutje; i neimajuse sverći od više rano zimne odiće

Lieto potiče kerv, i rastavljenje žuči. Ovih dobah ima se jesti bielo meso, kao što je teletje, jančje, pilenje itd. mlado sočivo, zdrelo voće, neima se piti neg malo vina razvodnjena s' ladnom vodom. Jesbine odviše stisnute, meso pritilo i sluzinasto, posli nagli jesu pri skodni dokje odviše vruće. Jesti malo voća, kupati se u vodi ladnoj, i piti pivo koje razladjuje mnogo je koristno.

Jesen sdružena je od velikih promienah od naravi. Na približanje zime, valja se malo po malo vratiti na meso, i na jeće i pitje koje daje snagu. Jesti kupus zelen, kiseo, najskoli ako je bilo lieto vruće. Odiće imaju biti deblje pri sverhi od jeseni. U malo riči po promini od vrimena, imaju se izveršivati zgor rečene uprave. Često niki su usilovani istoga dneva svući odiće lagahne, a obući deblje: i jezbina ima biti pristojna vriemenu.

Oni koji su kervasti, i žučni, neima se služiti mesom neg trizmeno. Zelen njima je zdravija. Življenje čovika kervasta ima biti različno, i ako se na njemu ne kažu očiti bilizi od pretilosti on se može služit svakom jezbinom, i svakim pivom.

Oni koi ima odviše kervi, ima se služiti jezbinom malo pitaviom, i s' pivom koje ladi; ima raditi s načinom, uzderžati se od cila vina, i od kafe; bilo meso, zelje, i voće imaju biti njegova hrana. Ko je prignut na pretilost nek se čuva ježekah sočnih, pretilih, uljastih, od više začinjenih; nek ne pije neg malo vina, i nek nebude cilo; nek ljubi zelen i bielo meso.

Čovik žučan ima slidili ovi zadnji način od življenja, čuvati se likariah, i sve što može potaknuti kerv. Ljutež mu je podobnii, mliko nije mu koristno; nek se čuva svake masti, i cernoga mesa, kao što je ono od zeca, od bene itd; nek se čuva sira, sladokusja svakoga: nek pije malo vina ili dobro razvodnjeno; nek ne radi naglo, i nek spava dosta.

Čovik žilav čuvaće se jezbinah, sluzinavih, boba, graha, sočiva svakoga, kruha ne kisela, ježeka, koi se mučno probavlja, jakih začimbah, a nek jede kruha u kvas, dobro pečena, biloga mesa, kao teletine, jančevine, kokosah, pilićah, zeleni, voća meka vina, bire itd. nek se prodje cerna mesa, kao volujega golubinjega, diviačkoga, ribe, najskoli školjkah, pučicah, slanoga mesa itd. nek radi malo na meku vrimenu, i vlažnu; nekse često šeta.

Vodasti (to jest oni koji imaju odviše vode u kervi) neimaju se hranit zeliem; dobar je za ove dragučar, kren, sve one trave koje popravljaju kerv, ili su probitne; nije za nje nijedna jezbina pretila, sluzinasta, ili od mlade živine, nije riba, nisu kumpiri, bob, grah, leća; za nje je meso voluje, bravlje divjačje itd; mogu piti jakoga vina, ali s' mierom, takodjer rakie, ruma; mogu dobro začinjati jezbine, poslovati u mistu suhu, i teplu, dostaje danguba, za ovodeniti čovika; njihma je potreban red koi snaži, lagahu san, i ajer od planine.

Dici i mladićim, da je se malo mesa, za nje je dobro sočivo, ripa, rodakva, kumpiri, zelje, voće: vino meko razvodnjeno, nikad jim se ne daje rakia, ali što je žestoko. Dici može se dat

kruha, kadgod pitaju; ukrižčić ništa više; kruh jača kost. Neima se dici pokrivati glava do kasna, niti se oblače vrućim haljinam. Obraz s' naukom moželi podnit led? dakle i tielo. Što se god laglje oblače dica, manje se razbaljaju. Na razlog od resta dajim se jezbina pitnija, i kripkija, i prominu im se haljine.

Netom čovik pridje na zdrilost, počimlje spadat. Starčestvo običajno počimlje uz sedamdeset godinah, posli šesdeset počimlje starstvo. U pervoj prigodi čovik, dok je još u znazi, nek se čuva rakie, ruma, savišna jeća, nagla posla, živih pohotienjah; nek jede malo, najskoli večer, malo mesa cerna, kruha dobro pečena, zeleni pitave, vina stara i jaka i to s' mierom; nijedan ježek pritio, mučast, i težak nije za stara čovika.

Kako se uzidje u godine ima se živiti trizmeno, redno, i uztručno. U svemu ima biti red, u poslu, o jeću, u izmetju, u počinutju, u snu. Nije dobro da star čovik od više spava.

Ima nositi vunu na golu, paziti se leda, i savišna pota, kupati se u mlakoj vodi, za vlakšivati probavljenje i rastavljenje od jezbinah.

Uzdignutje od ženah čini ji posve različne od ljudih.

Slabije naravi, ljutje, one se imaju vazda bojati bolesti od žilah; njihov red približava se onomu od mladosti. Ostavljajući na stranu jezbine koje se mučno probavljaju, rakiu, mirise, kao kanjelu, žutelj, papar, kafu, vino jako; nek jedu bilo meso, zelje itd.

Žena koja radi, koje narav priliči se čovičjoj ima sliditi red zabiližen čoviku, iznimivši one opazi, koje iziskuje različno stanje ovoga spola. Žene ostare pervo neg ljudi, pervo puštenice, neg poštene, pervo vinarice, neg one koje piju vodu. Što se govori od ženah to se govori i od ljudih.

Ženari i mekoputci tergaju hotino svoju snagu, i skratjuju sebi život. Kad se vidi momče bliedo, nosa otanjena, pogerčeno, može se berže bolje zaključit da su mu drage žene, i da će malo živit. Nepromišljavaju naši momci da se *Bog* i *narav* prosto neuvride . . .

Čujem gdi niki govore . . . A daj ti da se momci uzderže naših vriemenah! od ženah. Nemogu biti bez mlade, i bez zavitka *(sigaro)* u ustih. Danas uz berke i uz bradu hoće se jednomu momku i to i to; drugčije nebi bio momak ovoga vika, neg prošastoga nebi bio od napridka, neg od nazadka . . A vala opet ljepo je i vidit momke s' bradom, kao kozliće.

Nije nam treba ići k' Tani za vidit Kozake. Kozaci šetaju po naših gradovih (a počeli su i po selih); pa da niesu na njima francuske haljine tibi reko da su divljaci, koji nepoznavaju ni Boga, ni čovistvo. A vala baš naših vriemenah podivljavaju ljudi opće, i živu kao da nije ni Boga, ni Svetca.

Čini mi se da ovi nadometak ne stoi loše uz uprave zdravlja telesnoga.

S.

NAČIN ZA POZNATI JELI PAS KOI JE UJIO BIO MAMEN.

Često se dogadja, da pok se ubilo jedno pašče, koje se činilo mameno, i koje je ujilo više čeljadi i živine, ostane se za više danah u velikoj muci, radi kipovah ujidenih: sada lako je poznati jeli pas ubien bio mamen, oli ni. Uzme se komad mesa varena, pa se s' tim mesom protare gerlo, zubi, i desna pasa ubiena, i iti se drugomu pasu: ako ovi drugi pas izide to meso, pas ubijen nije bio mamen, a ako ga ne pojede, neg vijuć pobigne, očito bio je mamen.

NAČIN ZA IMATI FAIŠKIH JAJAH I U ZIMI.

Za imati dosta jajah potrebno je dobro hranit kokoše; jer nose kroz kljun. Jedan dobri višti težak i pisaoc veli; da za imati jajah od kokošah doraslih i u zimi, pri sverhi miseca svibnja spremi se listja od koprive, oli žigavice, više ili manje na razlog od kokosah, i dobro se osuši na suncu. Na počelo rujna uzme se treći dio ovog listja i dobro se izmervi meu rukah; pristavi se k' ovomu dilu treći dio mekinah a treći dio prosa ili bara.

Omokri se s' vodom, i dobro se izmiša ovi slog, pa se daje svako jutro kokošam, koje s' po-

čela ne ljube ovo ječe, ali ako se ostave bez drugoga ječa, obljubićega verlo dobro.

Kopriva koja je po sebi mnogo vruća sgriaće kokoše, pa će nosit jaja od sverhe listopada za vas misec ožujak, pri sverhi od koga ima im se ustaviti ova jezbina, jer bi im bila škodna, kao odviše vruća. Na svaki način kokoše posli pet godinah počmu uzmicat jaja, i zato bit će dobro da maje svake godine ponove četverti dio kokošah prodajući stare, a podmičući mlade, koje su se legle u ožujku i koje pri sverhi rujna počmu nosit jaja, pa napriduju do po ožujka. Vele naše babe, da su ožujke nosice.

MUDRA IZREČENJA.

Srebroljubac za nikakav dobitak ne bude ispunjen – koliko više ima, a on to više misli i želi.

Koja stvar laganja od perije? prašina: a koja više neg prah!

Vjetar: a koi više od vjetra,

Zensko! a koe više od žene. – ništa i ni merve.

Mudri Demošteni! čuo je u jednom slučaju, velikočijene od jedne žene: i reče; Ja nebi kupio toliko pokajanje

Zilokorjen od svega zla; ješt oholost – u koju govori pismo: početak od svakoga grjeha; a perve sćeri jesu sedam poglaviti, sazlednosti: i koji proishode od otrujenoga korjena!

Suviše oholost jest verhom razrušenje svega dobra!

Nenavidost od iskernog dobra
Uprav jest dušmanska.

Koi komen za dobro učinjeno prekorava: njemu prazna svaka čast!

Živiti sritno svi žele, no sto čini život sritnim, to ne gledaju. – *Seneka*

Onaj je nesritan, koi nesriću snositi nemože. *Ciceron.*

Niko nije slavu, nepravdom i krutosti, dobio. *Isti.*

Tako valja čovik da žive, da ne od prijatelja neprijatelja, no od neprijatelja prijatelje sebi učini. *Pitagora*

Zavist je slipa, ona samo znade huditi dobra dila! *Livi.*

Najbolje likarstvo je u ljutini ostaviti svaku stvar, dok pervi žar njezin ne oslabi. *Seneka.*

POSLOVICE.

Teško Vuku po poruku.
Koi poteže nek i nateže.
Tužno uboštvo! ubije čovistvo.
Tko traži nadje.
Koi hrani i nahodi.
Tko čuva i sačuva.
Tko kasni ne dobje konaka.
Tko spava, ne lovi ribe.
Kad van reda što koi divani rečemu se ovako –
Ne zvači
O drugoi
Ajd spavati.
Puče puška, ubi Asanagu,
Žali Bože, nii se našlo
Samo, jednu (rušpiu).
Jedan Risnjanin ovako reče!
Bog i bozja vjera, udriosam
Nožem bielo kor, taman
U nišica Vrata!
Ženska pianica?
Prevelika zloba
I neizmjerna sramota
Koja prigerda:
Neće baš nikada
Biti pokrivena!!. –
Sve mi serce uzigruje
Da će biti, velike terlabuke!
A to z bog merčene artije!!!
Pamet lipo blago:
Pazte! verlo pomljivo,
Da ne bude terke
Priko vode Kerke!

A. Gutta.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 24. — NA 11 LIPNJA

GODINA VI. — 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih oručnikah. Knjige i sveznji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

SVIT SADANJI

Nie na Svitu dobra veće,
Nie radosti, nie veselja,
Svud su tuge, svud su smeće
Plačni jadi i dreselja.

Bogatac se tuži s' gladnim
I nevoljnim potrebnjakom,
A siromah s' plačem jadnim
Nanj se žali tugom svakom

Gospodari s' najmenikom,
Za zlu službu svi žale se
Najmenici s' posidnikom
Bez obrazno inade se

Svak se tuži na svou sreću,
Radost punu nitko uživa;
Ni Kralj isti u svom biću,
Dan današnji ne počiva.

Mudrosti se zled opire
A svetosti himba otrovna;
Na potrebna svak napire
Svita zloća nie već skrovna.

Svit se posve na zlo dao,
Neviera je svud postala,
Svak se od dobra odvergao,
A ljubav je s kraja ostala

Zakoni se sveti tlače,
Svetkovine već ne štuju,
Svoj na svoga naglo skače
Božje ime ružno psuju.

Otac sina propastuje,
Sin se odmeće roditelja,
Brat prot bratu kopituje,
Ni već naći priatelja

Žena mužu kruto laže
Drug pod drugom jamu kopa,
Pa mu slinom oči maže
Da ga u zemlju berže ukopa

Gdi čoviku što Bog dade,
Oli pamet svoa navuče,
Drugi radi da mu ukrade,
Da ga umete, da ga svuče.

Danas čovik ne nepazi
Što je dobro, što je pošteno,
Već što prudi, što prilazi,
Bilo pravo, o zlo stečeno.

Danas hoće da svak ima
Da se kaže, da se diči;

Da ne radi, a da prima
Da se štuje i gospodiči.

Vidi ljude, vidi žene
Po prostori kô šetaju,
Sve su krasno odivene,
Sve se velcim pokrivaju.

Ti baš nemoš već poznati
Tko je moćan, brižan tkoje,
Ženu od žene razaznati!!!
Rekbi da su sve gospoje.

Nie, nie već razluke
Medju svitom, ni obzira,
Svismo danas jedne struke
Već ni kraljim ni primiera.

Bunioci skaču silom
Da s' pristolja kralje sveržu;
I s' opakim svoim dilom,
Red i družtvo da proveržu.

Da ukinu gospodarim
Blago, sloge, poljsko voće,
Pa da svaka s' proletarim (1)
Nepravedno budu u opće.

Dila ovo su priopaka
Sadanjega svita, i smeće,
Cerna tamnost od oblaka
Sakrila je sunce veće.

Svit sad merzne i opakim,
Blažen oni koga kudi,
Pod njegovim jarmom jakim
Svi gube se sada ljudi.

Svi gube se a ne vide
Da su sami poraz stigli;
Ere Božju rič ne slide,
Er su zakon Božji odbigli.

Oni zakon koi zastupa
Družtvo ljudsko i poravi;
Koga tlači ti odstupa
I od mira i od ljubavi

Neće neće svit sadanji
Naći mira ni pokoja;
Dokle oholost svou ne smanji,
Dok ne izpravi mnjenja svoja.

Dok za temelj družtva svoga
Neuzme nauk od Nebesa,
A odverže paklenoga
Pufendorfa i Hobesa.

Dok ne izrene posve iz glave
Biese od vlasti kiga griju,
Pa ne pusti da se bave
Koji mogu, koji umiju.

Dok seljaci, dok meštari,
Dok bezumni, i koji znadu,
Ribolovci i pisari
Bitće svoje ne poznadu.

Svak će naći u bitju svomu,
Kad se okrene, kad se uhvati
Što se hoće i sve štomu
Svit sadanji može dati.

S.

(1) Zovuse *proletari*, čeljad koja neimaju ništa. Ova versta čeljadi svaki dan uzmnaga se sve to više; što radi puste oholosti i savišnosti; što radi prozdorstva, što radi lienosti, lukavosti, nesreće, a i ne malo raspuštena življenja. Valjalo bi pročitati *Statistike* velikih gradovah, pa bi se nabroilo svake godine na hiljade kopilenjah, koji baš neimaju neg tebe Bože. A ima jih i u malih gradovih, i po selih. Odstupili su ljudi u sve i po sve od Zakona Božjega, pa od ovud množ proletarah nevolje, i merže.

PODOBRENJE OD ŽIVINE.

Mnogi verstni naravnici pisaše o podobrenju živine.

Budući ovaj pridmet od velika uzderžanja, i poznajući se u Dalmacii velika potreba od ovoga podobrenja, deržimo da može biti koristno reći štogod o ovomu podobrenju, i potaknuti na ovi poso naše ljubeznive našince.

Što se ima paziti u živini? Krupnost oli jedrost, prilika, i kakvost.

Izjedre živina, kad u prolitju izrestu visoke i jedre trave, s' koima se hrane; i kako težak čini resti trave,, tako može činiti izjedriti i živinu. Bila bi budalaština hotiti da budu jedri ovni, kad su meršave suhe i berdaste zemlje na koih pasu. Opet, bila kakva mu drago hrana, koja im se daje u torih, ako zubi, i utroba neodgovaraju drobnosti od trave koja reste po ovih zemljah, živo slabi hraneći se s' travom, koju teke čuje u ustih, i na misto poći naprid, sohodi, radi pomanjkanja pristojne hrane, kad bi mu je i vazda bilo.

Jedrost ovanah visi od razloga njihove osobite hrane.

Voli imajuse pasti po livadah naravskih; er bez pogibili ne vodese pasti po livadah rukotvornih, to jest po onih koje su bile posiane sienom.

Bez uzmaknuti volim sieno rukotvorno, ima vištacah koji uče, da je volim bolji troskot, koi bez zalivanja reste po livadah naravskih, i koga oni mogu jesti prosto, a to jest bez ikakve pogibili.

Stoje jači troskot (pod koje ime imase razumiti i pirika, i cretva) to su jedrii voli. Dobar je volim u liestu sirak runjavac *(olcus lanatus)* i mogu ga voli jesti slobodno i zelena i suha, navlastito krave, koje sirkom daju više mlika.

Konji hrane se dobro slamom pseničnom uplivljenom, s' travam posianim, s' korenjem, s' bobovom mukom, s' ječmom s' ovasom. Što su god bolje zemlje koje se rade, to su bolji konji, istom da budu pazeni, i timareni.

Za imati liepe prilike, i kakvosti, mogu se u svako misto uvesti liepe bagre izvanske. Za učiniti berže, s' većim uzdanem, ji s' manjim troškom, uzmu se liepi muškići, koji osobitim načinom izvode liepe prilike, najskoli one od stranah pridnjih, n. p. od glave, od rogovah, od ušiu; a ženske izvode bolje neg muškići, uda unuternja, koja upriliče izvanska od života, i od sapih. Ženske uplivaju više u jedrost poroda, najskoli ženskoga. Neima se slučivati velik pazduh s' malom ženskom; a nije paka nijedne pogibili slučiti maloga pazduha s' velikom ženskom. Pazi da slučenja neskladna vazda su podložna pod koje bezredje, i običaino poradjaju, za reći tako, uda van miesta.

Pazduh ima bili mlad; er ako je star ne oplodjujė vazda; a pridaje zla, i prilike starosti. Ženska valja da bude prišla na nje sveršeni narešlaj. Bagra muška ima biti staria od ženske i pače bi bilo bolje da ova nebude nijedne bagre:

A koje od staroga korena, ima se pridobiti upliv od vikovah; a kad izhodi od smiše često prominute neima se pridobiti neg upliv od dneva. U svakoj smiši slidi ervanje meu bagram; staria, i bolje utemeljena pridobije vazda. Ove male napomene mogu biti dosta onim koji poznaju što su živine, i kako se imaju rediti.

U našoj Dalmacii ima više mistah gdi bi se mogle deržati bagre, kao u Ninu, u Vrani, u konjskom, na Muću, u Cetini, u Neretvi, gdi ima dosta dobrih zemaljah, za moći imati dosta siena, oli pitje, kako reku naši zagorci. Sieno je snaga poljskoga težanja. Gdi nije siena, tud nije ni živine, a gdi nije živine, nije gnoja; a gdi nije gnoja nije ni kruha.

Hoćeli se ikad probudit naša gospoda? Hoćeli ikad počet računat u polja? hoćeli poznat odkle, i kako mogu izvest iz polja veću korist, veću obilnost? O vi koji imate dosta prostorine u polju, blago gojte, i podobrivajte bagre, nećete ne plakati trud, i troške koje učinite . . . . . .

Mili su im gradovi, polače pokoji, glume, šetnje itd. Ele, gospodo moja, ne žive se neg u polju, i od polja. Pojdite u Toškanu, u Svicersku, u Savoju, u Francu, i naćete dosta gospode rasterkane po polju gdi se bavi o svili, o živini, o svakoj drugoj poljskoj koristi. Nisu li stara Rimska Gospoda živila u polju, i orala zemlju! Nisu li ratalju *(Cincinata)* dizali iz polja i vodili na kormilo vladanja općenoga!

Dok se ne uvede i kod nas ovi običaj neće biti dobra u našoj zemlji. Nadani Bože našega mladoga Cara uvesti u Dalmaciu koju kraljsku pastiriu za izgled i podobrenje naše sitne živine!

SREĆA

Nenavidni, za utišiti njihovu neumitnost sreće se dokučiti, traže oteti drugomu dostojanstvo svoje, nametnivajući -ju zgodi, to jest nepoznatomu uzroku, i zato najčešji i dosadnii njihov vapaj jest: O Prigode! vidi Prigode!

A imalo bi se više krat reći: Eh! oni se obogatio, erbo je valjanii od mene: umio se okoristiti od prigodah: ufatio je sreću za kose: umio je u vrime raditi: ulovia je ribe jer nije spavao:

Bog ga je pomogao jer se sam znao pomoći. Lini i nevaljali imaju svedjer pripravan koj potajni razlog za opravdati njihovu linost i nevaljanstvo. Sreća, nesreća, Božia osuda, zgoda, i. t. d.

I u istini poznano jest da svak sebi svoju sreću gradi. Niki drugi ne manje nenavidni, ali lukavii, tišese s' prilaganjem, i neimadući meso, grizu kosti od ufanja; koja Bogu fala, morese mukte uživati bez harča, kako se uživa povitarce, sunce, hlad i ostala koja se ne prodavaju na Pazaru.

Ali zašto jedan se radja bogat a drugi prosiak, jednomu posli koristno izlaze, a drugi štetuje, Petar dobiva u tergovini a Paval gubi, ovi u boju izgubi glavu, a drugi slavodobitan se kući vraća? koje dostojanstvo ali koju krivicu more svedjer čovik imati, u ovim zgodam? A oni koj nemogući se klobuk kupiti, gologlav odiaše, koje je dostojanstvo imao, ako prohodeći kod jednoga klobučara, pade jedan klobuk, ter mu se uprav na glavu nasadi?

A oni stari slikar, koj nemogaše nikako pinu konja slikovati, baci kako kažu od jida na platno spugu čim merčaše, za bolje oterti, ter nehote ostade mu pina na misto naravno slikovana: u čemu se dostojao?

Uzrok ovih dogadjajah, nezovelise sreća, zgoda, Božia volja, srećni slučaj i t. d. Jedan zidar padnuvši s' jedne visoke kuće, ostane zdrav, ubivši jednu ženu na koju je pao, a udovcu koj ga je kao od ubojstva tužio, pridstavljao da se baci iz one višine a daćega on na misto gdi je žena bila, dočekati. Julio Cesar iz Pulje u Drac u malom brodiću vozećise, medju viharom, brodaru govoraše, *neboise Cesara voziš.* Napoleon u Jenskoj bitki, nutkovan uklonitise od topometah, odgovori, *tanet koj će me pogoditi nije još saliven.* Nisu li se ovi uzdavali u samu sreću?

A da ovi dnevnik steče koju hiljadu pribroiteljah, nebili se reklo da izdavatelj jest srećan?

Daklen: ova blažena sreća jeli stvar od nas nezavisna, ali nije?

Pod sretnom se zvizdom roditi – roditisé u košuljici – Više valja sreća nego blago – ako Bog da i sreća od Boga (i što veli Ban Jelačić – što Bog dade i sreća junačka) ne opravdajuli beržek, oni dobar čas o kojem se mučiaše mračno zvězdogatanje?

A oni Žvicer koj je našao lani one zlatne rude u kalifornii, i berzo će biti naj bogatii čovik od svita, nećeli se biti srećan rodio?

Istina jest da se u sreći ne može nego u trudu i u pamet čovik uzdati. Istina jest da stari su prilikovali sreću kao ženu slipu, obertivu, svevoljnu, izdajnicu s' nogom na jednomu kolu. Istina napokom kako reče oni mudrac da niko do smerti nemore se zvati srećan oli nesrećan.

Daklen tko uživa i slavuje neka darće i plašise a tko tuguje neka radi i ufase

Iz Terstanskoga Dnevnika *Nedilja.*

Kolo od sreće u okoli
Verteći se neprestaje:
Tko bi gori, sad je doli,
A tko doli, gori ostaje.

Gundulić.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 25. GODINA VI.

NA 18 LIPNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 2 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih ručnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.

Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

ZORISLAVA

ILI

PRIEVARA

Sve su Vile bez temelja;
Svi Pastiri bez istine;
Za na sverhu doć od želja
Motre, lažu, tlape, hine:
Nu er žena slabija je
Prievarena češtje ostaje

Tim, o dikle ponosite,
Niedna ričim viere neda,
Sve se bojte, sve cinite,
Da je u ričih ka zasieda;
Er prav izgled vami dava
Prievarena *Zorislava*.

Ona verhu lica svoga
Nakićena Rajskom sliekom,
Biše *Stanka* priliepoga
Stekla dragim vierenikom;
I derža se nada svime
On s' njom srećan, ona s' njime.

Zgoda doni da nju viedi
Ljubdrag plievat golu u lieti,
I s' vidinja s' toga ubliedi
Mertav za s' njom sve živieti:
Čim iz vode terže naga
Ognjem živim stvorilaga.

On je moli, ona neće;
On je sliedi, ona utiče;
Što je ona tverdja odveće
Tim on jačju ljubav stiče:
Draži su mu s' nje svi trudi,
Tako hudu većma žudi:

Išti je *Ljubdrag* svojoj rani
Liek načinu po svakomu,
Nu diklica stavnu uhrani
Vieru danu Stanku svomu;
I ljubavi rad njegove
Sve ljubavi bježi nove.

Jakno u gori Oro sivi
Sve u varkah stavlja obrane,
Kad u bojnoj suprotivi
S' mogućim se Lavom stane;
Izvia se hitro, i s' gara
Nanj se meće, terga udara.

Tako i Pastir domišljati
Pazeć ljubav svo bez ciene,
Na prievare miso obrati
Ljubovnicim ke su općene:
Sve privraća dokle kodi
Vriednu varku nenahodi.

Podje dakle i u dubravi,
Zorislavu nadje ureda,
Iz daleka on je ustavi,
Bojeći se proć na prieda,
Da se nebi liepa vila
S' tim dohodom poplašila.

Pak zavapi, o Gospoje,
Znaj da liepost tva sunčana
I čistoća viere tvoje
Nepravedno jest izdana . . .
Mučno mi je reć ovako,
Nu mi ljubav neda inako.

Tvoj vierenih dragi i mio
Ki te urešom svoim ustrili,
S' *Danicom* se pogodio,
Da se u pustoj združe spili:
Ja jih doču gdi se u gaju
Pod javorom z' govaraju.

To slišajuć *Zorislava*
Sva požudna dodje bliže,
Sad se čudi, sad skončava
Sad se ledi, sad uzdiše;
I u sercu je svom viediti
Lav oholi, zmaj serditi.

Žena kroz svoj ureš misli
Bit od druzih dražja haje,
Digni život svakoj Vili,
Nu ne reci gruba da je;
Svaki drugi grih na Svieti
Iz van toga prostićeti.

Zorislava tjem skončana
Cineć dragoj pri *Danici*
Svoga od *Stanka* da je deržana
Priprostia u prilici,
Neima mira i što čuje
U nesviesti sve vieruje.

Sliedi *Ljubdrag* nju varati
Ter joj veli; jur bez truda
Očit bilig moš imati
Od *Stankovi* svi razbluda:
Ono je spila; u nje tminu
Sakri liepost tvu jedinu.

Cekaj merkle sred noćice
Dokle izdajnik dodje hudi;
I ako dodje prie *Danice*,
Ti *Danica* njemu budi.
On u mraku tmastu odveće
Za *Danicu* tebe uzeće.

Zagerli ga pervo, a paka
Odkri mu se u bolesti,
Prikažimu dila opaka
I njegove blud nesviesti,
Ter na osvetu griha toga,
Zovi Pako, Sviet, i Boga

Veseli se s' takim svieti
Zorislave Rajska dika,
Misli ko će zasramiti
Neviernoga Vierenika;
Spravlja vili raspe hude,
Ako doći šnjime bude.

Tim privare nederžeči
Ide u spilu privarena,
I gdi u njoj mrak najveći
Iznahodj, tut smetena
Po sred noći naj mračnije
Čeka njega svim se krije.

Videć *Ljubdrag* varke svoje
Da prohode s' blage sreće,
I da duge nepokoje
Svom hitrinom dospitiće,
Nezavidi Raju istomu
Od radosti sercu svomu.

Ter za osladit gorke vaje
Ne gre u spilu, neg ulieta,
Dikla deržeć *Stanko* daje
U tom mraku njega srieta,
Njega gerli njega prima
Razbludnima celovima.

Serna žedna tak neherli
Vrućim vrilim vodenima;
Tako loza nepregerli
Dub rukami zelenima,
Kako kaže želju ognjenu
Ljubdrag gerleć svou žudjenu.

U to vila već odredi
Sebe u tminah netajati
I mneć *Stankom* da besiedi
Sta žestoko uzdisati:
Ah izdavni ona kliče!
Ah nevierni nevierniče!

Neznam kako; ah! jaoh meni,
Još ovate zemlja uzderži;
Neznam kako tries ognjeni
Još plamom te svoim neperži;
Kako vuci ne razdiru,
Ko potlači čast i vieru!

Čuj me ja sam *Zorislava*,
Pri *Danici* koju ostavi

Neka ori sred dubrava
Živu ružne tve ljubavi;
Neka spile, vidi, i gore
Spovidaju tve prikore.

Štos umuko nebarniče
Što mi uzročiš tuge teže?
Odgovori nevierniče,
Ali jazik sram ti uzteže?
Hod na svietlost neka lice
Poznat možeš tve *Danice*.

Smie se *Ljubdrag* ali u smihu
Zlo mu niko serce sluti
Dokle vila u pospihu
Na dan bio s' njim se uputi:
Ali, ajme! kad poznaga,
Smertno ubliedi dikla draga.

Ona oćuti istu muku,
Koju kuša na ovem svieti
Tko pružeći na cvit ruku,
Miesto cvita zmiu uhiti:
Tako terne kopni i vene
Serce liepe privarene.

Pri smetenom pak Pastiru
Ražaljena obraćase,
I pritežkom u nemiru
Njemu priti na sve glase,
Hudi mladče čekaj zgara
Težku plaću tvoih privara.

Ah! moj *Stanko* vierni prosti,
Grihu momu, moj nesreći,
Er za sliedit me viernosti
Bih nevierna nehoteći;
A ja sličnu po načinu
Pedipsaću moju krivinu.

Reče: i niz kuk oštri odveće
Prosedene verh prodoli
U kolovrat sebe meće,
Der satrena pade doli;
Tako da od nje perve dike
U njoj neosta niedne slike

Ljubdrag videć dilo tako
Vas prismeten reče u sebi,
Ja dilova sam opako,
Ja sagriši Svietu i Nebi,
Zato umriću, ko pravo je
S' tobom dušo duše moje.

Kad se na smert sam osudi
Niz visoki kuk se tiste,
Vapeć: ovo svakom budi
Ko s' privarom ljubav ište
I oboren tak niz stine
Sverši sobom svoe krivine.

Ćudoredje

Budi tvoja perva miso ispunjati dužnosti pram Bogu, prikazajući mu posvetilišta ne samo, nu još i izveršujući stavno i vierno zakletve koje činiš.

Jer s' pervim dilom činićeš poznati da imaš blaga, (što bi bilo izprazno hvastanje) nu još da i s' njim umiš se dobro služit; s' drugim, što je dilo bogoštovno i pravedno pram Bogu, ukazaćes ljudem u dobru izgledu, dobrotu tvoje naravi, i pokazaćeš da merziš, na onu opaku besidu, koja zlamenuje serce lukavo i svetogerdno: *valja varati dicu s' igrom, a ljude, s' zakletvom.*

Običaj od zakletve mnogo je razpružen u našoj Dalmacii navlastito medju seljanim, koi bez ikakve škerbi kunu se krivo u svakoj namiri, pače čini im se da su raj dobili kad su s' zakletvom privarili oli sudce u svidočbah, oli svoju bratju u prodajah, u kupovanju oli zaimaoca u zanesenju duga, itd. ne promišljajući, da ako se čovik može privarit, nemože se privariti Bog, koi vidi i poznaje sve naše misli, i sva naša skrovita dila, i komu čovik sakrit nemože nikakvu opačinu.

A nekunu se malo ni tergovci u svoih dućanih . . . Zašto? . . . Oni znadu.

Grih je teški kleti se krivo toliko u maloj stvari, koliko u velikoj. A nije bez griha kleti se i pravedno, bez velike potribe.

O podobrenju stabalah voćnih.

Ako nije koristno što se piše, tašta je slava

Ima u Dalmacii svake fele voća. Ima jabukah, krušakah dunjah, prasakah, nadpierkah, mušmulah, šlivah, trišanjah, višanjah, maslinah; ima orahah, bajamah, lišnjakah; ima smokavah, grozdja, smorodinah, tikavah, mlunah, dinjah, krastavacah, jagodah, lemunah, cetrunah, naranačah, kostanjah; ali sve ovo voće iznimivši kruške velike bakvače Sinjske, Verličke, Krupičke, i još gdi koje po vertlih, jest u stanju od naravi, divlje, i neimaga dosta.

Ja ovdi neću besiditi o voću u osobito, nitiću se zabaviti o razdiljenju voćnomu, kao što čine Travoznanci, neg ću govoriti samo o podobrenju voća u opće; da bi kako potakao našince na ovu radnju, koja bi im bila od velike koristi, i koja bi im mogla ustaviti dosta dinarah u domovini.

Recimo dakle: Na tri načina mogu se podobrivati stabla voćna; 1. po *prisadjenju;* 2. po *rezanju;* 3. po *navertanju.*

Prisaditi jedno stablo hoće reći izniti ga iz zemlje sa sviem busom, i baciti ga na drugo miesto, gdi je zemlja bolja, i gdi je bila pervo umekotjena, i pognojena. Ovako su pervi ljudi iznili iz gajah voće, i prisadili kod svoih kucah.

Za prisaditi s' koristju stablo kojemu drago potrebno je deržati slideće uprave:

1.) Zabiližiti ga s' jedne strane, n. p. burne, za da bude imati kad se prisadi isti prikaz.

2.) Izniti ga iz zemlje sa svim busom, to jest sa svom zemljiom koja obunila panj i žile.

3.) Odsići mu sverdo kad se hoće da stablo dade berže plod; a ako je veliko stablo, sverdlom odsiču mu se i grane i žile poglavite.

4.) Spravi mu se jama godinu pervo, i ova ima biti duboka barem četiri noge a široka tri, za da ajer i sunce mogu oploditi zemlju.

5.) Učini se jedna mala erpa na dno jame, ili od kamenjah ili od okresinah: pokrie se zemljom, pa se stavi stablo na sred erpe; pokriju se žile, koje se neimaju nikako raniti, zemljom dobro prosianom, i ognojenom.

6.) Pogazi se zemlja oko stabla.

7.) Napokom stablo prisadjeno veže se uz kolac, da ga vietri ne iskrive, ni okreću, što bi mu bilo od velike škode.

Prostrojmo malo ove uprave, da poznamo njihovu vriednost i korist.

1.) *Zabiliši se stablo s' jedne strane.* Pričaju se meu sobom Poljuotežnici više ove uprave. Niki hoće da je koristno ovo zabiliženje, a niki da nije. *Filip Re,* i *Galjardo* slagaju se za reći, da je dobro zabiližiti jaka stabla, kad se hoće prisadit, a da nije treba biližiti mlada, er da ova pridaju se svakomu prikazu.

2.) *Izniti stablo sa svim busom.* Izniti stablo sa svim busom jest stvar dobra, i oni težaci koji s' busom prisadjivaju svoja stabla, mogu se uzdati, da će im se primiti stablo, i da neće izgubiti trud. Nije gore stvari što raztresti žile mladim stablim, i raniti jih po koi mu drago način. Hoće se velika pomnja za izniti iz zemlje stablo s' busom. Za ovi poso bolji je lašun, neg motika.

Lašunom podkopaju se žile malo po malo do panja, pa se ostavi bus.

3.) *Odsići mu sverdo, kad se hoće da stablo berže dade plod.*

Za imati berže plod potrebno je odsići sverdo, ali kad se hoće da stablo žive više, i da bolje odalja vietrim, neima se krećati sverdo. Takodjer neimaju se odsicati ni žile ni grane, ako stablo nije krupno, er ovo odsicanje bude škodno rastenju stabla, i malo kad prisad izadje dobar.

Što je mladji prisad toje bolji. Ima biti od dvi od tri godine, a može biti i od četiri i od pet, ali nikad neima prići šest godinah. Dosta je da bude debeo kao deržalo od motike.

(slidiliće).

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.

BROJ 26. GODINA VI.

NA 25 LIPNJA 1849.

ZORA DALMATINSKA.

Ovaj list izlazi svaki ponediljak. Godišnja mu je cina 2 f. u Zadru, a po ostalim mistima u Austrianskoj cesarovini f. 3 zarad pošte. Pridplatja se za cilu godinu, ili na četiri jednaka roka u knjižarnici izdavateljah, ili na c. k. poštam i kod njihovih eruěnikah. Knjige i svežnji neprimaju se, ako nisu prosti svakoga troška.
Zora Dalmatinska daje se u zaminu za kojimudrago narodni ili strani list.

LJUBEZNIVIM NASIM PREBROJNIKOM.

Ovim brojem pristaje izlaziti ZORA DALMATINSKA.

Izteknuta u naj lipša doba, i srećno uputjena; obetjavaše zlatno došastje. Ali kako običajno dogadja se svakomu priduzetju općene koristi, sve zaprike naj krutije stadoše joj na stopu za učiniti je osičiaviti, i s' osičiavljenjem poginuti.

Naj pervo zaludna parba od pravopisja, koja dajući nadnesenje dalmatinskomu pravopisu, odvrati od nje serce naših susiedah, koji nas mnogo biahu pritekli dobrim i nasliedivim izgledom. Pristupiše k' ovomu promine Urednikah, koji više manje radiše bez ikad odlučiti nje pravi cilj. Nadodaše se opetovana otisnutja Starešinska svakoga pitanja pomoći za moći napridovati u priduzetju, i podobriti jedno dielo, koje duševno upravili biahomo za razpruženje narodnoga jezika, i vižbanje puka. Napokom od naše strane nijednu pomnju, nijedan trošak ne uzkratismo za moći izvojštiti željenu sverhu, ali svi napori naši ostadoše izprazni.

Budući stvari prišle na ovo bitje imale su parjati, ali proglasenje dobi, koja narodnost, i jezik svakomu puku obećavaše, uztegnu nas, i novo ufanje dobra napriedka u nami uzbudi.

Posli godine i po čekanja boljega vriemena, dojde na manje u nami i iskra ufanja; pristupivši oštrine nove naredbe više utištenja, nami tverdoćom privlačene, a nad ovo zapušteni od pervoga i zadnjega Urednika, koi je upertio svoje pero u ini, i jači dobitak, usilovani smo ustaviti za sada tek rečenoga našega dnevnika, oznanujući one koi cine da imaju koju prav na povratjenje radi nesveršena pripisa, okrenuti se našoj kući, za popravljenja.

Iz ZADRA 24 Lipnja 1849.

BRATJA BATTARA.

O podobrenju stabalah voćnih.

Ako nije koristno što sepiše, tasta je slava

(Prod. v. br. 25 str. 100.)

Pravo vrieme za prisadjivati stabla, kao i za saditi jest jesen pokle počme odpadati listje. Stabla prisadjena u jeseni, netom počmu ćutiti teplinu, zenu, i tako izadju ljeplja i snažnija. Nedim da vazda imaju se prisadjivati u jeseni, drugda je potribno prisaditi jih u prolitju.

Ali evo uprave koje se imaju deržati oko vriemena.

Stabla koja rano pupče, i misle se prisaditi u zemlju meku, suhu, vruću, prisadjuju se u jeseni, kao i ona koja se bacaju u zemlju srednje tverdine. U zemljah gnjilastih i vlažnih prisadjuju se stabla u prolitju, kao i ona koja su vazda zelena, i koja smole, a ova navlastito imaju se izniti busom.

Narav od zemlje, i fela od sadja, odlučuju rastoj koi ima se dati svakomu stablu. Ako je dobra zemlja meću se na dalje, jer se više razgranjuju; ako je meršava na bliže. Takodjer, ako je stablo od onih koji se razgranjuju meće se na dalje; ako nije na bliže.

4.) *Spravi se jama godinu pervo:* Nije treba spraviti jamu godinu pervo u zemljah lagahnih i vrućih. U ovih dosta je spraviti jamu tri miseca pervo. Jama ima biti duboka, i široka na razlog od žilah, i od busa koga može imati stablo. Ako je stablo od onih, koji meću žile u dubinu jama ima biti dublja od četiri noge; ako je od onih koji meću žile obzorno, jama ima biti širja od tri. Ako je zemlja lagahna i vruća, ima se dobro produbsti jama; manje ako je gnjilasta i studena. U kratko u spravljenju od jamah pazi se fela od stabla, i narav od zemlje.

5). *Učini se jedna mala erpa na dnu jame* itd. Potrebne su ove erpe u zemljah stisnutih, i vlažnih nek stablo može laglje rasti, i pružati svoje žile. Kad mlade žile nadju tverdu zemlju ili mokrinu, nemogu se pružati, pa tako nemože ni napridovati stablo.

Bolje su erpe od okresinah, od lozjah, od travurine, od suhavi svake, neg od kamenjah; jer okresine, lozje, itd. izgnjie, i pomože žile; a kamenje nedaje žilam ikakve pomoći. Gdi se nadje peržina ne čini se erpa, već se baci po dnu za jednu ili dvi roguše gnjile da može uzderžati vlagu. Gdi se nadje tverdina, od kamenjah, ili od tupa, razbie se čekićem, ili ćuskiom pa se učini erpa kako se reklo, pokrie se naj pervo steranjem gore zemlje izvadjene iz jame, smišane su malo djubra ne odviše ugrizena, pa s' drugim steranjem bolje verh koje naprave se žile, koje se neimaju silovati stati s' jedne ili s' druge strane, neg se naprave baš onako kako su bile pervo, i kako su se izvadile iz zemlje. Ako bi bila triba odsići sverdo, i koju granu pokriu se rane melemom složenim od gnjile i kravljene baložine. Potle počmu se iz okola malo po malo pokrivati žile, i nastoi se da jih zemlja dobro pokrie. Baci se na okolo sperta djubra dobro ugrizena, i nadopuni se jama zemljiom iz jame izvadjenom. Ako bi bila suha ljetina, zalije se stablo koi put. Najzad baci se oko stabla steralj slame, ili koje druge travurine na kojoj bi jednu noć prinoćala živina. Ova pomnja sačuva mlado stablo od leda priko zime, a priko lieta od velike vrućine.

Ostaje da vidimo je li bolje prisadjivati stabla duboko ali plitko. Stabla krupna, kao n. p. masline, imaju se prisadjivati dublje neg druga stabla. Na strani i u zemljah jakih plitje neg u lagahnih, i u mistih vrućih; plitje u gladnih neg u dobrih; plitje gdi su nasipi, da s' vriemenom ne ostanu odveć zakopani u zemlji, dublje pri brigu, jer voda nosi zemlju pa mogu ogoliti žile.

Govoreći od stabalah navernutih, neima se nikad zakopati u zemlju miesto od naverta; ima ostati vazda van zemlje malo više neg je pervo bilo

6.) *Pogazi se zemlja oko stabla.* Pok se prisadi stablo pogazi se zemlja oko stabla, ali ne odviše, jer kadbi se odviše pogazila, nebi mogla primati vodu, i tako ostalobi oškodjeno stablo. Pogazenje u toliko je potrebno, u koliko zemlja pogazena bolje obita žile od stabla, i bolje se prima.

7.) *Veže se uz kolac.* Ovi običaj mnogo je koristan, jer kako reko, čini da stabla voćna izidju upravna, i da ji vietar neokretje. Druga stabla ne smeta ništa da izidju kriva, jer krivo granje služi više neg upravno za nike majstorie, a navlastito za sklopjenje od brodovah. Kad se stavi kolac pazi se neuvriediti žile, i zató najbolje je usaditi kolac netom se prisadi stablo, i to s' podneva. S' ove strane manje su nagli vietri, neg sa sivera, i tako bolje brani stablo, i manjega davi vez. Meu stablo i kolac umetne se malo slame, i veže se užicom od vune ili od strunje, jer ova užica budući razpruživa ne davi stablo; a s' druge strane pridaje se bolje razdebelenju stabla, i ne smeta uzlazenju, i slazenju soka.

Mlada stabla imaju se paziti i od živine; jer nika živina mitare se oko stabalah pa jih okreću. Nika druga prigrizaju pupje, i derpaju koru, i zato mlada stabla ograde se plotom, ili dračom, da jih živina ne škode.

Zaveršićemo ovo govorenje od prisadjenja napomenućem, 1. da stabla izvadjena iz zemlje imaju se prisadjivati što se berže može. Svako kasnjenje jest škodno. 2. imaju se prisadjivati, i goiti ona, koja su podobnija iznosu od mista, i kakvosti od zemlje. Tako n. p. jabuke, kruške, dunje, imaju se deržati, jakih i hladnih, šljve praskve, nadpierke, mušmule u vrućih i u hladnih; trišnje, višnje, masline u jakih i suhih; orasi, bajami, lišnjaci u svakih; smokve izlaze bolje u vlažnih neg u suhih, grozdje u suhih bolje neg u vlažnih itd.

Niesu svaka stabla za svako miesto, ni za svaku zemlju.

(Vidi br. 15 str. 100.)

O RIZANJU.

Rezati stablo hoće reći odsići stablu nike grane. Ovo dilo razumom učinjeno mnogo je koristno, jer po njemu siluje se sok hranjivi od stabla krenuti k' mozgu; spremaju se grane, koje imaju izaći mećati puplje cvitonosno; oslobodjuje se od granah ispiajućih, i daje mu se lieplja prilika.

Reko, *da ovo dilo razumom učinjeno mnogo je koristno*: jer kad bi se vezala stabla bez svake opazi, i bez svake uprave, nebi bilo stablim stvari škodnije do rezanja.

Vidimo dakle koje opazi, i koje uprave ima deržati rezač. kad misli rezati koje stablo.

Počamsi od opazah. Opazi koje ima imati rezač u rezanju jednoga stabla jesu:

1.) Rezati grane tresice a ne obzorno, nek se ne sustavlja voda na odrezu.

2.) Rezati čišto, a to jest, nezaguljvati koru, ni raniti po nijedan način.

3.) Ne penjati se po stablih, najskoli mladih, jer mladim stablim mnogo je škodno stresanje; i zato rezač ima se služiti listvam tvonogim, ili stolcem na postupe.

4.) Ima poznavati grane.

Grane su od tri fele: *dervonosne, voćonosne, i ispiajuće*

Dervonosne jesu one koje izlaze iz pupa, koi je blizu odreza, i ove grane, običajno dulje su, i jače od *voćonosnih*, one su različno stavljene po različnoj feli od stabalah.

Praskvu n. p. i *natpirka* nose plod na granah pridnje godine, a *kruška* na granah od tri od četiri godine. *Ispiajuće* napokom jesu one grane, koje izlaze vanka mista, n. p. na sred grane. Ove grane jesu jače i zelenije od drugih jer jim kradu sok.

S' Ovim poznanjem evo uprave koje rezač ima deržati u rezanju.

1.) Ima štediti grane *dervonosne* neostavljati ih ni odveć duge ni odveć kratke.

2.) Ima štediti *voćonosne*, kada ih je malo, ali kada vidi da ih je mnogo, i boji se da mogu prinemoći stablo, ima ih odrezati.

3.) Ima posve odrezati *ispiajuće*, ako ih nemože položiti, jer ovako oplodjuju se i ove.

Druge uprave za rezati stabla razumom jesu, da rezač bude imati dobro orudje; da bude rezati u vrieme prigodno, to jest u prolietje pervo neg počme sok; da razvodi grane nek mogu imati svoj promah; da neodlama ništa rukam neg sve orudjem, da ne reže na mokrini, i napokom da pokrie rane voskom, ili melemom od navertanja.

Za učiniti vosak od navertanja uzme se šest unačah žutoga voska. toliko pakla i dvi unče smole od smriča. Rastopi se sve ovo na vatri, i dobro se izmete. Pokle se ohladi ova smiša bude dobra. Za učiniti mehlem uzme se gnjile i baložine govedje kako se reklo.

Za rezanja može se uzeti i škopljenje, koje se pristoi travam, n. p. bobu, grahu itd. koji imaju potrebu od rezanja kao i stabla. Škopeći noktim, ili škaricam verhe od boba grana se više bus; i daje više i jedrije voće; i radi toga neima se nikad propuštati ovo dielo.

Pervo neg ostavimo besiditi o rezanju, potrebno je napomenuti, da se rezanje naslanja na načalah Naravoslovja od stabalah, o kojih nitko nije bolje besidio od Duhamela.

Poznanje ovih načaljah jest prikoristno jednomu rezaocu, i zato svaki rezaoc ima znati, da

1. Grane od stabla vazda odgovoraju žilam, što je više granah, toje više žilah.

2.) Ako su s' jedne strane jače, silenije grane, jače i silenije s' iste strane jesu i žile

3.) Što se god upravnije diže koja grana, to obilnii prima sok, i berže se po njoj verti neg po granah krivih.

4.) Velika je moć od soka u veršju od granah.

5.) Sok ulazi u stablo na razlog od listja.

Kad rizaoc poznaje da grane stoje s' žilam u razmierju, režući neće nagerditi grane, za ne oškoditi žile, i iznemoći stablo.

Kad vidi da s' jedne strane raste koja grana jača i silenija od drugih, neće je odsići, ako neodsiče i žilu koja joj odgovara. Takodjer kad je usilovan proriditi žile koga stabla, kako se dogadja u kerčevini, proriditi će i grane, nek stablo ostane u razmierju i nek se malo po malo pomože.

Neće pustiti rasti grane uprav, jer koje uprav rastu razbole se od navale soka, pa ne daju plod. Za imati plod potrebno je da jih okrati, ili prigne.

Poznajući da sok vervi u veršje od granah

priškopiti će jih, za da se podrazdili sok i u druge grane.

Poznajući da sok ulazi u stabla na razlog od listja:, neće kidati listje bez velike potribe.

Ovi kratki ispis prosvitljuje nauk od rezanja, i uvištuje rezaoca rezati s velikom pomnjom, i s' velikim opipom.

Općeno govoreći rezanje skratja život stablim i tko hoće da mu stabla živu više, dosta je da im skida suhar i granje savišno

O NAVERTANJU.

Za navertanje razumimo ono dielovanje po komu, su nokat *kore,* ili *s' malom grančicom* uzmnagajuse, i podobravaju stabla. *Nokat kore,* zove se *štit,* a grančica *pisak;* a stablo verh koga činise navert, zove se *podlog.*

Ovo dielovanje nemože se učiniti verhu svakoga stabla. Za da se naverti stavno i lako prime, potrebno je da meu *štitom* i *podlogom* bude koja priličnost, i da se otvoraju u isto vrieme. Tako da bi navernuo krušku na orah nebi bilo priličnosti, a dabi navernuo kruški ranu, na kasnu, nebi se otvora le u isto vrieme, i tako nebi se dobro primili.

Za dobra navertanja potrebno je jošte znati izbrati naverte.

Grančica ima biti pridnje godine sa strane od podneva, i ne odveć debela. Uzme se od sred stabla, jer one koje su bliže hreka, sa svim da su jače, kasnije daju plod, a one koje su skraja, ako daju berže plod, slabije su. Nad ovo, naverti imaju se pripraviti deset petnaest danah pervo i zakopati u sitnu peržinu. Ova priprava čini da naverti izgube dio svoga soka, i tako da berže primu sok podloga.

Na mnogo načina čine se naverti: na *razcep,* na *krunu,* na *zarizaj,* na *štit,* na *persten,* na *luk.* Najbolji su na *razcep,* i na *štit.* Govorićemo o svakomu na pose.

Lak način za raztriezniti pianca

Čini se progucati piancu toliko dobra sirćeta koliko ga može stati u jednu malu čašicu od rakie, i u čas raztriezniti će se.

ISKRICE

OD

NIKOLE TOMMASEA

IZDAO

IVAN KUKULJEVIĆ SAKCINSKI

Drugo izdanje prigledano i ponapravljeno od Istog Knjigotvorca.

U Zadru Bratja Battara Tiskari Izdatelji

Cina kr. 15 - 1849.

Ovo malahno i plemenito dielo Tomaseovo, koga svaki začetak tiče i pribira rane Slavenskoga Juga i Primorja podaglia ufagna dozivajući, izvedoše sadar, u Zadru Bratja Battara. Od iskricah, jur prosutih po svietu, ne govorimo, glasovitoga pisaoca i u slovinskim riečim spoznatiće se običajna bogata slast, bistra dubina, saviem prigliubko ćutienje.

Samo verh novogh izvoda: i ovdi su se Battare upravo počiastili, prinoseći iskrice u obličju tako izversnom da barem po njima nieki napredak u Dalmacii odiše, i oni su njekoga napredka, koliko se može, provodili. I prem da u njihovoj vlašti nije napredak ovi k' onemu cilju pritegnut, gdi se poglavitii napredakah njihov zavjet dobila, mi se njima radujemo. A veće bi se radovali, da vidimo iskrice ove ne pasti na stinu nerodnu i u kalužinu gaslivu: ali dopriet i dogoiet u sercima svih onih, koji ustarane zledi, i nevolje naše razmišljati će lakše, ako se oveg libarca pribave, a kojih može ijedno pero strielovitiem mahom narodne ljubavi udarit i na obćenu korist potaknut.

I tako hi najbolje bila zapoznata i nadarena ljuborodna pomnja Battarina: tu bise moglo riet: početie napredak inoknpni. Do sada čestokrat u Dalmacii, akose kogod podiže za hodit, kržeće i nemarno množtvo ne samo ni hvali ga ni naslidu je, neg se ruga, i huli ga jer ne leti, i ako leti ili zaleti se malo, govori; lako moje; perje muje zlatno, uhititega, neka i on leži; a drugi priskoči snage mu lomi, ili ga umori i put mu prikrati.

U ti nevoljni način stare se žalosti vežu s' davnim i novim prikorom: smert i sramota. I ako odzgara, s' live, s' desne koji gorki liek ne pridje, iskre ni iskrice neće služit, neće vatru plodit, nitće razgrijat leda zamarznuta odavno, prem da je verhu nas jako sunce, i prid nami ne ledeno more.

M. M. d.

Bratja Battara urednici odgovorni izdavatelji i vlastnici.